IACOBI BRVCKERI

REG. SOC. SCIENT. BEROL. MEMBRI

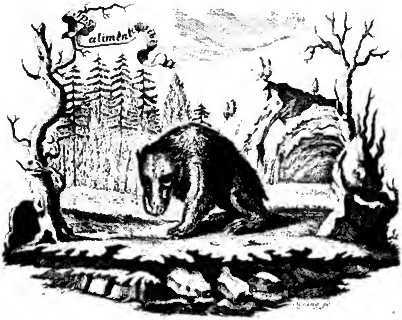
HISTORIA CRITICA PHILOSOPHIAE

A

TEMPORE RESVSCITATARVM IN OCCIDENTE LITERARVM

AD

NOSTRA TEMPORA.

TOMI IV. PARS I.

LIPSIAE

APVD BERNH. CHRISTOPH. BREITKOPF.

MDCCXXXXIII.

PRAEFATIO.

Tandem denſas, quas dumeta ſeculorum barbarorum oculis obiecerunt, tenebras, et impeditas aeui medii ſyluas eluctati, in patentiores Te, campos et iucundiorem lucem, Lector beneuole, deducimus, hiſtoriam pandentes philoſophiae, quae poſt reſurgentem literarum honorem e puluere et ſqualore protracta priſtinum decus recuperare coepit. Ea cum vel ſectaria fuerit, vel eclectica, periodus haec philoſophicae hiſtoriae tertia in duas partes diuidenda fuit, quarum priorem hoc volumine comprehendimus, et quicquid ſectaria methodo philoſophatum eſt, Lectori conſpiciendum dedimus.

dimus. Omnes autem, quae renouatae ſunt ſectas ita deſcripſimus, vt philoſophorum conſilia, rationesque quibus permoti ad hanc anchoram confugerunt, pateſcerent. Ipſam quoque celeberrimorum virorum, qui de philoſophia meruerunt, hiſtoriam eodem, quem initio ingreſſi ſumus, tramite decurrentes enarrauimus, vt potiſſimum Lectori conſtaret, quo pacto philoſophiam adiuuerint, quid in ea praeſtiterint, quae circumſtantiae in placita eorum hypotheſesque deamatas influxum habuerint, quaeque fuerint rationes arcanae, quibus ſyſtemata delecta confirmarentur. Idem de illis annotatum a nobis eſt, qui dum ſectariae viae ineptias effugere voluerunt, in deuia inciderunt, a philoſophiae verae regia, quam pandit via, prorſus ſeducentia, qualia ſunt ſcepticiſmus, et philoſophia illa fanatica, quae ſe theoſophicam et diuinam iactare ſolet. Ita vero innumerae obſeruationes enatae ſunt, quae alibi fruſtra quaeruntur, ad formandum autem intellectus iudicium, eiicienda praeiudicia veritati inimica, et detrahendam pſeudo-philoſophiae laruam quam maxime conducunt. Cum autem recentior quoque hiſtoria philoſophica cum literaria arcte cohaereat, nihil praetermiſimus, quod lucem accendere Lectori poſſet, re-

liqua,

liqua, quae vel exercitato iam nota ſunt, vel vbique inueniri poſſunt, ideo omiſimus, ne in infinitum excreſceret prolixa tractatio. Et fontes quidem, vnde omnia hauſimus, eadem, qua hactenus vſi ſumus, fide indicauimus, abſtinuimus tamen a cumulandis ſcriptoribus, qui cateruatim recentiorem eruditorum hiſtoriam perſequuntur, iis praecipue, qui in omnium manibus ſunt, nihil autem noui afferunt, quos tum demum adduximus, vbi ſingulare quid exhibent, aliis non obſeruatum. Qui vero copioſiora cupit, is facile iis ſitim reſtinguet, quae in Germanico opere, iuuentuti conſulturi coaceruauimus. Eorum vero, quorum fontes rariſſime occurrunt, quotquot nobis conſulere licuit, (qua quidem felicitate frequenter ſumus gauiſi) accuratam dare notitiam ſtuduimus, quo pacto ex rariſſimis operibus virorum celeberrimorum ſatis amplas recenſiones dedimus, quia ex mille lectoribus vix vni vel occaſio vel tempus ſuppetit illa conſulendi. Illud vero veritatis ſtudium et fidei hiſtoricae candorem eum attulimus, quem legis inſtar in toto opere nobis conſtituimus ſequendum. Quare a priſtina ſententia toties recedere non erubuimus, quoties veritas poſcebat, et noua lux, quae nobis orta eſt, iubebat.

Meliora enim edoctos ſententiam mutare nos eo minus pudet, quo minus haec ſacra aliter non conſtant, et nos humanae ſortis ex aequo ſumus memores. Plura de hac tractatione dicere, lectoremque morari opus haud eſt, cum in limine dicendorum διατύπωσιν exhibuerimus. Si quid in his recti dictum eſt, fauorem petimus, ſi quid ſiniſtri erroriſque admiſerit humana fragilitas, veniam expectamus. Scrib. Kaufbyrae Calend. Septemb. A. S. R.

cIↃIↃCCXLIII.

IACOBI BRVCKERI

HISTORIA CRITICA PHILOSOPHIAE

A

RESTAVRATIONE LITERARVM AD NOSTRA TEMPORA.

TOMVS IV.

HISTORIAE
CRITICAE PHILOSOPHIAE
PERIODVS TERTIA,
A RESTAVRATIONE LITERARVM AD NOSTRA TEMPORA.

PARS PRIMA,
DE STVDIO PHILOSOPHIAE EMENDANDAE SECTARIO.

LIBER PRIMVS.
DE PRIMIS CONATIBVS RESTITVENDAE PHILOSOPHIAE.

CAPVT PRIMVM,
DE VIRIS DOCTIS, QVI DE EXTERNO PHILOSOPHIAE HABITV EMENDANDO RESTITVENDOQVE SOLLICITI FVERVNT.

§. I.

Atram tandem, quae ingenia philoſophantia per omne fere aeuum medium preſſerat, noctem euaſimus, ſuperatisque non ſine taedio et moleſtia dumetis labyrinthisque, quos philoſophi ſcholaſtici ſtruxerant, in patentiores tandem campos penetrauimus, iucundiorem iam porro philoſophiae hiſtoriam enarraturi, et pulchriorem eius faciem nitoremque elegantiorem oſtenſuri. Nempe quamuis omnis fere orbis philoſophicus ſqualore barbariei, quae vbique *Ordo tractationis.*

regnabat, iaceret obrutus, ita vt ſpes emergendi eſſet tantum non prorſus nulla; miſerta tamen humani generis diuina prouidentia, de reſtituendo hoc, quod hominibus philoſophia offert, beneficio maximo cogitare coepit, idque egit, vt priſtinus honos reſurgere, et lumen veritatis, quod tanta hactenus caligo preſſerat, radios iterum ſuos ſpargere inciperet. Id quod tamen non ſimul vnoque emendationis actu factum eſt, ſed, vt orientem ſolem praenuncia lucis aurora ſolet praecedere, ita pedetentim quoddam prius elegantiorum literarum exortum eſt diluculum, coeperuntque humaniores literae, deterſo ſqualore priſtinum nitorem reſumere, ſicque viam parare, qua ad penitiorem philoſophiae cognitionem et reſeranda eius adyta, tot hactenus barbariei ſpinetis obſita et occluſa aditus pararetur, comerenturque ingenia atque excitarentur, vt contemto ſqualido philoſophiae ſcholaſticae habitu pulchrius philoſophari auderent. Et exortus quidem ſeculo XIII nouus quidam in orbe philoſophico heros eſt, fama illuſtri ad noſtra vsque tempora celebratus, qui proſtratam philoſophiam humo tollere, nouamque veritatis inueniendae artem inueniſſe coelitus edoctus videri voluit; nempe Raymundus Lullius, noua arte ſua diu celeberrimus. Verum multum eum mouendo parum promouiſſe, nihilque attuliſſe, quo philoſophia adiuuari poſſet, in ſequentibus ex inſtituto dicemus. Aliter itaque rem aggrediendam eſſe rati viri doctiſſimi, quos Lulliana barbaries non minus offenderat, quam ſcholaſtica, de purgando ſermone, reſtituendaque humanitatis, Graecae imprimis Latinaeque linguae literatura ſolliciti eſſe coeperunt, ſperantes fore, vt hoc pacto claues philoſophantium manibus traderentur, quibus ornatiori habitu magisque praeparato ingenio philoſophiae veteris penetralia adire ipſosque Graecos veterum Latinosque fontes conſulere poſſent. Hos quidem philoſophos fuiſſe, dici non poteſt, neque tamen in hiſtoria reſtauratae philoſophiae omitti indicti poſſunt, quia ſine eorum opera philoſophia ſitu obducta et in ſqualore puluereque abiecta manſiſſet. Quamuis id virorum nunquam ſatis laudandorum conſilium quoque fuerit, elegantiam literaturae Graecae Latinaeque ad philoſophiam transferre, in quo tamen voluntate magis quam euentu felices fuiſſe praedicandi ſunt.

Summa conatuum ſec. XIV et XV, de reſtituenda philoſophia.

§. II. Fauſtum nacta res ea eſt auſpicium ſeculo XIII, curam in eo ponentibus Dante Aligerio eiusque diſcipulo, Franciſco Petrarcha, vt nugari orbis literatus atque deſipere deſiſteret, priſtinumque literarum honorem, quaeſitis veteris Graeciae et Latii decoribus reſumeret, ita vero praeparata ad philoſophiam ingenia felicius tantam rem aggrederentur. Quo in conatu alacri animo et iunctis eos paſſibus ſecuti ſunt innumeri viri eruditi, qui ex horum diſciplina prodierunt. Quae tamen omnia, cum momentum in hiſtoria philoſophiae reformatae nonnullum habeant, poſtea prolixius exponemus, poſtquam generalem prius philoſophicae hiſtoriae, ad ſeculum XVI decurrentis enarrationem, dederimus, laboresque

que virorum praeſtantiſſimorum de reuocando hoc humani generis Palladio delineauerimus. Multum vero ad iuuanda haec doctorum virorum conſilia attulit MANVELIS CHRYSOLORAE aduentus ex Graecia in Italiam, quem hoc loco eo minus negligere nobis licet, quo magis ei potiſſimum acceptum referendum eſt, quod Graecae linguae cognitio, quae hactenus tantum non omnis interciderat, reſurrexerit, et eo docente iuuanteque ingenia optima didicerint cum Graecis philoſophis loqui, eorumque ſcripta conſulere. Is gente Romanus, patria Byzantinus [a], cum domi optimis artibus enutritus eſſet, premente Orientem Baiazethi Turcarum imperatoris metu a Ioanne Palaeologo Andronici iunioris filio ad totius Europae principes Chriſtianos anno cIↃCCCLXXXVII auxilii contra Turcas implorandi cauſſa miſſus eſt. Graecia vero praeſenti metu liberata, quod Baiazethum viuum cepiſſet Tamerlanes Tartarorum imperator, in Italia pedem fixit, et Venetiis primum, mox Florentiae atque Romae, tandemque, parario Galeatio principe, Ticini Graecarum literarum ſtudium [b], ſeptingentis plusquam annis hactenus in Occidente neglectum feliciſſimo ſidere ſuſcitauit, diſcipulos nactus magni ingenii et inſolitae poſtea doctrinae Franciſcum Barberinum, Franciſcum Philelphum, Poggium Florentinum, Leonardum Aretinum, Strozzium Franciſci, Guarinum Veronenſem, Petrum Paulum Vergerium, Albertum Rubeum, Philippum Vgolinum, Leonardum Iuſtinianum, Andream Dominicum Florentinum, Ambroſium Camalduenſem, Antonium Corbinellum, Iannotium Mannetum aliosque. A quo ingeniorum optimorum agmine, per Italiam Graeca literatura reſuſcitata eſt librique Graecorum philoſophorum ex puluere iterum protracti lectique ſunt. Tandem anno cIↃCCCCXIV Conſtantiam viſendi concilii cauſſa aduolans [c] ſequente anno viuis ibi ereptus eſt, vbi quoque eius epitaphium legitur [d]. Hic quamuis philoſophum egiſſe non legatur, minime tamen dubitandum eſt, quin more gentis ſuae, apud quam vsque ad captam Conſtantinopolin philoſophiam regnauiſſe ſuo loco *Tomo ſuperiore*, probauimus, Graecanicae philoſophiae quoque praecepta diſcipulis tradiderit, Italisque, eius ductu Graecam literaturam noſſe cupientibus Graecos quoque philoſophos, maxime Platonem et Ariſtotelem, quorum ſumma inter Graecos tum erat *Manuel Chryſoloras.*

 exiſti-

a) Plura de Manuele Chryſolora dabunt PAVL. IOVIVS Elog. c. 23. BVLLART. Acad. ſcient. T. I. p 265. LAMBECIVS Bibl. Vindob. L. VI. p. 276. et qui ſcripta eius enarrarunt WHARTON ad Caue p. 53. OVDIN. de S. E. T. III. p. 1232 ſq.

b) Ideo memoriam Chryſolorae, quod a. 1390. Graeca ſtudia in Occidente ſuſcitauiſſet primus Helmſt. 1718. 8. recoluit Cl. HERMANN. VON DER HARDT.

c) Conf. IDEM Proleg. ad concil. Conſtant. p. 10. LENFANT Hiſt. Concil. Conſtant. L. II. p. 125.

d) Citati, FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. X. p. 392. Cum Ioanne et Demetrio Chryſoloris confundendus non eſt, quod accidit IAC. PONTANO not. ad Phranzam p. 242. qui obſeruat quoque, fuiſſe Manuelem ſocerum Franciſci Philelphi. Sed nec Ioannes Palaeologus Manuelis filius, qui ab anno 1419. ad 1445. imperium obtinuit, cum ſeniore Ioanne Palaeologo, qui anno 1357. ſolium occupauit, defunctus anno 1384. miſcendus eſt. Non enim ille, ſed hic noſtrum in Occidentem ablegauit. conf. PETAV. Rationar. temp. L. IX. c. 7. p. 632. Offendit ad hunc lapidem VOSSIVS de Hiſt. Graec. L. IV. c. 19. p. 492. qui Chryſoloram anno 1440. vixiſſe perperam tradit.

exiſtimatio commendauerit. Certe diſcipulos eius non hos modo Graecos philoſophos, ſed omnem quoque philoſophiam Graecanicam conſuluiſſe, vel vnius Ambroſii Camalduenſis [e] exemplo diſcimus, qui Diogenis Laërtii librum *de vitis philoſophorum* hactenus plerisque ignotum Latinum fecit [f], ſicque Graecanicae philoſophiae hiſtoriam Occidentis eruditis aperuit, meliorem quoque philoſophandi viam, apertis philoſophicae hiſtoriae fontibus, monſtrauit. Chryſolorae veſtigia preſſerunt

Graeci ex Oriente in Italiam capta CP. profugi.

Graeci alii, quos Conſtantinopoli a Turcis anno cIↃ CCCC LIII capta furor hoſtis patria eiecerat et in Italiam disiecerat. Ita enim dum cum Muſis ſuis ſedes alio ſub ſole calentes quaerebant in Occidentis regionibus, praecipue vero in Italia locum exilii tutum inuenerunt; cumque honos iam tum elegantioribus literis haberi coepiſſet, in academiis conſederunt, et cum reliqua literatura philoſophiam quoque, domi cultam docuerunt [g]. In quibus recipiendis parandoque meliori literaturae ipſique philoſophiae paulo laetiori vultu emergenti aſylo diligentem atque valde laudabilem operam poſuerunt principes Italiae, de promouenda eruditione inter ſe honeſtiſſima aemulatione contendentes. Inter quos tamen nulla gens laudem conſecuta eſt maiorem, et de philoſophiae incrementis augendis illu-

Medicea familia philoſophiam et literas promouet.

ſtrius meruit, quam Mediceorum familia, et Nicolaus V, P. M. Et vtriusque quidem hiſtoriam ex inſtituto tradere ab hoc loco alienum eſt, videndique, qui Florentinam hiſtoriam enarrauerunt, MACHIAVELLVS, VARCHIVS SEGNIVS compluresque alii, itemque hiſtoriae pontificiae ſcriptores, qui Nicolai V. et Leonis X. ex Mediceorum gente res expoſuerunt, vt hiſtoriae literariae inter Italos ſcriptores taceamus. Non tamen ſilentio praeterire inſtitutum noſtrum permittit, qua ratione et illuſtriſſima illa domus, et Nicolaus V. philoſophiae culturam elegantiori ſtudio ſuffultam promouerint. Laurentius Medices enim adeo eruditionis omnis, et cuiuscunque generis literarum patronus eſſe, maximis, quibus valebat, opibus connixus eſt, vt communi doctorum ſuffragio eruditionis pater dici meruerit [h]. Graecos enim patria extorres, et nonniſi ingenii opes ſecum afferentes beneuole excepit, fortunarum ſedes iis comparauit, re et conſilio eos adiuuit, reliquisque Italiae principibus commendauit, huncque optimarum literarum amorem ad filios et nepotes propagauit. Qui vt, quantum poſſet, renaſcentibus literis et imprimis reſurgenti philoſophiae manus opitulatrices porrigeret, Ioannem Laſcarim in Graeciam miſit, vt optimos vetuſtiſſimosque ſcriptores Graecos magno aere redimeret: qui egregiam quoque huius generis ſupellectilem in Italiam adportauit, hodie quoque ſummo ornamento Florentiae ſuperbientem. His ſubſidiis paratis excitauit magnus literarum ſtator viros

e) Videndus de eo FABRICIVS Bibl. Lat. med. T. I. p. 218. et quos laudat.

f) Videndus de huius verſionis hiſtoria FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. III. p. 603 ſqq.

g) Hos non melius noſſe dabitur Lectori, quam ex virorum doctorum illius aetatis epiſtolis, paſſim editis, quae laudabili conſilio iam iunctim in Italia eduntur.

h) Conf. NIC. REVSNERVS in iconibus literis claror. viror. F. 6.

viros doctiſſimos, vt manus emendandis ſcientiis admouerent, et non gratia tantum et commendatione, ſed muneribus quoque et aere illis animum addidit. Inter quos Marſilius Ficinus, Angelus Politianus, Demetrius Chalcondylas, Ioannes Picus aliique, quorum in ſequentibus fiet mentio, eius beneuolentiam prorſus inſignem experti ſunt, eamque in dedicationibus librorum ſuorum ad Maecenatem ſuum dignis extulerunt praeconiis. Tanti vero Muſagetae, maximique, qui nonnemini [i] audit, ingeniorum liberalium educatoris ſtudium atque beneuolentiam non ſolas humanitatis literas, ſed ipſam quoque philoſophiam complexam fuiſſe, nemo certior teſtis eſt, quam Marſilius Ficinus, qui cum Platonicam philoſophiam magna diligentia exornaſſet, non modo ſummis a Laurentio beneficiis affectus eſt, ſed tantum quoque in eo philoſophiae ardorem accendit, vt teſte Ang. Politiano [k] duobus circiter ante obitum ſuum menſibus deſtinauerit, reliquam aetatem in philoſophiae et literarum ſtudiis cum Politiano, Ficino et Mirandulano procul ab vrbe et ſtrepitu conſumere. Quem philoſophiae, maxime Platonicae, amorem, tota ferme gens Medicea nutriuit, magnoque eius emolumento atque incremento demonſtrauit. Id quod magnifica oratione proſequitur dignisque extollit laudibus Marsilivs Ficinvs [l], teſtatus, *Coſmum, Laurentii auum, Platonicam lucem religioni valde ſalutarem a Graecis ad Latinos propagare contendentem, ipſum intra ſuos lares educatum huic operi deſtinauiſſe: Petrum autem eius filium conatum probauiſſe, et poſt eius mortem Laurentium et religionis cultorem, et philoſophiae patronum ipſum ad inceptum omni auxilio et fauore reuocauiſſe.* Quae in ſequentibus quoque explicat, et *Laurentium Platonice tum diſcendi, tum bene viuendi cupidum, mirumque in modum ad haec omnia voluntate propenſum, ingenio promtum, ſtudio eruditum extollit.* Alia ex virorum doctorum illa aetate patrocinio Mediceae familiae gaudentium ſcriptis facile colligenda praeterimus, cum haec ſufficiant ad intelligendum, illuſtriſſimam gentem ad philoſophiae refloreſcentis incrementa plurimum contuliſſe. Idem de Nicolao V. P. M. qui Romanae ſedi ab anno cIↃCCCCXLVII praefuit, dicendum. Is enim cum et ipſe Graece doctus eſſet, et Graecam literaturam impenſe amaret, magno autem fauore Ariſtotelem proſequeretur, cum ipſam Ariſtotelis lectionem probauit, tum de noua verſione, meliori illa, quae Aquinatis cura confecta erat, ſollicitus fuit. Rem ita enarrat Bessario Cardinalis [m]: *Ita in Latinum verterunt veteres Ariſtotelem, vt opus fuerit, ſanctiſſimum ac clementiſſimum dominum Nicolaum V, pontificem maximum, qui omnis ſcientiae, omnis diuinae humanaeque ſapientiae doctiſſimus in apoſtolicam ſedem conſcendit, quique vt loco et dignitate, ita philoſophia, theologia, et omni optimarum ſcientiarum genere principatum obtinet, viros eligere vtriusque linguae peritos, qui omnes fere Ariſtotelis libros in latinam verterent orationem.*

Nicolaus V. P. M. Ariſtotelicae philoſophiae patronus.

i) Idem loc. cit. k) Epiſt. L. IV. p. 133. l) Dedic. verſionis Platonis. m) Dedic. verſionis Metaphyſicorum Ariſtotelis.

nem. Quod dum laudat in ſummo pontifice Beſſario, perperam ille inſtitutis decretisque Gregorii P. M. qui corrigendos et emendandos eſſe Ariſtotelis libros praeceperat, opponitur a Io. Lavnoio [n], Gregorius enim ad ſolam Pariſienſem ſcholam reſpexit, et in ipſa Italia iam ante iſta tempora maxima fuit Ariſtotelis auctoritas, vt ſuo loco probatum. Hoc itaque patrono iubente fauenteque Georgius Trapezuntius, Theodorus Gaza, Ioannes Argyropulus, Beſſario, Laurentius Valla aliique in reſtituendo vertendoque Ariſtotele fuere diligentiſſimi [o]. Quod exemplum imitati principes alii, eandem in rem ſymbolam contulerunt ſuam. Sane de Alfonſo Aragoniae rege idem praedicat Bessario [p]: *Eum non armis ſolum, et tot tantisque victoriis, quibus immortalem ſibi gloriam comparauerit, contentum; litteris quoque modo diuinis, modo gentilibus, et his cum ad ſapientiam, tum ad eloquentiam conducentibus, non in pace ſolum, verum etiam in medio bellorum feruore incumbere; et ita incumbere, vt cum ſummus ſit in armis, ſummumque in re militari locum teneat, dubium ſit huiusmodi rebus ſtudentibus, quonam magis excellat, armiſne, ſcientia, potentia, an ſapientia. Eiusque rei argumentum eſſe, quod ipſum, vt librum metaphyſicorum Ariſtotelis ſibi Latinum faceret, efflagitauerit.* Ita vero factum, vt inter barbaros Scholaſticorum ſtrepitus canora tandem philoſophiae vox audiri inciperet, et caſtius philoſophari elegantiora auderent ingenia. Quae cum ab antiquiſſimo tempore non aliam, praeterquam ſectariam, cognouiſſent philoſophiam, ad reſtituendam nitori ſuo Platonicam et Ariſtotelicam philoſophiam magna contentione ſe accinxerunt. Qua in re plurimum Graecorum exulum valuit opera. Hi enim cum domi partim Platonicam, vel Alexandrinam potius philoſophiam, partim Ariſtotelis ſapientiam didiciſſent, ſuo exemplo atque inſtitutione Latinis auctores fuerunt hanc philoſophandi rationem imitandi. Platonicam enim philoſophiam, qualis ex Ammonii Plotinique ſchola ad Chriſtianos dimanauit, pauci antea inter Latinos, vti ſuo loco dictum, nouerant, quique eam intelligebant, ad quandam melioris et cordatioris theologiae faciem effingendam reuocauerant. Graeci autem, cum in aula regnaret Ariſtoteles, cui et praefectus philoſophis, et reliqua philoſophantium turba ſeruiebat, vt in *ſuperiori Tomo* demonſtratum, Platonem reformatum intra monaſteriorum clauſtra receperunt, in quibus hoc duce altius et ſucculentius de diuinis philoſophari monachos poſſe, ſibi perſuadebant. Qui theologiae, quam vocant myſticae, vel rectius Platonicae, amor, ſeculo XIII et XIV multos inter Graecos produxit, hac ratione de diuinis praecipientes, et Platone, vel potius Pſeudo-Dionyſio duce ex Ammonii ſchola theologiam et philoſophiam ſuam incruſtantes, cuius rei ſpecimen eſſe poſſunt Georgii Cyprii et Georgii Pachymeris commentationes in Dionyſium. Id quod nemo mirabitur, qui Graecorum ingenium nouit, vanum

n) De fortuna Ariſtotelis in academia Pariſienſi c. X. p. 224 ſeq.

o) Conf. Fabric. Bibl. Graec. Vol. II. p. 172.

p) loc. cit.

num et enthusiasmo aptum, maxime vero otium illud reputat, quo in monasteriis fruentes inanes homines ad eiusmodi nugas abutebantur. His itaque philosophandi laboribus districtos occupauit armorum Turcicorum strepitus, et furor barbarae gentis literisque honorem pretiumque nullum statuentis, sedibus suis eiecit, et per Occidentem dissipauit. In Italiam itaque profugi philosophi Graeci, pars Aristotelem, quem ipsum hactenus praeceptoribus vsi Peripateticis iunioribus legerat, attulit, et Latinis ingeniis falsam quandam philosophiam Aristotelicam hactenus professis commendauit, effecitque, vt haec quoque suis vti oculis, ipsumque Aristotelem legere, quam a Scholasticis et Arabibus naso duci mallent. Pars vero Platonem, religionis obtentu et diuini cultus, quem mirifice promouere Platonicam philosophiam iactabant, colore vehementer extollebat, et haud paucos, quos regnantis Auerroismi impietas offenderat, in partes pertrahebat suas. Et ita quidem euenit, ut praeter Scholasticorum gregem, qui strepere more suo, pulchreque ineptire pergebat, duo, in Italia philosophantium agmina, prodirent, quorum alterum Aristotelem γνήσιον excolebat, alterum adhaerebat Platoni reformato. Id quod more quidem scholae Alexandrinae quae inter vtrumque philosophum pacem et amicitiam nexuerat, animorum et opinionum concordiam gignere debuerat, sed aliter res cecidit; secedentes enim in inimica castra, bellum grauissimum excitarunt sibique inuicem tela incruenta intentarunt Aristotelici et Platonici. Quos cum luctari cum vmbra nonnulli cernerent, pristinum syncretismum reuocauerunt, tentaturi, vtrum ita pax orbi philosophico restitui posset. Et haec quidem generalis philosophiae a seculo XIV. emendari in Italia coeptae facies est, vsque ad seculum XVI, quo cum doctrinae repurgatae puritate clarior quoque vbique locorum lux philosophiae affulsit. Ordo iam postulat, vt enucleatius ea tradamus, sine quorum notitia manca est seculi XIV et XV historia philosophica.

Primus philosophiae reformator Raym. Lullius.

§. III. Primum, qui nouum quid in philosophia molitus fuerit, RAYMVNDVM LVLLIVM fuisse, supra diximus. Magna fuit, vt ipsius de se hominis opinio, ita et multorum de arte philosophica rationaliue, quam inuenit, existimatio; totaque eius vita, quam praeter alios [q], qui eius res commemorarunt, CAROLVS BOVILLVS [r] scripsit, parado-

q) Plerosque, qui Lullii literariam historiam tetigerunt, nominauimus in Germanico Hist. phil. opere T. V. p. 1346 seqq. quos non repetimus. Addi tamen possunt, quos adduxit celeberrimorum virorum NIC. HIER. GVNDLINGII Histor. erud. T. II. p. 1775. et IO. ALB. FABRICII Bibl. Lat. med. T. IV. p. 864. diligentia, et inter eos imprimis videndi LVC. WADDINGVS Annal. Ord. Minor. T. III. ad an. 1275. 1287. 1290. 1293. 1295. 1315. I. BAPT. SOLERIVS Act. SS. T. V. Iun. 30. p. 633. seqq. vbi vita eius a coaeuo scripta exhibetur.

r) Inter eius opuscula Parisiis apud Badium Ascensium 1514. 4. edita legitur quoque vita Raemundi Lullii eremitae. Non negligendus, vt hoc obiter moneamus, Carolus Bouillus in Historia renascentis philosophiae est, eo quod a trita via discedere inter primos ausus sit. Fuit is Gallus ex Samarobrina Veromanduorum metropoli, vixitque exspirante seculo XV, et deinceps, atque philosophiae et matheseos peritia clarissimum nomen consecutus est. Prodiit ex schola Iacobi Fabri, cuius tamen, Aristotelem potissimum sequentis vestigia deseruit, ingenium nactus

radoxae, et in philosophiae historia consideratione non indigna. Quam tamen fabulis commaculatam fuisse, vt nempe τὸ θαυμαστὸν more aeui medii eius historia referret, non inepte iudicauit Cl. DVPINIVS. [s] Nam et ipsa ingenii Lulliani phantasia exorbitante animati indoles vere phantastica fuit et ad paradoxa sibi imaginatione fortiori commota concipienda prona: et temporum eorum ars atque consuetudo fuit, incredibiles excogitare rerum circumstantias, et inepta miracula de iis praecipue fingere, quos inter coelites referri cleri intererat. Vnde naso opus est in examinanda Lullii historia, nec fides facile danda, nisi vbi aperta rerum loquuntur testimonia. Narrabimus tamen, quae de paradoxo hoc philosopho tradi solent, vt hac quoque ratione medii aeui genius a cauto Lectore dignosci queat.

Lullii vita.

§. IV. Natus est RAYMVNDVS LVLLVS, siue LVLLIVS ex Raemondo Lullo, patre clarissimi sanguinis Barcinonensis viro, comite regis Iacobi in occupanda Maiorca; matreque nobilissimae domus comitum Herilium, editus in lucem in Insula Maiorica apud Baleares in vico S. Michaëlis, anno cIↄ CCXXXIV. Ita quidem plerique tradunt, et inter eos, qui IOANNIS DANETI *Historiam Balearem* continuauit. Maioricamque historiam idiomate Hispanico enarrauit VINCENTIVS MVTVS [t]. Alii tamen obscuris parentibus ortum fuisse contendunt, quos non audiendos esse, facile concedi potest. Iuuenem spe quaestus mercaturam coluisse nonnulli perhibent, meliori fide alii in aula Maioricae regis militasse dicunt, ibique seneschallum quem vocant, regis Iacobi factum asserunt: id quod originibus eius satis apte respondet. Quod vbi verisimile esse, supponimus, recte inde concludimus, ad honestarum artium studia, sine quibus in aulis haud facile licet emergere, iuvenem animum applicare fuisse iussum. Sed cum inclinationem temperamenti ad voluptates procliuis sequeretur, posthabitis exercitationibus, quibus animus formari solet, ad corporis curam et armorum exercitium conuersus, totusque impuris amoribus occupatus est, inque meditandis in Eleonoram amicam, quam vehementer deperibat, versibus tempus omne consumsit. A qua tamen insania casu quodam inopinato sanatus est, ipsa quae vulnera illi fixerat, muliere, medicinam vesano iuueni suppeditante. Cum enim amicam ad templum euntem presso pede secutus in eius obtutibus

nactus vere paradoxum et interdum ecstaticum. Cui multa singularia et insolita placuisse, ob dictas equidem caussas mirandum haud est. Ea in scriptis philosophicis apud Henr. Stephanum auum Par. 1510. editis passim dispersit. Ad peculiares eius hypotheses pertinet, quod diu ante Leibnitium intellectum non hominis tantum, sed et angelorum, specularem naturam habere peculiari libro asseruerit; statueritque, orbem solis verum esse mundi medium, et terram ac firmamentum in extremis versari: mundum esse animal, cuius sensus in sole et planetis, imaginatio in stellis consistat: animam esse substantiam vnitrinam, tribus circumuallatam orbibus, proprio intellectuali, corporeo, et mundano: materiam totam simul esse creatam et elementatam etc. Multa a Pythagoreis et Platonicis transsumsit. De scriptis eius vid. FABRICIVS Bibl. Lat. med. T. I. p. 923. sqq.

s) Nouv. Bibliotheque des auteurs ecclef. T. XI. p. 59 seq.

t) Hist. Balear. s. Regum Maioricae Hispanica lingua edita, ex qua compendium vitae Lullianae exhibet OL. BORRICHIVS de Orig. et progressu Chemiae p. 129. seq.

bus altius oculos fixiſſet, totusque in ea contemplanda haeſiſſet, inuitatus ab Eleonora in conclaui comparuit, ſpe laetus fore, vt libidinem affatim reſtingueret. At illa cum delicias factura putaretur, recincto pectore mammas furenti iuueni oſtendit cadauerosas et maligno vlcere putridas, ſubiectumque pectus horrendo carcinomate obſeſſum. Quo conſpectu, quaſi inferni imagine, attonitus obſtupuit, mentique quaſi fulmine tactus non niſi in tenebris ſolatium inuenit. Mutandas itaque vitae rationes emendandumque animum eſſe ratus, in eremum ſeceſſit, relictisque aulae illecebris ſibi viuere, lachrimisque priſtinam eluere ſtultitiam conſtituit. Cum autem altius voluptatum vanitatisque aulicae imago inhaereret animo, miraculo ad meliorem frugem et victoriam reportandamque ductum fuiſſe perhibent, qui humana maiorem nobis eius vitae ſcenam inſtruunt. Narrant enim comparuiſſe Raymundo imaginem Saluatoris cruci affixi, eumque ſuauiter compellatum ad ſui imitationem fuiſſe exhortatam, ea efficacia, vt iam vltro vanas voluptates contemneret, et incitamenta malorum ex animo omnia ſponte reiiceret, facultates pauperibus diſtribueret, totusque precibus pro emendanda conuertendaque ad veram ſapientiam mente ſe traderet. " Quod qua fide tradatur, lectoris eſto iudicium, nobis monere ſufficit, eiusmodi apparitiones Crucifixi aeuo medio haud raro fuiſſe confictas, cum vix aliud quicquam auctoritatem et opinionem ſanctitatis maiorem conciliaret, cuius rei teſtem eſſe volumus Thomae Aquinatis et Bonauenturae hiſtoriam. Mendicantes enim ordines, cum inuidia nouitatis apud reliquos premerentur, his potiſſimum commentis in ſeculo valde credulo et ad recipiendam miraculorum fidem maxime prono ſibi exiſtimationem comparauiſſe, certiſſimus teſtis eſt hiſtoria eccleſiaſtica. Vt vero, quem pro Dei gloria conceperat, feruorem animi ſequeretur, doctrinae Chriſtianae inter infideles, praecipue Muhammedanos, propagandae ardore flagrare coepit, eumque in finem, quae hactenus neglexerat, ſtudia recolens, quamuis triginta, vel, quod alii volunt, quadraginta annos natus, grammaticam didicit, coëmtoque, qui Arabicam linguam tenebat, ſeruulo, eo magiſtro illam haurire coepit. Mala tamen fide a ſeruo punitum tantum non interfectum fuiſſe Pariſiis, ſunt, qui referunt. Tum capto conſilio innumeros libros lingua Hiſpanica, Latina et Arabica euulgandi, iterum in deſertum anno cIↄccLXXV abiit, totusque precibus, ieiuniis, lachrimis aliisque poenitentiae exercitationibus per ſeptem menſes vacauit. Et tum iterata, aiunt, vice illi Dominum ſpecie ardentis Seraphini comparuiſſe, iuſſiſſeque, vt artem communem ſiue vniuerſalem omnium ſcientiarum conſcriberet, ipſi quoque tantae molis opus dictauiſſe. Alii tamen quibus non tam facilis ad credendas ineptias animus eſt, in hac ſolitudine hominem fanaticum artem iſtam vel proprio marte meditatum eſſe, vel ſurreptam, quod nonnulli volunt, Arabi cuidam * excoluiſſe,

 et

u) C. Bovillvs l. c.

x) Nomen eius Abenezron. Navdaevs Apolog. magiae accuſat. c. 14. p. m. 265. qui prouocat ad Petr. Montvvm de vnius legis veritate L. V. c. 53. fidem eius deſiderante Morhofio Polyhiſt. lit. T. I. c. 5. p. 358.

et vt ſibi fidem atque nouo inuento venerationem atque auctoritatem conciliaret, eiusmodi apparitiones pia fraude commentum fuiſſe contendunt. Id quod a moribus quidem impoſtorum non abhorret, qui plerumque diuinas reuelationes iactare ſolent; fieri tamen quoque potuit, vt non ipſe quidem Raymundus, ſed ſequentium temporum homines, ciues potiſſimum Maioricae, quorum intererat, vt ex ſanctis viris Lullus fuiſſe crederetur, eiusmodi fabulas excuderint. Certe inter nugas otioſas has narratiunculas referendas eſſe, nemo temere negauerit, qui norit, quid diſtent aera lupinis. Ita vero infuſo diuino lumine ditatus Aragoniae regi Iacobo perſuaſit, vt luculentum in Maiorica inſula monaſterium erigeret, reditibusque lautis inſtructum tredecim fratribus Ordinis Minorum, cui Lullus fauebat, traderet, ea lege, vt Arabicum ibi ſermonem edocti ad conuertendos Muhammedanos ſe praepararent. Mox Romam ad Honorium IV. P. M circa annum cIↃ CCLXXXVII profectus idem inſtitutum papae commendauit, vt eiusmodi Orientalium linguarum ſcholae vbiuis eum in finem in coenobiis excitarentur. Vbi cum contemneretur, Pariſios, Montem Peſſulanum, Genuam petiit, et tum linguarum Orientalium ſtudium vrgere, tum nouam artem publico praeconio vendere coepit. Eius vero cum publice praelegendae veniam Romae fruſtra expetiuiſſet, itineri ad infideles ſuſcipiendo ſe accinxit, et Aſiae atque Africae loca celebriora peruagatus, Tuneti diſputatione cum Saracenis inita periculum mortis ſubiit, ſacerdotis cuiusdam Arabici precibus aegre liberatus, ea tamen conditione, ne ſub mortis poena in Africam vnquam reuerteretur. Neapolin itaque ex Africa ſoluens, artem ibi ſuam docuit, vſque ad annum cIↃ CCXC, quo Romam, indeque Genuam profectus, ibique exaratis libris quam plurimis aliquandiu commoratus eſt. Quod ſi Mvto y) credendum, eius diligentia ſtudioque laudabili inuitata nobilitas Genuenſis pecunias ipſi obtulit ad iter in terram ſanctam ſuſcipiendum neceſſarias, de quo tamen vehementer dubitamus. Non enim in Palaeſtinam, ſed Maioricam ad regem, et dehinc Pariſios abiit artem ſuam iterum praelecturus. Vbi tamen paucos eum diſcipulos reperiſſe oportet, nam mature in patriam rediit, ibique cum Iudaeis et Saracenis diſputauit; in Cypro Inſula Neſtorianos et Iacobitas oppugnauit, venenumque ab iis propinatum aegre euaſit. Artem itaque nouam cum inuidia vbique contemtuque premi cerneret, cupido iterum animum inceſſit apud Saracenos in Africa fidem Chriſtianam propagandi. Ibi Bungi lapidibus a Saracenis impetitus vix ſe eripuit, et in carcerem coniectus ſqualidum, non niſi Genuenſium mercatorum precibus liberatus eſt. Redux itaque in Europam, amiſſa in naufragio ſupellectile libraria, ad expeditiones ſacras occupandamque terram ſanctam populum cohortatus eſt, et a matronis quidem Italiae eum in finem magnum nummorum aceruum corraſit, a Clemente V, P. M. autem, quem Auenione adierat, rogaueratque, vt bellum ſacrum ediceret, contemtus eſt: nec meliorem ſuc-

y) Hiſt. Balear. l. c. Borrichivs loc. cit.

ſucceſſum in concilio Viennenſi res iſta habuit, cum et linguarum Orientalium ſeminaria exſtruenda commendaſſet, et bellum contra infideles ſuaſiſſet, et vt damnarentur libri Auerrois, qui auide eo tempore legebantur, rogauiſſet. A concilio itaque ad reges Europae eandem ob cauſſam conuerſus, aulas regum Hiſpaniae, Galliae, et Britanniae peruagatus eſt. Et in aula quidem Angliae regis Eduardi artem chemicam profeſſum ingentem vim auri ope artis iſtius regi ad ſacram expeditionem ſuſcipiendam obtuliſſe, nonnulli referunt[z], contenduntque, ex hoc auro chemico certum nummorum aureorum genus, quod roſati nobilis nomen gerit, cuſum fuiſſe, pilasque huius opera aeneas in aurum conuerſas in atrio regis Britanniae fuiſſe aſſeruatas.[a] Valde pro huius narrationis veritate pugnat Olavs Borrichivs,[b] vehementer in Mutum inſurgens, quod iſtam artem chemicam Lullum exercuiſſe, rationibus vſus plurimis negauiſſet; qui etiam fidem traditioni habet quae Lullium in fine vitae ab Arnoldo Villanouano eam transmutandorum metallorum ſcientiam didiciſſe perhibet. Valde tamen veremur, vt cautis Lectoribus eius rationes faciant ſatis, cum et teſtamentum Lullii, in quo id artis miraculum perpetratum aſſeritur, fidei ſubleſtae valde ſuſpectum ſit, et Lullii tempora totumque iter Anglicanum cum rationibus chronologicis non cohaereant, quod fuſe demonſtrauit Lvcas Waddingvs;[c] aurea vero moneta illa, quae roſatus nobilis vocari ſolet, et ex hoc auro obryzo cuſa dicitur, poſt Lullii demum tempora edi coeperit: reliquae vero rationes Borrichii ſolum eorum rumuſculum ſupponant, quorum intereſt, haec vera eſſe. Vnde non inuiti eorum ſubſcribimus ſententiae, qui totam narratiunculam explodunt, et inter fabulas medii aeui referunt, ipſam quoque eius peritiam artis chemicae negantes, inter quos Waddingus, vt famae Lullii conſulat, contendit, totam illam librorum chemicorum farraginem, quae Raymundo Lullio tribui ſolet, Raymundo Neophyto deberi, Lulliumque adeo iſtis nugis non deſipuiſſe, vt in ſcriptis potius genuinis ſalſe Alchemiſtarum ſtultitiam derideat. Quae omnia operoſe excutere, noſtri inſtituti non eſt, et ad ſpecialem hiſtoriam artis chemicae qualem hactenus deſideramus, pertinet, infra tamen adhuc quaedam de ea re dicemus. Tandem relicta anno cIↄCCCXIV vxore, tertium Franciſcanorum ordinem ſuſcepit, vehementique martyrii deſiderio aeſtuans in Africam denuo traiecit, Saracenos ad fidem Chriſtianam perducturus. Quae res peſſime illi cecidit: Tuneti enim, vel quod alii volunt, Bugiae carceri mancipatus et exquiſitiſſimis cruciatibus affectus eſt. Semianimis manibus tortorum a Genuenſibus mercatoribus ereptus et in nauem delatus in conſpectu patriae ſpiritum reddidit, anno cIↄCCCXV. Tum cadauer exanime Maioricam delatum magnoque propter martyrium cultu honoratum,

z) Imperialis in Muſeo Hiſt. p. 13. Rob. Constantin. Nomenclat. Med. Borrichivs l. c. et quos laudat.

a) Wharton loc. cit. qui tamen fidem rei denegat.

b) loc. cit.

c) loc. cit.

ratum est, sanctеque habita eius memoria a Maioricensibus: quemadmodum etiam eruditionis opinio Academiae Lullianae originem dedit, magnis ornatae priuilegiis regum Hispaniae, Alphonsi primi, Ferdinandi catholici, Caroli V. Philippi II. Philippi III. et Caroli II. Inexpugnabilem hominis diligentiam pectusque inexhaustum laboribus produnt tum plurima, quae vagabundus suscepit itinera, tum magna librorum multitudo, quos ex parte, non tamen omnes recensent HENR. WHARTONVS [d] NICOLAVS ANTONIVS [e], LVCAS WADDINGVS [f], et qui chemici argumenti ei tribuuntur ABR. MERCKLINVS [g]. Quidam CCCC. numero fuisse perhibent [h], alii ad quatuor millia extendunt. Non tacendum tamen suspicari nonnullos [i], pleraque scripta, quae eius nomen prae se ferunt, ob viri celeberrimi famam a Carolo Bouillo, Iacobo Fabro et Henrico Cornelio Agrippa illi fuisse supposita, certe multa alium parentem agnoscere, vix negari posse videtur. Facile ex hac breui vitae Lullianae historia intelligi potest, fuisse hominis huius characterem prorsus singularem, paradoxum, mixtumque, vnde mirum non est, in tam contrarias de eo sententias viros doctos fuisse delapsos [k]. Quibusdam enim admirandi ingenii homo vir beatus et tantum non sanctus, martyrioque venerabilis audiit, eiusque eruditio et imprimis acumen philosophicum maximorum virorum ingenio praelatum est. Vnde non suo tantum tempore doctor illuminatissimus appellatus est, sed ad nostra vsque tempora inuenti quoque sunt, qui Lullium Cartesio aliisque summis viris praeponerent [l], totusque in eo est LVC. WADDINGVS, vt pietatem, zelum, doctrinam eius depraedicet, et in beatorum albo reponat. Alii vero contraria omnia de eo iudicantes, abiecte satis de Lullio sentiunt, in quibus BZOVIVS [m] haereticis, nugiuendulis, histrionibus, circumforaneis eum aggregat, damnatosque ab ecclesia errores eius fuisse monet [n]: notumque illud poëtae [o]:

Qui Lulli lapidem quaerit, quem quaerere nulli
Profuit, haud Lullus, sed mihi nullus erit.

Nobis, si quid decernendum, laudandum quidem videtur Lullii ingenium capax, amplum, igneum, nec eruditione sui temporis destitutum, quamuis eam sero acquisiuisset, sic vt eminere inter viros doctos potuisset, si iudi-

d) ad Caue. loc. cit.
e) Bibl. Hisp. vet. T. II. p. 84.
f) Loc. c. p. 296. noua editio a multis iam annis promissa a V. C. IOANNE BVCHLERIO, vid. Mem. de Trevoux 1722. p. 2023.
g) Loc. cit. add. BORRICHIVS in conspectu scriptorum chemicorum §. 23. sqq.
h) WADDINGVS loc. cit.
i) Vid. LINDENIVS et MERCKLINVS loc. cit.
k) Iudicia eruditorum de Lullio vid. apud THOM. POPE-BLOVNT. Cens. cel. Auct. p. 420. et MORHOFIVM loc. cit.
l) Id de comite Ioerger, refert LEIBNITIVS Epist. ad Remundum, Recueil de div. pieces T. II. p. 163.
m) In Annal. ad annos citatos.
n) Factum id a Gregorio XI. deferente errores eius quingentos Nicolao Eymerico, vid. QVETIF de Script. Domin. T. I. p. 714. Io. MARIANA L. XV. c. 4. MIRAEVS Auct. c. 393. p. 71. NAT. ALEXANDER H. E. T. VII. p. 115. edit. fol.
o) LANSIVS Consult. p. 377.

iudicii vis accessisset satis magna, subactusque doctrina animus modum statuere imaginationi extra orbitam haud raro vaganti nouisset. Verum magnam iudicii inopiam atque paupertatem quandam Lullium pressisse et tota vitae eius vagae historia testis est, et scripta eius genuina loquuntur, et inepta martyrii affectatio prodit; immo ipsa ars Lulliana tantopere multis depraedicata sobrie sentientibus demonstrat: quare non improbandi [p] sunt, qui ingenium ei phantasticum tribuunt, quod foecundissimae legibusque solutae imaginationis ardore eruditioni eius obfuit, ex quo euenit, vt multa scriberet et ageret, quae stulti potius, quam sapientis esse, videbantur. Ex quo facile iudicari potest, quem locum inter philosophos tueatur, quem ei vindicare videntur et ars chemica, mutandorum metallorum si fabula vera, perita, et ars illa magna, quae ab eo Lulliana appellari solet, neutra tamen talis est, vt philosophi magni characterem ex ea tueri queat.

Lullius an chemicus?

§. V. Et artis quidem chemicae, vel potius metallorum transmutandorum peritiam physicam Lullium habuisse, partim ex inuentione vini adusti, quam ei tribuunt [q], partim ex adducto supra exemplo parati ingentis aceruui auri ex viliori metallo, partim ex lapide philosophico, quem possedisse dicitur, exque medicina vniuersali, qua aetatem ad CXLV annos prorogauerit, probare contendunt, qui huic arti ex Lullii exemplo praesidium quaerunt. Quibus quid responderi debeat, ex supra dictis iam notum esse potest. Quaecunque enim ei tribuuntur chemica, incertissimum est, annon ad Raymundum de Terraga pertineant [r], vel ab otiosis hominibus Lulliano nomini sint supposita? cum reuera eiusmodi notitiam chemicam habuisse Lullium, rationibus, quae id euincant, idoneis nondum demonstrauerint, quibus ista placet opinio. Quibus vero difficultatibus prematur traditio de mutato metallo in Britannia, supra iam diximus, quae hoc loco repetenda non sunt. Nec sufficit, quod facit BORRICHIVS [s], colorem ex male cohaerentibus quibusdam narratiunculis fabulae quaerere, sed qui ista probare satagit, eum testes fide dignos et coaeuos fraudisque et credulitatis non suspectos de tam insolita et incredibili re producere oportet, quales non esse Robertum Constantinum, Zwingerum, Dickinsonum, ipse forte concesserit, qui ad eos prouocat Borrichius. Illud sane omnem rationum phalangem euertit, quod ipse scripserit [t]: *Elementatiua habet veras conditiones, vt vna species se non transmutet in aliam, et in isto passu Alkymistae dolent, et habent occasionem flendi;* et alio loco: *orbis docet aurum chymicum non esse nisi apparenter aurum.* Vidit Borrichius vim horum verborum, ad euertendam omnem, quae Lullio tribuitur, alchemiae peritiam necessario facientium, quam cum negare non posset,

p) MOSHEM. Hist. Christ. sec. XIV. P. I. c. 1. §. 5. p. 777.

q) CONRING. apud POPE-BLOVNT. loc. cit.

r) Vid. NAT. ALEXANDER loc. cit. dictus est Neophytus, quia ex Hebraeorum Rabbino Christianus factus est.

s) loc. cit.

t) Art. magnae P. VIII, S. II. c. 52. p. 453. edit. Argent.

poſſet, cauillatione quadam vſus eſt, cauſſando [u]: *Lullium non niſi poſt editos libros quam plurimos, non niſi vltimis vitae annis ad magiſteria chemicarum intima penetraſſe, ab Arnoldo Villanouano rectiora ipſa αὐτοψίᾳ edoctum. Nec ſcripſiſſe aliud, quam quod ſano intellectum ſenſu nullus chemicorum inficias iturus ſit: nempe ſpecies metallorum vere transmutari non poſſe, niſi in primam prius reducantur materiam; aurum vero chemicum mentiri, valere tantum de adulterinis pſeudochemicorum fraudibus.* Quae tam docto viro hypotheſeos gratia ita diſputanti non excidiſſe optamus, adeo futilia ſunt, et ad verba Lullii plane non quadrant. Ea enim clariſſime docent, mentem Lullii eam eſſe, elementatiuorum eam prorſus naturam eſſe, vt mutari nequeant [x], idque intelligendum eſſe de mutationibus, quas Alchemiſtae iactant, quos ideo friuole agentes fruſtraque in re impoſſibili operam perdentes dolere plorareque iubet. Qui itaque in eo potiſſimum puluerem et carbones perdunt, vt metalla prius in materiam primam redigant, eos ob naturam et conditionem elementatiui fruſtra agere Lullius pronuntiat, adeoque in altero quoque loco de omni chemicorum conatu aurum producendi ex viliori metallo, neceſſario intelligendus eſt. Id quod omnes cauillationes Borrichii vno ictu poſternit. Senem vero Lullium ab Arnoldo Villanouano hanc artem didiciſſe, idoneis prius teſtibus, quibus deſtituitur vir doctus, probandum eſt, incertumque demonſtrat per multo incertius, ſapitque fabulam huius furfuris hominum, qui vt auro viros potentes emungant, magnorum virorum nomina inaniſſimae arti praetendunt. Ex his vero corruit quoque fabula de lapide philoſophico, et medicina vniuerſali, aetateque Lullii prorſus inſolita. Eum enim aetatis anno octogeſimo obiiſſe, ex ſupra dictis conſtat.

Ars magna Lullii.

§. VI. Meliori iure inter philoſophos ſummum locum meruiſſe videri poſſit Lullius, ſi multos viros doctos audiamus [y], quibus arte iſta noua, humanum ingenium ad vniuerſaliſſimas notiones earumque combinationem, et eius artificio ad inuentionem et amplificationem cuiuscunque generis veritatum omnium perduxiſſe, et inſtrumentum exhibuiſſe viſus eſt, quo compendiaria via ad ſummam ei eruditionem exiguo tempore graſſari liceat. Qua de re inuidenda prorſus elogia artis huius fautores ei tribuunt, exemplisque probare contendunt, viros quosdam magnos incredibili temporis breuitate eius ope ad ſummum doctrinae faſtigium pertigiſſe. Vnde non nemo [z]: *Tanta eſt Lullianae artis vis, tanta efficacia, vt hac vna inſtructus reliquas haud difficili labore comparare, hoc efficere queat, vt alios ſui in admirationem traducat, et tanquam albae, quod aiunt,*

u) De mirabilibus orbis.

x) Ratio eſt, quia elementatiua ſecundum Lullium principia naturalia ſimplicia, comprehendunt, quae mutari nequeunt. Vid. l. c. p. 23.

y) Conſulendus hic imprimis MORHOF. l. c. et quos laudat. Inter eos praecipue notandus IO. HENR. ALSTEDIVS, cui debemus clauem artis Lullianae et verae Logicae. Arg. 1609. 8.

z) Qui dedicationem operibus LVLLII ad artem vniuerſalem ſpectantibus, cum Comm. AGRIPPAE et IORDANI BRVNI Arg. 1598. 8. editis praefixit.

aiunt, gallinae filius in omnium ore verſetur. Teſtantur hoc tituli cumprimis literarii a regibus potiſſimum ob hanc ipſam Raymundo Lullio exhibiti: tantae enim ſuo fuiſſe aeuo auctoritatis atque exiſtimationis legitur, vt iuſtiſſimi Arragonum reges eum in priuilegiis eidem conceſſis, magnum in philoſophia magiſtrum et mirandarum artium, et ſcientiarum auctorem nominarint. Planum id ipſum faciunt variis in nationibus varii: in Italia Petrus Daguinus, Mediatus et Iacobus Ianuarius; in Hiſpania Ferdinandus Corduba, Petrus Iacobus Faber Stapulenſis, et Carolus Bouillus in Gallia; in Germania Andreas, Petrus, Iacobus, fratres germani, natione Friſiones, cognomine Canterii, alibi alii [a]*: qui omnes vel exiguo temporis ſpatio, etiam in conſtanti aut decrepita conſtituti aetate a literis alias alieni prorſus, vt etiam in pueritia et iuuenilibus annis huic arti Lullianae vnice cum incumberent, in ſtuporem quaſi, non dicam admirationem alios deduxerunt.* Addi his poteſt apud Maioricenſes et Barcinonenſes auctoritate regia loco Ariſtotelis Lullianam artem introductam, egregia regum Hiſpaniae priuilegia meruiſſe, vt ſupra iam dictum [b]. Tantaque Artis huius multos cepit admiratio, vt magni quoque viri eam vehementer commendarent, ſuisque illuſtrarent commentariis, inter quos HENRICVM CORNELIVM AGRIPPAM [c] et IORDANVM BRVNVM NOLANVM [d] ideo nominamus, quod ingenii παραδόξυ celebritate commentis his famam conciliauerint: alios de hac arte meritos enumerat D. G. MORHOFIVS [e], quem exſcribere hoc loco non licet. Neque tamen eruditos omnes Artis ſubobſcurae et magno hiatu nihil dignum praeſtantis ſplendor ita occaecauit, vt magnificum crederent, quod intelligi difficulter poteſt; ſed perſpexerunt probe magna et acuta ingenia, plus oſtentationis ineſſe arti huic, quam doctrinae. Recteque, niſi fallimur, carpunt, quod mera aenigmata offerat, nocte quaſi atra cincta, tenebrisque obruta, quae ſi diſpellantur, pro theſauris inueniantur carbones. Non negat hoc MORHOFIVS [f], licet pretium iſti arti ſtatuerit haud exiguum, faſſus, *tantis nebulis omnem illam Artem, quatenus ex Lullio deducitur, inuoluere eius magiſtros, vt nec Oedipus ipſe coniectando aſſequi poſſit.* Id quod diffiteri non potuit, quem alterum ingenio Lullium recte vocaueris, Brunus Nolanus, cuius de occulta hac arte verba excerpſit MORHOFIVS [ff], quem vide. Vbi vero tenebrae diſpelluntur, parum viri oculati inueniunt, quod pretium mereatur, cum, quaecunque philoſophantium obiiciuntur ingeniis, merum imaginationis emotae luſum, exhibeant, quae vbi allegoriis inſanis,

a) Conf. HORNIVS Hiſt. phil. L. VI. c. 10. p. 318. MORHOF. l. c. p. 369.
b) MARIANA l. c. MIRAEVS l. c.
c) Debemus ei Comm. in artem breuem R. Lullii, l. c. p. 810. ſeqq.
d) Scripſit is et Specierum Scrutinium, et Lampada combinatoriam, ib. p. 685. ſqq.
e) loc. cit. Inuidendis is Lullium in dedicatione ornat elogiis. Idem praeſtat in dedicatione Agrippa, qui tamen more ſuo de Van. Scient. „hanc artem ad pompam ingenii et oſtentationem „eruditionis potius, quam ad comparandam do„ctrinam valere, ac longe plus habere audaciae, „quam efficaciae" pronunciat.
f) loc. cit. p. 369.
ff) Ibid.

nis, (qui praecipue mos Bruni fuit, hominis imaginationis oeſtro furentis) veſtiuntur, magnificum quid promittunt, nudata his veſtibus nihil niſi externas quasdam notionum relationes et combinationes vniuerſaliſſimas porrigunt, leuem ſcilicet mercem, et ad ipſam rerum naturam attentorum labore et meditatione indignam. Vnde acutiſſimi VERVLAMII z ſententia: *Nonnulli viri magis tumidi, quam docti inſudarunt circa methodum quandam, legitimae methodi nomine haud dignam, cum potius ſit methodus impoſturae, quae tamen quibusdam ardelionibus acceptiſſima procul dubio fuerit. Haec methodus ita ſcientiae alicuius guttulas aſpergit, vt quis ſciolus ſpecie nonnulla eruditionis ad oſtentationem poſſit abuti. Talis fuit ars Lullii, talis typocoſmia a nonnullis exarata, quae nihil aliud fuerunt, quam vocabulorum artis cuiusue maſſa, et aceruus, ad hoc, vt qui voces artis habent in promtu, etiam artes ipſas perdidiciſſe exiſtimentur.* Non poterit de re ipſa iudicare, et de diſſidentibus inter ſe virorum eruditorum de hac Arte opinionibus ſanum formare iudicium, niſi quis ipſa Artis huius diſcat principia, et in quo illius myſteria ſita ſint, intelligat. Aſt hoc laboris ingrati et inutilis prorſus opus eſt. Vnde lectoris quoque patientia abuti, et quos fumos Lullius vendiderit, hic prolixe exponere, nefas eſſe putamus. Enarrabimus tamen paucis, quae ſumma rei ſit, ne inuidiſſe in ipſo hiſtoriae reformatae philoſophiae veſtibulo curioſo Lectori diuitias videamur, quibus tot viri magni pretium ſtatuerunt haud infimum. Nempe non ad ratiocinandi artem haec ſcientia pertinet, ſed ad diſſerendi, neque ad iuuandum iudicium, ſed firmandam memoriam, et regendam in certa quadam via imaginationem. Quamuis enim ad rationalem philoſophiam plerique eam ſectatores retulerint, et ideo more ſuo *Logicam venatoriam*, quae mediorum terminorum artificium et inuentionem iſta arte duce perquirit, inſtituerit BRVNVS, nihil tamen agunt aliud, qui iſta nobis pro theſauris vendunt, quam vt generales illas relationum et combinationum claſſes, genera modosque ad logicas regulas ἑκόντας, ἀκόντας adplicent, mirisque et ineptis prorſus allegoriis veſtiant. Pari enim ratione ad alias quoque ſcientias Ars illa adhiberi poteſt, et ad ipſa ſacra theologiae capita ipſe adhibuit Lullius. Ex quo intelligitur, Artis huius vſum plane nullum eſſe iis, qui diſciplinarum, de quibus tractare volunt, praecepta non tenent, et ad meras vitilitigationes redire omnia, niſi ex domeſticis ſcientiarum fontibus inſtruantur. Id quod ex generali artis huius typo intelligitur, cuius ſumma eſt, terminos generaliſſimos ſcientiarum omnium, maxime, logicae, metaphyſicae, ethicae et theologiae ex locis propriis ſublatos in commune quaſi Artis huius vniuerſalis horreum congerere, eorumque nexum, combinationem, relationes, reſpectusque per qualitatum, modorum, praedicatorum, ſimilitudinum, contrariorum, affectionumque reliquarum conſiderationes definire, vt inde nouae exoriantur detegantur-que

z) De Augment. Scient. L. VI. c. 2.

ad p. 19.

Fig. I.

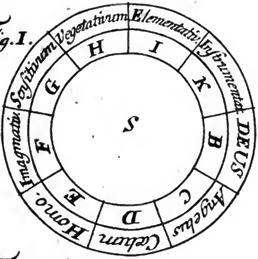

Fig. II.

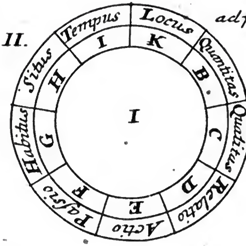

Fig. III.

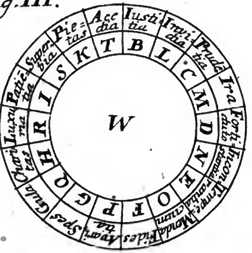

Fig. IV.

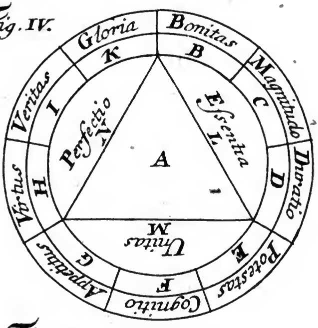

Fig. V.

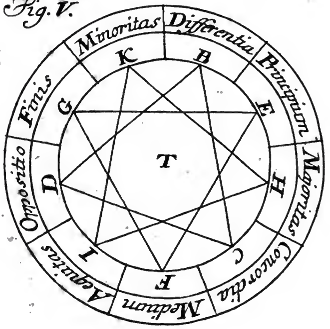
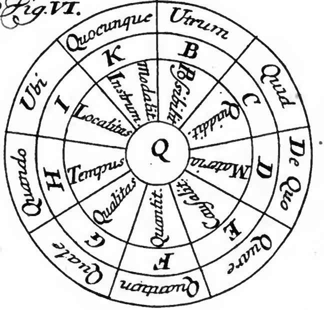

Fig. VI.

que ideae, et amplificentur ſcientiae. Hunc in finem, imaginationis ope in ſubſidium aduocata, certas quasdam cameras areasue alphebetarias conſtruit, in quibus caue, putes nexum quendam naturalem deprehendi, cuncta enim ſolo arbitrario imaginationis luſu inter ſe conſtant. Ponit itaque Lullius primo quidem alphabetum huius artis, vt per ipſum poſſint fieri figurae miſcerique principia et regulae ad inueſtigandam veritatem. Illud ab A. ad K. extenditur, affixasque ſibi habet notiones vniuerſales, hoc modo:

		A (1. Eſſentia, 2. Vnitas, 3. Perfectio)	B	C	D	E	F	G	H	I	K
	Praedicata	Abſoluta	Bonitas	Magnitudo	Aeternitas ſeu Duratio	Poteſtas	Sapientia	Voluntas	Virtus	Veritas	Gloria
		T Relat[illegible] ſ. Reſpectus	Differentia	Concordantia	Contrarietas	Principium	Medium	Finis	Maioritas	Aequalitas	Minoritas
Alphabetum ſeu principia Artis magnae ſunt aut	Q.	Quaeſtiones	Vtrum	Quid	De quo	Quare	Quantum	Quale	Quando	Vbi	Quomodo Cum quo
	S.	Subiecta	Deus	Angelus	Coelum	Homo	Imaginatio	Senſitiua	Vegetatiua	Elementatiua	Inſtrumentatiua
	V.	Virtutes	Iuſtitia	Prudentia	Fortitudo	Temperantia	Fides	Spes	Charitas	Patientia	Pietas
	V.	Vitia	Auaritia	Gula	Luxuria	Superbia	Acedia	Inuidia	Ira	Mendacium	Inconſtantia

His ſuppoſitis quinque potiſſimum figuras circulosue conſtituit, duos ſubiectorum, duos praedicatorum, vnumque, qui claues eorum complectitur. Circulus ſubiectorum eſt vel minor vel maior; minor immobilis eſt, ſubſtantiasque exhibet nouem claſſibus comprehenſas, vid. Tab. adiecta Fig. I. His enim nouem claſſibus quodcunque ſubiectorum genus comprehendi Ars haec ſtatuit. Cum autem inter elementatiuum et inſtrumentatiuum diſtinguendum ſit, eo quod elementatiuum eſt, quod ſolum habet eſſe ſubſtantiale; inſtrumentatiuum autem, quod habet ſuum eſſe in alio, vt in principali ſubiecto; hinc huius iterum reſpectum vel naturalem vel moralem eſſe definit. Et naturaliter quidem nouem praedicamenta accidentis conſtituit, quibus alter ſubiectorum circulus, qui mobilis eſt, illique inhaeret, conficitur, vt Fig. II. expreſſum. Moraliter autem illud conſideratum accidentia moralia complectitur, nempe nouem virtutes et nouem vitia, vt ex Fig. III. diſci poteſt. Hac ratione ex Alphabeto illo Cabbaliſtico artis magnae deſumtis circulis ſubiectorum plane omnium eſſentias,

tias,

tias, qualitates, affectiones et relationes comprehendi posse Lulliana Ars statuit, quae proprias ita subiecto cuiuis sedes se destinasse somniat, facile in quocunque argumenti genere inueniendas. Praedicatorum similis apud Lullium est ratio. Illa enim vel absoluta vel relatiua sunt: et ista quidem tribus tantum capitibus comprehenduntur, essentia, vnitate et perfectione, quae tamen triangulari distributione in nouem iterum classes dispescuntur, vt ex Fig. IV intelligitur. Ex connexione vel combinatione autem subiectorum cum praedicatis mediantibus his circulis exoriuntur propositiones et axiomata, quibus has auctor artis regulas constituit: talia esse praedicata, qualia permittuntur a suis subiectis: verbaque intelligenda esse, secundum substratam materiam. Hos vero terminos praedicatorum in tota latitudine sua accipiendos esse, res ipsa loquitur, vnde termini quoque cognati et repugnantes sub iis comprehenduntur, quorum indices huius artis auctores construere solent. Vt taceamus formas praedicatorum, ideo a Lullio excogitatas, vt modificationes praedicatorum, per quas conditionatur subiectum, id est, amplificationem eorum ostenderet. Circulus praedicatorum respectiuorum nouem quoque classes exhibet Fig. V delineatas, quae ad triplicem rem quandam exhibendi viam definitionem, diuisionem et collectionem respiciunt, vnde triplex illa triangularis figura, respectusque exsurgit. His tandem adiicitur circulus compositus ex quaestionum formis, et responsionum regulis, quae clauis inuentionis est, eo quod nexum subiecti et praedicati indicat; hic nouem quoque classibus nouem quaestiones complexis instruitur, vt ex Fig. VI discitur, eaeque quaestiones ad circulos subiectorum et praedicatorum ita adplicantur, vt inde axiomata, definitiones et collectiones eliciantur. Quae omnia fundamenti loco posita fertilissimum imaginationi campum exhibent, prolixas terminorum vniuersalium combinationes excogitandi, quas longa serie, et difficilibus figurarum et gryphorum similitudinibus explicant, qui his mysteriis enucleandis insudarunt. Quae tamen omnia hoc loco enarrari nec possunt nec debent, facileque apud ipsos auctores, et ALSTEDIVM [h] praecipue, qui satis luculentus est, inueniri possunt, vt alios taceamus. Facile vero ex breui hac fundamentorum Artis Lullianae delineatione intelliget Lector, qui naso non caret, aut inanem esse omnem hanc Artem fumosque illos vendere, qui magnifica de ea promittunt, aut supponere eam, artium et scientiarum fundamenta, axiomata atque regulas ipsamque rerum naturam iam notam esse, qualem qui habet eruditionis perfectionem, carere illa Arte facile potest. Neque vero ex ipsa rerum indole, eiusque cum rebus aliis combinatione has regulas deducit, sed solo arbitrario imaginationis lusu vsa, dum quaedam nobis notionum vniuersalium repositoria exhibet, soccum adaptat cothurno, et nec iudicium iuuat, nec veri a falso discrimen ostendit, sed si modo vsum

h) Loc. cit. Ipsa enim Lullii Ars magna, edita Argent. 1598. 8. spisso volumine insuperabili laborat obscuritate, et sine taedio legi non potest. Agrippae Brunique commentarii autem difficiles nugas exhibent Siculasque gerras.

vſum habet, iis, qui ſcientiarum praeſidiis inſtructi iam ſunt, indicis alicuius generalis nec accurate nec plenarie ſatis confecti inſtar eſt, vt ſubeant facilius memoriam generales illae ſubiectorum, praedicatorum et relationum notiones atque termini. Vnde non plane negamus, quod poſt LEIBNITIVM [i] contendit quoque MORHOFIVS [k], ad artem ex tempore diſſerendi haec myſteria aliquid conferre, ſed haec potius Quirino Kuhlmanno, qui ingens Lullianis inuentionibus pretium ſtatuit [l], ſimilibusque ἐνθεσιαζομένοις vſum praeſtare poſſunt, quam ſobrie philoſophantibus et ratiocinantibus. Quisquis enim ipſa Artis huius fundamenta conſiderat, palpabit, nec adaequatam ea notionum generaliſſimarum diſtributionem comprehendere, nec talia afferre, de quibus veritatem ſitientes ſolliciti eſſe debent, qui non ad ideas generales, ſed ſpeciales, proprias et domeſticas reſpicere ſolent. Tacemus, eos, qui viuido imaginationis ſplendore deſtituti ſunt, confundi magis obſcuris Artis huius ſymbolis, quam iuuari; qui vero hac ingenii dote non priuantur, ſine ea facile in nexum et combinationem ſubiectorum et praedicatorum atque relationum penetrare poſſe; ſic vt idem prorſus et meliori quoque iure de his Lullii myſteriis pronunciari poſſit, quod de topicis prudenter iudicauit auctor *Artis cogitandi* [*]. Plura addere de re exigui, ſi verum dicendum, momenti, opus haud eſt.

Elegantioris literaturae et philoſophiae primus reſtaurator Dantes Aligerius.

§. VII. Volutauit ſe Lullius in Scholaſticorum coeno, vnde comtiorem, quam ea tempora patiebantur, foetum producere non potuit, et pleni ſunt barbarie medii aeui eius libri. Mirum itaque non eſt, parum placuiſſe Lullium ingeniis elegantius quid ſpirantibus, quae iucundiora et humanitati magis apta exoptabant. His ducem ſe praebuit DANTES ALIGERIVS, natus Florentiae anno MCCLXV, quem primum reſtitutae elegantioris literaturae parentem, et ſuſceptarum, quae in exilio oberrabant, Muſarum Platonicarum tutorem recte dixeris. Non enarrabimus viri omnium primi, qui de literis humanioribus, et eloquentia imprimis atque poëſi tum Hetruſco tum Latino ſermone meruere, vitam, a LEONARDO BRVNO ARETINO, CHRISTOPHORO LANDINO, CRESCIMBINO [m], IO. PAPYRIO MASSONO [n] aliisque [o] expoſitam, quam alibi quoque [p] ὡς ἐν συνόψει retulimus, nec de eius meritis, virtutibus et vitiis, quibus et in vita, et in ſcientiis, maxime celebratiſſimo dramate ſatyrico *de coelo, purgatorio et inferno* illuſtre nomen meruit, diſſeremus: haec enim alterius loci ſunt, et a viris doctis paſſim [q] accurate excuſſa, ſed id tamen hoc loco moneri inſtitutum praeſens poſtulat,

i) De Art. combin. p. 33. et Recueil des pieces de la Phil. T. II. p. 164.
k) Loc. cit.
l) Apud EVNDEM loc. cit.
*) P. III. c. 17. p. m. 420.
m) Hiſtor. poëſ. Ital. p. 90. et 288. ſeqq.
n) T. II. Elog. p. 15 ſqq.
o) Leonardi Bruni vitam Dantis edidit FRANC. REDI 1672. 12.
p) In Germanico Hiſt. philoſ. opere T. V. p. 1364 ſeqq.
q) Vid. BVLLART. Acad. des ſciences T. II. p. 307. BAYLE Dict. T. II. Art. Dante p. 243. IVLIVS NIGER Hiſt. Script. Florentin. p. 143.

lat, Dantem non modo elegantioribus literis, in iuuentute excultum fuisse, sed ex veterum quoque lectione subactum in philosophia iudicium retulisse. Quae caussa fuit, cur TRITHEMIO [r] visus sit *philosophus et poëta nulli sua aetate inferior, ingenio sublimis et clarus eloquio, disputator omnium acutissimus.* Cuius eruditionis philosophicae specimina haud vulgaria laudato dramati inseruit, quam *triplicem comoediam Platonicae eruditionis lumine perillustrem esse*, iudicauit PAVLVS IOVIVS [s]. Auctor quoque est BOCCATIVS [t], quem sequuntur PAPYRIVS MASSONVS [u], IS. BVLLARTIVS [x] et GABR. NAVDAEVS [y], ciuium inuidia exulem ad Parisienses abiisse, ibique physicis et theologicis studiis deditum acerrime cum aliis conflixisse. Ita vero Boccatius: *Fuit inter ciues suos egregia nobilitate verendus, et quantumcunque tenues essent illi substantiae, et a cura familiari, et postremo a longo exilio angeretur, semper tamen physicis et theologicis imbutus vacauit studiis, et adhuc Iulia fatetur Parisius, in eadem saepissime aduersus quoscunque dimicauisse.* Id quod ad iuueniles quidem annos magis, quam ad exilii tempus pertinere facile concedi potest P. BAYLE [z], qui de iis hoc Dantis annis intelligit, quibus sub Bruneto Latino [a] physicam et mathesin Parisiis didicit; verba enim Boccatii aliud non euincunt: illud autem ex iis verbis manifestum est, Dantem in mysteriis philosophiae fuisse versatissimum, tempusque iis in exilio quoque triuisse. Ille autem cum nouum emendandi sensus literarii exemplum suis esset, ciuesque primus quasi ex squalore barbariei, quae tum longe lateque regnabat, ad humanitatis studia reuocasset, miscendo iis philosophiam, non illam ineptam et strigosam, quae tum in scholis personabat, sed amoenam et nitidiori habitu se commendantem, recte inter reformatores philosophiae refertur, quamuis pauca in ipsa philosophia praestitisset. Valuisse tamen aliquid in argumento philosophico serioque Quaestio eius *de natura duorum elementorum aquae et terrae* [b] satis prodit.

Franciscus Petrarcha.

§. VIII. Ex Dantis schola illustre Italiae sidus, FRANCISCVS PETRARCHA prodiit, cuius potissimum eruditionis radii tenebras seculi XIV dispulerunt, et diem literis atque elegantiori philosophandi rationi reddiderunt. Eum inter philosophos huius aetatis referendum esse, vel vnius TRITHEMII [c] testimonium euincit, cui Petrarcha audit *philosophus, rhetor et poëta celeberrimus; qui humaniores disciplinas post longa silentia mortuas ab inferis reuocauit ad superos, non minus sancta conuersatione, quam scientia clarus emicuit.* Cui iudicio longe verissimo suc-

r) Cat. S.E. c. 546. p. 131.
s) Elog. c. 4. p. 19. conferenda erudita praefatio nouae dramatis huius editioni a Cel. IO. ANT. VOLPI 1720. curatae praemissa.
t) De Genealog. Deor. L. XV. c. 6.
u) loc. cit. x) loc. cit.
y) Addit. ad Histor. Ludou. XI. p. 175. 176.
z) loc. cit. not. K. p. 246.
a) De hoc Dantis et Guid. Caualcantis praeceptore qui in patria Florentiae obiit 1295. libroque de Vitiis et virtutibus, et Compendio ethices Aristotelis inclaruit vid. IVL. NIGER de Script. Florent. p. 112. MICH. POCCIANTIVS de Script. Flor. p. 33. 44. BAYLE loc. cit. p. 246.
b) Vid. FABRIC. Bibl. Lat. Med. T. II. p. 39.
c) De S. E. c. 682. p. 147 seqq.

ſuccinit quicquid literarum elegantiam nouit et amat, vt ex cenſuris celeberrimorum virorum a THOMA POPE-BLOVNTIO [d] et MARTINO HANCKIO [e] collectis, diſci poteſt, quibus, ſi id ageretur, ingens addi poſſet aceruus. Quanquam ſeuerum Petrarchae cenſorem nuper egit doctiſſimus NICERONIVS [f], cuius tamen acerbitate non mouebitur, quisquis cogitauerit, eos quoque heroës eſſe, qui glaciem frangere, audereque aliquid magni ſuſtinent, quamuis omne punctum non ferant. De vita viri ſummi prolixam heic loci commentationem annectere, eſſet extra oleas vagari; ſolet ea ab iis commemorari, qui humaniorum diſciplinarum hiſtoriam exponunt, qui adeundi nominati a praeſtantiſſimo FABRICIO [g], aut videndi, qui ex inſtituto vitam celeberrimi literarum reſtauratoris deſcripſerunt, HIERONYMVS SQVARZAFICHVS [h], ANDREAS SCHROEDERN, aliique. Ipſe de ſe ſtudiisque ſuis paſſim in epiſtolis [i] quaedam memorauit, addidere multa interpretes Italicorum eius poëmatum [k], hiſtoriaeque literariae ſcriptores, qui cum in omnium manibus ſint, facile conſuli poſſunt [l]; ſuccinctam quoque de eius vita hiſtoriam nos alibi * exhibuimus. Nobis hoc loco notaſſe ſufficit, exortum eſſe bonis literis hoc ſidus Aretii parentibus Florentinis anno cIↃCCCIV, inque adoleſcentia humanitatis logicaeque praeceptis imbutum Dantem Aligerium tandem praeceptorem fuiſſe nactum, quo duce ſterquilinium ſcholaſticae eruditionis contemnere, et elegantiorem literaturam diligere didicit: conuerſum deinde ad legum ſtudium, cum barbaries, quae iſtam quoque ſcientiam eo tempore obſidebat, infenſum illud elegantiſſimo ingenio reddidiſſet, inuito licet parente ad eloquentiae, poëſeos et hiſtoriae culturam feliciſſimis conatibus animum applicuiſſe. In itinere porro Gallico et Italico hanc praeſtantiſſimarum ſcientiarum curam non depoſuiſſe, poëticae imprimis facultatis praeſtantia adeo inſignem, vt in Capitolio Romano a gubernatoribus vrbis hedera, myrto, et laurea poëtica ſolennitate publica et illuſtri condecorari meruerit. Poſt varias vero fortunae et commorationis viciſſitudines et ſeceſſum praecipue Gallicum in valle amoena, quam Clauſam vocant, poſtquam beneuolentiam ſummorum principum expertus fuiſſet anno cIↃCCCLXXIV rebus humanis ereptum eſſe, relicta ſummae eruditionis et cordatae quoque pietatis fama apud poſteros. Huic potiſſimum reſtitutam ciuitatem debet ſermo Latinus hunc parentem genuinum agnoſcit poëſis Italica: hunc hiſtoria habuit promumcondum feliciſſimum, hunc mores ſeculi corrupti viderunt cenſorem imperterritum, quae omnia, vt illi immortalem pepererunt gloriam, ita ſuis quaeque locis

d) Cenſ. Celebr. Auctor. p. 432.
e) De Roman. rer. ſcriptoribus P.II. c.42. p.194.
f) Memoires T XXVIII. p. 366 ſeqq.
g) Bibl. Lat. Mediae T. V. p. 675 ſeqq.
h) Saepius praefixam Petrarchae operibus ſeparatim vulgauit Io. HENR. ACKERVS Rudolſtadii 1711. 8.
i) Epiſt. Sen. L. XVIII. L. XV. Ep. 5. XVI. 1. L. I. Epiſtol. Carm. ſcript.
k) Io. MAR. CRESCIMBINVS Hiſt. poëſ. Ital. T. IX. p. 133 T. XV. p. 274 ſeq.
l) IOVIVS Elog. p. 12. N. C. PAPADOPOLI Hiſt. Gymnaſ. Patau. T. I. p. 280.
*) In Germ. H. Ph. Op. T. V. p. 1368.

cis a viris doctis enarrata quaeri debent [m]. Nobis in philosophiae resurgentis historia virum summum negligere non licet. Quamuis enim strigosam et barbaram Scholasticorum sui temporis philosophiam perosus, in quisquiliis logicis, et metaphysicis tempus non perdidisset vir maioribus et pulchrioribus ingenii monumentis condendis natus; moralem tamen philosophiae partem, iunctis philosophiae et eloquentiae viribus exposuit, et praestantissima morum praecepta, dulcissima verborum elegantia animis inculcauit. Testes eius rei damus libros eius morales, *de remediis vtriusque fortunae*, *de vera sapientia*, *de contemtu mundi*, *de republica optime administranda et de virtutibus et officio imperatoris*, *de obedientia et fide vxoria*, *de auaritia vitanda*, et qui primo loco ponendus est, *de sua ipsius et aliorum ignorantia*. Non hic arida ineptarum, et ad animum emendandum minime proficuarum disputationum deserta inueniuntur, sed horti florentissimi, elegantissimarum obseruationum ex omni literatura decerptarum floribus referti. Immo cum plurima quoque historica et poëtica pepererit foecundum Petrarchae ingenium, in illis quoque philosophiam non neglexit, et ab eius se praesidiis imparatum pectus non habuisse, ostendit, vt vel ex uno *rerum memorandarum* opere ad imitationem Valerii Maximi scripto intelligitur. Recte id intellexerunt discipuli eius, inter quos IOANNES BOCCACIVS [n] ita de eo: *Homo est coelesti ingenio praeditus et perenni memoria ac etiam facundia admirabili, cui familiarissimae quarumcunque gentium historiae sunt, sensus fabularum notissimi, et breuiter, quicquid philosophiae sacro iacet in gremio, manifestum est.* Dignum vero obseruatione hoc loco est, Petrarcham, cuius exemplum alii innumeri secuti sunt, qui de restituendis literis meruerunt, historiae quoque veteris philosophiae fuisse peritissimum, eaque in reuocanda disciplina elegantiore pariter atque seueriore felicissime fuisse vsum.

Discipuli Petrarchae.

§. IX. Ex Petrarchae officina, fauente diuina prouidentia plaudentibusque literis ingeniis aperta prodiit, quicquid fere inter restauratores elegantioris literaturae seculo XIV et XV referri solet. Tum enim barbariei bellum indici coeptum, tum postliminio receptae, quae hactenus in exilio oberrauerant Musae Atticae, tum Latino sermoni honor habitus, tum restituta eloquentia et poësis, et quod maximum beneficium merito reputari debet, tum ineptae philosophiae nuditas detegi coepta, et in ruborem dari. Intelliget ex his lector, non philosophos quidem nos hoc loco enarrare, sed literaturae elegantioris professores; adeoque eorum historiam alium locum aliosque commentarios poscere. Non tamen sicco praetereundi pede sunt in hac nostra tractatione, eo quod non modo illis acceptum referri debet, quod tandem nugari, in philosophia quoque, intellectus humanus desierit: sed et fuerunt inter eos, qui philosophiam sobria magis ratione tetigerunt. Inter hos, qui Petrarcham ipsum audiuit, et

m) POPE BLOVNT. p. 432. VOSSIVS de Hist. Lat. L. III. c. 1. p. 524. MART. HANCK. de Rom. Rerum. Script. P. I. c. 42. p. 194 seqq.

n) In praef. operis de Genealog. Deor.

et ad meliorem disciplinam formatus est, referendus est IOANNES BOCCACIVS Certaldi in Tuscia anno M CCCXIII natus, denatusque anno MCCCLXXV, genere humilis, ingenio nobilissimus, liberalis doctrinae atque eloquentiae, quas a Petrarcha didicerat vindex strenuus, elegantiae Etrusci sermonis assertor summus [o]. Is Graecam linguam a Leontio Pylato Thessalonicensi, qui in gymnasio postea Florentino eam docuit, Latinam a Petrarcha didicit, cuius tamen in scribendo elegantiam Latinam non assecutus est. De quibus eius eruditionis speciminibus virorum doctorum iudicia post THOMAM POPE-BLOVNT [p] collegit PETRVS BAYLE [q] qui videndus, cum ad nostram ea rem non pertineant. Cum autem philosophiam non neglexerit, merito eius hoc loco facienda est memoria. Teste enim TRITHEMIO [r] *fuit vir in secularibus literis omnium sui temporis facile doctissimus, et diuinarum scripturarum non ignarus, poëta, philosophus et astronomus* [s] *celeberrimus, ingenio subtilis et eloquio disertus.* Specimen philosophicae cognitionis et historiae quoque veteris philosophiae dedit in libro *de Genealogia Deorum*, in quo fabularem Graecorum philosophiam reserare conatus est. Quamuis enim in interpretandis fabulis saepe nimium frigidumque esse, forte non praeter rem, ei obiecerit LVDOV. VIVES [t], recte tamen is ipse addit, *felicius eum in isto labore fuisse versatum, quam illo erat seculo sperandum.* Neque tamen suo omnia haec arua arauit vitulo, sed PAVLI DE PERVSIO libro *Collectionum* [u], vsus est, ipso non diffitente, vnde ab intentato plagii crimine recte eum absoluit PETRVS BAYLE [x]. Alias eius lucubrationes tum Latinas tum Etruscas, a vitae eius et historiae literariae enarratoribus, quos alibi nominauimus [y], et imprimis a diligentissimo FABRICIO [z] enumeratas, hic, vbi alia agimus, praeterimus, nec de *centum nouellarum relationum* opere, quod *Decaëmeri* inscripsit, quodque eius famam nonnihil coinquinauit, aliquid addimus, lectorem ad P. BAYLE [a] dimittentes, qui iudicia eruditorum de hoc libro collegit. Boccacio iungimus LEONARDVM BRVNVM, a patria ARETINVM dictum, et cum Petro Aretino, mordacissimo satyrico, vt a THOMA POPE-BLOVNT [b] factum, non confundendum. Is cum Graecam literaturam a Chrysolora didicisset, in liberali autem doctrina magnam duce Colucio Salutato industriam collocauisset, apud pontifices maximos sui temporis, tandemque Florentiae plurimum valuit, magnusque meritis de

Ioannes Boccacius.

Leonardus Brunus Aretinus.

o) ERYTHRAEVS Pinacoth. III. p. 219.
p) p. 437 seqq.
q) Dict. T. I. Art. Boccace p. 582 seqq.
r) Cat. S. E. c. 647. p. 152.
s) Melius Geographum dixeris, ob librum de montibus, syluis, fontibus, lacubus, fluminibus, stagnis, paludibus et maribus.
t) De Trad. disciplinis L. III. p. m. 296.
u) TRITHEMIVS l. c. c. 634. p. 148. conf. FABRICIVS Bibl. Lat. Med. T. V. p. 644.
x) l. c. not. K. conf. VOSSIVS H. L. L. III. c. 1. p. 525.
y) In Hist. Phil. Germanice edita T. V. p. 1375.
z) Bibl. Lat. Med. T. I. p. 682 seqq.
a) l. c. not. L. Inde libri de tribus impostoribus auctor nonnullis perperam habitus, vid. MONNOYE T. IV. Menag. p. 406. 414.
b) p. 453.

de Graecis et Latinis literis anno cIↃCCCCXLIV obiit, inter praestantiſſimos referendus, qui poſt foedam barbariei noctem lucem accenderunt melioribus literis. De quibus tamen eius meritis in rem humanitatis literariam illi adeundi ſunt, qui res eius et ſcripta enarrarunt [c]. Locum vero ideo in hac virorum doctorum, quos enarramus, ſerie expoſcit, quia teſtibus TRITHEMIO [d], FLORIDO SABINO [e], et IAC. PHILIPPO BERGOMATE [f], in philoſophia quoque non infeliciter verſatus fuit. Quo praeſidio ornatus et inſtructus ad vertenda Xenophontis, Platonis et Ariſtotelis ſcripta animum applicuit. Laudat praecipue id IOVIVS [g], quod *eius incomparabili beneficio, morales Ariſtotelis libros optima fide traductos legimus;* quemadmodum *commentarium* quoque *in libros Ariſtotelis oeconomicos, et Introductionem in eius moralia*, Venetiis editam [h], reliquit.

Angelus Politianus.

§. X. Medio ſeculo XV, anno cIↃCCCCLIV, editus eſt ANGELVS CINVS, a patria Hetruriae oppido POLITIANVS dictus, vel hoc nomine nobis non tacendus, quod cum Pico et Ficino praeſidio Mediceae domus nixis plurimum ad promouendam philoſophiam veterem eruendosque priſtinos eius ſenſus contulit. Vitae eius enarrationem poſt alios dedit WERNERVS IACOBVS CLAVSIVS [i], qui cum THOMA CRENIO [k] aliisque multis fuſe a nobis alio loco [l] adductis eſt videndus. Memoriam autem in hiſtoria philoſophica commendauit ſuam, quod Pico atque Ficino in reuocanda philoſophia Platonica auctoritate domus Mediceae opitulatricem manum porrexit, et ad explananda felicius Ariſtotelis placita, Alexandri Aphrodiſaei *ſolutionem ſuper nonnullis dubitationibus phyſicis* ex Graeco traduxit, et vt Stoicae ethicae myſteria Latinis hactenus tantum non prorſus ignota vulgaret, Epicteti *Enchiridium* Latinum fecit: quam quoque operam praeſtitit Platonis *Charmidi de temperantia* [m]. Ex quibus eius lucubrationibus luculento exemplo patet, doctiſſimorum virorum ea aetate induſtriam in eo potiſſimum fuiſſe verſatam, vt veterem philoſophiam poſtliminio reducerent, ſcripta philoſophorum Graecorum ſuis notiori lingua legenda darent, ſicque humanitatis ſtudia cum philoſophia iucundo vtilique labore iungerent: id quod veros nobis characteres virorum ſummorum refert, qui in hoc reſurgentis literaturae diluculo de philoſophia mereri coeperunt. Eadem aetas tulit HERMOLAVM BARBARVM, Franciſci filium, in hoc quoque

Hermolaus Barbarus.

que

c) Vid. quos nominauimus l. c. p. 1377. add. IVL. NIGER. de Script. Florent. p. 119. Giornali dei liter. d'Ital. T. IX. p. 201. FABRIC. l. c. T. I. p. 797 ſeqq.

d) De S. E. c. 784. p. 173.

e) Aduerſus calumniatores Lib. I.

f) In Chron. Supplem. ad A. C. 1416.

g) Elog. c. 9.

h) 1550. Vitam Ariſtotelis nondum editam ſcripſiſſe refert CAS. OVDINVS de S. E. T. III. p. 2386.

i) Magdeburg. 1718. 8.

k) Praef. ad Angeli Caninii Helleniſmum p. 19. Animadu. Philolog. P. III. c. 2. p. 22.

l) Loc. cit. T. V. p. 1379. inter quos imprimis BAYLE Dict. T. III. art. Politien. p. 768. et Cel. HENR. BRENCMANN. Hiſt. Pandect. Florent. p. 306. Eloges de Thou et Teiſſier T. I. p. 168. videndi.

m) Vid. FABRIC. Bibl. Lat. Med. T. I. p. 263.

que albo eorum, qui elegantiorem disciplinam colentes de philosophia simul meruerunt illustris. Is enim cum praecoci ingenio vteretur [n], et octodecim annos natus, vt ipse refert, libros scribere coepisset, decimo nono aetatis anno Themistii commentarios Latinos fecit, vigesimo quinto Aristotelis rhetoricam, vigesimo octauo Dioscoridem, trigesimo opera Aristotelis rhetorica. Quae eruditionis eius, maxime Graecae, praestantia fuerit, qua artis criticae peritia et audacia claruerit, quibus honorum fastigiis elatus, et inuidiae conatibus deiectus sit, quem ecclesiasticae purpurae honorem ei pontifex maximus destinauerit [o], et quae alia sunt, quibus celebre eius in eruditorum historia nomen est, hoc loco, vbi breuitatem sectamur, non tangimus, legenda apud eos, qui res eius literarias tetigerunt [p]. Illud autem omnino commemorandum nobis est, egregie Barbarum meruisse de philosophia Graeca, maxime Aristotelis, cuius operum versionem integram diu meditatus est. Multa tamen eius scripta vt Themistii quoque, paraphrasibus illustrauit. De quibus eius lucubrationibus digna sunt, quae legantur verba PETRI ALCYONII [q]: *Itaque plura scripsit biennio exul, quam XX ante annis, cum patria frueretur, et honoribus illius florentissimus esset, Recognitionem erratorum Pliniani codicis, Explanationem librorum de anima Aristotelis, cum iam ante eiusdem philosophi libros talis argumenti in Latinum conuertisset, et XVI libros de ratione disserendi (veteres Peripatetici organon eos appellant) et quinque rhetoricos, et vnum poëticum, octoque Dioscoridis medicos, quos alio etiam opere instruxerat, quod Corollarium inscribebat. Adiecerat quoque pulcherrimam expositionem ad libros analyticos posteriores Aristotelis ante in Latinum translatos. Et haec quidem omnia adhuc diligentissime asseruari vidi a fratribus illius, cum sedecim abhinc annos Venetiis Bibliothecam illius excuterem: atque incredibili sum laetitia elatus, cum cognoui, doctissimi, amicissimique hominis elucubrationes non intercidisse, quod ne euenisset, magnopere verebar, cum in suburbano Oliuierii Caraphae, collegae mei ex pestilentia obiisset*, (anno cIↃ CCCXLIII) *et domestici intimique familiares fuga saluti suae consuluissent, omniaque, tanquam bona caduca, in medium reliquissent. Sed eius generis scripta ab interitu et furto vindicata fuisse narrabant Zenotelis cuiusdam opera, quem ille habebat ad manum. Solebat autem persaepe mihi recitare, quae ex Aristotele faciebat Latina, iudiciumque exquirebat meum, quod sic tamen interponebam, vt perspicere posset, placere mihi suam industriam, et Peripateticae disciplinae intelligentiam, quae pernecessaria est homini in tali scribendi genere versanti: non satis autem probari dicendi ratio-*

n) Conf. BAILLET. de pueris praecocib. p. 91 seqq.

o) Falsus enim est TRITHEMIVS de S. E. c. 878. p. 209. qui Cardinalem fuisse putat, cui purpuram modo destinauit Alexander VI. vid. Giornal. de Ital. T. III. p. 52. XXVIII. p. 159.

p) NIC. COMN. PAPADOPOLI Hist. gymnas. Patau. T. II. p. 28. et quos in Germ. H. P. opere T. V. p. 1381. nominauimus.

q) De exilio L. I. p. 60 seqq.

nem, qua in sententia Aristotelica exprimenda vtebatur: sed hoc illius aetatis fuit vitium, vt a puritate Latinae linguae abhorreret. Ad quem locum Alcyonii de philosophicis Barbari laboribus ea consuli cupimus, quae notauit I. A. FABRICIVS [r]. Ceterum adeo difficilem in interpretando Aristotele nonnulli fuisse volunt, vt daemonem de significatione vocis entelechia interrogauerit. Tradit id PETRVS CRINITVS [s] his verbis: *Et reuera perexilis vocula daemonum et exigua est: quod olim noster quoque Venetus Hermolaus dicebat, vocem se daemonis pertenuem et paene subsibilantem audisse, qua ille de Aristotelis entelechia interrogatus sibi ipsi et Georgio Placentino responsitauit.* Cuius fides sit penes auctorem. Addi his tertius potest POGGIVS BRACCIOLINVS, discipulus Ioannis Rauennatis, Manuelis Chrysolorae et Collutii Salutati, quamuis is lepido magis ingenio, quam philosophiae cognitione nomen meruerit, de cuius rebus literariis, praeter eos, quos in Germanico Historiae philosophicae opere [t] laudauimus, videndi viri magni nominis, IO. BAPT. RECANATVS [u], IACOBVS LENFANTIVS [v], ALB. HENR. SALLENGRE [w], IO. ALB. FABRICIVS [x], et NICERONIVS [y]. De libris vero eius moralem philosophiam illustrantibus consulendi IVL. NIGER [z] et IO. FABRICIVS [a].

Poggius.

Franciscus Philelphus.

§. XI. Eandem viam in coniungenda cum philosophia disciplina liberali et humanitatis literis tenuit FRANCISCVS PHILELPHVS, Ioannis Chrysolorae, qui post iter ad Graecos, Latinas Graecasque literas Bononiae, Romae, Mediolani, Florentiae, Patauii et Mantuae, vna cum philosophia morali et eloquentia docuit, et illustre nomen, inter restauratores literarum meruit, de cuius rebus praeter ipsum passim in epistolis, et IOVIVM [b], BERGOMATEM [c] aliosque consulendi sunt IO. HENRICVS FOPPIVS [d], NICERONIVS [e] et IO. ALB. FABRICIVS [f], quosque hic porro in partes vocat, qui quoque de ratione eius scribendi, de poëtica facultate, et scriptis historicis disserunt, de quibus praeter iudicia eruditorum a POPE-BLOVNTIO [ff], collecta conferendus BERNARDVS MONETA [g]. Nobis eius hoc loco mentio facienda est ob librum *de morali disciplina*, quem Aristotelem secutus conscripsit: tum ob *libros duos Conuiuiorum*, quos, qui in eos praefatus est, LVDOVICVS VIVES valde laudat ab historiae et antiquitatum atque philosophiae cognitione. Vnde TRITHEMIO [h] quoque a philosophiae peritia impense

r) Bibl. Lat. Med. T. I. p. 457 seqq.
s) De honesta discipl. L. VII. c. 11.
t) T. V. p. 383.
u) In vita Poggii praemissa eius Hist. Florent. et in Obseruationibus criticis ad Poggiana.
v) Ei debemus Poggiana, Amst. 1720. 8. edita.
w) Memoires de literature T. II. Art. 1 seq.
x) Bibl. Lat. Med. T. V. p. 890.
y) Memoir. T. IX. p. 128 seqq.
z) Hist. Script. Florent. p. 473 seq.
a) Hist. Bibl. Fabric. P. III. p. 320.
b) Elog. c. 17.
c) Cont. Chronic. L. XV.
d) Is vitam Philelphi ex eius potissimum scriptis collectam et accurate conscriptam inseruit Miscell. Lips. T. V. p. 322 sqq.
e) Memoir. T. VI. p. 71.
f) Bibl. Lat. Med. T. V. p. 845.
ff) Cens. Cel. Auct. p. 471 seqq.
g) Menag. T. IV. p. 232 seqq.
h) Cat. S. E. c. 855. p. 203.

impenſe commendatur, qui filium quoque eius Marium, qui Venetiis et Mantuae philoſophiam et eloquentiam docuit, ob philoſophicam eruditionem valde extollit [i]. Idem de PETRO PAVLO VERGERIO praedicat TRITHEMIVS [k], quem *non modo virum in diuinis ſcripturis ſtudioſum, verum etiam in ſecularibus literis eruditiſſimum, philoſophum et rhetorem celeberrimum* vocat, concinente RAPH. VOLATERRANO [l], aliisque quorum ille Iuriſconſultorum ſuo tempore eloquentiſſimum et ſimul philoſophum vocat, hi multi in eius laudibus ſunt, videndi apud VOSSIVM [m], P. BAYLE [n] aliosque. Inter eius ſcripta libellus quoque eſt, *de ingenuis moribus* [o], quo haud contemnendum ſpecimen exhibuit, quae ei de philoſophia inſederit ſententia. Dum enim iuuentuti morum et honeſtarum diſciplinarum praecepta tradit, ita inſtitutionem hanc diſcipulo commendat, vt pateat, humani eum animi naturam, mores, inclinationem, vitia, emendationem ita perſpexiſſe, vt accurata inde philoſophiae moralis cognitio iſtis, quibus viuebat, temporibus, prorſus inſolita et peregrina illi adfuiſſe cenſeri queat. Maxime vero commendandus eſt libellus vtiliſſimus eo quoque nomine, quod diſciplinarum iuueni tradendarum ordinem inſtituit optimum, et viam praeparat, vt philoſophia non ad oſtentationem, ſed ad vſum animi muniri queat. Quare non moralis tantum doctrinae culturam vehementer illi inculcat, eamque hiſtoriae luce colluſtrare iubet, ſed et naturalem ſcientiam; *eo quod intellectui humano conſona atque conformis ſit, per quam naturalium rerum animatarum inanimatarumque principia paſſionesque et eorum, quae coelo et mundo continentur motuum ac transmutationum cauſſas effectusque cognoſcamus.* Ita vero his praeceptionibus ingeniorum delectum per varias claſſes adaptat, vt iucundiſſimum ſit videre, quas ſibi philoſophia magis ſobria in ipſa παλιγγενεσίας ſuae infantia vires acquiſiuerit. Addimus Vergerio IANNVTIVM MANETTVM Florentinum, is enim tum *Iſagogen Porphyrianam* noua veſte latina donauit, idemque libris *Categoriarum* Ariſtotelis praeſtitit, tum Socratis atque Senecae vitam deſcripſit [p], luculento exemplo, viros doctos Italiae tempore renaſcentium literarum philoſophicam hiſtoriam ad praeparandos ad philoſophiae culturam animos adhibuiſſe.

Petrus Paulus Vergerius.

Iannutius Manettus.

§. XII. Altius ſeculo XV in philoſophiae myſteria penetrauit NICOLAVS CVSANVS, a patria Cuſa, vico Moſellae in Treuirenſi dioeceſi proximo, vbi ineunte ſeculo hoc obſcuris originibus in lucem editus eſt, dictus. Is tantopere naturam largiſſima ingenii munera diſtri-

Nicolaus Cuſanus.

i) TRITHEM. loc. cit. c. 856. p. 204.
k) c. 761. p. 178.
l) Anthropol. L. XXI. p. 773.
m) De Hiſt. Lat. L. III. c. 5. p. 553.
n) Dict. T. IV. art. Vergerius p. 430.
o) Primam editionem nominat Ven. 1502. P. BAYLE l. c. not. B. eſt autem inter reculas noſtras alia prior Ven. 1497. 4. cum comm. Ioannis Bonardi presbyteri Veronenſis et Liniaci profeſſoris.
p) VOSSIVS de Hiſtor. Lat. L. III. c. 7. p. 581. Vtebatur vero fauore Nicolai V, P. M. qui valde Peripateticam diſciplinam omnemque literarum elegantiorem commendabat viris doctis, promouebatque. Is Ianettum equitis dignitate auxit.

buentem beneuolam expertus eſt, vt in omni genere eruditionis, theologiae, iurisprudentiae, philoſophiae, et matheſeos maxime excelleret. Cumque et mentis acies, et experientia acceſſiſſet, quibus animi virtutes iunxit pulcherrimas, ex doctore theologiae epiſcopus Brixiae, tandemque Cardinalis factus eſt, defunctus anno cIↃ CCCCLXIV. Non tangemus lites eius cum Sigismundo Archiduce Auſtriae [q], vel quas partes ille in concilio Baſileenſi ſecutus fuerit, et dereliquerit poſtea; alium enim iſta locum poſtulant, et in hiſtoria ſacra et literaria ſcriptorum eccleſiaſticorum tradi ſolent [r], ſed monemus modo, virum acutiſſimum profundam philoſophiae ſuo ſeculo melioris et magis ſobriae cognitionem prodidiſſe. Non prouocabimus ad TRITHEMII [s] teſtimonium, valde eius eruditionem theologicam, philoſophicam et mathematicam extollentis, ſed ipſius libros teſtes eſſe volumus, omni exceptione maiores [ſ], magnisque eruditorum elogiis, ex parte a THOMA POPE-BLOVNTIO [ſſ] collectis probatos, quamuis in iis perſpicuitas interdum deſideretur, quod tamen ſubtiliſſimas meditationes proſequenti facile condonari poteſt. In iis id praecipue obſeruandum eſt, virum profundi iudicii, et inſolitae in rebus quoque phyſicis et mathematicis eruditionis, conſiderata humani ingenii imbecillitate, et ferociente ſuae aetatis ſcholaſticorum philoſophorum de quocunque argumento etiam difficili et obſcuro diſputantium ſuperbia modum ingeniis poſuiſſe, editis libris tribus *de docta ignorantia praeciſionis veritatis inattingibilis*, quos quoque *Apologia contra Ioannem Venechum* defendit. In his vero libris adeo humani intellectus vires deprimit, vt paene in Academicorum partes tranſeat, vnde *de coniecturis* quoque libros duos edidit, demonſtraturus *omnem humanam veri poſitiuam aſſertionem eſſe coniecturam.* Sed in aliis quoque ſcriptis inſolitam philoſophiae cognitionem prodidit, difficillimas metaphyſicae veritates enucleans; diſputauit enim *de ſapientia*, *de mentis natura*, *de ſpeculanda veritate*, *de poſſibilitate*, *ſiue materia vniuerſi*, *de ſpeculo intellectuali*, *per quod res cognoſcimus*, *de venatione ſapientiae*, *de apice theoriae et* ſimilibus; vt taceamus ſcripta mathematica, magnam ingenii aciem prodentia, de quibus ſcriptores hiſtoriae literariae, et inter eos WHARTONVS [t], FABRICIVS [u], VOSSIVS [v], videndi.

Donatus Acciaiolus.

§. XIII. Ioanne Argyropulo praeceptore Graecam linguam et humaniores literas cum philoſophia Ariſtotelica iungere didicit DONATVS ACCIAIOLVS, ſiue ACCIEVOLVS, Florentinus, vir magna eloquentiae rerumque gerendarum peritiae laude inclytus. Illi praeter *Vitam Caroli M.* et *Vitarum Plutarchi* paraphraſes nonnullas, de quibus Vosſius

q) Vid. TRITHEM. Annal. Hirſaug. P. II. p. 439. Gundlingiana XIII. p. 265.

r) Domui hoſpitali in patria excitatae diuitem librorum ſupellectilem donaſſe refert TRITHEMIVS c. 804. p. 187.

s) Loc. cit.

ſ) Vltima editio prodiit Baſ. 1565. fol. quam diligenter recenſet FABRICIVS loc. cit. T. I. p. 1239 ſeqq.

ſſ) p. 467.

t) Ad Caueum p. 105.

u) Loc. cit.

v) De Hiſt. Lat. L. III. c. 6. p. 563. de Scient. Mathem. p. 62. 63.

SIVS [w] videndus, debemus *Commentarium in Aristotelis libros ethicos et politicos.* In eo tamen, ex lectionibus praeceptoris Argyropuli profecisse, nec ipse negat, a plagio ideo, cuius nonnulli illum accusant, absoluendus [x]. Idem seculum produxit IOANNEM IOVIANVM PONTANVM, inter oratores, poëtas criticosque seculi XV, virum summum. Qui vel ideo notandus est, quod teste BALTHASARE BONIFACIO [y] *suauis poëta, acutus criticus, ethicus, historicus, astrologus doctus et disertus, nullo praeceptore aut ad carmen componendum aut ad philosophiam ediscendam, aut ad coeli significationes intelligendas institutus fuerit, sed insita vi animi lectioneque assidua sibi baec omnia comparauerit.* Parum tamen, quod momentum singulare habeat, in philosophia praestitit, quamuis eum isto nomine laudet BAILLETVS [z], cum Aristotelem more reliquorum interpretandum magis, quam excutiendum sibi sumserit. Idem sectatus iter est APOLLINARIS OFFREDVS, medio seculo XV clarus, quem et salutaris artis peritia, et philosophiae Aristotelicae cognitio fecit celeberrimum. Is tanta felicitate Lycei doctrinam perspexisse credebatur, vt Aristotelis anima, et Peripateticorum deliciae appellaretur. Quae caussa fuit, cur commentarii eius in libros *de anima* et in *Analytica posteriora* magnam ea aetate auctoritatem obtinuerint [a]. Praeter hos ingens adhuc aceruus eorum est, qui stellarum exorientium instar dispellere tenebras, quas barbaries per tot secula induxerat, et reuocare literarum lucem felicibus auspiciis conati sunt, hincque de ornatiori quoque philosophiae cultu fuere solliciti, inter quos, si vel solam respicias Italiam, celeberrimum nomen extulerunt Leonardus Iustinianus, Bartholomaeus Facius, Matthaeus Palmerius, Carolus Aretinus, Ioannes Aretinus Tortellius, Andreas Dominicus Floccus, Franciscus Contarenus, Ioannes Antonius Campanus, Petrus Candidus December, Blondus Flauius Foroiuliensis, Antoninus Florentinus, Nicolaus Perottus, Aeneas Syluius, postea dictus Pius II. P. M. Palladius, Fuscus, Franciscus Diëtus, Georgius Merula, Iacobus Piccolominaeus, Augustinus Patricius, Christophorus Persona, Iacobus Bracciolinus Poggii filius, Bernardus Iustinianus Leonardi filius, Alexander ab Alexandro, Ioannes Baptista Fulgosus, Iulius Pomponius Laetus, Iulius Pomponius Sabinus, Bartholomaeus Scala, Antonius Galateus, Marcus Antonius Coccius Sabellicus, Ioannes Baptista Mantuanus, Philippus Beroaldus, Accius Sincerus siue Iacobus Sannazarius, Marcus Musurus, Bartholomaeus Fontius, et cetera caterua, quae seculo XV ad vindicandum literarum honorem surrexit, quos, serius licet, imitata est Gallia, Britannia et Germania. Nemo enim horum ita humaniorem disciplinam tetigit, vt philosophi-

Ioannes Iouianus Pontanus.

Apollinaris Offredus.

w) loc. c. L. III. c. 8. p. 614.

x) Vid. CONRING. Intr. in Polit. Arist. p. 649. THOMAS. de Plagio p. 153. BAYL. Dict. T. I. Art. Acciaioli not. B.

y) Hist. Ludicr. L. XV. c. 5.

z) Jugemens des Savans T. II. P. I. p. 95. conf. BLOVNT. p. 500. THEISSIER Eloges T. I. p. 178. IOVIVS Elog. c. 47. p. 109.

a) GHILINI Theatr. vir. erud. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. 11. p. 56.

ſophiam prorſus negligeret, eamque ex ipſis Ariſtotelis, et interpretum Graecorum fontibus diſcere nollet. Quo labore eo facilius defuncti ſunt, quo meliorem Graecae linguae, et antiquae hiſtoriae, etiam philoſophicae, ex lectione veterum auctorum comparatae habebant notitiam, ſine qua in explicando Ariſtotele fruſtra deſudatur. Verum de his prolixius agere, nec locus et inſtituti ratio, nec ipſum rei argumentum patitur, quod ad vniuerſalem literarum renaſcentium, praecipue elegantiorum et humanitatis diſciplinarum hiſtoriam pertinet. In quem campum egredi prolixius, eſſet extra oleas vagari, moramque in tam longo, quod ſuſcepimus itinere, ſine neceſſitate, nectere. Facile plura diſcent, qui haec noſſe cupiunt, ex notiſſimis, quae hiſtoriam literariam huius ſeculi explicant monumentis [b].

§. XIV. Eximendi tamen ex hoc agmine, quos ſicco praeterire pede licuit, eruditorum, qui de reſtaurandis literis meruere, Laurentius Valla et Rudolphus Agricola, eo quod ſcholaſticomaſtigas ſe praeſtiterunt, horumque philoſophorum barbariem, futilitatem, inanes garritus, et pſeudo-philoſophiam omnem fortiter exagitarunt, quamuis in purgando potius Augiae ſtabulo, quam inſtruendo nouo philoſophiae palatio fuerint felices. *Laurentius Valla.* LAVRENTIVS VALLA patricius Romanus, theologiae doctor et canonicus S. Ioannis Lateranenſis fuit, natus anno cIↃCCCCXV, denatus quinquagenarius cIↃCCCCLXV, Cal. Aug. vt eſt in epitaphio, quod extat apud FR. FABRICIVM [c]. Vnde erraſſe cenſendus eſt TRITHEMIVS [d], qui *hunc grammaticorum principem, philoſophum, rhetorem et theologum praeſtantiſſimum, ingenio ſubtilem, acrem et vehementem, Latinam eloquentiam Graecae praeferentem claruiſſe in concilio Conſtantienſi perſonaliter*, ſcripſit. Anno enim cIↃCCCCXIV, quo coepit illud concilium, Valla nondum natus fuit. Hunc dum ſequitur CONR. GESNERVS [e] non iniquam incurrit cenſuram P. BAYLE [f], venia tamen dignus, quod a Trithemio ſeductus ſine dubio verum Vallae natalem ignorauerit. Hunc infelicium literatorum exemplum recte dixeris. Cum enim ingenio eſſet acerrimus, ſtilo vero audax et acerbus, magnoque animo in temporum ſuorum barbariem inſurgeret, eo quod ornatiorem ipſe literaturam didiciſſet, et ſcriptis quoque ſpargere cuperet, nulli vel aetati vel conditioni hominum parcens, omnes, quotquot ipſi diſplicuerant, inſectatus eſt, et imprimis maiori, quam ferre poterat illa aetas, libertate, cleri vitia, ignorantiam, barbariem, ſcelera ſugillauit, adeo vt nec Romanae curiae parceret, auderetque Conſtantini M. donationem in dubium vocare. Quo piaculo commiſſo, Roma excedere coactus eſt. Exilii tamen locum et aſylum inuenit exoptatiſſimum apud Alphonſum V. Aragoniae, Neapolis et Siciliae regem, principem doctrinae doctorumque viro-

b) Imprimis conſulenda FABRICII Bibliotheca mediae Latinitatis, qui pleroſque nominat, ex quibus de horum heroum in literis hiſtoria literaria, plura hauriri poſſunt.

c) In Roma p. 183.

d) De S. E. c. 750. p. 174.

e) In Bibliotheca p. 477.

f) Dict. T. IV. art. Valla, not. A. p. 418.

virorum amantem, qui quinquagenarius a Valla Latinam linguam didicit. In hac aula cum commode ſatis viuere poſſet, linguae petulantia et calami acerbitate, contradicendique pruritu nouas ſibi inimicitias conflauit, cum viuendi diſſerendique prudentia deſtitueretur. Cuius exemplum eſſe poteſt, quod negando ſymbolum apoſtolicum a legatis Chriſti collectum eſſe, idque pertinacius defendendo ſalſeque communem traditionem ridendo, inquiſitorum attentionem iraſque in ſe concitauerit; quibus factum, vt heterodoxiae accuſaretur, et inter alia culparetur, quod de praedicamentis aliter ſtatueret, quam ſolet catholica eccleſia. Quamuis autem catholice ſe ſentire de omnibus, quae eccleſiae Romanae placent, haud ſemel declararet, exacerbata tamen monachorum ira ſedari non potuit, vt non damnaretur, vixque rogum Alphonſi regis patrocinio et Vernandi Cordubenſis, quo amico vtebatur, cura precibusque euaſit; ad palinodiam vero adactus ſcopis in monaſterio fratrum Iacobitarum, qui ex Dominici familia erant, caeſus eſt. Quamuis, vt ingenue, quid nobis veriſimile videatur, dicamus, vix credibile ſit, in tanta regis gratia, qua is fruebatur, publicum ſupplicium virum eccleſiaſtica dignitate fruentem pertuliſſe, nec inepta ſit ſuſpicio, Poggium, qui primus iſta narrauit, ex ingenio, vt Vallae more ſuo contumeliam attraheret, haec confinxiſſe [ff]. Fieri tamen potuit, vt intra priuatos clauſtri parietes eiusmodi fuſtigationem a manibus inquiſitorum paſſus ſit; quae enim horum hominum violentia fuerit, abunde notum exiſtimamus. Cautius itaque mercari edoctus Valla, pontificis Romani gratiam aucupari conſtituit, eo euentu, vt amicorum ope reconciliatus ſummo epiſcopo ſecretarii, quem vocant munere, ſtipendioque augeretur, data ſimul poteſtate publice legendi. Quo in munere tandem deceſſit eo anno, quem ſupra diximus. Quanta is felicitate et accuratione barbariem ſermonis profligauerit, (qua ſimul philoſophiae barbariem pelli poſſe recte viri docti illius aetatis ſtatuebant) hoc loco prolixe exponi nec poteſt, nec debet, dabuntque affatim, qui hiſtoriam criticam Latinae Linguae exhibent, vel iudicia auctorum de Valla ſuppeditant [g]. Vnus ERASMVS [h], omnium inſtar erit, faſſus, *eum ſumma induſtria, ſummo ſtudio, ſummis ſudoribus barbarorum ineptias refelliſſe, literas pene ſepultas ab interitu vindicauiſſe, priſco eloquentiae ſplendori reddidiſſe Italiam, doctis etiam id praeſtitiſſe, vt poſthac circumſpectius loqui cogantur.* Fatendum tamen, deſideraſſe interdum viros doctos [i] in ſcriptis eius hiſtoricis illas elegantias ſermonis, quas ipſe integro commentario commendauerat. Graecorum quoque librorum verſiones (inter quas NICEPHORI BLEMMIDAE *Epitomen phyſicae* fuiſſe, auctori ſuo ſurreptam, alibi diximus) parum accurationis cognitioniſque linguae Grae-

ff) Ita fuſe rem narrat BOXHORNIVS Hiſtor. vniu. p. 953. ex quo repetit BAYLE l. c. not. E. qui recte illum notat, quod teſtem non adduxerit.

g) POPE-BLOVNT p. 463 ſeqq.

h) Epiſt. L. VII. 7.

i) IOVIVS Elog. c. 13.

Graecae prae se ferunt [k]. Vt taceamus, mores intolerabiles [l], et acerbitatem in quoscunque viros doctos etiam magni nominis, cum veteres, ipsumque eloquentiae Latinae parentem Ciceronem, et in philosophia Aristotelem [*], tum recentiores, Bartholomaeum Facium, Antonium Panormitanum, Benedictum Morandum, Antonium Raudensem, et praecipue Franciscum Poggium, famam et eruditionem eius valde conspurcauisse, animique impotentiam, spiritu contradictorio se prodentem, ostendisse, nec alius forte fons fuit, ex quo inuectiuas in barbariem Scholasticam hausit: quas contra ipsum Christum impudenter dispersisse nonnulli volunt [m]. Id quod tamen aduersariorum magis accusatione [n], quam rei veritate niti videtur, vt omnis illa, quae de eius atheismo agitatur quaestio [o]. Hinc de illo viuis erepto hoc passim disseminatum epitaphium [p]:

Nunc postquam manes defunctus Valla petiuit,
Non audet Pluto verba Latina loqui.
Iuppiter hunc coeli dignatus parte fuisset,
Censorem linguae sed timet esse suae.

Quam inimici alicuius (Poggium non nemo [q] auctorem suspicatur fuisse) satyram esse, quilibet videt. Non vero soli linguae Latinae puritati acerrimum se Aristarchum Valla praestitit, sed quo nomine eum quoque hoc loco commemorauimus, philosophiae vindex esse voluit. Inter scripta enim Vallae a WHARTONO [r], et accuratius, ab OVDINO [s] recensita, sunt quoque libri tres *de dialectica*, in quibus Scholasticorum dialecticam probe depexuit, tritamque dialecticae viam ab Aristotele institutam relinquere conatus est. Quod occasionem dedit Iacobo Carpentario obiiciendi Petro Ramo, multa eum ex Valla fuisse mutuatum [t]. Ita v. g. reiecta praedicamentorum decade, triadem tantum inducit, tertiamque syllogismi figuram explodit [u]. In quo labore felicior fuit in tangendis, quam sanandis Dialecticorum vlceribus. Vnde VIVES [x]: *Laurentius Valla aggressus est reconcinnationem facere Dialecticae, in qua dissentit ab Aristotele, et Peripateticis veteribus ac nouis. Monet in quibusdam neutiquam praue, etsi ea sunt perpauca et in plerisque labitur, vt fuit vir ille vehemens, et ad faciendum iudicium praecipitatus. Non solum in re dialectica falsus est, sed in philosophia, nam hanc quoque attingit, et quod magis mirere, in praeceptis Latinae linguae. Sed non minus illic improbando aberrauit, quam in elegantiis et inuectiuis.* Praeter diale-

k) HVETIVS de clar. interpret. p. 211.
l) Conf. Io. IOVIAN. PONTANVS de Serm. L. IV. c. 6.
*) VOSSIVS de Nat. et constit. rhetor. p. 48.
m) Ibid.
n) Conf. BAYLE not. I.
o) Vid. REIMMANN. Hist. Ath. S. III. c. 3. §. 17. p. 350.
p) Id iam apud Wimphelingium, Trithemium et Paulum Langium occurrere obseruat Cl. HEVMANNVS Act. phil. Vol. III. p. 968.
q) Memoires de literature T. II. P. I. p. 50.
r) Ad Caueum p. 99.
s) De S. E. T. III. p 2240.
t) HORNIVS Hist. philos. L. VI. c. 11. p. 320.
u) Tantum sibi tribuisse Vallam, vt palam diceret nullam esse Logicam praeter Laurentianam, PONTANVS loc. cit. refert.
x) De causs. corr. art. L. III. p. m. 150.

dialecticam moralem quoque philoſophiae partem tetigit, editis libris tribus *de voluptate et vero bono*, in quibus ad Epicuri hortos tranſiit, non ſine magna famae ſuae contumelia. Indici enim expurgatorio adſcriptus liber eſt opusque habuit, quod GESNERVS [y] ſcribit, *edita Apologia pro ſe et contra calumniatores, defendere ſe ſuaque ſcripta, et praecipue quod voluptatem ſtatuerit ſummum bonum, virtutes ancillas eſſe voluptatis, prudentiam non a malitia, nihil amari propter aliud, nec propter ſe, praeſcientiam non obſtare arbitrii libertati.* Quod poſtremum in tractatu *de libero arbitrio* Boëthio oppoſuiſſe obſeruauit vir ſummus, G. G. LEIBNITIVS [z]. Ex dictis autem manifeſtum eſt, non defuiſſe quidem Vallae animum a Scholaſticorum via recedendi, eamque damnandi, auſum quoque fuiſſe, aliam et meliorem dare, viribus tamen imparem ſe demonſtraſſe, et conatui euentum non reſpondiſſe. Plura de Valla, quae huc non pertinent, dabunt P. BAYLE[a], MART. HANCKIVS[b], THOMAS POPE-BLOVNT[c], aliique.

§. XV. Quod tot viri docti in Italia praeſtiterunt, id ſuſcipiendum ſibi in Germania ratus eſt RODOLPHVS AGRICOLA, quem primum philoſophiae et literarum elegantiorum inter Germanos reformatorem fuiſſe, recte dixeris. Natus eſt [d] ex nobili inter Friſios familia in pago Bafflou prope Groningam anno MCCCXLII. In ipſa infantia praeclari ingenii ſpecimina cum dediſſet, facile in ludo literario commilitones etiam aetate maiores, diſcendo praecurrit. Magna alacritate in primo ſtudiorum ſtadio vſus, cum in rudimentis literarum abunde profeciſſet, in bonarum artium emporium, quod Louanii eſt, miſſus eſt. Ibi ex more ſeculi Ariſtotelicam dialecticam, qualem ſcholaſtica diligentia tradebat, didicit, et a praeceptoribus dicta non auribus modo percepit et animo, ſed in aduerſaria quoque retulit, vt firmius inhaererent memoriae. Cum autem purioris ſermonis Latini nitorem ab Italis reſtitutum meliora ingenia nonnulla inter Belgas quoque deamare coepiſſent, ſqualorem ſui temporis peroſus, Cicerone et Quinctiliano, dicendi magiſtris vſus eſt, quodque reliquum erat temporis, a philoſophicis exercitationibus, eloquentiae ſtudio tribuit. Vt autem animum in dialecticis exerceret, ſcholaſticis quoque diſputationibus diligenter vacauit, laudatus admodum, quod et accurate et acriter, et ſumma arte, in quaeſtionibus proponendis enucleandisque, item ſedato animo et ore verecundo fuerit verſatus. Cumque iam tum multa ipſi de Scholaſtica philoſophia ſubnaſcerentur dubia, eorum labyrinthis exponendis haud raro praeceptoribus

Rudolphus Agricola.

 gra-

y) In Biblioth. p. 478.
z) Theodicée p. 605.
a) Loc. cit.
b) De Rom. Rer. Script. L. II. P. I. c. 11. p. 116.
c) Cenſ. Cel. Auct. p. 463.
d) Videndi de celeberrimo viro MELCH. ADAMI Vit. philoſ. p. m. 13. BAYLE Dict. T. I. art. Agricola p. 102. Vitae profeſſorum Groeningenſium BENTHEM. Stat. Eccleſ. et Scholaſt. Patauorum P. II. c. 4. §. 10. p. 187. TRITHEMIVS Cat. S. E. c. 870. p. 206. et hiſtoriae liter. ſcriptores plerique, MIRAEVS VAL. ANDREAE, HENDREICHIVS, GADDIVS, WHARTONVS, in libris notiſſimis.

grauis fuit, cum sibi ista eximi petiuisset. Ita philosophiae, qualis eo tempore regnabat, atque humaniorum disciplinarum praesidiis abunde munitus, summos in philosophia artibusque honores Louanii a praeceptoribus obtinuit, tanta mox hunc honorem sequente nominis fama, vt munerum conditiones adipisci potuisset honestissimas, nisi ad maiora et excelsiora adspirasset. Itaque optimarum artium atque scientiarum cognitioni indies magis acquirendae intentus, et Gallicam linguam didicit, et musices, itemque scribendi, pingendique artificium pernouit, et quaecunque honeste sciri possunt, perquirere sategit, vitam simul iungens honestam et a iuuentutis vitiis, quibus plerumque scholae publicae pollui solent, sibi cauens sedulo. Ita vero studiorum cursu quem Louanii ingressus erat, absoluto, ad lautiores eruditionis diuitias sibi acquirendas iter literarium instituit, et primo quidem in Galliam, deinde in Italiam abiit, quo loco literas Graecorum potissimum exulum opera hoc tempore refloruisse, et a viris eruditissimis magnis conatibus reuocatas cultasque fuisse, in antecedentibus diximus. Commoratus autem Ferrariae vno atque altero anno, nimirum cIↃCCCCLXXVI et sequenti, et ducis Herculis Estiensis gratia, et literatorum, ipsarumque literarum frequentia gauisus est. Maxime vero ibi Theodorum Gazam, Aristotelis scripta, alia, quam solebant Scholastici via enarrantem audiuit, et in dissertationibus atque orationibus habendis adeo excelluit, vt fastidienti Italiae et eruditum sermonis genus, et actionis venustas in homine Germano placeret. Strozzae quoque atque Guarini amicitia vsus, abunde ex eruditione eorum in philosophia profecit. Ita spoliis Italiae onustus in patriam rediit, in qua amplum ei munus et stipendium (quod et Nouiomagi factum) parabatur. Sed cum literis in otio viuere mallet, negotiorum publicorum strepitum auersatus est. Vsa tamen eius consilio patria est, eum enim ad aulam Maximiliani I. ablegauit, maiori apud imperatorem felicitate, quam grato a ciuibus exhilaratum animo. Neque tamen summorum virorum, quam in aula imperatoris contraxerat, amicitia compelli potuit, vt in familiam aulicam, lautissimis conditionibus et stipendio honestissimo inuitatus transiret, metuens fore, ne in illo aulae tumultu detrimentum Musae suae paterentur. Vnde nec Antwerpiae oblatum accepit munus, scholaeque gubernationem, maluitque sibi viuere suoque genio. Frequenter enim loca mutabat, gaudebatque itineribus, in quibus tamen tanta illi inerat studiorum contentio, vt Plinii senioris historiam, et iunioris epistolas nunquam e manibus dimitteret, Quinctiliani institutiones a se descriptas assidue manibus versaret, Platonisque et Ciceronis excerpta quaedam semper secum haberet. Hac enim portatili bibliotheca in itineribus vtebatur, reliqua supellectile libraria apud amicos relicta e). Tandem fama eruditionis eius in aulam Palatinam ab episcopo Wormatiensi Ioanne Camerario Dalburgio anno cIↃCCCCLXXXII, vel vt alii volunt, cIↃCCCCLXXXIV, delata, a viro

e) De Monnoye apud Bayle loc. c. not. D. p. 102.

a viro promouendarum literarum cupidiſſimo [f], qui eum in Graecis praeceptorem habuerat, ad humanitatis diſciplinam Heidelbergae docendam vocatus eſt. Quae vocatio diſplicebat quidem initio homini, ſuo potius quam aliorum arbitrio viuere geſtienti, morem tamen tanto literarum patrono geſſit, et ad eum concedens Heidelbergae in aedibus Theodorici Pheningeri [g], viri eruditi et nobilis liberaliter habitus vixit; ab ipſo Palatino electore Philippo clementer exceptus. Ibi electoris iuſſu librum *de quatuor monarchiis* conſcripſit [h], eo euentu, vt ab omnibus labor iſte probaretur. Apud Vangiones quoque publice docuit in frequenti auditorio; quo tamen in loco ingrato labore Rudolphus perſunctus eſt, eo quod ſcholaſticas modo dapes more iſtius temporis auditores affectabant, hisque cauillationibus intenti humanitatis ſtudia, quibus ille vehementer delectabatur, negligebant. Emendare itaque literarum ſenſum, et ad meliora admittenda praeparare animos auditorum ſumma ope conniſus eſt, habuitque orationes praeclaras, non ad iuuentutem modo ſtudioſam, ſed ad ſummos quoque rerumpublicarum principes. Diſputando vero et iudicii aciem, et eruditionis copiam et diſciplinae elegantiam demonſtrauit, ipſoque Ariſtotele conſulto, accuratius de Peripatetica diſciplina ſtatuere Germanos docuit [i]: adeo vt praeceptoris inſtar ab aliis conſuleretur. Rari quippe tunc erant codices Ariſtotelis in Germania, et in paucorum manibus; quos, maxime eum, qui de animalibus agit, cum ipſe in Italia ſibi acquiſiuiſſet, gratiſſimum fuit philoſophantibus, de intimiori Stagiritae ſenſu ex ipſo Ariſtotele erudiri. Ita vero tum in philoſophia, tum in iure eccleſiaſtico et ciuili oraculi inſtar, quod conſuleretur, habitus eſt, et reſponſiones non barbaro inutilium tricarum ſqualore obduxit, ſed humanitatis elegantia ornauit, et quaſi condiuit. Annos iam XL natus linguam Hebraicam a Iudaeo quodam diſcere aggreſſus eſt, quae primum ei plurimum negotii, vt ipſe faſſus eſt, exhibuit, ſic vt ſibi videretur cum Antaeo luctari, quas tamen difficultates, iſto praeceptore praeeunte, paucis menſibus ſuperauit. Hunc Iudaeum ſolius Rudolphi cauſſa Dalburgium domi ſuae aluiſſe teſtatur VALERIVS ANDREAS [k]. Recte tamen obſeruatum P. BAYLE [l], nimium eſſe VOSSIVM [m], affirmantem, Agricolam fuiſſe Hebraice doctiſſimum. Quamuis enim praecepta linguae huius ſatis accurate teneret, patet tamen ex epiſtola quadam Agricolae ad Ioannem Reuchlinum data [n], vltra mediocritatem eius cognitionem non profe-

f) De literatiſſimo hoc epiſcopo magnoque eruditorum inter Germanos Moecenate vid. IO. HENR. MAII Vita Reuchlini p. 189. NIC. HIER. GVNDLINGII Obſeru. ſel. p. 19. 21. Erat autem Cancellarius Electoris, antequam epiſcopali ſedi eſſet admotus.

g) ADAMI l. c. Plieningium vocat, SECKENDORF. Hiſtor. Lutheraniſmi L. I. §. 70. p. 107. Ipſe in epiſtolis ad Reuchlinum ſe vocat Theodoricum de Pleningen. D. et militem auratum p. m. 20. Eum Agricola nominabat in epiſtolis Plinium ſuum.

h) Vid. VOSSIVS de Hiſt. Lat. L. III. c. 6. p. 566.

i) Id in dogmate de animae immortalitate luculenter oſtendit, demonſtrans ex Ariſtotele, intellectum diuinum, immortalem extrinſecus aduenire. vid. ADAMI l. c.

k) Bibl. Belg. p. 798.

l) Loc. cit. not. E.

m) Loc. cit.

n) p. m. 54.

profeciſſe. Habuit tamen ex hoc linguae ſanctae ſtudio illam vtilitatem, vt ſacrarum doctrinarum deſiderio flagrans purioris lucis radiis colluſtraretur, et ad pietatem laudatiſſimis accenderetur igniculis, quibus egregie inſtructus corruptelas eccleſiae tum regnantes inſpexit. Anno cIↄCCCCLXXXV febri correptus, prius, quam medicorum auxilia aduocarentur, inter pias preces et conſtantem Chriſtianae profeſſionis fiduciam animam creatori reddidit, in habitu Franciſcano ſepultus. Vxorem nunquam duxit, auerſus, vt ipſe ad Reuchlinum ſcripſit [o], ab eo conſilio, *non incommodis rei vxoriae, quae multi* κακότεχνοι *multis verbis proſecuti ſunt; ſed deterruit eum potius genus vitae et animus leuiſſimis etiam curis impar*, καὶ φιλίσυχόν τι τῆς φύσεώς σου ἤγε μᾶλλον ἀπραγμοσύνη καὶ ὡς ἀληθέστατον εἰπεῖν βαθεῖά τις ῥαθυμία τοῦ βίου. Quod ſpecimen eſſe poteſt, voluptatis honeſtioris curam inter impedimenta matrimonii interdum debere referri. Habuit amicos, praeter Wormatienſem epiſcopum, Adolphum quoque Occonem I. epiſcopi Auguſtani medicum, quem bibliothecae ſuae haeredem ſcripſit, vt alibi [p] memorauimus; tum Weſſelum Gansfortium, quo iuuenis vſus eſt, Rudolphum, Langium, Alexandrum Hegium, Ioannem Reuchlinum, aliosque reſurgentis inter Germanos eruditionis vindices. Quorum amicitiam ei comparauit eruditio ſui temporis indole inter Germanos longe maior, maſcula et ſingularis, qua praeter muſicam, poëſin, eloquentiam linguaeque Graecae et Latinae peritiam in philoſophia quoque excellebat, hacque doctrinae praeſtantia virorum doctiſſimorum elogia merebatur. Quae cum collecta exhibeant THOMAS POPE-BLOVNT [q], et G. I. VOSSIVS [r], hoc loco, ne nimii ſimus, non exſcribimus. Vnius ERASMI iudicium ſufficit, ita de Agricola differentis [s]: *Quem ego virum, totius cum Germaniae tum Italiae publico ſummoque honore nomino; illius, quae genuerit; huius, quae literis optimis inſtituerit. Nihil enim vnquam hoc Ciſalpinus orbis produxit omnibus literariis dotibus abſolutius, abſit inuidia dicto. Nulla erat honeſta diſciplina, in qua vir ille non poterat cum ſummis artificibus contendere. In carmine Maronem alterum dixiſſes: inter Graecos Graeciſſimus; inter Latinos Latiniſſimus. In oratione Politianum quendam lepore referebat, maieſtate ſuperabat. Oratio vel extemporalis adeo pura, adeo germana, vt non Friſium quendam, ſed vrbis Romanae vernaculum loqui contenderes. Eloquentiae tam abſolutae parem adiunxerat eruditionem, Philoſophiae myſteria omnia penetrauerat. Nulla pars muſices, quam non exactiſſime calleret. Extremo vitae tempore ad literas Hebraicas ac ſcripturas diuinas totum animum applicuerat. Atque haec conantem fatorum inuidia virum terris eripuit, nondum annos natum XL* (rectius XLIV.) Ex dictis vero liquet, non ob literarum tantum humaniorum vindicatum inter Germanos reſtitutumque honorem, verum etiam ob philo-

o) Loc. cit. p. 55.
p) In Hiſtoria vitae Occonum c. 1.
q) Cenſ. p. 479.
r) Loc. cit.
s) Chiliad. Adag. Cent. IV. p. 415. Edit. Froben. in Veneta enim Manutii iſta deleta ſunt.

philoſophiam a barbarie Scholaſticorum aſſertam Agricolam immortale nomen meruiſſe. Extat eius exemplum inter ſcripta illius ab ALARDO [t] edita libri *de dialectica inuentione*, iuxta genuina Ariſtotelis principia ſcripti; qui quamuis Auguſtei ſeculi nitorem non referant, vt doctiſſimo MONETAE [u] obſeruatum, et ordinis tamen dictionisque perſpicuitate et raciocinandi accuratione ſcholaſticas nugas infinitis paraſangis ſuperant. Vnde RAMVS [x] pronunciauit: *Rodolphum Agricolam primum omnium poſt beata Graeciae et Italiae tempora eximium illum Logicae facultatis vſum reuocauiſſe, vt iuuentus a Poëtis et Oratoribus diſceret non ſolum pure loqui et ornate dicere, ſed de propoſitis rebus acute cogitare, prudenterque iudicare.*

§. XVI. Chryſoloram, hominem Graecum inter primos fuiſſe, qui ſoporem Occidentis partibus excuſſerunt, et ad reſumendas in literis elegantioribus vires excitarunt, ſupra diximus; huncque dilapſis Conſtantinopoli a Turcis capta Graecis exemplum fuiſſe, ad Italos aufugiendi, et doctrinae ſpolia ſecum allata vendendi oſtendimus. Horum itaque Graecorum opera in reſtituendo philoſophiae nitore iam porro conſideranda eſt. Inter eos primus fere nominandus eſt IOANNES ARGYROPYLVS, Conſtantinopolitanus, cuius exilium Mediceae familiae beneuolentia leniuerat [y]. Cum enim fugatis Muſis Graecis in Florentina vrbe appuliſſet, a Coſmo Medice benigne exceptus, et ob egregiam literarum Graecarum atque philoſophiae peritiam inſtitutioni literariae Petri filii atque Laurentii nepotis ſatis lauto ſtipendio praefectus eſt, qua occaſione Graecas literas et philoſophiam ab eo didicit, quicquid tantis eruditionis ſtatoribus fauentibus ad meliorem diſciplinam adſpirabat. Hinc in philoſophia diſcipulum quoque habuit Angelum Politianum, vt ipſe POLITIANVS [z] ſcribit, et vix adhuc puberem Laurentium dialecticis imbuit, eaque philoſophiae parte, qua de moribus praecipitur. Qui et ſapientiam eius decretorum, diſciplinarumque cunctarum, quae encyclicae vocantur, extollit. His Mediceae familiae fauoribus adiutus, ad vertendos Ariſtotelis libros phyſicos et ethicos animum adplicuit, quod ſaxum cum ſimiliter volueret Theodorus Gaza, eam, quam ipſe ſuſceperat, verſionem igni tradidiſſe dicitur, ne Argyropylo obeſſet. Valde vero nationis ſuae moribus deprauatus fuit; non inuidus modo et difficilis in communicanda cum Latinis doctrina ſua, ſed et ineptus Ciceronis contemtor, quem et philoſophiae et literarum Graecarum ignarum fuiſſe pertinaciter contendit [a]. Neque vita ſatis philoſophum egiſſe, IOVIVS [b] aliique auctores ſunt; qui teſtantur, vini et cibi aeque auidum et capacem, et multo abdomine ventricoſum immo-

Graecorum in reſtituenda philoſophia apud Latinos partes.

Ioannes Argyropylus.

t) Colon. 1539. II. Vol. 4.
u) Apud BAYLE l. c. not. N.
x) Or. de coniungenda eloquentia cum philoſophia.
y) Vid. BVLLART. Acad. Scient. T. I. p. 269. NIC. COMN. PAPADOPOLI Hiſt. Gymn. Patau. T. II. p. 179 ſeq. IOVIVS Elog. c. 37. BAYLE Dict. T. I. Art. Argyropule p. 308.
z) Miſcell. Cent. I. c. I.
a) Ibid. loc. cit.
b) loc. cit.

immodico melopeponum vsu autumnalem sibi accersiuisse febrem[b], atque ita septuagesimo aetatis anno (MCCCCLXXXVI) rebus humanis ereptum esse. Factum id Romae, quo se, vastante Hetruriam peste, anno MCCCCLXXX verterat, a pontifice philosophiam Aristotelis primus publico stipendio docere iussus. Inter interpretes Aristotelis haud obscurum nomen professus est; scripsit etiam praeter versiones laudatas *Commentarium in Ethicam Aristotelis*, *et Solutiones quaestionum, quas proposuerunt philosophi et medici quidam ex Cypro insula*, de quibus aliisque eius scriptis videndi Vossius[c], Lambecius[d], Fabricius[e], Ovdinvs[f] aliique, qui res eius tetigerunt. Huius potissimum auctoritate, qua in domo Medicea, posteaque Romae, valebat, eius conterranei quoque excitati sunt, vt Graecam literaturam et philosophiam domi excultam, Italis explicarent. Non enim in solis literis Graecis tradendis haeserunt, et philosophiam neglexerunt, quod illi Graeci fecerunt, qui ex Graecia profugi ad Parisienses Musas diuerterunt, Georgius Typhernas, Georgius Hermonymus, siue Charitonymus, Tranquillus Andronicus et Ioannes Lascaris[g], quos inuidia professorum Parisiensium impediuisse videtur, quo minus emendandae philosophiae fortem satis et audacem manum admouerent, quod Iacobum Fabrum Stapulensem primum in Gallia suscepisse, in sequentibus dicemus. Graeci autem, qui in Italia consederunt, cum philosophiae Graecanicae honorem haberi cernerent, magnis conatibus in philosophiam incubuerunt. Idque duplici ratione factum est. Quidam enim, qui domi in monasteriis Platonicam philosophiam didicerant, qualis ex Ammonii et Plotini schola per Originis discipulos ad Graecos Christianos peruenerat, idem syncretisticae philosophiae genus omnibus viribus commendare vulgareque contenderunt. Qui cum Mediceam gentem sibi fauentissimam experti essent, cum illam in partes pertraxerunt, tum ex familiae huius alumnis, Marsilium Ficinum et Ioannem Picum comitem Mirandulanum ad Platonicae philosophiae, (quam Alexandrinam vel Ammoniam melius dici, et syncretisticam fuisse, suo loco docuimus) amorem studiumque perduxerunt, in quorum numero post Georgium Gemistum Plethonem, Bessario Cardinalis et Michaël Apostolius eminuerunt. Alii autem Aristotelem in aula Byzantina cultum suo inter Italos nitori restituendum esse rati, eius libris explicandis illustrandisque insudandum, et pro eius auctoritate decertandum sibi esse statuerunt, id quod bellum aliquod excitauit philosophicum. Et haec quidem fata philosophiae in altera seculi XV parte in Italia fuere, quae iam porro nobis accurate enarranda sunt.

CAPVT

c) De Hist. Graec. L. IV. c. 19. p. 493.
d) De Biblioth. Vindobon. L. VI. p. 278.
e) Bibl. Graec. Vol. X. p. 278.
f) De Scrip. Eccl. T. III. p. 2610.
g) Vid. Navdaevs Addit. ad Hist. Ludov. XI. c. 7.

* *

CAPVT II.

DE RESTAVRATORIBVS PHILOSOPHIAE PLATONICAE.

§. I.

Platonicae philosophiae restaurationem Graecis in Italia exulantibus debemus. GEORGIVS GEMISTVS enim, qui et PLETHO dicitur, (quod vtrumque plenitudinem et abundantiam denotat [a]) vir Graecae, imprimis Platonicae, philosophiae peritissimus, primus fuit, qui Alexandrinorum Platonismum, quem nemo fere inter Latinos, praeter Ioannem Scotum Erigenam, pernouerat, in Italia produxit in lucem, et occasionem dedit Platonicam sectam resuscitandi confirmandique. Patria Byzantinus fuit, dies autem natalis incertus est. Illud ex SYLVESTRIS SGVROPVLI testimonio [b] constat, ipsum duodecim annis ante concilium Florentinum sub Eugenio IV, anno MCCCCXXXVIII apud Michaëlem Palaeologum Graecorum imperatorem et gratiosum et admissionis intimae fuisse, ab illo in magni momenti negotiis consultum. Dicto autem concilio, cum aliis Graecis, Theodoro Gaza, et Bessarione, cuius ille praeceptor fuit, interfuit, Graecorum partibus, qui vnionem cum Latinis auersabantur addictissimus, eo quod horum artes et potentiam nosset, et reformidaret, vt ex monitis eius ad imperatorem Graecum a SGVROPVLO relatis constat. Vnde errat FRANCISCVS PAGI [c], qui neminem ex Graecis in eo concilio vnioni se opposuisse tradit praeter Antonium Heracleensem, Marcum Ephesium, Dositheum Monembasiensem, Sophronium Anchialensem, et in fine solum Marcum Ephesium. Postea tamen patria pulsus cum necessitas eum coëgisset ad Latinos confugere, eorum partes amplexus est, easque scripto contra Manuelem Malaxum libro *de processione Spiritus S.* defendit. In Italiam delatus ob eruditionem prorsus singularem, et imprimis philosophiam maximi habitus est. Audit enim Antimacho apud L. GYRALDVM [d], *vir, quem non solum Graecia, sed vniuersus fere terrarum or-*

Georgius Gemistus Pletho.

a) Gemistus enim a γεμίζω formatur, vnde perperam a quibusdam Gemistius scribitur, Pletho, a πλήθω. Cur vero patrium Gemisti nomen cum Plethonis appellatione commutauerit, obscurum est. Plerique Georgium Chariandrum apud L. ALLATIVM de claris Georgiis p. 741. ed. Fabr. secuti, ideo Plethonem dictum fuisse volunt, quasi Platonis, eo quod Platoni philosophorum principi maxime accederet: id quod etiam ab aduersariis velut arrogantiae specimen illi obiectum est. Non tamen satisfacit haec coniectura Cl. HEVMANNO Act. phil. Vol. II. p. 539. not. c. nec nos certiorem coniecturam habemus.

b) Hist. Concil. Florent. S. VI. c. 80. cuius locum integrum exhibet OVDINVS T. III. p. 2348.

c) Breuiar. gestor. pontific. Roman. P. IV. p. 605.

d) Dial. II. de poët.

orbis ob variam atque multiplicem diuinarum humanarumque rerum ſcientiam admiratus eſt, eo quod Platoni philoſophorum principi atque Ariſtoteli Graecorum et Latinorum omnium conſenſu proxime accederet. Inde factum, vt cum Platonicam philoſophiam reſtituere conatus eſſet, magna eius in illa re eſſet auctoritas, quae in cauſſa fuit, cur difficili de praeſtantia et vtilitate philoſophiae Platonicae, eiusque praerogatiua prae Ariſtotelica, controuerſiae implicaretur, cuius ſummam poſtea enarrabimus. In hac lite acerbum ſe atque contentioſum praeſtitit, quare arrogantiae et ſuperbiae crimen ei ab aduerſariis obiectum eſt. Rediiſſe Conſtantinopolin nonnulli incerta fide tradunt, illud dubio caret, et ex GEORGII TRAPEZVNTII [e] verbis ſatis certum eſt, in Peloponneſum poſt concilium rediiſſe, ibique ante captam Conſtantinopolin, fere centenarium obiiſſe. Vnde haud improbabilis coniectura eſt, Plethonem breui, poſt concilium Florentinum, tempore obiiſſe. Quo vero anno, incertum, vt recte WHARTONO [f] obſeruatum, qui enim obitum eius in annum MCCCCXL ponit OVDINVS [g], teſtem adduxit nullum, nec Allatius emortualem eius diem notauit. Cum autem magna apud ſuos viuus inuidia flagraſſet, quam ei tranſitus ad Latinos comparauiſſe videtur, tantopere in eum furor Graecorum exarſit, vt ne quidem poſt fata quieſcere potuerit. Librum enim eius *de legibus*, in quo imitatus Platonem philoſophicam rempublicam finxerat, velut impium atque ſcandalo plenum, et a Chriſtiana religione non ſine blaſphemia abhorrentem vltricibus flammis addixit Georgius Scholarius, vel, quo nomine etiam venire ſolet, Gennadius patriarcha Conſtantinopolitanus. De quibus tamen libri famaeque eius fatis quia infra melior dicendi locus erit, heic alia non cumulamus. Inter eruditiſſimos gentis ſuae viros, numeratum fuiſſe, et omnigenae eruditionis laude inclaruiſſe, negari nequit, quanquam alia omnia nobis perſuadet Scholarius eius aduerſarius, et craſſam ei ignorantiam obiicit. Parum enim ponderis habet Scholarii, vt Manuelis Malaxi, teſtimonium, quorum vterque cum aduerſum inimicumque erga Plethonem animum fouerit, eius famae atque exiſtimationi derogare quouis modo contendit. Aliter Beſſario, et qui ipſi eius partibus refragati ſunt Trapezuntius et Gaza, eruditionis eius praeſtantiam libere confeſſi [g]: quam in eius ſcriptis quoque a partis ſtudio alieni lubenter agnouerunt [h]. Nec certiores eruditionis eius teſtes ſunt, quam libri ipſius cum hiſtorici, tum philoſophici, accurate ab ALLATIO a FABRICIO [i] aucto, et ab OVDINO [k] recenſiti; in quibus late regnat veteris philoſophiae Graecae omnis, praecipue Alexandrinae, cognitio, qua in abditiſſima eius myſteria mire penetrauit; ſic vt vtiliſſime eius ſcripta ad explicandam hanc philoſo-

e) De comparat. Plat. et Ariſtot. L. III. c. penult. conf. ALLATIVS de Georgiis p. 751. BOIVIN Memoires de literature de l'Academie des inſcriptions T. II. p. 780.

f) Ad Caueum p. 94.

g) Loc. cit.

g) Vid. ALLATIVS loc. cit.

h) Vid. AD. OCCO et HIER. WOLFIVS ad libellum de virtutibus, CANTERVS ad finem Stobaei p. 210.

i) Bibl. Graec. Vol. X. p. 740 ſeqq.

k) Loc. cit.

losophiam adhiberi queant. Neque tamen ab aliarum quoque sectarum doctrina vacuum seruauit animum, sed vbique accuratam eruditionem prae se fert. Leguntur inter scripta eius philosophica *Tractatio de virtutibus*, *Liber de differentia Platonicae et Aristotelicae philosophiae*, *Commentarius in oracula magica Zoroastris* Commentarius *in voces Porphyrii et decem categorias Aristotelis*, *Explicatio in analytica Aristotelis*, *Demonstrationes naturales de Deo*, *et libri de legibus fragmenta*, de quibus consulendi, qui eius libros enarrarunt [l]. In libello *de virtutibus*, quem STOBAEI eclogis physicis [m] adiecit G. CANTERVS, et separatim edidit ADOLPHVS OCCO III. cum versione Latina [n], Platonicorum Alexandrinorum vestigia premit, virtutemque, definit, esse habitum, quo boni sumus, id est, si sequamur Deum, quantum ab hominibus praestari potest: quatuor autem virtutum classes constituit, prudentiae, iustitiae, fortitudinis et temperantiae, quarum cuilibet tres alias subordinat, ita vt duodecim exsurgant virtutes, pietas, prudentia naturalis, et consilii recti facilitas; sanctitas, prudentia ciuilis, benignitas; animi facilitas, generositas, mansuetudo; moderatio, liberalitas, morumque elegantia. In *expositione* vero *oraculorum magicorum Zoroastris*, quam fragmentum esse libri *de legibus*, eleganter coniicit FABRICIVS [o], duodecim articulos fundamentales religionis Platonicae exhibet, et concinnum praecipuorum dogmatum Alexandrinorum compendium enarrat. Cuius summam cum *Tomo primo* [p] iam legendam exhibuerimus, ibi dicta hoc loco repetere opus haud est. Ex hoc vero Zoroastreae, vel Platonicae magis philosophiae compendio, rerum intelligens, facile cognoscit, Plethonem Ammonii Plotinique scholae tenaciter adhaesisse, nec errores euitauisse, quos illa fouerat. Id quod aduersariis occasionem dedit, de impietate eius querelas grauissimas effundendi. De aliis eius scriptis ad historiam Graecam pertinentibus, historiae eius literariae scriptores videndi.

§. II. Moderatius Platoni adhaesit, et ita pro eius philosophia ab Alexandrinis reformata pugnauit, vt tamen nec Aristotelicam philosophiam contemneret, nec in Christianam doctrinam peccaret, BESSARIO Graecorum exulum, qui seculo XV in Italia consederunt facile doctissimus, cuius res literarias praeter scriptorum ecclesiasticorum et historiae cardinalitiae enarratores [q], multi alii tetigerunt, qui historiam eruditionis exposuerunt [r]. Panegyrica vero oratione eum laudauit PLATINA. Vt taceamus, qui res ecclesiae seculi XV [s], et concilii Florentini historiam recensuerunt, quos hoc loco nominare omnes, nihil attinet. *Bessario.*

 Fuit

l) LAMBECIVS de Biblioth. Vindob. L. V. et VII. m) p. 233 seqq.
n) Vid. Nostra historia vitae Occonum. c.III.
o) Loc. cit. p) p. 1073 seqq.
q) LVDOV. DONIVS DATTYCHI Hist. Cardinal. T. II. p. 126.
r) BVLLART. Acad. Scient. T. I. p. 9. BOISSARD. Imag. T. I. p. 136. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. X. p. 401 seqq.
s) TRITHEMIVS c. 821. p. 195. MIRAEVS in Auct. c. 459. p. 85. POSSEVINVS Appar. T. I. p. 219. DVPINIVS Nou. Bibl. Eccl. T. XII. p. 122.

Fuit patria Trapezuntinus, discipulus Georgii Gemisti Plethonis, vt supra dictum. Iuuenis ordini sacro, a Basilio instituto nomen addixit, vbi cum doctrinae, ingenii morumque laude valde inclaruisset, tandem circa annum cIↃCCCCXXXVI e monasterio eductus et ad archiepiscopalem sedem ecclesiae Nicaenae euectus est. Tanta autem eruditionis et prudentiae eius fuit apud Manuelem Palaeologum, imperatorem Graecorum, opinio, vt eum reliquis, quos ad concilium Ferrariense et Florentinum mittere in animo habebat, legatis adiungeret, cum Latinis theologis de vnione inter Graecam et Latinam ecclesiam ineunda consultaturum. Ibi et eruditionem et prudentiam vehementer Latinis probauit, tanta eloquentiae qua valebat, arte, satagens, vt vnionem Graecis persuaderet, vt non erubesceret, *ex libris*, *quibus maxime fidebant Graeci*, *argumenta ad Latinos submittere, pia fraude veritati suffragatus, et admonere*, *quibus viis deberent insisti*, quae verba sunt CARDINALIS PAPIENSIS f). Qui addit: *Arguisse suos, errorem, quo laborarent, demonstrauisse*, *ad meliora imperatorem fuisse adhortatum*, *eius denique diligentia totam disputationem fuisse finitam*, *fidemque Graecam Latinae vnitam.* Quod vtrum verum sit, quemque exitum habuerit, in sacra ciuitatis Christianae historia enarrandum est, et huc non pertinet. Illud vnum addimus, magnam inde concertationem exortam fuisse inter Bessarionem et Marcum Ephesium, qui et ipse inter legatos fuerat, indeque complures ex vtraque parte enatos fuisse libros, ab iis enumeratos, qui res literarias Bessarionis exposuerunt. Post reditum Constantinopolin ab imperatore Ioanne patriarcha quidem CPolitanus designatus est, valde vero offenderat Graecorum animos, eo quod versipellis homo mollius ideo pedem cum Latinis conseruisse videretur, vt pontificis Romani gratiam aucuparetur, et Latinis palpum obtruderet. Quare vehementer a Graecis increpitus et proditae ecclesiae Graecae accusatus dignitatem patriarchalem obtinere non potuit. Deserta itaque ecclesia Graeca ad Latinos transiit, et in Italiam soluens a pontifice maximo Eugenio IV. et dignitate cardinalitia et diuitiis auctus atque cumulatus est. Successor autem Eugenii Nicolaus V, qui viris doctis valde fauebat, eum episcopum Tusculanum constituit, simulque legatum Bononiensem; Dominici vero et Francisci sodalitiis protector datus est, et summa auctoritate in aula Romana vixit: sic vt a Pio II. legatus ad imperatorem Fridericum, et rempublicam Venetam mitteretur, vt eis validissima, qua abundabat, eloquentia bellum sacrum aduersus Turcas persuaderet. Cumque patriarchali dignitate apud Constantinopolitanos, suo quidem commodo, excidisset, quia hoc pacto miserabilem vrbis expugnationem et direptionem mature abiens euasit; vt honoris huius reparationem haberet a Paulo II. anno cIↃCCCCLXIII, in Isidori cardinalis titularis patriarchae CP. locum suffectus est, et post Pauli excessum ex hac vita omnium votis ad pontificatum

f) Epist. 127. apud OVDIN. de S. E. T. III. p. 2411.

catum ſupremum expetitus, fatali quodam caſu dignitate excidit [ſſ]. A Sixto IV ad Ludouicum XI miſſus, cum literarum magis, quam aularum ſcientiam haberet, infecta re non ſine rubore redire coactus eſt. Id quod adeo ſenem afflixit, vt in itinere morbo corriperetur, Taurinique decumbens, cum Romam tamen repetere vellet, Rauennae annos natus ſeptuaginta ſeptem, anno cIↃCCCCLXXII, decederet, Romae in baſilica S S. Apoſtolorum ſepultus. Romae quidem in aula viuens, non tamen Romano ſed Graeco more vixit, ſeruata barba, vt ex eius effigie conſtat, quam exhibet PETR. LAMBECIVS [t]. Valde vero de renaſcentibus literis, et imprimis de philoſophia Platonica diuerſa ratione meruit. Nam conterraneos Turcarum crudelitate patria pulſos et per Italiam palantes, extorres patria, beneuole excepit, conſilio, re, commendatione adiuuit, deque muneribus publicis eis proſpexit, ſicque Graecam eruditionem inter Italos diſſeminauit. Romae vero doctiſſimos ſui temporis viros, Georgium Trapezuntium, Theodorum Gazam, Argyropylum, Plethonem, Philelphum, Blondum, Poggium, Vallam, Campanam, Platinam, et qui ipſi a ſecretis fuit, Nicolaum Perottum ſecum frequenter habuit: quos et eruditiſſimis colloquiis pauit, et inſtructiſſima bibliotheca adiuuit. Eam ex Graecia aduectam ingentibus ſumtibus auxerat, eique Marcum Antonium Sabellicum, virum maxime doctum praefecerat, quam quoque moriens teſtamento eccleſiae S. Marci apud Venetos legauit, de quo legato eius *epiſtola ad Chriſtophorum Morum, Venetorum principem* [u] videnda. Ea hodie quoque iſto in loco inter κιμήλια literaria Venetae reipublicae ſuperbit [v]. Maxime vero elegantiſſimam eruditionem magno librorum theologicorum et philoſophicorum quos ſcripſit, numero demonſtrauit, quorum tum editorum, tum mſc. indicem, cum texuerint OVDINVS et FABRICIVS [w], ad eos Lectorem breuitatis cauſſa ablegamus. Regnat in his ſcriptis eius philoſophicis philoſophia Platonica, qualem ad captam vrbem CP. inter monachos Graecos obtinuiſſe in antecedentibus diximus. Quae cum ſyncretiſtica eſſet, Platonique attemperare vellet Ariſtotelem, ipſe quoque Beſſario eandem inire viam conatus eſt. Cumque acerrime Graeci de Platonis et Ariſtotelis philoſophia diſputarent, auctoritate et eruditione ſua ita vſus eſt, vt hanc potiſſimum controuerſiam amice dirimere tentaret. Georgio Trapezuntio tamen, vehementer Ariſtoteli obtrectanti ſe oppoſuit, edito *aduerſus calumniatorem*

ſſ) Nempe cum plerorumque cardinalium ſententia in Beſſarione eligendo conſpirauiſſet, quidam eum conuenire cupientes ea de re, a Nicolao Perotto arcebantur, cauſſante, quod ſtudiis iamiam ſuis eſſet intentus. Quo offenſi muratique cardinalium collegio perſuaſerunt, vt Franciſcum de la Roueres Sixti IV. nomine eligerent. Eo audito Beſſario dixiſſe fertur: O Perotte, Perotte, intempeſtiua tua ſedulitas hodie mihi tiaram, tibi galerum ademit. IOVIVS l. c. MENAGIANA T. II. p. 136. T. IV. p. 117.

t) l. c. p. 274. Is 1473 obiiſſe Trithemium ſecutus perperam aſſerit. Eius veſtigia preſſit OVDINVS loc. cit.

u) In Epiſtolis Philologicis a GOLDASTO editis p. 500. Edidit quoque ſeparatim cum praef. H. CONRINGIVS Lipſ. 1674.

v) MABILLON Iter Ital. p. 33. MONTFAVCON Diar. Ital. p. 41. IO. PHIL. THOMASSIN. Cat. Bibl. Venet. p. 35.

w) loc. cit. add. WHARTONVS et GERIVS ad Caueum p. 92.

torem Platonis (nomine enim eum compellare, amicitiae cauſſa ſubterfugiebat cardinalis) libro. Illum renouatae Platonicae philoſophiae compendium elegans et eruditum recte dixeris, cum pleraque capita ſcholae Platonicae reformatae et ad ſenſus Ammonianos et Plotinianos emendatae iucundiſſima et doctiſſima tractatione enarret, dignus qui recudatur, cum rarior hodie occurrat. Nam licet Trapezuntium, qui vehementer Platoni obtrectauerat, ſibi refutandum ſumſiſſet, adeoque eundem diſſerendi ordinem, quem ille inſtituerat, tenuiſſet, omnem tamen doctrinam Platonicam largiſſima luce perfudit, et huius philoſophiae notitiam maxime adiuuit. Dedimus alibi [x] libri rari, editionisque ſplendidae, quae prima fuit, recenſionem, quam hoc loco non repetimus. Operae tamen pretium eſt, verbis paucis oſtendere, quibus potiſſimum capitibus Platonicae philoſophiae hiſtoriae lucem accenderit. Nempe, vt calumnias Trapezuntii retunderet, initio quidem, magnam, quam inter P P. et in eccleſia obtinuit, Platonicae philoſophiae auctoritatem exponit, et ignorantiam Platoni obiectam refellendo, de arcana Platonis methodo a Pythagoreis deſumta, deque horum ſacro ſilentio multa egregie cumulat, et quod inter methodum interiorem et exteriorem diſcrimen apud veteres interceſſerit, explicat. Tum quas potiſſimum diſciplinarum partes Plato tetigerit, oſtendit, et quantae eius vires in eloquentia fuerint luculentis exemplis demonſtrat, euincitque, in eo ſtudio Platonem Ariſtoteli praeſtare. Idem de dialectica manifeſtum facit, et quam dextre Plato eius artificio vſus ſit, et Ariſtoteles eum demum fuerit ſecutus, probat. De naturali vero Platonis philoſophia diſputaturus, in eo potiſſimum eſt, vt demonſtret, nominibus magis quam rei ipſa differre philoſophum vtrumque, recte quoque monet, a nemine eorum phyſicas tractationes intelligi poſſe, matheſeos imperito. In theologia agnoſcit cardinalis Dionyſii cum Platone conſenſum, eum vero auctorem genuinum fuiſſe apoſtolorum diſcipulum communi ſuorum praeiudicio faſcinatus ſtatuit. Et ita tandem, quam egregie in matheſi valuerit Plato, explicat, ſic vt a peſte liberandae patriae occaſionem oſtenſa duplicatione cubi, nactus ſit. Neque hoc pacto pro Platonica philoſophia ſatis decertatum eſſe ratus, Platonem quoque contendit aptius pulchriusque conſpirare cum religione Chriſtiana et ad huius confirmationem adhiberi, quam Ariſtotelem; quamuis nec ſe Ariſtoteli in eccleſia recepto male velle, nec probare Platonis omnia, ſemel iterumque moneat. Qua ratione conſenſum Platonis cum Chriſtiana religione docere ſatagit, et de diuinitatis gradibus, de mente, de demiurgo, de numero ternario multa docte congerit, licet candide fateatur, nec Platonem nec Ariſtotelem vbique cum ſacris dogmatibus conciliari poſſe. Hunc vero deterius de Deo ſenſiſſe, et πολυθεότητι multo magis, quam illum fauiſſe, haud proletariis argumentis oſtendit. Maxime vero Ariſtotelis cauſſam in dogmate de

rerum

x) Hiſt. philoſ. Germanico idiomate ſcriptae T. V. p. 1504. Editio prima naſcentis typographiae ſpecimen elegans Romae ſine mentione anni prodiit cura Conradi Sweynheim et Arnoldi Pannartii typographorum, fol.

rerum productione, comparando vtriusque philosophiae placita iugulat: Platonemque Stagiritae vel eo nomine praeferendum esse statuit, quod ille animae immortalitatem tradiderit, mundique ortum atque conseruationem a voluntate et bonitate Dei deriuauerit: cum e contrario Aristoteles materiam mundumque aeternitate donauerit. Quo loco subtiliter et acute recentiorum Platonicorum placitis de materiae origine ex Deo vsus, propius eorum opinionem abesse a cosmogonia Mosaica pronuntiat: Aristotelem autem, mundum non ex non-ente, exque sola demiurgi voluntate deriuauisse docte contra Georgium probat, eo quod Aristoteles in aeternis caussam agentem admiserit nullam. Simili ratione de anima disputat, et quis motus eius apud Platonem sit explicat, ostensa Aristotelis de anima, Alexandrique et Auerrois opinione de intellectu vniuersali. Qua occasione celebratissimas Platonicorum et Aristotelicorum disputationes de mundi anima, de loco eius inter intelligibilia, de praeexistentia eius, et transmigratione et similibus fuse tangit, prouidentiamque Dei a Platone assertam, ex Aristotelis vero sententia incertam dubiamque esse ex adductis vtriusque philosophi locis colligit. Fati porro doctrinam contemplaturus Chaldaicum a Platonico differre monet, et non hoc quidem, illud vero libertati animae derogare contendit, Aristotelem de fato obscurum esse monet. Maxime vero prolixa dissertatione principia Platonis physica de ente infinito, finitoque, mobili et immobili, deque rerum elementis exponit, et quae contra Platonem Trapezuntius obiecerat, retundit, frustraque orthodoxus sensus Aristoteli tribui, manifestum facit. Qua occasione docte cardinalis in mentem Aristotelis de serie caussarum et connexione mundi cum caussa prima inquirit: et quae vitae atque innocentiae morum Platonis obiici solent, discutit. Quae omnia ab historiae philosophicae discendae cupido in ipso Bessarionis libro merentur legi, et cum ipso Platone et Aristotele, et quos Bessario imprimis consulerat, vtriusque interpretibus Alexandro, Themistio, Plotino, Iamblicho, Proclo et similibus conferri, qua ratione physiologiae Peripateticae et Platonicae peritus non sine iucunditate intelliget, qua potissimum facie Platonica philosophia seculo XV inter Italos reuixerit, quibusque principiis innutrita fuerit, quae inde enata est, Academia noua. Florentiae, auspiciis Mediceis, parentibus Ficino et Pico adolescens. Sed vt a digressione satis longa ad propositum reuertamur, factis quoque translationibus veterum philosophorum de philosophiae Graecae restitutione mereri fategit Bessario. Elegantissimum enim XENOPHONTIS librum *de dictis et factis Socratis* Latina ciuitate donauit; quam operam quoque praestitit *metaphysicae* Theophrasto perperam tributae, itemque libris *metaphysicorum* Aristotelis. Trapezuntium quoque malam edidisse librorum PLATONIS *de legibus* versionem demonstraturus, *Correctorium interpretationis librorum Platonis de legibus a Georgio Trapezuntio compositae* vulgauit. Laudat impense hanc cardinalis industriam et dexteritatem in vertendis Grae-

cis

cis philosophis PETRVS DANIEL HVETIVS [y], qui eum *principem inter Graecos in Italia literarum vindices* vocat, iudicatque, *si singularem eius in conuertendis Graecis et plane admirabilem industriam fuisset prosecuta posterior aetas, et pari interpretationum salubritate contenta ab intemperanti licentia sese abstinuisset, neque linguae Graecae ignaros homines tam saepe in errorem illecturum fuisse interpretum perfidiam, neque nobis in eiusmodi libertate coërcenda, et apertissima re argumentis et exemplis demonstranda nunc futurum laborandum.* Fatemur autem, parum accurate nobis hoc Huetii iudicium videri, ex ipsis Bessarionis interpretationibus edocti, verborum eum quidem proprietatem respexisse, attentum autem ad Graeci sermonis significationem, de Latinae dictionis perspicuitate parum fuisse sollicitum, adeoque ineluctabili haud raro obscuritate laborare. Quod ne in tanta viri summi, quam nactus est, auctoritate confidenter nimis dixisse videamur, in fine paginae luculentum exemplum adducimus [z]. Delitescunt etiam inter codices msc. varia scripta Bessarionis luce haud indigna, et inter ea, *Quaestiones metaphysicae ex philosophia Platonica, ad Georgium Gemistum Plethonem,* de quibus aliisque eius opusculis ineditis consulendus est, qui diligenter ea recenset CASIMIRVS OVDINVS [*].

Medicea familia Platonismi patrocinata.

§. III. Platonica philosophia Plethonis studio Florentiae introducta maximo Mediceae gentis patrocinio gauisa est. Cum enim Cosmus, Petri parens, et Laurentii auus valde illius admiratione esset captus, huncque filius atque nepos imitarentur, dici non potest, quanto in hanc philosophiam studio eruditi nonnulli incubuerint. Inde enata noua illa Platonicae disciplinae academia est, quae auspiciis Mediceis seculo XV laetissime floruit. Dignus ea de re est, qui audiatur FICINVS [**], eo quod renascentis inter Florentinos Platonismi originem et progressum luculenter enarret. Is ita de hac re disserit: *Magnus Cosinus senatus consulto patriae pater, quo tempore concilium inter Graecos atque Latinos sub Eugenio pontifice Florentiae tractabatur, philosophum Graecum, nomine Gemistum, cognomine Plethonem, quasi Platonem alterum, de mysteriis Platonicis disputantem, frequenter audiuit. E cuius ore feruenti sic est afflatus protinus, sic animatus, vt inde Academiam quandam alta mente conceperit, hanc opportuno primum tempore pariturus. Deinde cum conceptum tantum magnus ille Medices quodammodo parturiret, me electissimi medici sui Ficini filium adhuc puerum tanto operi destinauit, ad hoc ipsum educauit indies; operam praeterea dedit, vt omnes non solum*

y) De claris interpret p. m. 293.

z) Dedimus superiori Tomo inconditae versionis Auerrois exemplum ex Metaphys. L. I. c. 6. Hunc vero locum ita vertit Bessario: „Post dictas „philosophias disciplina Platonis superuenit, in „plerisque quidem istas secuta, quaedam autem „etiam propria vltraltalicorum habens philosophi„am. Cum Cratylo enim ex recenti conuersatus, et „Heracliti opinionibus assuetus tanquam omnibus „sensibilibus semper defluentibus, et de eis non „existente scientia, haec quidem etiam postea ita „arbitratus est". Haec an vel Graecum textum exhauriant, vel Latine satis et perspicue dicta sint, Lector iudicet.

*) Loc. cit.

**) Praef. in versionem Plotini.

ſolum Platonis ſed etiam Plotini libros Graecos haberem. In hac academia complatonicum, vt ait, habuit Picum Mirandulanum et Philippum Valorem, quem alio loco [a] vehementer Laurentio commendat, eumque a Platonico honore laudari affirmat, dignumque habuit, quem ad Matthiam Coruinum, Hungariae regem [b], ipſe expetitus [c] ablegaret. Ipſe tamen MARSILIVS FICINVS primum in hac academia Platonica locum obtinuit, qui cum inter celeberrimos, qui has partes ſecuti ſunt, philoſophos numerari meruerit, paulo pleniorem hoc loco vitae hiſtoriam poſtulat. Quam cum ſcripſerit Dominicus Mellinus, dolendum admodum eſt, quod IVLII NIGRI teſtimonio [d] ſcimus, nihil eius eſſe editum. Egregiam itaque praeſtantiſſimus Io. GEORGIVS SCHELHORNIVS, multis elegantiſſimae eruditionis ſpeciminibus memorabilis, quem honoris et amicitiae cauſſa nominamus, operam poſuiſſe recte iudicatus eſt, quod tantae famae philoſophi vitam plenius enarrauerit. Ad quem breuitatis cauſſa eo magis prouocare licebit, quo magis in omnium, qui literarum ornamenta amant, manibus ſunt *amoenitates* eius *literariae* [e]. Natus eſt Ficinus Florentiae anno MCCCCXXXIII, XIII Cal. Nou. patre genitus Medico Coſmi Medices vt ex dedicatione Plotini conſtat [f]. Eo potiſſimum tempore editus in lucem, quod ipſe ſibi gratulatur [g], *quo tanquam ſeculo aureo liberales diſciplinae ferme iam extinctae, Florentiae quoque in lucem reduxerat.* Suſcitauerat tum literarum amorem, et ingentibus praeſidiis ornauerat domus Medicea, vt ſupra dictum, comparata per Ioannem Laſcarim inſtructiſſima bibliotheca, et conſilio imprimis capto Platonicam philoſophiam reſuſcitandi. Huic itaque fini obtinendo [h], cum Platonis et Platonicorum libros Latinis auribus legendos exhibendos eſſe Coſmus Medices iudicaret, adoleſcentem quendam indolis erectae et ingenii haud proletarii ad hunc ſcopum educandum ratus, Marſilium puerum, ei rei deſtinauit, eo quod intellexiſſet, affatim dotium ad eam rem neceſſariarum Ficinum accepiſſe. Tanto itaque patrono curante fauenteque, ſumtusque munifice praebente doctiſſimorum virorum inſtitutioni traditus et ab iis potiſſimum in veterum ſcriptorum, maxime Platonicorum, lectione exercitatus eſt. Inter has curas et inſtitutionis induſtriam non tam elegantiorum literarum pulchritudinem, qua parum Ficinus valuit, quam veteris eruditionis et philoſophiae cognitionem ſupra modum Marſilius adoleſcens adeptus eſt, lectis, quos Coſmi liberalitas ſuppeditauerat, Platonis, Plotini, Procli, et Platonicorum aliorum libris. His et theologiae, et, quod pater imprimis vrgebat, medicinae ſtudium iunxit [i], muſicam more Pythagoreo et Platonico non neglexit [k], tanta

Marſilius Ficinus.

a) Praef. Verſ. Platonis.
b) L. III. Epiſt. p. 76 ſq. c) L. VIII. p. 152.
d) Hiſt. Script. Florent. p. 398.
e) T. I. p. 18 ſeqq. Eum ſecutus eſt NICERON. Memoires des hommes illuſtres T. V. p. 214 ſeqq.
f) Add. Epiſt. L. IX. p. 162.
g) Ibid. L. XI. p. 186.
h) Praef. Plotini.
i) Ep. Lib. I. p. 81.
k) Ibid. p. 24.

tanta animi contentione, vt temporis parſimoniam ad ſtudia colenda vnice referret. Factum inde eſt, vt praecoces ingenii excellentiſſimi, et induſtriae incomparabilis fructus referret [l], et ad difficillimos auctores Platonicos vertendos illuſtrandosque animum applicare poſſet. Cuius ſpecimen eſſe poteſt, quod, vt ipſe ſcribit [m], *Argonautica* et *hymnos* Orphei et Homeri atque Procli, *theologiam*que Heſiodi adhuc adoleſcens, ſibi ſoli transtulerit, et puer fere in Lucretium commentatus fuerit: quas tamen ingenii primitias aetate maturiore diſplicentes igne poſtea deleuit. Qua vero ratione in iuuentute Platonicam diſciplinam excoluerit, ita narrat [n]: *Anno ſalutis humanae MCCCCLVI, quo ego quidem annos aetatis agebam tres atque viginti, primitias ſtudiorum meorum auſpicatus ſum a libris quatuor inſtitutionum Platonicarum, ad quas quidem componendas adhortatus eſt Chriſtophorus Landinus amiciſſimus mihi, vir doctiſſimus. Cum autem ipſe et Coſmus Medices perlegiſſent eas, probauerunt quidem, ſed vt penes me ſeruarem, conſuluerunt, quoad Graecis literis erudirer, Platonicaque tandem ex ſuis fontibus haurirem. Eas enim partim fortuita quadam inuentione, partim Platonicorum quorundam Latinorum lectione adiutus effeceram. Platonem deinde Platonicosque Graecos aggreſſus, inſtitutiones illas paulatim libris ſequentibus emendaui.* Ita vero factum, vt mature maſculam prae ſe eruditionem ferret, et patronis ſuis ex Medicea gente maximopere commendaretur, qui non modo beneficiis eum cumularunt, ſed familiaritate quoque dignati ſunt. Scribit ipſe [o], *ſe cum Coſino annos plures, quam duodecim feliciter philoſophatum eſſe, tam acutum eum fuiſſe in diſputando, quam prudentem et fortem in gubernando. Multum ſe equidem Platoni debere, ſed Coſmo non minus. Solonem philoſophum imitatum, cum per omnem vitam vel in ſummis negotiis philoſophatus eſſet, illis tamen diebus, quibus ex hac vmbra migrauit ad lucem, quam maxime fuiſſe philoſophatum, deceſſiſſeque, praelecto Platonis libro de vno rerum principio ac ſummo bono.* Ita in illuſtriſſima ſocietate philoſophiae Platonicae operam nauans, cum exemplo, cohortationibus et beneficiis calcaria ſubderentur, magnis paſſibus ad ſummam in hoc eruditionis genere cognitionem cucurrit: ſuisque ſtudiis intentus, de vitae neceſſariis parum fuit ſollicitus. Cum enim familia praeter nepotes et neptes nulla vrgeretur, facile fuit, ex ſacerdotii, quod nactus erat reditibus viuere. Quae alia deſiderabat, Mediceorum ſuppeditabat munificentia. Adeo vero philoſophum in his quoque beneficiis parce fruendis ſe geſſit, vt ad Philippum Valorem ſcripſerit [p], *domeſticos ſuos, qui ipſi multi ſint, multumque moleſti, quoniam neque philoſophici, neque philoſophico victu ſupellectilique contenti frequenter obiicere: ceteros Mediceae domus clientes atque clientulos paucis annis inde quam plurimum accepiſſe, me vero ampliſſimae huius familiae familiariſſimum, ac vt ita dixerim, clientiſſimum* mul-

l) Conf. Amoenit. lit. I. c. §. 7. p. 36.
m) Ep. L. XI. p. 180.
n) In Epiſtola ad Phil. Valorem L. XI. p. 177.
o) L. I. p. 9.
p) L. XI. p. 186.

multis annis reportasse non multum. Quibus addit, se gratis accepisse, alios precario, et accepisse se, quantum voluisset, si modo petiisset. Mirum itaque non est, in tam ampla magnae domus beneuolentia minime lautam fuisse Ficini fortunam; qua de re legenda sunt, quae diligenter congessit Cl. SCHELHORNIVS [q]. Multum vero ad hanc eius arctam rem domesticam contulere, fata Mediceae gentis, Laurentio Medice anno M CCCC LXXVIII Florentia eiecto et a Sixto IV anathemate percusso [r]. Vt taceamus, nec ex medica praxi rem sibi fecisse Ficinium, nec lautis stipendiis ecclesiastici instructum fuisse, valdeque pressisse eius fortunam aduersarios [s]. Quas tamen aerumnas dispulit Ioannis Medicis cardinalis beneficentia, cuius cura canonicatu auctus est. Docuit etiam philosophiam Florentiae publice, vnde factum, vt discipulos educaret, magna postea eruditionis laude celeberrimos, inter quos fuere summi viri Angelus Politianus, Benedictus Accoltus Aretinus, Ioannes Caualcantes, Antonius Calderinus, Michaël Mercatus, et ex Italorum gente alii quoque [t]. Et haec eruditionis eius celebritas vsque ad Germanos penetrauit, et Platonicam ibi philosophiam disseminauit, vt infra in vita Reuchlini dicemus. Tantaque fuit Germanorum in Ficino fiducia, vt nobilem iuuentutem eius fidei traderent, et ad discendas literas elegantiores, ad eum Florentiam mitterent: quos iuuenes paterno complexum fuisse animo, ex literis Ioannis Straehleri, post ista tempora triumuiri foederis Sueuici, et ICti Vlmensis, constat [u]. Eadem eruditionis praestantia viris summis atque principibus Ficinum commendauit, gratiosum apud Innocentium VIII, Matthiam Coruinum Hungariae regem, Bessarionem, Franciscum Saluiatum, Iacobum Papiensem, Raphaëlem Riarium Cardinales aliosque, fuse nominatos a doctissimo SCHELHORNIO [x], qui videndus. Ex his vero vita philosopho digna, quam Ficinus vixit, intelligi potest, quam procul ab ambitione et auaritia, in praediis a Medicibus sibi donatis ita triuit, vt non otio, sed confabulatione philosophica cum amicis, vel meditationibus vires publico docendi munere consumtas reficeret. Et his quidem montis Vecchii, Maianique, Celani et Caregiani agri secessibus tot libri Ficini debentur, quos sine sacro ruris silentio in tam profunda argumenti obscuritate non peperisset Ficini ingenium. Sed et inter amicorum confabulationes in hac otii sui solitudine de philosophia Platonica plerumque disserebat, proditque ipse, ad Petrum Medicum scribens [y], *se in agro Caregio cum Laurentio Medice deambulantem, multa cum eo mysteria Platonis vltro citroque fuisse interpretatum.* Immo solus cum esset [z],

q) Amoen. lit. loc. cit. §. 10. p. 46 seqq.
r) L. VI. p. 116.
s) Conf. SCHELHORNIVS l. c. p. 48. 49.
t) Diligenter eos enarratos vide l. c. §. 13. p. 52 sqq.
u) Epist. Cl. Vir. ad Reuchlinum p. m. 5. b. Ex eo loco apparet in Graecis eos ipsum Ficinum, in Latinis literis habuisse Christophorum Landinum praec[illegible]rem, praelegentem Horatium et Ciceronem. Vsos quoque eos esse Lippi et Politiani in vtraque lingua praelectionibus, et Pico in Philosophia. In hac epistola Ficinum patrem nostrum vocat Straehlerus. De hoc vero viro vid. SCHELHORN. l. c. p. 56.
x) §. 15. p. 56 seqq.
y) L. I. p. 30.
z) L. V. p. 100.

non tam animum remittebat, quam intendebat, ratus *ſolitudinem philoſophantibus non tam remiſſionem mentis quam intentionem eſſe et ſolere et debere.* Mirum autem, virum tantilli corpuſculi, vt vix iuſtae magnitudinis viri lumbos attingeret [a], et perpetuo cum aduerſa valetudine colluctantem [b], tantae molis ſaxum, quale trahebat philoſophia, quam excolebat, Platonica voluere potuiſſe. Temperamento vſus eſt melancholico, quam animi complexionem velut rem amariſſimam ipſe accuſat, et a conſtellatione ſua more huius aetatis plurimum aſtrologiae tribuentis, deriuat [c]. Nec male eum conieciſſe, et corporis incommoda, ex hypochondriaco affectu coorta, et animi virtutes atque vitia comprobant. Fuit enim animo leni, moderato, ac manſueto, qui haud facile vel verbulo aliquem laceſſeret, clamoreſque de re vlla tolleret. Vnde aequiſſime diſſentientes a Platone tulit, quamuis ſuperſtitioſe plane Platonem coleret [d]. Temperantiae quoque et ſobrietati deditiſſimus, hoc potiſſimum fulcro nutantem valetudinem ſuſtentauit. Diligentia autem maxima vſus improbum laborem ſumma ſuperauit patientia. Pietatem quoque excoluiſſe, et a nimio philoſophiae amore ad religionis curam Sauanarolae concionibus et eloquentia permotum fuiſſe nonnulli referunt [e]. Eadem vero complexionis animi et temperamenti ratio vitiorum quoque intellectus atque voluntatis occaſionem ei aperuit patentiſſimam. Accurato enim deſtituebatur iudicio, quo ſi fuiſſet inſtructus, facile a ſuperſtitioſo Platoniſmi Alexandrini amore, quo nihil in philoſophia vnquam fuit ineptius, ſibi cauiſſet, et felicius in pudenda ſectae huius ſomnia et inania φιλοσοφȣμενα penetraſſet. Aſt ab his praeſidiis non ſatis inſtructus dici non poteſt, quam egregie nugetur, et huius furfuris philoſophaſtros non ſuper omnes modo philoſophos extollat, ſed paene diuinos faciat. Cuius inſaniae exempla eſſe poſſunt praefationes in Platonem, Plotinum, Iamblichumque, quibus reuera delirat. Nec ingenii cultioris ornatu et luce quadam elegantiore enituit, prodit enim dictio confuſionem quandam, et ab elegantia deſtituitur, recteque obſeruatum CLAVDIO VERDIERIO [f], *deeſſe ſtilo eius affectuum vim, leporem, venuſtatem, elegantiam, argutiem, acrimoniam, dignitatem.* Factum autem iſta animi diſpoſitione, vt Enthuſiaſmo Alexandrino mirifice faueret, et Platonicorum recentiorum ſomniis fidem adhiberet certiſſimam. Quam ineptientis ingenii labem et credulitatem philoſopho indignam deteſtabili ſuperſtitione demonſtrauit, qua apparitionibus, inſomniis, ominibus, mirum quantum, tribuit, et maximas rerum ciuilium mutationes neſcio quibus imaginationis terriculamentis ſignificari, vel ſiderum poſitionibus et apparitionibus praedictas fuiſſe, indigna philoſopho ratione contendit. Quis enim a philoſopho

a) IOVIVS in Elog. b) L. IV. p. 85.
c) Ep. L. III p. 70. De vita ſana c. 10. SCHELHORN loc. cit. §. 17 p. 69.
d) Laudabile exemplum habes in Epiſt. ad Hermol. Barbarum L. VIII. p. 145.
e) WHARTON. ad Caueum p. 112. DVPIN. Bibl. Eccleſ. T. XIV. p. 111.
f) Apud POPE-BLOVNT. Cenſ. Cel. Auctor. p. 493.

ſopho ſani rectique iudicii expectet dici [g], *Laurentii Medicis animam exſpirantem laetum aetherem excepiſſe, grandiore ſtella, in Laurentiana tecta cadente, mirisque flammis ex alto in Caregianis agris coruſcantibus? Et biduo ante obitum Iouem rubente dextra ſacras iaculatum arces terruiſſe vrbem mox orbam tanto patre futuram.* Alia, ne instituti tranſiliamus limites, praeterimus, lectoremque ad librum eius *de vita coelitus conſeruanda* dimittimus, in quo magno ſtudio huiusmodi ineptias tradidit. Fecit haec ſuperſtitio, quam potiſſimum in iſto libro prodidit, vt male paſſim audiret, opusque haberet amicorum, praecipue Hermolai Barbari, opera ſe excuſare. Immo iſta quoque cauſſa potiſſimum fuit, cur criminis magiae ſuſpectus factus ſit. A quo docta quidem apologia eum liberare ſategit eruditiſſimus SCHELHORNIVS [h], ita tamen, vt recte eum anilis ſuperſtitionis reum agi, vltro concedat. De quo aliter pronunciari quoque non poteſt, ſi ipſa illa fundamenta conſiderentur, quibus in iſto libro vſus eſt, et medicas quoque conſultationes inaedificauit [i]: *Mundum eſſe animatum, eſſe quasdam veluti eſcas, quibus animati mundi et ſtellarum munera allicere poſſint mortales ſibique vendicare: inter animam mundi et corpus eius ineſſe ſpiritum, eumque neceſſario requiri tanquam medium, quo anima diuina et adſit corpori craſſiori, et vitam eidem penitus largiatur. Hunc mundi ſpiritum, ſibi fauentem reddendum illi eſſe, qui ſanus eſſe cupiat etc.* Non haec noua quidem ſunt, et a Ficino excogitata, ſed dudum a Platonicis Alexandrinis tradita, ex quorum lacunis Ficinus totus in eorum caſtris inſaniens hauſit. Ab omni vero iudicii et philoſophiae accuratione eſſe remotiſſima, nemo forte hodie, in tanta philoſophiae luce, negauerit, cui ſanum eſt ſynciput. Dedit tamen poſtea Ficinus manus Politiano et Pico aſtrologiam oppugnantibus [k], ſed, quod ſuſpicamur, metu magis, quam rationibus conuictus. Porro ad haec temperamenti Ficini vitia referenda eſt pudenda adulatio et humi repens ſtudium gratiam potentium aucupandi. Non adducemus turpiſſimae rei exempla, legent ea, qui volent, apud SCHELHORNIVM [l]; facile autem concedet, quisquis philoſophiae pretium ſtatuere nouerit, hos mores philoſophum prorſus dedecere. Nec aliunde, quam ex iſta animi complexione deriuandus eſt, meticuloſus, quem haud raro Ficinus prodidit, animus, impietasque quaedam ſibi hominum fauorem et beneuolentiam conciliandi, quae non erubuit ſacrorum oraculorum effata ad profanam allegoriam transferre. Quanquam et ineptus ille Platonis amor eum interdum ita delirare coëgit, cuius exemplum ex *Plotini praefatione* adducit SCHELHORNIVS [m], quod tamen in Baſileenſi editione aliter ſe habet, et ob impietatem emendatum eſſe videtur. Addimus his vitiis temperamenti iniquitati adſcribendis ſpiritum ſectarium in Platonis et Platonicorum admiratione inſanum in modum deſipientem, cuius generis

g) Praef. in Plotinum.

h) Loc. c. p. 119 seqq.

i) Prolixius haec explicat ex iſto libro SCHELHORNIVS l. c. p. 126 ſeq.

k) Ep. L. XII. p. 194.

l) §. 19. p. 78. 79.

m) p. 80.

neris exempla pluſcula congeſſit cl. SCHELHORNIVS [n], inter quae lepidum eſt, quo Socratem Chriſtum praeſignificauiſſe, ineptius dicam an imprudentius aſſeruit. Nos vnum adducimus, a viro doctiſſimo omiſſum, quando in *Dedicatione verſionis dialogorum Platonis*, Platonicam philoſophiam commendaturus ſcribit: *Nolite, precor, antiquam ſalutaremque doctrinam, heu iam diu nimis oppreſſam, nuper autem in lucem, diuina prouidentia prodeuntem, inſequi crudeliter et opprimere, ne forte, quam Deus omnipotens vult vbique viuam, mortalis homo fruſtra perditam velit. Dextera enim domini fecit virtutem, dextera Dei iam exaltauit eam, non morietur, ſed viuet, et enarrabit opera Domini.* Verum de his omnibus rectius ipſe iudicabit lector, ſi cum cura libros eius euoluerit, quorum recenſum dant, WHARTONVS, IVLIVS NIGER, SCHELHORNIVS, NICERONIVS [o] alii. Pleraque eius ſcripta duobus voluminibus excuſa a Baſileenſibus [p]. Inter ea praeſtant verſiones Platonis et Plotini, improbi moleſtique laboris, multorumque annorum opus, quo de philoſophica hiſtoria ipſoque Platoniſmo egregie meruiſſe cenſendus eſt: praeſertim cum ſcriptis introductionibus et commentationibus obſcuram Platonis, et imprimis Plotini, philoſophiam illuſtrare ſit aggreſſus. Inde magna Ficino nominis enata celebritas, qua praeferri Ioannis Serrani diligentiae meruit [q]. Fatendum tamen, vtramque verſionem minus feliciter Ficino cecidiſſe. Obſeruatum id iam P. D. HVETIO [r], *Nannium* reprehendenti, *quod Marſilium Ficinum religioſum et fidelem interpretem, dixerit, ſummaque cura verbis inſtitiſſe, ſententiam quoque reddidiſſe, in indole vero defeciſſe: ſe enim aliter iudicare ait, nam verborum quidem curam negligere Ficinum, ſententias dilatare nonnunquam vel contrahere.* Nec hoc ſolum deſiderandum, ſed ipſa quoque fidelitas; dum Platonem ita ſaepe vertit, non vt eius mens poſcit, ſed vt ipſi viſum, vt iam alibi notauimus [s], dudumque in eo deſiderauit IO. BAPT. CRISPVS [t]. Cuius potiſſimum cauſſa nobis, qui toties Ficinum cum ipſo Platone et Plotino comparauimus, eſſe illa videtur, quod recentioris magis quam veteris Platoniſmi gnarus, Platonem ipſum cum Platonicis Alexandrinis loqui coëgerit. Acceſſit maius impedimentum, ineptum ſcilicet praeiudicium, Platonis Plotinique ſcripta veram diuinamque philoſophiam complecti, et ſatis amice cum reuelatis conſpirare dogmatibus. Quo errore impeditus vertit vtrumque philoſophum non vt debuit, ſed vt voluit, et alienos illis ſenſus haud raro affinxit. Cuius exempla plurima adduci poſſent, ſi id locus pateretur, facile vero Platonicae philoſophiae gnarus ea deprehendet. Neque tamen recentiorum quoque Platonicorum placita accurate ſatis vbique aſſecutus eſt, et multa ignorauit; quae ne fruſtra ſe in hoc ſaxo voluendo per omnem vitam ſuam deſudaſſe

n) Amoen. liter. §. 20. p. 81 ſeqq.
o) ll. cc. p) 1561. fol.
q) Videnda elogia collecta a BLOVNTIO l. c. MAGIRO Eponymol. crit. p. 349. SCHELH. l. c.
r) De clar. interpret. p. 295.
s) Hiſt. de ideis Sect. I. §. 3. p. 33.
t) De Platone caute legendo Diſtr. II. L. 6. p. 270. ipſeque PICVS de van. Aſtrol. L. V. c. 6.

dasse videretur, allegoriarum machinis torsit et in alienos sensus rapuit. Tacemus affectatam obscuritatem praecipue in Plotino, qua philosophum in se difficilem et latentibus sententiis obscurum nouis tenebris inuoluit, et metaphysicum scribendi genus, breue, concisum, abstractum, Latino sermone infeliciter haud raro imitatus est. Idem de versione *Eclogarum Iamblichi*, *Procli*, *Porphyrii*, *Synesii*, *Pselli*, *Alcinoi*, *Speusippi*, *Mercurii Trismegisti* dicendum, quas, melius fecisset, si dedisset integras; discerptas enim haud raro ex naturali scriptorum significatione in peregrinos sensus rapuit. Similem operam Dionysio Areopagitae praestitit, nempe dignis eius labris lactucis. Alias, quibus Platonicam philosophiam explicare conatus est, commentationes tacemus. Obiit in Coregianis agris febri correptus anno cIↃCCCCXCIX, annos natus LXVI [u], variis epitaphiis a viris doctis ornatus. Inter quae POLITIANVM auctorem habet sequens:

Mores, ingenium, Musas, sophiamque supremam,
Vis vno dicam nomine? Marsilius.

Ex hac breui Ficini vitae historia cuilibet mediocriter attento constare arbitramur, non defuisse Ficino doctrinam, et meruisse eum laudes, quas ei ob eruditionem detulit virorum doctorum censura. Ast negari quoque non potest, inter philosophos virum hunc; qui totam vitam suam philosophando consumsit, humilem omnino locum obtinuisse. Id quod et animi conditio supra exposita, et philosophandi ratio, praeiudiciis et superstitione corrupta, ipsumque philosophiae genus cui se tradidit, recte rem aestimantibus manifestum facit. Quod si itaque fatendum quod res est, non tam mirum videri debet, quam visum est G. I. VOSSIO [x], Viuem inter philosophastros Ficinum retulisse. Parum enim ex iis animi atque ingenii dotibus retulit, quae ad verum Philosophum requiri solent. Immo nec Platonicam philosophiam veram illam, quae in veteri Academia personuit, resuscitasse dicendus est. Totus enim iuniorum Platonicorum nugis captus fingit, refingit mutatque Platonem, prout visum est. Hoc vero commilitone in Platonica philosophia excolenda vsus est Picus, hunc praeceptorem habuere Reuchlinus et Agrippa, a quibus Platonica philosophia propagata est. Quam itaque illa fortunam post renatas literas fecerit, ex his omnibus nemo non intelligit.

Ioannes Picus.

§. IV. Iunxit socias cum Ficino in excolenda resuscitandaque philosophia Platonica manus IOANNES PICVS MIRANDVLAE DOMINVS ET CONCORDIAE COMES AC PRINCEPS, vir et sanguine et literis illustrissimus, adeo vt communi suffragio Phoenix [y] ingeniorum secu-

u) Errant itaque, qui 1483 annos 71 natum decessisse tradunt. Quae de pacto apparitionis post mortem cum Michaele Meranto inito et adimpleto narrari solent, ea apud BARONIVM An. T. V. ad an. 411. legi possunt, et excussit ea Io. FRID. MAYERVS in diss. prael. de pacto apparitionis post mortem. Nos Lectorem monemus, prius de veritate rei dispiciendum esse.

x) De Scient. Math. c. 35. §. 47.

y) Conf. quae affert Io. MOLLERVS Homonymoscop. p. 883.

feculi fui dici meruerit. Eius vitam, ex fratre nepos Ioannes Franciſcus Picus ſcripſit, praefixam eius operibus, et inſeruit quoque *vitis* a ſe *ſelectis* GVIL. BATESIVS [z], excerpſit autem IO. FR. BVDDEVS [a]. Alios magno numero, qui res eius literarias tetigerunt, nominauerunt Hamburgi literati decora, nuper eheu! amiſſa, IO. ALB. FABRICIVS [b] et IO. CHR. WOLFIVS [c], qui videndi. Cum illuſtriſſimas haberet origines, maioribus iam ſeculo XII ſummis dignitatibus fulgentibus, animi tamen nobilitate magis illuſtratus eſt. Patre natus eſt Ioanne Franciſco, qui eum anno M CCCCLXIII genuit. Puer admodum excellentiſſimam ingenii diuini vim prodidit, quam parens diligenti inſtitutione augeri excolique curauit. Quo factum eſt, vt mature et in ipſa adoleſcentia eloquentiae atque poëſeos praeſtantia eniteret. Quartum et decimum aetatis annum agens Bononiam ad diſcendam iuris pontificii diſciplinam miſſus eſt; quod tamen per biennium probe inſpectum, vehementer ei diſplicuit, eo quod id meris traditionibus incertiſſimis niti perſpexiſſet. Edito itaque diligentiae et profectuum ſpecimine ad excolendam philoſophiam ſe contulit, reſque diuinas et humanas omnes explorare cum cauſſis ſuis contendit. Quem in finem ſuſcepto per Italiam atque Galliam itinere literario, praeſtantes vbique viros audiuit, interrogauit, quaerendoque examinauit quaſi probauitque, et omnis, quae tum perſonuit, philoſophiae myſteria didicit. Viuis autem praeceptoribus iunxit mortuos, lectiſque libris ſcriptorum Graecorum, Latinorum, Arabum et Iudaeorum philoſophicis, iuuenis eam ſibi eruditionis copiam in theologia et philoſophia, linguiſque Hebraica, Chaldaica, Arabica, Graeca et Latina comparauit, vt omnes in admirationem ſtuporemque verteret, ſuique temporis exemplum vnicum et aetatis iſtius miraculum haberetur. Ita conſumto in his literis et philoſophia ſeptennio, publico quoque ſpecimine innoteſcere orbi literato et philoſophico conſtituit. Humanae itaque, quod nepos fatetur, laudis et gloriae cupidus, Romam migrauit, ibique nongentas de Dialecticis, et mathematicis, de naturalibus diuiniſque rebus quaeſtiones propoſuit. Eas non ex Scholaſticorum modo gazophylaciis, ſed ex Arabum quoque Graecorumque, et Chaldaeorum atque Cabbaliſtarum ſcriniis ſe hauſiſſe gloriatur, reſpiciens potiſſimum ad recentiorum Platonicorum dogmata, Zoroaſtris, Mercurii, Orphei, Pythagorae nomen prae ſe ferentia. Extant illae concluſiones nongentae, praecipuos theologiae locos, et pleraque, in quibus philoſophorum omnis labor et ſtudium cernitur, exhibentes inter opera eius [d], ex quibus patet, deſumſiſſe eas Picum ex Alberto, Thoma, Franciſco, Henrico Gandauenſi, Aegidio Romano, Auerroë, Auicenna, Alpharabio, Iſaaco Narbonnenſi, Abumaron Babylonio, Moſe Aegyptio, Mahumeth Tolletino, Auempace, Theophraſto, Ammonio, Themiſtio, Plotino, Adelando Arabe, Porphyrio, Iamblicho, Proclo, Pythagora, Chaldaeis theologis, Mercurio

z) p. 90.
a) Introd. in philoſ. Hebraeor. p. 90.
b) Bibl. Lat. Med. T. IV. p. 335.
c) Ad PAVLI COLOMESII Italiam Orientalem p. 10 ſeqq.
d) p. 48.

rio Trismegisto et Cabbalistis. His subiunxit conclusiones secundum opinionem propriam. Has conclusiones in omnibus Academiis Europae celebrioribus affigi publice curauit, eos prouocans, sumtusque itineris praestare promittens, qui de iis disputationem cum ipso publicam Romae inire vellent. Non respondit tamen ambitiosi iuuenis desideriis euentus, cum enim pleraeque illae conclusiones, eae potissimum, quas secundum opinionem propriam attexuerat, peregrinum quid sonarent, et inaudita hactenus prae se ferrent dogmata, obscurissimum autem argumentum a nemine intelligeretur, coepit de doctrina suspectus esse. Accessit eruditorum inuidia, quae ferre non poterat, iuuenem viginti quatuor annorum omnem orbem eruditum in arenam prouocauisse. Cumque magiam quoque naturalem ab impia et scelesta distinguere conatus esset, cessit ea res illi in opprobrium, auxitque suspicionem heterodoxiae; quo factum est, vt tredecim conclusionibus haereseos nota inureretur, ipseque Picus prohiberetur, quo minus eas Romae publica disceptatione defendere posset. Ab ea labe scripta *apologia* [e] se defendit, in qua, referente biographo, *luce clarius conspici datum est, non tantum conclusiones Cabbalisticas catholicos potuisse recipere sensus, quam illos, qui primum adlatrauerant, insolentiae et ruditatis coarguendos esse.* Subolebit ex his verbis lectori, rerum non ignaro, qualem philosophiam barbaricam, Aegyptiacam, Cabbalisticam, Chaldaicam Picus sectatus fuerit, illam nempe, quam pia fraus vetustissimis nominibus supposuerat, vt veritati religionis aptius suffragarentur. Qualia tamen dogmata, licet ecclesiae et pontificis iudicio submitteret, ferre non potuit Innocentius P. M. omneque istud disputationis consilium euertit. Ipse vero Picus, vbi paulo magis iuuenilis ardor deferbuit, ad saniora animum aduertens salubriora consilia secutus est, et posthabitis gloriae et voluptatis, foeminearumque blanditiarum illecebris, totum se ad Dei gloriam et ecclesiae vtilitatem promouendam amplificandamque conuertit, et iuuenilia scripta Vulcano tradidit, interque ea elegias quoque quibus amores suos cecinerat, combussit. Tum sacrarum literarum studium ardentissima contentione complexus, ad veritatis Christianae defensionem contra Iudaeos et Muhammedanos animum reuocauit. Hebraica oracula cum Graecis et Latinis contulit, astrologorum vanitatem magna eruditione explosit [f], et infidelium atque haereticorum impietatem refrenare fategit. Tanto vero pietatis ardore flagrauit, vt deposita principatus sui et regiminis cura anno cIↃCCCCXCI. facultatum partem magnam pauperibus distribueret, et in solitudinem praedii alicuius secederet, piis meditationibus vacaturus. Tantopere vero circa vitae finem pietate se tradidisse nonnulli referunt, vt facultatibus omnibus pauperibus erogatis con-

e) Opp. p. 76.

f) Extant contra Astrologos, siue in Astrologiam diuinatricem disputationum Libri XII. Opp. T. I. p. 278.

conſtituerit nudis pedibus per orbem obambulare Chriſtum praedicaturus. Sed obſtitere vltima eius fata, quae vix XXXII annos natum [g] humanis rebus anno cIↄCCCCXCIV, XV. Cal. Dec. eripuerunt. Nactus erat corpus venuſtate decorum et dignitati, quam tuebatur Picus, par, ingenium autem magnum, excellentiſſimumque, quod non niſi ſumma, quamuis honeſtiſſima, ſpirabat, vnde animum quoque aluit gloriae vehementer appetentem, quem vero annis paulo maturior valde demiſit, et ad humanitatem, et modeſtiam vanitatisque humanae agnitionem prudenter pieque compoſuit, ex qua laudabili contentione ſcripta quoque theologica prouenerunt. Laudatiſſimo enim conatu philoſophiam a ſpeculatione ad animi emendationem traduxit. Talis cum eſſet, mirum non eſt, inuidendis eum elogiis proſecutos fuiſſe viros in literis ſummos, quorum loca, cum adduxerint THOMAS POPE-BLOVNT [h] et PAVLVS COLOMESIVS [i], ad eos lectorem remittimus. Vnus POLITIANVS, vir doctiſſimus, qui Picum intus nouit, et in eius quoque contubernio haeſit, ſufficiat, ita de Pico pronuntians [k]: *Princeps hic nobiliſſimus, vir vnus an haeres potius omnibus fortunae, corporis animique dotibus cumulatiſſimus, vtpote forma pene diuina iuuenis et eminente corporis maieſtate perſpicaciſſimo ingenio, memoria ſingulari, ſtudio infatigabili, tum luculenta vberique facundia: dubium vero iudicio mirabilior, an moribus. Idem totius philoſophiae conſultiſſimus, etiamque varia linguarum literatura et omnibus honeſtis artibus ſupra veri fidem munitus, atque inſtructus: denique vt ſemel complectar, nullo non praeconio maior.* Nos praetermiſſa reliqua eius eruditione, quae ad noſtrum inſtitutum non ſpectat, eius tantum philoſophiam conſideramus, quam ſe, ex Chaldaeorum, Zoroaſtris, Mercurii Triſmegiſti, Orphei, Pythagorae et Cabbaliſtarum fontibus hauſiſſe gloriatus eſt, vt ſupra dictum. Nec negari poteſt, legiſſe eum libros nonnullos Cabbaliſticos, tum omni orbi philoſophanti, praeter paucos quoſdam Iudaeos, qui arcanam ſeruauerant hanc philoſophiam ſuam domeſticam et eſotericam, ignoratos, exque iis multa decerpſiſſe. Dolendum autem et huius potiſſimum furfuris philoſophiae genus illum elegiſſe, et deceptum ab impoſtoribus libros ſuppoſititios, vel interpolatos et nefaria fraude ad Chriſtiana myſteria attemperatos accepiſſe, vt eum pecunia emungerent. Tales enim LXX. libros Cabbaliſticos fuiſſe, quos non mediocri impenſa a Iudaeo quodam Siculo ſibi comparaſſe PICVS ſcribit [l], eosque Eſraiticos eſſe ſibi perſuaſit, quorumque catalogum a IACOBO GAFFARELLO vulgatum recudi fecit IO. CHRISTOPH. WOLFIVS [m], ſuo loco, vbi Iudaicam et Cabbaliſticam philoſophiam enarrauimus, iam oſtenſum eſt; nec diſſenti-

g) XXXIII. annos perperam ponit COLOMESIVS l. c. Epitaphio eum refutante. Conf. CRESCEMBINI Hiſt. poëſ. Ital. P. V. L. II. p. 95.
h) Cenſ. Cel. auct. p. 497.
i) loc. cit.
k) Miſcell. Cent. I. c. 100.
l) In Apologia p. 82.
m) Ad calcem T. I. Bibl. Hebr.

diſſentiunt viri docti, RICH. SIMONIVS [n], IO. SELDENVS [o], et plerique, qui has literas et philoſophiae hoc genus intelligunt. Quodſi dicendum, quod res eſt, Aſiaticae et Alexandrinae philoſophiae iactantia Picus deceptus eſt. Eam enim, qualem poſtea Platonici in ſyſtematis ordinem duce Ammonio redegerunt, Chaldaicas, Aegyptiacas, Orphicasque origines mentitam fuiſſe fuſe accurateque ſuo loco demonſtrauimus, et ex his quoque lacunis Cabbaliſticam illam Iudaeorum philoſophiam hauſtam fuiſſe, palam fecimus. Haec cum ignoraret Picus, qui, conditione ſui aeui ita ferente, philoſophicae hiſtoriae lumine non erat colluſtratus. Platonicae, et Orientalis ſiue Aſiaticae philoſophiae ſomnia pro veteribus Chaldaicis et Aegyptiacis habuit, ſibique caro pretio vendi paſſus eſt. Quibus aliud acceſſit malum; cum enim, qui fumos illi vendere cupiebant, impoſtores noſſent, Picum veterem philoſophiam ad tuendas religionis Chriſtianae veritates transferre cupere, deliria iſta Orientalia et Platonica ad Romanae eccleſiae placita accommodarunt emendaruntque, et ita duplici fraude Picum circumuenientes, pecunia fraudulenter emunxerunt. In quas caſſes incidiſſe Picum mirum non eſt, cum in Academia Medicea, Platoniſmum recentiorem didiciſſet, et cum Coſmo atque Ficino toties Platonice fuiſſet philoſophatus. Quod qua ratione facere Picus coeperit, ex FICINI *Praefatione in Plotinum* diſci poteſt, qui hunc Platonicae philoſophiae amorem in Pico, more ſuo, coelitus eueniſſe iudicat. Peius tamen, quam ipſe Ficinus, in explicando Platoniſmo Picus aberrauit. Eius enim theſes Cabbaliſticas, quas ex operibus eius rarius obuiis repetiit B. BVDDEVS [*], intuenti, ad oculum patebit, ignoraſſe Picum, quid ſit Cabbala, quodque philoſophiae genus illa conſtituat. Definit enim Cabbalam practicam ita, vt dicat eſſe, *quae practicat totam metaphyſicam formalem, et theologiam inferiorem;* ita vero practicam Cabbalam cum theoretica mire confudit. Pari ratione Cabbalam literalem et exegeticam cum philoſophica vel metaphyſica miſcet, vt ex his eius theſibus [p] eſt apertiſſimum. Quod vero maius et fere intolerabile eſt, praepoſtero ſacrarum doctrinarum cum Cabbaliſticis comparandarum et conciliandarum ſtudio ſeductus, vbique miſcet quadrata rotundis, ſana venenatis, pulchra deformibus [q]. Hac vero ratione, cum Cabbaliſticae philoſophiae myſteria ab eo didicerint, qui ipſum Picum in Italia audiuit Ioannes Reuchlinus, quemque commentatorem habuit Angelus Burganouenſis aliique Cabbaliſticae philoſophiae ſectatores, quos in ſequentibus nominabimus, corrumpendae huius philoſophiae, et adulterandorum verorum dogmatum auctor, extitit. Idem in philoſophia, quam ſecutus eſt, Platonica praeſtitit: Syncretiſmo enim peſtilenti, quem recentiores Platonici introduxerant, et Graeci exules in Coſmi domum et ad ipſum quoque Ficinum perduxerant, correptus, et lepido ſeductus praeiudicio, veram et diui-

n) Epiſt. Sel. T. II. p. 178.
o) De ſynedriis L. II. c. 16. §. 7. p. 417 ſq.
*) loc. cit.
p) Th. 7. 14. 15. 16. 21. 22. 23. 32. 41. 43.
q) Vid. Th. 14. 16. 19. 20. 21. 27. 33. 45. 46. 47. 51. aliaeque.

diuinam philoſophiam Platoniſmum exhibere, Platonicorum placita Moſi aliisque viris ſanctis tribuit, et vt ſemel complectamur, inepte miſcet omnia, et Cabbaliſtica, Pythagorica, Platonica, Ariſtotelica, Iudaica, Chriſtiana inter ſe miſere confundit [r]. Id quod in *Heptaplo* eius, ſiue commentario in Geneſin, deſideraſſe, ſibique indicaſſe Aloyſium Lippomannum, Veronenſem epiſcopum, narrat SIXTVS SENENSIS [s], *nempe ſe in conſulendis et coniungendis auctoribus in catena ſua, ideo Pici rationem nullam habuiſſe, quod exiſtimauiſſet, nihil ſe eius opera indigere, cum animaduertiſſet, Picum in hoc tantum vnum incumbere, vt Platonicas cogitationes, vel ſuas potius phantaſias verbis ac dictis Moſaicis exprimeret.* Idem de ſyncretiſmo iudicandum, quem inter Platonem et Ariſtotelem inſtituit. Refert enim nepos, ſcripſiſſe Picum *de concordia Platonis et Ariſtotelis.* Illud tamen opus haud prodiit, et cum aliis multis a praematuris eius fatis ſuppreſſum eſt. Cuius ſine dubio titulo nituntur, qui narrant, oſtendere voluiſſe Picum, eandem in omnibus fuiſſe mentem Platonis et Ariſtotelis. Quod equidem mirandum non eſt, cum Platonicorum recentiorum ille ſemper mos fuerit, Picus autem, teſte POLITIANO [t], primo quidem Ariſtotelem ſecutus ſit, et ab eo demum ad Platonicos tranſierit. Quod ſectae nomen ille iure ſuo meretur [u], quamuis multi [x] eum interCabbaliſticae philoſophiae ſectatores referant. Ex dictis enim conſtat, vtrumque ſectae genus amice conſpirauiſſe, ex iisdem ſcilicet fontibus hauſtum. Pertinet enim Picus, ſic accurate dicendum, inter ſyncretiſtas recentioris aetatis, quae philoſophiae peſtis a Platonicis Alexandrinis ad Chriſtianos Orientales, et ab his ope Pſeudo-Dionyſii ad Occidentales ſcripſit, inter quos poſt Plethonem et Beſſarionem in ea ſtatuminanda diligentiſſimi fuere Picus Mirandulanus atque Ficinus, a quibus ad alios tranſiit. Haereditate a patruo hoc philoſophiae ſtudium accepit IOANNES FRANCISCVS PICVS Mirandulae dominus et Concordiae comes ac princeps, filius Galeotti, qui a fratre Ludouico pulſus, reſtitutus duabus vicibus tandem cum filio Alberto a Galeotto, Ludouici fratris filio capta nocturnis inſidiis arce ad imaginem Saluatoris cruci affixi prouolutus interfectus eſt [y]. Ex cuius ſcriptis cum patrui operibus editis [z] liquet, eius illum veſtigiis in philoſophia quoque ſtrenue inſtitiſſe; defendit quoque patruum, cum eius *de vno et ente* librum aggreſſi eſſent Ioannes Franciſcus Antonius comes Fauentinus, et Antonius Fauentinus philoſophus. Eius vero libros duos *de ſtudio diuinae et humanae ſapientiae* ſeparatim recudi fecit I. FR. BVDDEVS [a]. Minus tamen ad Ioannis patrui gloriam adſpiranti Mineruam fatis

Ioannes Franciſcus Picus.

r) Vid. Th. 29. 58 63. 64. 68.
s) Biblioth. S. L. IV.
t) In Epiſt. p. 326.
u) Hinc complatonicum ſuum nominat FICINVS l. c.
x) MORHOF. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 7. p. 38. BVDDEVS Obſ. ad Hiſt. phil. c. VI. §. 3. p. 372. §. 7 p. 392.
y) COLOMESIVS l. c. p. 46. N. C. PAPADOPOLI Hiſt. Gymnaſii Patauini T. II. p. 46.
z) Baſil. 1573. 1601. fol.
a) Hal. Sax. 1702. 8.

ſatis arriſiſſe, iudicat P. IOVIVS [b]. A philoſophiae vero praeſidiis ad vitam rectam et exilii conſolationem adhibitis eum valde laudat PETR. ALCYONIVS [c], eo quod *commentando, ſcribendo, docendo amiſſi principatus dolorem leuauerit, et in philoſophia quaſi tabernaculo vitae ſuae collocato, oſtenderit, plus a virtute ſibi datum eſſe, quam fuiſſet a fortuna ablatum.* Aliorum iudicia de eo videnda apud PAVLVM COLOMESIVM [d], et eos, quos laudat IO. CHRISTOPH. WOLFIVS [e].

* *

CAPVT TERTIVM.

DE PHILOSOPHIAE ARISTOTELICAE GENVINAE RESTAVRATORIBVS.

§. I.

Fata reſurgentis philoſophiae Ariſtotelicae genuinae.

Ariſtotelicae philoſophiae fata tempore renaſcentium literarum *capite huius libri primo* iam ex parte tetigimus. Nempe reſurgente Graecae linguae vſu et cognitione viri docti, quos barbaries Scholaſtica offenderat, quique Latina lingua purius loqui didicerant, in id fuere conniſi, vt, cum Scholaſtica natio Ariſtotelem creparet, inconditis verſionibus vſa, ipſi non tam rationem philoſophandi commutarent, quam externum potius habitum, qui ſqualidus hactenus et pannoſus fuerat, emendarent et comtiorem redderent. Parum tamen profeciſſet iſta induſtria, niſi raritati operum Ariſtotelicorum occurriſſent viri principes, qui ex Oriente eius Codices magnis ſumtibus arceſſiuerant, virisque doctis et Graecae linguae gnaris interpretandos tradiderant. Quo nomine imprimis immortalem gloriam conſecutus eſt Nicolaus V, P. M. qui quam ampliſſime Muſis philoſophicis fauerit, et beneficiis, muneribus, ſtipendiis viros doctos adiuuerit, maxime vero Peripateticam philoſophiam, curata noua Verſione Ariſtotelis a viris doctiſſimis facta, promouere ſategerit, ſupra iam ex parte dictum eſt, paſſimque a viris eruditis annotatum [a]. Hoc principe ἐργοδιώκτῃ cum vbique in interpretando Ariſtotele diligentiam atque induſtriam viri doctiſſimi probarent, factum eſt, vt textus Ariſtotelis genuinus accuratius inſpici inciperet. Et huc tota illa caterua eorum virorum doctorum referenda eſt, quam inter reſtauratores elegantiorum literarum ſupra produximus. Cum autem ſumma obſcuritate laboraret Ariſtoteles, et a plerisque difficulter intelligeretur, ad inter-

pretes

b) In Elog. et apud COLOMES. l. c.
c) De Exilio p. 45,
d) Loc. cit.
e) Ad loc. c. Colomeſii.

a) Legenda eius vita, a IANNOTIO MANNETIO libris quatuor enarrata, vbi eius nobis, quod promiſit, copiam fecerit praeſtantiſſimus MVRATORIVS.

pretes recurrit, quicquid Peripatetice philoſophari coeperat. Hactenus autem, quicunque de Ariſtotelis mente inter Scholaſticos ſolliciti fuerant, Auerroëm Ariſtotelicae philoſophiae interpretem fuerant ſecuti. Quem cum velut barbarum elegantiora contemnerent ingenia, illa ad Alexandrum Aphrodiſaeum recurrebant, quem omnium optime et accuratiſſime Ariſtotelem fuiſſe interpretatum, communis in Lyceo ſemper fuit ſententia. Vterque Peripateticae philoſophiae anteſignanus multa quidem eam luce colluſtrabat, ſed impietatem quoque, quam Ariſtotelis phyſiologia fouet, maxime in dogmata de natura animi immortali prodebat. Alexander enim mortalem hominis animam eſſe ſtatuebat, Auerroës immortalem quidem, ſed vnam tantum, intellectum nempe aliquem vniuerſalem eſſe aſſerebat, ex quo omnes numero homines participent. Quam opinionem iam Thomae Aquinatis tempore inualuiſſe et refutationem ei extorſiſſe in *ſuperiori Tomo* oſtendimus. Ab eo tempore autem Auerroiſtica ſecta, quam ſeculo XIII quoque Lullius ſcriptis et voce ſugillauit, in Italia vehementer inualuit, ſicque vtraque ſchola, Alexandrea et Auerroiſtica ſeculo XV Peripateticam philoſophiam magna inuidia cumulauit. Cui malo obuiam eundum ratus Leo X, P. R. et quod ille congregauerat concilium Lateranenſe, Auerroiſticam doctrinam tanquam impiam et Chriſtianae religioni inimicam damnauit. Adſcribemus verba bullae integra, cum plurimum ad intelligendam Peripateticae philoſophiae hiſtoriam ſeculo XV faciant. Ea vero haec ſunt. „Cum diebus noſtris zizaniae ſemi„nator nonnullos pernicioſiſſimos errores in agro domini ſeminare ſit au„ſus, de natura praeſertim animae rationalis, quod videlicet mortalis ſit, „aut vnica in cunctis hominibus, et nonnulli temere philoſophantes ſecun„dum ſaltem philoſophiam verum eſſe aſſeuerent; contra hoc approbante „ſacro concilio, damnamus et reprobamus omnes aſſerentes, animam „intellectiuam mortalem eſſe aut vnicam, in cunctis hominibus; aut hoc „in dubium vertentes: cum illa non ſolum vere per ſe et eſſentialiter hu„mani corporis forma exiſtat, ſicut in canone felicis recordationis Cle„mentis Papae, quin et praedeceſſoris noſtri in generali Viennenſi conci„lio edito continetur, verum et immortalis, et pro corporum, quibus in„funditur multitudine ſingulariter multiplicabilis et multiplicata, et multi„plicanda ſit. Cumque verum vero minime contradicat, omnem aſſer„tionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falſam eſſe defini„mus, et vt aliter dogmatizare non liceat, diſtrictius iubemus. Omnes„que huiusmodi erroris adſtrictionibus inhaerentes velut damnatiſſimas „haereſes ſeminantes per omnia, vt deteſtabiles et abominabiles haereti„cos et infideles, catholicam fidem labefactantes vitandos et puniendos „fore decreuimus. Inſuper omnibus et ſingulis philoſophis in vniuerſita„tibus ſtudiorum generalium et alibi publice legentibus diſtricte praecipi„endo mandamus, vt cum philoſophorum principia aut concluſiones, in „quibus a recta fide deuiare noſcuntur, auditoribus ſuis legerint, ſeu explicaue-

„plicauerint, quale hoc de animae mortalitate aut vnitate, et mundi aeter„nitate, ac alia huiusmodi teneantur eiusdem veritatem religionis Chri„ſtianae omni conatu manifeſtam facere, et perſuadendo pro poſſe docere, „ac omni ſtudio ad philoſophorum argumenta pro viribus excludere ac „reſoluere. Ordinamus etiam, ne quis in ſacris ordinibus conſtitutus phi„loſophiae aut poëſeos ſtudiis vltra quinquennium poſt grammaticam et „Dialecticam, ſine aliquo ſtudio theologiae aut iuris pontificii incumbat. „Datum Romae in publica ſeſſione in Lateranenſi SS. Baſilica ſolemniter „celebrata, anno M D XIII, XIV Kal. Ian. pontificatus noſtri anno primo. Pertinere hanc pontificis bullam, cui ſubſcripſit Petrus Bembus Cardinalis, non ad initia modo ſeculi XVI, quibus Achillinus, Pomponatius, Portius hisque ſimiles in his impiis dogmatibus aſſerendis ſtrenui erant, ſed ad ſeculum XV quoque, et vtramque ſcholam Alexandri et Auerrois reſpexiſſe, ex FICINI verbis oppido memorabilibus [b] intelligitur, qui de ſuo tempore ita: *Totus ferme terrarum orbis a Peripateticis occupatus in duas plurimum ſectas diuiſus eſt, Alexandrinam et Auerroicam. Illi quidem intellectum noſtrum eſſe mortalem exiſtimant, hi vero vnicum eſſe contendunt: vtrique religionem omnem funditus aeque tollunt, praeſertim quia diuinam circa homines prouidentiam negare videntur, et vtrobique a ſuo etiam Ariſtotele defeciſſe.* Et haec cauſſa quoque eſt, cur impietas, ſurgentibus elegantioribus literis inter Italos vires ſumſerit, lateque fimbrias dilatauerit ſuas. De qua tamen re prolixius disquirere, huius loci non eſt, conſulique debent, qui ex inſtituto atheiſmi hiſtoriam cauſſasque expoſuerunt IACOB. THOMASIVS [c], IAC. FRID. REIMMANNVS [d], IO. FR. BVDDEVS [e]. Vna phyſiologici ſyſtematis, quod Ariſtoteli placuit conſideratio, ſatis euincit, aliter euenire in Peripateticiſmo genuino reſurgente non potuiſſe. Huic itaque malo vt obuiam irent viri docti, de remediis cogitarunt. Et alii quidem Platonicam philoſophiam huic veneno opponi antidotum poſſe iudicabant, rati, quod FICINVS [f] ſtatuit, *tam diuulgatam impietatem, tamque acribus munitam ingeniis ſola quadam ſimplici praedicatione fidei apud homines non poſſe deleri, ſed maiori admodum opus eſſe poteſtate, id eſt, vel diuinis miraculis vbique patentibus, vel ſaltem philoſophica quadam* religione, philoſophis eam *libentius audituris, quandoque perſuaſura.* Hanc philoſophiam religioſam, impietati mederi aptam Platonicam eſſe cenſebant. Alii vero, qui Ariſtotelicam philoſophiam non oderant, eam vel cum Platonica coniungi, illique attemperari poſſe et debere ſtatuebant, quod Picum affirmauiſſe, in antecedentibus diximus: alii recte minus Ariſtotelem explicatum eſſe contendentes, magis ſobrie in eo interpretando verſandum eſſe contendebant. Quo in numero Plethonem fuiſſe FICINVS [g] tradit, quem, ſed minus Platonice, ſecuti ſunt ex Graecis

b) Praef. in Plotinum.
c) De cauſſis Atheiſmi inter praefationes p. 407.
d) Hiſt. Atheiſmi S. III. c. 4. §. 2. p. 352.
e) Theſ. de Atheiſmo c. I. §. 24.
f) loc. cit.
g) Ibid.

cis exulibus Theodorus Gaza, Georgius Trapezuntius, Georgius Scholarius. Qui cum inter Aristotelicos seculi XV singulare sibi nomen acquisiuerint, et de Aristotele pulcherrime fuerint meriti, cum Platonicis quoque manus pro Aristotelis auctoritate conserere non dubitauerint, iam porro nobis considerandi sunt.

Theodorus Gaza.

§. II. Inter Graecos exules, qui inter instauratores literarum in Italia referuntur, magnam nominis celebritatem sibi acquisiuit THEODORVS GAZA, vir doctissimus, et philosophiae, medicinae, theologiae atque elegantiorum literarum peritissimus. Fuit is patria Thessalonicensis et, teste IOVIO [h], Amurathe Graeciam omnem victricibus armis quatiente, ad Italos confugit; vnde errant, qui capta demum Constantinopoli in Italiam emigrauisse tradunt [i]. Ibi a Bessarione Cardinale humanissime exceptus et presbyter ordinatus est. Latinas autem literas eodem IOVIO narrante, a Victorino Veltrensi didicit, quem admirabilem virum in iis, quae ad Latinitatem pertinent, Georgius Trapezuntius praeceptorem quoque habuit [k]. Eo magistro *vsque adeo copiose et diligenter Latinas literas didicit, vt longe omnium latinissime scriberet, nec plane dignosci posset, an exactius et certius ab eo Latina Graece, an ipsa Graeca Latine verterentur*, quae verba sunt ipsius Iouii. Neque tamen in solo literarum humaniorum studio haesit, sed ad ipsam quoque philosophiam industriam suam transtulit, et imprimis Peripateticam philosophiam excoluit. Cuius diligentiae specimina sunt versiones librorum Aristotelis *de historia animalium, et problematum* Theophrasti *de plantis*, aliaque [l], in quibus ita Latini sermonis curam habuit, vt ipse fateretur, se illos libros non minus eleganter Latine expressisse, quam Aristoteles Graece scripserit. Laudat quod Iouius, *quod Romanae linguae facultatem, quum noua vocabula solerter effingeret, audaci sed generosa translatione locupletauerit*; qui et alio loco [m] notat, *Plinianorum verborum obseruatorem atque imitatorem diligentissimum fuisse.* Non tacendum tamen, licet inter optimos interpretes numerari meruerit [n], offendisse viros doctos, et philosophiae studium et Graecae linguae indolem, quod vtrumque nimis, vbi sua dat, regnare olim iam notauit magnus ERASMVS [o]. In quibusdam etiam illum lapsum esse, nonnullis obseruatum, quae caussa est, cur versiones eius postea temporis ab aliis passim emendatae sint [p]. Valde vero istis laboribus se viris summis, maxime Bessarioni atque

h) In Elog. c. 26.

i) Id OVDINVS vult de S. E. T. III. p. 2540.

k) De docto hoc viro, de quo in monumentis eius temporis altum silentium esse dixit FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. IX. p. 192. not. h. ipse postea quaedam tradidit memorabilia in Bibl. Lat. Med. T. III. p. 76. not. a.

l) Vid. IDEM Bibl. Graec. l. c.

m) De piscibus L. I. c. 4. apud POPE-BLOVNT Cens. p. 474.

n) Vid. quos laudat IDEM l. c. et HVETIVS de claris interpret. p. 219.

o) In Ciceroniano p. 160. „Theodorus Gaza „Aristotelem, quam Ciceronem exprimere ma„luit, quo non alius felicior, siue vertat Grae„ca Latine, siue Latina Graece. Cum sua lo„quitur, duo quaedam obstrepunt delicato lectori, „philosophiae studium, in quo totus erat et illud „γνήσιον Graeci sermonis, quod Latine loquen„tes sequi solet, ac vix vnquam dediscitur.

p) Conf. quae notat FABRICIVS l. c. not. c.

ni atque Cofmo Medici commendauit, quo auctore quoque verfionem librorum Ariftotelis eum fufcepiffe, ne vero Argyropuli verfioni fua interpretatione detraheret, eam deleuiffe, fupra memorauimus. Vterque gratum fe ei praeftitit: hic enim beneficiis illum auxit, ille facerdotio in magna Graecia. Ex quibus prouentibus commode viuere potuiffet homo frugali et philofophica vita contentus, et a voluptatis et luxuriae profufione alienus, nifi neglectis rationibus oeconomicis omnes reditus rapacibus Graeculis et Brutiis demandaffet [q]. Ita enim neglecta re familiari in paupertatem et inopiam redactus eft. Quam vt leuaret, *Hiftoriae animalium* Ariftotelis verfionem tanto ftudio confectam et in membranis accurate perfcriptam Sixto IV, P. M. infcripfit, et munus ei obtulit [r]. A quo cum pingue munus et lautiorem fortunam fperaffet, fpe deceptus fua, quinquaginta tantum aureos praemium retulit, cum fe totum inauratum iri a pontifice expectaffet [s]. Qua de re tantam indignationem concepit Gaza, ftudiorum fuorum deplorata fortuna, quod tam parca lucubrationum fuarum merces effet, vt numos in Tiberim proiiceret [t], moeftus ad Brutios fuos reuertens, vbi quoque fame periiffet, nifi Ferrarienfis ducis munificentia paulifper fuiffet fuftentatus, vt narrat THOMAS DE PINEDO [u]. Breui quoque poft, aegritudine et moerore confectus anno MCCCCLXXVIII, non Romae quidem, vt nonnullis [x] vifum, fed in Brutiis [y] fenex obiit, relicto non auaritiae quidem, indignationis tamen et fortis aduerfae exemplo memorabili. Fuit, confentientibus virorum doctorum iudiciis non folum grammaticus, fed philofophus quoque celeberrimus, immo VOLATERRANO [z] iudice, in eloquentiae, philofophiae et medicinae ftudiis huius feculi facile princeps, Peripateticae autem doctiffimus, vt ex iis conftabit, quae infra de Peripateticorum contra Platonicos litigiis dicemus.

Georgius Trapezuntius.

§. III. Eandem cum Theodoro Gaza viam ad excolendam Peripateticam philofophiam ingreffus eft GEORGIVS TRAPEZVNTIVS, vir eleganter doctus, de cuius rebus ad literas fpectantibus, poft vitam eius a FERNANDO ALPHONSO HERRERA [a] fcriptam, videndi IOVIVS [b], ALLATIVS [c], PAPADOPOLI [d], NICERONIVS [e], et aucto-

q) IOVIVS in Elogiis loc. cit.

r) Iufferat hanc verfionem eum conficere Nicolaus V, cui etiam infcripferat. Eo autem defuncto cum ad fucceflorem diffimilem fe conuertiffet, fpe falfus eft.

s) Varie rem narrant viri docti, vid. LEON. COZZANDVS de magift. antiq. phil. L. I. p. 119. IO. PIER. VALERIANVS de literat. infelicit. L. II. p. 259. THEOPH. SPIZEL. Literat. felic. p. 895. IOVIVS l. c.

t) Dixiffe refert IOVIVS: „Effugere hinc libet, „poftquam optimae fegetes in olfactu praepin„guibus afinis fordefcunt.

u) Ad Steph. Byzantin. p. 306.

x) TRITHEMIVS de S. E. c. 848. p. 202. et poft hunc Palmerius, Boiffardus, alii.

y) IOVIVS loc. c. VOLATERR. L. XXI. p. 775. quos plerique fequuntur.

z) Loc. cit.

a) Praefixa eft libris V. Rhetoric. editis Complut. 1511. fol. Vitam Georgii quoque eius Dialecticae praefixit IOANNES NOVIOMAGVS.

b) In Elog. c. 25.

c) De claris Georgiis §. 50. p. 721. ed. Fabr.

d) Hift. Gymnaf. Patauini T. II. p. 18.

e) Memoires des hommes illuftres T. XIV. p. 322.

et auctores Ephimeridum literariarum ab Italis ſcriptarum [f], vt alios taceamus, alibi [g] a nobis adductos. Fuit is quidem patria Cretenſis, quo loco anno MCCCXCVI, prid. Non. Apr. natus eſt: Trapezuntius autem dictus eſt, quia ad Trapezuntem Cappadociae vrbem paternum genus referebat. Forte, (quod et Andream Eudaemonem Ioannem feciſſe, legimus [h]) ideo Cretenſis dici noluit, quod Cretenſes male audirent, idque dudum ſuſpicatus eſt LILIVS GYRALDVS [i]. Is tempore Eugenii IV, P. M. quo Florentinum concilium celebratum, et de concordia inter Graecos et Latinos ineunda deliberatum eſt, in Italiam venit, et Venetias primo, dein Romae pedem figens, rhetoricam et philoſophiam docuit; gymnaſio praefectum fuiſſe tradit G. I. VOSSIVS [k], aliis tacentibus [l]. Poſtea a Nicolao V, qui eruditioni Georgii ob peritiam Graecae literaturae et philoſophiae Peripateticae mire fauebat, ſibi ab epiſtolis eſſe iuſſus eſt, id quod ab Eugenio iam factum eſſe, perperam tradit H. WHARTONVS [m]. Anno MCCCCLXV Conſtantinopolin venit, paulo poſt redux iterum. In quo itinere de martyrio Andreae de Chio, quod hoc anno ſubiit, commentandi occaſionem nactus eſt. Vehementer autem non complexus modo eſt Ariſtotelem, ſed eius quoque partes non minore acerbitate et vehementia eſt tuitus, eamque ob rem magna dicacitate et indigna philoſopho rabie conterraneos ſuos, qui Platonem venerabantur, eiusque philoſophiam magno ſtudio colere coeperant, aggreſſus eſt. Quem dentem caninum cum non modo in Platone, ſed omnino omnibus, quotquot ei pretium ſtatuebant, figeret, ſummam omnium inuidiam meruit, et perſecutionem quoque potentium, quos tunc valde Platoni fauiſſe, ex ſuperiori capite conſtat, ſibi contraxit, ipſique Nicolao V, maximi quidem Ariſtotelem facienti, verum Platonem quoque colenti, diſplicuit, et imprimis Beſſarionis in ſe calamum concitauit, qui eum ſub calumniatoris Platonis nomine fortiter refutauit, vt ſupra dictum [n]. Ita vero dum inuidiam et inſidias cultorum Platonis euitare nequit, praeſidiis ad ſuſtentandam vitam illi vbique apud potentiores intercluſis miſere vitam agere coactus eſt. Et ſuccubuiſſet fatorum aduerſitati, niſi, quod ipſe filius Andreas refert, Alphonſus V. rex eum Neapolin aduocauiſſet, et exhibito honeſto ſtipendio, clementer eum habuiſſet [o]. Falſum itaque eſt, quod WHARTONVS [p], narrat, poſt Eugenii mortem Alphonſum regem eum Neapolin accerſiuiſſe, et lauto admodum ſtipendio honeſtauiſſe. In ea tamen, quam regis gratia ipſi parauerat, felicitate, infelici fato vſum eſſe, ſunt qui narrent,

f) T. XVI. p. 414 ſeqq.
g) In Hiſtor. philoſ. Germanice ſcripta T. V. p. 1473.
h) Vid. Is. CASAVBONVS Exerc. Antibar. I. c. 4.
i) De poëtis ſui temporis L. II. p. 63.
k) De Hiſt. Lat. L. III. c. 5. p. 599.
l) Praeter IACOBVM GORDONIVM in opere Chronolog. apud IOVIVM loc. cit. et Io. NOVIOMAGVM loc. cit.
m) Ad Caueum p. 97.
n) Idem factum, in libro de natura et arte aduerſus Trapezuntium et Plethonem pro Theodoro Gaza, vid. FABR. Bibl. Graec. Vol. X. p. 728.
o) Vid. VOSSIVS l. c.
p) loc. cit.

rent [q], tradentes: ingenii monumenta multo elucubrata labore pontifici maximo eum obtulisse, ratum, lautum aliquod praemium se relaturum esse, accepta vero centum tantum ducatorum mercede, spei frustratae dolore accensum et auaritiae pontificis indignatione commotum, pecuniam in Tiberim abiecisse, addita exclamatione: Periere labores, pereat et ingrata merces! ita vero aegritudine consumtum fuisse, vt in grauissimum morbum incideret; ex quo cum reualescere coepisset, pueriliter tamen delirasse. Fatemur autem, valde nobis suspectam esse hanc narratiunculam, eo quod Iouius, qui diligenter huiusmodi circumstantias enarrare solet, eam taceat, quamuis eum in senectute repuerascere coepisse tradat; et verisimile est, quod Gazae obtigit, ad Trapezuntium ob similem fortunam fuisse relatum [r]. Illud verum, morbo correptum in exacta senectute amissa memoria miseram traxisse vitam. Narrat enim RAPH. VOLATERRANVS [s], qui eundem ante amissam memoriam iam senem docentem puer audiuerat, in vrbe solum, detrito pallio, pileatum et nodoso scipione iamiam ruituri corporis membra sustinentem aberrauisse. Obiit, quod Genebrardus et Gualterus IOVIO et ALLATIO [t] laudati volunt, anno MCCCCLXXXVI, FABRICIVS [u] autem diem obiisse obseruat extrema senectute post ademtam prius omnium rerum propriique nominis memoriam Romae anno MCCCCLXXXIV, ante XII Aug. Cuius hanc rationem affert: Eo die Sixtum IV rebus humanis exemtum esse, cui Andreas, filius Georgii Trapezuntii, dicans Almagestum Ptolemaei a patre versum, negauerit patrem morte praeuentum facere hoc ipsum per se potuisse. Virum fuisse doctissimum veterisque literaturae Graecae peritissimum inter eruditos conuenit, quorum iudicia de Georgio collegerunt THOMAS POPE-BLOVNT [x], et ALLATIVS qui videndi. Et POLITIANVS [y] quidem vehementer eum laudat, et Gazae quoque praefert, aliorum vero iudicio [z] illi multo inferior est. Valde etiam eum contemnunt aduersarii, inter quos Nicolaus Perottus indignis modis et conuitiis insolitis eius famam proscidit, cuius verba apud ALLATIVM [a] legi, quam heic cum taedio lectoris exscribere malumus. Illud autem negari non potest, in versionibus veterum auctorum Graecorum, etiam philosophorum (nam Platonis libros *de Legibus* Nicolai Viussu et Aristotelem *de animalibus* ex Graeco conuertit) nec eruditionem, nec diligentiam et attentionem, nec fidem satis demonstrauisse, et quod imprimis in Eusebio vertendo ausus est, multa ex ingenio adiecisse, mutauisse, omisisse, et boni interpretis officium saepe migrauisse [b]. Quae caussa est, cur mire-

tur

q) Vid. citati.

r) Addi his potest, filium eius Andream cum papae Sixto IV Almagestum Ptolemaei a parente editum obtulisset, scripsisse idem patrem voluisse facere. At si ita ingrata fuisset pontificis auaritia, et eam tantopere Georgius doluisset, non iterato consilio vltimum opus suum illi inscribere constituisset.

s) Anthropolog. L. XXI.

t) ll. cc. hos plerique sequuntur.

u) Bibl. Lat. Med. T. III. p. 106. conf. Giorn. dei lett. d' Italia T. XVI. p. 422.

x) Cens. Cel. Auct. p. 460.

y) Miscell. c. 90.

z) Vid. VOSSIVS Inst. Orat. L. I. c. 5.

a) Loc. cit. p. 734.

b) Conf. praeter adductos FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. VI. p. 36.

tur HVETIVS [c], *Georgium Trapezuntium Beſſarionis familiarem, et aſſeclam, tam illuſtri exemplo minime adductum intemperantiſſime luxuriaſſe; cum praeſertim in phyſicis vel theologicis interpretandis fere verſatus ſit, quales res dicere ornate velle puerile eſt, plane autem et perſpicue docti et intelligentis viri.* Longe vero deteſtabilior fuit in viro per omnem vitae aetatem in literis et philoſophia verſato, animus maledicus, mordax et dicacitate moleſtus, qua et amicis et ſibi ipſi nocuit, famamque eruditionis ſuae vehementer conſpurcauit. Quam animi eius malitiam linguaeque atque calami incontinentiam potiſſimum expertus eſt Theodorus Gaza. Cum enim vterque Ariſtotelis libros, quibus hiſtoriam animalium complexus eſt, ex Graecis Latinos feciſſet, quod magni laboris opus erat, ob nomina plurima, quae Latino ore dici recuſant, vterque gloriam ſuperati difficillimi laboris ſibi vindicauit. Scripſerat autem Gaza in praefatione: *Adiutum ſe a nullo, nec certare adeo cum ceteris interpretibus, quos*, inquit, *vincere nullum negotium eſt.* Quae verba adeo mentem Trapezuntii vulnerarunt, vt et in *ipſum Theodorum rabie quadam immenſi furoris*, quae verba ſunt NIC. PEROTTI [d], *inuaderet, et veluti draconis epoto calice inſanire, ac palam furere inſtar rabidi canis coeperit.* Neque Gazam aggredi contentus, cum Beſſario quoque Theodorum Georgio praetuliſſet [e], hunc quoque, tot in eum beneficiis illuſtrem in *Comparatione Ariſtotelis et Platonis*, tacite proſcindere conuiciis non dubitauit. Quae eius maledicentia illam in caput eius tempeſtatem concitauit, qua fortunam eius Romae euerſam fuiſſe ſupra diximus. His animi vitiis acceſſit immoderatus Ariſtotelis amor, quo excitatus Stagiritam ſe extollere ſatis non poſſe credebat, niſi Platonem omni maledicentiae genere traduxiſſet. Quod cum ferri in tanta hominis impudentia et temeritate non poſſe iudicaret Beſſario, caninam eius dicacitatem execratus librum *contra calumniatorem Platonis* ſcripſit, et quam inepte atque pueriliter eum in vertendis Platonis libris *de Legibus*, tum in eo vituperando fuerit verſatus, oſtendit, vt ſupra prolixe dictum. Mirum itaque non eſt, Trapezuntium ſuo ſibi iumento et infelicitatem et inuidiam accerſiuiſſe, et famam ſuam turpiter commaculauiſſe. Quam reparare, ſcripta *contra Theodorum Gazam Apologia* conatus eſt filius Andreas. Qui parentis verſionem Almageſti Ptolemaei Sixto IV dicauit, parenti inuidiae morbo non melior, ſi verum eſt, quod VOSSIVS [f] narrat: „Exoſum fuiſſe Trapezuntio Ioannem de Regio Monte [g], quia is li„brorum Ptolemaei *περὶ μεγάλης πραγματείας* translationem ac commen„tarios

c) De claris interpretibus p. 292.
d) Apud ALLATIVM l. c.
e) Vid. liber Beſſarionis not. (n.) adductus, c. 3.
f) Loc. cit.
g) Celeberrimi mathematici vitam ſtrictim recenſet RICCIOLVS in Almageſto, et ex eo FABRICIVS Bibl. Lat. Med. T. IV. p. 354. et integro Commentario PETRVS GASSENDVS in vita Regiomontani, add. Cl. Io. GABR. DOPPELMAYER de mathemat. et artificibus Norimbergenſibus p. 1 ſeqq. Romam anno 1575 a Sixto IV. P. M. euocatus ad Kalendarii correctionem, rebus infectis peſtilenti febri correptus, vel, vt multi ſuſpicati, veneno a Trapezuntii filiis extinctus eſt aet. 41. Vir vere magnus, et matheſeos, atque imprimis aſtronomiae recentiore aetate reſtaurator.

„tarios a Trapezuntio factos reprehendisset iis libris, quibus Theonem „Alexandrinum defendit. Hoc tam aegre latum, vt cum Regiomontanus „Romam se contulisset, propterea a Trapezuntii filiis veneno extinctus „tradatur a nonnullis". Scripsit Trapezuntius quoque Dialecticam, cuius editiones recensent ALLATIVS et WHARTONVS [h]. Alium Georgium Trapezuntium, qui nuper, teste DEMETRIO PROCOPIO, Scholae principalis Bucurestinae in Wallachia magister fuit, imbutus externa philosophia et sacra theologia, Graecamque linguam callens, acroamatica Aristotelis scripta multo studio et labore discipulis suis interpretatus est [i], ab hoc seniore tempus facile distinguit.

§. IV. Inter Graecos porro pro Aristotelis philosophia acriter decertauit GEORGIVS SCHOLARIVS, vel quo nomine quoque innotuit, Gennadius, vir suo tempore non modo CP. illustris, sed in historia quoque ecclesiastica non negligendus, cuius historiam recentiori aetate viri docti passim excusserunt [k]. Nos ex ea illa tantum attingimus, quae ad institutum nostrum pertinent, et Scholarium nobis virum doctum et philosophum sistunt. Patria videtur Constantinopolitanus fuisse, quo loco eruditionis semina hausit, inque philosophia, theologia iurisque peritia eos profectus habuit, vt magnam ab ineunte aetate famam inde consequeretur. Discipulum fuisse Matthaei Camariotae tradit MAXIMVS MARGVNIVS [l]; is enim ita: *Opinor autem hoc scriptum* (epitome rhetoricae Hermogenianae) *esse Matthaei Camariotae, viri tum pietate, tum eruditione non ignobilis, qui quidem floruit, ante expugnationem vrbis CP. per Turcas, et praeter alios etiam Gennadium Scholarium, cui post captam Constantinopolin patriarchalis gubernatio credita est, discipulum ba-*

Georgius Scholarius.

h) Il. cc. Vtimur nos editione Col. 1533. 8.

i) De eruditis hodiernae Graeciae §. 96. apud FABRIC. Bibl. Graec. Vol. XI. p. 803.

k) Georgii Scholarii notitiam literariam tribus nobis locis suppeditauit LEO ALLATIVS, de perpetuo consensu L. III. c. 5. 6. de claris Georgiis p. 760. et in libro contra Creyghtonum. Cum autem mire inter se nonnulla miscuisset, tresque Gennadios confinxisset, paulo plenius curatiusque huius patriarchae historiam literariam examinauere scriptores historiae concilii Florentini, et imprimis FRID. SPANHEMIVS in diss. de perpetua in hunc diem dissensione ecclesiae Graecae et Orientalis a Romana ac Papali. P. I. f. 9. 10. T. II. Opp. p. 491. quem sequitur LAMBECIVS Bib. Vindob. L. VII. p. 111. Maxime vero de ea re disceptatum est inter THOMAM SMITH et RICHARDVM SIMONIVM. Cum enim ille redux CPoli in epistola de Graecae ecclesiae hodierno statu hunc reprehendisset, quod transsubstantiationis dogma Graecis tribuisset, quod demum a Gabriele Metropolita Philadelphiae introductum sit, Simonius ei opposuit GENNADII homiliam de sacramento Eucharistiae. Eam SMITHVS in Miscellaneis p. 4. velut spuriam reiecit, SIMONIO pristinam sententiam in diss. de fide eccl. Orientalis de transsubstantiatione Parisiis 1687. Gallice edita tuente, cui respondit anglus in libro aduersus cauillationes Simonii. Tandem EVSEBIVS RENAVDOTIVS Parisiis 1709. 4. edidit Gennadii Patriarchae CPolitani Homiliam de sacramento Eucharistiae, Meletii Syrigi et aliorum de eodem argumento opuscula, Gr. et Lat. seu Appendicem ad acta, quae circa Graecorum de transsubstantiatione fidem relata sunt in opere de perpetuitate fidei. Huic praefationem et diss. praemisit de vita et operibus Gennadii p. 37. quam cum obseruationibus suis recudi fecit FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. X. p. 343 sqq. in qua vnum fuisse Gennadium luculenter probat. Ex his scriptoribus suam de doctrina et scriptis Georgii Scholarii dissertationem more suo compilauit CAS. OVDINVS de script. eccles. T. III. p. 2470. Conf. Cel. PFAFFIVS Primit. Tub. P. I. p. 210. not.

l) In epistola praefixa MATTH. CAMARIOTAE Epitomae Rhetoricae Hermogenianae.

habuit, paulo autem post eandem expugnationem obiit [m]. Obſtare tamen videntur temporum rationes; Scholarius enim in ſynodo Florentina et ante eam magna auctoritate et muneribus quoque conſpicuus fuit, Camariota circa tempora expugnationis CPolitanae illuc venit, et vltimis Palaeologorum temporibus rhetoricam et philoſophiam ibi docuit. Pluribus vero Scholarius ante ſynodum Florentinam annis in didaſcalorum collegium Conſtantinopoli admiſſus, apud Ioannem imperatorem gratioſus fuit, et ſecretioribus conſiſtorii imperialis conſiliis, iis maxime, quae de vnione cum Latinis ineunda agitabantur, adhibitus eſt. Anno MCCCCXXXVI iudex in iudicio imperatoris CP. fuit, adeoque laicus; Biennio poſt cum eodem imperatore cum aliis in Italiam abiens, in concilio Florentino, quod vnionem vtriusque eccleſiae vrgebat, Graecorum magna pars fuit. Vtrum vero vel pro vnione fuerit, quod Latini volunt, vel contra eam ſteterit, quod Graeci contendunt, huius loci non eſt, disquirere, et ad auctoritatem *orationum apologeticarum pro ſynodo Florentina*, quae ei tribuuntur, redit, quas genuinas eſſe ALLATIVS [n] contendit, vt ſpurias reiecit FRID. SPANHEMIVS [o], conciliatorem agente EVS. RENAVDOTIO [p]. Illud certum, diſplicuiſſe poſt concilium Scholario vnionis conſilium illudque totum abieciſſe, et contrariam partem omnibus viribus defendiſſe. Valde ea re offendit Conſtantinum vnionis negotio fauentiſſimum. Cuius iram metuens in monaſterium pantocratoris, quod prope Conſtantinopolin eſt, Laicus licet, ſeceſſit, nomine Gennadii aſſumto. Qui enim duos nobis obtrudit Gennadios ALLATIVS, deceptusque ſcriptis ſuppoſititiis contendit, noſtrum poſt patriarchalem dignitatem depoſitam vitam demum ſolitariam elegiſſe, audiendus non eſt, falſoque alium hunc, qui ante vrbis oppugnationem in monaſterium ſeceſſit, Gennadium fuiſſe aſſerit, vt accurate obſeruatum RENAVDOTIO [q]. Capta Conſtantinopoli cum extrema quaelibet Graeci partim metuerent, partim paterentur, eodem anno MCCCCLIII Gennadius Graecis Henoticis infenſiſſimis acceptiſſimus Sultani Muhammedis iuſſu, teſte PHRANZA [r] aliisque CP. rerum ſcriptoribus patriarcha, laicus licet, electus eſt, tanto Turcarum principis fauore, vt eum de rebus ſacris diſſerentem libenter audiret, isque ſpem haberet tyrannum ad ſacra Chriſtiana adducendi. Quae cum decollaret, et in tanto munere ſuſtinendo ab iis deſtitueretur, quorum erat opitulatrices manus iungere, patriarchali ſe dignitati abdicauit, inque monaſterium S. Ioannis Baptiſtae in monte Menoecei ſeceſſit, vbi circa annum MCCCCLXIV, vt coniecturis veriſimilibus demonſtrauit RENAVDOTIVS fatis conceſſit. Ita hiſtoria Scholarii, quae valde confu-

m) Pertinet hic Camariota inter eos, qui vltimis imperii Graeci annis philoſophiam CPoli docuerunt. vid. ALLATIVS et FABRIC. ll. cc. OVDINVS l. c. p. 2472. 2519.

n) Loc. cit.

o) Loc. cit.

p) Loc. cit. hic enim interpolatas eſſe concedit. conf. ROB. CREYGHTON. ad SGVROPVLI Hiſt. Conc. Florent. praef.

q) Loc. cit.

r) In Chronico L. III. c. 19. p. m. 197. edit. Iac. Pontani.

fuſa et obſcura eſt, in ordinem redacta, non opus eſt, quod Caryophylus primus fecit, quem ſecutus eſt Allatius, duos Scholarios confingere, quorum vnus Henoticis adhaeſit, alter Schiſmaticis. Illum enim confingi hypotheſeos gratia recte laudatis viris demonſtratum eſt: qui luculenter probauerunt, ſcripta Scholarii pro vnione, ad quae prouocat pars altera, ſuppoſitionis eſſe ſuſpectiſſima. Verum haec omnia ad eccleſiaſticam hiſtoriam ſpectant, ideo hoc loco tantum commemoranda, vt conſtet, cur tam infenſum in Graecos, qui inter Latinos Platonem ſequebantur, praecipue Plethonem, fouerit animum. Cum enim illi omnes Henoticorum partibus ſe addixiſſent, quas Vatiniano odio proſequebatur Scholarius, in eius indignationem Platonica ſimul philoſophia incurrit. Quam tantopere expertus eſt Pletho, vt libros eius *de Legibus* Conſtantinopoli vltricibus flammis traderet, poſtquam eos ſcripto refutaſſet, cui tamen acriter Pletho reſpondit. De quibus eius litibus in ſequenti §. dicemus. Scripſit *Introductionem in Porphyrium de vniuerſalibus*, *in praedicamenta Ariſtotelis*, *in librum de interpretatione;* et quorundam Scholaſticorum libros Graeco ſermone donauit. Quam operam Gilberti Porretani libro *de ſex principiis*, fragmentisque ex dialectica magiſtri Petri Hiſpani, et Thomae Aquinatis *de differentia inter eſſentiam et eſſe* praeſtitit. De quibus eius reliquisque ſcriptis theologicis videndi ALLATIVS [s], LAMBECIVS [t], OVDINVS [u].

§. V. Inter hos, quos hucusque recenſuimus philoſophos, ex vna parte Platonem, ex altera Ariſtotelem ſequentes magna de praerogatiua Platonis prae Ariſtotele, deque vtriusque philoſophiae pretio exorta eſt controuerſia, quam paſſim tetigit LEO ALLATIVS [x], prolixius vero narrauit eruditiſſimus BOIVINIVS, qui peculiarem de iſta lite diſſertationem [y] nobis exhibuit. Cuius in enarranda hac contentione veſtigia ita legemus, vt quod noſtrum inſtitutum adiiciendum poſtulauerit, addamus. *Controuerſia inter Platonicos et Ariſtotelicos.* Claſſicum vero cecinit, bellique philoſophici ſignum ſuſtulit Georgius Gemiſtus Pletho, cuius literariam et philoſophicam hiſtoriam, ſupra dedimus, memorauimusque, ſuperſtitioſa eum veneratione Platonem fuiſſe proſecutum, adeo, vt Plethonis nomen Gemiſti appellationi adiectum fuiſſe ob eandem cauſſam nonnullis viſum ſit. Intolerabile illi fuit, imperium Ariſtotelis, quod per tot ſecula barbariei beneficio obtinuerat, reſurgente elegantiori literatura non modo minime imminui, ſed certante quoque inter ſe virorum doctiſſimorum diligentia, et honeſtioris diſciplinae ornatu magis confirmari; ita vero Platonis auctoritatem deprimi, vt vel eadem dixiſſe, vel acutius vidiſſe Ariſtoteles crederetur. Huic itaque malo obuiam eundum, et renaſcenti philoſophiae Plato-

s) Loc. cit. p. 2487.

t) De Bibl. Vindob. L. VIII. p. 385.

u) Loc. cit. p. 782.

x) De claris Georgiis p. 747 ſeqq. Conf. DORN. ad IONSIVM de Scr. H. Ph. L. III. c. 21. §. 10 ſeqq. p. 110 ſeqq. LAVNOIVS de fortuna Ariſtotelis c. X. p. 225 ſeqq.

y) Memor. literar. Academiae regiae inſcript. et elegantioris literaturae, T. II. p. 775 ſeqq. eam Germanica veſte exhibuit et obſeruationibus auxit Cl. HEVMANNVS Act. phil. Vol. II. p. 537 ſq.

Platonicae ſuppetias ferendas eſſe ratus, librum edidit, *de Platonicae et Ariſtotelicae philoſophiae differentia;* in quo ſyncretiſmum Platonico-Ariſtotelicum magno argumentorum numero iugulauit, et quam mire inter ſe philoſophi iſti differant, oſtendere conatus eſt: Platonicae vero Philoſophiae cauſſam agi non poſſe credidit, niſi conuiciorum plauſtra in Ariſtotelicae philoſophiae fautores cultoresque cumularentur. Ea vero inſania adeo, quicquid Peripatetice philoſophabatur, immo omnes quoque, qui modeſtiam amabant, offendit, vt cunctorum reprehenſionem merito incurreret. Thraſoni vero huic publice ſe opponebat Georgius Scholarius, cuius vitam ſupra quoque dedimus. Is Epheſinae eccleſiae metropolitae Marco Eugenio et animo et hypotheſibus erat addictiſſimus, et cum infenſiſſimum contra Romanam eccleſiam et Henoticos animum a moribundo haereditate quaſi accepit, tum ad Ariſtotelis quoque amorem et reiiciendam Platonis philoſophiam ab eo adductus eſt [z]. Marcus enim ille, referente BESSARIONE, contendebat, *opiniones Ariſtotelis noſtrae religionis veriſſimis optimisque ſententiis conſentaneas eſſe, ac proinde veriores: Platonis autem diſſentire noſtris, ideoque falſas eſſe et a veritate prorſus alienas.* Quam opinionem poſtea Scholarius, et Georgius Trapezuntius, tanto epiſcopo praeeunte ſecuti ſunt. Eam inito certamine literario aduerſus Plethonem defendere ſuſcepit Scholarius, qui cum reſponſionem Plethoni opponeret, quam ἀντιλήψεις appellauit [a], non minori vehementia in aduerſarium inuectus eſt. Ad has Scholarii pro Ariſtotele obiectiones noua diſputatione reſpondit Pletho, in qua teſte, qui ipſe libellum nondum editum habuit, ALLATIO [b], *non diſſimilibus opprobriorum plauſtris Scholario ſe oppoſuit, cuius ignorantiam non ſine contumelia multis conatus eſt oſtendere conſiliique ſui tenax aſſidue Platonem extollere, Ariſtotelem vero coelo ab alto deiicere.* Qua apologia Plethonis vehementer exulceratus eſt Scholarii animus, ſic vt nihil niſi vindictam ſpiraret, eiusque occaſionem callidus quouis modo captaret. Quam ſpe omni citius ſuppeditauere Plethonis libri *de Legibus*, in quibus Platonicis hypotheſibus, vel potius Alexandrinis deliriis Platonicorum reformatorum vſus, nouam rempublicam, Platonem imitatus, inſtruxerat. Eius libri exemplum hodie integrum deſideratur, et fragmenta tantum nonnulla aſſeruantur mſc. in forulis bibliothecarum publicarum, argumentum tamen, quod indiculo librorum praefigitur, vulgauit ALLATIVS [c], quod heic quoque apponemus, cum Plethonis philoſophiam, ipſamque quae ipſi tanta inuidia excitata eſt, tragoediae cauſſam mire illuſtret. Ita vero ſe habet: *Liber continet theologiam dogmatibus Zoroaſtris et Platonis conformem, cum in ea recenſeantur Dii, qui per philoſophiam innoteſcunt, patriis Graecorum eorum nominibus, ſingulis ex iis, quae non adeo*

z) Vid. RENAVDOT. Vit. Gennad. §. 28. p. 3463. vbi vltima Marci verba, quibus ſe coram Deo, angelis et hominibus obſtrinxit Gennadius, habentur.

a) Vid. ALLATIVS de Georgiis p. 781.
b) Loc. cit. p. 747-781.
c) Loc. cit. p. 749. et in libro de menſura temporum p. 135. qui etiam Graeca verba affert.

adeo ob poëtarum discordes sententias seu tergiuersationes conformantur, ad quam conformissimum philosophiae genus redactis. Moralia secundum hos eosdem sapientes nec non Stoicos. Rempublicam vero Laconicam, dempta tamen ex ea nimium seuera ac aspera educatione, nec a multis probata, adiecta quae apud principes in pretio est, philosophia, potissima nempe inter alias quae Platonicis reipublicae administrationibus constat, bene comtas sacrorum ceremonias non nimis curiosas, neque in necessariis deficientes. Naturalia pleraque ex sententia Aristotelis. Delibat etiam quodammodo liber et principia, quae a ratione non absunt, antiquitates Graecorum, et in quibusdam diaetam salutarem. Facile subolebit Lectori, Alexandrinae philosophiae non ignaro, huius magis mysteriis, quam Christianae disciplinae rempublicam suam Plethonem attemperauisse. Hoc librorum nondum vulgatorum argumentum, et, vt verisimile, ipsi Plethonis libri Scholario innotuerant, eumque vehementer eam ob rem armauerant, clamantem hostem esse Plethonem Christianae religionis, eamque pulsam velle, illiusque loco gentilem conari introducere. Ita vero factum, vt ab eorum publicatione deterreretur Pletho: obseruatum enim Boiuinio ex Gennadii epistola ad Ioannem exarchum [d], libros hos ab ipso Plethone adhuc superstite vulgatos non esse, sed pressos potius et clam habitos, donec post ipsius obitum a Demetrio Palaeologo despota proderentur. Quod si GEORGIO TRAPEZVNTIO [e] fides est, cuius verba refert ALLATIVS [f], liber hic post exitum eius, ne publice legeretur, et multis officeret, a Peloponnesi principe Demetrio, sicut fertur, ereptus celatusque est. Vnde Idem quoque GEORGIVS [g], postquam Muhammede non meliorem Christianae disciplinae hostem Plethonem fuisse dixerat, eumque atris ob eam rem coloribus depinxerat, quaerendum ignique tradendum esse iudicat [h], idque hucusque factum haud esse vehementer dolet [i]. Quod vero Plethonis viui

d) Vid. LAMBECIVS de Bibl. Vindobon. L. VII. p. 162. OVDINVS de S. E. T. III. p. 2497. BOIVIN. l. c. p. 20.

e) De comp. Plat. et Arist. L. III. c. penult.

f) Loc. cit. p. 750.

g) Loc. cit.

h) Fatemur tamen, scrupulum posse moueri, vtrum mortuo demum Plethone libri hi flammis traditi fuerint, an eo adhuc superstite. Extat enim inter Codices msc. Bibliothecae Vindobonensis anonymi Consolatio ad G.G. Plethonem trium librorum de legibus combustione per Georgium scholarium siue Gennadium, patriarcham CPolitanum. vid. REIMMANN. Biblioth. acr. p. 553. Si vero tum, cum comburerentur, Pletho superstes non fuit, qui potuit scripta consolatione confirmari. Nec obstant rationes Chronologicae Plethonis, qui μακρόβιος sero obiit. Nolumus tamen testimoniis scriptorum coaeuorum, Georgii Trapezuntii, ipsiusque Gennadii fidem denegare, et fortasse scriptor iste fictione tantum vsus est, ad vindicandam post fata Plethonis ipsiusque Platonicae philosophiae famam.

i) Verba eius atra bile plena exhibet ALLATIVS de Georgiis p. 750. qui etiam censuram Manuelis magnae ecclesiae rhetoris non minus duram affert, apud ipsum legendam. Scripsit ob eam rem pro Plethone Apologiam ALLATIVS l. c. p. 753. caussatus, „Plethonem eruendis e latebris philosophorum et potissimum „Platonicorum sententiis, iisque scripto tradendis, plus quam par erat materiae addictum animum aduertisse, et studio pertinaci contra „sentientium opiniones dente etiam maledico „vellicasse, non vt eorum praua dogmata de „nouo, quae docte ipse refellit, in hominum „animos per se infixa prorogaret, sed vt ex tam „vasto ac lacrymabili naufragio tabulas discissas „ac

viui et superstitis prudentia euitare nouerat, illud fatis eo concedente factum, librique illi in manus Scholarii, vel quo nomine tunc appellabatur Gennadii, ad patriarchalem sedem CPolitanam euecti delati sunt; qui veteris inimicitiae memor flammis vltricibus publice Plethonis paginas deleuit, de qua vindicta epistola Gennadii ad Ioannem exarcham videnda, quae passim in Bibliothecis publicis inter codices msc. occurrit. Nec meliorem fortunam Pletho expertus est, cum manus conserendi cum Theodoro Gaza et Georgio Trapezuntio occasio illi esset enata. Quam ei subministrauit, referente BESSARIONE [k], hypothesis ARISTOTELIS [l], *naturam quidem statuisse omnia alicuius rei gratia facere, veruntamen nihil consulto agere, quemadmodum ars quoque, licet sine consilio, agat, omnia tamen alicuius rei gratia faciat.* Hoc dogma cum tota physiologia Platonis haud ferat, refutandum sibi Pletho sumsit, contrariamque sententiam secutus non artem modo, sed et naturam consulto agere statuit. Facile de ea controuersia amice disputari, vel verborum quoque pugna ostendi, et qua ratione consensus aliquis detegi possit, demonstrari potuisset, nisi Pletho Aristotelicorum in se odium concitauisset. BESSARIO enim, Theodoro Thessalonicensi, Platonicis obiicienti: *Naturam et artem facere quidem, sed non agere; solere vero, non quid faciamus, consultari, ideo consilium non artis esse, sed prudentiae*, amice quidem at accurate respondit, et Platonicorum quoque opinionem de natura et arte ita peculiari libro exposuit, vt in verbis magis, quam re ipsa pugnam esse ostenderet, licet fateatur, Plethonis partes potiores esse. Haec doctissimus cardinalis ad Theodorum Gazam quoque perscripserat, qui Aristotelis partibus se contra Plethonem addixerat; eumque, cum facile animum contineret, ab iniuria in Plethonem nullo negotio retinuit. Aliter autem euenit, cum Georgius Trapezuntius huic se controuersiae immiscuisset. Hic cum Gazae inuideret, ob caussam supra enarratam, et Bessarioni quoque indignaretur, quod Theodorum sibi praetulisset, vtrumque callide feriri hac occasione posse existimans, simulauit, Bessarionis responsionem a Gaza profectam, magnaque acerbitate in vtrumque inuectus est, et canina rabie contra eos disputauit. Qua de re cum supra iam diximus, nolumus ibi dicta hoc loco repetere. Patet autem ex iis, indecenter et non sine humanitatis obliuione Trapezuntium contra Platonicos, ipsumque Bessarionem cardinalem se gessisse. Nec sic velitationum finis; sed processit ex Platonicorum agmine nouus πρόμαχος, Michael Apo-

„ac vagas in vnum veluti portum sanas atque „incolumes recolligeret, indeque maiestas Chri„stianae religionis, ac veritas dilucidior appa„reret" etc. Facile id nobis persuaderi patimur, Plethonem in ipso religionis negotio non tam aniliter impieque delirasse, ac eius volunt aduersarii. Valde vero timemus, vt ab imprudentiae et leuitatis culpa absolui possit, eo quod totum cacoëthes Alexandrinae pseudo-philosophiae, laudando defendendoque collegisse videtur. Verum de his definire nil licet, cum ipse liber non prodierit.

k) De natura et arte libro adiecto tractationi in calumn. Plat. c. 1.

l) Physic. L. II. c. 8. T. I. p. 269.

Apoſtolius [m], Conſtantinopolitanus, qui tum apud Latinos iuuenis exulabat. Is Plethonis vel potius Beſſarionis cardinalis partes defendendas ſuſcipiens, Ariſtotelis cultores magna quidem vehementia, ſed impari ſucceſſu, et apparatu quoque eruditionis, doctrinae aduerſariorum, quos oppugnabat, inferiori aggreſſus eſt. Reſpondit ei Andronicus Calliſti Theſſalonicenſis, qui et ipſe Romae exul tum degebat, et Beſſarionis patrocinio fruebatur. Is enim cum et Graecae linguae et doctrinae antiquae notitia polleret, et imprimis in Ariſtotelica philoſophia nulli concederet, Apoſtolium, licet moderate magis et decenter, depexum dedit. Is autem ne patronum offenderet, in cuius domo exoptatiſſimum cum reliquis Graecis aſylum inuenerat [n], cum ipſum Apoſtolii libellum tum reſponſionem ſuam [o] cardinali ſubmiſit, et ad eius ſententiam prudenter prouocauit. Placuit Beſſarioni, viro graui, modeſto, et vere philoſopho Andronici modeſtia, quamuis is pro Ariſtotele pugnauiſſet, Apoſtolius Platonem defenderet, cui ampliſſime Beſſario fauebat. Is enim acerbitate, Apoſtolii offenſus, epiſtola ea de re ad illum data [p] temerarios Michaëlis inſultus repreſſit, compulitque ad palinodiam, egregie monens, quod omnibus controuerſiis praefigendum, *οὐ λοιδορίαις τοῦ ἀντιδίκου, ἀλλ' ἀποδείξεσι καὶ λογικαῖς ἀνάγκαις τῷ φίλῳ συνηγορητέον, τόν τ' ἐχθρὸν ἀμυντέον, non conuiciis in aduerſarium, ſed demonſtrationibus, et neceſſariis rationibus amico ſuppetiae ferendae ſunt, et vindicta de inimico ſumenda.* Quo quidem loco in Boiuinio attentionem deſiderat eruditiſſimus HEVMANNVS [q], ratus, facile palpari poſſe, ex compoſito atque ſimulate tantum ita Beſſarionem egiſſe: fatemur tamen, veriſimile eſſe nobis, quod candide ea in re Beſſario egerit. Quamuis enim Platonis partes ipſe tueretur, quas magna vehementia Apoſtolius defenderat, Andronicus autem Ariſtotelem Platoni praeferret, quod improbabat Beſſario, diſplicuit

m) Michaël Apoſtolius CPolitanus, vel paulo ante captam patriam, vel mox poſt illud tempus in Italiam venit, et a Beſſarione beneuole exceptus eſt. Offenſo vero cardinale, ob ſcriptorum vehementiam in Cretam inſulam abiit, ibique deſcribendis libris et erudiendis adoleſcentibus vitam aegre ſuſtentauit. Reconciliatum tamen cum Beſſarione fuiſſe inde colligi poteſt, quia in eius obitum panegyricam orationem habuit. vid. LABBEVS Bibl. nou. mſc. p. 71. OVDINVS de S. E. T. III. p. 2515. R. GERIVS ad Caueum p. 100. LAMBECIVS l. c. p. 113. qui et Bibliothecas indicant, in quibus ſcriptum Apoſtolii contra Gazam aſſeruatur. Illud in Mſc. Codice Vindobonenſi hoc titulo gaudet: MICHAELIS BIZANTINI liber de Ariſtotelica ſubſtantia, pro G. G. Plethone contra Theod. Gazam. Valde eius vitam culpat, hominemque contemnit ERASMVS, Chil. III. Cent. III. pr. 42. pr. m. 699. vbi „eum hominem vocat non perinde ingenio ele„gantem quam palato, quemadmodum accepi„mus ab his, qui eum domeſtica conſuetudine „nouerant". Et infra Prou. 66. p. 793. Criticam eum artem a combibonibus accepiſſe iudicat. Conf. de eo ALLATIVS de conſenſu L. III. c. 3. MONTFAVCON. Palaeogr. Graec. p. 82. LAMBECIVS l. c. FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. III. p. 285. X. p. 222 ſeqq.

n) Docuit Andronicus Romae, quia vero ſatis tenui fruebatur ſtipendio, Florentiam abiit, ibique diu magno applauſu literas tradidit. Neque tamen ſic, quod volebat, aſſecutus, in Galliam migrauit, ibique ſenex obiit. De eius ſcriptis philoſophicis atque epiſtolis plura dabit FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. II. p. 151. Conf. VOLATERRANVS Anthropol. L. XXI. p. 775. et ex recentioribus P. BAYLE Dict. T. I. Art. Andronicus de Theſſalonique, p. 237.

o) De ea vid. REIMMANN. l. c. p. 539.

p) Vid. LABBEVS l. c. p. 198. ALLATIVS l. c. p. 747. BOIVIN. l. c. §. 9. qui etiam totam epiſtolam legendam dedit, dignam, quam contentionum litiumque amantes inter doctos accurate expendant.

q) Act. Phil. Vol. II. p. 559. not. u.

tamen viro grauiſſimo et modeſtiam ſectanti acerbitas Apoſtolii, qui illam in litibus doctorum virorum malignitatem et conuiciandi conſuetudinem cane peius et angue oderat, vt ex libro *aduerſus calumniatorem Platonis* conſtat. Ferre quoque non poterat, Gazam, amicum ſibi et familiarem, et longe doctiſſimum ita conuiciis proſcindi: immo nec ita Ariſtotelem improbabat, vt eius defenſione offenderetur [r]. Nulli itaque dubitamus, quin ſerio diſputandi genus ab Apoſtolio adhibitum Beſſarioni diſplicuerit, quamuis huic illum reconciliatum poſtea eſſe inde liceat coniicere, quod in laudem Cardinalis orationem publice habuerit. Quaecunque autem vera animi intentio Cardinali fuerit, illud ex iſta epiſtola certum eſt, vehementer grauiſſimum virum improbauiſſe, quod homo iuuenis venerandae antiquitatis viros ſummos et recentioris aetatis homines auctoritate haud exigua pollentes, et eruditione illuſtres contumelioſe aggreſſus ſit, cum eorum mentem, tandem inter ſe conciliandam aſſecutus fuerit. Quare modeſtiam, meditationem, lectionem veterum ei commendat, et viros de literis optime meritos, interque eos Theodorum colere iubet. Et haec quidem viuo adhuc Plethone geſta ſunt, nec dubitandi cauſſa eſt, hanc inuidiam et animum et fortunam eius vehementer afflixiſſe; vnde coniicimus, hanc potiſſimum cauſſam fuiſſe, cur valde ſenex relicta Italia in Peloponneſum abierit, vbi tandem obiit. Neque tamen cum eius morte controuerſia finita eſt. Vehementer enim in Plethonem accenſus Georgius Trapezuntius, eum imprimis iugulandum, ipſamque Platonis cauſſam euertendam, ſcripta Comparatione Platonis et Ariſtotelis ſtatuit. Nihil in ea ſcriptione omiſit homo impotentis animi, quo Platonem eiusque ſequaces, et imprimis Plethonem atro colore notare, rabiemque canino dente oſtendere poſſet. Quemadmodum Gennadius, vt ſupra dictum, Plethone viuis erepto, igne in libros eius de legibus graſſari ſtatuerat. Vehementiſſime hic Ariſtotelicorum furor ira accendit Platonicos, qui cum Gennadium, apud Turcas gratioſum premere non poſſent, Trapezuntium indignatione tanta perſecuti ſunt, vt fortunam eius famamque omnem euerterent, vt ſupra narratum. Beſſario autem, Cardinalis ipſe tandem in arenam progreſſus, Trapezuntii cauillationes et calumnias apologia pro Platone ſcripta, cuius argumentum ſupra enarrauimus, erudite atque accurate repreſſit. Quo pacto acerrima illa controuerſia, Platoniſmo in Italia valde emergente, et Ariſtotelicis Latinis caute manus ab illa retinentibus finita eſt. Et haec quidem pro renouando philoſophiae caſtioris elegantiorisque ſtudio ſeculo XV acta ſunt. Iam prolixior ſcena aperienda, accurateque enarrandum eſt, quid in philoſophia praeſtiterit ſeculum XVI et XVII cum ſectariae, tum Eclecticae philoſophiae addictum.

LIBER

r) Addi his poteſt, offenſam, quam apud Beſſarionem incurrit, eum compuliſſe, vt Roma relicta in inſulam Cretam abiret. Quo ſeceſſu opus haud fuiſſet, ſi Beſſario ſimulate egiſſet.

* *

LIBER SECVNDVS.
DE NOVIS LABORIBVS VETEREM PHILOSOPHIAM REVOCANTIVM.

CAPVT I.
DE CAVSSIS MVTATAE TEMPORE EMENDATAE RELIGIONIS PHILOSOPHIAE.

§. I.

Hactenus diluculum vidimus, exorientis philoſophiae, priſtino nitori reſtitutae praenuntium: ſecuta eſt non aurora modo, ſed ipſe ſolis deſideratiſſimi ortus, philoſophia tandem elegantiori habitu prodeunte, totamque philoſophandi rationem emendante atque immutante. Quam mutationem, maximam partem exoptatiſſimae, quae ineunte ſeculo poſt reparatam ſalutem decimo ſexto, ſuſcepta eſt, religionis emendationi debet. Ea qualis fuerit, quibus ex cauſſis aggreſſi illam, ſint viri maximo animo et ingenti pietatis zelo inſtructi, quibus mediis inter infinita obſtacula; et imprimis inter barbariei, tum literarum tum morum atque doctrinae remoras ſaluberrimum negotium tot tantiſque multorum ſeculorum deſideriis ſuſpiriiſque expetitum ad metam peruenerit, quos effectus et impedimenta habuerit, et quae alia ſunt, quae de maxima, quam eccleſiae fata vnquam viderunt, cataſtrophe enarrari ſolent, ea heic, vbi omnia alia agenda ſunt, merito tacemus; adeundique viri docti, qui reformationis hiſtoriam luculentis commentariis explicuerunt. Plurimum vero iſta religionis Chriſtianae, infinitis corruptelis per tot ſecula a priſtina integritate deficientis, emendatio ad reſtituendam elegantiorem philoſophiam contulit. Cum enim quicquid recti verique cupiens animum ad amplectendam ſanam doctrinam aduertebat, horrendae, quae ingenia hactenus vinxerat, barbariei, ignorantiae, et praeiudiciorum errorumque nocti eriperetur, et excitaretur ad meliora audenda ruptis ſeruitutis, cui, licet turpiſſime, magno tamen obſequio totus Occidentis orbis parebat, vinculis, ipſa quoque philoſophia ſub hoc iugo hactenus gemens et depreſſa caput iterum erexit, et liberiorem hauſit ſpiritum. Nempe arcto hactenus, vt in antecedente tractatione demonſtratum, nexu cohaeſerat philoſophia et theologia; quae cum vtraque Scholaſtica fuiſſet, hominum illorum, quos in

Status philoſophiae tempore reformatae religionis mutatus.

 ſcho-

breui nouae ſcenae conſpectu Lector intelligit, quas ſingulares prorſus ſummique momenti mutationes philoſophia Seculo XVI et XVII ad haec noſtra tempora paſſa ſit, et quam prolixa tractatio ſe nobis offerat, multiplicem philoſophiae faciem, et mirabiles viciſſitudines enarratura. Quae tamen philoſophiae fata priusquam exponamus, de cauſſis mutatae per doctrinae Chriſtianae emendationem philoſophiae prius agendum eſt, vt quibus potiſſimum mediis priſtinus illi honor redierit intelligi queat.

Cauſſae mutatae per religionis emendationem philoſophiae.

§ II. In cauſſas autem emendatae per religionis reformationem philoſophiae inquiſituris, ad ea reſpiciendum eſt, quae in *antecedenti capite* de reuocatis literis reſtitutoque inter Italos honeſtae diſciplinae honore diximus, rationesque expendendae, quibus demonſtrauimus, elegantioris literaturae ſtudium ad reſtituendum priſtinum philoſophiae decus plurimum contuliſſe. Eo enim tempore linguarum ſtudium reſuſcitatum, et tum eloquentia ſuo quem apud veteres habuit, loco reddita eſt, tum ars quoque critica, per tot hactenus ſecula ſepulta, reuixit, et ita ingeniis media ſuppeditata ſunt, quibus, cum propriis in philoſophando luminibus vti non poſſent, veteres tamen philoſophos Graecos legere et intelligere poſſent. Ita vero factum, vt qui prius caligauerant, oculi, ſero licet, at tempeſtiue tamen, cordatioribus aperirentur, vt ſqualorem animorum, ſitumque qui ingenia obduxerat, perſpicerent, et odio habere inciperent, manibus palpantes, hanc ingeniorum omnisque eruditionis barbariem inter primas cauſſas corruptae doctrinae diſciplinaeque eccleſiaſticae, atque regnantis ſuperſtitionis errorumque late vagantium referendam; huicque paupertati, quae plerorumque mentes premebat, magna ex parte adſcribendum eſſe, quod in capite et membris eccleſiae ingenti reformatione opus ſit. Ita dum eccleſiae emendationem anxie anhelabant viri recti ſenſus et pectoris, ſcientiarum quoque atque imprimis philoſophiae reſtitutionem atque repurgationem a tot, quae illam occupauerant, ſordibus, enixe exoptarunt, eripique ſe barbariei late regnanti ſummis in votis habuerunt. Ita affatim huius rei documenta in antecedentibus attulimus, et virorum doctorum quibus candidius pectus et ingenium emendatum obtigerat, deſideria expoſuimus, vt actum agere, dictaque repetere opus haud ſit. Qua in re licet Italia prima deſipere deſierit, noſtra tamen Germania, nec ſocors in illo veterno, qui maiores ſuos preſſerat, iacere perrexit, nec, vt in Italia factum, ſeruire tantae ſuperſtitioni, licet noua exorirentur lumina, potuit, ſed vbi primum cultiora ingenia literarum redeuntium nitorem intelligere coepiſſent, earumque ſemina in ſcholis Italorum concepiſſent, domum reuocata, damnare barbariem, philoſophiam et diſciplinam honeſtam quamcunque commendare, viros doctos excitare, ignorantiam ſalſe ridere, et quae rempublicam Chriſtianam et literariam corruptio occupauerit, ac quam fortem medicinam peſtilens malum requirat, oſtendere magno animo aggreſſi ſunt. Sufficit neque locus et

Germania de barbaria pellenda ſerio cogitans.

paginae

paginae anguſtia, nec inſtituti modus et ratio, vt teſtium nube dicta corroboremus; nemo vero in patriae noſtrae hiſtoria ita hoſpes eſt, vt haec ignoret omnia. Nos ad vnum teſtem minime ſuſpectum, nec religionis diſſidio, quod paulo poſt obtinuit, et in partes ire viros doctos coëgit, occupatum, prouocamus, Bernardum Adelman, nobilem ex Adelmansfelden, poſtea canonicum Auguſtanum, qui Eccium grauem aduerſarium expertus eſt [a], qui in *epiſtola ad Ioannem Reuchlinum Phorcenſem* Aurelia VI Non. Oct. anno ſalutis MCCCCLXXXIIII data [b], hanc patriae noſtrae barbariem ſqualoremque ingeniorum vehementer deteſtatus eſt, et quantum melioris diſciplinae et honeſtioris eruditionis odium obtinuerit, graphice depingit. Inter alia, ita conqueritur vir optimus: *Deſpicimus, immo tanquam venena abhorremus, ac aliquando (proh quantum nefas!) iiſce incumbere prohibemur, quae Latinis iucunda voluptuoſaque, nobis vero ob noſtram barbariem quantum pernecessaria vtiliaque eſſe ſoleant, tu ab exemplo epiſtolae principis noſtri* [c] *quam cum ſummo pudore ad te mitto, mihi opprobratam, pro tua praecipue doctrina optime intelliges. Nec mihi hi, qui hanc doctrinam dealbamentum quoddam eſſe putant, vehementer aberrare videntur. Nam velut hi, qui tingunt, cum primum quibusdam id quod colorem recepturum ſit, praepararunt, tandem poſtea florem ſuperinducunt, ſiue purpureum, ſiue quemuis alium: eodem nos itidem modo, ſi, vt indelebilis ſit apud nos probitatis ſcientia, cupimus, quum hiſce diſciplinis fuerimus imbuti, tunc caeteris operam demus, et quaſi ſolem prius in aqua videre aſſuefacti ad ipſam veram lucem intuitum tandem dirigemus. - - Non tamen me praeterit, multos non philoſophos, ſed philopompos non magiſtros ſacrarum literarum, verum tenebrarum, non iuriſperitos, ſed potius iuriſperditos leguleiosque eſſe, qui execrantes poëticum nomen, poëtas laſciuiis ac nugis deorum gentilium refertos eſſe praedicant. - - Haec ad te propterea Ioannes amantiſſime, verboſius quam oportuit, tanquam ad portum patronumque ac tutiſſimum refugium receptaculumque literatiſſimorum hominum exaraui, vt viris ſtudioſis liberaliumque artium cupidis ſubuenires, dignitati, gloriae, laudi, vtilitatique reipublicae conſuleres, principique noſtro Eberhardo humaniſſimo, quem audio viros doctos colere amareque ſummo ſtudio, cura, opera, induſtria, diligentia*

a) Conf. SECKENDORF. Hiſtor. Lutheran. L. I §. 69. p. 99.

b) Inter epiſtolas CII. virorum ad Reuchlinum datas p. m. 13 ſeqq.

c) Dabimus epiſtolam hanc integram, quia breuis eſt, luculentum vero exemplum exhibet, turpiſſimae barbariei, quae in Germania regnauit, collectio vero iſta epiſtolarum ad Reuchlinum raro occurrit. Scripta eſt ab vxore comitis Eberhardi ſenioris ad cardinalem Mantuanum: „Reuerendiſſime in Chriſto pater ac Domine, „domine frater mi ſingulariſſime, humili recom„mendatione parataque ſemper obſequendi prae„miſſa affectione, a N. famulo meo fideliſſimo „percepi, quomodo frater ipſius nomine N. ne„gotia aliqua erga ſanctiſſimum expedire habeat, „vt D. V. ab ipſo latius intelligere habet, et pro„pterea me ſupplicauit, eum erga D. V. promo„tum habendo. Cum autem tempore vitae ſuae „mihi et legitimo meo ſuis ſeruitiis ſemper dili„gentiam ſummam erga nos exercuit. Ea de „cauſſa D. V. intime implorando eique fratri N. „in ſuis factis erga ſanctiſſimum ſubuenire ve„litis. In hoc rem gratiſſimam D. V. faciet, quem „Chriſtus foeliciter et longeue conſeruet. Da„tum oppido meo Grüningen, ſecunda feria poſt „Bartholomaei anno etc. LXXX quarto Barbara „filia et ſeruitrix veſtra.

tia denique persuaderes, neminem vnquam ad veram cognitionem rerum peruenire posse, nisi in primis hisce rudimentis (vt ipsi aiunt) vacauerit. Neque vero hoc vnius hominis desiderium fuit, nec adeo a sensu humanitatis alieni fuisse credendi sunt Germani nostri, vt non integra natio hanc corruptionem deplorauerit, et ad eiiciendam ex ecclesia barbariem et literarum decus cultumque eruditionis reuocandum, fratribusque ignorantiae obicem tandem aliquando ponendum omnes excitauerit. Et diffitendum quidem non est, cum honestior disciplina omnis Germania extorris esset, non perspexisse viros cetera acutos, rectos et cordatos, quibus potissimum remediis vtendum sit. Vetera tamen nationis suae consilia, duce magno principe Carolo M. olim contra barbariem adhibita, reuocanda esse statuentes, id imprimis vrgebant, in conferendis canonicatuum stipendiis eo respiciendum esse, vt adessent et Scholasticorum muneri praeficerentur, viri docti sacrarum literarum, philosophiae, et artium liberalium periti, quorum studio iuuentus barbariei eripi, et ista a Germano nomine ignominia detergi posset. Testes huius rei Germanis nostris nunquam non gloriosae sunt grauamina a natione Germanica multoties edita [d], quae hoc loco adducere omnia institutum non patitur. Dabimus exempla pauca, vt constet, quae Germanis ea de re animus insederit, Inter *Auisamenta Constantientia*, siue grauamina Germanorum in concilio Constantiensi *capitulum VII* totum in hoc argumento vertitur, rogantque, vt, *quia ecclesia Dei maxime indiget viris literatis et in scientia eruditis, statuatur, vt in singulis collegiatis ecclesiis, quae praebendas maiores habent, quarta pars canonicatuum et praebendarum, pro doctoribus, licentiatis aut in medicina doctoribus, magistris in artibus aut baccalaureis reseruetur. Immo si desint idonei, vt tunc liceat collatoribus ordinariis dicta beneficia vacantia aliis personis idoneis etiam non graduatis ista vice conferre* [e]. Similia occurrunt in *Auisamentis Friderici III*, tempore concilii Basileensis in comitiis Moguntinensibus propositis [f]; quin et ipsum concilium Basileense huic necessitati patriae prospiciendum esse accurate perspexit [g]. Inter decantata grauamina vero Maximiliano I. tradita, est etiam *remedium pro ciuitatibus imperii animarum salute* [h], in quo inter alia haec leguntur: *Expediret rebus publicis et animarum saluti, si summus pontifex immutabiliter sanciret, vt in quolibet collegio duae ad minus essent praebendae gratiis non subiectae, ad quas duo theologi, aut vnus theologus et alter canonista duntaxat, promoueri possent. Atque*

d) Consulenda elegans tractatio Ven. IAC. FRID. GEORGII de grauaminibus nationis Germanicae, et GOLDASTI collectio constitutionum imperii.

e) Conf. HERM. VON DER HARD. Concil. Constant. T. I. Proleg. c. 15.

f) c. 9. §. 1. 2. Conf. GEORGI p. 222.

g) Sess. XXXI. GOLDAST. l. c. p. 202.

h) Citati, LVNIG. Archiu. Imperii Part. Gen. Cont. p. 209.

que vt idonei, puta, philoſophiae, canonum, et ſacrae paginae docti, eo promtius ſubirent curas animarum, expediret, quod auctoritate apoſtolica, monaſteria et collegia parochiis, quas ſibi incorporatas tenent, ſufficientia et certa emolumenta inferre cogerentur. Ex his paucis, quae ex plurimis collegimus, ſole meridiano clarius patet, Germanos iudicaſſe, non proſpici ſatis eccleſiae commodis poſſe, niſi, ſecus ac hactenus factum erat, literae iuuarentur, et philoſophiam arteſque liberales edocti illis muneribus praeficerentur, quae alere honeſto reditu eos poſſent: barbariemque et imprimis philoſophiae artiumque liberalium ignorantiam inter vitia ſui temporis eſſe referenda, quae emendatione pontificis maximi omnino opus haberent. Et diu quidem preces hae fruſtraneae fuerunt, et intra deſideriorum limites res omnis perſtitit. Quod tamen, fatis inuidentibus, toti nationi nondum licuit, priuati ſuo modo tentare, et ad meliorem eruditionis et philoſophiae lumen adſpirare coeperunt. Quod cum in patria ſpiſſis ignorantiae tenebris obſeſſa nullo in loco ſplenderet, ad Italiam conuerſi, vbi luculenta iam literarum aurora illuxerat, in illis ſcholis et meliorem literaturam diſcere, et philoſophiae, non horridae illius et ſpinoſae, ſed comtioris et iucundioris myſteria, pernoſcere conati ſunt: ibique hauſtis diſciplinae honeſtae rudimentis domum reduces ſpargere eruditionis ſemina, iuuentutemque ſtudioſam bonis literis immergere, maxima induſtria ſunt conniſi. Non repetemus, quae de Rodolphi Agricolae ea in re induſtria diximus, nec quae infra de Ioannis Reuchlini ſtudio, primo quidem Ariſtotelicam, deinde Pythagoreo-Platonicam philoſophiam excitandi dicenda ſunt, hoc loco tangemus: vnum monemus, inſudaſſe complures viros doctos huic operae, vt pulſis barbariei tenebris, literarum decus reduceretur, nec ignota ſunt, quae circa finem ſeculi XV et initia ſeculi XVI inclaruerunt nomina Adolphi Occonis I, Medici epiſcopi Auguſtani, Nicolai Ellenbogii, prioris monaſterii S. Benedicti Ottoburani [i], Ioannis Naucleri, profeſſoris Tubingenſis, Conradi Peutingeri, ſcribae reipublicae Auguſtanae, Henrici Bebelii, hiſtorici Tubingenſis, Sebaſtiani Brand, Iureconſulti Argentoratenſis, Beati Rhenani, eiusdem Scholae philologi, Ioannis Camerarii Dalburgii, epiſcopi Wormatienſis, Bilibaldi Pirckheimeri, ſenatoris Norimbergenſis, Ioannis Cuſpiniani, polyhiſtoris Viennenſis, Ioachimi Vadiani, Medici Viennenſis et poſtea Sangallenſis, Wolfgangi Lazii, hiſtorici Viennenſis, et heroum togatorum inter Germanos aliorum, qui impari licet ſucceſſu viribusque Germaniae literarum decus reſtituere laudatiſſimo ſtudio conati ſunt. Quorum tamen hac de re conſilia atque merita, non hoc loco, ſed in hiſtoria literaria Germaniae enarranda ſunt; et hic digito tantum et ὡς ἐν παρόδῳ tetigiſſe, ſufficit.

§. III. Ita

i) Conf. de eo Io. Mabillon. Itin. Germ. p. 48.

Sufcepta doctrinae Chriftianae emendatione philofophiae reformatio mox fecuta.

§. III. Ita fentientibus affectisque Germanorum animis, cum, quae diu fruftra ardentiffimis votis expetita, et a pontifice maximo magna contentione poftulata, at furdis auribus narrata fuerat, ecclefiae reformatio exiguis in Germania vfa initiis laetiffimis mox incrementis amplificari et vbique dilatari coepiffet, dici non poteft, quot millia hominum, non ex vulgi fece, fed cuiuscunque generis, et dignitatis etiam ex doctorum, ingenii acie et eruditionis praefidiis non deftitutorum numero orientem lucem admiferint, doctrinaeque puritatem ad ductum facrorum oraculorum, poftliminii iure in manus fidelium omnium traditorum, rimati fint. Ita vero in deponendis erroribus et praeiudiciis, contemnendaque, quae acerbiffime hactenus animis imperauerat fuperftitione, eiusque fulcris, theologia et philofophia fcholaftica, fortiffime verfati, nec aulae Romanae emolumenta fibi in inquirendae veritatis via obftare paffi, philofophiae quoque emendationem cum reliqua literatura, et praecipue linguarum fanctarum ftudio, aggreffi funt. Quod melioris eruditionis iubar cum omnes, qui ingenio non deftituebantur, et a feruili iugo collum retrahere, decorum putabant, perftringeret; aperuit illis quoque oculos, qui cum doctrinae emendationem probarent, modum tamen improbabant, et humanorum periculorum, quae ex omni parte imminebant, metu deterriti, publice deteftari, quae animo oderant, non audebant, atque leuiorem medicinam defiderabant. Hi animos confirmare, laudare pietatem, deteftari barbariem non erubefcebant, ex coetu tamen, cui hactenus adhaeferant, eiici refugiebant, cum id repurgatae doctrinae confefforibus cernerent obtingere. Alia itaque via incedendum rati, cum intelligerent, Scholafticam theologiam et philofophiam fontem effe tanti mali, in hac explodenda eiiciendaque induftriam pofuerunt fuam, et fic ipfi quoque ad promouendos emendatioris philofophiae gradus plurimum contulerunt. Tales fuiffe Erafmum Roterodamum, Ioannem Ludouicum Viuem, Iacobum Fabrum Stapulenfem, Marium Nizolium, Beatum Rhenanum [k], aliosque literaria huius temporis hiftoria loquitur. Hi enim viri fummi, quos et elegantiorum difciplinarum peritia, et linguarum doctarum cognitio, et artis criticae praeftantia celeberrimos fecerat, flagellorum inftar habendi funt, quibus haec monftra ex eruditionis orbe eiicere, eorum deteftabiles et perniciofos vultus demonftrare, et haec vlcera corrigere diuina prouidentia ifto coepit tempore. Id vero varia ab illis ratione diuerfoque factum eft modo. Alii enim ferio rem agentes, deteftabiles vultus philofophiae barbarae et foetidum hoc Augiae ftabulum ita omnium exponebant oculis, vt quanta hoc malum ingeniis dedecora adduxiffet, omnes, qui attendere cupiebant, intelligerent, et haec ftercora odiffe inciperent, meliora autem exoptarent. Vnde pleni funt illorum libri inuectiuarum in corruptionem artium et difciplinarum, in quibus

Alii religionis reformationem publice non profeffi, diligentes tamen in exagitanda philofophia Scholaftica.

k) Conf. ADAM. Vitae philof. p. m. 336. THVANVS ad ann. 1547. TEISSIER Eloges des hommes favans T. I. p. 7. et quos laudat POPE-BLOVNT. Cenfur. celebr. auct. p. 595.

quibus diſtortam pſeudo-philoſophiae faciem, naeuoſque turpiſſimos in clariſſima luce ponunt, et quae inde meliori literaturae damna eueniſſent, in aprico collocant. Alii vero ridendam barbariem propinabant, et iucundius malo remedium adplicando ſatyram in ſubſidium vocabant, opinati, ita τὸ γελαστὸν ipſam propudioſam naturam barbariei denudaturum eſſe, vt eius merito ingenuos homines pudere debeat. Qua ratione imprimis magnus Eraſmus in *Encomio moriae* vlcus hoc tangendum ſibi eſſe ſtatuit, et mordacius adhuc barbarae gentis deformitatem perſtrinxere, famoſarum *epiſtolarum* quae ab huiusmodi *obſcuris viris* nomen habent, conſarcinatores [l], auctoreſque aliarum ſatyrarum huius generis, quae eodem tempore perſonatae prodierunt [m]. Illae, quem locum in ciuitate Chriſtiana habere debeant, meruerintque, hoc loco, vbi alia agenda ſunt, diſputari non poteſt; facileque intelliget Lector pius et cordatus, quod illis pretium ſtatuendum ſit, in quibus modum exceſſerint, vel honeſtatem laeſerint, et quae alia illis nuper canina rabie obiecit ὁ δεῖνα: illud certum eſt, plus dolorum hanc viris iſtis obſcuris, et philoſophaſtris medicinam excitauiſſe, quam ferrum ignemque, quem ad corrigenda haec mala vlcera Scholaſticomaſtigarum adhibuit ſeueritas. Hinc clamores inconditi, hinc furor et rabies, hinc calumniae et opprobriorum genus quoduis; hinc et famae et vitae inſidiae, hinc prouocata Tarpeia ab arce fulmina, hinc coelum, terra mareque mixta, et ipſa tantum non Acherontis vnda concitata. Quorum omnium exempla luculenta cum erudita ſeculi XVI ineuntis hiſtoria ſuppeditet, in re nota a via diuertere et exemplis haec illuſtrare nolumus. Vnius Reuchlini hiſtoria, ſuo loco enarranda, rem in ſe notam affatim illuſtrabit, et Henrici Cornelii Agrippae fata quoque comprobabunt. Qua tamen rabie adeo non promota eſt barbaries, vt potius natiua eius indoles iſto furore indies magis detegeretur, inciperentque viri docti, et cordati, de his ineptiis abiecte contemtimque iudicare, neglectisque nugis puerilibus viris eruditis indignis meliora et pulchriorem philoſophiam, laetioremque omnis eruditionis faciem quaerere. Ex quibus larga manu datis nemo non intelligit, viros hos ſummos, qui flagella Scholaſticorum fuerunt, quamuis in ipſo philoſophiae theatro partes ſuas, velut primi ordinis philoſophi non egerint, in hac tamen ſcena, quae cauſſas emendatae philoſophiae exhibet, minime negligendos eſſe, et merito renouandam eſſe eorum memoriam. Quam ne praetermiſiſſe praeter rem in hac noſtra tractatione videamur; paucis et in

Scholaſticomaſtiges.

l) Auctores de his epiſtolis obſcurorum virorum laudat Io. CHRIST. WOLFIVS Bibl. Hebr. P. II. p. 937. 938. Conf. qui inaudita inter literatos acerbitate idem argumentum ſibi tractandum ſumſit Io. NIC. WEISLINGERVS in Hutteno delaruato c. VII. p. 302 ſeqq.

m) De generibus ebrioſorum; de fide meretricum in ſuos amatores, quaeſtio minus principalis, de fide concubinarum in ſacerdotes, quaeſtio acceſſoria etc. in quodlibeto Heidelbergenſi determinata a M. Paulo Oleario Heidelbergenſi. Item: Conciliabulum theologiſtarum aduerſus Germaniae et bonarum literarum ſtudioſos Coloniae celebratum XVI Kal. Maii, poſtquam Io. Hohenſtrat. deiectus eſt ab officio prioratus et ab officio inquiſitoris. Item, Dialogus: Huttenus captiuus et illuſtris etc.

et in compendio ea enarrabimus, quibus ad reſtituendam philoſophiam emendandamque ſapientiam humanam plurimum contuliſſe, eoque nomine de philoſophantium coetu, atque vniuerſo orbe erudito immortaliter meriti fuiſſe cenſendi ſunt, Eraſmus Roterodamus, Ioannes Ludouicus Viues, Iacobus Faber, atque Marius Nizolius: quos quatuoruiros in euertendo barbariei philoſophicae regno potiſſimum fortes manus demonſtrauiſſe conſtat.

Eraſmi in pellenda pſeudo-philoſophia merita.

§. IV. Adeo nota ſunt merita in rem literariam viri maximi, DESIDERII ERASMI ROTERODAMI, vt, quis fuerit, quibus ingenii praeſtantiſſimi et eruditionis ſummae laboribus rempublicam eruditam adiuuerit, quid eccleſia ei debeat, quid literae, hoc loco, vbi alia agenda ſunt, dicere opus haud ſit. Aliam ea ſcenam inſtruxerunt, quam nos hoc loco aperimus. Curioſum autem lectorem ea ſatis edocebunt, quae poſt alios attulit B. FABRICII [n] diligentia. Quamuis autem in philoſophiae theatro Eraſmus perſonam non ſuſtinuerit, philologiae ſacrae et profanae, ſacrisque literis explicandis totus intentus, aliud tamen agendo melioris philoſophiae ſenſum lectoribus propinare in ſcriptis ſuis paſſim [o] conatus eſt. Hoc vero loco ideo nobis commemorandus eſt, quia in *Encomio moriae* [p] libro incomparabili, pſeudo-philoſophiam ſcholaſticam ita viuis depinxit coloribus, eiusque ſtultitiam, deformitatem, falſitatem ita ridendam lectori dedit, vt neceſſario paulo attentioribus, infauſti foetus faſtidium contemtusque enaſci debuerit maximus. Magna vero auctoritate et eruditionis opinione inter Germanos eo tempore Eraſmus florebat, cum non eſſet, qui eum lectionis copia et ingenii elegantia atque eruditionis praeſtantia vinceret. Quae eius ſumma celebritas effecit, vt cum honeſtioris diſciplinae reſtaurator merito videretur, in hac exagitanda morologia Scholaſtica conſentientes haberet, quoscunque literarum amor et iudicii acies nobilitauerat. Qui tanto duce animum contra ignorantiae patronos ſumentes, contemta inſcitiae rabie et perſecutione ſtrenue excutere triſte iugum, et in libertatem philoſophicam ſe vindicare ſategerunt; quo pacto philoſophiae reſtauratio praeparatis hunc in modum animis valde adiuta eſt. Non difficile eſſet, plurimis id exemplis comprobare et oſtendere, quid Eraſmi auctoritas ea in re valuerit, niſi inſtituti obſtaret ratio. Merentur autem ea expendi, quae in Ioannis Sapidi, Beati Rhenani, Henrici Cornelii Agrippae aliorumque hiſtoria ſolent enarrari, quaeque prudenter ea de re annotauit IOANNES STVRMIVS [q], qui videndus. Licet autem maximas laudes iſta ſcriptione Eraſmus reportaſſet, tam fortem tamen medicinam pati non potuit philoſophaſtrorum inertia, vnde graues Eraſmo Scholaſticomaſtigi inimicitiae, quas quia enar-

 rauit

n) In Diſſ. de religione Eraſmi, Hamb. 1717.

o) Vid. Adag. Sileni Alcibiadis p. 682. Scarabaeus aquilam quaerit p. 767. et colloquia Epicureus, philodoxus, pſeudochei puerpera, proci et puellae, problema etc.

p) Conf. CLERICVS Bibl. Antiq. et nou. T. VII. p. 215 ſeqq. BAYLE Dict. T. II. art. Eraſme p. 387.

q) In vita Beati Rhenani, apud ADAM. p. 134.

rauit MELCHIOR ADAMVS [r], illum confuli a Lectore velimus. Ipfe vero et canum latratus fortiter contemfit, et aliis exemplo praeire perrexit, vt longius, ac ipfe in aliis occupatus, progreffi, non modo vlcera haec fanare, fed et pro virili iacentem erigere philofophiam conarentur. Quod quia prae aliis praeftiterunt Ludouicus Viues et Iacobus Faber, eorum porro hac quoque occafione renouabimus memoriam.

Io. Ludouicus Viues.

§. V. IOANNEM LVDOVICVM VIVEM Hifpania genuit, Valentia edidit, Parifienfis fchola educauit, et Scholafticae philofophiae, maxime dialecticae, myfteriis ita innutriuit, vt et eius vitia difceret omnia, et pro iis tanquam pro aris et pro focis dimicaret, et elegantiam difciplinae perfequeretur. Cum enim Antonio Nebriffenfi [s] auctore literarum decus inter Hifpanos refurgeret, isque Salmanticae, Complutique Ximenio cardinale Maecenate vfus omnium fere fcientiarum artiumque eruditarum florem refufcitaffet, nofter cuidam Valentino theologo contra politiorem literaturam ftrenue Antonium impugnanti fe adiunxit, et manum commodauit [t]. Quia vero ingenio acri vtebatur, quod natura fua non carebat veneribus, mature iftum barbariei fqualorem perofus, Louaniique bonas artes itemque Graece atque Latine fupra vulgi captum doctus vir eruditiffimus euafit, et imprimis antiquae philofophiae, eiusque auctoribus legendis atque intelligendis vtiliffimam praeftitit operam, et mature fpecimina edidit luculentiffima [u]. In eodem vero bonarum mentium atque artium mercatu docendi muneri praefectus, magno animo pellere barbariem, exagitare ineptos artium corruptores, emendare eruditionis fenfum, et natiuam fcientiarum indolem reftituere, magna doctrinae et iudicii laude, nec minore felicitate conatus eft. Quo in confilio valde eum confirmauit ERASMI amicitia, quocum Louanii familiariter vixit, quique de eo nondum vigefimum fextum aetatis annum egreffo pronunciauit [x]: *In nulla eum philofophiae parte non fupra vulgum eruditum, tum in bonis literis atque etiam in dicendi fcribendique facultate eo progreffum effe, vt hoc feculo vix alium norit, quem aufit cum hoc committere.* Hoc quoque ἐργοδιώκτῃ vfus, praeftantiffimum commentarium in AVGVSTINI libros *de ciuitate Dei* fcripfit, in quo, qualem veteris philofophiae eiusque hiftoriae cognitionem habuerit, abunde demonftrauit. Eius operis elegantia ita Henrico VIII, Angliae regi, cui id infcripferat, placuit, vt eum in aulam accerferet, et Mariae principis, filiae vnicae, inftitutioni praeficeret. Cui muneri licet fumma fide Viues praefuiffet, tamen ob improbatum regis diuortium captiuitate, licet liberiore detentus eft, aegreque elabendi rimam inuenit. In Belgium itaque fecedens, Brugis fedem pofuit, ibique inftituta re domeftica

r) In Vit. philof. p. 98.

s) De hoc reftauratore fcientiarum inter Hifpanos vid. NIC. ANTON. T. I. Bibl. Nou. Hifpan. p. 104 feq. COLOMESIVS Hifpan. Orient. p. 223. qui aliorum de illo iudicia recenfet.

t) WHARTON. ad Caueum p. 155.

u) Nondum enim 26. annos natus, Erafmo tum in edendis PP. fcriptis verfanti focias iunxit manus.

x) L. XIX. ep. 101.

mestica libris scribendis totus vacans rebus humanis anno MDXXXVII, vel vt vult THVANVS, anno MDXLI, ereptus est. Quantus in re omni literaria vir fuerit, huius loci non est, multis exponere; dabunt quantum satis erit, qui iudicia virorum doctorum de Viue collegerunt, THOMAS POPE-BLOVNT [y] TEISSIERIVS [z] et IOANNES FABRICIVS [a]. Vnum instar omnis elogii est, quod cum Erasmo et Budaeo inter triumuiros orbis eruditi numeratus sit, iudicandi acie illis potior habitus [b]. Quod licet de illo seculo tantum intelligendum sit, certum tamen est, inter literatissimos sui seculi viros Viuem locum merito occupasse. Quamuis autem philosophum se praestare et noua philosophiae lumina accendere praeter paucos quosdam libros conatus haud sit, cum praeter breues quasdam tractationes, quae tomum tertium operis *de corruptis artibus et tradendis disciplinis* occupant, et *de prima philosophia*, *de explanatione essentiarum*, *de censura veri*, *de instrumento probabilitatis et de disputatione*, agunt, nihil, quod ad philosophiam proprie spectet, scripto tradiderit, non negligendus tamen in historia seculi XVI philosophica est, tum ob librum *de initiis, sectis et laudibus philosophiae*, tum ob scripta polemica contra corruptores artium et disciplinarum, librumque in pseudo-dialecticos. In his contra artes corruptas libris illam iudicandi vim, et philosophiae Scholasticae censuram orbi erudito probauit, quam merito in hoc viro stupeas, sic vt fatendum sit, neminem eo tempore hoc vlcus vel melius tetigisse, vel fortius illi vulnus inflixisse. Vbique enim regnat, philosophiae haud proletaria cognitio, lectio in veterum philosophorum libris probata et accurata, sensus philosophiae emendatioris iustus, et maxima in detegendis naeuis philosophorum veterum, et recentiorum perspicacia. His vero virtutibus ingenii iunxit animum fortem, erectum, praeiudiciorum hostem, superstitionis osorem, et ad audenda meliora rectioraque magnis passibus grassantem. Qui si noua et saniora dare, quam morbosa et putrida retegere, maloque detecto medicinam conuenientem afferre voluisset, inter maximos seculi sui reformatores philosophiae referendus esset. Nam virtutibus illis satis instructus fuit, quae ad huiusmodi conatus suscipiendos requiruntur; animo nempe magno, qui scriptoribus aeuo consecratis ausus est repugnare, et imprimis Aristoteli, sinceritate haud vulgari, qua nec auctor vnquam sectae, nec suasor esse cupiebat; perspicuitate et elegantia verborum, quibus aperte ac dilucide cuncta potuit exponere, vt percipi facile ac teneri possent [c]. Sed sufficiebat viro eruditissimo, nuditatem philosophiae receptae demonstrare, errores retegere, et ad meliora ablegare iuuenum ingenia: quem laborem parum quidem feliciter cessisse Viui iudicat RAPINVS,

y) Cens. celebr. auct. p. 519.

z) Eloges des hommes savans T. I. p. 266.

a) Hist. Biblioth. suae T. I. p. 228. add. MAGIRI Eponymolog. Crit. p. 799.

b) Vid. NIC. ANT. l. c. p. 155 seq. TEISS. l. c.

c) Vid. praef. libr. de corruptis artibus, cuius editione Lugduni 1551. 8. manu Hier. Wolfii et Dau. Hoeschelii in margine notata inter reculas nostras vtimur.

PINVS [d], verum vix audiendus eſt, cum lectio librorum iſtorum, quos de corruptis artibus et tradendis diſciplinis ſcripſit, partis ſtudio non occupatum accurate doceat, plurimum detexiſſe Viuem illud monſtrum horrendum et ingens, quod damnari totum vix Rapinus ob rationes ſectae ſuae pati poterat. Cuius ingentis contra pſeudo-philoſophiam zeli ſpecimina, quia in antecedenti Tomo complura attulimus, his prolixius hac vice inhaerere opus haud eſt. Subſcribimus nos haud inuiti iudicio MORHOFII [e], qui hos Viuis libros vocat aureolos, plenos bonae frugis, ac diligentiſſime omnibus doctis legendos.

Iacobus Faber.

§. VI. Tertius, qui in pellenda barbarie Scholaſtica, virtutem heroicam oſtendit IACOBVS FABER STAPVLENSIS fuit. Tenuibus is parentibus natus Stapulis, qui pagus eſt maritimus in Picardia, quod ipſi in fortunae muneribus denegauerat, a natura ingenii dotibus animique diuitiis abunde accepit. Studiorum curſum Pariſiis eo tempore abſoluit, quo nox illa Cimmeria, quam vbique ſpargebat philoſophia et theologia Scholaſtica mentes deprimebat [f]. Italorum autem exemplo, qui ad literas politiores magnis conatibus adſpirabant, nec infelici in ea re ſucceſſu vtebantur, excitatus, cum praeter iudicandi aciem ingenii quoque alacritatem poſſideret, ipſe ſibi ad meliora, quam quae inter Gallos tunc regnabant, audenda calcar addidit. Quo incitatus cum domi non haberet, quo immenſam diſcendi ſitim reſtingueret, ad literarium iter ſe accinxit. Teſtem damus SYMPHORIANVM CHAMPERIVM in *epiſtola ad Fabrum data* [g], in qua ſcribit: *Inſtar item Pythagorae atque Platonis aliorumque inſignium philoſophorum, exteras luſtraſti regiones, atque diuerſos adiiſti populos, nec non ipſam per vniuerſum orbem famatiſſimam Italiam, doctorum ingeniorum altricem laborioſiſſime peragraſti, tum vt eos, quos ex libris atque fama noueras, coram quoque videres, tum vt ab eis bonas literas ad tuos adueheres. Immo teſte* BARTHOLOMAEO CHASSANAEO [h] *vir omnium literatorum in omni ſcibili perfectiſſimus diſcendi cauſſa totam Europam et Aſiam transfretauit, et partem Africae etiam transcurrit, vt viros doctos et perfectiſſimos literis Graecis, Latinis, Hebraicis et Chaldaeis inueniret* [i]. His curis atque laboribus effecit, vt cum ſacris tum profanis ſcientiis omnibus, praecipue autem philoſophia optime excultum domum referret animum. Qui cum tantae doctrinae praeſidiis eſſet inſtructus, coepit barbariei Scholaſticae bellum inter Gallos indicere, et purgatius philoſophandi ſecundum Ariſtotelem genus, quod in Italia didicerat, introducere, iungebat etiam diſciplinas mathematicas [k], quas egregie ad philoſophiam praeparare animum

d) Reflexions ſur la philoſophie §. 7.
e) Polyhiſt. T. I. L. II. c. 2. §. 34. p. 337.
f) SAMMARTHAN. Elog. L. I.
g) 24. Maii 1507. Lugduni.
h) Catal. glor. mundi L. X. conſ. 4. p. 204.
i) Conf. Menagiana T. III. p. 274. ſubdubitat tamen I. FR. BEYSCHLAGIVS Syllog. II. opuſc. p. 263. vbi delineationem vitae Stapulenſis, quam meditabatur, exhibet.
k) Vid. VOSSIVS de ſcient. math. c. 22. §. 9. p. 94. c. 51. §. 5. p. 313. c. 52. §. 1. 17. p. 315. 318.

mum nouerat. Hinc tanta eius in Academiam Parisiensem merita, tanta literarum gloria, vt ob miram docendi dexteritatem ingeniorum faber diceretur, et illi deberetur, quicquid melioris sensus et elegantioris doctrinae tam philosophicae, quam theologicae in Gallia sensim enascebatur. De quibus eius in restaurationem eruditionis meritis SAMMARTHANVS, IOVIVS [l] aliique videndi, quorum iudicia collegit THOMAS POPE-BLOVNTIVS [m]. Dabimus nos vnum WIMPHELINGII [n], hominis coaeui testimonium, quia cuncta eleganter complectitur. Is ita de eo: *Iacobus Faber Stapulensis celeberrimus nostri seculi philosophus, Belgicae, quin immo totius Galliae vnicum decus. Hac nostra tempestate diuino quodam munere, in rei literariae remedium datus, omnes philosophiae partes a caliginosa quorundam sophistarum barbarie vindicauit. Et quae iam omnino Latine loqui dedidicerant, ac longe ab Aristotelis ceterorumque vere philosophantium mente abierant, in pristinam et sermonis et doctrinae maiestatem restituit ea strictura et serie, vt nihil desit addendum, nihilque sine vitio se offerat demendum, tanta industria, tantumque in omnibus suis operibus artificium, tanta in dicendo dignitas, vt cum philosophia quisque vel mediocriter doctus eloquentiam, quod ante non licebat, consequi vberrime possit. Primus enim apud Gallos, vt Cicero apud Romanos, philosophiam rudem adhuc et impolitam cum eloquentia iunxit. Nam cum antea Parisiis peregrinaretur, ciuitate donauit. Vnde non solum philosophiae rudes, sed etiam docti aliquantum se arbitrantur adeptos, et ad dicendum et ad iudicandum. Est enim in dicendo sublimis, in sententiis grauis, in inuentione exquisitus, in compositione diligens et curiosus, nec suorum tantum, sed etiam alienorum operum: ad hoc siquidem vnus natus videtur, vt palaestrae literariae consulat, bonas artes instauret, et in antiquum splendorem reducat. Ea est huius viri cura, ea oblectatio et studium, eo cogitatus omnis, eo mens, eo animus dirigitur. Quod vt liberius fiat, non modo patrimonium, quod non contemnendum Stapulis habebat [o], instar Demetrii suis condonauit, sed et dignitates, officia, beneficia et honorifica et opulenta abiecit, cum Thebano Cratete ratus talia raro virtutibus cohaerere. Denique vt exiguo concludas omnia versu, Ditauit sophia secula nostra Faber.* Cui splendido elogio subiungit scripta Fabri philosophica, quibus tantis in philosophiam meritis inclaruit, et quibus in dialecticos, physicos, ethicos, politicos et oeconomicos Aristotelis libros vel paraphrases scripsit, vel commentatus est. Et post haec demum labores eius theologicos recenset. His alterum non minus coaeuum BEATVM RHENANVM addimus, qui ad Capnionem [p] ita de eo: *Salutem D. P. Iacobus Faber Stapu-*

M

l) Ipsum se ita appellari voluisse ait IOVIVS in Elog. cap. 121. m) pag. 531. seq. n) c. 15. p. 236.

o) Haec cum tenui fortuna in paterna domo, quam ei scriptores tribuunt, non cohaerent, vt multa alia, quae enodatione in Fabri historia opus habent.

p) Epist. ad Reuchlinum p. m. 52.

Stapulensis, vir ex omni aeuo incomparabilis omniumque disciplinarum vberrimus fons, qui philosophiam nimio situ squalentem et suo viduatam splendore ita illustrauit, vt Hermolao Barbaro et Argyropylo Byzantio praeceptoribus, quod quodam loco adnotasti, olim tuis huic longe plus nitoris attulerit. - - - Hic Peripateticam doctrinam ita reddidit peruiam, vt neque Ammonio, neque Simplicio aut Philopono iam sit opus. Accessit autem in Fabro praeter doctrinae elegantiam, mira in docendo perspicuitas et facilitas, qua de virtute Fabri praeter SAMMARTHANVM videndus IACOBVS VERHEYDEN [q], quem ne nimii simus, non exscribimus. Tanta autem philosophiae luce collustratus, non potuit non religionis quoque corruptionem, quam barbara Scholasticorum theologia inuexerat, perspicere, et quibus posset modis corrigere, id quod magnas ei persecutiones Sorbonae doctorum monachorumque contraxit, sic vt IOVIVS, dicat, eum in Lutheranismi suspicione senem obiisse. Margarethae tamen Nauarrae reginae et Francisci I. tutela receptus in eius aula tutum inuenit asylum, vbi quoque centenarius, vt fertur, placida analysi obiit. De quibus reliquisque vitae eius circumstantiis videndi qui res eius enarrarunt [r]. Scripta eius cum philosophica tum theologica enarrat FABRICIVS [s], quem vide. Habuit discipulum Carolum Bouillum, de quo cum in antecedenti Tomo quaedam dixerimus, hoc loco agere supersedemus. Inter amicos autem familiarissime vsus est Henrico Cornelio Agrippa, cui cum in controuersia de D. Annae matrimonio vnico tantum suffragaretur, graues inde sibi concitauit inimicitias, quas tamen enarrare, alterius loci est [t].

Marius Nizolius.

§. VII. Magno quoque animo in philosophiam Scholasticam ipsumque Aristotelem circa haec tempora insurgere coepit MARIVS NIZOLIVS, Brixellensis, acre barbariei flagellum, vindexque castioris eruditionis strenuus. Is cum Ciceronis puritatem et eloquentiam summo loco haberet, eumque in finem *Thesaurum Ciceronianum, siue apparatum linguae Latinae* [u] collegisset, ad ipsam quoque philosophiam hunc amorem Ciceronis transtulit, et barbaram Scholasticorum linguam perosus, cum Cicerone non loquendum modo, sed philosophandum esse statuit. Quare cum Ciceronis philosophiam, quae de officiis agit, reprehendisset COELIVS CALCAGNINVS [x], et MARCVS ANTONIVS MAIORAGIVS, illi edita, *pro Cicerone defensione* respondisset, ad quam nihil regessit Calcagninus morte praeuentus, displicuissent autem Maioragio Paradoxa Ciceronis, quibus *Antiparadoxa* opposuerat; Nizolius, qui Maioragio munus eloquentiae professoris

q) Elog. Theol. p. 104.

r) De controuersiis eius, placitis theologicis senio, annorum numero morteque vid. BAYLE Dict. T. II. art. le Fevre. p. 469. et Menagiana l. c. conf. DV PIN. Nouv. Bibl. T. XIII. aliique, qui historiam ecclesiasticam seculi XVI scripserunt, Add. ISELIVS Lex. Basil. T. I. p. 16. praef. conf. quos nominat BEYSCHLAGIVS l. c.

s) Bibl. Lat. med. T. II. p. 418. seqq.

t) Conferri possunt epistolae Agrippae ad Fabrum.

u) Vid. Io. FABRICIVS Hist. biblioth. suae T. III. p. 260. et quos laudat.

x) In Disquisitionibus Bas. 1544. editis.

fessoris apud Mediolanenses inuidebat, aggredi Maioragium eam ob rem statuit, et literarium bellum excitauit, in quo exigua vtriusque fama incerta fuit victoria. De qua tamen lite, cum ad historiam eloquentiae et Latinae Linguae proprie pertineat, hoc loco agere non licet, videndus autem, qui post MORHOFIVM [y] et DORNIVM [z] eleganter rem omnem enarrauit praestantissimae eruditionis vir Io. PETRVS KOHLIVS [a], quocum conferendi LEIBNIZIVS [b], et KRAVSIVS [c], νῦν ἐν ἁγίοις. In hac lite de pretio quidem, auctoritate modoque Latinitatis Ciceronianae, reliquisque castioris sermonis Romani momentis disputatum est; quia vero Cicero argumentum haud raro philosophicum tetigit, qui vero Nizolio aduersabantur, magna veneratione Aristotelem prosecuti, in eius se castris militare, aperte fatebantur, hoc pacto controuersia quoque ad philosophiam deuoluta, bellumque campis philosophicis illatum est. Magno scilicet contemtu despiciebant aduersarii Nizolium, rati, hominem grammaticum verbisque Ciceronis numerandis colligendisque solis intentum, nihil praestare posse in philosophia, quod puerile atque ieiunum haud sit. Id quod aegerrime ferens Nizolius, cum iniuria haec animum vehementer sauciasset, vlciscendum, qua posset fieri, acerbitate statuit. Inde enatus liber est, quem anno cIↄ Iↄ LIII. edidit hoc titulo: *de veris principiis et vera ratione philosophandi contra pseudo-philosophos*, in quo quibus poterat, viribus philosophiam Scholasticam, et omnem quoque philosophandi rationem Peripateticam vehementer exagitauit, et cum veteres, tum recentiores Stagiritae sectatores acerbis modis pupugit; caussatus, inueteratam Aristotelis venerationem id modo probare, stultorum esse plena omnia, et diu durare posse stultitiam et ineptias. Promisit quoque se vera scientiarum philosophicarum principia demonstraturum confirmaturumque, errores autem hactenus receptos clarissimis rationibus explosurum esse. Nihil tamen horum, vt reuera ineptus ad huiusmodi philosophiae emendationem fuit, in ipsa tractatione praestitit, sed in eo diligentiam adhibuit omnem, vt dialecticam Scholasticam perstringeret, eiusque dicendi genus barbarum squalidumque exagitaret, terminisque horridis cultius sermonis genus substitueret, quauis vero occasione Aristotelem iugularet. Frustra itaque principia naturalia, physica, mathematica, moralia noua in hoc libro quaeruntur. Vbi quoque noua sectatur, meliora non dat, sed ineptis tricis detinetur. Cuius exemplum esse potest, quod reiectis Realium partibus nouam Nominalium sectam constituit, vniuersalia contendens esse vnum totum collectiuum, de qua eius opinione consuli possunt, si placet, quae alibi diximus [d]. Mature vero liber Nizolii et euiluit, et, vt solet in huiusmodi scriptionibus euenire, disparuit, aduersariorum auctoritate et potentia partes Nizolii supprimente. Quia vero, vbi veterum, et Scho-

y) Polyhist. T. I. L. I. c. 25. §. 26. p. 315.
z) Ad Ionsium de S. H. P. L. II. c. 29. §. 9. p. 126.
a) In vita Maioragii, praefixa Deliciis epist.
b) Loco citando.
c) In not. ad MANVTII epistolas p. 1065.
d) Hist. doctrinae de ideis sect. II. §. 6. p. 225.

lafticae imprimis philofophiae errores tangit, veritates vtiliffimas paffim fparfit, ideo librum antea ignotum recudi fecit, qui tunc iuuenem adhuc agebat, illuftris LEIBNIZIVS [e], praemiffa praefatione *de alienorum operum editione, de fcopo operis, de philofophica dictione, de lapfibus Nizolii et adiecta epiftola de Ariftotele recentioribus reconciliabili.* Quos foetus Leibnizianos, bonae frugis, vt funt omnia viri maximi fcripta, plenos recudi nuper laudabili confilio curauit praeftantiffimus CHR. KORTHOLTVS [f]. Ex hoc itaque Nizolii conatu intelligi poteft, qua ratione flagella Scholafticorum in pellendo hoc pfeudo-philofophiae monftro feduli fuerint, et qua ratione viris doctis placuerit, ex quo eius deformitatem perfpexerunt, illud ex felicibus philofophantium campis abigere.

Reformationis ecclefiae vtilitas ad emendandam philofophiam.

§. VIII. Non infeliciter operam fuam collocaffe hos viros doctos, cum explodendae Scholafticae theologiae et philofophiae manus admouiffent, fatendum eft: nam et ipfi eius naenias tricasque detexerunt, omniumque contemtui expofuerunt, et aliorum ingenia exacuerunt, vt fimili ratione fpectra haec ex ciuitate philofophorum pellerent, quorum exempla nonnulla in fequentibus adducemus. Quia vero inimicitias hominum potentium, et praecipue cleri, reformidabant, caute tecteque incedere in ea re coacti funt, quae prudentia multum eorum conatus fufflaminauit. Fortiorem vero atque efficaciorem medicinam attulit, quae fauentibus diuinis aufpiciis fufcepta eft, ecclefiae reformatio ; quae tot ingeniorum praeftantiffimorum affenfum, publica quoque confeffione demonftratum meruit, vt cum viribus animoque ad iuuandam doctrinam theologicam pariter atque philofophicam effent inftructiffima, ad philofophiae quoque emendationem fe accingerent, defertisque Scholafticorum caftris, aliis fub fignis militare inciperent. Qua in re philofophia cum reliquis difciplinis fimile fatum habuit. Omnium enim fcientiarum integritatem et pulchritudinem eo tempore, quo doctrina diuinior repurgationem paffa eft, rediiffe, et adiuta effe reformationis negotio, difciplinarum incrementa nemo temere negauerit, qui fectae praeiudicio fauoreque vel odio partis occupatus haud eft. Tot luculentis quoque id euicerunt rationibus et fpeciminibus viri docti [g], vt qui contra dicere audeat, contra folem loqui cenfendus eft. Mirum itaque non eft, cum philofophia cum reliquis fcientiis fororio cohaereat vinculo, eam quoque reformationis beneficio fuiffe infigniter promotam, et exempla logicae [h], phyficae [i] et ethicae [k], ex diuino hoc beneficio egregie auctae produxiffe virorum eruditorum, qui in hoc campo verfati funt induftriam; quorum tamen hoc loco veftigia

e) 1670. 4. f) Epift. Leibniz. T. II. p. 63. fq.
g) Videndi, quos laudat FABRICIVS Centifol. Lutheran. P. I. p. 368. feqq. P. II. p. 791. fqq.
h) Vid. DAN. REXINGERVS et poft hunc SEB. EDZARDI pec. diff. quantum reformatio Lutheri logicae profuerit. Hamb. 1717.
i) Vid. B. I. FR. WVCHERER. diff. de incrementis phyfices a reformationis tempore. Ien. 1717.
k) Vid. B. Io. IAC. LEHMANNVS Progr. de vtilitate quam morali difciplinae reformatio Lutheri attulit ib.

gla legere breuitatis ſtudium, et infinita dicendorum copia impedit [l]. Cauſſae vero eius rei facile intelligi perſpicique poſſunt ab illis, qui ſine praeiudicio in hoc argumento verſari vel poſſunt, vel volunt. Nempe viros quos acutiſſimum ingenium, iudicii vis ſumma, et eruditio haud vulgaris nobilitauerat, in partes pertraxerat ſuas ſuſcepta religionis emendatio. Hi cum iſtis viribus eſſent inſtructi, non modo eccleſiae corruptionem videbant, quam tot ſeculorum ſuſpiria et lachrymae toties iam detexerant; ſed et cauſſas perſpiciebant fonteſque, ex quibus peſtis illa tanto Chriſtianae ciuitatis malo in eccleſiam promanauerat. Inter has mali intolerabilis ſcaturigines pſeudo-philoſophiam Scholaſticam eſſe, quae vbique in monaſteriis, in academiis ſtudiiſque generalibus, quae vocant, inque ſcholis reliquis regnabat, manibus palpabant, et quae inde ſuperſtitio incrementa firmamentaque accepiſſet, quae errorum monſtra hac parente eſſent edita, probe cernebant. Recte vero intelligebant viri ſummi et prudentiſſimi, cura quadam palliatiua malo huic medicinam parari non poſſe, et ipſas origines tollendas cauſſaſque morbi praecidendas eſſe, neque huic lolio capita tantum demetenda eſſe, ſed radices euellendas, et meliora ſuppeditanda. His conſiliis excitati Scholaſticam philoſophiam et theologiam magno animo aggreſſi, eius falſitatem, et corruptam faciem, innumeraque, quae in bonas artes ipſaſque ſacras diſciplinas inde profluxerunt damna oſtendebant, et quam pueriliter inepteque, quantoque intellectus humani ipſiusque rei diuinae detrimento illa imperium obtineret, exponebant; iuuentutem autem, quoſque ſobrie philoſophari intererat, ſerio hortabantur, vt relicta hac perfida magiſtra, ſapere, et ex melioribus fontibus prudentiae naturalis et ciuilis omniſque ſapientiae praecepta haurire conarentur. In hoc cardine voluendo magna pars induſtriae laudatiſſimorum virorum verſabatur, idque plerique vrgebant, qui, vt emendaretur intellectus humanus, optabant, et ad eam rem conferebant, quantum poterant. In hoc vero negotio arduo et difficili ſummique momenti maximum virum Martinum Lutherum principem manus auxiliatrices admouiſſe, notius eſt, quam vt dici prolixe debeat, et ipſorum aduerſariorum eius teſtimonio conſtat. Qui cum plurimum ad hanc rem contulerit, dignus eſt, cuius in philoſophiae emendationem merita hoc loco paulo prolixius enarrentur.

Martini Lutheri merita in philoſophiae emendationem.

§. IX. Non imparatum fuiſſe MARTINVM LVTHERVM a philoſophiae Scholaſticae cognitione, arteque illa tota, quae eo tempore, quo is diſciplinarum praeceptis in iuuentute imbutus eſt, obtinuit, vitae eius abunde teſtatur hiſtoria, et nemo dignior fide teſtis eſt, PHILIPPO MELANCHTHONE, qui breuem vitae eius enarrationem [m] concinnauit. Hoc auctore nouimus, Lutherum in Schola Iſenacenſi quadriennio

l) Conf. CHR. STOCKIVS de bonarum literarum παλιγγενεσίᾳ ſub et poſt reformationem, ib.

m) Praefixa eſt T. II. Opp. Lutheri Witteberg. Latin. et inſerta quoque T. IV. Declamationum MELANCHTHONIS. Nuper vero recuſa cum annotationibus doctiſſimi HEVMANNI Goettingae 1741. 4.

Lutherus eruditionis et philosophiae laude non defraudandus.

nio audiuisse praeceptorem (Ioannes Trebonius is fuit, pro temporis istius conditione vir doctus et sermonis Latini haud imperitus,) rectius et „dexterius tradentem grammaticam, quam alibi tradebatur. Cumque et „vis illi ingenii acerrima esset, et inprimis ad eloquentiam idonea, celeri-„ter aequalibus suis praecurrisse, et verbis et copia sermonis in loquendo „et in scribendo soluta oratione, et in versibus, ceteros adolescentes, qui „vna discebant, facile vicisse. Degustata igitur literarum dulcedine, na-„tura flagrantem cupiditate discendi, appetiisse academiam, tanquam fon-„tem omnium doctrinarum. Et omnes artes ordine percipere tantam „vim ingenii potuisse, si doctores idoneos inuenisset, et fortassis ad lenien-„dam vehementiam naturae mitiora studia verae philosophiae, et cura for-„mandae orationis profuissent. Sed incidisse Erfordiae in eius aetatis dia-„lecticam satis spinosam, eamque, cum sagacitate ingenii praeceptionum „caussas et fontes melius, quam ceteri, perspiceret, cito arripuisse. Cum-„que mens auida doctrinae plura et meliora requireret, legisse ipsum plera-„que veterum Latinorum scriptorum monumenta, Ciceronis, Virgilii, Li-„uii et aliorum. Haec legisse, non vt pueri, verba tantum excerpentes, „sed vt humanae vitae doctrinam aut imagines. Quare et consilia horum „scriptorum et sententias propius adspexisse, et vt erat memoria fideli et „firma, pleraque ei lecta et audita in conspectu et ob oculos fuisse. Sic „igitur in iuuentute eminuisse, vt toti academiae Lutheri ingenium ad-„mirationi esset, isque cum natus esset annum vicesimum gradu magiste-„rii philosophici ornaretur. Haec ille. Habuit autem Lutherus, vt ex M. Razenbergii *Historia Lutheri* msc. refert illustris Seckendorfius [n], praeceptores Erfordiae Ioannem Gryphium et Iustum Iodocum, vulgato, vt mos erat illius temporis nomine, doctorem Isenacensem dictum. Is in sui aeui philosophia adeo excellebat, vt *Summae philosophiae naturalis*, quam edidit, hoc praefixerit elogium Eobanus Hessus:

Iustus Iodocus Lutheri in philosophia praeceptor.

Garrula stelliferum mirari desinat orbem
Fama Syracusium composuisse senem.
Vulcani clypeos Asiam Europamque ferentes
Asserat; inuenit fabula prisca fidem.
Quandoquidem exiguo naturae summa libello
Tam bene composita est, docte Iodoce, tibi.

Seruili vero studio Aristoteli adhaerebat Iodocus, et pro eo, more Scholasticorum, tanquam pro aris focisque pugnabat. Ex hoc vero praeceptore, qualis discipuli, qui ab eius ore pependit, philosophia fuerit, nemo non intelligit. Qui tamen cum mature oculos aperiret, videretque, quantis naeuis deformis esset philosophia Aristotelico-Scholastica, anno cIɔ Iɔ XVI Iodoco dubitationes contra Aristotelem et Porphyrium transmisit, de quibus

Lutherus mature philosophiam Aristo-

n) Histor. Lutheranismi Libr. I. §. 8. addit. 3. pag. 20.

telico-Scholasticam oppugnat.

bus infra plura dicemus. Qua Aristotelico-Scholasticae philosophiae desertione ita irritauit Lutherus praeceptoris, licet magna veneratione excepti, animum, vt eum Erfordiam delatum in conspectum admittere noluerit [o]. Qua eius indignatione non commotus Lutherus, in literis ad Iodocum anno cIↃ IↃ XIIX exaratis eadem se in sententia persistere, professus est, scribens: *Vt me etiam resoluam, ego simpliciter credo, quod impossibile sit, ecclesiam reformari, nisi funditus canones, decretales, scholastica theologia, philosophia, logica, vt nunc habentur, eradicentur, et alia instituantur.* His Lutheri sententiis ita exasperatus est Iodoci animus, vt ad Spalatinum scriberet Lutherus, cum Iodoci mortem audiuisset [p]: *Audiui heri, excessisse e viuis D. Iustum Iodocum Isenacensem, Erfordiae. Timeo et me ansam acceleratae suae mortis fuisse, tantum aegritudinis fuit animo eius ex meis, vt dicitur, profanitatibus et temeritatibus, quibus Scholasticam theologiam incredibiliter doluit contemni.* Verum haec postea gesta sunt, et infra tangentur. In praesentia id praecipue obseruamus, mysteria Scholasticorum omnia virum summum accurate pernouisse. Testis iterum MELANCHTHON est [q], narrans, *Lutherum ad Augustini religionem conuersum et huius doctoris scripta legentem non tamen prorsus reliquisse sententiarios, Gabrielem et Cameracensem pene ad verbum memoriter recitare potuisse; diu multumque legisse scripta Occami, huius acumen antetulisse Thomae et Scoto, diligenter et Gersonem legisse, sed omnia Augustini monumenta et saepe legisse, et optime meminisse: illam autem vim ingenii demonstrauisse, vt saepe dixerit doctor Martinus Mellerstadius, mutaturum esse vulgare doctrinae genus, quod tunc in scholis vnicum tradebatur; et hic primum dialecticam et physicam Aristotelis enarrauisse.* Addixit vero se Lutherus, vt plerique eo tempore viri docti in Germania faciebant, Nominalium partibus [r], quas Occamus recoxerat, et Germanis acceptissimas fecerat, vt in *praecedente Tomo* dictum; maturior vero aetate et experientia doctior omnem Nominalium et Realium controuersiam contemsit et exagitauit. Ex his vero manifestum est, inepte agere, et inuidiam prodere Lutherani nominis obtrectatores, qui Scholasticorum mysteriorum et artium liberalium notitiam ei impudenter denegant. Inter quos more suo nomen professus est IACOBVS GRETSERVS, inter cuius scripta extat etiam *oratio, vtrum Lutherus fuerit theologus Scholasticus?* Dedit eius verba integra P. BAYLE [s], in quibus quaestionem ideo negandam esse statuit, *quod crassissimos, stupidissimos, et decumanos prorsusque asininos contra theologiam et philosophiam errores commiserit.* Quare vehementer in eum inuehitur, quod non semel testatus fuerit, omnia scholasticae theologiae mysteria sibi probe esse cognita; omnia adyta perlustrata, omnes

o) Vid. LVTHERI epist. I. 10.
p) SECKENDORF. l. c. p. 121.
q) loc. cit.
r) Vid. quae diximus in historia philos. doctrinae de ideis S. II. §. 4. p. 208. et cel. HEVMANNVS l. c. p. 10. not. c.
s) T. III. art. Luther. not. II. p. 134. SOTVEL. Bibl. societatis Iesu p. 370. C.

omnes excuſſos angulos, ſeque, quod contra doctores Louanienſes et Colonienſes ſcripſit [f], *non peſſimo ingenio, nec vltima ſocordia verſatum eſſe, plus duodecim annis inter ſympalaeſtritas eorum detritum.* Nec ferre poteſt, quod dixerit, *ſe Occamiſtarum, qui eo tempore* Terminiſtae et Moderni dicebantur, *placita non a limine tantum ſalutaſſe, aut primoribus labris ſolummodo deguſtaſſe, ſed penitus imbibita tenere etc.* Quae cum Melanchthon quoque aſſeruerit, ita explodi poſſe putat, vt ne principia quidem philoſophica Lutherum tenuiſſe demonſtretur: cuius rationes inde deſumit, quod ſtatuerit: impingere philoſophiam in theologiae regulas, ſed ipſam viciſſim in philoſophiae regulas, quodque vehementer ſtomachetur in Pariſienſem theologorum ſcholam, quod definiuerit, idem eſſe verum in philoſophia et theologia: et quod dixerit: aliquid eſſe verum in vna parte philoſophiae, quod tamen falſum ſit in alia parte philoſophiae. Verum quam friuola haec ſint, et inepte afferantur, vel pueri intelligunt, cum quae Lutherus κατα τί, et imprimis de Scholaſtica philoſophia dixerat, vel certo tantum ſenſu et relatione affirmauerat, nec ratiocinatione mala vſus erat, ad ſenſum aliquem vniuerſalem ſatis ſophiſtice rapiantur, ipſeque Gretſerus prodat, ſe Lutheri mentem intelligere vel non potuiſſe vel noluiſſe, recte ideo notatus Baelio, qui videndus. Sufficit, vt haec fruſtra, et inuidia dictante, dici oſtendamus, quod probantibus ſuperioribus, iuſſuque electoris Friderici Sapientis Lutherus philoſophiam Scholaſtico-Ariſtotelicam in Vitebergenſi academia docuerit. Cui muneri eo minus ineptum et ineruditum monachum praeficere licuit, quo ſeuerior erat laudatiſſimi principis voluntas, vt natiuam Ariſtotelis philoſophiam iuuentus doceretur. Hanc enim felicitatem MELANCHTHON [ſſ] in ſermone *de corrigendis ſtudiis adoleſcentibus* gratulatur, quod *quibus benignitate optimi ac ſapientiſſimi principis Friderici, Ducis Saxoniae, electoris contigerit, longe ſaluberrimis erudiri, fontes ipſos artium ex optimis auctoribus hauriant, et natiuum ac ſincerum Ariſtotelem doceantur.* Cum autem idem quoque princeps ſuis ſumtibus imprimi curauerit PETRI TARTARETI *in doctrina Scoti ſuper Ariſtotele, et Petro Hiſpano commentationes,* (de quo commentario logico in *Summulas Petri Hiſpani* videndus HERMANNVS AB ELSWICH [t] hicque potiſſimum ex Scholaſticis auctoribus ſcriptor profeſſoribus Vitebergenſibus explicandus traditus commendatusque fuerit, neceſſario inde concluditur, eam in Luthero Scholaſticae philoſophiae cognitionem reperiiſſe ſuperiores, quae ad profeſſorem publicum ſufficeret, id quod Ieſuitae ſophiſmata ſatis euertit.

Lutherus Scholaſticam philoſophiam reiicit et damnat.

§. X. Non tamen tanti ſibi conſtitiſſe philoſophiae Scholaſticae notitiam, omnemque illam, quae huic innitebatur, eruditionem vir magnus credebat, vt non meliora edoctus, eiusque morologiae vanitatem et ſtultitiam

f) In Reſponſ. ad articulos a Louan. et Colon. theologis damnatos T. II. Opp. Lat. Witteb.
ſſ) Declamat. T. I. p. 496. t) De fortuna Ariſtotelis in Academiis Proteſtantium §. 8. p. 16.

titiam perſpiciens ſponte non abiicere modo, ſed et expellere ex ſcholis, et publicis ſcriptis oppugnare apud ſe conſtitueret. Cuius mutationis cauſſae fuere variae. Et primo quidem dubitandum minime eſſe videtur, easdem rationes, quae in Italia viros doctos, politioris literaturae ſtudio delectatos excitauerant, ad abiicienda Scholaſticae philoſophiae iuga, Luthero quoque, in veterum ſcriptis ab adoleſcentia verſato horrorem barbariei Scholaſticae inieciſſe; praecipue cum Graecis et Ebraicis literis ſe dedere coepiſſet. Satis id prodit MELANCHTHON [u], pulchre obſeruans, *cum Lutherus in theologia diſcrimen legis et euangelii, promiſſionum legis et promiſſionis euangelii, philoſophiae et euangelii, quod non extabat in Thoma, Scoto et ſimilibus magno eruditorum omnium applauſu oſtendere coepiſſet; acceſſiſſe huic, quod Eraſmi ſcriptis iam inuitata fuerint iuuentutis ſtudia ad Latinae et Graecae linguae cognitionem, et monſtrato iam dulciore genere doctrinae, multi bonis et liberis ingeniis praediti abhorrere a barbarica et ſophiſtica doctrina monachorum inceperint.* Deinde cum accurate omnia Scholaſticae doctrinae myſteria et aſyla perſpexiſſet vir acerrimo iudicio praeditus, et in arcanas eius rationes facile penetrans, peſtilens malum, cuius triſtiſſimos in eccleſia effectus tot piorum lamentationibus lachrymisque hactenus deploratos probe nouerat, non inſpicere non potuit. Ita vero inuictis rationibus conuincebatur, Scholaſticam philoſophiam et fundamentum eſſe theologiae Scholaſticae, quosque illa inuexerat, errorum omnium, et fulcrum ſuppeditare immenſum ambitionis et potentiae, curiae Romanae, quae, velut intolerabili hactenus iugo conſcientiis imperauerat, quodque tandem aliquando excutere omnes boni praeoptabant. His vero malis medendis tandem manum admouendam ratus, prauorum loliorum radices exſtirpandas eſſe recte ſtatuit, et pellendam philoſophiam Scholaſticam, ſi illa peſtis ſit auerruncanda. Cumque et ratione recte vti, et ſacras literas dulcioribus ex fontibus haurire coepiſſet, expertus erat, quam inutiles eſſent cauillationes ſophiſtarum, et ad intellectum luce colluſtrandum, et ad voluntatem rite emendandam, nec eſſe vel luminis vel ſolatii quicquam in omnibus illis diſputationibus, maximisque, quae de nihilo naſcebantur, fabulis. Has vero inanes diſſertationes et morologiam ferri ab hominibus piis et ingenuis vir recti ſenſus et integri pectoris indignabatur. Aſt his potiſſimum armis in proelium prodire, et pro peſtilentibus erroribus, qui eccleſiam occupauerant, pugnare tanquam pro aris focisque videbat curiae Romanae mancipia: his fulcris labentem moxque ruituram ſuperſtitionem ſuſtentari, his praeſidiis barbariem doctrinae morumque defendi obſeruabat, adeoque iſta prius armatura ſpolianda eſſe tenebrarum regna recte iudicabat [v]. Cumque et vocationis iure, et animi magnitudine omnium fortiſſi-

u) In vita eius l. c.

v) Conf. SECKENDORF. l. c. p. 103.

fortiſſime praeiudiciorum turmas, quae hactenus veritatem graui onere depreſſerant, eieciſſet, et ſic illam venerationem, Scholaſticae philoſophiae et theologiae, quam ab adoleſcentia in ſcholis et monaſterio hauſerat, quaeque multis oculos tenebat, vt perſpicere foedos vultus haud poſſent, exuiſſet, facile fuit, ingenii natura acerrimi in id vires conferre, vt pſeudo-philoſophiam hanc, ſuis neruis ſpoliatam omnium contemtui exponeret. Quod licet magnam illi inuidiam minabatur, eo quod emolumenta, quae a Scholaſticae philoſophiae et theologiae imperio hauriebat clerus monachorumque grex, arctis hos homines vinculis illi peſti mancipauerant, excitarunt tamen virum fortem animique imperterriti exempla magnorum virorum, qui in Italia barbariem aggreſſi, Scholaſticae philoſophiae bellum indixerant. His rationibus cauſſisque inſtigata ignea vis animi, qui eccleſiae emendationem forti quoque remedio opus habere probe perſpiciebat, non potuit non acerrime in Scholaſticam philoſophiam inſurgere, eamque telis vndequaque confodere. Iniquiſſime id tulit cucullatorum fratrum, virorumque obſcurorum turma, quae hoſtem illum eſſe philoſophiae omnis, ipſiusque rationis, et ignorantiae atque enthuſiaſmo apertiſſime fauere clamabat. Fecit id ſub ipſis reformationis auſpiciis THOMAS RHADINVS Dominicanus, qui in *oratione* [w] *ad principes et populos Germaniae*, Romae, vbi theologiam profitebatur, habita, velut enorme illi crimen obiicit, *quod Ariſtotelicam philoſophiam ſpreuerit, et theologiae peſtem vocauerit cum ſumma Scholaſticorum doctorum iniuria, qui tamen per anno's trecentos theologiae philoſophiam ancillari et omnem humanum intellectum in obſequium Chriſti captiuum facere allaborauerint.* Haec poſtmodum alii, etiam docti viri ex Romanenſium coetu repetiuere, vt odio in Luthero, aliquid darent [x], quorum loca cum adduxerit Ven. HALLBAVERVS [y], theologus hodie Ienenſis clariſſimus, ad eum Lectorem remittimus, ſed et illos euoluendos eſſe monemus, qui his calumniis et opprobriis in Lutherum iactis accurate ſolideque reſponderunt, enarratos a IO. ALB. FABRICIO [z]. Viuo adhuc Luthero eo nomine ad Thomae Rhadini obtrectationes reſpondit Didymus Fauentinus, vel qui ſub hoc nomine latet PHILIPPVS MELANCHTHON, peculiari oratione [a], in qua inter alia ad obiectam ſtudiorum oppreſſionem, et quidem philoſophiae reſpondet: *Non damnat Lutherus eam philoſophiae partem, quae mathemata, quae gemmarum, plantarum et animantium naturas deſcripſit. Nam horum cognitionem fatetur ad ſacra neceſſariam eſſe, ſoletque in loco vti, quoties res poſtulat, probat inquam illam rerum deſcriptionem, cuius auctores habemus*

w) Prodiit ea, cura Emſeri, qui inter Lutheri aduerſarios agmen ducebat, Lipſiae 1520. vid. SECKENDORF. l. c. L. I. ſ. 27. §. 70. p. 107.

x) MELCH. CANVS Theol. L. IX. c. 3. qui tamen ipſe theologiam ſcholaſticam condemnat. RAPIN. Compar. Ariſt. et Platonis p. 412. FLEVRY Method. ſtudiorum, alii.

y) In Diſſ. Lutherus politioris literaturae cultor et aeſtimator §. 6. p. 9.

z) Centifol. Luth. P. I. p. 367. P. II. p. 791. 792.

a) T. III. Opp. p. 38 ſeqq.

mus apud Latinos Plinium, apud Graecos Athenaeum, addo, ſi vis, Ariſtotelem, Theophraſtum, Dioſcoridem, vt poëtas interim taceam. *Breuiter collaudat Lutherus, quae de rerum natura fere ſunt a medicis conſcripta, damnat autem, ſi ignoras, eam philoſophiae partem, quae de rerum principiis, ventorum ac pluuiarum cauſſis prodigioſas nugas comminiſcitur, adeoque quicquid id eſt, quod Ariſtoteles vocat phyſica* ἀκροάματα, καὶ τὰ μεταφυσικὰ *damnat, quicquid de moribus a philoſophis proditum eſt.* Idem in ſequentibus de ea philoſophiae parte, quae naturam tranſcendit, et de Deo praecipit differens, affirmat, ita vt planum faciat, Lutherum proprie Scholaſticam philoſophiam impetiiſſe: *De iis, quae Deo tribuuntur ab hominibus, de vnitate, de intellectu, de voluntate, de ſimplicitate differunt metaphyſici, quos vocant, quam partem theologia Scholaſtica ſibi totam vindicat, in qua regnare ſibi videtur. Hinc natae ſunt factiones illae Thomiſtarum, Scotiſtarum, Occamiſtarum, velut ex chao* δημιουργουμένῳ. *Hic theologorum vulgus ſtudia in contraria ſcinditur, dum hic rem rationabilem, ille realitates, breuiter dum ſuum quisque dogma aſſerit.* Quae omnia in ſequentibus graui offenſa doctrinae Chriſtianae hactenus retenta eſſe, nec cum ſanis Chriſti dogmatibus conſiſtere poſſe, pulchre oſtendit. Ex dictis autem conſtat, dum Scholaſticam philoſophiam reiecit Lutherus, Ariſtotelicam quoque illum improbauiſſe, quam fulcrum illius vnicum eſſe nouerat, quamque cum doctrinae Chriſtianae ſyſtemate non poſſe cohaerere, arcte vero cum erroribus philoſophiae et theologiae Scholaſticae connecti probe intelligebat. Valde diſplicebat ei Ariſtotelis dialectica et ethica, maxime, quod hoc duce in ſacrorum myſteriorum penetralia pedem inferre, et his elementis res diuinas metiri Scholaſtici auſi fuerint: credebat autem philoſophari nos pulchre poſſe ſine Ariſtotele, quem Chriſto et Apoſtolis a Scholaſticis praelatum eſſe aegerrime ferebat, et iſta quoque ex cauſſa Ciceronem Ariſtoteli praeferebat, in cuius ſcriptis philoſophicis perſpicuitatem et elegantiam regnare videbat, cum e contrario Ariſtotelis ſcripta in ſe difficilia et obſcura Scholaſtica gens non intellexiſſet. Abiiciendam itaque Ariſtotelicam quoque philoſophiam, cum Scholaſtica eſſe ſtatuit, ſi ſananda ſint eccleſiae vulnera ab his hominibus inflicta. Et ex hac Lutheri de Ariſtotelica philoſophia opinione illae prodierunt rationes dubitandi, quas contra Ariſtotelem et Porphyrium anno MDXVI transmiſiſſe praeceptori ſuo Iodoco Iſenacenſi ſupra memorauimus. Commendauerat eas peculiari epiſtola [b] Ioanni Langio, in qua *Ariſtotelem, Porphyrium, Sententiarios perdita ſtudia noſtri ſeculi* vocat; praedicitque, *blaſphemiarum et maledictionum inſtar eos habituros illas eſſe, quibus decretum, non quinquennio cum Pythagoricis, ſed perpetuo et in aeternum cum mortuis ſilentium tenere, omnia credere, ſemper auſcultare, nec vnquam, ſaltem leui praeludio contra Ariſtotelem et ſententi-*

b) Epiſtol. T. I. ep. 10.

as velitari et mussitare. Addit inter alia: *Nihil ita ardet animus, quam histrionem illum, qui tam vere Graeca larua ecclesiam lusit, multis reuelare, ignominiamque eius cunctis ostendere, si otium esset. Habeo in manibus commentariolos, in primum physicorum: quibus fabulam Aristaei denuo agere statui in meum istum Prothea, illusorem vaferrimum ingeniorum, ita vt nisi caro fuisset Aristoteles, vere diabolum eum fuisse non puderet asserere. Pars crucis meae vel maxima est, quod videre cogor, fratrum optima ingenia bonis studiis nata, in istis scenis vitam agere, et operam perdere: nec cessant vniuersitates, bonos libros cremare et damnare, rursum malos dictare, immo somniare.* Anno vero sequenti dissertationem Luthero praeside M. Franciscus Guntherus, Northusanus habuit [c], in qua haec de Aristotele pronuntiatur sententia: *Tota fere Aristotelis ethica pessima est, gratiae inimica. Error est, Aristotelis sententiam de felicitate non repugnare doctrinae catholicae. Error est dicere, sine Aristotele non fit theologus. Immo theologus non fit, nisi sine Aristotele. Nulla forma syllogistica tenet in terminis diuinis. Non tamen ideo sequitur, veritatem articuli trinitatis repugnare formis syllogisticis. Si forma syllogistica tenet in diuinis, articulus trinitatis erit scitus et non creditus. Breuiter totus Aristoteles ad theologiam est tenebrae ad lucem. Bonum erat ecclesiae, si theologis natus non fuisset Porphyrius cum suis vniuersalibus. Vsitatiores definitiones Aristotelis videntur petere principium* [d]. Alia huius generis loca, in quibus Lutherus grauem Aristoteli dicam scripsit, diligenter passim a viris doctis [e] collecta, breuitatis caussa praeterimus. In his vero viri summi pronuntiatis esse nonnulla duriuscula, et imputari Aristoteli errores, quorum Scholastici magis hunc philosophum non assecuti, rei agendi sunt, quam Stagirita, non diffitemur; produntque quaedam vim illam et vehementiam animi, sine qua Augiae stabulum repurgari haud poterat. Sed id quoque, si absque odio et inuidia de hac re dicendum, fatendum est, valde offendisse virum pium, et ad animi emendationem atque praeparationem, eiusque consolationem omnem philosophiam referentem, abusum Aristotelicae philosophiae, latissime in Scholastica philosophia regnantem, quae tantum abest, vt posthabitis reiectisque vel emendatis dogmatibus Peripateticis, quae cum sacra doctrina in physica, metaphysica et morali parte reconciliari non possunt, meliora tantum rectaque consuluerit, vt potius nefandos Aristotelis errores pro sacrorum dogmatum principiis admiserit: indignatumque esse ludicris et ineptis cauillationibus ex dialectica Aristotelis inter Scholasticos natis, quae scepticismum, ipsamque haud raro impietatem genuerant. Im-

c) T. I. Ien. Lat.

d) Reperiit ista in 28. paradoxis et 12. positionibus philosophicis contra Aristotelem Heidelbergae disputatis. l. c.

e) Elswich. l. c. Heumann. Act. phil. Vol. II. p. 579. Chr. Thomasius Hist. sap. et stult. T. I. p. 1. et pecul. Schediasmate Germanico idiomate scripto Io. Guil. Zieroldus. Starg. 1700. 4.

Improbando itaque ſyſtema Ariſtotelis phyſiologicum, et ethicum quod male cum Chriſtiana doctrina cohaerere nemo non, rerum gnarus, intelligit, reuera Ariſtotelem Scholaſticum, ducemque philoſophaſtrorum horum explodebat, reiiciebatque. Clare id probant declarationes, quas Lutherus *Poſitionibus et declarationibus ad Heidelbergenſes miſſis* addidit, et ex Codice Mſc. bibliothecae Zittauienſis vulgauit GOTTLIEB. WERENSDORFIVS V.C. [f]. Ibi ita vir beatus: *Hae concluſiones ſunt a me ideo tractatae ac diſputatae, vt oſtenderem, primo, quam longe lateque ab Ariſtotelis ſententia aberrarint omnium ſcholarum ſophiſtae, ac plane ſua ſomnia in Ariſtotelis non intellecti libros inuexerint. Vnde et ſi quam maxime ſenſum eius teneamus (quemadmodum hic tradidi,) tamen prorſus nihil adiumenti ex ipſo haberi poſſet non ſolum ad theologiam ſeu ſacras literas, verum etiam ad ipſam naturalem philoſophiam. Quid enim iuuet ad rerum cognitionem, ſi de materia, forma, motu, finito, tempore, nugari et cauillari queas verbis ab Ariſtotele conceptis et praeſcriptis?* Et alibi [ff] ad Georgium Spalatinum ſcribens, non diſſimulat, *ratum ſibi atque certum eſſe, nec Thomam, nec omnes Thomiſtas ſimul, vel vnum in Ariſtotele intellexiſſe capitulum.* Quae omnia recte ſe habent, nec facile improbabit, quisquis vel Peripateticam vel Scholaſticam theologiam nouerit. Ceterum, ipſius Ariſtotelis philoſophiam, velut ſapientiam quandam humanam et Graecam conſideratam non prorſus contemnebat, et quam in theologia valde improbabat, ethicam Ariſtotelis, in vita ciuili laudat, Ariſtoteli quoque acutiſſimi ingenii laudem tribuit, et eo nomine Ciceroni praefert, quamuis hunc illi prudentia praeſtitiſſe affirmet [g]. Quae moderatior de Ariſtotele ſententia Lutheri adſcribenda eſſe videtur Melanchthonis amicitiae et, qua ille regebatur, opinioni de vera Ariſtotelis philoſophia. Ceterum veriſimile admodum eſt, Lutherum diſputationis aeſtu abreptum, myſticaeque theologiae, quam ei initio commendauerat Scholaſtica impietas amore adductum, initio quaedam duriuſcula non de pſeudo-philoſophia tantum, quae in ſcholis regnabat, pronuntiaſſe, ſed ipſi quoque philoſophiae imputauiſſe: imprimis autem dubio carere videtur, cum Auguſtini placitis de ſeruo hominis arbitrio eſſet addictiſſimus, ideo paulo iniquiorem in philoſophiam fuiſſe, quod hanc vires hominis naturales earumque libertatem nimium extollere crederet: quae ratio moralem quoque Ariſtotelis philoſophiam illi inuiſam reddidit [h]. Sed Lutherum ipſum ex Luthero explicantibus, et quae extra diſputationis aleam conſtitutus de philoſophia ſcripſit, conſiderantibus manifeſtum erit, virum magnum maturiori iudicio de philoſophia pronuntiantem, non eius vſum, ſed inutiles ſterileſque diſputationes Scholaſticorum, et pſeudo-philoſophiam illo tempore obtinentem reieciſſe, et nugas horum philoſophaſtrorum, quae optima tunc ingenia

f) In diſſ. de progreſſu emendatae per Lutherum religionis p. 20.

ff) T. I. ep. 45.

g) Vid. ad Gen. X. p. m. 131.

h) Conf. Act. phil. Vol. II. p. 587.

genia detinuerant, et impedimenta ſtruxerant veritatis maxima, damnauiſſe. Id quod vel ex vna MELANCHTHONIS oratione *contra Rhadinum*, exque loco ſupra adducto eſt manifeſtum, legique meretur vel ipſa tota oratio, vel excerpta ex ea a SECKENDORFIO [i] data, quia luculentis exemplis Melanchthon probatum dedit, corruptiones infinitas quae ex iſta pſeudo-philoſophia exortae ſunt, virum ſummum compuliſſe, vt hunc foetum adulterinum ex eccleſia eiiciendum eſſe contenderet. Quod reliquum eſt, nec philoſophicum ingenium magnis iudicii excelſi et animi imperterriti viribus ſuffultum Luthero defuiſſe, nec a ſaniori philoſophia, diuinioris veritatis teſtem fuiſſe deſtitutum, dudum viris doctiſſimis CHR. AVG. HEVMANNO [k] et ISAACO FROEREISENIO [l] obſeruatum, quorum paginae illis euoluendae ſunt, qui vberiora eo de argumento deſiderant. Nobis enim prolixioribus eſſe non licet, contentis oſtendiſſe, quid Lutherus ad pellendam Scholaſticae philoſophiae barbariem reuocandumque meliorem ſenſum reformationi doctrinae Chriſtianae intentus contulerit. Ex quibus cauſſa intelligitur, cur philoſophia tempore emendatae religionis mutationem paſſa ſit.

Melanchthon aduerſarius philoſophiae Scholaſticae.

§. XI. Eandem, quam Lutherus fouerat, opinionem MELANCHTHONEM quoque aluiſſe, qui tum primus fere philoſophiae et humaniorum literarum reſtaurator erat, ex oratione *in Rhadinum* in antecedentibus adducta eſt manifeſtiſſimum. Et hoc diſertiſſimo viro interprete, non ſine iucunditate diſcimus, quae cauſſae viris illis magnis, qui reformandae eccleſiae opus ſuſceperunt, fuerint, philoſophiam et theologiam Scholaſticam velut purgamenta quaedam ex eccleſia eiiciendi. Quamuis autem Ariſtoteli magis faueret, nec reiiciendum eum totum, ſed in ordinem cogendum emendandumque eſſe ſtatueret, et puriorem Peripateticam philoſophiam reuocare in academias conaretur, vnde ei locum infra inter philoſophos γνησίως Peripateticos aſſignabimus; non mutauit tamen ſententiam de philoſophia Scholaſtica, quam quacunque poterat occaſione, amicis et ſtudioſae quoque iuuentuti ſuggerebat. Paſſim huius rei exemplis ſcatent orationes ab eo in academia Witebergenſi pronuntiatae, vbi more ſuo plane et perſpicue ea de re diſſerit. Praecipue autem legi meretur elegans atque docta oratio, quam *de ſtudiis corrigendis* [m] conſcripſit, et in qua multa pulcherrime de barbaro iſto, quod ante illud ſeculum, diu viguit, aeuo ediſſerit, cauſſasque luculenter exponit, qui factum ſit, vt tanto ingenia philoſophantia ſitu obducta ſint, et quibus ex fontibus illa corruptio manauerit; deformes quoque vultus exponit, quibus deteſtabilis philoſophia facta eſt. Inter alia vere: *Primum deſertis veterum diſciplinis quando audax iſta commentandi et philoſophandi ratio inualuit, ſimul Graeca contemta, mathematica deſerta, ſacra negligentius cul-*

i) Hiſt. Luther. loc. cit.
k) Loc. cit.
l) Vindiciae Lutheri, quibus eius manes a philoſophiae ſanioris odio et contemtu craſſaque ignorantia vindicantur. Argent. 1617. 4.
m) T. I. p. 489.

culta ſunt. Quo malo quae ſaeuior peſtis eſſe potuit? Certe nulla vulgarior vnquam fuit. - - Quantum aetatis homini datum eſt, nedum adoleſcentiam, inſumunt, vt Euripos omnes, ſic enim Nazianzenus vocat, Ariſtotelicos exhauriant, id quod neſcio an vnquam alicui contigerit. Subinde enim quod exhauritur, influit, felicius id quidem quam quod de Danaidum doliis ferunt. Adde quod cum ſe veri ſcientiam meditari glorientur, plurimum operae fallaciis nectendisque dolis linguae nauent; deinde ex tot factionum diuerſis opinionibus, vix vnam aut alteram, quae ſibi conſtet, reperias. Solent enim, in omni humano dogmate falſis vera, veris falſa miſceri. Ibi vero quanto agas negotio, quibus auditorem perfugiis trahas, dum ſententiae doctores inter ſe conueniant, nimirum vt candida nigris: at nil refert, cadat, an recto ſtet fabula talo, modo clamatum ſit fortiter. - - Interim partium ſtudiis diſceditur, aluntur odia, friget humanitas, et cum a literis nihil abeſſe debeat longius rancore; nam communia erant Muſis et Gratiis quondam ſacra, horum ſtudia, quaecunque ſunt, vel ſola nutrit inuidia. Similia habet in oratione *de odio ſophiſtices* [n], in qua grauiſſimis verbis Scholaſticorum fallacias, et impietatem, quam iſtis artibus defenderunt, deſcribit, et quae inde eccleſiae pericula excitata ſint, graphice delineat. Aliorum, qui a Lutheri ſociorumque partibus ſteterunt, eadem de re teſtimonia, ne nimii ſimus, praetermittimus.

§. XII. Valde ſtudium hoc profuit orbi literato, cum vbique exorientis philoſophiae emendationem apertis exciperent amplexibus elegantiora ingenia. Quae licet non omnia philoſophiam, data opera excolerent, relicto tamen, quod diſciplinas fere omnes hactenus inquinauerat, ſterquilinio, ad colendam ſapientiam atque eruditionem humaniorem animum adiecerunt. Hi non quidem certam quandam ſectam elegerunt, vt innumeri fecere alii, qui philoſophiae nomen ab eo tempore dederant, nec eclecticum philoſophandi genus ſecuti ſunt, quod a ſcopo ſuo erat alienum, legerunt tamen ob philoſophiae amorem veteres philoſophos Graecos Latinosque, eorumque interpretes agere adhibita veteris literaturae luce conati ſunt, hacque ratione ad promouenda philoſophiae incrementa nonnihil attulerunt. Cuius exempla varia in hiſtoria literaria ſeculi XVI occurrunt, in hac hiſtoriae philoſophicae parte non negligenda. In hac claſſe collocari meretur IACOBVS SADOLETVS, vir ſummus, et politioris eruditionis vindex haud poſtremus. Hic quamuis philoſophum ſe oſtendere non deſideraret, cum tam Ciceronis eloquentiam imitandam ſibi non ſine felicitate conſtituiſſet, eius quoque exemplo monitus dicendi rationem puram caſtamque ad philoſophiam tranſtulit, et *de laudibus philoſophiae* pulchre commentatus eſt. Qui liber adeo placuit Petro Bembo Cardinali, vt ad Polum itidem Cardinalem ſcriberet [o]: *Equidem ab illis Auguſti temporibus, quae profecto maxime*

Promota hac ratione ſtudiorum elegantiorum cultura, et interpretatio veteris philoſophiae.

Exempl.

Iacobus Sadoletus.

n) l. c. p. 578. o) Apud Pope-Blovnt, p. 573. conf. Teissier. T. I. p. 29.

xime omnium ſummis ingeniis et ſcriptoribus praeſtantibus claruerunt, nullum legi librum ſcriptum, vt mihi quidem videtur, appoſitius, ſplendidius, nullum melius, nullum Ciceroniano mori, ſtilo, facundiae denique vicinius. Idque ſine dubio debuit vir illuſtris amicitiae, quam cum Eraſmo et Melanchthone alebat, quos cum aſſertores noſſet literarum, earumque elegantiam ad philoſophiam cerneret traducere, laudabili conſilio ſecutus eſt. Iungendi his Patauinus Medicus HIERONYMVS FRACASTORIVS, et Germanorum Plinius GEORGIVS AGRICOLA. Vterque enim cum totam fere aetatem in indaganda rerum natura conſumſiſſet, literarum decus ad philoſophiam iuxta veterum mentem, licet nulli ſectae addictus transferre ſtuduit. Et ille quidem teſte THVANO [p], cui ſuccinunt eruditorum plerique, *ad exactam philoſophiae et mathematicarum artium ac praecipue aſtronomiae cognitionem ſummum iudicium et admirabile ingenium attulit: quo multa ab antiquis aut ignorata aut ſecus accepta adinuenit, et explicauit.* Hic autem Ariſtotelis atque Plinii exempla ſecutus rerum naturalium hiſtoriam tanta eruditione et ingenii ſolertia perſecutus eſt, vt non veteres modo aequaſſe, ſed et accuratione ſuperauiſſe iudicatus ſit, et praeſtantiſſimi philoſophi nomen meruerit [p]. Ex Proteſtantium coetibus his adiungimus duumuiros praeſtantiſſimos IOACHIMVM CAMERARIVM, et SIMONEM GRYNAEVM, eo quod veterum philoſophorum interpretationi inſudando ad emendandam philoſophiam plurimum contulerunt. Et Camerarius quidem, vir inter elegantioris literaturae, et praecipue veteris eruditionis, reſtauratores apud Germanos, vere ſummus, Petri Moſellani inſtitutione vſus, Melanchthonis et Eraſmi amicitia ita gauiſus eſt, vt quid Graecae, quid Latinae valerent literae non ſolum intelligeret, ſed alios quoque accurate doceret [q]. His vero raram iſto tempore iunxit philoſophiae veteris, et imprimis Graecae, cognitionem, quam cum erudite cum arte critica ſociaſſet, dici non poteſt, quanta lumina illi hoc pacto accenderit. Teſtantur id edita a Camerario ſcripta veterum Graecorum, quarum editionum catalogum exhibet praeſtantiſſimus FABRICIVS [r]. Inter haec veterum ſcripta a Camerario edita, leguntur etiam ARCHYTAE liber *de decem praedicamentis*, et explicationes, tum librorum duorum NICOMACHI GERASENI *de theologia arithmetica;* tum *ethicorum Ariſtotelis.* Inter quas eius commentationes haec ita placuit GABRIELI NAVDAEO [s], vt poſt Montecatinum et Victorium, tertium inter commentatores in ethica Ariſtotelis locum Camerario tribueret. Quae veteris philoſophiae cognitio cum accurata Graecae linguae et antiquitatum notitia ſummas Camerario laudes promeruit [ſ]. Valde ideo illum extollit aequus meritorum literis partorum iudex AVG. THVANVS [ſſ], eo quod *poſt perceptam vtri-*

Hieronymus Fracaſtorius.

p) ADAM. Vit. Medic. p. 77. THOM. CRENIVS de ſingularibus ſcript. §. 5. p. 16. TEISSIER. l. c. p. 217. q) ADAM. Vit. philoſ. p. 258.
r) Bibl. Graec. Vol. XIII. p. 493.
s) Bibliograph. polit. p. 21.
ſ) Vid. TEISSIER. l. c. T. III. p. 14. CRENIVS l. c. §. 52. p. 64. Meth. comp. erud. T. III. p. 8.
ſſ) Ad a. 1574.

vt riusque linguae exactam notitiam, non solum ad bonos auctores interpretandos tam poëtas, quam oratores et historicos, sed etiam in solidioribus philosophiae, mathematicarum artium et postremo theologiae studiis multa commentatus esset. Succinunt de egregiis eius in rem literariam veterum, etiam philosophicam meritis virorum doctorum elogia, collecta a TH. POPE-BLOVNTIO [t], IACOBO THOMASIO [u], aliis [v], qui videndi. Illud vero non praetermittendum hoc loco est, non neglexisse quidem Camerarium more sui temporis Aristotelem, inque eo interpretando doctissime operam posuisse, fauisse autem simul Platonico-Pythagoreae disciplinae, cuius mysteriis rimandis haud vulgariter insudauit, vt vel ex vno *commentario in Nicomachi arithmeticam* constat. Ipse vero satis luculenter, quae ei ista de re animus sit, explicuit, scribens [w]: *Peripatetica disciplina humanissima fuit, quae ad captum ingenii humani dignitatis ac virtutis praecepta accommodauit, neque veluti optando quid maxime quisque velle, deberet, collegit, sed quid consequi etiam posset, circumspexit. Stoici, vt ait Cicero, fines officiorum paulo longius, quam natura vellet, protulere, vt cum ad vltimum animo contendissemus, ibi tamen, vbi oporteret, consisteremus. Itaque hi priora praeclara et luculenta opera elimando videntur corrupisse, nam Academici certe cum Peripateticis sententia et dogmatis coniuncti earundem rerum diuersa quodammodo explicatione vsi fuerunt, vt aliter de aliis vtrique loquerentur. Epicurei vero quasi abortiuum philosophiae genus grauitatem huius plane reliquerunt, et ad futilia quaedam ac vulgo nota probataque traduxerunt disputationes suas, expertes omnis eruditionis, Aristippi placitis arreptis, quae tamen ipsa alicubi corrupisse putantur et reddidisse molliora.* Ex quibus verbis apertum est, Camerarium in ea fuisse cum multis opinione, Academicos a Platonicis verbis magis, quam re ipsa et doctrina dissentire. Alter ad quem prouocauimus, SIMON GRYNAEVS est, Sueuus, cuius vitam descripsit MELCHIOR ADAMVS [x]. Is ipse quoque interpretatione veterum philosophorum, Platonis, Aristotelis, Plutarchi aliorumque eam sibi eruditionis famam comparauit, vt inter doctissimos suae aetatis philosophos numeraretur, iudicaueritque magnus ERASMVS [y], *esse hominem Latine Graeceque ad vnguem doctum, in philosophia et mathematicis disciplinis diligenter versatum, nullo supercilio, pudore pene immodico.* Quod cum maxime laudandum esse recte censeret PHILIPPVS MELANCHTHON [z], hanc tamen maiorem eius laudem esse reputauit, *quod non fastidierit doctrinam ecclesiae, sed semper ad philosophica studia adiunxerit lectionem prophetarum et apostolorum.* Tales multos viros maximopere eru-

Simon Grynaeus.

t) Cens. celebr. auct. p. 590.
u) Praefat. L. XXV. p. 487.
v) MORHOF. Polyhist. T. I. L. IV. c. 8. §. 4. p. 808. VOSSIVS de scient. mathem. c. LXV. §. 14. p. 376 seqq.
w) Prolegom. in officia Ciceronis.
x) l. c. p. 118 seqq.
y) L. XXVI. ep. 39.
z) L. I. ep. 68.

eruditos et praeter literaturam Graecam et Latinam omnem veteris quoque philoſophiae notitia inſignes, qui interpretatione philoſophorum vetuſtorum ipſam philoſophiam iuuare ſategerunt, ſeculum XVI protulit. Qualium ingeniorum cum ferax illa aetas eſſet, factum inde eſt, vt laetiſſimis incrementis reſurgens philoſophia vteretur, magnisque opibus augerentur philoſophantium ingenia.

Ipſa philoſophia ſua incrementa promouet.

§. XIII. Ipſa porro philoſophia, quae tempore emendatae eccleſiae, ex exilio rediit, meſſem ſuam maturauit, ſuisque adiuuit viribus, vt melius coleretur. Nempe cum ſub regno Scholaſtico ingenia etiam acuta et polita, ſitu obducta hebeſcerent, quia ratiocinandi facultatem mali commatis ars ſophiſtica, quam peſſima illa dialectica tradebat, corruperat, pulſo hoc ſpectro paulo melior comtiorque rationalis artis vſus poſtliminio rediit, coeperuntque viri docti accuratius rationes inire, deponere praeiudicia, errores conuellere, principia cum concluſionibus accurate connectere, et intelligere, quid diſtent aera lupinis. Quem in finem veterum philoſophorum ſcrinia excuſſa ſunt, et liberiori animo ad philoſophiae augmenta inde collatum eſt, quicquid inſeruire poſſe ſcopo huic viſum erat. Id quod eo facilius fieri potuit, quo iucundius erat, atque honeſtius veteris eruditionis praeſidia ad philoſophiam afferre, cum is maxime doctus crederetur, qui in ſtudio antiquitatis Graecae Latinaeque maxime verſatus eſſet, priſtinamque in hoc quoque eruditionis genere barbariem cuperet pellere. Tandem ipſa quoque fratrum ignorantiae caterua, inuita licet et praeter opinionem philoſophiae elegantioris reſtitutionem promouit. Quamuis enim ſaeuiſſimis perſecutionibus in reformatores, vt doctrinae ſacrae, ita literarum et philoſophiae fureret, et igni ferroque, vel vbi tam crudeliter non poterat, fulminibus, calumniis quin et ſannis et dicteriis inſaniam proderet, vt tam laudabiles conatus ſuppreſſum iret: ita tamen oleum modo camino adiecit, et delirante pſeudophiloſophiae indole prodita, quoscunque pectus forte animusque rectus animauerat, incitauit, vt eo audentius contra irent, ipſaque ſcientia et philoſophia quoque ſui vindicias ſumeret. Quod cum nemini ignotum eſſe queat, qui literariae ciuitatis hiſtoriam callet, hoc loco, vbi ad alia transeundum eſt, exemplis non illuſtramus. Vna Reuchlini hiſtoria infra nobis accurate enarranda, rem in luce clariſſima ponit, plura vero exempla dabit, quae ſequetur tractatio.

Scholaſtici promouent philoſophiam cultiores.

Ordo tractationis ſequentis.

§. XIV. Et hac quidem ratione, hisque ex cauſſis factum eſt, vt ingruente noua purioris doctrinae luce, repurgataque ab innumeris mendis eccleſia, philoſophiae quoque pulchrior redderetur facies, quaeque prius ſqualida et neglecta oberrauerat, honeſtiori cultu quaſi poſtliminio ſuo reſtitueretur loco. Ab iſto tempore, dici non poteſt, quanta philoſophorum ſeges effloruerit, et humanae ſapientiae ſtudium variis modis ſit auctum et amplificatum. Nec errabimus a vero, pronuntiantes, plus

prae-

praestitisse in philosophia excolenda seculi XVI et XVII et imprimis nostrorum temporum diligentiam, quam reliquam aetatem omnem, nec habere vel barbaros vel Graecos quod cum nostri seculi ea in re fertilitate et felicitate queat comparari. Luculentis id exemplis euincet, secuturae tractationis argumentum, quod philosophiae fata ab ineunte seculo XVI vsque ad praesentem aetatem, (quantum quidem ad illos philosophos attinet, qui hac vitae scena decesserunt) plenius enarrabit. Facile autem aequus Lector coniiciet, integram et specialem recentioris aetatis philosophiae historiam a nobis expectari non posse; eo quod innumera fere sint, quae in singulis philosophiae partibus ingens, qui recentiori tempore succreuit, philosophorum numerus praestitit: quae enarrare omnia, esset singularum scientiarum philosophicarum specialem condere historiam, non vero generales philosophiae annales exponere, quem nobis solum terminum laboris nostri finemque posuimus; rati, et ex aliorum lucubrationibus in his sacris versatum, et imprimis recentioris historiae literariae probe gnarum haurire posse, quantum sufficit [a]; et hoc operae vix ab vno scriptore praestari posse, cum singularum disciplinarum philosophicarum diuitiae, quas nostro aeuo sibi acquisiuerunt, tantae sint, vt integras tractationes facile compleant. Nobis cum constitutum sit vniuersalem philosophiae historiam tradere, satis pro instituti scopo erit, philosophiae mutationes, emendationes, sectas, systemata celebriora, quaeque alia sunt, sine quibus eius fata intelligi non possunt, accurate exponere, magnorum philosophorum, qui plurimum vel ad reuocandas veteres sectas, vel ad condendas nouas contulerunt, acta enarrare, systematum et opinionum caussas et rationes eruere, et imprimis libertatis philosophandi humano generi tandem aliquando restitutae historiam scribere, eaque seligere, quae et momento haud carent, et singularia atque memorabilia sunt, et in historia philosophica negligi vel ignorari haud possunt. Dabimus tamen per singulas quoque disciplinarum philosophicarum classes eorum notitiam, quae memoria digna sunt, quibusque potissimum adiutum est philosophiae studium.

Recentioris historiae philosophicae generalis διατύπωσις.

§. XV. Omnem vero totius philosophiae recentioris campum vno quasi lustrantes oculo, eam vel sectariam fuisse, vel eclecticam, comperimus. Aut enim certam quandam sectam elegerunt philosophi, et vel veteres Graecas resuscitarunt, vel nouas et peculiares condiderunt, vel certo modo philosophandum esse definiuerunt: aut abiecto omni auctoritatis praeiudicio noua dare philosophicarum scientiarum systemata, nullius in verba iurantes, nullius opinioni addicti, selectis ex omnium hypothesibus

 illis

a) Praestantiores scriptores historiae singularum disciplinarum philosophicarum indicant Strvvii Bibliotheca philosophica, recentissimis virorum doctorum Ackeri, Colери, Lotteri, Kahlii obseruationibus aucta, et viri πολυμαθεστάτου Gottl. Stollii Historia literaria. Qui libri cum in omnium manibus sint, consuli facile possunt et debent, nec iis heic quicquam addendum est.

illis opinionibus, quas veras esse credebant, annisi sunt. Illud praesentis Tomi argumentum erit, hoc sequente enarrabitur. Omne vero philosophantium secundum sectae viam, agmen in Aristotelico - Scholasticos, et reformatos philosophos dispesci potest. Tam altas enim radices philosophia Scholastica egit, tamque arctis nexibus cum theologia complicata est, et vtilitati certorum dogmatum κυρίων adeo affinis, vt magna pars, praecipue theologorum in Romanae ecclesiae coetibus, duce Thoma Aquinate, et Ioanne Scoto philosophari in tanta literarum et melioris philosophiae luce non erubuerint. Quos quae caussae impulerint, quibus emolumentis in hoc Augiae stabulo detenti fuerint, quare puriora lumina non secuti sint, prouidus et attentus Lector facile ex illis ipse coniiciet, quae in *antecedente Tomo* de philosophiae Scholasticae natura, indole, effectibusque prolixe disseruimus. Quae tamen caussae non potuerunt impedire ingentem magnorum virorum cohortem, non ex iis solummodo, qui secessum facere ab ecclesia Romana coacti sunt; sed ex ipsis quoque eius coetus sectatoribus, quo minus infausto huic sideri nuntium mittentes ad meliora et elegantiora deflecterent, quae et solidam cognitionem darent, et naturae recessus felicius panderent, et animum a morbis intellectus atque voluntatis securius liberarent sanarentque. Quam sibi metam ponere et ratio iubebat, et tot, quae in Scholastica philosophia se prodebant, absurda suadebant, cum experientia doceret, isto monstro nec veritatem iuuari, nec humanae mentis cognitionem augeri, nec errores debellari, innumera vero damna scientiis inferri. Et haec quidem recte statuisse viros doctos fatendum est: ast cum via esset detegenda, qua securius rectiusque ad hanc metam properare liceret, ibi plerisque aqua haesit, incertis, quid deterioribus substituerent. Nimirum facilius semper fuit deuia agnoscere, erroresque perspicere, et quid desiderandum sit, quid exoptandum, quid reiiciendum, intelligere, quam emendationis rationem modumque assequi, et meliora suppeditare, quibus euitatis istis scopulis ad portum sine offensa tendere queat humana cognitio. Id quod plurimis exemplis sequens tractatio faciet manifestissimum, luculenterque docebit: Id quod imbecillitati intellectus humani tribuendum est, qui, vbi morbos suos videt, medelam tamen difficulter haud raro inuenit. Patet id ex modo, quem reformaturi philosophiam omnem tenuerunt viri doctissimi, qui seculo XVI et XVII vixerunt. In duas enim partes valde inter se diuersas diuisi dum philosophiam iuuare satagunt, in nouos labyrinthos incidunt. Vna pars inepto praeiudicio decepta, ita fontes philosophandi omnes exhaustos esse, putabat, vt nouum quid afferri nequeat, nec aliter philosophari nos posse, nisi electa certa, quam sequamur, secta, iudicabat. Hoc philosophorum genus de suis viribus, licet sine iusta caussa, desperans, cum nonnullis optimum ingenium obtigisset, nihil suo Marte tentare ausum est, viamque nondum tritam perhorruit: Graecos itaque philosophos duces sibi eligens, et ex hoc numero

ro vnum antesignanum deligens, Graecanicam philosophiam restaurauit et recentiorum inuentis auxit et ornauit. Id quod valde promouit Graecae linguae, quod seculo XVI egregie floruit, studium, Graecarumque antiquitatum cognitio, de quibus viri isti eruditissimi pulchre merebantur. His enim fulcris nixi ad lectionem philosophorum Graecorum se accingebant, versiones meliores, quam quae pristino tempore obtinuerant, conficiebant, et ex his fontibus systemata veterum philosophorum Graecorum eruebant, rati, commode satis se philosophari posse, si Graece philosopharentur, id est Graecanica dogmata amplecterentur.

Aristotelis philosophia sincera restituta.

§. XVI. Nemo vero in hoc Graecorum philosophorum delectu meliore fortuna vsus est, quam Aristoteles. Is dudum et a multis iam seculis toti orbi literario infausto iugo grauis fuerat, et tyranni instar imperauerat, reliquis philosophis Graecis contemtis et neglectis; eo euentu, vt inept[illegible]a plerorumque animos occuparet praeiudicium, inter philosophos iudicii acumine doctrinaeque veritate et philosophandi accuratione vnum Aristotelem reliquos omnes multis modis antecellere. Hac opinione cum regeretur orbis Scholasticus, ex quo viri docti prodierunt, qui ineptam illorum hominum docendi viam reiecerunt, non damnandam esse Aristotelis philosophiam cum Scholasticis ineptiis, sed ad verum vultum reuocandam emendandamque iudicarunt. Nec tamen fefellerunt viros acutos et magna eruditione conspicuos errores physiologiae et theologiae naturalis, siue metaphysicae Aristotelicae; eos vero velut naeuos aliquos non obstare putarunt, quo minus corpori cetera pulchro honos haberetur, facileque illas erroneas Aristotelis opiniones emendari, rectiora eorum loco constitui, vel a noxis quoque et suspectis sibi caueri posse crediderunt. Quibus euitatis nec meliorem et ad differendum de sapientia quauis aptiorem philosophandi rationem esse, Peripatetica statuerunt, et scientiarum omnium aedificia his fundamentis superstrui posse existimarunt. Ita vero se seruire Aristoteli, quod in Scholasticis vehementer culpauerant, minime perspexere, persuasi libertatem philosophandi se tenere, si alios philosophos veteres interdum consulerent, et ex illorum systematibus illa decerperent, quae facile cum Peripateticis in concordiam redigi possent. Cuius rei exemplum valde memorabile exhibet PHILIPPVS MELANCHTHON[b] vir summus, quem Scholasticae philosophiae acerrimum hostem fuisse, in antecedentibus demonstrauimus. Is enim fateri non erubuit, *Aristotelis philosophiam eam esse, qua tuto omniumque* optime philosophaturi vti possunt. Dabimus verba eius, vt de mente eius Lector ipse iudicare valeat. Ita vero: *Eruditam philosophiam requiro, non illas cauillationes, quibus nullae res subsunt. Ideo dixi vnum quoddam philosophiae genus eligendum esse, quod quam minimum habeat sophistices, et iustam methodum retineat: talis est Aristotelis doctrina. Sed huic*

O 3 *tamen*

b) Declamat. T. I. de vtilitate phil. p. 333 seqq.

tamen aliunde addenda eſt illa praeſtantiſſima philoſophiae pars, de motibus coeleſtibus. Nam reliquae ſectae ſunt plenae ſophiſtices, et abſurdarum et falſarum opinionum, quae etiam moribus nocent. Nam illae hyperbolae Stoicorum ſunt omnino ſophiſticae, bonam valetudinem, opes, et ſimilia non eſſe bona. Commentitia et ἀπάθεια, falſa et pernicioſa opinio de fato. Epicurus non philoſophatur, ſed ſcurratur, cum affirmat, omnia caſu contigiſſe: tollit primam cauſſam, et diſſentit in totum a vera phyſicorum doctrina. Fugienda eſt et Academia, quae non ſeruat modum et ſumit ſibi licentiam immoderatam omnia euertendi: quod qui facere ſtudent, hos neceſſe eſt multa ſophiſtice collegere. Quanquam is, qui ducem Ariſtotelem praecipue ſequitur, et vnam quandam ſimplicem ac minime ſophiſticam doctrinam expetit, interdum et ab aliis auctoribus aliquid ſumere poteſt. Vt enim Muſae cum cantu certaſſent cum Sirenibus, easque viciſſent, ex pennis earum coronas ſibi fecerunt; ita et in ſectis, et ſi vna maxime probanda eſt, tamen interdum ex aliis aliquid veri decerpamus, quo noſtra ſententia exornetur. Quibus verbis ſatis luculenter exprimit, qua ratione eclectice philoſophandum eſſe putet, nempe vt alii philoſophi faſces Ariſtoteli ſubmittant. Ex quibus explicandum eſt, quod alio loco [c] magis ſpecioſe et ex vero diſſerit: *Nolo philoſophando quenquam nugari, ita enim fit, vt communis etiam ſenſus tandem obliuiſcare. Sed ex optimis optima ſelige, eaque cum ad ſcientiam naturae, tum ad mores formandos attinentia. Inprimis hic eruditione Graeca opus eſt, quae naturae ſcientiam vniuerſam complectitur, vt de moribus appoſite ac copioſe dicere queas. Plurimum valent Ariſtotelis moralia, leges Platonis, poëtae, atque ii ſane, qui et optimi ſunt, et in hoc legi poſſunt, vt animos erudiant, Homerus Graecis fons omnium diſciplinarum, Virgilius ac Horatius Latinis.* Haec Melanchthon, qui Ariſtotelicorum ſinceriorum poſt reformatas literas recte princeps atque dux inter Germanos habetur, et innumeros ea in re diſcipulos habuit: idque potiſſimum in Scholaſticis ferre non potuit, quod *homines hi, libidine ingeniorum ſiue amore litium ducti inciderint in Ariſtotelem, eumque mancum et lacerum, et qui alioqui Graecis obſcurus, καὶ γευλοξία ſimilis videtur, Latine ſic redditum, vt etiam Sibyllae furentis coniecturas exerceret. Huc tamen*, addit, *incauti homines impegerunt, ſenſim neglectae melioris diſciplinae, eruditione Graeca excidimus, omnino pro bonis non bona doceri coepta. Hinc prodiere Thomae, Scoti, Durandi, Seraphici, Cherubici, et reliqua proles numeroſior Cadmea ſobole. Accedit inſuper, quod non ſolum contemti veteres ſtudio nouorum, ſed omnino, ſi qui in eam ſupererant aetatem, ceu in Lethen ablegati perierunt, vt dubites, num alia re argutiarum auctores plus nocuerint, quam quod vecordes tot millia veterum ſcriptorum ad internecionem vsque aboleri paſſi ſunt.* Hac, quam Melanchthon fouebat, ſententia de Ariſtotele a Scho-

c) l. c. de ſtudiis corrigendis p. 496.

Scholaſticis vindicando ſibique et orbi philoſophico reſtituendo, tempore ſuſceptae emendationis eccleſiae occupabantur magni viri, ipſeque Melanchthon in cauſſa fuit, vt poſthabito Lutheri de Ariſtotele iudicio, Stagirita tamen, licet emendatus, obtineret. Haec vero cauſſa eſt, cur inter philoſophos ſeculi XVI tot viros magnae eruditionis ſummaeque famae liceat cernere, qui philoſophiam non ex ſpinetis dumetisque Scholaſticorum, ſed ex Ariſtotelis nemoribus exſtruxerunt, lectisque et accurata interpretatione excuſſis obſcuri philoſophi ſcriptis veram eius mentem eruere explorareque ſunt conati, quos Ariſtotelicae philoſophiae interpretes rectius, quam philoſophos dixeris. Hos intelligimus nomine Peripateticorum genuinorum, eo quod veram et domeſticam Peripati doctrinam, exploſo Ariſtotelicismo Scholaſticorum adulterino, reſtituerunt. Ex hac claſſe multi infra occurrent viri ſummi, et Romanenſium et Proteſtantium coetibus addicti, qui Graecae linguae et antiquitatis artisque criticae, quibus ornamentis valde delectatum eſt ſeculum XVI, praeſidiis adiuti in explicando Ariſtotele puro natiuoque vultui reſtituto haud infeliciter deſudarunt, quamuis in philoſophia ob hoc ſtudium ſectarium tantum non praeſtiterint, quantum praeſtare poterant, ſi hoc iugum virili conatu excuſſiſſent, abieciſſentque auctoritatis et antiquitatis praeiudicium.

Aliae Graecorum ſectae excultae.

§. XVII. Non placuit omnibus Ariſtotelis philoſophia, videruntque nonnulli magnos errores, et naeuos deformes, qui illam occupabant. Auſi itaque a magna philoſophantium turba ſecedere, in ipſa via aberrauerunt, rati, non aliam philoſophiam ſequendam eſſe, quam ſectariam. Ad ſectas igitur Graecanicas reliquas diuerterunt, quas vel caſus obtulerat, vel praeiudicia commendauerant, vel inclinatio animi ſuaſerat, quamuis raro ratio ſubeſſet, nec de eligenda ſententia inſtitueretur conſultatio. Ita ad eum ipſum lapidem offenſum, ad quem impegerunt veteres, quos ideo reprehendit ORIGENES [d], cuius verba recentioris quoque philoſophiae fata eleganter adumbrant: *Quis eorum, qui ſe contulerunt ad philoſophiam aut forte fortuna ſectae alicui deditus, aut a magiſtro inductus, aliter ſe ad eam applicat, quam ſi credat illam praeſtantiorem ceteris? non enim expectat, donec auditis omnium philoſophorum opinionibus earumque varietatibus, tum ſingularum adſtructionibus aut ſubuerſionibus, ita demum electionem faciat, Stoicusne malit fieri aut Platonicus, an Peripateticus, Epicureusue aut cuiuscunque ſectae philoſophicae: ſed ratione quapiam, aut potius, etiamſi hoc inficientur, impetu feruntur ad exercendam diſciplinam.* In hoc vero Graecanicarum ſectarum ſtudio ſine accurato delectu ſuſcepto Pythagoreo - Platonica ſecta ipſo reſuſcitatae philoſophiae initio nonnullis magnis ingeniis valde ſe commendauit. Quam ſeculo XV in Italiam a Graecis exulibus delatam Mediceae gentis patrocinio fixam ſibi ſedem acquiſiuiſſe ſupra enarrauimus; cuius docto-

d) Adu. Celſum p. m. 10.

doctores cum audiuissent viri nonnulli docti, eam inter Germanos Galloſque propagauerunt. Exiguo tamen tempore durauit hoc philoſophandi genus, vel quod obſcurus Pythagoras diffuſusque Plato videretur, neruisque carere crederetur, eorum philoſophia, vel quod ſyncretiſmus Platonico-Peripateticus, qui caput iterum attollebat, eam mature ſupprimeret, Ariſtotele more ſuo ex hac concordia victoriam reportante. Seculo tamen XVII inter Anglos magni quidam viri in Oxonienſi academia Platonicum philoſophandi genus reuocauerunt, quorum rationes cauſſasque, quibus adducti Platonicos Peripateticis praetulerunt, infra afferemus. Videtur tamen Platonica philoſophia in cauſſa fuiſſe, vt nonnulli ad Parmenidem deficerent, vel quod luculentius eum de naturalibus philoſophari putarent, quam Platonem, ſpectris magis et vmbris, quam principiis ſolidis in phyſica animos paſcentem, vel quod odio Ariſtotelis, cuius principia notioneſque vagas, incertas, falſas faſtidiebant, ducti meliorem partem, quam eligerent, non haberent. Certe haec ratio valuit, cum Ionicae philoſophiae ſyſtema naturale ex cineribus a nonnemine reuocaretur, quamuis impietatis eſſet ſuſpectum. Nempe hoc pacto oſtendendum erat, licet deteſtabili errore nonnunquam ſcateret phyſiologia Ionica, peius tamen errare Ariſtotelicam, quamuis omnis erroris atque periculi expers haberetur. Et ex hoc Peripateticae diſciplinae contemtu Stoicae quoque philoſophiae, praecipue quae de moribus et officiis praecipit, reſuſcitatio exorta eſt. Adeo enim ethicae Ariſtotelicae ſterilitas nonnullos offendit, ſeueriora et maiora, quam quae ciuilem quandam felicitatem tangerent, poſtulantes, vt triſtem Stoae rigorem et auſteritatem Ariſtoteli ad aulae mores eleganter compoſito, illique ethicam ſuam attemperanti praeferrent. Qua ratione veteris philoſophiae ſeueritas reſtitui coepit, licet Cynicos mores ipſumque nomen omnes perhorreſcerent. Ipſa porro Epicuri philoſophia a tot ſeculorum contemtu et maledicentia vindicata eſt, aſſertusque Gargettio philoſopho honos, poſtquam vetus illud, quod eius famam preſſerat, praeiudicium euiluit, inuentusque eſt magnus ſeculo XVII philoſophus, qui, Epicurea philoſophia nouo lumine colluſtrata, eiectiſque impiis erroribus atomiſticum ſyſtema in naturalem philoſophiam introduxit, tantaque felicitate et ingenii acumine ex illo rerum naturalium myſteria explicuit, vt ſuo magis nomine, quam inuiſa Epicuri appellatione eius phyſiologia ſe multis commendaret.

Seceſſus, quem alii a philoſophia Graecanica fecerunt.

§. XVIII. Neque tamen omnium omnino hominum oculos ita caligaſſe cenſendum eſt, vt non intelligerent, ſectariam philoſophandi rationem humani intellectus naturam non decere, libertatique, ad quam honeſta ingenia nata ſunt, eſſe contrariam, illoſque qui vnius philoſophi, licet magni et acuti, ſenſa ſimplici obſequio recipiunt, interpretes magis eſſe philoſophorum, quam ipſos philoſophos; parum autem iſta philoſophandi ratione veritatem iuuari, naturam cognoſci, et animum emendari poſſe.

ri posse. Recte id perspexerunt praestantissima ingenia nonnulla, quae probe viderunt, nullam sectarum Graecarum ita veritatem omnem fuisse assecutam, vt vni illi fidere, eiusque systema integrum recipere liceat; obseruaruntque, quamuis nulla secta sit, quae non veritates quasdam viderit, ipsius tamen doctrinae aedificii structuram veritati non inniti, nec istis φιλοσοφȣμένοις veri sitienti animo fieri satis. Nouam itaque viam tentandam, meliusque philosophandum esse, recte statuerunt. Verum quod multoties euenire videmus, vt qui viam ante non tritam tentant, in deuia abripiantur, rectamque semitam non inueniant, id in hac quoque re accidisse fatendum est. Quidam enim cum perspicacia insolita vsi omnium sectarum errores, difficilesque, quibus earum asseclae implicarentur, labyrinthos detexissent, incertitudinem veri intellectusque humani imbecillitatem accusantes et ad academiam mediam et Pyrrhonis castra deficientes, Scepticismum veterum, reuocauerunt, eumque in finem rereductis in lucem Academicorum et Pyrrhoniorum obiectionibus, illustratisque et vulgatis eorum scriptis; et accurate enarrata historia vel omnem prorsus scientiarum certitudinem, vel tamen philosophicarum disciplinarum in dubium vocauerunt. Qua in re quamuis prudentius, quam veteres Sceptici agere sibi constituerent, quicquid tamen obiectionum ingenii acumen et subtilitas, vel foecunda quoque imaginationis inuentio suppeditabat, magna alacritate exposuerunt, et omnium philosophorum placitis innumera obiecerunt dubia. Quod cum impietatis quandam suspicionem apud alios excitauisset, et dogmatici quoque atro colore scepticismum denotarent, laudabilis scopi excusatio praetensa valdeque commendata est Academicorum modestia culpata dogmaticorum superbia, iactatus ingens Scepticismi vsus, quem in fidei mysteriis corroborandis habet; eo quod depressa rationis auctoritate, ostensaque incertitudine, et obiectionum numero, fides triumphare, saluaque esse religio, et quod nonnulli quoque intendebant, ecclesiae decreta possint, neglectis aduersariorum telis, quae ex philosophiae pharetris vibrabant. Immo Scepticismo velut ense quodam tecto nonnulli vsi sunt, quo in viscera Peripateticae philosophiae altius penetrarent, et quam leuis sit illa philosophandi ratio ostenderent. Ex altera parte nonnulli, quibus philosophia Graeca displicuerat, ad Iudaeos dilapsi sunt, apud quos cum arcanam quandam philosophiam deprehendi audiuissent, magna sibi mysteria promittentes, auide Cabbalisticam philosophiam excolere rimarique coeperunt. Quam cum nec intelligerent, nec amare possent alii, Mosen potius scriptis suis cosmogoniam explicantem sequendum esse statuentes, philosophiam quandam Mosaicam excitauerunt, vel oraculorum diuinorum scaturigines philosophiae quoque caussa nobis patere statuentes, philosophiam Christianam commenti sunt. Quin et alii altius, quod sibi persuadebant, rem exorsi, meliusque sapientes, Mosen, scripturam, Cabbalam

iam et ingenii sui somnia in vnam massam confusa, velut philosophiam aliquam theosophicam mundo obtrudere conati sunt. Quod quam malo euentu, magnoque ecclesiae et orbis philosophici detrimento factum sit, dici vix potest. Abiecto enim et rationis et reuelationis principio, cum internum aliquod lumen creparent, et huic fundamento vano et incerto mira hypothesium aedificia, enthusiasmo vicinia, et ad eum prona via ducentia inaedificarent, rati pulchre magis pieque quam ipsam scripturam de rebus diuinis et humanis se praecipere; ingens disciplinarum confusio exorta, et intolerabilis syncretismus inter theologiam, philosophiam, et medicinam, tot monstris imaginationis corruptae et desipientis, grauis et detestabilis introductus est, quo, quae et natura sua, et obiecti conditione et principio cognoscendi diuersissima sunt, admixtis miris commentis nugisque velut theosophia quadam conciliata inter se et coalita incautis vendita sunt. Cum tamen oculos mundus aperiret, difficiles nugas Siculasque gerras nullo labore vidit et contemtas habuit. Aliam itaque philosophantium concordiam incundam esse facile persuaserunt sibi illi, qui indignabantur quidem, somnia nobis et imaginationis deliria pro philosophia quadam diuinitus edocta tradi: nouum tamen iter ingredi non audebant. Hi sectas Graecas facile inter se conciliari, sicque inito syncretismo et pace inter dissentientes facta, vnam quandam philosophiam erigi posse, quae veritates vel omnium sectarum, vel quarundam contineret, opinati sunt, sicque mire veterum placita vel inter se, vel cum Christianis quoque mysteriis composuerunt. Quo tamen remedio tantum abest vt laboranti sub iugo sectario philosophiae medela allata sit, vt potius malum augeretur. Pestilenti enim isto syncretismo, qui semper veras philosophandi rationes corrupit, euersa vera sectarum sententia, ineptae opiniones obtrusae, tenebras inter et lucem pax inita, omnisque veritatis cognitio multis modis impedita est. In tanto itaque philosophantium dissensu, totque labyrinthis cum verum non inueniri, tantisque moliminibus parum iuuari, animum eius sitientem cernerent nonnulli, omnem prorsus philosophiam reiecerunt, et a falsis et ineptis philosophandi modis et generibus malo ratiocinio ad ipsam philosophiam concludentes, eam eiiciendam prorsus esse, et captiuandam rationem sub obsequium fidei contenderunt, et sic, cui lucem dare non poterant, oculum lippum coecumue, prorsus eruerunt abieceruntque, omnium pessime de philosophia meriti, cui cum reuelatione amice conuenire, vnus, ex quo ratio et reuelatio fluxit, fons abunde demonstrat.

Restituta philosophia eclectica.

§. XIX. Indignandum sane humani generis conditioni est, qua veritatem, quae omnis felicitatis fundamentum esse debet, tam incertis viis sectari, nescio quae fati necessitas coëgit. Miserta tamen hominum per tot opinionum syrtes iactatorum, totque naufragiorum miseriis infelicium diuina prouidentia, oculos tandem magnis quibusdam viris aperuit, qui iudicii

iudicii acumini atque ingenii ſolertiae ingentem ſimul iunxerunt animum. Probe erat perſpectum viris his acutiſſimis, nec ſectariam philoſophiam veritatem ex ratione cognoſcendam ſatis detegere, nec reliquos labyrinthos, quos ab illa diſcedentes extruxerant, filum nobis oſtendere, quo ex illis egredi liceat. Non iniuſta vero eos occupabat fiducia, fore, vt cum Graecarum ſectarum auctores proprio Marte nouam ſibi philoſophandi viam quaeſiuiſſent, abiectoque omni auctoritatis praeiudicio ex aliorum opinionibus ea ſibi tantum delegiſſent, quae placuiſſent, reliqua vero ex proprii ingenii fundis et meditatione ſua adieciſſent; ipſi quoque ratione non deſtituti, nec attentione et quaerendi ſtudio carentes, multis vero, quibus veteres caruerant, ſubſidiis inſtructi, meliorem philoſophandi viam detegerent. Eiurarunt itaque laudabili conſilio praeiudicia, examinatisque philoſophorum veterum et recentiorum placitis, notatisque errorum fontibus et cauſſis, verum a falſo ſeligere, et quid probandum, quid reiiciendum ſit, diſpicere coeperunt. Illa vero, quae placuerant, cum pauca eſſent, ipſi principia ſcientiarum philoſophicarum excolentes, adhibita accurata ratiocinatione et meditatione veri fontes oſtendere, deriuare concluſiones, experientiam iungere, ſicque noua philoſophicae doctrinae aedificia conſtruere ſategerunt, poſthabito omni ſectae affectatione et ſtudio. Et hac quidem ratione illa poſtliminio humano generi reſtituta eſt felicitas, qua omnia quidem ſectarum capita et conditores gauiſi ſunt, quam vero inuidit ſectatoribus docentium ambitio, et diſcentium timiditas ac obſequium, per tot vero ſecula captiuam tenuere ſuperſtitio et praeiudicia prorſus indecora. Nempe poſt tot ſeculorum ſectariam philoſophiam eclectica tandem philoſophia caput ſeculo XVII extollere, et vindicare humani intellectus dignitatem coepit. Quanquam enim, quae in Aegypto obtinuit philoſophia, eclecticae appellationem ſibi vindicauerit, ſuo tamen loco accurate demonſtratum eſt, nomen eam illud non meruiſſe, nec prudenti veritatum per ſingulas ſectas ſparſarum electione, ſed inepto et deteſtabili dogmatum toto, quod aiunt, coelo inter ſe diuerſorum conciliatione philoſophiam minime emendaſſe, corrupiſſe autem et deformaſſe. Noſtro itaque aeuo haec felicitas ſeruata eſt, quam reſtituere tentarunt magis, quam valuerunt, Hieronymus Cardanus et Iordanus Brunus Nolanus, primus vero philoſophiae ſobriae vindex, fauente Numine apparuit magnus Verulamius. Qui non contentus vlcera receptae philoſophiae tetigiſſe, meliora oſtendit, et quamuis nouae philoſophiae ſyſtema non condidiſſet, quo pacto tamen plerarumque ſcientiarum philoſophicarum myſteria recludi poſſent, expoſuit, animumque iſta philoſophandi libertate viris doctis addidit, vt intentatum iter ſine duce proſequi auderent. Ab eo tempore non defuere orbi philoſophico viri ſummi, qui ingenii acerrimi ſolertia et animi magnitudine, quibus gaudebant, vſi, philoſophiam elegantiori habitu et nitidiore vultu in theatro hoc mundi collocarunt, quorum tamen auctoritatem et eruditionis opinio-

opinionem interdum sectario studio nouas vires addidisse merito dolendum est. Haec vero emendatio philosophiae non modo ad vniuersum eius complexum relata est, sed et singularum disciplinarum philosophicarum partes reformatae sunt. Cum enim paucissimis datum esset, vniuersae philosophiae campum renouare, certum tamen tractum suis studiis purgare conati sunt. Et hac quidem ratione tum in rationali philosophia multa immutata, et imprimis dialecticae Aristotelicae nouae inuentiones surrogatae sunt; tum naturali philosophiae parti alia prorsus et venustior facies data, mundique systemata alia et verisimiliora cusa, totque experimentorum fide naturae arcana detecta sunt, vt in hac vna scientia plus praestitisse seculum XVII et XVIII censendum sit, quam omnis philosophantium aetas. Rarissimo enim exemplo, cui par non habuit antiquitas, ingens eruditorum numerus in eo studio incomparabili conspirauit, vt mutuo labore atque diligentia naturae mysteria detegerent, initaque societatum philosophicarum communione naturalem philosophiam promouerent: reges autem atque principes, digna tanto eruditorum studio aemulatione, nec sumtibus nec fauore pepercerunt, vt honestissimi conatus ad maturitatem quandam perducerentur. Ita vero factum, vt in toto philosophiae ambitu, nulli parti maius studium tribueretur, quam philosophiae naturali. Fecit tamen haec physicae felicitas, vt ingenia ad excolenda quoque reliqua philosophiae capita excitarentur. Hinc et metaphysicae pars nobilissima, quae de Deo et spiritibus agit, insignes mutationes passa est, et ciuilis philosophia praecepta vidit veteribus incognita: emendandae autem voluntatis formandorumque morum institutiones nouae passim sunt exhibitae. Maxime autem nobilissima philosophiae practicae pars, quae de officiis tradit, exculta est, cumque tenuia quaedam, et ineptis fundamentis nixa Stoici tantum praecepissent, noua disciplina, quae iuris naturalis fundamenta explicat, inuenta est, qua quid homines debeant, quid ciues, quid familiam deceat, quid singulos homines, quaeque iura gentes inter se obligent, definitum est. Et hoc quidem pacto ita mutata atque emendata philosophia est, vt, si comparetur cum seculis prioribus, veterem philosophiam recentiori multis numeris cedere, sit pronunciandum. Ex qua breui historiae recentioris philosophiae σύνοψει luculenter patet, quam ampla nobis tractationis materies suppetat, et quibus capitibus rerecentioris philosophiae fata enarranda sint. Nempe exponenda nobis historia est Aristotelico-Scholasticorum recentiorum, et Aristotelicorum genuinorum; hisque iungendi, qui philosophiam Pythagorico-Platonicam, Parmenideam, Ionicam, Stoicam, Democritico-Epicuream renouauerunt. Porro emendationes philosophiae non tacendae, quas Sceptici, Mosaici, Christianae philosophiae assertores et theosophici afferre tentarunt. His vero addendi syncretistae, hostesque philosophiae. Et ista quidem hoc tomo enarrare, sicque primam recentioris philosophiae partem hoc fasce complecti animus est. Altera pars sequenti tomo eclecticae philosophiae tum generalis tum specialis complectetur historiam, et appendicis loco exoticam quoque philosophiam contemplabitur.

* *

CAPVT SECVNDVM.

DE PHILOSOPHIS ARISTOTELICO-SCHOLASTICIS RECENTIORIBVS.

§. I.

Philoſophia Scholaſtica tota non ex orbe philoſophico eiecta.

Quanta induſtria, quotque laboribus viri magni et iudicii atque ingenii laude florentes Scholaſticam philoſophiam eiicere ex orbe philoſophico conati fuerint, quantaque felicitate et euidentia, eius vanitatem, futilitatem, inanemque ſubtilitatem, et, quae ex hoc foetu adulterino exorta ſunt, damna ſcientiarum demonſtrauerint, in antecedentibus prolixe expoſuimus. Plurimum hanc diligentiam apud viros recti pectoris et ſincerae mentis, cui veritas re omni alia potior fuit, valuiſſe, tota, quae ſuſcepta, et a nobis breui compendio delineata eſt, philoſophiae reformatio atque commutatio oſtendit. Aſt cum nihil ſit in rebus humanis ab omni parte beatum, factum tamen eſt, vt inuenuſtus pullus a quamplurimis retineretur, nouisque plumis augeretur, qui, quamuis ingenio ad meliora diſcenda eligendaque non deſtituerentur, philoſophiam Ariſtotelico-Scholaſticam [a] ob commoda publica et priuata retinere maluerunt. Id quod primo quidem intuitu mirandum videri queat, cauſſas vero arcanas conſiderantibus facile euenire potuiſſe, eſt manifeſtiſſimum. Nempe ita arcte cohaeret Scholaſtica theologia cum philoſophia Scholaſticorum, et vtrique emolumentum curiae Romanae, totiusque, quam illa fulcit, hierarchiae eccleſiaſticae, tantis tamque arctis nexibus implicatum eſt, vt impoſſibile fuerit, ſine detrimento armaturam hanc, qua pro receptis dogmatibus bella geri poſſe haud infeliciter plerique credebant, abiicere, nuntiumque mittere ſtudio, quod tanta vtilitate cultoribus ſuis laborum praemia offerebat. Quaeſitus itaque malo huic, quod medicinam reſpuebat, color eſt, ne, quae magna teſtium, etiam domeſticorum nube rationibusque luculentiſſimis et inuincibilibus demonſtrata erat Scholaſticae philoſophiae deformitas bonas mentes deterreret, ſicque

 hoc

a) Quamuis magnus recentiori aetate eorum ſit numerus, qui Ariſtotelico - Scholaſticam philoſophiam excoluerunt, nemo tamen huius ſectae hiſtoriam condidit, et Scholaſticos recentiores enarrauit. Id quod potiſſimum contemtui adſcribendum eſt, quo ineptum philoſophiae genus proſecutus eſt, quisquis elegantiorum literarum iucunditatem et ornamenta ſuſpicere ſectarique didicit. Hinc de Scholaſticis philoſophis recentioris aetatis ibi tantum quaedam dicta ſunt, vbi hiſtoria theologiae polemicae enarranda fuit, cui tela ſubminiſtrauit iſtud pſeudo-philoſophiae genus. Vnus Morhofivs recentiores ex hac claſſe nonnullos adduxit, Polyhiſt. lit. T. II. L. I. c. 14. p. 82. qui conſulendus. Quoniam tamen plerique, qui Scholaſticam philoſophiam cum theologia iunctam excoluerunt, ex religioſorum ordinum familiis fuere, facile eorum hiſtoria ex notiſſimis eorum libris hauriri poteſt, qui literariam hiſtoriam horum ordinum religioſorum ſcripſere. Tacemus eos, qui recentiorum theologorum Romanenſium enarrationem dederunt, v. g. Avbertvm Miraevm in Auctario ſuo, L. Ell. Dvpinivm in Bibliotheca noua eccleſiaſtica, ſimilesque in vulgus notos.

hoc Palladium theologiae ipſique eccleſiaeque eriperetur. Hinc condemnatus quidem abuſus eſt, reiecta inutilis curioſitas, excuſata ſpinoſa ſubtilitas, vſus vero eximius quam Scholaſtica philoſophia in ſacris diſciplinis haberet, ambitioſis verbis explicatus atque collaudatus eſt, ſicque palpus oculis incautis obtruſus, qui non videbant, abuſum ſanae philoſophiae ipſam Scholaſticae philoſophiae naturam conſtituere, eiusque indolem talem eſſe, vt ſublato abuſu, nihil fere ex Scholaſtica philoſophia remaneat. Quod licet manibus palpare poſſit, quisquis mediocri attentione vtitur, placuit tamen multis, veterem cantilenam repetere, et inconditos vultus hoc potiſſimum colore pingere. Reſpondit id Luthero acriter in Scholaſticam theologiam et philoſophiam inuehenti Pariſienſis theologus HIERONYMVS HANGESTVS [b], cuius verba laudat LVD. ELLIES DVPINIVS [c]: *Non omnis*, inquit, *theologia Scholaſtica conuitiis ea propter eſt laceſſenda, quod profeſſorum nonnulli ſophiſticis eam quaeſtionibus deformant; non omnis ſchola profeſſoribus his aſſurgit, qui riſui potius atque contemtui ſeſe expoſuerunt.* Vnde laudatus vir doctus, vt hanc contumeliam ab eccleſia, cui erat addictus, depelleret, ad academiae Pariſienſis commentarios prouocat, in quibus narratur, *Parlamentum Pariſienſe, vt abuſus quorundam theologorum tollerentur, qui neglecto euangelio deſertisque doctoribus eccleſiae, theologiam in ſophiſticen immutarunt, legem anno cIↄ Iↄ XXX tuliſſe, qua cautum ſit, vt omnes ſcholae theologicae ſequantur methodum in cap. nonne, et in tota diſt. 37. c. 3.* [d] *quae a profanis ſtudiis eccleſiaſticos arcet, praeſcriptam.* Verum haec aut dicis gratia fuiſſe dicta, aut fruſtra praecepta, nec mutauiſſe ſcholam conſuetudinem ſuam, ipſe vir eruditus, qui haec profert, qua erat integritate, negare non potuit, adduxitque elegantem locum MELCHIORIS CANI [e], „qui „miſeram Scholae doctrinam vocat, quae detracta ſcripturae ſacrae aucto„ritate ſyllogiſmis contortis de rebus diuinis philoſophatur, immo ne de „rebus quidem diuinis, ſed nec de humanis, verum de rebus, quae nihil ad „nos attinent". Qui et porro addit: „Intelligo etiam in ſchola fuiſſe non„nullos, quaſi ad diſcordiam natos, qui tum optime ſe diſſeruiſſe putant, „cum contra doctores dixerint, vt non tam verum inueniſſe velle videan„tur, quam aduerſarios conuincere, concertationibusque et rixis totas „chartas implere. Atque hos, ſunt in eccleſia multi, tanquam milites „auctoritati vel tuentur vel impugnant, et tota eorum de re theologica „diſputatio partium ſtudium eſt, contentio atque diſſidium". Et alio loco [f]: „In hoc diſciplinarum genere theologiae profeſſoribus et honeſto et neceſ„ſario duo illa vitia maxime vitanda ſunt, quae Cicero commemorauit. „Vnum

b) In tr. de academiis adu. Lutherum.

c) De methodo ſtudii theologici c. 3. p. 40.

d) Verba Gratiani ab Hieronymo accepta haec ſunt: „Nonne vobis videtur in vanitate ſenſus „et obſcuritate mentis ingredi, qui diebus ac „noctibus in dialectica arte torquetur? qui phy„ſicus perſcrutator oculos trans coelum leuat, et „vltra profundum terrarum et abyſſi in quod„dam inane demergitur" etc. Conf. c. 4.

e) LL. Theol. L. VIII. c. 1.

f) L. IX. c. 7.

„Vnum ne incognita pro cognitis, incertaque pro certis habeamus. Qua „in re etiam in theologia multum peccatur. Vt illi, qui D. Thomae Sco„tique opiniones vel indiſcuſſas ampleċtuntur, proque his non aliter pu„gnant, ac pro aris et focis. - - Alterum eſt vitium, quod quidam ni„mis magnum ſtudium multamque operam in res obſcuras atque difficiles „conferunt, easque non neceſſarias. Quo in genere multos etiam e no„ſtris peccare video, vt eas quoque quaeſtiones latiſſime perſequerentur, „quibus Porphyrius abſtinuit, homo impius, ſed hac in re prudens tamen, „vt Platonis Ariſtotelisque diſcipulum agnoſcere poſſis. Qui nec quic„quam niſi opportunis et loco et tempore tractarunt, nec quaeſtiones vl„las proſecuti ſunt, quae iuuenum ingenia obruerent, non iuuarent. „Noſtri autem theologi importunis vel locis longa de his oratione diſſe„runt, quae nec iuuenes portare poſſunt, nec ſenes ferre. Quis enim „ferre poſſit diſputationes illas de vniuerſalibus, de nominum analogia, de „primo cognito, de principio indiuiduationis, ſic enim inſcribunt, de „diſtinctione quantitatis a re quanta, de maximo et minimo de infinito, „de intentione et remiſſione, de proportionibus et gradibus, deque aliis „ſexcentis huiusmodi, quae ego etiam, cum nec eſſem ingenio nimis tar„do, nec his intelligendis parum temporis et diligentiae adhibuiſſem, ani„mo vel informare non poteram. Puderet me dicere, non intelligere, ſi „ipſi intelligerent, qui haec tractarunt". Satis manifeſte ex hoc teſtimonio domeſtico intelligi poteſt, non praeter rem Scholaſticis obiici, quod recentiori aetate inconditum doctrinae genus ſeruauerint. Nam quae Dupinius ad emolliendam obiectionem affert, „culpam peſſimorum fructuum „in philoſophiam et dialecticam non eſſe conferendam, nec inde occaſio„nem ſumendam eas condemnandi, cum philoſophia proprie loquendo „nihil aliud ſit, quam ratio exculta atque perfecta, adeoque philoſophia „bona ad religionem permultum prodeſſe queat": recte quidem ſe habent, ſi de philoſophia bona et ſobria, quod ipſe vult, intelligantur, ad philoſophiam vero Scholaſticam applicari non poſſe, quilibet, praeiudicii expers, manibus palpat, ipſeque vir doctiſſimus faſſus eſt, „libidinem ri„xandi, et puerilem quandam oſtentationem decipiendi aduerſarium, iis „plerumque adhaerere, qui in philoſophiam ſcholaſticam totos ſe immer„gunt; intellectum enim eorum ſubtilitatibus hiſce ſenſim adſueſcere, ama„re eas, occupari his vnice, ſuauiterque acquieſcere: hinc immenſam „iſtam rixandi libidinem oriri et oſtentationem vere puerilem, victrices „ſemper laureas nectendi, ſuumque aduerſarium omnibus diſputationibus „vincendi et ad ſilentium redigendi: hunc ſcopum, hunc finem eſſe omni„um fere de rebus quoque ſeriis diſputationum, idque ſe non ſolum de „Scholis, ſed de ipſis celebratiſſimis auctoribus intrepidum pronunciare". etc. Ex quibus larga manu datis ſole meridiano clarius eſt, Scholaſticos recentiori quoque aetate non deſiiſſe. Plurimis haec teſtimoniis roborari poſſemus, virorum ſummorum, qui hanc ſcabiem in Italiae, Germaniae,

Hiſpa-

Hiſpaniae ſcholis hodienum obtinere conqueſti, hos eccleſiae ſuae naeuos deteſtati ſunt, ſi id ageremus. Legenda tamen quae prudenter ſobrieque ex Germanis monuit VDALRICVS STAVDIGEL [g], ex Hiſpanis vero nuper candide faſſus eſt eruditiſſimus MAIANSIVS [h].

Cauſſae retentae philoſophiae Scholaſticae.

§. II. Cauſſas vero, cur non obſtante tanta melioris philoſophiae, et elegantioris literaturae luce, inconditum pſeudo-philoſophiae genus hactenus obtinuerit porro explorantibus, praeter vanitatem humani ingenii, quod ſibi in his difficilibus nugis vehementer placet, et neſcio quam acuminis laudem affectat, eorum potiſſimum conditio alleganda eſt, qui tempora ſua inutili et inepto ſtudio tribuunt, quique magnum ſibi ex eo emolumentum promittunt. Vt enim taceamus, ad haereticos obtundendos ex his pharetris tela ſibi deſumſiſſe lignea, thraſones immodicos, ratos ſapientiam diuinam ſtramineis humanarum nugarum machinis opus habere, egregieque defendi poſſe; ipſa profeſſionis ratio, cui nomen plerique addixerant, in cauſſa fuit, vt has porro partes ſectarentur, quamuis amoeniora et praeſtantiora illis monſtrauiſſet virorum doctorum diligentia. Plerique enim vel ipſi religioſorum ordinum familiis voto addicti erant, vel doctores tamen eiusmodi habuerant, qui ex his coetibus monachorum erant deſumti. Inter hos vero ſummam oportebat eſſe auctoritatem Alberti M, Bonauenturae, et aliorum, et imprimis Thomae Aquinatis et Ioannis Scoti, qui cum plerique ſanctitatis laude florerent, et coelitum choro additi eſſent, omnes autem maximam ſuae, cui adſcripti fuerant, genti ſacrae celebritatem conciliaſſent, ita imperium inter ſuos obtinuerunt, tantoque praeiudicio Venerationis diſcipulos eorum, qui ab ordinum ſuorum aſſeclis pendebant, occupauerunt, vt hi dubitare de eorum philoſophia non auderent, illam vero ſibi gloriam vindicarent, quam ex fideliter retenta defenſaque non ſine libidine et ſubtilitatis affectatione Thomae Scotique philoſophia et theologia ſibi promittebant. Id quod eo altius animis ſe inſinuauit, cum philoſophia horum Scholaſticorum, qui in partes diſceſſerunt, grauiſſimo dogmati de auxiliis gratiae, et controuerſiis de eo obortis ſe immiſcuiſſet. Inde enim factum, vbi ſemel a ſimplicitate apoſtolicae doctrinae in Scriptura S. traditae erat receſſum, et Scholaſticae tricae Paulinis dogmatibus ſurrogatae, vt ſine Scholaſtica philoſophia de celeberrima quaeſtione, quae toties Romanam eccleſiam commouit turbauitque [i], diſceptare, partesque ſemel arreptas defendere poſſet nemo. In qua quaeſtione tuenda cum Dominici et Franciſci familia diuerſa et oppoſita quidem caſtra ſequerentur, eorumque monachorum partes ſub Thomiſtarum et Scotiſtarum ſymbolis pro re nata alii ordines

ſacri

g) In praef. ad Io. MABILLON. tr. de ſtudiis Monaſticis Latine conuerſum.

h) In vita Immanuel. Martini, eius epiſtolis praemiſſa.

i) Teſtes damus IAC. HYACINTHI SERRII ſiue vero nomine AVGVSTINI LE BLANC ex vna parte, ex altera vero THEODORI ELEVTHERII ſiue LIVINI DE MAYER ſcripta ad hiſtoriam controuerſiae de auxiliis gratiae pertinentia. Conf. quae in compendio eleganter narrat Cel. PFAFFIVS Primit. Tubingenſ. P. I. p. 86 ſeqq.

ſacri ſuſciperent, magna inde doctrinae Scholaſticae exorta eſt aemulatio, et bella incruenta inde enata ſunt, quorum tamen hiſtoria alio loco enarranda eſt. His, quae Ignatio Loiola auctore ſurrexit ſocietas Ieſu vbi acceſſit, et non theologiae modo atque philoſophiae tradendae curam ſuſcepit, ſed et palmam in hoc ſtadio emetiendo aliis praeripere conata eſt, et pro curiae Romanae decretis militare his armis coepit, nouis viribus ex ſemine relicto ſuccreuit, et in vberrimam ſegetem effloruit pſeudo-philoſophiae Scholaſticae lolium. Et hac quidem ratione factum eſt, vt, cum vbique locorum melior iam philoſophia emerſiſſet, in academiis tamen, quae Romanae curiae obſequio mancipatae ſunt, et ex ſacris iſtis ordinibus publicos doctores accipere ſolent, itemque in monaſteriis, philoſophia Ariſtotelico-Scholaſtica conſeruata ſit, et haud raro egregie aucta. Ab illis enim, qui hoc doctrinae genus in ſcholis publicis tradiderunt, praeiudicium inſulſum enatum eſt, eſſe philoſophiam Scholaſticam orthodoxum et catholicum philoſophiae genus; quam gloriam equidem his hominibus minime inuidendam eſſe putamus, experientia tamen edocti nouimus, non omnes ita deſipere viros eruditos, qui in monaſteriis et academiis philoſophiam docent, vt his tricis terere tempus, naeniisque iſtiusmodi deludere hiantes iuuenes velint, ſed ſurrexiſſe noſtro potiſſimum tempore viros ſtrenuos, cordatos, acutos, qui condemnata et abiecta morologia Scholaſtica per omnes fere philoſophiae partes pulchrius philoſophari, et praeiudicia vetera exuere decorum putauerunt. Immo non noſtri ſolummodo aeui ea felicitas eſt, ſed diu iam inter theologos et philoſophos Romanae eccleſiae teſſeram fidei ſequentes fuere, qui melius ſaperent, et ſcholaſticam philoſophiam atque theologiam abiiciendam eſſe contenderent, licet moderate ſententiam dicere eos coëgerit Scholaſticorum recentiſſimorum auctoritas [k]. Et MELCHIORIS CANI quidem, qui ex Dominici familia theologus Hiſpanus fuit, a quo talia vix exſpectari poterat, verba ſupra adduximus [l], qui licet haereticorum aciem iſtis culicum telis frangi poſſe credat, de auctoritate tamen Scholaſticorum doctorum ita prudenter et candide diſſerit, vt faſtidiuiſſe virum doctiſſimum ineptum doctrinae genus nullumque ei pretium ſtatuiſſe, luculenter appareat. Cuius rationibus cum vſi ſint magni Galliae theologi IOANNES LAVNOIVS [m] et LVDOVICVS ELLIES DVPINIVS [n], quorum ille ad deprimendum foetum adulterinum iucundum atque eruditum libellum *de varia fortuna Ariſtotelis in academia Pariſienſi ſcripſit*, coniiciet ex eo Lector, quae de Scholaſtica philoſophia et theologia eorum fuerit ſententia. Quo melioris philoſophiae ſenſu et emendandae tandem aliquando eruditionis deſiderio egregie iudicii acumen commendauit, illuſtre Benedictinae familiae ſoda-

Condemnata tamen philoſophia Scholaſtica et derelicta tandem.

k) Egregia multa de hac catholica philoſophia monet Cel. HEVMANNVS Act. phil. Vol. II. p. 281. dignus, qui legatur.

l) Conf. BVDDEVS Iſagog. ad hiſt. theol. L. II. c. I. §. 15. p. 407.

m) De fortuna Ariſtotelis c. XIX. p. 350.

n) Loco ſupra citato.

ſodalitium, cuius teſtes eſſe poſſunt exempla haud pauca, et praecipue candida viri ſummi IOANNIS MABILLONII ſententia [o], Germanis ab editore, eiusdem profeſſionis viro, tam graui inuectiua in Scholaſticam philoſophiam commendata, vt alios taceamus. Vnde merito patriae noſtrae gratulamur, quod in ea hodie quoque in monaſteriis ſcholisque inueniantur, qui Newtonum, Gaſſendum, Carteſium, Leibnizium, Wolfium, Vasqueſio, Sancheſio, Conimbricenſibus huiusque furfuris Scholaſticis aliis praeferunt, vel vbi inuidia premente, in hoc ſtadio currere impediuntur, in id connituntur, quod in votis nuper habuit, alter ordinis ſui Mabillonius Cl. BERNARDVS PEZIVS [p], *vt poſtquam philoſophiae Ariſtoteleae ac theologiae Scholaſticae ſat litatum fuerit, ad ſacram Criticam, ad illuſtrandos ſacros patres, ad diſcutienda ſelecta hiſtoriae eccleſiaſticae capita, ad eruenda ex pulueribus et vmbris veterum auctorum monumenta, in quae San-Mauriani tanto eccleſiae commodo tantoque cum omnium doctorum hominum applauſu incumbunt, maiorem ſuarum curarum ac ſtudiorum partem traducant.* Aliorum virorum doctorum ex Romana eccleſia loca de abiicienda philoſophia Scholaſtica heic, vbi ὡς ἐν παρόδῳ iſta tantummodo tangenda ſunt, praeterimus, conſulendi autem ſunt, quos nominat magni nominis theologus CHRISTOPHORVS MATTHAEVS PFAFFIVS [q].

Enarrandi Scholaſtici recentiores, ſed paucis.

§. III. Ex dictis vero liquet, magnum eſſe, etiam poſt renatas literas, reſtitutamque orbi literato philoſophandi libertatem, Scholaſticorum recentiorum numerum, integrosque poſſe contexi eorum catalogos, qui philoſophiam Ariſtotelico-Scholaſticam ſpiſſis interdum voluminibus et taedioſis commentationibus explicuerunt: ſic vt quartam Scholaſticae philoſophiae aetatem illos conſtituere, recte non nemini [r] ſit obſeruatum. Verum hos recenſere omnes, et in eorum conatibus philoſophicis enarrandis ingratam deuorare moleſtiam, idem eſſet, ac arenoſa litora ſine emolumento, ſine meſſe ſperanda arare, tempusque ac otium perdere: adeo pauca ſunt, quae ad philoſophiae incrementa attulere, adeo iniucunda ſterilisque tota illa eſt tractatio. Quoniam tamen in vniuerſalis hiſtoriae philoſophicae inſtitutionibus eorum mentio quaedam facienda eſt, eos non omnes negligemus, ſed praeſtantiores celebrioresque ex hoc ſcriptorum genere auctores, quos ingenii ſubtilitas extulit, nominabimus, paucisque, vt in hoc argumento decet, eorum hiſtoriam exponemus. Sequemur autem ad iuuandam lectoris memoriam eum ordinem, vt ſecundum.

o) loc. cit.

p) Praef. ad Biblioth. Benedictino-Maurianam.

q) Introduct. in hiſt. theol. literar. P. I. Lib. II. §. 1. p. 199. Silendum autem hoc loco non eſt, Celſiſſimum Iuuauienſium principem et archiepiſcopum ad emendandam Salisburgenſem academiam, et reuocanda elegantiora ſtudia melioremque philoſophiam animum adieciſſe. Quod eo magis orbi literato gratulandum eſt, quo pauciores in hac ſchola fuiſſe, qui praeter ſcholaſticam ſtribiliginem, de melioribus literis ſolliciti eſſent, ex graui et docta inuectiua conſtat, quae nuper contra pſeudo-philoſophos edita eſt, hoc titulo: Ἀδεισιδαίμονος Φιλορωμαίου, vindiciae aduerſus Sycophantas Iuuauienſes Coloniae (ſeu verius Venetiis) 1741. 4. quibus nigro ſale perfricuit auctor ineptos homines, et Muratorii V. C. vindicias eleganti eruditione adornauit.

r) Vid. BVDDEVS Comp. hiſtor. philoſ. obſeruationibus illuſtrat. c. V. §. 6. p. 350. 351.

dum religiosae professionis et sodalitatum tesseram eos recenseamus. Quamuis enim inter Protestantes quoque seculo potissimum XVII, quod vere eristicum in orbe ciuili et literario fuit, extiterint, qui suis labris hanc lactucam adaptarunt, pauci tamen illi sunt, et ignobilis plerique nominis, qui vero Scholasticam philosophiam edocti nominis inter eos celebritatem consecuti sunt, ipsum Aristotelem Scholasticis praetulerunt, hincque alio loco infra adducendi sunt. Dabimus itaque ex Romanae ecclesiae gremio Scholasticos Dominicanos, Franciscanos, Cistercienses et Societati Iesu adscriptos. Non negamus quidem, aliorum quoque sodalitiorum religiosorum in hoc stadio emetiendo diligentiam conspicuam fuisse, et dedisse nobis Scholasticos philosophos, e. g. S. Augustini, S. Benedicti, et Philippi Nerei sodales; verum exiguus eorum est numerus, si cum reliquorum ordinum Scholasticis comparetur, hoc loco, vbi potiora tantum breuitatis caussa commemoramus, non considerandus *. Accedit nonnullos horum, cum ob auctoritatis praeiudicium inter suos regnans, emendatioris philosophiae praecepta suis quasi vestimentis ornata discipulis suis tradere non auderent, tectius rem aggressos, recentioris philosophiae obseruationes habitu Scholastico, tractationeque atque methodo Scholis suis accommodata, protulisse in lucem, sicque inuidiam maleuolorum euitauisse [s]. Tacemus vnum alterumque ordinem religiosum a colendis literis seuerioribus plane abstinuisse, et ignauo torpuisse otio, id quod de Praemonstratensi fatetur CASIMIRVS OVDINVS [t], *ignauiam atque ignorantiam ordinis huius fuisse proprias et eximias dotes, quibus a crepundiis ad nostra vsque tempora ab aliis distinctus sit.* Alii relicta vni alteriue ex suo ordine ad tuendam cathedram philosophicam et theologicam, doctrina Scholastica, criticae sacrae et ecclesiasticae, colligendis illustrandisque veterum monumentis sacris, explicandis praestantioribus historiae literariae sacrae capitibus, immo illustrandae quoque veteris orbis et medii aeui historiae, vel sacris quoque oraculis exponendis operam commodauerunt suam, et pauca, quae ad philosophiam spectant, attigerunt. Quo in campo summa cum laude versata est Benedictinorum in Gallia congregatio, quae S. Mauri auspiciis regitur; cuius sodalitii tot literarum meritis, optimisque elegantissimae doctrinae operibus parta gloria illustris literariam historiam cum post Bernardum Pezium enarraret, PHILIPPVS CERVIVS [u], vnum tantum inter tot scriptores sui ordinis celeberrimos auctorem habuit, quem philosophiae nomine laudaret [x], praestantissimi ingenii et acuminis philosophum FRANCISCVM LAMI, cui praeter librum *de cognitione*

*) Consuli vero possunt indices scriptorum ex his ordinibus, quos nominat FABRICIVS in Bibl. Lat. mediae et STRVVIVS Intr. in hist. lit. T. VII. c. 7. §. 24. seqq.

s) Exemplum esse poterit acuti ingenii philosophus EVSEBIVS AMORTIVS canonicus regularis S. Augustini Pollinganus, qui in systemate suo philosophico recentiorum obseruationes habitu Scholastico indutas adduxit.

t) Praef. comm. de Script. eccles.

u) Bibliotheque historique et critique des auteurs de la congregation de S. Maur. 1726. 8.

x) p. 185. seqq. conf. PEZ. Bibl. Bened. Maur. P. I. c. 41. p. 281. BAYLE lettres T. II. p. 520. 577. edit. Marchand, NICERON Memoires T. III. p. 355.

ne sui ipsius, elegantes diatribas philosophicas, debemus, in quibus atheorum impietatem, et imprimis Spinozae ineptias euertit [y], itemque philosophiam primam, siue *prima elementa scientiarum, introductionis loco ad cognitionem solidam exposita*, quibus subiunctum *tentamen logicum* [z]. Ex quibus eius libris manifestum, euitasse virum acumine philosophico celebrem spineta Scholastica, et meliorem philosophiam fuisse sectatum. Tacemus, quae in controuersia Mallebranchii scripsit, vel physici argumenti edidit, alibi enumeranda.

Scholastici recentiores Dominicani.

§. IV. Vt vero heroas inter Scholasticos recentiores Lectori contemplandos sistamus, initium facimus a Dominici familia, quae Thomisticam scholam presso pede sequendo accurationis et orthodoxiae philosophicae laudem sibi prae ceteris arrogauit. Nec diffitendum protulisse hunc ordinem religiosum magna nonnulla ingenia, et fuisse satis diligentem in Scholasticae doctrinae studio, sic vt pulchra dare potuisset, si maluisset his ineptiis seria et meliora praeferre, et oculos aperuisset, ad videndam nuditatem philosophiae et theologiae Scholasticae, quam ex hoc ipso ordine consodalibus suis demonstrauit Melchior Canus. Ast tam venerabilis illi est, tamque carissima Thomae Aquinatis Praedicatorum albo adscripti memoria, vt omnem fere operam suam viri quidam acuti ingenii et haud proletariae eruditionis in eo posuerint, vt doctrinam Thomisticam propagarent, eamque acerrimis proeliis defenderent. Quod magnis imprimis animorum motibus factum est, ex quo de auxiliis gratiae disceptatum est, vt supra dictum. Eminent vero inter multos, quorum notitiam facile suppeditabunt historiae literariae Dominicanorum scriptores toties nobis citati [a], Dominicus a Soto, Franciscus de S. Victoria, Dominicus Bannez, Franciscus Syluester, Miachaël Zanardus, Ioannes a S. Thoma, et qui philosophiam Aristotelico-Scholasticam cum Platonica raro exemplo iunxit Chrysostomus Iauellus.

Dominicus Sotus.

§. V. DOMINICVM SOTVM, siue A SOTO Hispania genuit, Segotia in lucem edidit anno cIↄ CCCC XCIV, vnde eius mentionem inter doctos viros Hispaniae fecit NICOLAVS ANTONIVS [b]. Parentes nactus humiles, paupertatem quidem primo inter impedimenta studiorum expertus est, mox virtutis et doctrinae magistram habuit, cum Complutensem Scholam adiisset: in qua Thomam de Villanoua praeceptorem, Sauedram condiscipulum habuit. Haustis philosophiae et theologiae iuxta methodum Thomisticam mysteriis in academia Parisiensi supremos honores theologicos obtinuit, inque Hispaniam redux, et in Burgensi coenobio Dominici sodalitio adscriptus praeceptori Thomae a S. Victoria in academia Salmanticensi in cathedra publica successit. Magna vero cum eius eruditionis esset existimatio, Carolo V imperatori a sacris confessionibus esse,

y) Le nouvel atheisme renversé, Paris 1696.

z) 1706. lingua Gallica.

a) Conferendi imprimis IACOBVS ECHARDVS, et de Hispanis NICOLAVS ANTONIVS, et ANDREAS SCHOTTVS.

b) Bibl. Hispan. T. I. p. 255. SCHOTTVS B. H. Tom. II. p. 234. conf. IAC. ECHARD. de Scriptor. Dominic. T. II. p. 171.

esse [c], et anno cIↃ IↃ XLV concilio Tridentino interesse iussus est [d]. Aulae vero pertaesus ad Salmanticensem professionem rediit, naturaeque debitum soluit anno cIↃ IↃ LX, lampade Melchiori Cano tradita. Praeter scripta theologica, quibus magnum inter suos nomen meruit, enumerata a SCHOTTO, ANTONIO [e], ECHARDO [f], FABRICIO [g], et ab ipso quoque SOTO [h] in Aristotelem et Porphyrium more Scholastico commentatus est: eorum catalogum dedit DAN. GEORG. MORHOFIVS [i], qui videndus. Maxime vero memorabilis Sotus est ob libros VII. *de iustitia et iure Salmanticae anno cIↃ IↃ LVI* editos, quibus postea libri *de iuramento et adiuratione* accessere, quo habitu *Venetiis* quoque *anno cIↃ IↃ C* prodierunt. In ea tractatione si non primus naturalis iuris scientiam tentauit, quod nonnulli Francisco Victoriae vindicant, inter primos tamen fuit, qui dispersas Scholasticorum de hoc argumento sententias collegit, atque integram tractationem exhibuit, vnde pronuntiauit HENR. BOECLERVS [k]: *ad omnium, qui ante ipsum scripserunt, in hoc genere doctrinas ducem et indicem esse posse.* Nihil vero, quod sobriam philosophiam redoleat, in hoc argumento praestitit, cum mallet Scholasticos sequi, quam suae mentis aciem consulere. Methodus quoque Scholastica confusam tractationem reddit et incertam, luculento argumento, ad seueram argumenti nobilissimi considerationem Scholasticam philosophiam prorsus esse ineptam. Habuit discipulum Franciscum Toletum, cuius in sequentibus facienda est mentio. Non confundendus autem est cum Petro Soto [l] et Francisco Soto [m] huiusque nominis aliis. Huius Soti praeceptor fuit FRANCISCVS DE S. VICTORIA, a Cantabriae vrbe ita dictus, quam patriam habuit. Haustis apud Parisienses philosophiae et theologiae praeceptis, susceptaque Praedicatorum ordinis professione, philosophiam et theologiam publice in Salmanticensi academia docere iussus est, tanta eruditionis Scholasticae opinione, vt BARTHOLOMAEVS A MEDINA Salmanticensis itidem professor, et eiusdem ordinis sodalis, de eo scripserit [n], *eum praeclarum eruditione, ingenio, eloquentia, abdita Thomae arcana discipulis patefecisse, vt se ipsum superasse videatur, et Hispaniam primus theologizare docuerit.* Scripsit is libros *de potestate ciuili et ecclesiastica*, aliaque laudata ANTONIO [o], MORHOFIO [p], LOPEZIO [q] aliis. In his scriptis suis iuris gentium praecepta passim tradens minus quam ceteri, desipuisse visus est; suntque, qui suspicentur, eo Grotium in multis fuisse vsum, quanquam raro illi allegetur [r]. Nec id diffitetur, vir doctus, qui *Vindicias Grotianas* nobis dedit [s], qui librum *Relectionum*

Franciscus de S. Victoria.

c) MIRAEVS in Auctar. c. 548. p. 101.
d) Ibi patribus congregatis librum de natura et gratia dedicauit.
e) loc. cit. f) l. c.
g) Bibl. Lat. med. T. II. p. 163. DVPIN. Bibl. eccles. T. XVI, p. 32.
h) In recognitione operum suorum ad calcem comment. in quartum sententiarum.
i) Polyhist. T. II. L. I. c. 14. §. 26. p. 93.
k) Praef. ad GROTIVM de I. B. et P. p. 23.
l) Vid. MIRAEVS l. c. p. 101.
m) Vid. ALEGAMBE Bibl. script. S. I. p. 254.
n) Apud MORHOF. l. c. p. 92.
o) l. c. SCHOTTVS p. 232. p) l. c.
q) Histor. Ord. Praedicator. P. IV. L. I. c. vlt.
r) MORHOF. l. c. s) p. 619.

num Victoriae, in quibus hoc argumentum tetigit, *theologis pariter ac iureconsultis maximo vsui esse posse monet, adeo quippe accurate et subtiliter differentis de rebus morum, vt sine admiratione legi non possit.* Quod vtrum de homine Scholasticae philosophiae principiis methodoque velut cynosura vtente dici possit, reueraque in dissertationibus *de bello, de vsuris* aliisque, quae in illis *Relectionibus* continentur, de Victoria praestiterit, iudicent, qui legerunt: rarissimae vero sunt, et magno olim, teste MORHOFIO [t] pretio venditae. Habuit discipulos Dominicum Sotum, Melchiorem Canum, Ferdinandum Vasquium et Didacum Couarruuiam, Hispanos, quos vltimos Grotium quoque frequenter legisse idem testatur ANONYMVS [u]. Obiit anno cIↃ IↃ XLVI.

Dominicus Bannez.

§. VI. Eadem quoque academia Salmanticensis publicum doctorem habuit DOMINICVM BANNEZ, Mondragonii in Biscaia natum, ordinis Praedicatorum, qui illustre inter Hispaniae theologos et philosophos Scholasticos nomen obtinuit. Thomae enim, et quem ille secutus esse censetur, Augustini dogmata magno acumine defendit. Is post primariam viginti annorum apud Salmanticenses professionem rude donatus, dum in patriam iter suscepit, sub annum cIↃ IↃ CIV. Methymnae campi fatis concessit [x], et praeter scripta theologica, *Institutiones* quoque *dialecticas* reliquit [y]. Inter Scholasticos, quos Italia protulit, Ferrariae natus est FRANCISCVS SILVESTRIVS, tanti inter consodales suos existimationis, vt ordinis sui generalis constitueretur, obiitque, si MIRAEO [z] fides, anno cIↃ IↃ XXVIII, postquam diu in Bononiensi gymnasio docuerat. Valde is a suis extollitur, luculentumque eius elogium scripsit LEANDER ALBERTVS [a]. Praeter scripta theologica, VOSSIO [b], FABRICIO [c] aliisque enarrata, et *Commentationem in* THOMAE *librum aduersus gentes*, scripsit quoque *Quaestiones in tres libros Aristotelis de anima*, quas *additionibus et quaestionibus philosophicis* illustrauit MATTHAEVS AQVARIVS, in Neapolitano gymnasio doctor publicus [d]. Inter Italos porro Scholasticae philosophiae laude clarissimum nomen adeptus est MICHAEL ZANARDVS Bergomensis ex Vrgnano S. theologiae lector. Non enim D. Thomae doctrinam modo feliciter illustrauit, et inter eius commentatores eminuit, sed philosophiam quoque Aristotelico-Scholasticam acutis tractationibus enucleauit, editis libris, *de triplici vniuerso, de physica et metaphysica, commentarioque cum quaestionibus et dubiis in octo libros Aristotelis;* de quo, qui librum euoluit testatur MORHOFIVS [e], *eum esse diligentem in dubiis mouendis iisque resoluendis, quibus vti possint, qui in hoc scientiae genere disputaturi sint* ex

Franciscus Silvestrius.

Michaël Zanardus.

t) l. c. Extant in bibliotheca Augustana, vid. ELEHINGERI Catal. p. 220. vbi integer titulus exhibetur.
u) loc. cit.
x) MIRAEVS de Script. sec. XVII. p. 265.
y) vid. ANTON. l. c. MORHOF. l. c.
z) l. c. VOSSIVS de Hist. Lat. L. III. p. 676.
a) De viris illustribus Ord. Praedic. Lib. IV. p. 141. b) l. c.
c) Bibl. Lat. med. T. II. p. 554. 597.
d) Venet. 1629. conf. MORHOF. l. c. p. 95.
e) l. c. p. 92. GHILINI Theatr. vir. doct. etc.

ex principiis Aristotelicis: eidem quoque methodo insistere in metaphysicis, in quibus principia Thomae ab antiquis et recentioribus impugnatoribus defendat. In quo nihil ille peculiare habet ab aliis sui generis scriptoribus, qui omnes eadem chorda oberrant. His IOANNEM A S. THOMA iungimus, Olysipponensem, ex Praedicatorum quoque ordine theologum atque professorem Complutensem, postea Salmanticensem, quique Philippo IV, Hispaniarum regi, a confessionibus sacris fuit. Is quam viam, in philosophia more Scholastico tradenda, tenuerit, ex *cursu philosophico Thomistico, ad exactam, veram, et genuinam Aristotelis et Doctoris Angelici mentem constat.* In eo enim de dialecticis, physicis et metaphysicis perspicue et luculenter breuiterque scholae suae dogmata, teste MORHOFIO [f] explicat; qui tamen vbi non contemnendam sane operam posuisse auctorem in hoc opere iudicat, non cogitauit, scholae huic propriam fuisse inanem subtilitatem Scholasticam, nec Thomam, quem tamen is vnum sequitur, Aristotelem vbique recte explicuisse, fuisseque accurate assecutum. Tribuunt ei alii quoque *systema logicum*, *artemque logicam*, et *naturalem philosophiam*, quae annon cum isto opere eadem sint, dicere non possumus, qui librum non vidimus. *Ioannes a S. Thoma.*

§. VII. CHRYSOSTOMVM IAVELLVM Canapitium Italia protulit natum anno M CCCC LXXXVIII, qui suscepta Dominici religione apud Bononienses circa annum cIↃ IↃ XXX theologiam et philosophiam docuit, scriptisque philosophicis Lugduni vno fasce editis [g], inclaruit. Is imprimis inter recentiores Scholasticos notatu dignus est, quia non modo inter eos magna nominis eius est existimatio, qui frequenter ad eum prouocant, sed et vniuersam fere philosophiam Aristotelis commentariis suis illustrauit. Qua vero is methodo vsus sit, ex *Quaestionibus in libros physicos* patet, in quibus dubia Aristotelis et commentatoris eius, Auerrois, se resoluturum promittit iuxta Thomisticum dogma. Ast cum Aristotelis doctrinam scientiae magis adaptatam, Platonis autem religioni conuenientiorem crederet, raro inter Scholasticos exemplo animum quoque ad Platonicam philosophiam applicuit, cumque antea *dispositionem moralis philosophiae secundum Aristotelis philosophiam* edidisset, *moralis* quoque *philosophiae dispositionem secundum Platonem* [h] concinnauit, cuius summam accurata recensione exhibent *Acta philosophorum* [i]. Imo *ciuilis* quoque *philosophiae ad mentem Platonis dispositionem* conscripsit [k], et his demum subiecit *Institutiones philosophiae Christianae.* Quae vero eius mens de Aristotelis et Platonis philosophia fuerit, omnium optime ex eius *praefatione in dispositionem moralis philosophiae Platonicae* discitur, vbi inter alia ita disserit: *Etenim Aristotelis disciplina nos quidem doctos ac subtilissime de moralibus, sicut de naturalibus disserentes* *Chrysostomus Iauellus.*

f) Polyhistor. l. c. p. 91.

g) Tribus tomis 1580. integrum titulum habes in Cat. Bibl. Aug. Ehingeriano p. 591. conf. p. 578. vbi eius commentarii Aristotelici enumerantur.

h) Ven. 1538. fol.

i) Vol. III. p. 210. seqq.

k) Ibid. subiuncta est Dispositioni morali.

tes efficere poteſt : at moralis Platonica ex vi dicendi atque paterna adhortatione veluti prophetia quaedam, et quaſi ſuperum vox inter homines tonans, nos procul dubio ſapientiores, probatiores vitaeque felicioris reddere valet. - - Plato in omni diſciplina ſua non tam philoſophicum quam propheticum ſtilum ſeruare videtur: more enim piiſſimi patris, diuini vatis, ac ſacerdotis a corporis illecebris expiatos ad diuina nos rapere contendit. Merito igitur, vt cunctis bene recteque viuere cupientibus moraliſſimae ac purgatiſſimae doctrinae ſpeculum proponerem, poſt doctrinalem Peripateticam religioſam ac piam diui Platonis ante omnium oculos velut ornatiſſimam virginem ſtatuendam decreui. In ſequentibus quoque conſilii ſui rationes has fuiſſe, ait, *vt expoſita et morali Ariſtotelis, et diuina ac Chriſtiana philoſophia Platonis, moralem philoſophiam, quoniam quam proxima eſt diuinae ac Chriſtianae, ſeque habet ad eam, vt luna ad ſolem, locaret mediam inter Peripateticam atque Chriſtianam, quo per ipſam cunctis facilior acceſſus pateret ad Chriſtianam atque diuinam: et vt huiusmodi ſapientes, qui ſoli diuinae legis auctoritati non facile cedunt, nec contentantur, ſaltem Platonicis rationibus atque inſtitutis Chriſtianae religioni ipſique veritati admodum conſentaneis acquieſcant.* Ex quibus verbis patet, Iauellum in eadem de Platonica philoſophia opinione fuiſſe, quam Platonicos ſeculi XV fouiſſe ſuo loco diximus. Ex quo colligimus, eum forte in illorum ſcholis fuiſſe educatum: vnde haud pauca non inepte ex mente Platonis affert, quamquam interdum a ſyncretiſmo Platonico-Peripatetico decipitur; multa quoque perperam Platoni tribuit, ſic vt facile ſentias Ariſtotelicam philoſophiam notitiae Platonicae philoſophiae alienum interdum colorem induxiſſe. Forte et magna, qua Patres Platonem proſequuntur veneratio Iauellum ad hunc ſyncretiſmum compulit, et apologiam pro Platone, quam ſe inſtituiſſe dicit, ſcribere coëgit.

Scholaſtici ex Franciſci ordine.

§. VIII. Franciſcanorum ſodalitium in caſtris Scoti militare conſueuit, quem inter prima ordinis ſui ornamenta numerat, et ſubtilius, quam ipſum Thomam, philoſophiae et theologiae Scholaſticae myſteria explicuiſſe contendit. Quare poſt renatas quoque literas et reſtitutum philoſophiae nitorem magiſtro, ſuo pertinaciter adhaeſit, Scholaſticosque philoſophos dedit, nominis fama inter ſuos valde celebres. Inter eos IOANNES PONZIVS eſt, Corcagia Hibernus, S. theologiae lector iubilatus, et in Collegio Romano primarius profeſſor, qui philoſophiam quoque Pariſiis docuit. Edidit is *Curſum integrum philoſophiae ad mentem Scoti, primum editum in collegio Romano fratrum Minorum Arbernorum, poſtea ab ipſo auctore in conuentu magno Pariſienſi recognitum, inſuperque morali philoſophia, variiſque additionibus locupletatum* [1]. In quo libro totus Scholaſticus quoad rem et methodum eſt, et Scoti ſcholam contra inſultus aduerſariorum defendit. Hunc, conqueritur

Ioannes Ponzius.

1) Lugdun. 1559. fol. vid. MORHOF. l. c. p. 88.

ritur BARTHOLOMAEVS MASTRIVS [m], sua quaedam descripsisse; id quod facile quidem fieri potuit; inter Scholasticos vero vix plagii nomen meretur, eo quod communi consuetudine omnes se mutuo exscribant tradantque naenias easdem. Idem MASTRIVS cum BONAVENTVRA MELLVTO, in Sicilia ordinis sui prouinciali, Aristotelem Scoto vindicandum esse, huncque vera ratione Peripateticam dialecticam explicuisse, contendit, editis *disputationibus in organon Aristotelis, quibus ab aduersariis veteribus Scoti logica vindicatur* [n]. Lepidum est, quod in praefatione, teste MORHOFIO [o], tractandum sibi sumsit, doctrinam Scotisticam non humanitus tantummodo probatam fuisse, summorumque virorum elogia, quae adducit, meruisse, sed coelitus quoque confirmatam esse; ex quo vngue de toto leone iudicandum. Alia eiusdem scripta philosophica idem laudat MORHOFIVS, qui videndus.

Bartholomaeus Mastrius et Bonauentura Mellutus.

§. IX. Melioris commatis esse visus est MORHOFIO [p], IOANNES LALEMANDET, Burgundo-Sequanus, ordinis Minorum S. Francisci de Paula, per Germaniam, Bohemiam et Morauiam prouincialis, et iubilatus professor Viennae, vbi circa medium seculum XVII inclaruit. Huius extare, dicit Morhofius *Decisiones philosophicas, tribus partibus comprehensas* [q], quarum prima de Logica agit, secunda de physica, tertia de metaphysica, librumque esse vtilissimum, quoniam quasi per compendium proponat omnem doctrinam Thomistarum, Scotistarum et Nominalium. Et quod ad Nominales attinet, distinctissime illorum proposuisse sententias earumque differentias a ceteris, suo interposito iudicio, vt ab alio auctore non factum. Conciliatorem autem agere inter Thomistas et Scotistas, ea tamen libertate vsum, vt neutri se sectae interdum applicaret, suasque sententias proponeret atque stabiliret, destructis communium opinionum fundamentis. Logicae adiectum esse examen dialecticae Aristotelicae, Nominalium, Realium, Rameae ac Lullianae, deque illis vtilissima attulisse, deque initio Nominalium et de eorum differentia a Realibus prolixe agere; mentionem quoque facere veterum quarundam sectarum Scholasticarum nunc abolitarum etc. Vehemens haec Morhofii relatio nobis desiderium excitauit videndi libri, in vicinia editi, eo quod historiae Nominalium tantopere obscurae lucem inde accendi posse claram sperabamus. Verum omni licet adhibita industria eius tamen copia facta nobis haud est. Ex qua libri etiam in natali solo raritate coniicimus, propter defensas Nominalium partes eum euiluisse, hancque sectam si non totam exspirauisse, certe ad incitas redactam momentum non amplius inter Scholasticos recentiores mereri, id quod dudum obseruatum IACOBO THOMASIO [r]. Nam idem fatum aliis quoque Nominalium libris euenisse, vt

Ioannes Lalemandet.

m) Praef. libri citandi.
n) Venet. 1646. 4. vid. MORHOF. l. c. p. 89.
o) Loc. cit.
p) Ibid.
q) Monach. 1645. 1646.
r) De secta Nominal. Or. XII, p. 274.

vt contemti neglectique rariſſimi facti ſunt, conſtat [s]. Lalemandeto iungimus MARTINVM MEVRISSE, Royenſem, apud Pariſienſes theologiae et philoſophiae doctorem publicum, cuius *Metaphyſicam ad mentem doctoris ſubtilis* [t] tribus libris comprehenſam valde laudant ſui [u]. Tum CLAVDIVM FRASSENIVM Minoritam Peronenſem, et in maiori conuentu Pariſienſi philoſophiae profeſſorem, et ordinis ſui diffinitorem generalem, magnae inter ſuos exiſtimationis virum, quam vero valde turbauit agitata cum Natali Alexandro controuerſia, et obiectum ob *Diſquiſitiones Biblicas* plagium, de quo alibi dicendum. Nobis hoc loco memorandus eſt, ob editam Pariſiis [x] *philoſophiam academicam ex ſelectiſſimis Ariſtotelicis ac Scotiſtis rationibus et ſententiis, breui ac perſpicua methodo adornatam.* In quo libro perſpicuitatem laudat MORHOFIVS [y]. Ex his paucis de reliquis Ordinis Minorum philoſophis faciendum eſt iudicium. Plures enim adducere nec inſtitutum poſtulat, nec e re Lectoris eſt.

Martinus Meuriſſe.

Claudius Fraſſenius.

Scholaſtici Ciſtercienſes.

§. X. Ciſtercienſium ordo, theologiae ſe magis aſceticae addixit, Bernardi et Norberti exemplis excitatus, (quos Scholaſticam philoſophiam et theologiam transuerſis oculis fuiſſe intuitos, ſuo loco monitum) quam his Scholaſticorum myſteriis, vt ex catalogis ſcriptorum Ordinis Ciſtercienſis ab ANGELO MANRIQVEZ [z] et CAROLO DE VISCH [*] concinnatis, conſtat. Cum vero Scholaſtica theologia, non obſtante laudatorum abbatum indignatione, vires in eccleſia ſumeret, et imperium obtineret, haec quoque familia his ſacris initiari ſe paſſa eſt, et vt eam fulciret, philoſophiae quoque Scholaſticae operam locauit ſuam, inque ea famam quoque haud incelebrem conſecuta eſt. Ex multis pauca more et inſtituto noſtro damus, libaſſe has lautitias contenti. Inter Hiſpanos Ciſtercienſes Scholaſticae ſubtilitatis laude floruit ANGELVS MANRIQVEZ, Burgis ex nobiliſſima Manrique gente natus. Qui cum ingenium nactus eſſet et fertile et acutum, in Hortenſi coenobio Ciſtercienſium religione ſuſcepta, tanta induſtria eoque ſucceſſu philoſophicis et theologicis ſcientiis ſe immerſit, vt teſte CAROLO DE VISCH [a], *profundiſſimis quibuscunque theologis et vniuerſitatum profeſſoribus admirationi eſſet, et non populo magis facundia eius placeret, quam externis regionibus ac prouinciis probata fama ſcriptisque eruditio.* Orator itaque ſacer in celeberrimas Hiſpaniae vrbes et in aulam quoque Philippi IV, anno MDCXXXVI vocatus, magnisque etiam in rebus conſiliarius adhibitus eſt, a Ciſtercienſi quoque per Hiſpaniam congregatione Salmanticenſi collegio praefectus. Sed et huius vrbis Academia, quae inter Hiſpanas eminet, ob eruditionem Scholaſticam eum ſcientiarum harum principem

Angelus Manriquez.

s) Exemplum eſſe poteſt SALABERTI Logica in Nominalium via, de cuius raritate in antecedente Tomo quaedam diximus.

t) Pariſ. 1623. 4.

u) Vid. MORHOF. l. c. p. 90.

x) 1657.

y) pag. 88.

z) In Annalibus Ciſtercienſibus.

*) In Bibliotheca ſcriptorum ordinis Ciſtercienſis.

a) Loc. cit. p. 21.

cipem ſibi ſociauit primumque Scoti, ac deinde Thomae Aquinatis cathedrae praefecit, tanto ſuae gentis applauſu et calculo, vt concordi ſcriptorum eius aetatis conſenſu communis illius temporis magiſter, doctor. angelicus, et Salmanticenſis Academiae Atlas appellaretur. Quae eius celebritas ei tandem generalatum ſui Ordinis et tiaram epiſcopalem Pacis Auguſtae conciliauit. Ordini is ſuo famam comparauit cum variis ſcriptis hiſtoriam eius illuſtrantibus, inter quae *Annales Ciſtercienſes* [b] eminent, tum commentariis Scholaſticam theologiam et philoſophiam explicantibus, quorum ſyllabum exhibent DE VISCH [c] et ANTONIVS [d], qui videndi. Inuidendis eum elogiis extollunt Hiſpani, vt ſunt laudatores immodici, ex quibus colligimus, in intima eum huius ſcientiarum generis myſteria ex ſententia ſuorum penetraſſe. Obiit anno M D CXLIX.

§. XI. Gomezia gens multos viros doctos Hiſpaniae dedit [e]. Ex eis de philoſophia Scholaſtica praeclare meruit BARTHOLOMAEVS GOMEZ, Vallis Paradiſi in Hiſpania monachus Ciſtercienſis. Hunc ingenio fuiſſe acuto et ad diſciplinas quaslibet capeſſendas quodammodo natum, ſcribit CAROLVS DE VISCH [f]. Ad Meyrenſe, celeberrimum Ordinis ſui, philoſophicum collegium miſſus ſummo cum applauſu philoſophiam diu docuit, parique profectu ac fama theologiam quoque illi iunxit: hisque meritis ita ſe ſuis commendauit, vt monaſterii ſui prior tandemque abbas, totiusque congregationis diffinitor crearetur. Laudat impenſe eius commentarios logicos, phyſicos, et metaphyſicos velut doctos ſolidosque CAROL. DE VISCH [ff], qui videndus. Idem MARSILIVM VASQVESIVM ex hoc ordine praeclarum Scholaſticae doctrinae profeſſorem commendat; qui ſuſcepto ordine apud Romanos philoſophiam et theologiam diu docuit in Tuſciae prouinciae monaſteriis, ac poſtmodum etiam publice in academiis Florentina ac Ferrarienſi: praeterea archiepiſcopi Florentini et Ferdinandi I. magni Hetruriae ducis theologus, vir magni nominis et praeclarae inter ſuos famae, denatus anno MDCII. Is *in vniuerſam Ariſtotelis philoſophiam Tomos octo commentariorum*, et eiusdem generis librum *in ethicam Ariſtotelis* reliquit, de quibus eius ſcriptis, vt et libro de auxiliis valde commendato videndi NIC. ANTONIVS, CAR. DE VISCH [g], aliique. Hunc a Gabriele Vaſqueſio celeberrimo itidem philoſopho Scholaſtico diſtinguit ordo: ille enim Ieſuitarum partes amplexus eſt, hic Ciſtercienſium. In eadem Hiſpania in theatrum philoſophicum prodiit PETRVS DE OVIEDO, (cum Franciſco Ouiedo Ieſuita non confundendus) Hortenſis monachus, ſanguine, moribus et doctrina, iudice C. DE VISCH [h], illuſtris, et politico pariter ac eccleſiaſtico regimine clarus. In S. Claudii collegio Galetiae primum,

Bartholomaeus Gomez.

Marſilius Vaſquez.

Petrus de Ouiedo.

 mox

b) Tomis IV. Lugd. 1642 ſeq. fol.
c) Loc. cit.
d) Bibl. Hiſp. nou. T. I. p. 71 ſeqq.
e) Vid. quos nominat KOENIG. Bibl. p. 353.
f) l. c. p. 52. ANTON. l. c.
ff) Loc. cit.
g) ll. cc.
h) Ibid. ANTON. l. c. MANRIQVEZ loc. cit. Tom. II. in calce.

mox publice in Complutensi academia philosophiam docuit, deinde a Philippo III, Hispaniarum rege, ad archiepiscopatum Dominicopolitanum in Hispaniola Indiae Occidentalis parte euectus, indeque translatus ad cathedram Quitensem, in regno Peruano, anno MDCXLVI autem archiepiscopus Charchensis in eodem regno creatus quinquennio post obiit. Huius *Commentaria in dialecticam, logicam et physicam* Aristotelis valde extollunt Cisterciensis historiae literariae scriptores DE VISCH, MANRIQVEZ, IONGELINVS aliique.

Ioannes Caramuel Lobkowiz.

§. XII. Nemo tamen inter Cistercienses philosophantes praeclarius de philosophia meruisse visus est, quam IOANNES CARAMVEL LOBKOWIZ, singularis ingenii homo, interque praecoces et paradoxos eruditos numerandus, qui suo tempore diuersissima virorum doctorum meruerunt iudicia censurasque. Natus [i] est Madriti X. Cal. Iun. anno MDCVI, et adolescens adhuc mathematicarum disciplinarum studiis totum se immersit [k]. In quo scientiae genere cum Ioannem Esronitam patriarcham montis Libani praeceptorem haberet, eius eruditionem immenso discendi ardore superauit, tanta felicitate, vt problematibus soluendis, planetarumque motibus determinandis sufficeret, quamuis nondum Latina nosset, si fides NIC. ANTONIO [l]. Tabulis vero motuum coelestium compositis, futurae eruditionis specimen luculentum edidisse afferit CAROLVS DE VISCH, cui si credendum, dubitandum omnino est de eo, quod Antonius retulit, vt recte obseruatum HADR. BAILLETO [m]. Humanitatis vero studiis addictus dici non potest, quanta celeritate institutiones grammaticae atque poëticae artis didicerit, et ad rhetoricam transierit, nec male eum ac sine meditatione tempus in his scientiis collocasse, ex nouis, quae orbi literato contemplanda exhibuit, systematibus intelligi potest, et vel inde discitur, quod Ouidiana vena centum vnius horae spatio versus fundere consueuerit. Verum aliis quoque inuentionibus atque obseruationibus prodigiosam iuuentutis eruditionem et ingenii singularis foecunditatem demonstrauit, quas tamen enarrare huius loci non est. Dabunt, quantum satis, historiae literariae Caramuelis interpretes. Ex Hispania in Belgium delatus, cum philosophiae et theologiae mysteria omnia pernouisset, magnae doctrinae fama vbique admirabilis visus est. Semper enim noua tentabat, et ingenii miracula explicare moliebatur. Quae caussa fuit, cur vindicata TRITHEMII fama a necromantiae suspicione eius *Steganographiam* cum clauibus, quibus coniurationum mysteria in iis contenta commode reserari possunt, ediderit. Facundia autem eius tanta tamque accepta fuit, vt a rerum Hispanicarum in Belgio moderatore summo expeteretur, qui ipsi a concionibus aulicis esset. Ille vero aulae splendori Musarum otia praeferens, munus hoc recusauit, et in Dunensi coenobio Brugis tum translato monastica Vota, Cister-

i) Patre Belga, matre Germana.
k) NIC. ANTON. Bibl. Hisp. nou. T. I.
l) pag. 178.
m) De praecoci eruditione puerorum p. 347.

Cifterciensium formulis firmauit. Tum Louanium in bonarum artium et pulcherrimarum difciplinarum emporium delatus, tanto eruditionis fulgore omnium oculos perftrinxit, vt anno MDCXXXVIII fuprema laurea theologica ornaretur. Ordinario autem ftudiorum curfu non contentum Caramuelis ingenium, orientalium quoque linguarum, et praecipue Sinenfium, difcendarum ftudio totus occupatus fuit, et noua atque fingularia per omnem fere encyclopaediam molitus eft. Quibus rariffimi et infoliti ingenii fpeciminibus ita fe vbique commendauit, vt et principibus effet gratiffimus, et ipfi fummo pontifici valde commendaretur, cum edito *Theologiae dubiae* libro, qui atheorum atque impiorum quorumuis obiectiones continebat, et valde fufpectum Caramuelem reddiderat, ita fe Romae defendiffet, vt ipfum pontificem, totumque, qui praefentes erant, cardinalium collegium in ftuporem verteret. Et fortaffe galerum cardinalitium prodigiofa illi meruiffet eruditio, nifi liberius Romanae aulae vitia perftrinxiffet. Epifcopus tamen Satrianus conftitutus eft, in Bohemiam quoque delatus. Inerat ei ingenium vere paradoxum, fciendique immenfa cupido: nullum enim difciplinae genus fuit, in quo nouam ipfe viam non tentauerit, fpretis veteribus, magnaque fui fiducia nouis promiffis. Fatendum tamen imaginationis foecunditatem, et ingenii luxuriam iudicii maturitatem fuppreffiffe, et in externis eum magis haefiffe emendandis mutandisque, quam in ipfis fcientiis fuae integritati reftituendis, imparatumque fuiffe a veteris eruditionis praefidiis, quam contemfit magis quam intellexit [n]. Vnde qui eius acumen et eloquentiam laudarunt, defiderarunt iudicii accurationem, et exorbitantis imaginationis moderationem [o]. Ex quo intelligi poteft, quam in theatro philofophico perfonam Caramuel fuftinuerit. Qui licet totam difciplinarum catenam innouare fibi conftituiffet, quo nomine inter reformatores philofophiae referri meruit, fatendum tamen, eum nouam magis fcholafticam philofophiam nobis dare voluiffe. Immenfo autem ftudiorum ardore et inexpugnabili induftria vfus, innumeris libris fcribendis [p] animum adiecit, quorum feriem feu catalogum ipfe confcripfit, et publicauit Francofurti, fubiungendum fuae *Theologiae fundamentali* [q], ex quo quam prolixa vaftaque fuerit Caramuelis eruditio, intelligitur. Totam illam cateruam fcriptorum in nouem claffes, fiue curfus diftribuit, liberalem, mathematicum, muficum, chirofophicum, philofophicum, theologicum, Scholafticum, moralem philofophicum, moralem theologicum, fcripturarium. Quibus claffibus tot noua fcientiarum genera, tot tantasque veterum emendationes, immutationes et augmenta promittit, vt facile Hifpani hominis magniloquentiam fentias. Quae tamen hoc loco referre omnia paginae anguftia inftitutique limites non patiuntur. Quae autem in philofophia immutare fategerit, omnino hic enarranda funt, in qua no-

n) Conf. Henr. Boecler Bibliogr. crit. p. 609.

o) Vid. qui ei oppofitus eft liber, cuius titulus: Anti-Caramuel.

p) Inter polygraphos referendus ob plurima fcripta. Conf. Val. Andreae Faft. Louan p. 143.

q) Eum totum exhibet C. de Visch p. 178. fq.

uum eruditionis Scholasticae vultum fingere conatus est. In cursu scilicet mathematico, mathesin promisit audacem, in qua omnes controuersiae logicae, physicae et metaphysicae solo circino et regula dilucidandae sint. In cursu musico philosophiam musicam offert, quae ab effectis regreditur ad caussas, et vocis sonorae considerationem secundum decem praedicamenta instituit. In cursu chirosophico omnes scientias veteres pugno se comprehensurum promittit, daturus quoque chirodialecticam, quam definit contentiosam et bellatricem facultatem veritatem propugnandi manu clausa. Cursum vero philosophicum, a grammatica speculatiua exorditur, recte monens, multa huc pertinere, quae solent in logica tradi: id quod de logica Aristotelica est verissimum. Logicam ipsam vero in vocalem, scriptam et mentalem diuidit, prout nempe ratiocinia vel voce, vel scripto, vel mente comprehenduntur: in quo Caramuel ex parte recentiores asseclas habuit, qui hermeneuticam et methodologiam ab ipsa ratiocinandi arte distinguunt, et velut peculiares eius partes considerant. Vidit quoque satis acute Caramuel, conuertentes conuersasque propositiones, quas calamus et lingua distinguit, si pure sint mentales, coincidere: inque syllogismo intellectuali vtramque praemissam coëxistere, adeoque denominationem locum habere in vocibus et scriptis, non in mente: et quia omnes syllogismi, imperfectos quos vocant, aut conuersione terminorum, aut praemissarum transpositione ad perfectos reduci possint, ideo in intellectu nonnullos esse imperfectos: vnicum vero et simplicem syllogismum mentalem concinnatum in Barbara esse vertumnum quendam logicum, quendam Proteum dialecticum, qui ad viginti et triginta etiam formulas et modos vocaliter possit reduci. Et hinc summam intellectus potentiam et summam linguae impotentiam nosci posse. Talia multa in reformatore dialectico se comprehendisse innuit. Huic subiicit seueram argumentandi methodum reformando abusui haud paucarum vniuersitatum destinatam; item paralogicam, quae entia rationis extare negat, et illa sola esse entia labii monet, vt semel proscribantur a gymnasiis chimaerae et figmenta rationis, et securiores nascantur consequentiae. A logica ad metaphysicam progressus, metalogicam constituit, in qua vniuersalium et praedicabilium doctrinam explicat; illi comitem iungit philosophiam primam, in consideratione et examine primorum principiorum et axiomatum ex iis enatorum occupatam: itemque metaphysicam puram, quae systematis praedicamentorum coordinationem et contextum tradit. In ea disciplina scholam instituit nominalem, explicandis nominibus philosophicis et detegendis innumeris logomachiis in philosophia et theologia destinatam, tum realem, ens variis modis realibus inter se distinguentem; porro modalem, formalem, expressiuam, negatiuam, actionalem, localem, magneticam et chemicam. In ea, vt specimen, Lector, habeas nouae philosophiae, Scholasticae agit de ente chemico, eius praedicamentis decem, de principiis et caussis chemicis,
de

de coelo et mundo chemico, de anima vegetatiua, ſenſitiua et rationali chemice conſiderata, immo de theologia quoque et vaticiniis chemicis, ex quibus intelligatur, in ordine rerum immaterialium dari aliquid ſpirituale, quod ſit analogum luci corporeae. His addit παραδοξώτερα ſcholam infinitam, circa infinitatem, immenſitatem et aeternitatem occupatam; ſcholam euchariſticam, ſacramentum venerabile philoſophice conſiderantem, ſcholam miraculoſam, et ſcholam deiformem. Verum nec ab heterodoxa metaphyſica conſiderandisque atque refutandis philoſophorum ſyſtematibus phyſiologicis abſtinuit, et hiſtoriam philoſophiae criticam promittit: iudicaturus de Democrito, Empedocle, Pythagora, Platone, Ariſtotele, Virgilio, Thoma, Scoto, Lullio, Ramo, Paracelſo, Lorca (quem inter Ciſtercienſes Hiſpanos in pretio eſſe et propter dogma de gratia et peccato, totam dialecticam, phyſicam et metaphyſicam, immo vtramque theologiam, naturalem et moralem alterare dicit.) De Ioanne Marco, Mannagetta, Carteſio, Helmontio, Valeriano, aliisque. Inter quas eius cenſuras ſunt nonnullae, quae ſatis probant, non defuiſſe Caramueli ingenium excellens, et multam veri cognitionem, qua plus praeſtitiſſet, ſi obruere multitudine rerum et nouaturientis animi luxuria iudicii aciem noluiſſet. De Ariſtotele enim pulchre: *In magno tametſi olim honore apud ethnicos, apud catholicos damnata fuerunt eius dogmata, proſcriptaque ab ordinibus religioſorum, et quia humana omnia caduca, et inconſtantia, iterum reuocata et euecta a Scholaſticis, ſed tandem iterum excuſſimus ſeruile iugum, et veritatem vnam potius hodie, quam totum Peripatum curamus.* De Carteſio autem, tum vix ſurgente vaticinatur, *pauculis opinionibus decircinatis aut ſublatis, ceteras irrepere, et fore aliquando communes.* Sed et reliquae eius cenſurae legendae ſunt, dignae quae excutiantur, quaeque ſatis probant, Caramuelem plus valuiſſe in iudicandis aliorum opinionibus, quam propriis iudicio ſubigendis. Metaphyſicam ſequitur phyſica, quam conſtituit naturalem, elementarem, coeleſtem meteorologicam, vegetatiuam, ſenſitiuam, humanam, angelicam, mediam, diuinam, et mathematicam. Et ſimili fere modo moralem philoſophiam ordinat, ita vt orthographiam moralem, grammaticamque moralem faciat, vbi declinationes, coniugationes, caſus, numeri, tempora etc. moralium occurrunt. Grammaticam quoque ſacramentalem excitat, faſſus, pleraſque diſputationes ſacramentales eſſe grammaticas. Tum theſaurum moralem, logicam moralem, ad leges et regulas primum reductam, praxin iudicialem, metaphyſicam moraliter examinatam, phyſicam et medicinam moraliter examinatam: politicam ſpeculatiuam et hyperethicam, in qua de virtute, peccato, beatitudine, poena et Deo tractatur. Et ab his demum ad theologiam tranſit. Quam ideam ſyſtematis Caramuelis accurate conſiderantes reapſe id ſperamus pronunciaturos eſſe, quod ſupra de Caramuele diximus.

§. XIII.

Scholastici ex societate Iesu.

§. XIII. Maxime vero inter ordines religiosos, qui Romanae ecclesiae subiacent, societas, quae Iesu nomen gerit, in hoc philosophiae genere magnam famam meruit. Ea enim vt literaturae genus omne, ita philosophiam quoque docere a moderatoribus iussa, reliquorum diligentiam propagandaeque eruditionis studium multis se superasse parasangis dudum sibi visa est. Multum hac gloria superbit, qui *Apologiam pro societate Iesu* scripsit PETRVS STEVARTIVS [r], ipse ab iis, quibus talia cordi sunt, legendus, conferenda autem, quae passim ex hac ipsa ecclesia viri docti monuerunt [s]: nobis enim haec prolixe exponere institutum vetat. Illud laudi celeberrimae societati merito tribuendum, praeclare illam de Scholastica philosophia et theologia meruisse, et superare eam reliquos ordines numero philosophantium. Magnum vero eorum catalogum texere heic liceret, si Scholasticae philosophiae historia esset scribenda: verum generali tractationi insistentes celebriores tantum nonnullos adducemus; reliquos enim facile huius particulae historiae literariae cupidus ex PHILIPPI ALEGAMBE, PETRI RIBADENEIRAE et NATHANAELIS SOTVELI *Bibliotheca scriptorum societatis Iesu*, quos praecipue auctores sequimur, discet. Praeripuerunt autem aliis philosophiae Scholasticae laude famam Petrus Hurtado de Mendoza, Gabriel Vasquez, Paulus Vallius, Balthasar Tellez, Franciscus Suarez, Franciscus Toletus, Antonius Rubius, Franciscus de Ouiedo, Rodericus de Armaga, Franciscus Alphonsus, Franciscus Gonsalez, Thomas Comptonus, Ioannes Baptista Ricciolus, et collegium Conimbricense, celeberrima inter suos nomina. De quibus singulis strictim quaedam dicemus, ne eorum merita in Scholasticam philosophiam vilipendisse videamur.

Petrus Hurtado de Mendoza.

§. XIV. PETRVS HVRTADO DE MENDOZA Hispaniae prouinciam Biscaiam natale solum habuit. Susceptis in societate Iesu votis anno MDXCV, philosophiam primo Pampelonae, deinde theologiam Valdaleti et Salmanticae triginta annos docuit, munere simul qualificatoris quem vocant, siue censoris sacrae inquisitionis functus, denatus anno MDCLI. Scripsit *Commentarios in vniuersam philosophiam*, teste ALEGAMBE [t] sexies recusos, ex quo prima vice anno MDCXXIV prodiere. Magnae illum inter suos auctoritatis esse, inde intelligitur, quod passim ad eum alii prouocent. Non confundendus autem est cum aliis huius nominis, et imprimis, qui celebre quoque nomen eruditione theologico-Scholastica sibi compararuerunt, Antonio de Escobar Mendoza, Petro Gonzalez, Ferdinando et Francisco de Mendoza, Didaco Hurtado comite de Mendoza, cui plurimum inter Hispanos debent elegantiores literae et mathesis, et cum aliis, quorum notitiam suppeditabit NICOLAVS ANTONIVS [u]. Συμπατριώτην is habuit GABRIELEM VASQVEZ inter celeberrimos philosophos et theologos suae scholae numerandum. Na-

Gabriel Vasquez.

tus

r) pag. 42. s) Vid. inter plura alia Auis aux plenipotentiaires a Soisons. t) pag. 677. u) In Bibliotheca Hispanica noua Tom. II.

tus is Bellomontii, in Complutensi academia philosophiam et theologiam didicit, et ob ingenii et eruditionis praestantiam vix XXV annos natus, vtramque in eadem schola docuit, variisque collegiis etiam Romae professor datus est, rebus humanis ereptus, Compluti an. MDCIV quinquagenarius. Quanta philosophicae et theologicae eruditionis laude atque existimatione inter suos vixerit, ex elogiis larga manu a SOTVELO [x] suppeditatis discimus. Inter *opera* eius *Tomis X* comprehensa extant etiam *Disquisitiones metaphysicae*, separatim quoque Antverpiae [y] excusae, in quibus eas potissimum disputationes metaphysicas persequitur, quae ad theologiam solent transferri; vnde magna subtilitate quoque de Dei existentia, de vnione personali, de duabus naturis in Christo, de distinctione personarum in diuinis, deque similibus agit. In his more suorum alios Scholasticos nonnunquam refutat, si non solidiora, certe subtiliora et acutiora ipse daturus [z].

§. XV. PAVLVS VALLIVS Romanus fuit, vbi in Iesuitarum collegio philosophiam et theologiam docuit, deposuitque mortalitatis exuuias Perusii anno MDCXXII. Acumen philosophicum autem demonstrauit in *Commentario in Logicam Aristotelis*, *Lugduni* [a] edito, in quod vastissimum opus eum coniecisse omnium pene Scholasticorum dogmata, ea quoque diligentissime contulisse et congessisse ait MORHOFIVS [b]. Editurus etiam erat similes commentarios in reliquas philosophiae partes, sed morte praeuentus exsequi consilium non potuit [c]. In Lusitania Olyssipone editus est BALTHASAR TELLEZ, an. MDXCV, qui in patria primo quidem rhetoricam, mox philosophiam, et deinde theologiam docuit, prouincialis quoque ordinis sui per Lusitaniam factus, praefuitque rector collegio in patria cum fatis concederet anno MDCLXXV valde senex. Docuisse etiam in Academia Conimbricensi auctor est MORHOFIVS [d], qui valde laudat eius *Summam philosophiae vniuersae*, ab ANTONIO BERTIERIO editam apud Parisienses [e], eo quod vsum in theologia habeat, quoniam immiscuerit quaestiones theologicas, quae illo tempore inter philosophos quoque agitabantur. Thomam autem vbique secutus, Scholasticorum sequiorum sententias iunxit, et spinoso argumento aliquid elegantioris literaturae, praecipue in physica adspersit. Magna porro ingenii atque eruditionis celebritate inter Hispanos vixit FRANCISCVS SVAREZ, Granatensis, nobili genere anno MDXLVIII editus, qui cum iurisprudentiae se tradere cupiuisset, ad Iesuitarum societatem pertractus est, hocque stadium inuitus initio ingressus magna postea felicitate et eruditionis celebritate emensus est. Magno enim applausu philosophiam et theologiam Segouiae, Romae, Compluti, Salmanticaeque

Paulus Vallius.

Balthasar Tellez.

Franciscus Suarez.

x) p. 272.
y) 1618. 8.
z) Conf. MORH. l. c.
a) 1620. fol.
b) Loc. cit.
c) Bibl. Soc. I. p. 655.
d) l. c. p. 95.
e) 1644. Vol. duobus.

caeque docuit, tandemque a Philippo II ad Conimbricensem cathedram vocatus, Eboraeque theologiae doctor creatus viginti annos publicus professor inclaruit, tantis elogiorum plaustris oneratus, vt pene supra humani ingenii modulum extolleretur: vt ex iis disci potest, quae collegerunt *Bibliothecae scriptorum S. I.* auctores. Recte vero in eo, quam raro exemplo demonstrauit, modestia literaria laudatur, cuius specimen esse potest, quod scripta sua, antequam ederentur, discipulis legenda et examinanda tradiderit, quodque ab amaritudine et dicacitate sibi temperauerit. Adeo vero meditationibus intentus fuisse dicitur, vt fere extra se raperetur. Obiit septuagenarius anno MDCXVII. Frequenter autem scripta eius philosophica ab iis leguntur, qui hoc philosophiae genere delectantur. Inter ea sunt *Disputationes metaphysicae* multoties recusae. Diligentiae laudem ei vindicant XXIV tomi scriptorum, quorum syllabum exhibet ALEGAMBIVS [f]. Plura de eo praeter ANTONIVM [g] MIRAEVM [h], MORHOFIVM [i] aliosque dabit, qui vitam eius conscripsit ANTONIVS IGNATIVS DESCAMPS [k].

Franciscus Toletus.

§. XVI. Porro inter Iesuitas Hispanos eminuit FRANCISCVS TOLETVS, Cordubensis, qui vitalem auram primum hausit anno MDXXXII. Dominicum Sotum in Salmanticensi academia praeceptorem nactus, iunctis diligentiae et ingenii praestantissimi viribus in philosophiae Scholasticae mysteria tam cito tamque feliciter penetrauit, vt annos viginti tres natus in eadem schola philosophiae tradendae sufficeret. Delecta anno MDLVIII societate Iesu, recens tum condita, Romam ire iussus est, philosophiam Aristotelico-Scholasticam, posteaque theologiam Thomisticam traditurus, quod vtrumque magno applausu factum est, illique celeberrimam famam peperit. Facundia quoque memorabilis Pio V, P. M. eiusque successoribus per XXIV annos a concionibus sacris fuit, prudentiamque et fidelitatem tanto studio et feruore sedi Romanae comprobauit, vt non modo pontificis legatus ad Germanos et Polonos mitteretur, sed et cardinalium collegio adscriberetur [l], vnde eius notitiam dare solent, qui literariam purpurae ecclesiasticae historiam scripserunt. Vix vero annum vnum isto axiomate coruscauerat, cum consilium caperet illo se abdicandi, prohibitus tamen a pontifice est, qui frequenter eius consiliis vtebatur. Tandem naturae debitum exsoluit anno MDXCVI, tum ob dignitatem, tum ob eruditionem magnificis laudibus elatus. Inter quae eius encomia dignum est lectu, quod ei scripsit IAN. NIC. ERYTHRAEVS [m], qui imprimis perspicuitatem eius laudat, et obiisse ait, multis aureorum millibus relictis. Inter scripta plurima, quae magna eruditionis laude edidit, sunt etiam *Introductio in logicam*, *commentarius in vniuersam*

f) Loc. cit. g) loc. cit.
h) De Script. Sec. XVII. p. 285.
i) Loc. cit.
k) Edita est Perpignani 1671. 4.

l) Intulisse societati hunc honorem primus, dicitur in eius epitaphio apud MIRAEVM l. c. p. 236 et SCHOTTVM Bibl. Hisp. T. I. p. 296.
m) Pinacothec. I. p. 136.

ſam Ariſtotelis logicam, *libri octo de phyſica auſcultatione*, *libri duo de generatione et corruptione*, *libri tres de anima;* in quibus cum non ſcholaſtice modo, ſed Peripatetice philoſophari conſtituerit, magnam eo nomine gratiam apud Ariſtotelicae philoſophiae amatores iniit [n]: quemadmodum, *Summa caſuum conſcientiae* inter ſcripta moralia Romanae eccleſiae vehementer laudari ſolet [o]. Toleto ex eadem Hiſpanorum gente iungimus ANTONIVM RVBIVM, Compluti Ieſuitarum ſocietati an. MDLXIX aggregatum, in qua literarum ſede primo philoſophiam docuit. Miſſus poſtea in Indiam Occidentalem, in Metropoli Indiae auſtralis, Mexicana vrbe, triennio philoſophiam, et duodecim annos Thomiſticam theologiam profeſſus eſt. Redux ſummis theologiae honoribus auctus Compluti reliquos vitae dies docendo exegit, fatis concedens anno MDCXV. Dignus ideo, qui memoretur, quod eius imprimis opera Scholaſtica philoſophia inter Americae gentes perſonuerit. Inde enata *Logica Mexicana* ab eo edita, librique phyſici *de auditu*, *de coelo et mundo*, *de generatione et corruptione et de anima.* De quibus eius ſcriptis eorumque editionibus videſis ANTONIVM, RIBADENEIRAM, MORHOFIVM in libris notiſſimis.

Antonius Rubius.

§. XVII. Fuerunt et alii inter ſocietatis Ieſu philoſophos, qui ex Hiſpania oriundi in hoc eruditionis genere palmam reportarunt. Laudatur eo nomine RODERICVS DE ARRIAGA Lucronienſis ex Caſtilia natus anno MDXCII. Is philoſophiam Valdoleti et Salmanticae docuit; a ſuperioribus autem in Germaniam miſſus [p], in vniuerſitate Pragenſi Scholaſticae philoſophiae myſteria tredecim annos tradidit, duodecim annos cancellarii munere, et viginti annos praefectura generali ſtudiorum vſus. Romam ter miſſus apud Vrbanum VIII, Innocentium X, gratioſus et Ferdinando III imperatori quoque charus fuit. Mortalitatem depoſuit Pragae anno MDCLXVII [q], relicto *Curſu philoſophico et theologico Lugduni* [r] edito. Curioſius elegantiusque hoc opus ſcriptum eſſe iudicat MORHOFIVS [s], quam ceterorum in hoc genere, praeſertim cum ad obſeruata recentiorum reſpiciat, exemplum Franciſci Suarezii ſecutus. Quibus addimus, eum recentiorum obſeruationes non modo conſuluiſſe, ſed multoties quoque adhibuiſſe probauiſſeque, repudiatis Scholaſticorum opinionibus. Quas licet, praecipue in phyſicis, haud raro dimiſiſſet, methodum tamen Scholaſticorum vbique adhibuit, nempe vt obiectionum pondera exponeret, et ad illas reſponderet. Quod cum interdum minori felicitate feciſſet, occaſio inde enata PETRO DE VILLEMANDY [t], eum Pyrrhoniſmi reum agendi,

Rodericus de Arriaga.

n) Vid. MORHOF. l. c. p. 90.

o) Vid. Io. FRID. MAYER Bibl. ſcript. theol. Moral. pontif. p. 107.

p) Eo tempore fimbrias ſuas valde ſocietas in Bohemia dilatauerat, occupatis monaſteriis, quae reſtitui iuſſerat edictum Ferdinandi II, qua re magnam ſibi apud alios ordines inuidiam conflauit. Vid. Theologie morale des Jeſuites p. 69 ſeqq.

q) ALEGAMBE p. 728. ANTON. p. 219. BAYLE T. I. art. Arriaga p. 353.

r) 1669. fol.

s) Loc. cit.

t) Scepticiſmus debell. c. 2. p. 15.

eo *quod in philosophicis et theologicis scriptis ita singula quaeque tractet, vt aliorum fere omnium opiniones variis rationibus infirmare studeat, suas autem leuissime fulciat.* Verum perperam hoc ei obiici recte obseruauit PETRVS BAYLE [u], cum id praeter intentionem et opinionem suam illi acciderit: nec rarum quoque est inter Scholasticos, qui cum more suo innumera dubia nectant et congerant, ita interdum mole obiectionum obruuntur, vt responsionum exitum et pondus vel ipsi non videant, vel lectores tamen non perspiciant. Illud sane dolendum, virum acutum et doctum, cui recentiorum philosophorum obseruationes non sine cura lectae et obseruatae sunt, maluisse in dumetis Scholasticis haerere, professionis suae vinculis impeditum, quam saniorem philosophiam sequi. Multus ideo in eo notando fuit Ioannes Marcus Marci.

Franciscus Alphonsus.

§. XVIII. Inter huius quoque religionis sodales ex Hispania oriundos celebratur FRANCISCVS ALPHONSVS, Complutensis doctor, vbi post philosophiam duodecim annos theologiam docuit, tantamque in tradenda philosophia auctoritatem obtinuit, vt eius philosophica scripta in omnibus fere huius societatis collegiis obtinerent. Edidit *Cursum philosophicum* quinque tomis constantem, quorum primus summulas, secundus logicam, tertius physicam, quartus libros de generatione et corruptione, quintus libros de anima et quaestiones metaphysicas complectitur. Ex qua distributione librorum intelligitur, Aristotelem eum ducem, sed more Scholastico sibi delegisse [x]. Comitem huic damus FRANCISCVM GONSALEZ, Sanctae crucis natum, qui diu in collegiis sui ordinis Hispanicis philosophiam professus est, Romam postea vocatus, vbi poenitentiarii pontificii munere functus est, denatus anno MDCLXI, relicta *Logica tripartita, vocali, reali, rationali, ex mente Aristotelis, S. Augustini et Thomae, itemque, philosophia, de physico auditu, et metaphysica,* quae vno fasce comprehensa [y], *cursum philosophicum* constituunt. His vero Hispanis philosophis CONIMBRICENSE COLLEGIVM addendum est, ex Lusitaniae Iesuitis enatum. Eorum enim nomine vsus EMANVEL GOES S. I. edidit *Commentarios in libros Aristotelis physicorum, de coelo, meteororum, ethicorum, paruorum naturalium, de generatione et corruptione, et de anima* [z]. Quibus accessere *Commentarii in logicam Aristotelis* a SEBASTIANO CONTO confecti, et *problemata, quae in collegii Conimbricensis physicis commentariis enodantur* [a]. In quibus commentariis Conimbricensibus eruditionem Peripateticam merito laudes, doleas autem eam Scholastico acumine et subtilitatibus fuisse deformatam.

Franciscus Gonsalez.

Conimbricenses.

Thomas Comptonus.

§. XIX. Non Hispaniae modo hanc ingenii Scholastici subtilitatem datam fuisse, sed inter alios quoque populos pari felicitate societatem hanc

u) l. c. not. B. p. 353. x) Vid. citati.
y) Romae 1639. 1645. 1655. 4.
z) Colon. 1599. Mogunt. 1600. 4.
a) Mog. 1601.

hanc in isto stadio cucurrisse, facile exemplis probari posset, si Gallorum, Germanorum, Italorumque collegia, in quibus huius ordinis sectatores vbique philosophiam profitentur, peragrare animus esset. Verum inutilis is in iucundusque labor est. Duos nobis enarrasse sufficiet, THOMAM COMPTONVM Carletonum, Britannum et IOANNEM BAPTISTAM RICCIOLVM. Ille Cantabrigiae in lucem editus, Audomaropoli elegantiores literas, Leodii autem philosophiam et theologiam docuit, denatus anno MDCLXVI. Is *Promethei Christiani* nomine disciplinam moralem explicuit [b], librosque *de vniuersa philosophia* [c], edidit. Riccioli vero nomen inter mathematicos recentioris aeui celeberrimum extitit. Nam et de astronomia praeclarissime meruit, de quibus tamen meritis eius in matheseos historia edisserendum est, et philosophiam quoque tetigit. Non contemnendam enim tractationem *de distinctionibus entium in Deo et creaturis* scripsit, acumine Scholastico plenam. Natus Ferrariae anno MDXCVIII, philosophiam Bononiae, Parmaeque docuit, priori loco defunctus anno MDCLXXI [d]. Praeter hos, plurimos enarrare Societatis Iesu scriptores, qui de philosophia Scholastica praeclare meruerunt, in procliui esset, si his lautitiis Lector esset detinendus. Verum haec nobis ad grauiora properantibus praetermittenda sunt. Dabit *Index materiarum* qui *bibliothecae scriptorum societatis Iesu* subiunctus est, scriptores logicae, physicae, metaphysicae [e], philosophiae vniuersae, ethicae, politicae, oeconomicae, quem consulere oportet, qui his delectatur, et copiosiora desiderat.

§. XX. Neque tamen, dum hunc Scholasticorum philosophorum catalogum ex societatis Iesu scriptoribus conteximus, putandum est, ita destitutam fuisse illustrem societatem sensu philosophandi exquisitiori, vt non ingenia exhibuerit, quae pulchrius comtiusque philosophari fuerint aggressi. Facilis enim labor esset, eorum non iniucundum dare syllabum, praesertim ex Gallicanis collegiis, in qua gente maturius desipere coeperunt cordati viri. Verum haec non ad philosophiae Aristotelico-Scholasticae historiam pertinent, sed ad reformatae eclecticaeque, et ideo heic locum non habent. Vnum ex Germania nostra philosophum adducimus, in qua semper rigidiori studio adhaesit Scholasticae philosophiae societas ista, FRANCISCVM RASSLERVM, Dillingensium professorem, virum doctissimum et philosophiae sobriae valde addictum. Qui cum aperte suae familiae semitas in philosophando relinquere reformidaret, problematica methodo adhibita Aristotelem et Empedoclem in naturali philosophia ita inter se commisit [f], vt haud obscure cautis et attentis pateret, eum philosophiae corpusculari fauere, et elementare scholae Pythagoricae systema, quale formauit Empedocles, restituere reformareque fuisse

Societas Iesu a melioris philosophiae sensu non tota destituta.

Franciscus Rasslerus.

b) Antverp. 1652. 8.
c) Ibid. 1649. fol.
d) Bibliothec. societ. Iesu p. 416.
e) cap. XII.
f) Edito problemate physico inter Aristotelem et Empedoclem controuerso Dilingae 1685.

fuiſſe aggreſſum. Vidiſſe autem hunc acutiſſimum virum vanitatem Scholaſticae philoſophiae, vel ex vna diſſertatione *de entibus ſuperfluis* [g] liquet, in qua nomina nihili, et queis nulla in philoſophia res reſpondet, et ſine mente ſonos ex philoſophorum, praecipue, naturalium Schola eiicit, meliorique ratione ſapere docet.

Aliorum ordinum Scholaſtici praetermiſſi.

§. XXI. Hi ex dictis ordinibus religioſis praeter alios in philoſophia Ariſtotelico-Scholaſtica inclaruerunt philoſophi. Aliorum ordinum diligentiam in eodem ſtadio abſoluendo non deſiderari ſupra iam innuimus, facilisque labor eſſet, complures athletas adducere, qui in hac arena deſudarunt, e. g. ex Carmelitarum diſcalceatorum auctorem *Collegii Complutenſis*, ſiue *diſputationum in Ariſtotelis dialecticam*, *philoſophiam naturalem*, *libros de anima et metaphyſicam*, qui eſt Blasivs a S. Conceptione: et eiusdem ordinis ſodalem Philippvm a SS. Trinitate, qui *Summam philoſophicam ex mera Ariſtotelis et Thomae doctrina, iuxta legitimam Scholae Thomiſticae intelligentiam* edidit etc. [h] Aſt cur hos ſimilesque omittendos in hac noſtra tractatione cenſeamus, ſupra rationes luculentas expoſuimus, rati tam friuole Lectoris patientia abutendum haud eſſe. Facile reſtinguet ſitim, qui plura haurire cupit, ex ſcriptoribus hiſtoriae literariae Ordinum religioſorum, qui eiusmodi ſcriptoribus ſcatent. Quaedam ex iis, licet extemporali tantum diligentia, cumulauit Morhofivs [i], quae tamen ſufficere poſſunt, libare magis has cupedias, quam deuorare cupienti.

Parum ex hoc ſtudio emendata philoſophia Scholaſtica.

§. XXII. Emendatam fuiſſe philoſophiam Scholaſticam et in meliores pulchrioresque vultus reformatam, perſuadere nobis forte poſſit magna virorum doctiſſimorum, quam in ea excolenda recentiori aetate poſuerunt, diligentia, cum ingenio et acumine iudicii non deſtituerentur. Verum omnia alia eueniſſe, eundemque inuenuſtum foetum, ſi pauca quaedam excipias, remanſiſſe, candide fatendum eſt. Id quod nemo magnopere mirabitur, qui ad ea recte attenderit, quae in *antecedente Tomo* de natura, indole et conſtitutione philoſophiae Scholaſticae diximus.

Cauſſae eius rei.

Nempe arcte cohaerere philoſophiam et theologiam Scholaſticam, ſororioque inter ſe vinculo iunctas, ex vno quaſi ſanguine concreuiſſe, iisdemque parentibus genitas, mutuas ſibi manus porrigere, ne ipſi forte vtriusque cultores negabunt, certe hiſtoria philoſophica et eccleſiaſtica manifeſtiſſimis teſtimoniis euincit. Vna itaque mutata, alteram quoque mutari neceſſe erat. Aſt mutari theologiae Scholaſticae faciem, e re horum hominum non erat, qui et ſacramenti, quod profeſſi erant, religione, et ſtatus hierarchici emolumento conſtringebantur, vt eam ſacrarum doctrinarum faciem, quam theologia Scholaſtica finxerat, vtilitas confirmauerat, auctoritas Romanae aulae ſacram fecerat, quantis poſſent viri-

g) Ibid. 1685. h) Conf. Morhof. l. c. p. 99. i) Loc. cit.

viribus laboreque indefeſſo conſeruarent. Ita vero Scholaſticae quoque philoſophiae proſpectum erat, ſine qua natare in iſto pelago non licet: haecque προπαιδεύματα illis inculcanda erant, quibus velut προμάχοις olim vtendum erat ad tuenda recepta eccleſiae dogmata. Hinc tot exempla magni inter nouos Scholaſticos numeri, qui theologiam et philoſophiam inter ſe iungentes vtramque in celeberrimarum academiarum cathedris publica voce tradiderunt, Ariſtotelemque Scholaſticum Thomae Scotoque iunxerunt, hoc duumuirorum inter Scholaſticos celeberrimorum exemplum ſecuti. Non inficiandum quidem inter hos ipſos, de quibus loquimur, viros doctos, fuiſſe nonnullos, qui oculos aperuerunt, quibusque diſplicuit barbaries Scholaſtica, adeoque ad comtiorem faciem reuocare Scholaſticam philoſophiam conniſi, vel Scholaſticos emendarunt, vel nitidius loqui, et elegantius philoſophari docere conati ſunt. Huius generis non vnum recentioris aeui literaria nobis exhibet hiſtoria. Hanc viam ſeculo XVI ingreſſus eſt ANTONIVS POLVS, Venetus, qui publici iuris fecit, *Nouum veritatis lumen in Libb. Ariſtotelis de anima; a nullo vnquam Peripatetico ita perfecte cognitum.* In eo enim libro Ariſtotelem cum interpretibus, maxime ex Scholaſticorum grege conferre, hosque, ne Thoma quidem Scotoque exceptis reprehendere emendareque ſatagit. Verum parum eum promouiſſe, arctius Ariſtotelis veſtigiis inſiſtendo, vel ex vna eius, quam edidit *Digreſſione de circulo lacteo, in defenſionem Ariſtotelis, aduerſus omnes Peripateticos* [k] patet, in qua contra Scholaſticos pro Ariſtotele pugnans circulum lacteum inter meteora referendum eſſe contendit. Quod quam frigidum ſit, quam ineptum, vel pueri norunt aſtronomiae rudimenta edocti. Aliam viam ſeculo XVI ingreſſus eſt HONORATVS FABRI, ex ſocietate Ieſu philoſophus doctiſſimus, qui Bellici apud Bugienſes in Gallia natus anno MDCXXVI, ſocietati Ieſu votis ſe mancipauit, Lugdunique philoſophiam ſex, matheſin octo annos docuit, poſtea vero in aulam Romanam vocatus, poenitentiarii pontificii in baſilica Vaticana munere functus eſt, et ſuperiori ſeculo expirante obiit [l]. Huic debemus, *Philoſophiam vniuerſam per propoſitiones digeſtam cum ſuis momentis rationum* [m], itemque *logicam analyticam* [n], *metaphyſicam demonſtratiuam* [o], *dialogos phyſicos de motu terrae et marino aeſtu* [p], item *phyſicae, ſeu rerum corporearum ſcientiae tomos V*, [q] aliaque enarrata a SOTVELO [r]. In his aliam, et diuerſam a Scholaſticis philoſophandi viam ingreſſus eſt philoſophus Gallus, qua nec Ariſtotelem contemnit, nec Scholaſticos negligit, ſed vtriusque potius philoſophiae ſe attemperat, ita tamen, vt recentiores quoque conſulat, exque eorum, maxime Carteſianorum, obſeruationibus lucem inferre Scholaſticae philoſophiae conetur, oſtendens, in quibus conueniant, in quibus diſcrepent, quaque ratione conciliari poſſint.

Tentata emendatio | *ab Antonio Polo* | *et Honorato Fabri.*

k) Venet. 1578.
l) Bibl. ſcriptor. S. I. p. 350
m) Lugdun. 1646. fol.
n) Ibid.
o) Ibid. 1648.
p) Ibid. 1655.
q) Ibid. 1669. 1670. 4.
r) Loc. cit.

ſint. Ita vero nec Scholaſticam philoſophiam emendauit, et ad ſalubriora conſodales reuocare potuit, qui Carteſianiſmi eum ſuſpectum reddentes, (qui illo tempore adhuc recens vehementer Ieſuitarum ſodalitio inuiſus fuit, vt infra dicendum) valde eius diligentiam improbauerunt, ita vt coactus fuerit *tribus epiſtolis, de hypotheſi ſua philoſophica* [s], contra eorum accuſationes ſe defendere: nec meliorem philoſophiam ſectantibus placuit, qui licet laudauerint, quod Ariſtotelem Scholaſticorum Arabumque deliriis antepoſuerit, culpauerunt tamen, quod ea magis referat, quae Stagiritam dicere debere cenſuerit, quam quid dixerit. Id quod ſyncretiſtis, qualem ille ſe praeſtitit, plerumque euenire ſolet [t]. Nec in morali philoſophia melior ei ſors obtigit, cum aduerſus Antonii Arnaldi et ſociorum inſultus *doctrinam moralem, quae ſocietati imputari* obiicique *ſolet*, ſcripto *Apologetico* [u] *dimicaſſet.* Ipſe enim SOTVELVS [x] refert S. congregationem indicis libellum hunc inter prohibitos retuliſſe, quae quoque cauſſa fuit, cur *notis ad notas Wilhelmi Wendrockii ad Ludouici Montaltii literas et ad diſquiſitiones Pauli Irenaei*, quae ſub nomine fictitio BERNARDI STVBROCKII *Apologetico* eius iunctae ſunt, nomen denegauerit ſuum, eo quod in ſimilem cenſum Romae relatae eſſent. Ex hoc vero exemplo luculenter patet, male ceſſiſſe illis induſtriam ſuam, qui in pingendo, ornando, emendandoque hoc foetu philoſophiae monſtroſo operam collocauerunt ſuam. Fatendum tamen Carteſianiſmi et Gaſſendiſmi famam atque celebritatem coëgiſſe Scholaſticos recentiores nouae horum philoſophorum elegantiae aliquid dare, eorumque opprobriis ita cedere, vt nonnulla pulchrius dicerent, dogmata quaedam problematice tantum aſſererent, et praecipue in doctrina naturali meliorem viam ingredi inciperent, id quod faſſus eſt, et iucunde enarrauit in lepidiſſima contra Carteſium ſatyra P. DANIEL [y]. Nihil tamen in ipſa Scholaſticae philoſophiae natura et conſtitutione immutatum, ſed cum elegantius loqui, et noſtri temporis humanitatem ſpirare edocta eſſet, eo ipſo nomine commendata eſt, nouisque encomiis ita elatum hoc Palladium, vt omnes intelligerent, eſſe e re certorum hominum, haec ſacra accurate ſancteque conſeruari. Quod ne inuidioſius, quam par erat, dictum videatur, legenda eſt elegantiſſimi ſermonis doctrinaeque viri FRANCISCI VAVASSORIS, S. I. quo non caſtiorem dicendi Latineque ſcribendi magiſtrum, et humanioris diſciplinae defenſorem ſocietas Ieſu habuit, oratio [z], *quid ſcripturam Scholaſtice iuuet.* In ea enim vir diſertiſſimus, quod vix oculis credas tuis, omnes ingenii neruos et eloquentiae Veneres colligit, vt demonſtret, vehementer Scholaſticam theologiam et philoſophiam commendari poſſe et debere, eo quod errores refellat, ordinate cuncta digerat, et perſpicue omnia proponat. Quae

s) Mogunt. 1674. 4. has epiſtolas praetermiſit Bibl. S. I.

t) Vid. Cl. STOLLIVS Introd. in H. L. P. II. c. 4. §. 28. p. 520.

u) Lugd. 1670 ſeq.

x) Loc. cit.

y) Iter Carteſii per mundum P. III. p. 186 ſeq.

z) Extat ea inter Orationes miſcellas Or. X. Opp. p. 240 ſeqq.

Quae ita laudanda exiſtimauit orator, vt in haec verba erumpat, digna ſua quidem profeſſione, ſed indigna tantae eruditionis viro: *Ecce conſecutis temporibus, ſingulari munere conceſſuque Dei exorta nobis eſt, diuina quaſi lux et magiſtra intelligendi, quam Scholaſticen appellant, quae ſacra omnia primum diſſoluta, et confuſa, poſtea artificioſe digeſta componeret, ac theologiam, nondum digne ſatis vel tractatam, vel cognitam, in honorem adduceret.* Certe mirum, haec ad inuidiam magnorum eccleſiae luminum, quae ante exortam diſciplinam Scholaſticam eccleſiae praefuerunt, ſcribere potuiſſe virum diſertiſſimum, et tamen ita ſui oblitum fuiſſe, vt in fine orationis, reuocaturus eam ad modeſtiam haec illam moneat: *Memento rem Chriſtianam, cui ego te valde vtilem reor, tu fortaſſe nimium te neceſſariam putas, ipſa duodecim ſecula, et eo amplius, opera tua, induſtriaque caruiſſe, cum illa interim ſpatio toto et ſua dogmata primo ſtabiliret, et deinceps omne genus errorum, qui alii ex aliis exiſterent ac renaſcerentur elideret.* Tanti ſcilicet hic pullus nonnullis videtur, vt ob illum fouendum et vetera omnia, et ipſam veritatem negligendam eſſe putent. Quo tamen in argumento virum hunc elegantiſſimae doctrinae, vel oratoris tantum partes explendo, coloremque argumento quaerendo, vel ſocietatis officiis contra animi ſententiam ſatisfaciendo fuiſſe verſatum, nobis eſt veriſimillimum. Illud manifeſte notum, regnare hodie in academiis Romanae eccleſiae addictis ineptum philoſophiae genus, tantopere licet ab omnibus, quibus ſanum iudicium eſt, exploſum, cuius mille teſtimonia exhibent libelli academici, ſyſtemata philoſophica, ſummulae logicae, theſes ex vniuerſa philoſophia, et ſimilia [a] quae, vt fungi, in his aruis enaſci hodienum ſolent; indignantibus viris cordatis [b], ingenia haud raro praeclara et meliori philoſophiae ac manſuetiori diſciplinae aptiſſima his tricis naeniisque recti ſenſus et pectoris hominibus indignis per totam fere vitam detineri *. Immo tantas radices inuenuſti foetus auctoritas egit, vt cum ſtudii critici iucunditas, phyſicarumque obſeruationum amoenitas, quaeque alia ſunt diſciplinarum genera, imprimis autem matheſeos ſtudium ingenia comtiora et elegantiora reddidiſſent, coacti tamen fuerint viri ſummi, et ab honeſtiori literatura laudatiſſimi pollicem inepto ſcientiae generi premere, ſuisque eam literis commendare. Quod licet incredendum videri queat, ſuo tamen exemplo comprobauit PAVLVS PELISSONIVS, quem vel pulchrioris diſciplinae ſenſu, vel honeſtioris eruditionis copia, vel elegantioris literaturae notitia paucos habuiſſe eo tempore ſibi pares, norunt, qui acta literaria euoluerunt, faſſusque eſt acerrimus literarum iudex P. BAY-

a) Exemplum luculentum afferunt acta philoſ. Vol. II. p. 290.

b) Vid. Cl. IOSEPHI GRVNVVALDII Medici Bauarici vita Ioannis Adami Moraſchii p. 5.

*) Legendae Vindiciae aduerſus ſycophantas Inuauienſes.

P. BAYLE [c]. Is enim nescio qua vertigine actus, immemorque, quae contra barbariem Scholasticam ex sua natione declamauerint viri magni, et excelsi pariter animi atque iudicii recti, Protestantium coetus ideo, velut nanos et exigui sensus homunculos [d] exagitat, quod Scholasticam theologiam et philosophiam reiiciant, cum plurimum illi religio debeat, dogmata vero ea discutiat summa accuratione, perspicuitate et certitudine, portasque elabendi occludat haereticis praeteritis, praesentibus, futuris, ea vero, quae illi obiiciuntur, dedecora, casu tantum accidisse ait, nec accusari eorum posse, Scholasticos illos quos ingenium elegans et excelsum, sanctitas vitae et innumera in ecclesiam merita veneratione fecere dignissimos. Quae omnia ita in sequentibus vrget, vt abstractionum, quaestionum in vtramque partem disceptatarum, aliarumque nugarum toties a Romanae ecclesiae doctoribus, quibus candidius pectus et sensus accuratior fuit, damnatarum patrocinium contra Leibnizium suscipiat, ad serenissimam Protestantis coetus foeminam magna rerum doctarum notitia gaudentem scribens. In quibus vero vtrum contra popellum Protestantium gigantem se, vel vt Goliathum quendam contra Dauidem praestiterit, id quod in hac epistola affectauit PELISSONIVS, sobriis mentibus expendendum relinquimus. Id vero fatemur, valde nobis suspectum esse Pelissonium, quod contra animi sententiam scripserit. Nimis enim mansuetioris disciplinae et honestiorum literarum elegantiae erat innutritus, quam vt haec ex animo dicere potuerit. Neque dubitandum esse videtur, virum doctissimum, cum a Protestantibus ad Romanae ecclesiae castra transfugisset, et multis valde dubia et suspecta esset eius conuersio, ita scribere fuisse coactum, vt fidem clero Romano et praecipue Iesuitis ac episcopis Gallicanis probaret, placeretque, defensurus ἀκρόπολιν sui coetus, contra hostem Leibnizium, cuius ingenii excelsi magnitudinem et eruditionem vastam satis sentiebat. Verum hoc ὡς ἐν παρόδῳ; quae ea fini adduximus, vt clarissimo exemplo pateret, qua ratione factum sit, vt in tanta eruditionis et philosophiae melioris luce Scholasticae tamen nebulae durauerint, et ingeniis imposuerint magnis et elegantissimis.

Spes tamen sensim malum hoc imminutum iri.

§. XXIV. Quamuis autem haec ita ad nostra vsque tempora se habuerint, fatendum tamen, non abiiciendam spem esse, fore, vt hae tenebrae indies magis dissipentur, fugatisque his spectris atque lemuribus redeat in scholas, vbi hactenus illi regnauerunt, philosophia melior. Cuius lucis auroram, instantis diei praenuntiam, nostra tempora passim etiam in gente nostra, videre merito laetamur, et gratulamur patriae, in qua si non prorsus eiecta philosophia Scholastica, melior tamen rationalis, naturalis et moralis philosophiae doctrina in academiis Romanae ecclesiae addictis, passim locorum, etiam in monasteriis emergit, et negligitur

c) Dict. T. III. art. Pelisson. p. 641.

d) Le petit peuple des Protestans. Ex hoc vngue leonem disce; vid. Lettres de Mr. Leibniz et Mr. Pelisson de la tolerance et des differends de la religion lettre II p. 268. ad calcem Miscell. Leibniz. a IOACHIMO FELLERO editorum.

tur atque contemnitur Scholaſticae philoſophiae ſterquilinium. Cuius cauſſae ſi hoc loco ob inſtituti noſtri rationem enarrandae ſunt, rationalis philoſophiae cultura potiſſimum alleganda eſt, quae hoc ſeculo XVIII, ad quandam maturitatem ſuccreuit, certatim in id connitentibus philoſophis Gallis, Italis, Britannis, Belgis, Germanis, vt accuratae ratiocinationis regulas explicent, inanes et ſine mente ſonos vocesque caſſas ex philoſophia eliminent, accuratam demonſtrandi viam, dudum a mathematicis receptam, philoſophis commendent, incerta principia explodant, et quo pacto ſobrie philoſophandum, modeſteque ſtatuendum ſit, exponant. Ita enim vanitas philoſophiae Scholaſticae tegi, et barbaries eius occultari amplius non poterat, ſed oculos aperiri illis oportebat, qui paulo attentius philoſophabantur. His acceſſit ſermonis nitor atque ſplendor quidam et decora ratio in meditationibus animi declarandis adhibita, quae noſtrorum temporum ingenia valde commendat, quaeque cum barbaris Scholaſticae philoſophiae ſonis non concordat, eorumque taedium contemtumque neceſſario parit. Tertiam his cauſſam addimus, phyſicae experimentalis incrementa, regiis quoque ſumtibus et illuſtriſſimarum ſocietatum philoſophicarum induſtria promota. Ea enim tot obſeruationum luce colluſtrata, ineptas vmbras et incerta Scholaſticorum principia, abſtractiones, potentias, formalitates, et ſimilia ex orbe philoſophico eiecit, effecitque, vt harum nugarum pudeat, quotquot philoſophiae nomine ſe dignos reddere cupiunt. In ipſa quoque morali doctrina accidit, quod Scholaſticae philoſophiae deformitatem recentiori aetate detexit, et apud candidos viros in contemtum neglectumque adduxit. Nempe cum incertiſſima ſequatur Scholaſtica philoſophia in doctrina morali principia, eo quod nec Ariſtotelis ethica mores alios fingat, quam ciuiles, nec incertis diſputationibus regi poſſint actiones humanae, illa autem ad argumentum morale traducta eſſent, lubricam quoque inde atque fluctuantem de actione morali tractationem exſurgere neceſſe erat. Ea cum valde ſufficeret, ad ea dogmata incruſtanda, quae regnare in ſcholis intererat, vt emolumentum inde ſequatur ampliſſimum, dici non poteſt, quanta inde corruptio moralis doctrinae exorta ſit, quamque peſtilens prauorum dogmatum ſeges velut lolium effloruerit. Teſtes volumus ea, quae de peccato philoſophico, de conſcientia probabili, de methodo dirigendi intentionem, de reſeruationibus mentalibus, de cogitationibus bonis, de attritione, et ſimili argumento morali in ſcholis tradita ſunt e). Quae quantum impietatis horrorem viris acutis et ſeuerioris diſciplinae pietatisque tenacibus ex ipſo Romanae eccleſiae gremio incuſſerint, quam graues accuſationes et denuntiationes eccleſiae pontificique factae inde enatae ſint, quanto acumine et eloquentia ſe accuſati purgare annisi fuerint, quibus actis publicis librisque peſtilens malum confoſſum exploſumque ſit, quid publicae ſynodi, et nuper demum illuſtris Sorbona,

e) Conf. in compendio HEIDEGGERI Hiſtor. papatus Per. VII. §. 283. p. 447 ſeqq.

na [f] de ea re ſtatuerint, hoc loco enarrari non poteſt, quamuis digna ea eſſet ſcena noſtra fabula, cum breuitas nobis, et limites poſiti obſtent. Vnde conſulendi annales eccleſiaſtici, eorumque virorum doctorum hiſtoria, qui ex inſtituto has controuerſias enarrarunt [g], et imprimis ſcripta in hoc argumento edita palmaria BLASII PASCALIS *Epiſtolae prouinciales*, contra Ieſuitas, et PIROTI atque DANIELIS *Apologiae pro Ieſuitis* [h] ſcriptae. Hac vero occaſione clariſſime apparuit, quos fructus foedos et immaturos ferat philoſophia Scholaſtica, et quam neceſſarium ſit meliora illi ſurrogare. Cumque iuris naturalis doctrinam vel plane neglexerint, vel incertiſſima methodo exiliter explicuerint Scholaſtici, reſtituta diſciplina nobiliſſima Hugonis Grotii, Samuelis Pufendorfii aliorumque ſummorum virorum iudicio, oſtenſaque praeſtantiſſima, quam in controuerſiis publicis et illuſtribus habet, vtilitate, inuitati ſunt in his academiis elegantiora ingenia vt neglectis tricis Scholaſticis, et inutilibus diſputationibus, quae vſum in republica habent plane nullum; meliora deligerent, et nouas huius diſciplinae inſtitutiones [i] conderent. Quibus praeſidiis, ſpes laeta eſt, philoſophiam Scholaſticam indies magis eiectum, ſaniorem et pulchriorem ſtabilitum iri.

* *

CAPVT TERTIVM.

DE PHILOSOPHIS GENVINAM ARISTOTELIS PHILOSOPHIAM SECTANTIBVS.

§. I.

Philoſophia Ariſtotelica natiuo vultui reſtituta.

Miſeram et exſanguem philoſophiae Ariſtotelico - Scholaſticae faciem eſſe, et marcidos vultus referre, licet a magnis ingeniis comatur, pingatur, ornetur, ex hactenus dictis notiſſimum eſt. Quid igitur mirum, eam viris doctis diſplicuiſſe, indignamque viſam eſſe, cuius in amoribus delicias quaerat philoſophantium chorus? Hinc de meliori philoſophandi genere exorto ſeculo XVI diſpicere coeperunt fortioris pectoris et acutioris ſenſus eruditi, qui contemtis nugis Scholaſticis, quas cum nucibus relinquendas eſſe pueris ſtatuebant, ſolidiori ratione ingenio

f) Vid. Corpus morale Sorbonnicum, quod doctiſſimis obſeruationibus illuſtrauit et ſimul hiſtoriam literariam notiſſimae controuerſiae enarrauit Cel. CHR. MATTH. PFAFFIVS, Tubing. 1718. 4.

g) Vid. nominati a Io. FABRICIO Hiſt. Bibl. ſuae T. VI. p. 197. BVDDEO Sel. I. N. et G. praef. §. 5. et Iſagog. in Hiſt. theol. L. II. c. 4. §. 10. p. 712. Vie de Mr. Arnaud p. 145. BAYLE, in Arnaud, Nicolle, etc. PFAFFIVS l. c.

h) Entretiens de Cleandre et d' Eudoxe.

i) Tales nuper plaudentibus Muſis edidit Cel. Io. ADAM. ICKSTATTIVS.

ingenio ſatisfaciendum eſſe pulchre videbant. Horum vero pars fere maxima relicto tramite Scholaſtico, Ariſtotelem tamen ſequi eiusque placita a Scholaſticis vel non ſatis intellecta, vel corrupta miſere et truncata reſtituere et ad genuinos magiſtri ſenſus reuocare coepit. Quod vix aliter fieri potuiſſe, magnam, quam in orbe literato obtinuerat Ariſtoteles, auctoritatem expendentibus erit clariſſimum, cauſſasque intuentes facili negotio intelligent, non difficile fuiſſe Ariſtoteli, ſeruare, quod inter philoſophos obtinuerat imperium, nec auſos fuiſſe viros doctos in dubium vocare doctrinam tot ſeculorum conſenſu et applauſu receptam, tot ingeniorum maximorum ſtudio excultam. Neque vna modo ratio fuit, cur inſanum praeiudicium, optimum philoſophiae genus exhibere diſciplinam Peripateticam, plerorumque animos faſcinauerit, ſed plurimae conſpirauerunt cauſſae, effeceruntque, vt qui omnium accuratiſſime ſecundum Ariſtotelem philoſophabantur, optime quoque, reliquisque melius in ſtadio philoſophico currere crederentur. Quae res digna eſt, vt paulo attentius conſideretur, diſcantque rei ignari, qui fieri potuerit, vt tale philoſophiae genus magnis ingeniis ſe probauerit, quod tot modis deficere, coruosque, quod aiunt, hiantes deludere maximorum philoſophorum induſtria ſole meridiano clarius demonſtrauit.

Cauſſae retentae et reſtitutae philoſophiae Ariſtotelicae.

§. II. In his vero cauſſis inſignis quae ſeculo XVI obtinuit, venerationis Ariſtotelis detegendis imprimis ad antecedentia tempora reſpiciendum eſt. Reformandae enim philoſophiae initia iam ante hoc ſeculum incidiſſe, extuliſſeque caput viros doctos, a quibus contemta eſt Scholaſtica philoſophia, ex ſupra dictis conſtat. Aſt hi alium tamen, praeter Ariſtotelem ducem non elegerant, huncque explicandum ſuaeque integritati reſtituendum eſſe ſtatuerant. Qui cum ob inſignia, quae vindicandis literis et humaniori literatura reſtituenda ſibi comparauerant, merita ſummam nominis famam atque auctoritatem conſecuti fuiſſent, opinionem iuſto maiorem apud ſeculi XVI eruditos obtinuerunt, recte et prudenter eos, vt in eruditionis honeſtioris omnis, ita in philoſophiae quoque reſtitutione fuiſſe verſatos. Quod praeiudicio adeo firmatum eſt Ariſtotelis imperium, vt tentare nouum quid, vel eius philoſophiam mediocri conatu refellere, ineptum impiumque crederetur, et ſufficere putaretur, ſi verae eius opiniones et genuina Lycei decreta explicarentur. Nec obiici poteſt, quod ipſi in *primo libro* luculenter demonſtrauimus, Platonicam quoque philoſophiam tempore renaſcentium literarum, maxime vero ſeculo XV, progreſſus habuiſſe quam exoptatiſſimos, et cum Ariſtotelica de principatu haud infeliciter decertauiſſe: tantam quoque ob ſummam quam apud veteris eccleſiae doctores conſecuta eſt, famam et vtilitatis opinionem, nactam eſſe auctoritatem, vt vix veriſimile videatur, Ariſtotelem tanti eſſe factum, vt noua ſeculi XVII philoſophis vincula iniiceret, et captiuam duceret philoſophandi libertatem. Secus enim ſe rem habuiſſe, paucosque ſeculo XVI fuiſſe, qui

Ariſtotelica philoſophia cur prae Platonica ſurrexerit?

qui restitutum Platonismum sectati fuerint, ex iis, quae infra ea de re dicturi sumus, luculenter patebit, constabitque vix numerum habere eos, qui Platonem sibi ducem elegerunt, si cum ingenti illa cohorte comparentur, quae in Aristotelis verba iurauit, eiusque iugo collum submisit. Caussae vero eius rei in promtu sunt, et euenire aliter non potuit, quam vt Platonismus recens incrustatus cito decresceret, duraret vero et immensum augeretur Aristotelicae philosophiae amor atque existimatio. Vt enim Platonica philosophia surgere posset, effecit potissimum gentis Mediceae patrocinium: ea enim fugientes ex Graecia et ad Italos dilapsas Musas recepit, asylumque Graecis philosophis patefecit exoptatissimum. Qui cum more monachorum Graecorum recentiorem Platonismum secum adportauissent, ille sub tutela Hetruscorum principum caput efferre et laetis surculis germinare coepit, et haud infelicibus successibus vsa est fortuna academiae Florentinae. Ast conculcatis turbatisque vehementer rebus Mediceae domus, vt ex Florentina historia notum est, res simul clientum, qui Platonicam philosophiam excolere coeperant, euersae sunt, deiectisque proceris arboribus, humilia quoque fruticeta calamitatem senserunt expectatione maiorem. Ita vero euersa Platonicorum fortuna, Aristotelicorum partes illis valde aemulas succrescere viresque sumere necesse erat, quae cum diu de principatu cum Platonicis decertauissent, tandem victoria potitae sunt. Neque haec sola caussa fuit, sed ipsa quoque recentior secundum Platonem philosophandi ratio egregie Aristotelicae philosophiae incrementa promouit. Illa enim ad theologiam potissimum respiciens, in qua Platonem regnare, et proxime ad reuelatam doctrinam accedere, vetus fuit in ecclesia opinio, in hac modo philosophandi parte versata est, contemto Aristotele, cuius metaphysica sterilem quendam campum aperire in doctrina de Deo videbatur. Ast naturalem philosophiam, quam exigua felicitate tradiderat Plato, vix curabat, paucisque nec adeo pulchre tangebat. Aliter vero rem instituendam esse rati sunt, qui naturalem disciplinam seculo XVI in Italia maxime, restituere sategerunt, quorum magna pars salutarem artem professa est, et summae eruditionis fama inclaruit. Hi enim relicta metaphysica et theologia naturali sacri ordinis hominibus, cum naturalem philosophiam, fugatis eiectisque gerris Scholasticis, reuocare coepissent, neque in scriptis Platonicorum inuenissent, vnde eam iuuari posse crederent, occupati tamen spiritu sectario, magno studio ad Aristotelem digressi sunt. Quem philosophum cum accuratius in naturalis philosophiae campo versatum, subtiliusque philosophatum esse crederent, in eius decretis atque placitis restituendis magno cum honore et philosophiae emolumento versari se posse iudicarunt. Cumque obscuritas Stagiritae haud leues difficultates obiecisset, tantum tamen abest, vt intactam Aristotelis philosophiam reliquerint, vt potius eam ipsam ob caussam vehementer inflammati sint accensique studio et labore improbo Aristotelica dogmata perquirendi sicque eruditionem,

qua

qua gaudebant, criticam, demonſtrandi extollendique. Quam illis laudem nemo inuidere poterat Platonicus, cum in confeſſo eſſet, naturalem philoſophiae partem longe maiori felicitate tetigiſſe Ariſtotelem, quam Platonem, ſpectris ſuis Pythagoricis hanc diſciplinam turbantem magis quam dilucidantem. Ipſi vero Platonici hanc ſurgentem Ariſtotelis fortunam ſyncretiſmo iſto, quem inter Platonem atque Ariſtotelem ſtruxerant, viriliter promouerunt. Fatebantur enim, non differre in ipſo ſyſtematis fundamento Ariſtotelem a Platone, quamuis hic plenius multo atque elegantius de Deo rebusque diuinis praecepiſſet, quod auide arripientes, qui ex dictis cauſſis Platonem contemnebant, eo acrius Ariſtotelis veſtigia preſſerunt, quo certius ſibi perſuaſerunt, hac ratione, fatentibus Platonicis, errare ſe non poſſe, tutoque praeteriri Platonem, quem ſoliditate, accuratione et profunditate philoſophiae facile vicerit Ariſtoteles. Et ita quidem Platonis philoſophia quae vix emerſerat, iterum depreſſa eſt, et vix vnus alterque Platonem cum Ariſtotele in ſocietatem admiſit, vt infra exemplis Iacobi Mazonii, Franciſci Piccolomini, Scipionis Agnelli aliorumque conſtabit. Nec tam fortis fuit medicina, quam pro reſtituendis Platoniſmi viribus adhibuit Franciſci Patricii diligentia, et eruditio, vt cauſſae Platonis ſuppetias ferre poſſet. Quamuis enim et doctrinae et acuminis copia haud vnum Ariſtotelis philoſophiae vulnus inflixiſſet, vt infra docebimus, vbi huius philoſophi conatus exponemus; victoria tamen potitus haud eſt, altioresque fixit radices Ariſtotelis amor, quam vt iſto turbine euelli potuiſſet. Immo miro quidem fato magis confirmatus, Platoniſmus ſuppreſſus eſt. Hunc enim cum vtcunque hactenus ſyncretiſmus inter Platonem et Ariſtotelem ſtabilitus conſeruaſſet, tanta poſtea Platonicam philoſophiam inuidia ſecuta eſt, vt non modo Patricius non obſtante elegantiſſima eius eruditione magnisque de hiſtoria Lycei meritis contemtui eſſet, ſed nemo quoque eius partes amplecteretur. Donec ſeculo XVII Petrus Gaſſendus eius telis vteretur, ad debellandum Ariſtotelem, qui tamen nec Platoni fauit, ſed Epicurum ſuo modo reſtituere conſtituit, vt ſuo loco dicetur. Hac itaque ratione facile fuit, Ariſtotelem vincere, imperioque potiri.

Aliae cauſſae conſeruatae retentaeque philoſophiae Ariſtotelicae, in eccleſia Romana.

§. III. Praeter hanc alia quoque cauſſa, ſi fatendum, quod res eſt, et ſcapha ſcapha nominanda, alleganda eſt, quae validiſſimis fulcris imperium Ariſtotelis confirmauit, nempe influxus quem philoſophia Peripatetica habet in certa dogmata mordicus retenta a coetibus Romanae eccleſiae ſymbolis addictis, ex quibus haud vnum illis emolumentum enaſci ſolet, qui doctrinae cuſtodiendae tradendaeque praefecti ſunt. Poſtulat quidem nobiliſſimum argumentum prolixiorem campum, dignumque eſſet integra tractatione, quam limites nobis poſiti excludunt, quaeque in hiſtoria theologiae dogmaticae et polemicae dari debet. Nos parca manu ea tantum ſeligimus, quae ad rem praeſentem in luce ponendam dictu neceſſaria

cessaria sunt, et omitti plane non possunt. Nempe rerum in ecclesia gestarum et imprimis historiae doctrinae Christianae non ignaros minime latet, ex quo Scholastica philosophia in ecclesia regnare coepit, humanis viribus in rerum spiritualium negotio nimis tributum esse, et contemtis Augustini vel in speciem saltem laudatis decretis de gratiae diuinae operatione et effectu frigidam suffudisse plerosque doctores, si non ipsis Pelagii erroribus, certe Semipelagianismo, ab eo tempore regnum, inuitis et suspirantibus piis, affectanti [a]. Quam labem cum forti manu tetigissent, et hoc vlcus sanare tentauissent, qui medendis ecclesiae morbis reformandaeque ecclesiae medicam manum adhibuerant, tantum abest, vt, quod intimos artus obsederat, venenum eiiceretur, vt potius pro eo retinendo, tanquam pro aris focisque dimicaretur, quique contrariam partem tuebantur, Vatiniano deprimerentur odio. Testes omni exceptione maiores volumus annales ecclesiasticos, pontificum decreta, acta publica, colloquiorum et conciliorum monumenta aliaque, ex quibus rem in se notam confecerunt demonstraruntque viri nonnulli doctissimi. Nos huc quidem, limitum nostrorum memores non excurrimus, idque modo monemus, corruptam moralis doctrinae faciem laxamque illam actionum moralium regulam, qua ex voto et pro mensura emolumenti certorum hominum conscientiae regi possunt, quamque tot scriptis acerrimis confodere antesignano ANTONIO ARNALDO aggressi sunt; viri acuti doctique, rem tandem omnem in apricum posuisse, et prodidisse luculenter, qua insignis vtilitatis spe illecti viri etiam graues et eruditi, repugnante scriptura sacra, et refragante ipsorum conscientia humanis viribus in rebus ad animae salutem pertinentibus tantum detulerint. Huic vero rei praesidium cum ex sacrorum oraculorum doctrina accersi non posset, philosophia in subsidium vocata est. Cum autem nec Platonica, nec Stoica humanarum virium patrocinium recipere satis valeret, vt nuper a viro quodam doctissimo non sine magna partis aduersae indignatione flammis vltricibus prodita demonstratum [b], Peripatetica philosophia egregie in auxilium adhibita est. Eius enim moralem imprimis partem totam pessimam esse, gratiae inimicam dudum monuit B. LVTHERVS [c], et iam suo tempore eleganter pieque ostendit S. AVGVSTINVS [d], qui obseruat quoque, Dialecticam Aristotelis corruptioni humanae mentis detegendae valde refragari. Qui vero metaphysicam et ethicam Aristotelicam accurate considerat, claris, nisi fallimur, rationibus conuictus deprehendet, vtramque gratiae operationi admodum aduersari, et tribuere homini, quod denegat oraculorum sacrorum fides. Nam dum rebus humanis Deum eximit Aristoteles supremaeque sphaerae alligat, humanam vero mentem extrinsecus illabi, nec ad ipsum hominem proprie pertinere statuit, in illo, quod diuini fontis vestigium habeat, relinquit nihil. Ex qua hypothesi metaphy-

a) Conf. BVDDEVS pec. Differt. de hoc argumento.

b) Parallele de la doctrine des payens avec celle des Iesuites et de la constitution du Pape Clement XI.

c) Loco supra laudato.

d) Contra Iul. L. II. c. 10. L. V. c. 14.

metaphyſica ineptum ethicae Peripateticae ſyſtema ſurrexit, tradens, virtutis vim in ipſo homine quaerendam, mediocritatem affectandam, ex qua ſplendida humanarum virium vitia progenerantur, felicitatemque ciuilem et honeſtatem humanam ſectandam eſſe; quae omnia huic principio inaedificauit Stagirita [e]: *Virtutem conſilio et voluntate fieri, indeque ſpontaneam actionem eſſe*, cuius principium in nobis ſit, vt ſuo ſupra [f] loco iam obſeruatum. Talis cum eſſet Ariſtotelis philoſophia, ambabus manibus eam arripuerunt, quorum intererat, in eccleſia triumphare humanarum virium patrocinium, ſine quo conſtare tot dogmata nequeunt, quae vt conſcientiis praeter diuinarum paginarum praecepta obtruſa ſunt, ita fautores ſuos ditare apta ſunt. Et haec vera quoque cauſſa eſt, cur potiſſimum in Italia, inque conſpectu curiae Romanae philoſophia Ariſtotelica tantum philoſophantium applauſum nacta ſit, curque ad hunc vsque diem Stagiritam exterminare noluerint illi, qui pro ſedis Romanae auctoritate et commodis religionis ſacramento deuincti pugnant.

Seculi XVI ſtudio critico adiuta fortuna Ariſtotelis.

§. IV. Sufficere haec ad commendationem Ariſtotelis apud illos poterant, qui munerum, dignitatum, commodorumque illecebris perſuaſi a receptis opinionibus deflectere nolebant, et tamen Scholaſticas quisquilias peroſi meliorem philoſophandi viam ingredi tentabant. Verum nouam iis rationem ſuggeſſit, animumque valde addit ſeculi XVI in orbe literario genius. Ille enim totus criticus erat, et linguarum eruditarum, maxime Graecae et Latinae historiae veteris, antiquitatum et ſimilium notitia ſuperbiebat, adeoque plus ad artem criticam, quam ad philoſophiam adſpirabat. Qua animorum inter eruditos inclinatione, antiquitatis, literaturaeque veteris, praecipue Graecae, ſtudium ita ſeculo XVI promotum eſt, vt vix aliud tempus maiora in hoc eruditionis genere ſpecimina oſtenderet, quique in republica literaria famam conſequi cupiebant, aliis diſciplinis, quas munera publica iniungebant, hoc quoque ſtudium adiicerent, et eo maxime inclareſcere ſatagerent. Ita vero factum, vt, qui hanc artem criticam ſibi excolendam ſumſerant, cum philoſophiae explicandae munus ipſis eſſet iniunctum, potiſſimum ad Ariſtotelem deducerentur. Is enim cum et ipſe in ſe obſcurus valde ſit, et breuitate ſententiarum difficilis, multa quoque veterem eruditionem reſpicientia admiſcuerit, textus vero eius temporis iniuria valde mutilatus truncatusque et ineptis grammaticorum curis interpolatus ſit, iucundiſſimum et patentiſſimum campum artis criticae ſtudioſi nacti ſunt, ingenii in hoc philoſopho explanando et illuſtrando oſtentandi, et variae eruditionis laudis ſibi acquirendae. Nam ita genuina a ſpuriis diſcernere, obſcuris lucem accendere, veterum opiniones, ad quas reſpexit Ariſtoteles, exponere, breuitati paraphraſi conſulere, et veterum Peripateticorum eruditionem in partes pertrahere ſuam-

e) Magn. Mor. L. III. c. 5.

f) Tom. I. p. 837.

ſuamque facere, atque hoc pacto nomen magnum mereri licebat: eo quod ab his praeſidiis aetas Scholaſtica fuiſſet imparatiſſima, qui vero immortalem ſibi reſtitutione humanae diſciplinae et politioris literaturae nomen fecerant, eodem doctrinae genere inclaruiſſent. Cuius exempla in ſequentibus plurima occurrent, nos hoc loco modo ad Petrum Victorium, Marcum Antonium Muretum, M. A. Maioragium, Iulium Pacium et Franciſcum Robortellum prouocamus, qui cum Peripateticae philoſophiae notitia eminerent, artis potiſſimum criticae praeſtantia ſummam ſibi in ea parauerunt nominis gloriam. Haec vero ſtudia dum ſeculi XVI diligentia vrget, valde quidem Ariſtoteles iuuatur, genuina eius ſententia eruitur, breuitas luculenter illuſtratur, et ſic vera Ariſtotelis mens exponitur, parum vero ipſi philoſophiae affertur auxilii, ipſaque illa ars critica quae Peripatetica ſcripta tantopere commendauit, grammatica magis fuit, quam philoſophica, et ad textum potius reſtituendum explanandumque, quam ad philoſophicam Ariſtotelis illuſtrationem pertinuit. Certe vbi quoque non ad verba tantum, verum ad mentem et dogmata Stagiritae reſpexerunt viri docti, interpretes magis egerunt Ariſtotelis, quam philoſophos Ariſtotelicos. Id quod oculos aliis aperuit, vt cum iſta critica eruditione parum adiuuari philoſophiam cernerent, tandem ipſi quoque philoſophari ſecundum Ariſtotelem inciperent, qua ratione Ariſtotele Petrus Pomponatius cum diſcipulis inter primos vſus eſt. Et ita quidem factum, vt ſeculo decimo ſexto et decimo ſeptimo dimidio vbique Ariſtotelis philoſophia regnaret, et magnopere ſibi pariter atque aliis placerent, qui Ariſtotelem eiusque philoſophiam integritati reſtituerent.

Cauſſae cur inter Proteſtantes retentum genuinum Ariſtotelis ſtudium.

§. V. Ex hoc ipſo vero fonte ratio haurienda eſt, cur Ariſtotelis philoſophia inter Proteſtantes quoque caput extulerit, curque non obſtante graui detrimento, quod ex hac philoſophia in doctrinam Chriſtianam defluxerat, Ariſtoteles tamen illis ſe ita commendauerit, vt diu in his quoque coetibus vnus ille regnare potuerit, vt ex dicendis conſtabit. Quamuis enim infenſum in Ariſtotelem feruauiſſet animum Lutherus, qui probe perſpexerat, quantae ex hac philoſophia corruptelae in Chriſtianam doctrinam inuectae ſint, Philippus Melanchthon tamen, cum ipſe totus quoque honeſtioris diſciplinae cultu occuparetur, et virorum ſummorum, qui in Italia Ariſtotelem ad natiuos ſenſus reuocauerant, exemplo excitaretur, ita admitti poſſe Ariſtotelem ſtatuit, vt in ordinem redactus, ſolique philoſophiae relictus, nihil negotii cum ſacris diſciplinis haberet, ſua tamen philoſophandi accuratione, diſſerendique acumine et artificio praeclare iuuentutis ſtudia iuuaret; vt infra ex inſtituto probabimus. Qua ratione non modo Lutherum faciliorem et fauentiorem Ariſtoteli reddidit, ſed cum totam fere Germaniam partes ſeptentrionales diſcipulis ſuis repleuiſſet, Peripateticam quoque philoſophiam vbique locorum in coetibus Proteſtantium confirmauit, eo tamen diſcrimine, vt a ſacra diſciplina arce-

arceretur, ad quam metaphyſicam Ariſtotelicam ſeculum XVII demum introduxit, vt infra dicendum. Quod exigua philoſophantium vtilitate factum eſſe, merito dolendum, indignandumque eſt Philippo, viro cetera optimo, et de literatura elegantiori inter Germanos immortaliter merito, quod abiecto licet auctoritatis et antiquitatis ſtudio, cum proprio Marte philoſophandum fuiſſet, maluerit ſectariam philoſophiam eligere, et ea duce interpretem magis Ariſtotelis, more ſeculi ſui, agere, quam ſuo ingenio, quod nactus erat optimum, philoſophari. Ita nempe cum inter coecos luſcus imperaret, mallentque philoſophi claudum habere anteſignanum, quam nullum, Ariſtoteles, non obſtante primo eccleſiam emendantium feruore, ex eccleſia eiectus per poſticam iterum admiſſus eſt, et inter Proteſtantes quoque egregie res promota eſſe iudicata eſt, ſi extirpatis ſpinetis, quae Scholaſticorum diligentia et ſubtilitas plantauerat, reuocarentur flores Peripatetici, quamuis fructu, nucleoque carentes. Haec vero vna et ſola ratio eſt, cur inter Proteſtantium coetus, quibus parum intererat, imperare Ariſtotelem, decorum vero erat, in philoſophia quoque iudicii libertatem cum veritate coniungere, ſectaria tamen Ariſtotelis philoſophia, vsque ad Baconis, Grotii, et Carteſii tempora, et vltra, obtinuerit, et cur haud minor inter eos numerus ſit, qui magna eruditionis opinione ſecundum Ariſtotelem fuere philoſophati. Ex dictis autem nobis non monentibus intelligitur, cum tota fere reſpublica literaria Peripateticiſmo infecta fuerit, ſectam hanc reliquas philoſophantium numero et celebritate admodum ſuperaſſe, ceteroſque, qui ab Ariſtotele diuortium fecerunt, iunctos ſimul omnes hanc tamen Ariſtotelicorum genuinorum turbam numero non vincere. Hos vero hac in tractatione enumerare omnes, et impoſſibilis labor eſt et inutilis, et ad ſpecialem magis Peripateticae philoſophiae hiſtoriam pertinet. Sufficiet autem pro inſtituti ratione praecipuos ex hoc numero ſeligere, cum qui inter Romanae eccleſiae aſſeclas Ariſtotelem ducem ſequuti ſunt, tum qui Proteſtantium coetibus nomen dantes ſub eius auſpiciis militarunt. Hi vero et eruditionis celebritate, et meritorum fama nobile ſibi plerique nomen comparauerunt, dignique ſunt, quorum hiſtoriam paulo accuratius explanemus. Reliquorum, ne nimii ſimus, ſtrictim, et per lancem quaſi ſaturam recenſionem dabimus. Eminuerunt autem doctrinae Peripateticae laude inter Romanae fidei aſſeclas, Nicolaus Leonicus, Petrus Pomponatius, Marcus Antonius Maioragius, Daniel Barbarus, Ioannes Geneſius de Sepulueda, Petrus Victorius, Iacobus Zabarella, Alexander et Franciſcus Picolominaei, Cyriacus Strozzi, Iacobus Mazonius, Hubertus Giſanius, Iulius Pacius, Andreas Caeſalpinus, Caeſar Cremoninus. Quorum heroum inter Peripateticos hiſtoriam ſuccincte delineabimus, ea tradituri, quae ad rem praeſentem ſpectant, reliqua enim notiſſimis libris ſuppeditabunt ſcriptores hiſtoriae literariae g.

g) Maxime elogiorum vitarumque ſcriptores, v. g. Iouius, Tomaſſinus, Adamus, ſimileſque. Recen-

Nicolaus Leonicus Thomaeus.

§. VI. NICOLAVM LEONICVM THOMAEVM, iure meritoque primum facimus, qui reiecto Pseudo-Peripateticismo Scholasticorum, genuinam Aristotelis philosophiam restituere orbi literario conatus est. Ante eum enim nemo id tentare ausus erat, adeo omnes Scholasticae philosophiae auctoritas et subtilitatis opinio occupauerat. Fuit is Epirota patre Venetiis genitus, anno MCCCCLVII, vt refert IOVIVS [h], quem eius parentem, dubium non est, in educandis filiis ad exorientem tum politiorem literaturam respexisse. Nam et frater nostri Bartholomaeus Leonicus cognomento Fuscus, iis humanitatis et philosophiae elegantioris praesidiis instructus fuit, vt fratrem Nicolaum adaequasset, nisi praematura eum vitae huic fata eripuissent, id quod ex PIERII VALERIANI [i], relatione nouimus. Docebat eo tempore, vt supra dictum, Florentiae Demetrius Chalcondylas, a quo cum Graecas literas, reliquumque eruditionis apparatum didicisset, dici non potest, quantum cum in eloquentiae studio, tum in philosophia profecerit. Et illius quidem luculentum specimen reliquit, in *variae historiae* libris [k], quos *iuuenis admodum multiplici tum Graecorum tum Latinorum lectione confecerat seposueratque* [l], inque *Dialogis decem*, quos more Academico vulgauit [m]. In quibus eam eloquentiae rationem adhibuit, quae philosophum decebat, recte id probante ERASMO [n], qui hunc virum non minus integris moribus, quam eruditione recondita (qui illo viuo adhuc supererat) laudat. In philosophia autem animum quidem adiecit ad Platonicam philosophiam, quae illo tempore valde efferre caput coeperat; vnde idem Erasmus eum extollit, *quod in adytis philosophiae, praesertim Platonicae, semper religiose versatus ad Platonis ac Ciceronis dialogos effingendos se composuerit:* cum autem Aristotelicam philosophiam rectius et maiori virtute Scholasticae opponi posse cerneret, illam potissimum amplexus est, eo quod purius ex ipso fonte sapientiam Graecam hauriri posse crederet. De quo eius consilio, digna sunt, quae legantur verba IOVII [o], eo quod primi huius restauratoris Aristotelicae philosophiae mentem, quae et reliquorum virorum doctorum in eo stadio currentium sententia fuit, satis luculenter edisserant: *Philosophiam*, ait, *ex purissimis fontibus, non ex lutulentis riuulis salubriter hauriendam esse perdocebat, explosa penitus sophistarum disciplina, quae tum inter imperitos et barbaros principatum in Scholis obtinebat, quum doctores excogitatis barbara subtilitate dialecticorum figmentis, physicas quaestiones non ad veritatis lucem, sed ad inanem disputandi garrulitatem reuocarent, et iuuentus in gymna-*

Recentiori aetate multorum in hoc historiae literariae genere industria eminuit, quorum nomina alibi enumerantur. Nostro tempore laudem inde haud exiguam nactus est eruditissimus NICERONIVS, in memoriis virorum doctrina illustrium, quem tamen merito dolemus, narrationis suae fontes nonnisi parce indicauisse, et interdum narrantium fide deceptum fuisse. Vnde malumus paulo vetustiores sequi, nominareque.

h) cap. 91.

i) De literat. infelic. L. II. p. 84.

k) Vid. VOSSIVS de Hist. Latin. L. III. p. 677.

l) Editos vero anno demum 1531.

m) Vid. FABRIC. Bibl. Lat. med. T. IV. p. 788 seq.

n) In Ciceroniano.

o) Loc. cit.

gymnaſio: Arabum et barbarorum commentationes ſecuta, a recto munitoque itinere in confragoſas ignorantiae crepidines duceretur. Ipſum itaque Ariſtotelem preſſo pede ſequendum, et hac quoque methodo, vt obſeruatum FRANC. PATRICIO *, interpretandum eſſe ſtatuit, ad quod opus eo felicius aptiusque accingere ſe poterat, quo maior illi inerat ſermonis Graeci peritia et antiquitatis atque philoſophiae veteris cognitio. Talis cum eſſet, Patauinae cathedrae praefectus eſt, in qua diu magno applauſu Peripateticam philoſophiam docuit [p], et genuinum Ariſtotelem in hanc Muſarum ſedem primus introduxit. Neque vero ſoli iuuentuti ſtudium commodauit ſuum, ſed interpretando quoque Ariſtoteli ſcribendisque commentariis philoſophicis inſudauit; aitque IOVIVS: *Erudite et luculenter commentarios in parua naturalia Ariſtotelis eum ſcripſiſſe;* GESNERVS [q] autem, ex Michaële Epheſio haec argumenta in libros Ariſtotelis *paruorum naturalium* eum transtuliſſe refert, et alia quoque eius ſcripta philoſophica enarrat, qui videndus. Ceterum et hoc nomine praeclaram laudem meretur, quod teſte iterum IOVIO [r], *vita eius procul a contentione ambitioneque remota fuerit*, et quod PETRVS BEMBVS in eius epitaphio [s] habet, *praeter virtutem bonasque artes tota in vita nullius rei appetens fuerit.* Vnde et *mediocri ſubſtantia, ciuilique frugalitate contentus, ita coelebs et felix vixit, vt nemo vel innocentiae, et doctrinae conſcientia, vel munditia corporis, vel animi nitore beatior illa aetate haberetur* [t]. Peruenit autem iſtius frugalitatis beneficio ad LXXIII aetatis annum, obiitque canitie venerandus, quod plerique tradunt, anno MDXXXIII, pro quo tamen annum MDXXXI ponit Cel. MONETA [u]. Cum hoc philoſopho Patauino non confundendus eſt, quod multis, ipſique P. BAYLE accidit [x], Nicolaus Leonicenus Vicentinus, natus anno MCCCCXXVIII, qui per LX amplius annos Ferrariae philoſophiam et medicinam docuit [y]; idemque in arte ſalutari praeſtitit, quod Thomaeus in philoſophia. Primus enim a barbarie in arte medica reuixit et nugari deſiit [z], et quod ille in Ariſtotele ſuſcepit, in Galeno effecit, nempe vt ad Graecos fontes medicinae ſtudioſi reuocarentur. Vnde factum, vt hunc Galeni interpretem, ab HVETIO [a] laudatum noſtrum philoſophum eſſe perperam nonnulli crediderint, illiusque ſcripta huic adſcripſerint. Obiit nonagenario maior anno MDXXIV, rogatusque qua ratione nullo ciborum habito delectu ſenectutis vitia eluderet? reſpondit: *Ingenium perpetua vitae innocentia, ſalubre vero corpus hilari frugalitatis praeſidio facile tuemur.* De ſcriptis eius praeter

hiſtoriae

*) Disquiſ. Peripat. L. III. p. 149.

p) Vid. NIC. COMNEN. PAPADOPOLI Hiſt. Gymnaſ. Patau. T. I. p. 302 ſeq.

q) In Biblioth. p. 521.

r) Loc. cit.

s) Apud N. CHYTRAEVM Delic. itin. loc. cit. p. 152.

t) IOVIVS loc. cit.

u) Vid. Obſeruationes ad P. BAYLE Dict. T. IV. art. Thomaeus p. 352.

x) Loc. cit.

y) COMNEN. l. c. p. 297. IOVIVS l. c. SCALIGER. Epiſt. 19.

z) Vid. REINES. Var. lect. p. 623.

a) De claris interpret. p. 270.

historiae literariae medicorum auctores [b] videndi GESNERVS [c] et NIC. COMNENVS PAPADOPOLI [d].

Petrus Pomponatius.

§. VII. Ineunte seculo XVI, magna Peripateticae philosophiae laude inclaruit PETRVS POMPONATIVS, haud incelebre inter scriptores historiae literariae nomen [e], quod tamen Peripatetica eruditio impietatis opinione commaculauit. Genuit eum Mantua, virorum doctorum feracissima [f], vbi patre Ioanne Nicolao Pomponatio Mantuano satus est, vt ipse narrat [g]. Annum diemque natiuitatis ponit LVCAS GAVRICVS, MCCCCLXII,[*] d. XVI. Sept. [h] quo auctore scimus, adeo pusillum corpore homuncionem fuisse, vt quodammodo nanus esset. Verum corpori exiguo magnum ingenium natura indiderat, quod praecoci maturitate elegantiam prae se ferebat, dotesque demonstrabat solito maiores. Studiis itaque dicatus in gymnasio Patauino disciplinarum praecepta a publicis professoribus hausit, inter quos imprimis Petrum Trapolinum * praeceptorem habuit. Ita vero philosophiae mysteriis initiatus acerrimo ingenio in eius adyta penetrauit, vt quid Aristoteli placeret, mature intelligeret. Ad docendam itaque iuuentutem animum adiiciens in Patauina schola ludum aperuit, et veram Aristotelis philosophiam, cum Auerroistica, quae tum temporis in Italia regnauit, comparare coepit. Quod cum magnum iuuenum literarum studia aemulantium applausum meruisset, Alexandrum Achillinum [i] in eum armauit, qui tum temporis Pataui, posteaque Bononiae philosophiam Arabico-Aristotelicam magna eruditionis fama docuit, quique cum mores valde paedagogicos nutriret, a Pomponatio, ingenii amoenitatem prae se ferente ita superatus est, vt discipuli eius Petrum, relicto praeceptore audirent. Id quod more Scholastico, magnam in eum Achillini iram et inuidiam concitauit. Qui cum acerrime disputaret, et haud raro Pomponatium pedem referre, manusque dare compelleret, ab eo tamen miro

b) MANGETVS et MERCKLINVS in Bibl. medicis, FABRIC. l. c. p. 787.

c) Loc. cit.

d) Loc. cit. conf. BAYLE Dict. T. III. art. Leonicenus p. 90.

e) Videndi praeter multos, P. IOVIVS c. 71. p. 164. BAYLE Dict. Tom. III. p. 777 seqq. COMNENVS l. c. NICERONIVS l. c. T. XXV. et historiae atheismi scriptores: Maxime vero, qui peculiari dissertatione de eo egit Io. GOTTL. OLEARIVS Ienae 1709. quem, cum magna cura in hoc argumento versatus sit, consultis tamen fontibus, legendum esse putamus.

f) Celebrata ideo SILIO ITALICO Sylu. L. VIII. Mantua Musarum domus etc.

g) In fine libri de Incantatione, et de fato, vbi se filium Ioannis Nicolai Pomponatii Mantuani nominat.

h) In schemat. tr. IV. f. 57. BAYLE l. c.

*) Vid. de Incantat. p. 3.

i) Alexander Achillinus Bononiensis fuit, et primo quidem philosophiam Pataui docuit, postea eandem vna cum arte salutari in patria Schola professus est. Is potissimum Saracenicam Peripateticorum philosophiam secutus est, et inter celeberrimos Auerrois sectatores numerari meruit. Subtilitate vero ingenii parem vix habuit, indeque disputandi acumine Pomponatio iuueni longe fuit superior. Qui cum interdum in publicis disputationibus Achillini syllogismis irretiretur, ingenii festiuitate aduersarium repulit, valde enim superciliosum et Scholasticos mores prae se ferentem Achillinum ingenii amoenitas, quae in Pomponatio fuit, superare facile potuit. Scripsit multa Achillinus et philosophica, enarrata a COMNENO Hist. Gymnas. Pat. T. I. p. 298. et FABRICIO Bibl. Lat. med. T. I. p. 159. et medica, enumerata ab ABR. MERCKLINO in Lindenio renouato P. I. p. 23. Conf. BOECLER. Bibliograph. crit. p. 134. et scriptores historiae liter. Bononiensis, BVMALDVS, ALIDOSI, aliique.

miro saepius artificio victus est. Rem ita narrat IOVIVS [k]: *In coronis consessuque doctorum cum exercitatione perutili ad praetoriam porticum disputaretur, ita mirus Pomponatius euadebat, vt saepe ancipiti et cornuto Achillini enthymemate circumuentus, superfuso facetiarum sale aduersarii impetum ex illis gyris et maeandris explicatus eluderet.* Fatemur tamen, in scriptis Pomponatii hanc eius ingenii amoenitatem exulare, quae barbariem seculi XV sapiunt. Ex Patauina vero academia ad Bononiensem se conuertere Pomponatium coëgit bellum, quod inter Venetos et Cameracensis foederis socios magna tum Italiae calamitate ardebat [l]. Ibi similiter philosophiam docuit, eique more illius temporis artem salutarem iunxit [m], cumque Achillinus fatis interea temporis functus esset, eius locum famamque, vti verisimile, occupauit; quamuis nihil ea de re accurate scriptores eius temporis definiant. Ibi hanc eum methodum adhibuisse ait IOVIVS [n], vt Aristotelem simul atque Auerroëm explicaret, ita enim postulabant mores istius temporis, suauique ac praeclara voce, et elocutione emendata atque leni in instituendo, volubili et concitata, in infringendo, graui sedataque, cum decerneret, vteretur. Quae res eum iuuentuti scholasticae vehementer commendauit. Cum autem ipsum sibi Aristotelem sequendum statuisset, hancque philosophiam exprimendo a nonnullis ecclesiae dogmatibus dissentiret [o], aculeis autem nonnumquam homines sacros exciperet, cucullatos fratres, velut crabrones, in se concitauit, qui eius contraire conatibus omnibus viribus aggressi sunt, parum tamen promouerunt, cum summa eruditionis eius esset existimatio, isque in doctrina ecclesiae iudicio se submittere, et problematice tantum de Aristotelis mente disputare profiteretur [p]. Eruditionis itaque praestantia, et discipulos nactus est celeberrimos, quorum infra faciemus mentionem, et facultates acquisiuit amplissimas, sic vt filiae, quam vnicam habebat, mille ducatorum dotem porrigeret [q]. Suspicamur tamen, non ex sola philosophiae professione, sed ex salutaris quoque artis praxi, et forte ex trino, quod nonnullis iniisse dicitur, matrimonio tantas ad eum diuitias confluxisse. Alii tamen coelibem faciunt [r]: alii tres reliquisse filios contendunt. Obiit ex stranguria, teste IOVIO [s], sexaginta tres annos natus, ex quo patet, mortalitatis exuuias eum anno MDXXV

k) Loc. cit.

l) De foedere hoc inter Maximilianum I. Imperat. Iulium II. P. R. Ludouicum XI, Galliae, et Ferdinandum catholicum Hispaniae regem anno 1507. Cameraci inito, quo dura et acerba quaelibet passi sunt Veneti, annales reipublicae ad h. a. consulendi sunt. Dux tum ei praefuit Leonardus Loredanus.

m) Eam se a Petro Roccabonella didicisse ait de fato L. V. c. 6. p. 973.

n) Loc. cit.

o) Inuidiam Pomponatio conflauisse negatam ex Aristotelis mente animorum immortalitatem, monet IOVIVS: et incautius eum clerum interdum pupugisse, exemplo satis luculento ex libro de fato, L. V. p. 923. discimus. Ita vero crabrones irritari necesse erat. Quo effectu quibusque litium clamoribus, enarrat P. BAYLE l. c. not. C. et nos infra tangemus.

p) Vid. Peroratio libri de incantatione p. 325. Opp.

q) BAYLE l. c. ex Gaurico.

r) Naudaeana p. 31.

s) loc. cit. hunc itaque BAYLIVS non consuluit, cum diceret, ignorare se eius emortualem; nam ex Gaurico natalem notauerat.

MDXXV depoſuiſſe. Errant itaque [t] qui annum emortualem MDXII, vel MDXXX [u] ponunt. Quamuis autem impie prorſus obiiſſe, ſcripta illi a diuerſis epitaphia innuant [x], eo quod de animae immortalitate ſecundum Peripateticos ſtatuendo futuram vitam poſt funera negaſſet, HIERONYMVS GRATALORVS tamen, qui opera eius philoſophica recudi fecit, teſtibus allegatis iis, qui eum nouerunt ſuperſtitem, affirmat, pie pro eo tempore vitam cum morte commutauiſſe. Sepultus autem eſt in patria, in ſepulchro cardinalis Herculis Gonzagae [y]. Non deneganda eſt philoſopho Mantuano ingenii praeſtantia, iudicii acumen, doctrinae varietas. Imprimis laudanda eius diligentia, quae cum difficultates quaedam eſſent ſoluendae, eum in anguſtias redegit, et inſomnem inſanumque reddidit. Quam vbi reprehendit P. BAYLE [z], prodit luculenter, ſe verba philoſophi ipſa non inſpexiſſe. Ita pariter modeſtia eius laudanda eſt, et in perferendis inimicorum perſecutionibus patientia. Vnde vero collegerit OLEARIVS fuiſſe auarum, numorumque corradendorum cauſſa tertias nuptias ambiuiſſe, non videmus, et miſera ea ratiocinatio eſt, praeſertim cum incerta ſint, quae de eius matrimonio traduntur. Rectius, niſi fallimur, in eo culpatur, quod cum ingenii acie non deſtitueretur, eam tamen ſectariae philoſophiae et auctoritatis praeiudicio ſupprimere, quam abiectis his impedimentis ſobrie et accurate philoſophari maluerit, et imaginationis feruore ſe in deuia abripi paſſus ſit. Vnde iudicium de eo fieri poteſt, vtrum eum inter philoſophos locum obtinuerit quem ei tribuunt, non ſui tantum temporis homines [a], ſed et noſtrae aetatis viri docti, qui ingens ei philoſophiae acumen [b], argumentorumque ſoliditatem tribuunt. Etſi enim denegari eruditio philoſophica Pomponatio non poteſt, facileque ferendum eſt, quod non nemo dixit [c], non vidiſſe ſe philoſophum quemquam, etiam aduerſus Pomponatium ſcribentem, qui eum non laudauerit, comparate tamen id intelligi debet, ſi cum minorum gentium hominibus conferatur eius eruditio. Satis enim acute et ingenioſe diſputat, et quamuis id ſibi, rei difficultate commotus, non arroget [d], accurate tamen in Ariſtotelis et commentatorum, praecipue Aphrodiſaei mentem penetrat. Aſt vbi ad ipſam veritatem reſpiciendum erat, dici non poteſt, quantum acumen retuderit praeiudiciorum, praecipue auctoritatis Ariſtotelicae, robur, et vana quaedam, atque inepta ſuperſtitio, quae cum ex melancholico potiſſimum temperamento eſſet

t) Lexicographi, KOENIGIVS, MORERI, HOFMANNVS aliique nominati a BAYLIO et OLEARIO ll. cc.

u) FREHERVS in Theatro p. 1441.

x) Exhibentur ea a IOVIO, OLEARIO, KOENIGIO, qui videndi.

y) Luculentum hoc teſtimonium eſt, eum ſine impietatis ſuſpicione fuiſſe mortuum.

z) loc. cit. not. L. Non vero dicit Pomponatius difficultates de fato et libero arbitrio eum ſtultum reddidiſſe, vt putat Baelius, ſed inſanum, id eſt, ſtilo Pomponacii aegrum. Sequentia verba vero, quibus „philoſophum perpetuis curis „et cogitationibus rodi, non ſitire, non fameſcere, non dormire, non exſpuere, ab omnibus irrideri“ etc. dicit, id ſolum volunt, ſummam philoſophi diligentiam ab ardelionibus cuculatis contemni: neque ideo culpandus erat Pomponatius. Verum ipſum de fato librum Baelius non viderat, vt ipſe fatetur: et tamen cenſoriam in eum exercet virgulam.

a) GRATAROLVS l. c.

b) Naudaeana p. 31. BAYLE l. c.

c) NAVDAEVS l. c.

d) Vid. praef. libr. de fato.

esset coorta, monstra quaedam opinionum illi fecit commendatissima, et eiusmodi dogmata persuasit, quae a sani liberique iudicii philosopho non expectaueris. Quis enim, quaeso, vel in mediocri philosopho, suis facultatibus libere, et vt decet, vtente feret: vaticinia deberi temperamento melancholico? sanctorum inuocatorum auxilia adscribenda esse imaginationi atque fidei aegrotorum, ita vt canis etiam ossa, si simili fide respiciantur, idem efficiant: Excitauisse naturalem imaginationis vim, vel pluuiam miraculosam orantibus concessam, vel apparentem S. Coelestini in aëre imaginem; nasci sub certa constellatione homines, qui naturali vi pollent, tempestatibus, mari, ipsique diabolo imperandi; miraculorum virtutes latere in herbis lapidibusque; statuendum esse maximum astrologiae pretium, et quae alia sunt, his παραδοξωτέρα καὶ ἀσοφωτέρα, quae in libro *de Incantatione* plenis buccis praedicat? Haec enim prorsus eiectam a praeiudiciis iudicandi vim naturalem fuisse, luculenter euincunt. Quare non immerito dicam scripsit D. G. MORHOFIO [e] cel. HEVMANNVS [f], asserenti, *omnes eum Peripateticos argutia superauisse;* cum certum sit iudicii aciem, quam in detegendis veris Peripateticae philosophiae principiis demonstrauit, a superstitione et imaginationis nimium ferocientis aestu, variisque praeiudiciis fuisse suppressam. Acu itaque rem non tetigit, quisquis numum [g] Pomponatii memoriae dicauit, in quo praeter ouem patientiae symbolum aquila, acuminis nota exprimitur. Facilius enim in ineptis illis somniis, quae mira subtilitate persequitur Pomponatius, fanaticum quoddam philosophandi genus, quam sobriam acutamque philosophiam dignoscas. Ipsam vero melancholici temperamenti, quod naturalem ingenii vim apud Pomponatium suppressit, notam attentus Lector deteget in stilo barbaro, inepto, confuso, et Scholasticorum stabulum redolente, ex quo facile taedium legenti obrepit; quas dicendi scribendique ineptias comitatur methodus obscura, Scholastica, spinosa, et obiectionum atque responsionum catenis ita implicita, vt non nisi summa attentione adhibita auctoris mens perspici queat. Quod vitium equidem in Scholasticorum scholis contraxisse Pomponatium, facile nobis persuaderi patimur, parum tamen inde excusari philosophum putamus, cum eo, quo is vixit, tempore, honestior disciplina et elegantiores literae in Italia dudum surrexerint. Nihil tamen magis in Pomponatio reprehendendum, quam ineptus Aristotelis totiusque Peripateticae philosophiae amor, qui monstrosas ei opiniones valde commendauit, quibus factum est, vt aduersarii cateruatim in eum insurgerent, eumque ἑτεροδοξίας postularent. Nempe profunde inspexerat Aristotelis systema Pomponatius, cumque imprimis Alexandro Aphrodisiensi duce vsus fuisset, illo interprete probe

e) Polyhist. T. II. L. I. c. II. p. 55.
f) Act. phil. Vol. II. p. 336.
g) Eius ἔκτυπον praefixit dissertationi suae OLEARIVS, et repetiit HEVMANNVS l. c. p. 689.

probe intellexerat, quae huius philosophi esset de natura animae humanae opinio, quae totius physiologiae Peripateticae constitutio. Eam cum Arabica philosophia, quae eo tempore multis in Italia placebat contulerat, et nec Auerroëm in omnibus sequendum putauerat, neque deserendum in omnibus, ita vero ipso Auerroë peior φιλοσοφȣμένοις suis euasit. Satis clare id intelligent, qui Auerrois atque Pomponatii inter se placita comparauerint, nec sine iucunditate videbunt, qua ratione, dum Auerroismum emendare cupiebat Pomponatius, ipso Auerroë factus sit deterior. Obseruauit id iam SPONDANVS [h], tradens: „Pomponatium Iouii praeceptorem in philosophia, enarrantem Aristotelem et Auerroëm Bononiae, „animas post corporis mortem interituras ex sententia Aristotelis probare conatum, iuuentutem valde corrupisse, se eo tuentem, quod philosophice loqueretur, sed aliter cum Christianus esset, sentiret". Quae verba praeter rem carpit P. BAYLE [i], eo quod supponant, Pomponatium Auerroisticam hypothesin de vnitate intellectus humani in omnibus hominibus fuisse secutum, cum tamen Auerroismum hunc ipse in libro *de Immortalitate animae* prolixe oppugnauerit, et velut, monstrosam recteque a Thoma Aquinate explosam exagitauerit [k]. Hoc enim verum quidem est, nec Auerroistici huius dogmatis accusari illum posse, luculenter locus ille testatur: at nihil hoc impedit, quo minus conspirante veritate dici possit, Auerrois philosophiam Pomponatium in errorem coniecisse, vt dum vnitatem intellectus agentis, immortalis et diuini, velut monstrosam et ab Auerroë Aristoteli temere affictam reiiceret, ipse animam mortalem esse assereret. In ea enim erat Pomponatius sententia: „Auerrois dogma „alienum esse ab Aristotele, verum hoc esse figmentum, et monstrum ab „Auerroë confictum". Ad hanc opinionem eum adduxerat partim odium, quo Auerroistas, et imprimis aduersarium suum Achillinum prosequebatur, partim lectio Alexandri, qui eam, quae in nobis est animam, mortalem esse, et velut formam hominis, soluto corpore perire dixerat. Cum itaque Pomponatius Auerrois et Alexandri placita inter se compararet atque committeret, nec quae ex hypothesi Auerrois pro animarum immortalitate afferebantur, rationes ei satisfacerent, eo quod monstroso dogmate niti cerneret, ipse vero aliam ratiocinandi, quam Aristotelis, artem et philosophiam nullam admitteret, necessario ad hanc de mortalitate animae doctrinam deferri eum oportuit, ratum ita se γνησιωτέρως secundum Aristotelem philosophari. Ex quibus iam intelligi potest, quo sensu verum sit, Auerroismum Pomponatium in errorem seduxisse, et hinc ea emendanda sunt, quae P. BAYLE [l], ex vna parte disseruit et nos olim [m] ex altera parte non satis luculenter hac de re diximus. Non ignorabat Pomponatius, hanc doctrinam, immo alias quoque, quae genuinam Aristote-lis

h) Ad ann. 1513. n. 20. p. 308.
i) loc. cit. not. B.
k) cap. 3. et 4.
l) Loc. cit.
m) In German. Hist. phil. Opere T. VI. p. 167.

Ita vero nudatum hostibus exponebat latus Pomponatius, cum Auerroistae intellectui agenti vniuersali immortalitatem asserentes, erroris non essent suspecti.

lis mentem exhibuiſſent, repugnare fidei Chriſtianae dogmatibus. Id tantum abeſt, vt negauerit, vt id ipſe caute candideque monuerit [n], faſſus, *ſe iis non conſentire, qui viam fidei cum Ariſtotele conuenire credunt; ſibi namque videri, has vias incompaſſibiles eſſe.* Idque in pleriſque etiam Ariſtotelicae phyſiologiae capitibus demonſtrauit [o], oſtendens, *doctrinam Peripateticam non eſſe veram, ſed mancam.* Verum ſi tamen ſecundum Ariſtotelem philoſophandum ſit, aliter ſtatui non poſſe, monuit; ſed haec tantum ὑποθετικῶς afferi [p], et a ſe illa modo dici, *quae Peripatetici dicere veriſimiliter haberent. Reſponſiones itaque ſuas tamdiu tenendas eſſe, dixit, donec meliores reperiantur, ſe enim verius nihil quam aliquid ab aliis accepiſſe. Quantum autem religionem attinet, ſi quid in ſuis dictis offendatur, quod ſanctae eccleſiae catholicae aduerſetur, vel ei minus placeat, illud totum ſe reuocare, et humiliter eius correctioni ſe ſubiicere* profeſſus eſt, et hac ratione nihil ſe feciſſe autumauit, quod Chriſtianum philoſophum dedeceret. Haec licet ipſe in ſcriptis ſuis aſſereret, et ſcripta etiam apologia latius proſequeretur [q], inuidiam tamen declinare non potuit, valdeque conatus impii amicis eius quoque diſplicuerunt, clerus autem, quem offenderat, exoptatam eius perſequendi occaſionem nactus, nihil non mouit, vt impietatis reus haberetur. Nec negari poteſt, Pomponatium dogma hoc de mortalitate animae, in quantum id ex philoſophia innoteſcit, non modo ſcripto, ſed et viua voce docuiſſe, et pernicioſam ſententiam lectionibus ſuis, quas ad iuuenes habebat, interſperſiſſe: ipſe enim, qui ex diſcipulorum eius numero fuit, id IOVIVS [r] teſtatur, conqueſtus *hoc dogmate ad corrumpendam iuuentutem diſſoluendamque Chriſtianam diſciplinam nihil peſtilentius induci potuiſſe.* Quamuis autem ſe haec Peripatetice tantum diſputare ſemel iterumque moneret, cauſſareturque [s], *quaeſtionem de immortalitate animorum eſſe neutrum problema, ſicut etiam de aeternitate mundi: et nullas rationes naturales adduci poſſe cogentes animam eſſe immortalem, ſed ex luce et veritate per filium manifeſtata indubie eam immortalem eſſe, aſſerendum eſſe;* haec tamen dicis cauſſa tantum profiteri iudicatus eſt. Et imprimis valde offendit omnes, quod iuuenum animos ante ſcriptum de immortalitate animae librum hac impietate imbuiſſet. Cuius argumentum eſt, quod iam anno MDXIII contra mortalitatis animae aſſertores triſulcum fulmen vibrauerit Leo X. Iuuenum autem animi cum doctrinam valde vitiis, praeſertim in eo vitae genere, quod hi ſequebantur, fauentem excepiſſent, coniici inde nullo negotio poteſt, eos iſto dogmate valde fuiſſe corruptos, tantoque praeceptore praeeunte ad impietatem declinauiſſe. Qua de re acerbe conqueſtus eſt GVILELMVS POSTELLVS [t], qui, poſtquam velut atheiſmi magiſtrum Ariſtotelem accu-

n) De Fato L. III. c. 1. p. 753.
o) De Incant. p. 310. 222.
p) Vid. Peroratio libri de Incantatione.
q) Vid. de Incant. p. 222.
r) Loc. cit.
s) De immort. animae c. 15. p. 124.
t) Apud LAVNOIVM de fortuna Ariſtot. c. XIV. p. 269.

cusauerat, ita inter alia pergit: *Ad haec eo impietatis profecti sunt multi, vt, quod publice isti non auderent, ob legum seueritatem, sub Aristotelis nomine ausi sint profiteri, vt proximis istis annis perditissimus quidam nebulo Pomponatius cum summo Italiae probro ausus sit, scriptis etiam summis pontificibus oblatis, et tantum non suasis conari, vt ex Aristotele demonstraret, mortales esse animos: et ita bellua inualuit in ea impietate, vt etiam in gloria ponant quidam Parisiis eius doctrinae interpretes, se Perreti aut Pomponatii esse discipulos.* Tanta itaque cum ex impio dogmate asserto pernicies timeretur, et imprimis liber iste Bononiae anno MDXVI typis exiisset [u], nec, si Postello fides, plane in aula Romana displicuisset, quod tamen pernegat MOTHAEVS VAYERIVS [v], clerus tot caussis conspirantibus commotus licentiae philosophi Bononiensis obuiam eundum esse statuit. Qui multo magis moleste tulit, patriarchae philosophorum hanc a Pomponatio impietatem tribui, quam, inter Christianos eam disseminari. Venetiis itaque, teste SYLVESTRI [x] liber ignibus addictus est, grexque Christianus publica praeconis sacri voce monitus, vt ab hoc veneno sibi caueret [y]. Ipsi vero Pomponatii discipuli et amici scandalum sublaturi contra praeceptorem scripsere, inter quos maxime Contarenus, postea cardinalis, fuit, cuius responsionem velut doctissimam et vberrimam Pomponatium collaudasse ait IOANNES CASA in *eius vita* [z]; sero vero, si verum est, factum esse oportet. Pomponatius enim opinionem suam non dimisit, sed Contareno aliisque, qui in eum insurrexerant, edita apologia ita respondit, vt nouis fulcris hypothesin confirmaret. Res itaque cum indies deterior videretur, Romam delata est. Vbi licet et Leonem X, P. M. et Petrum Bembum cardinalem Pomponatio, eiusque dogmati fauere nonnulli suspicarentur [a], tanta tamen indignatione librum exceperunt censores publici, vt flammas vltrices Pomponatius non euitasset, nisi Bembi patrocinio esset defensus. Augustinus Niphus autem refutare Pomponatii impietatem a pontifice iussus est, eo quod in concilio Lateranensi hoc dogma PP. obelo iam confixissent [b]. Cui tamen, patrocinio aulae Romanae tutus Pomponatius, *Defensorium* opposuit. Id quod ita male habuisse Petri patrem Ioannem nonnulli referunt, vt eum abdicaret [c]. Tota autem philosophi Mantuani defensio istis potissimum capitibus absoluebatur: Secundum Aristotelem, et, (quod in fer-

u) Recusus est Basileae 1534. vel serius forte vid. Ven. VOGTIVS Cat. libr. rar. p. 466.

v) Dial. V. quos Orasii Tuberonis nomine Gallice edidit. p. 295. Possunt autem verba Postelli hunc quoque sensum habere: eum oblato libro tantum non persuasisse pontifici et cardinalium collegio, neque ex Aristotele immortalitatem animae posse demonstrari, neque id officere doctrinae Christianae, quae satis luculenter hoc dogma stabiliat. Quod verum esse ex iis patet, quae de responsione Bembi ad patriarcham Venetum refert LE NOBLE Tableaux des philosophes T. II. p. 80. apud BAYLE l. c. not. C.

x) Strigimast. L. V. c. 5. apud SPIZEL. Liter. fel. p. 173.

y) LE NOBLE l. c. vbi excerpta afferuntur ex eius apologia.

z) pag. 184.

a) Vid. nota (v). Nota suspicio atheismi, qua premebantur Leo X, et Petrus Bembus, vid. BAYLE Dict. T. III. art. Leon, not. I. p. 83 et quos laudat.

b) Attulimus decretum concilii Lateranensis in antecedente Tomo.

c) OLEARIVS loc. cit.

feruore disputationis constitutus, affirmabat) ex principiis rationis immortalitatem animae demonstrari non posse, certissimum autem fidei dogma esse, proque eo defendendo asserendoque mori se esse paratissimum. Mutauisse tamen Pomponatium mentem [d], vel si dicendum quod res est, poenituisse eum, quod non cautius mercatus sit, et THEOPHILVS SPIZELIVS [e] asserit, et imprimis, qui idem argumentum tractauit, ANTONIVS SIRMONDVS prodit. Is enim vbi in Gallia nonneminem Pomponatii librum, non adiecta refutatione, typis recudi fecisse obseruat, addit [f]: „Quem repugnante auctore, nescio quis curiosus, aut impius, nouis ty„pis iusserat in lucem exire solitarium et sine responsione Iauelli, quam „ipse Pomponatius scripta ad eum epistola ita olim comprobarat, vt palam „rogarat edici, se quoque suffragante persperssum suo libro venenum hoc „antidoto nisi diluatur, pestiferum esse, ac toti humano generi extime„scendum". Quod vtrum verum sit, et si verum, vtrum vel animi sententia professus sit Pomponatius, an ad declinandam inuidiam et calumniam scripserit, dicere non habemus, cum istam epistolam, ad quam prouocat Sirmondus, reliqui ignorent, qui de Pomponatio scripserunt. Illud ex supra dictis certum, eum in Christianae fidei communione atque opinione orthodoxiae fuisse mortuum, et ideo Ganzagae cardinalis tumulo honorifice illatum, quod factum non fuisset, nisi ab imputato crimine se satis purgauisset. Non tamen haec omnia obstare potuere, quo minus atheismi nota etiam post fata Pomponatio a plurimis inureretur, quorum nomina adduxit Cl. REIMMANNVS [g]. Fuerunt tamen, qui philosophi celeberrimi miserti eius apologiam susciperent. Inter quos imprimis editor operum eius GVILELMVS GRATAROLVS Bergomas, Medicus Basileensis est, qui valde *ignaris Pomponatii obtrectatoribus et Aristarchis* succenset, *qui illum de animae immortalitate non bene sensisse nugantur, cum ipse in libro ea de re ante annos XLV* [h] *edito ex Aristotelis mente loquatur: in istis vero, vt legenti amborum librorum postrema et prima capita et alibi etiam clare patet, se vt Christianum decet sentire ac tenere asserit, et ecclesiae iudicio non semel atque iterum se suaque subdit: et testibus iis, qui eum nouerunt superstitem, pie pro eo tempore vitam cum morte commutauit: nam se ac sua ecclesiae catholicae subiecit, sique diutius vixisset, mirum quam fuisset veritatis acerrimus, vt puto, assertor.* Idem sentiunt alii viri docti, aequius de incerta eius mente, statuendum esse rati. Monent enim [i], saluis hypothesibus Aristotelicis et Alexandreis aliter statuere Pomponatium non potuisse, cum totius physiologiae Peripateticae connexio, ita statui postulet. Fassum autem esse Pomponatium, se illi tamen dogmati ex animo

 adhae-

d) Conf. Io. WIERVS de Praestig. daemon. L. VI. p. 569.

e) Loc. cit.

f) De Immortal. animae p. 2.

g) Hist. atheismi S. III c. 4. §. 8. p. 361 seqq. quibus facile plures addi possent.

h) Scripsit haec Gratarolus anno 1567. inque eo falsus est, nam liber de Immortalitate animae anno 1516. editus est, non vero anno 1522.

i) Ita imprimis P. BAYLE l. c. not. F.

adhaerere, licet ex eorum numero esse dicat, quae certissima tantum ratione ex reuelatione innotescant, adeoque pro articulo fidei habuisse, rationi, maxime vero Peripateticae philosophiae, ignoto. In eo vero socios habuisse viros multos summos, et vitae pietate et doctrinae puritate venerabiles, qui haud leuibus rationibus inducti asseruerint, immortalitatem animae philosophiae demonstrationibus non subiici, eiusque certam cognitionem ex scriptura tantum hauriendam esse. Impossibile autem esse, et ab amoris Christiani natura alienum suspicacius contendere, dicis caussa tantum ista distinctione fuisse vsum, de internis enim animi sensis iudicare homines non posse. Talia sunt, quae pro Pomponatio dixerunt GISB. VOETIVS [k], IENKINVS THOMASIVS [l], PETRVS BAYLE, IO. FRANC. BVDDEVS [m], IO GOTTL. OLEARIVS [n], et G. G. LEIBNITIVS [o]. Quae eleganter quidem et erudite monentur, nec in se considerata reiicienda sunt, ad Pomponatium tamen, si quid iudicamus, applicari vix possunt. Cuius rationes paulo prolixius exponendae sunt, et sic occasio quoque arripienda, ostendendi, paulo plenius expositis Pomponatii placitis, quam pestilentes fructus tulerit eo tempore philosophia Peripatetica. Ipsi enim libri Pomponatii consulendi sunt, non modo quos *de immortalitate animae* scripsit, sed imprimis illi, quos *de incantationibus*, et *de fato, libero arbitrio, praedestinatione et prouidentia Dei* edidit [p]. Qui cum rarissime occurrant, paucisque visi sint, mirum non est, viros doctos iis non inspectis accurate satis de placitis Pomponatii non iudicasse. Sed et reliqua eius scripta rarissima sunt [q] vt ipse *Nomenclator operum eius manuscriptorum et euulgatorum*, qui ex bibliotheca IOANNIS BOVRDELOTII teste LABBEO [r] prodiit. Nos cum ipsas illas tractationes a Gratarolo curatas [s] in manibus habeamus, quid nobis de philosophia Pomponatii videatur, ita candide aperiemus, vt Lectoris arbitrium in partes vocare liceat.

Pomponatii φιλοσοφήμενα de fato.

§. VIII. Pomponatii autem scripta cum attentione legentibus, et quod eorum obscuritas postulat, relegentibus manifestum quidem est, Mantuanum philosophum Aristotelem sibi ducem elegisse, et cum Auerroëm non in omnibus Stagiritae mentem assecutum esse crederet, ad Grae-

k) Disput. Theol. T. I. p. 197.

l) Hist. Atheismi c. 7. §. 4. p. 60.

m) Thes. de atheismo c. 1. §. 24. p. 116 sq.

n) Diss. cit.

o) Disc. praelim. ad Theodic. §. 11.

p) Prodiisse editionem Venetam 1525. fol. refert, qui eam vidit desideratissimus CROSAEVS Hist. itin. liter. p. 73. conf. VOGT. l. c. p. 467.

q) Pleraque ad naturalem philosophiam pertinent, suntque inter ea Dubitationes in IV. libros meteorologicorum Aristotelis.

r) Biblioth. bibliothecar. p. 297. Conf. VOGT. l. c. OLEAR. l. c. §. 36. p. 33. 34. Additiones ad Naudaeana p. 161.

s) Liber de Incantatione prodiit eodem Gratarolo curante Basil. 1556. et postea 1567. posterior de Fato eo ipso anno cum ista tractatione, titulo: Petri Pomponatii philosophi et theologi doctrina et ingenio praestantissimi opera. Et hunc quidem iam ante prodiisse, ex nota (p) constat. Illum autem Gratarolum primum edidisse diserte in prima editione, quae longe rarissima est, dicitur. Ex quo corrigendae Relationes innoc. 1702. p. 828. Recensionem rarissimorum horum librorum dedere auctores Relat. innoc. loc. cit. STRVVIVS Bibl. antiq. 1705. p. 249. omniumque accuratissime Cel. HEVMANNVS Act. phil. Vol. II. p. 339 seqq. Nos prima editione libri de Incantationibus vtimur.

Graecos interpretes, maxime vero ad Alexandrum Aphrodiſaeum diuertiſſe, idque ſibi negotium dediſſe, vt genuinam Peripateticae phyſiologiae mentem pernoſceret. Quamuis enim ipſe fateatur [t], *infinitorum pene auctorum ſcripta ſe legiſſe*, non negat tamen, *ignorantiam in iis ſuam, quae fecerit, vt ex iis minime ſibi ſatisfacere potuerit, quaeque eum coëgerit, peculiares dubitationes ſuas aduerſus eorum dicta in vnum redigere atque libellum compilare, quem de fato et libero arbitrio ediderit.* Maxime autem eo ipſo loco ſe ad Alexandrum Aphrodiſaeum reſpexiſſe, eiusque hypotheſes integro libro primo excuſſiſſe ait, quod ille admodum copioſe Peripateticam opinionem explicuerit. Quod Ariſtotelicae philoſophiae ſtudium effecit, vt cum de naturae miraculis atque inſolitis operibus, quae incantationes dici ſolent, rogatus a quodam medico Mantuano cauſſam dicere vellet, quaeſtionis difficultatem praefatus [u], eo *quod de his Ariſtoteles aut parum, aut nihil verba haberet, et difficile ideo ſit, quid ipſe ſenſerit velle indicare, multi autem qui hoc facere tentauerint, ridiculi habiti ſint:* tandem, vt erat modeſtia ſingulari praeditus, diceret: *quod ſi rei non ſatisfecero, vt vereor, non parum mihi erit tuae petitioni ſatisfeciſſe, non enim poſtulas tibi aperiam, quid Ariſtoteles ſenſerit, hoc enim fortaſſis vires noſtras ſuperat, ſed quid Ariſtoteles ſenſerit, quod noſtrum exiſtimem, pro poſſe aperiam.* Ex quibus eius verbis clariſſimum eſt, Pomponatium ſuppoſito ſyſtemate Ariſtotelis phyſiologico, quale illud ſchola Alexandrea explicuit; vt *Tomo ſecundo* dictum, de rebus naturalibus philoſophari inſtituiſſe, hancque philoſophiam ſuam feciſſe. Pro interprete itaque Ariſtotelis habendum eum eſſe, nemo forte negauerit, qui librum *de Incantatione* legerit. Et hac quidem ex parte impietatis nota illi non inuri magis poteſt, quam aliis, qui, ſi Ariſtoteles ſequendus ſit, immortalitatem animae affirmari non poſſe profeſſi ſunt, nominati Lvd. Cerdae [x] cuius locum repetiit Nic. Mallebranchivs [y]. Aſt vbi ex altera parte Pomponatium intuemur, fatendum omnino eſt, valde ſuſpectum eum eſſe impietatis, qua Ariſtotelicas nugas ſequi, quam pie ſobrieque philoſophari maluit, adeo monſtroſa, et a ſanitate doctrinae abhorrentia inque ipſam Chriſtianam religionem iniuria ſunt ea maxime, quae in libro *de Incantationibus* ſuggerit. Nec his retundendis ſufficit apologia Grataroli ad primam illius libri editionem inter alia ita praefantis: *Prima cauſſa cur iſtud doctiſſimum ac iucundum opus nunquam in vſum publicum emiſerit quisquam, haec eſſe videtur, propterea, quod is auctor, ſicut in quibusdam aliis ſuis operibus, non vſque quaque bene de animae noſtrae immortalitate, ita in hoc de nonnullis miraculis in Chriſtiana religione vulgo receptis, parum bene plerisque ſenſiſſe videretur: ſed meminiſſe*

t) Praef. libri de fato et libero arbitrio Opp. pag. 370.
u) In epiſtola libro praefixa.
x) Ad Tertvll. ad Reſurr. carn. c. 2.
y) De la recherche de la verite Lib. II. c. 6. p. m. 209.

nisse debebant, qui sua legerunt, vel illum publice profitentem audiuerunt, eum dicere solitum, se vt philosophum, hoc est, Aristotelis sectatorem, cuius quam studiosissimus fuit, non tenere absolute animi immortalitatem, neque ex Aristotelis doctrina omnino defendi posse: vt vero Christianum, se ab ecclesia catholica non dissentire: id quod etiam in hoc suo ex postremis opere, praesertim in primo et vltimo capitibus non obscure fatetur. Idem de veris miraculis asserit, pro quibus tuendis non veretur semel atque iterum ipsum suum Aristotelem ac Platonem, aliosque philosophos ignoratiae arguere, et illorum doctrinam, quod ad Christi miracula et religionem, Deique omnipotentis cognitionem attinet, insufficientem ac coecam asserere. Nam vt verum quidem est, anxie haec et magna cura in prologis et epilogis suarum tractationum inculcare Pomponatium, ita satis tamen luculenter passim prodidit, se ad declinandam tantum inuidiam, euitandaque fulmina cleri ea dicere, praeferre se vero Aristotelem et Alexandrum suum Christianae religioni, et, cum haec doctrina cum Peripatetica non consentiat, cupere se, vt Lycei auctoritas prae ecclesiae fide salua maneat atque inconcussa. Quod vt in aperta luce constituatur, ipsae Pomponatii paginae euoluendae sunt, in quibus ea regnat impietas et tantus Christianae religionis contemtus, vt eam insuper habuisse sit manifestissimum. Non vrgebimus innumera, quae contra gratiae diuinae efficaciam et praedestinationis dogma disseminauit dubia, nodosque difficiles, quos in libris *de Fato et libero arbitrio* struxit, cum ex Aristotelico systemate necessarium et ineuitabilem caussarum supremarum vsque ad infimas nexum supponeret; nec monebimus, non fecisse iniuriam Pomponatio magnorum meritorum theologum cel. VAL. ERN. LOESCHERVM [z], qui eum inter scepticos retulit, id enim ex hac sola eius disputatione colligi potest. Sed ignoscemus haec philosopho, fatenti, *in difficillimo argumento, se haec scripsisse, non vt alios doceret, quandoque inscium, sed magis vt se ignorantem alii doceant.* Ast quis feret ex liberi arbitrii quod in homine supponit [a], magnisque rationibus assertum ire contendit, natura inferentem *prouidentiam diuinam et liberum arbitrium humanum non posse simul stare in eodem, adeoque Deum absoluendum esse a prouidentia caducorum* [b]. Nempe id ab Aristotele suo didicerat Pomponatius, qui ob necessariam motoris primi actionem in primam sphaeram et intelligentiae ei praesidentis necessariam connexionem, eius prouidentiam a sublunaribus excludit. Quam Aristotelis impietatem tot vt putat, absurditatum ex contraria de influxu Dei in actiones hominum doctrina exsurgentium obiectionibus palliat vrgetque, vt attento lectori facile persuadeat, plurimum interesse philosopho, vt insuperabilia haec dubia et insolubiles nodi videantur. Inde alio quoque loco [c] contra Thomae assertiones de gratiae efficacia et influxu, subtilissimas obiectiones spargit, easque con-

z) Huic enim recensionem in innoc. Relat. adscribit OLEARIVS l. c.

a) L. II. c. 1. p. 529. 531.

b) pag. 533.

c) Lib. V. c. 6. p. 958.

contradictionum plurimarum coarguit. Inter quas haud leue argumentum eſt, quod Thomae hypotheſin cum Stoicis comparando haud minorem, quam Porticus alebat, impietatem eam fouere acriter contendat. Vnde aliam gratiae et concurſus eius cum libero arbitrio rationem ineundam eſſe ratus, ita praecipiendum eſſe ſtatuit [d]: *Requirere mundi, velut operis diuini, perfectionem, vt ſit in vniuerſo natura libera; et condidiſſe Deum* [e] *naturam humanam, vt omnis homo eſſet bonus et beatus quantum poſſibile ſit, ſecundum ſuam naturam, relicta tamen et ſeruata libertate libertatis* [f]: *Voluiſſe quoque Deum ab aeterno omnes homines eſſe beatos, id autem intelligendum eſſe tantum de beatitudine, quae debetur homini ex puris naturalibus, ad quam per pura naturalia peruenire poſſunt, quam beatitudinem multos ex gentibus ſe exiſtimare, ait, habuiſſe qui vixerunt ſecundum regulam naturae etc.* Quae vt apertiſſima ratione euincunt, Pomponatium totum abieciſſe Paulum, vt Ariſtotelem triumphantem in ſolio collocaret, ita demonſtrant, non Chriſtiana magis, quam Peripatetica, dogmata illi arriſiſſe. Verum denuo aures vellicant nobis Pomponatii patroni; dicere haec vt philoſophum, non vt Chriſtianum, et hoc reſpectu totum ſe eccleſiae ſubiicere. Quibus vt manibus palpandum demus, quam amaro riſu praeter animi intentionem cucullatos fratres, vt ipſe vocat, iſta ſubmiſſione rideat, et quam contemta illi eccleſiae vox ſit, en locum valde memorabilem, vbi empaecta vaferrimus hunc in modum differit [g]: *Percelebre peruulgatumque eſt, praecipue apud homines diui Dominici, diuum Thomam habuiſſe a redemtore multis veraciter audientibus et non phantaſtice, omnia quae per eum Thomam ſcripta ſunt, quae attinent ad theologiam, veriſſima eſſe et recta declarata. Quod ſi verum eſt, nihil eſt, quod in dictis his de praedeſtinatione dubitem. Nam quamquam mihi falſa et impoſſibilia eſſe videantur, immo deceptiones et illuſiones potius, quam enodationes; tamen vt inquit Plato, impium eſt diis et eorum filiis non credere, etſi impoſſibilia videantur dicere, et iuxta apoſtoli ſententiam oportet captiuare mentem noſtram in obſequium Chriſti.* Nempe decebat philoſophum Peripateticum, arrepta ex vulgo monachorum fabula ipſa religionis myſteria deridenda propinare, prodereque non ſine ſale, ſe ſanctiſſima ſcripturae decreta, quibus contraria defendebat, Ariſtotelem ſuum ſecutus, cum fabulis monachorum eodem loco habere. Hoc qui pacto ſinceram et Chriſtianam dogmatum eccleſiae, ipſiusque Chriſtianae religionis venerationem, obſequiumque Pomponatium demonſtrauiſſe crediderit, heroica is fide praeditus cenſendus eſt.

Credat

d) pag. 977.
e) pag. 989.
f) pag. 983.
g) L. V. c. 6. p. 958. Obſeruandum autem, Pomponatium in hoc capite oppugnandam ſumſiſſe non ſolam Thomiſticae Scholae doctrinam, ſed communem quoque eccleſiae traditionem de praedeſtinatione et gratia, de qua varias opiniones affert, Paulumque diſputationi praefigit, vt ex c. 5. p. 951. patet.

Credat Iudaeus Apella

Non ego.

Et haec quidem ex libro *de Fato atque libero arbitrio* ſpecimina ſatis luculenta ſunt, praetuliſſe Pomponatium Ariſtotelem Paulo ipſique Chriſto. In quo licet infinitis labyrinthis veram mentem ſuam occultet, et innumeris maeandris incertam atque obſcuriſſimam orationem implicet, facile tamen ex allatis lector cautus et attentus intelliget, quo loco is habendus ſit. Ex his vero cauſſam patere exiſtimamus, cur nos acutiſſimi HEVMANNI [h], cuius tamen iudicio plurimum tribuimus, ſententiam deſeruerimus, ſtatuentis, Pomponatio Stoicam de fato doctrinam arriſiſſe. Hanc enim exponit quidem, et ex ea dubitationes contra Alexandrum nectit, contendentem, alia eſſe fato ſubiecta, alia libera: verum non probat, ſed ea tantum vtitur, vt, quod clare innuit [i], probet, *Chriſtianorum*, quas oppugnat, *reſponſiones Stoicum de fato dogma corroborare et conſtruere ac manifeſtare, illam opinionem eſſe veram*, et vt demonſtret, *aliter dici non poſſe, ſi teneamus, Deum inferiorum habere potentiam, immo longe meliorem eſſe Stoicorum opinionem Chriſtianorum opinione, eo quod ſecundum Chriſtianos ſtantibus reſponſionibus datis Deus voluntarie faciat malum, ſecundum Stoicos ex neceſſitate naturae*, cuius quoque exemplum adducit, ad deridendos ſacrorum ordinum homines quam maxime comparatum. Quae vt impium et profanum Pomponatii animum declarant, produntque, quam ille opinionem de Chriſtiano doctrinae ſyſtemate habuerit, ita luculenter docent, eum Stoicorum placita ideo Chriſtianis oppoſuiſſe, vt, cum illa in antecedentibus iam confodiſſet, oſtenderet, negatam DEI in inferiora prouidentiam vnicum eſſe medium ex hoc labyrintho eluctandi. Neque in eo a Peripatetica ſemita deflectit, niſi in hoc, quod in hominibus quoque, licet diuina et naturalia non ſequentibus, fati quandam neceſſitatem, ſed a primo motore non dependentem, verum a cauſſis inferioribus, quod ad euentus attinet, dari oſtendat. In eo enim aliter ALEXANDER ſtatuit, docens [k]: *Quod ſi noſtrae ſint poteſtatis ea, ad quae agenda, aut non agenda domini ſumus, non poſſe dici fatum talium eſſe cauſſam, neque cauſſas et principia externa eſſe proiecta, per quae talia ineuitabiliter aut fierent, aut non fierent. Nam ſi id eſſet, iam in noſtro arbitrio non eſſet, vt iſta eſſent aut fierent. Reſtare itaque, vt dicatur fati vis ſita in iis, quae natura fiunt, ita vt idem ſit natura ac fatum. Neque naturale eſſe hominem ex homine, equum ex equo naſci, vt non idem ſit fatale. - - Omnis quippe ortus initium eſſe diuinarum naturarum, dum mouentur, certum quem habitum ad res infernas.* His dum dubia ſua opponit Pomponatius, Stoicis armis vtitur, et cauſſam pendere ex cauſſa, adeoque independentem etiam in iis, quae libera dicuntur, cauſſam, non dari a ſeipſo oriundam

h) Act. philoſ. Vol. II. p. 376. i) pag. 973. de Fato, edit. Pariſ. §. VI. p. 24. edit. Londinenſis.
k) De Fato p. 152. Coll. Grotianae ſcriptorum Damus autem verſionem GROTII.

undam contendit. Quam cauſſarum catenam cum ex ipſo Lyceo confirmauiſſet, vt euitaret exceptionem Peripateticorum: *Hominem ſine extrinſeco concurrente vel ipſum determinante libere agere*, regerit [l]: *In potentia contradictionis debere eſſe determinationem, quia determinata hominis voluntas exeat in actum.* Cumque illud determinans detegendum eſſet, definiendumque, dixit *illud eſſe intelligentias vna cum corporibus coeleſtibus.* Quo ictu omnino proſtrauit phalanges Ariſtotelicas, cum ex ipſo intelligentiarum ordine nexuque conſequatur a ſupremo motore, etſi neſcio, nec talia curante ad infimam vsque intelligentiam quendam influxum determinantem oriri, et ab hac ad ſublunaria ipſumque hominem extendi. Quibus poſitis tantum abeſt, vt Stoicam neceſſitatem intrinſecam aſſeruerit, vt potius ab externo influxu in naturam ſublunarium cuncta, excluſo Deo, deriuet: quamuis Alexandream hypotheſin ſuo modo deſerat. Tacemus haec omnia obiectionis inſtar Pomponatium adducere, vt oſtenderet, omnem de fato doctrinam eſſe incertiſſimam, adeoque totam derelinquendam. Ex quo, ſi eum audis, ſequitur, cum nec Peripatetica, nec Stoica, nec Chriſtiana de praedeſtinatione doctrina dubiis inſuperabilibus careat, ea abiecta, negatae diuinae prouidentiae ſyſtema Lyceo gratiſſimum eſſe amplectendum. Id quod impietatem Pomponatii luce meridiana clariorem ponit.

Pomponatii philoſophia de incantationibus.

§. IX. Satis, niſi fallimur, luculenter ex Pomponatii libro *de fato* oſtendimus, eum contemtis et irriſis Chriſtianae ſapientiae decretis Peripatetica praetuliſſe, et inuidiae declinandae cauſſa ſe tantum eccleſiae arbitrio ſubieciſſe, quamuis diceret [m], *ſimpliciter Eccleſiae credendum, vbi quoque doctrina eccleſiae intelligi non poſſit.* Clarum etiam eſt, eum Peripateticam doctrinam habuiſſe pro optima in hoc argumento, ſecundum quam *mundus eſt animal et de neceſſitate ſupra lunam, ſublunaria autem ſe habent, tanquam non ſtercora; ſic vt dicendum ſit, Deum producere vniuerſum, veluti luminoſum producit latitudinem luminis a certo gradu vsque ad non gradum*: eum porro exiſtimaſſe, quod in fine fatetur: *Deum non cognoſcere particularia, ſaltem generabilia et corruptibilia, niſi ſecundum ſpeciem, non ſecundum indiuiduum.* Quae impietatis Peripateticae ſunt pleniſſima, exacte vero cum phyſiologia Ariſtotelica conſpirant. Iam ex libro quoque *de Incantatione* oſtendendum, Pomponatium inſano Ariſtotelis amore infatuatum, grauioribus adhuc erroribus ſe implicuiſſe, et tamen nugis iſtis atque ſomniis ita Chriſtianam doctrinam poſtpoſuiſſe, vt iniuria eam et contemtu cumulare non erubuerit. Dabimus hic quoque eius placita, cumque libellus ſit longe rariſſimus, paucisque legendus ſe offerat, longe plura vero, quam in altero libro paradoxa decreta contineat, magis memorabilia, ordine ab ipſo Pomponatio delecto, ipſisque eius verbis, licet ſaepe barbaris, exhibebimus. Ita vero philoſophus ſtatuit:

 I. Daemo-

l) pag. 393. m) pag. 1014.

I. Daemones singularia non intelligunt, siue per essentiam suam, siue per essentiam rerum singularium intellectarum, neque per essentiam aliarum rerum distinctam ab ipsis daemonibus [n]. In hoc asserto supponit Pomponatius ex Aristotelica physiologia intelligentias sphaeris affixas, non nisi intellectu et appetitione ad primum motorem ferri, exque eo sphaeram suam mouere, inferiorum rerum neque intelligentes neque appetentes, eo quod cum iis nullam habeant communicationem. Haec clauis instar esse possunt, ad reliqua intelligenda. Ea autem in sequentibus [o], inde quoque roborat, quia sensibilia non agere possunt in intellectus penitus abstractos. Inde daemonibus omnem in res materiales virtutem mirificam et operationem praeternaturalem denegat.

II. Profanum vulgus est, et rudes homines, qui, quod non norunt fieri per caussas manifestas et apparentes, in Deum vel in daemonem coniiciunt [p].

III. Homo est medius inter aeterna et generabilia atque corruptibilia, non tantum per horum exclusionem, verum et participationem. Hinc virtutes et vitia sunt nobis non profecta quidem a natura, sunt tamen in nobis horum seminaria [q].

IV. Humana anima cum sensum et intellectum contineat, ipsa est omnia [r].

V. Quamuis sit in anima sensus tantum in actu et sensile in actu, et sic solum secundum esse spirituale et non reale: nihil tamen prohibet, immo est necessarium, quod ipsa species spiritualis realiter producat rem, cuius est species, si agens fuerit potens, et passum bene dispositum. Prolixe hoc vrget Pomponatius, eo quod hoc potissimum fundamento nixus demonstrare cupit, imaginationis vim eam esse, spirituales vt effectus mirasque et insolitas virtutes demonstrare possit. Hinc ad motus corporis ex affectu animi, ad conceptionis et formationis foetus opus, et ad alias affectuum et imaginationis operationes prouocat, e. g. fascinationes, praegnantium errores.

VI. Quamuis per species in anima et passiones ad intra et in corporibus, in quibus reperiuntur, fiant tam mirabiles effectus, nihil tamen prohibet, quin et ad extra et in corpora aliena aliquando consimiles operentur effectus: certum enim, passum similiter dispositum ad extra, sicut ad intra immo et aliquando magis ad extra, et agens habere sufficiens dominium [s]. Hoc ex fascinationis vi et caussa demonstratum it.

VII. Daemones immediate mouent corpora motu locali, sed non immediate alterant: Alteratio enim fit per corpora naturalia, quae passo clam vel aperte fuere applicata ab ipsis daemonibus [t]. His suppositionibus Pomponatius totum demonstrationis suae mirabilis superstruxit aedificium.

VIII. Ex

n) pag. 8. o) pag. 19. r) pag. 30. s) pag. 39.
p) pag. 27. q) pag. 28. t) pag. 41.

VIII. Ex his ſequitur, quod aliqui multa ſint operati ſecundum naturalem et aſtronomicam ſcientiam, et tamen vel ex ſanctitate crediti ſunt operari, vel ex necromantia, cum tamen neque ſancti, neque necromantici ſint [v].

IX. Sequitur etiam, ſi verum eſt, quod a multis approbatis viris dicitur, ſcilicet aliquas eſſe herbas, vel lapides, vel alia huiusmodi repellentia grandines, pluuias, ventos, et etiam naturaliter reperiri aliqua alia apta inducere eadem: cum homines naturaliter ſcire talia poſſint, ſic applicando actiua paſſiuis, poterunt inducere grandines, pluuias et eas repellere, neque eſt hoc impoſſibile.

X. Ex his ſequitur vlterius, quod fortaſſis multi habiti ſunt magi et necromantici, vt Petrus Aponenſis, et Ciclus Eſculanus, qui tamen nullum commercium habuerint cum ſpiritibus immundis, immo fortaſſis cum Ariſtotele crediderint daemones non eſſe. Et aliqui exiſtimati ſunt a vulgaribus ſancti et crediti habere commercium cum angelis, propter opera, quae videbantur, cum tamen fortaſſe fuerint viri ſcelerati. Quod ſi dicatur horum aliquos facere ſigna bona, aliquos ſigna mala, vtpote aliquos ſignum crucis et orationes ſanctorum dicere, alios vero oppoſitum: credo haec facta fuiſſe ad deceptionem hominum; viros autem doctos et bonos malum non propalaſſe exiſtimo, ne ſcientia vileſcat et profanetur [x]. Hunc arietem ideo ſtruxit vaferrimus philoſophus, vt in ſequentibus omnia omnino diuinorum virorum ipſiusque Saluatoris miracula ſubrueret.

XI. Contingit, vt homines habeant ex proprietate indiuiduali virtutem operandi in externum obiectum in potentia, et per vim imaginatiuam et deſideratiuam, cum actu operentur; tunc talis virtus exit ad actum et afficit ſanguinem et ſpiritum, quae per euaporationem petunt ad extra, et producunt tales effectus. Ita reges Galliae ſtrumas curant [y].

XII. Contingit imaginatiuam et cogitatiuam virtutem eſſe valde fixas circa aliquid, ſic quod non ſunt ſecundum naturales diſpoſitiones, verum habitus valde fixi et diu permanentes, et quod habeant obedientiam ſpirituum et ſanguinis: et tunc in tali caſu res imaginatiua et cogitatiua ſic imaginantibus et deſiderantibus poteſt produci [z]. Prouocat ad imaginationem grauidae, ad fidem aegri etc. et hinc cribrorum et ſpeculorum fatidicorum effectus incomprehenſibili ſagacitate deriuat.

XIII. Si quae reperiuntur facta in vtrisque legibus, veteri Moyſis, et noua Chriſti, miracula, quae etiam in cauſſam naturalem reduci poſſunt, aſſerentibus tamen legibus illa eſſe facta ex miraculo, firmiter tenendum eſt, illa fuiſſe vera miracula. Quod vero eiusdem ſpeciei alia ſint miracula, alia non ſint, ſufficit eccleſiae catholicae auctoritas, quae Spiritu S. et verbo Dei regulatur [a]. Ita fortiſſimam obiectionem, quam in antecedentibus [b] attulerat, eneruari miracula Moſis et Chriſti, et ad

 cauſſas

v) pag. 45. x) pag. 46. y) p. 48. z) p. 52. a) p. 89. b) p. 70.

cauſſas naturales reduci poſſe, eludit magis, quam ſoluit. Hinc cum concedat [c], quamuis illae figurationes in cordibus ex fixa imaginatione figurari poſſint, et talia ſtigmata in talibus partibus generari, vt legitur de b. Franciſco, tamen ſi eccleſia Dei determinet, iſta facta fuiſſe ex miraculo, ſic firmiter tenendum eſſe, licet haec videantur de poſſibilibus remotis valde.

XIV. Non extra naturam et operationem eſt, mentes vocibus immutari et cogi; quibus immutatis et corpora immutari perſpicuum eſt. Fides tamen accedere debet habita verbis illis, ex qua maior fit euaporatio ratione praecantantis, et melior diſpoſitio ratione praecantati. Idem valet de figuris et characteribus [d].

XV. Obiici poteſt aſſerto; quaedam fuiſſe facta [e], quae nullo modo in cauſſam naturalem reduci poſſunt; veluti mortuorum reſurrectio, illuminatio coeci, eo quod hiſtoriae quoque gentilium teſtantur, multos ex inferis fuiſſe reuocatos, idque herbarum et daemonum vi. Talia fuere miracula [f] Veſpaſiani. His obiectionibus *capite* quidem *octauo* reſponſiones opponit, verum adeo frigidas, vt quae ei mens de miraculis diuinis inſederit, cauto lectori facile prodat. Vt enim neget, reuocationem hominis demortui ab inferis, eſſe naturae opus, ad theologorum modo auctoritatem et ſententiam prouocat, quos quam contemtos habeat infra videbimus. Ad exempla reſuſcitatorum a gentilibus allata regerit, aut fabulam eſſe, aut reſuſcitatos non fuiſſe vere mortuos, cuius exempla a ſuſpenſis, epilepſia correptis, apoplexia tactis etc. deſumit; ſcilicet, quod rebatur, eandem quoque reſuſcitationi mortuorum a Chriſto praeſtitae exceptionem obuerti poſſe. Immo ſi concedendum eſſe putat [g], quod fuerit vera reſurrectio, non tamen eam fuiſſe ait ex daemonibus, verum ex ipſo Deo, nihilque vetare, eos fuiſſe paganos et gentiles. Qua ratione omne illud, quod pro veritate R. C. doctrinaeque Chriſti a luculento hoc miraculo deſumitur argumentum infeliciter impieque euertit. Nec alia ratione Veſpaſiani miracula negat, quam, non reuera fuiſſe coecos, vel ſanatos fuiſſe a Veſpaſiano, quia fuiſſent talis diſpoſitionis [h]: ſimilia dicturus de Chriſto, niſi legum metus obſtitiſſet.

XVI. Grandis tamen contra haec omnia, quae daemonum exiſtentiam Deiue operationem immediatam, vt in reſurrectione, ſupponunt, dubitatio exſurgit, mirum eſſe ac monſtruoſum, tantum philoſophum, qualem omnes nationes vno ore Ariſtotelem fuiſſe confitentur, iſtud non vidiſſe, et aperte haec, a veteribus affirmata et innumeris hiſtoriis comprobata, negauerit, et tanquam ridicula et inania deſpexerit. Valde extollit hanc dubitationem, *quam, vtinam ſoluere ſcirem*, addit: ei quoque robur quantum poteſt apponit, et vbi reſponſionem parat [i], hac ex„cuſatione vtitur: „Satis vereor, cum tantam rem aggredi tentem, ne „nomen

c) p. 91. d) p. 93. g) p. 113. h) p. 117.
e) p. 104. f) p. 111. i) cap. 12. p. 119.

„nomen temerarii ſubeam, et ſupra vires praeſumere videar. Verum „amor meus et obſeruantia, quam a teneris etiam annis erga Ariſtotelem „habui, impellunt ad ſui defenſionem haec paucula in medium afferre, „quae tamen, ſi ex toto difficultatem non euacuabunt, meam ſaltem in „eum obſeruantiam et charitatem monſtrabunt". Satis manifeſte haec produnt cauſſam, cur Ariſtotelem Chriſto et apoſtolis praetulerit impius philoſophus: quae vero ab eo exhibetur reſponſio, talis eſt, vt impietatem Peripateticam Pomponatii in aprico ponat. Huc enim omnia paucis redeunt: Primum cauſſam demonſtrat [k], cur daemones Ariſtoteles negauerit, nempe quia viderit, ex ſenſibilibus haec inſenſata probari non poſſe, et haec principiis naturalibus aperte aduerſari. Deinde cum operationum a daemonibus profectarum exempla innumera allegentur, praemiſſa proteſtatione, ſe hanc ſolutionem non pro abſolute vera habere, ſed tantum ita ex principiis Ariſtotelis reſpondendum videri, haec ſtatuit: 1. Deum eſſe cauſſam vniuerſalem omnium materialium et immaterialium, non efficientem modo, ſed et finalem et exemplarem atque formalem; immo mundi archetypum. 2. Omnium corporabilium, ſaltem generabilium et corruptibilium hominem eſſe ſupremum et nobiliſſimum. 3. In tota natura humana aliquos homines dependere ab aliis, vt ſe inuicem adiuuent. 4. Id vero varie fieri et aliter pro ratione dependentiae. 5. Deum autem, quanquam ſit omnium cauſſa, penes tamen Ariſtotelem nihil operari valere in hoc ſublunari mundo, niſi mediantibus corporibus coeleſtibus tanquam inſtrumentis per ſe et neceſſario requiſitis ad factionem et conſeruationem horum ſublunarium. Haec non textibus allatis ex Ariſtotele ſolummodo probat, ſed innumeris fere exemplis operationes corporum coeleſtium in haec inferiora roborat, ſigna futurorum euentuum inde orta aduocat, et magna fiducia concludit, omnem effectum hic inferius aut per ſe aut per accidens reduci ad coelum, et ex peritia corporum coeleſtium miranda et ſtupenda poſſe cognoſci et pronuntiari. 6. Harum vero operationum natura doctrina, experimento, libris aliisque ex fontibus homines nonnullos habere notitiam, qui ab imperita plebe vel pro daemoniacis vel pro ſanctis natis ex materno vtero vel extra maternum vterum habeantur. Quae facta inductione latiſſime exemplis furoris fatidici gentilium, poëtarum enthuſiaſmi, puerorum fatiloquorum, lapidum diuinandi virtute pollentium, prodigiorumque non ſine lectionis oſtentatione demonſtrare ſatagit. His omnibus praemiſſis in difficilibus et occultis rationes magis ab inconuenientibus remotas ſequendas eſſe ſtatuit. Et his ita ſuppoſitis, ſecundum Ariſtotelem ſine immediata Dei vel daemonum operatione ad ſupra allata exempla omnia reſponderi poſſe contendit. Deum ſecundum Ariſtotelem [l] ob perfectiſſimam eſſentiam, inferioribus ob eorum imperfectionem admixtam immediate copulari non poſſe, adeoque inſtrumentis et miniſtris opus habere [m]. Deum itaque in vatibus (etiam

k) pag. 120. l) p. 145. m) p. 147.

(etiam in oraculis gentilium) mediantibus intelligentiis mouere corpora coeleſtia, vt talia in phantaſia vatis generentur. Hic modus cum maxime naturalis ſit, magis retinendam eſſe Ariſtotelis ſententiam, quam aliam. Per contactum itaque intelligentiae corpori coeleſti praeſidentis, ſiue potius clariusque ex diſpoſitione corporum coeleſtium habere vates iſtam virtutem fatidicam, quae cauſſa ſit, cur vates non fiant, ſed ex peculiari corporis diſpoſitione melancholica naſcantur [n]. Fieri haec quidem ab intelligentiis, verum non ab eis, quas alii dicunt, quandoquidem ſufficiat numerus ab Ariſtotele poſitus [o]; et haec modo mediantibus corporibus coeleſtibus, tanquam earum neceſſariis inſtrumentis, cum natura ordinate procedat, primaque (Deus) non coniungantur infimis ſine mediis. Similiter fieri prodigia, plorare ſtatuas, guttas emittere; quamuis haec multoties ſint hominum et ſacerdotum deceptiones, quod temporibus ſuis contigiſſe affirmat. Spectra autem et apparentes imagines, qualis illa fuit S. Coeleſtini in aëre in vrbe Aquilana viſa, factas eſſe a Deo per miniſtros ſuos, qui ſint intelligentiae coelum mouentes mediantibus coelis: eas autem non formas eſſe talium corporum, ſed motores [p]. Et per hos Deum rebus inferioribus prouidere eaque curare. Eſſe vero etiam demortuorum imagines diu in aëre, et ſonum edere poſſe, hincque illas ſpectrorum apparitiones oriri [q]. Haec ſimulacra a corporibus coeleſtibus facta illos Deos fuiſſe, quos homines ſaepe allocuti ſint [r]. Vera quoque eſſe auguria, quibus prouidentia diuina vtatur; eſſe autem ea effectus coelorum, et naturae [s]. Animam vero diſponi ſecundum materiae diſpoſitionem, et ipſam materiam ſuſcipere virtutes coeleſtes, quae virtutes coeleſtes animam dirigant ad diuerſos fines [t]. Quaecunque autem daemonibus operationes tribuantur, fieri quoque poſſe ex iisdem cauſſis per hominem. Ex his tandem, multifaria, quae auctori non deneganda eſt, eruditione et lectionis copia diſputatis, hanc tandem concluſionem format [u]: *Si quis mirabilia et occulta naturae opera conſiderauerit, virtutes corporum coeleſtium Deum et intelligentias, humana et omnia inferiora, curantes, nihil opus eſſe daemonibus, vel aliis intelligentiis, niſi Ariſtotelis, adeoque nec genios nec peculiares hominum cuſtodes ponendos eſſe. Eis autem qui ponunt animam immortalem et multiplicatam, naturalem eſſe debere reſurrectionem, arteque procurandam* [x]. *Cum autem manifeſtum ſit, Ariſtotelem reſurrectionem negaſſe, ideo certiſſimum eſſe apud eum, humanam animam eſſe mortalem, niſi figmentum maximum opinionem Auerrois ſomniemus, videlicet vnicam in omnibus hominibus eſſe animam, quod inintelligibile ſit.* Hactenus vna ſerie Pomponatius, qui cum veram mentem in hac diſſertatione expoſuerit, recte, niſi fallimur, impietatis Peripateticae accuſatur. Ea vero in ſequentibus ſic porro explicat:

XVII. Deus

n) p. 152. o) p. 155. p) p. 169. q) p. 173. r) p. 179. s) p. 183. t) p. 187. u) p. 213. x) p. 215.

XVII. Deus omnia intelligit, et se quidem per essentiam, reliqua vero per caussam, quoniam aliorum est caussa omnium [y].

XVIII. Intelligentiae primo per se intelligunt, et in se ipsis intelligunt superiora, quoniam eorum sunt effectus, inferiora vero in se ipsis, non extra, intelligunt, quoniam sunt caussae inferiorum: hinc exactissimam habent notitiam sublunarium, verum tantum in specie, non in indiuiduo; sic vt opus haud sit, si Deus vel intelligentia Socratem producat, vt nunc intelligat particulariter Socratem, et hoc instans; eo quod demum per locum et tempus determinantur [z].

XIX. Deus et intelligentiae in haec inferiora agere non possunt; ab agente enim immobili non potest prouenire nouum, nisi mediante motu antiquo.

XX. Mouent itaque Deus et intelligentiae intellectum et voluntatem tanquam prima mouentia, non tamen sine corporibus coelestibus [a].

XXI. Voluntas partim est materialis, quia sine re corporali agere non potest, partim est immaterialis, quare supra corpus operari, et eligere potest, et libera est [b].

XXII. Vates ex genitura sua et principiis generationis ita sunt dispositi, sed remote, habent autem aliquam propinquiorem dispositionem ad suscipiendos afflatus diuinos: formalis autem et effectiua est cognitio et similitudo rerum habita a corporibus coelestibus [c]. Tales fuere Elisaeus, Ioseph, Daniel, et vates etiam gentiles.

XXIII. Deus non tantum vnius est caussa, verum omnium; quare et omnium vaticiniorum caussa est, secundum tamen alteram et alteram dispositionem coelorum, et dispositionem passi dat vaticinium, diuersi autem situs coelestium corporum continue variantur.

XXIV. Sanitas miraculosa fit vel ex imaginatione credentis, vnde si ossa sancti essent ossa canis, et tanta et talis de eis haberetur imaginatio, non minus subsequeretur sanitas quam ex ossibus reliquiarum: immo multa corpora venerantur in terris, quorum animae patiuntur in inferno; vel illa fit secundum peculiarem dispositionem subiecti [d].

XXV. Preces, quae imbrem operatae sunt, effecerunt id virtute imaginationis vehementis. Nam cum hominis in anima voluntas et maxime imaginatiua fuerint vehementes, elementa, venti et reliqua materialia sunt nata obedire eis. Hinc debent preces ex imo corde prouenire, et esse feruentes [e], quoniam sic spiritus melius afficiuntur, et supra materiam fiunt validiores, non vt flectant intelligentias, sunt enim immutabiles, sed vt magis afficiantur. Et hac quoque ratione vapores acriter affectorum potuere figurare imaginem diui Coelestini [f]. XXVI.

y) p. 237. z) p. 239.
a) p. 240. b) p. 241. c) p. 244.
d) p. 249.
e) p. 255. Ita vero his sibi placet Pomponatius, vt grauem dicam iis scribat, qui philosophos impietatis accusant, cum ipsi soli rationalem orandi modum subministrent, reliqui irrationali modo orent. En vero pietatem.
f) p. 259.

XXVI. Iuxta hanc imaginationem non eſt incredibile aliquem hominem ſub tali conſtellatione natum, vt imperet mari, ventis et tempeſtatibus, vel vt ex dono coeli ſanet daemoniacos, etc. verbo: virtute coelorum miracula ab hominibus poſſunt perpetrari [g].

XXVII. Negare Deum, intelligentias et corpora coeleſtia eſſe cauſſam malorum naturalium, eſt deſtruere pulchritudinem et ordinem vniuerſi, quae conſiſtit in diuerſitate [h].

XXVIII. Corpora coeleſtia ſecundum diuerſas partes ſuas cauſſant diuerſitatem in mundo inferiori.

XXIX. Quia neque Deus neque vlla creatura voluntatem poteſt cogendo mouere, ideo neque Deus neque corpora coeleſtia ſunt vel eſſe poſſunt cauſſa mali moralis [i].

XXX. Quoad diſpoſitionem tamen ſine dubio corpora coeleſtia ſunt cauſſae malorum; verum tale malum non eſt malum culpae, ſed naturae, quod eſt Dei et intelligentiarum ac corporum coeleſtium [k].

XXXI. Quamuis alliciendo et diſponendo ad peccatum Deus et corpora coeleſtia agant in hominem, illis tamen non ſuccenſendum eſt, quia quod malum eſt vni, bonum eſſe poteſt alteri. Natura etiam deſpiciens partem, reſpicit totum, et relinquens minus bonum de maiori bono procurat. Diſponunt etiam corpora coeleſtia, non vt ſequatur homo, ſed vt ſuperet diſpoſitionem, et efficiatur clarior. Coeli enim diſpoſitiones non neceſſitant [l].

XXXII. Aſtrologi recta dicunt et conſona ſenſui ac rationi [m].

XXXIII. Homines ex vi continentis vel ex aliquo alio conuerti poſſunt in lupos, vel porcos, vel aues, forma hominis in eam formam transmutata [n].

XXXIV. Vnumquodque quod incipit, ſiue ſit animatum, ſiue ſit inanimatum, ſiue ſit vnum per alligationem, ſiue ſit natura, ſiue ad placitum habet augmentum ſtatum, declinationem: idque non tantum in naturalibus, verum etiam moralibus. [o].

XXXV. Ideo cum oracula inceperint, debent etiam finem capere; diſpoſitio enim illa ex corruptibilibus eſt [p].

XXXVI. Quare cum ritus illorum priorum deorum erant oracula talia, qualia conueniebant diis illis, ideo per aduentum nouae legis, nouae diſpoſitiones et nouae conſuetudines debebant induci, priores corumpi, et ſic rationabiliter illa oracula defecerunt [q].

XXXVII. Cum autem legum mutatio ſit maxima mutatio, et difficile ſit a conſuetis ad maxima inconſueta tranſire, ideo oportet pro ſecunda lege ſuccedente inconſueta mirabilia, et ſtupenda fieri. Quare a corporibus coeleſtibus in aduentu legis nouae debent prodi homines miracula facientes, ventis et maribus imperantes, languores ſanantes, ſecreta pandentes,

g) p. 259. h) p. 274. i) p. 278. n) p. 295. o) p. 300.
k) p. 279. l) p. 280. m) p. 285. p) p. 302. q) p. 303.

tes, futura praedicentes etc. Quod enim ſparſum eſt in herbis, et animalibus vnitum eſt in illis ex Dei et intelligentiarum munere, ſuntque Dei filii.

XXXVIII. Verum non ſolum vnus primus talis eſt, ſed ſunt etiam multi alii, qui vel eandem deitatem ab eodem primo recipiunt, vel eam recipiunt a conſimili influxu intendente dictam legem perficere. Vnde tales legum conditores per multa ſecula praedicuntur a prophetis.

XXXIX. Cum talis coelorum influxus ceſſabit et declinabit, lex labefactari incipiet, donec in nihil conuertatur, latet tamen in quibusdam mutatio ob temporis diuturnitatem [r].

XL. Nihil inconuenit, ſi nunc nomine Ieſu et ſigno crucis languores expellantur, olim vero minime, quoniam nondum venerat eius hora [s].

XLI. Videmus et iſta et ſua miracula in principio eſſe debiliora, poſtea augeri, deinde eſſe in culmine, deinde labefactari, donec in nihilum reuertantur. Quare et nunc in fide noſtra omnia frigeſcunt, miracula deſinunt, niſi conficta et ſimulata, nam propinquus videtur finis.

XLII. Ritus qui nunc ſunt, infinities fuerunt, ſecundum ſpecies et infinities erunt, nihilque eſt, quod ſimile non fuerit, et conſimile non erit, nihilque erit, quod non fuit, nihil fuit, quod non erit. Quare cum continua et aeterna ſit talis viciſſitudo, habet cauſſam aeternam et per ſe; in nullam autem aliam cauſſam reduci poteſt, niſi in corpora coeleſtia Deum et intelligentias [t].

XLIII. Non eſt fortaſſe mirandum, per infinitum tempus alibi aliter fortuna influente, res humanas in eundem ſaepius caſum deferri [u].

XLIV. Deus et corpora coeleſtia habent procurare magis de legibus et religionibus, quam de ipſis regibus et regnis: ſunt enim diuturniores et longe nobiliores. Quare huiusmodi legislatores, qui Dei filii merito nuncupari poſſunt, procurantur ab ipſis corporibus coeleſtibus [x].

XLV. Quia in omnibus tempora variantur de bono in malum, quare et de lege in legem, modo meliorem modo deteriorem: hoc enim poſtulat vniuerſi perfectio, et haec fiunt viciſſitudinarie.

XLVI. Quia in vnaquaque lege, Moſis, gentilium, Mahumeti, fiunt miracula, qualia leguntur et memorantur in lege Chriſti; videtur hoc conſonum, quoniam impoſſibile eſt, tantam fieri transmutationem, ſine magnis prodigiis et miraculis.

XLVII. Non ſunt autem miracula, quod ſint totaliter contra naturam et praeter ordinem corporum coeleſtium, ſed quia inſueta et rariſſime facta, et non ſecundum communem naturae curſum, ſed in longiſſimis periodis [y].

§. X. Habes, Lector attente, ipſum Pomponatii ſyſtema phyſiologicum, quod an impietate vllum vincat, dubii haeremus. Adeo vero aperte *Excuſatio impietatis Pomponatii.*

r) p. 305. s) p. 306. t) p. 311. u) Haec aſſerta poſtulat aeternitas mundi, quam Pomponatius hoc loco euidenti ratiocinio ſupponit. x) p. 313. y) p. 314.

aperte rem Chriſtianam omnem perditum iuit, vt ne colorem quidem reliquerit, credendi magis ſobria eum ſtatuiſſe. Ne vero tanta ſentiendi et illudendi licentia omnem in ſe ſacerdotum nationem velut crabrones irritaret, *capite vltimo* determinate promiſit definire, quid ſentiat. Afferamus has quoque eius concluſiones, ne iniquius cum Pomponatio egiſſe videamur: illae his potiſſimum conſtant:

I. Qui ad mentem Ariſtotelis aliquas ſubſtantias immateriales, praeter intelligentias mouentes orbes ponunt, minime Ariſtotelici dicendi ſunt, immo prorſus ab eius dogmate alieni habeantur [z]. Probat id multis rationibus Peripateticis.

II. Propter effectus, quos communiter homines attribuunt daemonibus, immo et bonis angelis non interueniente Deo ſecundum modum ſpecialem et proprium, ſed tantum ſecundum modum generalem, dimiſſo etiam Ariſtotele, efficaciter probari non poteſt, tales ſubſtantias immateriales eſſe [*]. Etiam hoc multiplici ratione probat, pleraque vero eo redeunt, ſubſtantiam pure immaterialem non poſſe agere in corpus, niſi mediante corpore. Quod ſi verum ſit, ſufficere corpora coeleſtia. Eſſe quoque irridendum [a], cum corpora coeleſtia tantam rerum molem moueant, ea non poſſe tam futiles et inanes effectus edere, vt opus ſit nouos inducere Deos et noua figmenta. Etiam hanc rationem addit, quod hoc Ariſtoteli, Theophraſto, Eudemo Alexandro placuerit: cum itaque naturaliter nullus ſit in doctrina conferendus Ariſtoteli et viris citatis, magnam hoc fidem facere opinioni [b]. Praeferendam quoque hanc ſententiam Chriſtianae [c], eo quod corpora coeleſtia omnia ea facere poſſint, quae angelis tribuuntur, et quidem multo expeditius [d].

III. Si in hoc mundo inferiori aliquis eſt effectus, qui de neceſſitate ſine ſecundis cauſſis fiat a Deo, hunc effectum Peripatetici ſaluare non poſſunt, hocque oſtendit doctrinam Peripateticam non eſſe veram, ſed deficientem.

IV. Aliqua in iſto mundo inferiori facta ſunt, quae nullo modo ſecundum Ariſtotelis principia ſaluari poſſunt, immo apertiſſime eius dogmatibus ſunt repugnantia. Qualia ſunt miraculum ſolis quieſcentis, vel retrogredientis Ioſ. X. 1 Reg. XX [e].

V. Talia miracula quae ſunt praeter ordinem creata, et a ſolo Deo fieri poſſunt, et fiunt aliquando, veraciter demonſtrant inſufficientiam doctrinae Ariſtotelis, et ceterorum philoſophorum, ipſamque veritatem et firmitatem religionis Chriſtianae aperte declarant, ſolaque haec vere et efficaciter facere poſſunt [f].

VI. Quicquid affirmatum eſt, per ſcripturam canonicam et vniuerſaliter decretum eſt per ſanctam eccleſiam catholicam, illud totum firmum, ratum

z) p. 319. *) p. 322. c) p. 328. d) p. 330.
a) p. 324. b) p. 325. e) p. 334. f) p. 339.

ratum, ineuitabile, inconcussibile et prorsus sine aliqua dubitatione tenendum est, quicquid vero damnauerit, reiiciendum [g].

VII. Cum itaque ecclesia daemones et angelos esse determinet, et talia aliquando operari, id firmissime tenendum est, quamuis talia per naturam fieri possint, et fiant absque eorum praesidio. Verus enim Deus est Christus, nec potest mentiri, Aristoteles et Plato fuere homines mortales, ignorantes. Vnde concludendum, intelligentias per sensus cognoscere, mutari, alterari, mouereque [h]. En vero, Lector, quibus coronis Venerem suam ornet Pomponatius, et qua ratione videri velit ideo haec omnia tam subtiliter disputasse, vt Peripateticae philosophiae nerui incidantur, et prosternatur auctoritas, ipse vero et scripturae et ecclesiae obsequium fidei demonstret. Verum caue, mentienti simulantique fidem adhibeas, qui satis aperte in ipsa tractatione prodidit, nihil minus sibi curae esse, quam religionis Christianae veritatem, et se ista tantum scripsisse, vt inquisitorum oculos falleret. Non vrgebimus, fortissimis pro Peripatetico systemate rationibus, friuolas, frigidasque obiectiones reposuisse, et haud semel Peripateticis Christiana postposuisse, retulisse quoque Christum et gentiles vates, item legem Christianam et Muhammedanam in vnam classem, habuisse Aristotelem pro summo veritatis magistro, fateri, se satisfacere eius dubitationibus non posse, et quae alia plurima sunt, summa fide, ne omissa quidem dictionis barbarie a nobis relata; ea enim facile ipsi Lectori suppeditabit memoria. Sed id tamen monemus, suomet indicio, vt soricem, se prodidisse auctorem, hancque eius sententiam fuisse, loquendum cum vulgo, sentiendum cum philosophis, nihil horum mysteriorum ad sacerdotum turbam vulgandum, velandam abscondendamque suam opinionem, simulandum Christianum fidei obsequium; cauendum vero ab ineptis et puerilibus cleri dogmatibus, et philosopham sententiam retinendam, quae sola imperium teneat; exotericam vero doctrinam istam ad vulgus ducendum seruandam esse. Quod vt clarissime demonstrat, caput vltimum eum tantum ad obiiciendum oculis lectoris puluerem addidisse, ita in hac ipsa tractatione passim haud obscure professus est. Ait enim: *Haec*, quae explicuit, *mysteria a profano vulgo non percipi, ab istis tamen philosophis, qui soli sint dii terrestres, et tantum distent a ceteris, cuiuscunque ordinis siue conditionis sint, sicut homines veri a pictis, sint concessa atque demonstrata* [i]. Et alio loco [k] *rude vulgus* contemnit, *quod veras caussas non potest capere;* ait autem, *homines istos non philosophos*, (dixerat supra cuiuscunque generis aut ordinis sint, adeoque theologos quoque, sacerdotes, etc.) *qui reuera sint veluti bestiae, non posse capere Deum, coelos et naturam haec posse operari, credereque ita esse de intelligentiis veluti de hominibus; rude autem vulgus instruendum et inducendum esse ad bonum et a malo abstrahendum, vt pueri inducuntur spe praemii et metu poenae.*

 Monet

g) p. 340. h) p. 341. i) p. 48. k) p. 216.

Monet etiam lectorem, vt arcanam habeat hanc philosophiam, eo quod aperte philosophantes magnis persecutionibus exponantur, eamque ab caussam exempla Anaxagorae, Socratis, Platonis, Aristotelis recitat. Etiam a consensu tacito et arcano prudentiorum haec dogmata commendat, Platonis verbis vsus, „maximam huius rei custodiam esse, nihil scribere, sed addiscere". Immo ab infelici et inepto effectu talia non initiatis reuelatorum argumentum sumit; scribens [l]: „Sat scio me in tam arduis argumentationibus et in tam arcanis naturae rebus philosophiae imperitis minime satisfacturum, immo nihil est, quod magis philosophiam ridiculam faciat, quam tam diuina agrestibus et profanis viris velle persuadere: neque hoc irrationabiliter contingit. Cum enim tum ex dissuetudine audiendi, tum ob ingenii hebetudinem haec minime capere possint, in philosophos et philosophiam culpam transferunt, quo fit, vt conuitiis et irrisionibus eos prosequantur, immo quod deterius est, ex vrbibus expellant, trucident, et prorsus exterminent: qualis apud philosophiae alumnos habendus sim, satis vereor, hae namque difficultates, vt mea fert opinio, tales et tantae sunt, vt quantumcunque consummatum philosophum defatigarent". Verum ne putes haec ad plebem tantum pertinere, audi, quaeso, ex tripode definientem [m], „reuera, qui de philosophia non participat, bestia est". Qua vna voce pontificem, totumque senatum ecclesiasticum, cui vltimo capite puluerem obiicit, aut secum philosophari cogit, aut inter bestias refert, quid non de ecclesia reliqua dicturus? Nam ad sacri ordinis viros se oculum intendere clare innuit, scribens [n]: „Haec non sunt communicanda vulgaribus, quoniam horum arcanorum non sunt capaces, et non credunt nisi quod vident, vel quae sunt videre assueti. Cauendum est etiam cum imperitis sacerdotibus de his habere sermonem; caussa autem patens est, quia multotiens philosophi fuerunt ex vrbibus expulsi aut incarcerati, aut lapidibus et vltimo supplicio affecti, et sic propter beneficium tulerunt supplicium". Quae omnia satis aperte euincunt, Pomponatii declarationes Christianam pietatem spirantes esse nugiuendulas et fictitias, nec fidem merere, cum Aristotelis philosophiam pro vnica sapientia habuerit. Sed ineptiarum Peripateticarum et barbararum sordium satis superque est: iam ad Pomponatii discipulos progrediendum.

Discipuli Pomponatii. *Hercules Gonzaga.* *Theophilus Folengius.*

§. XI. Discipulos habuit Pomponatius celeberrimi nominis, et magnae eruditionis viros, et hos quidem haud paucos. Inter eos eminent HERCVLES GONZAGA, postea cardinalis, qui tanti praeceptorem suum fecit, vt defunctum patrio suo tumulo inferri curaret, teste IOVIO [o]. Tum THEOPHILVS FOLENGIVS [p], vir iucundissimi ingenii

l) p. 136. m) p. 269. n) p. 261.
o) loc. cit.
p) TOMASSIN. Elog. vir. illustr. T. II. p. 72. Vitam eius meditabatur Naudaeus, vid. Naudaeana p. 26. sed non edidit. Habes tamen nonnulla in Naudaeanis l. c. et in Addit. p. 157. quibus addendi historiae literariae scriptores passim. vid. BAILLET Iugemens des savans T. IV. p. 194. TEISSIER Eloges des hommes savans T. I. p. 407.

ingenii et luculentae eruditionis, qui licet S. Benedicti religionem esset professus, rustico tamen carmine, quod personato MERLINI COCCAII nomine edidit [q], et in quo Latino sermoni suae gentis verba mira iucunditate miscuit atque ingenii felicissimi conatu, tum quidem insolito, inauditum carminis genus [r] exorsus est, satis prodidit, philosophiae praeceptis se accurate fuisse imbutum. PAVLVM IOVIVM quoque episcopum Nucerinum inter eos discipulos fuisse, supra iam ex Spondani testimonio audiuimus, qui tamen, licet elogium ei scribere esset aggressus, impietatis illum accusare, et seductae iuuentutis Scholasticae reum agere non erubuit. Audiuit quoque Pomponatium Helidaeus Foroliuiensis [s], itemque GASPAR CONTARENVS, postea cardinalis, quem iuuenem nobilem praeceptoris hypothesin de animae mortalitate refutasse satis feliciter supra monuimus. Eius laudes exposuere post IOVIVM [t] varii, inter eas autem haud minima est, quod in Peripatetica philosophia fuerit versatissimus, purpuramque cardinalitiam singulari atque eleganti eruditione ornauerit [u]. Maxime vero inter Pomponatii discipulos famosum ideo nomen consecutus est SIMON PORTA vel PORTIVS, eo quod magistri vestigia in tuenda impietate Aristotelica gnauiter pressisse visus est. Fuit is Neapolitanus, Pisis autem philosophiam Peripateticam tanta cum laude et eruditionis opinione docuit, vt communi eruditorum consensu magnus Peripateticus diceretur [x]. Cuius eruditionis Peripateticae specimen esse possunt libri duo *de rerum naturalium principiis* in Germania [y] recusi, in quibus Alexandrum Aphrodisiensem secutus acute et eleganter de principiis rerum naturalium disputat, et cum nulla alia in re obscurior magis sit Aristoteles, et incertis vagisque notionibus veram mentem recondat, omnes vires eruditionis, quam praestantissimam possidebat, adhibuit, vt veram eius mentem detegeret. Cuius exemplum esse possunt, quae de obscurissimo argumento: an materia sit principium indiuidui differit [z]. Peripateticae philosophiae iunxit accuratam artis salutaris cognitionem, cui varia scripta debemus, enarrata ab ABR. MERCKLINO [a] qui, videndus. In eo autem Pomponatium Peripatetica et medica eruditione clarissimum superauit, quod philosophiae philologiam iungendo, in Graecae atque Latinae linguae cognitione excelluerit, praeceptore dicendi squalorem sequente. Tanta autem fide magistri placita ipsamque Aristotelis sententiam recepit, vt singulari tractatu

Paulus Iouius.

Gaspar Contarenus.

Simon Portius.

q) Prodiit Macaronicorum titulo aliquoties, nos vtimur editione Veneta 1585. 8.

r) Inde dictio illa ludicra initium sumsit, quam magna eruditione ex orbe literato eiecit FRANCISCVS VAVASSOR, singulari libello. Folengius autem, quamuis inusitatum veteribus dicendi genus adhibuerit, carminis tamen virtutes magna cum laude expressit, et haud raro quoque lepidissima satyra sui temporis mores, etiam inter philosophos exagitauit, haud pauca quoque ex adytis philosophiae desumta interspersit.

s) Vid. WIERVS de Praestig. Daemon. L. VI. p. 569.

t) c. 100 p. 234.

u) Consulendi qui de doctis cardinalibus egerunt.

x) Vid. THVANVS L. XIII. p. 276. et TEISS. ad h. l. Elog. T. I. p. 197 seq.

y) Marpurg. 1598. 8. quam editionem praesentem habemus.

z) c. 10. p. 104.

a) Linden. renouat. p. 974.

ctatu *de anima et mente humana*, Florentiae primum[b], et deinde Neapoli inter opuscula eius[c] edito demonstrandum sibi sumserit, animas cum corpore interituras. Quod quibus quidem rationibus euincere conatus sit, dicere non habemus, qui librum rarissimum[d] non vidimus; eodem vero quo praeceptor, argumentandi genere vsum fuisse, et ex Peripatetico systemate id demonstrauisse, nulli dubitamus; eo enim supposito certissimam hanc demonstrationem esse, candide fatendum est. Et haec caussa esse videtur, cur GESNERO[e] opus audiat impium, et porco non homine auctore dignum, id quod repetiere, NICOLAVS TOPPIVS[f] et B. G. STRVVIVS[g]. Hinc cum opuscula eius ob eruditionem, quae in iis sparsa est Peripateticam luce repetita digna iudicaret IACOBVS ANTONINVS MARTA, *Apologiam de animae immortalitate cum digressione, quod intellectus sit multiplicatus* adiiciendam, venenoque antidotum parandum esse statuit. Dolendum virum doctum et in historia rerum naturalium haud infeliciter versatum, librum *de Piscibus*, quem scribere aggressus erat, abiecisse, et tractationem ideo omisisse, quod eam iam occupatam cerneret a Guilelmo Rondeleto. Obiit, teste THVANO, quinquaginta septem annos natus, et cum alio Simone Portio Romano[h], non est confundendus. Porro inter discipulos Pomponatii magna doctrinae Peripateticae laude excelluit Ioannes Genesius de Sepulueda, de quo cum ex instituto infra tradendum sit, hoc loco nihil addimus. Ipsum quoque Iulium Caesarem Scaligerum Pomponatium audiuisse, ex loco quodam epistolarum eius[i] intelligitur. Maximo vero iure inter ornatissimi ingenii discipulos Pomponatii numerandus est praeter Hieronymum Fracastorium LAZARVS BONAMICVS vir doctissimus, gente Bassianensis Taruisanus, qui inter elegantissima seculi XVI ingenia referri meruit[k]. A parentibus rusticis agriculturae destinatus ingenii tamen excellentis et praecocis stimulo incitatus, relicto agro ad Musarum castra transiit, et Calphurnium Marcumque Musurum, in Graeca et Latina lingua, Pomponatium in Peripatetica philosophia praeceptores habuit, et imprimis naturali philosophiae ea diligentia operam impendit suam, tantaque felicitate philosophiae studiis philologiam coniunxit, vt inter eruditissimos aeui sui viros connumeraretur, paucosque haberet aequales. Reginaldi Poli cardinalis patrocinio vsus, in eius familia Romae vixit, quo factum, vt, cum Roma duce Carolo Burbonio diriperetur, id quod anno MDXXVII accidit, supellex eius libraria, quam amplissimam habebat, disiecta periret. Postea ad Patauinam cathedram vocatus, humanitatis doctrinam vsque ad vitae finem docuit, aliasque vocationes cum lautis stipendiis a pontifice, rege Hispaniarum, Bononiensibus aliisque ob-

I. G. Sepulueda.

Iulius Caesar Scaliger.

Lazarus Bonamicus.

b) 1551. 4. c) Neapoli 1578 fol.
d) Vid. VOGT. Catal. libr. rar. p. 468. f.
e) In Biblioth.
f) Bibl. Neapol.
g) Introd. in Hist. liter. c. 9. §. 7.
h) Edidit is Lexicon Latinum Graeco-Barbarum, vid. TEISSIER l. c.
i) Epist. 90.
k) IMPERIALIS in Museo p. 26. TEISSIER l. c. p. 126.

oblatas declinauit, fatis functus anno MDLII, tres supra septuaginta annos natus. Gauisus est amicitia summorum virorum, et ex cardinalium collegio Petri Bembi atque Iacobi Sadoleti, quibus eum commendauit eloquentiae Latinae dulcedo, quam tanti fecisse dicitur [l], vt maluerit loqui cum Cicerone, quam summis in ecclesia honoribus perfungi, praetuleritque Augusti imperio Tullianam dicendi elegantiam. De hac vero eius dicendi copia atque elegantia, deque litibus cum Erasmo in historia eloquentiae Romanae dicendum examinandumque est, vtrum Ciceroni, quod nonnulli faciunt, aequari meruerit. Illud autem maxime laudandum in Bonamico, quod eruditissimos discipulos habuerit, eosque quamplurimos, ita vt communis Italiae praeceptor dictus sit. Hoc enim ad philosophiam quoque pertinet, cuius studiosos a barbarie Pomponatii ad humanitatis studia et scribendi nitorem reuocauit. Vitam quoque philosopho dignam egisse dicitur, testeque Io. MICH. BRVTO [m], *non facile erat iudicare, vtrum in Bonamico comitas atque affabilitas maior, an optimarum artium scientia, cum in omnibus excelleret maxime, inesset.* Pauca tamen ipse edidit, iudice G. SALDENO, ne [n], cum ipse Aristarchum se aliis praestaret, ab iis reprehenderetur. Certe in philosophia foetum nullum protulit, quamuis ea fuisse in philosophia peritia dicatur, vt paucos aequales haberet, superaretur vero a nemine, iudicaritque IMPERIALIS [o], plus gloriae a discipulo hoc Pomponatio exsurgere, quam discipulo a praeceptore. Tandem etiam inter Pomponatii discipulos refertur IVLIVS CAESAR VANINVS, impietatis nomine famigeratissimus. Hunc enim viri docti magno consensu inter eos referunt, qui ex Pomponatii disciplina prodierunt, vt ex locis eorum, quae in fine paginae damus [p], intelligi potest. Mirandum autem est, viros hos literatissimos, actorumque in republica eruditorum non ignaros, non fuisse recordatos, Pomponatium anno MDXXV obiisse, editum vero in lucem esse Vaninum demum anno MDLXXXVI, ex quo patet, non sine ingenti anachronismo Vaninum viros istos doctos inter discipulos Pomponatii referre potuisse, recte ideo notatos a celeberrimis viris C. A. HEVMANNO [q] et G. STOLLIO [r]. Deceperunt vero eos ipsa VANINI verba, qui passim in libro *de Natura regina deaque mortalium*, Pomponatium diuinum praeceptorem

Iulius Caesar Vaninus, an Pomponatii discipulus?

l) GHILINI Theatr. vir. doct. P. I.

m) Epist. p. 596.

n) De libris eorumque vsu et abusu p. 43. s. qui quoque de contemtu SS. literarum, qui illi obiici solet, videndus. Inde Impietatis suspectus factus est, vid. REIMMANNI Hist. atheism. p. 363. Certiores tamen, quam quos Saldenus adducit, testes exoptamus, tum huius, tum illius culpae, quod cuticulam curans, pretiosas suas horas, libris scribendis debitas chartis lusoriis aleaque consumserit. Hoc enim cum docendi assiduitate, quam Bonamico tribuit, non concordat.

o) loc. cit.

p) MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. 11. §. 4. p. 55. Coll. T. I. L. I. c. 8. §. 17. p. 73. BVDDEVS Thes. de Atheismo c. 1. §. 24. p. 120. et Lexic. Vniu. art. Pomponatius, ARPE Apolog. Vanini p. 4. STRVVIVS Intr. in hist. lit. c. 9. p. m. 447. DORNIVS ad IONS. de S. H. Ph. p. 208. OLEAR. de Pomponatio §. 7. §. 11. et de Vanino diss. I. §. vlt. Dubitabundus loquitur SCHRAMMIVS in Vita Vanini §. 20. p. 42.

q) Act. philos. Vol. I. p. 10. Vol. II. p. 338.

r) Introd. in Hist. Liter. P. II. c. 3. §. 37. p. 500.

rem vocat, et in *Amphitheatro*, vbi eum refutandum ſtatuit, non diffitetur, pleroſque putare, ſe ex Pomponatii diſciplina prodiiſſe [s]. Verum hoc non de Pomponatio inter viuos audito, ſed de defuncti ſcriptis placitisque intelligendum eſſe, vel ſola temporum ratio clariſſime euincit, et nullo negotio intelligitur, ſi literaria Vanini conſulitur hiſtoria. Nempe habuit Vaninus in iuuentute praeceptorem monachum Carmelitam, Ioannem Baconium, philoſophum Peripateticum, ſed Auerroiſmo adeo impenſe deditum, vt diſcipulum iurisiurandi religione ad eum amplectendum deuinciret [t]: ab hoc itaque libri Pomponatii Vanino legendi traditi ſunt, in quibus licet derideatur intellectus ille vnicus et immortalis Auerrois, ipſum tamen ſyſtema phyſicum, quod praeeunte Ariſtotele Auerroës quoque ſecutus eſt, magna ſubtilitate inculcatur et defenditur. Quae cauſſa fuit, cur Vaninus Pomponatii librum *de Incantatione* valde extulerit, ſcribit enim: „Petrus Pomponatius philoſophus acutiſſimus, in cuius corpus animum „Auerrois commigraſſe Pythagoras iudicaſſet, in admirabili ſuo opuſculo „de effectuum naturalium rerum cauſſis vera fuiſſe confitetur oraculorum „reſponſa, nec tamen edita a Deo vel a daemone, ſed ab anima et cor„pore coeli". Delendus itaque ex Pomponatii diſcipulorum numero Vaninus eſt. Vtrum autem eandem de fato, de miraculis, de immortalitate animorum ſententiam cum Pomponatio tenuerit Vaninus, quod eius vitae ſcriptor Io. MAVRICIVS SCHRAMMIVS [u] contendit, qui tamen libros Pomponatii non vidit, nec cum Vanini ſcriptis contulit, hoc loco expendi non poteſt, et ad ſpecialem atheiſmi hiſtoriam pertinet.

Auguſtinus Niphus.

§. XII. Aduerſarium Pomponatius habuit AVGVSTINVM NIPHVM, celeberrimi inter Peripateticos nominis philoſophum, de cuius hiſtoria praeter alios [x] praeclare meruit GABRIEL NAVDAEVS [y]. Calaber is fuit, Iopolitanus, quem tamen alii Sueſſanum faciunt, ipſeque ſe ita nominauit, quod diu Sueſſae vixiſſet, et vxorem duxiſſet [z]. Erat illi domi pater, erat iniuſta nouerca, quae cum odium in eum indignum atque vehemens exercuiſſet, puer fuga dilapſus eſt. Delatus autem Neapolin cum in ciuem quendam Sueſſanum incidiſſet, adeo illi ingenii liberalitas in puero Nipho placuit, vt in familiam receptum cum filiis educaret. In horum conſortio et ſcholarum inſtitutione gauiſus, et academicorum quoque doctorum praeceptis imbutus eſt Patauii, eoque in loco Peripateticam philoſophiam didicit, artique ſalutari ſe quoque dicauit. Quem morem Italorum fuiſſe, vt qui eccleſiaſtico ordini ſe non tradidiſſent, philoſophiae ſtudiis medicinam iungerent, compluribus exemplis eius temporis hi-

s) Dial. IV. p. 20. Dial. XXIV. p. 140. Dial. LI. p. 324.

t) Amphitheatr. Ex. IV. p. 17.

u) loc. cit.

x) De Nipho quaedam affert IOVIVS Elog. c. 92. p. m. 215. non ſatis accurata; meliora ſuppeditant TOPPIVS Bibl. Neapol. p. 4. et NICODEMVS in Addit. p. 23. add. NICERON. Mem. T. XVIII.

y) In Iudicio de Auguſtino Nipho, eius Operibus moralibus praefixo, quem ſecutus eſt, P. BAYLE Dict. T. III. Art. Niphus p. 514. et nos quoque ſequemur.

z) Hinc Sinueſſanum ſe dixit. Aliis Tropea oriundus dicitur. vid. BAYLE l. c. not. A.

hiſtoria teſtatur literaria. Vnde non minus ſcriptis ad medendi artem pertinentibus, quos recenſet ABRAHAMVS MERCKLINVS [a] inclaruit, quam philoſophicis. Abſoluto ſtudiorum academicorum ſtadio Sueſſam indeque Neapolin repetiit, edoctusque parentem decoctis facultatibus ad plures abiiſſe, neque recuperandarum illarum ſpem vllam ſupereſſe, Sueſſanam ciuem vxorem duxit, et eruditis laboribus de neceſſariis ſibi proſpexit, multosque annos Neapoli philoſophiam docuit. Habuerat autem praeceptorem Nicoletum Verniam, philoſophum Peripateticum, verum tanto ſtudio Auerrois placita ſequentem, vt teſtetur RICCOBONVS [b],eum „Opinionem Auerrois de vnico intellectu ita confirmare argumentis vali„dis et numeroſis conſueuiſſe, vt omnes plebeii et minuti philoſophi, di„ctarent in vulgus, eum totam pene Italiam in hunc pernicioſum erro„rem compuliſſe". Huic dogmati et alia Peripatetica addebat, a receptis opinionibus diſtantia, non dari ſubſtantias immateriales, praeter intelligentias ſphaerarum motrices et ſimilia. A quibus tamen eum erroribus reuocaſſe tradunt Petrum Barocium, epiſcopum Patauinum. Verniam cum praeceptorem Niphus haberet, illius auctoritate permotus,ad eosdem Auerrois et Peripateticorum errores tranſiit, eosque, publicato *de Intellectu et daemonibus* libro, publice defendit. Ea vero re, ſi Naudaeo fides, vehementer cucullatis patribus diſplicuit, forte quod non tanto obſequio, quam fecerat Pomponatius, rationem ſub obſequium fidei captiuaſſet. Aitque Naudaeus, *adeo illum in caput et famam ſuam vehementiſſime eos commouiſſe, vt ſe periculis eximere non potuiſſet, niſi ab ancipiti diſcrimine eum liberaſſet Petrus Barocius, et mediis ex ignibus eripuiſſet.* Cautius itaque mercari edoctus, eruditionem ὀρθοδοξωτέρως demonſtrare non ſine laude et emolumento anniſus eſt. Narrante enim IOVIO [c] in celeberrimis Italiae academiis, Achillino et Pomponatio florentibus docuit, philoſophiam Piſis, Bononiae, Salerni, Patauii atque Romae in collegio ſapientiae magnis ſtipendiis profeſſus: Sane ipſe fatetur [d], ſibi a Bononienſibus et Venetis, ſi in eorum gymnaſiis philoſophiam docere vellet, millenorum aureorum numerum, pro mercede ſingulis annis oblatum eſſe, eamque ſe a Florentinis pecuniam accepiſſe, Piſis philoſophiam profeſſum. Maxime vero eruditione ſua Mediceae genti, quique ex illuſtri hac proſapia oriundus erat, Leoni X, ſe commendauit, qui inſignibus gentis ſuae eum vti permiſit [e], ipſoque nomine [f]: honoribus etiam auxit. Et tum occaſio illi enata eſt, cum Pomponatio Peripateticis armis congrediendi, a pontifice enim illius librum *de Immortalitate animae* refutare iuſſus eſt,demonſtraturus, non repugnare principiis Ariſtotelicae philoſophiae, ſi dicantur animae immortales, cuius contrariam opinionem Pomponatius affirmauerat. Quod licet magno eruditionis apparatu Niphus fecerit, cum ta-

 men

a) In Lindenio renou. p. 95.
b) De Gymn. Patauino L. VI. apud NAVDAEVM l. c. p. 28. c) loc. cit.
d) De Diuitiis, Opp. Moral. p. 88.
e) Diploma pontificium extat in Opuſc. moralibus.
f) Dictus alias eſt Eutychius et Philotheus vid. MIRAEVS de Script. ſec. XVI. c. 41. p. 136.

men in obſcuro argumento, de quo ineluctabiles labyrinthos Stagirita conſtruxit, Ariſtotelis phyſiologiam a ſua parte ſtantem Pomponatius habuiſſet, ab eo in *Defenſorio* reſponſum accepit. Niphi tamen partes iterum defendit CHRYSOSTOMVS CASALENES, Dominicani ordinis ſodalis, edito aduerſus Pomponatii *Defenſorium* libro *de Immortalitate animorum.* Neque ſic litem eam deſiiſſe veriſimile eſt. Nominantur enim inter aduerſarios Niphi, FRANCISCVS LYCHITTVS, Franciſcani ordinis alumnus, qui *Theoremata philoſophica* Nipho oppoſuit, et LVCAS PRASSICIVS Anuerſanus, cui debemus *Confutationes in quasdam Niphi commentationes pro defenſione catholicae et Peripateticae veritatis, nec non pro defenſione doctorum ab eo iure non condemnatorum* [g]. Quem tamen librum cum non viderimus, vtrum in controuerſia Pomponatii ſcriptus ſit, dicere non poſſumus. Neque tamen Pomponatius et, quos plurimos habuiſſe, ſupra diximus diſcipuli eius, libellis ſuis impedire potuere, quo minus apud viros principes, ipſumque imperatorem Carolum V Niphus gratioſus eſſet, eo quod ad aularum mores ſe facile eleganterque componeret, quae res eum quoque foeminis principibus commendauit, quamuis corporis forma a pulchritudine abeſſet. Dabimus verba IOVII [h], quae animum philoſophi luculenter depingunt: „Erat ingenio fertili, adaperto, liberali, ſermone autem „Campanum pingue quoddam reſonanti maxime libero, et ad ferendas fa„bulas in ſuggeſtu coronaque ad voluptatem aurium periucundo, ſed vel „toto ore ſubagreſti, et penitus inficeto, ita ſe ad vrbanos iocos compo„nebat, vt valde mirarentur, qui mox tacentis ſupercilium auſteraque „labra atque lineamenta conſpicerent". Quamuis autem haec eum morum iucunditas aulica, qua Ariſtotelem imitatus eſt, valde commendauiſſet, foeminarum tamen amoribus, quibus ſe a iuuenta vsque ad ſenectutem ſemper deditum fuiſſe candide fatetur, haud ſemel philoſophi grauitatem exuit, et in contemtum adduxit [i]. Quamuis enim eſſet continentiſſimus, narrante tamen NAVDAEO [k] „amores cum puellis honorariis „quarundam heroinarum, quibuscum familiariter conuerſabatur, tam „libere adeoque intemperanter exercuit, vt non modo virginibus illis, „quas obſequio ſuo demereri ſtudebat, ſed omnibus, qui tanti nominis „philoſophum a petulcis illis et laſciuientibus puellis ita deludi faſcinarique „videbant, ludos de ſe maxime faceret". Fatendumque indignam philoſopho perſonam effinxiſſe Niphum, ſi verum eſt, quod Latomus apud IOVIVM [l] de eo canit:

Quid? Niphus an non melleus
Perplexa ſuetus inter enthymemata
Et ſyllogiſmos frigidos
Narrare ſuaues Atticasque fabulas

Mul-

g) NAVDAEVS l. c. p. 42.
h) loc. cit.
i) De Muliere Aulica c. 7. p. 345.
k) loc. cit. p. 31. 32.
l) loc. cit.

Multumque risum spargere?
At quam venustum hoc: septuagenarium
Quod vndulatis passibus
Ex curioso flexuosoque capite
Saltare coram cerneres
Modo Dorium, modo Phrygium, vel Lydium,
Amore saucium graui?
Tractare sic philosophiam inuisam, arbitror
Summi fuisse philosophi.

Alia huius rei specimina breuitatis studiosi praeterimus. Plura, qui volet, reperiet apud PETR. BAYLE [m], qui more suo in his copiosus est. Nobis non hi modo mores a grauitate philosophi abhorrentes in Nipho displicent, sed praecipue reprehensionem mereri videtur, quod scripta quoque sua sermonis spurcitia commaculauerit. Quam obscoenitatem *iucundis narratiunculis scriptis suis interspersam non in eo tantum loco deprehendi* Naudaeus obseruat, *cum aulici sui vrbanitatem per eiusmodi facetias vrbaniorem reddere satagit, sed interdum etiam in Porticu et Academia, cum aduersus viros grauissimos disputat, in dicteria quaedam erumpere, neque loco neque tempori satis conuenientia, easque historias referre, quas ob rerum foetidarum mentionem nemo vel inter lixas et rusticos absque honoris praefatione referri vellet.* Et haec quidem ex temporum illorum consuetudine ita Naudaeus excusari posse putat, vt nihil in eo vel singulare, vel ab aliorum philosophorum more abhorrens et alienum expresserit. Ait enim: *Philologis praesertim adeo familiaris erat sermonum obscoenissimorum licentia, vt qui Boccatium, Poggium, Aretinum, Casam, Castalionem, Pacificum Asulanum, Iulium Grotum Puccium, Ludouicum Cinthium, Philephum, Codrum, Septabinam Mazuccium Francum, et id genus alios legerit, impudentiam tunc, malitiam, foeditatem, impietatem virus suum omne plenis buccis, aut potius pleno iure, siue in Deum, siue in eius ministros, aut publicas priuatasque personas et in omnem denique honestatem et verecundiam effudisse, fateri cogatur. Vnde nihil mihi aut aliis mirum videri debet, si cum hi mores, haec tempora viuente Nipho fuerint, ipse etiam, qui petulanti splene cachinno factus a natura fuerat, qui cum heroinis et principibus viris continue viuebat, quem sagaces puellae miris illecebris in sui amorem pelliciebant, sui seculi moribus et institutis, longe quam caeteri, parcius vsus fuerit, quandoquidem, si aliter fecisset, paratum eius nomini ac gloriae exitium erat, quod viris academicis nimia stoliditas et rerum ciuilium ignorantia suique potissimum incuria afferre solet.* Quae vera quidem esse, facile damus, et tot foeditatum exempla, inter scriptores seculi XVI apud Italos occurrentia, omnino confirmant, tantum vero abest, vt Nipho atque similibus patrocinium

m) loc. cit. not. F. p. 515.

cinium pariant, vt potius, quam deperdita gens literata fuerit, in aprico ponant. Et merentur omnino mores hi deteſtabiles in hiſtoria Peripateticiſmi recentioris, attendi, eo quod apud pleroſque fructus fuerint doctrinae Peripateticae, qua de re infra commodus magis dicendi locus erit. Praeter has vero ineptias ambitionis quoque, paedagogicos mores ſpirantis cauſſa, ſtultitiae Niphus arguitur: qua de re mira eſt narratiuncula, qua imperatori Carolo V, eum viſitanti ſedem denegaſſe traditur [n], licet fateamur, ſuſpectam eam nobis valde eſſe, nec cum aulicis Niphi moribus conciliari poſſe. Eiusmodi enim fabellarum plena eſt hiſtoria literaria. Obiiſſe dicitur Iovio anno MDXXXVII, ſed hunc falſum eſſe, ex obſeruatione Naudaei patet, monentis, anno MDXLV Niphum librum *de Animalibus* inſcripſiſſe Paulo III, P. M. quo ſeptuagenario maior vixit. Mortem ei acceleraſſe, Iouius ait, quod cum iter nocturno tempore in patriam faceret, obortis tonſillis, quae fauces obſederant, refrigeratus perierit. Alii ex ſaltatione nimio aeſtu concepto morbo correptum exſpirauiſſe tradunt, de qua re incertos rumuſculos diſſeminant acta literaria [o]. Valde laudatur Niphus ab ingenii elegantia, quam in ſcriptis quoque ſuis demonſtrauit, in quibus tamen prolixitatem et lectionis profuſionem carpi videas. Maxime vero inter labores eius literarios commentarii, quos in omnes fere Ariſtotelis libros philoſophicos ſcripſit, commendari ſolent [p]. Minoris vero dignitatis viſa ſunt ſcripta eius moralia, quae Venetiis primo ex parte edita, collegit integra ediditque Gabriel Navdaevs [q]: In quibus diligentia diſputationis, quam elegantia obſeruationis practicae promptius eſſe magni alias philoſophi ingenium obſeruauit Henr. Boeclervs [r]. Paſſim tamen ex aliis collegit, quibus moralis philoſophia iuuari poteſt [s]. Fuiſſe eum multis in rebus Cardano ſimilem, ſed non ingenio Idem iudicauit, quod de ingenii viciſſitudinibus intelligendum eſt: Iudicii enim acie Cardano multum eſt inferior. Habuit vxorem Angelellam, tanta fide maritum complexam, vt delicias ſuas et iura connubialia eius ſanitati ſacrificare non dubitauerit [t]. Ex eo matrimonio habuit filium Iacobum, nepotemque ex eo Fabium Niphum, de cuius infelicitate conſulendus eſt Petrvs Bayle [u].

Marcus Antonius Maioragius.

§. XIII. MARCI ANTONII MAIORAGII vita (quem eloquentia pariter atque philoſophia commendauit) a multis enarrata eſt, tetigeruntque hiſtoriam eius literariam [x] praeter notiſſimos ſcriptores acto-

n) Vid. Patiniana p. 83. conf. Act. Erudit. 1702 p. 229. ſ.

o) Vid. Bayle l. c. not. H. et quos laudat.

p) Vid. Boecler Bibliogr. crit. p. 60. Morhof. Polyhiſt. liter. T. II. c. II. §. 3. p. 55. Prodierunt hi Commentarii tantum non omnes Venetiis.

q) Paris 1645. 4. Eiusmodi collectionem iam prius Venetiis prodiiſſe obſeruat Miraevs de Script. ſec. XVI. p. 136.

r) loc. cit. p. 604.

s) Conf. Cel. Stollivs Introd. in Hiſt. lit. P. III. c. 4. §. 37. p. 689.

t) Ipſe lepidam hiſtoriam ea de re narrat, de Amore c. 102. p. 428. eamque repetit Bayle loc. c. not. G.

u) loc. cit. art. Fabius Niphus p. 516.

x) Imperialis in Muſeo p. 126. Hanck. de Script. Rer. Roman. P. I. L. I. c. 53. p. 215. Teissier Eloges T. I. p. 236. Bayle Dict. T. III. art. Maioragius p. 286.

actorum literariorum Mediolanenſis eruditionis hiſtoriographi [y]. Nemo tamen tanta accuratione tamque plena tractatione res Maioragii enarrauit, quam V. C. IOANNES PETRVS KOHLIVS, qui cum *Deliciis*, quas edidit [z], *epiſtolicis* haud contemnendam partem epiſtolarum Maioragii inſeruiſſet, laudabili induſtria et eleganti eruditione vitam celeberrimi philoſophi et oratoris ex eius potiſſimum ſcriptis collectam iis praefixit, quam in doctiſſima praefatione additamentis egregie auxit praeſtantiſſimus IO. ERHARDVS KAPPIVS. Qua in vitae Maioragii delineatione, cum res clariſſimi viri luculenter enarratae ſint, eam imprimis conſulendam eſſe monemus, et ad eam ſimul prouocabimus. Debuit originem Maioragius parentibus Iuliano Comiti, a vico, in quo habitauerat Maioragio dicto, et Magdalenae, adeoque ex illuſtriſſima Comitum gente, ex qua multi praeclari atque celeberrimi viri prodierunt, oriundus [a], maiorum virtutem incentiuum ad egregia quaeuis audenda habuit, inque ſacro baptiſmatis fonte Antonii Mariae nomen accepit, quod vero foeminae appellationem minus aequo animo ferret, Mariae nomen in Marci poſtea commutauit, vt paulo poſt dicemus. Nondum pueriles annos exceſſerat, cum praeclara ingenii indoles dotesque animi rarae et inſolitae egregia quaeque laetiſſima ſpe pollicerentur. Id quod parentem, ad auita decora filium perducere connitentem fortiſſimo excitauit calcari, vt nec ſumtibus, nec labori et induſtriae, nec educationis fidelitati curisque parceret, quo et literarum ſtudiis egregie imbueretur, et animum nanciſceretur eleganti virtute probe emendatum exercitatumque. Valde vero parentis conſilium ſtudiumque ea in re ſummum adiuuit filii ingenium ad magna quaeuis natum, animusque optimis atque honeſtiſſimis deſideriis in praeclara quaeuis, ea maxime quae ex literis capiuntur, exardeſcens. Mirum itaque non eſt, in tam fertili naturae fundo ſparſa maxima diligentia literarum ſemina, ſegetem oſtendiſſe ſupra ſpem omnem laetiſſime effloreſcentem. Quam niſi belli calamitates, quae in adoleſcentiam Maioragii inciderunt, non nihil praefocauiſſent, dubium non eſt, quin praecoci eruditione mature in diſciplinarum ſtudiis palmam reportauiſſet. Verum ſilentibus eo tempore Muſis Mediolanenſibus, cum bellicis tumultibus omnia perſonarent, magna quoque ruina res parentum noſtri ſuppreſſit. Nam et bonis fere omnibus exuti ſunt, et pater captus eſt, vixque elabendi ex carcere occaſionem inuenit: et hoc quidem pacto Marci Antonii facultates protritae magnaque impedimenta ſtudiis eius iniecta ſunt. Redeunte vero tranquillitate publica, a conſobrino Primo Comite [b] Mediolanenſi, qui eloquentiam Comi profitebatur hoſpitio exceptus, et ad honeſtarum diſciplina-

y) PICINELLI Athen. Mediol. p. 408. IOS. ANTON. SAXIVS de Studiis literariis Mediolanenſium.

z) Lipſ. 1731. 8.

a) Loca Maioragii de maioribus ſuis indicat KOHLIVS l. c. p. 4. Qui in Oratione VIII, quae eſt in fūnere matris, prolixe quoque de parentibus ſuis differit.

b) Vid. Orat. X. p. 191. BAYLE l. c. not. B. KOHL. p. 8. vbi tamen pro Primo, calami errore poſitum eſt, Petri nomen. Iucundam Eraſmi inaduertentiam, hunc Primum Comitem, qui eum Baſileae inuiſebat, pro comite quodam habentis venerantisque enarrat MAIORAGIVS l. c. p. 217. et ex eo citati.

plinarum ſtudia porro excolenda adductus eſt. Tum in patriam redux in domo Lancelloti Fanniani integro quinquennio tanta pertinacia et laboris incontinentia chartis eruditorum impalluit, vt, quod ipſe narrat [c], eum „non quies, non remiſſio, non aequalium ſtudia, non ludi, non conuiuia „delectarint: et non ſemel propter nimis aſſiduum ſtudium, cum in gra„uiſſimos morbos incidiſſet, de vitae periculo dimicauerit". Ita vero tantum in literis profecit, et imprimis eam eloquentiae praeſtantiam aſſecutus eſt, vt in funere matris eius laudationem non ſine audientium applauſu ſuſcipere poſſet. Quibus viribus fretus ad tradenda iuuentuti honeſta ſtudia ambienti eloquentiae Romanae praecepta ſe accinxit, ipſe vero ad philoſophiam animum adiiciens in dialectica Aruntem Bataleum, quem acutiſſimum virum vocat [d], praeceptorem habuit. Naturalis philoſophiae autem et mathematicarum diſciplinarum myſteria ab Hieronymo Cardano didicit, quem hominem appellat [e] celeberrimum, et non tantum mathematicae, ſed etiam medicae facultatis principem, ab eoque multa ſe et inſtitutione et conuerſatione edoctum fuiſſe gratus profeſſus eſt. Sed et Vincentium Magium Brixienſem, qui circa annum MDXXX in Ferrarienſi et Patauina ſchola philoſophiam magna eruditionis fama docuit [f], praeceptorem habuit. Ita vero dum creſcit Maioragii eruditio, laeta quoque incrementa capit eius gloria et exiſtimatio, quae tum iuuentutis fauorem et applauſum ei conciliauit, tum auditores ad eum adduxit magni nominis viros, qui dicentem non ſine iucunditate et admiratione audiuerunt. Quo factum eſt, vt eloquentiae profeſſio, quae auunculi eius Primi Comitis morte tum vacabat, ei traderetur, quamuis viginti atque ſex annos modo nato, modo verae ſint temporum notationes, quas ipſe ſuppeditat, quas ſuſpectas eſſe nec ſatis accuratas, obſeruauit P. Bayle [g], qui, ne in re tantilla prolixi ſimus, ipſe videndus. Vix autem biennio huic muneri praefuerat, cum noua apud Mediolanenſes belli flamma exarderet, qua disiecti viri docti dilabique ad loca tuta coacti ſunt. Maioragius Ferrarienſe aſylum petiit, in qua ſchola praeter Vincentium Magium, de quo ſupra dictum, Andreas Alciatus ius Romanum magna celebritate tum docebat. Ibi noua eruditioni praeſtanti incrementa addidit, et tum iuriſprudentiam tanto praeceptore duce didicit, tum philoſophiae cognitionem magnopere confirmauit: ex virorum doctorum conſuetudine atque colloquiis autem egregie profecit. In eo vero ſeceſſu contra Coelium Calcagninum ſcripta velitatione in arenam prodiit [h], aſſumto Marci

c) l. c. p. 222.
d) Reprehenſion. L. I. c. 16. p. 198.
e) loc. cit.
f) Videndi hiſtoriae Italicae eruditionis ſcriptores, Ghilini, Comnenvs, aliique libris notiſſimis. Medio ſeculo XVII ex hac gente Magiorum Commentario Peripatetico in Simplicium et Alexandrum Aphrodiſaeum inclaruit Lucilius Fileatus Magius, qui in aula Taurinenſi vixit.
g) loc. cit. not. C.
h) Nempe ita Ciceronis admiratione captus erat Maioragius, vt erroris eum vnius argui ferre non poſſet. Vnde Calcagninum viginti quinque Ciceronis lapſus in libris de Officiis culpantem acerbe excepit. Addidit Maioragii Apologiam pro Cicerone, eius libris de Officiis I. G. Graevivs Conf. Orat. X. Kohl. l. c. p. 18. Moller Homonymoſcop. p. 716. Act. phil. Vol. II. p. 444.

Marci Antonii nomine. Id quod aduerſariis, eius fortunae inſidiantibus, cum Mediolanum, anno decurrente eſſet reuerſus occaſionem dedit calumniandi, quod antiquas leges maiorumque conſuetudinem contemſiſſet. Quam tamen litem, indignam virorum grauium iudicio, habita oratione luculenta facile diremit, et famae ſuae exiſtimationem egregie confirmauit [i]. Muneris itaque curam denuo geſſit tanta contentione, tanta gloria, vt facile inter aequales vnus emineret. Nimia tamen ſtudiorum aſſiduitate ita corporis vires exhauſit, vt praematuro fato quadrageſimo primo aetatis anno Mediolanenſi gymnaſio anno MDLI, eriperetur. In patria enim obiiſſe ſcriptores teſtantur [k], vnde lapſum eſſe oportet Cel. KOHLIVM, qui Ferrariae eum deceſſiſſe ſcribit. Ex hac enim ſchola dudum redierat. Valde extollunt, qui Maioragii hiſtoriam tetigerunt, ingenii eius excellentiam, iudicii maturitatem, diligentiam ſtupendam et inexhauſtam, et delectationem ex literarum ſtudio ita captam, vt reliqua ſordeſcerent omnia. Virtutes quoque haud paucas ei adfuiſſe teſtantur, laudantque conuerſationis iucunditatem, amicitiae fidem, docendi peritiam, inſtitutionis fidelitatem, et praecipue vim quandam eloquentiae dulciſſimam cum perſpicuitate coniunctam, quae ex eius orationibus atque epiſtolis ſatis diſpaleſcit. Adeo vero diſciplinarum promouendarum curam habuit, vt nec operae moleſtia deterreretur, nec aduerſariorum conſiliis impediretur, quos tantum abeſt vt non laceſſitus laeſerit, vt aequiſſimum ſe potius illis praeberet, reipſa philoſophi perſonam ſuſtinere geſtiens. Quantum autem inter honeſtae diſciplinae profeſſores nomen eius illo tempore fuerit, et quam famam illi immortalem conciliauerit eloquentia et philologiae veteris cognitio, ex cenſuris virorum doctorum intelligi poteſt, quas poſt TEISSIERIVM collegit KOHLIVS [l]. In philoſophia autem nouum quid, vt erat mos aeui iſtius, molitus non eſt, ſed interpretando Graecum Ariſtotelis textum, oſtendere, quid Stagiritae viſum fuerit, contentus, ſectariam viam cum aliis ingreſſus eſt. Quae quoque cauſſa fuit, cur Philippum Melanchthonem et Ioannem Caeſarium, philoſophum [m] et medicum Germanum magni faceret, eo quod vtrumque perſpicue mentem Ariſtotelis explicuiſſe crederet, placeretque viro eleganter docto, quod viam atque aditum ad Ariſtotelis opera munire voluiſſent, tamque egregiam ſcientiam, iam pridem barbarorum commentariis et ſomniis inquinatam, et ſqualentem atque horridam quodammodo purgare et nitidiore cultu exornare contendiſſent. Ad id vero potiſſimum reſpexit

i) Vid. Orat. X. KOHL. p. 16. BAYLE l. c. not. D.

k) Vid. laudati KOHLIO p. 27.

l) ll. cc.

m) Fuit is philoſophus et medicus Germanus, natus in Iuliacenſi comitatu anno 1460. hauſtisque philoſophiae praeceptis Lutetiae, poſtea Coloniae vixit, et a Proteſtantium partibus, quas amplexus erat, ad Romanenſes rediit. Scripſit dialecticam, ediditque Boëthium de conſolatione philoſophiae, Diomedem Grammaticum, et Plinium et Celſum, obiitque anno 1551. Vid. PANTALEON Proſopograph. VAL. ANDREAS Bibl. Belgica, aliique.

xit Maioragius, vt vſum dialecticae Peripateticae in eloquentiae ſtudio oſtenderet, et quo pacto ratiocinatio Ciceronis partitionibus conformiter adhibenda ſit, exponeret. Quod artificium ita aſſecutus eſt, vt, iudice MORHOFIO [n], ſuae aetatis oratores, praecipue τῷ ἐνθυμηματικῷ ſuperaret. Eo tamen non diffitente naturalis et moralis philoſophiae ſecundum Ariſtotelem myſteria non tam alte penetrauit, id quod in homine vitam breuem vni fere eloquentiae ſtudio tribuente non magnopere mirandum. Non immerito vero culpanda in eo iactantia, et, licet aequiſſimus eſſet, neminemque laederet, exercita tamen in laedentes vindicta vsque ad conuicia progreſſa. Cuius impotentiae animi ſpecimen dedit, in controuerſiis, quarum ſerram cum Coelio Calcagnino et Mario Nicolio itemque cum Gaudentio Merula reciprocauit, quarum hiſtoriam, quae ad alium locum pertinet, heic praetermittimus. Non autem omittendae hoc loco ſunt eius *Reprehenſiones contra Nizolium*, ex quo libro rarius occurrente ſummam controuerſiae accurate prolixeque enarrauit doctiſſimus KOHLIVS [o]. Nempe inter acerrimi ingenii viros non ſine acerbitate de pretio diſputabatur, quod dialecticae ſtatuendum eſſet. Quam cum ſuperciliose contemneret et abiiciendam cenſeret Nizolius, et in eum finem veterum inuectiuas in dialecticos cumulaſſet, ita Maioragius defendit, vt non ſine eruditionis oſtentatione demonſtraret, ad eloquentiae ſtudium oratores ſummos dialecticam requiſiuiſſe. Quae tamen omnia ex vtraque parte diſceptata ſi examinentur, digladiatos fuiſſe viros doctos andabatarum more, et de verbis pugnam fuiſſe, aequus iudex facile pronunciabit. Caeterum *Paraphraſi* quoque *librorum Ariſtotelis de coelo, de generatione et corruptione* [p], *Commentario in libros Ciceronis de officiis*, et *Interpretatione nonnullorum Platonis, Heronis et Nicomachi* philoſophantium ſtudia adiuuit [q], luculento ſpecimine, Ariſtotelicos huius aetatis reliquos philoſophos non contemſiſſe, ſed diligenter euoluiſſe. In oratione autem *de Laudibus auri*, in Belgio primum [r], dein in Germania edita [s] ſatis oſtendit, ſe de moribus pulchre philoſophari potuiſſe, ſi in Italia, vbi viuebat, licuiſſet.

Daniel Barbarus.

§. XIV. Barbarorum gens, non ſanguine tantum in nobilitate Veneta illuſtris, ſed et viris ſummis clariſſima, qui rempublicam ciuilem et literariam ingentibus meritis ornauerunt [ſ], Lyceo celeberrimum dedit philoſophum DANIELEM BARBARVM. Is in iuuentute philoſophiae accuratius, quam in ſcholis fieri ſolebat, addiſcendae intentus Ariſtotelemque ducem eligens, hunc legendum ſibi atque eius praecepta ediſcenda eſſe ſtatuit. Cumque magna animi inclinatione ad ſcientias mathe-

n) Praef. de laudibus auri.

o) loc. cit. p. 71.

p) FABRIC. Bibl. Graec. Vol. II. p. 126.

q) Conf. KOHL. p. 77.

r) Traiecti ad Rhen. 1660.

s) Lubec. 1660. 8. vbi altera eiusdem argumenti adiecta eſt a D. G. MORHOFIO.

ſ) Hermolaum Barbarum inter reſtauratores literarum libro primo recenſuimus, ſed Franciſci quoque nobile nomen fuit, vid. BAYLE Dict. T. I. p. 440. Alios breuitatis cauſſa tacemus.

thematicas ferretur, iis quoque non ſine laeto euentu operam addixit ſuam [ſſ], ita, vt eruditionem mathematicam editis quoque ſcriptis lucernam olentibus demonſtraret. Qua ratione haud exiguum in interpretatione Ariſtotelis nactus eſt auxilium, cum multoties μαθήματα Stagirita in partes vocet. Ita elegantiſſima eruditione auctus cum magna doctrinae eius eſſet exiſtimatio, ſummis dignitatibus ornatus et ampliſſimis muneribus praefectus eſt. Hermolai enim exemplo, cuius gloria calcar noſtro vehemens addidit, patriarchae Aquileienſi ad obeundas muneris ſacri vices ſocius additus eſt, eo quod theologiae quoque diligentiſſimam operam nauauiſſet, et imprimis veterum doctorum ſcripta verſionibus elegantiſſimis ornaſſet [t]. Quae eruditionis theologicae opinio eum ita commendauit, vt magna pars eſſet in concilio Tridentino, in quo aulae Romanae partes ſtrenue defendit [u]. Mature vero rebus humanis ereptus eſt, quadraginta annos natus, anno MDLXIX, Id. April. Tanta autem, teſte THVANO [v], veneratione Ariſtotelem proſecutus eſt, idque huic philoſopho obſequium praeſtandum cenſuit, vt diceret, niſi Chriſtianus eſſet, iuraturum ſe eſſe in verba Ariſtotelis, eo quod feliciſſimo conatu in inquirenda veritate progreſſus, in quauis naturae parte duce ratione tanta inueniſſet, quanta vix caperet humana conditio. Habuit noſter alium cognominem Hermolai Barbari ex fratre nepotem [w], qui cum eo confundendus haud eſt. Et hic quoque inter Peripateticos philoſophos numerandus eſt. Scripſit enim commentarium in quinque voces Porphyrii [x].

§. XV. Hiſpania vt ferax fuit philoſophorum, ita ſcholae Peripateticae dedit IOANNEM GENESIVM SEPVLVEDAM, anno MCCCCXCI in lucem editum [y]. Is Cordulae humaniorum diſciplinarum praecepta hauſit, philoſophiam rationalem et naturalem autem praeceptore Xantho Miranda, cuius ſumma tum in philoſophia fama erat, in Complutenſi academia, per triennium didicit, et tum ſacrarum literarum ſtudio ſe addixit. Vt vero parentes ſumtibus, quos eius cauſſa erogauerant, leuaret, in Bononienſem academiam abiit, in qua ciuibus ſuis, qui literis ibi in collegio Hiſpanico [z] vacabant, ephorus datus eſt. Id quod eruditioni Sepuluedae exoptatiſſimum accidit, et vehementer eius incrementa promouit. Tanta enim felicitate in diſciplinarum non modo philoſophicarum, ſed et ſacrarum ſtadio progreſſus eſt, vt fama eruditionis eius ad Albertum Pium *, principem Carpenſem penetraret, qui tum *Ioannes Geneſius Sepuueda.*

 omni-

ſſ) VOSSIVS de Scient. math. c. 61. p. 355. c. 71. p. 425. Teſtis eſt Commentarius eius in Vitruuium.

t) Vid. MIRAEVS de Script. ſec. XVI. c. 88. p. 182.

u) PALLAVICINI Hiſt. concil. Trident. L. XVI. c. 4. n. 22.

v) L. XLVI. p. 942. conf. TEISSIER Elog. T. II. p. 326.

w) Vid. BAYLE l. c. p. 444.

x) Vid. GESNER. Bibl. p. 191.

y) Vita eius praefixa eſt Epiſtolis, conf. NIC. ANTON. Bibl. Hiſpan. T. II. TEISS. T. II. p. 444 ſeq. SCHOTTVS, Bibl. Hiſp. T. III. p. 465.

z) Huius collegii Hiſpanici deſcriptionem poſtea Sepulueda edidit, doctosque viros, quos dedit, enarrauit.

*) Vid. eius Antapologia pro Alberto Pio comite Carporum in Eraſmum Romae 1532. Ipſe vero ERASMVS Sepuluedam in Ciceroniano laudauit, quamuis cum illo nonnihil litigaret.

omnium maxime literis fauebat, virosque eruditione claros fouebat. Is enim cum domum suam Musarum domicilium fecisset, ad quod confluebat, quicquid doctrinae praestantia atque literarum cognitione inclaruisset, Sepuluedam in familiam domumque suam recepit, quo pacto illi occasio fauentissima enata est, virorum doctissimorum consuetudine fruendi, et ex eorum conuersatione eruditionis incrementa confirmandi. Et hoc loco imprimis Aldi Manutii, Petri Pomponatii, Marcique Musuri aliorumque amicitia gauisus est, et ex tantorum virorum doctrina valde profecit. Id quod eo maioribus fiebat successibus, quo diuturnior eius in Italia fuit commoratio, in qua viginti annos contriuit. Tandem in patriam redux, cum ingeniorum quandam in ea sterilitatem deprehendisset, et ipse summo labore disciplinarum semina diligentius spargere, et inopiam conuersationis literatae, commercio literario, quod cum celeberrimis Europae viris alebat, leuare fategit. Cum enim Graece Latineque esset doctissimus, et prolixa eruditione adiutus, per omnem theologiae, philosophiae, philologiae, historiae et mathematicae campum discurrisset, genus autem scribendi illi esset fusum, et cum lenitate quadam abunde profluens, epistolae eius iucundissimae fuerunt viris doctis, hodieque non sine vtilitate leguntur [a]. Salmanticae canonicatu auctus cum omnes in id vires conuerteret, vt doctrina alios antecelleret, ita Carolo V imperatori commendatus est, vt eum sibi theologum et historiographum adsciscerét; cui quoque muneri vitam maximi principis debemus. Laudandus vero magnopere Sepulueda est, quod philosophiam, quam Hispani Scholastico squalore deformare eo tempore pergebant, suo nitori restituere, et seueriori disciplinae humanitatis studia iungere felicissimo labore conatus sit, qua de re virorum clarissimorum testimonia adduxerunt NICOLAVS ANTONIVS [b] et ANTONIVS TEISSIERIVS [c], qui videndi. Maxime vero accurata sincerioris philosophiae Aristotelicae cognitio Sepuluedae eruditionem extulit. Debemus enim illi versiones librorum *de Ortu et interitu*, *de meteoris*, *paruorum naturalium*, *de sensu et sensibilibus*, *de diuinatione per somnium*, *de vitae longitudine et breuitate*, *de iuuenta ac senecta*, *vita ac morte*, *de spiratione ac motu animalium*, *de eorum incessu*, *de optimo reipublicae statu*, *et de mundo* [d]: itemque translationem *Commentarii in metaphysicos libros Aristotelis*, quem scripsit ALEXANDER APHRODISAEVS. Quas eius versiones et notas, *vt quisquis fuerit ingeniosior*, *ita pluris semper aestimaturum esse* iudicauit GABRIEL NAVDAEVS [e]. A quo tamen Naudaei iudicio discedit P. D. HVETIVS [f], eo quod castigatam interpretationum fidelitatem se repudiare declarasset, et sic aditum sibi ad huius artis perfectio-

a) Septem libris aliquoties seorsim et in Operibus Coloniae 1602. 4. editis prodierunt. Conf. MORHOF. Polyhist. T. I. L. I. c. 24. §. 53. p. 297.

b) loc. cit. c) loc. cit.

d) Vid. SCHOTTVS p. 465. qui merita eius in Peripateticam philosophiam fuse enarrat. MORHOF. l. c. p. 297. Tanto autem amore Aristotelem prosecutus est, vt de eius aeterna salute non desperaret, eo quod luci naturae conuenienter vixisset, vid. ep. 91.

e) Bibliograph. polit. p. m. 26.

f) De claris interpret. p. 289.

perfectionem obstruxisset. Notas quoque eius in opus Aristotelis politicum celebriores forte quam accuratiores esse censet IO. HENR. BOECLERVS ff, qui tamen post Danielem Heinsium proximam eum laudem mereri asserit. Sed et ipse Sepulueda argumentum philosophiae moralis tetigit, leguntur enim eius libelli *de Regno et regio officio*, *de appetenda gloria*, *de honestate rei militaris* aliique, de quibus videsis D.G. MORHOFIVM g. Ceterum vt laudem meretur eius modestia, qua ductus libros suos non summorum tantum in literis virorum censurae subiecit, sed ad eorum quoque iudicium exegit, qui infra suam eruditionem erant: ita merito culpanda est, quaedam animi pertinacia, qua sententiam semel admissam etiam de meliore conuictus dimittere noluit h. Cuius exemplum dare potest controuersia, quam cum Bartholomaeo Casa, qui a sacris confessionibus Carolo V fuit, aluit, et in qua immanem Hispanorum saeuitiam haud exiguo famae suae detrimento defendere ausus est i. Obiit octogenario maior k anno MLXXII, in patria.

§. XVI. Sepuluedae iungimus PETRVM VICTORIVM, non modo Aristotelicae philosophiae peritia illo non inferiorem, sed elegantioris quoque literaturae, artisque criticae laude praeferendum, quippe qui inter criticos seculi XVI tantum non primum locum meruit. Natus Florentiae, exspirante seculo XV, generosa stirpe oriundus, in prima pueritia insolitas animi dotes prodidit, pauloque aetate maturior eam elegantissimi ingenii praestantiam prae se tulit, vt alios longe antecelleret. Quibus naturae fauoribus iunxit insolitam atque insatiabilem discendi cupiditatem, ita vt haud semel dispareret, diuque quaesitus tandem in angulo quodam cum libro latens reperiretur l. Positis mature disciplinarum fundamentis ad Pisanam academiam conuolauit, ibique Graecae Latinaeque lin-

Petrus Victorius.

ff) Bibliogr. crit. p. 560.

g) Polyhist. liter. T. III. p. 503.

h) THVANVS ad an. 1572. TEISSIER. loc. cit. p. 441.

i) Historiam controuersiae late prosequitur ALVARVS GOMEZ in Vita cardinalis Ximenis L. VIII. breuius enarrat THVANVS l.c. Ea cum momentum in historia iuris naturalis habeat, paucis ita habe: Diu valde detestatus erat Casa saeuitiam, auaritiam, et tyrannidem, quam oculis suis viderat ab Hispanis in India occidentali exerceri in indigenas. Quas pessimas artes cum homines, ne dicam Christianos dedecere cerneret, sanctius regis consilium serio hortatus est, vt modum inhumanitati ponerent iramque diuinam a patria auerrerent, non nisi his emendatis declinandam. Quam viri grauissimi cohortationem cum bonus quilibet probauisset, ea tamen illis displicuit, quorum emolumentum ista tyrannis promouebat, Sepulueda autem, quod mireris, quam totus orbis detestabatur, excusare probareque saeuitiam ausus est, caussatus, Americanos iure belli seruos esse factos Hispanorum, hincque omnia his in illos licere. Id peculiari dissertatione consignata Sepulueda defendere conatus, ea vero a Casa et episcopo Segouiensi suppressa est. Re post consultationes crebras ad theologos Salmanticenses delata, Sepulueda caussa inferior discessit, et liber eius edi prohibitus est. Is vt sententiam theologorum eluderet, Romam librum misit typis edendum, id quod tamen ab imperatoris legato impeditum est. Quod ita offendit Sepuluedam, vt publicae disputationis aleam cum Casa subeundam exposceret; qua venia impetrata Dominicus Soto arbiter ab imperatore controuersiae datus est. Neque tamen sic peruicit Sepuluedae pertinacia, quae licet rationibus pro infanda tyrannide nihil effecisset, ipsa tamen res neglecta postea iacuit, imperatore ad alia vocato et detento, mansitque intolerabile seruitutis iugum.

k) Errare Thuanum 70. annos ei tribuentem ex Antonio obseruauit TEISSIERIVS.

l) IMPERIALIS in Mus. hist. et ex eo FREHERVS Theatr. vir. erud. clar. p. 1471.

linguae, et antiquitatibus diſcendis inuigilauit, philoſophiam quoque more temporis illius excoluit. Parum autem eo in loco abſuit, quin a graſſatoribus nocturnis interficeretur. Valde vero intra moenia ſua Victorium inuitabat Roma, quae cum antiquae artis monumentis et reliquiis ſuperbiret, ille noſtro locus viſus eſt, in quo antiquitatis notitiam egregie augere poſſet. Illuc vbi venit, tanta induſtria in eruendis veteris magnificentiae Romanae monumentis verſatus eſt, tantaque felicitate, quicquid elegantiae habuit vetuſtas comprehendit, vt rariſſima eruditione euaderet clariſſimus. Tum in patriam Florentiam reuerſus Coſmum Medicen, eruditorum Maecenatem inuenit ſibi quoque beneuolentiſſimum. Is enim vbi Victorii doctrinae opes cognouerat, reipublicae intereſſe ratus, vt publico munere doceret, Graecae et Latinae linguae profeſſionem ei demandauit, cumque in philoſophia non minus, quam in philologia valeret, moralis quoque philoſophia publice tradenda ei commiſſa eſt. Quo in munere et loco ampliſſimum campum Victorius nactus eſt, explicatis eruditionis prolixae profundaeque latifundiis immortalem nominis famam acquirendi. Tanta enim doctrinae copia, tanta dexteritate docuit, vt qui eius inſtitutione gauderent, feliciſſimi reputarentur. Quae cauſſa fuit, cur principes quoque viri diſciplinarum praecepta tradentem audire non erubuerint, inter quos imprimis magno Victorium ſtudio proſecuti ſunt Farneſius cardinalis, duxque Vrbini Feltrius, Mediceae vero domus principes, ſaepius eum inuiſerint, eius conuerſatione, quae et morum iucunditate et eruditionis elegantia ſe commendabat, delectati [m]. Henricus III autem rex Galliae ſcriptis ad eum literis beneuolentiam ei ſuam offerret. Hac vero ingenti nominis claritate factum, vt et a Bononienſi et a Veneto S.P.Q. ad docendam eloquentiam et philoſophiam in academiis ſuis magnis ſtipendiis inuitaretur, et principes Italiae certatim eum ad ſe propoſitis magnis praemiis vocarent. Dulce tamen Patriae ſolum alienis ſedibus praetulit, detentus tum Coſmi Medices liberalitate, tum ciuium honoribus, quos in elegantiſſimae doctrinae virum cumulabant. Satis enim nouerant, quanto is Italiae decori eſſet, cui potiſſimum refloreſcentium literarum incrementa debebantur. Cuius exemplum eſſe poteſt, quod nemo eruditus Italiam tranſierit, qui non Victorium velut aliquod doctorum virorum oraculum ſalutauerit; nulla fere inter viros eruditos controuerſia enaſceretur, in qua non arbitri partes Victorio etiam modeſte deprecanti deferrentur [n]. Ipſe vero Iulius III, pontifex maximus, cum Victorius oratoris titulo a Coſmo ad eum eſſet ablegatus, tanti viri doctrinam famamque equitis comitiſque dignitate cohoneſtauit. Et tamen, licet vndique exſplendeſceret Victorii eruditio, ſummamque apud omnes nacta eſſet exiſtimationem, apud bibliopolas et vulgus eruditorum ita euiluit, vt contemneretur, et vix editorem ille ſcriptorum ſumma induſtria confectorum reperiret, grauemque ea de re querelam inſtitueret apud Augu-

m) TEISSIER Elog. T. III. p. 334. et quos laudat.

n) IMPERIALIS l. c.

guſtum Thuanum, luculento exemplo ſaepe nihil magis contemni, quam quod ſingularem eruditionem ſpirat [o]. Valde vero in eo extolli videas, non modo animi continentiam nulla ſorditie auaritiaque corruptam, qua magna etiam munera generoſo animo contemſit [p], ſed et modeſtiam, animo potius amicorum ſtudiis et officiis, quam propriae gloriae ac inflationi velificante [q]. SCALIGER [r] tamen, more ſuo, contemtim de eo iudicans, inuidiae oeſtro exacerbatum fuiſſe in illum conqueritur, de cuius tamen querelae veriſimilitudine facile iudicabunt, qui Scaligeri mores norunt. Illud omnium iudicio conſtat, in eloquentiae Graecae atque Romanae ſtudio, inque emendandis ſcriptoribus veteribus, non modo doctrinam eum atque iudicandi peritiam, ſed fidem quoque atque religionem probauiſſe, tanta, iudice TVRNEBO [s], pudoris ingenuitate, vt de exiſtimatione amittere mallet, quam per fucum hominibus os oblinire, et dum famae conſuleret, verum opprimere. Vnde magnus in his literis iudex IO. GEORG. GRAEVIVS [ſ] eum non ſolum ob iudicium, quo valebat, acerrimum, ac eruditionem magnam, ſed ob parem, quae ei coniuncta erat, modeſtiam, principem ingeniorum ſui temporis appellare nullus dubitauit. Alia virorum doctorum iudicia cum ad noſtrum inſtitutum non pertineant, praetermittimus, legenda apud THOMAM POPE-BLOVNT [ſſ], et ANT. TEISSIERIVM [t]. Fatendum tamen, ſcribendi rationem prolixam et circumductam, quae in Italia eo tempore regnabat, et quandam in dicendo negligentiam nonnullos offendiſſe [u], et quandam illi obſcuritatem peperiſſe. Quemadmodum autem in emendandis auctoribus veteribus praeſtantiſſimum ſe Victorius exhibuit, ita quoque in iis interpretandis doctrinam probauit atque ingenium. Et hoc quidem nomine inter Peripateticos philoſophos de Ariſtotele non indiligenter meruit; vnde laudat P. D. HVETIVS [v], *eximiam Victorii facultatem, qua ad auctoris arbitrium ita ſe componit, vt mutatus, recoctus, pene alter credi poſſit, alieno ori loqui, propriamque indolem exuiſſe videatur.* Qua ratione Ariſtotelem interpretari aggreſſus inter optimos eius interpretes, licet vtcunque obſcuros, referri meruit [w]. Vtrum autem Victorius in plagiariorum illorum cenſum, quod IAC. THOMASIVS [x] iudicat, referendus ſit, qui ambitione quadam accenſi deperditos eoque nunquam ſibi viſos citant auctores, eorum ſuppreſſo nomine, a quibus notitia talium ad nos peruenit, lectoris arbitrio decernendum relinquimus, id monuiſſe, contenti, non ſolum hoc feciſſe Victorium, ſed communem eam ſeculi XVI fuiſſe conſuetudinem, moremque a nemine tum quidem culpatum, iudicando ſufficere, ſi primi fontes aperirentur.

§. XVII.

o) Vid. TEISSIER l. c.

p) Exemplum affert IMPERIALIS loc. cit. quo magnum munus reſpuit, quod a viro quodam nobili offerebatur, ſi dedicatio Rhetoricae ei a Victorio inſcriberetur.

q) Ibid.

r) Scaligerana ſecunda p. m. 251.

s) Aduerſar. L. XIX. c. 28.

ſ) Praefat. in Epiſt. Ciceronis.

ſſ) Cenſ. cel. auct. p. 673.

t) loc. cit.

u) Vid BALZAC Lettres a Chapelain L. III. ep. 21. MORHOF. Polyhiſt. T. I. p. 924.

v) De claris interpret. p. 271.

w) Vid. BLOVNT l. c. TEISSIER l. c. MORH. l. c. BOECLER. Bibliograph. crit. p. 34. 91.

x) De Plagio n. 573. p. 252.

Iacobus Zabarella.

§. XVII. Magnum quoque inter philoſophos ſincerum Peripateticiſmum ſequentes nomen eſt IACOBI ZABARELLAE, qui Patauii Non. Sept. anno MDXXXIII editus eſt, ex familia celebri, quae complures viros clariſſimos protulit y). Adoleſcens humanitatis ſtudia, linguamque Latinam atque Graecam didicit a Ioanne Faſeolo, et magno illius aetatis critico Franciſco Robortello, de quo infra dicendi ſuppeditabitur occaſio. Horum praeceptorum inſtitutione factum, vt et eleganter ſcribere et Graecorum ſcriptorum libros legere ſatis poſſet, ſicque veterum philoſophorum, maxime Ariſtotelis ſcripta ſine interprete intelligeret. Quibus praeſidiis munitus, dum philoſophiae ſtudium excolendum ſibi ſumſit, dialecticam imprimis accurate perdiſcendam ſtatuit z), magiſtris ea in parte vſus Petro Arquano et Bernardino Tomitano, cuius in rationali philoſophia eo tempore eruditio maxime eminebat *). Philoſophiae iunxit mathematicarum diſciplinarum cognitionem, et imprimis aſtrologiae, in qua ſingularis eius peritia enituit a). Habuit in hoc eruditionis genere praeceptores Petrum Catenam, et Franciſcum Barocium. Ita ad abſtruſiora philoſophiae Peripateticae myſteria rite praeparatus, phyſicam, metaphyſicam et ethicam Ariſtotelis, conſultis ipſius Stagiritae fontibus tanto iudicii acumine, tanta ingenii felicitate didicit, vt omnium calculo inter celeberrimos Lycei philoſophos ſuo tempore referretur. Quae doctrinae philoſophicae praeſtantia illum patribus conſcriptis reipublicae Venetae ita commendauit, vt, cum Bernardinus Tomitanus logicae profeſſionem deponeret, illi ſucceſſor in ea dari anno MDLXIV meruerit. Quam ſpartam quindecim annis ita ornauit, vt dubium eſſet, vtrum vel doctiorem, vel profundiorem artis rationalis interpretem vnquam habuerit Patauina cathedra. Dignus itaque habitus eſt, cui poſtea philoſophiae profeſſio extraordinaria cum Archangelo Mercenario Piſano, tandemque ordinarium philoſophiae docendae munus crederetur, fieretque

y) Franciſcum Zabarellam cardinalem, qui ſeculo XV eminuit, et in concilio Conſtantienſi magnam nominis celebritatem conſecutus eſt, commendauit magna iuris eccleſiaſtici eruditio, laudata ſcriptoribus concilii Conſtantienſis et hiſtoriae iuris canonici auctoribus. Imprimis videndus BARNARDIN. SCARDEONIVS de claris Patauinis L. II. el. 8. p. 168. vbi multa de eo ex epiſtola Petri Pauli Vergerii, qui eius diſcipulus fuit, adducuntur. Conf. BAYLE Dict. T. IV. art. Franc. Zabarella. Comitis Palatini dignitatem a Maximiliano I. accepit Iacobus, ad poſteros Ferdinandi I. gratia propagauit Iulius Zabarella.

z) IMPERIALIS in Muſeo p. 115. TOMASINI Elog. P. I. p. 139. quos excerpſit FREHERVS in Theatr. p. 1483. BAYLE Dict. T. IV. art. Iaques Zabarella p. 527.

*) Fuit is philoſophus et medicus Patauinus, qui diu logicam in iſta academia docuit, artemque ſimul ſalutarem exercuit. Tandem Logicae profeſſionis pertaeſus, philoſophiae docendae ordinarium munus a ſenatu Veneto fruſtra expetiit. Quod ita Tomitanum offendit, vt depoſito profeſſorio axiomate priuatus ex artis medicae praxi viueret. Sobrietatis, quam tanta ſedulitate excoluit, vt ſemel tantum in die, nempe coenans cibum ſumeret, beneficio ſenectutem attigit, ereptus rebus humanis peſte anno 1567. Patauii. Scripſit Animaduerſiones in primum poſteriorum Ariſtotelis, Introductionem ad Sophiſticos elenchos, Ariſtotelis, Breuem methodum diluendorum paralogiſmorum per diuiſionem, Solutionem contradictionum in Auerroë et Ariſtotele, et alia quoque ad eloquentiam et medicinam pertinentia, vid. MERCLINVS Linden. renou. p. 127. IMPERIALIS, TOMASSINI, FREHERVS ll. cc.

a) Multa thematum genethliacorum ab eo deſcriptorum euentum probauiſſe nonnulli referunt, vid. KECKERMANN. Praecogn. log. p. 131. TEISSIER Eloges T. IV. p. 26.

que tam carus, reipublicae proceribus, quos facundia et prudentia eius, demonſtrata multoties orationibus publice ad ſenatum de grauiſſimis argumentis habitis ceperat, vt ſummo eum loco haberent, et munificentia quoque inſolita doctrinam eius ornarent [b]. Ipſa vero ſtudioſa iuuentus tanto fauore applauſuque ſubtiliſſimi ingenii philoſophum proſecuta eſt, vt auditorum turbam Zabarellae phrontiſterium non caperet [c]. Quae exiſtimatio, qua eruditionem eius proſecutae ſunt Muſae Venetae, eum permouit, vt cum ingenii eius ſublimitate et philoſophiae laude illectus Poloniae rex Sigismundus illum ad ſubeundam philoſophiae profeſſionem magno ſtipendio promiſſo inuitaret, paternos fumos igni alieno praeferret. Vultu ſpectabilem fuiſſe ait TOMASSINVS [d], tetricam vero oris ſpeciem ei adſcribit IMPERIALIS [e], quam ſcriptorum horum contradictionem miratur P. BAYLE [f], tolli autem ea poſſe videtur, ſi illum de vultus grauitate, hunc de faciei et oris ſpecie ſeueritatem prae ſe ferente intelligamus. Minus facile inter ſe conciliari poteſt vterque, narrante TOMASSINO: *Nactum eum eſſe Mercurium feliciter ſtantem, eamque ob cauſſam celeres habuiſſe ingenii motus, et ad quaeuis excogitanda faciles et expeditos in omni vita.* IMPERIALE autem ſcribente: *Carpſiſſe in eo plurimos memoriae labem et quendam in agendis torporem, quibus ad priuata vel publica negotia minus redderetur idoneus, ſegniorem pariter, quam ferret ingenii claritas in quaeſtionibus inopinate ſoluendis praedicauiſſe, cum eum ſcholarium theſibus non niſi per interpoſitas horas reſpondere ſolitum dicerent.* Neque tamen haec nullam conciliationem admittunt, ſi dicamus, Zabarellam ingenii quidem felicitate reſponſiones excogitare facile potuiſſe, ſed proferre in medium, apteque cogitationes diſponere ac eloqui difficulter, et non niſi ſpatio interpoſito, et praeparatione adhibita valuiſſe, idque praecipue eueniſſe, vbi de rebus ciuilibus, quas mediocriter attigerat, eſſet diſſerendum. Ita enim Imperialem intelligendum eſſe, ex alio eius loco [ff] ſatis veriſimiliter colligi poteſt, vbi Franciſcum Piccolominaeum collegam eius cum Zabarella comparat, *illumque facilitate quadam dicendi praeditum, iuncta comitati morum ac eximiae humanitati fuiſſe, hunc ſermone duriorem, blaeſum, incomtum, ciuilibus in ſtudiis inopem potius, quam redundantem extitiſſe*, aſſerit. Haec enim infacundi oris difficultas non obſtat, vt non celeres ingenii motus habere potuerit, quos vero torpor linguae impediebat, quo minus protruderentur foras. Quod magni ingenii viris nonnullis accidiſſe teſtis eſt haud vno exemplo erudita Hiſtoria. Quod vero ori decedebat, largiter rependit meditationis profunditas, iudicii acies, et inſolita

b) Dotem vni filiarum mille aureos ſoluebat reſpublica. Citati.

c) ANGELVS PORTENARI de Felic. Patauii apud TEISSIER l. c. p. 27.

d) loc. cit. P. I. p. 138.

e) loc. cit.

f) loc. cit. nota D.

ff) loc. cit. p. 115.

lita quaedam perſpicacia, qua in nexus ratiociniorum alte penetrabat. Quibus mediis ita vſus eſt, vt imprimis in ſcribendo inſolitum demonſtrare robur poſſet, et validiſſime alios refelleret. Hinc IMPERIALIS de illo: *Neminem facile quis dixerit aequare Zabarellae ſcriptorum venuſtatem atque elegantiam, quibus accedit incredibile argumentandi robur, et opinionum firmitas, quo nomine vix alius in euertendis aliorum placitis vberior, in adſtruendis propriis felicior vnquam eſt habitus.* Neque in hac cenſura partium ſtudio aliquid dediſſe Imperialem fatendum eſt, ea enim, quae de philoſophia rationali ſecundum praecepta Ariſtotelis edidit, qualia ſunt, *Tabulae logicae, de natura logicae, apologia de doctrinae ordine, de conuerſione demonſtrationis in definitionem, de ſpeciebus demonſtrationis, commentarius in analyticorum libros priores etc.* magnam auctoris eruditionem philoſophicam et accuratam Peripateticae doctrinae cognitionem ſpirant, ſic vt Zabarella meruerit, aliis Ariſtotelis interpretibus in argumento logico praeferri [g]. Attigit tamen phyſicam quoque Ariſtotelis editis *Libris triginta de rebus naturalibus, commentariis in libros Phyſicorum Ariſtotelis, in libros de anima, de naturalis ſcientiae conſtitutione, de miſti generatione et interitu, de prima materia, de qualitatibus elementariis, de natura coeli, de motu ignis in orbem, de accretione et nutritione, de viſu et mente humana,* aliisque, quae iunctim edidit Io. LVDOVICVS HAVENREVTERVS, medicus et philoſophus Argentoratenſis [h], oppugnauit aliquot diſſertationibus IOACHIMVS IVNGIVS, rector Hamburgenſis [i]. In his ſcriptis eius phyſicis cum Stagiritae ſyſtema phyſiologicum ſibi ſequendum propoſuiſſet, et ſinceram eius philoſophiam tradere conſtituiſſet, non potuit non errores phyſicae Ariſtotelis doctrinae proprios exponere, adeoque de mentis quoque immortalitate ea tradere, quae a ſana doctrina diſceſſum facere videbantur. Inde factum, quod IMPERIALIS narrat, *vt impenſius aliquanto impugnaret immortalitatem animae, deterrimam Alexandreorum ſententiam palam profeſſus,* licet non neget, *hos de eo rumores forte ab exulceratis animis excitos ita vel illuſiſſe poſteritatem, vel admirabili ac prope diuina virtutum fama compenſauiſſe.* Nobis ſatis veriſimile videtur, Zabarellam genuinam Peripateticiſmi Alexandrei rationem ſecutum ſtatuiſſe, ſi is ſequendus ſit, immortalitatem ex rationis lumine demonſtrari non poſſe. Tum quia ita ſchola Patauina per integrum fere ſeculum docebat, illique, qui immortalitatem animae defendebant, abſurda Auerrois hypotheſi de intellectu vno et externo nitebantur; aliter quoque ſtatuere non poterat, quisquis Ariſtotelem preſſo pede ſequendum eſſe putaret. Tum quia ad Zabarellam potiſſimum prouocat CLAVDIVS BERIGARDVS [k], oſtenſurus, pertuliſſe S. officium, vt in academia Patauina doceretur ſyſtema Ariſtotelis phyſiologicum, quamuis aliam, quam

putat

g) Vid. KECKERMANN. l. c. p. 184. BOECLER Bibliograph. crit. p. 685.

h) Argent. 1623. 4.

i) Vid. MORHOF. Polyhiſt. T. II, Lib. I. c. 14. p. 104.

k) Praef. ad Circul. I. Piſanum.

putat P. Bayle caussam habuerit Berigardus ista scribendi [l]. Nam quod ad Zabarellam attinet, non in hoc solo de animae immortalitate argumento Aristotelem a recepta Christianorum doctrina discedere ostendit, sed et demonstrationem Dei primi motoris nullam ex motu aeterno dari, quod tamen Aristotelica philosophia supponit, defendit. Edidit enim librum *de Inuentione primi motoris*, in quo, enarrante Berigardo, docuit, *vnicum medium philosopho naturali ad demonstrandum dari, primum motorem a materia abiunctum esse motus aeternitatem, quae quia non detur, vt fide diuina certi sumus, sequi primum motorem demonstrari non posse naturaliter, sed ad hoc opus esse, Dei contactu peculiari.* Nimis tamen acerbi in Zabarellam sunt, qui ea propter impietatis maculam ei affricant [m]. Recte enim laudato viro obseruatum, *propterea Zabarellam non putauisse, eam quam vocat demonstrationem primi motoris ex motu aeterno, esse veram demonstrationem, vtpote cuius medium falsum est, sed loqui ex falsis principiis Aristotelis, nempe si verus esset motus aeternus, inde solum ostendi posse motorem primum.* Quaecunque itaque Zabarella ea de re disputat hypothetica sunt, et physiologiam Aristotelis supponunt. Ex quibus prudentiores quidem, qualis Berigardus, concluserunt, deterrimos esse fructus philosophiae Peripateticae, vt infra demonstrabitur, qui autem Peripatetici γνήσιοι videri volebant, nec Aristotelem improbare totum audebant, intulerunt, superare has assertiones humanae rationis notitiam, et ex Dei reuelatione vel contactu speciali addiscendas esse. Qua ratione non solum Zabarellam, sed et Caesarem Cremoninum, et Andream Caesalpinum philosophatos fuisse, infra dicemus. Nemo tamen his non obstantibus, Zabarellam viuum impietatis arguit, qui teste Tomassino ita vixit, vt a nemine reprehendi posset. Ceterum habuit philosophus noster vxorem Elisabetham Cauaceiam, quae eum sex filiorum patrem fecerat, inter quos natu maximus Iulius mathematicarum disciplinarum peritia prorsus singulari famam sibi comparauit nobilissimam, quam tamen lasciuia tandem in fatalem morbum degenerante commaculauit. Mira sunt, modo vera, quae de eius vitae fine narrat Imperialis, Zabarellam vespere aliquo stellam ostendisse iuuenibus studiosis, eamque sibi fatalem esse, praedixisse: et post paucos dies vehementi morbo correptum XV Cal. Nou. anno MDLIX, annos natum quinquaginta et sex decessisse [n]. Nisi enim nos coniectura turpiter fallit, haec excogitata sunt ab illis, qui a peritia astrologiae, quam habebat Zabarella, et qua haud raro certos euentus praedixisse dicitur, vanitati astrologiae praesidium quaerunt. Innumera enim huius furfuris ab audacissimo hominum genere ad decipiendos incautos mortales excogitata sunt.

l) Nempe, non vt frigidam Aristoteli suffunderet, sed vt ineptam eius philosophiam esse ostenderet. Qua de re infra plura dabimus.

m) Vid. Imperialis l. c. p. 117.

n) Fuit alius quoque Iacobus Zabarella, eques S. Georgii, seculo XVII medio clarus, qui Elogia illustrium Patauinorum scripsit, et Centum stemmata originum Polonicarum edidit; cum philosopho non confundendus.

Alexander Piccolomineus.

§. XVIII. Illuſtriſſima Piccolomineorum gens tot magnorum virorum ferax [o] celeberrimos philoſophorum Peripateticorum choro viros addidit ALEXANDRVM et FRANCISCVM PICCOLOMINEOS. Alexandrum Sena dedit, genuit Angelus Piccolomineus, peperit Hippolyta Sanctia [p], anno ſalutis reſtitutae MDVIII. Cum diu nobiliſſima familia ſanguinis decora cum literarum ornamentis feliciſſimo connubio coniunxiſſet, auitam gloriam ſequendam filio eſſe rati Alexandri parentes, eum praeceptoribus tradiderunt doctiſſimis, ex quorum inſtitutione et linguae Latinae, Graecae atque Hebraicae exactam hauſit notitiam, et honeſtarum diſciplinarum circulum feliciter abſoluit, tumque ſeueriores diſciplinas theologiam, iuriſprudentiam, medicinam, philoſophiam, mathematicam, et quodcunque fere literarum genus, ita excoluit, vt admiratione eſſet cunctis, paucosque habere pares cenſeretur. Demonſtrant id elogia, quae in eum cumularunt IMPERIALIS [q], TOMASSINVS [r], GHILINVS [s] aliique, ex parte laudati P. BAYLE [ſ], inter quae tamen ſunt, quae modum excedunt. Illud autem certum, inter primi gradus atque generis eruditos Alexandrum retuliſſe omnes, quotquot eo tempore pretium ſtatuere literis norant. Quae cauſſa fuit, cur vnanimi eum conſenſu ſuo albo inſcriberent academiae inflammatorum ſocii [ſſ]. Iunxit vero Alexander eruditioni ſupra modum inclareſcenti et maximam illi famam comparanti tum morum ſeueritatem atque grauitatem tum conuerſationis iucunditatem atque quandam dulcedinem, id quod teſte nouimus AVG. THVANO [t], qui virum veneranda canitie ſenem cum Paulo Foxio, regis Galliarum Caroli IX oratore inuiſit. Diu autem oratoriam, rationalemque atque naturalem philoſophiam et diſciplinas mathematicas tanta perſpicuitate et dexteritate docuit, vt maxime ſub tanto praeceptore iuuentus ſtudioſa proficeret; tanta autem morum continentia vixit, vt dignus haberetur, qui ſedi Patrenſi praeficeretur, et ſocius quoque adderetur Senenſi praeſuli. In qua dignitate ſenex vitae honorumque ſatur anno redemti generis humani MDLXXVIII, IV Id. Mart. mortalitatis exuuias depoſuit. Dici non poteſt, quanta is ſtudiorum aſſiduitate, quanta eruditionis applicatione, quanta virium contentione Ariſtotelem nocturna diurnaque manu verſauerit, quantoque eius philoſophiam amore, teſte THVANO, complexus ſit: adeo, vt eccleſiaſtica infula ſplendens et ſenii incommoditatibus grauatus, otia ſua, narrante, qui eum ita offendit,

o) Dedit orbi literato Piccolominea gens Aeneam Syluium Bartholomaeum Piccolominaeum, praeter eruditionis claritatem diademate quoque pontificio, quod Pii II nomine geſſit, illuſtrem. Franciſcum Piccolomineum, Pii III nomine P. R. Lepidum Piccolomineum, iuriſprudentiae laude celebratum ERYTHRAEO Pinacoth. II. p. 128. et tandem Societatis Ieſu theologum, quae et alium eius nominis Franciſcum in album ſuum retulit, qui ordinis ſui generalatum geſſit, poſtquam diu philoſophiam et theologiam docuerat. Caelius Piccolomineus autem cardinalium collegio adſcriptus eſt. Alios tacemus.

p) THVANVS ad an. 1578. TEISSIER Eloges T. III. p. 158 ſeq.

q) In Muſeo p. 83. 115.

r) Elog. P. I. p. 209.

s) Theatr. vir. erud. P. I. p. 86.

ſ) Dict. T. III. art. Piccolomini p. 712. 713.

ſſ) GHILINI loc. cit.

t) Ad an. 1518. FREHER Theatr. p. 1474. TEISSIER Elog. T. III. p. 158. BAYLE l. c.

dit, eodem ſcriptore, Ariſtotele ſuo, hoc eſt, a ſe diuerſis explicationibus illuſtrato recognoſcendo falleret. Addit his hiſtoricus: multa eum tum, quem ita offendiſſent, de ſtudiis ſuis diſſeruiſſe, eorumque ſe demum in ea aetate dulciſſimum fructum capere dixiſſe, aliis oblectamentis deficientibus, quibus aliae aetates innocenter et citra offenſam gaudere poſſent. Maxime vero ideo Alexander memorabilis eſt, quod primus fuit, qui in vernacula Peripatetice philoſophari auſus eſt. Plerique enim libri eius, quos GHILINVS recenſet, lingua Italica ſcripti ſunt. Id quod valde quidem diſplicet IMPERIALI [u], rato, ita et philoſophiam et linguam Latinam in contemtum adduci, recte vero laudauit TRAIANVS BOCCALINVS [v], qui multo ſale ſui temporis mores perfricuit, quod hanc conſuetudinem improbaret. Scripſit plurima vir diligentiſſimus et elegantiſſime doctus, inter quae eſt *Philoſophia moralis* vernacula ſcripta. Latino autem ſermone *Paraphraſin in mechanicas quaeſtiones Ariſtotelis*, et *Commentarium de certitudine mathematicarum diſciplinarum* edidit: quo vtroque nomine valde eum laudat G. I. VOSSIVS [w], et *Philoſophum plane eximium vocat, tum ob ingenium et induſtriam, tum quia feliciter adeo matheſin et philoſophiam coniunxerit, et in vtraque excelluerit.* Sunt quoque qui ei verſionem commentarii ALEXANDRI APHRODISAEI *in Libros meteororum* tribuunt. Obiter autem hoc quoque loco notandum, edito libro *de Emendatione temporum*, ſiue de calendario, quod vocant, reformando, quem iuſſu Franciſci Medices magni Hetruriae ducis ſcripſit, praeclarum ſibi nomen comparauiſſe [x].

§. XIX. Alter ex Piccolomineorum gente, qui philoſophiam Peripateticam doctrina ſua nobilitauit, fuit FRANCISCVS PICCOLOMINEVS, itidem Senenſis [y]. Natus is eſt anno M DXX, et in ipſa pueritia praeclaram indolem ingeniumque praecox demonſtrauit. Abſolutis humanitatis ſtudiis philoſophiae ſe tradidit, Marcum Antonium Zimaram [z], philoſophum et medicum celeberrimum praeceptorem nactus, ex

Franciſcus Piccolominaeus.

u) In Muſeo loc. cit.
v) Relat. ex Parnaſſo Cent. I. Rel. 73. p. m. 312.
w) De Scient. math. c. XLIX. §. 21. p. 302.
x) IMPERIALIS l. c.
y) IMPERIALIS, TOMASSINI, BAYLE ll. cc.
z) Fuit is Medicus et philoſophus magni nominis, qui vero Ariſtotelis phyſiologiam ad magiam more ſeculi XVI transtulit. Cuius teſtis eſſe poteſt Antrum eius magico-medicum, liber rariſſimus, in quo, vt habet titulus, „totius tractationis, et generis philoſophandi, quod adhibuit, luculentus interpres arcanorum magico-„phyſicorum, ſigillorum, ſignaturarum et imaginum magicarum, ſecundum Dei nomina et „conſtellationes aſtrorum, cum ſignatura planetarum conſtitutorum vt et curationum magneticarum et characteriſticarum ad omnes corporis humani affectus curandos theſaurus locupletiſſimus, nouus, reconditus, cui medicamenta etiam varia chymica ex mineralibus et „vegetabilibus conficiendi methodus, tractatus „item de rebus, quae humano corpori eximiam, „et venuſtam formam inducunt; de variis etiam „metallorum et mineralium praeparationibus et „experimentis plurimis tractatio ſubiungitur. „Acceſſit motus perpetui mechanici abſque vllo „aquae vel ponderis adminiculo conficiendi documentum“. Francof. 1625. 8. Eiusdem quoque furfuris pars altera eſt, in qua „Arcana naturae, ſympathiae et antipathiae rerum in „plantis etc. omniumque corporis humani morborum, imprimis podagrae, hydropis, peſtis, „epidemiae et cancri exulcerati cura Hermetica, ſpecifica, characteriſtca et magnetica continentur. Acceſſerunt portae intelligentiarum, „et canones Hermetici de ſpiritu, anima et corpore maioris et minoris mundi“. Franc. 1626. 8. ex hoc vngue cognoſce leonem.

ex cuius institutione ita profecit, vt licet vix adolescentiam esset egressus, probantibus et plaudentibus cunctis artem rationalem in patria docere auderet, id quod TOMASSINI [a] testimonio constat, quamuis id taceat IMPERIALIS [b], qui narrat, annos natum viginti quinque Maceratam abiisse, ibique tantum eruditionis eius opinionem valuisse, vt primarium philosophiae publice docendae munus ipsi crederetur. Quod cum per annum gessisset, tanta eius inde per Italiam fama dimanauit, vt in nobilius theatrum vocatus, occasionem vires doctrinae suae latius explicandi nancisceretur, tradita ei apud Perusinos cathedra philosophica, quam quoque ita per decennium, quo ei praefuit, ornauit, vt anno MDLX ad Patauinam philosophiae professionem extraordinariam, et quadriennio post ad ordinariam senatus Veneti iudicio inuitaretur, cui primario docendi muneri mille et quadringentorum aureorum stipendio summa cum laude praefuit. Cum autem ad moralem et ciuilem philosophiam industriam suam traduxisset, et praeterea tum prudentia, tum eloquentia plurimum valeret, aliquoties legatus reipublicae ad principes Italiae missus est, vnde magni ad eum honores et reditus amplissimi confluxerunt [c]. In ea vero academia cum collega Iacobo Zabarella eum haud raro digladiatum, cum argumentorum ponderibus interdum esset inferior, dicendi disputandique volubilitate superiorem discessisse, supra iam narrauimus. Dabimus ipsa verba IMPERIALIS, quoniam characterem philosophi luculenter exprimunt: *Vtitur*, ita scribit, *Piccolomineus oratione quidem expedita, graui, et illaborata, ceterum sententiarum nexu frequentior, quam forte conueniat, excurrit enim vero, nec in conclusionibus haeret, nouis at subinde doctrinae cumulis vrget, vt libanda potius quam gustanda propositorum veritas offerri videatur.* Quae si cum Zabarellae charactere supra delineato comparentur, facile intelligitur, cur lentorem eius in disputationibus vicerit Piccolomineus, caussa interdum inferior. Disputatum autem praecipue inter celeberrimos philosophos est, de philosophia quidem morali, verum non de argumento ethico sed methodo; de qua in morali philosophia adhibenda in *vniuersa de Moribus philosophia* [d] Piccolomineus disseruerat; quam tractationem aggressus Zabarella, qui in rationali philosophia plurimum valebat, Piccolomineo apologiam extorsit, quam titulo: *Comes politicus aduersus Iacobum Zabarellam* euulgauit. Summa controuersiae, quam P. BAYLE [e] tetigit quidem, non vero exposuit, haec est: Statuit Piccolomineus, ethicam tradendam esse methodo synthetica, nempe progrediendo a simplicioribus ad composita magis, a principiis caussisque ad conclusiones, a mediis ad finem; cuius rationem ex Aristotele desumsit, quo auctore hic artis naturam imitantis ordo esset, vt progrediendo a simplicissimis ad composita opera construat sua. Regessit huic hypothesi Zabarella, niti eam falso fundamento; alium enim

a) loc. cit. p. 208.

b) loc. cit. p. 114.

c) Citati, et ex his FREHERVS in Theatro p. 1498.

d) Adiecta tractatione de Methodo, vid. BAYLE l. c. nota H.

e) loc. cit.

enim eſſe ordinem naturae rerumque ipſarum, alium doctrinae et cognitionis noſtrae, vtrumque autem a Piccolomineo confundi. Nec cognoſcere hominem ea via, qua natura res producit, ſed inuerſa; indeque Ariſtotelem diſtinguere inter id, quod natura prius eſt, et quod a nobis; monuiſſeque prudenter, incipiendum eſſe ab iis, quae notiora nobis ſunt, vndeque in *Nicomachicis* ordinem reſolutionis adhibuiſſe, explicito primo fine, qui in actionibus rationem principii habet: ſemperque cognitus ſit atque velut delectus ſcopus definiatur; illique ſubiectum introducere per media etc. Ex quo breui conſpectu huius controuerſiae patet, mere eam Peripateticam fuiſſe, cum ratiocinatio omnis eo tendat, qua via in habitu practico, ſi ſecundum Ariſtotelem philoſophandum, incedendum ſit. Rem enim ipſam ſi ſpectes, non minori commodo, via iſta compoſitionis in argumento morali vti nos poſſe, vna iuris naturalis conſtitutio ſatis euincit; hucque reſpexiſſe videtur Piccolomineus, qui cum tam ſuperſtitioſe, quam a Zabarella factum, Ariſtoteli non inhaereret, ſed Platonem quoque conſuleret, qui συνθετικῶς in libris *de Republica* et *de Legibus* haud raro proceſſit; vellet autem doctrinam moralem ampliori fundo donare, ab Ariſtotele ſibi recedendum eſſe putauit. Quod ferre non potuit Zabarella, ratus methodologiam Ariſtotelicam omnes alias eius generis longe ſuperare. Verum haec ὡς ἐν παρόδῳ; iam ad ipſum Piccolomineum reuerſi, id imprimis notandum de eo eſt, illum ſyncretiſmum inter Ariſtotelem et Platonem nouo conſilio ſuſcepiſſe, eo quod crederet, in primariis doctrinae capitibus verum inter vtrumque philoſophum diſſenſum haud eſſe; reliqua vero aut ferri aut emendari facile poſſe. TOMASSINI ea de re verba haec ſunt: *Platonicam diſciplinam fere collapſam et legendo et ſcribendo in integrum reſtituere conatus eſt, illud imprimis enitens, vt Platonem cum Ariſtotele in pluribus conciliaret.* IMPERIALIS autem, *eum*, ait, *pluribus honoribus auctum amoeniſſima Platonis philoſophia vacare coepiſſe, quam etiam commentariis exornare ſuſceperit, ipſum namque dicere ſolitum eſſe, Platonis et Ariſtotelis philoſophiam duos quaſi oculos humani animi, aciem intellectus dirigere, quorum alterutro ſi quis careat, Cyclopum inſtar in hac rerum vniuerſitate labatur, neceſſe eſſe, ſed communia fata praeclaros hoſce eius conatus intercidiſſe.* His potiſſimum laboribus occupatus, cum LIII. annos profeſſorium axioma geſſiſſet, vt vult TOMASSINI relatio, (quem hoc loco magis audiendum eſſe putamus, quam IMPERIALEM, tradentem viginti tantum annos Patauii docuiſſe *f*) vrgentibus ſenii incommodis muneri ſe abdicauit, et quod reliquum vitae erat, in otio literario traduxit, oculorum acie tam feliciter vſus, vt octogenario maior

f) Vid. BAYLE, l. c. nota D. Cum enim ante vigeſimum quintum aetatis annum iam philoſophiam docere coeperit, impoſſibile eſt, eum viginti tantum annos Patauinae cathedrae praefuiſſe, quod vult Imperialis. Si vero ponamus, 25 annos natum Macetarae docere coepiſſe, et 78 aetatis anno publicum docendi munus depoſuiſſe, recte omnia cohaerent. Tomaſſinum ſequitur GHILINI Theatr. P. I. p. 62.

maior ſine Chryſtallo cuncta legere poſſet. Obiitque quarto ſupra octogeſimum aetatis anno in patria anno ſalutis reparatae MDCIV, tanto ciuium ſuorum luctu, vt ex teſtimonio IMPERIALIS, inſolito ciuium ſqualore iuſtitio, lachrymis funus eius efferretur: in eo vno infelix, quod diſcordiam inter filios moeſtiſſimus pater ſanare nullo remedio potuerit. Scripſit *Commentarium in libros Ariſtotelis de coelo, de ortu et interitu et de anima;* itemque *ſyſtema philoſophiae naturalis et moralis.* Illud hoc titulo prodiit: *Naturae totius vniuerſi ſcientia perfecta et philoſophica, quinque partibus abſoluta.* Quam Piccolominei doctrinam naturalem oppugnandam ſibi ſumſit NICOLAVS TAVRELLVS, philoſophus Altdorfinus [g], ſcriptis libris duobus *de Coelo*, et duobus aliis *de Mundo.* Is enim, quamuis eum faciat maximi, fatetur tamen *obſcurum eum eſſe, neque ſatis pure et perſpicue; quid ſentiat exponere, vt in rebus philoſophicis eum oporteat non mediocriter eſſe verſatum, qui ex eius philoſophia fructum velit aliquem percipere.* Id quod in alterius libri *praefatione* repetit, et *ingenii et doctrinae miram illi vbertatem eſſe* concedit, optat autem, *vt purius et magis dilucide cogitata ſua nobis explicauiſſet, eo quod maiorem fructum et negotio minore ſtudioſa philoſophiae iuuentus ex meditationibus perciperet, quam is certe a veritate non raro receſſerit.* Vnde conqueritur, *duplicem ſibi laborem fuiſſe, tum vt ex obſcura oratione, horridisque phraſibus, ſententiam eius eliceret, tum vero vt vel maxime eius errores patefaceret.* Id quod mirum videri queat, cum non ſolum ob dicendi genus apertum et dilucidum Piccolomineus laudetur, ſed ob perſpicuitatem quoque eius ſcripta, P. BAYLE [h] iudice, commendentur. Adeo difficile eſt eruditorum cenſuras inter ſe conciliaſſe. Opus vero moralis philoſophiae hoc titulo Piccolominaeus ornauit: *Vniuerſa philoſophia de moribus, in decem gradus redacta.* Id tantis omnium coetuum laudibus exceptum fuiſſe IMPERIALIS teſtatur, *vt nihil eo vel ad efformandos mores vtilius, vel ad rempublicam recte gerendam accommodatius, vel ad omnem bonorum malorumque notitiam ſuauius excogitari poſſe iudicatum ſit.* Vnde mire quoque Piccolominei labor placuit GABRIELI NAVDAEO * quod *Artem moralem integram nobiliori quadam methodo et maiori vi ac copia ſpirituum tradiderit minus elato dicendi genere.* Aliter tamen HENNINGVS ARNISAEVS [i], qui cum Ariſtotelico praeiudicio impeditus cum pleriſque Peripateticis ſtatuat, in artibus practicis locum methodo ſyntheticae eſſe non poſſe, ſed reſolutiuum tantum ordinem a fine ad media adhiberi poſſe, reprehendit in Piccolomineo, quod noua methodo ethicam tradere volens in ſummo tandem bono defierit. De qua ſententia cum eandem cum Zabarella tibiam inflet, ſupra dicta nolumus repetere.

§. XX. Ex

g) Dicemus de eo infra ex inſtituto.
h) loc. cit.
*) Bibliograph. polit. p. m. 13.
i) Praef. ad doctrin. politic.

§. XX. Ex celeberrima apud Florentinos, Strozzarum familia [k], haud vulgare Peripateticae philosophiae sidus exortum est in CYRIACO STROZZA, Zachariae filio. Is cum mature honestarum artium disciplinarumque desiderio flagraret, iactis domi Graecae Latinaeque literaturae, itemque mathematicae et philosophiae fundamentis, cum potissimum architectonica delectaretur, longum iter ingressus est, et potiores Europae regiones peragrauit, ea attentione, qua ad augendas doctrinae diuitias, acquirendamque experientiam rerum praestantissimarum opus erat. Ita vero collecta supellectile literaria copiosissima admirabilis prorsus tum in architectonica arte, tum in philosophia euasit [l]. Redux itaque, cum habita disputatione in patria eruditionem probauisset, lector philosophiae, et postea Graecae linguae et philosophiae professor designatus est. Dein ex patria ad Bononiensem academiam vocatus Aristotelicam philosophiam octo annorum interuallo tanta doctrinae fama docuit, vt is iudicaretur, qui Pisanam scholam eruditione sua prae aliis egregie nobilitare posset. In eo loco viginti annis vsque ad vitae finem, quem annus ei climactericus ex calculi doloribus anno MDLXV attulit, perstitit. Vixit per totam vitam caelebs, matrimonii enim curas et familiae tumultus philosophorum meditationibus plurimum obesse, et nubeculam inducere serenitati mentis credidit [m]. Valde autem eum bonis omnibus commendauit vitae simplicitas et integritas, qua ab omni vanitatis et ambitionis tumore remotus, philosophiam vita exprimere, honestatemque et virtutem colere sategit. Cui cum iungeret eruditionem insolitam, et colloquiorum iucunditatem atque grauitatem, qua veteres aequabat, dici non potest, quantam illi venerationem ea res pepererit. In Peripateticae philosophiae historia eo potissimum conatu, memoriam suam commendauit, quod deperditum nonum decimumque librum *Politicorum* ARISTOTELIS ex ingenio restituere, telamque a Stagirita sumtam eodem pertexere filo ausus est. Ex quo labore magna Strozzae gloria enata est, cum et lectionis copiam, et ingenii elegantiam in eo mirifice proderet [n]. Neque tamen ad scopum collineasse Strozza, licet doctrinam et ingenium in ea re probauerit, visus est. Fridericus Morellius enim, qui haec supplementa Graece et Latine a Strozza edita, Gallice vertit, eum monuit, abundare ea auctoritatibus poëtarum, quorum loca cumulata satis prodant, ista non ab Aristotele esse profecta. Ad quae respondisse Strozzam narrat MASSONIVS [o], studio id se fecisse, ne ad Aristotelem auctorem referrentur. Alii et scientia et iudicandi ac dicendi facultate Aristoteli con-

Cyriacus Strozza.

k) Vid. BAYLE Dict. T. IV. Art. Strozzi p. 290 seqq.

l) PAPIR. MASSON. Elog. TEISSIER Elog. P. II. p. 228. 229. FREHER. p. 1461. Vitam quoque eius praefixam esse Tomo II. Opp. Aristotelis p. 461. Ed. Du Vallianae monet FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. II.

m) THVANVS ad an. 1565.

n) Vid. laudatos TEISSIER l. c. Prodiere Florent. 1562. 1563. et in Du Valliana edit. l. c. p. 461.

o) loc. cit.

concessisse, fatentur, laudant tamen Strozzae diligentiam beneque de Aristotele merendi studium. Inde moderatum GABRIELIS NAVDAEI [p] iudicium: *Quemadmodum nullus pictorum ea felicitate potuit Veneris effigiem absoluere, quae ab ipso Apelle incepta primum fuerat atque delineata, ita profecto immane quantum eum ab isto auctore distare, quem sibi ad imitandum proposuerit: legendum tamen esse atque laudandum, quia quantum in ipso situm fuerit, rerum pretiosissimarum iacturam sarcire conatus sit, et desideriis nostris cumulum imponere.* ANT. SCAINI [q], IO. ANDR. BOSII [r] aliorumque censuras breuitatis caussa omittimus. Non confundendus autem est Cyriacus cum Petro Strozza, qui et ipse tum Peripatetica philosophia, tum architectonica arte celeberrimam famam sibi acquisiuit. Is narrante IANO NICIO ERYTHRAEO [s] Aristotelicam philosophiam omnem, Lazaro Bonamico monstrante, didicit, eiusque arcana, cum in Graeca lingua non mediocriter esset eruditus, quam domi a Graeco quodam didicerat, accurate perspexit. His porro disciplinas mathematicas iunxit, et nec picturam, nec architecturam contemsit, inque hac ita excelluit, vt paucos haberet pares, superiorem neminem. Ita doctrinae praestantia commendatus Leoni XI, P. M. ab epistolis sanctioribus ad summos viros principes dandis ei esse iussus est; eamque prouinciam apud eius successorem Paulum V retinuit, auctis simul insigni in aede Vaticana sacerdotio. Quo tamen, sacris nondum initiatus, se abdicauit, cum pontifici minus esse gratus coepisset, eo quod in aedificando sacello quodam, cuius cura illi erat commissa, quaedam pontifici displicuissent. Itaque reuersus in patriam ibique humanissime a Cosmo magno Hetruriae duce exceptus, magno stipendio ad docendam philosophiam in gymnasio Pisano conductus est.

Petrus Strozza.

Sed et alium ex Strozzarum gente philosophum, Io. Baptistam idem ERYTHRAEVS [t] enarrat, quem ait philosophicis ac theologicis doctrinis instructum, Graecis ac Latinis literis doctum, poëticaeque facultatis ita peritum fuisse, vt cum maioribus natu poëtis compararetur. Hasque illum disciplinas in instituendo docendoque prudentissimum iuuentutem edocuisse, et quotidianis domi suae disputationibus exercuisse, ac saepius quod vmbratili illa institutione didicissent, in puluerem et solem coëgisse educere. Ingenia quoque quae fortunae culpa, ne emergerent, oppressa cerneret, suis ipsum opibus ac facultatibus, quibus affluens erat, subleuauisse, libros, vestem, cibos, habitationem omniaque ad necessarium vsum illis praebendo. Ceterum oculorum vitio laborasse multos eius familiae viros, idem obseruat.

Io. Baptista Strozza.

§. XXI. Ex

p) Bibliograph. polit. p. 19.
q) In quinque Qq. ad libros VIII. de Republica, p. 16. qui contendit, nihil Aristotelis librorum Politicorum intercidisse. Conf. FABR. l. c.
r) De Compar. prud. ciu. §. 16. p. 6.
s) Pinacoth. II. c. 15. p. 55 seq.
t) loc. cit. c. 2. p. 15. 16.

§. XXI. Ex Caesenatibus oriundus fuit, qui multum Lyceo recentiori aetate splendorem addidit IACOBVS MAZONIVS, cuius vitam eleganter enarrauit IANVS NICIVS ERYTHRAEVS [u], ipse vero alia de se ipso retulit [v], quemadmodum nec IMPERIALIS narratio cum illa Erythraei in omnibus concordat. Is anno MDLIII natus, ab ipsa pueritia ingenium demonstrauit acutum, feruidum et supra aetatis modum literis inhians. Quod cum elegantissimis doctrinis exornare vellet, Sebastiano Regulo humaniorum literarum apud Bononienses magistro erudiendus traditus est. A quo celerius, quam sperabatur, doctiorque dimissus animum ad philosophiam, reclamantibus, vt ipse ait, parentibus et amicis, adiecit, eo fine, vt et secum habitare addisceret, et sua contentus animi tranquillitate, nihil extra se ipsum quaereret. Eo itaque consilio ad Patauinum bonarum artium literarumque mercatum aduolauit, in quo eo tempore Fridericus Pendasius [w] philosophiam et Guido Pancirola iuris notitiam profitebantur, magnaque fama iuuentutem docebant. Ibi Pendasii copiosissimam, vt ipse refert, ingenii fertilitatem admiratus, eo potissimum duce ad cognoscenda philosophiae omnis mysteria se accinxit, et biennio in isto saxo voluendo occupatus est, tanta diligentia, tamque felici euentu, vt iam tum experiri vires, et collectis ex vniuerso scientiarum orbe quaestionibus ingenium publica disputatione ostentare cogitaret. Ipse sane innuit, se omnia Platonis et Aristotelis volumina nec penitus incuriose, nec plane conniuentibus oculis eo tempore perlustrasse, valde vero sibi aduersitates Platonis et Aristotelis, Plotini et Procli, Porphyrii et Iamblichi, Alexandri et Simplicii, Auerrois et Auicennae, Thomae Scotique obsuisse, seque in iis tollendis plurimum operis, laboris temporisque consumsisse. Ex qua eius narratione palam est, iam tum adolescentem Mazonium syncretismum eum fouisse, quem deinde late demonstrauit. Sed et mathematicarum artium praecepta philosophiae iunxit, nec a philosophiae et theologiae Scholasticae dumetis absterreri se passus est, vt non illi cognoscendae operam collocaret suam. Ita vix duo de viginti anno natus [x], tanta eruditionis praestantia inclaruit, vt, cum ab Archangelo Mercenario philosopho medicoque Patauino [y] oppugnaretur Pendasius, teste ERYTHRAEO, licet multi se eius propugnatores futuros pollicerentur, non tamen alteri, quam Mazonio defensionem suam committendam statueret. Duodeuigesimo aetatis anno domum reuersus est, quod iter studiorum in Helicone Patauino abrumpere eum coëgit repentinus Baptistae parentis interitus. Valde eam mortem studiorum suorum quietem concussisse, sublato, qui sibi vnus otia fecisset, quanta cuperet, conqueritur [z]. Successit enim facultatum tenuitas, ad quam eum et patrimonii cum aliis fratribus diuisio, et ipsa studia intem-

Iacobus Mazonius.

 pestiuo

u) Pinacothec. I. p. 65 seqq.
v) In Praef. vitae actiuae.
w) Docuit is, Mantuam patriam agnoscens, Patauii circa annum 1570. Peripateticam philosophiam, ediditque Censuram auscultationis physicae.
x) ERYTHRAEVS l. c.
y) Vid. MERCKL. Linden. renou. P. I. p. 87.
z) loc. cit.

pestiuo diuitiarum contemtu redegerunt. Inuenit tamen inter tristissima nubila redeuntem solem in Francisco Maria, Metaurensium duce, qui eum in familiae suae obsequia retulit, eaque liberalitate fouit, vt res eius supra vota succedere inciperent. In ea quoque aula cum doctissimis viris, quos ducis illius literis fauentissimi munificentia alebat, conuersatus, studiis suis immensas copias addidit, et cum abundaret Caesena, tanquam honestarum disciplinarum asylum, viris multiiugae et multifariae doctrinae, (inter quos valde extollit Alexandrum Martinellum, et Iosephum Gottofredum) eorum auctoritate succenturiatus, doctrinaque valde confirmatus fuit. Quod itaque consilium in Patauina academia conceperat, exsequendum ratus, principis sui aulae ob otium philosophicum valedixit, amicorumque eruditorum opera consilioque adiutus, *de triplici hominum vita actiua nempe, contemplatiua, et religiosa tribus methodis* conscriptis, *Quaestiones centum et nonaginta septem supra quinque millia* [a], publice disputandas Bononiae proposuit anno salutis MDLXXVII, iuuenis annorum fere viginti [b]. Editus est iustae magnitudinis liber eodem anno approbante sancto inquisitionis Officio [c] Caesenae, forma, quam vocant, quarta [d], et per omnem pene disciplinarum ambitum latissime excurrit. Quem cum rarissime inuenire liceat [e], pauca ex eo pace lectoris, enarrabimus, vt quam sibi eo tempore philosophiam finxerit Mazonius, intelligi possit. Omnem vero scientiarum orbem, in vitam actiuam, contemplatiuam et religiosam diuidit; et in prima quidem parte ethicam initio considerat, quidque virtus sit, quid felicitas, allatis variis opinionibus edisserit; hisque politicam subiungit, et de ciuitatis constitutione, de militia et magistratu, de poësi, de rebus publicis veterum, de rege, de sacerdotio, de saltatione, de tragoedia, comoedia, satyra, vrbis area, munitione et similibus collectanea sua et distinctiones affert. Tum oeconomicam explicat, de agricultura, de aucupio, deque munere domini, filiique, patris, matris, mariti, vxoris seruique de foeneratione, piscatione, venatoria praecipit. Dein legalem facultatem, id est, legislatoriam, quam philosophiae moralis magiam quandam vocat, considerat, et explicitis philosophorum opinionibus de legibus, veram de legibus sententiam adstruit. Simili tractatione in vita contemplatiua versatur, expositaque eius natura, grammaticam, logicam, dialecticam, rhetoricam, philosophiae diuisiones, et mathematicas disciplinas, arithmeticam, supputatricem, algebram, musicam, geometriam, stereometriam, geodesiam, prospectiuam, picturam porro, statuariam, astrologiam, gnomonicam, mechanicam; deinde physicam, et metaphysicam considerandas exponit,

a) Errant itaque Imperialis et Freherus, qui 5190 ponunt.

b) Hoc ex praefatione colligitur, octodecim enim annos natus Patauio discessit, et annum fere vnum post moram in aula ducis istam disputationem suscepit, annos natus circiter viginti. Falsus itaque est Imperialis, qui ei 27. annos tribuit.

c) Ita tamen, vt nullo pacto conclusiones pertinentes ad aeternitatem animorum possint disputari.

d) Anno 1577.

e) Debemus eum liberalitati celeberrimi I. I. ZIMMERMANNI.

exponit, et tum omnis ferme aetatis philoſophorum opiniones affert, tum varias ex iis quaeſtiones cumulat, easque miro inter ſe connubio iungere, tollereque diſſenſum et contradictionem ſatagit. Et hac quoque methodo vitam religioſam contemplatur, ad quam tamen tractationem omnem trahit idololatriae vetitarumque artium conſiderationem, et religionis quoque Hebraeae et Muhammedanae ad demonſtrandam religionis Chriſtianae veritatem momenta varia: tum haereſium et errorum philoſophicorum cumulum adiicit. Et hoc quidem pacto infinitum pene argumentum incredibili labore exhaurire ſatagit. In qua Mazonii tractatione, fatendum quidem eſt, eum vaſtam lectionem, et ingenii copiam ſupra iuuenilem aetatem longe excurrentem oſtendiſſe. Verum, vt praematura plerumque ſolent, fecit iudicii lectionis copia ſuffocati defectus, et ineptum male cohaerentia conciliandi ſtudium, vt nihil tanto conatu dignum referret, veterum opiniones confunderet, diſtinctiones afferret praeter rem excogitatas, et nec pleno tractandi modo, nec decenti ordine rem exponeret. Quamuis enim iuuenili ambitione ſe concordiam inter Platonem et Ariſtotelem, Stoicos et Peripateticos, Cyrenaicos et Peripateticos, et omnis fere aetatis philoſophos, ne Thoma quidem Scotoque exceptis oſtendiſſe glorietur, et omnibus fere paginis ſyncretiſmum inter academiam et Lyceum introducat, lecto tamen libro ſatis obſcure et confuſe ſcripto ſuccurrit nobis illud Horatii:

Quid dignum praeſtet tanto promiſſor hiatu?
Parturiunt montes naſcetur ridiculus mus.

Patienter itaque raritatem huius libri ferimus, eoque, niſi ſponte occurrat, facile caremus. Condonanda tamen haec ſunt iuueni nondum annis maturo, fatendumque, ſi prolixam lectionis copiam ſolam conſideres, veriſimile eſſe, quod Erythraevs refert, cum hoc ſpecimen edidiſſet, qui illum noſſent, exhorruiſſe, qui vero ſuo ex ingenio ceteros exiſtiment, cachinnos extuliſſe. Sed vt ad hiſtoriam Mazonii reuertamur, ingentem aſſertionum et diſtinctionum harum numerum cum in Bononienſis ſcholae frequentia publica diſputatione ventilandum propoſuiſſet, reſponſum, exorata venia, tulit, fas eſſe nemini diſciplinarum doctoribus literarium bellum indicere, niſi cui philoſophorum theologorumque libros publice interpretandi facultas eſſet conceſſa. Doctoris itaque axioma et facultatem expetiit, et cum ſex tantum menſes in theologiae ſtudio ſe triuiſſe aſſereret, impudentiam eius et audaciam mirante Cyrillo Seruita; qui tum ſtudiis illis praeerat, periculum vt de ſe fieret, rogauit, et examine quoque ſuſcepto, ita in iis quaeſtionibus, quae ad ſacras et philoſophicas diſciplinas pertinebant, doctus inuentus eſt, vt doctoris ei locus, ac nomen omnium calculo tribueretur. Ita locum in cathedra occupans per quatriduum, ad omnia quae ponerentur in percontando, (verba Erythraei iterum damus) homo abundanti doctrina copioſe reſpondit

 ex

ex tempore; nullam rem defendit, quam non probarit, nullam oppugnauit, quam non euerterit. In quo ab ingenio, quod foecundiſſimum habebat, et a memoria, quam vaſtiſſimam alebat, admodum adiutus eſt. Si enim fides ERYTHRAEO, nihil vſpiam conſignatum eſt literis, quod non legiſſet, nihil legit, quod comprehenſum memoria non continuit; vnde tanquam ex promtuario aliquo, cum eſſet opus, ſingula proferret, et ſuo quaeque loco collocaret. Inde factum eſſe, idem aſſerit, vt in diſputationibus, cum auctoritatibus decertandum eſſet, integras ex ſanctorum patrum, Platonis, Ariſtotelis, aliorumque doctorum hominum libris paginas ita memoriter referret, vt ne vnam quidem ſyllabam peccaret. Ita vero dum mirum in modum incrementa caperet, quam viri eruditi de eius doctrina fouebant, opinio, non ſummis ſolummodo viris commendatus eſt, qui amicitia illum ſua ſunt dignati, ſed et rerumpublicarum in Italia principes et moderatores ad Scholas eum ſuas certatim vocarunt, vt docendi munus ſubiret. Et, ſi IMPERIALIS quidem audiendus, Romae primum, tum Maceratae, et dein per decennium Piſis, docuit, tandemque gymnaſio Ferrarienſi moderator datus eſt. Aliter tamen eius munera publica ordinanda eſſe, ſuadet ERYTHRAEI narratio, ex qua conſtat, Petrum cardinalem Aldobrandinum, qui tum potiebatur, tandem a Ferdinando Hetruriae duce impetrauiſſe, vt Romam mitteretur, ibique cardinali cariſſimum, et officiis beneficiisque omnibus ornatum, mille aureorum ſtipendio conductum fuiſſe, vt Ariſtotelis de philoſophia libros in gymnaſio Romano extra ordinem interpretaretur: ab eo autem principe iuſſum ſe Ferrariam ſequi, illuc cum eo abiiſſe. Quae melius cohaerent, quam Imperialis narratio. Quia tamen hic refert, eum occaſione anni iubilaei Romam veniſſe, conciliari vtriusque biographi relatio ita poteſt, vt dicamus, primo quidem Mazonium priuatum Romam abiiſſe, indeque commendata eius doctrina Mediceae genti, quae ſummo ſtudio viros doctos eo tempore complectebatur, Piſanae academiae doctorem datum, et tum demum Romam ab Aldobrandino cardinali vocatum ibique docentem in Ferrarienſe gymnaſium translatum fuiſſe. Tanta autem huius purpurati patris aduerſus Mazonium gratia fuit, vt et ſua illi conſilia crediderit, et eum ſolum ex familia ſibi conuiuam abduxerit, et occaſiones ei ſexcentas exhibuerit, ſumma cum nominis et eruditionis laude doctrinae latifundia pandendi. Cuius exemplum eſſe poteſt, quod inter coenam cum Iacobo Critonio f) philoſopho Scoto, cuius praecocis inge-

f) Iacobus Critonius filius Roberti, ex regia Stuartia gente apud Scotos prognatus, inter ingenia praecocia referendus eſt. Annos enim natus viginti et vnum duodecim linguas doctus, in theologia, philoſophia, matheſi et humaniori diſciplina exercitatiſſimum demonſtrauit animum, et magnam lectionis copiam in ſcriptoribus ſacris et profanis oſtendit, ita vt de omni ſcibili diſputare auderet, immo verſibus quoque ex tempore fuſis reſponderet. Patriae vero tumultus pertimeſcens ad Venetos abiit, et in academia Patauina magna celebritate aliquandiu vixit. Venetiis quoque theſes publice ventilandas propoſuit, et ad certamen omnes eruditos prouocauit. Et cum factum, vt cum inſtinctu quorundam nobilium Critonius cum Mazonio coena-

ingenii tum erat ſumma exiſtimatio, telis philoſophicis congrediens victor abierit. Valde vero et heri ſui gratia, et qui inde conſequebatur, principum virorum fauor Mazonio damnoſus, tandemque exitioſus fuit, mortem enim illi accelerauit. Nam cum parce admodum ac tenuiter vſus eſſet cibo atque potione, eaque perpetua eius conſuetudo fuiſſet, Romam abductus inter aulae plauſus, et prandia opipara, cum plus ſe cibis vinoque ingurgitare cogeretur, quam Stomachi vires ferre poſſent, tandem lethalem ex cruditate Stomachi morbum contraxit [g]. Cardinalem enim Ferrariam ad bellum proficiſcentem ſecutus, vel, vt habet IMPERIALIS, illuc ab eo copiis pontificiis praefecto miſſus, vt Ferrariam reciperet a Venetis, et ab his ob prudenter rem geſtam torque aureo ornatus, academiae moderator datus eſt, at exitiali morbo, quem eryſipelatem fuiſſe ille tradit, ſtomachi vero inflammationi adſcribere videtur Erythraeus correptus, obiit: praedixitque magnus Hetruriae dux cum eum Aldobrandini precibus expugnatus dimitteret, vereri ſe, ne tempeſtiua aulae ipſi blandientis conuiuia frugaliſſimum ſibi virum eripiant, auditoque eius obitu exclamaſſe dicitur: verum eueniſſe, quod ipſi praeſagiuerit animus, importunos eius admiratores non antea quieturos, quam ipſi vitam ademiſſent. Et ita quidem vix quinquagenarius anno MDCIII obiit. Quamuis autem Peripateticam philoſophiam publice docuerit, inter ſyncretiſtas tamen, id eſt, conciliatores inter Ariſtotelem et Platonem numerandus eſt. Tribuitque illi IMPERIALIS librum *de Conſenſu Ariſtotelis et Platonis*, id quod ERYTHRAEVS confirmat, narrans: *Poſtremo poſt multas orationes a ſe editas anno, antequam exceſſerit ex vita, egregium volumen emiſiſſe, in quo doctiſſime eruditiſſimeque concluſerit, Platonis et Ariſtotelis inuenta, ab vno eodemque ſapientiae iugo, veluti plura ex vno capite flumina deriuari, atque defluere, ac propterea mire inter ſe conuenire, congruereque.* Quod ſi verum eſt, nec confunditur ab his auctoribus liber ſupra recenſitus, qui totus in eo vertitur, vt hanc inter Platonem et Ariſtotelem concordiam demonſtret; intelligenda ſunt eius *in Ariſtotelem et Platonis vniuerſam philoſophiam praeludia*, *Venetiis* viuo auctore MDXCVII edita, in quibus, teſte MORHOFIO [h], ſimiliter demonſtrat, Platonis Ariſtotelisque principia ex vno eodemque fonte hauſta eſſe. Illud vero conciliationis inter vtrumque philoſophum ſtudium, eum cum Franciſco Patricio commiſit. Cum enim Dantis poëtae patrocinium contra Caſtrauillam editis duobus voluminibus ſuſcepiſſet Mazonius, in quibus enata occaſione Franciſcum Patricium reprehendebat, eo quod acerbe illum in Ariſtotelem inuehere ferre non poſſet, edito

coenaret, ambo inter ſe committerentur. Cum autem Critonius multa, ſed ſuperficiaria eruditione turgeret, Mazonius ſubactam haberet rerum notitiam, facile Critonius ab eo ſuperatus eſt, ita vt ſe ex inſtituto literis operam non dare fateretur. Quo nomine eum contemſit BAILLET. de Pueris praecoc. c. 34. p. 107. quamuis mire eum laudauerit Scaliger, Scaligeran. p. 58. Mantuae demum a Vincentio, Gonzagae ducis filio, noctu gladio confoſſus periit, annos natus 22.

g) ERYTHRAEVS l. c.

h) Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. §. 19. p. 59.

to is libro se aduersus Mazonium defendit. Quod ita Mazonium exasperauit, vt nouo scripto plurimorum eum errorum satis acerbe postularet. Quod cum edita responsione negauisset Patricius, demonstrando non in his, quae obiiciebantur, locis se esse lapsum, non quieuit Mazonius, sed contentiosius controuersiae serram reciprocauit, non quieturus, nisi Patricius scribendi finem fecisset [i].

Hubertus Gifanius.

§. XXII. Inter Belgas praeter artis criticae peritiam philosophiae quoque Peripateticae laude inclaruit, HVBERTVS GIFANIVS [k], iureconsultus, ille enim de ethica et politica Aristotelis haud parum meruisse visus est. Fuit is Burensis ex Geldria [l], natus anno MDXXXIV, ex Gifaniorum [m] familia haud ignobili, quae Romanae ecclesiae communioni hactenus adhaeserat. Literarum elegantiorum atque philosophiae et iurisprudentiae praecepta hausit in scholis Louaniensi, Parisiensi et Aurelianensi, in qua postrema honores in iurisprudentia summos consecutus est, et de gente quoque Germana in ea academia libris impallescente eo nomine meruit, quod bibliothecae in eius vsus colligendae initium fecerit. Ita absoluto studiorum cursu cum legato Gallico in Italiam profectus est; et redux Argentorati sedem fixit. In quo bonarum artium emporio cum iuris doctrinam traderet, adeo commendata est eius eruditio, vt initio quidem ethices et politices professio ei demandaretur, dein autem institutiones publice docere iuberetur; ex quo constat, eum desertis Romanis coetibus ad Protestantium partes transiuisse. Adeo vero fama doctrinae eius inualuerat, vt cum thori sibi sociam deligeret [n], non cunctaretur Io. Marbachius, primarius tum theologiae apud Argentoratenses professor, virque magnis in ecclesiam meritis conspicuus, filiam illi suam elocare. Argentorato Altdorfium vocatus est anno MDLXXXIII, ad suscipiendam professoris iuris spartam, in qua ornanda eandem famam atque religionem obtinuit [o]. Cum autem in academiam Angelopolitanam vocaretur lautis conditionibus iuris interpretandi munus subiturus, religionis Protestantium tesseram deseruit, et ad Romanensium castra defecit. Qua mutatione vxorem quoque pristinae religionis professioni inhaerentem a se dimisit, quae tantum inde dolorem concepit, vt aegritudine confecta praematura morte obiret, eo quod mariti perfidiae ferendae impar esset: Haec enim et testium fide dignorum assertis et historiae vitae Gifanii circumstantiis melius consonant, quam quae SCALIGER [p] tradit, eum ideo vxorem dimisisse, ne familiam alere in aula Caesarea cogeretur. In eam autem ob famam eruditionis praecipue in iurisprudentia, cum in ea Cuiacio haud inferior existimaretur [q], a Rudolpho II. vocatus,

i) ERYTHRAEVS l. c.

k) Alii, Obertus Giphanius scribunt.

l) VALERIVS ANDREAS Biblioth. Belg. p. 587. SWERTIVS Athen. Belg. p. 703.

m) Vocabatur a Giffen.

n) Conf. B. Io. FECHTIVS in Appar. ad epistolas Marbachianas s. supplemento ad H. E. sec. XVI. TEISSIER, Eloges T. IV. p. 468.

o) Vid. Vitae professorum iuris Altdorfinorum.

p) Scaligerana sec. p. m. 94.

q) Io. STRAVCHIVS de Beryto c. 4. §. 11.

catus, imperatori a Consiliis et epistolis esse iussus est, quo loco septuagenario maior Id. Quint. anno MDCIV [r], vel vt alii volunt [s], MDCIX, obiit: quamuis hi non magnopere fidem mereantur [t]. Celebratissima vero fuit Gifanii eruditio, tum ob iuris peritiam, tum ob elegantiores literas et philologiam, tum ob philosophiam Aristotelicam, cuius famae illius celebratissimae testimonia cum collegerint THOMAS POPE-BLOVNT [u] et ANTONIVS TEISSIERIVS [x], eos lectori adeundos esse monemus, vt, quantus ille vir fuerit, inde discatur. Nobis sufficit vnius MORHOFII [y] iudicium adduxisse, cui *heros* audit *inter iureconsultos Romanos qui doctrinam multiplicem, multarumque linguarum peritiam, ad iuris scientiam attulit.* Tacemus SCIOPPII sententiam, qua eum *iurisconsultorum nostri temporis principem* salutat [z]. Nobis hoc loco maxime memorandus est, ob eximios commentarios *in libros Ethicos et Politicos* Aristotelis, in quibus textum emendauit, paraphrasi illustrauit, et non sine insigni veteris eruditionis cumulo verum exponere sensum conatus est. Quamuis enim in iis elegantiam et perspicuitatem desiderauerit HERM. CONRINGIVS [a], recte tamen illi notatum, vltimam iis manum Gifanium admouere non potuisse. Ast hac, vt sunt humana omnia, labecula non obstante Gifanii lucubrationes in hos Aristotelis libros, omnium instar haberi posse, iudicauit GABRIEL NAVDAEVS [b]. Alia eruditorum, quae idem affirmant testimonia breuitatis caussa praetermittimus [c]. Dolemus itaque, Gifanium, cum veteris doctrinae haud mediocrem sibi notitiam acquisiuisset, in Lucretio, quem magno labore illustrandum sumserat, ad philologiam artemque criticam, quam ad philosophiam, respicere maluisse, eiusque obseruationes magis grammaticas esse, quam philosophicas, quo nomine eius diligentia displicuit recentiori Lucretii interpreti THOMAE CREECH, qui contemtim de hoc eius labore iudicat. Turpem vero illius famae maculam inussit sordities, qua impulsus, cum quinque et viginti millium coronatorum aureorum censu polleret, in subtegulanea tamen cella hospitauerit, liberisque seruorum instar vsus sit [d]. Nihil vero adeo existimationem eius optimis literarum decoribus partam adeo commaculauit, quam haud iniusta plagii suspicio, quod crimen magna, vt ferunt impudentia commissum ei obiecerunt seculi XVI critici. Dabimus THV-

ANI

r) THVANVS L. CXXXI. ad an. 1604.

s) VAL. ANDREAS et SVVERTIVS l. c.

t) Id ex citato Scaligeranorum loco demonstrari potest. Ibi enim narratur, Iesuitam ei morienti adfuisse, plurimaque eius scripta surripuisse, Romamque abiisse. Scaliger autem ineunte anno 1609. ipse morte ereptus est rebus humanis. Conf. BAYLE Dict. T. II. art. Gifanius, not. A. p. 548.

u) Censur. cel. auct. p. 838.

x) loc. cit.

y) Polyhist. T. III. L. VI. sect. 7. §. 9. p. 586.

z) Comm. in Priapeia p. 2.

a) Introd. in Polit. Arist. c. IX. p. 648. „Versio Politicorum Aristotelis, saepe non satis polita, saepe ambigui sensus interdum non vna, sed duplex etc."

b) Bibliographia Politica p. m. 16.

c) Vid. MICH. PICCART. Isagog. in Lect. Arist. c. 21. §. 22. n. 209.

d) Scaligerana l. c.

ANI [e] verba, haec narrantis. *Fruterius* (cuius hiſtoriam ipſe tangit, illuſtratam a TEISSIERIO [f]) *in puriore literatura cum excelleret, et iam multa commentatus eſſet, properata morte praepeditus, omnia ea Giſanii iudicio atque fidei commiſit, qui pari fide minime vſus creditur, vixque lite a Iano Douſa mota exorari potuit, vt paucula, quae ex tanta iactura velut ex magno naufragio exiguae tabulae ſupererant, ſint publica.* Hinc graues irae et contumeliae in Giſanium, a Douſa, Giſelino, et qui laboribus eum ſuis ſpoliaſſe in Lucretio emendando conqueſtus eſt [g], Dionyſio Lambino profectae, de quibus tamen furtis Giſanii literariis hoc loco, cum a noſtro ſcopo aliena ſint, plura dicere non licet, videndi autem, qui pleraque enarrant, SCALIGER [h], IAC. THOMASIVS [i] et PETRVS BAYLE [k]. Memorabile vero, ſcelus ſcelere penſatum eſſe, et eandem quam ipſe commiſit culpam, in eum admiſiſſe, qui eius amicitia vtebatur, Gaſparem Scioppium. Cum enim Giſanius ex bibliotheca Beſſarionis, quae apud Venetos aſſeruatur, Symmachi codicem mſc. furto ſuſtuliſſet, illum autem, vt viris doctis concederet, nemo ab eo impetrare poſſet, Scioppii artificio clam ſubtractus eſt, et feſtinata comparatione cum editis, meliora ſurrepta et ab eo vulgata ſunt; id quod occaſionem dedit Scaligero [l], Scioppium amare traducendi, qui ſe tamen non violaſſe fidem, ſed ſuperaſſe inuidiam Giſanii contendit [m], qua de re alibi latius dicendum.

Iulius Pacius.

§. XXIII. Inter iureconſultos quoque de Ariſtotele, et praecipue de eius organo praeclara praedicantur merita IVLII PACII, Vicentini, non minus eruditionis praeſtantiſſimae, quam vitae varietate memorabilis. Parentibus natus [n] Paulo Pacio et Lucretia Angioletta anno MDL, V. Non. April. maiores habuit auitis nobilitatis decoribus inſignes a quibus Berigae cognomen a vicino praedio gentis ſuae accepit [o]. In pueritia praematura egregiae indolis et ingenii ſtudiis aptiſſimi ſpecimina edidit, ita vt nec eius acumen, nec fertilitatem deſiderarent, qui animo eius literis formando adhibebantur. Cuius ſpecimen eſſe poteſt, quod in pueritia mira quadam facilitate linguas Latinam, Graecam, Hebraicam et artes mathematicas didicerit, vixque tredecim annos natus libellum ediderit *de Arithmetica.* Vt itaque diligenti cultura foecundus ager iactis literarum ſeminibus coleretur, cum fratre Fabio, cuius poſtea celeberrimum inter medicos nomen extitit [p], Patauium miſſus eſt, vt philoſophiam iuriſque pru-

e) Lib. XXXVIII. ad an. 1566.
f) Elog. T. II. p. 285.
g) Vid. Praef. in Lucretium.
h) In Epiſt. ad Scipionem Gentilem, inter Gudianas App. n 25. p. 356.
i) De Plagio n. 445. p. 196.
k) loc. cit not C.
l) Vel quisquis eſt auctor mordacis ſatyrae. Vita et parentes Gaſp. Scioppii p. 145.
m) In Amphot. Scioppianis ſub OPORINI GRVBINII nomine editis, p. 130. vnde locum excerpſit BAYLE l. c. not. E. quem vide.
n) TOMASSINI Elog. et ex eo FREHERVS Theatr. p. 1069. LAVR. CRASSO Elog. hom. literat. P. II. p. 86.
o) Ita ipſe in carmine de vita ſua apud citatos:
Pacis vbi et Berigae noſtrae cognomina gentis
Clara per innumeros inueniuntur auos.
p) Partu ſeptimeſtri editus eſt anno 1547. humaniores literas, philoſophiam et medicinam ſupra

prudentiam disceret, id quod a praestantissimi ingenii iuuene, praeceptore Iacobo Zabarella viam muniente [q], ita factum est, vt omnes, quotquot sibi prodesse nouerat libros legendo deuoraret. Ita vero factum, vt, comitante virtutem et doctrinam inuidia, cum domum esset reuersus, valde suspecta esset eius eruditio, indignante episcopo Vicentino, quod prohibitorum librorum lectione cognitionem literarum augere ausus fuisset. Et carcerem non euitasset, nisi iniusti furoris tela mature praeuisa declinando ad Heluetios clam aufugisset, trans Alpes securiores latebras quaesiturus [r]. Ibi docendae iuuentuti operam locauit suam, tanta praestantissimae eruditionis commendatione, vt ibi publicum ei docendi munus crederetur. Posita itaque eo loco fortunarum suarum sede matrimonium haud infoecundum iniit. Neque tamen eo in munere manere illum passa est, quae vbique de doctrinae eius elegantia disseminata est, fama, quae, cum plurimum eum in Aristotelis philosophia valere dictitasset, in Heidelbergensem academiam vocatus est, vt organon Aristotelis doceret, licet omnem postea Lycei doctrinam in illa schola tradiderit. Vita tamen transultatoria delectatus haerere illo in loco diu noluit, sed vocatus in Pannoniam ad explicandas leges illuc concessit, ibique duobus fere lustris iuris scientiam explicuit. Tum ad academiam recens Sedani fundatam a duce Bullonienſi vocatus, eo quoque in loco dialecticam Aristotelis exposuit. Belli tamen tumultibus paulo post omnia miscentibus, Sedano securitatis caussa in Heluetiam iterum concessit. Et ex his terris vocatus ad Nemausenses, deinde Montempessulanum, professionem iuris regiam nactus est. Ibi magno eruditorum Moecenati Nicolao Claudio Peirescio innotescens, cum se magno viro excellentissimi ingenii dotes et elegantissima eruditio commendauisset, Aquas Sextias vocatus est, vt et magno viro praesens esset, et iuuentuti docendo prodesset. Facile tamen Valentina, quae post haec ei oblata est vocatio illum ad mutationes crebriores valde pronum permouit, vt illuc concederet. Et in ista quidem palaestra tanta gloria desudauit, vt eum Lugdunensis Batauorum, et Pisana quoque ac Patauina academia ad suscipiendum professoris munus inuitarent. Repudiatis vero istis vocationibus Patauium abiit, quo eum allexit senatus Veneti munificentia, qui et equitis S. Marci dignitate et stipendio mille ducentorumque coronatorum eum auxit, filiumque praeterea Iacobum professorem iuris ciuilis esse iussit. Climate tamen Patauino sanitati Pacii inimico, Valentiam rediit, vbi honestissima mercede conductus ad mortem vsque perdurauit; qua humanis rebus ereptus est anno MDCXXXV, quinque supra octoginta annos natus [s]. Ita qui inconstantis nomen in vita meruit,

supra modum calluit, et patriam alienis vocationibus praetulit. Obiit anno 1614. IV Id. Oct. annos natus 67. vid. TOMASSIN. l. c. FREHER. l. c. p. 1333.

q) Vid. Praef. ad Organon Aristotelis. Ab hoc studium artis rationalis didicit.

r) Tacet haec Tomassinus, forte ne episcopi mores improbare cogeretur. Verum autem esse, hi Pacii versus probant:

Tum fatum iniusti fugientem tela furoris
Detulit ad fines terra Lemanna, tuos.

s) Apud Io. FABRICIVM Hist. Bibl. suae T. III.

ruit, fixam apud manes fedem figere coactus eft. Egregie autem de dialectica Ariftotelica Pacius meruit, quam non editis modo *Inftitutionibus logicis; Rudimentis logicis, et Difputationibus logicis* [t] illuftrauit, fed imprimis accurata et eleganti editione fcriptorum Ariftotelis dialecticorum, quae *Organon* dici folent, adiuuit, in qua textum ad fidem codicum Mfc. emendauit, adiectisque in margine obferuationibus luculentis, obfcuris locis medelam attulit. Cuius Organi editio prima, qua nos vtimur, Graeco-Latina, Morgiis anno MDLXXXIV et XCII prodiit, altera emendatior et auctior apud Wecheli haeredes Francof. an. MDXCVIII lucem vidit [u]. In id vero connifus eft Pacius, vt quem vfum dialectica Ariftotelis in aliis difciplinis, maxime in iuris fcientia habeat, oftenderet. Neque tamen a reliquis philofophiae Peripateticae partibus abftinuit. Debemus enim Pacio *Libros de coelo et de anima* Graece et Latine, *Phyficorum libros octo*, Graece et Latine cum commentario; itemque *Doctrinae Peripateticae Tomos tres*, nempe logicum, phyficum, politicum. In quibus cum et magnam Ariftotelicae philofophiae peritiam oftenderit, et perfpicuitatem valde fectatus fuerit, meruit, vt inter optimos Lycei recentioris philofophos numeraretur.

Andreas Caefalpinus.

§. XXIV. Alio nomine tituloque, quam, quos hactenus recenfuimus, ob Peripateticam philofophiam memorari merentur ANDREAS CAESALPINVS et CAESAR CREMONINVS, quorum vterque impietatis Ariftotelicae fufpectus factus, accufatusque eft, quod diuinis veritatibus impios Stagiritae errores praetulerit. De Caefalpino autem tenues funt, quae inter acta literaria occurrunt memoriae [x]. Aretinus is fuit natus anno MDXIX, et poft humaniorum literarum ftudia philofophiae Peripateticae et arti falutari totum fe tradidit, eo euentu, vt eum recentiorum primum et pene poftremum cepiffe, quid Ariftoteles velit, SAMVEL PARCKERVS [y] iudicauerit. Talis cum effet, magna eius apud omnes, qui γνησίως fecundum Ariftotelem philofophari cupiebant, fuit exiftimatio, fic vt apud Germanos quoque fumma de eius eruditione philofophica effet opinio. Viteturque Caefalpinus, qui per Germaniam iter fecit inter philofophos Ariftotelicos quosdam habuiffe fibi amiciffimos, certe Philippo Scherbio, Altdorfino philofopho, familiariter innotuit [z]. Hinc factum, vt plurimum eius libri commendarentur, magnique fierent opiniones eius licet παραδοξότεραι. Teftem damus, qui in eum infurgere coepit NICOLAVM TAVRELLVM, qui Caefalpina dogmata conqueritur [a] maiore apud Germanos fuiffe in pretio, quam olim apud Graecos Apollinis oracula. Cum autem tanta eruditionis fama inclarefceret, vt inter

III. p. 458. annos tantum feptuaginta attigiffe dicitur: quod falfum, fi natus eft anno 1550. quod biographi eius afferunt. t) FREHERVS l. c.
u) Vid. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. II. p. 109.
x) Oppido pauca funt, quae habent FREH. p. 1313. TEISS. T. IV. p. 439. BAYLE T. II. Art. Cefalpin. p. 117. et fcriptores de atheifmo itemque Bibliothecarum medicarum conditores.
y) De Deo difp. I. §. 24. p. 64.
z) Vid. Vitae felectae, quae Vratislauiae 1711. prodierunt p. 583. conf. Epp. Richterianae p. 23.
a) Praef. ad Alpas Caefas.

inter maxima ingenia numeraretur [b], munera quoque ſplendida deeſſe illi nullo modo potuere. Piſis enim diu philoſophiam artemque ſalutarem magno applauſu docuit; huius autem eximia, quam poſſidebat, peritia eum Clementi VIII, P. M. commendauit, qui ei inter medicos ſuos primum locum tribuit, et ſanitatis ſuae curam demandauit, in collegio ſapientiae autem publice docere iuſſit [c]. Quo in munere occupatum mors praeuenit, ereptum rebus mortalium VI Cal. Mart. anno MDCIII [d], cum annum quartum ſupra octogeſimum attigiſſet. In arte vero medica celeberrimum ſibi tum libris doctiſſimis multaque eruditione refertis [e], tum ea potiſſimum obſeruatione nomen fecit, qua ſanguinis circulationem ante Harueum detexiſſe viſus eſt. Ita enim nobiliſſimus medicus [f]: „Idcirco „pulmo per venam arteriis ſimilem ex dextro cordis ventriculo feruidum „hauriens ſanguinem, eumque per anaſtomoſim arteriae venali reddens, „quae in ſiniſtrum cordis ventriculum tendit, transmiſſo interim aëre fri-„gido per aſperae arteriae canales, qui iuxta arteriam venalem protendun-„tur, non tamen oſculis communicantes, vt putauit Galenus, ſolo tactu „temperat. Huic ſanguinis circulationi ex dextro cordis ventriculo per „pulmones in ſiniſtrum eiusdem ventriculum optime reſpondent ea, quae „ex diſſectione apparent. Nam duo ſunt vaſa in dextrum ventriculum „deſinentia, duo etiam in ſiniſtrum, duorum autem vnum intromittit tan-„tum, alterum educit, membranis eo ingenio conſtitutis". Quae tamen vtrum ad eripiendam Harueo hanc inuentionis gloriam ſufficiant, medicorum filiis definiendum relinquimus. In philoſophia non minori quidem celebritate Caeſalpini eruditio inclaruit, cum autem Ariſtotelem preſſo ſibi pede ſequendum eſſe ſtatueret, et idcirco a communi interpretum Ariſtotelicorum ſententia recederet, phyſiologiam autem Peripateticam ita explicandam ſibi ſumeret, vt quae erronea viderentur et aduerſa Chriſtianis dogmatibus, non refelleret ipſe, ſed theologis confodienda relinqueret, valde inquinata Caeſalpini memoria, et pleriſque ante Spinozam in hoc impietatis luto haeſiſſe viſus eſt [g]. Editis enim *Quaeſtionibus Peripateticis* [h] de primariis philoſophiae naturalis et tranſcendentalis apud Ariſtotelem dogmatibus ita praecepit, vt non ſolum Ariſtotelicam impietatem de Deo eiusque motione et intellectione, et de intellectu hominum vno etc. ſeruauiſſe, ſed deteriora quoque, ipſo Stagirita protuliſſe viſus eſſet. Inde factum, vt certatim a viris ſummis Caeſalpinus atheiſmi inſimularetur, quibus omnibus praeiuit Taurellus, qui atroci accuſatione et acerrima diſputatione contra Caeſalpinum editis *Alpibus Cae-*

b) H. Boecler Bibliograph. crit. p. 604.

c) Patiniana p. 60.

d) Thvanvs ad h. a.

e) Vid. Mercklin. Linden. renou. p. 40.

f) Qq. Perip. L. V. c. 4. p. 125. apud Bayle l. c. not. E. conf. Leibniz Theodicée praef. §. 11. Conringiana p. 192.

g) Parcker. loc. cit. Bayle l. c. not. C. Reimmann. Hiſt. atheiſmi S. III. c. 4. §. 12. p. 368. Bvddevs Theſ. de Atheiſmo c. 1. §. 24. et de Spinociſmo ante Spinozam §. 16. Anal. Hiſt. phil. p. 337. Leibniz l. c.

h) Venet. 1571. 1593. fol. conf. Relat. innoc. 1703. p. 755. Morhof. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. p. 61. Bvddevs. Iſagog. in theol. p. 264.

ſis [i] ſurrexit, et impias eius opiniones demonſtrare conatus eſt. Dolemus nos, factam nobis copiam *Quaeſtionum Peripateticarum*, quas, cum Piſis doceret, Caeſalpinus edidit [i], haud eſſe, vt de ipſo philoſophumένων Caeſalpini nexu αὐτόπτοι iudicare poſſemus. Quoniam autem Taurelli liber, non minus rarus paucisque obuius, nobis ad manus eſt, dabimus, accuſationis ſummam, fide Taurelli ſtantes, qui in hac diſputatione, in qua ipſa vbique aduerſarii verba affert, potiora dogmata, quibus in deuia ſe abripi et impietati praeluſiſſe Caeſalpinus viſus eſt, retulit. Quod tamen prius quam faciamus, Lectorem monemus, vt eorum memor ſit, quae de ſyſtemate Ariſtotelis phyſiologico ſuo loco dicta ſunt. Sine iis enim tota philoſophematum Caeſalpini connexio intelligi non poteſt. Haec autem, interprete Taurello, potiſſimum in Caeſalpino reprehendenda ſunt; „quod cum magnum affectauerit nomen, et „ſe velit haberi Peripateticum, ab Ariſtotelis tamen decretis faceſſat lon„giſſime, et vt fucum faciat, neſcio quae Ariſtotelis loca perperam intel„lecta vel ſtudio in alienos contorta ſenſus ſuis applicet nouis et falſis „dogmatibus; et ita libros quinque nouis compleuerit opinionibus, par„tim valde noxiis, partim etiam impiis. Praecipue autem monet, nequa„quam illa ferri poſſe, quae de Deo et hominum animabus aſſerere et tu„eri pertinaciter Caeſalpinus auſus ſit: deque his Chriſtianae fidei pro„curatores, quos haereticae vocant prauitatis inquiſitores fuiſſe monen„dos. Caeſalpini enim de animabus humanis opinionem multo magis et „abſurdam et impiam eſſe, quam Auerrois. Quod enim hic de intellectu „aſſiſtente dixerit, hoc ad animas hominum ceterorumque animalium, et „ipſius adeo mundi totius tranſtuliſſe Caeſalpinum, vnam aſſerentem „per ſe eſſe animam pro corporum animatorum numero multiplicatam; „cuius ſcilicet participatione corpora ſint animata et ſubſtantiae. Quod „ſi quaeratur, quis ſit illa anima vniuerſalis; reſpondendum eſſe, Deum „eam eſſe Caeſalpinianum, quem in tot diſcerpat particulas, quot in hac „rerum vniuerſitate putet eſſe ſubſtantias. Quo poſito non tam Deus „efficiens rerum cauſſa fuerit, quam conſtituens. Vt vero per ſe eſt De„us, et ab omni materia ſeparatus, vere illi dici eſſe vnum; at nihil niſi „ſe ipſum intelligere, nihil etiam curare aliud, atque ita omnem Caeſal„pinum Dei prouidentiam tollere. Nec ea quidem opus eſſe, ſi Deus ipſamet „ſit rerum animatarum omnium ſubſtantia. Eſſe vero hos fructus Ari„ſtotelicae philoſophiae, partim non recte intellectae, partim etiam non „emendatae; nam vtroque modo peccauiſſe Caeſalpinum: Cum enim „docuiſſet Ariſtoteles omnem rerum multitudinem a materia proficiſci, „magnum hinc dogma Caeſalpinum inſtituiſſe, vnicam videlicet eſſe ſub„ſtantiam incorpoream; ne vero vel corporeas faceret animas vel earum „cogeretur admittere multitudinem, has vnius illius incorporeae ſubſtan„tiae partes aliquas eſſe, profeſſum fuiſſe, quae pro ſubiecta materia mul-

„titudi-

i) Franc. 1597. 8. dicemus de Taurello infra ex inſtituto. Etiam hic liber rarius occurrit. vid. Ven. VOGT. Cat. libr. rar. p. 562.

„titudinis ſubeant rationem. Sed et in ſequentibus conqueritur Taurel-„lus, ideo quoque peccaſſe Caeſalpinum grauiter, quod non modo quae „debebat, non emendauerit, ſed ex iis etiam approbatis multo deteriora „produxerit, tum quod recte dicta perperam intellexerit, et expoſuerit. „Axiomate enim Ariſtotelico, Ἡ δὲ νόησις ἡ καθ' αὑτὴν τοῦ καθ' αὑτὸ ἀρίστου, „*quod in ſe optimum, id ſe ipſum intelligere*, aſſumſiſſe Caeſalpinum, vt „diuinam tolleret prouidentiam, curamque rerum humanarum. Similia „in phyſicis quoque Taurellus Caeſalpino obiicit, nempe, ſuſtuliſſe ſub-„ſtantiae et accidentium diſcrimen; praedicamentorum vſum adeo eleuaſ-„ſe, vt nihil haec ad demonſtrationes rerumque ſcientias, ſed ad logicas „duntaxat diſſertationes facere velit. Expungere quoque eum ex ſubſtan-„tiae praedicamento differentias, et velle, vt in definitionibus differentiae „ex accidentium ordinibus petantur, ſic vt qualitates, actiones, paſſio-„nes, ſitus et cetera non iam accidentia ſint amplius, ſed ſubſtantiae, in „abuſum tracta ἐντελεχείας voce, quaſi hanc Ariſtoteles ſolis attribuerit „ſubſtantiis: hincque rei cuiusque finem ſubſtantiam eius complere cenſu-„iſſe.“ Haec Taurellus, graui indignatione Caeſalpino ſuccenſens, quod veritatem corrumpere, quam vindicare maluiſſet. Non tamen ei magnam rerum ſubtiliter et ingenioſe inuentarum copiam et affluentiam denegat, admirandam potius eius ſolertiam et mentis varie excultae acumen extollit; laudat etiam, quod Caeſalpinus Peripateticorum ſuorum barbariem, obſcuritatem, contentiones, erroresque inextricabiles deploret: dolet autem, acutae mentis foecunditatem, et rerum inuentarum vbertatem, illi ſaepe confuſionem peperiſſe, non adhibito tantae copiae conuenienti iudicio. Saepe enim veri ſpeciem fraudem parere; quae etiam Caeſalpinum decepiſſe videatur, quam plurimos ingenii ſui foetus in lucem edere nimia properantem auiditate. Improbat quoque, quod praeclaras ingenii ſui dotes non ad exquirendam in rebus difficillimis veritatem potius quam ad ſophiſticas huiuscemodi fraudes, adhibuerit. Ex quibus, quid Taurellus de impietate et ἑτεροδοξίᾳ Caeſalpini iudicet, facile rerum intelligens capiet. Quamuis autem, quo iure haec aduerſario Altdorfinus philoſophus obiiciat, vix ſine libri ipſius inſpectione accurate definiri queat, fatemur tamen, iis in locis, quae ex Caeſalpini Qq. Peripateticis adduxit, et propriis verbis deſcripſit Taurellus, confirmari nos in ea opinione, Taurellum viri boni officio non defuiſſe, et Caeſalpino nihil, quod non reuera ab eo aſſertum ſit, inuidia duce affinxiſſe: pleraque etiam, ſi recte conſiderentur, talia eſſe, vt a philoſopho, Ariſtotelem preſſo pede ſequi apud ſe conſtituente, aliter dici vix potuerint. Cuius vt lector ſpecimen habeat, ecce quam παραδόξως Caeſalpinus Peripatetice ſtatuat, *praeter animata et animatorum partes nullas eſſe ſubſtantias*; vel quae ipſius verba ſunt: *Nullam eſſe ſubſtantiam praeter animae naturam.* Ex quibus error ille, quem Taurellus Piſano philoſopho obiecit, fluit, *cum multitudo a materia tantum oriatur, vnicam tantum in mundo eſſe ſubſtanti-*

ſtantiam. Quae cauſſa fuit, cur vnanimi fere conſenſu Spinociſmum viri docti ei exprobrauerint. Quod, licet praeter fas fieri putemus, eo quod vnica Spinozae ſubſtantia alterius generis eſt: quam Caeſalpiniana, cum haec ad ſolam animam pertineat, illa ad materiam quoque, cui Peripateticis rationibus vſus Caeſalpinus vnitatem ſubſtantiae denegauit, fatemur tamen, haud leuiorem impietatem eam ſententiam fouere, et Stoicos errores recoquere, re ipſa Deum euertentes. Verum quoque, Auerrois eum hypotheſin de intellectu vno vniuerſali non emendaſſe, ſed adhuc magis corrupiſſe: ait enim, *Omnium animatorum animam communem quandam et vnam eſſe animam, quae pro varia ſubiectorum materia varias efficiat animatorum ſpecies.* Haec enim non ad intelligentiam infimam, ſed ad ſupremam ipſumque Deum Caeſalpinus retulit. Ita, vt eundem de vna ſubſtantia errorem incruſtet, contendit, *quia actus ſimpliciſſimus ab omni materia ſeparatus non ſit quantus, impoſſibile eſſe, multitudinem recipere; vnam igitur tantum fore huiusmodi ſubſtantiam.* Recte enim hic quaerit Taurellus, vbi ſunt angeli, vbi daemones? Nempe falſo hoc ſuppoſito nitebatur Caeſalpinus, *quod materiam non habet, vnum eſſe omnibus modis neceſſe eſſe, eo quod ipſius partes non ſint.* Ex his ſequuntur, quae Caeſalpinus porro affirmat: *Primam ſubſtantiam per ſe quidem vnam eſſe, ſed quia res multae ſunt, quibus ipſa communicatur, multas videri: Vniuerſi ſubſtantiam ſupra omne corpus exiſtentem, et ab omni materia ſeparatam pro multitudine corporum multis modis participari abſque eius diuiſione:* id quod abſurdum eſt, et impium, Deum eſſe mundi ſubſtantiam, eamque conſtituere, nec tamen eſſe in mundo, id quod ne quidem Peripatetice dici poteſt. Porro, *infinitum de iis tantum poſſe dici, quae quanta ſunt continue vel diſcrete, ſiue per ſe, ſiue per accidens: adeoque id dici proprie infinitum, quod poſſit eſſe finitum, et ob id aſſerendum eſſe, primi motoris virtutem neque finitam neque infinitam eſſe. Eſſe quoque primum motorem, intelligentiam ſpeculatiuam, non actiuam,* cuius rationem ab Ariſtotele petiit, quia ſubſtantiam ſeparata ideo mouet, quoniam deſideratur et appetitur; id eſt, intelligitur vt bonum; motionum autem naturalium actiuus intellectus eſſe nequeat. Nec de primo motore aliter Caeſalpinus ſtatuit, quam Ariſtoteles, ait enim: *Sufficientem eſſe ſpeculatiuum illum actum ſimplicem et perfectiſſimum, non alicuius gratia exiſtentem, ſed ipſummet finem omnium, vnde habent cetera et eſſe et viuere.* Et, ſi hoc verum, *ſpeculatiuum intellectum ſubſtantiam exiſtentem per ſe non alterius gratia appetibilem, ea quae apta nata ſunt appetere, perficere, non agendo quippiam, aut introducendo in materiam aliquid, hoc enim laborioſum eſſet, ſed per ſui praeſentiam educendo ex potentia materiae formam ad quam apta nata eſt.* Qua ratione Deus inſtar incubantis ouo gallinae eſſe, Taurello viſus eſt, quae ſuo calore formas in ouis deliteſcentes educit. Rectius interna vi educere formam ex potentia, quamuis nihil

nihil ipſe agat, dixeris. His ſimilia ſunt, quae porro habet: *Principium motus in patiente ſolum non in agente eſſe, quae natura dicatur vniuscuiusque; vnam tantum eſſe intelligentiam, quae ſit Deus, cum implicet contradictionem plures eſſe intelligentias, id eſt ſubſtantias. Vnicam hanc intelligentiam omnium rerum intelligentiam continere: eſſe enim tanquam menſuram omnium, ita vt ab vno multitudo deſcendat.* Nec meliora habet de aliis rebus, e. g. *Cum impoſſibile ſit potentiam aliquam eſſe ſine ſubiecto, impoſſibile etiam eſſe, huiuscemodi intellectum ſeiunctum eſſe ab omni materia. Quod igitur immixtus dicatur a corpore, non ſignificare a corpore ſeparatum eſſe, ſed eius eſſe non in corpore eſſe; non enim corpore vti dum operatur, licet inſeparabilis ſit a corpore. Materiam primam eſſe corpus, quaecunque ex ſemine fiunt, eadem poſſe fieri ſine ſemine; foeminam non ſolum materiam tribuere conceptui, ſed et formam, marem autem formam ſolum; animam non in ſingulis partibus eſſe, neque totam in toto, ſed totam in corde &c.* Et huiusmodi quoque paradoxis ex Caeſalpino Qq. Peripateticis collectis plenus eſt liber Taurelli, qui ea ipſis Caeſalpini verbis expoſuit, cuius πρῶτον ψεῦδος fuit, non eſſe ſubſtantiam, niſi quod ſit vnum, multitudinem autem abſolute a materia tantum eſſe: licet haec vna ſubſtantia valde a Spinozae ſubſtantia vnica differat. Qua in aſſertione, et in iis, quae ex illa conſequuntur Caeſalpinus Ariſtotelem deſeruit, vnde notatus eſt G. I. Vossio [k], quod contra Ariſtotelis mentem intelligentias motrices non eſſe per ſe multas, ſed tantum ob coeleſtes ſphaeras ſtatuerit: qua ratione ipſo Ariſtotele deterior omnem in ſubſtantialibus multitudinem negauit, et ad vnam omnino ſubſtantiam ſenſu Stoico, vel ſi mauis Pythagoreo, reuocauit. Ex quibus larga manu datis, niſi nos omnia fallunt, clariſſime patet, Caeſalpinum rationibus Peripateticis de vno et multo vſum et faſcinatum iſto praeiudicio multitudinem a ſola materia proficiſci, omnem veritatem et ipſa principia Ariſtotelica nonnunquam euertiſſe. Et hinc ſumma illa doctrinae Caeſalpini, quam Samvel Parckervs [l] ὡς ἐν συνόψει exhibuit, iudicanda eſt, qui licet deteſtabilem Caeſalpini hypotheſin eſſe recte putet, eumque impietati praeluxiſſe obſeruet, et Ariſtotelicas quoque nugas recepiſſe demonſtret; tantum tamen, quantum Caeſalpinus aberrauit, non attulit, cum ipſo Ariſtotele diſcipulus Caeſalpinus ſit deterior. Et ex his intelligi poteſt, cur monſtroſa et ſuperba dogmata Caeſalpino tribuat Ven. Reimmannvs [m], qui recte obſeruat, ex Taurello impietatis eius luculentam delineari poſſe faciem.

§. XXV.

k) De Orig. et progreſſu idololatriae L. I. c. 4. p. m. 531.

l) loc. cit.

m) Hiſt. Atheiſmi p. 369.

Caesar Cremoninus.

§. XXV. Eiusdem commatis fuit CAESAR CREMONINVS, editus in lucem Centi, oppido in ducatu Mutinensi sito, anno MDL. [n]. Quantis is a natura ingenii dotibus auctus fuerit, quam egregie maturis eruditionis fructibus profecerit, inde argumentum capi potest, quod Ferrariae in aula ducis Atinensis gratiosus fuerit, et annorum viginti atque vnius iuuenis meruerit eo in loco cathedrae philosophicae praefici. Quam spartam non obstante iuuentute ita septendecim annis ornauit, vt summa eruditionis eius esset existimatio, et fama eius passim per Italiam innotesceret. Quae caussa fuit patribus patriae apud Venetos, vt Patauinae eum scholae doctorem deligerent, collegamque adiungerent Francisco Piccolomineo, qui fatis functo in professionis, quam vocant, primariae honore et axiomate successit. Magna autem inter honestarum disciplinarum studiosos, quos illa schola alebat, fuit de eo opinio, qui vt ab eius ore velut a diuino quodam eloquio pendebant, ita magno studio applausuque eum audiebant. Vnde factum, vt, quas, discipulis suis dictauerat, lectiones, maxime fierent; contrarium libris eius eueniret, quos in officinis prostantes euiluisse testatur IMPERIALIS his verbis: „Illud nobis mi„randum, quod elaborata ipsius opera typis excusa in officinis hactenus „euilescunt, scripta vero Peripati more discipulis ab ipso deambulante „dictata sic excellunt, vt nihil ad arcana philosophiae detegenda perfecti„us ac suauius desiderari possit". In qua narratione, obscura caussa P. BAYLIO [o] visa est, cur dictata Cremonini exasciatis schediasmatibus praelata sint. Nobis vt haud insolens esse videtur, magis a iuuentute studiosa extolli praeceptoris dictata, licet haud raro αὐτοσχεδίως effusa, quam libros cum cura elaboratos, quod quotidie in academiis fieri, norunt, qui mores earum intelligunt; ita caussam eam fuisse verisimile est, quod in his dictatis luculenter atque perspicue mentem Aristotelis Cremoninus exposuerit, in scriptis autem typis editis vel ob affectatam eruditionem, vel ob obscurius cautiusque exposita Lycei dogmata difficulter intelligi potuerit, ideoque etiam illa neglecta sint et euiluerint. Summo enim loco ponebat Aristotelem, et ab eius placitis discedere religioni sibi ducebat, contemnebat autem iuniores Peripateticos, quos probe nouerat multoties veram Aristotelis mentem euertisse, et nec sensus eius assecutos esse, nec ab iis ornandis, comendis, pingendis et in alienam sententiam detorquendis sibi temperauisse. Vnde ad ipsum Aristotelem auditores ducere, vel ex interpretibus vnum commendare Alexandrum Aphrodisaeum, quam turba commentatorum discipulos obruere, et veram doctrinam Peripateticam illis inuidere maluit. Ita vero factum, vt cum magna esset doctrinae eius praestantia, et famae claritas, summis is quoque principibusque viris esset carissimus, sic vt reges quoque eius imaginem velut viri clarissimi secum habere praeoptarent, et in rebus arduis magnique momenti

n) IMPERIALIS in Museo p. 173. CRASSO Elog. T. II. p. 124. FREHER. Theatr. p. 1525.
o) Dict. T. II. art. Cremonin. not. B. p. 224.

menti eius conſiliis vterentur. Gaudebat enim acie mentis ſumma, ingenio vero verſatili et in inueniendis rationibus mediisque foecundo, cui iungebat morum ſuauitatem et humanitatem ſupra modum iucundam, qua ſe facile animis inſinuabat: vnde euenit, vt, licet ſuperficiariam tantummodo in colloquiis eruditionem prae ſe ferret, eo quod ad diſſerendi magis iucunditatem et elegantiam, quam ad eruditionis oſtentationem in iis reſpiciebat, gratiſſima tamen et exoptatiſſima eſſet, quibuscunque illa obtigerat, eius conuerſatio. His, teſte NAVDAEO [p], acceſſit, et forma corporis decora atque elegans, quae valde eum commendabat, et ſplendor, quem in vita, veſtibus familiaque, affectabat, cum ex ſtipendio lautiſſimo ſumtus ad eam rem abunde ſuppeterent. Et cum more gentis ſuae ſimulare egregie nouiſſet, tanto conſenſu mores eius probati ſunt, vt et iuuentus, quae ſe literis dederat, illius potiſſimum partes ſequeretur, et qui illi aduerſabantur, parum contra eum valerent [q]. Ita quadraginta annorum ſpatio cum innumeros in Patauino gymnaſio diſcipulos habuiſſet, peſte tandem octogenarius anno MDCXXX obiit. Reliquit doctrinae, quam ſummam alebat Peripateticae ſpecimen, praeter alia minoris momenti ſcripta, librum *de Paedia Ariſtotelis* [r], et *Diatypoſin vniuerſae naturalis Ariſtotelicae philoſophiae;* itemque *Apologiam de calido innato et ſemine pro Ariſtotele aduerſus Galenum*, cui aliam quoque *Dictorum Ariſtotelis de Origine et principatu membrorum* oppoſuit [s]. Memorantur etiam eius *Illuſtres contemplationes de Anima* [t], liberque *de Efficacia in mundum ſublunarem;* et tractatus tres *de Senſibus externis, de Internis, et de Facultate appetitiua* [u]. Porro Diſputatio *de Coelo, cum Apologia dictorum Ariſtotelis de Via lactea, et facie in orbe lunae* [x], et alia *de Formis quatuor ſimplicium, quae elementa vocantur &c.* In his quidem ſcriptis eruditionem atque Peripateticam doctrinam abunde probauit meruitque inter inſignes philoſophos et primis iure accenſendos numerari [y]: valde vero eruditionis eius fama impietatis ſuſpicione commaculata eſt, eo quod Ariſtotelem nimis preſſe ſequendo, de motore primo ſibi tantum intento ſuaeque ſphaerae affixo, de intelligentiis ſphaerarum motricibus, de prouidentia ſublunarium et ſimilibus, et imprimis de immortalitate animae, quam ſtare non poſſe ſaluo ſyſtemate Peripatetico dudum Alexander Aphrodiſaeus Cremonino ſummopere dilectus tradidit, ea praeceperit, quae religionis Chriſtianae decreta funditus euertunt. Haec ſe quidem velut Peripatetice tantum ſtatuere monuit, nec ſe ideo reiicere Chriſtiana dogmata, more philoſophorum Italicorum, qui ex Lyceo ſimilia affirmauerunt, profeſſus eſt: vnde nonnullis [z] occaſio

p) Naudaeana p. 55.
q) IMPERIALIS l. c. Naudaeana l. c.
r) Valde eam laudat MORHOFIVS Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. p. 62.
s) MERCKLIN. Linden. renou. p. 135.
t) Vid. Cl. STOLLIVS Introd. in Hiſt. Lit. P. II. cap. 1. §. 83. pag. 395.
u) Cat. Bibl. Thuanae T. II. p. 32 ſeqq. ed. Pariſ.
x) Cat. Bibl. Auguſtanae p. 459. 614.
y) BOECLER. Bibliograph. Crit. p. 605.
z) Enumerat eos REIMMANNVS Hiſt. Atheiſmi S. III. c. 4. §. 14. p. 572.

enata eſt, ab impietatis macula Cremoninum abſoluendi, inter quos, valde dolemus, nobis PAGANI GAVDENTII *Diatribam hiſtoricam* [a] *de Caeſare Cremonino*, *Iulio Pacio et Ioanne Barclaio* viſam haud eſſe, ex qua ſine dubio clari viri res literariae valde videntur illuſtrari poſſe. Alii autem qui Cremoninum vel nouerunt vel audiuerunt, et qua diligentia iſta Ariſtotelis placita iuuentuti inculcauerit, audiuerunt, is viſus eſt, qui Chriſtianae fidei excuſationem dicis tantum cauſſa adhibuiſſet. Quorum loca cum indicauerit diligentiſſimus REIMMANNVS [b], eum exſcribere nolumus. Quamuis autem difficile eſſe videatur, deficiente nobis ſcriptorum Cremonini omnium copia, quorum pauca vidimus, eo quod neglecta, tandem, vt fieri ſolet, in plerisque bibliothecis euanuerint, de genuina eius ſententia pronuntiare, veroque non ſit abſimile, eum in lectionibus magis ſuis, quam in libris vulgatis iſta Peripatetica dogmata, quae ſuſpecta ſunt, diſſeminauiſſe: fatendum tamen, ſi probabilem ratiocinationem ſequi licet, et vera ſunt, quae de illo tradunt, qui philoſophum audiuerunt et cognouerunt [c], ab omni eum ſuſpicione liberare vix poſſe. Nam non modo Imperialis atque Craſſus, ſed Naudaeus quoque teſtantur, fuiſſe eum ſine religione, et haud obſcure apud amicos interioris admiſſionis impiam de ea ſententiam ſuam prodidiſſe, quamuis externam pietatem ſimulauerit. Quos tantum ei ſine veritate opprobrium obieciſſe, cum cauſſam calumniandi non habuerint, veriſimile haud eſt: noſſe vero facile potuerunt, quae illi mens inſederit, praecipue cum Naudaeus eius conſuetudine vſus fuerit. Et quis, quaeſo, ignorat, vt inter omnes proh dolor gentes! ita imprimis inter Italos, maxime inter eos, qui Peripateticiſmo ex animo addicti fuerunt, eam, quae Cremonino tribui ſolet, apud impietatis cultores regulam inualuiſſe: *Intus vt libet*, *foris vt moris eſt*? Id cum de Pomponatio, de Portio, de Caeſalpino ſupra demonſtratum ſit, eadem ex cauſſa clanculum placita Lycei Chriſtianis decretis opponentibus, cur non, quem in eodem luto Peripatetico haerentem videmus Cremoninum, eandem quoque viam tenere probabile ſit? Valde vero hanc veriſimilitudinem auget, quod Cremoninus Ariſtotelem eiusque genuinum interpretem Alexandrum tanta fidelitate ſecutus ſit, vt eos intus et in cute nouiſſe iudicatus, ideoque Ariſtotelis genius vocatus ſit [d]. Inde enim recte infertur, ab Ariſtotelica, quam phyſiologia Lycei infert, impietate eum non receſſiſſe, et nec emendauiſſe Ariſtotelem, nec accommodauiſſe, vt alii fecerunt ad dogmata Chriſtiana. Quamuis autem ſe, hanc Ariſtotelis doctrinam, tanquam philoſophum modo admittere, et eccleſiae iudicio ſubiicere, exque eius decreto falſam eſſe faſſus ſit; faciunt tamen et inſignis quam in ea inculcanda adhibuit induſtria, et prodita apud eos, qui eum nouerunt, ſimulatio, vt ad euitanda tantum inquiſitionis tela ita ſtatuiſſe merito videatur. Hanc enim elabendi rimam ſeruaue-

a) Adiuncta eſt libro De euulgatis Arcanis. Libri autem plerique Gaudentii rariores ſunt, licet accuratam eruditionem non vbique referant.

b) loc. cit.

c) Talis Naudaeus fuit.

d) Citati.

uauerunt, quotquot in Italia impietatem Ariſtotelicae philoſophiae pro ſumma ſapientia habuerunt. Quod ſi verum eſt, quod nonnemo tradit [e], docuiſſe eum: coelum eſſe agens vniuerſale, animamque calidum innatum, quorum vtrumque ex Peripatetico ſyſtemate fluit, facile inde allata coniectura confirmari poteſt.

Alii Peripatetici clari.

§. XXVI. Fuere hi philoſophi velut ſtellae primae magnitudinis in coelo Peripatetico; neque tamen hi omnes ſunt, quos ex Romanae eccleſiae addictis commendauit Ariſtotelica doctrina, ſed et alii praeſtantiſſimam in eo philoſophiae genere eruditionem comprobauerunt, quas breui delineatione, quam inſtituti noſtri limites poſtulant, recenſebimus. Inter hos primum locum damus FRANCISCO VICOMERCATO, qui et Vimercatus dicitur. Is gente patricia [f] apud Mediolanenſes natus in Papienſi ſchola philoſophiam, artes mathematicas et ſalutarem didicit, maturusque eruditione et meritis ſummos in arte medica honores conſecutus eſt. Tum ad exercendam cui ſe deuouerat, artem ſanandi in patriam redux, fauſtis auibus praxin medicam ſuſcepit, tanta ob felicem curationum euentum fama, vt ad ſuſcipiendum archiatri munus apud matrem Franciſci I regis, et ſubeundum ſimul profeſſoris publici munus ad Pariſienſes vocaretur. Quo axiomate auctus non ſanitatem modo regiam conſiliis tueri, ſed lectionibus quoque publicis et ſcriptis diſciplinas, maxime philoſophicas, iuuare anniſus eſt. Huic enim, quam in Gallia fecit morae, commentarios debemus, quos in Ariſtotelis ſcripta philoſophica edidit [g], nempe Comm. *in libros Metaphyſicorum, cum verſione eorundem e Graeco in Latinum, Comm. in Meteorologica, cum verſione Latina, et in Libros de Anima* [h]. Edidit quoque *de Principiis rerum naturalium libros tres* [i], et *de Anima rationali Peripateticam diſceptationem* [k]. Ex Gallia vero ob magnam eruditionem in Taurinenſem vocatus et conſiliarii intimi axiomate a Sabaudiae duce ornatus eſt. Diſcipulum is habuit LVDOVICVM SEPTALIVM, antiqua et generoſa proſapia apud Mediolanenſes anno MDLII, vt obſeruatum BARTH. CVRTIO [l], prognatum. Alii III Cal. Mart. anno M DL in lucem editum eſſe aſſerunt [m]. Cum inter maiores magni nominis ſummaeque celebritatis iureconſultos numeraret, eorum exemplo vehementer ad comparanda ſibi eruditionis ornamenta accenſus eſt. Mediolani autem literarum elegantiorum et philoſophiae rudimentis apud Ieſuitas hauſtis in Papienſem academiam abiit, ibique Philelpho Amaltheo philoſophiam, Paulo Cigalino medicam artem explicantibus auditorem ſe exhibuit acutum et induſtrium, Amal-

Franciſcus Vicomercatus.

Ludouicus Septalius.

 theo

e) Nouantiqua, p. 425.
f) Vid. BART. CVRTIVS Notit. Script. Mediolanenſ. medica eruditione clarorum P. II. p. 70.
g) Valde eos laudat MORHOF. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. p. 57.
h) Editi ſunt Venetiis 1564 ſeqq. vid. Cat. Bibl. Thuanae P. II. p. 21. Bibl. Auguſt. p. 590.
i) Marpurg. 1604. Vid. Cat. Bibl. Aug. p. 378.
k) Extat ea in Collectione diſſertationum de hominis perfectione, animo et ortu, Marpurg. 1590. edita.
l) loc. cit. p. 137.
m) GHILINI Theatr. P. I. p. 151. CRASSO Elog. P. II. p. 279. FREHER. Theatr. p. 1364.

theo vero Taurinum vocato ab Octauiani Ferrarii ore pependit, annumque vix natus vnum supra viginti doctoris honores consecutus est, tantique eius eruditio valuit, vt fatis concedente Cigalino ei in cathedra successor datus sit. Exacto autem in eo munere quadriennio illud deposuit, et in patriam reuersus arti medicae exercendae se tradidit eo successu, vt plurimis experientia eius ad salutem sanitatemque prodesset [n]. Horas autem subcisiuas, cum varia et eleganti doctrina polleret, scribendis libris tribuit. Inter ea versio quoque est librorum Hippocratis, *de Aëribus, aquis et locis* [o], itemque commentarius *in Problemata Aristotelis* [p], et scripta nonnulla medica alibi enarranda [q]. His vero meritis tantam sibi nominis celebritatem conciliauit, vt ab aula regis Hispaniarum scribendae historiae destinaretur, quod tamen munus declinauit, patriumque solum alienis terris praetulit. In illo vero anno aetatis LIII, professor moralis et ciuilis philosophiae in Canobiana schola designatus est, quo in amplissimo munere constitutus artem tamen medicam exercere, consiliisque suis aegris prodesse perrexit. Et huic quidem muneri debemus elegantem pariter atque rarissimum librum [r] *de Ratione instituendae et gubernandae familiae:* quemadmodum scriptorum quoque medicorum et consiliorum viris principibus exhibitorum fama vbique locorum, vbi honos erat literis inclaruit. Inde factum, vt ad Ingolstadiensem, Florentinam, Bononiensem et Patauinam cathedram, et ad hanc quidem insigni stipendio promisso inuitaretur. Quas vocationes tamen omnes respuit patriamque scholam et vrbem illis praetulit, cum quod numerosam familiam aleret, tum quod Mediolanum affatim et honoris et opum illi exhiberet. Anno MDCXXVIII ab Hispaniae rege ducatus Mediolanensis protophysicus generalis designatus est: quae prouincia vt honoribus eum auxit, ita vitae adduxit periculum. Anno enim sequente inualescente lue pestifera dum miseris auxilia affert, ipse illa labe corripitur, quam cum artis suae praesidio a se depulisset, vis tamen mali omnis expelli non potuit. Apoplexia enim tactus linguae vsum valde imminutum sensit, a quo tamen malo liberatus diarrhea quadriennio post prid. Id. Sept. [s]. an. MDCXXXIII rebus humanis senex ereptus est, relictis filiis [t] eruditionis et famae paternae haeredibus [u]. Praeter scripta supra iam enarrata de philosophia quoque Peripatetica editis *Libris duobus Analyticarum et Animasticarum dissertationum; Libris* porro *octo Politicorum*, vernacula vulgatis; *Commentario in Politicam* et

n) Citati, CVRTIVS l. c.

o) CVRT. l. c. Cat. Thuan. P. II. p. 140. Cat. Aug. p. 348.

p) Prodiit Hanou. 1602. fol. Lugd. 1632. fol. eum „vberrimum et locupletissimum, multa re„rum varietate refertum, et variis disquisitio„nibus disputationibusque physicis instructum" vocat MORHOF., Polyhist. T. II. p. 58.

q) Vid. MERKLIN, Linden. renou. p. 768.

r) De eo ita NAVDAEVS Bibliograph. Polit. p. 17. „Vnus nostro tempore Ludouicus Septa„lius, medicus Mediolanensis, gloriam omnem „retulit, quae ex eiusmodi tractatione sperari „poterat, edito pereleganti libro de re familia„ri, in quo ita minute ac diligenter cuncta pro„sequitur, vt telum ferme semper ad intima „penetret". Plura de libro rarissimo paucisque viso dabit Cel. SCHELHORNIVS Amoenit. H. E. T. I. p. 936 seqq. qui de Septalio quoque multa, vt solet, erudite attulit. Prodiit liber Mediolan. 1626. 8.

s) XIV. Cal. Sept. habet CVRTIVS l. c.

t) Habuit filios superstites septem.

u) CVRTIVS l. c.

et moralem philosophiam Aristotelis, et *Discussionibus Peripateticis* insigniter meruit; dignus visus MORHOFIO [x], quem maximi nominis philosophum appellaret.

§. XXVII. Ferrariensem inter Italos cathedram eruditione Peripatetica nobilitauit ANTONIVS MONTECATINVS, eo in loco anno MDXXXVI natus. Qui cum et doctrinae elegantiam et prudentiae alacritatem Alphonso II, duci Ferrariensi, probauisset, magnis ab eo rebus adhibitus, et ad legationes quoque obeundas aliquoties delectus est. Qua occasione talem se praestitit, vt hero suo consilia operamque fideliter demonstrauisse iudicaretur. Inde factum, vt et vrbi Regii regendae praeficeretur, et non semel vniuersam ditionem consiliarius produx administraret, et Ferrariae quoque tribunatum gereret [y], denatus anno aetatis LXIII, reparatae salutis MDXCIX [z]. Auxit is Peripateticam philosophiam commentationibus *in Libros octo Physicorum*, et *tres libros Politicorum priores* [a], itemque *in tres libros de Anima*. Has non scholiis modo et quaestionibus amplificauit, sed et digressiones in Auerroëm adiunxit [b]. Neque vero ita Aristoteli se deuouit, vt non Platoni quoque illustrando operam tribueret suam. Eius enim *Rempublicam partitionibus et paraphrasi* explicuit, similemque laborem *libris de Legibus et Epimenidi* praestitit, cui *Collectionem legum quinque rerumpublicarum veterum* [c] addidit. Neque tamen in Platone commentariis exponendo aeque felix fuisse visus est, quam in Aristotele illustrando. NAVDAEO enim iudice [d], libros de Republica Platonis, et Aristotelis diexodicis notis tabulis, distinctionibus explicare conatus nunquam neque sibi, neque lectori suo satisfecit. Cui plus tribuimus, quam BOECLERO [e], qui opera Montecatini omnia egregia esse pronunciat. Verona Lyceo dedit IOANNEM FRANCISCVM BVRANAM, qui ex disciplina Hieronymi Bagolini prodiit, qui circa annum MDXXVII, in Bononiensi academia logicam Aristotelis, non sine laude docuit, notus quoque editis *Libris tribus* SYRIANI PHILOXENI *in Metaphysicam Aristotelis* [f]. Hoc praeceptore in dialecticis bellis egregie exercitatus Burana a studiosa iuuentute postulatus est, qui ipse se illis ducem in eo studio praeberet; id quod ita praestitit, vt et iudicium probaret et eruditionem, et auditoribus mire satisfaceret. Collatis enim interpretum fere omnium, Graecorum, Latinorum, Arabum commentariis, luculentam *Explicationem in libros priorum Analyticorum* conscripsit, quae perspicacissima audit

Antonius Montecatinus.

Io. Franciscus Burana.

x) Polyhist. lit. loc. cit.

y) AVGVSTIN. SVPERBVS Apparat. hominum illustrium Ferraria ortorum p. 84.

z) BAYLE Dict. T. III. art. Montecatin. p. 412.

a) Conf. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. II. p. 57. 58.

b) Ferrariae 1566. inde suppleri potest BAYLE l. c. not. B. qui annum editionis se ignorare ait.

c) Nempe Hippodamiae, Laconicae, Creticae, Carthaginensis, Atheniensis, contra quas Aristoteles in posteriori parte secundi politici disputauit, vt habet titulus.

d) Bibliograph. Polit. p. 27.

e) Bibliograph. Crit. p. 605.

f) Venet. 1558. 4. Latine, Graece enim lucem non viderunt, conf. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. VIII. p. 451.

audit MORHOFIO [g], vt ipse Burana optimus philosophus. Linguam autem Hebraeam ideo didicit, vt in illa Arabum interpretationes Aristotelis legere posset: qua iuuante ad vertendam Auerrois expositionem se accinxit. Exhibet titulum libri a Bagolino editi, eo quod Burana vltimam imponere manum labori huic non potuerit, P. BAYLE [h], qui hic est: *Aristotelis priora Resolutoria, Latino sermone donata et commentariis illustrata a Ioanne Francisco Burana, adiecta Auerrois expositione in eosdem libros, cum Expositione secundi secti de facultate propositionum, et Auerrois in eosdem compendio eodem Burana interprete cum Annotationibus Hieronymi Bagolini.* Non vero substitisse diligentiam Buranae in solis Analyticis prioribus illustrandis, sed simili eum industria etiam posteriora exposuisse, ex titulo *Tomi secundi operum Aristotelis, qui cum commentariis Auerrois prodierunt Venetiis anno MDLX* patet [i]. In eo enim continentur *Aristotelis posteriorum Analyticorum libri duo cum duplici textu, nempe veteri et Auerrois cum vtraque ibidem Auerrois Cordubensis expositione, media videlicet et magna, singulo cuique textui, accommodata, Ioanne Francisco Burana interprete.* Publico vero docendae philosophiae muneri diu vacans, illud tandem deposuit, reliquamque vitam artis medicae praxi consumsit [k]. Floruisse eum circa annum MDXXXIX afferunt KOENIGIVS [l] et COLOMESIVS [m]. Quod falsum esse monet desideratissimus WOLFIVS [n], eo quod commentarius in analytica priora primum Venetiis deinde Parisiis anno MDXXXIX lucem viderit, qui tamen posthumus a Bagolino, cui id negotii Burana moriens commendauerat, editus est. Verum nihil valere hanc rationem inde patet, quod ille liber Venetiis primo MDLXVII et deinde apud Wechelum Francofurti MDXCIII editus est: vnde typothetae vitio apud PET. BAYLE, quem secutus est Wolfius, positus annus MDXXXIX.

Ioannes Paulus Pernumia.

§. XXVIII. In Patauina Musarum sede vt diu multumque ad haec nostra tempora philosophia Aristotelica floruit, ita nunquam non illa celeberrimos eius nutriuit interpretes [o]. Inter eos ex medicorum ordine Aristoteli illustrando insudauit IOANNES PAVLVS PERNVMIA, is enim ea in vrbe edidit [p] *Aristotelis philosophiam naturalem ordine definitiuo traditam, quod a nullo hactenus est factum.* In eadem academia fortunarum suarum sedem posuit IOANNES COTTVNIVS, homo Graecus, ex Borrhoea Macedonius teste DEMETRIO PROCOPIO [q]. Is barbariem patriae pertaesus ad Italorum scholas diuertit, et phi-

Ioannes Cottunius.

g) Polyhist. T. II. L. I. c. 11. § 7. p. 57.
h) Dict. T. I. art. Burana. not. A. p. 708.
i) Recensionem rari operis decem tomis constantis vide in Cat. Bibl. Aug. ab ELIA EHINGERO confectae p. 579.
k) AND. CHIOCCVS de Collegii Veronensis illustribus medicis et philologis Sect. III. c. 2. et 3. qui liber recusus est in Thesauro Italico T. IX. Vol. VIII.
l) Biblioth. p. 143.
m) Ital. Orient. p. 57.
n) Ad h. l. not. d.
o) Conferenda COMNENI PAPADOPOLI Historia Gymnasii Patauini.
p) 1570. fol. Vid. MORHOF. l. c. c. 11. p. 57.
q) In Recensione succincta eruditorum Graecorum, superioris et recentioris seculi §. 25. Bukaresta ad FABRIC. transmissa, et inserta Bibl. Graec. Vol. XI. p. 779. 780. Ex ea suppleri potest MORHOF. Polyhist. l. c. c. 14. §. 68. p. 104.

philosophiae atque medicinae studio lucubrationes suas deuouit; eo successu, vt dignus haberetur, cui philosophiae publicae docendae munus Pataui concrederetur. Cui labori se parem non docendo modo iuuentutem, sed editis quoque commentariis in plerosque Aristotelis libros ostendit, inter quos laudatur *Commentarius in Aristotelis libros physicos editus Patauii MDCXLVIII*, in quo potissimum commendandum, quod praemiserit operi quaestiones prooemiales, quarum primaria est historica de Aristotele; in qua, teste MORHOFIO [r], omnia adducit in laudem Aristotelis argumenta, additis etiam iis, quae in contrarium afferuntur, ita vt non pauca obiecta a Francisco Patricio refutet; et ad minutias vsque in describendo Aristotele descendat. Aitque IDEM, diligentissimum eum esse auctorem in omnibus Aristotelicis examinandis, et cum Aristotelicis praecipue Graecis interpretibus conferendis. Sui autem apud Patauinos memoriam reliquit, condito suis sumtibus phrontisterio, siue schola Graecis erudiendis destinata, vt studiis inuigilare apud Italos natio domi a barbarie pressa posset. Cottunio Graeco alium ex ea gente iungimus paulo antiquorem IASONEM DE NORES, Cyprium, Nicosiae ex nobili familia prognatum, et praeter philosophiam artis quoque poëticae cognitione celeberrimum, et controuersia cum Guarino de pretio tragi-comoediarum, quae pastorales dici solent, notissimum [s]. Is tradendae philosophiae morali in academia Patauina destinatus, cui officio tredecim annis praefuit, illi humaniorum disciplinarum, maxime rhetoricae, in qua Aristotelem sibi ducem elegerat, elegantiam iunxit, scribendi quoque artificio et iucunditate, perspicuitate et ordine commendatissimus. Neque tamen ita Aristoteli addictum prodidit animum, vt non ad alios quoque veteris aeui philosophos diuerteret. Ex quo studio enata *Institutio in philosophiam Ciceronis*, liberque *de Constitutione partium humanae et ciuilis philosophiae.* Neque omittendum, quod quem vsum in theatro publico philosophia moralis habeat, quibus legibus in eo philosophandum sit, exposuerit. Obiit moerore confectus anno MDXC. Tertium his iungimus in academia Patauina philosophum Peripateticum FORTVNIVM LICETVM, doctorem philosophiae et medicinae celeberrimum; natus is V. non. Octobr. anno MDLXXVII, in ditione Genuensi, apud Bononienses artis salutaris et philosophiae praecepta didicit: auctisque animi diuitiis comparataque eruditione elegantissima, ad Pisanam et post hanc ad Patauinam cathedram vocatus est, quam magna quoque eruditionis fama ornauit, denatus anno MDLVI. Quanta is veneratione Aristotelem prosecutus sit, ex *Apologia pro Aristotele atheismi accusato*, cuius *Tomo Primo* mentio facta, intelligi potest. In eo enim, quem *de Pietate Aristotelis* conscripsit, libro, omnes ingenii doctrinaeque neruos intendit,

Iason de Nores.

Fortunius Licetus.

r) Polyhist. liter. loc. cit.

s) Vid. THVANVS ad an. 1590. TEISSIER. Elog. T. IV. p. 96. et quae BOCCALINVS ea de re disserit Relat. ex Parnasso Cent. I. rel. 31.

dit, vt in Numinis venerationem cultumque non peccasse Aristotelem ostenderet. Quod qua veritate demonstrauerit, ex eo disci potest, quod suo loco de hoc argumento disseruimus, quae heic non repetimus. Nos hoc vnum adiicimus, magnis eum rationum moliminibus egisse, vt librum *de Mundo* Aristoteli vindicaret: ita enim impietatem Peripateticam magis eludi posse probe pernoscebat. At inuita id veritate fieri, intelligent, qui ea expenderint, quae suo loco de hoc libro diximus. Scripsit multa vir πολύγραφος καὶ πολυμαθὴς, quorum historiam ipse libris duobus complexus est. Eorum scriptorum breuem dedit syllabum IOANNES HALLERVORDIVS [t], qui videndus. Inter ea memorari meretur, quod *Allegoriam Peripateticam* inscripsit, in quo libro de imagine et sepulchro Aristotelis, quod Venetiis esse traditur, agit, nec non aenigma celeberrimum: Aelia, Laelia, Cripsis, ad rationes Aristotelicas exponit, librumque de mundo Aristoteli vindicat. In reliquis, quae ad naturalem philosophiam pertinent scriptis, a systemate quidem Peripatetico discedere religioni sibi duxit, ita tamen iis vsus est, ne quam tanto conatu defendebat ὀρθοδοξίαν Aristotelis, euerteret. Inde magna ei nominis celebritas enata est, quam vel ex vna GABRIELIS NAVDAEI epistola [u] discas, in qua eum summis in coelum extollit laudibus, aliisque philosophis praefert. TOMASSINVS [x] autem clarissimum nostri aeui philosophum vocat, consentiente RHODIO aliisque [y]. Quod quo sensu verum sit, ex dictis intelligere est. Plura qui desiderat ei adeundi sunt IMPERIALIS [z] et LAVR. CRASSVS [a].

Antonius Scaynus.

§. XXIX. Inter Brixienses ANTONIVS SCAYNVS, Salodiensis memorabilis est, cum ob illustratam Peripateticam philosophiam commentariis editis; tum ob paraphrases, Aristotelis fauente Minerua lingua vernacula confectas. Edidit enim *Commentarios in libros Metaphysicorum Aristotelis; Expositionem in libros octo Physicorum.* Tum *Paraphrasin in quatuor libros Aristotelis de Prima philosophia,* itemque *in libros de Anima*, cum *Annotationibus*, *et in Politica* [b]. Quibus Scayni laboribus multum adiutum fuisse Danielem Heinsium, in edenda *Paraphrasi in politica Aristotelis*, obseruat HENR. BOECLERVS [c]. Accurate enim docteque mentem Aristotelis perspexit, vnde CONRINGIO [d], aequissimo in his rebus iudici, *vir* audit *doctus et analytices peritus*, *iudicio graui et firmo perspicue et polite dicendi facultate pollens.*

Antonius Roccus.

Inter Romanos autem in Peripatetica philosophia explananda industriam suam comprobauit ANTONIVS ROCCVS. Qui cum Romae, Perusiae, et Pataui disciplinarum cum humaniorum tum seueriorum fundamenta felici ingenio vsus posuisset, tandem Venetiis consedit, ibique philoso-

t) Bibliotheca curiosa p. 79.
u) pag. 51.
x) De Donar. p. 32.
y) Conf. BOECLER. Bibliogr. crit. p. 609.
z) pag. 207.

a) Elog. P. I. p. 294.
b) Vid. KOENIG Bibl. p. 730. MORHOF. T. II. L. II. c. 11. §. 27. p. 67.
c) loc. cit. p. 650. 651.
d) Conringiana p. 290.

losophiam medio seculo XVII docuit, reiectis vocationibus, quae ad alia loca eum inuitabant. Neque vero viua tantum voce philosophiae Aristotelicae pomoeria dilatare sategit, sed scriptis quoque, paulo quidem, vt talia solent, rarius occurrentibus. Edidit enim *in vniuersam Aristotelicam philosophiam Exercitationes*, itemque *Commentationes in libros logicos et physicos*, et *Tractatum de Immortalitate animae* [e], quem pro genio Aristotelicae philosophiae egregium esse iudicat MORHOFIVS [f]. Leguntur etiam eius *Exercitationes philosophicae* et alia, de quibus videndus PROSPER MANDOSIVS [g]. Eiusdem classis fuit FELIX ACCOROMBONVS Eugubinus, medicinae et philosophiae laude celebris. Is enim *Philosophiam moralem Aristotelis* commentario illustrauit, si BOECLERO [h] credendum, non contemnendo: et conscripta tractatione, cui titulum fecit: *Vera mens Aristotelis et dilucidissima in omnia Aristotelis opera explanatio*, lucem obscuris Stagiritae locis accendere sategit, librum quoque *de Controuersiis inter Platonicos, Aristotelicos et Galenum*, aliumque *de Fluxu et refluxu maris* vulgauit: in quibus omnibus se Aristoteli pollicem premere demonstrauit. Neque omittendus hoc loco inter Peripateticos, quos Italia protulit, FRANCISCVS ROBORTELLVS, Vtinensis, quamuis is locum potissimum haud postremum inter criticos seculi XVI mereatur. Nam non humanitatis tantummodo literas et eloquentiam, sed philosophiam quoque, praecipue moralem, Pisis et postea Luccae, Venetiis, Bononiae, Patauiique docuit. De cuius in rem criticam et eruditionem veterem meritis, controuersiis, acerbitate, plagio, et quae alia ei obiici solent, quibus meruit a SCALIGERO [i] *bestia magnusque corrasor* dici, hoc loco dicendum non est, videndae autem censurae virorum doctorum parum Robortello honorificae, quas collegerunt THOMAS POPE-BLOVNT [k] et ANTONIVS TEISSIERIVS [l]. Tacemus eos, qui vitam eius tetigerunt, IMPERIALEM, FREHERVM, GHILINVM, GADDIVM, libris notissimis. Ideo vero nobis hoc loco memorandus est, quia Aristotelis ethicam versione Latina donauit, quam quoque operam eius rhetoricae praestitit, ipse melior orator quam philosophus. Simili fere ratione de Aristotele meruisse censendus est, qui inter oratores seculi XVI eximium occupauit locum, MARCVS ANTONIVS MVRETVS, de cuius vita, quia operibus eius praefixa est, tetigeruntque eam omnes fere, qui historiam eruditam recentioris aeui enarrauerunt, nihil afferimus. Is vero *Commentarium in libros X Ethicorum et Oeconomicorum Aristotelis* edidit, quo ostendit, se non infeliciter versatum fuisse in Peripatetica doctrina, et plura dare potuisse, si tantum, quantum arti dicendi impendit, studium ei tribuisset.

Felix Accorombonus.

Franciscus Robortellus.

Marcus Ant. Muretus.

e) Vid. KOENIG. p. 676. f) l. c. c. 14. p. 107.
g) Biblioth. Romana.
h) loc. cit. p. 605.
i) Scaligerana secunda p. 205.
k) pag. 693.
l) T. II. p. 291.

Hispani Peripatetici.

§. XXX. Non sola vero Italia Peripateticorum philosophorum ferax fuit, sed praeter Germanos nostros, quorum potiores in sequentibus enarrabimus, Hispania quoque et Gallia eruditionem et diligentiam in eo disciplinae genere demonstrauit. Ex multis, facile apud SCHOTTUM et NIC. ANTONIUM inueniendis paucos dabimus, quos Peripateticae eruditionis celebritas extulit. Inter eos merito refertur IOANNES BAPTISTA MONLORIVS, Valentinus, canonicus Oriolanus. Is enim *Priores Analyticos Aristotelis libros* Latina veste induit, et *Paraphrasi atque scholiis illustrauit*, librum quoque *de Entelechia et Vniuersalibus* edidit, in qua partes eum Realium secutum esse ait MORHOFIVS [m].

Io. Bapt. Monlorius.

Superauit hunc Peripateticae doctrinae fama FRANCISCVS VALLESIVS, Couarrubianus, inter doctissimos suae gentis philosophos numerandus. Is cum se magno studio summoque ingenii acumine cognoscendis philosophiae et artis salutaris mysteriis tradidisset, praematura eruditione inclaruit. Iuuenis enim editis *Libris decem Controuersiarum medicarum et philosophicarum cum libello de locis manifeste pugnantibus apud Galenum* [n], magnam gloriam consecutus est, viamque ita sibi parauit ad professionem regiam in academia Complutensi, quam spartam summa diligentia et insolita ingenii claritate diu ornauit. Quibus eius in arte quoque medica meritis commotus Hispaniarum rex Philippus II, in aulam eum vocauit, salutisque atque capitis sui tutelam ei permisit, et cubiculo suo medicum praeesse magna gratia muneribusque auctum iussit. Testes autem eruditionis praestantissimae reliquit libros plurimos tum medicos, recensitos a MERCKLINO [o], tum philosophicos et philologicos, de quibus videndus NICOLAVS ANTONIVS [p]. Commentatus enim diligenter est in diuersos libros Aristotelis, eo eruditorum iudicio, *vt doctrina quidem et excellenti iudicio praeditus visus esset, at nonnunquam structurae negligens, vt perspicuitatis curam nullam propemodum habuisse censeretur.* De qua eius obscuritate conqueritur, qui Pataui [q] commentarium eius in *Aristotelis librum IV Meteorologicorum* edidit, vir doctus. Maxime autem illustrem famam consecutus est, *edita Philosophia sacra, siue de iis, quae scripta sunt physice in libris sacris*, saepius recusa [r]. In qua cum lectionis copiam et interioris philosophiae Peripateticae cognitionem plane singularem et excellentissimam demonstrauisset, dici non potest, quanta virorum doctorum approbatione susceptus sit [s], ita vt *eum cum multiplici reconditiori doctrina refertum, magnoque iudicio confectum esse, et omnium pene industriam in eo argumento superare* iudicauerint, *tum nihil in eo temere desiderandum* censuerint, *nisi forte, quod opiniones suas non vbiuis satis idoneis argumentis muniat, et quaedam*

Franciscus Vallesius.

m) T. II. L. I. c. 14. p. 104.
n) Complur. 1564. Francof. 1582.
o) Linden. Renou. p. 302.
p) Bibl. Hisp. T. I. p. 375.
q) 1591. 4.

r) Vtimur inter reculas nostras editione Lugdun. 1588. 8. cui addita LEVINI LEMNII tr. de Plantis sacris et FRANC. RVEI de Gemmis.
s) Conf. Io. FABRICIVS Hist. Biblioth. suae T. VI. p. 408.

dam miraculose facta nimis ad naturales caussas videatur reducere. Id quod tamen supposita, quam auctor sequitur philosophia Peripatetica intelligendum est; quam qui reiicit, ei quoque displicere ratiocinationes Vallesii necesse est. Laudandus tamen, quod Aristotelem in iis, quae ab eo perperam et contra veritatem Christianam dicta sunt, qualis est aeternitas mundi, deseruerit, et rationibus oppugnauerit: et commendandus quoque ob historiae philosophicae notitiam, quam passim spargit haud vulgarem. Tertium his iungimus inter Peripateticos Hispanos nobilissimum, PETRVM IOANNEM NVNNESIVM, itidem Valentinum natum anno MDXXIII. Qui eruditionis semina concepit Parisiis a praestantissimis viris Audomaro Talaeo, Petro Ramo et Iacobo Carpentario. Quibus ducibus illam linguae Graecae atque Latinae et philosophiae notitiam sibi comparauit, vt domum reuocatus felici Minerua Aristotelicam philosophiam explicare posset. Inde ad gymnasium Caesaraugustanum ad explicandos Aristotelis libros poëticos et rhetoricos, et tum teste MIRAEO f) ad Barcinonenses vocatus est, vt magno stipendio conductus Graecas Latinasque literas et eloquentiam doceret. Otii tamen literarii desiderio captus, munere se abdicauit, vitaeque reliquum libris et amicis, cum eam caelibem ageret, tribuit, denatus anno MDCI, prope octogenarius. Praeter libros alios, quos enumerat ANTONIVS ff), scripsit etiam *de claris Peripateticis*, *Scholia in organon Aristotelis*, *de Curriculo philosophiae Peripateticae*, siue *Institutiones philosophiae*, quibus orationem *de Obscuritate Aristotelis eiusque caussis earumque remediis*, luculentam sane et doctissimam iunxit, multamque historiae librorum Aristotelis lucem accendit. De quo tamen scripto eius, cui *Vitam Aristotelis* ab Ammonio editam adiecit, suo iam loco *Tomo primo* differuimus t). Ceterum cauendum, ne cum aliis Nunnesiis et praecipue Lusitano medico, cui itidem nomen Petro fuit, confundatur. Is et ipse in mathematicis scientiis et Peripatetica philosophia doctrinam suam probauit, et commentatione *in Aristotelis problemata* famam meruit. Docuit mathesin apud Conimbricenses. Videndi de eo ANTONIVS u), TEISSIERIVS v), FREHERVS w), VOSSIVS x). Ex Gallis his vnum addimus Robertum Balfureum, gymnasiarcham Burdegalensem, inter celeberrimos Aristotelis interpretes a MORHOFIO y) relatum. Edidit enim *Commentarios in libros Aristotelis ethicos, et logicos.*

Petrus Ioannes Nunnesius.

Robertus Balfureus.

§. XXXI. Hactenus fuse satis, quae fata genuina disciplina Peripatetica inter eruditos habuerit, qui Romanae ecclesiae symbola receperunt, explicuimus: iam eius quoque fortuna enarranda est, qua in illis coetibus gauisa est, qui ab ista ecclesia secessum facere coacti, protestantium nomine

Germania inter Protestantes Aristoteli deuota.

f) De Script. seculi XVI. c. 133.
ff) T. II. p. 163.
t) Conf. Io. FABR. Hist. Bibl. suae T. VI. p. 4.
u) loc. cit.
v) T. III. p. 132.
w) pag. 1275.
x) De Scient. Mathem. c. 36. §. 17. p. 191.
y) loc. c. p. 104.

ne appellari solent. In quibus cum viri iudicii acumine et eruditionis laude summam famam consecuti vixerint, qui omnem fere aetatem in literis, et praecipue in philosophiae studio consumserunt, factum inde est, vt non minus momentum Peripateticae philosophiae historia inter eos habeat. Quamuis autem longe lateque in Europae regionibus restitutae lucis purioris semina sparsa sint, nostra tamen Germania, potissimam partem recepit. In qua cum in scholis publicis passim magni ingenii philosophi viuerent, Peripatetica quoque schola in hac maxime gente suos asseclas habuit, et benignis satis fatis diu vsa est: Ast concussa quoque haud semel tandemque a Cartesiana, longe vero fortius ab eclectica philosophia eiecta est. Quam tamen Aristotelis fortunam in academiis Protestantium accurate describere, quamuis nobilis ea recentioris historiae philosophicae pars sit, a nostro instituto satis remotum est, et plenam tractationem postulat; qua hucusque caremus [z]. Nobis scopi nostri memoribus sufficit, generali narratione summam rei tradere, eosque viros doctos recensere, qui Peripateticae disciplinae laude inclyti, hanc sectam prae aliis nobilitauerunt.

Fortuna Aristotelis in academiis Protestantium.

§. XXXII. Quanto feruore Scholasticam philosophiam, ipsumque Aristotelem reiecerint, eumque in ecclesia tolerandum non esse statuerint, qui emendandis doctrinae euangelicae corruptelis manus admouerunt, et quam acris imprimis Lutheri de philosophia Aristotelis censura fuerit, supra luculentis testimoniis exposuimus; ex quibus constat, Stagiritam hostem iudicatum esse diuinae veritatis, et philosophiam eius diuinae inimicam gratiae. Quamuis autem summus initio esset, quo in Aristotelem insurgere coepit virorum magnorum ardor, eo quod damna intelligerent, quae in ecclesiam inuexerat superstitiosa eius veneratio; remisit tamen, vt plerumque fieri solet, aliquantulum, et paulo mitior de philosophia Peripatetica opinio caput coepit extollere. Nec id sine ratione factum est, vel vertiginoso quodam spiritu impulsore accidit, sed rationes non contemnendae in caussa fuerunt. Nempe philosophiae luce opus esse, viri optimi atque praestantissimo iudicio praediti et per se intelligebant, et ex rerum enascentium circumstantiis et ecclesiae fatis haud prorsus laetis colligebant. Cum enim pseudo-philosophiam vehementer reprehendissent, et Aristotelem a Scholasticis in throno collocatum ob tyrannidem, quae in

z) Plenam de fortuna Aristotelis in academiis Protestantium tractationem adhuc desideramus, eo quod non minoris momenti vicissitudines, quam in P[illegible]ensi, Aristoteles in illis habuit, vt ex iis intelligi potest, quae suo loco de controuersiis Ramaeis, Sennertianis, Hofmannianis, Pufendorfianis, Thomasianis &c. dicentur. Dedit quidem de Varia fortuna Aristotelis in academiis Protestantium dissertationem, eamque libro Io. LAVNOII de Fortuna Aristotelis in academia Parisiensi praefixit B. HERM. AB ELSWICH, quae docta satis et iucunda est, sed nec plena, nec accurata, et primae magis lineae, quam iusta tractatio. Quae cum suscipi nequeat, nisi acta academiarum publica consulantur, vt factum a Launoio, optamus merito, vt in academiis Protestantium viri docti, quibus ad ea aditus patet, similem laborem suscipiant, et ex ipsis academiarum tabulariis arcanam Peripateticae philosophiae historiam depromant. Id quod hodie minori difficultate fieri potest, quam olim, cum desierint esse, quibus sacrosancta visa est Aristotelis auctoritas, et quibus piaculum creditum, talia vulgari.

In ipſas inde conſcientias enata fuit, deiicere conſtituiſſent, prorepſit genus hominum enthuſiaſticum et ineptum, nec literis ſatis cultum, nec animi probitate ſubactum, quod cum miris ingenii ſomniis miſcere omnia, et imaginationis vagabundae nugis replere eccleſiam coepiſſet, philoſophiam, ex qua inſanienti ferociae repagula oriri poſſe intelligebat, prorſus reiecit, abuſumque eſt iuſto zelo virorum piorum, qui pſeudo-philoſophiam improbabant. Huius generis homines ipſa, ex qua lumen euangelii ſpargi coepit, Witteberga protulit, in quo agro cum tritico amara iſta ſuccreuere lolia, Anabaptiſtis in id connitentibus, vt ducibus hominibus audaciſſimis ſacra et profana miſcerent omnia, ipſamque doctrinae puritatem turbarent, et philoſophiam ſimul ob eum, quem ſibi praefixerant ſcopum, eiicerent. Teſtis eius rei eſt Philippvs Camerarivs *, qui de iſta hominum turba, quae in agro Vitebergenſi duce Ciconia quodam, eiusmodi errores, qui Aabaptiſticorum nomine innotuere diſſeminauit, ſermonem faciens ita inter alia diſſerit: *Ciconia iſte ſe imperitum literarum eſſe penitus ſimulabat, vel erat etiam fortaſſe, praedicans ſibi diuinitus ſcientiam ſalutarem contingere. Eſſe tamen ſtudebant hi in numero ſuo literatos aliquos. Sed et ipſi ſe magiſtros doctoresue homines habuiſſe habereue affirmabant nullos, et copiam ſcientiae ſibi diuinitus conferri vniuerſae. In quibus vnus erat Marcus nomine praecipuus, qui ſibi a Deo hoc eſſe datum tributumque eximium gloriabatur, vt ipſe interpretando et explicando ſcripta ſacrarum literarum excelleret. Hic gentis, quae putabatur incolere eam regionem, quam veteres Nariſcorum appellarint, ciuis, aliquando fuerat diſcipulus ſcholae Wittebergenſis, ſed ſtudia deſeruerat, ſiue antea, ſeu poſteaquam in illam ſocietatem perueniſſet. Nam et hoc erat in legibus illorum, ne quis in otio liberali bonis artibus et literis operam daret: neu aliunde ſcientiae cognitionisque facultatem quaereret, quam ab aeterna Dei benignitate, cui adiumentis humanis nihil eſſet opus. Nam cur colere aut venerari aliquis vellet Deum? ſi non dignaretur eo beneficio, quod datum eſſet patribus et ſanctis viris priſco ſeculo. Quin etiam par commercium colloquiumque eſſe a Deo flagitandum, et vrgentibus tribui.* Haec cum ad perditiſſimum enthuſiaſmum incruſtandum diſſeminarentur, probe viderunt, qui pro puritate nuper demum tantis laboribus reſtituta, ſarte tecteque conſeruanda cuſtodiendaque vigilabant, philoſophiae opera retundendos eſſe inſanorum hominum proteruiam et furorem, nec pati ſe poſſe, vt quod contra abuſum philoſophiae, falſumque ſapientiae genus dixiſſent, ad euertendam ipſam rationem eiusque vſum ſobrium raperetur. De ponendis itaque declarandisque iuſtis philoſophiae limitibus acrius, quam antea, cogitare coeperunt; praecipue cum inter ipſos literarum profeſſores eſſent, qui artium et ſcientiarum iugulum ſuo fanaticiſmo

*) In Vita Melanchthonis p. m. 48.

cismo peterent [a]. Et hoc quidem pacto factum, vt de philosophiae studiis iuuentuti tradendis serio dispiceretur, et ipse Lutherus de iis mitius sentiret, et rectum philosophiae vsum non modo minime improbaret, sed et sollicitis rationibus commendaret. Qua de re cum luculenta testimonia attulerint clarissimi viri CHR. AVG. HEVMANNVS [b] et HERMANNVS ELSWICHIVS [c], breuitatis caussa ad eos lectorem amandamus. Maxime vero Philippus Melanchthon ad id plurimum contulit, vt philosophia in Protestantium Scholis diligenter coleretur. Quamuis enim acriter satis in Scholasticam philosophiam et insanos Aristotelis admiratores esset inuectus, ipsam tamen, quam cum elegantiori literatura docebat philosophiam seruandam esse, et temperandum Lutheri de ea iudicium, quod verbis magis acerbioribus pseudo-theologiae, quam sententia verae philosophiae oppositum esse nouerat, statuit [d]. Qua in re si eclecticam philosophandi rationem commendauisset, omne sane tulisset punctum. Quam, vt erat iudicio acri et ingenio optimo, non ita ignorauit, vt eam sectariae postponere debuisset. Cordate enim, et vt decet philosophum, scribit: *Nolo philosophando quemquam nugari, ita enim fit, vt communis etiam sensus tandem obliuiscare; sed ex optimis optima selige, eaque cum ad scientiam naturae, tum ad mores formandos attinentia* [e]. Verum ad alia diuertit vir optimus, ratus sufficere, si Peripateticam philosophiam a sordibus, quibus eam Scholastica natio inquinauerat, purgatam restituisset. Qua in re potissimum magnorum virorum, qui in Italia cum honestis disciplinis reliquis philosophiam Peripateticam natiuo vultui redditam resuscitauerant, exemplo confirmatus est, quibus Iacobi Fabri similia apud Gallos molientis conatus iungebat sibi imitandos. Erant inter hos summos viros nonnulli, quibus carissima erat Melanchthonis amicitia, inter quos imprimis Petrus Bembus et Iacobus Sadoletus cardinales fuere, qui elegantiam ingenii atque eruditionis in Philippo admirabantur. Qui cum valde Aristotelicae doctrinae patrocinarentur, admodum Melanchthonem in amore Peripateticae philosophiae eorum confirmauit auctoritas. Neque id magnopere mirandum esse, quilibet intelliget, qui paulo attentius Philippum considerauerit. Cui licet animus contigisset placidus et ingenium optimum, quod moderate de se sentiebat, procul tamen ab ea mentis fortitudine aberat, quae ad eiiciendam philosophiam sectariam requirebatur; quaque sola de sectae praeiudicio triumphare licet. Quem animi characterem vt in tota vita demonstrauit, vt infra pluribus dicetur, ita in caussa ille quoque fuit, vt sectariam philosophiam repudiare nollet, quod tamen, vt erat ingenti animo, Lutherus voluerat. Hoc itaque pacto animo affectus cum philosophiae culturam commendare,

suoque

a) Id fecisse Andream Bodenstein Carlstadium, notum est ex Annalibus huius temporis. Et hunc histrionem intelligit MELANCHTHON Or. de Doctr. phys. T. IV. p. 256. qui simulatione religionis vituperat naturae inquisitionem.

b) Act. philos. Vol. II. p. 590.

c) loc. cit. §. 10. p. 29. §. 15. p. 42.

d) Diximus ea de re, quantum satis, supra c. 1. §. 11.

e) Declamat. T. I. p. 507.

ſuoque exemplo et doctrina iuuare vellet, in Ariſtotele ſubſtitit, quem, qui pulchrius philoſophari cupiebant, eo tempore ſequi conſtituerant, rati ordine, ſoliditate et ſubtilitate Ariſtotelem reliquos Graecis philoſophis praeferendum eſſe. Eandem ſententiam tenuit Philippus, qui ſufficere putauit, ſi retento Ariſtotele ex aliis demum quaedam corpori doctrinae philoſophicae aſſuerentur. Ait enim: *Eruditam philoſophiam requiro, non illas cauillationes, quibus nullae res ſubſunt* [f]. *Ideo dixi, vnum quoddam philoſophiae genus eligendum eſſe, quod quam minimum habeat ſophiſtices, et iuſtam methodum retineat. Talis eſt Ariſtotelis doctrina.* Quibus cum adieciſſet, cur reliquas ſectas repudiandas cenſeret, addit: *Quanquam is, qui ducem Ariſtotelem praecipue ſequitur, et vnam quandam ſimplicem ac minime ſophiſticam doctrinam expetit, interdum et ab aliis auctoribus aliquid ſumere poteſt.* His rationibus inductus Melanchthon cum reuiuiſcentis literaturae florem in ſchola Leucorea promouere vehementer vellet, philoſophiae quoque ſtudium Saxoniae electori, auctoritate ea, qua apud optimum principem literis egregie fauentem vtebatur, vehementer commendauit, cumque is eſſe crederetur, cuius omnium maxime iudicio ea in re fidendum eſſet, illa philoſophandi et literas quoque elegantiores iungendi ratio facile obtinuit, et iuſſu principis introducta, et tota encyclopaedia ad veterum mentem reſtituta, philoſophiae inſeruire iuſſa eſt. Qua de re eleganter diſſerit in oratione *de Studiis corrigendis* [g], et quo potiſſimum pacto veteris eruditionis elegantia haurienda ſit, prolixe exponit: gratulatur autem adoleſcentibus ſuam felicitatem, „quibus benignitate optimi ac ſapientiſſimi principis Friderici „ducis Saxoniae electoris contigerit longe ſaluberrimis erudiri: fonteſque „artium ex optimis auctoribus haurire. Hunc enim natiuum ac ſincerum „Ariſtotelem, illum Quintilianum rhetorem, hunc Plinium tantum non „ditiſſimum paediae ac veluti quoddam copicae ornu, illum argutias, ſed „arte temperatas docere. &c.“ Ita vero adornato in academia Vitebergenſi philoſophiae ſtudio ad hunc bonarum artium mercatum inuitante Philippicae eruditionis, quae vbique per ora virorum doctorum volitabat, fama adcurrebat, quicquid literis elegantioribus et philoſophiae ſe dare conſtituerat. Vt non inepte iudicauerint, qui Philippum communem Germaniae praeceptorem vocarunt, eo quod omnem fere Germaniam artium praeceptis imbuiſſet. Ita vero Melanchthonis cura Ariſtotelica philoſophia a priſtinis ſordibus purgata et tum nitori ſuo reſtituta, tum humanitatis ſtudiis ornata commendataque inualuit. Quae initia eius valde laeta non minor excepit felicitas, et incrementa haud parua ſecuta ſunt. Nam ex Italia atque Britannia, vbi iam tum melior literatura et imprimis ſincerus Peripateticiſmus inualuerat, viri nonnulli docti religionis emendationem et libertatem ſecuti ad Germanos diſceſſerant,

f) De Vtil. philoſ. l. c. p. 336.

g) Declamat. T. I. p. 505.

rant, qui cum eruditione ſua tandem obtinuiſſent, vt publicis docendi muneribus admouerentur, eam, quam domi didicerant, philoſophiam Peripateticam iuuentuti tradiderunt. Quod imprimis in Lipſienſi Schola factum ab Alexandro Aleſio Scoto et Simone Simonio [h]. Baſileenſis autem academia cum Eraſmi praeſentia ornaretur, eiusque commendatione valde vigeret vetus eruditio et imprimis philoſophia Peripatetica, publicatis Iacobi Fabri lucubrationibus, alia, quam prius, facie innoteſceret, ex hoc etiam equo Traiano milites progreſſi ſunt, qui in arena philoſophica pro Ariſtotele ſtrenue dimicarunt. Nihil tamen magis Melanchthonianam de eo philoſophiae genere ſententiam Germanis perſuaſit, et Peripateticos in coetibus Proteſtantium diſſeminauit, quam quod ex diſciplina tanti viri innumeri viri prodierint, qui ſcholis et academiis praefecti, ſecundum praeceptoris mentem encyclopaediam omnem finxerunt, ipſamque adeo Peripateticam doctrinam barbariei Scholaſticae ſurrogarunt. Qui cum diſcipulos itidem ſuos eundem in modum formauiſſent, et ex hac diſciplina ſua nouas propagines emiſiſſent, Philippica philoſophandi conſuetudine omnis Germania repleta eſt. Inter quos Philippi diſcipulos imprimis Valentinus Friedlandus Trocendorfius [i], vir clariſſimus et doctrinae elegantia commendatiſſimus, memorari meretur, qui cum ſingulari dexteritate et felicitate innumeros adoleſcentium animos, magiſtri ſui praeceptis atque methodo vſus, formauiſſet, latiſſime inter Germanos eam diſciplinarum ſeriem propagauit, et Peripatetica quoque doctrina hoc pacto aucta et vbique locorum introducta eſt. Et ex his fontibus magna illa fortuna fluxit, qua Ariſtoteles in ſcholas Proteſtantium poſt reformationem vſus eſt, cum ſuſcepta religionis emendatione parum ſpei illi ſuperfuiſſet. Nam ab illo tempore in omnibus Proteſtantium ſcholis a diſcipulis Philippi Peripatetica philoſophia iuuentuti literarum ſtudia aemulanti tradita eſt, tanto feruore, vt principum, ſua gratia academias nutrientium ſtatutis philoſophantibus Ariſtoteles dux praefigeretur. Id quod in Vitebergenſi ſchola factum eſſe, ex allato ſupra Melanchthonis loco patet: et ſequentibus quoque annis cum in ea, tum in Lipſienſi academia obtigit, cuius teſtis eſſe poteſt profeſſio organi Ariſtotelici hodienum ibi durans, euincuntque philoſophi inter Peripateticos haud vulgaris nominis, qui in iſta academia docuerunt, inter quos ſeculo XVI, praeter Camerarium, Simon Simonius enituit, de quo poſtea dicendum, ex cuius diſciplina praeter multos alios Ioannes Neldelius vir acutiſſimus prodiit. Sed et Victorinus Strigelius eodem in loco Philippica methodo vſus in arena Peripatetica militauit [k]. Anno vero MDLXXVII, Lipſienſi et Vitebergenſi academiae, teſte ELSWICHIO [l] ab Auguſto Saxoniae electore conſtitutio praeſcripta, qua ſecundus profeſſor philoſophiae,

h) De Simonio dicetur infra, de Alexandro Aleſio conſulendus IAC. THOMASIVS Orat. p. 500. et BAYLE Dict. T. I. art. Aleſius.

i) Vid. MELANCHTHON. Declamat. T. V. et ex eo ADAMI Vit. philoſ. p.m. 167.

k) Videnda elegans et doctiſſima tractatio de Vita Victorini Strigelii, quam plaudentibus Muſis edidit V. C. HIERONYMVS MERZIVS, collega nobis coniunctiſſimus.

l) §. 16. p. 64.

ſophiae, nec non ſeptimus, octauus et nonus, ſolius Ariſtotelis libros in dialecticis, phyſicis, ethicis, et politicis praelegere, diſputationes item et examina promouendorum ex Ariſtotelis libris inſtituere iubentur. Idem in Roſtochienſi academia factum, quam Melanchthonis ſtudio et opera reformatam dederant principes Mecklenburgici. Teſte enim DAVIDE CHYTRAEO [m], ea in ſchola, contemta, quae tum inualeſcere coeperat, Ramaea dialectica, ſola Ariſtotelis placita ex libris Philippi publice explicata ſunt, nec paſſi ſunt doctores publici alium praelegi. De qua philoſophiae Ariſtotelicae inſtitutione in academia Roſtochienſi cum prolixius ipſe MELANCHTHON diſſeruerit [n], lectorem ipſum ad eum ablegamus. Similia de Tubingenſi, Argentoratenſi, Altdorfina aliisque inter Proteſtantes ſcholis facile dici poſſent, ſi id iam ageremus, et non ex iis, quae dicenda reſtant, pateret, ſimile vbique inſtitutum obtinuiſſe.

Peripatetici nonnulli in Proteſtantium academiis.

§. XXXIII. Ex eo tempore magnus vbique inter Germanos in academiis Proteſtantium prouentus fuit, cathedrae enim philoſophicae, ſi Rami aſſeclas excipias, vsque ad Puſendorfii tempora et finem ſeculi XVII, a Peripateticis vbique occupatae ſunt. Catalogum itaque Peripateticorum inter Proteſtantes molienti, ſeries tantum philoſophorum qui logicam, phyſicam, metaphyſicam, ethicam, politicam tradiderunt, notanda eſt, hi enim omnes coeco plerumque obſequio Ariſtotelem ſecuti ſunt. In quo ſaxo voluendo tempus perdere nec inſtitutum noſtrum poſcit, nec hiſtoriae philoſophicae intereſt. Fuerunt tamen in ingenti horum hominum numero nonnulli, quos ſingularis Peripateticae philoſophiae peritia communi reliquorum turbae exemit. Inclaruit enim in Lipſienſi academia praeter Ioachimum Camerarium, de quo ſupra dictum, et Simonem Simonium, de quo infra pluribus agemus, Ioannes Neldelius, Glogauio-Sileſius, qui cum Simonem Simonium praeceptorem habuiſſet, iudicii acumine et eruditionis copia eum ſuperauiſſe CONRINGIO [o] viſus eſt. Admotusque publicae, quae organon Ariſtotelis interpretatur, cathedrae, in collegio principum maiori locum inuenit, et academiae decemuir factus eſt, denatus prid. id. Febr. anno MDCXII. Reliquit autem ſpecimen doctrinae Peripateticae *Inſtitutiones de vſu organi Ariſtotelici in diſciplinis omnibus*, recuſas curante HENRICO CRELLIO [p], cum praefatione CONRINGII ob vtilitatem apud Helmſtadienſes [q], laudatas BOECLERO [r], MORHOFIO [s], CONRINGIO, aliis [*]. In Roſtochienſi ſchola Philippi inſtitutione vſus Peripateticam philoſophiam docuit Dauid Chytraeus, vt ex eius epiſtola, ad quam ſupra prouocauimus conſtat, in qua Matthaeo Dreſſero, contemtum Ariſtotelis et dialecticae Philippeae obiicienti reſpondet. Cum enim iuſſu du-

Lipſiae. *Roſtochii.*

 cis

m) Epiſt. p. 824.
n) Declamat. T. IV. p. 176.
o) loc. citando.
p) Vitam eius enarrat Programma acad. Lipſ. in eius funere, quod exhibet WITTENIVS, Memor. philoſ. Dec. I. p. 53.
q) 1666. 4.
r) Bibliograph. crit. p. 884.
s) Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. §. 28. p. 62.
*) ELSWICH de Fort. Ariſt. in Acad. Proteſt. §. 17. p. 15.

cis Mecklenburgici, Arnoldus Burenius, reſtaurator elegantiorum inter Roſtochienſes, literarum [ſ], Vitebergam eſſet profectus, vt de emendandis eius ſcholae ſtudiis cum Melanchthone ageret, Chytraeum potiſſimum ob elegantiſſimam eruditionem ille commendauit [ſſ]. Qui illuc traductus, Philippi methodum in tradenda philoſophia, cum rationali tum morali ſecutus eſt, vt ex libro eius *de Studio dialectices inſtituendo* conſtat. Plurimum viri celeberrimi commendatio ad ſtabiliendum eo in loco Peripateticiſmum valuit, cum et eruditiſſimus eſſet, et magna eius in iſtis oris celebraretur auctoritas; de quibus tamen rebus eius cum limites nobis poſiti non patiantur differere, conſulenda eſt poſt ADAMI, REIMMANNI, TEISSIERII [t] diligentiam, erudita *Dauidis Chytraei* vita edita a V. C. OTTONE FRIDERICO SCHVZIO [u]. *Tubingae.* In Tubingenſi academia ab ipſis reſtauratarum literarum initiis Peripatetica philoſophia docta eſt. Maxime vero Iacobus Schegkius celeberrimum inter ſui temporis Ariſtotelicos nomen conſecutus eſt, quam non Tubingae modo verum etiam in aliis omnibus Germaniae ſcholis obſeruari ac vigere, ſuo tempore ſcripſit, qui ad pedes Schegkii conſedit, et ab eo philoſophiam didicit NICOLAVS TAVRELLVS [v]. *Argentorati.* Argentoratenſis ſchola de tradenda Peripatetica philoſophia aliquando ita ſollicita fuit, vt cum idoneo profeſſore philoſophiae deſtitueretur, duo theologi Petrus Martyr et Hieronymus Zanchius Ariſtotelem interpretari iuberentur [w]. Quod munus eo lubentius clariſſimi viri ſuſceperunt, quo magis Ariſtotelem habuerunt ſummopere carum, cumque familiariſſimum eſſe debere veris theologis crediderunt. Sed et alii poſtea viri docti in tradendo hoc philoſophiae genere in hac academia induſtriam comprobauerunt ſuam. Inter quos praeter Ioannem Sturmium [x], veteris literaturae apud Argentoratenſes ἐργοδιώκτην, et Andream Planerum, celebritatem nominis conſecutus eſt Io. Ludouicus Hauenreuterus, Argentoratenſis, filius Sebaldi poliatri [y]. Is enim Sturmium Planerumque praeceptores nactus tanta felicitate in philoſophiae ſtadio praeeunte Ariſtotele, cucurrit, Hieronymi Wolfii quoque apud Auguſtanos contubernio et conuerſatione vſus, a quo celeberrimo viro, intimiorem Graecae linguae notitiam et τὰ μαθήματα didicit, vt licet XXIV annorum iuuenis dignus tamen haberetur, cui publica phyſices et logices Ariſtotelicae interpretatio crederetur, praemiſſa, quae ei iniungebatur explicatione libri *de Mundo* [z], quod ideo factum eſſe videtur, quoniam ὀρθοδοξοτέρως in eo libro Ariſtotelem fuiſſe philoſophatum, plerique ſibi perſuaderent. Ita explicatis Ariſtotelis libris celebrioribus, et inter eos quoque,

ſ) Vid. AEPINVS de Meritis Weſtphalorum in academia Roſtoch. p. 37 ſeqq. ROLLII Memor. philoſ. p. 105.

ſſ) Vid. ADAMI Vit Theol. p. m. 681. REIMMANN. Hiſt. lit. Germ. P. IV. p. 573.

t) Elog. T. IV. p. 402.

u) Supplementum Hiſt. eccleſ. imprimis Lutheranae ad dimidium ſeculum XVI quatuor libris expoſitae, quibus continetur vita Dauidis Chytraei Hamb. 1728. 8.

v) Praef. Alp. caeſarum.

w) Vid. ELSWICH l. c. p. 45.

x) Vitam eius exhibet ADAM. Vit. phil. p. m. 243.

y) IDEM Vit. Medic. p. 311.

z) STVRMIVS apud ADAM. l. c. p. 443. conf. FECHT Schediaſm. p. 488.

quoque, qui *de Motu animalium* differit, dum eruditionem rerumque naturalium ſcientiam probat, ita doctrinae pulchritudinem commendat, vt artem quoque ſalutarem tradere iuberetur. Quam ita docuit, vt philoſophiam tamen minime negligeret, teſteque, cui vitae eius hiſtoriam debemus MELCHIORE ADAMO *, *non lacunas putridas, ſed limpidos fontes conſectaretur, et quae docebat, ex auctoribus optimis, imprimis ex Ariſtotele depromeret, ratus neminem philoſophorum doctiorem nec acutiorem, nec in rebus inueniendis diiudicandisque acriorem eſſe.* Inde laudes in illum congeſtae, et fauentiſſima de Hauenreutero iudicia. Inter quae eminet, quod effigiei eius adſcriptum eſt:

Orbis amor, morum exemplar, pietatis ocellus,
Alter Ariſtoteles, alter et Hippocrates †.

Tanto autem amore philoſophiam Peripateticam proſecutus eſt, vt, cum profeſſoris medicinae et poliatri munus nimis viro ob ſtrenuos et continuos labores languenti graue eſſet, ideoque profeſſionem medicam relinqueret, exorari ſe tamen a conuentu academico paſſus ſit, vt denuo phyſicam, metaphyſicam et logicam explicaret. Metaphyſicam tamen profeſſionem accreſcente aetate depoſuit, phyſicam ad vitae finem retinuit, quem ſubiit denatus anno MDCXVIII, anno aetatis ſeptuageſimo. Quantus autem in Peripatetica philoſophia vir fuerit, ex ſcriptis eius philoſophicis intelligitur. Nam praeter Zabarellae opera, quae iunctim edi curauit, elucubrauit *Analyſin libri primi poſteriorum Analyticorum*, et *libri quinti Ethicorum Ariſtotelis*, tractatum *de Anima*, et *Compendium phyſices*. Platonicam tamen philoſophiam commentando quoque attigit ſcripta *Explicatione ciuitatis Platonicae ex libro decimo de Republica.* In Ienenſi academia praeter alios Ariſtotelis interpretes Victorinus Strigelius noſtras, quem Lipſiae quoque philoſophiam docuiſſe ſupra innuimus, nomen ſibi fecit celeberrimum. Cum enim Graecam linguam ſatis calleret, et veteri literatura eſſet inſtructiſſimus, Melanchthonis autem παιδείας τρόπον accurate referret, Ariſtotelem ita conſuluit, et iuuentuti philoſophiam diſcenti conſulendi auctor fuit, vt ad hunc vnum praeceptorem, interprete tamen Philippo, cuncta referrentur [a]. Quo conſilio ipſe quoque libros ethicos Ariſtotelis, interpretatus eſt, editos a IACOBO MONAVIO [b], vel potius [c], quod recte obſeruatum B. FABRICIO [d], paraphraſi illuſtrauit. Vt vero Peripateticam philoſophiam latius propagaret, quam Erfurti quoque docuit, *Philippi dialecticam* et *Ethicam hypomnematibus* explicuit. Accepiſſe Victorinum hunc Ariſtotelis amorem a praeceptore Ioanne Zinckio, medico et philoſopho haud incelebri, cum Friburgi ab eius ore penderet, ab eoque tam alte pectori infixum eſſe, vt eradicari non potuerit, aſſerit CL. REIMMANNVS [e]. Quod facile quidem

Ienae.

*) loc. cit. †) Ibid.
a) Vid. IAC. MONAVIVS loc. citando.
b) Lipſ. 1572. 8.
c) Id faſſus eſt in praefatione editor.
d) Bibl. Graec. Vol. II. p. 154.
e) Hiſt. lit. German. P. IV. p. 448.

dem concedi poteſt, multo tamen magis ad commendandum Strigelio Ariſtotelem contuliſſe videtur Melanchthonis auctoritas [f], quae tanta Victorino viſa eſt, vt eius opiniones mordicus tueretur, nec calamitates inde ſibi obortas metueret. Nec deſunt, qui Ariſtotelicae philoſophiae amorem nimium et praepoſtorum errores illi ſyncretiſticos perſuaſiſſe contendunt, quod an verum ſit, in hiſtoria viri, in actis ſeculi XVI eccleſiaſticis ſatis memorabili excutiendum eſt, nec huc pertinet, videndus autem, qui praeclare de hoc ciue noſtro meruit doctiſſimus HIERONYMVS MERZIVS [ff] noſter. Illud hic ſufficit, certum eſſe, et teſtimonio virorum doctorum comprobatum, Strigelium inter nominatiſſimos Peripateticae philoſophiae doctores ſuo tempore connumeratum fuiſſe [g]. Eandem Ariſtoteles fortunam inter Noricos habuit, nutriuit enim Altdorfina academia Peripateticos magnae famae et ſummae eruditionis, Philippum Scherbium, Nicolaum Taurellum, Erneſtum Sonerum, Michaëlem Piccartum. Qui cum primum fere locum inter philoſophos Ariſtotelicos recentiori aetate tuiti ſint, paulo curatius infra enarrandi ſunt. Id vero hoc loco non praetereundum, ipſam hanc ſcholam, quae gymnaſii formam initio habuit, conſtitutionem ſuam, auctoritate magiſtratus Norimbergenſis accepiſſe a viris ſummis Ioachimo Camerario, Eobano Heſſo et Philippo Melanchthone, translatamque Altdorfium primum rectorem accepiſſe Valentinum Erythraeum γνώριμον Melanchthonis [h], hocque pacto Melanchthoniana quoque docendi diſcendique ratione ipſam philoſophiam Peripateticam ibi inualuiſſe. Quin et primus theologiae profeſſor eo in loco Ioannes Piccardus, Michaëlis parens, totus a Melanchthonis ore pependit [i], quo euenit, vt Philippica methodus in ea ſchola diu obtineret.

Altdorfii.

Idem in Helmſtadienſi accidit, quam Dauid Chytraeus ordinauit; quem Philippi diſcipulum fuiſſe ſupra diximus. Hinc celeberrimi Lycei recentioris doctores nonnulli eo in loco fuere, quos in ſequentibus commodiore loco enarrabimus.

Helmſtadii.

Nec aliter in Regiomontana academia euenit. Eius enim condendae auctor cum Alberto marchioni Brandenburgico duci Pruſſiae fuerit Georgius Sabinus [k], gener Melanchthonis, anno MDXLIV, ipſeque per triennium primus ei rector praefuerit, intelligitur inde ſine negotio Peripateticiſmum Melanchthonianum ea in ſchola praeualuiſſe. Et haec quidem Ariſtotelis fortuna fuit in academiis Proteſtantium, qui inuariatam confeſſionem ſequuntur, rudi penicillo adumbrata. In reformatorum, qui vocantur, ſcholis idem obtinuit, et Ariſtoteles, vbique, etiam

Regiomonti.

f) Innuit id MONAVIVS l. c. ſcribens de Strigelio: „Quinimmo Ariſtotelica illa, quae de „aliorum non contemnendis interpretationibus „alibi didiciſſet, libenter tamen ſeſe ſua ſponte obliuioni tradidiſſe confirmabat, vbi primum Vitebergam venit, et hanc Atticam apiculam, vel potius Muſarum luſciniam (Melanchthonem) audire ipſi contigit.

ff) loc. cit.

g) Vid. BAYLE Dict. T. IV. art. Strigelius p. 284. ADAM. Vit. theol. p. 417. TEISSIER. Elog. T. II. p. 315.

h) Vid. SIG. IAC. APINI Vitae prof. philoſ. Altdorf. init.

i) B. ZELTNERVS Vit. prof. theol. Altdorf. p. 2. et praef.

k) Vid. ALBINVS in Vita Sabini edita iterum et obſeruationibus aucta a THEOD. CAVSIO p. 134.

etiam extra Germaniam triumphauit. Exemplo esse potest Geneua, Aristotelicae philosophiae tenacissima; in qua cum nonnemo ex professoribus Derodoni adhaereret, grauissimae inde inter doctores publicos controuersiae exortae sunt [l]. Maxime vero id patuit, postquam ad Geneuenses Ramus peruenit; obtenturus professorium munus, nisi obstitisset Theodorus Beza, qui ea de re ad ipsum Ramum scripsit [m]: *Certum ac constitutum esse Geneuensibus, in ipsis tradendis logicis et in ceteris explicandis disciplinis ab Aristotelis sententia ne tantillum quidem deflectere.* Inde factum, vt Arminio, studiorum caussa Geneuae haerenti et philosophiam secundum Ramum, tradenti, facultas legendi ex instigatione cuiusdam Peripatetici adimeretur, teste GER. BRANTIO [n]. Inter Anglos, quamuis tempus esset, quo Platonica philosophia apud nonnullos triumphauit, apud plerosque tamen Aristoteles obtinuit, summoque loco est habitus. Relinquimus vero CHRISTOPHORI ARNOLDI fidei ad Georgium Richterum scribentis [o]: *In priuatis collegiorum Oxoniensium disputatiunculis tantam Aristotelis auctoritatem esse, vt si quis opponendo eam infringere, aut vilipendere sustineat, solidos quinque Anglicanos, hoc est, Philippicum vnum soluere omnino teneatur.* Inter Batauos autem quanta Aristotelis existimatio fuerit, Cartesianae controuersiae satis loquuntur, cum non minus aegre tulerint eius regionis philosophi contemni Aristotelem, quam, quod credebant vim inferri scripturae. Immo inter ipsa Remonstrantium certamina ferre non potuere, qui contrarias partes defendebant, contemni ab Arminii sequacibus philosophiam Peripateticam [p], ipsique insanias multas et impietates imputari.

Geneuae.

In Anglia.

In Hollandia.

§. XXXXIV. Diu durauit inter Protestantes ista Aristotelis veneratio, cuius ratio vt haud vna fuit, ita potissimum ad Melanchthonis methodum referenda caussa est, quae effecit, vt qui eum sequebantur, pulchrius et melius philosophari posse neminem, crederent. Illa qualis fuerit, non alienum erit, praeeunte IACOBO MONAVIO [q] hoc loco exponere. Nempe ea non inhaerebat singulis verbis, neque immorabatur explicationi omnium argutiarum atque λεπτολεγημάτων, quae in Aristotele repериuntur, sed explicabat res meliores et magis etiam necessarias, quam sunt alicubi Aristotelicae, et quod est potissimum vsum atque fructum illarum artium atque doctrinarum demonstrabat luculenter. His vero adaptatum genus orationis, vt Lucianus nominat, εὐπόριστον, hoc est proprium, disertum, planum, perspicuum, significantissimum, ad omnem docendi rationem maxime accommodatum et directum. Accedebat ordo ac via docendi Ariadnaeo filo μεθοδικώτερος; tum delectus ex immensis artium atque auctorum cumulis, quo ea solum depascerentur et seligerentur,

Caussae Peripateticismi inualescentis methodus Philippica.

l) Conf. ELSWICH l. c. p. 71.
m) Epist. 34. p. 153 ep. 36. p. 156.
n) In Vita Arminii p. 12 Sectabatur autem Arminius Ramum, obseruante Cel. MOSH. ad h. l.
o) Epist. Richter. p. 487.
p) Vid. Epistolae Remonstrantium editae a LIMBORCHIO p. 959.
q) loc. cit.

tur, quae et maxime essent necessaria, et quae vsum potissimum ad rationem dicendi scribendique et ad formandum mores atque iudicium haberent, reiectis ac repudiatis iis omnibus, quae nec scienti prosunt, nec ignoranti nocent, et in quibus non est, vt ille ait, κράτιστον παιδεύεσθαι. Tria haec in scriptis doctrinaque Philippi omni inueniri, illi, qui eius γνήσιον παίδευμα esse cupiebant, conueniebant; ratique ideo sunt, philosophiam, quae est καθ' ἀλήθειαν, soli Philippo tribuendam esse, et qui hunc ex alto despicerent, eique nescio qualia praeferrent, illis comparabant, qui inuentis frugibus glandes tamen comedere mallent. Hac vero opinione ducti a Philippo recedere eiusque semitam relinquere piaculum credebant, eiusque scriptis velut coelesti rore cicadae victitare alique gaudebant [r]. Et hinc genus illud disciplinae Melanchthonianum ortum est, quod diu floruit, quodque praecipui post Philippum viri docti propagauerunt, qui vna eademque omnes via incesserunt. Et floruisset illa methodus philosophiae Philippica, (hoc enim nomine insigniebatur) diutius, si intra philosophiae limites subsistere, nec ad theologiam nouo labore nouisque opinionibus eam illi transferre maluissent. Ita enim magnam illam inuidiam declinauissent, quae in eorum postea capita conflata est, et tandem disciplinam Melanchthonianam extinxit. Nec silendum, quamuis praeclara multa tradidisse in scientiis philosophicis Melanchthonem, et de philosophia quoque optime meritum esse faterentur, quotquot literas nouerant, illisque pretium statuebant, displicuisse tamen multis hanc Philippicam secundum Aristotelem philosophandi methodum. Licet enim ex affectu fraterno, quo se inuicem excipiebant discipuli Philippi, fieri, vt vnus alterum saepe numero ad verbum exscriberet, censebant, qui aequius iudicabant, eo quod id commune videbatur reliquisse praeceptor, quod ex eius eruditionis haereditate ad vniuersos peruenisset, quo nomine a plagii crimine forte possunt absolui [s]; recte tamen illis exprobrabatur, nihil ita noui, nihil quod philosophiae studium magnopere iuuaret, afferri, et intra compendiorum cancellos nimis angustos et repetita magistri placita et verba consisti, contemni vero et iuuentutis manibus eripi Aristotelem, viamque parari ad eruditionem quandam leuem et superficiariam. Qua de re acerbe conquestus est, magni nominis theologus POLYCARPVS LYSERVS, cuius verba digna sunt, quae hic legantur [f]. *Porro*, ita scribit, *vt quoque de Aristotelis philosophorum principis scriptis quid sentiam, scribam, tantum abest, vt illa ex scholis releganda esse statuam, vt nunquam dissimulauerim, me mirari, qui fiat, quod in hac schola nostra* (Vitebergae) *quae cum reliquarum in Germania academiarum quasi communis mater esse statuatur, tantum com-*

r) Memorabilia sunt, quae de auctoritate, quam dialectica Philippi obtinuit, narrat MATTHESIVS in Vita Lutheri, conc. VII. p. m. 65. Similia de eius ethica traduntur Declamat. T. VI. Quae Hospitalius de ea iudicauerit, recenset WENDLERVS de Meritis theolog. sec. XVI. §. 21. p. 109.

s) Conf. IAC. THOMAS. de Plagio §. 199. p. 82.

f) Collect. Epist. Lyser. p. 287.

compendia philosophiae studiosae iuuentuti praelegantur, Aristotelis autem libri prorsus negligantur. Ego omnino iudico, D. Philippum initio compendia philosophiae saltem pro incipientibus scripsisse, idque non hoc consilio fecisse, vt Aristotelis libros ex manibus discentium prorsus excuteret: sed tantum vt eosdem ad legendum ipsum Aristotelem introduceret, et quasi viam sterneret. Iam vero, dum Aristoteles ab aliis negligitur, ego insimulor, quasi eius libros ceu inutiles reiiciam: cum statuam, ex dignitate academiarum esse, vt in illis iuniores a compendiis ad fontes ipsos ducantur. Recte ratiocinatum esse Lyserum, agnoscet, quisquis Melanchthonis commentationes de studiis instituendis, corrigendis, tradendis, legerit, et imprimis expenderit, quae pro Aristotele dixit in oratione *de Vtilitate philosophiae.* Ast aliter euenisse, mirandum quidem haud est, et facile fuit relictis fontibus Aristotelicis riuulos Melanchthonianos consulere. Illi enim et obscuritate sua et difficultate tum dicendi generis tum argumenti iuuenes, et forte nonnullos professorum deterrebant, hi facilitate sua et discendi compendio valde se commendabant. Quo aliter fieri non potuit, quam vt desertis scriptis Aristotelis sola ista summa consuleretur, quam de praecipuis philosophiae partibus secundum Aristotelem Melanchthon reliquerat.

Caussae decrescentis Peripateticismi genuini inter Protestantes.

Philippica methodus suspecta.

§. XXXV. Ita vero, quod surrexit et laeta incrementa habuit, Aristotelicae philosophiae studium sua mole impeditum est, et a genuina facie deflexit. Cuius caussa partim in infaustas lites, quae Philippi asseclas cum aduersariis diu commiserunt, partim in studium metaphysices Scholasticae, quod exoriente seculo XVII inualescere coepit, coniicienda est. Et innumeris quidem controuersiis Synergisticis, Adiaphoristicis, Crypto-Caluinianis et similibus, cumulatam fuisse Protestantium ecclesiam in Germania nemini ignotum est, qui annales ecclesiasticos huius temporis consuluit. Eae autem cum Philippicae philosophiae praesidio gererentur, valde autem istis dissidiis suspecta fieret et exosa Philippi factio, odium illud in ipsam philosophiam, cuius se custodem iactabat, conuersum, magnaque inde ipsum Aristotelem inuidia secuta est. De quibus enim disceptabatur, eorum praesidium haud raro petebant ex philosophicis notionibus; quo factum, vt qui Philippi partibus infensi essent, acriter in ipsum Aristotelem, quin immo in ipsam philosophiam inueherentur. Cuius luculentum exemplum adduxit ELSWICHIVS [t] ex disputatione Vinariensi, in qua de ἐλτιώσει humanae naturae beneficio vnionis hypostaticae facta inter alia disputabatur. In ea qui, prout vocabant, Crypto Caluinianismum fouere credebantur, cum ad argutias philosophicas confugissent, ita pars altera in philosophiam Aristotelicam exacerbata est, vt MATTHIAS FLACIVS ILLYRICVS [u], Aristotelicam philosophiam inter ista φιλοσοφᾶ-

t) loc. c. §. 20. p. 58.

u) Clau. Script. P. I. p. 893. v. Philosophia.

σοφὔμενα referret, a quibus Christiano cauendum esse D. Paulus monuit; isque reuocato in memoriam Lutheri de Aristotele iudicio eum plane insuper habendum esse contenderet, eo feruoris delapsus, vt Dei cognitionem ex philosophia naturaeue lumine haberi non posse statueret. Tacemus alia, in quae virum cetera doctum, sed praeferuidum et nimis acrem disputatorem praecipitem egit philosophiae, qua ad corrumpendam doctrinae puritatem abuti Philippi sequaces credebat, odium. Alia Flacianae partis loca, digna quae legantur, attulit, laudatus ELSWICHIVS [v] ex quibus constat, metuisse eam, ne eo redeat studium theologicum, vt pro Paulo Aristoteles sit concionaturus, quod antea inter Scholasticos erat factum.

Altera caussa corruptae inter Protestantes Peripateticae philosophiae, metaphysica Scholastica reuocata.

§. XXXVI. Altera, quam inquinati inter Protestantes Peripateticismi genuini caussam esse diximus, ratio quaerenda est in studio logicae et metaphysicae, siue ontologiae Scholasticae, quae oriente seculo decimo septimo caput iterum efferre, et ex puluere se attollere coepit. Quamuis enim ipsa doctrinarum theologicarum systemata seculo XVI inter Protestantes, maxime Germanos, edita, inter quae reliqua eruditione, perspicuitate et celebritate facile vincunt PHILIPPI MELANCHTHONIS et MARTINI CHEMNITII *Loci theologici*, non careant disciplinae philosophicae colore atque methodo, simplicitas tamen quaedam vtriusque libri, qui in plerisque academiis sacrae doctrinae studiosis praelegebantur, obstitit, quo minus sartago ista Scholastica posset immisceri. Aliter autem factum ineunte seculo XVII. Tum enim citatis pedibus, qui philosophiam ancillari theologiae cupiebant, ad id concurrebant, vt argutias logicae et metaphysicae Scholasticae postliminio reuocarent. Quod quidem non ideo euenit, ac si stramineam hanc sapientiam esse, et recte a reformatoribus et praecipue a Luthero, graui Scholasticae philosophiae aduersario, damnatam eiectamque ignorauissent: ast coëgit eos, qui haec suscipiebant, necessitas quaedam, ex seculi, quod tum exoriebatur fatali deriuanda periodo. Nempe illud totum vt in orbe ciuili bellicosum, ita in ecclesia orbeque literario eristicum et contentione plenum fuisse, neminem latet, qui acta ecclesiastica huius aetatis vel per transennam inspexerit. Cum itaque cum aduersariis congrediendum saepiuscule theologis Protestantium esset, qui Scholasticae philosophiae telis ex logicae et metaphysicae pharetris desumtis acriter pugnabant; ad idem armorum genus descendendum, et ea ipsa Scholastica philosophia ad retundendos hostes frangendamque insultantis suae armaturae praesidio hostis aciem in partes vocanda fuit. Quod non potuit non plerorumque, qui philosophiae studium sibi ad iuuandam theologiam elegerant, diligentiam excitare, vt hanc iterum Venerem deperirent. Cuius infausti sideris, quod philosophiam afflauit occasionem dedisse colloquium Ratisbonense, recte viris doctis obseruatum est [w]. Cum enim in eo auctoritate iussuque principum Pala-

v) loc. cit. p. 53. w) BVDDEVS Isagog. L. I. c. 4. §. 28. p. 244. ELSWICH. l. c. §. 26. p. 75.

Palatinorum inter Iesuitas et Proteſtantes apud Sueuos theologos diſputatio inita eſſet, illorumque πρόμαχοι Andreas Tannerus, Balthaſar Hagerus, et qui reliquos eruditione et acumine vincebat Iacobus Gretſerus, cum vim facere acici Proteſtantium et aperto Marte eorum phalanges retundere non poſſent, ad caligines metaphyſicas et Stratagemata philoſophiae Scholaſticae confugerent; terminis et diſtinctiunculis ex hoc armamentario velut telis acutis deſumtis hoſtium copias reprimere contenderunt. Id vero magno, ſi fatendum quod res eſt, damno cum theologiae, tum philoſophiae factum eſt. Cum enim infauſtarum litium exempla vbique iactarentur, theologiae ſimplicitas, quae ſatis hactenus caſta floruerat, et in proſternendis aduerſariis aliis telis vſa erat, tota corrupta, ipſaque doctrina diuinior polemica facta, et controuerſiarum ſubtilitatibus repleta eſt; ſic vt eae fere ſolae tum in eccleſia perſonarent. Cum autem iſtae lites theologicae cum Neo-Scholaſticis reciprocarentur, qui ſuismet armis erant aggrediendi, vehementer ſe commendauit Scholaſticae philoſophiae, praecipue in rationali et tranſcendentali parte, ſtudium *. Quod excolentes et iuuentuti tradentes, qui iſto ſeculo in academiis philoſophiae docendae praeerant, in id vires contulere ſuas, vt Ariſtotelem a Scholaſticis ſuum factum ſuisque acuminibus armatum in cathedris philoſophicis explicarent: quo pacto veram Lycei faciem corrumpi, et a natiuo Ariſtotele recedere oportebat. Et hinc magna illa moles librorum logicorum et metaphyſicorum orta eſt, quos ſeculo decimo ſeptimo protruſere academiae Proteſtantium; in quibus licet nec ingenii acies, nec eruditio deſideraretur, Ariſtotelis nomen autem vbique praefigeretur, vera tamen Peripateticae philoſophiae effigies non apparuit.

§. XXXVII. Nec tamen omnes hoc ſeculo a veteri Peripati diſciplina ita deficiebant, ſed paſſim in cathedris philoſophicis perſonabat doctrina virorum eruditiſſimorum, natiuam Ariſtotelis philoſophiam explicantium: qui vel peregrinorum Peripateticorum libros iuuentuti exponebant, vel ſuas interpretationes ei tradebant. Prius Nunneſii, Valleſii, Caeſalpini, Riccoboni, Portii aliorumque ex recentiori Lyceo virorum celeberrimorum ſcriptis accidit, quae apud Germanos eo fine recuſa ſunt, vt hermathenae inſtar iuuentuti literis operam nauanti eſſent, et praelectionibus philoſophorum illuſtrari poſſent. Poſterius exemplo philoſophorum Altdorfinorum, Helmſtadienſium, Gieſſenſium, Ienenſium, Lipſienſium, aliarumque academiarum apud Germanos profeſſorum luce meridiana clarius patet. In his enim Muſarum ſedibus omnibus non deerant viri acuti, docti, graues qui poſthabito Scholaſtico ſterquilinio, puriorem Ariſtotelis philoſophiam excolerent. Et ex Altdorfina quidem Schola inter celebriores Peripateticos Scherbium, Taurellum, Sonerum et Piccartum infra nominatim producemus. Laudandumque nobilis Heliconis iſtius

Seruatus tamen paſſim Peripateticiſmus purior ſeculo XVII.

Altdorfii.

*) Conf. Cel. Chr. Matthaeus Pfaffius Diſſ. Anti-Baeliana I.

iſtius ſtudium, quod iuncta philologiae veteris cura Ariſtotelem natiuum tradere ſummopere contendit. Cuius cauſſa potiſſimum quaerenda eſt in optimo conſilio generoſiſſimorum eius ſcholae curatorum, qui illuſtris ſenatus Norici auctoritate vſi, cum ipſi literas eſſent egregie docti, viros, quos nanciſci poterant, eruditiſſimos illuc, vocarunt, quorum imprimis Graecae linguae et hiſtoriae philoſophicae nota eſſet et celebrata cognitio. Quae anſae duae cum ſint natiuae philoſophiae Ariſtotelicae cognoſcendae, mirum non eſt, talibus profeſſoribus cathedrae philoſophicae praefectis iisque ſtatoribus et vindicibus Lycei exiſtentibus philoſophiam eius a barbarie, quae recrudeſcere incipiebat, Scholaſtica aſſertam fuiſſe. Multa quoque ad hunc Lycei florem eo in loco conſeruandum contulit Philippi Scherbii diligentia, qui cum Rami factioni latiſſime tum inter Germanos graſſanti ſe opponeret, ad ipſa Stagiritae oracula Graeca confugere, et καινοφιλίᾳ prurientis ſeculi veteris literaturae Peripateticae elegantiam opponere coactus eſt. Cui cum accederet prudentiſſima illuſtris reipublicae Norimbergenſis conſtitutio, Muſis Altdorfinis data, quae arcto inter ſe nexu matheſin cum philoſophia coniungebat; hoc ipſo philoſophis eius ſcholae medium ſuppeditatum eſt feliciſſimum, gnauiter in lectione Ariſtotelis proficiendi, quae hominem poſtulat mathematicarum diſciplinarum haud imperitum. Quibus cauſſis conſpirantibus factum eſt, vt philoſophiae Altdorfinae in Lyceo recentiori non minor fama eſſet, atque Conimbricenſis, Complutenſis vel Burgundiacae inter Scholaſticos, eiusque magna eſſet inter Ariſtotelicos huius aetatis γνησίοις auctoritas. Quae commouit Io. PAVLVM FELWINGERVM eius ſcholae profeſſorem, vt collectionem ſcriptorum philoſophicorum a SCHERBIO, SONERO et PICCARTO editorum, philoſophiae Altdorfinae titulo vulgaret [y]. Ex hac vero ſchola poſtea, velut ex equo Troiano alii quoque praeter iſtam trigam, philoſophi Peripatetici genuinae notae multaeque eruditionis prodierunt, de quorum meritis et doctrina cum praeclare diſſeruerint, doctiſſimi viri et praematuro fato noſtrae amicitiae erepti, G. G. ZELTNERVS [z] et SIG. IAC. APINVS *, lectorem ad eos, ne nimii hoc loco ſimus, dimittimus. Quorum ille quoque de hac philoſophiae Altdorfinae celebritate ** vna cum illuſtri Io. IAC. BAYERO [a], Noricis Muſis et orbi medico intolerabili vulnere ſubtracto eſt legendus. Durauit hic Peripateticae philoſophiae cultus floſque egregius vsque ad tempora Carteſii, et diſcipulorum eius, quibus aliam et iucundiorem planioremque viam naturalis et rationalis philoſophiae ineuntibus philoſophia quoque Altdorfina a tramite Peripatetico coepit deflectere, obſtetricante in phyſica parte celeberrimo

y) Titulus libri eſt: Philoſophia Altdorfina, i. e. Phil. Scherbii, Ern. Soneri et Michaëlis Piccarti Diſputationes philoſophicae in vnum faſciculum collectae, et ab interitu vindicatae Norimb. 1644. 4. vid. MORHOF. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. p. 62. Io. FABRIC. Hiſt. Bibl. ſuae T. V. p. 509.

z) Vit. Theol. Altdorf. p. 344.

*) Vit. philoſ. Altdorfienſ.

**) In Hiſt. Crypto-Socinismi Altdorf. P. I. §. 10. p. 24 ſeq.

a) Pec. progr. de Praeſtantia philoſophiae Altdorfinae quod praefixum eſt APINI Vitis phil. Altdorf.

rimo Ioanne Chriſtophoro Sturmio, in logica, Georgio Paulo Roetenbeccio, quorum ille *Phyſicam eclecticam* hic *Logicam, in qua veterum iuxta ac recentiorum philoſophorum vtiliſſima praecepta colliguntur*, edidit [b], eamque philoſophantibus viam patefecit, quae hodie ad eclecticae philoſophiae cognitionem ſtudioſa iuuentus ſucceſſu ducitur feliciſſimo.

§. XXXVIII. Poſt Altdorfinam Iulia potiſſimum academia, quae Helmſtadii floret, operam nauauit diligentiſſimam, ne Ariſtotelicae philoſophiae decora Scholaſticis ſordibus iterum conſpurcarentur. Viros enim aluit in eo doctrinae genere exercitatiſſimos, et de Lyceo praeclare meritos. Inter quos cum ſingulari fama excelluerint Cornelius Martini, Conradus Horneius et Hermannus Conringius, infra paulo planiorem inter celeberrimos Proteſtantium Peripateticos eorum dabimus notitiam. Praeter hos non contemnendum in hoc philoſophandi genere nomen conſecuti ſunt Samuel Rachelius, Henricus Iulius Scheurlius, Henningus Arniſaeus, Andreas Froelingius, Henricus Rixnerus RACHELII diligentiam in philoſophia veteri probauit praeter *Commentarium in Officia Ciceronis* [c] bonae frugis plenum, *Introductio in philoſophiam moralem* quam ſubiunxit libris ARISTOTELIS [d] *de Moribus ad Nicomachum* Graece et Latine a ſe editis. Qui ſi iudice CLERICO [e] paulo minus Ariſtotelis auctoritati detuliſſet, vtiliſſimum iuris naturalis apud veteres interpretem ſe praeſtitiſſet. In eodem moralis doctrinae Peripateticae ſtadio cucurrit HENRICVS IVLIVS SCHEVRLIVS, cuius *Bibliographia moralis* [f] valde laudari ſolet [g], et hiſtoriam ethices literariam haud ineleganter enarrat. Is imprimis ob penitiorem cum Peripateticae tum Stoicae philoſophiae notitiam clariſſimorum virorum laudes meruit, de quibus praeter eius biographiam quam exhibet HENR. WITTENIVS [h], videndi quos laudat IOANNES FABRICIVS [i]. HENNINGVM ARNISAEVM, Halberſtadienſem, Francofurtum ad Viadrum primo habuit moralium profeſſorem, tum Iulia academia medicinae profeſſorem, tandem in aulam Chriſtiani IV, Danorum regis, ad tuendam regis ſalutem translatum, viuiſque ereptum anno MDCXXXV. Is praeter ſcripta eruditiſſima; quibus artis ſalutaris incrementa praeclare adiuuit enarrata MERCKLINO [k] et P. BAYLE [l], imprimis de metaphyſica et Politica philoſophiae Peripateticae parte egregie meruit. Illius ſpecimen eſt edita ab ARNISAEO *Epitome metaphyſicae, in qua fundamenta Ariſtotelica ordine ſcientifico explicantur, et poſtea controuerſiae pleraeque ſuis deciduntur argumentis &c. omnia compoſita ad mentem Ariſtotelis*, et ex an-

b) Lipſ. 1709. 8. conf. APINVS l. c. p. 284 ſq. qui eius vitam enarrat.
c) Francof. 1668. 8. Amſtelod. 1686. 8.
d) Helmſtad. 1660. 4.
e) Bibl. vniuerſ. T. V. p. 266. conf. BVDD. Iſag. L. I. c. 4. §. 31. p. 308. STOLLIVS Hiſt. Lit. P. III. c. 1. §. 38. p. 602.
f) Helmſt. 1648. 1686.
g) BVDDEVS l. c. p. 292.
h) Memor. philoſ. Dec. V. T. II. p. 106.
i) Hiſt. Bibl. ſuae T. V. p. 289. conf. REIMM. Hiſt. Lit. Germ. P. I. p. 64. 301.
k) Linden. Renou. P. I. p. 390.
l) Dict. T. I. Art. Arniſaeus not. D. p. 349.

antiquitate Graeca ac Latina longe ſecus, quam ab hodiernis nonnullis nouatoribus fieri ſolet, deducta [m]: huius, ſcripta politica plaudentibus viris doctis edita, inter quae eminet *Doctrina politica in genuinam methodum, quae eſt Ariſtotelis, reducta, et ex probatiſſimis quibusque philoſophis, oratoribus, iurisconſultis, hiſtoricis breuiter comportata et explicata* [n]. In quo libro architectonicam partem philoſophiae practicae Ariſtotelis illuſtrare aggreſſus multa lectionis copia ex optimis ſcriptoribus congeſſit, quicquid lucem accendere argumento aptum nouerat. Vnde multa in eo libro inueniuntur, quae in aliis ipſoque Ariſtotele fruſtra inquiras. Eiusdem commatis ſunt tractatus *de Auctoritate principum in populum ſemper inuiolabili, librique tres de iure maieſtatis*, itemque *Relectiones politicae*, de quibus eius laboribus eruditis praeter P. BAYLE [o] conſulendus Cl. REIMMANNVS [p]. Ita vero meruit, inſigni elogiorum cumulo ornari, quae cum collegerit MAGIRVS [q] ipſe adeundus eſt. Inſtituto noſtro vnus ſufficit CONRINGIVS [r], cui audit *aeternum Iuliae Academiae et incomparabile ornamentum; in quo fuit ingenium capaciſſimum, induſtria ſine exemplo, iudicium nullo non Ariſtotelicae philoſophiae aliarumque artium genere ſubactum.* Diſplicent tamen MORHOFIO [s] controuerſiae iuridicae nimis large admixtae, BOECLEROque [*] viſum, laudandum quidem Arniſaeum, eo quod Ariſtotelem ſequatur: eum tamen antiquos ſcriptores non ſatis interdum intellexiſſe, et contra ſenſum ipſorum laudaſſe. Addimus cenſuris virorum doctorum, nimiam Arniſaeum affectare lectionis copiam et locorum veterum et recentiorum congeſtione lectorem obruere magis, quam iuuare. Quae licet ita ſe habeant, fatendum tamen, plurima eum doctiſſime annotauiſſe, mereturque veniam, ſi interdum lapſus fuerit, cum a medicae profeſſionis viro iſta ſcripta ſint [ſ]. Ceterum hoc quoque nomine in hiſtoria philoſophiae recentioris memorari meretur, quia principiis monarchomachorum ſe fortiter oppoſuit, Althuſium frigidam iis ſuffundentem aggreſſus [ſſ]. In rationali vero parte philoſophiam Peripateticam Helmſtadii illuſtrauit ANDREAS FROELINGIVS, Calenbergenſis, logices profeſſor et poſthaec ſuperintendens generalis. Ariſtotelis *Organon* enim Graece et Latine cum prolegomenis haud contemnendis edidit, artemque rationalem tractatu *de natura Logicae* explanauit, denatus anno MDCXXXII [t]. Tandem his iungendus quoque eſt HENRICVS RIXNERVS, Helmſtadienſis, philoſophus et theologus eius ſcholae celeberrimus, qui poſt cathedram metaphyſicam et phyſicam, et dein theologicam Halberſtadienſibus eccleſiis praeſul datus eſt. De cuius vita videndus HENRIC. PIPPINGIVS [u]

Is

m) REIMM. l. c. P. IV. p. 17.
n) Saepiſſime prodiit. Vtimur editione Francof. 1606. 4.
o) loc. cit.
p) l. c. P. V. p. 153 ſeqq. BOECLER. Bibliogr. crit. p. 656.
q) Eponymol. crit. p. 82.
r) De C. P. p. 14.
s) Polyhiſt. T. III. L. I. §. 3. p. 491.
*) l. c. p. 658.
ſ) Conf. BARTHOLINVS de Script. Danor. p. 52. MOLLER ad h. l. p. 233.
ſſ) In libro de Auctorit. principum.
t) Vid. WITTE in Diario ad h. a.
u) In Memor. theolog. p. 459.

Is hoc loco memorandus eſt ob tractatum *de Vſu metaphyſicae*. Ex eo enim diſcitur, qua ratione iſto tempore metaphyſicam ad reliquas ſcientias diuinas pariter et humanas transferendam eſſe iudicauerint, qui γνησίως Peripateticam philoſophiam excolere ſibi ſunt viſi [v]. Et hac quidem ratione per integrum fere ſeculum XVII Ariſtotelica philoſophia in celeberrimo hoc Athenaeo exculta eſt, donec circa finem eius, et initia ſeculi XVIII, eclectica philoſophia caput extolleret. Cuius initia ſi non primus excepit, certe inſigniter promouit B. Io. ANDREAS SCHMIDIVS, cuius venerabilis theologi memoriam bonis omnibus cariſſimam debitis laudibus celebrauit [w], dignus in eius cathedra ſucceſſor, illuſtris Io. LAVRENTIVS MOSHEMIVS, in quo habet alma Iulia, quicquid veteris recentiorisque philoſophiae myſteriis, quidquid ſanctioris diſciplinae arcanis recludendis aptum, iuuandisque literis natum eſt.

§. XXXIX. Non difficilis labor eſſet, eundo per omnes Germanorum academias, ſimilem Peripateticorum catalogum colligere, ſi id ageremus, vt ſpecialem Lycei recentioris hiſtoriam conderemus. Verum nec id inſtitutum noſtrum poſtulat, nec dicenda quae reſtant, permittunt, quae cum innumera adhuc ſint, breues nos eſſe iubent. Damus tantum ſpeciminis loco ex Gieſſenſi ſchola Chriſtophorum Scheiblerum, ex Leucorea, Iacobum Martini, ex Ienenſi Danielem Stahlium et Paulum Sleuogtium. Qui enim Regiomontanam academiam ornauerunt Chriſtianus Dreierus et Melchior Zeidlerus, quique praeſtantiſſimo eruditionis cultu Lipſiae eminuit, Iacobum Thomaſium, ſequenti Peripateticorum inter Proteſtantes inſignium indici ſeruamus. CHRISTOPHORI SCHEIBLERI vitam ex FREHERO [x], SCHVMACHERO [y], ROLLIO [z], aliisque diſces. Waldecciae ciuis fuit Arnsfeldiae natus, Gieſſaeque tanta felicitate ſtudiis innutritus, vt ſumta anno aetatis XVIII magiſterii laurea, anno XXI profeſſioni Graecae linguae, et paulo poſt metaphyſicae logicaeque praeficeretur; addita poſtea profeſſione phyſicae extraordinaria et munere paedagogiarchae. Anno MDCXXIV autem Gieſſa ad Tremonenſes vocatus ſcholae iſti et eccleſiae vsque ad mortem, neglectis, quae eum Brunſuicum, Hamburgum Amſtelodamum aliaque ad loca inuitabant, vocationibus praefuit, humani corporis vinculis ſolutus anno MDCLIII [a]. Is ea aetate qua philoſophiae adhuc elementa alii diſcere ſolent, librum *de Anima*, aliumque *ſententiarum ſiue axiomatum* edidit, et plurimis diſputationibus, tribus centuriis editis, philoſophiam Peripateticam maxima induſtria illuſtrauit; conſcripſit quoque *Synopſin philoſophiae*. Praeclarum autem in hiſtoria Peripateticiſmi recentioris nomen meruit

v) Addi his ex Helmſtadienſibus poteſt Ioannes a Felde ICtus. libro de Interpretatione et Commentario in Grotium de I. B. et P. celebris, vid. MAGIRVS l. c. p. 344. STOLLIVS Hiſt. lit. P. III. c. 2. p. 631.

w) In Oratione in obitum B. abbatis habita.

x) In Theatr. p. 511.

y) In Conſpectu Waldecciae literatae.

z) De DD. academicis ad gymnaſia vel ſcholarum gubernacula vocatis.

a) Perperam 1623. ponitur apud REIMM. Hiſt. lit. Germ. P. IV. p. 23.

Gieſſae.

meruit *Opere logico de natura et praedicamentis logicae et de argumentis logicae;* itemque altero *Opere Metaphysico* [b]. Non immunis quidem est a subtilitatibus Scholasticorum, quas explorare eum iubebat temporis genius, quem supra prodidimus. Laudandus autem in eo est, quod ipsum tamen Aristotelem consuluerit, illorumque παρερμηνείας ex hoc fonte interdum sanauerit. Inde factum, vt viuus adhuc inter summos et in toto orbe celeberrimos philosophos numeraretur [c], tantique fierent opera eius philosophica, vt apud Oxonienses [d] eo adhuc viuo recuderentur. Plura de eius in disciplinam quoque sacram meritis dabit HEN. WITTENIVS [e].

Witebergae. In Witebergensi schola qualis seculo XVII philosophia Peripatetica fuerit ex IACOBI MARTINI libris disci potest. Is enim non theologicam modo cathedram, sed et philosophicam magna diligentia ornauit. Vitam eius cum exhibeat WITTENIVS [f], eius enarratione lector detinendus haud est. Sufficit annotasse, studiorum elementa hausisse eum Helmstadii a Daniele Hofmanno, contra cuius tamen partes, de quibus suo loco dicendum, acriter postea dimicauit. Deinde in Leucorea academia Polycarpi Lyseri beneuolentia vsum, reportatis honoribus philosophicis Nordam ad gymnasii rectoratum vocatum, cum Iesuitis tanta acrimonia disputasse, vt inuidiae et insidiarum declinandarum caussa Frisia excedere et ad Witebergenses cum suis dilabi cogeretur: eo vero loco tribuisse illi diuinam pronoeam satis lauta, et digna eius eruditione munera, nempe logices et metaphysices professionem, et post XXI annos theologiae quoque tradendae vocationem, inque eo axiomate summis illius loci honoribus perfunctum anno MDCXLIX fatis concessisse. Ex his enim satis constat, inter summos illius aetatis viros et doctores suos Leucoreum Pindum eum numerauisse. Quanta vero sedulitate et contentione Peripateticam philosophiam illustrauerit, omnium clarissime ex indice scriptorum eius intelligitur [ff], Vt taceamus enim disputationes, orationes aliasque scriptiones Aristotelicas minores [g], et *Logicam per dichotomias* explicuit [h], et *Systema logicum Keckermanni* illustrauit [i], et *Institutiones logicas* edidit [k]; tum *Exercitationes de anima* vulgauit, et *Collegium physicum speciale*, publicauit. [l] Maxime vero metaphysicam, *Exercitationum libris duobus* [m]; *Partitionibus metaphysicis*, *Quaestionibus metaphysicis* [n] adiuuit. Nec in his aliisque ad firmanda tantum placita et opiniones Aristotelis respexit, sed reprimere quoque, qui aliter sentirent, statuit. Inde multae illi magnaeque lites cum Rami asseclis, et inter eos praecipue cum Clemente Timplero, Bartholomaeo Kecker-

b) Nassou. 1617. 8. Marpurg. 1636. 4.
c) SCHVPPIVS Lucian. p. 810. REIMM. p. 24. MAGIRVS Eponymol. p. 736. d) 1637.
e) In Diario ad a. c. et Mem. theol. p. 1073.
f) Memor. theol. p. 714 seq. FREHER. p. 546. REIMM. p. 49.
ff) Apud WITTEN l. c.
g) Prodierunt in collectione, quae titulo Miscellanearum disputat. Viteb. 1608. 1613. 8. edita est.
h) Witeb. 1613. ea Rami sectatoribus Dichotomiis extollentibus opposita est.
i) Praelectionibus extemporaneis Vit. 1612. 1617. 8.
k) 1614 seqq. saepius recusas.
l) Vit. 1607. 4. 1617. 8.
m) Ibid. 1608. 4.
n) Prodierunt Viteb. et Lipsiae a. 1606. ad 1617.

Keckermanno, aliisque; itemque cum hostibus philosophiae quos Helmstadium tulerat, et duce Hofmanno in aciem produxerat. His enim *Speculum rationis*, lingua vernacula, vastum volumen opposuit, rectius caussae optimae, iudice Ven. REIMMANNO* consulturus, *si his hominibus respondisset breuius, neruosius, grauius, planius, moderatius, et se a tot citatis prolixissimis, repetitionibus item et petitionibus principii, ac cauillis et scommatibus abstinuisset.* Ceterum nimiae subtilitatis affectatae vitio eum infecit seculi genius, vnde factum, vt Aristotele licet duce, per dumeta Scholasticorum reperet, quo potuit non vera disciplina Peripatetica adulterari. Cuius exemplum qui vult, ex *libris* eius *duobus de Loco* capere potest. Habuit autem domi quoque aemulum, Ioannem Scharfium, Vitebergensem philosophum, inter Aristotelicos, Scholasticos et Ramistas non sine aliorum inuidia et contumelia medium tenentem, de quo, ne nimii simus, videsis Cl. REIMMANNVM [o]. In Ienensi academia inter philosophos Aristotelicos haud ignotum nomen fuit DANIELIS STAHLII Hammelburgo-Franci, qui positis apud Argentoratenses, Giessenses, Ienenses literarum atque philosophiae tyrociniis, cum se ingenii acumine et perspicuitate commendasset XXXI annos cathedram logicam et metaphysicam ornauit, denatus anno MDCLVI [p]. Variis enim scriptis philosophicis, quibus iudicium in Peripatetica philosophia haud vulgare probauit, de Aristotelis philosophia meruit. Inter quae *Institutiones logicae*, et *philosophiae moralis*, itemque *metaphysicae; Regulae* porro *philosophicae* a IACOBO THOMASIO Dilucidationibus illustratae, et *Compendium metaphysicae in XXIV tabulas redactum* valde isto tempore commendata sunt [q]. Acumen quoque philosophicum in controuersia, quae eo tempore satis acriter ventilata est, de origine animae, probauit, pro animae creatione fortiter pugnans. Eadem in schola vixit et Aristotelicam philosophiam nobilitauit PAVLVS SLEVOGTIVS, logices et philosophiae primo professor, quem Hebraicae quoque literaturae cognitio praeclare commendauit, laudatum ex merito, qui vitam eius enarrauit Io. ERNESTO GERARDO [r], GOD. GVIL. LEIBNIZIO [s], THEOPHILO SPIZELIO [ſ] aliisque, qui, ne lectorem nimis moremur, ipsi videndi. Is hoc nobis loco memorandus est, propter *Disputationes academicas* cum philosophicas tum philologicas, quae iunctim post auctoris fata, quae ei anno MDCLV, LX aetatis annum agenti obtigerunt, editae sunt. In illis elegantissimam non minus eruditionem quam magnam ingenii acrimoniam prodidit, et quamuis Scholasticos, vt hoc seculo erat more receptum, in partes vocasset, eos

Ienae.

*) Cat. Crit. p. 485.

o) loc. c. p. 28.

p) Vitam eius exhibet WITTEN. Mem. phil. T. II. p. 168.

q) Editiones enumerat IDEM l. c.

r) Praefixa est haec Biographia Disputationibus Eius academicis, insertaque WITTENII Memor. Phil. T. II. p. 244. Inde sua hausit FREHERVS p. 1543.

s) Discursu praelim. ad Theod. p. m. 13.

ſ) Templ. Honor. referat. p. 373.

eos tamen cum ipſo Ariſtotele diligenter comparauit, lucemque obſcuriſſimis argumentis attulit: in eo potiſſimum laudandus, quod philoſophiae veteris hiſtoriam in ſubſidium haud raro vocauerit, cuius doctum ſpecimen nobis dedit in diſſertatione *de Vniuerſali ante rem*[ſſ], in qua controuerſiis Platonis, Ariſtotelis, Stoicorum, Realium, Nominalium de ideis lucem haud contemnendam attulit: diſtincte enim et perſpicue philoſophatus eſt, licet methodo vſus ſit Scholaſtica, quae minus iucundam eius lectionem facit. Simili ratione complures ex Proteſtantium coetibus addere liceret Peripateticos, ſi id inſtitutum poſceret: quia vero nimium id videri queat, lectorem ad Cl. REIMMANNVM[t] remittimus, qui Germanorum de philoſophia Peripatetica merita diligenter enarrauit.

Impedimenta philoſophiae Peripateticae ex inualeſcente factione Rami.

§. XL. Nihil vero Peripateticae philoſophiae imperium, quod in academiis Proteſtantium obtinuit, magis debilitauit, quam bellum, quod illi intulit Ramaeae factionis vehementia. Et graues quidem atque diuturnas lites, quas Rami aſſeclae cum Peripateticis reciprocauerunt, alio loco ad hiſtoriam innouatae doctrinae rationalis delati ex inſtituto enarrabimus: hoc tamen loco id notare ſeries tractationis poſcit: commendauiſſe Ramaeam dialecticam et in contemtum adduxiſſe diſciplinam Peripateticam, perſpicuitatem atque ordinem, quem in Ramaea philoſophia omnes deprehendebant, cum e contrario grauiſſimis tenebris tecta videretur philoſophia Peripatetica. Ea enim acutum ingenium et veteris literaturae haud ignarum requirebat, et multorum annorum diligentiam haud vulgarem poſcebat; quae a paucis poterant expectari. Cui difficultati cum medelam adhibuiſſet Philippi Melanchthonis et ſequacium induſtria, qui inſuper habitis ſubtilitatibus Ariſtotelis, ſummam eius philoſophiae perſpicuis enarrare verbis contenderant, neglectum tamen ſtudium haud plane contemnendum effecit, vt priſtina incommoda redirent. Quibus cum ſe inutilis ſubtilitas Scholaſtica poſtea iunxiſſet, et ad priſtina metaphyſicae dumeta ingenia ducerentur, mirum non eſt, Ramaeam philoſophandi rationem, vt plerumque noua omnia ingeniis ſe maximopere commendant, prae Peripatetica obtinuiſſe. Nihil tamen magis ea in re Ariſtotelicae philoſophiae obfuit, quam quod Ramaea dialectica, quae totam artem rationalem ad dicendi copiam et ornatum referebat, multo felicius, quam Ariſtotelica, ſcholae, quam vitae aptior, diſſerendi et de rebus quibuscunque claros ſermones miſcendi artem pandere crederetur. Ita enim in eo ſeculo, quod ſapientiam tantum non omnem ad dicendi diſſerendique de quocunque argumento facultatem referebat, euileſcere oportebat philoſophiam Peripateticam, quae cum tota metaphyſico habitu incederet, a politica iſta philoſophia ad mores hominum ſe attemperante, multis in locis victa eſt, quamuis acerrima contra Ramaeos praelia Peripatetici ſuſciperent, nec ſine vulnere dimitterent aduerſarios. Docebit autem

(ſſ) Ienae 1656. 4.

t) Hiſt. Liter. Germanorum P. IV. et V.

autem tractatio ſuo loco plenior danda, actum fuiſſe de dialectica et metaphyſica Peripatetica, niſi earum profeſſores, cum diſputationum vehementia victoria, prout ſperabant praeoptabantque, potiri haud potuiſſent, ad ſummos principes, ſub quorum imperio academiae Proteſtantium vigebant, confugiſſent, demonſtratoque periculo, quod a Ramiſmo metuendum eſſe clamabant, eos monuiſſent, perituras breui artes omnes et philoſophiam, et intolerabilem barbariem obtenturam eſſe, niſi malo grauiſſimo ipſi principes medicinam adhibeant. Quod cum illi facile crederent, vt ſolet in aula minima non ſemper curare praetor, intereſſe autem videretur academiarum, vigere diſciplinam hactenus receptam, ſanctionibus ſeueris et conſtitutionibus principum Ramaea factio ſuppreſſa eſt, resque Peripateticorum reſtitutae ſunt, quibus tamen paulo poſt immedicabile vulnus attulit Carteſiana, et totam denique rem perdidit eclectica philoſophia, vt ſuo loco docebimus. Et haec quidem ad rationalem et metaphyſicam Peripateticae philoſophiae hiſtoriam pertinent. Tangenda iam fata ſunt, quae phyſica quoque Peripatetica habuit. Ea multo fortius longeque periculoſius conuulſa tandemque radicitus euerſa et peſſundata eſt, nec vires recolligere potuit. Cum enim ſeculo hoc XVII, inter Anglos primus fere magnus Verulamius ineptam naturalis philoſophiae Ariſtotelicae conditionem detexiſſet, et in eadem quoque gente Kenelmus Digbaeus nouam phyſicam meditaretur, quem feliciori conatu et laetiori greſſu innumeri poſtea alii ſecuti ſunt, vt ſuo loco luculentis demonſtrabitur ſpeciminibus: inter Gallos autem Peripateticas nugas nonnulli claram in lucem producerent, vt a Baſſono factum, maxime vero Petrus Gaſſendus contemtis vanitatibus Peripateticis nouam de rebus naturalibus philoſophandi viam, praeeunte Democrito et Epicuro fuiſſet ingreſſus, adeo omnium oculos illa lux perſtrinxit, vt in ipſa academia Vitembergenſi, in qua metropolin olim Peripatetica diſciplina obtinuerat, Andreas Sennertus, vir doctiſſimus, auderet ſemitam Ariſtotelicam deſerere, et comtius ornatiusque de rebus naturalibus philoſophari. Qui cum diſcipulos haberet plurimos, qui obſeruationibus indies a viris doctis vbique locorum inſtitutis philoſophiam naturalem augere ſtudebant, reſurgere phyſica Peripatetica non potuit, immo nec medicina illa vim ſalutarem habuit, quam attulere, viri quidem acuti, veterem phyſicam Peripateticam, cum recentiorum obſeruationibus conciliare conantes, quod vir ſummus GOD. GVIL. LEIBNIZIVS [u], IO. BAPTISTA DV HAMEL [v] aliique conati ſunt, alibi enarrandi. Moralis tamen philoſophia Ariſtotelis vsque ad Samuelis Puſendorfii tempora obtinuit. Quamuis enim magis frugifera et iucunda dederit magnus Grotius, ſui tamen temporis circumſtantiis inſeruiendum ratus, nouam iuris naturalis diſciplinam Peripatetico

 cothur-

u) Vid. eius Epiſtola ad Iac. Thomaſ. T. II. Ep. 10. p. 121. collect. Kortholt.

v) In Philoſ. veteri et noua. Dicetur de his conaminibus infra, vbi de ſyneretiſtis et conciliatoribus ſectarum agendum.

cothurno, quantumpote adaptauit, hacque ratione meruit, vt ipsi Peripatetici in eius librum commentarentur, ſicque noua quaſi parte augerent encyclopaediam Ariſtotelicam. Aſt ſurgente ingenti animo Eſaia Pufendorſio, et omni morali doctrinae Peripateticae acerrimum praelium indicente, dici non poteſt, quantam ſtragem in academiis Proteſtantium Ariſtoteles paſſus ſit. Quamuis enim coelum terramque cieret, et miſceret omnia Peripatetica factio, et nec conuitiis, clamoribus, iurgiis, nec exilio, carcere et violentis remediis quibuscunque parceret, deiecta tamen a throno, in quo per duo fere ſecula inter Proteſtantes regnauit, reſurgere et pedem figere non potuit, vt ſuo quoque loco docebitur. Id quod extra Germaniam, et imprimis in ſcholis publicis Batauorum a Carteſiana philoſophia factum eſt, quae licet diu cum Peripatetica diſceptauiſſet, tandem vicit, et ſedem tamen fixam tueri potuit. In Anglia vero Platonicae philoſophiae amor, qui ſe animis theologorum Oxonienſium inſinuauerat, Ariſtotelis partibus grauis fuit et exitioſus, vt infra demonſtrabitur [w]. Donec fauente Numine in libertatem ſe aſſereret humanus intellectus, abiectoque omni ſectae ſtudio eclecticae philoſophiae curam ſuſciperet. Quod quanto molimine, quoque euentu factum ſit, infra ſuis locis enarrabitur. Et hoc quidem pacto fortuna Ariſtotelis in academiis Proteſtantium prorſus euerſa eſt.

Aliae cauſſae euerſae philoſophiae Peripateticae apud Proteſtantes.

§. XLI. Fuerunt tamen aliae quoque cauſſae, quae non quidem in ſe, accidentali tamen euentu Ariſtotelicae philoſophiae obſuerunt, eiusque interitum accelerarunt, hoc loco non plane ſilentio praetereundae. Inter eas Cocceianorum odium in philoſophiam refert ELSWICHIVS [x], ad ANTONIVM HVLSIVM prouocans, *qui Cocceianos et Carteſianos coniungat, ob arcanam neceſſitudinem, quae inter vtrosque intercedat, qua alterum genus alterius cauſſam ſtrenue ſe agere haud quaquam diſſimulet, quod ex communi commercio euidenter liqueat.* Alia quoque addit vir doctus, quibus euincere ſatagit, Cocceianos non minus inimicos fuiſſe Ariſtoteli, quam Carteſianos, pleraque tamen ex obiectionibus adverſariorum deſumta. Nos facile quidem concedimus, Cocceianam factionem aliquid ad contemnendam philoſophiam Ariſtotelicam contuliſſe; ea enim ſpineta et aculeos theologiae Scholaſticae, quos ex Ariſtotelis diſciplina accerſere ſolebat, valde peroſa fuit, et longe alia methodo doctrinam ſacram tradidit, qua qui delectabantur, non potuere non contemnere diſciplinam Peripateticam, quae nullius illis vſus erat, et debuit illis ſordeſcere philoſophia, quam corrumpere ſacram eruditionem crederent. Aſt inuita tamen veritate fieri putamus, ſi ob Carteſianiſmum omnibus id imputetur, qui Cocceii partes ſecuti ſunt; ea enim inter Cocceianiſmum et Carteſianiſmum ſocietas ad excitandam modo inuidiam illis a Vo-

w) Legenda interim THEOPHILI GALEI Praefatio ad Philoſophiam generalem.
x) §. 32. p. 97.

à Voëtio obiecta est [y]. Certe ad alios ex hac factione theologos non pertinet, nisi illos, qui de articulis nonnullis theologicis Cartesiana ratiocinia secuti differuerunt. Inter Lutheri vero asseclas Aristotelicae philosophiae multum nocuisse putat ELSWICHIVS [z] σύῤῥαξιν quam nominant, Pietisticam. Monet enim fuisse, „qui studium pietatis, semel iterumque „atque iterum in scripturis diuinioribus commendatum, sed nimis per „omnes, vt rebantur, ordines statusque collapsum restituere volentes, „cum solam diuinarum literarum lectionem sufficere sibi persuaderent, in „contemtum adduxisse philosophiam, eoque dementiae nonnullos prolapsos esse, vt praelectiones logicas et metaphysicas, quas calamo ante „exceperint, igne combusserint. Cuius rei cum exemplum aliquod adduxisset, caussam quaerit in theologiae mysticae amore, quam viri isti „boni putauerint quam maxime facere ad promouendam pietatem, eo quod „micantes quasdam inusitatae pietatis stricturas in se contineat. Quae cum „surculus sit philosophiae Platonicae, facile inde rationem apparere putat, „quamobrem Peripatetica sigillatim adeo contemtim sit habita. Eius rei „testem excitat auctorem praefationis ad tabulas hodosophicas (quem B. „IO. IAC. SPENERVM * esse, nemini ignotum est) eo quod ex illa occasionem inuehendi pariter in Aristotelem sumsisse alii censendi sint. In „illa praefatione haec in Aristotelis philosophiam legi ἐγκλήματα, *longe* „*maiorem noxam Aristoteles ecclesiae intulit quam Plato. Peripatetica* „*non est melior Platonica, sed deterior. Philosophia Aristotelis omni* „*alia plus nocuit. Satis ex pluribus indiciis apparet, vt ei exsequias* „*eatur, parum abesse, nec enim quale seculum nostrum est ingeniorum* „*perspicacium ferax diu amplius ferre potest pristinam seruitutem.* „Dici quoque alibi [a]: plus boni in philosophia Stoica, Platonica, Pythagorica, quam Aristotelica dari, cum illa propius ad vetustiorem Iudaicam accedat, et quaedam eius rudera complectatur". Ad quae strictim respondet vir doctus, ita tamen, vt nec neget graues habere Peripateticam philosophiam errores, nec huius patrocinium suscipere audeat, nisi vt demonstret, aeque patienter ferri posse Aristotelem, quam Platonem, fanaticismi patronum, &c. Nos de momentis huius disputationis hoc loco non dispiciemus, cum id limites nostros excedat, facile ipse intelliget lector, frustra patrocinium vnius sectae ex comparatione aliarum suscipi, et rectius omnem sectariam reiici philosophiam. Id vero praetermittendum non est, iniuriam fieri viro beato, et immortaliter de ecclesia literisque merito, cum is dicitur Platonicam philosophiam reiecta Peripatetica probauisse, qui luculenter innuit, omnem sectariam philosophiam suspectam esse. Ait enim [b]: *Platonicam, Pythagoricam, Epicuream, Stoicam, quod attinet sectas, non solum vniuersam philosophiam ex ista-*

 rum

y) Vid. ALBERTI Disp. de Cartesianismo et Cocceianismo. Io. OLEAR. Diss. praelim. ad Controu. Cartes. et Cocceian. in Synopsi controu. p. 590.

z) loc. cit.

*) Consil. theol. Lat. P. I. c. 2. art. 1. p. 211.

a) Consil. theol. P. I. c. 2. art. 1. s. 10. p. 410.

b) loc. c. p. 213.

rum placitis frustra quaesiuerimus, sed et quae suppetunt, auctores homines olent, adeoque errori obnoxios, quorum nullum tutus sequare. Sed alia mens fuit theologo vere pio prudentique, qui, cum probe nosset Aristotelem a Scholasticis mire deturpatum per tot secula non sine damno in ecclesia regnasse, hoc iugum excuti cupiebat ex animis eorum, qui sacris operantur, et ad veram philosophiam grassari eos iubebat. Quod id non vult, nullas esse veritates in Aristotele, sed id tantum commendat, Deo duce et ratione comite sobrie et sine sectae ac auctoritatis praeiudicio philosophandum esse. Hinc prudenter monet et velut σοφὸν φάρμακον luxuriantibus ingeniis haec propinat: *Hoc facturi, ac ita sua manu in sapientiae adyta sibi commissos ducturi, ipsi sibi cauebunt, ne in magistri ullius verba iurent, sed quae Plato, Aristoteles, Zeno vel quaecunque prisca seu noua nomina sunt, prodidere vera, reiectis assumentis falsis, assumant, non quia illis auctoribus prodita, sed quia vera agnita, quae eclectica methodus omni sectaria longe potior et certior erit, atque adeo doctoribus atque discipulis consultior. Haec lex si stet, nulla earum scientiarum, quas sub philosophiae nomine complecti solent, fuerit, cui non in gynaeceo theologiae reginae suus concedi locus possit.* Quae vt pulchra sunt et egregia, et a nemine contemni possunt, qui, quid reipsa sit philosophari, intelligit, ita satis produnt, virum summum non Platonicae, vt Aristoteli aegre faceret, philosophiae frigidam suffudisse, eamque damnato Stagirita commendasse, sed reiecisse philosophiam sectariam omnem et eclecticum philosophandi genus comprobauisse. Vnde dica, quam ei, nescio qua mente, scripsit Elswichius, ad eum non pertinet. Fatemur tamen, adeo in damnando exagitandoque Aristotele desipuisse nonnullos, qui ad sinceriorem pietatem orbem perduxisse sibi visi sunt, vt non Aristotelicam modo philosophiam, sed omne quoque philosophiae genus condemnarent reiicerentque [c]. Quales homines ineptos eiecto ratiocinationis criterio suis nugis et ferocientis imaginationis somniis praesidium quaerentes ideo philosophiam omnem, cum Aristotelica reiicere, vt deliria sua triumphent, intelligent, quicunque eorum querelas altasque, quas de cathedra pronuntiant, voces expendunt. Quorum loca cum more suo diligentissime conquisiuerit GOTTFRIDVS ARNOLDVS [d], apud eum facili negotio legi possunt. Verum de huiuscemodi hominibus infra quoque, vbi de hostibus philosophiae agendum, aliquid dicendum est. Ceterum verum fuisse Vaticinium B. Speneri, fore, vt Aristotelicae philosophiae exsequias eatur, euentus comprobauit: ita enim hodierno die in academiis Protestantium euiluit Aristotelis auctoritas, vt non sit, qui vni illi sectario nomine adhaereat, et non malit philosophari eclectice.

§. XLII.

c) Exemplum sume ex Io. FRID. HAVGII Praef. ad Theosophiam pneumaticam.
d) Hist. eccles. et haeret. P. II. L. XVII.

§. XLII. Haec Ariſtotelis inter Proteſtantes fortuna fuit, quam rudi hactenus penicillo adumbrauimus. Dicendum etiam aliquid eſſet, quem locum inter Arminianos et Socinianos habuerit, niſi argumenti prolixitas locum in hac noſtra tractatione reſpueret. Nos ὡς ἐν παρόδῳ heic loci monemus, repetendum eſſe, quod ſupra iam diximus, noluiſſe pati Geneuenſes, vt Arminius, cum ſtudiorum cauſſa in ea ſchola commoraretur, Ramaeam logicam doceret. Addendum iſtis, quod porro narrat GERARDVS BRANTIVS [e] eius negotii pertaeſum Arminium tempori aliquid dandum Geneuamque aliquandiu relinquendam ſtatuiſſe, ſedibus Baſileam traductis, ibique ſummum ingenio et doctrinae eius honorem habitum eſſe. Quod ideo obtigiſſe opportune monet cel. MOSHEMIVS [f], quia maius Baſileenſes pretium doctrinae Petri Rami ſtatuerint, apud quos iam antea Io. Thomas Freigius diſcipulorum Rami non poſtremus, docuerit, et tum Altdorfio relicto commoratus ſit teſte MELCH. ADAMO [g]. Immo ipſum Ramum Baſileae verſatum fuiſſe ex vita eius a FREIGIO ſcripta liquet. Idem tamen Arminii biographus in ſequentibus narrat, eum Geneuam reuerſum *comperiſſe, pleroſque eorum, quos defendendis circa philoſophiam Petri Rami placitis non ita pridem irritauerat, multum de rigore ſuo remiſiſſe; Itaque ipſum quoque, ne fautores ſuos hac via offenderet amplius, de impetu ſuo remittendum ratum, ita ſe porro geſſiſſe, vt acutum ipſius excitatumque ingenium ſumma cum animi moderatione coniunctum quisque ſuſpiceret et miraretur.* Ex quo colligimus, Arminium, vel callidum ſimulatorem palpum Geneuenſibus profeſſoribus obtruſiſſe, vel reuera ex Ramiſta ſyncretiſtam factum, inter Ariſtotelem et Ramum conciliatorem egiſſe, quam viam iniiſſe Bartolomaeum Keckermannum ſuo loco dicemus. Inde vero factum eſſe putamus, vt Arminii ſequaces non tantopere ab Ariſtotele abhorrerent, quam ab iis fieri oportebat, qui grauem dicam reformatis ſcribebant doctoribus. Quamuis enim feruente ſchiſmate nonnullos ſatis acerbe in Ariſtotelem fuiſſe inuectos ſupra ex epiſtola Caroli Niellii obſeruauerimus, fatendum tamen, plerisque ſatis commode cum Ariſtotele conueniſſe. Cuius luculenta exempla duo exiſtunt ex hac aſſeclarum Arminii parte magni viri Gerardus Ioannis Voſſius [h] et Hugo Grotius. Et ille quidem adeo Ariſtotelis veneratione captus fuit, vt non erubuerit ſcribere, poſtquam laudes eius recitaſſet: *Quid multis? ſi non partem aliquam virtutum, ſed totum philoſophum conſideremus, unus ille ingenii acie ac varietate doctrinae, eorum qui praeceſſerant lumina tantum praeſtinxerit, quantum ſol lunae et ſiderum minorum.* Grotium autem in decantatiſſimo *de Iure belli et pacis* opere Ariſtotelica multoties principia ſecutum fuiſſe, immo ne a Scholaſtica quidem philoſophia ſibi temperauiſſe, nemo eſt ſcriptorum eius lector non incurioſus, qui ignoret, et ipſa

Ariſtotelis fortuna inter Arminianos.

e) In Vita Arminii p. 12.
f) Ad h. l.
g) In Vit. Iureconſ. p. 252. conf. BAYLE Dict. T. II. art. Freigius.
h) De Sectis philoſ. c. XVII. §. 5. p. m. 83.

ipſa eruditiſſimi cetera libri docet inſpectio. Cuius rei exemplum eſſe poteſt, quod Ariſtotelis errorem, non dari in morali doctrina certitudinem, non modo ipſe errauerit, ſed recenti quoque condimento ex eruditionis ſuae penu deſumto gratiorem reddere et veriſimiliorem ſategerit. Cauſſam vero cur Grotius multa Ariſtotelis dogmata in libro de I. B. et P. retinuerit, cur maximis eum adulationibus ſuper omnes philoſophos extulerit, cur Scholaſticos a modeſtia tantopere laudauerit, eorumque placita haud pauca receperit, eam eſſe vir doctiſſimus, qui *Grotii Manes vindicatas* eleganti tractatione nobis exhibuit [i], putat, quia poſtquam ex Patauia in Galliam ſe contulit, variis hominum ingeniis ſeſe accommodare, et vbique locorum inſeruire tempori neceſſe habuerit, ſi ſalarium ſuum ſartum tectumque retinere, aulae gratiam conſeruare, neque eccleſiaſticos vrſorum circulatores irritare vellet, ac in ſe concitare. Licet coniiciat, hoc ideo quoque eueniſſe, quod academia Pariſienſis, certa quadam ratione anno MDCXI ad Ariſtotelis doctrinam fuerit adſtricta, illudque decretum per parlamentum anno MDCXXIV et XXIX confirmatum ſit. Nos facile quidem concedimus, eo lubentius ſe Ariſtoteli et Scholaſticis Grotium attemperauiſſe, quo gratius id fore nouiſſet illis, a quorum gratia eo tempore pendebat. Certi tamen ſumus, Grotium, cum praeceptores Ariſtotelicos habuiſſet, et in ea philoſophia fuiſſet educatus, iſto iuuentutis praeiudicio impeditum, quod eo tempore ſummos quoque viros faſcinabat, non auſum fuiſſe huius philoſophiae principia contemnere, quamuis nouam diſciplinam, Peripateticis magnam partem ignotam condere coepiſſet. Eadem enim ratione aliis quoque inter Remonſtrantes idem accidiſſe, facile oſtendi poteſt. Certe Simonem Epiſcopium, *cum ad penitus eam intelligendam*, verba damus PHILIPPI LIMBORCHII [k], *totum ſe addixiſſet, ac triennium in hoc ſtudio magna cum diligentia impendiſſet, et poſtremo, vbi ſe theologiae applicuit, non tamen omiſiſſet philoſophiam, ad quam ingenti, arcana eius penitius rimandi cupiditate ſubinde redibat*, aliam philoſophiam, quam Peripateticam, elegiſſe, nullibi legitur, et ex eo philoſophiae genere, quod ſub initio ſeculi XVII Lugduni Batauorum perſonuit, ipſisque qui tunc docuere eius praeceptoribus, intelligitur, quos Peripateticos fuiſſe, acta eius academiae literaria teſtantur. Melius tamen hic quoque poſtea coetus ſapuit, eclectica philoſophia recepta, quae plurimum ex eo grege debet Ioanni Clerico. Ceterum nec inter Socinianos Ariſtoteli defuiſſe aſſeclas luculento exemplo comprobauit IOANNES CRELLIVS. Is enim cum Altdorfii praeceptores habuiſſet Conradum Rittershuſium, Scipionem Gentilem, Nicolaum Taurellum, Erneſtum Sonerum, Michaëlem Piccartum [l], quorum nominibus nihil celebrius eo tempo-

Inter Socinianos.

i) p. 277.
k) Vita Sim. Epiſcopii p. 4.
l) Vid. SANDIVS Biblioth. antitrinitar. p. 150. ARNOLDVS Hiſt. eccleſ. P. II. L. XVII. §. 15. p. 538. SAM. FRID. LAVTERBACH. Ariano-Sociniſm. Polon. c. II. n. 37. p. 351.

tempore fuit in orbe Ariſtotelico, ratio inde intelligi nullo negotio poteſt, cur Peripatetica ei philoſophia tantopere arriſerit, illique operam ipſe haud vulgarem impenderit? Et ex hoc ipſo agro, cum imprimis a Soneri ore penderet, Sociniſmi ſemina, in animo ſparſa foecunda habuit, vt pulchre obſeruatum Cel. ZELTNERO [m]. Nec depoſuit philoſophiae Ariſtotelicae amorem, cum ob doctrinae diſſenſum in Poloniam recederet, Racouienſem ſcholam recturus, et miniſterio ſacro poſtea functurus, in quo munere anno MDCXXXIII, vix tres ſupra quadraginta, annos natus obiit. Nam licet eccleſiae, cui ſe addixerat, pomoeriis dilatandis, eiusque placitis defendendis eſſet intentus ſummopere, ſcripſit tamen *Ethicam Ariſtotelicam ad ſacrarum literarum normam emendatam*, *quam ethicae Chriſtianae virtutum et vitiorum* ſubiunxit [n]. Quam Germanico quoque habitu exornatam prodiiſſe auctor eſt SAM. FRID. LAVTERBACHIVS [o]. Cur autem Socinianis Ariſtotelica philoſophia gratiae inimica arriſerit, non ignorant, qui horum hominum placita intelligunt.

§. XLIII. Hactenus, quantum licebat, ſtrictim, breuique narratione fata philoſophiae Ariſtotelicae in coetibus eorum, qui a Romanae eccleſiae placitis diſceſſerunt, enarrauimus: liceret iam ad aliarum ſectarum Graecanicarum raſtauratores progredi, ni, quem ſemel ingreſſi ſumus in condenda Peripateticiſmi recentioris hiſtoria, tramitem deſerere fas haud eſſet, non recenſitis prius viris illis celeberrimis, quorum ſtudio Peripatetica philoſophia quam maxime ſeculo XVI et XVII inter Proteſtantes floruit. Quos licet praetereundo quaſi digito tetigimus, tanta tamen fuit nominis eorum claritas, tanta eruditionis exiſtimatio, tanta in Ariſtotelicam philoſophiam puriorem et natiuam meritorum gloria, vt omnino aequum eſſe cenſendum ſit, vt paulo plenior eorum literaria exponatur hiſtoria. Inter eos ſummo loco ponendum eſſe Philippum Melanchthonem, communem Germaniae praeceptorem, ex iis, quae de meritis eius in philoſophia iam tradidimus, ſatis quidem conſtat. Quia tamen verus ille primusque philoſophiae Ariſtotelicae elegantioris et natiuae reſtaurator fuit, eoque duce ipſa philoſophia aliam accepit faciem, digna eius vitae hiſtoria eſt, quatenus philoſophiae fata reſpicit, quae accurate exponatur: cum plurima ſint in ea occurrentia, quae in hiſtoria philoſophiae ſeculi XVI negligi omittique haud poſſunt. Huic poſtea ſubiungemus alios de Lyceo recentiori meritiſſimos viros, Simonem Simonium, Iacobum Schegkium, Philippum Scherbium, Nicolaum Taurellum, Erneſtum Sonerum, Michaëlem Piccartum, Cornelium Martini, Conradum Horneium, Hermannum Conringium, Chriſtianum Dreierum, Melchiorem Zeidlerum, Iacobum Thomaſium. Quibus nominibus nihil praeclarius fuiſſe in theatro Peripatetico-

Celebriores Peripatetici inter Proteſtantes.

m) Hiſt. Crypto-Socin. Altdorf. §. 10. p. 62. n) Tom. II. Bibl. Vnitar. ſ. Fratrum. Polon. o) loc. cit. p. 362.

ticorum, norunt, qui Annales literarios feculi XVI et XVII paulo curatius euoluerunt.

Fontes historiae literariae Philippi Melanchthonis.

§. XLIV. Ducem caputque se praebuisse PHILIPPVM MELANCHTHONEM illis, qui relictis fordibus Scholasticis ornatius prudentiusque philosophari cupiebant, ex hactenus dictis est notissimum. Ille itaque velut ὁδηγὸς viaeque verus auctor ad philosophiam Peripateticam puriorem considerandus, eiusque historia literaria expendenda est. Tantus autem ille vir fuit, tot meritis in ecclesiam et rempublicam literariam illustre sibi nomen comparauit, tantisque nexibus arcte eius historia cum fatis, quae ecclesia seculo XVI habuit, cohaeret, vt integer liber illi scribendus sit, qui plenam immortalis famae viri historiam scribere velit. Quod cum nostrarum paginarum refugiat angustia, respuantque, qui nobis positi sunt cancelli, nihil hoc loco de actis eius meritisque dicemus, quibus indelebilem sibi in ecclesia peperit memoriam. Reperient ea, quae ad tanti viri plenam historiam comparandam facere possunt, qui his delectantur, in annalibus ecclesiasticis, iis praecipue, quos laudabili instituto summaque eruditione et accuratione condidit illustris VITVS LVDOVICVS SECKENDORFIVS. Vehementer autem dolemus, intercepisse mortem laborem χαλκεντέρȣ FABRICII, quem vulganda diatriba *de Religione et scriptis Melanchthonis* suscipere promiserat [p], et pauca tantum collectanea quaedam ad eam superesse [q]. In ea enim demonstraturum se recipit vir in his quoque literis summus, Melanchthonem et literas tum humaniores et philosophiam, tum illas grauiores quoque ac theologicas insigniter illustrauisse ac promouisse. Hoc itaque interprete dum caremus, illi consulendi sunt, qui summi viri historiam accurate exposuerunt, et quaecunque non modo pro ecclesiae salute suscepit gessitque, sed quae etiam pro artium, et scientiarum incrementis egit, enarrauerunt. Quamuis autem complures sint, qui celeberrimi theologi et philosophi vitam exposuerunt, biga tamen virorum doctissimorum Ioachimi Camerarii, et Viti Winshemii eo magis ante alios consulenda est, quo magis testes illi sunt de rebus Melanchthonis omni exceptione maiores, qui et scire res eius potuerunt intima illi amicitia et praesentia quoque multorum annorum iuncti, et caussam, cur mentiantur, non habuerunt. IOACHIMVS CAMERARIVS enim, qui multorum annorum amicitiam, consuetudinem et commercium literarium cum Melanchthone aluit, et intimas eius rationes atque circumstantias pernouit, vitam eius eleganti scriptione enarrauit, editam hoc titulo: *De Philippi Melanchthonis ortu, totius vitae curriculo, et morte, implicata rerum memorabilium temporis illius hominumque mentione atque indicio, cum expositionis serie cohaerentium, narratio diligens et accurata* [r]. In qua vitae Melanchthonia-

p) Centifol. Lutheran. P. I. p. 436.

q) Vid. Cl. REIMMARI Historia vitae Fabricii p. 210.

r) Lips. 1566. 1592. 8. qua editione nos vtimur. Recusa est, cura FRID. BENED. CARPZOVII Lips. 1696. 8.

nianae hiſtoria res non tantum priuatae, ſed et publicae tanguntur, quibus interfuit Philippus, hiſtoria autem literaria et philoſophica, quantum ad Melanchthonem pertinet, accurate exponitur, vnde calculum virorum doctorum iſta biographia meruit [s], licet ſint, quae non iniuſte in ea deſiderentur [t]. Alteram vitae rerumque Melanchthonis enarrationem debemus VITO WINSHEMIO, theologo et profeſſori Ebraicae linguae in academia Vitebergenſi, quam ſolenni oratione recitauit in exequiis Melanchthonianis [u], qui cum intima quoque amicitia Philippo iunctus fuerit, quae vero dixit, coram frequentiſſima pronunciauit auditorum corona, quae res magni viri omnes nouerat, fide quauis dignus eſt. Ex his duabus biographiis vitam Melanchthonis duplicem conſarcinauit MELCH. ADAMVS, eamque inter Vitas theologorum [x] et philoſophorum exhibuit, quibus locis lectoris commodo merita Melanchthonis de diſciplinis ſacris et profanis ſimul vno faſce comprehendit [y]. De quibus cum nonnulla collegerint quoque, recentiores hiſtoriae literariae ſcriptores ANTONIVS TEISSIERIVS [z], PETRVS BAYLE [a], THOMAS POPE-BLOVNT [b], IAC. FRID. REIMMANNVS [c], illi quoque conſuli debent, vt quanta in literis et philoſophia fuerit Melanchthonis gloria intelligatur. Commendari quoque deberent, ſi titulo reſponderet tractatio, *Collectanea locorum communium, per multos annos ex lectionibus D. Philippi Melanchthonis et aliorum doctiſſimorum virorum relationibus excerpta* a IOANNE MANLIO [d]. Ex eiusmodi enim libris miſcellaneis haud raro de viris doctis et arcanis eorum circumſtantiis iudicari feliciter poſſe, neminem latet, qui literariae hiſtoriae fontes intelligit. Aſt non immerito fidem in ea collectione deſiderant et iudicium amici Melanchthonis, ex his imprimis IOACHIMVS CAMERARIVS [e], recteque obſeruarunt, parum ex inepta hac corraſione dictorum Melanchthonis vel lucis vel claritatis accedere ad hiſtoriam viri maximi [f]: vnde, etſi in ea nonnulla occurrunt, quae ad Melanchthoniana de philoſophia merita pertinent, ad eam tamen non prouocabimus.

Vita Melanchthonis.

§. XLV. Natus eſt Philippus, dictus Schwarzerd, id enim Graecum Melanchthonis nomen in vernacula noſtra vult, Brettae Palatinatus ſuperioris oppido [ff] XIV Cal. Martii anno MCCCCXCVII, domo et familia honeſta, patre Georgio magiſtro armorum, apud principes Palatinos Phi-

s) TEISSIER. Elog. T. II. p. 26. SECKEND. Hiſt. Lutheraniſm. L. II. §. 57. p. 156. MORHOF. Polyhiſt. T. I. L. I. c. 19. §. 34. p. 223. BOECLER. Bibliogr. crit. p. 141.

t) Vid. Caſauboniana p. 29. WOLF. ad h. l. CRENIVS de Libris ſcriptorum optimis p. 205.

u) Extat T. V. Declam. Melanchthonis p. 283 ſq.

x) pag. 327. y) pag. 154.

z) loc. cit. T. II. p. 35 ſeqq.

a) Dict. T. III. art. Melanchthon p. 369.

b) Cenſ. celebr. auct. p. 615.

c) Hiſt. lit. Germ. Vol. III. p. 120 ſeq. addi poteſt MATTHESII Vita Lutheri, vbi multa quoque de Philippo occurrunt.

d) Baſil. 1562. 8.

e) loc. cit. p. 88.

f) Vid. WOLF. l. c. Praef. p. 10. Cat. Reimmann. p. 110.

ff) Conf. Monumenta diem annumque natalem Melanchthonis deſignantia apud CHR. IVNCKERVM in Memoria Lutheri numiſmatica, p. 141. ed. Germ.

Philippum et Rupertum: de cuius virtutibus, quibus se ipsi Maximiliano imperatori et viris principibus aliis fecit commendatissimum, multa iucunda et memorabilia narrat CAMERARIVS [g]. Ex cuius obseruationibus patet, eum non inter fabrilis artis rudimenta substitisse, sed machinis quoque bellicis affabre fabricandis feliciter insudauisse [h]. Is cum plerumque in aulis haereret, gratiosus ob artis praestantiam apud viros principes, de Philippi educatione pie prospexit auus; qui quoque, cum is patrem anno a Christo nato MDVIII amisisset, senili nostrum prudentia, grauitate et integritate cum auctoritate summa rexit educauitque. Is itaque vt agrum, quem foecundum esse mature intelligebat, sparsis literarum seminibus iusto tempore coleret, nepotem scholae patriae erudiendum commisit, et quamprimum discendis literis aetas apta fuerat, sollicite curauit, vt, quam acceperat, indoles excellentissima iusta cultura exornaretur. Inde vero abductum, quod praeceptor lue venerea infectus esset, domestico magistro formandum tradidit, Ioanni Vngero, quem se grauem annis Phorcae vidisse virumque integerrimum puram euangelii doctrinam praedicantem audiuisse scribit CAMERARIVS [i]. Huius viri memoriam conseruauisse Philippum ait WINSHEMIVS [k], donec vixit, singulari cum pietate et veneratione; sine dubio quod ad eum literarum optimarum rudimenta referret. Cum autem eam prae se indolem ferret Philippi ingenium, de qua optima quaeque sperari possent, et emineret illa vis animi, qua et celeriter perciperet, atque comprehenderet, quae tradebantur, et fideliter meminisset, et liquido exponere illa sciret, ad eam scholam traductus est, quam non sine laude regebat Portae Herciniae Georgius Simlerus, qui iurisprudentiam postea Tubingae docuit. Quo loco memorari meretur, quod CAMERARIVS [l] tradit, cum plurimis in locis, melius iam tum, quam dudum, pueritia institui et doctrina in scholis vsurpari politior coepisset, quod et bonorum auctorum scripta in manus sumerentur, et elementa quoque Graecae linguae alicubi proponerentur addiscendum, cum seniorum admiratione maxima, et ardentissima cupiditate iuniorum Simlerum initio doctrinam haud vulgandam aliquantisper arbitratum, Graecarum literarum Scholam explicuisse tantummodo aliquot discipulis suis, quos habuit carissimos, priuatim. His itaque literis dum insatiabili discendi desiderio inuigilat Philippus, linguae Graecae Latinaeque artiumque, quae ab humanitate nomen sortitae sunt elementa feliciter haurit, eaque fundamenta ponit, quibus totum postea elegantissimae eruditionis inaedificauit aedificium. Factum autem est non sine prouidentiae diuinae nutu, quae nostrum reformandis emendandisque literis destinauerat, vt in domo sororis Ioannis Capnionis, cognatione Philippo iunctae degere posset. Quo loco cum haud raro diuerteret Ioannes Reuchlinus, isque puerorum, qui ibi instituebantur, explorare ingenia soleret, facile Philippi

g) l. c. p. 2 WINSHEM. p. 286.

h) Conf. BAYLE l. c. not. A. SECKENDORF. Hist. Lutheranismi L. II. §. 57. p. 156.

i) pag. 5.

k) p. 286. Conf. B. MAII Vita Reuchl. p. 144.

l) pag. 6.

lippi indoles supra modum alacris bonarumque artium studiis intenta illius in se conuertit oculos. Is itaque attente considerare naturam pueri et ingenii profectus explorare coepit, qui cum omnibus responsionibus praecelleret, miratus Reuchlinus ingenii singularem prorsus et mirificam praestantiam, spe singulari de eo concepta acriter ad prosequendum literarum studium cohortatus est, libellos etiam quosdam ei donauit, inter quos erant plenior Grammaticae Graecae institutio, lexicon Graecum, et bibliorum codex; imposito ei, vt honestam aemulationem accenderet, pileo purpureo, quod doctoratus insigne ipse olim acceperat [m]. Et heic quoque nomen eius germanicum in Graecum Melanchthonis conuertit, vt ipse ab Hermolao Barbaro Capnionis nomen pro vernaculo Reuchlini acceperat. Ex quibus constat, errare quidem MORHOFIVM [n], qui Reuchlinum inter praeceptores Melanchthonis numerat, ast plurimum tamen apud Melanchthonem adolescentem Capnionis exhortationes valuisse, vt insatiabili desiderio in bonarum literarum stadio currere pergeret. Quo ἐργοδιώκτῃ cum Philippus Latinae Graecaeque literaturae se dedisset, felicissimo conatu illa tum fundamenta iacta sunt, quibus post ea tempora splendidum doctrinae Melanchthonianae superstructum est aedificium. Ita per biennium literarum elementis haustis ad pleniorem ingenii cultum et mercatum doctrinae vberiorem Heidelbergam, quae parentis eius patria erat, missus est, anno MDIX, quo vix duodecimum aetatis annum exegerat. Ibi quamuis admodum adolescens ob ingenii rarissimi praestantiam morumque suauitatem atque venustatem adeo carus bonis omnibus fuit, vt cum in domo Pallantis Spangelii theologi versaretur, isque eius integritatem, virtutem et doctrinam mire depraedicaret, comes Ludouicus a Löwenstein eum liberorum suorum praeceptorem deligeret. Meruit itaque inter pueros praecoces a BAILLETO praedicari [o], eo meliori iure, quo maiori eius postea eruditio enituit, nec hanc ei gloriam ringens quidem etiam apud hostes veritatis eripuit inuidia. Plurimum autem ad augendam Philippi eruditionem contulit honesta cum viris doctissimis, qua in domo Pallantis fruebatur, conuersatio, inter quos maxime familiariter vsus est Petro Sturmio Argentoratensi, Iacobi fratre. Cui cum tunc priuatus doctor adesset Iacobus Wimphelingius, vir vt optimus et integerrimus, ita eruditissimus, et tum temporis inter literatissimos suae aetatis homines numeratus [p], eius amicitia ad augendas doctrinae diuitias Melanchthoni iuueni fuit vtilissima. Sed et alios viros doctos amicos habuit, qui cum dicendi fingendique facilitate excellerent, in

m) WINSHEM. p. 287. CAMERAR. p. 9. MAIVS l. c. p. 145.

n) Polyhist. T. I. L. I. c. 19. p. 223.

o) De Pueris praecocibus p. 129. Conf. BAYLE l. c. not. B.

p) Iacobus Wimphelingius Sletstadio-Alsatus natus est anno 1449. haustis sacrarum disciplinarum iurisque pontificii praeceptis in academiis Friburgensi, Basileensi, Erfordiensi ac Heidelbergensi, Spiram ad obeundum ecclesiastae munus ob disertissimam concionandi rationem vocatus est anno 1494. seculi tamen pertaesus, deposito munere Heidelbergam profectus, ibique et auctores optimos interpretatus est, et iuuenes formare

vtroque orationis genere, haud ſegniter ſe exercuit, et vtriusque copiam illam ſibi comparauit, quam hodienum in viro ſummo miramur. Neque tamen ſeueriores diſciplinas neglexit, ſed philoſophiae ſtudio ſe quoque tradidit, tanta ingenii, quod acute videbat, et in quaeſtionum nexus facillime penetrabat, fecilitate, vt narrat WINSHEMIVS [r], Melanchthonem quaeſtiones Gordio nodo difficilius explicabiles de propoſitionibus modalibus, itemque de vniuerſalibus realibus, quae multum rixarum inter diſputantes pariebant, diſſoluiſſe, et certamina haec cum magna omnium admiratione ſuſtuliſſe. Placuiſſe autem Melanchthoni Nominalium partes, quae in iſta ſchola dominabantur, *praecedenti* iam *Tomo* docuimus, et alibi [r] quoque eius rei teſtes excitauimus. Praeter philoſophiam autem Graecae linguae colendae diligentiam ſuam tribuit, ſcripſitque eo tempore *Rudimenta Graecae linguae*, quae poſtea in publicum edita ſunt. Ita ſupra aetatis menſuram eruditionis fructibus maturus primam, quam vocant lauream anno MDXI, quatuordecim annos natus accepit, ipſum magiſterii philoſophici honorem conſecuturus, niſi adoleſcentia obſtitiſſet. Triennio ita apud Heidelbergenſes exacto, cum inimica ei eſſet quotannis in auctumno coeli grauitas, quae febrim concitare ſolebat, a matre periculum metuente in Tubingenſem ſcholam translatus eſt. In quo literarum mercatu cum eo tempore omnis generis diſciplinarum doctores praeſtantiſſimi viuerent [s], a quorum ore pendebat iuuentus, campum Philippus ingreſſus eſt patentiſſimum, in quo non modo animi diuitias honeſtarum diſciplinarum ſtudiis partas mirifice augeret, ſed et congeſtos eruditionis theſauros aliis panderet. Itaque audiuit ibi et theologos, et iurisconſultos et medicos, et libros omnium profeſſionum optimos inſpexit, et ex omni eruditionis apparatu ſibi copias comparauit affluentiſſimas. Cum autem elegans ingenium nutriret, quod et perſpicuitatis eſſet amantiſſimum, et ad certum vitae humanae fructum omnia referret, valde illi diſplicuerunt obſcurae et ſpinoſae intricataeque quaeſtiones, quorum nugatoria, vt ait CAMERARIVS [ſ], ſubtilitate exercebantur et defatigabantur ingenia. Idem narrat WINSHEMIVS [t], teſtatus, ſolitum Philippum

formare paedagogumque ſelectis ingeniis ſe praebere non erubuit. Inter quos adoleſcentes fuere optimi, Petrus et Iacobus Sturmii, et comites Leoniſtenii. Monachorum vero perſecutionibus moleſtiſſimis expugnatus in patriam redux vitam otioſam egit vsque ad annum 1528. quo obiit. Vid. Vita eius apud ADAM. Vit. theol. p. 21. et ſcriptores Hiſt. lit. eccleſiaſt. DVPINIVM T. XIV. p. 117. CAVEVM p. 117. add. STRVVII Bibl. antiq. T. I. p. 237. Non imparatum habuiſſe animum a philoſophia, ex libris de Conditione boni principis, et de Adoleſcentia liquet. Vſus eſt TRITHEMIO familiariter, quem de eo vide de Vir. illuſtr. Germ. c. 263. et de S. E. c. 925. p. 222. 223. 263.

q) pag. 288.

r) Hiſtor. de Ideis ſect. II. §. 4. p. 207.

s) Inter eos amicitia imprimis Philippo interceſſit cum Henrico Bebelio, et Ioanne Braſſicano, vid. CAMERAR. p. 14. Henricus Bebelius autem Iuſtingo-Sueuus, hiſtoriae peritia tum maxime enitebat, vt ex ſcriptis eius conſtat apud SCHARDIVM, GOLDASTVM et FREHERVM in notiſſimis Collectionibus ſcriptorum rerum Germanicarum. Alia enarrat SIMLERVS ad Geſneri Bibl. conf. FABRIC. Bibl. Lat. med. T. II. p. 492. Hinc Melanchthonis diligentia in ſtudio Hiſtorico.

ſ) pag. 15.

t) p. 289. Valde tum arriſiſſe Ethicam Ariſtotelicam hominibus, mirum haud eſt, inter coecos enim luſcus imperabat, et inter nugatores egre-

lippum de his ineptis et inutilibus disputationibus in rebus grauissimis multa ridicula ipsorum deliramenta commemorare. Inter quae hoc quoque fuisse ait: monachum quendam pro concione omissa euangeliorum doctrina ethicam Aristotelis explicasse, non paruo audientium studio, qui cupidius Aristotelica cognouissent, quam fabulas aniles, quibus implere templa illius barbaricae superstitionis temporibus vsitatum fuerit. Philippus autem, quem non nisi solida delectabant, ingenii aciem potissimum ad sacram scripturam conuertit, quam cum aliquando in templo in manibus tenens legisset, ideo suspectus factus est, adeo diuinioris sapientiae studium eo tempore refrixerat. Post haec veterum potissimum auctorum lectioni se tradidit, et praecipuos in quouis disciplinarum genere scriptores veteres attente legit. Tum viuentium doctorum optimos sibi magistros elegit, et praeter Henricum Bebelium et Ioannem Brassicanum, Franciscum Stadianum in philosophia audiuit, et hunc praecipue coluit et dilexit. Cuius haud obscurum reliquit MELANCHTHON u) testimonium hoc loco non omittendum, eo quod ex illo constet, Stadianum ad resuscitandum elegantiorem Peripateticae philosophiae habitum, auctore potissimum et instigatore Melanchthone multum tribuisse. Narrat enim, „Stadianum, eruditione ac vitae genere tali fuisse, vt a bonis doctisque „omnibus certatim diligi mereretur, adeoque eo se vt fratre semper fami„liarissime vsum esse. Eum Analytica posteriora Sueuicae iuuentuti anno „superiori praelecturum accepisse a se Themistii libellos Latine redditos „ab Hermolao Barbaro. Addidisse se quaedam e Philopono transcripta, „admonuisseque illic ab Aristotele rhetorica doceri. Legisse haec Stadi„anum, relegisseque, et quo fuerit iudicio, protinus ad scopum aduortisse „animum, ibi re penitus cognita et pro ingenii sui felicitate aucta illustrata„que tot notabilibus, acceptionibus, distinctionibus exauctoratis, caussam „integram vellet recuperatorio iudicio restituisse, scholae simpliciter ac can„dide summam rei τὸ ἄλφα καὶ ὠμέγα traditurum. Adhaec male precatum „nugis obnixe a se contendisse, Aristoteli purgando socias manus adiice„ret; conaturum omnia sese pro viribus, vti artium elementa vindicta „barbarorum liberarentur. Primi nominis studia a sordibus recipi non „posse, nisi purgatis adolescentiae rudimentis. Id fere quemque in sum„mis posse, quod in infimis assueuerit. In summa omnia sibi de grandio„ribus polliceri, si exercendae iuuentae ratio melior iniretur. Placuisse „amici consilium et negotium vna literarium se suscepisse. Ex quo loco memora-

egregie sapiebat Aristoteles. Vnde factum, vt ipsi Melanchthoni atque Luthero mirifice illa placeret, vt ex testimoniis Act. phil. Vol. II. p. 589. allatis manifestum est. Non vero Tubingae tantum sed Heidelbergae quoque Aristotelem pro concione explicatum esse obseruat MELCH. ADAMVS, Vit. philos. p. 186. Iucundamque simili de re narrationem ex GASMERI Vita Lampadii recitat ELSWICHIVS de Fortuna Aristotelis in Academ. Prot. §. 12. p. 33. dignam, quae ibi tota legatur. Lepidum enim fuit, Ioannem Grouium Brunsuigae in concionibus ad Aristotelem saepius prouocantem, cum orationem sacram his verbis incepisset: Sic dicit Aristoteles, excitato per sutorem quendam campanae sono ad silentium redactum, exque suggestu sacro ipsaque vrbe cum Aristotele suo expulsum fuisse.

u) Orat. de Studiis corrigendis Declamat. T. I. p. 502.

memorabili clarum eſt, Stadianum inter primos referendum eſſe, quibus cum Melanchthone debetur purgati reſtitutique inter Germanos honoris Peripatetici gloria, inque eo iam tum verſatam fuiſſe Philippi adhuc iuuenis induſtriam, vt natiuam Ariſtotelis philoſophiam barbariei Scholaſticae ſitu plane obductam ex ſqualore puluereque reſuſcitaret, ſicque planiorem philoſophandi viam reſtitueret. Praeter philoſophiam mathematicarum diſciplinarum praecepta Melanchthon a Ioanne Stoefflero * didicit, cuius tunc maxima in hoc eruditionis genere erat fama atque exiſtimatio. Neque vero a ſolo praeceptorum ore pendendum eſſe ſtatuit, ſed et Graecos ſcriptores aſſidue legendos ſibi ſumſit, in quo labore ſocium habuit Ioannem Oecolampadium. A quo Rudolphi Agricolae dialecticam dono accepit, quo monſtrante laetiorem ipſe poſtea viam in dialectica tenuit. Et haec quidem ſtudiorum philoſophicorum et philologicorum Philippi tyrocinia fuere, quibus rite poſitis et abſolutis anno aetatis XVII, qui erat a Chriſto nato decimus tertius ſupra milleſimum trecenteſimum, magiſtri philoſophiae titulum atque iura ſuſcepit.

Melanchthonis de literis et philoſophia merita docendo Tubingae acquiſita.

§ XLVI. Hoc axiomate auctus Melanchthon cum indefeſſa hactenus diligentia animi diuitias congeſſiſſet, ad explicandos communicandosque cum aliis theſauros eruditionis animum applicuit. Priuatim vero Virgilium atque Terentium adoleſcentibus expoſuit, eo quod in humaniori diſciplina egregie valeret. Quod cum publice innotuiſſet, lectio illi oratoria demandata eſt, quod commouit eum, vt Ciceronem quoque atque Liuium, quos optimos Latinae linguae dicendique auctores nouerat, praelegeret. Et vt ex omni ſe parte vtilem reipublicae eruditae praeſtaret, moleſtam quoque officinarum typographicarum inſpectionem non refugit; cumque eo tempore Thomas Anſelmus typographus Tubingenſis editione librorum eruditione praeſtantium rem literariam iuuare pro virili conſtituiſſet, illi operam Philippus addixit ſuam. Et tum grande illud hiſtoriarum volumen a NAVCLERO corraſum magis ineptarumque fabularum farragine corruptum, quam accurate conſcriptum, recognouit, infinita, quae vel ſuperuacanea erant, vel fide indigna, reſecuit, confuſa in ordinem redegit, corrupta emendauit, mutila compleuit, alium-

*) Etiam hic Iuſtingae in Sueuis natus fuit, Vid. ADAMI Vit. philoſ. p. 73. BAYLE Dict. T. IV. Art. Stoffler p. 285. et qui paſſim eius meminit M. CRVSIVS, in Ann. Sueuicis. Cum naturali inclinatione ad matheſeos ſtudium ferretur, pro ſuae aetatis conditione in eo plurimum profecit. Fatale eius Bibliothecae, chartis inſtrumentisque mathematicis incendium fuit, quod omnem ſupellectilem eius librariam conſumſit, Quia autem Sebaſtianus Munſterus eius Mſc. et quaecunque ille inuenerat, ſibi deſcripſerat, hac ratione diligentiſſimi viri labores conſeruati ad poſteros ſunt, Munſtero tamen egregie eo vitulo arante. Obiit octogenarius anno 1533. XIII. Cal. Mart. relictis Ephimeridibus, ratione compoſitionis aſtrolabiorum, Comm. in Procli Sphaeram, Tr. de duplici proiectione terrae in planum, aliisque de quibus poſt GESNERVM videndus VOSSIVS de Scient. mathem. p. 186. Inclaruit praedictionibus aſtrologicis: Diluuium enim in annum 1524. mundique finem in annum 1558. definiebat, in vtroque falſus. Vid. BAYLE l. c. not. B. Si CALVISIO ad ann. 1531. fides, mortis genus ex camerae corruentis vel potius repoſitorii collapſi conquaſſatione ſibi quoque praedixit. Alii tamen peſte extinctum eſſe referunt.

aliumque prorsus et concinniorem multo vultum libro reddidit, effecitque, vt maiori in posterum vtilitate liber ille legi adhiberique posset, et a multis adpeteretur [y]. Eo vero sexennio, quod in Tubingensi academia Melanchthon exegit, frequentissima ei multaque fuit occasio, cum Capnione conuersandi, quae res studia Melanchthonis literaria valde adiuuit. Quotiescunque enim Stutgardia Tubingam diuertebatur Capnio, in Scholastico apud Philippum diuersoriolo commorari, quam commodiorem locum deligere maluit. Cumque in eodem cum illo collegio cibum caperet, fauentissima illi occasio inde enata est, ex abundantissimae viri illius celeberrimi doctrinae penu sua horrea locupletandi. Sed et alia illi ratio Capnionem deuinxit. Feruebant enim eo tempore certamina, quae Reuchlino cum monachis quibusdam ex familia Dominici et Coloniensibus theologis Iudaeomastigis intercedebant, de quibus infra in Reuchlini vita plura commemorabimus [z]. Quae cum valde molesta Reuchlino accidissent, qui crudeliter ab iniquissimo bipedum genere vexabatur, suam pariter atque literarum, maxime philologicarum, quibus exitium parabatur, caussam strenue defendit, multaque scripsit, partim Romam, partim ad imperatorem missa. Haec pleraque Philippus ipse manu sua descripsit, caussamque bonam quibus potuit rationibus adiuuit. Plurimum tamen eo tempore in philosophiae studiis versata est Melanchthonis diligentia. Quae cum nugis tricisque detestandis ea aetate in academia Tubingensi mire discinderentur, tantaeque inter Nominales et Reales orirentur controuersiae, vt ad dimicationes quoque et pugnas haud raro partes discederent, concertationibus non tantum pertinacibus verborum, sed manuum quoque violentis; indignatus Philippus, contubernium bonarum artium et philosophiae studiis destinatum, in contentiosam inimicamque factionum acerrime praeliantium arenam conuerti, ad sananda ista dissidia, melioremque philosophiae sensum iuuentuti instillandum animum adiecit. Quod qua ratione fecerit, ita narrat CAMERARIUS [a]: *Philippus, qui certam docendi differendique rationem probaret, et Aristotelica in hoc genere primas tenere intelligeret, magnificas et splendidas et amplas alteras disputationes non amabat. Quamuis autem in verborum contentionibus suam sententiam ita assereret, vt aduersantes facile refelleret; id tamen eximia humanitate, et parata omnibus, qui vti vellent, opera perfecit, vt sua auctoritate inter sectas illas odia restinguerentur, et quamuis studia discreparent, voluntatum tamen maneret coniunctio.*

§. XLVII.

y) CAMERARIUS p. 16. WINSHEM. p. 290. ex his BAYLE et BAILLET. ll. cc.

z) Videndus ipse MELANCHTHON. Or. de Capnione T. III. Declam. p. 294. add. MAIUS Vita Reuchlini p. 148.

a) p. 22. 23.

Melanchthonis Vitebergam vocati merita de philosophia.

§. XLVII. Ita confecto per sexennium artium et philosophiae cursu in academia Tubingensi ad aliam literarum sedem munusque amplius Melanchthon vocatus est, cum eius dotibus et doctrina vti diuina prouidentia constituisset. Nempe cum academiam recens Vitebergae fundatam optimis et eruditissimis magistris ornare cuperet Fridericus Saxoniae dux et elector, cui a prudentia sapientis nomen haesit, isque anno MDXVIII in comitiis Augustanis Capnionem et per literas et coram interrogauisset, qua ratione nouae literarum sedi prospici conductis viris doctissimis posset, Melanchthon optimo principi a Capnione vehementer commendatus est, quippe quem ea doctrina illoque literarum cultu praestare nosset, quo non possint non ad scholam recentem magna ornamenta et vtilitas haud parua accedere [b]. Quo de consilio Capnionis digna sunt lectu, quae annotauit illustris SECKENDORFIUS [c]. Quamuis autem adhuc iuuenis esset Melanchthon, ita tamen iudicium Reuchlini apud principem valuit, vt postquam de eo conducendo ille cum Philippo egisset, is ad docendam linguam Graecam ab electore vocaretur. Cui vocationi, quae amplissimum Melanchthoni campum aperiebat orbi literato inseruiendi, paruit, inque ea vrbe VIII Cal. Septembris, vt obseruatum MELCH. ADAMO [d] appulit. Magnis iam eo tempore successibus vsa erat reformatio doctrinae a Martino Luthero instituta, qui eiectis indulgentiarum, quas vocant nundinis castiorem euangelii professionem reuocauerat: adeoque in theologiae studio cuncta nitorem spirare coeperant et emendationem prae se ferebant. Ast in philosophia artibusque liberalibus atra nox ingeniis adhuc incumbebat, cunctaque barbarie situque obduxerat. Cuius testem habemus αὐτόπτην WINSHEMIUM [e], narrantem, *adeo difficile fuisse huic calamitati mederi, cum omnia foeda barbarie ceu densa caligine obruta iacerent, vt multi barbarico coeno sepulti etsi propter principis auctoritatem palam aduersari minus auderent, tamen clam vel contemnerent, vel obtrectarent, deessent praeterea exempla Graeca, et officinarum typographicarum ministerium, ita vt auditores describere cogerentur propter exemplorum inopiam, quae explicabantur.* Neque haec ad solas literas Graecas et Latinas pertinebant, sed in philosophia quoque melior lux ingeniis non affulserat. Explicabatur enim *expositio magistri* PETRI TARTARETI *super summulas* PETRI HISPANI, *cum allegatione passuum Scoti doctoris subtilissimi*, cuius editionem procurauit Martinus Mellerstadius Pollichius, sumtus editionis suppeditauit ipse princeps elector [f]. Ex his de reliquis iudicari et ex hoc vngue leo cognosci potest. Valde haec philosophandi barbaries offendit Lutherum, qui quam male consultum esset

b) CAMERARIUS p. 24. 25.

c) Hist. Lutheranismi L. I. §. 33. add. 2. p. 44.

d) Vit. Theol. p. 330. SECKENDORF. l. c. p. 43 Non itaque hic primus fuit, qui hunc aduentus Philippi diem designauit, quod putauit COLERUS in Epist. ad Cel. HEUMANNUM Act. phil. Vol. II. p. 604. inserta, qua memoriam huius aduentus vir doctus recoluit.

e) p. 292.

f) Vid. ELSWICH. l. c. §. 8. p. 17.

esset ingeniis iuuenum philosophiam affectantibus, vt erat iudicio maximo, probe perspexerat, vt supra luculentis testimoniis demonstratum. Cum ergo Vitebergensibus Musis iunctus esset Melanchthon, mox amicitiam cum eo iniit vir magnus, illumque eo permouit, vt emendando quoque artium et philosophiae curriculo manum admoueret, eiectisque illis purgamentis Parnassi castiorem doctrinam et elegantiores libros introduceret. Quod licet innumeris, vti dictum, premeretur difficultatibus, intra paucos tamen annos, teste iterum, qui tum studiorum formandorum caussa ab ore Philippi pendebat WINSHEMIO, Philippus eam lucem non tantum linguarum, sed et ceterarum optimarum disciplinarum ibi extulit, vt vnius huius viri ingenio et opera haec schola facile ceteras in Germania academias celebritate superaret. Ipse vero Philippus cum manum operi admouisset, ad condenda noua et artium, et disciplinarum philosophicarum systemata animum adplicuit, illudque disciplinae philosophicae genus introduxit, quod in antecedentibus accurate delineauimus. Quod cum elegantia, ordine et perspicuitate se egregie commendaret, densa illa barbariei caligo, quae ingenia obsederat, suppressa, et doctrinae elegantioris lux restituta est. Ab eo tempore arctissima inter Lutherum illumque intercessit amicitia, qua communi cura laboreque restituendae veritati, profligandis erroribus, ordinandae ecclesiae, defendendae euangelii doctrinae, leuandisque, quae ex omni parte coetui puriori imminebant calamitatibus et periculis manus iunxere socias, et cum temperamento gauderent diuersissimo voluntatum tamen consensione et mira inter vtrumque concordia maximum illud saxum felicissimo successu voluerunt, quod ringente licet inuidia, immortalem fecit heroum incomparabilium memoriam [g]. De quibus tamen Philippi conatibus et laboris industria, ecclesiam quouis modo iuuandi, cum in annalibus ecclesiasticis dici soleat, pleraque etiam accurate prosecutus sit SECKENDORFIVS, hoc loco, vbi alia agenda sunt, nihil addimus. Illud tamen scriptionis nostrae scopus notare iubet, plurimum Lutheri profunditati et immenso, quo vtebatur, iudicio profuisse perspicuitatem et lucem illam ingenii, qua excellebat Philippus, eiusque elegantiam doctrinae soliditati Martini plurimum luminis addidisse. Quamuis audiendi non sint, qui Lutherum nobis barbarum et ab omni humaniori disciplina imparatum sistunt, contenduntque, Melanchthonem solum medicam manum Lutheri scriptis admouisse, elegantiam et dicendi nitorem addidisse, et ita lectori commendauisse, quod post alios insigni mendacio repetit HADR. BAILLETVS [h], ipsum enim Lutherum suo cortice nauauisse satis euictum est atque exploratum. Illud autem verum est, Lutherum consiliis Melanchthonis vsum esse, si quid sa-

g) Confer. quos laudat FABRICIVS Centifol. Luther. P. I. p. 436. P. II. p. 823. De hac amicitia extat Georgii Sabini epitaphium Melanchthonis:

Hic inuicte tuus, collega Luthere, Melanchthon
Non procul a tumulo conditur ipse tuo.
Vt pia doctrinae concordia iunxerat ambos,
Sic sacer amborum iungit hic ossa locus.

h) loc. cit. conf. SECKENDORF. l. c. TEISS. Eloges T. II. p. 36.

crarum linguarum meditationi curaeque illius occurriſſet, cum Graece doctiſſimum eſſe Philippum optime noſſet, intelligeretque, quantis artium liberalium praeſidiis, quinimmo philoſophiae quoque copiis eſſet inſtructus. Et haec quoque cauſſa fuit, cur ad thraſonem Eccium in colloquio Lipſienſi aggrediendum oppugnandumque Philippum ſecum commilitonem adduxerit. In quo congreſſu cum linguarum et philoſophiae auxilio valde Eccium Melanchthon premeret, illi impatienter Philippi doctrinam ferenti has voces expreſſit: tace tu, Philippe, ac tua ſtudia cura, nec me perturba [i]. Ab eo vero tempore promouendae cauſſae Dei, doctrinaeque euangelii tum domi apud iuuentutem, tum foris in diuerſis eccleſiis diſſeminandae confirmandaeque totus inſudauit Philippus, et ore pariter ac ſcriptis pro euangelio ſtetit, calamumque haud raro, vt in ipſis comitiis Auguſtanis anno MDXXX factum, commodauit, conuentibus plurimis interfuit, et nihil non cum Luthero egit, quod tanto negotio inſeruire poſſe intelligebat. Quae tamen enarrare omnia, et indefeſſa tanti viri in rem ſacram et eccleſiam ſtudia deſcribere huius loci haud eſt. Neque tamen magnis rebus intentus, artium et philoſophiae curam abiecit, ſed quam ſemel reſtituere coeperat diſciplinarum elegantiam augere, polire, emendareque contendit: Teſtem damus, iuſtum eius rei et intelligentem arbitrum IOACH. CAMERARIVM [k], ita de Melanchthone ſcribentem: *Scholaſticorum doctrinam publice priuatimque aſſiduo exercebat Philippus Melanchthon, optimarum artium ſtudia confirmando, et expoliendo, ordiens ab horum quaſi pueritia, et progrediens ad vltimam velut aetatem, id quod annis aliquot perfecit, vt initium cum fine denique coniungeretur et coiret, et omnis iſta tractatio orbe vno comprehenſa abſolueretur, cuius Graecum nomen eſſe placuit* ἐγκυκλοπαιδείαν. Quod conſilium vt exequeretur, et ipſe quidem iuuentutem in collegiis manu fideliter duxit, et per diſcipulos quoque, quos in iſto ſtadio feliciter currentes educauerat, duci curauit, et habitis frequenter declamationibus, ab aliis plerumque recitatis, et iunctim poſtea laudabili conſilio editis [l], de diſciplinarum et philoſophiae ſtudiis pulcherrime diſſeruit. Quae orationes imprimis illis legendae ſunt, qui, quae magni viri de artibus et philoſophia et de libris ſcriptorum veterum optimis, ſententia atque iudicium fuerit, intelligere cupiunt. Eleganter enim, et doctiſſime, magnaque perſpicuitate de grauiſſimis argumentis diſſeruit, et conſilia vbique inſperſit luculenta et vtiliſſima, et eam quoque philoſophicae hiſtoriae notitiam haud raro exhibuit, vt facile pateat, optimis ſubſidiis inſtructum ad philoſophiam eum acceſſiſſe. Vnde non ineptum laborem ſuſcepit GEORG. RICHTERVS, eccleſiaſtes Gorlicenſis, qui iudicia ſcholae Melanchthonis [m], ex

i) WINSHEM. l. c. p. 294.

k) pag. 57.

l) Prodiere quinque tomis Argentorati et Vitebergae ab an. 1544. ad an. 1565. editis. Acceſſere poſtea Tomus VI et VII 1571. 1586. vid. VOGTIVS Cat. libr. rar. p. 385. Bibl. Hamburg. Hiſtorica Cent. II. p. 141 ſeqq. Cent. III. p. 140 ſqq.

m) Titulus integer libri infrequentis hic eſt: Iudicia florentis ſcholae Melanchthonis de lectione bonorum auctorum, in omni genere diſcipli-

ex his declamationibus collegit, ex quibus ingenium Melanchthonianum ſuis facile coloribus diſcerni, et quantus in his quoque literis vir fuerit, cognoſci poteſt. His vero artium et diſciplinarum reſtituendarum ſtudiis Philippi debemus Compendia philoſophica ab eo emiſſa, *Dialecticae*, *Doctrinae moralis* et *phyſicae*, itemque *de Anima*, quorum innumerae fere proſtant editiones. In quibus epitomis philoſophicis fatetur, *ſe, includere in artium et methodi ſepta; nullum fere quoque ſuorum librorum, praeſertim philoſophicorum eſſe integrum ac abſolutum; aſt ſe commodum iuuentutis reſpicere* monuit [n], *idque in ſcholis quaerere: et quanquam ipſe multa in ſuis deſideret, ac deeſſe agnoſcat, ex ingenii ſui tarditate, iniuriis fortunae, et aularum quoque debilitate atque otii penuria: tamen minus poenitere laborum, ſi ſuperiorum annorum cogitet inſcitiam.* Quam excuſationem veram eſſe et magnopere pro Philippo valere, aequus iudex facile conceſſerit. Maxime vero inter labores philoſophicos curae fuit Melanchthoni, dialecticam perficere, eamque ab inutilibus Scholaſticorum tricis et nugatoria ſubtilitate ad vtilitatem ſcientiarum omnium traducere [o]. Ante Philippum enim vt vbique fere, ita in academia Vitebergenſi quoque tota dialecticae diſciplina inanibus ſtrophis et inutilibus cauillationibus abſoluebatur. Id quod memorabili WINSHEMII [p] loco illuſtramus, eo quod ſtatum philoſophiae eo tempore, quo eius emendationem ſuſcepit Melanchthon clariſſima in luce ponant. Ita vero ille: „Extant ab Ariſtotele ſcripti in dialectica libri multi, qui communi nomi„ne et titulo inſcribuntur, Organon logicum, quorum alii de aliis artis „partibus agunt, ſed cum in his tantum ſit caliginis et tenebrarum, vt „ſuperior aetas, quae Ariſtotelicae doctrinae pene plus, quam verbo Dei, „dedita fuit, ſe inde euoluere non poſſet, accidit, vt multi huic malo me„deri, et his tenebris lucem aliquam afferre conarentur. Hi vero cum „linguarum et dicendi artium adminiculo deſtituerentur, et in barbarico „coeno ſepulti ac infantes eſſent, nec ſcribendi aut dicendi vſum vllum „haberent, non modo hoc non potuerunt efficere aut conſequi, Ariſto„telicas tenebras vt illuſtrarent, ſed et has ipſas tenebras ipſi maioribus „tenebris, et ambagibus inuoluerunt atque obſcurarunt. Ita accidit, vt riui „fontibus magis turbidi ac limoſi eſſent. Hoc in numero cum alii multi „(fuit enim haec praecipua ſcholarum doctrina eius aetatis) tum et Tar„tareus recenſetur, eum vt praeſentem Deum haec ſchola ante aduentum „Philippi coluit, de quo, vt venuſte, ita vere luſit quidam:

Tartara quod vincis et coecae nubila mentis
Nomen conueniens ergo libelle tenes.

ſciplinarum, in quibus infinitae regulae ſtudiorum adoleſcentiae continentur; collecta ex tomis intimationum, declamationum, epiſtolarum et praefationum Philippicarum et ex aliis Philiphilipporum didacticis et orthodoxis ſcriptis in vſum iuuentutis ſcholaſticae, Viteb. 1592. Isleb. 1597. quae editio titulum habet: Criſes Melanchthonianae vid. de hoc libro STRVVIVS Introd. in Hiſt. lit. p. 397. WOLF. Praef. ad Caſaub. §. 7. p. 10. TEISSIER Elog. T. II. p. 50.

n) Epiſt. L. I. p. 350. ADAM. Vit. theol. p. 361.

o) Conf. Praef. Erotem. dialect.

p) p. 298.

„Reuera enim denſa caligine et tenebris plusquam tartareis inuoluti ſunt „illi commentarii. Accidit igitur in ſcholis tunc verſantibus, quod acci- „dere neceſſe fuit, vt cum totam vitam in hac pene ſola arte conſumerent, „ad eius tamen cognitionem nunquam peruenirent. Sed in puerilibus et „ſpinoſis altercationibus Scholaſticis tempus ſine fructu terebant. Cum- „que proprium ſit huius artis officium, has duas virtutes, vt inſtruat nem- „pe, vt iudicium formet, et fontes inuentionis oſtendat, ipſa vtraque hac „virtute penitus deſtituebantur. Ad iudicandum enim magis inepti erant, „quam vel vlli idiotae, inuentionis autem ne nomen quidem norant. „Inanibus tantum rixis inter ſe certabant. Socratesne an Plato curreret, „ita miſere tota illis vita labore inani ſine fructu conſumebatur". Hacte- nus ille; ex quo teſtimonio patet, ſatis magna fuiſſe merita ſummi viri, *quod*, vt hoc eiusdem ediſſeramus verbis, *haec laborioſiſſima et fideliſſima apicula peruolauerit per vniuerſos doctrinarum campos*, *atque inde ex variis ſcriptorum floſculis lectiſſimum et dulciſſimum fructum in fauos digeſſerit.* Id enim potiſſimum reſpiciebat Melanchthon, vt miſſis inu- tilibus nugis et ſuſceptis ſine fructu diſputationibus dialecticae Peripateti- cae praecepta ad verum, quem in diſciplinis reliquis habere poſſunt vſum transferrentur. Vnde iterum laudatus Philippi Encomiaſtes, iudicauit, „ſi nullo alio orbem philoſophicum beneficio praeceptor affeciſſet, quam „quod vel vnam hanc diſciplinam in tam luculentum, diſcentibus com- „modum, et obuium compendium, atque in vnum quaſi corpus contu- „lerit, et hanc lucem huic reginae ac gubernatrici diſciplinae praebuerit, „quae antea in tenebris plusquam Tartareis, quam alte et ſecure ſedebat; „tamen vel ob hoc vnum beneficium ei non poſſe pro merito gratiam re- „ferre totam in aeternum poſteritatem. Agnoſcere haec multos aliis in „locis viros doctos et bonos, proque hoc beneficio, quod Ariſtotelici „pelagi fluctibus erepti ſint, Deo gratias agere, et frui hoc beneficio di- „uino ea, qua bonos ac pios decet pietate ac gratitudine". Quae licet nimia forte dicta queant videri, facile tamen ferri et admitti poſſunt, ſi eum prioribus et inutilibus dialecticae artis vitilitigationibus Melanchtho- nis comparetur dialectica. Quae cum vitae et diſciplinarum vſibus eſſet adaptata, vniuerſi orbis philoſophici plauſum meruit. Cuius memora- bile exemplum narrat IOANNES MATHESIVS [q], qui eo tempore vixit, et ab horum virorum ore pependit: magnum quendam virum, in acade- mia Viennenſi libere faſſum eſſe, quamuis ſaepiſſime legerit Petrum de Span, nec ſe tamen nec collegas ſuos ſciuiſſe, quid ſit medius terminus in ſyllogiſmo, donec rationem eius ex Philippi dialectica didiciſſent. Val- de vero Philippo philoſophanti profuere diſciplinae mathematicae, quas eum a Stoeffelero in Tubingenſi academia didiciſſe ſupra memorauimus. Quod cur ſuſceperit, quodque ab artibus mathematicis auxilium philoſo- phiae ſperandum eſſe putauerit, cum ipſe in Declamatione *de Mathema- ticis*

q) Conc. de Vita Lutheri p. m. 65. a.

ticis disciplinis [r] luculenter expoſuerit, eum ipſum adire lectorem iubemus. Qua ratione vero hunc in finem academiae ſtudia ornauerit, et imprimis ſiderum cognitionem, accerſito eam in ſcholam Caſpare Bornero promouere ſategerit, apud CAMERARIVM [s] legi poteſt. Omnium vero maxime in Melanchthone laudandum eſſe exiſtimamus, quod philoſophiae facem praetulerit hiſtoriam; cuius luculenta paſſim exhibuit ſpecimina. Cum enim per omnis aetatis ſcripta apis inſtar vagando, vtiliſſima quaequae magno iudicio decerpſiſſet, et in vnum quaſi horreum congeſſiſſet, ex veris fontibus omnem philoſophiae hiſtoriam magno collegit digeſſitque acumine. Nec errabimus magnopere a ſcopo affirmantes, omnem aetatem Scholaſticorum ſimul ſumtam vni Melanchthoni in philoſophiae hiſtoria concedere debere, nec eius lumina attingere. Cuius ſi quis exempla cupiat, luculenta iucundaque inter declamationes haud pauca inueniet; vna vero *de Studiis veteris philoſophiae* oratio, quam ex calamo Philippi pronunciauit gener ſoceri eruditione in hoc quoque argumento non indignus Caſpar Peucerus, ſatis demonſtrabit, quam egregie Philippi doctrinam adiuuerit veteris philoſophiae cognito. Ex his vero, quae pro inſtituti ratione differuimus, ſi iis iungantur, quae in antecedentibus de philoſophandi methodo Melanchthoniana prolixe attulimus, facile de ipſa Philippi philoſophia iudicium formari poterit. Si enim vel ipſam viri ſummi ſtudiorum rationem, vel docendi, quam adumbrauimus, methodum, vel diſcipulos intueamur, ſole meridiano clarius conſtabit, non ſine vrgente ratione nos Melanchthonem inter Ariſtotelicos γνησίως tales retuliſſe, eique primum inter Proteſtantes locum recte tribuiſſe. Non diffitemur, Melanchthonem quidem Heidelbergae Tubingaeque Peripateticam doctrinam edoctum, plurimum ſibi ſatisfeciſſe viſum eſſe, quod ex Graecis Ariſtotelis interpretibus pulchriora quaedam centonibus Scholaſticis didiciſſet: cum autem ex Tubingenſi academia in Vitebergenſem euocatus eſſet, ibique contracta cum Martino Luthero amicitia, eiusque iudicandi vim admiratus audiuiſſet, quam ſtrenue ille in Ariſtotelem Scholaſticum inueheretur, ſimilia ſtatuiſſe, cumque magna, quae ex illa labe in eccleſiam redundauerant detrimenta damnaque intellexiſſet, ſatis dure de Ariſtotele fuiſſe locutum, ipſamque Lutheri ſententiam diſerta apologia defendiſſe [t]. Id enim *capite huius libri primo* euidenti teſtimoniorum nube ipſi demonſtrauimus. Nec id magnopere mirabitur, qui, vel ſummam, qua iam tum potiebatur Lutherus auctoritatem, ingentemque, quo in emendandam eccleſiae doctrinam ferebatur feruorem cogitauerit, vel expenderit, Melanchthonem vix viginti vniusque annorum aetatem ſupergreſſum, et ingenio ſubtimidum, nouum quoque in iſtis ſedibus hoſpitem, attemperauiſſe ſe eorum moribus, quos vigere eo in loco videbat. Vnde factum, vt in diſputatione quadam

r) T. III. p. 239 ſeqq. vbi Io. Regiomontani vitam enarrat. Laudatur ideo Vossio de Scient. math. p. 111. s) p. 75. 76. ADAM. Vit. phil. p. 197. t) Conf. BAYLE l. c. not. K.

dam primo isto aduentus sui tempore habita Aristotelem vanissimum sophistam vocare non erubuerit [u]. Ideo inter Aristotelis aduersarios Melanchthonem referre non dubitauit RAPINUS [x], recte ideo notatus clarissimis viris P. BAYLE [y] et G. STOLLIO [z]. Verum mutauisse cito Melanchthonem animum, vel, quod rectius dicitur, pristinam mentem illi rediisse, omnino, nisi fallimur, dicendum est. Nam vt alia sententia, et diuersa, a Luthero opinione ducebatur, putabatque, non tam ipsum Aristotelem Graecum, quam Scholasticum a Luthero damnari, inique vero ferendum esse recte statuebat, imperium Aristotelem in theologia obtinere, id quod haud contemnendis rationibus contra Didymum Fauentinum ipse demonstrarat: ita, si haec ab Aristotele separentur, satis ferri eum posse iudicabat, ratus, fore, vt si Aristoteles sibi reddatur, libereturque a seruitute Scholasticorum intraque philosophiae cancellos redactus a liminibus theologiae arceatur, emendentur quoque, quae impia atque profana eius systemati inessent, res omnis in vado sit, nec periculum ecclesiae ab eo metui debeat [a]. Qua opinione semel concepta cum ipsum Aristotelem eiusque interpretes Graecos legisset, non desperandum esse iudicauit, vt ex ipso Aristotele pulchrior restituatur philosophiae facies. Quamuis autem eclecticam philosophandi methodum melius substituisset, caussis tamen, quas supra enarrauimus impeditus, et praeiudicio sectariae philosophiae quasi compedibus vinctus, a tramite Peripatetico discedere non potuit. Qua in sententia mire confirmatus est, cum hominum ineptorum, qui Anabaptisticos errores disseminabant, furoribus omnem eiici philosophiam, omnemque accurate ratiocinandi artem pedibus conculcari, inque hoc ignorantiae asylo praesidium detestabili fanaticismo quaeri cerneret. Ex his enim sui temporis circumstantiis recte inferebat vir prouidus et supra modum acutus, opus esse philosophia quae artem ratiocinandi traderet, iustisque limitibus animum coërceret, et prudentem statuendi rationem doceret. Id quod ex illis, quae supra diximus, et ex parte quoque a CAMERARIO [b] tacta sunt, certum est atque indubitatum. Huius vero generis Aristotelicam philosophiam esse, Melanchthon iudicabat, in qua doctrinam de methodo eleganter tradi, eam autem in reliquis sectis negligi censebat, hincque valde Aristotelicam dialecticam commendabat: vt ex *praefatione ad Erotemata dialecticae* liquet [c]. Non quidem ea mentis caligine oppressus Melanchthon putandus est, vt eclecticam philosophandi rationem, quae veritates per sectas dispersas colligit, et in vsum vertit contemneret. Alia eum praecepisse, supra iam memorauimus, et notabili loco monet [d]: *Nolo philosophando quenquam nugari: ita enim fit, vt communis etiam sensus obli-*

ui-

u) Vid. Relat. innoc. 1705. p. 659. Act. philos. Vol. II. p. 594.

x) Reflexions sur la philosophie p. 451.

y) loc. cit. not. (K)

z) Hist. lit. P. II. c. 1. p. 394.

a) Conf. SECKENDORF. L. I. p. 108.

b) pag. 47.

c) Fassus id est CARAMVEL Theol. rat. T. II. p. 42.

d) De Studiis corrigendis T. I. Declam. p. 506.

uiscare. Sed ex optimis optima selige, eaque cum ad scientiam naturae tum ad mores formandos attinentia. Ea in sequentibus pluribus commendat, huicque fini obtinendo adhibendam esse eruditionem Graecam suadet, legique theologos, historicos, oratores, poëtas cupit, ita tamen, vt rem quisque ipsam adsequatur, non vmbram rerum. Huic vero scopo inseruire posse putat, et valere plurimum iudicat Aristotelis moralia, leges Platonis, Homerum fontem omnium disciplinarum, Virgilium ac Horatium. Quae omnia in sequentibus mira eruditione explicat, dignus qui ipse legatur, cum optima consilia suppeditet. Verum non haec ita ad rhombum applicuit Melanchthon, vt sectariam philosophiam omnem deserendam esse statueret; cui et obstabat temperamentum Philippi timidum, placidoque quidem animi motu profluens, at ad concipiendas maiores concitationes mentis, quas philosophiae emendatio poscebat, ineptum; et impediebat consilium exemplum maximorum virorum, qui cum philosophiam a barbariei iugo liberandum suscepissent, in sectaria tamen philosophia perstiterunt. Satis itaque philosophantium coetibus, quin et ipsi ecclesiae consultum esse vir optimus censebat, si collata philosophia, quam ex sectis optimam elegisset, cum scriptura sacra, illius defectum ex huius plenitudine suppleret emendaretque. Id enim diserto testimonio euincunt *Theses publicae* ventilationi a Philippo *anno MDXLII* expositae, quas ex tenebris iterum protraxit B. IO. CHR. COLERVS [e]; inter quas *vigesima* haec praecipit: *Prodest studiosis erudita collatio philosophiae et doctrinae, quam Deus de sua voluntate et de vita perpetua tradidit ecclesiae.* Quae si cum antecedentibus comparentur, clare demonstrant, supplementa Philippum philosophiae atque emendationem ex reuelatione quaesiuisse. Cum itaque certum statutumque esset, Melanchthoni in sectaria via philosophari, delectu inter sectas Graecanicas habito, ad Aristotelicam velut optimam peruenit, cum se illi reliquae non probauissent. Valde vero contemnebat, et velut inimicas Christianae ciuitatis decretis damnabat sectas Epicuream et Stoicam, nec meliora dare incertitudinem Academicorum iudicabat. Ita enim satis luculenter [f] *reliquae sectae plenae sunt sophistices, et absurdarum et falsarum opinionum, quae etiam moribus nocent. Nam illae hyperbolae Stoicorum sunt omnino sophisticae, bonam valetudinem, opes et similia non esse bona. Commentitia est ἀπάθεια falsa et perniciosa opinio de fato. Epicurus non philosophatur, sed scurratur, cum affirmat, omnia casu extitisse, tollit primam caussam, et dissentit in totum a vera physicorum doctrina. Fugienda est et academia, quae non seruat methodum, et sumit sibi licentiam immoderatam omnia euertendi: quod qui facere student, hos necesse est multa sophistice colligere.* Restabat itaque Pythagoreo-

e) Act. phil. l. c.

f) De Vtilit. phil. T. I. p. 353. conf. T. II. p. 360.

goreo-Platonica et Aristotelica secta. Quamuis autem Platonem tum ob doctrinae vbertatem, tum ob praeclaras de Deo diuinisque sententias magni faceret, eumque a doctis viris diligenter legendum esse contenderet, vt ex elegantissima declamatione, qua *Vitam Platonis* descripsit, et obseruationes insperfit prorsus egregias, constat, praeferendum tamen Aristotelem esse statuit ob ordinem et methodum. Duobus ea de re locis mentem suam aperuit Philippus, nempe in *Vita Platonis* [g] et in *Vita Aristotelis* [h]. Vterque legendus et comparandus cum altero, vt de vera Melanchthonis mente constet. Dabimus ipsa viri magni verba, vt euoluendi taedio lectorem liberemus, praesertim cum satis rara sint declamationum Philippi volumina, nec vbique, praesertim extra Germaniam occurrant [i]. In priori vero ita disserit: *Cum eam, quam toties Plato praedicat methodum, non saepe adhibeat, et euagetur aliquando liberius in disputando, quaedam etiam figuris inuoluat, ac volens occultet, denique cum raro pronuntiet, quid sit sentiendum, assentior adolescentibus potius proponendum esse Aristotelem, qui artes, quas tradit, explicat integras, et methodum simpliciorem, ceu filum ad regendum lectorem adhibet, et quid sit sentiendum plerumque pronuntiat. Haec in docentibus vt requirantur, multae graues caussae sunt. Vt enim satis dentibus draconis a Cadmo seges exorta est armatorum, qui inter se ipsi dimicarunt, ita, si quis serat ambiguas opiniones, exoriuntur inde variae ac perniciosae dissensiones.* Et post pauca subiicit: *Cum afferet lector Aristotelicam methodum, facile quasi intra certas metas includet eas res, quae apud Platonem late dissipatae sunt. Et hanc fuisse Aristoteli caussam arbitror, cur methodum adeo exiliter consectaretur, vt ea, quae a Platone acceperat collecta, et quadam oeconomia atque ordine distributa, posteris integre traderet. Etsi quaedam limare etiam ac corrigere voluit, rerum tamen in summa non magna est dissimilitudo. Nec difficile est prudentibus videre, vter in qua parte praestet.* Haec in sequentibus pluribus explicat, et in moralibus potissimum Platonem probat, inque iis Aristotelem illius vitulo arauisse ostendit. Verum in Aristotele laudat, *quod dialectica integra sint, et physica sint eruditius incboata ab ipsis laribus, hoc est, a primis initiis et perducta ad descriptionem naturae animalium; ethica etiam simplicius tradantur.* Inde orationem hoc epiphonemate claudit: *Amemus igitur vtrumque, et cum in Aristotele mediocriter versati fuerimus, alterum etiam propter politicas materias et propter eloquentiam legamus. Habet suos quosdam locos, propter quos eruditos delectare potest. Disputat enim satis grauiter de immortalitate animorum humanorum et philosophiae finem vbique constituit, agnitionem DEI.* Egregie quoque in fine monet, *prudentiam adhibendam esse in discernendis doctrinarum generibus, et explodendos esse ineptos illos, qui offundunt caliginem euangelio, immo obru-*

g) T. II. p. 370. h) T. III. p. 351. i) Vid. Crenius Animadu. philol. P. I. p. 13.

obruunt ac delent euangelium, cum transformant in Platonicam philosophiam. Haec illo loco Melanchthon satis dilucide et erudite. Altero loco, postquam vitam Aristotelis simili eruditione et iudicio enarrauisset, de genere philosophiae se dicturum promittit, cur Aristotelicum maxime nobis in ecclesia vsui esse arbitretur. *Constare* putat *inter omnes, maxime nobis in ecclesia opus esse dialectica, quae methodus recte informat, quae dextre definit, iuste partitur, apte connectit, iudicat et diuellit monstrosas connexiones. Hanc artem qui non norunt, lacerant materias explicandas, vt catuli panniculos. Huius artis praecepta nusquam tradere Platonem* monet. Inde Aristotelicae philosophiae commendationem auspicatus pergit: *Carere Aristotelis monumentis non possumus. Stoica non extant, et adparet intricatos labyrinthos et corruptelas artis fuisse, non simplicem disserendi viam, vtilem explicationi magnarum rerum. Venio ad physica. Haec etsi incboat in Timaeo Plato, tamen ita inuoluit numeris, et aenigmatibus, vt vaticinari potius, quam docere videatur. Aristoteles artificiose deducit nos ad aspiciendam naturam certo ordine, prima sumens exordia ex geometricis demonstrationibus, quae ostendunt, mundum finitum esse. Hac hypothesi constituta, totam rerum molem partitur. Tandem hominis et animalium descriptiones addit: et vt homini proprias actiones attribuet, adiicit ethica, in quibus virtutum caussas et ordinem in natura quaerit. Nec ego nego, plurima apud Platonem ethica reperiri sapientissime cogitata. Sed sermones sunt ambigui, multi, diuersis locis sparsi, quidam etiam in speciem absurdi. Minime vero exemplum vtile est in ecclesia, adsuefacere ingenia ad hanc disputandi licentiam, vt absurda defendantur, vt labefactentur certa, vt ambiguis opinionibus serantur certamina. Academiam igitur Pyrrhonis relinquamus, ac simpliciorem philosophiam amemus, quae non ludit inanibus praestigiis, sed res vtiles monstrat, et proprie ac diserte, quod vult, exponit, ac scapham dicit scapham.* Adeo luculenter pulchreque mentem suam de Platonis et Aristotelis philosophia, curque hanc illi et ordine et iudicio praeferendam, eam autem non abiiciendam, sed conciliandam cum Aristotele putet, exponit, vt prolixius his inhaerere, et maiori verborum ambitu Philippi ea de re sententiam explicare non sit opus. Ex his vero simul collectis, tandem definiri iusto fundamento licet, cur Aristotelis philosophiam aliis sectis Melanchthon praetulerit. Nempe sectam eligendam esse, credebat necessarium. Clara enim sunt verba eius [k]: *Mihi ad mores conducere videtur, eligere sectam, quae studium habet non rixandi, sed inquirendae veritatis, deinde quae amat moderatas opiniones.* Non ignorabat porro, cuiuis sectae suos esse errores, eosque emendandos: ast aliam sectam plus, aliam minus errorum habere, et Peripateticam

k) De Vtil. philos. T. I. p. 334. Ex his diiudicanda, quae differit ELSWICH l. c. §. 15. p. 43.

cam minus, quam ceteras errare ſibi perſuadebat [l]. Deinde requirebat potiſſimum in eccleſia talem philoſophiam, quae methodum, et ordinem atque perſpicuitatem ſuppeditaret et iuuaret. Eam autem ſolam Peripateticam eſſe cenſebat. Quae autem in Ariſtotelis philoſophia deſiderabantur, ea partim ex ſacris reuelationis paginis emendari, partim ex Platone vel ex aliis quoque ſectis ſuppleri poſſe iudicabat: exque his omnibus neceſſitatem et vtilitatem philoſophiae Ariſtotelicae concludebat, quamuis ſobrie in ea verſandum eſſe prudenter ſtatueret. Talia cum de philoſophiae ſtudio ſentiret, iuuentuti quoque illud ſectanti identidem inculcauit, et Ariſtotelem, reiectis impuris Scholaſticorum chartis, ipſum legendum eſſe monuit. Qua de re laudatae Orationes, et imprimis illae, quae *de Studiis corrigendis*, *de Vtilitate philoſophiae*, et *de Veteri philoſophia* differunt, legendae ſunt. Ita et iudicio proprio formabatur Melanchthonis ſententia de doctrina Peripatetica, et exemplo magnorum virorum confirmabatur, et, quod non ſine veriſimilitudine ſuſpicamur, amicorum, quos celeberrimos et eruditiſſimos habebat, conſilio comprobabatur. Contulit etiam aliquid ad eligendas has partes amor elegantioris literaturae, et humaniorum diſciplinarum, quas in philoſophia Peripatetica locum aptius et facilius inuenire, quam in ceteris philoſophiae generibus, ſeculum XVI vnanimi fere ſententia iudicabat. Nec ipſa quoque animi et temperamenti Melanchthoniani conditio et natura hoc loco praetereunda eſt. Quo vſum fuiſſe ſanguineo-melancholico facile ex characteribus virtutum et vitiorum, quae illi, vt erat homo, adfuerunt, intelligi poteſt, et vel ſola credulitas, et inclinatio quaedam ad ſuperſtitionem, amore aſtrologiae iudiciariae proditam, item timiditas, et ſtudium ſe diuerſis attemperandi partibus, dicendi porro copia et perſpicuitas, cum magna quadam laboris moleſtiaeque patientia, et quae his ſunt ſimilia indicant, paſſim quoque annotata a CAMERARIO. Temperauiſſe hanc mixturam animi bonitatem et rectitudinem, vt egregiae inde animi qualitates exſurgerent, laudatiſſimi viri teſtatur hiſtoria, nec ringens inficias ire poteſt inuidia: fatendum quoque, plurimum eum hac lenitate ſua interdum eccleſiae profuiſſe [m], quanquam praeter opinionem mala inde haud pauca ſaepius quoque coorta ſunt, vt ab aliis demonſtratum [n]. Id autem nemo negauerit, qui paulo accuratius intelligit, quo animo quoue temperamento vere heroico oporteat eſſe illum, qui philoſophiam emendare et ad veros atque genuinos reuocare fontes cupiat, aliam prorſus animi indolem, et fortitudinem, atque excelſam quandam et inuictam vim mentis requiri, quam in Melanchthone fuit: qui, ſi modo vtilitatem publicam detrimentum haud pati intelligeret, facile paſſus eſt vetera loco ſuo non moueri, et concedendum quid

l) Ita in iſtis Theſibus, de quibus ſupra dictum, Act. Philoſ. l. c.

m) Vid. WINSHEM. l. c.

n) Vid. Io. FRID. MAYERI Diſſ. de nimia lenitate Phil. Melanchthonis Gryphsw. 1707. 12. add. quos nominat FABR. Centifol. Luth. P. I. §. 156. p. 437. Ipſe tamen Lutherus patienter eam ferebat: Vid. IDEM P. II. p. 826.

quid eſſe temporis difficultati et hominum opinionibus ſtatuebat. Quae vt quendam animi lentorem et timiditatem, toties Melanchthoni obiectam produnt, ita ſatis cauſſam produnt, cur non cum doctrina euangelii [o], philoſophia quoque a tanto viro, his inſtructo dotibus naturae ac ingenii emendata ſit, et Ariſtoteles priſtinum obtinuerit imperium. Tacemus innumeros labores, quibus non diſtrahi modo, ſed frangi penitus vim ingenii Philippi oportuit. Cum enim domi aſſidue praelegeret, tot conſultationibus intereſſet, tot itinera ſuſciperet, poſt mortem Lutheri vero, qui ingenti ſpiritu ac vi mentis imbecillitatem Philippi toties ſuſtentauit et erexit, ſolus cum innumeris aduerſariis conflictaretur, et exhaurirentur ſpiritus controuerſiis ſynergiſticis, adiaphoriſticis et ſimilibus: mirum non eſt, nec emendandae philoſophiae, et nec Ariſtotelicae quidem perficiendae eum ſuffeciſſe, ipſumque fateri debuiſſe, imperfecta eſſe, quae in philoſophia molitus ſit. Quae quidem immortalibus meritis viri ſummi, cuius merito grata apud poſteros eſſe debet memoria, quod Germaniam noſtram barbariei coeno ſepultam erexit, et literarum illi lucem reſtituit, nihil derogant, eo quod multa tamen, ſi cum prioribus compares, atque egregia praeſtiterit, nec vnius hominis ſit, in omnibus primas tenere: at euincunt etiam, Melanchthonem interpretem magis Ariſtotelis, quam philoſophum, vel philoſophiae reformatorem fuiſſe, nec inter primae magnitudinis ſtellas in coelo philoſophico poſſe numerari. Qua de re cum acute iudicauerit Cl. HEVMANNVS [p], allatis quoque Lutheri et Scaligeri de Melanchthone cenſuris, eum adiri ipſum a lectore velimus. Laudandus tamen Melanchthon eſt, quod barbariem Scholaſticam peroſus nitidiorem philoſophiae vultum reſtituere conatus ſit, et philoſophum totum deformem a Scholaſticis tricis redditum ſibi reſtituerit, commendandus adhaec magis, quod omiſſis λεπτολογίαις et philoſophandi exilitate, quam vbique ſectatur Ariſtoteles, ad communem, quem philoſophia in vita ciuili inque diſciplinis reliquis praeſtat vſum reſpexerit, et praecepta philoſophiae, omiſſis diſputationibus otioſis, ad ſolam ingenii gloriam aucupandam comparatis, vitae inſeruire coëgerit. Quin et in eo quoque laudandus eſt, quod philoſophumena ſua eruditionis colore tinxerit, omniſque doctrinae ornatu expoliuerit, perſpicuitatem autem ſeruare diſcipulos docuerit: quorum eam imprimis virtutem fuiſſe in antecedentibus pluribus expoſuimus. Quae omnia ſatis, niſi nos egregie fallimur, euincunt, non exiguam eſſe Philippi in hiſtoria philoſophiae gloriam, quamuis cum aliis, qui ſe heroës praeſtiterunt, comparari illiſque aequiparari non poſſit. Immitius itaque cum Melanchthone agunt, quanquam diuerſo prorſus ſcopo ducti GODOFREDVS ARNOLDVS [q], et CHRISTIANVS THOMASIVS [r], qui acriter in Melanchthonem inuehuntur, quod Ariſtotelem a Luthero

o) Nempe in ea emendanda ſtrenuum ducem habebat Lutherum, in philoſophia neminem.

p) Act. phil. Vol. I. p. 601. Vol. II. p. 600.

q) Hiſt. eccleſ. et haeret. P. II. L. XVI. c. 10. §. 18. 19. 20. p. 113 ſeqq.

r) In Cautelis p. 89.

ex ecclesia eiectum, per posticam iterum admiserit, et in commendanda philosophia eius tam sedulus fuerit. Nam si concedimus, passum fuisse Philippum ea in re humani aliquid, indignum tamen viro de ecclesia literisque egregie merito tam acerbe et iniuriose ea, cum obliuione amoris et modestiae Christianae obiici: vt taceamus, facilius ferri posse, mutilam et luscam nobis reliquisse Melanchthonem philosophiam, quam nullam, sicque quod tenebriones nonnulli volunt, excoecato vtroque mentis oculo passum fuisse, vt insanae et emotae mentis somnia pro diuinis eloquiis nobis obtrudantur, quae, ratione face praeferente, velut ignes erratici dissiliunt et euanescunt. Ceterum vita et Christiana et fere philosophica vsus est Melanchthon, cumque corpore valde infirmo sustentaretur, moderatione tamen, temperantia, ordineque victus accurato vitae incommoda facile tolerauit, animi vero bonitate, rectitudine et humanitate, beneficentia quoque et ἐπιεικείᾳ se philosophum esse vere ostendit; licet lenitatis et timiditatis culpam non effugerit. Obiit morte vere pia et Christiana anno aetatis climacterico, XIII Cal. Maii A. S. R. M D LX, relicta immortali pietatis, doctrinaeque fama apud posteros [s].

§. XLVIII. Haec pro philosophiae Peripateticae incrementis Vitebergae a Melanchthone gesta sunt: idem saxum Lipsiae voluit Ioachimus Camerarius, de quo cum iam supra dictum sit, plura hic addere, ne iusto prolixiores simus, haud licet. Post hunc omnis eruditionis veteris promum-condum de Peripatetica philosophia Lipsiae praeclarissime meruit

Simon Simonius. SIMON SIMONIVS. Quamquam autem celeberrima eius viri eruditio fuit, vitae autem fata miris vicissitudinibus et ambigua fama valde memorabilia, paucae tamen sunt et disiectae quasi tabulae, quae de eo passim reperiuntur. Fragmenta historiae eius literariae collegit licet imperfecta satis P. BAYLE [t], quo centone contentos oportet nos esse, donec, qui libros infra nominandos, albisque coruis rariores euoluendi occasionem habent, ampliora suppeditent. Patria fuit Lucensis, quo vero anno, quibus parentibus editus, qua in schola philosophiae artisque salutaris praeceptis imbutus fuerit, ignoramus. Illud vero ex libris eius constat, non modo Graecae et Latinae linguae, sed et philosophiae Aristotelicae atque medicinae mysteria accurate [v] et profundius quam plerique solent, perspexisse. Cum autem vel Peripateticismi apertius profitendi cupiditate, vel dubiis, quae contra Romanae ecclesiae doctrinam fouerat, vel naturali ad mutationes et vicissitudines inclinatione, vel persecutione aduersariorum ob suspectam in religione fidem (veram enim ex his caussam definire

s) Vid. ex multis SECKEND. L. I. §. 34. p. 43. POPE-BLOVNT. Cens. cel. auct. p. 615. TEISS. Elog. T. II. p. 25. BAYLE l. c. MAGIRVS Eponymol. crit. p. 581. qui iudicia doctorum virorum de eo collegerunt.

t) Dict. T. IV. Art. Simon Simonius p. 216.

v) Aliter quidem de eo iudicat Schegkius et infantiam in phil. Aristotelica illi obiicit, parum autem fidei esse aduersario conuicia conuiciis pensanti, notum est. Certe academia Lipsiensis in progr. fun. Io. Neldelii apud WITTEN. Memor. phil. T. I. p. 57. Virum vocat „exquisiti „iudicii, et ob philosophicarum et medicarum „rerum cognitionem celebratissimum.

definire deficientibus nobis monumentis non licet) patriam reliquiſſet, ad Geneuenſes peruenit, et doctrinae elegantia atque iudicii acumine ita ſe commendauit, vt publico docendi muneri admoueretur [u]. Sed cum alia, quam confitetur eccleſia, dogmata teneret, et ex principio ſemel poſito, ex nihilo nihil fit, inſtructus rationibus Peripateticis, de eſſentia Dei ita in libro quodam ἀδεσπότῳ differeret, poſſe dici, factum eſſe filium Dei, adeoque antitrinitariis fauere videretur, vehementer a THEOD. BEZA et theologis Geneuenſibus propterea reprehenſus eſt, vt ex BEZAE *Epiſtolis LIV & LVI* conſtat, quas ad Simonium pertinere inde obſeruauit THOMAS CRENIVS [v], quia, quae in iis perſtringit Beza, omnia docuerit Simonius in lectione, qua Heidelbergae explicauit principium illud phyſicum ex nihilo nihil fit, d. XXX Dec. MDLXVII. Ex his vero epiſtolis conſtat quoque, Simonium ob ſententias heterodoxas et ſtudium conuellendi tranquillitatem eccleſiae, Geneuae bis carceri mancipatum, eccleſiaſticae quoque cenſurae ſeueritate fuiſſe coërcitum. Quod ſi vera ſunt, quae ei obiicit Beza, a Geneuenſibus ad Heidelbergenſes profugus [w] auſus eſt aſſerere: poſſe ſe multas rationes afferre, quibus ne Paulus quidem ipſe, ſi viueret, reſpondere poſſet. Fatemur tamen, ſuſpectum nobis eſſe Bezae teſtimonium, quem ſatis acerbum fuiſſe in diſſentientes conſtat, quique inimicum in Simonium fouit animum. Tam impudentis enim et impii oris hominem ſibi potuiſſe conciliare amicitiam et applauſum Thomae Eraſti, theologi Heidelbergenſis, et in academiis Proteſtantium fuiſſe commendatiſſimum, veriſimilitudine caret. Verum de hac eius apud Heidelbergenſes impietate illi ſtatuent, qui lectionem iſtam phyſicam Simonii, ad quam prouocat Crenius, legerunt. Illud certum eſt, Lipſiam eum ad tradendam philoſophiam Ariſtotelis rationalem, obeundamque ſpartam profeſſoris organi Ariſtotelici vocatum, apud Auguſtum Saxoniae electorem valde gratioſum fuiſſe, et tantam in eius eruditione philoſophica fiduciam principem poſuiſſe, vt viſitationi et reformationi vniuerſitatis adhiberetur. Liberius autem vlcera tangendo inuidiam reliquorum profeſſorum in ſe excitauiſſe; cumque impietatis ſuſpicione valde premeretur, a principe fuiſſe dimiſſum, quamuis ſub auſpicia nouae profeſſionis anno MDLXX vxorem Lipſiae duxiſſet. Haec enim ex VOGELII Annalibus Lipſienſibus excerpta in lucem protulit ὁ πάνυ CHRISTIANVS THOMASIVS [x]. Ex qua relatione patet, (quamuis viro celeberrimo ſolius inuidiae et indignationis id opus videatur) ſuſpectam fuiſſe Simonii in religione ſinceritatem, eumque ſententiis heterodoxis nominis integritati valde nocuiſſe. Quam quoque coniecturam crebrae mutationes publicae profeſſionis fidei valde confirmant. Nam a Romana eccleſia ad Reformatam et ab hac ad Lutheranam, ab ea ad Romanam iterum trans-

u) Tum librum ſcripſit contra SCHEGKII tractatum de Vnione naturali et duabus naturis in Chriſto. Vid. HVIVS Dedic. Antiſimonii.

v) Animad. P. II. p. 91.

w) SCHEGKIVS l. c.

x) Hiſt. ſap. et ſtult. Germanice editae P. II. p. 63. 163.

transiit. Teste enim eodem VOGELIO [y] in aulam Ferdinandi imperatoris concessit, Pragaeque aliquandiu haesit: in qua, miratur, auctor anonymus, infra in partes vocandus, *potuisse eum risum tenere, tamdiu simulando et mentiendo, cum in concione illa frequentissima Pragensi declamaret de religionibus, de sacerdotio &c.* Ex quibus patet, errare BAILLETVM [z], qui Lipsia profugum in Silesiam et Morauiam aufugisse dicit, nisi velis eum per has prouincias vagabundum posthaec oberrauisse. Tandem in aulam regis Poloniae Stephani Batori delatus, ibique magno in pretio habitus est. Suspicamurque eum regi a sanitate tuenda fuisse; rege enim Stephano anno MDLXXXVI viuis erepto, edidit Simonius, *Responsum ad refutationem scripti, de Sanitate, victu, aegritudine et obitu D. Stephani, Polonorum regis* [a], itemque *Scopas, quibus verritur confutatio contra iam dictum scriptum.* Quam apologiam eum opposuisse *Nicolao Buccellae, Italo, Chirurgo Anabaptistae, et istas quoque scopas contra eius aduocatos et illam confutationem innumeris mendaciorum, calumniarum, errorumque purgamentis infertum* adhibuisse, ex inscriptione libelli patet. Sed et iam ante mortem regis grauem habuisse Simonium in ea aula aduersarium, Squarcialupum quendam Thuscum Plumbinensem, ex apologia ei opposita colligi potest, cui hic titulus praefixus est [b]: *Simonius supplex ad incomparabilem virum praeclarisque suis facinoribus de vniuersa republica literaria egregie meritum Marcellum Camillum, quendam Squarcialupum Thuscum Plumbinensem triumphantem, Cracouiae anno MDLXXXV.* His tamen inimicis non obstantibus, et quamuis detestabilis illi impietas, et, (quod non sine verisimilitudine coniicimus) neglecta regis salus obiiceretur, ipse quoque quod nos Cl. AVGVSTVS BAYERVS [c] docet, vincula effugere non potuerit, eum tamen apud Sigismundum III auctoritatem obtinuisse, ex acerrimi eius aduersarii, cuius mox mentionem faciemus, obiurgatione liquet, qua ei obiicit, illum sibi in aula iustissimi regis non constare; quae scripta sunt anno MDLXXXVIII. Imo seculo XVII ineunte adhuc non sine auctoritate inter Polonos vixisse, ex libro eius intelligitur, qui *Zamoscii MDCIII*, hoc rubro prodiit: *Simonis Simonidis imagines diaetae Zamoscianae* [d]. Quo vero anno obierit, et num in ecclesiae Romanae gremio, ad quod rediit, mortuus sit, nulla hactenus coniectura detegere potuimus. Valde vero eius eruditio commendata est, ob egregiam Peripateticae philosophiae genuinae cognitionem, viris doctis. Commentarium enim in *Librum primum Nicomachorum*, bene et erudite scriptum esse iudicauit GABRIEL NAVDAEVS [e], SAMVELI RACHELIO [f] autem *ea Peripateticae philosophiae peritia et doctrina con-*

y) In Annal. Lipf. loc. cit.
z) Des fatyres perfonelles f. de Scriptoribus Anti n. 150. quem fequitur BAYLE l. c.
a) Vid. Catal. Biblioth. Vffenbachianae T. IV. p. 253.
b) MERCKL. Linden. renou. p. 979.
c) Memor. libr. rar. c. 87. p. 254 fqq.
d) Catal. Bibl. Aug. Ehingerianus p. 852.
e) Bibliograph. polit. p. 21.
f) Introd. in philof. mor. Arift. praemiffa libris Nicomach. c. 14. p. 140.

confectus dicitur, *vt merito in reliquis idem ab ipso praestitum exoptauerit, quamuis non tantum ipsum praestare, quantum in aliis desiderare* iudicet. MORHOFIVS [g] autem, *eum*, ait, *Academiam Lipsiensem docuisse* ἀριστοτελίζειν, *ac exemplo suo et praeceptis ad solidiorem philosophiam analyticam viam monstrauisse.* Nec minorem famam in re medica consecutus est, et theologica quoque apud Geneuenses attigit, quae tamen res Iacobum Schegkium medicum et Peripateticum apud Tubingenses summi nominis cum eo commisit, nescio vtrum artis salutaris, an Peripateticae philosophiae, an vtriusque laudi illi aemulo: certe indigna ex ea re tantis viris aborta est controuersia. Pertinet ea quidem ad historiam theologiae et medicinae, sed tamen prorsus intacta praetermitti hoc loco non potest, cum historiam Simonii literariam valde illustret. Nempe librum de vnione personali et duabus naturis in Christo Schegkius ediderat, rogante Io. Brentio, vt philosophiae, quo praestabat acumine calumnias a Sueuicis theologis depelleret. In quo cum pleraque Aristotelice disputauisset Simonius, vt se theologis Geneuensibus probaret, refutationem libri edidit. Qua ratione signum belli satis vehementis datum est. Cui alterum argumentum accessit, medicum. Scilicet nouam febrium malignarum theoriam, cuius tamen principia a Laurentio Iuberto Valentino acceperat, cudere coeperat Simonius, contra Galenum contendens, earum caussam non esse putredinem humoris alicuius, sed principalem caussam residere in δυσκρασίᾳ feruida flauae bilis, cuius feruore inflammatum cor febrim patiatur. Hypothesin hanc *Synopsi breuissima nouae theoriae de humoralium febrium natura periodis, signis, et curatione*, exposuit, *additis copiosissimis et accuratissimis hypomnematibus, ex disputatione de humorum differentiis atque examine sententiae a Brunone Seidelio contra Iouberti explicationem febrium humoralium allatae* [h]. Haec cum legisset Schegkius, veterem Galeni opinionem de humore putri febrium caussa defendendam ratus, *Confutationem erroris Simonis Simonii in eo argumento* [i] edidit. Hoc itaque classico dato aliquoties vtrinque infestis armis concursum est. Nam cum ea, quae disputabantur, Peripateticis principiis inniterentur, contentionis alea omnis in campo Aristotelico iacta est, diuersis ex vtraque parte libris prodeuntibus, quos qui nosse cupit, eorum inueniet indicem apud MERCKLINVM [k], ADAMVM [l], BAILLETVM [m], alios. Simonius enim cum silendum sibi non esse putaret, *Anti-Schegkianorum librum vnum* edidit, *in quo ad obiecta Schegkii respondetur, vetera eiusdem errata nonnulla inculcantur, nouaque complura peiora deteguntur* [n]. Huic libro et *Prodromum Anti-Simonii*, et, *Anatomen responsi Simonii*,

g) Polyhist. T. II. L. I. c. 11. §. 28 p. 62.
h) Vid. MERCKLINVS l. c.
i) Vid. ADAMVS l. citando. k) loc. cit.
l) Vit. Medicorum p. 300.
m) l. c. vnde sua hausit BAYLE l. c. not. E.
n) Basil. 1570. 8.

nii, mox vero poſt leuiores velitationes, integras phalanges oppoſuit edito *Anti-Simonio, in quo plures quam trecenti errores Simonii refelluntur* [o]. In his vero libellis polemicis, qui tantum non, vt fieri ſolet, penitus euanuerunt [p], indignis plane ſe modis viri hi docti exagitarunt, et errores philoſophicos obieciſſe non contenti, grauiſſimorum quoque errorum theologicorum in articulo de Chriſto poſtularunt, cum et Simonius impie docere, et ad Neſtorianos declinare, et Schegkius in dogmate de naturis in Chriſto, et perſonalitate in diuinis typum ſanorum verborum minus ſeruauiſſe et Sabellianis fauere crederetur. Videntur tamen hae indignae viris doctis et philoſophis lites breui ceſſauiſſe, quod Simonius Pragam indeque Cracouiam abiiſſet, et Schegkius paulo poſt obiiſſet. Ille vero cum more ſuo religionem magis philoſophicam, quam dominantem ſequeretur, grauioribus in Polonia accuſationibus diraque culpa preſſus eſt. Prodiit enim Cracouiae anno MDLXXXVIII libellus exiguus viginti tantum paginarum, hoc titulo: *Simonis Simonii Lucenſis primum Romani, tum Caluiniani, deinde Lutherani, denuo Romani, ſemper autem athei ſumma religio, authore D. M. S. P.* Cuius libri cum maxima ſit raritas, nec quisquam de eo inaudiuerit aliquid ante B. THEOPHILVM SPIZELIVM [q], qui primus quaedam ex eo ſatis impia et deteſtanda excerpſit, variarum coniecturarum viris doctis occaſionem dedit, vnde incerta eius facta eſt notitia [r]. Nonnulli ad Theodorum Simonium vnitariorum aſſeclam retulerunt, quod tamen temporum rationes non patiuntur [s]; certi vero quicquam de eo dixit nemo. Nuper vero Cl. AVGVSTVS BAYERVS, cuius curioſitati literariae iucundas *Memorias librorum rariorum* [ſ] debemus, ex ἀυτοψίᾳ nobis libellum deſcripſit, ita tamen, vt ſolam ex eo Simonii religionem depingeret. In eo libello σηλυτευτικῷ imputatur Simonio, *hanc eſſe eius religionem, nullam ſtatuere inter homines pietatem, et philoſophi magni eſſe religioni bellum indicere. Nempe arridere palato eius dogmata ſcholae Petri Aretini maledicentiſſimi ac foediſſimi monſtri. Symbolum catechiſmi eius hoc eſſe: coelum genitoris loco terram matris rerum omnium materiarum venerandam eſſe; non matricem eſſe intelligentiam, ſed viuificum calorem eſſe coeli formam et cauſſam perficientem; non ſe repugnare dicentibus cum Hippocrate: coeli calorem eſſe vocem illam omnia intelligentem ac ſcientem praeterita et futura: hanc coeli formam pro Deo habere, ſicque in ſymbolo ſuo Vilnae diuulgato clarius prodidiſſe. Docuiſſe quoque obiiciendo Squarcialupo: perfectam eſſe humanitatem abs-*

que

o) 1573. 4. Tubingae, vbi anno praecedente et Prodromus et Anatome quoque prodierunt.

p) Diu anxie quaeſitos tandem reculis noſtris literariis adiecimus. Vidimus autem omnem controuerſiam ad notiones et regulas Peripateticae philoſophiae rediiſſe, ſubtiliter et obſcure diſputatas, vnde libelli hi euanuerunt, non lecti.

q) Scrut. Atheiſmi II. p. 43. 44. in Infelice literatore commonef. XV. §. 3. p. 354.

r) Varias virorum eruditorum coniecturas enarrat Cl. VOGTIVS Cat. libror. rar. p. 539. 540.

s) Vixit enim Ianſenio σύγχρονος 1630. conf. MOLLER. Iſagog. ad Hiſtor. Cherſoneſi Cimbricae P. III. p. 108. BAYLE Dict. T. IV. Art. Theod. Simon p. 207. SANDIVS Biblioth. Antitrinit.

ſ) loc. cit.

que coniugio, monachos et ſacerdotes virilitatem ſuam Deo deuouiſſe: ſine coniugio maiorem futuram eſſe hominum multitudinem, idque fieri poſſe maiori cum commodo tum voluptate. &c. Haec impia dogmata in iſto libello ſatyrice refutari, et pertinaciae vsque ad ſenectutem Simonium accuſari idem teſtatur Bayerus. Difficile vero, et ſi verum fatendum, impoſſibile eſt, ex allatis de impietate Simonii iudicium ferre. Nam ex vna quidem parte valde ſuſpectum faciunt eum, et conſpirantibus teſtimoniis grauiſſimorum errorum, ipſiusque impietatis poſtulant Beza, Vogelius, Schegkius [ſſ] et Anonymus Polonus. Crebra quoque publicae profeſſionis fidei Chriſtianae mutatio animum leuem, deſultatorium religionis ſcenae ex commodo inſeruientem prodit: Peripatetica vero philoſophia eiusmodi erroribus generandis eſt aptiſſima, et imputata phyſiologia Hippocraticis, et ex parte Peripateticis placitis conformis. Aſt ex altera parte, ſuſpectum, fatemur, eſt, quod accuſationes hae omnes ex ore calamoque aduerſariorum eius prodierint; et his obiurgationibus et grauiſſimis accuſationibus non obſtantibus, Simonius Lipſiae profeſſoris munus acceperit, diuque retinuerit, et, licet dura ei et impia obiicerentur, attamen in aula electoris gratioſus fuerit. Tacemus animum aduerſariorum, quem demonſtrarunt bile et veneno tinctum. Nec ſcriptum illud Satyricum multum ponderis habere videtur, cum ſupra iam narratum ſit, habuiſſe Simonium aduerſarios in aula Nicolaum Buccellam et Squarcialupum, vtrumque συμπατριώτην, nempe Italos, ſed fortunae eius inſidiantes. Cumque anno poſt iſtam ſatyram editam ſequente Olmutii ediderit *Scopas, quibus innumera mendacia, calumniae errorumque purgamenta, quae aduocati Bucellae emiſerant, verruntur*, iuſta ſuſpicio eſt, ad obiecta eum crimina ita reſpondiſſe, vt, quod ſupra veriſimile fecimus, auctoritatem ad mortem apud Polonos tueri potuerit. Quibus rationibus ex vtraque parte probe ponderatis de religione Simonii aliquid decernere non audemus, donec ex ipſorum Simonii et aduerſariorum eius librorum inſpectione certiora hauriri queant. Illud tamen nobis nemo parum aequus et attentus non concedet, veriſimile eſſe, Simonium religionem magis Peripateticam, quam Chriſtianam expreſſiſſe: talem enim eiusmodi Vertumni obſeruare ſolent. Reliquit Simonius eruditionis Peripateticae ſpecimina complura, librum *de Senſuum inſtrumentis et de his quae ſub ſenſum cadunt* [t], *Commentarium in libros* ARISTOTELIS *de memoria et reminiſcentia;* et *Commentarium in libros ad Nicomachum: tum libellum de vera nobilitate* [u], Ienae [v] poſtea recuſum.

 §. XLIX.

ſſ) Fatendum tamen, in Schegkii eriſticis licet acerbiſſimis in Simonium, nullum ei errorem in religione obiici, praeter Neſtorianiſmum, idque conſequentia magis, quam expreſſa aſſertione. t) MORHOF. l. c. u) Lipſ. 1572. v) 1662. Apud BAYLE 1616. legitur.

Iacobus Schegkius.

§. XLIX. Eodem, quo Simonius Lipſienſem academiam ornauit, tempore in Tubingenſi ſchola magnum Peripatetica philoſophia praeſidium nacta eſt in IACOBO SCHEGKIO, cuius vitae hiſtoriam debemus, Philippo Lieblero [w], qui in cathedra phyſica apud Tubingenſes ei ſucceſſit. Natus eſt Schorndorfii in ducatu Wirtenbergenſi anno MDXI, parentibus plebeiis, ſed honeſtis, et cenſu ſatis inſtructis, vt filio ſtudiorum ſumtus ſuppeditare poſſent. Patri nomen fuit Bernardi Degen vulgo autem Schegkius dicebatur, quod tanquam notius filius ſemper poſtea retinuit. Incidit pueritia Schegkii in extrema tempora Capnionis, ex cuius ſchola cum nonnulli prodiiſſent, qui linguae Graecae et Hebraicae notitia praeſtabant, Schegkius quoque a nonnemine eorum, Ioanne Thoma, vtriusque linguae praecepta accepit, et ab eo quoque ceteris humanitatis elementis diſciplinarumque rudimentis imbutus eſt. Annos itaque natus XVII, cum fideliter artium ſemina concepiſſet, ad augendum colendumque animi fundum, quem a natura foecundum felicemque acceperat, in Tubingenſem academiam miſſus eſt. In quo ſtadio quoque tanta ſedulitate ad metam cucurrit, et philoſophiae atque philologiae myſteriis tanta fide initiatus eſt, vt anno MDXXIX, vix octodecim annos natus, in promotione facultatis philoſophicae primo inter candidatos loco lauream magiſterii, quam vocant, conſequeretur, et anno ſequenti vndeuiginti annorum iuueni lectio publica, qua bucolica Virgilii et Theognidis ſententiae explicabantur, demandaretur: cuius diligentiae et eruditionis maturae ſpecimen edidit verſionem Latinam *Gnomologiae Theognideae.* Ita per triennium cum Graecam et Latinam linguam et nonnulla quaedam philoſophica docuiſſet, omnibus ob morum elegantiam et doctrinae vbertatem commendatiſſimus, rector contubernii deſignatus eſt, eaque aetate aliis rector datus, qua regi iuuenum animi et ſolent et debent. Nihil tamen in iſto regimine fecit ſuſcepitque prudentia matura indignum, et leuitatis iuuenilis fructus prodens, ſed quinquennio iſto, quo illi muneri praefuit, iuuentuti magna cum laude praefuit. Studiis autem priuatis in theologiam incubuit, et Scholaſticorum ſpinetis abſterreri ſe paſſus haud eſt, vt non duces eorum Thomam et Scotum legeret. Ita iunctis philologiae ſacrae diuitiis, eam ſibi diſciplinarum ſacrarum comparauit notitiam, atque eruditionem, vt pro conſequenda prima laurea ſumma cum laude diſputare poſſet. Tum Conſtantiam petiit, ibique ſacris miniſterii eccleſiaſtici initiatus eſt. Eo enim tempore Conſtantiam Proteſtantium ſymbolis nomen ſubſcripſiſſe notiſſimum eſt. Vnde coniicimus, muneri eum ſacro in iſta vrbe deſtinatum fuiſſe; ſummos quoque in theologia honores eum meditatum fuiſſe, biographus eius innuit: cauſſam vero, cur

w) Ex eius oratione parentali, CRVSII Annalibus et GESNERI Bibliotheca Schegkii vitam enarrauit. MELCH. ADAMVS in Vitis Medicorum p. 200 ſeqq. quem nos quoque ſequimur. Ex eo ſua quoque hauſerunt FREH. p. 1287. et TEISSIER, Elog. T. III. p. 417.

cur ſacro ſe ordini non addixerit, non addit, ſed turbulenta tantum tempora, quae tunc inciderunt, in cauſſa fuiſſe ait. Quae qualia fuerint, hiſtoriam belli Smalcaldici, quod ea tempeſtate exarſit, et Conſtantiae exitiale fuit, cogitantem latere non poteſt. Aliam itaque ſtudiorum rationem initurus, iurisprudentiam ſibi elegit, et perſeuerauiſſet in ea via, niſi Guilelmus Bigotius, qui tunc Ariſtotelicam philoſophiam Tubingae profitebatur x), et quo amico intimo Schegkius vtebatur, illi perſuaſiſſet,

x) Non ignobile Guilelmi Bigotii inter philoſophos ſeculi XVI nomen eſt, fata autem vitaeque viciſſitudines tales fuere, vt non prorſus omitti eius memoria in hac noſtra tractatione poſſit. Diligenter in ea reſuſcitanda verſatus eſt P. Bayle Dict. T. I. art. Bigot. p. 362. relationibus ab amicis acceptis adiutus, ex cuius narratione de Bigotio haec conſtant. Natus eſt menſe Iunio anni 1502. in Galliae ducatu Cenomanenſi, Lauallii, parente ſatus Ioanne Bigotio. Miris fatorum nexibus cum eum deſtinaſſet prouidentia, in ipſa infantia ſingulares prorſus euentus habuit. Nutricem enim vix inuentam illi eſſe aiunt, eo quod dentatus ex vtero prodierit. Cumque nutrix cum tota familia peſte extingueretur, periturus erat infans Bigotius, niſi in triuio abiectum parens inueniſſet. Educationis porro cura ſatis fideli et ſollicita deſtitutus, cum prauis ſodalitiis irretiretur, fuga ſibi apud Andegauenſes conſulere coactus eſt. Ita vero calamitatibus ad frugem redire, compulſus literarum ſtudiis ſe totum tradidit, et αὐτοδίδακτος Graecam linguam, philoſophiam, aſtronomiam, medicinam et diſciplinas alias didicit. Solitudinem tamen peroſus Galliam relinquere et in Germaniam abire conſtituit, vſus comitatu oratoris Galli Guil. Bellai Langaei. In Germania vero tanta mox eius eruditionis fuit admiratio, vt organi Ariſtotelici explicatio ei Tubingae committeretur. Quo loco Schegkio ob ſtudia communia amoremque philoſophiae Peripateticae familiaritate ſumma innotuit. Cum autem diſpliceret illi methodus Philippica, quam nec ſatis accurate cum Ariſtotele conſpirare, nec minutias Stagiritae omnes proſequi contendebat, multae inde diſcordiae inter eum ac profeſſores reliquos exortae ſunt. Quo euenit, vt munere exutus alias ſedes quaerere cogeretur. Baſileam itaque abiit. Factum id eſſe anno 1536, tradit Lancelotus, cui ſua debuit Baelius: Aſt 1538 adhuc Tubingae haerentem Schegkio perſuaſiſſe, vt artem ſalutarem profiteretur, ex eius vitae hiſtoria patet. Baſileae aliquantiſper commoratus cum fortuna in Germania non arriſiſſet, ad Gallos rediit, eo quod Guilelmus Budaeus, qui illi fauebat, promiſiſſet, impetraturum ſe, vt profeſſoris regii axiomate cohoneſtaretur. Alium tamen euentum res ſortita eſt, cuius lepidam, ſi modo fabula vera eſt, cauſſam ita Melanchthon in Reſponſione contra clerum Colonienſem, et ex eo alii narrant: „Duo „ſunt", verba damus, Philippi „in Gallia viri „excellenter docti, Caſtellanus et Bigotius. Et „quia Caſtellani diſputationes crebro a rege au„diuntur, hortatur quiſpiam ex proceribus, vt „Bigotius quoque audiatur. Interrogat rex, in quo „doctrinae genere verſetur? cumque alii hono„rifico eum teſtimonio ornarent, tandem Ca„ſtellanus, qui augeri eius opinionem nolebat, „interpellans, quid, inquit, tantopere praedi„catis? eſt Ariſtotelicus. Rex interrogat, qua„lis ſit ea deſcriptio. Dicam, inquit Caſtella„nus, Ariſtoteles ariſtocratiam adfirmat melio„rem eſſe ſtatum, quam regnum. Hac voce „apud regem ſciebat ſe omnem auctoritatem „Ariſtoteli et eius ſtudioſis detraxiſſe. Cumque „rex interrogaret, an haec ſenſerit Ariſtoteles? „et ceteri id adfirmarent, audiuiſſetque, defen„dere Bigotium Ariſtotelicas ſententias, delira„re Ariſtotelem inquit, et negauit ſe defenſo„rem harum ineptiarum auditurum eſſe. Facile „vicit Caſtellanus tali iudice". Conf. Menagiana T. I. p. 173. Negat tamen haec omnia qui Caſtellani vitam ſcripſit Petrus Gallandius §. 74. p. 130. et haec Bigotium Caſtellano obtrectantem et ad Melanchthonem ſcribentem finxiſſe contendit. Quae aliis quoque rationibus non contemnendis roborat, et falſam eſſe narratiunculam contendit Bayle l. c. not. C. qui videndus. Quaecunque autem cauſſa fuerit, illud certum, publicum docendi munus apud Pariſienſes Bigotium conſequi haud potuiſſe. Interim ad Patauinam cathedram inuitatus eſt, illi tamen Nemauſenſem praetulit, magno tamen ſuo malo. Nam et haud bene ſatis cum collegis illi ſuis conuenit, et apud Toloſanos, apud quos cauſſam quandam in curia regia agebat, malorum Lernam inuenit. Vxore enim, quae duorum filiorum patrem eum fecerat, in adulterio deprehenſa, adulter Abaelardi poena exſectis virilibus affectus eſt. Quod factum cum ipſi Bigotio ab aduerſariis tribueretur, accedentibus aliis accuſationibus, grauem ei dicam et atrocem accuſationem concitauit. Citatus ad carcerem, ipſe quidem, cauſſae ſuae fiſus Bigotius comparuit, ſed malo euentu: Diu enim captiuus detentus, haud ſemel de capite periclitatus eſt. Tandem vinculis quidem, non vero miſeriae ereptus eſt, exul enim abire, et vitam ſatis miſere tolerare coactus eſt. Quae ipſe ex parte narrat in Praeludio Chriſtianae philoſophiae, cum aliorum tum hominis ſubſtantiam luculentis exprimente rationibus Toloſae 1549. 4. edito. Ceterum hunc pene ſolum ſummum ius tueri in „condita philoſophia", dixit Ivl. Caes. Scaliger Exerc. CCCVII. p. 946.

vt artem potius ſalutarem eligeret, ſine dubio, quod hanc melius conuenire homini philoſophanti, et pulchriorem occaſionem offerre crederet, de rebus naturalibus ſecundum principia phyſiologiae Peripateticae diſpiciendi. In ea enim adeo iam tum valebat, vt annos natus XXVII *Diſputationibus Acroamaticis in Ariſtotelem* magnam celebritatem conſequeretur. Medicinae ita adyta perreptando, eius artis myſteria tanta celeritate et felicitate didicit, vt ſummi in ea honores illi plaudente academia Tubingenſi tribuerentur. Praxin tamen medicam non exercuit, ſed conſiliis modo aegros adiuuit, contentus in artis medicae ſtadio philoſophiae cognitionem, quam praeſtantiſſimam fouebat, exercuiſſe. Totum enim ſe philoſophiae dederat, vnde publice quoque Ariſtotelem, priuatim phyſicam, ethicam et logicam ſecundum Peripatetica principia explicuit. Qua ratione cum doctrinae eius praeſtantia valde in aula principis Wirtembergici commendaretur, anno MDLIII medicinam quoque publice explicare iuſſus eſt. In qua cum Galenum ſibi ducem elegiſſet, et Peripateticam ei phyſiologiam iunxiſſet, pro vtraque tanquam pro aris et focis pugnauit: cuius ſpecimen eſſe poteſt controuerſia cum Simonio de febrium natura et cauſſa agitata, quam §. praecedente tetigimus. Quoniam tamen ille omnium optime inter Germanos Ariſtotelis mentem aſſecutus eſſe credebatur, obticuerat autem in Tubingenſi Schola aliquamdiu dialectica Ariſtotelis, anno MDLXIV eius organon explicare, et rationalem quoque philoſophiam tradere iuſſus eſt. Quam ſpartam decennio tanta fide et induſtria ornauit, vt nimia lectionis contentione oculorum acies hebeſceret, tandemque coecitatem illi contraheret. Quam calamitatem animo vere philoſophico tulit, cumque nonnemo coecitatem tollere ei ſponderet, reiecto ophthalmico reſpondit: ſe multa in vita vidiſſe, quae maluiſſet non videre: optare ad nonnulla etiam ſurdum fuiſſe. In ea autem oculorum caligine mentis acies non hebetata eſt, quam non piis modo, vt Chriſtianum philoſophum decet, meditationibus, ſed philoſophicis quoque cogitationibus, leuauit, nepotibus, quos ad ſe receperat, philoſophiam explicuit, multa quoque eo coecitatis tempore dictauit et medica, et philoſophica, inter quae et eriſtica illa contra Simonium fuere, et alia quaedam etiam phyſica, itemque libellus dialecticus *de Syllogiſmo apatetico:* et haec quidem omnia typis vulgata nonnulla domi aſſeruata ſunt, interque ea libellus *de Modis vnius et entis.* Tandem apoplexia correptus, cum ſenectutis extremae debilitas viriumque defectio acceſſiſſet, valde in literarum curriculo retardatus eſt, paulisper tamen a genero Hieronymo Bauſchio reſtitutus, vt ſe otio daret, licet honeſtiſſimo, commoueri non potuit: ſenexque capularis *Tractationum phyſicarum et medicarum* tomum edidit, et *Commentaria in Topica Ariſtotelis* longe ante a ſe conſcripta recognouit. Tandem vitae finem appropinquantem ſentiens, pie, et vt Chriſtianum decet, praeparatus animam VII idus Mai. an. MDLXXXVII, aetatis ſeptuageſimo

ſepti-

ſeptimo Deo reddidit. Magna fuit Schegkii et viuentis et ad plures abeuntis exiſtimatio, et fama eruditionis admodum praeclara et eximia, cum et moribus viueret inculpatis, et doctrina pleroſque antecelleret. Praeter linguas enim Latinam, Graecam, Hebraicam, in hiſtoria, eloquentia, et mathematicis diſciplinis ſumma cum laude verſatus eſt, nec in theologia et arte medica locum Muſa Schegkiana occupauit infimum. Cuius teſtes cum nonnullos adduxerit ANT. TEISSIERIVS[y], ille ipſe, ne longi ſimus, videndus eſt. Omnium tamen maxime ob inſignem cognitionem philoſophicam, quam habebat, commendatus, et Germanorum Peripateticorum princeps ſua aetate habitus eſt. Teſtem damus Schegkii diſcipulum NICOLAVM TAVRELLVM [z], qui eum tum temporis philoſophorum Peripateticorum principem fuiſſe refert, narratque, non Tubingae modo, verum etiam in aliis omnibus Germaniae ſcholis Schegkianam philoſophiam obſeruari atque vigere: quamuis, raro licet, Schegkio interdum viſum fuerit ab Ariſtotele recedere *. Similia de eo praedicat HENRICVS BOECLERVS **. Memorabile autem eſt, quod de ſtudiis eius philoſophicis tradit eius biographus, *cum arderet amore philoſophiae, nec domi haberet magiſtros, nec foris quaerere poſſet, ſalutari conſilio Ariſtotelis et Platonis lectionem aggreſſum* [a], *vtrumque inter ſe contuliſſe, tantumque profeciſſe, vt omnes philoſophiae partes in academia Tubingenſi immo in tota Germania ante ipſum coeno ſophiſtico miſere contaminatas* [b], *priſtino nitori reſtitueret, eiusque doctiſſimis laboribus non Germani ſolum, ſed exterae etiam nationes magna cum vtilitate fruantur, et praeceptorem praecipuum agnoſcant et depraedicent.* Id quod verum eſſe, ipſa librorum Schegkianorum docet inſpectio, in quibus magna vis Peripateticae doctrinae regnat. Recte itaque de Schegkio pronunciauit nonnemo [c]: *Eum philoſophiam Peripateticam, perpetuo tanquam ἔργον perſecutum, vt e tenebris Scholaſticorum iterum erueretur, illiusque vſus in omnibus diſciplinis incomparabilis toti orbi pateret, legendo inque publicum meditationes ſuas edendo, vnice operam ſuam addixiſſe.* Et tentauit quidem Stoica quoque, et ARRIANI *Diſſertationes Epicteteas* in Latinum ſermonem transtulit: parum fauente Minerua vero hunc eum laborem ſuſcepiſſe, paſſim viris doctis obſeruatum eſt [d]: cuius praecipua cauſſa eſſe videtur, quod ſatis quidem feliciter Graecam linguam teneret, verum a Stoicae philoſophiae cognitione eſſet deſtitutus, ſine qua talis labor inutiliter ſuſcipitur. De Peripatetica philoſophia autem non accurata tantum praeceptorum Ariſtotelicorum explicatione, ſed acri quoque defenſio-

y) loc. cit. z) Dedic. Alpium caeſarum.

*) Hinc non probauit Taurellum toties ab Ariſtotele recedere, praedixitque, irritatum iri crabrones.

**) Biblioth. crit. c. 40. p. 605.

a) Vid. quae de ſtudiis ſuis Ariſtotelicae et Platonicae philoſophiae ipſe monet in Peroratione Antiſimonii p. 468.

b) Parum tribuebant Schegkiani Melanchthoni, quod Schegkius ſine dubio a Bigotio didicit. Hinc primus reſtaurator Peripateticae philoſophiae inter Germanos a ſuis habitus eſt.

c) FECHTIVS Sched. ſacr. Ex. II. p. 448. conf. MORHOF. Pol. T. II. p. 60.

d) CASAVBONVS Ep. 599. FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. IV.

fenſione [e] praeclare meruit. Naſcenti enim et vires eundo acquirenti philoſophiae Petri Rami maſcule ſe oppoſuit, et cum Ramo ipſo congreſſus eſt, qua occaſione *Hyperaſpiſten* contra Ramum edidit, ab Adamo et Teissierio in catalogo librorum Schegkii praetermiſſum. Cuius ſcribendi occaſionem dedit Ramus quatuor epiſtolis ad Schegkium datis. Quas ei controuerſias autem Genebrardus theologus Pariſienſis et theologi Tubingenſes mouerint ob librum *de Vnione perſonali et duabus naturis in Chriſto*, temeratae puritatis euangelicae eum reum agentes, alio loco exponendum eſt [f]. Id vero non omittendum, ſi fides Martino Crvsio [ff], ante mortem edita confeſſione fidei orthodoxiam eum demonſtrauiſſe. Ariſtotelicas quoque ſubtilitates conſecutus reſurrectionem eiusdem numero corporis negauit [g]. Plurima ſcripſit vir inexhauſtae diligentiae, etiam praeter adducta, partim medica, partim phyſica, partim dialectica, etiam theologica nonnulla et eriſtica, quorum catalogum habes apud Mercklinvm [h], Adamvm [i], Teissierivm [k]. Oculorum lumine priuatus cum publicum docendi munus obire amplius haud poſſet, illi ſe abdicauit, ſucceſſoremque, quem ſibi exoptauerat, habuit Andream Planerum, Bolzani apud Tirolenſes natum, et in Scholis Lindauienſi et Tubingenſi educatum; qui cum anno MDLXXIX doctoris et paulo poſt profeſſoris axioma apud Argentoratenſes obtinuiſſet, cathedram Organi Ariſtotelici et medicinae a Schegkio relictam occupauit anno MDLXXIIX, denatus an. MDCVII, aetatis LXVII, ipſe quoque de Peripatetica philoſophia haud obſcure meritus [l].

Philippus Scherbius.

§. L. Quod Tubingae Schegkius, id in Altdorfina academia PHILIPPVS SCHERBIVS fuit, qui in ſcholis Proteſtantium Germanicis merito inter anteſignanos Peripateticorum refertur. Nam et eruditionis philoſophicae praeſtantia, et doctrinae Ariſtotelicae accuratioris cognitione paucos habuit ſuae aetatis ſibi ſimiles. Dolemus modo, tenuem ſatis de hoc viro egregie de literis merito eſſe in actis literariis notitiam, nec praeter ea, quae praeclarum olim Pindi Norici decus, illuſtris Io. Iac. Baiervs, cui *Vitas medicorum Altdorfinorum* [m] debemus, qua potuit diligentia congeſſit, et quae hic inde diſperſa in ſcriptis virorum doctorum, qui iſto tempore vixerunt, inueniuntur, ſuppetere nobis alia quibus hiſtoria eius literaria iuuari queat. Fuit Philippus Scherbius ex Heluetiis Cellae Epiſcopi natus [n], quo vero anno, quibus parentibus, incertum eſt, et aeque ignotum, quibus potiſſimum praeceptoribus domi vſus ſit. Illud ex Michaëlis Piccarti, qui ab ore eius pependit, *Epiſtola* quadam

e) Dolendum autem, acerbiſſimum ſe aduerſariis in hac defenſione praeſtitiſſe, vt ex Apologeticis eius patet, quae conuiciis ſcatent.

f) Vid. praef. Apologetici contra Genebrardum Antiſimonio adiecta.

ff) Annal. Sueu. P. III. L. XII. c. 29. p. 353. c. 31. p. 359. ed. recent.

g) Reimmann. Hiſt. liter. Germ. P. IV. p. 84.

h) Linden. Renou. p. 493.

i) loc. cit.

k) loc. cit.

l) Adami Vit. Medic. p. 405.

m) pag. 15.

n) Ibid. Omeis Glor. Acad. Altdorf. p. 66. 166.

quadam *ad Hoffmannum* [o], quae inter *Richterianas* legitur, conſtat, eum in ipſa Italia philoſophiae Peripateticae ſemina concepiſſe, et imprimis Pellegrinum audiuiſſe, cuius metaphyſicam ex ore docentis exceptam, cum nemine, vt erat inuidus, communicauerit, ſed tantopere occultauerit, vt Gryphes non ita aurum ſuum cuſtodiant, vt ille ſuum Pellegrinum. Paulo vero certiora, quam quae ipſi BAIERO innotuere, de Scherbio nobiſcum olim communicauit, magni nominis in academia Baſileenſi Polyhiſtor, orbi erudito noſtraeque amicitiae nimis acerbo praematuroque fato ereptus CHRISTOPHORVS IACOBVS ISELIVS, etiam poſt funera merito deſideratiſſimus. Eo enim, conſultis albo chartisque academiae, interprete nouimus, Scherbium anno MDLXVII nomen ciuitati iſti literariae, rectore Martino Hubero, dediſſe, et haud ſegniter in literarum ſtadio cucurriſſe, peractoque itinere literario, in quo ſine dubio Pellegrinum audiuit, et a Peripateticis Italis natiuam Ariſtotelis philoſophiam didicit, tantopere doctrinae nobiliſſimae praeſtantiam demonſtrauiſſe, vt cum Nicolaus Stupanus, profeſſor organi Ariſtotelici profeſſorio munere ad tempus priuaretur, Scherbio eius vices obeundae anno MDLXXXII, LXXXIII demandarentur. Thoma Eraſto vero ex cathedra philoſophica ad medicam translato, illi in tradenda philoſophia Ariſtotelis morali anno MDLXXXIV ſucceſſor datus eſt, anno quoque ſequente ſenatui academico adſcriptus. Vix autem annum in eo munere exegerat, cum praeſtantiſſimae eruditionis Scherbianae fama commoti proceres Norici, quibus Altdorfinae ea aetate Scholae cura commiſſa fuit, eum ad hanc academiam vocarent, vt non logicam tantum et metaphyſicam, ſed medicinam quoque ſtudioſae iuuentuti explicaret [p]: id quod factum anno MDLXXXVI. Cum autem biennio poſt; erepto academiae Baſileenſi Zwingero, clariſſimi nominis medico, cathedra medica vacaret, tanta fuit Scherbianae eruditionis auctoritas, et grata celeberrimi viri recordatio, vt ad hoc munus obeundum aucto quoque ſtipendio inuitaretur. Quam vocationem licet vehementer vrgerent Baſileenſes, et erogatos quoque in Scherbii ſtudia ſumtus obtenderent, tam charus tamen Norimbergenſibus proceribus fuit Scherbius, vt interpoſita auctoritate ſua precibusque eum apud ſe retinerent. Ea enim erat iudicii, quo pollebat Scherbius, admiratio, ea praeſtantiſſimae raraeque doctrinae fama, ea philoſophiae artisque ſalutaris in illo cognitio, vt et ſtudioſa iuuentus ſummo ſtudio ab eius ore penderet, et ſenatus academicus et quotquot docendi munus obibant, ſummo eum loco ponerent, et inter praecipua ſcholae ſuae ornamenta connumerarent. Quam exiſtimationem ei imprimis

o) Epiſt. Richter. p. 579. Ex quo loco coniectura Baieri confirmatur.

p) BAIERVS l. c. IO. FABRICIVS Hiſt. Bibl. ſuae T. V. p. 510. Fallitur itaque REIMMANNVS Hiſt. lit. Germ. P. V. p. 18. et qui eum ſequitur Cel. STOLLIVS Intr. in Hiſt. liter. P. II. c. 2. §. 21. p. 439. qui philoſophiae profeſſorem tantum faciunt.

mis comparauit, tantamque excitauit opinionem profunda, quam poſſidebat Ariſtotelicae philoſophiae cognitio. Hactenus enim Philippi Melanchthonis diſcipuli in iſta academia obtinuerant, qui licet magna perſpicuitate et ſimplicitate ſumma Peripateticae philoſophiae capita traderent, ipſa tamen adyta Ariſtotelis non perreptabant, contenti ea docuiſſe, quae a praeceptore acceperant, vt ſupra iam dictum. Scherbius autem ad Altdorfinas Muſas translatus non hos riuulos conſectabatur, ſed ad fontes, ipſaque ſcripta Ariſtotelis iuuentutem ducebat, quae obſcura alias et difficilia, cum accurate intelligeret, tanta dexteritate et perſpicuitate explicuit, intimosque Stagiritae receſſus reſerauit, vt non potuerit non in illo ſeculo quod totum quoad philoſophiam Peripateticum fuit, maxima inde eum fama conſequi: praeſertim cum ope analyticae methodi ſolidam pariter et luculentam Ariſtotelicarum opinionum interpretationem exhiberet. His, quae in doctore ſummo loco haberi ſolent virtutibus acceſſit morum elegantia et iucunditas quaedam, in docendo interdum ad decoros vsque ſales progreſſa, qua attentionem auditorum mire conſeruauit excitauitque, adeo vt magna eſſet in phrontiſterio Scherbiano iuuenum doctorum frequentia, et applauſus maximus. De quo digna ſunt, quae legantur profeſſorum Altdorfienſium Casparis Hoffmanni et Io. Pavli Felwingeri teſtimonia [q]. Non vero iuuentutis tantum, literarum ſtudia in iſto Athenaeo perſequentis hoc iudicium fuiſſe, ſed magnos quoque viros, et Peripateticae philoſophiae arcanis accurate innutritos lectis eruditiſſimis Scherbii lucubrationibus eundem in modum de eo iudicaſſe, eumque inter nobiliſſima Lycei ſidera retuliſſe, facile collectis eorum teſtimoniis demonſtrari poſſet, niſi limites noſtrae tractationis obſtarent. Vnius H. Conringii [r], at quanti in his literis arbitri! iudicium ſufficere poteſt, cui immortalis vir audit, cui inter Germanos philoſophos parem difficulter inuenias, alioque loco [s] magnum eum Ariſtotelis philoſophiae apud Altdorfinos ſidus ſalutat. Tacemus Valentini Henrici Vogleri, Andreae Libauii, Michaëlis Piccarti elogia adducta a B. Baiero [ſ], quibus plura ex recentioribus quoque facile addi poſſent*, ſi id ageremus. In id vero quam maxime Scherbius incubuit, vt neglectam hactenus, certe non ſatis exultam inter Germanos philoſophiam Ariſtotelis ſinceram reſtitueret, et quam apud Italos regnare credebat felicitatem, ſuis quoque popularibus impertiret. Quem in finem cum Melanchthoniana diſplicerent, magnis multiſque ſumtibus, quos in comparandis aduehendisque ex Italia Peripateticorum ſcriptis impendit, non pepercit, tanta in excolenda philoſophia Ariſtotelica induſtria ſtudiorumque con-

q) Vid. Casp. Hofmanni Dedic. Theſium medicarum Scherbii, Felwinger. Praef. philoſ. Altdorf. Baier. l. c. p. 16.

r) Introd. in artem medicam c. 1. p. 3.

s) Not. ad Scioppii Paediam p. 160. de ciu. Prudentia p. 126. 129.

ſ) loc. c. p. 18. 19.

*) Conf. Epiſt. Richter. p. 591. Thom. Crenivs Meth. T. I. p. 424. T. III. p. 375. Morhof. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 4. p. 62. Bvdd. Annot. ad H. P. c. 6. §. 5. p. 386. Elswich. de Fort. Ariſt. in Acad. Prot. §. 23. p. 60. 61.

que contentione vſus, vt propter laboris intemperantiam amici eius interdum, qua poſſent ratione, fronte etiam et pudore poſito eum auocarent, eo quod vita eius metuerent [ſſ]. Ita vero factum, vt inter celeberrimos philoſophiae Peripateticae reſtauratores referretur, iudicaretque HERM. CONRINGIVS [t], primum eum fuiſſe, qui ſinceram rationem, ſecundum Ariſtotelis principia philoſophandi inter Germanos comprehenderit. Tanta animi delectatione, tantaque laboris induſtria cum in ſtadio Peripatetico verſaretur, mirum non eſt, intolerabile viſum eſſe Scherbio, quod inſolita audacia philoſophorum principem Petrus Ramus conuelleret, nouamque ei philoſophandi rationem, quam velut leuem et a veteri diſciplina deficientem Peripatetici mire contemnebant, ſurrogaret. Oppoſuit itaque philoſophiae Ramaeae, valde in academiis Germanis graſſanti diſſertationem [u] *pro philoſophia Peripatetica aduerſus Ramiſtas*, veteri eruditione praeclare refertam. In qua licet reprehendat Cel. REIMMANNVS [v], quod nimium affectibus dederit, nec rationum pondera ſatis trutinauerit, ignoſcendum id tamen eſt, ſummo, quem Scherbius fouit Peripateticae doctrinae amori, quo ſummam eam ſapientiam continere ſibi perſuadebat. Non diffitebuntur autem, quicunque veteris diſciplinae Peripateticae gnari attente breue ſcriptum legerint, recte iudicaſſe MORHOFIVM [w], *adeo breuem, neruoſam, elegantem, neque ſine flore eloquentiae iſtam diſputationem eſſe, vt vel vaſto libro accuratius aliquid ſcribi haud poſſit.* Huic autem ſtudio philoſophiae Peripateticae immenſo ſine dubio tribuenda eſt amicitia, quam Scherbio cum Andrea Caeſalpino interceſſiſſe ſupra in huius vita retulimus, et cuius fructus fuit, quod eius ſcripta Peripatetica vehementer iuuentuti commendauerit. Inique id tulit, qui eodem loco artem ſalutarem et philoſophiam interpretabatur, Nicolaus Taurellus, quem editis *Alpibus caeſis* Caeſalpino innumeros errores obieciſſe ſuo loco ſupra diximus, immoderatum autem Peripateticae philoſophiae ſtudium ad eclecticam quandam et magis ſanam rationem reuocaiſſe, in ſequentibus trademus. Quod licet non inuita Minerua fecerit, Taurellus, acer diſputator et ſtrenuus, valde tamen diſplicuit Scherbio, aegre in collega ferenti, contemni et ſuſpectos reddi Italos Peripateticos amicos ſuos, quorum vnum Caeſalpinum, multis Schegkiis, in qua ſchola Taurellus educatus erat, praeferebat. Hinc ſimultas nonnulla inter vtrumque philoſophum, et indignatio mutua, quam Scherbius adeo non ſuppreſſit, vt in *Praefatione epiſtolica* ad *Erneſtum Sonerum*, CAESALPINI libris *de Metallicis Norimbergae* [x] recuſis praemiſſa, eam ſatis luculenter proderet, iudicaretque, parum in ea pugna con-

ſſ) Epiſt. Richter. p. 588.

t) Praef. ad PICCARTI Iſagogen in lectionem Ariſtotelis, quae extat quoque inter CONRINGII Epiſtolas p. 323.

u) Inſerta quoque eſt Syllogae philoſophiae Altdorfinae.

v) In Calendario logico p. 91. conf. BAIERVS l. c. qui obſeruat, ea tamen moderatione fuiſſe Scherbium, vt ad atroces contumelias Henningi Rennemanni ſileret.

w) loc. cit. p. 62.

x) 1602.

contra Caesalpinum Taurellum promouisse. Nec in aliis quoque vtriusque philosophi scriptis huius simultatis vestigia desunt, praecipue in praefationibus, quae facile detegent, qui ad has circumstantias arcanas paulo curatius attenderint [y]. Ceterum fama quidem felix, familia infelix fuit Scherbius, filium enim vnicum, noxam habuit, ad incitas et infimam paupertatem tanto parente indignam redactum, vt narrat BAIERVS [z]. Podagrae vero doloribus diu vexatus, cum febris lenta accessisset, consumtis viribus quinquagenariis anno MDCV, V. Id. Iul. decessit, magno academiae luctu et desiderio. Scripsit multa, enarrata diligenter a BAIERO [*], et medica quidem, MERCKLINO [**] quoque memorata, ex parte vno fasciculo collegit CASP. HOFMANNVS [†], philosophica nonnulla philosophiae Altdorfinae inseruit IO. PAVLVS FELWINGERVS [a]. Collectae quoque vno fasce sunt dissertationes eius academicae, titulo *Thesium philosophicarum* praefixo; inter quas eminent, quae *de Libris Aristotelis acroamaticis et exotericis*, *de Differentiis analytices et dialectices ex sententia Auerrois de Differentiis rhetorices et dialectices Aristoteleae* agunt, in quibus historiae Peripateticae multa lux accenditur. Valde quoque in his thesibus laudari videas [b] scribendi rationem et ordinem, et τὸ Περιπατητικὸν, etiam in politico argumento expressum. Multa tamen medicorum adaptauit vsibus, forte ita auditoribus consulturus. Praeterea leguntur quoque nostri *Discursus politici in Aristotelis de Republica libros* [c], opus posthumum, et imperfectum, quod gloriam auctoris quam ex literis retulit non tueri, mirandum haud est, cum vltimam illi manum imponere nequiuerit. Vnde non obstat famae Scherbianae iudicium GABR. NAVDAEI [d], ob illum librum Scherbium inter Deos minorum gentium referentis. Praestat autem lucubrationes eruditorum posthumas at imperfectas abscondere, quam editis in lucem partam meritis obfuscare laudem.

Nicolaus Taurellus.

§. LI. Eodem, quo Scherbius vixit tempore, Altdorfinum Heliconem eruditione philosophica et medica ornauit NICOLAVS TAVRELLVS, cuius vitae doctrinaeque historia omnium certissime ex ipsis eius scriptis hauritur. Eam tamen praeter ADAMVM [e], et qui hunc exscripsit FREHERVM [f], tetigerunt quoque P. BAYLE [g], IO. FR. REIMMANNVS [h], IO. IAC. BAIERVS [i], et nuper Ven. FEVERLINVS [k], qui consulendi. Natus est vir acutissimi ingenii, qui si in nostra tempora incidisset, philosophum se praestitisset eclecticum nulli secundum. Cal. Decembr. anno MDXLVII. Montis belligardi, quo in loco pater ciuitatis

y) Ex his lucem capiet Michaëlis Virdungi Epigramma apud BAIERVM l. c. p. 21.
z) loc. cit. p. 17.
*) pag. 23.
**) Linden. renou. p. 921.
†) Lips. 1614. 8.
a) Ambergae 1603. 4. Helmst. 1659. 4. cura Andreae Rudolphi.
b) REIMMANN. l. c. p. 20.
c) Francofurt. 1610. conf. BAIER. l. c. REIMMANN. l. c.
d) Bibliograph. polit. p. 124.
e) Vit. medicor. p. 403.
f) Theatr. p. 1220.
g) Dict. T. IV. art. Taurellus p. 327.
h) Hist. liter. German. P. IV. p. 82.
i) Vit. medic. Altdorf. p. 1 seqq.
k) In Diss. Apolog. pro Taurello.

tatis ſcriba fuit. Qui cum in aula principis gratioſus eſſet, filio ingenii alacritate et acumine laetam ſtudiorum optimorum ſpem facienti de ſtipendio ducali proſpexit. Quibus ſubſidiis inſtructus Taurellus in Tubingenſem academiam ſeceſſit, in qua ita diligentiam probauit ſuam, vt ſtipendium ei a duce Vitenbergico Chriſtophoro augeretur. Hac in palaeſtra Taurellus ſexennio in philoſophia ab optimis magiſtris, maxime a Iacobo Schegkio exercitus eſt [l]. Qui cum ad ipſum Ariſtotelem diſcipulos duceret, Taurellus, cui nec iudicii acies, nec ingenii felicitas, nec laboris patientia deerat, adeo feliciter in myſteria Peripateticae philoſophiae penetrauit, vt ea non modo omnia recte teneret, ſed et pretium illis ſtatuere noſſet, et accurate de illis iudicaret. Dignus itaque habitus eſt, cui honores philoſophici decernerentur, anno M D LXV magiſter philoſophiae rite creatus. Sacris vero diuinioris doctrinae diſciplinis animum addixerat; at mutare conſilium et artem medicam profiteri placuit [m]; ſine dubio, quod non omnia in recepta eccleſiae doctrina probarentur. Quae quoque cauſſa fortunam eius in aula ducis impediuit. Confirmatis enim apud Baſileenſes medicae artis ſtudiis laurea quoque in ea ſumma ornatus principis Friderici, ſanitati tuendae praefectus fuiſſet, niſi theologorum ſuſpiciones obſtitiſſent. Teſtem eius rei damus ipſum TAVRELLVM ita ad hunc principem ſcribentem [n]: *Cum ſeſqui anno poſt* (MDLXII) *prudenti quorundam conſilio conſtitutum fuerat, vt tuae celſitudini ab ineunte aetate adiungerer, ea diligenter obſeruaturus, quorum ad C. T. Valetudinem ratio eſſet habenda. Sed irritum hoc infectumque fuit, neſcio quo, theologorum, ſat ſcio tamen, inani metu.* Qui metus theologorum quo fundamento nixus fuerit, facile intelligent, qui peculiares nonnullas opiniones, quas de diuinis noſter ſibi conceperat, quasque infra tangemus, cogitauerit, memineritque, quod nos docet, *Epiſtola commendatitia Simonis Sulzeri pro Taurello ad Marbachium* [o] ſcripta, *eum Colmario ad Baſileenſes concedentem ſeſe theologis Baſileenſibus frequentatione ſacrarum concionum et ſymbolorum vſu egregie approbauiſſe, ſancte etiam et religioſe pollicitum, ſe parem vitae rationem deinceps in finem vsque ſeruaturum.* Haec enim theologis Wirtenbergicis placere non poterant. Quamuis enim viro laudatiſſimo qui de religione Taurelli ex inſtituto diſquiſiuit, incertum videatur, an Taurellus reformatae religioni an vero Auguſtanae confeſſioni non variatae addictus fuerit, cum Voëtius Lutheranum vocet: recte tamen eidem viro doctiſſimo obſeruatum, Ioannem Vitenbogardum teſtari [p], theologos Heidelbergenſes agnouiſſe Taurellum profeſſum religionem reformatam. Ex adducto enim Sulzeri teſtimonio clariſſimum eſt, eum, cum Baſileae haereret, ſacrorum ſymbolorum vſu, quae teſſera eſſe ſolet publicae profeſſionis fidei,

l) Vid. Praef. Alp. caeſar.
m) Ibid.
n) Ibid.
o) In Epiſt. theol. ad Marbachium a B. Io. FECHTIO tit. Supplementi H. E. ſec. XVI. editis p. 588.
p) Hiſt. eccleſ. ἀνωνύμως editae P. IV. p. 27.

fidei, teſtatum eſſe, tranſiiſſe ſe ad Reformatae eccleſiae coetus. Facile tamen perſuaderi nobis patimur, Taurellum cum in Norimbergenſi ſchola muneri publico admoueretur, conſenſum cum A. C. inuariata fuiſſe teſtatum, ſine quo vix veriſimile videtur, eum cathedrae publicae praefectum fuiſſe, vt quoque cum Scherbio eueniſſe coniicimus, et facilius id iſto in loco, quam in terra Wirtenbergenſi fieri potuit, eo quod in academia Altdorfina vigebat Philippicum temperamentum, quod medium quaſi tenebat inter rigorem theologorum Saxonicorum, et exceſſus theologorum Reformatorum [q]. Certe addictiorem fuiſſe etiam inter A. C. inuariatam profeſſos Taurellum religioni Caluinianae obſeruatum quoque Affelmanno [r]. Verum haec de eius religione obiter. Baſileae cum legeret, magna eruditionis eius fama et exiſtimatio fuit: quam adeo valuiſſe putat B. Baiervs [s], vt profeſſoris medicinae munus illi tribueretur. Id quod inde probat vir celeberrimus, quia decanus facultatis anno MDLXXX, quatuor doctores, inter quos Scherbius fuit, creauerit. Sed fefellit virum doctiſſimum coniectura, ignorantem morem collegii medici, qui eo tempore apud Baſileenſes obtinuit. Docente enim nos, cum viueret, Cel. Iſelio, non profeſſores modo facultatis medicae illud collegium conſtituebant, ſed recipiebantur quoque et adſcribebantur eius albo alii viri docti, qui artis ſalutaris honores ſummos atque iura erant conſecuti, licet axiomate profeſſorio non aucti. Hi diuerſis functionibus collegii illius, et creandis quoque doctoribus eo tempore adhibiti ſunt, idque etiam Taurello obtigit, qui hoc nomine bis brabeutae munere functus eſt. Illud autem ex laudata Sulzeri epiſtola ad Marbachium conſtat, Taurellum, qui Iſaaci Kelleri et Samuelis Grynaei ex ſorore neptem vxorem duxerat, Baſileae propter indigenas et ciues eruditione et virtute praeſtantes publicum munus, ex quo familiam ſuſtentare poſſet, obtinere non potuiſſe, licet eruditionem in arte medica, et philoſophia toti academiae approbauiſſet: et vicariam operam Kellero per totum ſemeſtre et amplius praeſtitiſſet, cum laude et fructu auditorum: et ea propter petiiſſe a Sulzero, vt Argentoratenſibus, apud quos eo tempore profeſſio medica vacabat, commendaretur. Tandem apud Baſileenſes ethices profeſſionem nactus eſt, ſucceſſor datus Theodoro Zwingero. Quam vero reliquit, cum cathedra medica in Altdorfina academia ei anno MDLXXX oblata eſſet, quam conſcendit VIII idus Octobr. id quod ex vniuerſitatis chartophylacio obſeruatum Baiero [t]; vnde corrigendus Adamvs, et qui eum ſequitur P. Bayle [u], qui id factum eſſe III Cal. Iul. anni MDLXXXI, tradunt. Hoc loco poſitus, omnes in id vires Taurellus contulit, vt ſpartam, quam nactus erat, ornaret, id quod eo meliori ſucceſſu ab illo fieri potuit, quo maiori erat inſtru-

q) Vid. B. G. G. Zeltner. Praef. Vit. theol. Altdorf.
r) Vid. Iac. Thomaſius apud Fevrel. l. c. p. 33.
s) loc. cit.
t) loc. cit. pag. 3.
u) ll. cc.

inſtructus eruditione philoſophica et medica; quam cum inſolita mentis acies, et ingenii elegantia ad vſus auditorum orbisque literati transferret, ac induſtria ſumma et viua docentis voce et calamo prodeſſe cunctis conniteretur, magnus inde applauſus ei contigit, adeo, vt multi ſe iuuenes etiam comites et barones eius diſciplinae traderent, et conuictu eius vterentur [x]. Parum tamen diuitiarum inde ſibi acquiſiuiſſe Taurellum, BAIERO [y] obſeruatum eſt. Tandem annos natus quinquaginta nouem lue peſtifera extinctus eſt XIV Cal. Oct. anno MDCVI. Corpore ſuſtentabatur mens Taurelli exiguo, ſed ingenio vtebatur magno [z], acri, foecundo, et in nexus ratiocinationum facile penetrante; quod magna ſui comitabatur fiducia, animusque excelſus, fortis et igneus, qui ipſe quoque in ſcientiarum campo ſibi quid tribuebat, et non aliena modo, ſed propria ex fundo ſuo depromere audebat. Vnde factum, vt ab auctoritatis praeiudicio facilius pedem retraheret. Quem ingenii Taurelliani characterem ſcripta eius luculenter produnt, in quibus praeter igneam illam vim animi, qua acerrime iudicabat, et aduerſarios valde premebat, illa regnat libertas ſentiendi et quaedam confidentia, qua emendare philoſophiam potuiſſet, ſi in alia tempora incidiſſet. Teſtes damus verba eius, quibus acerrime in Caeſalpinianam philoſophiam inuehitur, ita ſcribens: „Inique tuli, ex Italia ſuperatis Alpibus aliam philoſophandi rationem, „neſcio quibus excogitatis et aſſumtis principiorum loco hypotheſibus, a „vera et Ariſtotelica philoſophia alieniſſimis, in omnes Germaniae angu„los irrepſiſſe. Et eo quidem id mihi magis graue moleſtumque fuit, „quod Caeſalpinianis his paradoxis et falſis opinionibus plurimis in „locis Germana iuuentus magna verae philoſophiae iactura imbueretur. „Vt igitur philoſophiam veterem et docto Schegkii iudicio miraque indu„ſtria excultam ab huiusmodi ſordibus repurgarem: acri certe cenſura et „laboribus aſſiduis Alpes excidi Caeſalpinianas, hoc eſt noua, et iuuentu„ti verae philoſophiae ſtudioſae noxia dogmata firmiſſimis oppugnaui ra„tionibus, et niſi me animus omnino fallit, expugnaui, diſcuſſi, et excuſſi. Ab „hoc etiam opere ſemel ſuſcepto non deſtiturus diuina fauente gratia, dum „viuam: et ſuum mea mens manusque facient officium. Veteri hos ego „philoſophiae et veritati debeo conatus“. Tacemus hederam, quam vel ipſe huic operi praefixit, vel ſuſpendi tamen paſſus eſt, dum in titulo „vocatur, „ſcriptum acre, acutum et limatum, philoſophiae ſtudioſis ad „enodandas et enucleandas controuerſias et diſputationes phyſicas difficilli„mas admodum vtile et neceſſarium“. Similia paſſim affert, contra Piccolomineum aliosque Peripateticos diſputans. Talis autem cum animo et ingenio eſſet, doctrina eius ſcriptis demonſtrata doctiſſimis, valde viris eru-

x) Maxime Poloni et Lithuani. Vid. Dedic. librorum de Mundo.

y) l. c. p. 10. 11. qui aliquot eius rei ſpecimina exhibet. Non itaque dabat Galenus Taurello opes.

z) Inde lepida nonneminis congratulatio ad Taurellum:

Corpore Taurellus, taurus es ingenio.

eruditis probata eſt, qui laudis tabulas magnificas ei ſuſpenderunt [a]. Sapiunt enim vbique iudicandi vim ſummam, et inſolitam diligentiam, quam in iis elucubrandis ſe adhibuiſſe ipſe monet [b]. Maxime vero iudicii acumen in philoſophia probauit. Cum enim *Schegkianae philoſophiae*, vt ipſe fatetur in *Dedicatione Alpium caeſarum*, *perpetuo fuiſſet ſtudioſiſſimus, ad quam ſe ſtatim ab initio ſtudii ſui philoſophici aſſuefecerat: cumque in hac complures annos perſtitiſſet, et diſcens et docens*, occaſio illi enata eſt, Ariſtotelicae philoſophiae intus et in cute, quod aiunt, pernoſcendae. Cumque tam coeca veneratione Ariſtotelem non extolleret, vt non auderet examini illius placita ſubiicere, mature, qua erat ingenii acrimonia perſpexit, quam grauiter erraret in multis philoſophia Ariſtotelis, et quam turpiter ſe darent, qui vel excuſarent errores Stagiritae, vel alienum illis ad declinandam inuidiam ſenſum affingerent. Vidit quoque et indoluit, multa eſſe inter dogmata Ariſtotelis impia ſane et Chriſtiano homini non ferenda, atque inimica diuinae reuelationis myſteriis. Aſt haec tantopere coli, pingi, commendari, in hoc ſaxo voluendo tot viros magnos occupari, vt hoſtis religionis Chriſtianae ſi non vincat, impunis tamen dimittatur, aegerrime ferebat, et pro ſacris Chriſtianae ciuitatis decretis ſancto zelo exardeſcebat. Digna ea de re ſunt, quae adſcribantur Taurelli verba, tota pietatem ſpirantia, et exemplo egregio philoſophantibus futura. Ita namque in *Praefatione Methodi medicae praedictionis* diſſerit: *Me totum ſibi Chriſtus vindicat, nec Ariſtoteli quicquam tribuetur, niſi quod Chriſtus ipſe conceſſerit, nec ſi quid obtulerit Ariſtoteles, protinus accipiam, niſi quod fuerit Chriſto acceptiſſimum. Hoc Chriſtianae mentis exemplar eſt, quod ſcholis omnibus et academiis propoſitum eſſe debebat.* Similia in *Praefatione Alpium caeſarum* monet, hoc loco, ne prolixi ſimus, non exſcribenda, ex quibus patet, id ſibi Taurellum conſtituiſſe, vt Ariſtotelicam philoſophiam purgaret, et vel reuelationis vel rationis armis ea Ariſtotelis placita de Deo et mundo conuelleret, quae tela ſubminiſtrare contra veritatem reuelatam noſſet. Ex his vero nullo negotio, quae Taurelli ſententia de philoſophia Ariſtotelica fuerit, poteſt intelligi. Non enim eam totam reiecit, ſed ſalua religione Chriſtiana, et quoad philoſophandi viam cum ipſe retinuit, tum retinendam quoque eſſe ſtatuit. Fateturque ipſe [c], *ſe vnum Ariſtotelem pluris facere, quam tot tantorumque eius interpretum nobilem cateruam; neque ſibi vnquam propoſitum fuiſſe, vt, quae firmiter annis ſtabilita conſiſtunt, euertantur, vtpote qui Ariſtotelica philoſophandi ratione mirum in modum oblectetur. Non hic de Ariſtotelis philoſophia, ſed de aliquot eius dogmatibus agi, quae multa egeant*

a) Eorum encomia paſſim more illius temporis libris eius praefixa ſunt. Egregie imprimis eius eruditionem depinxere CONR. RITTERSHVSIVS Carmine Encomiaſtico emblematibus eius phyſico-ethicis praefixo, et ARNOLDVS CLAPMARIVS, iis, qui ſunt ante libros de Coelo, iambis.

b) Dedic. libri de Vita et morte.

c) l. c. p. 24.

ant emendatione, de quibus etiam graues inter Peripateticos ſint controuerſiae. Similia alibi quoque ſuggerit, paſſim in libris eius occurrentia, quae non cumulamus. Ex his vero, clare, niſi nos fallunt omnia, liquet, Taurellum Peripateticorum choris eximi haud poſſe, quamuis temperatum ſobriumque Ariſtotelicae philoſophiae ſtudium vbique prodat. Ipſae quoque tractationes eius philoſophicae, Ariſtotelicae ſunt, ſi vel methodum, vel rationes reſpicias, licet interdum a ſyſtemate Ariſtotelico deflectat, et craſſos eius errores emendari cupiat; hoc enim nondum ſufficit, vt ex Lyceo relegetur. Aſt *coeco aſſenſu, quaecunque dixit Ariſtoteles vnius viri auctoritate recipere*, et, vt ipſe ſcribit, *principii loco habere, quicquid ille aſſerit, in cuius verba iuraueris*, hoc intolerabile viſum eſt, excelſo liberoque Taurelli animo, qui hanc εὐήθειαν maiorum noſtrorum merito improbauit. Praeclare ea de re paſſim differit, vt facile intelligas, multum quidem Taurellum Ariſtotelis ingenio tribuiſſe, verum aliquid etiam ſuo. Vnde reiecto, quo eum nonnulli inſectabantur Ramiſtae nomine, quamuis aequius de Ramo iudicabat, *liberum ſe*, ait [d], *probare philoſophandi genus, noſſe ſe, etiam, in Ariſtotele reprehendiſſe Ramum, quod probandum non fuerat. Aſt cum Ramiſta non ſit, ideo non oportere ſe eſſe Peripateticum, vt ab Ariſtotele nulla ex parte recedere liceat. Putandum itaque eſſe, ſe cuiusquam mancipium eſſe non velle; ſi quod ex Ariſtotelicis dogma reiiciat, id ex ipſomet Ariſtotele vel Ariſtotelica differendi ratione praeſtiturum, praeceptisque analyticis, quae non raro ipſemet neglexerit Ariſtoteles &c.* Maxime vero Peripateticorum Italicorum commendatio, quae ex ſchola Scherbii prodibat, vehementer Taurello diſplicuit. Cum enim nimia eorum veneratione ductus Scherbius, errores Peripateticos ſatis craſſos, quos illi propinabant, aut negligeret, aut excuſaret, Taurellus, qui liberius oculos aperiebat, detectis nefandis nonnullis dogmatibus Peripateticis laruam errori detrahere, et quam impie, quam inepte a veritatis coeleſtis via deflecterent, grauemque a ſacris reuelationis placitis diſſenſum oſtenderent, demonſtrare conatus eſt. Et hinc bellum illud literarium, quod contra Caeſalpinum, Piccolomineum, aliosque ſuſcepit, exortum eſt, eo quod crederet, philoſophiam eos Ariſtotelicam nouis erroribus adulteraſſe. Prolixe ea de re commentatur in *Praefatione Alpium caeſarum*, quae tamen exſcribere hoc loco omnia paginae anguſtia prohibet. Summa eo redit: *Non probari poſſe capita phyſiologiae Ariſtotelicae omnia, eſſe Ariſtotelis nonnulla de Deo et mundi aeternitate dogmata, quae f[illegible]i excuſarique ab homine Chriſtiano haud poſſint, ſed magna opus habeant emendatione. De his acriter quidem inter ſe diſceptare Peripateticos, aſt magnorum illorum virorum tantis et tam intricatis conten-*

d) Dedic. libri de Vita et morte pag. 37.

contentionibus lectorem non offendi non posse, dum, quod res est, fateri nolint, ne non videantur Aristotelici vel philosophi, mire suis haereant tricis implicati, atque ne latum quidem vnguem ab Aristotele recedere vellint: esse vero, qui cum magnum affectent nomen et se velint haberi Peripateticos, ab Aristotelis tamen decretis facessant longissime, et vt fucum faciant, nescio quae Aristotelis loca perperam intellecta vel studio in alienos contorta sensus suis applicent nouis et falsis dogmatibus. Ceterum valde indignabatur Taurellus simulationi Peripateticorum, qui se talia secundum philosophiam tantum, et supposita doctrina Aristotelis asserere saluis religionis et ecclesiae decretis inculcabant, sicque Lateranensis concilii fulmina declinare satagebant. Nouerat enim, quae secundum reuelationem falsa sint, secundum rationem et philosophiam vera esse non posse, nec inter se discrepare lumen vtrumque, quod ex aeterno Deitatis lumine prodierit. Huic enim praeiudicio euertendo *Triumphum philosophiae*, quem iuuenis edidit, destinauit, et his potissimum armis partim contra Aristotelicos, partim contra ipsum Aristotelem in aciem processit. Prodiit libellus hoc titulo: *Philosophiae triumphus, hoc est metaphysica philosophandi methodus, qua diuinitus inditis menti notitiis humanae rationes eo deducuntur, vt firmissimis inde constructis demonstrationibus aperte rei veritas elucescat, et quae diu sepulta fuit philosophorum auctoritate, philosophia victrix erumpat* [e]. Quem librum ei extorsisse certam illam persuasionem, philosophiam, quae Dei donum esset, Deo non aduersari, et quae scientia esset, mentiri non posse, adeoque errores non philosophiae, sed philosophorum esse, ipse narrat [f]. Quamuis autem istud meletema plerosque offendisset grauiter, et theologos, quod philosophiae tribuerentur ea, quae solius viderentur esse theologiae, et philosophos, quod veterum philosophia doctorum detecti refutarentur errores: plerosque etiam vehementer vellicaret et vreret, adolescentem [g] audere talia, qui sacratissimam veterum philosophiam vix primis degustasset labiis; Taurellus tamen contemtis cachinnis pariter atque indignationibus, ipsam Aristotelis metaphysicam aggressus est, et quaecunque ad propositum suum facerent, multo labore collecta, in ordinem redacta et emendata sincere suis vsibus applicuit [h]. Ex his autem intellexit, illis, qui Christianam profitentur philosophiam, et quibus propositum, vere, pure, et nostrae religioni conuenienter philosophari, multa veterum dogmata partim esse emendanda, vel tollenda, partim vero etiam recte intelligenda, et explicanda. Huic itaque fini obtinendo totum philosophiae suae, cum theticae tum elenchticae destinauit studium, et

e) Basil. 1573. Arnhem. 1617. 8. conf. REIMM. l. c. et Cat. crit. p. 1103.

f) Praef. Alp. caesar. p. 28.

g) Annum enim tunc agebat decimum octauum aetatis.

h) Inde enata elegantissima eius Synopsis Metaphysices Aristotelis, quam ob raritatem recusam dedit praestantissimus FEVERLINVS, et doctis Annotationibus auxit Norimb. 1734. 4. multa in hoc libello abstrusiora metaphysicae Peripateticae capita recluduntur, multa examinantur, noua et singularia nonnulla afferuntur.

et non modo Peripateticam philosophiam ad sobriam rationem reuocare, sed errores quoque Peripateticorum tollere, et sophismata detegere magna diligentia studuit. Quibus eius conatibus cum animi fiducia responderet, magna Piccolominei, Caesalpini, Vallesii, Conimbricensium aliorumque nomina non pertimuit, vt non integris eos controuersiarum libris refutaret, cuius exempla esse possunt *Alpes caesae* [i], Caesalpino, librique *de Coelo* [k], et *de Mundo* [l] Francisco Piccolomineo, librique *de Rerum aeternitate*, Piccolomineo, Vallesio, Caesalpineo, Conimbricensibus [m], oppositi. Ex adductis vero de indole philosophiae Taurellianae accurate iudicari, et sententia certa pronuntiari potest. Et laudandum quidem omnino Taurellum esse, quod foeditatem praeiudicii auctoritatis viderit et detestatus sit, nemo inficias iuerit, qui verae philosophiae indolem naturamque intelligit. Et omnino verisimile est, Taurellum, si in nostra tempora incidisset, quibus proscripta philosophia sectaria triumphauit eclectica, plurimum allaturum fuisse ad incrementa philosophiae. Fruebatur enim iudicio acri, limato, perspicaci, et libertatem sentiendi fouebat cum quadam sui fiducia coniunctam, quae potissimum ad emendandam philosophiam et excutiendum seruitutis iugum requiruntur. Sed obstitit viro docto genius seculi, quod cum sectariae philosophiae amore totum esset occupatum, passum haud est, ad alia prorsus Taurellum deflectere, nouumque doctrinae philosophicae aedificium exstruere. Hinc viam quoque Peripateticam relinquere integram noluit, sed ipsa Lycei methodo, praecipue analytica, vt ipse monet, vsus est, vt errores in philosophiae hoc genere demonstraret. Quare quaecunque de rebus logicis, physicis metaphysicis philosophatus est, Peripateticum omnia vultum retinent, eo modo discrimine, vt non contentus docuisse, quid Aristoteles dixerit, examinauerit quoque, cur dixerit, ponderatisque rationibus ab eo allatis ea seruauerit, quae veritati essent consentanea, reiectis iis, in quibus Aristotelem vel sibi ipsi, vel rationi, vel reuelationi non constare iudicabat [n]. Id quod ipse luculenter eruditeque exposuit, ita de hac sua philosophandi methodo scribens: *Nos etiam non valde solliciti sumus, quid quisque dicat. Si de placitis Aristotelis est quaestio, praestat, ipsamet eius scripta consulere; si vero prima sit exquirenda veritas, non minus, quid Iohannes, quam quid Iacobus dicat, est audiendum. Primo inquam. Cum enim rationibus agitur, nulla suspicienda est auctoritas. Quae nulla etiam est, nisi quam rationes ipsae viris ingenio et iudicio praestantibus conciliauerint. Cum itaque ad principia reuocanda sint omnia, vt cuius naturae sint, intelligatur; a D. Thoma, Auerrhoë et Alexandro ad Aristotelem, et ab hoc etiam ipso ad eius rationes est ascendendum. Quidni ergo nos ipsos in Aristotele potius, quam eius interpretibus exerceamus?* Ex his vero definiri nullo negotio potest, vtrum Taurel-

i) Alpes caesae, hoc est Andreae Caesalpini monstrosa et superba dogmata discussa et excussa Francof. 1595. 8.

k) Ambergae 1603. 8.

l) Ibid.

m) Marpurg. 1604. 8.

n) loc. cit.

rellus Peripateticis an eclecticis philosophis adscribendus sit? quorum prius fecit IACOBVS THOMASIVS [o], qui *Aristotelicae philosophiae peritissimum in paucis virum* appellat; consentiente BAIERO [p], qui ipsis Taurelli verbis vsus est. Tacemus eos, qui Taurellum inter illos numinis hostes referunt, qui ex Lyceo prodierunt, de quibus in sequentibus dicemus. Posterius ELSWICHIO [q], REIMMANNO [r] aliisque visum, qui ea loca ex scriptis Taurellianis, collegerunt, ex quibus animus eius eclecticus elucet. Nec diffitemur, certo sensu dici posse. Taurellum philosophum eclecticum. Talem enim illum videri voluisse, clarissima eius verba demonstrant [s]: *Cum nulli sectae simus addicti, neque nos Auerrbois, neque Alexandri, neque ipsius etiam Aristotelis mouet auctoritas: vt cuique assentiamur et probemus, id quod a veritate sit alienum.* Et paulo post: *Si toti pendeant ipsi ab vnius Aristotelis sententia: Nos in rebus philosophicis nullius hominis imperium agnoscimus. Omne ius in ratione est positum, vt merito, quantum iuris in veteres fuit Aristoteli, tantum etiam in ipsum eius habeant posteri.* Immo in *Epistola dedicatoria* librorum *de Rerum aeternitate*, fatetur, *noluisse se Peripateticis adhaerere, quamuis maiori cum quiete et securitate, maiore etiam commodo suo potuisset emergere.* Ipsa quoque librorum eius inspectio docet, multa eum in systemate Aristotelis physico et metaphysico reprobasse, vidisseque errores multos, eosque abiecisse, multoque magis se interpretibus Aristotelis, id est Peripateticis genuinis opposuisse, nec in sola Aristotelis auctoritate acquieuisse, sed ad rationum certamina prouocasse. Si itaque Peripateticus idem est, ac *qui Aristoteli, vel Auerrhoi, vel D. Thomae aliiue cuipiam Peripatetico mordicus addictus, vel fraude vel arte quiduis ad magistri sui praecepta tuetur accommodare, et principii loco habet, quicquid Aristoteles asserit, in id iurandum esse,* (quibus verbis Taurellus Peripatetico sugillat [t]) fatendum omnino est, ab hoc Peripateticismo Taurellum vehementer abhorruisse, cui nihil magis detestabile visum fuit, quam, *vt quod tibi propositum est, obtineas, satis esse vnius Aristotelis auctoritatem, et non tam quid, quaue ratione, quam a quo sit dictum sibi curae esse.* Ast si eum eclecticum dicamus philosophum, qui contemto sectae omnis studio nullam alteri praefert, sed selectis ex quibuscunque philosophorum factionibus, quaecunque veritati propiora videntur, nouum sibi propria meditatione construit doctrinae aedificium, non videmus, qua ratione talis fuisse Taurellus dici possit, cum nihil horum vnquam susceperit, contentus Peripateticam philosophiam emendauisse. Potiori vero iure eum Peripateticis philosophis adscribi inde colligitur, quod licet, haud pauca Aristotelis placita refellerit, maiorem tamen eorum partem retinuerit, vt vel soli libri *de Rerum aeternitate*, *de Mundo et Coelo* et *Metaphysica* testantur;

o) Orig. Hist. philos. et eccles. p. 11.
p) loc. cit. p. 4.
q) De Fort. Arist. in academ. Protest. §. 23. p. 61.
r) loc. cit.
s) Praef. Alp. caes. p. 37.
t) pag. 23.

tur; quod vnum Ariſtotelem, quam omnes eius interpretes ſequi maluerit; quod Ariſtotelem ſaepiſſime a παρερμηνείαις Peripateticorum recentiorum vindicauerit; quod in refutandis ipſius Ariſtotelis erroribus Peripatetica methodo vſus ſit, et totius diſciplinae Peripateticae typum ſeruauerit. Vnde ſi rationibus in vnum collectis ſententia nobis de genere philoſophiae Taurellianae dicenda eſt, omnium rectiſſime nobis illa dici poſſe videtur Peripatetica reformata. In id enim curam transtulit omnem, vt conculcato auctoritatis praeiudicio, quod nulla in re erraſſe Ariſtotelem delirat, ea quae vel Chriſtianae veritati, vel rationi aduerſa eſſe crederet, et rationibus euincere poſſet, emendaret, ſicque purgaret diſciplinam Peripateticam. Id quod adeo luculenter prodidit, faſſus non agi de Ariſtotelis philoſophia, ſed de aliquot eius dogmatibus, quae multa egent emendatione, vt quid dubii ſupereſſe nequeat, non videamus. Neque haec magnopere miranda ſunt ita eueniſſe; nam licet Taurello non defuerit ingenium vere eclecticum, et libertas quaedam ſentiendi atque philoſophandi haud inconcinna, deſtitutus tamen occaſione, fauoreque temporis et circumſtantiarum reliquarum, ſine quibus eclectica philoſophia non gignitur, ad natiuam eius indolem pertingere non potuit. Sed vt ad ipſam philoſophiae Taurellianae hiſtoriam reuertamur, in haud paucis non Ariſtotelis modo, ſed tritam quoque plerorumque philoſophorum et theologorum viam relinquere, nullus dubitauit. Inter quae placita παράδοξα eminet illud, quod de prouidentia diuina fouit, et paſſim in ſcriptis ſuis diſſeminauit, paucis vero in praefatione Alpium caeſarum ita complexus eſt [u]: *Duplex circa prouidentiam diuinam error admittitur, primo quidem ſi omnis rerum alienarum cura Deo detrahatur: Deinde ſi absque diſcrimine rerum quarumuis, et aſſidua quidem ei cogitatio adſcribatur. Quem propterea merito cenſemus ſex dierum ſpatio naturam condidiſſe, ne poſtea* τὸ συνεχὲς τῆς νοήσεως καὶ ποιήσεως *ipſi moleſtiam pareret. Nihil enim haec ad eius felicitatem faciunt, qui fuit ab aeterno, cum nihil ipſorum eſſet, feliciſſimus. Male profecto, quisquis rerum creationem ab initio mundi conditi, ad eius vsque finem extendit. Si enim voluiſſet in hiſce Deus, occupari perpetuo, quid mediis opus erat naturalibus? Earum itaque rerum curamDeo non adſcribimus, quas ipſe naturae commiſit, iis ſcilicet munitae viribus, vt eius mandata probe poſſet exſequi. Non video, quid hic notari poſſit impietatis, nam et ſacris literis conſentanea ſunt haec et rationi vere philoſophicae. - - De ceteris vero, quae nulla naturae neceſſitate, ſed libero voluntatis arbitrio geruntur, aliter ſentimus. Hic enim ob ſummam actionum humanarum varietatem diuino opus eſt regimine et prouidentia.* Nolumus addere alia omnia, quibus de diuina omnipotentia, natura, operibus, deque aliis paradoxe ſenſiſſe multis ſua noſtraque aetate viſus

u) Non hanc nouam eſſe Taurelli opinionem ſed iam adoptatam a Durando a S. Porciano, alibi Amoenit. lit. T. XIII. p. 318. monuimus.

viſus eſt. Inter quae Ven. REIMMANNVS [x], potiſſimum refert, quod ſtatuerit: res a Deo creatas per ſe ſubſiſtere; peccatum originale nihil aliud eſſe, quam impotentiam cohibendi naturam; iuſtitiam Dei eſſe miſericordiae fundamentum; tres eſſe diuinitatis perſonas, agens, actum et actionem; incorporea poſſe corrumpi, primam materiam eſſe τὸ nihil, ſubſtantiam ſubſtantiae contrariari, grauitatem et leuitatem non eſſe qualitates, vnum eſſe tantummodo ſphaerarum coeleſtium motum, non plures, deſperationem eſſe finem philoſophiae et theologiae initium, ſenſum tactus eſſe etiam in incorporeis &c. IDEM alio loco [y] plura notauit, nec deſunt, quae aliis diſplicent, heic vbi ſpecialem Taurellianae philoſophiae hiſtoriam non ſcribimus, non cumulanda: praecipue cum nobis otia fecerit, qui ex inſtituto in hoc argumento verſatus eſt, Cel. I. W. FEVERLINVS [z], qui videndus. Dici non poteſt, quantam Taurello inuidiam excitauerit horum παραδόξων aſſertio, eo maiore ſuſpicione onerata, quo conciſſori et ſubobſcuro is dicendi genere vtitur, et nimium interdum ſubtili, vt egregie obſeruatum Cl. REIMMANNO [a]. Inde factum, quod in Ariſtotele quoque obſeruatum, vt obiectiones ſaepe afferantur ſine addita eius nota, et ex attenta demum et iterata lectione diiudicare lectorem oporteat, vtrum alienam opinionem Taurellus referat, an ſuam? tacemus diſtinctiones nouas, inſolitas, a communi ſignificatione abeuntes, quam Taurelli obſcuritatem in cauſſa fuiſſe, vt in multis alieni a mente ſua ſenſus ei affingerentur, luculenter demonſtrauit Feuerlinus. His acceſſerunt odium Peripateticorum et arcanae illae ſimultates, quae inter Scherbianos et Taurellianos diſcipulos vigebant [b], cum hi altum, more magiſtri, ſaperent, et Peripateticos velut mutos interpretes Ariſtotelis contemnerent, illi impietatem et καινοφιλίαν in Taurello mire exagitarent. Ipſi ſane Peripatetici pati non potuerunt, ſuos ita circulos turbari, neque Schegkius, qui Taurelli ingenium magni faciebat, probauit iuuenilem impetum, praedixitque ſuo illum malo crabrones eſſe irritaturum. Id quod mature ſenſit, editis philoſophiae ſuae primitiis, *Triumpho philoſophiae*, quem, ipſe refert, pleroſque offendiſſe grauiter, et dicam illi theologos et philoſophos ſcripſiſſe, auctoremque inter diuinae omnipotentiae hoſtes et impietatis fautores retuliſſe. Nec poſt fata, quod plerumque alias fieri ſolet, liuor quieuit, ſed inter atheiſmi patronos, Epicuri ſequaces, et apertos numinis aduerſarios magno conſenſu relatus eſt, ſignum praeferente ZACHARIA VIETORE [c], quem poſt theologos et philoſophos A. C. inuariatae addictos Iacobum Martini, Chriſtophorum Scheiblerum, Io. Weinmannum, Arahamum Calouium Andr. Quenſtedium, et Cel. Loeſcherum, vt alios taceamus, ſatis moderate theſes Taurellianas improbantes, ſecuti ſunt ex reformatis theologi Heidelbergen-

x) Cat. crit. p. 1103.
y) Hiſt. liter. Germ. P. IV p. 87. z) loc. cit.
a) Cat. crit. l. c. conf. FEVERL. l. c. p. 42.
b) Conf. quae ex epiſtola Dürrii ad Thomaſium affert BAIERVS l. c. p. 8.
c) In Topica Diſſ. III. §. 164.

genses, et Gisbertus Voëtius aliique, qui cum locum Taurello inter atheos assignare nulli dubitauerint, alios recentiori aetate incitauerunt, vt simili modo de Taurello iudicarent. Neque tamen aliis paulo moderatioribus is visus est, qui tam male de religione naturali et reuelata meruerit, quique ab atheismi et profanarum opinionum macula absolui non possit, licet non omnia in quibus Taurellus a receptis philosophorum et theologorum decretis recessit, probanda esse censeant. Loca vtriusque partis cum magno numero adduxerit eruditissimus FEVERLINVS [d], et omnino mereatur elegantissima eius *Dissertatio apologetica pro Taurello philosopho* integra legi, illis finem paginae non oneramus. Ex hac ipsa vero viri celeberrimi apologia luculenter constare arbitramur, immitius plerosque cum Taurello egisse, qui tantum abest, vt impietati fauerit, vt hunc praecipuum philosophiae scopum sibi praefixerit, impietati se opponere, eamque in scriptis Peripateticis tecte propositam, denudare, suisque telis confodere. Et si fatendum quod res est, paradoxa illa Taurello tributa tantis ab eo limitationibus vallata prodierunt, vt facile sit, meliores sensus eruere, certe inhumanum sit, et res pessimi exempli, ob eiusmodi asserta consequentiarum machinis atheorum catalogum augere. Quod licet lubens alias faciat P. BAYLE, peruidit tamen, quo erat acumine, iniuriam fieri Taurello, et hanc illi accusationem concitauisse odium Peripateticorum, quos in haud paucis libertate vsus eclectica oppugnauerat. Quae omnia latius exponi possent, nec iniucunda de placitis Taurellianis de' Dei prouidentia speciali eiusque concursu ad res naturales, de anima et natura hominis, de animis brutorum rationalibus sed mortalibus, de animis separatis non intelligentibus, et imprimis de attributis Dei &c. tractatio institui, nisi limites instituti obstarent, et omnia occupauerit Cel. Feuerlini eruditio. Illud vnum monemus, absurde et iniuste agere, qui ex paradoxis nonnullis metaphysicis, nouis plerumque terminorum significationibus nixis, atheismi patrocinium exsculpunt. Ceterum magni nominis philosophum, Taurellum fuisse, et inter praecipua Germaniae ornamenta referendum, viri summi recte iudicarunt. Inter quos MICHAEL PICCARTVS [e] eo magis audiendus est, quo magis is ex disciplina Scherbiana Taurello parum fauente prodiit; is *clarissimum* et *excellentissimum philosophum et medicum* vocat: et *ingenii Taurelliani monumenta elogio omni maiora esse* iudicat, *eo quod excitent lectorum animos, et varietate irrepant, acumine penetrent, iudicio cogant*, &c. Similia passim a viris doctis de Taurello scripta sunt, quae hic cumulare omnia locus non patitur. Sufficiunt nobis duo virorum summorum elogia, quibus nostra aetate nemo fuit in orbe literario auctoritate superior, PETRI BAYLE, et GOD. GVIL. LEIBNIZII. Ille enim laudato excellenti Taurelli ingenio et subtili ratione disputandi, inter maximos illius aetatis metaphysicos eum numerare nullus dubi-

d) loc. cit. Sect. I. e) In Dedic. iteratae editionis librorum TAVRELLI de Coelo.

dubitat [f]. Hic autem ingeniosissimum vocat, fateturque, *se eum Scaligerum Germanorum appellare solere, stilo, acumine, ingenio, libertate sentiendi, medicinae professione simillimum* [ff]. Scripsit multa vir diligentia pariter et eruditione summus, partim philosophica, partim medica, enumerata quidem, sed imperfecte a MERCKLINO [*] et ADAMO [†], accurata vero recensione enarrata ab illustri BAIERO [g]. Ea quidem vbiuis in Bibliothecis et in bibliopoliis occurrere scripsit vir quidam doctus [h], sed id falsum esse, biblophilorum curiositati ignotum haud est [i]. Pleraque enim Taurelli scripta rarius inueniuntur, sine dubio, quod partim ob stilum obscurum difficilemque et reconditos sensus neglecta, partim ob atheismi suspicionem oculis subducta sint. Quae licet requirant lectorem attentum, praeiudicio non occupatum, diligentem quoque et laboris patientem, vt relegere aliquoties ea non recuset; exhibeant quoque nonnulla, quibus calculum adiicere prudentes recusauerint, eam tamen iudicii vim, eam eruditionis copiam, eam eruditionis elegantiam produnt, vt in iis aliqua cum cura versari harum deliciarum amanti omnino sit iucundissimum. Certe Taurelli eruditio et philosophia elegans exemplum est, non defuisse Germaniae nostrae ingenia excelsa, quae idem forte perfecissent, quod aliarum regionum viri summi feliciter aggressi sunt, si in alia tempora aliumque locum incidissent.

Ernestus Sonerus.

§. LII. Scherbii scholam continuauit et auxit, qui ex eius disciplina prodiit, ERNESTVS SONERVS, vir doctissimus, et in philosophica pariter atque ecclesiastica historia memorabilis. Cuius vitam oratione panegyrica delineauit GEORGIVS RICHTERVS [k], ita tamen, vt fidem non in omnibus mereri visus sit. Erat enim non discipulus modo Soneri, totus praeceptoris admiratione captus, sed in eius quoque partes clanculum discesserat, nec quae dici poterant et debebant, propalare ausus est. Vnde factum, vt diu superiorum auctoritate prohiberetur, hac oratione Sonerum publice laudare. Cuius rei arcanas circumstantias, qui nosse cupit, eas discet a B. ZELTNERO [l]. Qui cum *Crypto-Socinismi*, hoc tempore *Altdorfii serpentis* et a Sonero maxime promoti *Historiam* lectu sane dignissimam conderet, huius etiam philosophi atque medici fata, et opiniones mira felicitate et eruditione descripsit [m]. Quocum comparanda sunt, quae in *Vitis Medicorum academiae Altdorfinae* [n] de Sonero narrauit IO. IACOBVS BAIERVS νῦν ἐν ἁγίοις. Nobis hoc loco ea potissimum enarranda sunt, ex quibus constat, de schola eum Peripatetica eius aetatis in hoc Athenaeo praeclare meruisse. Natus est Sonerus in inclyta S. R. I. libera ciuitate Norimbergensi anno MDLXXII,

f) Dict. Hist. et crit. loc. cit.

ff) In Otio Hannouerano p. 141. add. MORHOF. Polyhist. T. II. p. 61. et quae collegere celeberrimi viri BAIERVS et FEVERL. ll. cc.

*) Linden. renou. P. I. p. 844.

†) loc. cit.

g) loc. cit.

h) Obs. Hal. T. X. n. 8. 9. p. 217.

i) Vid. Ven. VOGT. Catal. libror. rarior. p. 562.

k) Ea prodiit Norimbergae 1614. 4. Recusa in WITTENII Memoriis philosoph. dec. I. p. 18 sq.

l) Hist. Crypto-Socinismi Altdorfini §. 17. p. 52.

m) §. 26 seqq. p. 26 seqq.

n) pag. 26.

MDLXXII [o], parente ſatus Marco Sonero, mercatore quidem, ſed ab imperatore Maximiliano II nobilitatis priuilegiis donato. Cuius cura puer literarum rudimentis in gymnaſio patrio ita a praeceptoribus fidis inſtitutus eſt, vt in Altdorfinam academiam anno aetatis quinto et decimo mitti poſſet, adſcriptus illi adoleſcentum literarum ſtudiis inuigilantium numero, qui in publico prytaneo ſenatus Norimbergenſis liberalitate ſuſtentantur. Eo in loco ſcientiarum propaedeumaticarum inſtitutione egregie formatus, iudicioque paulo maturior, cum ſupra ſpem in literis proficeret, ad philoſophiam et medicinam traductus eſt. In vtraque tunc docuiſſe Scherbium et Taurellum, magna Pindi Norici ornamenta, hosque Peripateticam ſapientiam tradidiſſe, illum ſatis ſectarie, ſed accurate ad mentem Ariſtotelis, hunc libere, et cum examine, ex antecedentibus conſtat. Eos itaque duces nactus animum ad Peripateticae philoſophiae myſteria accuratius pernoſcenda applicuit: artis quoque ſalutaris praecepta ex ore magiſtrorum tanta attentione et iudicii vſu percepit, vt et his, et quotquot Sonerum nouerant, egregie ſe commendaret. Maxime vero ex Scherbii eruditione profecit, ſtudiumque et ingenium ita viro clariſſimo probauit, vt publico eum ornaret teſtimonio, eruditionis Sonerianae teſte luculentiſſimo [p]. Anno itaque aetatis vigeſimo tertio, dignus habitus eſt, cui docendi auctoritas atque ius publico axiomate cohoneſtato tribueretur. *Cum enim ad percipiendam Ariſtotelis mentem*, (verba damus RICHTERI) *non modernorum riuulos, ſed ipſos antiquorum fontes, maxime vero Ariſtotelis ſcripta diurna nocturnaque induſtria conſectaretur, ratus, ſe aliter eruditum fieri non poſſe, niſi concoloretur antiquis; a Scherbio autem ſingulari amore exceptus, multa philoſophiae arcana reuelata accepiſſet, is vnus e multis ab eo viuo ſibi ſucceſſor delectus eſt*, idoneusque habitus, qui Lycei Altdorfini gloriam, praeceptorumque famam ſuſtinere atque propagare poſſet. Magiſterii, quod vocant, honore auctus ad docendum ſe applicuit, et priuatae iuuenum ſtudioſorum coronae phyſicam ſecundum mentem Ariſtotelis tradidit, idque poſtea in medicina quoque tentauit et cum laude perfecit. Ita vero dum optimis diſciplinis ſe ingurgitat, et eruditione praeclare creſcit, valde quoque augetur eius commendatio. Qua factum, vt duo nobiliſſimi adoleſcentes, patricia gente nati, Chriſtophori Füreri ab Haimendorf duumuiri et equitis aurati filius, et Chriſtophorus Schlaudersbachius, qui de conſilio parentum et tutorum literarium iter ingrediebantur, eius fidei et curae crederentur. Cum his per Saxoniae inferioris ciuitates atque academias Hamburgum delatus cum nauem conſcendiſſet, Amſtelodamum petiturus, in grauiſſimam tempeſtatem incidit, et naufragium vix euitauit. In portum quendam autem egreſſus, eum lue peſtifera infectum co-

o) Apud BAIERVM 1573. l. mendo ſine dubio typographico. p) RICHTER. l. c. BAIER. l. c.

cognouit; quamprimum itaque corpora curassent, relicto loco priculosissimo per Frisiam orientalem ad nobilissimam Batauorum quae Lugduni est, academiam cum comitibus contendit. Ibi non sine nominis claritate et famae celebritate Soneri eruditio innotuit. Cum enim in publicis literatorum congressibus, maxime in velitationibus philosophicis inusitatam doctrinae reconditae magnitudinem multoties demonstrasset, et imprimis quanta accuratione Aristotelis mysteria pernosset, ostendisset, adeo vt nouum Belgio exortum esse Aristotelicae sapientiae lumen multi iudicarent [q]; magnus inde et iuuentutis literis in eo scientiarum optimarum mercatu inuigilantis et celeberrimorum quoque virorum applausus et eruditionis Sonerianae celebratio secuta isque habitus est, quem summi viri, qui dum in ea schola maxima cum laude docebant, vel ad eam diuertebantur, Iosephus Scaliger, Ianus Dousa, Philippus Marnixius, Ioannes Heurnius, Paulus Merula aliique sua amicitia dignarentur. Quam vero in ista literarum sede famae accessionem fecit in detrimentum illi fidei et religionis ea conuersa est. Nempe Polonorum et Lithuanorum nobilium quorundam praeceptoribus Andreae Voidouio et Christophoro Osterodo innotuerat, qui tum cum alumnis suis studiorum caussa Leidae haerebant. Hos Socini placita recepisse magnoque acumine defendisse, ex historia huius sectae est notissimum. Cum his dum amicitiam nectit, (sine dubio quod Polonorum multi iuuenes nobilissimi Altdorfium studiorum caussa concedere solerent) opinionibus Socinianis Sonerus corrumpitur, ingenii confidens acumini. Illis tamen, cum pestis haec innotuisset, Lugduno excedere iussis [r], Sonerus suo se septo continuit, et opiniones ab ecclesiae doctrina deuiantes exire in publicum passus haud est. Neque tamen in hoc literarum elegantiorum emporio longius commoratus est, sed iuuenes suae fidei traditos in Britanniam deduxit, Oxoniensem academiam inuisit, Londini viris summis et eruditissimis innotuit. Ex insula in Galliam transfretans, in ea regione vidit, quicquid iuuenem summam literarum gloriam affectantem inuitare et admirationem atque aemulationem accendere aptum est. Lutetiae Parisiorum, Aureliani, et Auarici Biturigum cum Musis conuersari earumque alumnis iucundissimum habuit: Lugduno quoque, Auenione, Massilia aliisque nobilioribus Galliae vrbibus visis in Italiam pedem cum sociis promouit, adiitque Genuam, Mediolanum, Ferrariam, Bononiam, Florentiam, Senas, ipsumque caput olim orbis, Romam: tum Neapolin, et quae circumiacent loca vetustatis fama nobilitata. In quibus non peregrinantium voluptatem persecutus est, sed eruditionis alimenta quaesiuit, innumera antiquitatum rudera examinauit, scholas celebriores inuisit, naturae arcana miraque specimina rimatus est, et ad literarium penum cuncta diligenter retulit: et confecto hunc in modum itinere Italico ad Patauinas Musas concessit, qua in schola eo tempore praeclaris praeceptoribus feruebat medicinae

q) RICHTER. l. c. r) Vid. SANDIVS Bibl. antitrin. p. 91. 92.

cinae ſtudium. Quod tanta felicitate non quidem ſine oleo et ſudore abſoluit, vt ad Germanos redux Baſileae Rauracorum ſummos in arte medica honores atque iura obtinere poſſet. Ita eruditione et nominis celebritate auctus, at opinionum quoque paradoxarum farragine onuſtus in patriam reuerſus et collegio medico adſcriptus eſt. Ibi excellentiſſimam eius in medendo fortunam fuiſſe, multaque ab eius eruditione medica ſolatia aegros accepiſſe teſtatur RICHTERVS, qui ad praeſentis auditorii teſtimonium prouocat, affirmans, nihil fere in medicinae vſu poſitum eſſe, quod huius viri ſcientiam effugerit, fidemque ſummam non probauerit, quam imprimis Taurello grauiter decumbenti vsque ad vitae exitum, in morbo peſtilenti demonſtrauerit. Poſt mortem Scherbii, cum non alius eſſet, qui eruditionem tanti viri et philoſophicam et medicam melius referret, et gloriam Altdorfinae academiae eruditione ſua tueretur, ad eam ſcholam translatus et cathedra illi phyſica atque medica tradita eſt anno MDCV. Ibi non modo naturalem philoſophiam Ariſtotelis, quod muneris ratio exigebat, explicuit, ſed rationalem quoque et imprimis metaphyſicam partem excoluit, ſuisque commentationibus doctae iuuentuti illuſtrauit. In eo autem cura illius maxima fuit, vt conſultis medicorum et philoſophorum veterum, maxime Galeni et Ariſtotelis, ſcriptis, ad antiquam diſciplinam iuuenum ſtudia effingeret, ea a contortis recentiorum nonnullorum interpretationibus vindicaret, obſcuris lucem inferret, et quae irreconciliabilia videbantur, explicata in concordiam redigeret. Ita vero et auditorum numerus, et diſcentium applauſus mirum in modum illi auctus eſt, multosque habuit nobiles non modo diſcipulos, ſed et conuictores commenſalesque, imprimis Polonos et Lithuanos, quos illi praeter Scherbianae et Taurellianae in hac gente doctrinae famam [s], arcana illa, quam caute quidem, ſollicite tamen nutriuit amicitia et conſpiratio cum Socinianis comparauerat. Ab iis enim, quotquot illis partibus fauebant, Sonero commendati ſunt. Qui vt erat acutiſſimi ingenii et homo callidus, magna quidem in eo negotio prouidentia vſus eſt, ſumma tamen induſtria placita Socini tacite propagare et iuuenum inſinuare animis conatus eſt; multosque in eas partes pertraxit, inter quos imprimis fuit Martinus Ruarus [t], non ignobile poſt iſta tempora Socinianae factionis nomen. De quibus tamen Soneri placitis, ſtudio, fatis, hoc loco plura dicere nihil attinet, cum ad ſacram illa hiſtoriam pertineant, explicata ſummo ſtudio miraque felicitate a B. GEORGIO GVSTAVO ZELTNERO, cuius *Hiſtoria arcana Crypto-Sociniſmi Altdorfini* attente meretur legi. Non tacendum tamen, eam fuiſſe tum viuentis ob doctrinam vitaeque innocentiam opinionem, tum fatis erepti famam, vt non dubitauerint viri quidam docti ab hac Sociniſmi ſuſpicione Sonerum abſoluere [u],

 vſi

s) Diximus ea de re in §. antecedente, conf. ZELTNER. l. c. p. 36.
t) Vid. RVARI Epiſtolae Cent. II. ep. 26. p. 511. Edit. Zeltner.
u) FABRIC. Hiſt. Bibl. ſuae T. II. p. 511. CRENIVS Animadu. philolog. T. V. p. 246.

vſi teſtimonio Iacobi Schopperi, theologi Altdorfini, qui morienti adfuit, pieque eum exſpirauiſſe teſtatus eſt. Quos tamen falli, ipſumque, Schopperum pia credulitate deceptum fuiſſe, deſideratiſſimus Zeltnerus ſatis veriſimiliter oſtendit, qui videndus. Maxime vero metaphyſica Ariſtotelica vſus Sonerus eſt, ad inſinuanda iuuenum animis Socini placita. Quamuis enim artem ſalutarem profiteretur, metaphyſicas regulas tamen theologicis exemplis ita illuſtrauit, vt ex Peripato potiſſimum ἑτεροδοξίας color aduocaretur. Quod ſi integer et non truncatus mutilatusque comparuiſſet *Commentarius* eius *in Ariſtotelis metaphyſicam*, editus poſt fata a Ioanne Paulo Felwingero [v], luculentius conſtaret, quo pacto Peripateticis armis ſubdole Chriſtiana myſteria confodere Sonerus aggreſſus ſit. Aſt in hac editione ea,quae offenſioni eſſe poterant, omiſſa eſſe, non negat ipſe editor: cum tanta ſuſpicionem hanc ſecuta ſit inuidia, vt eam amici Soneriani, inter quos Ruarus et Richterus eminuere [w], merito pertimuerint. Obiit vir doctiſſimus in flore aetatis annos natus quadraginta [x], IV Cal. Oct. anno MDCXII, vlcere maligno extinctus, relicta magna eruditionis haud vulgaris fama. Quam imprimis nobilitauit Peripateticae philoſophiae natiuae et ſincerae cognitio, qua Ariſtotelicae philoſophiae in paucis peritiſſimus audit iuſto in hac re arbitro Iacobo Thomasio [y], vt ſimilia aliorum iudicia taceamus [z]. Maior autem futura fuiſſet Sonerianae doctrinae celebritas, ſi modum acumini philoſophiae ſectariae ponere nouiſſet et abſtinuiſſet ab iis opinionibus, quibus ſacra Chriſtianae fidei temeraſſe, et bellum armis Peripateticis ciuitati ſacrae intuliſſe viſus eſt. Cuius exemplum qui vult, ſumere illud poteſt, ex ſcriptiuncula Soneri ſatis ingenioſa quidem, ſed rariſſima, quam titulo *Demonſtrationis theologicae et philoſophicae*, *quod aeterna impiorum ſupplicia non arguant Dei iuſtitiam ſed iniuſtitiam*, edidit *. Scripſit pro aetatis annis haud grauis modulo ſatis multa vir diligentiſſimus *Diſputationes*, *philoſophiae Altdorfinae* ex parte inſertas †, *Paraphraſin in Ariſtotelis libros de interpretatione* [a], et medica nonnulla atque theologica, de quibus, cum huius loci non ſint, videndi Abr. Mercklinus [b], et G. G. Zeltnervs [c], qui de catechiſmo eius Sociniano albis coruis rariore eſt videndus. Reliquit etiam *Commentarium in libros VIII Phyſicorum Ariſtotelis* hactenus typis non vulgatum, teſte Omeisio [d] et Baiero [e].

§. LIII.

v) Ienae 1657. 4. In hac vero editione licet truncata nonnulla occurrere minus probae monetae obſeruat Cl. Ioach. Frid. Fellervs, in Supplem. ad vitam Leibnizii p. 11.

w) Vid. Rvarvs Epiſt. cent. II. p. 420. Epiſtolae Richterianae p. 391. Zeltner. p. 40.

x) Perperam apud Reimmannvm Hiſt. lit. Germ P. IV. p. 9. ponitur annus trigeſimus.

y) Orig. Hiſt. phil. et eccleſ. p. 11.

z) Vid. Morhof. Polyhiſt. T. II. L. 1. c. 11. p. 62. Reimm. et Fabr. ll. cc. Elswich. de Fortuna Ariſtot. in Acad. Proteſt. §. 23. p. 61. Bvddevs Iſagog. L. I. p. 254.

*) Prodiit cum nonnullis libellis Laelii et Fauſti Socini Eleutheropoli 1654. 16. vid. Cl. Vogtivs Cat. libr. rar. p. 545. Sandivs loc. c. Conf. Feller. l. c. Moshem. Praef. Orat. SS. Vol. I. Zeltner l. c. p. 50.

†) Decem eae ſunt.

a) Baier. loc. cit.

b) Linden. Renou. P. I. p. 263.

c) l. c. add. Sandivs l. c.

d) Gloria Acad. Altdorf. p. 69.

e) loc. cit.

§. LIII. Praeceptorum veſtigia magna induſtria preſſit et eruditionis Peripateticae gloriam Heliconi Norico vindicauit MICHAEL PICCARTVS, cuius memoriam poſt Fridericum Rochſium, Prutenum, cui *Piccartomnema* debemus, recuſum ab HENRICO WITTENO f), ab obliuione vindicauit B. SIGISMVNDVS IACOBVS APINVS ff). Natus eſt Norimbergae III Cal. Octobr. anno MDLXXIV, parentemque habuit Ioannem Piccartum, vel quo pacto ipſe nomen exprimere ſolebat Picardum g), qui poſt ea tempora Altdorfinae eccleſiae praefuit, et theologiam docuit. Cum praeclarae indolis ſpecimina mature ederet, parensque ingenio, quod optimum nactus erat, calcar cohortationibus et exemplo adderet, magnis paſſibus adhuc adoleſcens ad literarum gloriam graſſatus eſt, adeo vt annos natus quinque ſupra decem, gradum baccalaureatus, quem vocant, conſequeretur, et praematura referret diligentiae praemia. Quae tantum abeſt, vt ſegniorem in hoc, quod ingreſſus erat ſtadio, abſoluendo facerent, vt potius ſummum illi ardorem excitarent, ad maiora et praeſtantiora contendendi. Vſus itaque in diſciplinarum, maxime philoſophicarum, ſtudiis proſequendis magiſtris, quos Altdorfina ſchola eo tempore alebat optimis et praeſtantiſſimis, et imprimis veterum lectioni ex conſilio praeceptorum totum ſe immergens octodecim annorum iuuenis maturos virilis eruditionis fructus tulit, eorumque teſtimonium luculentum accepit, publica promotione inter philoſophiae doctores relatus. Vt itaque iuris optimarum artium ſtudiis ſibi acquiſiti vſum haberet, philoſophiam iuuentutem docere, et diſputando quoque ingenii vires explicare coepit, eo ſucceſſu, vt apud omnes honeſtiſſima de eius doctrina opinio eſſet, et magna expectatio. Quam ita expleuit, vt, licet iuuenis adhuc anno MDXCIX cathedrae logicae, ampliſſimi ſcholarcharum collegii iudicio et iuſſu praeficeretur. Nec melior quoque muneri huic doctor dari poterat. Exemplo enim et inſtitutione magnorum virorum, qui ſua doctrina Pindum Noricum illuſtrauerant, excitatus ad veterum philoſophorum, praecipue ad Ariſtotelis fontes ſe conuertit, et Peripateticam philoſophiam ex ipſis ſcaturiginibus, contemtis impuris interpretum recentiorum riuulis hauſit, hacque ratione egregiam lucem Peripateticae doctrinae accendit. Quo pacto cum de literis egregie mereretur, et Altdorfinae quoque academiae gloriam indies augeret, ob ingenii acumen et elegantiam, qua in arte quoque poëtica excellebat, metaphyſica quoque atque poëtica profeſſio ei demandata eſt. Cui ſpartae ornandae nec dignior nec doctior praefici potuit. Magna enim iudicii acrimonia in arcanas metaphyſicae et logicae Ariſtoteleae rationes penetrauerat, et eſotericam Stagiritae diſciplinam intime callebat, eam autem ſumma perſpicuitate iuuentuti explicabat. Ingenii amoenitatem autem elegan-

Michaël Piccartus.

f) Memor. philoſ. P. I. p. 181. Inde ſua hauſere FREHER. in Theatr. p. 1415. REIMM. Hiſt. lit. P. V. p. 20. FABR. Hiſt Bibl. ſuae T. V. p. 428.

ff) In Vitis philoſ. Altdorf. p. 87 ſeqq.

g) Vitam eius exhibet ZELTN. Vit. theolog. Altdorf. p. 1 ſeqq. primus is theologiae profeſſor fuit in Gymnaſio Altdorfino.

gantiſſimae eruditionis copia ita illuſtrauit, vt ſiue pangendi carminis Latini felicitatem, ſiue lectionis hiſtoricae copiam, ſiue veteris philoſophiae notitiam, ſiue Graecae linguae facultatem, et totum fere veteris ἐγκυκλοπαιδείας campum intuearis, Piccartum vbique virum ſe praeſtare ſolide doctum atque accuratum videas. Quam eruditionis famam vt optimis de literis et philoſophia meritis nactus eſt, ita magno eruditiſſimorum virorum conſenſu obtinuit. Teſtes volumus doctorum virorum iudicia, quibus ſummis laudibus Piccartum extulerunt, inter quos Iſaacus Caſaubonus vt accurate, quid valerent eruditi intelligebat, ita noſtri ſcripta impenſe laudauit, et vt gnauiter in eo curſu pergeret, vehementer cohortatus eſt [h]. Alios, ne nimis longi ſimus, in fine paginae nominamus [i], de Piccarti doctrina audiendos. Talis cum eſſet, adeo gratus acceptusque ſenatui Norimbergenſi fuit, vt ſingularibus beneuolentiae teſtimoniis eum ad tuendam hanc ſcholae ſuae gloriam excitaret, et ſtipendium quoque praeter conſuetudinem augeret. Mirum itaque videri queat, virum doctiſſimum per totam vitam cum paupertate colluctatum a libraria ſupellectile plane deſtitutum fuiſſe, et ſcriptorum a ſe editorum numerum librorum aceruum ſuperaſſe [k]. Quamuis autem iſta calamitate mire premeretur, defecit tamen nunquam vel a pietate ſanctisque, quibus valde commendabatur, moribus, vel ab induſtria, qua muneris rationes fideliter exſequi, et iuuentuti pariter atque orbi literato prodeſſe ſtuduit. Quibus intentus, in ipſo aetatis flore, nondum annum aetatis quadrageſimum ſeptimum egreſſus apoplexia correptus et anno MDCXX, V Non. Iulii extinctus eſt. Plurima ſcripſit vir ſupra modum diligens et eruditus, atque in philoſophia Peripatetica ſinceriori exercitatiſſimus; cuius ſpecimen eſſe poſſunt *Diſſertationes quinquaginta et vna*, inſertae philoſophiae Altdorfinae, in quibus magna regnat philoſophiae Ariſtotelicae cognitio. Illi philoſophicam hiſtoriam feliciſſimo ſucceſſu iunxerat, cuius eum accurate peritum fuiſſe, vel vna oratio *de Theologia Ariſtotelis et Platonis* [l] demonſtrat. Eundem quoque in ciuili hiſtoria ſe praeſtitit, cuius teſtes ſunt *Orationes* eius *vno faſciculo editae* [m]. Maxime vero de Ariſtotelica philoſophia meruit, edita *Manuductione in lectionem Ariſtotelis*, quam certatim laudarunt viri doctiſſimi et accurati in hoc argumento arbitri [n]. Inter quos imprimis HERMANNVS CONRINGIVS, qui libro huic epiſtolam praefixit [o], legendus eſt, eo quod maximo in Peripatetica doctrina iudicio vtebatur. Is enim, quamuis nonnulla diſplicerent, in quibus ab eo diſſentiebat, iuuentuti tamen Ariſtotelicam philoſo-

h) Vid. Epiſt. Caſaubon. DCCXXIX. p. 956.

i) Vid. OMEIS. Glor. Acad. Altdorf. p. 104. 108. Epiſtolae Richterianae p. 34. 164. RVPERT. Or. Hiſt. p. 215. BOECLER. Bibliogr. crit. p. 590. 650. 652. 663. 884. 889. et quos laudant FABR. l. c. et MAGIRVS Eponymolog. crit. p. 661.

k) APINVS l. c. p. 88. 92. cauſſam is, in filios quos noxas habebat et decoctores, coniicit.

l) Philoſoph. Altd. p. 599.

m) Lipſ. 1614. 8.

n) Vid. BOECLER. Bibl. crit. p. 650. 652. MORHOF. Polyhiſt. T. II. p. 63. BVDD. Hiſt. phil. c. 6. §. 5. p. 385. 386. I. ALB. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. II. p. 183. STRVVIVS Bibl. phil. c. 3. §. 17. p. 120. ZELTN. Vit. theol. Altd. p. 362.

o) Extat etiam inter epiſtolas Conringianas, p. 323.

losophiam discere cupienti libellum nocturna, diurnaque manu versandum vehementer commendauit. Erat enim quod alibi fatetur [p], in ea de Piccarto opinione, *eorum, qui Scherbio et Piccarto academiae Altdorfinae quondam primatibus peritia verae Aristotelicae philosophiae paria fecerint, non in Germania duntaxat, sed etiam alibi, vix se quenquam reperisse.* Eandem doctrinae soliditatem demonstrauit in *Commentario in libros politicos Aristotelis* bonae frugis pleno, in quo interpretum omnium commodissimum se exhibuisse HENR. BOECLERO [q] visus est, vt aliorum laudes [r] de hoc libro egregio praetereamus. Sed et omnia eius scripta [s] testimonia suppeditant eruditionis elegantissimae, et hodie quoque famam auctoris pulchre tuentur. De his optime meriti sunt academiae Altdorfinae ornamenta haud vltima, Ioannes Paulus Felwingerus, qui potiorem dissertationum Piccartianarum partem [f] ab interitu vindicauit, et Ioannes Conradus Durrius [t], qui *Introductionem* Piccarti *in Lectionem Aristotelis* recudi fecit [u]. Vterque haeres fuit doctrinae Peri-

p) Conringiana p. 39. q) loc. cit. p. 652.

r) Vid. BVDD. Isagog. Hist. theol. L. I. c. 4. p. 321. REIMM. l. c. p. 20. MORHOF. l. c. p. 63. 493. STRVV. l. c. p. 138.

s) Catalogum scriptorum Piccarti exhibet APINVS l. c. Prodiit eius Oppianus Amb. 1604. 4. Pericula critica Helmst. 1663. Introd. in Organ. Aristotelis Altd. 1625.

f) In Philosophia Altdorfina. Vitam Felwingeri, qui 1606. natus est, 1687. denatus, et logicam, metaphysicam et politicam Altdorfii docuit, enarrat APINVS l. c. p. 173. Meruit de philosophia Peripatetica, tum editis Scherbii, Soneri, Piccarti lucubrationibus, tum Collegio logico de Sophisticis elenchis contra Faustum Socinum. Palaestra rationis, siue logica Peripatetica, Institutionibus politicis et aliis, quorum indicem exhibet APINVS l. c.

t) Eleganter doctus fuit Io. Conradus Durrius, et imprimis Peripateticae philosophiae apprime gnarus, de Musis autem Aldorfinis praeclare meritus, cuius vitam copiose enarrauit B. ZELTNERVS in Vitis theol. Altdorf. p. 344 seqq. hoc loco non prorsus praetereundam. Natus Norimbergae 1625. VIII Cal. Dec. praeceptores in patria habuit Ioannem Vogelium, haud incelebre in historia Crypto-Socinismi Altdorfini nomen, Io. Grauium et Mich. Dilherrum, et Altdorfii Hackspanium, Koenigium, Weinmannum et Fabricium, Ienae Stahlium, Zeisoldum, Sleuogtum, Musaeum. Quibus magistris in Peripateticae philosophiae cognitione adeo creuit, vt publica eius specimina cum laude edere posset. Imprimis Ienam laudauit, tanquam „fidelem Germanae, hoc est, Aristotelicae philosophiae nutriculam, atque felicem se praedicauit, quod Aristotelis lac ἄδολον suxerit". Iena, Helmstadium translatus sacram et philosophicam doctrinam ex institutione celeberrimorum virorum Horneii, Cellarii, Calixti Conringii, Scheurlii, Schraderi, qui valde in antiqua literatura, maxime Peripatetica excellebant, auxit. Lipsiam dein inuisens domum ad regendos reip. Norimbergensis alumnos vocatus est, et rationalem atque moralem philosophiam diligenter excoluit. Cum autem Aristoteli Scholasticos doctores iunxisset, opportune a Iacobo Brunone, praeceptore suo ad meliores et veterum philosophorum fontes reuocatus est, peculiari Epistola, digna quae ipsa apud ZELTNERVM l. c. p. 351. legatur. Ex ea enim philosophorum Altdorfinorum iudicium graue sane et maturum de philosophiae Scholasticae pretio nullo plane et negligendo disci potest. Paruit monenti praeceptori Durrius, et solos veteres imprimis Aristotelem sectatus est, eiusque natiuam mentem philosophando feliciter expressit. Cum autem elegantioris quoque literaturae apparatum possideret satis magnum, moralis philosophiae et poëseos professio ei demandata est; quam magna quoque cum laude et doctrinae praestantissimae testimonio secundum Aristotelem excoluit, multamque illi disciplinae lucem intulit. Vnde laudauit eum Conringius, „quod ad Graecorum „Aristotelis interpretum lectionem animum appulerit, eo quod rarus sit hodie, qui eos vel „obiter velit salutare". Conf. REIMMANNVS Hist. lit. Germ. P. IV. p. 726. anno 1657. ad cathedram theologicam, seruata tamen morali professione traductus est, in quo munere modestiam, prudentiam et cum veritate pietatem, mansuetudinem animumque mitem eum demonstrauisse testatur Zeltnerus. Obiit 1677. relictis disputationibus, orationibus, epistolis, aliisque opusculis minoribus compluribus, itemque Institutionibus ethicis, quibus adiecta oratio lectu dignissima de Recondita philosophia poëtica.

u) Titulus libri est: Isagoge in Lect. Arist. h. e. Hypotyposis totius philosophiae Aristotelicae olim a Mich. Piccarto concinnata, nunc iis partibus quibus deficiebat aucta, et notis illustrata 1660. 8.

Peripateticae in hac Musarum sede per integrum seculum eleganter conseruatae.

§. LIV. Sororio multoties vinculo, communique studiorum sorte cum Altdorfina cohaesit Helmstadiensis academia [v], quae post illam primum inter istas scholas locum occupat, in quibus sincerae philosophiae Aristotelicae studium viguit. Id quod viri illi celeberrimi probant, quibus in Germania seculo XVII plurimum debuerunt incrementa philosophiae Peripateticae. Illi etsi plures sunt, suo tamen iure peculiari obseruatione memorari merentur Cornelius Martini, Conradus Horneius et Hermannus Conringius. CORNELIVS MARTINI Antwerpiensis fuit, vnde a Swertio, Valerio Andreae aliisque, qui scriptores Belgicos enumerant, tangitur. Natus est anno MDLXVII, et puer adhuc optimis disciplinis innutritus crescentibus ingenii corporisque viribus philologiae, philosophiae Aristotelicae, et theologiae studiis se dicauit, ea sedulitate, eoque acumine, vt cum apud Helmstadienses cathedra philosophiae rationalis vacaret, ille ad hanc obeundam spartam plaudentibus omnibus vocaretur. Ibi et philosophiam Peripateticam, et sacras quoque disciplinas praeter ordinem docendo magnam nominis atque eruditionis famam consecutus est. Eminebat enim illa in disciplina peripatetica, quam tanto acumine omnem comprehendit, vt inter summa Lycei recentioris ornamenta referretur, tantumque eius eruditioni tribueretur, vt dignus iudicatus sit, qui a duce Brunsuicensi Iulio ad colloquium Ratisbonense mitteretur, eo quod philosophicae cognitionis quam alebat profunditate et acuto, quod ex illa referebat, iudicio plurimum valere posse contra sophismata Iesuitica partes Protestantium censerentur. Sensit quoque, qui ex altera parte magna scholasticae subtilitatis confidentia in arenam descendit Iacobus Gretserus, quem in eo virum esset expertus. Hinc indignatus, quod philosophus inter theologos comparuisset, illum rogat: *Quid Saul inter prophetas?* cui apposite Martinus *quaerit*, respondet, *asinam patris sui* [w]. Acerrime enim armis metaphysicis disputabat, quam potissimum disciplinam tanto amore prosecutus fuisse Io. Angelo Werdenhagenio ICto Helmstadiensi dicitur, vt contenderit, bonum logicum et metaphysicum vno oculi ictu non solum S. scripturam pernoscere, sed omnem quoque eruditionis campum supra humanae mentis conditionem comprehendere posse. Id quod ad inuidiam Martiniano nomini conflandam strenue reprehendit GOD. ARNOLDVS [x]. Fatemur tamen, valde nobis suspectam esse Werdenhagenii narrationem. Illum enim parti Hofmannianae addictissimum fuisse, quae philosophiam omnem reprehendebat, quaeque Cornelium Martini acerrimum aduersarium experta erat, infra de hostibus philosophiae dicturi ostendemus: licet a verisimilitudine alienum non sit, plurimum tribuisse eum illorum studiorum generi, in quo omnem fere aetatem

Cornelius Martini.

v) Conf. ZELTN. Vit. theol. Altdorf. p. 254. 291. 315. et passim.

w) Conf. B. IOANN. ANDR. SCHMIDII Diss. Quid Saul inter Prophetas? pag. 20.

x) Hist. eccles. et haeret. P. II. L. XVII. cap. 5. §. 18. p. 461.

aetatem triuerat. Maxima autem diligentia Peripateticam philoſophiam excoluit, eique pertinaciter adhaeſit, omnes ingenii neruos intendens, vt Ariſtotelica doctrina ſalua maneret atque illibata. Qui zelus pro iſto philoſophiae genere, eum tum in Rami aſſeclas armauit, quorum conatibus acerrime reſiſtere, aciem frangere, copias reprimere, et nutantem Peripateticiſmum denuo erigere omnibus viribus ſategit [y]: tum aduerſus Danielis Hofmanni, philoſophiae vſum plane omnem denegantis partes in campum prouocauit, cuius *Impietati*, vt habet titulus, *malleum*, id eſt ſcriptum apologeticum pro philoſophiae vſu et auctoritate oppoſuit: de qua controuerſia eius infra plura dicemus. Cum vero telis philoſophicis pharetram ſuam abunde inſtruxiſſet, contra Romanorum placitorum προμάχους, qui tunc non ſine quadam acuminis philoſophici laude in arenam deſcenderunt, maxime contra Bartholdum Nihuſium bellum geſſit philoſophicum et theologicum. Imo cum Vitebergenſibus quoque theologis controuerſiarum ſerram reciprocauit [z], quae tamen alio loco enarrandae ſunt. Obiit quinquaginta et quatuor annos natus anno M D CXXI, relictis ſcriptis plurimis et polemicis et didacticis, inter quae ſunt *Analyſis logica* et *Commentarius logicus contra Ramiſtas*, *Commentarius in librum Ariſtotelis de Interpretatione*, itemque *Syſtema philoſophiae moralis*, vt et *Metaphyſicae.* Tacemus ſcripta eius theologica, alio loco enarranda ex quibus tamen non tacendum eius *Theologiae compendium*, quod cum Henr. Ivlii Schevrlii *Theologia naturali* prodiit [a], et propter methodi ſoliditatem et facundiam inuſitatam valde ab eius temporis viris doctis [b] laudatur. In eo [c] vetuſtiſſimam opinionem de animae origine ex parte recoxit, ſtatuens *poſſe efficere Deum, vt ex anima parentum emanet alia, quae iisdem ſit qualitatibus cum parentis anima.* Haec enim aſſertio quamuis in ſe noua ſit, ſupponit tamen antiquiſſimam doctrinam, animam ex emanatione ſpirituali ſuum ortum habere. Fuit vir longe doctiſſimus, a nullo doctrinae genere imparatus, cui praeter ingenii et doctrinae praeſtantiam animus inſedit magnus, et fortitudine conſpicuus; vnde eum Ioanni Caſelio iungit, et inter optimarum literarum et diſciplinarum decora et columina, atque ornamenta vniuerſae Germaniae refert Georgivs Calixtvs [d], cui et alibi [e] audit *vir ſummus, animi ingentis et plane heroici, cui prae ſtudio pietatis, virtutis et eruditionis vilia fuerint, quae ſplendore ſuo plerorumque oculos ſolent perſtringere.* In quo ſi quid culpandum, illud fuit, quod vetuſtiorum ſenten-

y) Dicemus ea de re infra, in hiſtoria Ramiſmi, interim conſuli poſſunt Morhof. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. p. 66. Elswich. de Fort. Ariſt. in Acad. Proteſt. p. 59. Cel. Walchivs Hiſt. Logices L. II. Parerg. Acad. p. 615.

z) Conf. Io. Fabr. Hiſt. Bibl. ſuae T. IV. p. 289. T. V. p. 153. T. VI. p. 3.

a) Guelpherbyti 1650.

b) Vid. quos laudat Fabric. l. c.

c) pag. 205.

d) Appar. theol. p. 57. conf. de Comm. ſub vtraque p. 351.

e) In iterata compell. ad Colon. Academiam p. 351.

tentiarum plus iusto interdum tenax fuerit, qua ratione eum, Conringium, quem discipulum habebat formauisse, is ipse testatur [f]. Vnde intelligi potest, quid de aduersariorum eius censura sentiendum sit, qui Epicuri de grege porcum appellarunt, id quod more suo non explorata testium suspectorum fide repetit G. ARNOLDVS [ff]. Ea enim tempestate sine acerbitate et contumelia controuersias agitare non licebat, vt ex MEINERI, viri cetera et pietate et morum dulcedine atque iucunditate commendatissimi, *Admonitione de M. Cornelii Martini maledicentia, iniquitate et in logicis legibus suis obseruandis negligentia*, disci potest. Ex his enim similibusque libellis testimonium de viris doctis non suspectum hauriri non potest. Illud certum, nostrum inter maximos philosophos passim numeratum fuisse [g], eiusque mortem acerbe luxisse viros eruditos. Obscuritatem tamen in eius metaphysica reprehendit HENR. BOECLERVS [h], quae eius subtilitati et studio veteris disciplinae Peripateticae tribuenda est. Illa enim plerisque ab hoc doctrinae genere imparatis difficilis et subobscura esse solet.

Conradus Horneius. §. LV. CONRADVM HORNEIVM, magnum eiusdem academiae Iuliae decus laudauit CHRISTOPH. SCHRADERVS oratione parentali [i], ex qua eius vitae historia disci potest. Eum enim secuti sunt, qui res illius tetigerunt FREHERVS [k], REIMMANNVS [l], alii. Natus is VII Cal. Dec. anno MDXC, apud Brunsuicenses, patre pastore ecclesiae, intra primum lapidem ab vrbe Brunsuico distantis. A quo cum disciplinarum elementa hausisset, ad augendas excolendasque ingenii vires et acquirendas doctrinae diuitias in gymnasium vrbis missus est. In eo cum praeter praeceptores alios illi talis contigisset, qui adolescentem sponte currenten addito calcari ad veteris eruditionis Graecae et Latinae fontes duceret, dici non potest, quantum in vtraque lingua et literatura fere omni profecerit. Ita ingenii corporisque viribus maturior riteque praeparatus in academiam Iuliam ablegatus est, in qua magnas eruditionis veteris copias explicabat vir summus Ioannes Caselius. Huius curae, institutioni et conuictui noster summo suo emolumento et eruditionis incremento traditus est, cum eum specimen aliquod Graeci epigrammatis mire commendauisset. In quo viro maximo, vtroque licet parente orbus, inuenit, quicquid solatium illi afferre poterat. Valde enim placebat Caselio Horneii Graecae literaturae amor et mira cognitio; qui cum has vnas sibi delicias delegisset, perspexisset autem vim bonae mentis et iudicii, quae ingenio Horneii inerat, plurima de eo sibi pollicitus est, et solidae eruditionis fructus maturos expectauit. Eum itaque omnis humanitatis disciplinis, quibus egregie Caselius praestabat, imbuit, et anagnosten quoque in Graecis et Latinis literis per

f) Conringiana p. 101. vbi eum maximum magistrum vocat.
ff) loc. cit.
g) Vid. quos laudant MAGIRVS Eponymol. crit. p. 571. et FABRIC. l. c.
h) Bibliogr. crit. p. 680. qui tamen eruditionem in ea agnoscit.
i) Extat in WITTENII Memoriis Theol. p. 728.
k) In Theatro p. 548.
l) Hist. liter. German. P. IV. p. 733.

per integrum triennium adhibuit, libros veteres eosque optimos ex bibliotheca ſuggeſſit, et ſtudia eius conſiliis integerrimis adiuuit, idque ad mortem vsque ſuam magna illi fidelitate praeſtitit. Vnde factum, vt pulcherrimis veteris doctrinae ornamentis eniteret Horneius. Vt autem philoſophiae quoque myſteria perdiſceret, quibus viam feliciter praeparauerant diſciplinae elegantiores, Cornelii Martini inſtitutione vſus eſt, ſicque Peripateticam philoſophiam ſinceriorem pernouit: id quod eo felicius fieri potuit, quo magis ipſa Ariſtotelis adire ſcripta ob Graecae linguae peritiam illi licuit. Ita iactis eruditionis fundamentis et ſuperſtructo ſolido aedificio per quadriennium, docendi ius titulumque more maiorum accepit, et ad inſtituendam iuuentutem ſe contulit. Cumque in contubernium Cornelii tranſiiſſet, hoſpitem nactus, teſte SCHRADERO [m], vindicem veritatis, omnium eruditionis partium gnarum, et demerendis denique hominibus genitum, ab eius ore quotidie pependit, eoque monitore iuuentutem ſtudioſam docendo, diſputando, ſcribendo exercuit, plurimaque per octennium edidit, ethica, logica, phyſica, metaphyſica, politica, geographica, Hebraicis quoque non neglectis. Sacris autem diſciplinis animum adiungens cum diuinis literis veteris eccleſiae monumenta diurna nocturnaque manu verſauit. Talis cum eſſet, et iam diu ſpectatiſſima fuiſſet in academia Iulia eius eruditio, anno ſeculi decimi ſeptimi vndeuiceſimo ciuilem de moribus doctrinam publice profiteri iuſſus eſt, cui poſt biennium ſucceſſit rationalis philoſophiae profeſſio, locum ei praebente Cornelio Martini, qui morte deceſſerat. Quod munus ita diligentia, cura, ſtudio cum inſolita eruditione atque veteris philoſophiae cognitione iuncto ornauit, vt veterem Lycei Helmſtadienſis gloriam iuſto tueretur titulo, haud indignus viris ſummis ſucceſſor datus. Ob quam eius praeſtantiam ſummamque, qua in docendo vtebatur dexteritatem anno MDCXXVIII ad cathedram theologicam traductus eſt, cui quoque ſumma fide, eaque nominis celebritate praefuit, vt inter praeſtantiſſimos ſacrae diſciplinae doctores referretur. Et in hoc ſtadio currentem annumque agentem quinquageſimum nonum mors oppreſſit magno ciuitatis literatae luctu VI Cal. Octobr. anno MDCXLIX, relicto filio, paternae eruditionis haerede, qui primo quidem Rintelenſem, deinde Helmſtadienſem academiam docendo illuſtrauit, Graecas literas egregie doctus, et edito METROPHANIS CRITOPVLI *Confeſſione catholicae et apoſtolicae in Oriente eccleſiae* [n] *celebris* [o]. Maximas autem corraſerat Horneius ingenii diuitias, ex veterum, potiſſimum Graecorum, ſcriniis, quibus de antiqua eccleſiae et philoſophorum diſciplina, imprimis autem de doctrina Peripatetica accurate iudicare nouerat. Quam eius inſignem peritiam teſtantur libri plurimi, tum theologici, tum philoſophici argumenti, quorum catalogum exhibet HENNINGVS WITTENVS [p]. Inter quos praeter *Diſputationes*, et

 Exer-

m) In Orat. parent.
n) Helmſt. 1661.
o) Conf. FREHER. h. c. FABRIC. l. c. T. V. p. 198. 199.
p) loc. cit.

Exercitationes logicas, *Conclusiones metaphysicas*, et huius generis alia eminent *Disputationes ethicae decem*, *depromtae ex ethica Aristotelis ad Nicomachum; Compendia dialecticae*, *et naturalis philosophia*, *Disputationes de prima philosophia*, *Institutiones logicae*, *et philosophia moralis.* In his Aristotelem ita sequutus est, vt tamen ad rationis examen cuncta referret, et Scholasticos sic interdum in partes vocaret, vt eos emendaret, atque sic eorum aliquem etiam gustum admisceret [q]. Ita vero magnam nominis famam consecutus est, elegantis philosophi nomine cohonestatus [r], laudatusque quod philosophiam vltra docentium plebeia subsellia euexerit. Valde vero otia eius turbauerunt controuersiae illi motae ob assertam necessitatem bonorum operum ad salutem, de quibus in recentiori ecclesiae historia agendum [s], vbi etiam quam locum in litibus syncretisticis habuerit, dispiciendum est [ſ]. Hos motus cum non satis patienter ferret, eo quod pacis quidem esset amantissimus, at in bilem nimis pronus [ſſ], salus eius valde periclitari coepit, et fata quoque maturata sunt. Nobis hoc loco propter doctrinam ciuilem de moribus, quam mira perspicuitate et iudicio illustrauit, multaque luce ethicam Aristotelicam perfudit, praeeuntibus viris doctis [t] commendandus est.

Hermannus Conringius.

§. LVI. Nemo autem vel maiori eruditionis omnimodae copia, vel celebriori nominis fama Iuliam academiam illustrauit, honoremque Lycei in scholis Protestantium asseruit, quam HERMANNVS CONRINGIVS. Quo viro, incertum est, vtrum eruditiorem isto in seculo habuerit Germania? Cuius vitam scripsit, et *Syntagmati epistolarum* [u] praemisit CASPAR CORBERVS, nuper quoque *Collectioni operum Conringii* nouo labore praefixit illustris IO. GVIL. GOEBELIVS Iureconsultus Helmstadiensis celeberrimus. Nos ex plurimis, quae de viro vere magno, et qui inter prima Germaniae ornamenta referri suo iure meruit, dici poterant, ea tantum seligimus, quae instituto nostro conueniunt, et potissimum celeberrimum polyhistorem, cui nullum fere eruditionis genus disciplina nulla intacta mansit, nobis philosophum sistunt literatissimum multisque nominibus de ciuili prudentia meritum. Natus est in Frisia orientali Nordae anno MDCVI, V Id. Nou. familia vetusta, quam a villa perquam eximia Könring dicta in comitatu Steinfurtensi, perpetua maiorum suorum sede cognomentum habuisse, ipse refert [v]. Parentem habuit virum doctum, Hermannum Conringium, ministerii sacri munere in ea vrbe functum. Puer admodum lue pestifera tantum non extinctus est, viresque corporis eius ita exhaustae sunt, vt vix eas colligere licuerit,

q) BOECLER. Bibliogr. crit. p. 636. Conringiana p. 122.

r) Vid. quos laudant MAGIRVS l. c. p. 459. et FABRIC. l. c. BOECLER l. c. p. 608.

s) Conf. summe Reu. WEISMANN. Hist. eccles. T. II. p. 1198. ſ) FABRIC. l. c. T. IV. p. 310.

ſſ) Conringiana p. 130.

t) MORHOF. l. c. T. III. p. 485. BOECLER. l. c. p. 637. BVDDEVS Isag. p. 301. REIMMANN. l. c. p. 733. STOLLE Hist. lit. P. III. c. 1. §. 54. p. 616.

u) Prodiit Helmstadii 1694. 4. Ex hac Biographia sua hauserunt REIMMANN. Hist. lit. Germ. P. V. p. 246. IO. FABRICIVS Hist. Bibl. suae T. IV. p. 203. alii.

v) In Conringianis epistolicis, laudabili consilio a CHR. HENR. RITTMEIERO editis, p. 261.

rit, nec ad haurienda literarum rudimenta duci mature potuerit. Sexennis vero cum in ludum literarium mitteretur, paucis diebus apparuit, quam ei munifica natura indolis felicitatem tribuisset: mox enim legere didicit, et nullo fere labore doctrinae Christianae elementa percepit. Neque tamen maiores successus vrgeri poterant, cum vestigia morbi adhuc tenui corpusculo inhaererent, et exiguam spem messis facerent. Septem autem annos natus cum Latinis literis discendis destinaretur, ingenii excellentissimi praestantiam et vim animi tantam demonstrauit, vt quos ante se currentes viderat, maturiori aetate et exercitatione subactos breui praeuerteret. Nam quamuis valde adolescens esset, historicas tamen narrationes feliciter tenuit, et quatuordecim annos natus, ea pangendi carminis facilitate gauisus est, vt satyram conscribere posset in poëtas coronatos elegantissimam. Quae cum in manus Cornelii Martini deuenisset, adeo admiratus est vir doctissimus elegantiam ingenii puerilis supra aetatis modum eminentis, vt praeclara quaeuis de Conringio sibi promitteret, parentesque eius rogaret, vt eum Helmstadium ablegatum, suae fidei crederent, sperare se, fore, vt optimam ex hoc agro messem videant, et excellentissimae eruditionis fructus ex eo redundent. Cui viri optimi desiderio cum anno MDCXX satisfecissent parentes Conringii, admodum puer in disciplinam Martini deuenit [w], et in contubernium quoque ab eo atque conuictum receptus est, et ad mortem illius in eo perstitit, summa semper praeceptorem veneratione prosecutus. Post funera Martini vero ad professorem Graecae linguae Rudolphum Diepholdum concessit, et per biennium illi adhaesit, a parentibus anno MDCXXIV domum reuocatus. Bellicis tamen tumultibus Musarum silentia interstrepentibus diu in laribus paternis manere non potuit, reduxque ad Academiam Iuliam Peripateticae philosophiae et historiae diligentiam curamque suam impendit, et vt cuncta accurate teneret, operam adhibuit. Vt vero ex aliorum quoque virorum celeberrimorum doctrina thesauros suos locupletaret ad Lugdunensem Batauorum scholam anno MDCXXV abiit: in qua cum valde feruerent controuersiae theologicae, Conringius, cuius vis animi totum eruditionis campum complectebatur, ad eas cognoscendas se applicans sacrarum disciplinarum studiis se dedit: Ἔργον tamen, quod maximo ante reliqua omnia studio, vrgere sibi constituerat, ars salutaris fuit, quod saxum per quinquennium in ea academia voluit, ita tamen, vt omnem scientiarum circulum curiosus explorator tangeret, nec ab vlla abiret, quam non accurate pernouisset. Et hoc pacto fundamenta illa felicissimo conatu posuit, quibus postea admirandae eruditionis aedificium superstructum est. Ex Batauis ad Helmstadienses reuersus est, neglecta, quae se obtulerat, occasione, Parisinam academiam inuisendi: adeo enim Brunsuicensi duci Friderico Vlrico commendata erat Conringiana eruditio, vt vacante cathedra philosophiae natu-

w) Conringiana p. 101.

naturalis, ille posthabitis aliis isti muneri praeficeretur. Adiecerat inuito aulicus senatus eloquentiae docendae onus, quod quoniam, vt solet esse in academiis, graue nimis ipsi visum, ab eo reiectum est [x]. In publicas tamen calamitates haec Conringii inciderunt tempora. Adeo enim omnia bello et tumultu feruebant, vt cum aliis ad tempus Helmstadienses Musas relinquere, et Brunsuicum securitatis caussa confugere coactus sit. Anno MDCXXXIV tamen summos in arte medica honores, quos dudum omnium iudicio meruerat, consecutus, connubiale foedus cum Ioannis Stuckii, celeberrimi iureconsulti filia iniit, quod multa prole foecundissimum fuit. Nec defuere summae, quam Conringius in omni eruditionis genere demonstrauit, doctrinae laudes fauoresque, et iusta quoque atque commerita praemia. Et initio quidem vitae academicae non respondisse votis eius fortunam, haud obscure ipse prodidit, ad amicum scribens [y]: *Philosophicae Laureae nullum video vsum, cum ex academica vita mihi omnino videam esse discedendum. Aegre diuellor ab academia, et tamen vitae necessitas prope me compellit illam relinquere. Itaque cogor spreta illa dudum et olim minoris a me aestimata clinicorum officia subire, tantum vt indigentia quadam rudi popello exprimam, quod liberalia studia nequeunt impetrare. Si quae haec culpa est, ferant illi, quorum in manu est situm, haec mutare, meum delictum forte nullum est.* Non diu tamen durauit haec rerum Conringii angustia. Quamuis enim, *improbaret officiorum publicorum nundinationes, et animo aequo specularetur ludentem fortunam aliorum, paratus ad fortunam vtramque*, delecto sibi cynosurae instar illo Horatii:

Naue ferar magna an parua, feror vnus et idem [z],

non potuit tamen diu latere, et sine mercede contemni Conringianae eruditionis praestantia. Breui enim tempore ex philosophica cathedra ad medicam, aucto quoque praeter ordinem stipendio, traductus et anno MDCXLIX, cum patrios lares inuiseret, a Frisiae orientalis principe archiatri axiomate ornatus et senatus sanctioris concilio adscriptus est. Ea autem insolitae et rarissimae eruditionis eius non modo medicae, sed politicae quoque atque historicae fama vbique increbuerat, vt ad aures quoque Christinae, quae Suecorum sceptra gerebat, pertingeret. Quae cum viros vndique doctissimos et celeberrimos colligeret, Conringium quoque per legatum suum in illis terrarum partibus Ioannem Adlerum Saluium honestissimis titulis, vt in Sueciam veniret, inuitauit. Abiit is venia a Brunsuicensibus ducibus impetrata, cumque Holmiam peruenisset, tanta a regina clementia exceptus est, tamque carus fuit regni senatoribus, vt omnibus constaret, summo loco haberi Conringianum nomen. Noluit tamen eo in loco sedem figere, sed regia liberalitate tituloque consiliarii et archiatri regii auctus post trimestre domum reuersus est, relicto im-

x) Conringiana p. 123. y) Ibid. p. 131. z) Ibid. p. 105.

cto impatienti sui desiderio in animo reginae, quae hoc ornamentum regno suo maximis votis destinauerat. Oblatum itaque denuo illi est lautissimum stipendium: quod tamen magno animo accipere noluit, cum et Musae Iuliae ipsi essent dulcissimae, et serenissimorum ducum munificentia reditus eius augerent, eo quod insigni Conringianae doctrinae ornamento academiam istam carere nollent. Additum quoque munus ciuilis doctrinae publice tradendae, quo vinculo omnium optime Conringium retineri posse iudicauerant. Et initio quidem quadam animi difficultate illud munus suscepisse, ex nonnullis eius verbis colligitur, ita ad amicum scribentis *: *Ciuilis philosophiae prouinciam a me suscipi, etsi non abs re forte publica, tamen sine damno familiaris rei non potest. Sero nunc intelligo, quid illud sit πρὸς ἄλφιτα, quamque etiam optimi conatus parum eo faciant. Scilicet laudatur virtus et alget. Praestat itaque in tempore subducere sese incertae et dubiae hominum clementiae, atque ita locare res suas, vt imperitorum auxilium haud magnopere veniat anxie expectandum.* Verum cum et hoc ei commentandi docendique argumentum obtigisset, in quo plurimum valebat, quodque maxime coluerat; et principum clementia rebus eius, teste eius biographo, multoties subuenisset, victas tandem dedit manus, et hanc quoque suscepit prouinciam. Quanquam illa istorum temporum fuit calamitas, vt conqueratur [a]: *Tristissimum rerum omnium statum, qui eo tempore fuit, integro biennio et amplius praeripuisse omnia stipendia, vererique se, ne et sibi tandem statio ista, vtut pergrata, sit deserenda.* Immo fatetur, *iam se tum circumspicere subinde, quo se debeat vertere, aulas enim fugere se cane peius.* Quod ita in tanta Conringiani nominis nobilitate et existimatione, cum haud dubia esset principum clementia, euenire potuisse, nemo mirabitur, qui illorum temporum infelicitatem in Germania reputauerit. Neque tamen ita animum abiecit Conringius, vt ab officio rite explendo vel latum vnguem discederet, sed prouinciam istam sibi demandatam tanta arte et diligentia ornauit, vt non dubitemus asserere, nunquam doctiorem virum cathedrae ciuilis doctrinae praefuisse. Cum enim Peripateticam philosophiam accurate teneret, et contemtis, vt ipse vocat [b], quisquiliis Scholasticis, Aristotelem ipsum magno studio sectaretur, in cuius scriptis politicis magnam latere veteris doctrinae copiam nemini ignotum est: accederet autem in Conringio historiae lux, qua vetera, media, noua omnia complectebatur animo, et iuris omnis publici fontes et origines peruiderat, atque antiquitatis rationem habere poterat optimam; excellentissima euasit ciuilis eius eruditio. Inde factum, vt in controuersiis principum, multoties in partes vocaretur, et dispulsis vetustatis tenebris in apricum poneret aularum iura et praetensiones: id quod eum apud summos principes fecit gratiosissimum. Hoc pacto anno MDCLII in caussa Bremensi pro Suecorum rege eruditionem suam interposuit,

*) Ibid. p. 130. a) pag. 212. b) Ibid. p. 39.

posuit, annoque sequenti Frisiae principi simili ratione inseruiuit, maxime vero electori Moguntiae, ius inaugurandi coronandique imperatoris Romani pulcherrima disquisitione vindicauit; anno MDCLVIII in Holsatiam ad Carolum Gustauum Suecorum regem vocatus operam suam simili illi modo locauit. Quo studio ita admiratione eruditionis suae regis animum repleuit, vt regi a consiliis et tuenda sanitate esse iuberetur, et lautissimo stipendio augeretur, inusitatae quoque liberalitatis praemium ei offerretur, si Holmiam ire, ibique cum rege viuere vellet. Eandem doctrinae suae amplissimae praestantiam probauit Carolo Ludouico, electori Palatino, cum inter aulam Palatinam et Bauaricam illustrissima de vicariatu imperii exorta esset controuersia[c]. Maxime vero auctoritas et eruditio eius apud serenissimam gentem Brunsuicensem valuit, et orbi quoque literato fuit exoptatissima. Nostri enim consilio vsus est immortalis nominis princeps Augustus, cui tot modis literarum gloria debetur, cum splendidissimum librorum thesaurum, quem hodie doctus quilibet admiratur, Guelpherbyti colligeret. De qua *Bibliotheca Augusta*, cum Conringius ipse eleganti tractatione[d] differuerit, inspersis simul egregiis, quae ad rem bibliothecariam omnem facere possunt, obseruationibus, nos nihil hoc loco de ea monemus. Neque intra Germaniae fines Conringiani nominis fama contineri potuit: sed cum magnus ingeniorum iudex atque arbiter Colbertus, regi Galliarum Ludouico XIV magnis gratiae documentis quoscunque summae doctrinae viros complectenti Conringium commendasset, ab hoc quoque rege insigne clementiae specimen, lauto stipendio decreto accepit, eoque vsque ad belli Belgici initia fruitus est. Eandem fortunam in aula Daniae regis expertus est, a consiliis regi esse iussus; et in augustissimi quoque imperatoris aula, maxima de eo fuit opinio, cum summo Germanici imperii moderatori librum *de Finibus imperii* obtulisset. Qui fortunae fauores licet rari sint et insoliti, dicendum tamen, talem fuisse doctrinam Conringii, eamque eruditionis excellentiam, vt iure suo eos Conringio obtigisse fateri debeant, quotquot literis pretium statuere et honorem habere norunt. Polyhistoris enim nomen, veteribus summa in laude positum, et a recentiorum nonnullorum abusu vindicatum, si tribui potest vlli, certe Conringio tribuendum est. Nullum enim erat disciplinae genus, scientia nulla, in qua non regnauit Conringius. Quantus ille vir in sacris literis fuerit, libelli polemici ostendunt, senseruntque, qui contra eum imparibus armis in arenam descenderunt velitarii milites Haunoldus, Valerianus Magnus, Vitus Ebermannus, fratres Walenburchii et Dionysius Werlensis. In re autem medica ab innumeris praeiudiciis artem laudatissimam sanauit. Qua de re cum magnam ei litem mouisset vir doctissimus, at nimio antiquitatis praeiudicio impeditus Olaus Borrichius, ita *de antiqua veterum Aegyptiorum et recentiori Paracelsicorum medicina* cum eo disceptauit, vt non modo, qui

c) Ibid. p. 247. 248. d) Auctam edidit filius Herm. Io. Conringivs, Helmst. 1684. 4.

qui eodem praeiudicio occoecati Borrichio victoriae partes decernebant, Conringianam tamen eruditionem summo loco ponerent: sed et nostra aetate, qua nebulae istae discussae, mentesque ab illo iugo liberatae sunt, caussa Conringiana potior fuisse recte iudicata sit. De qua controuersia cum *Tomo primo* [e] iam nonnulla attulerimus, ad eum locum lectorem ablegamus. Ceterum eleganti quoque *Introductione in artem medicam* [f] cuius auctam editionem [g] debemus GVNTHERO CHRISTOPHORO SCHELHAMERO, ostendit, quantus in his quoque literis vir fuerit. Iuris autem publici, praecipue, quod ad Germanicum imperium pertinet, ea viro summo inerat cognitio, vt primus dicendus sit, qui veros et sinceros eius fontes detexerit, eamque sequenti aetati facem praetulerit, cuius lumine hodie in arduo argumento inoffenso progredi pede plerisque licet. Testes volumus libros eius, *de Origine iuris Germanici*, *de Imperio Germanorum Romano*, *de finibus imperii Germanici*, *de pace perpetua inter imperii Germanici ordines religione dissidentes seruanda*, qui pseudonymi prodiere IRENAEI EVBVLI nomine, et ad sanandas discordias in consultationibus pacis Westphalicae plurimum profuere, itemque *Exercitationes de republica imperii Germanici*, quaeque de iuribus electorum Moguntini et Palatini commentatus est, de quibus tamen plura hoc loco dicere non licet [h]. In his vero tractationibus praeter antiquitatum et historiae lucem philosophia quoque ciuilis regnat, qua duce arduum argumentum aggressus est. Optimo enim et non satis laudando consilio vbique historiam philosophiae iunxit, cuius cum tot hactenus in hoc opere specimina dederimus, totiesque ad eum prouocauerimus, praesertim in historia philosophiae Aegyptiacae, et medii aeui, quam in libris *de Hermetica medicina* et in *Antiquitatibus academicis* [i], bona fruge plenis luculenter illustrauit, plura otiose non addimus. Neque vero suis tantum lucubrationibus prodesse reipublicae literariae vir summus constituit, sed aliorum quoque scripta luce digna edere, augere, emendare, et sic reddere vtilissima fategit. Qua ratione praeter TACITVM *de Moribus Germanorum*, praefatione et notis eruditissimis auctum et Cassandri atque Wicelii Consultationes de concordia religionis et alia, debet ei orbis philosophicus Aristotelis *Politica* cum *Introductione*, et MACHIAVELLI *Principem*, ex Italico Latinum factum, et notis illustratum, NAVDAEI *Bibliographiam politicam*, et SCIPIONIS CLARAMONTII librum *de Coniectandis moribus*, quibus omnibus additis ex suo penu plurimis fines philosophiae amplissime dilatauit. Maxime autem de ciuili doctrina meritus est, quam multis scriptis pulcherrimam eruditionem spirantibus illustrauit. Praeter *Introductionem* enim quam *in Aristotelis politicam* edidit, magno applausu exceperunt viri docti librum eius *de*

e) p. 277. not. i.
f) Helmst. 1654.
g) Ibid. 1687.
h) Conf. REIMMANN. l. c. p. 254.
i) Diximus de iis Tom. III.

de Ciuili prudentia, quo prudentiae politicae cum vniuerſalis philoſophicae, tum ſingularis pragmaticae omnis propaedia pragmatice traditur [k]; itemque *Propolitica, ſiue Introductionem in ciuilem philoſophiam cum adiectis nonnullis aliis* [l]. In quibus lucubrationibus Ariſtotelis praecepta de republica ita noſtris temporibus adaptauit, vt, quod ob imperii formam apud Graecos plerumque noſtris hominibus inutile eſt, ſingulari hiſtoriae et conditionis imperiorum noſtrae aetatis notitia, qua pollebat, ad vtiliſſimum ſcopum transtulerit. Magnopere itaque laudandus eſt illuſtris GOEBELII labor, qui diſperſa Conringii opera, praeter ea, quae ad theologiam et medicinam pertinent, collegit, digeſſit, ἀνέκδοτα multa in lucem protraxit, et ex vbere eruditionis ſuae theſauro multa egregia adiecit [m]. Et ex his quidem clariſſime conſtat, πολυϊςορίας laudem maximo iure Conringio deberi. Cuius pars cum haud exigua philoſophia ſit, in ea quoque ſe virum magnum pro conditione aetatis ſuae praeſtitit. Et verum quidem eſt, ab auctoritatis et ſectae praeiudicio eum ſe liberare non ſatis auſum fuiſſe; certe maiora, vt erat iudicio ſummo, et literis eleganter inſtructus, praeſtitiſſet, ſi ſine duce hanc viam fuiſſet ingreſſus. Verum obſtabat temporis conſuetudo, et educatio in diſciplina Martini, qui altiſſime Ariſtotelis amorem eius ingenerauerat animo, et veterum placitorum tenaciſſimum fecerat. Id quod ipſe candide fatetur his verbis [n]: *Ex Friſia in hanc academiam admodum puer miſſus, ſtatim deueni in Cornelii Martini diſciplinam. Ea certe magiſtrorum meorum dignitas, iam ab eo vsque tempore vetuſtiorum ſententiarum tenaciorem me fecit, interdum fortaſſis plus iuſto, vt fieri ſolet.* Aſt cum ſumma tamen vteretur mentis acrimonia, tantum abeſt, vt coecum Ariſtotelis comitem ſe praeſtiterit, vt potius agnouerit et faſſus ſit libere, vbicunque Ariſtotelem peccaſſe noſſet. Qua de re eleganter prorſus diſſeruit in *Epiſtola*, quam PICCARTI *Introductioni in lectionem Ariſtotelis* [o] praemiſit, quae cum erudita ſit et pulcherrima, et de philoſophia Conringii luculenter teſtetur, tota meretur legi. Hoc enim loco ob paginae anguſtiam apponi tota haud poteſt. Inter alia vero ita ſuam hac de re mentem explicat: „Quamuis eorum me haereſis non teneat, „qui vnum Ariſtotelem ſapuiſſe, vnum nihil ignoraſſe, vnum nec fallere „nec falli exiſtimant: inter ſapientiae tamen magiſtros hunc familiam ducere, hunc prae aliis quam multis ſapere, hunc non admodum multa „ignorare, hunc raro falli ſolere, omnino equidem arbitror. Quamuis „iis etiam neutiquam aſſentiar, quibus philoſophari eſt nihil aliud, quam „rimari Ariſtotelicae doctrinae mentem, adeoque ipſa philoſophia eſt nihil aliud, niſi peritia illius, quod Ariſtoteles docuit, (reapſe enim quicquid eius eſt notitiae, opinio ſiue δόξα eſt, ſubnixa auctoritate viri per-

„quam

k) Helmſt. 1662. vid. CHR. THOMASII Orationes Acad. p. 439. BVDD. Iſag. p. 319. STOLL. Hiſt. lit. P. III. c. 5. §. 61. p. 727.

l) Helmſtad. 1663.

m) Tomis VI. in folio Brunſuigae 1730. vid. Act. Erud. 1732. Oct. Act. Erud. Germ. P. CLVI. art. 1.

n) Conringiana p. 101.

o) Extat inter eius Epiſtolas p. 323.

„quam ſapientis quidem, hominis tamen, et a quo humani nihil alienum „fuit: quod ipſum procul admodum abeſt, vt a certitudine pariter et ab „ipſarummet rerum ſcientia, quae ſola dignitatem philoſophici nominis „aſſequitur) quoniam tamen haud temere magis quo alio magiſtro, quam „Ariſtotele, licet in ſapientiae ſtudiis proficere, hunc ante omnes con-„ſulendum, huiusque ſcita ediſcenda eſſe ſapientiae cultoribus cenſeo; vt „tanto magiſtro inſtructus eo citius et certius ad veritatem et rerum ſcien-„tiam peruenias. Qua in re ſane haud forte quemquam habebo diſſenti-„entem, praeter eos, qui Ariſtotelicae doctrinae ſunt imperiti. Nec ve-„ro quenquam ita inſanire crediderim, vt ſpernendos ſibi omnes magi-„ſtros, etſi illi in promtu ſint, opinetur; quamuis haud ignorem, ea „nonnullis, praeſertim iis, qui pruritu nouandi laborant, inſanae φιλαυτίας „incitamenta ore et calamo excidere, quae in omnis magiſterii aſpernatio-„nem tandem recidunt. Ceterum et is, qui Ariſtotelicae doctrinae non „adeo eſt gnarus, vt mihi illam vsque adeo laudanti queat aſſentiri, ſal-„tim vtique haud negabit, ſi quidem ſapit, ingentis adeo exiſtimationis „doctrinam non poſſe vel debere contemni, ſed diſcendum eſſe atque ex-„plorandum, vtrum tantis laudibus, nec ne, reſpondeat. Sane intereſt „veritatis ſtudii, neminis temere ſapientiam profeſſi ſententias non expen-„dere, quanto minus eius, qui tot ſeculis infinitorum hominum doctrinae „laude florentium admirationem meruit, qualis eſt Ariſtoteles. Etiam „igitur illorum, quibus forte ſuſpecta eſt Ariſtotelis iſthaec paſſim, quam „obtinet, opinio in officio eſt, ſi veritatem ſerio amant, Ariſtotelicam „doctrinam ſibi cognitam reddere, atque adeo monumenta ipſius diligen-„ter euoluere, vt ex quibus philoſophia iſthaec maxime ſincera queat peti. Ex quo loco Conringii mens eius de ſtudio Ariſtotelicae philoſophiae ſatis eluceſcit, patetque eundem illum fere in modum, quemadmodum Melanchthon ſtatuerat, pronunciaſſe: et hinc Peripateticis ſinceris omnino quidem adſcribendum eſſe, ſed illis tamen, quibus iudicio et delectu vti placuit. Id quod virum ſummum praeſtitiſſe, ſcripta eius maxime ciuilia et moralia luculenter probant. Ex iis enim diſcimus, multa eum in philoſophia practica Ariſtotelis, praecipue quae ad iuris naturalis praecepta pertinent, deſiderauiſſe. Quae ita alicubi ſummatim complexus eſt [p]: *In morali Ariſtotelis philoſophia multa deſidero: Omnem enim iuris naturalis prudentiam iſthuc cenſeo pertinere, nec ordo modusque tractandi ſatis placet, vis etiam argumentorum Ariſtotelicorum videtur debilior, idque quoniam nec prouidentiam diuinam, nec animae immortalitatem, aut vitae aliam, quam quae in hoc mundo obtingit felicitatem, agnouit. Super quibus tamen tanquam fundamentis, virtus omnis ſuperſtructa eſt. Nec enim virtus eſt niſi inanis quaedam animi generoſitas, absque illa fuerit, quae modo dixi.* Hos vero philoſophiae Ariſtotelicae defectus vt ſuppleret, aliorum modo apud veteres meditationibus,

p) Conringiana p. 69.

bus, non vero ſuis, vſus eſt, ſectario animi ſtudio impeditus.[p] Ita vero dum veteres nimio proſequitur cultu et admiratione, a pueritia a praeceptoribus ingenita, recentiores emendationes et imprimis Carteſii magno tum ſtrepitu philoſophiae theatrum replentis conatus ferre non potuit. In quo licet nonnulla probaret, v. g. quod formas ſubſtantiales reiecerit, quas Latinam philoſophantium ſcholam contra mentem Ariſtotelis admiſiſſe credebat, faſſus tamen amicis [q] eſt, *ſe prorſus nihil potuiſſe in eius phyſiologia inuenire, quod ſpeciem habeat ἀποδείξεως, eſſe enim omnia Democritea, et non rationi tantum, verum etiam ſenſibus aduerſa.* Immo tanto in eam philoſophiam zelo exardeſcere coepit, vt illi e medio tollendae operam dari velit et vehementer indignetur [r], *inſanum amorem illius ſophiſtices multa adeo florentiſſimarum prouinciarum ingenia peſſime afflixiſſe.* In ea enim erat vir nimio Ariſtotelis amore detentus ſententia, non ineſſe illis ingenia philoſophica, qui hanc philoſophiam recipiant, id quod graui ἐγκλήματι Batauis obiecit [s]. Immo tam amaram in eam philoſophiam cenſuram ſtringit, et epitaphium Carteſio ponit bile ita tinctum [t], vt omnino nollemus talia tanto viro excidiſſe. Verum hominem eum fuiſſe, cogitandum eſt, et a pueritia veterum admiratione nimis captum. Quae cauſſa eſt, cur aliorum quoque conatus, reprobauerit, et Gaſſendo dicam, parum honorificam ſcripſerit [u], licet eius illum eruditio caperet. Scribit enim ad amicum: *Petri Gaſſendi pleraque mirifice me affecerunt, niſi quod mihi viſus ſit Epicuri potius, quam Chriſti ſectator, quam laudem ſtudioſe hodie affectant, qui prae aliis philoſophos ſe iactant, per Italiam et Galliam.* Similia paſſim de eo iudicat, nec Hobbeſio quoque parcit [*], quem dignum cenſet, quem odia omnium excipiant. Scholaſticos tamen haud minori contemtu reiecit, eorumque nugas faſtidiit [†]. Laudauit vero magnopere Hugonis Grotii conatus [x], cuius nihil non praeclarum eſſe pronunciauit, et dignum laude, et excellere ait opus de I. B. et P. incomparabile, ob rationem dicendi, breuitatem et perſpicuitatem. Scilicet facile ferri ab eo Grotius poterat, qui, vt ſupra dictum, Ariſtotelis auctoritatem non contemſit: praecipue cum ius naturae explicuerit, quod aegre ferebat Conringius, ab Ariſtotele praetermiſſum fuiſſe. Et haec ſine dubio cauſſa fuit, cur PVFENDORFII *Elementa iuris prudentiae* ſuam ſuperaſſe expectationem pronunciauerit [y]. Eſſe enim videbat librum dictione elegantem, argumento praeclarum tractandi ratione neruoſum. Ab his vero parum periculi Peripateticae doctrinae, metuebat, quam huiusmodi φιλοσοφȣμένοις ſuppleri optabat. Ceterum puſillus fuit corpore, id quod ipſe monet [z], faſſus, qua erat modeſtia, *non ſibi mentis adeo multum eſſe, vt ſufficiat excuſando corporis defectui*, credatque *imaginem hanc ſuam reuocaturam eſſe maleuolis in mentem vetuſtum illud:*

Per-

q) Ibid. p. 9 10. r) p. 49. s) p. 88. *) p. 19. 76. 262. †) p. 36.
t) p. 156. u) p. 48. 60. 277. x) p. 61. 347. y) p. 69. z) p. 105.

Pergula pictorum, veri nihil, omnia falsa.

Et obiecit quoque ei hanc corporis pusilli figuram Iesuita Ebermannus, qui vero suo malo expertus est, magnum in eo tuguriolo habitare spiritum. Maximus enim erat ingenio, et vastissimae lectionis copia suffultus, cui cum accederet multorum annorum experientia, dici non potest, ad quod fastigium enixa sit Coringiana eruditio. Diligentia autem, in eo tanta fuit, vt merito dici χαλκέντερος debeat; inter tot enim itinera, libros editos, curata principum negotia, in tanto commercio literario, cum totius fere Europae viris summis, partim principibus, partim doctrina claris, suffecisse vnum virum tot laboribus merito mirandum est, et non diffitente inuidia pronunciandum, inter maxima seculi XVII ingenia eum enituisse. Quamuis enim aduersariis non caruerit, quos ex parte supra nominauimus, quibus addi possunt Aegidius Strauchius, Ioannes Otto Tabor, et Matthias Wasmuthus, plerorumque tamen virorum doctorum iudicio inter summa aetatis suae ornamenta relatus est. Quorum censurae ex parte praemissae sunt, *Epistolarum Conringianarum Syntagmati*, facile autem innumeris scriptorum locis possunt augeri, id quod tamen priuatae lectoris industriae relinquimus [a]. Occidit Germaniae hoc sidus prid. Id. Dec. anno MDCLXXXII.

§. LVII. Floruit quoque sincerum Peripateticae philosophiae studium in academia Regiomontana, cuius sub auspiciis Philippicam philosophandi secundum Aristotelem methodum obtinuisse a Sabino introductam supra diximus. Eminuit autem seculo XVII in ista schola accuratiori Aristotelicae philosophiae cognitione biga virorum doctissimorum CHRISTIANI DREIERI et MELCHIORIS ZEIDLERI. Dreierus Stettini Pomeraniae vrbe celebri natus est anno MDCXI, inque Regiomontana academia eum studiorum cursum absoluit, quem ingredi solent, quotquot ad solidam elegantioremque doctrinam adspirant. Neque defuit Dreiero aut natura benigna, egregias ei dotes ingeniumque praeclarum largita, aut pertinax studium, solidam eruditionem consectandi. Itaque Ornatus variae doctrinae thesauris, a primis philosophiae honoribus, in ista academia ad summas ecclesiae et Scholae dignitates ascendit, cathedrae praefectus theologicae, eiusque doctor renunciatus, in qua primum tandem locum obtinuit, addito ecclesiastae aulici et consistorii Sambiensis assessoris axiomate; quibus muneribus perfunctus totius academiae senior Non. Aug. anno MDCLXXXVIII, aetatis LXXVIII, rebus mortalium ereptus est [b]. Laeto flore in eo viguit ingenii foecunditas, quae cum vasta veterum scriptorum ecclesiasticorum pariter atque profanorum lectione suffulta per omnem eruditionis campum, maxime philosophicum

Christianus Dreierus.

a) Consuli tamen possunt, quae collegerunt REIMMANNVS l. c. P. I. p. 51. IV. 11. V. 246. 289. VI. 120. 423. Io. FABRICIVS Hist. Bibl. suae T. IV. p. 203. BAILLET. Anti T. II. p. 124. MAGIRVS Eponymol. crit. p. 655. 665. 678.

b) Vid. Io. FABRIC. Hist. Bibl. suae T. IV. p. 330. REIMMANN. Hist. liter. Germ. P. IV. p. 33.

et ecclesiasticum se diffunderet, et per dimidium fere seculum in sacro atque profano argumento exerceretur, dici non potest, ad quam doctrinae elegantiam tandem euaserit. Maxime vero in veterum scriptis ita eius versata est diligentia, vt maturos ex ea fructus referret. Vnde factum, vt paucos haberet, in Aristotelica disciplina sibi pares. Dolendum autem, virum eleganter doctum cum summis votis vniendis eorum, qui in religionis argumento dissidebant, animis labores suos destinauisset, hincque nonnulla profluxissent asserta, quae rigidioribus theologis non displicere non poterant, syncretisticis controuersiis ita implicitum fuisse [c], vt aliis, quibus ecclesiasticam et philosophicam historiam egregie iuuare potuisset, laboribus eriperetur. De quibus eius litibus consulendi annales ecclesiastici sunt [d]; ad hunc enim locum non pertinent. Nobis eo potissimum argumento heic enarrandus est, quoniam in libro, cui *Sapientiae*, id est, *philosophiae primae* nomen praefixit, de Aristotelica philosophia eiusque historia pulcherrime meritus est. Viginti enim dissertationibus, ex praelectionibus suis philosophicis congestis, primo quidem philosophiae ortum et progressum delineauit, dein omnem Aristotelicae philosophiae indolem, naturam et praecepta ex ipsius Stagiritae mente, et secundum genuinos eius apud veteres interpretes exposuit, et vbique accuratam philosophicae historiae cognitionem, sine qua vetus philosophia omnis disci nequit, prodidit [e]. Hunc igitur ducem cum sequeretur, mirandum haud est, Cartesii philosophiae ad Germanos tandem delatae eum se mascule opposuisse [f].

Melchior Zeidlerus.

Eodem in loco vitalem auram primum hausit MELCHIOR ZEIDLERVS anno MDCXXX. Is cum commodum natiuitatis forte locum accepisset, quo ingenii, quod natura nactus erat optimum dotes augere, fundumque, qui in eius animo latebat excolere posset, in inferioribus scholis doctissimos praeceptores, et artium liberalium peritissimos Wictelmannum et Volbrechtum, duces nactus est. Quibus praeeuntibus cum humanitatis studia feliciter absoluisset, Christiani Dreieri disciplinae se tradidit. Eo vero praeceptore non in triuio haerens, sed ad ipsa veteris philosophiae Graecae et doctrinae ecclesiasticae limina progressus, quicquid in vtroque genere scire licuit, didicit, et elegantissimam veteris eruditionis copiam sibi comparauit. Ita cognitionis, quam in omni fere disciplinarum parte acquisiuerat praestantia commendatissimus cathedrae philosophicae in academia patria praefectus est, quam postea cum theologica commutauit, adiecto pastoris in templo cathedrali et assessoris consistorii Sambiensis munere. Valde in eo viro excellebat veteris

c) Disci id potest ex CALOVII Harmonia Calixtino-Haeretica, et Syncretismo Calixtino.

d) Vid. quos laudat FABRIC. l. c. p. 355 seq. BVDD. Isag. Hist. theol. L. II. c. 3. p. 572. ARNOLD. Hist. eccl. P. II. L. XVII. c. 11. §. 14. p. 514. WEISMANN. Hist. eccl. P. II. p. 1205. HARTKNOCH. Hist. eccles. Boruss. L. II. c. 10. p. 602 seqq.

e) Conf. BVDDEVS Isagog. L. I. p. 256. Hist. philos. c. 6. §. 5. p. 386.

f) Aggressus est principium cognoscendi Cartesianum: Ego cogito, ergo sum, peculiari diss. quae addita est Dialecticae Regiomontanae Eius; quod Compendium topicorum Aristotelis Io. EBERM. BVSMANNVS Helmstadii edidit, laudatum MORHOFIO Polyhist. T. II. IV. c. 1. §. 3. p. 477.

ris literaturae peritia, et imprimis rerum ad philoſophiam antiquam et eccleſiae fata, ritus, diſciplinam et placita ſpectantium cognitio, quae per omnia eius ſcripta ita diffunditur, vt iucunda pariter atque vtiliſſima ſit antiquitatem ſcrutantibus, eorum lectio. Quas ſuas delicias adeo diſſimulare non potuit, vt aridam contra Iodocum Keddium diſputationis arenam ingreſſus, iucundiſſimum tamen lectoribus campum aperuerit, in praefatione de methodo, modo et circumſtantiis diſputantium, ſiue de dialectica antiqua ex ſcriptis veterum, praeſertim Peripateticorum praeclare diſſerens, multamque argumento eleganti et difficili lucem accendens, quam ex libri titulo nemo ſibi promiſerit. Multo magis in ſcriptis philoſophicis antiquitatis notitiam, quam pulcherrimam poſſidebat, eum in finem adhibuit, vt Peripateticae diſciplinae, quam ſummopere colebat, ampliſſimum lumen affunderet. Cuius luculenta prorſus exempla, optimae eruditionis genere referta eſſe poſſunt, tractatus hiſtorico-philologico-philoſophicus *de Genuino veterum docendi modo exoterico et acroamatico, id eſt dialectico et analytico, genuinae dialecticae ſiue encyclopaediae rationem ſuccincte demonſtrans* [g], in quo hiſtoria logicae veterum, praecipue Peripateticorum mire illuſtratur, itemque *Introductio in Ariſtotelem* librique tres *de Variis diſſerendi generibus et mediis eo perueniendi, ſiue Analyſi poſteriori.* Iunxit huic eruditioni diligentiam, pietatem paciſque ſtudium, quod tamen eum nonnihil ſuſpectum reddidit, et controuerſiis ſyncretiſticis immiſcuit, in quibus ſuſpicacioribus nonnullis, praecipue factioni Calouianae diſplicuit: de qua re tamen alibi dicendum. Tanta autem contentione ſtudiorum curſum perſequutus eſt, vt laboris nimii aſſiduitate exhauſtus tabem contraheret; quae cum plurimis, vt ſolet fieri, ſymptomatibus, ſtipata valde eum excruciaret, adeo vt vmbram hominis magis referret, quam hominem, patientiam illi Chriſtianam et fortem animum oppoſuit, anima tandem creatori reddita anno MDCLXXXVI, cum quinquageſimum ſeptimum aetatis annum nondum attigiſſet [h]. Scripſit plurima vir doctiſſimus et diligentiſſimus, ab antiquae doctrinae cultoribus ſummis laudibus commendata, inter quae ſcripta philoſophica de Peripatetica hiſtoria et eius generis diſciplina omni praeclare meruerunt, non denegantibus hanc Zeidlero laudem viris doctiſſimis [i], inter quos nonnemo [k] eum Nunneſio in Peripateticae philoſophiae cognitione praeferre non dubitauit. Vbique enim lumina Ariſtotelica veteris literaturae radiis colluſtrata in eius ſcriptis lucent.

§. LVIII. Tandem his, quos hactenus recenſuimus, Peripateticae philoſophiae ſincerae cultoribus in coetibus Proteſtantium adiiciendus ex academia Lipſienſi eo magis eſt, IACOBVS THOMASIVS, quo magis *Iacobus Thomaſius.*

g) Regiomonti 1685.

h) Praefixa eſt Vita eius cum catalogo ſcriptorum, notis et animaduerſionibus in ſcrutatorem poſt eius mortem Helmſtadii 1689. editis.

i) Vid. FABRIC. l. c. T. IV. p. 329. BVDDEVS Annot. Hiſt. phil. p. 205. 386. BOECLER. Bibliogr. crit. p. 854.

k) Auctor Biblioth. Schraderianae P. II. c. 3.

magis in historia philosophica multum nos illi debere multoties professi sumus. Patre genitus Michaële Thomasio I. V. D. Lipsiae VII Cal. Sept. anno MDCXXII in lucem editus est [l]. Is cum ipse eruditione satis eleganter esset tinctus filium, cui naturam de praeclaris ingenii dotibus prospexisse obseruabat, sollicita formare cura artibusque liberalibus instruere, et praeceptoribus quoque optimis tradere non omisit. Quem tamen fortunae cursum nonnihil retardarunt bellicae calamitates in adolescentiam Thomasii incidentes; maxime vero illius studiorum incrementa vehementer impediuit vtriusque parentis mors, quae anno MDCXXXII et sequenti contigit. Ab auia tamen in parentum locum succedente, et curarum partem subeunte cum fratre Ioanne in gymnasium, quod Gerae floret, missus est, in quo scientiarum, quae ab humanitate nomen sortiuntur elementa propitia Minerua et non sine eximia ingenii felicitate didicit. Tum iudicio maturiore et encyclopaediae notitia satis instructus anno MDCXL in patriam rediit, et eodem anno in Vitebergensem academiam translatus est, in qua a praestantissimorum virorum ore pendere, veterum et recentiorum libros magna cum cura voluere, et in horrea mentis congerere, quicquid literarum suo scopo inseruire poterat, summo studio connisus est. Idem saxum ad Lipsiensem scholam rediens diligenter voluit, tam laeto successu, vt collatis anno MDCXLIII doctoris philosophici iuribus, et humaniores disciplinas, et philosophiam docere iuuentutem cum laude posset. Qua occasione ingenii Thomasiani elegantia et doctrina ita commendata est, vt anno MDCL et sequentibus scholae Nicolaitanae apud Lipsienses collega, tum Conrector praeficeretur, quae cum tantam eruditionem non caperet, ad cathedram academicam anno MDCLIII traductus et moralem philosophiam, postea vero dialecticam quoque et eloquentiam docere iussus est. Et vt florentissima quoque, quae Lipsiae ab amplissimo senatu fouentur gymnasia ab huius viri eruditione illustrarentur, anno MDCLXX scholae S. Nicolai, et anno MDCLXXVI scholae S. Thomae regendae praefectus est. Tacemus honores academicos et dignitates alias viris literarum meritis celebribus in hac academia laudabili consilio conferri solitas, quas hoc loco enarrare nihil attinet. Quantum autem in eo virum Lipsienses Musae habuerint, quantos doctrinae omnigenae, praecipue veteris thesauros possederit, quam acuto iudicio in dignoscendis omnis aetatis sectarumque opinionibus vsus fuerit, et quam vere veteris literaturae omnis promus condus dici meruerit, nemini ignotum esse existimamus, qui acta literaria superioris seculi vel per transennam inspexit, et obiter ingenii Thomasiani foetus contemplatus est, adeo vbique summa, qua pollebat, eruditio eius enitescit. Praecipue autem in eo maxima laude prosequendum est, quod philosophiae Graecae historiam hactenus a plerisque neglectam, certe a pau-

l) Vid. Programma Acad. Lipſ. in eius funere editum. Conf. Fr. Casp. Hagen Memoriae philoſ. renouatae p. 273.

te a paucis viris doctis accurate exacultam ex puluere prouocare suoque nitori restituere magnis conatibus coeperit, tanta in ea re felicitate vsus, vt quis illi inter Germanos in hoc doctrinae antiquae genere praeferendus sit, nobis non succurrat. Nam non Peripateticam philosophiam tantummodo secundum Aristotelis mentem accurate tenuit, sed reliquarum etiam sectarum systemata pernouit, et ex ipsis veterum fontibus cuncta hausit, infinita, quae obscura erant, eruditionis suae luce collustrauit, sicque de elegantissima literaturae veteris parte immortaliter meruit. Quod eius studium eo magis summis extollendum est laudibus, quo magis ab inepto syncretismi amore, qui omnem veteris philosophiae historiam foedissime corrupit, erat alienissimus, nec ferre eos poterat, qui inter lucem et tenebras paciscuntur [m]. A quo praeiudicio vt ingenia sanaret, sectarum systemata accurate exposuit, et opinionum inter se distantium sensum accurate definiuit, ad id imprimis intentus, vt dogmaticam philosophicae historiae partem exponeret. Neque ita soli curiositati inseruiendum esse ratus est, sed cum nosset, innumeris modis veterem philosophiam cum dogmatibus veteris ecclesiae cohaerere, et errores plerosque ex his fontibus propullulasse, praeclaris quoque obseruationibus ostendit, quid abusus philosophiae Graecanicae effecerit, cuius licet specimina plurima ediderit, luculentissimum tamen exemplum est schediasma *de definitione sapientiae*, quod *Originum historiae philosophicae et ecclesiasticae* titulo recudi fecit [n], dignus tanto parente filius, illustris CHRISTIANVS THOMASIVS, quem cum fratre Godofredo, Norimbergensi medico, et polyhistore celeberrimo, paternae virtutis et eruditionis haeredem reliquerat. In ea enim tractatione, praecipua dogmata quatuor sectarum Graecanicarum celebriorum, item haereseon Simonis Magi, Gnosticorum, Massilianorum, et Pelagianorum, denique theologiae mysticae ac scholasticae summo iudicio enarrauit, fontes eorum detexit, errorum γεννήματα notauit. In eo quoque laudandus, quod iuuentuti harum literarum amanti et historiam non tantum philosophorum, sed et philosophiae tractare cupienti impulsor fuerit, vt venas philosophorum, in agros patrum ecclesiae deriuatas persequeretur, et sententias philosophorum Graeciae et antiquae ecclesiae doctorum ex ipsis fontibus eliceret. In quo recte illi applaudebat, qui ex eius disciplina progressus his potissimum alis ad summum eruditionis apicem ascendit GODOFR. GVIL. LEIBNIZIVS [o]. Quod ad ipsum vero philosophiae genus attinet, quod secutus est Thomasius, fatendum quidem est, eum in via sectaria perseuerauisse, et Peripateticam disciplinam ex ipsis Stagiritae, Graecorumque interpretum fontibus haustam illustrare contendisse. Cuius exemplum esse possunt, quae

m) Vid. praef. diss. de Exustione mundi Stoica, et th. 19. 20, 21. p. 20.

n) Halae 1699. 8.

o) Epist. Leibniz. a Cl. KORTHOLTO editarum T. I. ep. 170. p. 270.

quae ex eius museo prodierunt, *Erotemata logica, physica, metaphysica, philosophia practica, tabulis comprehensa, et dilucidationes in partem priorem regularum philosophicarum Danielis Stahlii.* Longius enim progredi, et sectarium iugum excutere, nondum in fatis erat, et munus eius postulare id modo videbatur, vt Peripateticam sapientiam perspicue solideque doceret, id quod accurate perfecit. Seruabatur vero ea gloria, eiectae ex Germania philosophiae sectariae filio Christiano, de cuius meritis in vltima tractationis nostrae parte accurate differemus. Verum et illud laudis magno acutissimoque viro non denegandum est, in his eum scriptis philosophicis cuncta historiae philosophicae attemperauisse, et reseratis quae tunc plerisque abdita latebant veteris philosophiae mysteriis, occasionem exhibuisse, de errorum fontibus cogitandi, vetera inter se conferendi, et, quem maximum historiae philosophicae fructum esse praeclare vidit LEIBNIZIVS [p], pondus dandi nouis veritatibus, sicque veras philosophiae origines detegendi. Vnde, quae aridam speculationum arenam exhibere videntur, *Meditationes* eius metaphysicae, iucundissimum veteris philosophiae campum variae doctrinae floribus conspersum recludunt, vt recte obseruatum filio celeberrimo [q]. Cuius rei exemplum vel vna metaphysicae historia, *Erotematibus metaphysicis* praeposita exhibet luculentum. Quae omnia profundo iudicio, et maxima lectionis copia ita firmauit ornauitque, vt facile intelligant omnes, qui disciplinarum catenam norunt, nihil reconditae doctrinae veteris virum ex omni parte doctissimum latuisse. Quod non negabunt, qui scripta viri celeberrimi attente legerunt, et vel solam elegantissimam diatriben *de Plagio literario* euoluerunt, vel dissertationes *de Exustione mundi Stoica* consulerunt, vel *Praefationes et Orationes* eius inspexerunt, vel elegantissimas obseruationes in partes vocarunt, quas de plurimis historiae literariae et philosophicae veteris capitibus consignauit, et ex parte edidit illustris nostri filius [r]. Quas cum toties in partes vocauerimus, et vbique lectorem ad eas dimiserimus, ipsi toties, quod grati fatemur, doctiores ab iis dimissi et haud leuiter in hac nostra tractatione adiuti plura addere de eius meritis nolumus. Subscribimusque sententiae LEIBNITII [s] de hoc praeceptore suo iudicantis, eum non minori felicitate purioris philosophiae studia promoturum fuisse, quam a filio factum, si in eius tempora incidisset. Alia virorum doctissimorum elogia, ne nimii simus, non cumulamus [f].

§. LIX. Et

p) Epist. Tom. I. ep. 170.

q) In Praef. Orig. Hist. phil. et eccles.

r) Passim, in Obseruationibus Halensibus, in Historia sapientiae et stultitiae &c. indicem harum obseruationum subiecit Originibus H. P. filius.

s) Vid. Vita Leibnitii praefixa Versioni Germanicae Theodiceeae p. 839. not. b.

f) Conf. CRENIVS Animadu. P. XVII. p. 6. 48. FABRIC. l. c. T. III. p. 211. REIMM. loc. c. P. IV. n. 107. STOLLIVS Hist. liter. P. II. c. 4. §. 5. p. 523. 599. BOECL. Bibliogr. crit. p. 63. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. 4. §. 3. MOSH. ad CVDWORTH. p. 959. et alii plurimi.

§. LIX. Et hi quidem philoſophi nobis ſingulari meritorum de Peripatetica philoſophia excellentiſſimorum enarratione prae aliis digni viſi ſunt. Quo tamen ipſo hanc aliis gloriam non denegamus, qui haud ſegniter in iſta palaeſtra ſe exercuerunt, et praeclaris in hoc eruditionis genere ſpeciminibus nomen obliuioni ſubduxerunt; quos vero hoc loco enumerare omnes nec iuuat, nec vacat. Fuerunt quoque nonnulli, qui cum ipſos quoque Ariſtotelis fontes maxima diligentia conſuluiſſent, et accuratam Peripateticae doctrinae cognitionem ſibi comparauiſſent, iudicio vſi firmo, animoque inſtructi forti auctoritatis praeiudicium excuſſerunt, et naeuos Ariſtotelis atque philoſophiae eius plurimos detexerunt. Qualis imprimis ſeculo XVI celebratus eſt, Franciſcus Patricius, ſeculo XVII autem praeter Taurellum, Claudius Berigardus, quibus ex Germanis adiicimus Ioachimum Iungium, cuius *Obſeruationes criticae in Ariſtotelem*, quae in bibliotheca Hannouerana mſc. ſeruantur ff), ea de re teſtantur, vt infra ſuo loco dicendum. Verum cum hi aut ad alias ſectas declinauerint, in hiſtoria earum enarrandi, aut eclectice philoſophari coeperint, merito ex Peripateticorum ſincerorum numero eos excludimus. Nobis enim in hac noſtra tractatione Peripateticus eſt, non qui Ariſtotelis philoſophiam intelligit, ſed qui vel integram, vel ſaltem potiorem eius partem probat, ipſamque ſyſtematis Ariſtotelici formam recipit. Quales fuiſſe, quos ſatis prolixa diſſertatione hactenus adduximus, ex dictis conſtat.

Peripatetica doctrina multis aliis nota.

§. LX. Deſcripſimus hactenus philoſophos Peripateticos, qui relictis Scholaſticorum quisquiliis, ſecundum veram puramque Ariſtotelis mentem philoſophati ſunt, et qua ratione de ea ſecta meruerint, expoſuimus. Qui cum maximam philoſophantium partem a tempore renatarum literarum ad ſeculi XVIII initia conſtituerint, magnam ſimul hiſtoriae philoſophorum recentiorum partem eadem opera abſoluimus. Reſtat ipſius Peripateticae philoſophiae, qualis nempe poſt reparatam literarum gloriam pulſamque barbariem viguit, conſideratio. Ea vero, quae myſteria iactauerit, quibus principiis nixa fuerit, quibus placitis conſtiterit, hoc loco exponere, eo minus opus eſſe cenſemus, quo minus noui quid viri cetera eruditiſſimi, praeſtiterunt, ſed in explanando Ariſtotele detegendisque veris eius opinionibus plerique omnem philoſophiam ſuam occupatam eſſe voluerunt. Quibus vero aſſertionibus de rationali, naturali et morali philoſophiae parte Ariſtoteles ſententiam ſuam pronunciauerit, *Tomo primo* t), quantum tractationis limites et ſcopus inſtituti permiſere, accurate prolixeque ſatis eſt expoſitum, nec, quae ibi dicta ſunt, hoc loco opus eſt repetere. Aſt eadem quoque opera ibi naturam, indolem, proprietates philoſophiae Peripateticae deteximus, quas cum recentiori tempore

Conſideratio Peripateticae diſciplinae apud recentiores.

ff) Seruauerat eas Martinus Fogelius vid. MORHOFIVS Polyhiſt. T. II. L. II. P. I. c. 12. p. 217. qui earum edendarum ſpem fecit. Ea vero Bibliotheca ad ſereniſſimam domum Hannoueranam translata eſt, conf. ib. p. 47.

t) pag. 805 ſeqq.

pore non depoſuerit, ea quoque huc transferenda ſunt. Quae autem philoſophorum Peripateticorum recentioris aetatis circumſtantiae ipſum hoc philoſophandi genus tetigerunt, et certum illi modum affinxerunt, plerasque iam annotauimus, eorum vitam deſcribentes. Nihil itaque aliud ſupereſt, quam vt obſeruationes quasdam momento non carentes et attentione maxime dignas addamus, ex quibus vultus Peripateticae diſciplinae, qualem ſeculo XV, XVI et XVII effinxit accuratius poſſit dignoſci, et verum firmari de ea iudicium.

Obſeruationes generales de philoſophia Peripatetica recentiori. I. Parum emendata hoc modo philoſophia.

§. LXI. Potiora vero, quae in cenſum veniunt, paulo altius rem meditantibus huc redeunt:

I. Reſuſcitata quidem et renouata ex ſqualore Peripatetica philoſophia, in quem inepta eam detruſit Scholaſticorum ſubtilitas et induſtria, ortum ſuum nouamque vitam in Italia renaſcentibus literis debuit: illique qui laudatiſſimo operi manus admouerunt, et vindicare pereuntes literas ſunt aggreſſi, praeclare meruiſſe de humano genere ſibi viſi ſunt, ſi Ariſtotelicae doctrinae gloriam, quam Scholaſticorum παρερμηνείαι adulterauerant, reſtituerent, rati nec prudentius et caſtius philoſophiae genus poſſe eligi, nec ſcientiis de duce certo et ſecuro melius proſpici, quam iſtis Stagiritae dogmatibus puritati reſtitutis. Hanc primorum literarum reformatorum mentem fuiſſe, hanc ſententiam probauiſſe Italiam, Galliam, Germaniam, Angliam, hanc opinionem vsque ad finem ſeculi XVII obtinuiſſe, tota illa, quam hucusque exhibuimus, diſſertatio de fatis philoſophiae Peripateticae recentioris loquitur, et certiſſimis monumentis teſtatur. Quamuis autem praeclare hoc modo conſultum eſſe veritati inquirendae, ipſiusque philoſophiae ſtudio cenſerent, qui haec conſilia agitauerunt, et id ſaxum voluerunt, fatendum tamen candide, parum ſalutaris effectus ex ea re vidiſſe philoſophantium ordinem, parum veritatis cognitionem inde fuiſſe adiutam. Cuius cauſſa potiſſimum in praeiudicia auctoritatis, ſectae et antiquitatis coniicienda eſt, quibus nuntium illi non miſerunt, qui philoſophiam a barbarie vindicare auſi ſunt. Illi enim etſi deformem philoſophiae, quae a multis ſeculis obtinuerat, faciem videbant, eam tamen non philoſophandi generi ſectario, quod vigebat, ſed temporum infelicitati et paupertati ingeniorum adſcribebant, rati, punctum ſe omne laturos, ſi priſtinam ſectariae philoſophiae elegantiam reſtituiſſent. Sectae enim alicuius veteris principem ducem eligendum eſſe ſtatuebant tantum non omnes, diffiſi viribus ſuis, et nunquam auſi ſine cortice nauare, et ſine huiusmodi cynoſura hoc tentare pelagus. Licet autem Platonem nonnulli ſibi auctorem elegiſſent, parum tamen comta et accommodata ingeniis eius temporis illa philoſophandi ratio viſa eſt, et praelatus Ariſtoteles, quem accuratius et doctius philoſophari plerique ſibi perſuadebant. Id vero magno philoſophiae malo euenit. Selectus enim et philoſophantibus dux ille datus eſt, cuius ſyſtema philoſophicum innumeris

meris difficultatibus obnoxium, multisque tenebris eſt circumdatum. At hunc in plerisque regiam in inquirenda veritate viam tenuiſſe, hunc in paucis modo aberrauiſſe, hunc veritatibus omnibus, etiam ſacris, cum fructu adplicari et cum iis conciliari poſſe, tantum non omnes ſtatuebant; idque praeiudicium ex regno Scholaſtico ad nouas orbis philoſophici ditiones translatum mire deperibant. Pauci itaque Peripateticam doctrinam prius examinauere, pauciores de eius veritate dubitauere, pauciſſimi eam relinquere auſi ſunt. Ita factum, vt neglecta, quae ſe tanta opportunitate offerebat, occaſione eclecticam philoſophiam introducendi, et ad inquirendam ſine duce veritatem mentem excitandi, imperium, quo per tot ſecula iam potita fuerat, conſeruaret tueretur que Ariſtotelica philoſophia, et philoſophorum maxima pars, magis eſſet ſollicita, quid Ariſtoteli de praecipuis rerum humanarum diuinarumque cauſſis viſum eſſet, quam quid ratio dictaret, poſtularet rerum conditio, mensque de veritate rei ex eius natura conuicta ſtatueret. Quo pacto ex philoſophis interpretes Ariſtotelis facti ſunt, omnisque philoſophiae labor eo reductus eſt, vt remotis, quae ſcripta et philoſophiam Ariſtotelis premunt, tenebris et difficultatibus, conſtaret, quid Stagiritae placuerit: ipſa autem vitia et naeui omnes, quos ſuo loco in Peripatetica philoſophia deteximus, ad philoſophantes inſigni veritatis damno tranſiuerunt. Id quod nemo negabit, qui ea ſedula attentione legerit, quae hactenus de auctoritate Ariſtotelis inter recentiores retulimus, qui in ea opinione fuerant, inter omnium ſectarum ſyſtemata Ariſtotelicum proximum eſſe veritati, nec in vllo, quod veritatis cardinem tangat, capite errare. Quod quam falſum et ineptum ſit, ex iis, quae poſt multos alios ſtrictim ſuo loco diximus, adeo luculenter conſtat, vt inutilis minimeque neceſſarius nobis labor videatur, ea multis verbis hoc loco repetere. Id autem verum hiſtoriae philoſophicae iudicium interponere cupienti ſuademus, vt quos ex philoſophis Peripateticis omnium doctiſſime philoſophantes elegimus, ipſe adeat, eorum φιλοσοφέμενα conſulat, et quid illi decreuerint, diſcat. Certi enim ſumus, deprehenſurum eum parum adeſſe ſolidi in rationali philoſophiae parte, praeter paucas quasdam regulas interpretationis et methodi, et incertam dialecticae rationem confundendis magis, quam diſtinguendis veritatis criteriis locisque inſeruire; niti naturalem philoſophiae partem, principiis vagis, incertis, nihil ſolidi ſignificantibus, totum vero phyſiologiae Ariſtoteleae ſyſtema, non negantibus viris ſummis in Lyceo recentiori, impietatem deteſtabilem comprehendere, et non ſine magna emendatione admitti poſſe; moralem partem vero falſae virtuti et felicitati ciuili vnice attemperatam vitiorum moderationem et ſplendida ſcelera pro veris virtutibus ſuggerere. Hos enim naeuos ipſi Ariſtotelicae philoſophiae maxime ſincerae ineſſe ſuo loco euictum dedimus, videruntque ex recentioribus Peripateticis illi, qui aut faſſi ſunt, non conſpirare reuelationem cum philoſophia Ariſtotelis, aut monuerunt, medicam huic philoſo-

losophiae generi admouendam manum esse [u]. Quae cum ita se habeant, nobis non monentibus quilibet intelligit, parum ad emendandam philosophiam contulisse reformatores philosophiae Peripateticae, et nec intellectum sanare magnopere, nec voluntatem emendare potuisse. Tacemus, etiamsi supponamus, parum a veritate discessisse Aristotelem, indignum tamen tantorum virorum eruditione videri, quod Aristotelis, multa libertate omnes ante se philosophos reiicientis, et nouum doctrinae aedificium construentis, exemplum sequi recusauerint, maluerintque philosophiam ponere in peritia illius, quod Aristoteli placuit. Qua de re ipsius Conringii verba supra adduximus, quae hoc loco eo magis repetenda sunt, quo magis ab eo philosopho profectae sunt, qui Aristotelem non admodum multa ignorare, hunc raro falli solere, raro falli statuebat.

II. Caussae retentae philosophiae Peripateticae.

§. LXII. II. Mirari quis forte possit, qui euenerit, vt contemta, cuius pietas, elegantia, auctoritas, ipsis reformatarum literarum initiis valde enituit philosophia Platonica, Aristotelica sola triumphauerit, et cum vix seruitutis scholasticae vincula abiecisset orbis eruditus, in nouum Aristotelis obsequium iurauerit philosophantium natio? Curatius tamen ad circumstantias temporis istius, quo honos reddi coepit literis, et elegantius philosophari ingenia ausa sunt, attendentibus, caussae erunt in propatulo, ex quibus discere licet, aliter vix euenire potuisse. Nempe altissimas radices egerat auctoritatis et antiquitatis praeiudicium, et omnem propemodum orbem inepta occupauerat opinio, Graecanicae sapientiae adiici nihil posse, eaque omnem humanae scientiae circulum absolui, omnem attingi doctrinae apicem. Inter sectas autem Graecorum philosophorum Aristotelem prae reliquis commendauerat opinio eruditionis, soliditatis et nerui demonstrandi, succinctaque philosophandi consuetudo, quam in Platonis dialogis frustra quaerebant. Hunc itaque cum ex iisdem fere caussis tot secula coluissent, repudiandum esse eo minus censebant, quo minus esset melior, quem illius in locum sufficerent. Imperium itaque, quod Aristoteles obtinuerat, tot annorum serie altissime radicatum conuellere, tam arduum opus erat, vt etiam qui Platonem Aristoteli praetulerant, illud totum reiicere eiurareque non auderent, sed diuisum inter vtrumque philosophorum Graecorum principem vellent. Nec id aliter euenire potuit, cum Aristotelem parentes, praeceptores, scholarum praesides, et tota eruditorum cohors vehementer commendasset; quae a pueritia animis impressa validissime eiici, tollique nequiuere. Quamquam autem videbant, qui barbariem aggredi et purgare Augiae stabulum coeperant, quam amari fructus, inde emersissent, propagines tamen foremque barbarae philosophiae extinxisse contenti, ipsos tollere surculos, et radices succidere ausi non sunt; id est, sublato sordido philosophandi genere in sectaria tamen via haeserunt, multum se praestitisse rati, si squalorem,

u) Legenda NIC. TAVRELLI Praef. ad Alpes caesas et Conringiana p. 124. vbi multa egregie monentur, CLAVD. BERIGARDVS Praef. Circ. Pisan. alii.

rem, quo Ariſtotelicae philoſophiae vultus Scholaſtica gens obduxerat, detergerent, et priſtinum illis nitorem reſtituerent. De qua Peripateticorum elegantiorum mente cum ipſa eorum effata ſupra aliquoties adduxerimus, ea heic repetere nolumus. Multum tamen Ariſtotelicae philoſophiae auctoritatem confirmauit, magna, quam cum dogmatibus nonnullis in eccleſia receptis fouebat, conſenſio nexusque talis, vt arcta inter Peripatetica placita et iſta eccleſiae decreta intercederet amicitia. Supra enim in hiſtoria philoſophiae medii aeui demonſtratum eſt, ex Ariſtotelica philoſophia, praeſertim ex dialectica et metaphyſica parte nonnulla eccleſiae obtruſa fuiſſe dogmata, totumque tradendarum diſciplinarum ſacrarum circulum ita Peripateticis nexibus implicatum comparuiſſe, vt ſine Ariſtotelis diſciplina, ſanctiores ſcientiae intelligi tradique nequiuerint, nonnulla vero ſequiori conſilio introducta ſine ea corruerent. Haec ſeruari reformatorum philoſophiae intererat, nec licebat ea fulcra conuellere, quibus ſummorum in eccleſia virorum auctoritas, emolumentum et tota ratio conſtabat: et ſine quibus ad ſplendidos academiarum titulos et munera ipſosque eccleſiae honores aſcendere poterat nemo. Saluum igitur eſſe Ariſtotelem cum ob dictas cauſſas oporteret, ſatis feciſſe conatibus ſuis reformatores philoſophiae atque literarum credebant, ſi Ariſtotelem elegantiae ſuae reſtituiſſent. His et tertia cauſſa addenda eſt, quam conditio reſtaurationis literarum ipſa ſubminiſtrat. Eam potiſſimam partem a Graecis initia accepiſſe, hosque ingenia nonnulla elegantiora apud Italos, ad quos diuerterant, excitauiſſe, vt relictis ſordibus, quibus docti tantum non omnes ſe inquinauerant, literarum decus conſectarentur, libro praecedente ex inſtituto docuimus. Hi cum Graece docerent, non Graecam tantummodo linguam valde diſcipulis ſuis commendauerunt, ſed Graecam quoque literaturam omnem, et antiquitatis Graecanicae ornamenta, quotquot in literis verſabantur, imprimis autem Graecam philoſophiam, quam domo attulerant, magnis extulerunt laudibus, hisque opinionibus diſcipulorum animos totos nouae lucis admiratione captos occupauerunt. Qui vbi viam oſtenſam perſequi, et ad hanc ingeniorum culturam animum adiicere magno ſtudio coeperunt, Latinas Graecasque literas, quas eo tempore, vbi honos fuit eruditioni, regnaſſe nouerant, ſummo ſtudio excoluerunt, quaeque antiquitatis cognitio ad hunc ſcopum ſuggerebat, magna diligentia arripuerunt, et conſiliis adaptauerunt ſuis. Quod cum ſuaſu praeceptorum philoſophiae quoque Graecanicae adplicuiſſent, philoſophi illi ſelecti ſunt, in quorum ſcriptis eruditionem veterem vbique enitere ex teſtimonio magiſtrorum intelligebant. Hos Platonem et Ariſtotelem eſſe nemo ignorat, certe quo minus alii vel ex Zenonis porticu, vel ex Epicuri hortis deligerentur, multa praeiudicia obſtabant. Et Platonem quidem valde commendabat opinio diuinioris ſcientiae, et conſenſus quidam cum ſacris placitis eccleſiaeque decretis, quem illi Graecorum vrgebant, qui domi Alexandrinae philoſophiae innutriti fuerant. Ea autem Platonis admira-

miratio effecit quidem, vt caput extollentibus literis Platonica quoque philosophia emergeret; Aristotelis fortunae tamen obstare non potuit, quae eam breui suppressit. Displicebat enim ingeniis, quandam methodi ἀκρίβειαν sectantibus obscuritas Platonis, philosophandi modus dialogisticus, ambiguus, anfractuosus, incertus sensus systematis Platonici, et imprimis naturalis philosophia in quandam metaphysicam vel theologiam fanaticam conuersa. Ita Aristoteles facile Platoni praelatus est, quem dialectica commendabat, ornabat stricta argumentandi methodus, laudabat aliud prorsus de rebus naturalibus differendi institutum, scientiae modum aptius referens, tota vero eximie insinuabat eruditorum animis systematica philosophiae indoles, quam in Platone frustra requirebant. Qua opinione tam facili Aristotelis philosophia victoria potita est, vt ipsi Platonici, qui in theologico et morali argumento nescio quam diuinitatem Platonicae philosophiae adscribebant, hanc illi gloriam denegare non auderent. Tacemus, plerosque Graecorum, quibus praecipuus renascentium literarum honos debetur, in Peripatetica philosophia fuisse educatos, similique Lycei amori discipulos suos innutriuisse, haec enim ex dictis intelligi possunt. Addimus his caussam satis singularem, sed quae plurimum Aristotelis imperium fulsisse nobis videtur, Auerroismum intelligimus, late seculo XIV et XV in Italia regnantem, omnemque physiologiae Peripateticae impietatem fatali quadam elegantiae opinione commendantem philosophantium ingeniis. Quae cum a Christiana pietate, vt erant tum res ecclesiae et doctrina et vita corruptissimae, valde defecissent, eo promtius Aristotelicum rerum metaphysicarum et physicarum systema admiserunt, quo gratius erat negata prouidentia, immortalitate animorum aliisque, quae Peripatetica physiologia Auerroismo incrustata suppeditabat, capitibus frena laxare animi cupiditatibus, ridere efficta eo tempore miracula, triumphare de superstitione, et quod credebant supra vulgus sapere. Id quod Achillini, Pomponatii, Portii et similium consilia, placita et φιλοσοφέμενα cogitantibus erit in procliui. Quo pacto dum ineptae superstitioni remedium ex philosophia parauerunt, ipsa medicina morbo fuit deterior. Luculentis nos id testimoniis cum bullae concilii Lateranensis tum Ficini supra [v] demonstrauimus, hoc loco non repetendis, quae tamen cum iis, quae in vita Pomponatii monuimus, consulenda sunt, vt pateat, quam cara esse debuerit his hominibus philosophia Peripatetica.

III. Damna veritati inde enata.

§. LXIII. III. Ex dictis autem quilibet, qui paulo attentius Peripateticae philosophiae aedificium considerauerit, nobis non monentibus intelliget, non sine veritatis damno et dispendio hoc sectae genus, haec placita Aristotelis genuina fuisse reuocata, et a Scholasticorum παρερμηνείαις vindicata. Gens enim ista, vt erat acutissima, ita falsas et erroneas philosophiae Aristotelicae hypotheses probe perspexerat, eumque Aristo-

v) Lib. I. cap. 3.

Ariſtoteli homagium praeſtitiſſet, eius placita ita inflexerat emendauerat-que, vt propius ſacris Chriſtianorum dogmatibus accederent, et cum illis conſpirarent. Ita vero probe intelligebant, qui ex ſtabulo Scholaſtico ad ipſa Ariſtotelis adyta proruperant philoſophiae reſtauratores Itali, confundi euertique omnem Lycei doctrinam, et alium nobis fingi Ariſtotelem, quam ſe ipſum in ſcriptis ſuis exhibuiſſet. Hunc itaque dum ſincera ratione ſequendum eſſe ſtatuebant, peſtilentiſſimos errores recipiebant, quos ſubminiſtrabat philoſophia Peripatetica: eſſe materiam primam aeternam, et diuinis attributis parem, Deum primum motorem immobilem, primaeque ſphaerae affixum, ſui tantum intellectioni intentum eſſe, adeoque ceterarum ſphaerarum incurium eſſe, nec ob hanc naturam ſuam et neceſſarium, qui ex illa ſequitur, motum agere aliud aut rebus ſublunaribus prouidere poſſe: connecti vero ſphaerarum motum et intelligentias ipſas quadam neceſſaria emanatione et influxu, et hac ratione vltimae ſphaerae praeſidem ſiue intelligentiam intellectum quendam vnum vniuerſalem conſtituere, ita per humanum genus diffuſum, vt ex eo omnes homines participent. Praeter hunc vero externum intellectus diuini appulſum animam omnino mortalem eſſe dicendam, nec dari praeter has intelligentias daemones alios. Quae dogmata nec Ariſtotelicae phyſiologiae a nobis affingi, nec praeter veritatem multis recentiorum Peripateticorum, maxime Italorum, tribui ipſa haec noſtra tractatio et exempla allata luculentiſſima euincunt. Quam graues autem atque peſtilentes errores velut mortiferam meſſem haec ſeges protulerit, toties monuimus, totque exempla atheiſmi et impietatis maxime profanae produximus, vt in his diutius morari non ſit opus. Oramus modo lectorem, vt ea relegat, quae de Pomponatio, de Caeſare Cremonino, de Andrea Caeſalpino ſimilibusque adduximus; facili enim labore ex iis colliget, quam peſtilens ſidus in iſto philoſophiae Peripateticae ſincerioris ortu homines afflauerit, et quam periculoſo auſu iugulum diuinarum veritatum, praeſertim libertatis diuinae, prouidentiae, immortalitatis animorum &c. hoc telo petierit impietas. Quae eo maius portendebat periculum, quo maiori confidentia illi, qui intimos Ariſtotelis ſenſus rimari credebantur, aſſerebant, haec aſſerta, ex ratione et philoſophia (iſtas enim voces Peripateticae doctrinae affingebant) refutari non poſſe, ſed nuda fidei contradictione reiicienda eſſe. Quod idem fuit, ac ſi dixiſſent, infallibilem philoſophiae omnis principem atque praeſidem inuictas phalanges reuelationi fideique poſſe obiicere.

IV. Promotus inde et atheiſmus.

§. LXIV. IV. Genuiſſe hoc malum innumera alia, et prauam hanc ſementem ingentem loliorum meſſem produxiſſe, cum facili ratiocinatione colligitur, tum hiſtoria philoſophica triſtiſſimis documentis comprobat. Nempe atheiſmo, profaniſque et impiis opinionibus ingenia optima et maxime acuta certatim repleta ſunt, et veneno hoc deteſtabili ſummorum virorum

virorum tincti sunt animi. Id quod circumstantiae temporis in ecclesia, maxime in Italia plurimum promouerunt. Nempe cum abundaret regio ingeniorum optimorum et acerrimorum ferax, viris acutis et perspicacibus, totam autem illi superstitione et falsis ineptisque placitis, et assertis quae nec ratio concoquere poterat, nec reuelatio probare, repletam viderent, et offenderet cordatum quemlibet detestabilis hypocrisis, quae inter summos ecclesiarum praesides et doctores regnabat, ipsum religionis odium et contemtus indignatus est, et cum vitiis hominum tacite accusata quoque religio. Quamuis autem castiora tradi viderent ab illis, qui emendare ecclesiam aggressi erant, adeo tamen odiis, fulminibus, calumniis, immo igne ferroque premi et extingui partes istae coeperunt, vt horrore tantarum inimicitiarum, cum splendida munera et pingues reditus amittere nollent philosophi, ipsi magis religionis castimoniae vim inferre, quam admissa puriori doctrina solum vertere, intolerabiles persecutiones pati, et incerta sede in exilio vitam miseram agere (quod plurimis ex Italia profugis accidit) maluerint. Quod eo promtius fecerunt, et impietatis detestabilis partes eo facilius secuti sunt, vbi Peripatetica eos philosophia istis telis armauerat, quibus nudum modo pectus religionem obuertere posse credebant, et certo certius sibi persuadebant. Ita semel religionis vinculo soluto, dum cum superstitione et errore diuinae quoque fidei iugum excusserunt, egregie se in libertatem sesemet vindicauisse gloriati sunt, rati summam sapientiam errore triumphato se attigisse. Haec ipsi, Peripatetica doctrina nixi, sibi quotidie oggenniebant, haec discipulorum auribus insusurrabant, haec in amicorum conuentibus disputabant, in hoc vno cauti, ne pestis huius suspicio ad aures oculosque inquisitorum fidei perueniret, illisque palpus obtruderetur. Nihil nos hic partis studio, nihil suspicioni et incertae coniecturae dare, sed indubitatis haec omnia testimoniis constare, historia Peripateticae scholae apud Italos seculo XV et XVI luculenter probat. Nos hoc loco breuitatis caussa ad vnum Petrum Pomponatium iterum prouocamus, quem quam plurimos ex hac secta impietatis patronos ὁμοψήφους habuisse FICINVS [w] testis est, omni exceptione maior minimeque suspectus. Caussas quoque has regnantis in Italia atheismi adeo luculenter exposcere viri docti laudati a Ven. I. FR. REIMMANNO [x], qui cuncta ipse strictim persequitur, vt non opus sit, speciale hoc argumentum, quod ad singularem atheismi historiam pertinet, latius exponere. Nos ad vnum testem prouocamus NICOLAVM MACHIAVELLVM [y], qui vt acutissime sui temporis et regionis mores pernoscebat, ita facile vidit, corruptissimos aulae Romanae mores et hypocrisin summorum in ecclesia virorum ad hanc pestem generandam plurimum attulisse. Idem si id ageremus, de nonnullis dogmatibus dici posset, quae philosophis Aristoteli deuotis necessario contemtum religionis fug-

w) Praef. ad Plotinum.

x) In Hist. Atheismi S. III. c. 4. §. 2. p. 353 seqq.

y) Differt. in Liuium Dec. I. L. I. c. 12. p. 40. Conf. LA CROZE Entretiens p. 394.

ſuggerere debuerunt, cuius exemplum ſi quis cupiat, eum transſubſtantiationis doctrinam, miro conſilio a Scholaſticis rationibus philoſophicis incruſtatam cum genuina Ariſtotelis philoſophia comparare iubemus, mox intellecturum, quam vehementer eorum philoſophorum animos offendere, et contemtum religionis ingenerare debuerit, qui Ariſtotelem velut Deum adorarunt, eiusque philoſophiam errore carere philoſophico ſtatuerunt.

§. LXV. V. Innumera hoc modo damna animis ſuccreuiſſe attenta cogitatione rem omnem complexis comprehendere eſt facillimum. Ex intellectu enim peſtilentiſſimis erroribus infecto infeliciſſima voluntatis profluxit corruptio, animique ſceleribus et moribus nefandis repleti ſunt. Quae enim potuit virtutis ratio coli, vel ſeruari pietatis caſtimonia, vbi eiecta conculcataque ex animo religione timor Dei, et quae prouidentiae eius debetur, reuerentia negligitur? et vbi totum religionis negotium pro praeiudicio ſimplicis plebeculae et fraude ſacrificulorum ad nundinandum excogitata habetur? Quae obtinere poſſunt vitiorum deteſtandorum repagula, vbi et iudicis oculus atque cura negatur, et viae gratiaeque diuinae certitudo infringitur, et futurae vitae ſpesque timorque cum praemiis poenisque exſibilantur, quod ſaluis principiis phyſiologiae Ariſtotelicae aliter fieri non poteſt? Annon ἀσωτίαν regnare, mores corumpi, caſtimoniam perdi, ſcandalisque repleri omnia, rebus ita ſtantibus oportet? Comprobauit hanc ratiocinationem euentus, teſte hiſtoria Peripatetica, qua narrante nouimus, adeo turpem egiſſe vitam Peripateticos pleroſque, ſummi quoque nominis et excellentiſſimae famae in Italia, vt in eorum vita veſtigium non Chriſtianae modo, ſed et philoſophicae ſobrietatis virtutisque inuentum ſit nullum, certumque fuerit, honeſtate morum philoſophos ab ipſa plebe longe ſuperari. Quod qui negat, eum non legiſſe oportet annales literarios, qui obſcoeniſſimorum ſermonum, et impietatis nefandae plauſtra nobis ſuggerunt; vel oblitus eſt verborum NAVDAEI [z], in vita Niphi iam a nobis adductorum, in quibus huius philoſophi Peripatetici obſcoenitatum licentiam exemplo Boccatii, Poggii, Aretini, Caſae, Caſtalionis Pacifici Aſculani, Iulii Groti, Puccii, Ludouici Centhii, Philelphi, Codri, Septabinae, Mazuccii Franci et id genus aliorum excuſat, et per hos impudentiam, malitiam, foeditatem, impietatem, virus ſuum plenis buccis aut potius pleno iure, ſiue in Deum, ſiue in eius miniſtros, aut publicas priuatasque perſonas, et in omnem denique honeſtatem et verecundiam effudiſſe, fatetur. Plura in re nota addere opus non eſt, dabit autem, qui induſtriam in his colligendis adhibuit, plura PETRVS BAYLE [a], qui videndus.

V. Genita ſic morum corruptio.

§. LVI. Non tacendum tamen, malo non tam gliſcenti, quam publicis ſpeciminibus prodeunti et late graſſanti medicinam afferre voluiſſe

 con-

z) In Vita Aug. Niphi, praemiſſa eius Opuſc. moralibus p. 56.
a) Dict. T. IV. Art. Vager, not. E. p. 410.

concilii Lateranenſis patres, qui anno MDX inualeſcenti huic impietati Ariſtotelicae bullam iſtam oppoſuerunt, quam ſupra integram exhibuimus. Fatendum quoque, excitatos fuiſſe et conductos nonnullos, qui virus tum ſerpens ſcriptis quoque reprimerent, et hoc pacto Auguſtinum Niphum contra Petrum Pomponatium arma philoſophica mouiſſe. Verum parum iſta medicina effecit, nec retardari imminuique multo minus tolli eradicarique id malum potuit. Cuius cauſſae diuerſae fuere, hoc loco non plane ſilentio praetereundae. Et initio quidem veriſimillimum eſt, riſum mouiſſe, et cachinnos prouocauiſſe hanc bullam Peripateticis philoſophis, in quos illa fulmen vibrabat, cum viderent, Leonem X, P. M. et Petrum Bembum cardinalem nomen illi ſubſcripſiſſe, et haec auctoritate pontificia iniungi; cum ſcirent, vtrumque iuſtiſſima ſuſpicione premi, quod in eodem luto haererent; certe illam vitam agerent, quam ad eam, qua vſi ſint, proteruiam excuſandam, nihil fere tueri poteſt, quam impietas vel Peripatetica, vel Peripateticae tamen ſimilis, omnemque Dei curam prouidentiam, gratiam, iram, coelum et infernum inter commenta ſacrificulorum et terriculamenta plebis referens. Nihil nos ſummis cetera viris affingere, ex ipſo eccleſiae Romanae gremio teſtis eſt, qui *Florentinam hiſtoriam anecdotam*, id eſt arcanam, nobis dedit ANTONIVS VARILLANVS [b], ipſe de ἀσωτίᾳ curiae Romanae, ſedente Leone X, legendus: vt taceamus, narratiunculas, quibus valde ſuſpectum ſe impietatis criminis pontifex fecit, quas exhibet P. BAYLE [c], qui videndus. Nec melior Petro Bembo mens inſedit, viro cetera doctiſſimo, et de literis elegantioribus praeclare merito, vt vel ſola eius carmina produnt, hoc loco pluribus non tangenda [d]. Ignotum quoque viris doctis iudicium eruditiſſimi cardinalis de Philippo Melanchthone haud eſt cum ex Georgio Sabino, quo is familiariter vtebatur, inter epulas quaeſiuiſſet, quanto ſtipendio Melanchthon doceret, quam frequenti auditorio, et denique, quid de reſurrectione mortuorum et vita aeterna ſentiret? Cum enim ad primum reſpondiſſet Sabinus, numerari Melanchthoni quotannis trecentos circiter florenos, tum cardinalis, o ingratam, inquit, Germaniam, quae tanti viri tot tantosque labores non pluris aeſtimet! De auditorum numero cum reſpondiſſet Sabinus, habere Melanchthonem vt plurimum mille quingentos auditores, cardinalis, id ſe non poſſe credere, ait, quod nullam tota in Europa academiam noſſet, vna Pariſiorum excepta, in qua vnum tot audirent. Ad tertiam quaeſtionem reſpondit Sabinus, ex ſcriptis Melanchthonianis notam eſſe ipſius de vtroque religionis capite πληροφορίαν, tum cardinalis, haberem virum prudentiorem, ſi hoc non crederet [e]. Tales cum fuerint, quorum auctoritate firmata illa bulla fuit, quid quaeſo cogitaſſe putemus Peripateticos, cum iſta legerent, et annon bru-

b) Lib. VI. p. 292 ſeqq. conf. SECKEND. Hiſt. Lutheraniſmi L. I. §. 117. p. 190.

c) Dict. T. VI. Art. Leo X. not. II. p. 83.

d) Conf. IDEM, art. Bembus not. E. p. 516.

e) MELCH. ADAM. Vit. theol. p. m. 360. Conf. BAYLE Dict. T. III. art. Melanchthon not. P.

brutum eos fulmen in ludibrium adduxisse et secure contemsisse oporteat? Mirum itaque non est, Bembum Pomponatii patrocinium suscepisse, licet profanam is mentem clarissime demonstrauerit. Deinde licet serio impietas haec constitutionibus ecclesiasticis ea de caussa sancitis prohiberetur, occasionem tamen fauentissimam ea inuenit, post carecta latendi et oculatorum attentionem eludendi. Non enim radices succidebantur, sed capita tantum summa demetebantur, fomite mali relicto: nempe ignorabant, vel saltem latere se simulabant religionis publicae custodes, ex philosophiae Aristotelicae medulla hoc virus pullulasse; hinc amaros quidem istos fructus et adulterinos foetus virgula censoria notabant, truncum autem venenatae arboris non eradicabant, parentem cum sobole non interimebant, prohibita, vt tamen in medio aeuo factum erat, philosophia Aristotelica. Quod auide arripientes huius disciplinae alumni, cum saluam viderent Aristotelicam sapientiam, modo aperto Marte contra veritates religionis Christianae in aciem non procederet, satis callide sibi prospexerunt, vt saluis muneribus et reditibus suis impias hypotheses fouere liceret. Dicis enim caussa, et vt puluerem oculis obiicerent, religionis decretis sese totos subiicere fatebantur, tantaque humilitate se ecclesiae dogmata recipere testabantur, vt non obstante inuicta rationum philosophicarum serie, et inuincibili, vt putabant Peripateticae disciplinae acie, manus tamen, etiamsi non victos, se dare simulauerint, multisque id verbis obtestarentur. Cuius luculentissimum exemplum si quis cupit, PETRI POMPONATII peroratio libri *de Incantationibus* affatim suppeditabit, quod lucem toti obseruationi foenerabitur. His laruis indutis facile erat, quodcunque impietatis Peripateticae genus non tegere modo, sed et publice defendere, addita modo cautione, se philosophiae caussa eiusmodi theses tantum proponere, esse eas secundum Aristotelem quidem veras, at falsas secundum decreta ecclesiae; his vero sese subiicere, illasque reiicere velut erroneas, eo quod tales esse ecclesia pronunciet, licet, se huius condemnationis caussas non perspicere interdum improuide prodiderint. Ita quidem satisfiebat illis, qui censurae ecclesiasticae erant praefecti, eo quod hoc pacto damnum nullum ad ecclesiam redundare crederent: at vaferrimi homines, quibus Aristotelica philosophia omni veritate Christiana potior fuit, post has latebras tuto impia semina spargebant, illi enim, qui crasso sub aëre nati haud erant, nullo negotio colligebant, puerilem esse hanc excusationem, et philosophis adeo indignam, vt eos ad declinandam inuidiam talia tantummodo submonere sit euidentissimum. Nec hi magnopere fallebantur. Vbi enim dormiebat oculus inquisitoris, et in amicorum fidorum coronis de his doctrinae capitibus disserendi occasio enascebatur, magna audacia disseminabantur, quaecunque suggerebat licentia, sumto quod Cremoninus dixisse fertur, symbolo: Intus vt libet, foris vt moris est.

VI. Neglectum remedium proscripto Peripateticismo adhibendum.

§. LXVII. VI. Melius omnino remedium morbo aptari poterat, ostendique, quam graues errores Aristotelis philosophia sincera gigneret, praesertim cum dudum curia Romana decreuisset, lectionem scriptorum Aristotelis non nisi praeuia emendatione permitti posse. Ast quo minus id fieret, summa, quam vbique Stagirita obtinuerat, auctoritas obstitit, metueruntque inepti homines, immane malum disciplinis omnibus ipsique doctrinae de Deo diuinisque accidere, si Aristotelicae philosophiae dignitas imminueretur. Inde factum, vt non obstantibus tot grauissimis erroribus, (vt de aliis, quae merito in Peripatetica philosophia reiiciuntur, nihil addamus,) nemo tamen mutire contra eam ausus fuerit, vel qui talia conabantur, maxima pressi sint inuidia. Vidit id vir doctissimus CLAVDIVS BERIGARDVS, qui cum ea propter Ionicam physiologiam cum Peripatetica comparauisset, vt huius errores palpandos lectori obtruderet, prudenter monuit f: *Non opus fuit, vt veram vsque quaque doctrinam obiicerem Aristoteli, cum et ipse in multis longe descifcat a veritate. Quamobrem clare pronuntio, tam Aristotelis, quam veterum a me propositam opinionem in iis omnibus, quae aduersantur Christianae veritati falsam esse, in aliis vero, de quibus iudicium philosophis relinqui solet, sententiam meam proferre non debeo, ne, cum Aristotelis interpretandi munere tamdiu perfunctus sim, in magistrum despuere, et apolactizare, vt ait Plautus, aut antiquorum cineribus insultare velle videar.* Multo vero magis ipsa academiarum statuta huius mali remediis obstitere. Secundum illa enim iureiurando professores obstringebantur, vt Aristotelem in philosophia ducem sequerentur ff. Quo vinculo dum mentes retinentur, ora clauduntur, libertas eripitur, medicina omnis quoque praeciditur, et salua manet, magno cum veritatis detrimento Aristotelis philosophia, etiam erronea, et in haud paucis pestilens. Et hac quidem ratione in scholis ecclesiae Romanae addictis parum felicitatis verae philosophiae ex cultura sinceri Peripateticismi enatum est.

VII. Peripatetica philosophia malo sidere inter Protestantes retenta.

§. LXVIII. VII. Longe felicius sidus philosophiae verae in ecclesia Protestantium ortum erat, cum auctoritatis et antiquitatis praeiudicium forti impetu conculcaretur, et quanti in philosophia Aristotelis errores laterent, ostenderetur. Verum suis bonis vti ingeniis non permisit nescio quae temporis infelicitas, qua factum, vt a Melanchthone potissimum susciperetur philosophiae emendatio. Qui cum doctrina et iudicio non destitueretur, vt audere quid et noua dare in philosophia posset, animi tamen fortitudine caruit, qua ad excutiendum Aristotelis iugum opus erat, vt supra fuse demonstratum. Is itaque contentus impia dogmata physiologiae Peripateticae reliquisse, iisque saniora supposuisse, ita vt damnum inde religioni metuendum esset nullum, totam tamen sectariam Aristotelis

f) Praef. Circul. Pisan.

ff) Conf. Io. CASA in Dial. p. 144. H. C. AGRIPPA Praef. ad librum de Vanit. scient. HORNIVS Hist. phil. VI. p. 315. LILIENTHAL de Machiau. literar. §. 7. p. 25.

lis philoſophiam, praeter iſta quae diximus retinuit, ratus egregie orbi erudito conſultum eſſe, ſi eius placita perſpicue exponerentur. Maxime autem vehementer Melanchthoni, cui ingenium obtigerat luculentum et perſpicuitatis amans, placuit doctrina de methodo, et ipſa dialectica Ariſtotelis, qua iuuari commendarique poſſe diſciplinas reliquas iudicabat. Hinc translatae dialecticae regulae ad vſum ſcientiarum aliarum, praecipue ſacrarum, quod cum luculenter et eleganter facere noſſet, hancque magiſtri conſuetudinem diſcipuli imitarentur, nouo argumento Ariſtotelis philoſophia commendata eſt, vt pluribus ſupra dictum. Cum autem Philippica iſta methodus ipſam Ariſtotelis philoſophiam exhaurire omnem, et dignitati Lycei ſatis conuenire non videretur, iterum ad ipſum Ariſtotelem tota philoſophia reuocata eſt, lecti philoſophi Peripatetici Itali, et latens vlcus non expreſſum, ſed cicatrice obductum, erroresque clandeſtini excuſatione leuiter caſtigati vel tecti potius ſimulatique ſunt. Studium metaphyſicae Scholaſticae autem et ipſam philoſophiam veram et Peripateticam corrupit, et priſtinis ſordibus ingenia inquinauit. Quae cum omnia late ſupra expoſuerimus, et teſtimoniis inuictis corroborauerimus, ea hoc loco pluribus non tangemus.

VIII. Emendatio a nonnullis fruſtra et ſiniſtre ſuſcepta.

§. LXIX. VIII. Fieri tamen non potuit, vt in moderata ſentiendi et examinandi libertate, qua ſemper eccleſia Proteſtantium vſa eſt, ingenia acuta, iudicio pollentia, et paulo erectiora, naeui Peripateticae philoſophiae omnes laterent, et non paſſim ſuſpecta fieret doctrina Peripatetica: ita vt inde cogitatio enaſci debuerit, de melioribus diſpiciendi, et hoc iugum, quod per tot ſecula philoſophantium humeros preſſerat, excutiendi. Et haec quoque cauſſa eſt, cur in coetibus Proteſtantium tanta libertate in Ariſtotelem inuecti fuerint, grauemque illi dicam viri eruditiſſimi ſcripſerint. At parum tamen hac ratione, licet multum moueretur, promotum eſt. Aut enim pauci quidam Ariſtotelis errores, praeſertim in phyſiologia, in qua maxime peccauit, configebantur, eaque dogmata conuellebantur, quae in veritatem religionis Chriſtianae inſurgebant, et nonnulla tantum monebantur, in quibus comtius et accuratius philoſophandum eſſe cenſebatur, tota vero παιδεία Ariſtotelis ſalua manebat et intacta, quo pacto Taurellum ſe ad emendandum Ariſtotelem accinxiſſe, ſupra narrauimus, aut effecit quidem iſta Ariſtotelicorum errorum detectio, vt illius partes derelinquentur; at ſine duce tamen philoſophari natareque ſine cortice, nemo fere auſus eſt, ſed defecerunt iſti μεταθέμενοι ad alias ſectas, praecipue cum Petrus Ramus et Renatus Carteſius nouum philoſophiae ſectariae genus orbi literato obtruderent. Nemo itaque id contra Ariſtotelem auſus eſt, quod eum ipſum tanta fiducia et audacia feciſſe in eius hiſtoria oſtendimus, nempe vt contemtis veteribus nouum ſyſtema ſibi propria meditatione, vel ſaltem prudenti ſelectu habito conderet, ſed ſectariam philoſophiam excolebat quilibet. Et tamen his quoque conatibus ſe philoſophi, qui in academiis Proteſtantibus docebant, vehe-

vehementer omnibusque viribus oppoſuerunt, adeo iſtis nouatoribus pro conſeruando Ariſtotelicae philoſophiae honore aduerſi, vt principum et magiſtratuum auctoritatem implorare, eorumque mandatis nouitates iſtas philoſophicas proſcribere, et conſtitutionibus ſeueris principum nomine editis confirmare imperium Ariſtotelis, quibuscunque poſſent machinis conarentur. Quas licet nonnulli ſatis fortiter contemnerint, bellorum tamen philoſophicorum certaminibus laſſati tandem conquieuerunt, nec euelli ex animis Pripatetica diſplina potuit. Id quod, Rami et Carteſii hiſtoriam exploraturi, exemplis illuſtrandi occaſionem habebimus ſatis luculentam. Alii qui haec magno philoſophiae dedecori fieri videbant, cum ſectariam Ariſtotelis philoſophiam deteſtarentur, in contraria currentes omnem philoſophiam reiecerunt, et quod hominum et ſectae vitium fuit, ipſi philoſophiae tribuerunt, quale bellum ſatis ineptum apud Helmſtadienſes medio ſeculo XVII exortum eſſe, infra trademus. Alii rationem cum reuelatione, hancque cum interna quadam, quam iactabant illuminatione confundentes, obſcuram et fanaticam philoſophiam excogitarunt, et emotae imaginationis ſomnia pro theoſophia quadam vendiderunt, ſicque e Scylla in Charybdin philoſophantes coniecerunt, lucem et tenebras, certa et incerta, humana et diuina inter ſe miſcentes, et aptantes quadrata rotundis. Quorum hominum hiſtoriam cum infra traditurl ſimus, hoc loco nihil de iis mouemus, id modo monentes, ipſum hunc praepoſterum philoſophiae adiuuandae modum effeciſſe, vt contemtis ſomniis iſtis, quibus ſacra et humana omnia facile euerti poſſe quilibet videbat, in priſtina Ariſtotelis via plerique perſeuerarent. Patrum itaque noſtrorum noſtrisque temporibus ea felicitas ſeruata fuit, vt fracto tandem et abiecto iugo Ariſtotelico et contemta philoſophia ſectaria deſineret nugari philoſophorum cohors, in academiis Proteſtantium. Quibus cum ducem ſe praebuiſſet Sennerti ſchola, quae prima fere in Germania a placitis Ariſtotelis naturalibus recedere auſa eſt, viam autem ſtrauiſſent certamina Carteſiana, quae naeuos Peripateticos in aperta luce collocarunt, tandem Puſendorfio et Thomaſio auctoribus in alia omnia itum, et Lyceum relictum eſt. Quibus conatibus cum manibus pedibusque reluctarentur alumni Peripateticae philoſophiae, ipſa illa bella et contentiones tantum iſti doctrinae odium excitauerunt, vt tota tandem abiecta ſit. Verum de his omnibus infra ex inſtituto tractabimus; iam ſatis diu in hoc campo verſati Lyceum recentius relinquimus.

CAPVT IV.

CAPVT QVARTVM.

DE RESTAVRATORIBVS PHILOSOPHIAE PYTHAGOREO-PLATONICO-CABBALISTICAE.

§. I.

Vna cum Peripatetica secta Platonicam simul suscitatam seculo XV fuisse, cum Alexandrinae scholae placita a Graecis in Italiam delatis academiis occidentis inferrentur, ex iis constat, quae libro primo de eius origine et fortuna diximus. Planum autem eo quoque loco fecimus, non fuisse ausos Platonicos eius temporis, quamuis patrocinio Mediceae gentis fruerentur, Aristotelicam philosophiam totam contemnere, sed vt ipsa Platonicae disciplinae ratio, quam Graeci in occidente inuexerant, quaeque ex Ammonii Plotinique schola origines suas deriuauit, syncretistica fuit, ita locum quoque Aristoteli fecisse eiusque peritia in rationali et naturali philosophia agnita et probata, imperium in orbe philosophico inter Platonem et Aristotelem diuisisse, contentos, si calumniatores Platonis reprimerent, et auctoritatem eius, quam in argumento diuiniore maximam esse statuebant, tuerentur. Quae Platonicae philosophiae fortuna tam diu durauit, quam diu sub vmbra Mediceae domus sectatoribus tutis esse licuit: rebus autem illustrissimae gentis magna postea clade affectis, illorum quoque res propemodum euersae sunt, vt supra luculenter probatum. Certe ita triumphauit solus Aristoteles, vt ex ipsa hac familia Leo X, P. M. potissimum Peripateticis faueret. Actum itaque erat de schola Platonica tanto studio seculo XV excitata, tantis viribus aucta et corroborata, nisi Aristotelicae philosophiae impietas, quae initio seculi XVI luculentissimis speciminibus se prodere coeperat, inuidiam illi conflasset, et oculos aperuisset ingeniis nonnullis acute videntibus, vt, in quos labyrinthos a Stagirita deducerentur, intelligerent. Ita enim philosophi quidam occasionem nacti sunt, paulo liberius in errores et vitia philosophiae Peripateticae inquirendi, et quam graues caussae deserendae Peripateticae doctrinae adessent, demonstrandi. His itaque viam parantibus ausi nonnulli sunt a coepto tramite deflectere, viamque ab omni pene orbe philosophico tritam deserere. Qui si liberati a iugo seruitutis Aristotelicae libertatem suam tueri, suoque, quod egregium et philosophiae aptissimum acceperant, ingenio fidere voluissent, plurimum sane conferre potuissent ad vindicandum verae philosophiae honorem et restituendum orbi literato, eius studium. Verum nescio quae

Occasio huius sectae.

quae animi humilitas et pectoris angustia, proprii thesauri ignara effecit, vt nonnisi sectario modo philosophiam excoli posse crederent, adeoque de alio sibi duce prospicerent, rati ex Graecorum philosophorum principibus sibi aliquem deligendum esse. Inter quos cum post Aristotelem Plato vniuersae antiquitatis iudicio omnium maxime emineret, Platonica philosophia in Italia resuscitari coepta, at tantum non a Peripatetica extincta seculo XVI. reuocata est, idque philosophiae genus eo auidius receptum, quo certius sibi persuadebat orbis philosophicus, Pythagorae mysteria, quibus apud certum hominum genus, nihil erat celebrius, diuinius, religioni accommodatius, et, quod maximam illis auctoritatem conciliabat, arcanorum diuinae sapientiae et mirabilium euentuum plenius, in ea secta Platonica, veteri syncretismo Pythagoricae iuncta contineri, et initiatis recudi. Qui error vbi semel radices in animis egit, noua sectae huic firmamenta subministrauit, nouasque vires addidit. Cum enim nemo fere eo tempore dubitaret, quin ab Hebraeis potiora philosophiae suae capita Pythagoras acceperit, et ex sanctioribus fontibus arua sua in itinere orientali irrigauerit, enatum inde, vel resuscitatum potius, quod iam patres ecclesiae certatim arripuerunt, praeiudicium, Pythagorico-Platonica mysteria cum Hebraeorum philosophia arcana arcto cohaerere nexu et sororio inter se conspirare vinculo. Quod si viri boni de Aegyptiaca Iudaeorum philosophia intellexissent, nouissent autem veram eius indolem, tota res fuisset in vado, nec futurum fuisset, vt res sacrae et profanae tantopere miscerentur, ipsaque sectarum placita tam misere confunderentur. Verum error errorem genuit et auxit, falsaque opinione sibi persuaserunt viri docti quidem, at historiae philosophiae veteris non satis periti, nimis quoque credulo animo veterum ecclesiae doctorum praeiudicia amplexi, Cabbalisticam illam philosophiam, arcanamque Iudaeorum doctrinam, quam tamen ipsam parum perspexerant, esse veram illam sapientum Hebraeorum doctrinam, cuius merito summa inter Christianos est auctoritas et veneratio. Quam cum tantopere abscondi probe nossent, vt in tanta librorum Cabbalisticorum raritate, obscuritate et incertitudine sphyngis aenigmata ab Oedipo vix soluenda suppeditari, ipsam autem sapientiam istam Hebraeam intelligi non posse esset manifestissimum, ob praedictum praeiudicium ad philosophiam Pythagorico-Platonicam confugerunt, sperantes, fore, vt hac claue adyta arcanae istius sapientiae, omni humana disciplina sanctioris et angustioris recludere possint. Id quod infra latius probabimus, et ineptam falsamque opinionem in apricum producemus. Ita vero nouum philosophicae sectae genus prodiit, quod Pythagoreo-Platonico-Cabbalisticum paradoxo quidem et syncretistico, at vero nomine recte appellamus. Hi enim philosophi cum in Italia a Graecis placita scholae Alexandrinae, syncretismo cuidam vniuersali adaptata didicissent, et haec pro sinceris Pythagorae Platonisque sententiis habuissent, decepti venerandorum virorum, Abrahami, Mosis,

Herme-

Hermetis, Zoroaſtris, Orphei et ſimilium nominibus, quae ſpuriae philoſophiae praetendebantur: Cabbaliſtica nonnulla incerta et adulterata ab impoſtoribus, et ex libris ſuppoſitis et corruptis hauſta, iungentes nouum illud ſectae genus condiderunt, illique ſyſtema opinionum aliquod attemperarunt, cuius iam hiſtoriam porro, qua licet breuitate, enarrabimus.

Generalis διατύπωσις hiſtoriae huius ſectae.

§. II. Ex dictis intelligitur, ſectae Pythagorico-Platonico-Cabbaliſticae origines ad ſeculi XVI initia referendas, et in ſchola Platonica, quam Coſmus Medices condi curauit, quaerendas eſſe. In ea enim a Graecis exulibus hanc philoſophiam Pythagorico-Platonicam didicerant, et pro vera Hermetis et Zoroaſtris doctrina vendiderant Ficinus, et commilitones eius ſupra enarrati. Qui licet ſeculi XVI orientis annos non attigerint, ipſam quoque, quae Mediceam domum vehementer afflixerat, calamitatem experti, eiusque tutela orbati planeque proſtrati fuerint, transmiſerunt tamen, vt poterant, Platonicam diſciplinam iſto ſyncretiſmo incruſtatam ad illud tempus per Franciſcum Catanaeum Iaccetium et diſcipulos Ioannis Pici Mirandulae principis. Ille Florentiae anno MCCCCLXVI natus, cum in diſciplinam Marſilii Ficini tranſiiſſet, in huius philoſophiae myſteriis accurate eruditus eſt, et cum ſummum ad ad eam cognoſcendam ſtudium ac diligentiam attuliſſet, praeclare totam illam doctrinam a tanto praeceptore didicit, ita vt inter academiae a Coſmo excitatae et a Ficino inſigni induſtria conſeruatae ornamenta ſummo loco haberetur. Nam Graecas quoque literas et eloquentiam mire callebat, quibus elegantiis iſta aetate valde commendabantur praeclara ingenia. Dignum itaque habuit, quem ſibi ſucceſſorem Ficinus deligeret, et Mediceae familiae de meliori traderet. Eo itaque in munere poſitus Platonicam philoſophiam illo modo, vt a praeceptore acceperat, propagauit, cuius exemplum eſſe poſſunt libri ab eo editi et a Baſileenſibus vno faſce comprehenſi, *Paraphraſis in politicum et Theagenem Platonis*, *in Ariſtotelem de coelo et meteoris*, *Enarratio in Platonis ſympoſium*, *Tractatio de amore*, et alia, in quibus ſyncretiſmo Platonico-Peripatetico eum fauiſſe recte obſeruatum eſt IACOBO THOMASIO [a] et IO. FR. BVDDEO [b]. Hic cum obiiſſet anno MDXXII, Platonicam iſtam ſectam in ſeculum XVI tranſtulit. Vitam eius eleganter enarrauiſſe Euphroſynum Lapinum teſtis eſt MICHAEL POCCIANTIVS [c], qui cum GHILINO [d] et P. BAYLE [e] de eo eſt videndus. Abſtinuit tamen ſchola Ficini, quam ille continuauit ab aperto ſyncretiſmo Cabbaliſtico. At hanc labem Platonicae philoſophiae intulit, eamque totam deformem reddidit Picus, vt ſupra demonſtratum. Quo loco etiam probauimus tantum ſtrepitum inauditum philoſophiae genus per totam fere Europam excitauiſſe, vt ex Germania quoque optimae indolis iuuenes Florentiam

a) De Syncretiſmo Peripatetico, Orat. XV. p. 341.
b) Obſ. Hal. T. III. obſ. 14. p. 265.
c) De Scriptor. Florent. p. 67. 68.
d) Theatr. vir. erud. P. II. p. 88.
e) Dict. T. II. art. Iaccetius p. 828.

rentiam mitterentur, vt eam addiſcerent. Inter quos cum Ioannes Capnio fuerit, huic potiſſimum literarum inter Germanos reſtauratori philoſophiae Pythagorico-Platonico-Cabbaliſticae cultura adſcribenda eſt, qui in ea ex puluere et tenebris protrahenda multum laboris ſuſcepit, vt in ſequentibus dicemus. Et ex eodem fonte hauſerunt, qui ſimili ratione de hoc philoſophiae genere ſolliciti fuerunt Petrus Galatinus, Paulus Riccius et Franciſcus de Georgiis Venetus, quos cum Pico, et Capnione inter eius primarios cultores numerat HENR. CORNELIVS AGRIPPA [f], ipſe inter eos referendus, qui plurimum illi diſciplinae detulerunt, eamque propagare ſtuduerunt. Mature tamen ſecta haec euiluit: id quod magnopere quidem mirandum haud eſt. Nam cum eſſe deſiiſſent Maecenates, Marones quoque defuerunt, et euerſo Mediceo patrocinio ipſa philoſophia Platonica grauem iacturam paſſa eſt, praeſertim cum Ariſtotelica tantopere caput efferret, vt difficilia iſta et obſcura dogmata vbique contemnerentur. Ipſa vero quam cum Cabbaliſticis placitis iniuerunt, vel verius, iactauerunt modo, cultores philoſophiae Pythagoreo-Platonico-Cabbaliſticae, concordia eius decrementa et contemtum promouit. Nam cum obſcuriſſima aenigmata panderent, ea quae intelligi non poterant, non lecta ſed neglecta ſunt: cumque a ſanitate doctrinae diuinioris deflectere crederentur, magna inde ſectae huic conflata eſt inuidia, et immanes errores obiecti, vt vel ex ſolo Agrippae exemplo infra enarrando conſtabit. Ita vero tantopere euiluit huius ſectae auctoritas, vt cum illi nomen dediſſet Franciſcus Patricius, diu oberrare ſine ſede certa ſine munere coactus fuerit, donec eius patronum inuenerit atque promotorem, ius ſub vmbra Platonice philoſophari liceret. Et tamen Protei inſtar in mille formas ſe transmutauit, eo quod Ariſtotelem ex Platonico conſortio eiiciens, haud alio pacto odium Peripateticorum effugere poſſet. Certe, qui Platonicae philoſophiae ea aetate in Italia aliquid deferebant, ob ingentem Ariſtotelicorum numerum et auctoritatem eam cum Peripatetica philoſophia iungere coacti ſunt, vel Scholaſticae quoque eam diſciplinae attemperauerunt: cuius exemplum ea dare poſſunt, quae *capite huius libri primo* de Chryſoſtomo Iauello diximus, qui Platonicam quoque philoſophiam, praeter Ariſtotelico-Scholaſticam illuſtrauit. Neque tamen hoc quoque pacto fortuna vti haec ſecta fauente potuit [g], nec inuentus eſt, qui Patricii veſtigia premeret, licet in caſtigando Ariſtotele et exagitanda diſciplina Peripatetica ſtrenue eius exemplum imitati ſint Sebaſtianus Baſſonus, Petrus Gaſſendus et huius generis Ἀριστελομαστῖγες

f) Epiſtol. L. VII. ep. 26. p. 1043.

g) Refert quidem Itineris Carteſii per mundum architectus, quem DANIELEM ex S. I. virum doctiſſimum eſſe conſtat, P. II. p. 78. vſus auctoritate biographi Bellarmini, vix octoginta annos eſſe, ex quo pontifex Chriſtianorum maximus tantum non iuſſerit, vt Romae Platonis philoſophia loco Ariſtotelicae doceretur, nec id velle deſtitiſſe, niſi perſuaſum ab illuſtri Bellarmino. Id vero ſcriptoris vitae Bellarmini fidei relinquimus. Certe iſto tempore grauem dicam Platoni, velut haereticorum condimentario ſcripſit, eamque coram facie pontificis Gregorii XIV Romae edidit IOANNES BAPTISTA CRISPVS, valde exagitato et reprehenſo Steucho, Panſa et ſimilibus Platonis fautoribus. Vix facturus ſi Platoni tantopere fauiſſet pontifex maximus.

γες alii. In Germania autem licet maxima de Reuchlino esset opinio, odium monachorum tamen, quod in se defensis literaturae Hebraicae partibus concitauerat, nouum hoc philosophiae genus ab eo excultum suspectum mox reddidit. Cumque vbique, qui ex eius cohortationibus ad restituendum philosophiae nitorem animum sumserat Philippi Melanchthonis disciplina valeret, et Aristotelica doctrina ab eo tradita reciperetur, cum Capnione philosophia Pythagorico-Platonico-Cabbalistica orta est et interiit. Nec in Gallia quoque meliori fortuna vsa est, quamuis ex Iacobi Fabri schola prodiens Carolus Bouillus illi frigidam suffunderet, et in haud paucis eam sequeretur. Adeo obscuris et paradoxis assertionibus enim scripta sua repleuit, vt arridere isti tempori minime potuerint, quo Aristotelicae philosophiae iureiurando quoque obstricta fuit academia Parisiorum. Intercidisset itaque secta ista, nisi immane, quod in Peripateticam philosophiam conceperant, odium viris nonnullis doctissimis in Britannia Platonicam philosophiam commendasset. Huic enim fauori acceptum referre debet, quod in albo suo legat nomina clarissimorum virorum Theophili Galei eiusque filii Thomae, Samuelis Parckeri, Radulphi Cudworthi aliorumque, quos postea nominabimus. Inter quos tamen nemo fuit, qui Cabbalistica cum Pythagoreo-Platonicis coniunxerit, praeter Henricum Morum, qui vt acumine pollebat, ita has partes, qua potuit, arte et eruditione ornare aggressus est. Tacemus theosophicos nonnullos suo loco, peculiari capite, enarrandos, qui haud raro ad Platonem diuerterunt, ita tamen, vt nonnulla tantum eius dogmata suis somniis adaptarent, et nescio quam philosophiam Cabbalisticam, a Iudaeorum doctrina arcana longe remotam creparent. Quo in saxo voluendo magnas nugas egit Iulius Sperberus, suo loco delineandas. Et haec quidem generalis historiae sectae huius paradoxae διατύπωσις est. Iam vt paulo curatius ea noscatur, celebriorum ex illa virorum res literarias enucleate trademus, et vbicunque licebit, ipsorum placitorum faciem ita depingemus, vt in qua opinione versati hi philosophi sint, attento lectori patescat.

§. III. Philosophiam Pythagoreo-Platonico-Cabbalisticam primum fere propagauisse IOANNEM REVCHLINVM, modo diximus. Ille itaque in hoc capite eo magis considerandus est, quo maiora eius fuerunt in reparatam literarum gloriam apud Germanos merita, et nominis eius celebritas. Qui cum inter primos eruditionis vindices haud postremum locum obtinuerit, a plurimis, qui vel ecclesiae historiam, vel philologiae linguaeque sanctae, vel rerum quoque Iudaicarum fata enarrarunt passim tactus est, quorum tamen loca consulere et afferre ob instituti rationem non licet. Optime vero tanti viri historia cum ex scriptis eius et praefixis ab illo praefationibus discitur, tum ex epistolis ab eo, et ad eum scriptis, et vno fasce editis [h]. Praecipue autem attentionem lectoris mere- *Ioannes Reuchlinus.*

 tur,

h) Vtimur nos editione Tigurina, 1558. 8. edita.

tur, *Vita Ioannis Capnionis*, a PHILIPPO MELANCHTHONE [i] ſcripta; ille enim, vt ſupra obſeruatum, res magni viri, cui amicitia iunctus erat, et qui familiariter aliquando cum Philippo vixerat, omnium optime noſſe poterat, nec dubitandum, quin more ſuo accurationem et diligentiam in ea exponenda adhibuerit. Hos fontes, velut puriſſimos conſuluerunt, et ex iis hauſerunt, qui Reuchlini hiſtoriae lucem haud contemnendam accenderunt IAC. BASNAGIVS [k] HERM. VON DER HARDT [l], IO. FR. BVDDEVS [m], aliique, qui hiſtoriam literariam ſcriptorum eccleſiaſticorum condiderunt. Omnium tamen diligentiſſime, et non ſine elegantis eruditionis laude in hoc campo verſatus eſt B. IO. HENRICVS MAIVS, theologus Gieſſenſis multis nominibus de eccleſia literisque praecipue philologicis meritus, qui cum hiſtoriam Reuchlini accurate illuſtrandam ſuſcepiſſet, quicquid res eccleſiae orbisque literati in ea tangit, multa ſimul luce erudite perfudit [n]. Tacemus literariae hiſtoriae ſcriptores alios, alibi [o] a nobis notatos, et CRVSIVM paſſim in *Annalibus Sueuiae* hoc patriae noſtrae ornamentum memorantem, qui tamen interdum emendatione opus habet. Nos quantum licet ipſos more noſtro fontes conſulemus, et ad ea potiſſimum reſpiciemus, quae ſcopus ſcriptionis noſtrae memorabilia hoc loco eſſe ſignificabit.

Reuchlini vita.

§. IV. Hauſit primitus vitalem auram Ioannes Reuchlinus, Pforzhemii, oppido Sueuiae, in Badenſi ditione ſito, V. Cal. Ian. anno MCCCCLV, nam qui annum ei natalem adſcribunt MCCCCXLV [p], vel MCCCCLIV [q], falluntur. Ipſe enim Reuchlinus in epiſtola ad Ioannem Cuſpinianum [r] natalem ſuum fuiſſe annum Chriſti MCCCCLV prodit. Parentibus ibi editus eſt honeſtis, patre Georgio, matre Eliſſa Erina. Qui cum eſſent amantes virtutis et doctrinae noſtrum cum fratre Dionyſio Scholaſticae inſtitutioni tradiderunt: cumque voce valeret, elementa muſicae ei diſcenda commendarunt, in qua cum egregie proficeret, et reliquarum artium rudimenta, quae pueris explicari ſolent, fideliter didiciſſet, fortunae vitae futurae hoc pacto proſpexit. In aulam enim Badenſem inter ſymphoniacos accitus principi mox gratiſſimus extitit; et cum haud poenitentes in grammatica profectus feciſſet, Friderico Marchioni Badenſi adoleſcenti ob ſtudiorum ſimilitudinem adiunctus eſt [s]. In cuius comitatu etiam Lutetiam miſſus occaſionem maturam habuit in ea Muſarum ſede ſtudiorum curſum proſequendi. Ita vero, quod in academiis Germaniae ob regnantem adhuc barbariem obtinere deſperabat, adhibita pertinaci induſtria facile conſecutus eſt, vt ex auſcultatione ſummorum et literatiſſimorum

i) Declamat. T. III. p. 280. Quam fere totam repetit MELCH. ADAMVS in Vitis philoſoph. p. m. 37 ſeqq. et conſuluerunt quoque IAC. ALTINGIVS in Hiſtoria Palatin. et SECKENDORF. Hiſt. Lutheraniſmi L. I. p. 103.

k) Hiſt. Iudaic. L. IX. c. 33. §. 10 ſeqq. p. 924. ſeqq. edit. recentiſſ.

l) In Hiſtor, literaria reformationis P. II.

m) Introd. in Hiſt. philoſ. Hebraeor. §. 34.

n) Francof. 1687. 8

o) In Germanico H. P. opere T. VI. p. 553.

p) CRVSIVS l. c. P. III. L. VII. c. 11. p. 402.

q) ADAM. l. c. WHART. App. ad Caue p. 143.

r) pag. m. 64.

s) MELANCHTHON. l. c. p. 283. MAIVS l. c. pag. 152.

morum virorum, ex librorum optimorum lectione, interposita meditatione studioque indefesso, eruditionis thesauros conquireret non contemnendos. Maxime vero opportunitatem ibi nactus est discendae linguae Graecae, cuius notitia illi viam postea ad reliquas eruditionis partes aperuit. Paulo ante istam aetatem enim Graecam linguam ante ignotam et neglectam Lutetiae, publico conductus stipendio docere coepit Georgius Tiphernas[t]. Cui cum successisset Gregorius Hermonymus[u] Spartiates, isque eam linguam publice doceret, noster summa attentione eum audiuit, et non modo rudimenta istius linguae comprehendit, sed et venuste ab eo pingere literarum figuras ductusque didicit. Ita vero duplici nomine crescebat Reuchlini fortuna. Ista enim pingendarum literarum Graecarum felicitate eo tempore, vbi typis exarati libri Graeci nondum prostabant, multis viris doctis innotuit, quibus libros Graecos describebat; sicque peculium sibi parauit. In literis Graecis autem adeo profecit, vt paulo post idem ille eius praeceptor honestissimo eum testimonio ornaret, et vt porro operam daret libris Graecis, ingenio praeditus et ex ἀπαλῶν ὀνύχων optimis disciplinis atque artibus institutus, eum cohortaretur. Simili tamen industria Latinam linguam pernoscere, et in philosophiae maxime rationalis, mysteria duce Aristotele penetrare studuit. Contemtis enim, quae iam tunc viris doctis sordere coeperant, Scholasticae philosophiae lacunis, puriores scriptorum Aristotelicorum fontes ipse adiit, et sectae eius conditorem Graece loquentem audire in deliciis habuit. Tanto vero labore rem aggressus est, eamque tam feliciter absoluit, vt senex etiam, teste MELANCHTHONE [x] ad verbum longas Aristotelis sententias recitare posset. In theologia autem celeberrimum eius temporis theologum Ioannem a Lapide praeceptorem habuit, quod quamuis incertum sibi esse dicat IACOBVS BASNAGIVS [y], patet tamen ex ipsa Reuchlini relatione[z], dubitandum de eo minime esse. In rhetorica autem Guilelmum Iardinum et Robertum Gaguinum audiuit, quorum haud incelebris ea aetate in eloquentiae studio fama extitit [a]. Et hac quidem ratione disciplinarum praestantissimarum praecepta a doctissimis viris hauriendo, et attentionem atque meditationem iungendo annos vix natus viginti ille euasit, qui cum doctissimis comparari posset. Innotuit quoque viris eruditissimis, quos eo tempore Lutetia alebat, et ex quorum consuetudine doctrinae eius magna facta est accessio. Ita vero animo elegantissimis literis exculto, in

t) Vid. MELANCHTHON, loc. c. p. 283. et de Tiphernate IOVIVS Elog. c. 117. BAYLE Dict. T. IV. p. 377. art. Tiphernas. Addi is debet ALLATII Georgiis, et FABRICII Supplemento Vol. X. Bibl. Graec. p. 88 sq.

u) Vid. REVCHLINI Praef. Rudim. Hebraic. et NAVDAEVS Addit. ad Hist. Ludou. XI. c. 7. MEL. l. c. ipsa Georgii epistola ad nostrum, luculentum diligentiae eius specimen extat inter Epp. Reuchlini p m. 4. De Georgio videsis ALLATIVM l. c. §. 56. p. 393. et FABR. l. c. p. 758.

x) loc. cit. y) loc. cit. pag. 924.

z) In Epistola ad Iac. Fabrum Stapulensem. conf. MAIVS l. c. p. 152.

a) Vid. de Gaguino TRITHEM. Cat. S. E. c. 914. POPE-BLOVNT. Censcel. Aut. Voss. de Hist. Lat. p. 663. et quos plures nominat FABRICIVS Bibl. Lat. med. T. III. p. 5. Fuit Belga, doctor decretorum, et ordinis maturinorum minister generalis. De Io. a Lapide a nobis dictum Tomo antecedente inter Scholasticos. Ex his WHARTONVS l. c. supplendus.

to, in Germaniam redux haud contemnendas ingenii opes attulit. Quas vt explicaret, et aliis quoque impertiretur, Basileam concessit. Ibi quae egerit, malumus MELANCHTHONIS verbis explicare, quam nostris. Ita vero vir magnus: *Basileae magisterii philosophici gradu ornatus, docere ibi linguam Latinam et Graecam coepit, habuitque studia seniorum et iuniorum non vulgaria. Eodem tempore venit Basileam vir doctissimus Wesselus Frisius pulsus Lutetia, propterea, quod errores quosdam theologorum taxasset. Eius viri ingenium, eruditionem et grauitatem valde praedicabat Capnio, quem quidem recte de eo iudicasse, nunc editis Wesseli scriptis melius intelligi potest - - Colebat autem adolescens Capnio senem Wesselum, eo maiore reuerentia, quia eum antea Lutetiae, nouerat, et cum ei familiaris esset, elementa linguae Hebraeae ab eo didicit. Narrabat autem ipse Capnio, Wesselum hortatorem sibi fuisse, vt adolescens in Graeca lingua diutius se exerceret. Eius rei facultas Basileae erat, quia ibi Graecos libros, quos synodi tempore eo afferri curauit Nicolaus Cusanus inspicere et describere poterat.* Hactenus Melanchthon, in cuius tamen narratione, licet ea fidem inuenire videatur, quoniam res Reuchlini accurate scire potuit, nonnulla desiderat, quem olim ea de re consulueramus, magnum Basileae suae orbisque literati ornamentum Christophorus Iacobus Iselius. Qui cum a nobis rogatus acta academiae inspexisset, in literis narrauit: in matricula, quam vocant, vniuersitatis inueniri quidem inscriptum nomen *Ioannis Roeuchlin de Pforzen*, addito anno MCCCCLXXIV, nullum autem se vestigium alibi neque ante id tempus, neque post id reperisse, quod Wesselus vnquam Basileae fuerit, vel quod vlla ratione ad eum possit referri. Ita silentibus monumentis publicis, quae eius nomen reticere minime poterant, si in ista academia Wesselus vixisset, valde sibi suspectam esse Melanchthonis narrationem, viderique sibi confudisse virum optimum loca, et quod a Wesselo Lutetiae consilium Reuchlinus accepisset, eum ad Basileensem scholam perperam retulisse, cum hunc in illa studiorum cursum continuasse diceret. Falsum quoque esse, quod de codicibus Graecis a Capnione in vsus suos adhibitis affert, eos Nicolaum Cusanum illuc afferri curauisse. Confudisse enim Melanchthonem Nicolaum Cusanum cum Nicolao de Ragusio, cardinali, qui ab aduersa parte in synodo steterit. Non extare autem vel vnum codicem a Cusano Basileam translatum in bibliotheca academica, sed multos eosque nobilissimos in illam deportatos esse ex bibliotheca Dominicanorum, cui illos legauerat cardinalis de Ragusio, qui cum Graecas literas domi didicisset, a pontifice legatus Constantinopolin a Felice V missus est, vt Graecos ab amplectendis Eugenii IV partibus deterreret, et ad synodum Basileensem inuitaret. Falsum quoque esse, nec vllo indicio vero constare, quod professionem extraordinariam sibi demandatam accepisset. Hoc itaque viro doctissimo et domesticis testimoniis instructo praeeunte, nulli dubitamus,

narra-

narrationem Melanchthonis, cui post MAIVM aliosque ipsi olim subscripsimus nuntium mittere, et CASIMIRO OVDINO [b] adstipulari, moram Wesseli apud Basileenses neganti. Sed vt in viam redeamus, Basileam delatum Capnionem ibi Graecam et Latinam linguam docere coepisse facile asserenti Melanchthoni credimus, paulo enim post id tempus, quo ad Musas Basileenses se Capnio converterat, Andronicus Contoblacas [c], Graecus, vir doctus, quo quoque praeceptore vsus is erat [d], nostrum literis hortatus est, vt alios Graecas literas edoceret, eo quod speraret, non solum ipsi id muneris profuturum, sed audientibus etiam honori fore [e]. Cum autem non scholae sed vitae se destinauisset Reuchlinus, relicta post quadriennii moram Basilea, in qua *Onomasticon Latinum* fratribus Amerbachiis excudendum reliquerat, in Galliam denuo concessit, eo quod iurisprudentiae studia ibi laetius florere, quam in Germania, nosset. Aureliam itaque profectus est, et quae iuris ciuilis pariter atque canonici discendi momenta sibi deesse nouerat, perfecit, literas tamen elegantiores; non abiecit, sed hortator fuit nobili iuuentuti, eius consilia et institutionem ibi sequenti, vt linguam Latinam recte disceret, quo fine Ciceronis epistolas ei enarrauit, interdum et Graece docuit, et *Grammaticae Graecae elementa* conscripsit, quae in Pictauis anno sequente auditoribus explicuit. Hac vero ratione de reditibus, ex quibus viueret, liberaliter sibi prospexit, sumtusque inde habuit studiorum copiosos [f]. Anno MCCCCLXXXI in Pi-

b) De Script. eccles. T. III. p. 2707.

c) p. 4. conf. CRVSIVS l. c. c. 12.

d) Vid. Dedic. Rudimentorum et Lex. Hebraici.

e) Latius itaque sumenda sunt verba Reuchlini in Dedicatione libri de Accentibus, asserentis, se extra ordinem inter professores docuisse, et intelligendum fuisse. Reuchlinum, magistrum nostrum, priuata habuisse discentium collegia, vt solet in academiis fieri. Totum vero locum adscribemus, tum quod liber ille rarus est, tum quod egregie ratio studiorum Reuchlinianorum, etiam philosophicorum, in illo describitur. Ita vero ille: „Quondam adulescens ego dum asperam et rudem seculi superioris philosophiam „apud Kauraeos meditor, statim ad cultum et „aequabile genus orationis latinae, siue solutam „velles, siue modis vinctam, adieci animum. „Interque primos professores vt esset aliquis „etiam vsus mei in restituendis literis, extra ordinem vtriusque generis authores publice do„cui. Atque id primum studio magis vt grammatici, quam elegantes haberemur. Quid „enim requireres amplius ab hominibus, qui „annos iam supra trecentos aliud nihil moliebantur, quam vt barbari essent? Vnde cum „loquendi vitio amor etiam et voluptas quaedam „balbutiendi insederat, sed prospere cessit. Magnae rei non frustra admoliri manum sumus, „tametsi strenue refragarentur initio istius generis magistri, quos hodie scilicet hostes patimur, quibus corruptissimo iudicio et admirabili „φιλαυτίᾳ tumentibus nihil praeter faeces suas „recte probatur. Iam vsu res exsplendescebat, „fiebatque, vt purius et scriberet et diceret iuuentus Germanica, idque me auspice. Deinde accessit Graecarum literarum studium, sine „quibus nemo sat politus censeri potest. Hisce „ad philosophiam reuocabamur Aristotelicam, „quae non nisi a Graecis hominibus proprie ac „rite tradi solet. Huc aspirabant, si qui bonis „ingeniis non corrupta ista et perturbata disciplina infecti erant sensim pueriles scholarum „nugae deserebantur. Ibi vero supercilia tollentes veternosi sophistae, mirum, vt ridiculi „aiebant, literarum genus a nobis tractari, alienum a Romana pietate Graecos schismaticos „esse; interdictas eorum disciplinas contra ecclesiae decreta nobis magistris prodi. Viden' „quanti ratio mihi primorum studiorum constiterit, per quae rerum discrimina quid passus a „sophistis effecerim, vt resipisceret Germania „vel tandem. Sero enim sapiunt Phryges. Haec „sunt primae iuuentutis merita, quam intelligis „omnem in discendis iuuandisque literis actam.

f) Hos studiorum suorum successus ipse REVCHLINVS quoque enarrat in Ep. dedic. Rudim. et Lexici Hebr.

In Pictauis licentia honores in iurisprudentia summos consequendi rite ornatus [g], in Germaniam rediit, inuitatusque patriae vicinitate et recentis academiae fama et aulae celebritate, Tubingam concessit, in qua academia et aula eruditorum et bonorum virorum magnam tum fuisse frequentiam, eorumque aliquos in Galliis Capnioni familiares fuisse. MELANCHTHON refert. Nec diu in hac luce delitescere potuit Capnionis eruditio, quae et summos iuris titulos atque honores illi conciliauit, et viam ei ad ampliora parauit. Cum enim Eberhardus Barbatus, qui et Probus dicitur, Wirtembergiae dux Romanum iter meditaretur, pontificem summum suis precibus coram veniam petiturus aedificandi monasterii, doctissimos in terris suis viros comites sibi adsciscendos esse statuit. Cumque ea aetate fama eruditionis eminerent Ioannes Nauclerus, Petrus Arlunensis, et Gabriel Biel, hi cum hero suo vrbem adire iussi sunt. Illi vero cum non ignorassent, perhorrescere delicatas Italorum aures incomtam et duriusculam pronunciandi Latina verba rationem, quae tum in Germania obtinebat [h], domino suo auctores fuerunt, vt Reuchlinum assumeret; eum enim, cum diu in Gallia esset versatus, suauius eam pronunciare, et iucundius eius sermonem auribus illabi, satis nouerant. Neque euentu praeuiso rem caruisse, ex Melanchthonis ore refert Io. MANLIVS [i], cum enim ex consiliariis ducis non nemo vir satis doctus, sed pronuntiatione rudis ex mandato ducis orationem haberet ad pontificem et cardinales, et ob pronuntiationis inconcinnitatem ab iis non intelligeretur, Capnionem dux dicere iussit, qui non sine iucunditate ab iis auditus est. Felicissimo autem sidere hoc iter suscepit Capnio. Cum enim ea aetate magna in vrbe copia virorum doctissimorum viueret, eorum amicitiam noster honeste ambiit, illaque eo facilius potitus est, quo magis mirabantur Itali, ex Germania, ob barbariem late regnantem Romanis valde contemta, aduenisse hominem, cum quolibet Italorum eruditionis nomine facile comparandum. Breui itaque et ianuae virorum summorum, quorum spectatissima tum fuerat doctrina virtusque, et ipsa quoque pectora Reuchlino patebant. Qui et nostri candorem amabant et Graecae atque Latinae literaturae, ac philosophiae peritiam extollebant, et ad prosequendum in via tam honesta iter calcaria addebant. Inter quos nobis hoc loco praecipue notandi sunt, Demetrius Chalcondylas, Christophorus Landinus, Marsilius Ficinus, Angelus Politianus, et qui primo loco nominandi erant Laurentius Medices et Ioannes Picus Mirandulanus [k]; quorum potissimum consuetudine factum est, vt ad philosophiam Pythagorico-Platonicam animum adiiceret, cum prius in Aristotelis castris militasset. Et tum quoque factum, vt cum Hermolai Barbari amicitia vteretur, is offensus Germanico Reuchlini nomine, illud more aetatis istius in Graecum Capnionis

g) Extant Vniuersitatis Pictauiensis ea de re Literae inter Epistolas p. m. 73 seqq.

h) MELANCHTH. l. c. p. 171. Conf. quae ex Wimphelingio, de Sueuorum pronuntiatione Latini sermonis barbara habet MAIVS p. 171.

i) Collect. p. 547.

k) Disci id potest ex Collectione Epistolarum Reuchlinianarum.

nis conuerteret; id quod ita obtinuit, vt inter exteros, hac praecipue appellatione notus sit. Ceterum cum ex voto domini sui rem omnem gessisset, in patriam redux vitam aulicam sequi iussus est, principi enim admodum grata erat eius industria, et placebat valde, quod eius oratio libenter audiretur a viris summis. Non multum post reditum, cum magna principis in eo esset fiducia, legatus ad imperatorem Fridericum missus est, felicissimis sane auspiciis. In ea enim aula cum magno tum honore viueret Iudaeus quidam, Iacob Iehiel Loans, qui inter medicos imperatoris erat [l], Reuchlinus occasionem nactus de Hebraea lingua disserendi, auidum se illi demonstrauit, eorum accuratius discendorum, quorum rudimenta a Wesselo percepisset. Egregie placuit Iudaeo huius linguae studium rarum eo tempore, et a plerisque neglectum Capnionem itaque in familiaritatem admissum eo legationis tempore linguam Hebraeam diligenter docuit, tanto Capnionis gaudio, vt cum tempore legationis cum laude peracto ab imperatore nobilitatis iuribus et axiomate comitis Palatini ornaretur [m], et, vt moris erat, de munere oratori dando deliberatum esset, Capnio eruditionis cultui omnem honorem postponens, per hunc suum praeceptorem effecerit, vt donaretur codice Hebraeo eleganter scripto, quo hodie superbit serenissimi principis Badensis bibliotheca, quae Durlaci asseruatur [n], probante imperatore sene et sapiente atque literarum amante studium hominis tantum pretium diuinis oraculis linguaeque sanctae tribuentis. Haec igitur folia quantum aulae concedebant tempora, diligenter voluit, sicque consultis diuinae veritatis fontibus in plerisque doctrinae coelestis capitibus desipere desiit [o]. Et hactenus quidem secunda fortuna vsus erat Capnio: ast cum morte Eberhardi primi ducis Wirtembergici valde ea commutata est. Cum enim filio Vlrico adolescenti terras suas reliquisset, in testamento tutores ei assignauerat et gubernatores. At contra eius voluntatem successerat alius, Eberhardo non probatus; qui cum ista prouincia sibi credita abuteretur, intelligebat id agi apud imperatorem Maximilianum, vt ab ista dignitate munereque remoueretur. Infestus itaque omnibus, per quos res ista agebatur, maxime Capnionem suspicatus est id saxum voluere, decreuitque eum in carcerem abducere [p]. At ille monitus fuga sibi consuluit, et in aulam Palatinam dilapsus est, in qua amicos habebat summos viros, et cum eruditione excellentissimos, tum doctorum amantissimos, omnisque literaturae tunc in Germania exorientis statores vindicesque. Inter quos nominari merentur praeter Rodolphum Agricolam et Vigilium, Plinius electoris cancellarius, id est vero nomine Theodoricus Phenningerus, et Ioannes Camerarius Dal-

bur-

l) Vid. REVCHLINI Praef. Rud. Hebr. linguae. De ipso hoc Iudaeo, archiatro imperatoris et equite aurato vid. WOLF. Bibl. Hebr. P. I. p. 597 sq. P. III. p. 469. R. SIMON Epist. Select. T. III. p. 169. Extat ad eum Epistola Reuchlini p. m. 68.

m) Diploma legitur in Epistolis p. m. 74.

n) Eum describit accurate MAIVS p. 529. quocum conferendus WOLF. Bibl. Hebraeae P. II. f. III. p. 295.

o) MELANCHTHON. l. c.

p) IDEM p. 287. Has mutationes aulae Wirtembergicae scriptores historiae Sueuicae silere obseruat MAIVS l. c. p. 186.

burgius, Vangionum episcopus, quorum supra iam mentio facta in vita Agricolae [q]. Hoc itaque loco licet exularet Capnio, tantis tamen viris parariis, et commendante eruditione praestantissima, asylum inuenit in aula florente et spectata principis Philippi virtute exoptatissimum. In ea enim multos ait MELANCHTHON viros doctos simul fuisse versatos, quorum singuli magnas academias ornare potuissent. Hos amicos habebat Capnio, horum commendatione innotescebat optimo principi; in horum amicitia et consuetudine exilii solatium inueniebat spe omni votoque dulcius. Cum autem viri eruditissimi magno animo barbariem, quae tunc temporis apud clerum adhuc regnabat, contemnerent, et exagitarent, noster, vt erat festiuo ingenio et eleganti, comoediam scripsit plenam nigri salis et acerbitatis, vt in ignorantiam monachorum in genere, ita in eum praecipue monachum Augustinianum, qui in aula Wirtenbergensi eius capiti insidiatus erat. Eam cum legisset Dalburgius, vt erat prouidus futuri, editionem et actionem dissuasit, ne crabrones irritaret. Quod quidem consilium secutus Capnio comoediam occultauit, impedire vero non potuit, vt non tandem vulgaretur [r]. Ex quo fonte capitales illae inimicitiae monachorum profluxerunt, quibus eum accedente postea caussae literarum Hebraicarum patrocinio ad vitae finem persecutum est genus bipedum nequissimum. Creuit autem indies in aula electoris Capnionis existimatio, cum et rerum gerendarum prudentia non destitueretur, et doctrinae elegantia valde commendaretur [s]. Inde cum ad curiam pontificis partim propter nuptias Ruperti principis cum filia Georgii ducis Bauariae partem propter litem electori a monachis Weissenburgensibus intentatam legationem elector mittendam decreuisset, noster potissimum delectus est, cui id muneris committeretur [t]. Quod negotium cum suscepisset, Romae, vbi diutius anno haerebat, otium et facultates ad id nactus iterum animi diuitias explicuit auxitque, ad id celeberrimorum in omni disciplinae genere virorum conuersatione vsus, vt et famam, quam ei eruditio comparauerat, confirmaret, et literarum thesauros amplificaret. Maxime vero Graecae et Hebraicae linguae studium valde hoc loco vrgebat, eo quod opportuna se ei obtulisset occasio, in vtriusque cognitione egregie proficiendi. Docebat enim eo tempore Romae Graecas literas Ioannes Argyropulus, cuius lectiones, cum ob celebritatem viri audire constituisset Capnio, linguam pariter atque philosophiam Graecam ex eius

q) Conf. MANLIVS Collect. p. 572. CRVSIVS l. c. P. III. L. IX. c. 8. MAIVS l. c. p. 190. et imprimis eius Epistolae ad Reuchlinum scriptae.

r) Pforzhemii anno 1507. Cum Comment. Georgii Simleri, ex officina typographica Thomae Anshelmi. Plura ex scenicis Capnionis exercitationibus dabit MAIVS p. 290 seqq.

s) Id vel ex solis Agricolae tum apud Dalburgium viuentis literis ad nostrum intelligi potest, quae plenae sunt laudibus eruditionis eius vid. p. m. 55. b.

t) Vid. MELANCHTHON. l. c. p. 106. collata Oratione Reuchlini ad pontificem, ab Aldo edita, quam totam exhibet MAIVS p. 195. Ceterum minus accurate BASNAGIVS l. c. p. 924. Reuchlinum a Bauariae duce Romam esse missum scribit. Quamuis enim elector Palatinus in ista Oratione Bauariae dux S. R. I. princeps elector vocetur, conf. Epist. Reuchlin. p. 586. addendum tamen erat electoris nomen, ne cum duce Bauariae confunderetur.

eius ore percepturus, eum audiit, et Thucydidem enarrantem inuenit. Salutato itaque philoſopho, cum ſe Graecarum literarum ſtudio incenſum ſibi eam occaſionem illius audiendi gratulari profiteretur, delectatus oratione Capnionis homo Graecus, cum operam ſuam benigne pollicitus eſſet, interrogat, an attigiſſet Graecas literas. Tum Capnioni ſe Baſileae earum elementa audiuiſſe fatenti, Thucydidem exhibet ac iubet legere, et deinde etiam interpretari. Quod cum vtrumque eleganter Capnio faceret, miratus homo Graecus ad auditores ſe conuertit, et exclamans, ecce inquit Graecia noſtro exilio tranſuolauit Alpes [u]. Nam iam tum ſuauiter pronuntiaſſe, vitato ſono agreſti, et ſententias Graecas recte et bonis verbis Latinas reddidiſſe Capnionem, MELANCHTHON [v] teſtis eſt. Cum autem Hebraicae linguae notitiam plenam ſibi praeoptaret, cuius elementa a Weſſelo et in aula imperatoris a Iudaeo didicerat, vſus eſt inſtitutione Iudaei cuiusdam docti, Obadiae Ben Iacob Sporno, cui ſolutis pro ſingulis horis ſingulos aureos, tantum in ea lingua profecit, vt eam poſtea recte ad alios propagare poſſet [x]. Poſt reditum in Germaniam tranquillam inuenit aulam Wirtebergenſem, tradita terrarum iſtarum gubernatione duci Vlrico adoleſcenti iuſſu imperatoris; qui ſapientes viros, et inter hos Nauclerum illi adiunxerat. Horum conſilio Reuchlinus domum ex aula Palatina, inuito electore, reuocatus eſt, abiitque et domeſticorum ſuorum cura tactus, et otium quaerens ad propagandam, quam tantis ſumtibus atque laboribus didicerat linguam Hebraicam, quod in aularum ſtrepitu fruſtra expeti nouerat. Ibi tanta de noſtro fuit opinio, vt non modo principis conſiliis diligenter adhiberetur, ſed et celebre illud Sueuorum foedus, quod a S. Georgii tutela ſibi nomen ſumſit, ob ſingularem iuris peritiam eum triumuirum Sueuiae deligeret [y], id eſt, controuerſiarum inter ſtatus arbitrum: quo inſigni axiomate ornatus, hoc vno munere contentus fuit, et reliquo, quod ab eo ſupererat, tempore in ſtudia ſe abdidit. Quater enim quotannis foederis iſtius iudices tantummodo Tubingae conuenire ſolebant. Otium itaque ex voto nactus totum ſe priſtinis delitiis, nimirum Ling. Hebr., et philoſophiae Pythagorico-Cabbaliſticae tradidit, Hebraeos, Graecos, Latinos ſcriptores legit et examinauit, linguae vtriusque notitiam ad alios propagauit, adoleſcentum ingenia ad proſequendum in literarum ſtudio curſum conſiliis optimis adiuuit, vt ſupra de Melanchthone dictum, et aulae quoque deſideriis principisque negotiis rogatus nunquam defuit. Et plura forte diligentiae et eruditionis Reuchlinianae monumenta legeret orbis literatus, niſi monachos iam olim a Capnione offenſos in eum armauiſſet ſuperſtitio et ignorantia. Rem ad hunc locum non pertinentem,

 et in

u) MELANCHTHON. l. c. p. 290. MANLIVS p. 828.

v) loc. cit.

x) Dedic. Rudim. et Lex. Hebr. Videndi de hoc Iudaeo WOLF. l. c. P. I. p. 939. P. III. p. 866. P. IV. p. 939. MAIVS p. 211. Minus recte BASNAGIO loc. cit. p. 925. dicitur Ben Iacob Spuon.

y) Vid. Dedic. libri de Accent. et Orthographia Hebr. ling. De ipſo hoc foedere in Compendio legendus MAIVS p. 228. et ſcriptores Hiſtoriae Sueuicae paſſim, et Io. STRAVCHIVS. Diſſert exot. Iur. publ. X.

er in Hebraicae literaturae hiſtoria pluribus enarrandam exponere integram non licet, neque tamen indicta praetermittenda eſt, ne manca ſit tanti viri hiſtoria. Paucis itaque et ὡς ἐν συνόψει totam litem a SLEIDANO primum, et poſt hunc ab aliis plurimis expoſitam [z] deſcribemus. Originem controuerſiae dedit Ex-Iudaeus quidam Ioannes Pfefferkornius, qui Coloniae ſimulata Chriſtianae religionis profeſſione Iacobo Hochſtrato ceterisque haereticae prauitatis inquiſitoribus perſuaſerat, eo conniterentur, vt edicto imperatoris Iudaeorum libri omnes, blaſphemiarum in Chriſtum pleni comburi iuberentur. Recte monuit MELANCHTHON, oſtendiſſe hac ratione vaferrimum impoſtorem inquiſitoribus, magnam pecuniam honeſta ſpecie et ſine magno negotio Iudaeis, libros ſuos redemturis eripi poſſe. Monachorum et theologorum Colonienſium negotio cum facile religionis praetextu res in aula Maximiliani I. conficeretur, editur edictum, et Pfefferkornii diligentia Iudaeorum libri, praeter biblia, omnes in curia Francofurti congeruntur. Quod cum aegerrime ferret Iudaeorum gens, in aula imperatoris amicos adeunt, et eo rem adducunt, vt iudicia eruditorum in his literis virorum explorari imperator iuberet. Cum autem nemo eo tempore Reuchlinum in eo doctrinae genere ſuperare crederetur, eum ſententiam ſuam dicere imperator per electorem Moguntinum, cui rem commiſerat, iubet. Qui vt prauae ſuperſtitionis loligine animum minime tinxerat, ita ſententiam longe mitiorem pronuntiat; libros diſtinguendos eſſe, ſcripta de conſilii ſui rationibus ad electorem Moguntinum epiſtola iubet, libros contra Chriſtum blaſphemos aboleri ſuadet, eosque ſuis titulis nominat, ſeruari cupit Grammaticos, medicos, hiſtoricos, et aliarum honeſtarum artium libros, ne lingua eccleſiae vtiliſſima tota pereat. Quae ſententia Capnionis cum aequiſſima videretur, redditi imperatoris auctoritate libri Iudaeis ſunt; id quod in rabiem et furorem egit et impoſtorem Pfefferkornium et eius cauſſae ſocios, eluſa fraude, vt corui hiantes, diſcedentes. Illi itaque furiis exagitati, et atro felle animati calamum in Reuchlinum ſtringunt, et ipſe quidem Pfefferkornius edito *Speculo manuali* omne calumniarum genus in Reuchlinum produxit, cuius tamen virulentam dicacitatem ille edito *Speculo oculari* mox repreſſit. Colonienſes autem theologi, Iacobus Hogſtratus, Arnoldus de Tungari et Ortuinus Gratius vehementer iſta re exacerbati nulli non violentiae pepercerunt, vt Reuchlinum deprimerent. Potiores enim academias in partes pertractas contra eum animauerunt, ita vt Moguntiae apologia Capnionis igne vindice deleretur, et in curia Moguntina is ipſe damnaretur. Quamuis autem luculentam ad imperatorem orationem edidiſſet Capnio, monachorum tamen

z) Paucis hiſtoriam praeter MELANCHTHONEM l. c. enarrat Io. SLEIDANVS de Statu religionis ſub Carolo I. P. II. p. m. 34. Editionis omnium primae Argent. 1555. 8. editae. Hos multi ſecuti ſunt, quos enarrandi otium nobis fecit WOLFIVS Bibl Hebr. P. I. vid Ioannes Pfefferkorn p. 985. P. II. p. 935. P. III. p. 940. P. IV. p. 946. et ſcriptores hiſtoriae Reuchlini fere omnes, maxime MAIVS l. c. p. 250 ſeqq. qui rem omnem accurate exponit.

tamen insidiis in eius aula Reuchlinus circumuentus est: vnde prouocatione ad pontificem interposita, tantisper otium sibi parare quo respirare posset, coactus est. Pontifex delegatis episcopo Spirensi partibus suis, rem examinare iubet; non comparentibus autem furentibus Capnionis hostibus, sed durante lite Coloniae eius librum publice comburentibus, res per theologos decisa et Capnio absolutus est. Id quod aduersariorum turbam coëgit ad pontificem prouocare, et Parisiensem quoque Scholam in partes vocare, satis in Reuchlini caussam iniquam. In curia Romana autem cum potentes amicos Capnio haberet, et iudicio praeesset cardinalis Grinanus, Venetus, vir literas Graecas, Latinas et Hebraeas eleganter doctus, ille autem in consilium adhiberet Petrum Galatinum, in his literis eo tempore facile principem, caussam quoque Reuchlini commendarent Iacobus Questembergius, vir summus, et Erasmus, facile vicit Reuchlinus, et confusa est ignorantia atque superstitio. Quam cum sale satyrico amare eo nomine perfudisset Huttenus cum Sodalitio, conscriptis famosis *Epistolis obscurorum virorum*, dici quidem non potest, quantum viris doctis risum, praecipue in Italia mouerit ea satyra, cuius testis esse potest PAVLVS IOVIVS [a]: at in furorem quoque et rabiem egit monachos, quae ne hodie quidem exspirauit [b]: donec exortis nouis Lutheri controuersiis, istae lites obliuioni darentur. Sed non literarii modo tumultus, verum etiam ciuiles Capnionem valde inquietarunt: cum enim foederis Sueuici socii arma contra Vlricum Wirtembergiae ducem ob captam Reutlingam mouissent, eumque vniuersis ditionibus suis exuissent, noster quoque in eo bello captus est, et facultates cum familia fisco addictae sunt. Ipse Angelopolin abductus cum ducis Bauariae, Guilelmi, qui foederis copiis praeerat, nomine in ea academia Graecas Hebraicasque literas annuo stipendio ducentorum florenorum, redditis quoque facultatibus, docere iuberetur, munus accepit, et cum rerum necessariarum pressus inopia, tum bibliothecae absentia animo aeger, calamitatem suam leuauit vt potuit [c]. Valde haec Reuchlini mora inter Musas Ingolstadienses displicet IACOBO GRETSERO [d] Iesuitae, qui nouae doctrinae semina eum sparsisse, nescio quibus fundamentis, certe non sine calumniis in tantum virum iactis, suspicatur. Diu vero eo in munere manere non potuit: pestis enim saeuitia istam scholam relinquere coactus, Tubingam concessit, postquam facultates suas librosque pacata patria, receperat. Nam quamuis Ingolstadii frequenti auditorio vteretur, famem tamen vix effugere potuit, de quo ipse in epistola ad Pirckhaimerum acerbe

a) Elog. c. 143. p. 285.

b) Testis esse potest NIC. WEISLINGERI Huttenus delaruatus, in quo inaudita acerbitate historiam huius satyrae persequitur. Nos nec Hutteni caussam, nec argumentum omne et imprimis nonnulla, profana i[illegible] epistolarum probamus: Dolemus autem i[illegible]o seculo moribus polito et eruditione orna[illegible] adhuc inueniri Hogstratos, Tungacos, Oruinos, et his similes, quos barbaries morum et linguae inquinauit.

c) Conf. qui haec ex Epistolis Reuchlini ad Bilibaldum Pirckhaimerum illustrat MAIVS p. 513.

d) In Suppetiis Luthero academico missis, cuius verba huc pertinentia excerpsit SECKEND. Hist. Luther. L. I. p. 105.

acerbe conqueritur. Francifci Sicani f. a Sickingen ſtudio autem ſopitae lites cum monachis ſunt, ſoluta expenſarum ſumma, quam iudex Spirenſis auctoritate pontificis definiuerat [e]. Tubingae literas Graecas et Hebraicas publice docere coepit, quamuis animo a puerilibus imparis diſciplinae ſtudiis paulo abhorrente; ex quo, primum inter profeſſores Tubingenſes Reuchlinum fuiſſe, coniicit MART. CRVSIVS [f]. Fungi autem eo munere, et deliciis ſuis iuuenum animos paſcere, diu non licuit: lento enim morbo, quem ictericum vocant, correptus, Stutgardiam deportari ſe iuſſit, ibique languens paulatim domi ſuae III Cal. Aug. A. S. R. M D XXII, annos natus LXVII, deceſſit. Falſumque eſt, quod MELANCHTHON [g] aſſerit, iam egreſſum ſeptuageſimum annum morbo correptum et languefactum Stutgardiae anno M D XXI obiiſſe. Aliud enim teſtantur publica monumenta, quorum fidem aduocauit B. MAIVS [h]. Moriens teſtamento bibliothecam collegio patrio legauit, ea conditione, vt ab omnibus publice inſpici poſſet. De cuius κιμηλίοις lectu digna nonnulla collegit MAIVS, quae apud ipſum quaerenda ſunt. Magnum autem apud bonos omnes ſui deſiderium reliquit Reuchlinus, maxime apud eos, qui pretium ſtatuere literis nouerant. Cuius luculentum teſtimonium eſſe poteſt, *Apotheoſis*, quam Capnioni ſcripſit ERASMVS [i], quo dialogo mirum in modum demortui laudes decantauit. Neque fruſtra eas illi fuiſſe tributas et in indignum collatas, quilibet fatebitur, qui conſiderauerit, adfuiſſe Reuchlino ingenium et naturae felicitate et diſciplinae induſtria acutum, politum, et multifaria eruditione refertum, animo autem illum enituiſſe pietate, iuſtitia, humanitate, temperantia commendatiſſimo, prouidentia vero inter iactationes aulae et mutabilem fortunam vſum eſſe ſingulari, prudentiae virilis teſte pulcherrimo. Multos quoque errores in eccleſiae doctrina vidit, et deteſtatus eſt, quamuis ſeceſſum a Romana eccleſia non fecerit, eo quod prima tantum reformationis tentamina viuendo attigiſſet. Nihil autem ea aetate celebrius fuit, et ad noſtram quoque aetatem famam ſummis literarum meritis partam conſeruauit, quam Reuchliniana eruditio. Quam carus enim ſui temporis viris literatiſſimis, magnumque nomen in orbe literario adeptis fuerit, epiſtolae ad eum ſcriptae luculentiſſimis teſtantur ſpeciminibus, quae plenae ſunt laudum, quas certatim illi tribuerunt viri celeberrimi. Inter quas ita ad eum ſcripſit RVDOLPHVS AGRICOLA [k]: *Haud temere mihi videor committere debere, vt iudicium tuum ſubeam, hominis tam multiplicibus diſciplinarum literarumque ornamentis expoliti. Gaudeo, ita me Deus amet, vicem tuam, et quum animi naturaeque tuae felicitati, tum vero imprimis fortunis Germaniae noſtrae gratulor, quam ſi vnquam, nunc aliquando expergefieri oportebit, et ab hac barbarie, qua tot iam ſeculis velut ſtupido ſopore, vel potius*

λη-

e) MAIVS l. c. p. 509.
f) l. c. P. III. L. X. c. 11.
g) loc. cit.
h) pag. 519. 520.
i) Colloq. familiar. p. m. 121. His addi poteſt carmen HVTTENI, quod inſcripſit Triumphus doctoris Reuchlini, et integrum legitur apud MAIVM p. 480 ſeqq.
k) pag. 54.

ληθάργῳ τινὶ oppreſſa tenetur excitari. Non vero Graecarum tantum et Hebraicarum literarum notitiam in eo admirabantur viri eruditionis celebritate ſummi, eo quod rariſſima inter Germanos auis eſſet, qui iſta tangeret, rarior, qui ea myſteria aſſequeretur, ſed philoſophiae quoque cognitionem, in eo ſtupebant. Sane Conradus Leontorius, Monachus Maulbrunnenſis inter alia, *ſe* inquit [l], *eum vnum admirari, quod vtrumque munus ſplendidiſſime ſoleat obire, et hinc quidem publici muneris oratorem ſe ita exhibeat, vt paucos; philoſophiam vero adeo eleganter, ſubtiliter, profunde indagare, elucidareque coepiſſe, vt nullos cum eo hac tempeſtate conferre nec auſit nec poſſit.* Similia ad eum ſcripſit Petrus Moſellanus: *Tu es ille Capnio, in quo vetuſtus ille Pythagoras reuixit, in quo Plato reuiguit, in quo diuus Hieronymus refloruit. Breuiter, quicquid vsquam gentium philoſophiae olim erat in pretio, in te velut renatum miratur mundus.* Plura his addi ex collectione epiſtolica Reuchliniana poſſent [m], niſi breuitati inſeruiendum eſſet. Verum iuuabit Lectorem ipſam illam epiſtolarum farraginem conſulere [n], ex qua multa lux accendi hiſtoriae literariae ſeculi XV exſpirantis et XVI ineuntis poteſt. Magna enim iucunditate in ea leguntur epiſtolae virorum ſummorum, quibus inter eruditos eius aetatis nihil fuit celebrius, Andronici Cantoblacae, Marſilii Ficini, Io. Straehleri, Io. Franciſci Pici Mirandulani, Pet Bonomi, Adolphi Occonis I. Ioannis Kayſersbergii, Conradi Peutingeri, Henrici Bebelii, Sebaſtiani Brantii, Nicolai Ellenbogii, Ioannis Stoeffleri, Beati Rhenani, Rudolphi Agricolae, Ioannis Camerarii Dalburgii, Aldi Manutii, Bilibaldi Pirckaymeri, Ioannis Cuſpiniani, Ioachimi Vadiani, Iacobi Queſtembergii, Simonis Lazii, Georgii Spalatini aliorumque, quorum hodie quoque ob doctrinae praeſtantiam et ſumma literarum merita, veneranda eſt memoria. Quos omnes tantis noſtrum laudibus ornaſſe mirum non eſt, inter primos enim literaturae elegantioris reſtauratores, et imprimis Graecarum atque Latinarum vindices omnium iudicio primum ille locum iure ſuo occupat. Quae tamen omnia latius hoc loco perſequi non licet, et in ſingulari hiſtoria reſuſcitatarum literarum elegantiorum, qualem adhuc deſideramus, debent enarrari. Nobis inſtituti memoribus ob excultam modo philoſophiam Pythagorico-Platonico-Cabbaliſticam enarrandus eſt, quam primus, niſi fallimur, poſt Picum ſcriptis explicuit. Edidit enim opera de hoc argumento duo, lucernam olentia, nempe *de Arte Cabbaliſtica*, et *de Verbo mirifico.* Et poſteriorem quidem tractationem *de Verbo mirifico* ante priorem edidit, qui epiſtolam praefixit Conradus Leon-

l) pag. 43.

m) Addendus tamen TRITHEMIVS de S. E. c. 920. p. 221.

n) Eas ipſe collegit et edendas tradidit Ioanni Hildebranto Reuchlinus, editionem procurauit Philippus Melanchthon, vterque praefatus eſt. Vidit prima editio lucem viuente Reuchlino Hagenoae 1519. 8. repetita Tiguri 1558. quam primam eſſe perperam tradit. Io. FABRIC. Hiſt. Bibl. ſuae P. I. p. 100.

Leontorius ad Iacobum Wimphelingium; ex qua discimus, *Capnionem, vt Hebraeorum secreta dogmata penetraret, multis annis enixissime laborauisse, atque omnem eorum bibliothecam euoluisse; hac ingenii et doctrinae felicitate et vbertate inductum ad scribendum dialogum se contulisse, in cuius libro primo omnia secreta philosophiae explicet, in secundo Baruchiam Iudaeum omnia illa secreta nomina et portentifica et alia multa Hebraeorum enodantem confingat, in tertio fidem Christianam ex praescriptis duobus approbans et demonstrans omnia verba mirifica, ad nomen IESV ita applicet, vt illud ineffabile tetragrammaton iam effabile factum esse demonstret.* Non enarrabimus prolixius argumentum, quod, qui librum ipsum consulere detrectant, facile ex Maii [o] vel Io. Fr. Bvddei [p] recensione haurient, sed id modo monemus, in eo totum esse in isto libro Reuchlinum, vt doctrinam Cabbalisticam de nominibus diuinis, imprimis de tetragrammato, de Sephiroth et similibus, ad Christum Iesum, applicet, et praecipue in hoc argumento tractando vti Cabbala verbali, siue exegetica, quae ex literularum significatione, transpositione et huius generis aliis ratiocinia nectit. Hoc praeludio praemisso ipsam artem, quam vocabat, Cabbalisticam aggressus est, et libris tribus adhibita itidem methodo dialogistica explicare tentauit, dedicauitque opus Leoni X, P. M. vt caussam illi suam commendaret [q]. Nouerat enim, quod ipse in dedicatione tangit, *Pythagoricam philosophiam a Mediceis, feliciter restitutam, et semina eius a Laurentio facta esse; haec*, ait, *sub Leone filio in culmos surgere, vt spicas illius metere in omnibus linguis liceat, et sibi quoque spicilegium relictum esse, conandumque, quid in eo studiorum genere posset.* Ipsius autem verba hoc loco maxime notanda sunt: *Italiae Marsilius Platonem edidit, Galliis Aristotelem Faber Stapulensis restaurauit. Implebo numerum et Capnion ego, et Germanis per me renascentem Pythagoram tuo nomine dicatum exhibebo. Id tamen absque Hebraeorum Cabbala fieri non potuit, eo quod Pythagorae philosophia de Chaldaeorum praeceptis initia duxit, quae patrum memoria discedens e magna Graecia rursus in Cabbalistarum volumina* [r] *incubuit. Eruenda igitur inde fuerunt fere omnia. Quare de arte Cabbalistica, quae symbolica philosophia est, scripsi, vt Pythagoreorum dogmata studiosis fierent notiora.* Ex quibus eius verbis, quo consilio ad philosophiam accesserit, satis luculenter patet, id quod paulo accuratius explicari tractatio nostra postulat. Et initio quidem cum in Gallia haereret, et apud Basileenses quoque viueret, Aristotelicae philosophiae se tradidisse Capnionem, ex supra dictis notum est; ipsos autem Stagiritae libros eum euoluisse, et hoc pacto barbariem scholasticae philosophiae perosum meliora et elegantiora quaesiuisse, ex narratione eius, quam de

o) In vita Reuchl. pag. 431.
p) Introd. in Hist. phil. Hebr. §. 34. p. 251 seqq.
q) Prodiit Hagenoae 1717. fol. saepius recusus, etiam cum Petri Galatini libro de Arcanis catholicae veritatis, et in Pistorii Coll. script. Cabball.
r) Videtur respicere libros Cabbalisticos a Pico redemtos.

de ſtudiis ſuis iuuenilibus dedit, nosque ſupra integram adduximus, conſtat. Vt autem ab Ariſtotele ad Pythagoram tranſiret, duplex eum commouebat ratio. Et primo quidem ſtudium gloriae, vt ſe velut literarum omnium vindicem, ac philoſophiae quoque veteris reformatorem orbi erudito demonſtraret, illum ad has partes amplectendas commouiſſe, eo minus dubitandum videtur, quo luculentius verba modo adducta ex dedicatione librorum de arte Cabbaliſtica hoc eius conſilium produnt. At iam occupauerant Ariſtotelicam philoſophiam in Italia viri ſummi, in Gallia Iacobus Faber, cuius libri cum Baſileae edi coepiſſent, probe vidit, fore, vt Germania breui ad natiuam Ariſtotelis philoſophiam ſine ſuo labore tranſiret. Cum autem Platonica partim a Ficino et ſocietate Mediceo-Platonica, cui ille praeerat, excoli coepiſſent, partim cum Pythagoricis ſatis arcte cohaererent, huic ſe ſectae deſtinare voluit, vt nouum ſe philoſophiae reformatorem Germanis ſiſteret. Deinde ad has ipſas partes amplectendas commouit eum notitia Ficini, et Pici, in quam occaſione Itineris Italici cum duce ſuo venerat. Ipſo enim in epiſtola ad Leonem X. refert, *Laurentium Medicem, cum intellexiſſet, Eberhardum principem ſibi colloquium cum eo exoptare, protinus peregrini dexteram perquam humaniter apprehendiſſe, omnesque quos ſecum habebat, domum ſuam duxiſſe, ac ſingula viſu digna oſtendiſſe, et inter ea bibliothecam inſtructiſſimam.* In conuictu autem et contubernio Laurentii cum eſſent viri doctiſſimi, et reliqui, qui Florentiae viuebant, has aedes velut Muſarum aliquod ſacrarium frequentarent, Capnio in notitiam et amicitiam Demetrii Chalcondylae, Marſilii Ficini, Georgii Veſpucii, Chriſtophori Landini, Philippi Valoris, Angeli Politiani, Ioannis Pici Mirandulani venit: quos partim honeſtiſſimis ſtipendiis ad iuuandas literas et philoſophiam Platonicam reſtaurandam Laurentium conduxiſſe, partim auctoritate, conſilio, precibus et exemplo quoque adduxiſſe, primo libro manifeſtum fecimus. Horum itaque amicitia inductus, cum Hebraicae quoque literaturae ſe addixiſſet, Pico imprimis quem Platonica cum Cabbaliſticis iungere nouerat, vſus eſſet, ſi Florentiae cum eo longius conuerſari licuiſſet [s]. Quo cum coram frui diu non poſſet, vt ex Pici epiſtola ad Reuchlinum conſtat, libri Pici Reuchlino commendati ſunt, ipſo Pico per Ioannem Straehlerum, quem cum fratre Dionyſio aliisque iuuenibus Germanis Florentiam ad excolendas literas miſerat, Reuchlini amicitiam exoptante. Hos cum legiſſet, vidiſſetque Picum librorum Cabbaliſticorum, licet vel ſpuriorum, vel ſaltem miſere interpolatorum auxilio, miram veteris, quod ſibi perſuade-

s) Scribit enim Picus ad Capnionem, anno 1505. „ſe incenſum diu fuiſſe animo cognoſcen„di eius, eumque in Germania conueniendi. Ex quibus verbis patet, Picum eum non vidiſſe. Aſt in Epiſtola Straehleri ad Reuchlinum 1491. ſcripta narratur, Picum cum is Reuchlinum illi commendaſſet, ſtatim dixiſſe: „Eſtne is, qui ſu„periori anno penes me fuit, aliqua de Orpheo „interrogans, ſi recte memini“. Quae aut plane ſibi non conſtant, aut dicendum, Reuchlinum diu vti Pici conuerſatione non potuiſſe, huncque illius poſtea ita oblitum fuiſſe, vt eum de facie amplius non nouerit, adeoque in Germania eius inuiſendi deſiderio flagrauerit, quod in eodem philoſophiae genere occuparetur.

ſuadebat, philoſophiae Hebraicae cum Pythagorico-Platonica concordiam detexiſſe, cum quadam vehementia ad huius philoſophiae ſtudium raptus eſt. Id quod verum eſſe deprehendent, qui libros eius ſupra laudatos cum cura et attentione inſpicient. Ita vero nouum philoſophiae genus ſe reſuſcitare poſſe ſperabat. Philoſophia enim Pythagorico-Platonica, quam academia Laurentiana Florentiae reuocauerat, cum Cabbaliſtica commixta haud fuit, quem ſyncretiſmum Picus primus inſtituit, vt *Tomo tertio* dictum. Non abludit tamen prorſus a veriſimilitudine, Weſſeli conuerſationem et praecepta, quibus Lutetiae gauiſus erat Capnio, primos amoris huius philoſophiae Pythagoreo-Platonico-Cabbaliſticae igniculos in eo accendiſſe. Eum enim contemta ſcholaſtica philoſophia, Platonicam elegiſſe, Hebraicaeque linguae peritum fuiſſe, in eius vita oſtendimus. Verum autem, Cabbaliſticae philoſophiae primam notitiam certam Reuchlinum ex Pici ſcriptis hauſiſſe, Pythagoream in Italia ideo deperiiſſe, quod ad eius ſtudii amorem in itinere inflammaretur. Id quod vel inde conſtat, quia per amicos, praecipue Straehlerum ſuum, libros Pythagoricos et Platonicos ex Italia magnis ſumtibus ſibi apportari curauit; quibus poſtea Cabbaliſticos nonnullos, quos legere ob Linguae Hebraicae peritiam ipſe potuit, adiunxit. Ex his vero, quae ipſa ſcriptorum Reuchlini philoſophicorum lectio ſatis luculenter confirmat, iudicium de hoc, quod inter Germanos reſuſcitatum iuit, philoſophiae genere fieri facili negotio poteſt. Nempe Graecos quidem philoſophorum fontes Reuchlinus legerat, accenſus ad id ſtudium cohortatione Graecorum, quos praeceptores habuerat. Cum autem in Italiam eſſet delatus, et contemtis Ariſtotelicis ob rationes adductas, aliam ſectam veterem hactenus ſepultam reuocare in vitam ſtatuiſſet, ad Pythagoream aduertit animum, cuius hactenus myſteria nemo in apricum produxerat. Ita vero ſectam elegit, cuius nulla ſapientiae ſuae monumenta extabant, ſed cuius opiniones apud alios exquirendae et quaſi exſculpendae erant. Has itaque dum venari cupit, cum legiſſet, Pythagoram ſua a barbaris accepiſſe, philoſophiam Chaldaicam, Aegyptiacam, Thracicam, id eſt Zoroaſtream, Hermeticam, Orphicam, et quam harum parentem eſſe credidit, Hebraicam conſulendam ſibi eſſe credidit. Hoc praeiudicio occupatus Florentiae, Picum Ficinumque conuenit, atque de hoc philoſophiae genere, cum illis ſermonem miſcuit. Straehlerus enim, cum Reuchlinum Pico commendaſſet, ad illum ſcribit, ſtatim Picum quaeſiuiſſe, an is eſſet, qui ſuperiori anno (ſcripta haec ſunt anno M CCCC XCI,) penes ipſum hic fuiſſet, aliqua de Orpheo interrogans? Cumque ex Italia ad patrios lares rediiſſet, libros Plotini, Platonis, Ficini et Pici ſibi per Straehlerum coëmi curauit [t]. Ita vero dum apud Florentinos nouam electae ſectae philoſophiam quaerit, ab eis in eaſdem ſyrtes inducitur, in quas ipſi incauti ceciderant. Suo enim loco inuictis rationibus demonſtratum eſt,

t) Epp. p. 45.

eſt, Coſmum Medicen et filios, captos elegantia et ſuauitate philoſophiae Platonicae, quam Graeci monachi nonnulli in Italiam aduexerant, eam miro ſtudio propagauiſſe, excitataque ſchola Platonica viros doctos, maxime Ficinum, excolere iuſſiſſe. Nemini autem, qui hiſtoriam Platoniſmi Graeci poſt C. N. a nobis *Tomo ſecundo* fuſe expoſitam attente legerit, ignotum eſſe poteſt, eam philoſophiam a veteri Pythagorica et Platonica mire defeciſſe, et in innumerabilium opinionum toto inter ſe coelo diuerſarum ſyncretiſmum coaluiſſe, maxime vero ab Orientali et Aegyptiaca philoſophia, qualis circa tempora nati ſeruatoris floruit, miſere corruptam fuiſſe. Eam autem cum in Aegypto caput primitus extuliſſet, a Iudaeis quoque receptam patriisque et domeſticis traditionibus inepta conciliatione, vel corruptione potius attemperatam fuiſſe, hacque ratione arcanam illam Cabbaliſticam philoſophiam genuiſſe. Tum Ammonium, Plotinum, et reliquam Alexandrinae Scholae cateruam nouo ſectae habitu ornatam ad Chriſtianos per Origenem transtuliſſe, a quo eam monachi illi egregie fauentes didicerint. Ita vero dum haec philoſophia ſyncretiſtica et ſpuria in Italiam allata eſt, fumum ea vendidit iactando, ſe veterem Zoroaſtream, Hermeticam, Orphicam philoſophiam eſſe. Et hanc Florentiae doceri, de ea ſcripta Platonicorum in academia Medicea viuentium tractare noſter audiuerat: haec itaque legit, et ſic Pythagoricam ſe philoſophiam didiciſſe credidit. Cum autem Picum Cabbaliſtica myſteria ex libris magnis ſumtibus coëmtis hauſiſſe percepiſſet, auide in eius ſcriptorum lectionem incurrit, ratus, ita ſe, quae ex Platonicis deſumi non poſſent, a Cabbaliſtis recte petere poſſe, eo quod ab Hebraeis ſua myſteria didiciſſe Pythagoram plerique ſtatuerent. Itaque Cabbaliſtica philoſophia velut claue vſus eſt, ad ea reſeranda, quae a Platonicis de Pythagora tradi credebat, imitatus exemplum Pici, quem in Linguae Hebraicae cognitione antecellebat, et cuius libris hodegi inſtar vtebatur. Ita vero nouo praeiudicio corruptus, nouo errore Reuchlinus infectus eſt. Picus enim cum nec verum Platonici ſyſtematis, quale Alexandriae Athenisque, a ſeculo III viguit, ſenſum attingeret, nec Cabbaliſtarum opinionem ſinceram percepiſſet, deceptus libris ſpuriis et ad Chriſtiana placita ſtulta temeritate inflexis; ea pro Pythagoricis, immo Zoroaſtreis quoque, Hermeticis et Orphicis habuit, quae ſyncretiſtarum iſtorum ingenia nugiuendula excogitauerant. Cum his vero vbi Cabbaliſtica ſua comparauiſſet, magnam inde inter Chriſtiana myſteria et placita Pythagorico-Cabbaliſtica concordiam ſe detexiſſe gloriatus eſt, reuera deceptus et decipiens; nam nec Pythagoream, nec veterem barbaricam, multo minus veterum Hebraeorum ſapientiam pro theſauro cuſtodiebat, ſed Alexandrinorum recentiorum ſomnia, mire hac quoque ratione adulterata, quia exegeticam Cabbalam cum philoſophica confuderat, et luſus ingenii ex literulis neſcio quae myſteria exſculpentis cum ſyſtemate Iudaeorum Aegyptiaco miſcuerat. His dum veſtigiis inſiſtit Capnio, dum Cab-

baliſtas interpretes facit Pythagoreae philoſophiae, dum Cabbaliſtica placita cum exegeticis Cabbaliſtarum nugis confundit, dum ineptam inter Chriſtiana dogmata et Pythagoreo-Platonico-Cabbaliſtica concordiam aſſerit, miſcet quadrata rotundis, et nec Pythagoream, nec Platonicam, nec Cabbaliſticam philoſophiam, nec Chriſtiana myſteria pura tradidit. Fatemur itaque, Reuchlinum, cui in reſtaurando philologiae ſacrae ſtudio primas concedendas eſſe, lubenter concedimus, praeclare quidem hoc nomine de literis, et noſtra quoque Germania meruiſſe, at parum attuliſſe ad philoſophiae incrementa, ſed eam potius iſto inepto ſyncretiſmo corrupiſſe. Videturque Reuchlinus de ſucceſſu optato ipſe deſperauiſſe, praeter libros enim de verbo mirifico et arte Cabbaliſtica, qui prodromi inſtar eſſe debebant, et viam parare ad philoſophiam Pythagoricam, nihil eius argumenti amplius in vulgus edidit. Quamuis veriſimile quoque ſit, lites monachorum et theologorum ipſi intentatas in cauſſa fuiſſe, vt ab hoc ſtudiorum genere ſe contineret, quod ſuſpicio ἑτεροδοξίας ex obſcuro et aenigmatico philoſophiae genere facile poſſet augeri. Certe, qui eum ſectaretur, ſi paucos excipias, qui tamen ipſi ex aliis quoque fontibus biberunt, habuit neminem: quamuis vix negandum eſſe videatur, eius atque Pici exemplum excitauiſſe nonnullos, vt philoſophiam quandam Pythagorico-Platonico-Cabbaliſticam comminiſcerentur, licet hypotheſibus a Capnione diuerſi. Tales enim fuerunt Franciſcus Georgius Venetus et Henr. Cornelius Agrippa, qui decedente Capnione in hoc theatro comparuerunt, de quibus iam porro agendum.

Franciſcus Georgius Venetus.

§. V. Eiusdem commatis philoſophiam excolendam ſibi delegit, ſine dubio Pici et Reuchlini exemplo excitatus FRANCISCVS GEORGIVS VENETVS. Qui obſcurus manſiſſet, niſi paradoxis aſſertis ex hac philoſophia deſumtis reprehenſionem virorum doctiſſimorum incurriſſet. Pauca de eius vita ſunt, quae adduci ſolent; obſcurum enim vitae genus delegit, Franciſcanorum ordini regularis obſeruantiae addictum, vnde eius memoriam recoluit LVCAS WADDINGVS [u], qui de eius vitae circumſtantiis pluribus videndus. Id nos hoc loco monendum exiſtimamus, falli pleroſque MOLANVM in *Bibliotheca eccleſiaſtica* mſc. cuius verba repetiit AVB. MIRAEVS [v], POSSEVINVM, WHARTONVM [w], OLEARIVM [x] alioſque, qui obiiſſe Georgium, ſiue de Georgiis, vt nonnullis vocatur, anno MDX dicunt. Vixiſſe enim adhuc an. MDXXXII, ex epiſtola amici ad H. CORN. AGRIPPAM [y] conſtat, in qua his verbis mentio fit Georgii: *Hoc amplius nolo te ignorare, me in itinere meo Italico Pataui conueniſſe P. F. Georgium Venetum, qui librum de Harmonia mundi conſcripſit, qui cum iturus eſſet Venetias, conferre eumque alloqui breuiſſimo colloquio mihi licuit. Qui quidem poſtquam de te et de noſtris ſtu-*

u) De Script. Ord. minor. p. 119. conf. HENR. WILLOTI Athenae Franciſc. p. 127. 138.
v) Auctar. de S. E. c. 497. p. 92.
w) Ad Cau. Hiſt. lit. S. E. p. 151.
x) De S. E. p. 259.
y) L. VII. T. II. Oper. p. 1030.

ſtudiis mentionem feciſſem, mirum in modum ingenio tuo gauiſus eſt, mihique pollicitus eſt, quicquid poſſet, in rem meam facturum libentiſſime, ſeque mea hac cauſſa me Venetiis ſeptem menſes expectaturum. Illud et quidem mihi affirmauit, eos Hebraeos libros, quos tu et ego tantopere et cupimus et perquirimus, apud ſe eſſe, neque eos mihi negaturum, verum legendos non autem exſcribendos, cum id praecipue cauſſaretur, rem nimis longam et difficilem fore [z]. Sed et anno MDXXXVI adhuc ſuperfuiſſe, ex dedicatione *Problematum* ad Paulum III, P. M. patet; ille enim anno MDXXXIV pontificium diadema ſuſcepit, et liber biennio poſt prodiit. Fuit vir portentoſi ſubtiliſque ingenii, at quod euagantis magis imaginationis ſomnia notum fecere, quam iudicii accuratio; ceterum lectione gaudebat vaſta, et cum in Platonicorum, tum in Cabbaliſtarum et Rabbinorum ſcriptis exercitata. Verum cum inepto Pici praeiudicio ſeductus, in his libris veterem Hebraeorum ſapientiam latere crederet, neque tamen veras ſyſtematum horum rationes intelligeret, mire omnia peruertit et confudit, et ſui ingenii commenta aliis ſuppoſuit. Quae cum venerandam priſcae ſapientiae doctrinam ipſi referre viderentur ad explicanda dogmata Chriſtiana, multa quidem ſed inepta diligentia has nugas retulit, hocque nomine paſſim viris doctis vapulauit. Ita enim de eo SIXTVS SENENSIS [a]: *Fr. Georgius Venetus ordinis Minorum regularis obſeruantiae, cuius extat inſigne opus de harmonia mundi, vir Platonicae philoſophiae cultor, ſacrarum literarum ſtudioſiſſimus, et varia multorum auctorum lectione imbutus, edidit in ſelectiores quosdam locos totius diuinae ſcripturae problematum libros octo, eruditos quidem, ſed ob Platonicas et Talmudicas quasdam opiniones, quibus hinc inde reſperſi ſunt, cenſura graui ac diligenti dignos.* Quam cenſuram exercuit quoque in hunc Georgii librum *Index expurgatorius* [b], qui loca a veritate deuiare viſa obelo confixit. Duplici vero labore, praeter alios, de quibus alibi dicendum [c], in hoc philoſophiae genere eminere cupiens, reprehenſionem magis virorum doctorum incurrit, quam laudem meruit, nempe *Harmonia mundi* et *Problematum in ſcripturam ſacram, tomis ſex.* Et prius quidem ſcriptum, *de Harmonia mundi totius Venetiis* primo prodiit anno MDXXV, Clementi VII inſcriptum, et a Pariſienſibus recuſum eſt [d]; poſterius itidem *Venetiis* MDXXXVI lucem vidit, repetita poſtea apud Pariſienſes editione [e]. Quod cum toties offendere in veritatem catholicam videretur, pars ea, quae ad Geneſin ſpectat, a MARINNO MERSENNO ſubtili doctoque commentario excuſſa et confutata eſt.

z) Fuiſſe hos libros Cabbaliſticos, ex fine Epiſtolae patet, vbi mentio fit Cabbalae Samuelis.

a) In Biblioth. S conf. COLOMES. Ital. Orient. p. 39 ſeq. AGRIPPA Epiſt. L. VII. ep. 26. vbi eum commendatiſſimae doctrinae virum ſalutat.

b) Vid. Index Hiſpanicus p. 406-421.

c) Scripta Georgii enumerant WADDINGVS l. c. FABR. Bibl. Lat. mediae T. III. p. 101. vbi enarratis addi debet GEORGII Promtuarium rerum theologicarum Paris 1564. editum, vid. Cat. Biblioth. Vffenbach. P. I. p. 761.

d) An. 1543. Vid. ibid.

e) 1574. 1621. 4.

est [f]. Qui recte monet, opus hoc Platonicorum et Cabbalistarum placitis plane abundare. Hoc enim philosophiae genus sequendum sibi Georgius statuit, vnde recte inter Cabbalisticos philosophos numeratus est a D.G. MORHOFIO [ff], licet et theosophicis annumerari potuisset, vt ex dicendis constabit, eo quod diuiniorem quandam philosophiam incrustare voluit, non inepte, ideo a P. POIRETO [g] inter praecursores Iacobi Boehmii relatus. Et in dedicatione quidem *Canticorum de Harmonia mundi* Aristotelicam se sequi philosophiam in naturalibus profitetur, verum hoc ideo tantum Georgium ad pontificem caussatum fuisse, ne eum paradoxis assertis adeo offenderet, ex totius libri lectione intelligitur, in quo Peripatetica male cum Platonicis et Cabbalisticis cohaerent. Qui cum rarissimus sit, exemplum autem luculentum exhibeat, quo vultu hoc philosophiae paradoxae genus sub initio seculi XVI in vulgus exierit, ea quae reliquis extantiora sunt, in gratiam Lectoris more nostro strictim exhibebimus [h]. Ita vero Georgius statuit:

I. Numeris omnia disposita sunt, nam cognati superis ad coelestia familiariter conscendunt, rursusque, cum sensibilibus domestice agunt, et inde diuersos modos diuersasque naturas innuunt [i]. Ita Georgius κυρίαν δόξαν huius sectae explicans, luculenter prodit, systema emanatiuum, quo suprema infimis connectuntur, et combinantur, cardinem caputque philosophiae suae esse; nec id alienum est a philosophia Orientali, Aegyptiaca, et Alexandrinorum Platonica siue eclectica, quae hoc principium multis rationibus sibi vindicauit, vt *Tomo secundo* dictum et ex IAMBLICHO constat. Inde, qua ratione Georgius Platonicos sequutus sit, definiri potest, ipsum enim Platonem hanc emanationem ad sola intelligibilia retulisse, nec ad sensibilia extendisse, ex iis, quae de eius physiologia suo loco diximus, manifestum est.

II. A sanctis viris diuino lumine collustratis de Deo discere possumus, quae de mundo tractanda. Viri autem sancti, qui in diuino et humano instrumento circa penetralia personuere concordes, Hebraei sunt, et quidem ex iis, qui verum Messiam secuti sunt Paulus Ioannes, Dionysius Origenes, ex externis Pythagoras, Plato &c. [k] Satis clare hoc asserto Georgius prodit, quibus auctoribus sapientiam suam debeat, et quas sectae suae origines adscribendas esse putet? Nempe veteri praeiudicio corruptus ab Hebraeis ad Platonicos omnem philosophiam defluxisse statuit, adeoque ex Pythagorico-Platonicis et Iudaicis scriptis eam optime hauriri posse sibi persuadet. Qua ratione ostendit quoque, cur hanc sectam Platonico-Cabbalisticam plerique appellari voluerint.

III. Deum

f) Adiectum hoc examen Problematum Georgii Commentario eius in Genesin longe rarissimo, qui prodiit Paris 1623. fol.

ff) Polyhist. T. II. L. II. P. I. c. 3. §. 7. p. 165.

g) De Principiis et characteribus mysticorum p. 173. conf. Io. FR. BVDDEVS Isag. in Hist. theol. L. II. c. 4. p. 690.

h) Summam libri exhibent quoque Obseru. Hal. Lat. T. II. obs. 16.

i) p. 340. Prouem. Cantici I.

k) Cant. I. Tono II. c. 7.

III. Deum esse certo scimus; et ratio quoque cognoscit, ex rerum quarumuis foecunditate, Deum esse foecundissimum [l]. Huic potissimum argumento emanationis siue euolutionis systema, quo tota Cabbalistica quinimmo Alexandrina quoque philosophia nititur, inaedificasse videtur; sumit enim Deum non vt caussam modo efficientem foecunditatis, sed etiam vt subiectiuam immo formalem quoque. Inde Deum, asserit mirandum in modum concinnum esse, quod per Pana significare voluerint ethnici: esse enim vnum. Quibus vnum illud Cabbalisticum Ensoph, siue infinitum fontem omnium emanationum, et Platonicorum sequiorum Deum primo-priorem et ἀπάτωρα satis clare innuit.

IV. Deus vnus ad intra semet intelligendo produxit filium, ex quo amor producitur vtrumque eum colligans; et mundus extra se, qui ita comparatus est, vt philosophi non habeant, vnde eum productum non esse probent [m]. Viden', vt emanationem filii, siue Adam-Kadmon, et λόγου Platonici cum mundi productione emanatiuo coniungat? Hanc tamen creationem vocat [n].

V. Dogmatum metaphoris et aenigmatibus occultandi contegendique ratio inualuit propter paucitatem hominum purorum ac sanctorum [o]. Ita patrocinium emendicandum erat ineptis allegoriis Cabbalistarum, Orphicorum, Hermeticorum et similium nugatorum Alexandrinorum, quos praeceptores Georgius habuit.

VI. Ad concordiam perduci possunt philosophi dissonantes, si cognoscant et colant vnicum mundi auctorem eundemque liberum [p].

VII. Conueniunt sapientes in assignando geniturae mundi spatio, quod puncto temporis circumscribitur ob Dei infinitam potentiam: numerus autem senarius fabricae et septimus dies requiei addictus est, quia iste est primus numerus perfectus, quippe qui resultat ex partibus aliquotis combinatis, nempe 1.2.3. quarum quaelibet combinata senarium constituit, v.g. sexies vnum, ter duo, bis tria; et quia optimus est ad mundi fabricam, constatque ex proportione dupla, quae diapason facit. Huic numero nil deest, nec superest, vti nec quicquam Deo et mundo: immo idem eidem mundi fabricae ex figura trigona quoque competit. Nam is est a tribus, qui tendunt in vnum finem, quod fit per binarium, nempe materiam; quae in vnum reduci cupit per formam, ternarii imaginem [q]. Mutuum accepisse hanc numerorum ad mundi origines explicandas doctrinam Georgium a Platonicis ex *Theologumenis Arithmeticis* et IAMBLICHI *Introductione in* NICOMACHI GERASENI *Arithmeticam* constare potest. Sed cum ad faciendum fucum Aristotelica nonnulla admiscere vellet, totum illud dogma corrupit, et doctrinam de forma et materia inepte applicuit. Longe enim aliud volunt ista Peripatetica, ad quorum tamen consensum prouocat [r]. VIII.

l) c. 4. m) c. 6. 7. n) c. 11. o) c. 8. p) c. 9. q) c. 10. r) c. 14.

VIII. Vnum per viginti ſeptem diſtenditur vnitatis harmonia, quae in multitudine reperitur. Nam ſunt ſeptem et viginti prima rerum productarum genera, in tres nouenarios deſtincta, ſupercoeleſtem videlicet, coelicum, et elementarem, in quos deſcendit Deus, vnde ex vna ennade ad aliam ordinatis gradibus conſcendendum eſt ad archetypum omnis conſonantis parentem [r].

IX. A Deo trino, tanquam ternario ſimpliciſſimo diſtributae ſunt ternario quadrato ſeu ſuperficiali tres enneades, vt ſint nouem intelligentiarum ordines, nouem coeli, nouemque genera generabilium et corruptibilium: ternario autem cubo complentur omnes ſimul enneades [ſ].

X. Angeli quoque per nouenarium ſimplici ternario correſpondentem diſtribuuntur, ita vt Deo proximi, ternarii ſimpliciſſimi imaginem maxime gerant, ſequentes duplato et vltimi tertiato concludantur. Per hunc tripartitum angelorum ordinem Deus ad nos deſcendit, et nos viciſſim ad Deum aſcendere poſſumus. Inferiora enim perficiuntur et illuminantur a ſuperioribus intelligentiis, adeo, vt nos angelis primum ſtipati expurgemur, expurgati archangelicae tradimur curae et principes euadamus, quibus adeſt terror diuinus a principatibus adipiſcendus, virtutum decus a virtutibus praeſidium contra poteſtates aëreas a poteſtatibus, dominium affectuum a dominationibus: donec ad Deum conuerſi ipſi ſoli vacemus, quod fit memoriam ſupra coeleſtium per thronos retinendo, contemplandoque ea, illuſtratione Cherubica amoreque Seraphico [ſſ]. Veſtigia haec clariſſima ſunt καθάρσεως in Orientali philoſophia contra poteſtates malas per angelorum circulos et emanationes ſucceſſiuas aſcendendo conſequendae, quam poſtea Alexandrini quoque receperunt, ex quorum ſcholis poſt Origenem Chriſtianae doctrinae hanc labem intulit Pſeudo-Dionyſius, quem potiſſimum auctorem ſecutus eſt Georgius.

XI. Planetae inferioribus ſuppeditant bona et mala, ea tamen lege, vt mala proueniant, non ex influentium malitia, ſed recipientium diſpoſitione praua [t].

XII. Secundo ternario quadrato Deus coelos nouem, tertio quatuor elementa produxit, quae quaternario numero diſtributa ſunt, quia is eſt omnium numerorum radix et exordium, continetque omnem muſicam conſonantiam [u].

XIII. Haec elementa reperiuntur in omnibus mundanis membris, lapidibus, metallis, plantis, animalibus, immo et in coeleſti, ſupercoeleſti et archetypo [v].

XIV. Per elementa in Deo intelliguntur ſeminaria rerum et producendorum ideae et origines: in angelis diſtributae poteſtates, in coelo virtutes quaedam, in natura rerum ſemina, in mundo hoc inferiore craſſiores formae [w].

XV. Principes angeli a Deo tantummodo deſtinantur, et aliis delegant ſua munia, vt primum mobile a primo motore tantum circumuoluitur.

r) Tom. III. c. 1. ſ) c. 2. ſſ) c. 3. t) c. 7. 8. u) c. 6. 12. v) c. 14. 15. w) c. 16.

uitur. Sequitur in angelorum classibus muneribusque designandis Pseudo-Dionysium, ita tamen, vt Aristotelicarum intelligentiarum systema simul intrudat, id quod satis prodit, quam inepto cuncta syncretismo miscuerit. Licet enim emanationem quandam illud inuoluat, id tamen respectu magis sit caussarum finalium, quam efficientium et effectorum: et non plures quoque sunt intelligentiae, quam sunt sphaerae, quibus praesident: quo omnis daemonologia et pneumatologia Georgii euertitur. Aut itaque verum systematum diuersissimorum sensum non assecutus est, aut dicis tantum caussa, et vt videretur ὀρθοδοξώτερος Peripatetica Platonicis et Cabbalisticis immiscuit.

XVI. Omnes enneades in suo decimo conueniunt. Enneas rerum corruptibilium in hominem, coelorum in empyreum; angelorum in Christum tendit x).

XVII. Heptachordum Platonicum animae conuenit ideo, quia, etsi in se sit vnicum, multiplex tamen euadat descendens ad inferiora, iterumque ad se reuersa quasi componatur et reuniatur y).

XVIII. Identitas omnium rerum existentium in opifice musica proportione declaratur: alteritas rerum productarum, arithmetica, alteritatum vnio geometrica z).

XIX. Geometrica proportio substantiarum comprehendit multitudinem, harmonica est ratio vnionis: Arithmetica alteritates primas, medias, et vltimas in vnum complicat.

XX. Septem limitibus mundi et animae negotium constat: primus notat animae praerogatiuam, quippe eandem cum opifice continentis vnitatem, aut quia in intellectu primo suum caput collocat. Secundus limes progressum innuit animae a Deo; tertius egressum ad eundem, quartus egressum ex se ipsa, quintus retrocessionem ad se, ita vt processus a se ipsa annectatur progressui quem facit ab eo, qui eandem praecedit: et regressus ad se ipsam a regressu sui ipsius ad praecedentem ipsam opificem dependeat: vltimi limites, qui ex solidis constituuntur, conuersionem docent corporum, quibus annectitur ipsa anima *).

XXI. In principio vnam ex vniuerso accepit opifex portionem: quam duplauit, dum materiam informari iussit: ad quam lemmatis proportionem habebat: quadruplicauit autem, dum in elementa distincta effudit, quae octuplatur composita profundens et viuificans: sed hoc per vim foemineam. Ex imparibus autem, tanquam ex vi masculina, omnia eadem serie replet, vsque ad suum cubum, perfectam videlicet harmoniam. Replet autem interualla diapente, ad diuina genera respiciens, diatessaro ad daemonum genera et particulares animas, quibus sphaeras plenas esse dicunt. Tonis vero replet, ad brutales animas deueniens: quae comparatio est tertii ternarii ad cubum dualitatis: lemma autem ad corporale et vegetatiuum attendens vsque ad metalla, lapides et infima quaeque genera a).

 XXII.

x) Ton. IV. c. 33.
y) Ton. V. c. 9. z) c. 11. *) c. 9.

a) Ineptam allegoriam a monochordi diuisione desumtam prosequitur c. 13 seq.

XXII. Deus vita tota omnium ſecundum quandam portionem ſe communicat, vni quidem in proportione ſeſquialtera, alii in proportione ſesquitertia, alii in ſesquioctaua, alii in ſesquiſexta decima; vnde diapente, diateſſaron, tonus et lemma reſultant [b].

XXIII. Per numerum autem intelliguntur formae rerum ſpecificae, ſeu medium arithmeticum: per menſuram vires vnicuique rei praeſtitae, ſeu medium geometricum: per pondera grauia elementa aut rerum inclinationes in bonum et malum, ſeu medium muſicum [c].

XXIV. Omnes iſti tres nouenarii continentur in ſupremo nomine Dei et ab eo emanant [d]. Totum hoc Cabbaliſticum et Alexandrinum quoque eſt, et fontem emanationis indicat, quam clauem totius ſyſtematis Pythagorico-Platonico-Cabbaliſticae ipſa haec Georgii verba ſuppeditant.

XXV. In homine congeſta ſunt incredibili et miro artificio omnia, quae a Deo emanarunt in totum mundum [e].

XXVI. Homo vinculum eſt rerum omnium, quarum circulus apertus fuit, vsque dum Chriſtus aſſumeret humanam naturam: habetque proportiones menſurarum, vt mundus ſesquioctauam, ſesquitertiam, duplam, ex quibus toni diateſſaron, diapente, diapaſon reſultant.

XXVII. Omnia includuntur in homine, nam et elementa in eo multo, quam alibi elegantius et concinnius ordinata reperiuntur, vtpote donato vita meliore et diuina: reſpondent autem elementis eius partes viuaciores v. c. oculus igni, aures aëri, olfactus et guſtus aquae, tactus terrae; ex compoſitis conueniunt oſſa eius lapidibus, humores metallis, inteſtina mineralibus, caro et ſanguis plantis, ſenſus, imaginatio, affectus &c. animalium virtutibus. Ex his veterum mens de transmigratione poteſt intelligi [f].

XXVIII. Etiam qualitates in corpore humano conueniunt cum planetis et octauo coelis, e. g. atra bilis Saturni, ſanguis Iouis, ignei impetus Martis, rubea colera ſolis, aëreus calor Veneris expreſſam ſatis gerunt imaginem. Cor quoque reſpondet primo mobili, et libertas animi ibi reſidens [g]. Haec ad minimas ineptias explicat Georgius, et quae ſingulis ſtellis competant membra hominis, qui morbi, quae affectiones praeternaturales, quae temperamenta vitia et virtutes inde conſequantur, quae figurae externae imprimantur, et ſimilia ex nugaciſſimis aſtrologorum commentationibus proſequitur.

XXIX. Omnia fabricata praeexiſtunt in artifice, et omnia habent in archetypo aliquid, cui reſpondeant [h].

XXX. Materia primo actui, Deo ſummo, reſpondet, foecundiſſimo omnium ex elementis aqua filio; ardor Spiritui S. congruit et aër, quia connectit patrem et filium. Tanta haec omnia explicat allegoriarum abſur-

b) c. 15. c) c. 16. d) c. 18. e) Ton. VI. c. 1. f) c. 5. 6. 7. 8. 9.
g) c. 20. 21. h) Ton. VII. 1.

ſurditate et ineptientis ingenii leuitate, vt hoc loco recenſeri amplius cum taedio lectoris non mereantur.

XXXI. Deus omnia complet flatu et vita ſuauiſſima, licet ea harmonia mente expurgata tantum percipiatur. Cooritur ea plenitudo ab vno, a quo omnia profecta ſunt, nempe a Deo [i].

XXXII. In Deum omnia tendunt: omnia enim eo abeunt, vnde nata ſunt, idque fit vel naturali vel libero, vel ſupernaturali et diuino appetitu, qualis in homine eſt, ab illa portione ſuperiori ortum ducens [k]. Δόγμα χαρακτηριστικὸν hoc eſſe ſyſtematis emanatiui, ex quamplurimis exemplis ex omni philoſophorum orbe hactenus collectis explicatisque notum eſt; adeoque ex illo quoque de Georgii philoſophia iudicandum.

XXXIII. Per numeros ſenarios exiuimus ex Deo reuertimurque in Deum [l]. Haec inepta et frigida allegoria ad ſex opera et dies creationis applicat, et ſeptima nos quieſcere in Chriſto docet. Sex quoque mundi aetates inde exſculpit, quas hic prolixius perſequi, operae pretium haud eſt.

XXXIV. Coeli quoque in ſua reuolutione diapaſon perfecte efficiunt, dum redeunt ad punctum, vnde proceſſerunt [m].

XXXV. Concentus coelorum tam ex diſtantia, quam ex conſonantia motuum cooritur [n].

XXXVI. Idoneae intelligentiae ſingulis coelis praepoſitae ſunt, et quia omnia ab vno influxum recipiunt, omnia velut gradatim in eundem quoque deducuntur [o]. Genuinus hic ſyſtematis emanatiui ordo eſt, quem ab Alexandrinis Platonicis et Cabbaliſtis didicit Georgius. Et haec quidem in cantico primo expoſuit philoſophus παράδοξος; in ſecundo ſequentia occurrunt:

XXXVII. Chriſtus et Meſſiah eſt Dei ſapientia et verbum omnia ratione ideali continens, et homo exiſtens omnia inferiora actu complectens [p]. Theſi hac ſatis accurate λόγον Platonicorum et Adamkadmon Cabbaliſtarum Chriſtianae doctrinae inepte affrictum exprimit. Hic enim filius Dei medium emanatiuum eſt, per quod inferiora omnia, quae actu comprehendit ex ſupremo Deitatis fonte deriuantur. Ex quo vno aſſerto clariſſime pateſcit, quam miſere Chriſtianum myſterium ὁμολογουμένως μέγα Georgius peruerterit: qui tamen Cabbaliſticos, Theoſophicos et huius furfuris philoſophaſtros alios ſibi habet conſentientes. Quae attento lectori et Cabbaliſtici atque Orientalis itemque Alexandrini ſyſtematis ſuo loco in clara luce poſiti gnaro prodere poſſunt, ex quo fonte profluxerint.

XXXVIII. Omnia diuini quid habent, imprimis homines, et inter hos redemtor, quippe cum quo ſe communicare maxime Deo libuit: cum vero Deus tanto magis quem reddat Deum, quanto eum magis ſecum vnit, mirum non eſt, Meſſiam dici poſſe Deum, cum ei ſe ea plenitudine praebue-

i) Ton. VIII. c. 1. k) c. 3. l) c. 8. m) c. 14. n) c. 15.
o) c. 20. 21. p) Ton. I.

buerit [q]. Nihil hoc a filio Dei Cabbaliſtico, plurimum vero a Chriſtiano differt. Clariſſimis enim verbis, quam ei diuinitatem tribuat, ita eloquitur: *Vt honorificentiſſimo liberatori deberent redemti, angeli et homines, omnia quae in ipſis contenta, conueniens fuit, vt liberator, cui omnia manciparentur, omnium eſſet excellentiſſimus: quod fieri nequit, niſi per magis participatam diuinitatem.*

XXXIX. In hoc verbo continebantur omnia, antequam in proprias formas explicarentur, et quidem omnia etiam in numero, pondere et menſura, nempe in ideis [r].

XL. Sunt autem ideae, formae, ſpecies, exemplariaque rerum aeterna in mente diuina ſemper exiſtentia, et antequam res fierent, vt ab eis tanquam a propriis ſigillis vnumquodque ſubiectum imprimeretur [s]. Ex his habemus formam et eſſe ſpecificum, pondus et menſuram [t].

XLI. Rerum itaque omnium harmonia a verbo procedit; iſtae vero ideae intelliguntur per ſolam colluſtrationem diuinam, resque omnes et omne eſſe neceſſario ab illis dependet. Probe hoc de ideis dogma apud Georgium obſeruandum eſt. Eas enim non exemplares tantum vult rerum cauſſas eſſe, ſed formales, quae naturam et eſſentiam ex ſua communicatione largiuntur, ſtatuit, ex quo ſequitur, ipſas quoque rerum formas in intellectu diuino, id eſt, vt vult Georgius, in Chriſto comprehendi et ſuis characteribus atque eſſentiis differentes extare. Quod quam Chriſtianum ſit, quam philoſophicum, Lectori iudicandum relinquimus.

XLII. Chriſtus eſt vita et ſuſtentaculum omnia viuificans et omnia ad ſe trahens [u].

XLIII. Mundus velut animal quoddam immenſum et immane eſt, quod quaſi ab vna anima virtute Dei et ratione tenetur [x].

XLIV. In Chriſto radix eſt Deitas, truncus verbum, rami ſunt attributa communicata cum Chriſto, folia ideae rerum irrationabilium, flores intellectualium, fructus ſunt regulae et chariſmata [y]. Comparanda haec ſunt cum homine Cabbaliſtarum primogenito, qui eadem ab illis allegoria explicatur: inde enim conſtabit, Chriſtum Georgii a Deo patre diſtare, vt truncum a radice, primum emanatiuum a fonte primo-primo.

XLV. Viuunt omnia in Chriſto, ea arbore, vita creatrice et naturali, homo autem etiam quadam vita ſpiritus. Et itaque ſuſtentaculum omnium, mundanamque machinam velut columna ſuſtinet [z].

XLVI. Cum Deus in omnibus mundani corporis membris operetur, putarunt gentiles plures eſſe virtutes et numina [a].

XLVII. Qualitatibus tandem contrariis compoſitis variisque influxibus diuerſe diſponentibus corpora, diuerſitate item regionum, ciborum conuerſationumque remota in ſe Chriſtus reducet res omnes, omnesque attrahendos trahet [b].

XLVIII.

q) c. 1. r) c. 4. s) c. 5. 6. t) c. 10. u) Tom. II. x) c. 1. y) c. 4. z) c. 7.
a) c. 13. b) c. 18.

XLVIII. Deus eſt pater omnium, dum in ipſo ſunt omnia ideata [c].

XLIX. Chriſtus maxime in cruce docuit nos omnia ab elementis melioris et myſticae grammaticae incipiens, et deducens nos ad ſummos apices profundiſſimae theologiae, nullam doctrinam intermediam relinquens intactam [d]. Omnes ſub hoc allegoriae velo diſciplinas ſatis pueriliter huc aduocat Georgius, et inter eas philoſophiam quoque, quam, ait, docere abſtrahere intellectualia a ſenſibilibus, dum docuerit haec contemnere illa appetere.

L. Chriſtus eſt cunctarum rerum cauſſa, omnia diuinitate ſua replens; nec tamen eſt pars aut totum, et tamen totum et pars. Eſt enim Deitas Chriſti perfecta in imperfectis, in perfectis ſupra perfecta et praeperfecta, forma ſuper omnes formas, eſt ſubſtantia omnibus ſubſtantiis ſuperueniens, et tamen ſegregata, ordinat omnia, et ipſa tamen ſuper omnem ordinem &c.[e] Obſcuriſſima licet haec ſint, clariſſima tamen luce fulgebunt, ſi proprietates et attributa, quae a Cabbaliſtis primogenito, a Platonicis ſequioribus λόγῳ tribuuntur, cum iſtis comparentur. Idem enim dicere voluit Georgius, quod illi dixerunt: vnde ſimilia quoque apud Pſeudo-Dionyſium, et, qui primus inter Latinos haec ſomnia diſſeminauit Ioannem Scotum Erigenam deprehenduntur. Inde hoc quoque fluxit:

LI. Chriſtus eſt mediator, per quem omnibus datur tranſitus, vt in finem ſuum deueniant [f].

LII. Symmetria humani corporis ea eſt, vt ad eius exemplar architecti ſe conforment in arte ſua [g].

LIII. Quando omnis in corpore diſſonantia vel ex humorum abundantia, vel defectu alterationibusque aliis intrinſecis vel extrinſecis vel ab animo oriuntur, corpus eſt temperandum per herbas, radices, lapides, verba; vt hinc ſpiritus virtutesque concinnum ſortiantur ordinem.

LIV. Quaerentibus rerum agendarum fauſtum omen, omni diligentia obſeruandum eſt, vt audiamus, quid in nobis loquatur Deus, aut in ſcriptura ſua ſancta et lege, quid bonus ſuadeat cuſtos, quid ſuggerat ſpiritus, et ad quid ſidus faueat, quo ducat locus [h].

LV. Ne fixus in eodem loco aut opere ſemper permaneas, ſed variis te motibus exerce, gyros quosdam circumduces inſtar coeleſtium, a quibus fauorem quaeris [i]. Paria praecepiſſe Orientales, et inter Arabes Thophailum, *Tomo tertio* demonſtrauimus, et quo fine id commendauerint, velut medium ecſtaſibus aptum, explicuimus. Ex his fere ſcaturiginibus ſua hauſit Georgius in ſcriptis Orientalibus valde verſatus.

LVI. Anima ſe ipſa contenta eſt, aut philoſophia nutriatur, virtutum delectu ſanetur et oblectetur, quae quidem omnes congruunt cum anima, quisque tamen ei virtuti vacet, ad quam ſidus, genius, natura, Deus

c) Ton. V. c. 1. d) c. 10. e) Ton. VI. c. 1. 2. f) Ton. VIII. 1. g) Cantic. III. Ton. I. c. 1. h) c. 8. i) c. 8.

Deus ducit: ita vt a virtute politica conſcendatur ad purgatoriam diapaſonica harmonia: a purgatoriis vero ad heroicas, itidem diapaſonica [k].

LVII. Anima reſpectu rerum, quas intelligit, eſt quaedam diuina ſubſtantia a diuinis fontibus emanans, ducens ſecum numerum rationalem, quo cum omnibus proportionem habens omnia intelligere poſſit [l].

LVIII. Omnes animae aequales creatae a Deo non ſunt, differunt enim accidentibus et gradibus [m].

LIX. Conueniunt angeli et homines diſpoſitione naturali, ſunt enim participes rationis, intelligentiae capaces in eundemque finem tendunt [n].

LX. Vt fidelibus ſingulis cuſtos angelus adiunctus eſt, ita impiis malus angelus.

LXI. Homo a coelis accipit lucem, motum, generationem, virtutem quamlibet: coeli virtutem ſuam nacti ſunt ab angelis [o],

LXII. Conuenientia quaedam occulta eſt inter res mundi, et quae ſic conſpirant, in homine facilius connectuntur. Vnde et homo vaticinatur nonnunquam, euentusque fidem facit [p].

LXIII. Spiritus eſt quidam nexus ligans et nectens duo extrema ſimul, ipſa viuificans et corroborans pro conditione ſpiritus vnientis.

LXIV. Hominis ſpiritus nexus quidam eſt et medium ſapiens naturam intellectiuam et corpoream ligans, et connectens animam animalem et craſſiorem cum intellectiua virtute, quae dicitur portio ſuperior. Corporeus quidem eſt ſpiritus, ſed corpus illud ſubtiliſſimum eſt, et facile vnibile cum mente ſuperiore, quae eſt in nobis [q].

LXV. Spiritus eſt vel naturalis, vel daemoniacus, vel humanus, vel angelicus, vel diuinus

LXVI. Spiritus noſter, qui forte eſt anima rationalis et media aſſentitur et ſupremo illi atque diuino in homine, quod nunquam peccat, nec olim cum damnando in infernum detrudetur, et infimo illi ſemper propendenti in peccatum [r].

LXVII. Spiritus diabolicus intrat in impii corpus, cum miſcentur duo ſpiritus humanus, et mali daemonis.

LXIIX. Ideo anima in corpore, tanquam in fuſorio vaſe purganda collocata eſt, antequam reuertatur in Deum, a quo venit, vt purget et purgetur [s].

LXIX. Homo exercitiis pietatis ad contemplationem perductus introducitur ad penetralia, in quibus perſpicere licet illa ſpectacula aeterna, tandem is amore vnietur, ecſtaſi tranſmutabitur, et corpus quidem in ſpiritum, ſpiritus in Deum.

LXX. Pii in reſurrectione conflabuntur igne Dei, qui eſt ſpiritus igneus intellectualis, non habens formam, ſed transformans in ſe quodcunque voluerit, et coaequans ſe vniuerſis, et vniuerſa ſibi [t].

LXXI.

k) c. 10. l) Ton. II. c. 1. m) c. 2. n) Ton. III. c. 1. o) Ton. IV. p) Ton. V. q) c. 1. r) c. 2. s) c. 3. t) c. 13.

LXXI. Lux beatitatis eſt ſpiritus ſplendidus aut ſplendor ſpiritalis, ſeu diuinus ignis omnia colluſtrans, et omnia viuificans. Sed viſibilis haec lux eſt ſpiritalis quaedam ſubita et latiſſima ſine detrimento effundentis emanatio impartiens rebus inferioribus ea beneficia: quae a ſuprema luce perficit u).

LXXII. Suprema felicitas alterius vitae, ſilentium, nam cum deuenerimus ad primum et ſummum, quieſcendum eſt, nec vltra progrediendum, cum nihil vltra ſummum dari poſſit. Nam qui transformatus eſt in Deum omnium exteriorum oblitus atque ab omnibus aliis ſeiunctus, nullum habet, cum quo loqui poſſit, conuerſans ſolummodo cum illo, apud quem ſermo non exquiritur, cum omnia intueatur, nec non quia ea proſpicit, et his oblectatur, quae ſi vellet etiam exprimere, non poſſet x). Nihil in his vltimis aſſertis affirmat Georgius, quod non neceſſaria conſequentia ex ſyſtemate emanatiuo fluit, et multoties a nobis in philoſophia Orientali, Aegyptiaca, Platonica, Arabica, Cabbaliſtica, notatum eſt: ex quibus ſatis euidenter colligi poteſt, ex quibus ſcaturiginibus ſua arua irrigauerit.

Et haec quidem in libro *de Harmonia Mundi* Georgius diſſeruit; qui cum mire hoc philoſophiae genus deperiiſſet, omnem diſciplinam ſacram his ineptiis repleuit. Mirum itaque non eſt, problemata, ab eo in totam ſcripturam ſcripta, eodem illum colore tinxiſſe. Cum enim tria millia eorum exhibere vellet, ſex diſtributa domis, in quatuor prioribus hiſtoriam ſacram ad hanc methodum exegit, in quinto ſeptem ſapientum doctrinam vitamque ad hanc normam examinauit, nempe Salomonis, Iobi, Hermetis Triſmegiſti, Platonis, Orphei, Pythagorae Zoroaſtris, eo quod hos omnes ex vno fonte ſapientiae latices hauſiſſe communi veterum praeiudicio, vt videtur, ſeductus crederet. Sed vt ad res quoque philoſophicas, ingenii portentoſi et exorbitantis commenta adhiberet, tomo ſexto, de Deo, de coelis, homineque eiusque viribus, moribus, euentibus; de bonis maliſque angelis, de animalibus, de mundo et proprietate naturae, operationibus ac virtutibus, de quibusdam occultis operationibus naturae et artis, et ſimilibus agere aggreſſus eſt. Quae qualia ſint, ex adductis facile intelligere eſt. Aſſerit e. c. Deum initio creaſſe hominem in vniuerſali, velut molem quandam virtutis maſculinae et foemininae, vnde omnis mas et foemina formam et vitam ſuſciperet, vnuſquisque videlicet pro diſpoſitione corporis: huius hominis eſſe ſempiternas et vniuerſales veritates: participatione hominis omnes homines eſſe vnum hominem, particularem factum corpore induto y). Luce a Deo inſpirata hominem Deum intelligere et bonum operari. In principio geminum creatum eſſe hominem, marem et foeminam, coniunctos per dorſum, poſtea ſectos, vt e regione coniungerentur ad prolem generandam, idque edoctum

u) Ton. VIII. c. 6. x) c. 19. y) T. I. pr. 27.

ctum esse diuinitus Platonem a Mose, idque probare librum Sohar [z], Christum esse arborem scientiae boni et mali, quia in ipso sint aeternae regulae, quibus conformiter viuere debemus [a], &c. Huius generis nugis scatent ista problemata, in quibus, omnibus paginis regnant liber Sohar, Elkana, Bahir, Plato, Pythagoras, Plotinus, Porphyrius similesque. Ex his vero nullo negotio intelligi potest, qualis philosophia fuerit, quam sequendam elegit Georgius, homo enthusiasmo fouendo natus, ingenioque fanatico. Nempe illam sibi doctrinam adamandam esse statuit, quam genuit post Zoroastrea tempora Oriens, cum Platonico-Pythagoreis commiscuit Aegyptus, sacris dogmatibus inepte attemperauit philosophia Iudaeorum mystica, nouo aedificio ordinauit Alexandria, in ecclesiam introduxit Origenes, ad maturitatem perfecit Pseudo-Dionysius, in Occidente disseminauit Scotus Erigena, resuscitauerunt Graeci exules, promouerunt Platonici Florentini, et ad extremam ineptiarum speciem transtulit Georgius. Ille enim hoc chao miserabilique confusorum dogmatum vultu non contentus, Peripatetica quoque nonnulla, sed corrupta et a sincera mente ad alienos sensus rapta admiscuit. Id quod tantum abest, vt neget, vt potius in prooemio *Harmoniae mundi* ad Clementem VII, P. M. glorietur, *antiqua se noue tradere, cognita diuinitus vere sapientibus et sanctis: despectis humanis rationibus, quae vtpote compositae nec opificis naturam attingant, nec ob caussarum ignorantiam, et sensuum fallaciam naturam rerum quarumcunque. Minus gnaros tamen rerum diuinarum se docturum vocatis in subsidium quoad sensui res patentes, dogmatibus Peripateticorum, quoad coelestia, astronomorum, quoad rerum naturalium concordiam, secretiorum philosophorum, quoad siderum varietatem et ex diuersis adspectibus motibusque concentum, musicorum, quoad supremas intelligentias et arcana diuina, prophetarum ac sanctorum.* Quem syncretismum mira eum confusione, ineptis et nihil significantibus notionibus, audacissimisque allegoriis fouisse et obtorto rapuisse collo, quicquid imaginationi furenti occurrebat, ipsa librorum nulla alia re, quam raritate sua commendabilium docet inspectio. Qui tamen luculentum specimen dare possunt, qua potissimum ratione secta haec Pythagoreismum et Platonismum Cabbalisticae doctrinae assuerit, et quid portentoso philosophorum generi placuerit.

H. C. Agrippae historia vnde discenda?

§. VI. Elegantiori eruditionis ornatu hanc sectam philosophicam produxit, et nomen ita sibi celeberrimum comparauit HENRICVS CORNELIVS AGRIPPA. Cuius vitae valde singularis et desultoriae historia ex eius epistolis [b] omnium rectissime discitur. Cum enim ad familiares scriptae sint, in quorum sinum animi sensa, et querelas de fortunae vicissitudine exonerauit, nec illae vnquam ab eo editioni destinatae fuerint, manifestum inde est, libere illum et vere, quaecunque ad eum perti-

z) Prob. 29.
a) Prob. 34.

b) Constituunt magnam partem Tomi I. Opp. Agrippae, p. 593-1071.

pertinebant, amicorum fidei tradidiſſe. Ipſe quoque Agrippa, in *Epiſtola ad Mariam, Hungariae et Bohemiae reginam, ac inferioris Gallo-Germaniae proregem* [c] vitae ſuae fata ſtrictim enarrauit, quae epiſtola fundamenti loco in exponenda vitae eius hiſtoria iacienda eſt. Hos fontes in delineanda biographia Agrippae conſuluit quidem MELCHIOR ADAMVS [d], quem more ſuo exſcripſit PAVLVS FREHERVS [e], ita tamen, vt diligentiam et accurationem merito deſideres. Tacemus NAVDAEVM [f], TEISSIERIVM [g] aliosque, ſcopas modo diſſolutas ad hoc argumentum afferentes. Dignam itaque eruditione et ἀκριβείᾳ ſua operam praeſtitit PETRVS BAYLE [h], quod famigeratiſſimi viri vitam critico oculo perluſtrauerit, eamque paulo curatius retulerit, confixis obelo erroribus ſcriptorum, qui plerique falſa de Agrippa narrarunt. Cum autem omnia nec viderit, nec adduxerit Baylii diligentia, non ingratum orbi erudito laborem ſe praeſtiturum recte credidit, eruditiſſimus SCHELHORNIVS [i], ſi ea ex abundantiſſima, quem ſeruat, hiſtoriae literariae penu depromeret, quae Agrippae hiſtoriam illuſtrare poſſunt. Non negligemus nos haec virorum celeberrimorum lumina, ad ipſa tamen Agrippae ſcripta recurremus, fontesque indubitatos hiſtoriae eius Lectoris aperiemus curioſitati et induſtriae.

Agrippae vita.

§. VII. Natus eſt Henricus Cornelius Agrippa a Nettesheym Coloniae Agrippinae; hanc enim patriam ſuam eſſe ipſe in *Epiſtola ad ſenatum Colonienſem* innuit [k]; ſcribens: *Sum enim et ego, ſi forte neſcitis, ciuitate veſtra oriundus, et prima pueritia apud vos educatus.* Recte itaque P. BAYLE [l] Teiſſierium notauit, Netteshemium in agro Colonienſi patriam Agrippae eſſe tradentem, qui quoque errorem in editione recentiſſima correxit. Non tacendum tamen, Agrippam in *Epiſtola ad Maximilianum Tranſſyluanum* praefixa libello *de Nobilitate et praecellentia foeminei ſexus* [m], quam Antuerpiae ſcripſit, hanc quoque vrbem patriam vocare, quam et alibi hac appellatione cohoneſtauit [n]. Ex quo colligi debet, aut maiores, parentesque Agrippae Antuerpia oriundos fuiſſe, aut ipſum Agrippam fere puerum Colonia Antuerpiam translatum, eo in loco fuiſſe educatum. Vtraque enim ſignificatio patriae nomen interdum apud ſcriptores hiſtoriae literariae tuetur [o]. Editus autem eſt in lucem anno MCCCCLXXXVI, XVIII Cal. Octobr. id quod ex *Expoſtulatione* eius *contra Catilinetum* [p] recte colligitur, in qua anno MDIX adhuc adoleſcentem nondum annos natum tres ſupra viginti

 ſe Do-

c) L. VII. ep. 21. p. 1020.
d) In Vitis Medicor. p. 16.
e) In Theatro p. 1221.
f) Apolog. magiae ſuſpect. c. 15. p. m. 285.
g) Elog. T. III. p. 487.
h) Dict. T. I. art. Agrippa p. 103.
i) Amoenit. liter. T. II. p. 553. add. NICERONIVS Memor. T. XIX. XX.

k) L. VII. ep. 26. p. 1047. Vbi vero annus natiuitatis non exprimitur; ad quem tamen locum BAYLE l. c. prouocat.
l) l. c. not. B.
m) pag. 500.
n) Conf. L. V. ep. 15. p. 875.
o) Prius placet SCHELHORNIO l. c. p. 554. poſterius hiſtoria Agrippae facit veriſimile.
p) pag. 499.

se Dolae in Burgundia docuisse refert. Maiores habuit nobiles, eosque ab auis et atauis Austriacis principibus, vt ipse scribit [q], addictos, qui virtutum suarum praeclara insignia fortunasque reportarunt. Horum nixus vestigiis, et ad eorum exemplum intuendo, cum a natura praeclaras ingenii dotes accepisset, iis se disciplinis totum dedit, quae in aularum ministeriis in vsum vocari solent: hacque ratione praeparatus, cum ab aulica vita non abhorreret, Maximiliano I. imperatori a prima aetate destinatus, aliquandiu a minoribus secretis fuit, deinde valde adolescens septennio eius stipendio in Italicis castris militauit [r]. Fatemur tamen, hanc, quam ipsis Agrippae verbis damus narrationem, nobis valde suspectam esse. Cum enim ex adductis constet, anno MDIX Agrippam viginti trium annorum iuuenem fuisse, et ante id tempus in Hispania vixisse, militasse autem integro septennio, sequitur inde, Agrippam puerum quatuordecim annorum castra iam secutum, et ante id tempus duodecennem puerum secretis minoribus imperatoris (Secretarium hodie barbare vocant,) adhibitum fuisse. Quod vtrum verisimile et asseueranti Agrippae credendum sit, Lectori iudicandum relinquimus: id monentes, virum hunc doctum quidem, sed supra modum arrogantem et iactantius se efferentem, passim de se ipso ita loqui, vt fidem attenti facile desiderent, et mendacii eum coarguant. Sequimur tamen filum narrationis eius, sine quo in eius vita historia inexplicabiles labyrinthi superari nequeunt, adhibebit Lector cautionem, et iudicium, subinde tamen monendus. Vt autem in viam redeamus, si laudatori sui fides habenda, *postea varia legatione functus nunc literis nunc militia, diuerso conditionis habitu geminam vtriusque laudem aequauit, pericula quoque varia superauit, nunc miserrimis, nunc felicissimis par habitus, vtriusque fortunae mensuram impleuit, inter auratos equites numeratus, quem se ordinem non precario se redemisse, non a transmarina peregrinatione mutuasse, non in regum inthronisatione impudenti insolentia surripuisse, sed in publicis praeliis media acie bellica virtute commeruisse* ad Mariam Austriacam [s] gloriatur: et in *Supplicatione ad priuatum Caesaris consilium* [ſ], iactat, *se non solum ingenuum, sed et spectabilem genere, nec tantum clarum imaginibus auitis, sed et propriis titulis militia doctrinaque partis, nec modo scholasticis tiaris, sed etiam militaribus insignibus decoratum sub diuersorum regum imperatoribus militiae praefectum nitido coruscantem aere strenua edidisse facinora*, vnde et *ad summorum pontificum, caesarum regumque et potentatuum* (quae ipsius verba sunt) *clara testimonia* prouocat. Mirum itaque videri queat, hominem armis natum et in iis educatum, ea literarum incrementa habuisse, vt non modo cum laude in iis versari, sed et publicum docendi munus affectare potuerit. Verum vt magnum et foecundum Agrippae obtigerat ingenium, ita animi inclinatione

q) L. VII. ep. 21. p. 102. L. VI. ep. 10. p. 957.
r) Ibid.
s) loc. cit. p. 1022.
ſ) L. VI. ep. 22. p. 966.

one varius et a ſe ipſo ſaepiſſime diuerſus, deſultoriam vitam ſupra modum amauit, fortunae ſuae hoc pacto miſer ſane multoties faber et infelix fatorum artifex. Et hinc itinera quoque per omnem fere vitam ſuſcepta deriuanda ſunt, quae vt variis eum conditionibus vitae affixerunt, ita dura multa pati coëgerunt. Anno MDVII enim ex Gallia eum iam rediiſſe oportet Coloniam, ex qua ſibi in Galliam redeundum eſſe ad Landulphum eo anno ſcripſit [ſſ], vitae ſuae felicem ſtatum praedicans, et *expectare ſe*, narrans, *commiſſionem mandatumque magni cuiusdam Iouis.* Cuius clauem nobis ſuppeditat, quae de Hiſpanico itinere ſuo ex Grangiae palatio anno MDVIII ſcripſit [t]. Acerbe enim in iſta epiſtola conqueritur, *principes et reges, quicquid de miraculis ſuis credere coeperint, mox factis comprobari cupere: et talibus precibus poſtulare, quae blandis aſpera permixta habent.* Hinc in ſequentibus *inter pollicitationum mella fel ſe periculorum probe dignoſcere* fatetur, doletque, *plura de eo et grandiora promiſiſſe amicos regi, quam praeſtari queant, ſic vt inſigni periculo cogatur illorum promiſſioni fidem facere, et ineuitabili diſcriminis neceſſitate diſtrictum, ſi res ſecus euenerit, rem, famam et fidem perpetuo perdere:* Ait tamen, *ſe vitam aut mortem fortiter praeſtaturum eſſe; ſe vero amici fide et ſodalis auxilio iam manibus tenere, aureum arboris aureae ramum: adeoque eum, qui in hunc labyrinthum dux fuerit, in reducendo reſtituendoque operam praeſtare debere.* Similia ad eundem amicum ſcribit, plena timoris et deſperationis, conqueſtus *fucoſis dignitatum nominibus videri ſe libertatem vendidiſſe, honorisque atque officii praetextu deſtinari vltima ad pericula.* Tacemus reliqua, quae apud ipſum legi debent, ex quibus intelligitur, iactantiam Agrippae et amicorum, maximis et principibus viris palpum obtruſiſſe, et artis alchemiſticae praeſidio aureos montes promiſiſſe, indeque fortunam quidem et titulos illi comparauiſſe, ſed ob fraudes et fallaciam extrema quoque pericula fuiſſe minatam. Magnas enim iam tum bullas ferocientem et iactabundum adoleſcentem proieciſſe, et omnium eruditionis partium theſauros ſe poſſidere gloriatum fuiſſe, poſtquam iuris et medicinae doctor renunciatus eſt, ex ſupra laudata eius *Epiſtola ad Mariam Auſtriacam* patet, vbi *ſe praeter multimodam etiam abſtruſarum rerum cognitionem, peritiam et cyclicam eruditionem, vtriusque iuris et medicinarum doctorem euaſiſſe*, ait. Qui cum mutandorum metallorum ſpe os principibus oblineret, mirum non eſt, et dura eum inter ſummam fortunae ſpem expertum et carceris et inſidiarum pericula vix euitaſſe, vt ex *decem Epiſtolis libri primi prioribus* intelligitur. Immenſo tamen ſodalium gaudio iis ereptus longaque et moleſta terra marique peregrinatione [u] Hiſpaniae faucibus ſubductus in Galliam euaſit, et ſumtuum tenuitate coactus Auenione, *inſtructa ſolita ſua*, vt ipſe ait, *chryſotoci officina*

ſſ) L. I. ep. 1. p. 594. Perperam in Germanico Hiſt. phil. opere T. VI. p. 600. pro Colonia poſita Lutetia.

t) Lib. I. ep. 4. p. 596.

u) Eam deſcribit Lib. I. ep. 10. p. 610.

cina tantisper mansit, et in hoc opere perseuerauit, quoad vsque longioris itineris fomenta noua excubuisset. Ex qua narratione, quam Agrippae verbis exhibuimus, manifestum est, impostorem eum in iuuentute egisse, et nugiuendularum artium promissis egregie viros principes delusisse. Possentque plura ex eius epistolis loca adduci, ex quibus, sole meridiano clarius constat, Agrippam χρυσοποίησιν exercuisse, cum sociis foedere sibi iunctis, ob eam autem caussam libertatis iacturam ferme haud semel fuisse passum, nisi eam prolixitatem nostri recusarent limites, eaque iam collegisset doctissimi SCHELHORNII [x] diligentia, qui videndus. Ast decepisse Agrippam fautores artis vanissimae, ipse alio loco [y] luculenter prodidit, fassus *se spiritum ex auro secernere potuisse, qui rite segregatus et extractus, si postea cuiusuis eiusdem generis materiae, hoc est cuiuis metallorum adhibeatur, aurum statim conficiat: ast non plus auri fabricare se potuisse, nisi quantum erat illud auri pondus, de quo spiritum extraxerit.* Id quod ipse probe pernouit impostor callidus et malignus, qui amaro risu simplicium insaniam traduxit; scribit enim loco quodam [z]: *Virum quendam gentilitium, sibi a multis annis amicum, auri semina ad se detulisse, eaque in oblongi colli cucurbitula in fornicülam suam, caeparum in agris instar plantauisse, igniculoque ceu phoebeo calore atque vt gallinae solent oua incubantes se vtrumque fouere, expectareque propediem nascituros ingentes foetus aureos, qui si rite excludantur, Midam ipsum vel auro se superaturos vel saltem auriculis; seque vel auratissimum vel auriculatissimum futurum.* Et his quidem artibus primam iuuentutem nobilitauit. Tandem cum praematura eruditione polleret, homo vagus et χρυσοποιητὴς Dolae in Burgundia anno MDIX pulpito donatus, et sacras literas docere iussus est, ibique librum Reuchlini *de Verbo mirifico* praelegit [a]. Id quod *lectura sibi ordinaria, cum regentia et stipendiis obtigisse, in Expostulatione contra Catilinetum* asserit, alibi tamen [b] gratis se docuisse tradit, quod tantum ad istas de verbo mirifico praelectiones, in honorem principis Margaritae habitas restringendum est, quos se gratis habuisse, at iis meruisse, vt in collegium professorum cum stipendio reciperetur, asserit [c]. Tanta autem eo in loco de Agrippa fuit opinio, vt summi quoque viri eum audirent, inter quos praecipue Simonem Vernerium Dolanae ecclesiae decanum et gymnasii procancellarium laudat [d], qui nullam eius lectionem omisit: ad audientes quoque senatorii ordinis in curia prouinciali patres prouocat. Cum autem et inusitatum philosophiae genus profiteretur, et suspectissima esset Cabbalisticae doctrinae denominatio, quae qualis esset, clerus non intelligebat, eos vero acrius nonnunquam, quam ferre poterant, Agrippa morderet, grauem sibi conflauit inuidiam, durasque monachorum criminationes passus

x) loc. cit pag. 562.
y) De Phil. occult. L. I. c. 14. p. m. 23.
z) L. IV. ep. 56. p. 840.
a) pag. 499. b) pag. 594.

c) Ita contradictio tollitur, quam se deprehendisse P. BAYLE l. c. not. F. putauit, et nos quoque olim obseruauisse credidimus.
d) loc. cit.

ſus eſt, facem praeferente, Ioanne Catilineto, fratrum Franciſcanorum per Burgundiam prouinciali miniſtro, qui ob explicationem libri Reuchliniani *de Verbo mirifico* in publica concione Gandauii coram principe Margarita, heterodoxiae ſuſpectum reddiderat, et ſi vera ſunt, quae in *Expoſtulatione contra eum* [e] Agrippa conqueritur, congeſtis multis mendaciis non erat veritus, immo maxime conatus erat, in eum odium concitare, et indigniſſima ſermonis acerbitate calumniari, ita vero et principis et aulicorum animum ab eo velut Iudaica ſomnia Chriſtianis veritatibus praeferente abalienare. Cui cum apologiam anno ſequente oppoſuerit Londini in Anglia ſcriptam, in qua *ſe*, teſtatur *et Chriſtianum eſſe*, *et Chriſtianos doctores omnibus praeſerre*, *tamen Iudaeorum Rabbinos non contemnere*, *nec iudaiſare intendere*, *damnatas probibitasque artes*, *non docere*, *et ne diſcere quidem velle*, *ſacras ſcripturas non detorquere*, *artes haereticas Iudaeorumque errores non docere*, *&c.* non tantum accuſationis capita ex ea intelliguntur, ſed recte quoque infertur, tantas hanc calumniam radices in animis plerorumque egiſſe, vt abeundum ex Burgundia Agrippo haereſeos ſuſpecto fuerit. Londinum itaque conceſſit. Parentibus autem, qui adhuc eo tempore viuebant, flagitantibus [f] et amicis rogantibus Coloniam conceſſit, et theologiam docuit, ab amicis vero ad proſequendam artem mutandorum metallorum vehementer excitatus eſt [g]. Quibus tamen vtrum morem geſſerit, dicere non poſſumus, de geſtis Agrippae enim hoc biennio tacent eius ſcripta et epiſtolae. Illud ex epiſtola ad Landulphum ſuum, huius furfuris hominem, magnas ſpes ex iſta arte deuorantem ſcripta [h] liquet, diffidere illi arti Agrippam cepiſſe, monet enim eum, *caueret*, *ne incertum pro certo ſequatur*, promittit tamen, *venturum ſe Mediolanum*, *et verum ad gloriam iter monſtraturum* [i]. In Italiam itaque anno MDXI abiit, et Veronam ad Georgium Tridentinum epiſcopum, tum Ticinum, conceſſit, vbi mirabilem eum de ſe opinionem ob ſingularem virtutem et ingenii acrimoniam reliquiſſe, amicus quidam eius teſtatur [k]. Tum Mediolanum conceſſit, vbi munus aliquod ſed fruſtra ambiit. In caſtris quoque Maximiliani militaſſe, donec a cardinale de S. Cruce, vt ſecum ad concilium Piſanum abiret, inuitaretur, P. BAYLE [l], non adducto, quo fidem faceret, teſtimonio, aſſerit. Diſſeminaſſe Agrippam eo tempore philoſophiam ſuam Cabbaliſticam, ex epiſtola ad Chryſoſtomum quendam monachum, quem Chryſoſtomum Iauellum eſſe ſuſpicamur, patet [m], cui philoſophiam iſtam *artemque hanc*, *totam ſanctam atque diuinam*, *atque ſine dubio efficacem*, miris modis commendat, at impoſtorum more, tantum myſterium intra ſecreta religioſi pectoris penetralia ſilentio tegere, et conſtanti taciturnitate ſilere iubet. Ex epiſtolis amicorum autem an. MDXII ad

e) pag. 494.
f) L. I. ep. 22. p. 620.
g) pag. 624.
h) L. I. ep. 29. p. 626.
i) L. I. ep. 26. p. 625.
k) L. I. ep. 30. p. 627.
l) loc. cit.
m) L. I. ep. 31. p. 627.

ad Agrippam ſcriptis colligitur, eum ab Heluetiis captum, et rurſus ſine magno incommodo liberum dimiſſum fuiſſe. Videtur autem eo tempore aliud in fronte prae ſe tuliſſe, aliud geſtaſſe in pectore: qui enim ſuſpectum philoſophiae et theologiae genus amicis, quorum tutam fidem eſſe nouerat, tradidit, is anno MDXIII a Leone X ſingulari epiſtola [n], commendatione Ennii epiſcopi Verulani adiutus meruit, ob deuotionem in ſedem apoſtolicam et libertatis atque incolumitatis tuendae ſtudium et diligentiam maximopere laudari, quod non factum eſſet, ſi iſtud ſtudium ſummus pontifex intellexiſſet. Quamuis autem militiam ſequeretur, eruditi tamen perſonam non depoſuit: ſed Papiae *Natione barbarus* (ita Italorum auribus ſe accommodando humili adulatione patriam Germaniam calumniatur) *Exercitio hactenus miles*, *habitu exotico* cathedram conſcendit, et Hermetem Triſmegiſtum *de Poteſtate et ſapientia* praelegit, more ſuo iactabundus in oratione, qua eam lectionem auſpicatus eſt [o], gloriatus, *ab ineunte aetate multiiugis literis eruditus coeleſtium influxu, diuinoque genio ab ingenio naturali corroboratum, rerum ſecretiſſimarum naturam, ipſiusque naturae ordinem ſpectaculum omnium amoeniſſimum contemplatum eſſe, nihilque magis ad ſe pertinere arbitrari, quam vt ſacroſanctam hanc amplexus philoſophiam, ducem ſe praeſtet illis, qui ea maxime eruditione ſunt digni, vt in Ticinenſi gymnaſio optimi quique adoleſcentes ſuo munere atque opera depromtis ex ſuis theſauris nouis atque veteribus ſacrae illius philoſophiae fructus intellectuque conſequentur.* Ex quibus eius verbis clariſſime conſtat, quem ipſe eo in loco philoſophum effingere cupiuerit. Valde tamen res eius Papiae calamitate affectae ſunt. Scribit enim [p]: *Relicta Papiae domo ac ſupellectili, rebusque omnibus, paucis ſaluis, vna cum vxore filiaque ac familia quo confugiſſem? - - Recogitaui perditam familiam, expenſam pecuniam, amiſſum ſtipendium, onus familiae, aes alienum, reditus nullos cariſtiam omnium rerum.* Ad amicos itaque recurrit et literas, ac Caſalis deliteſcens, anno MDXVI libellum *de Triplici ratione cognoſcendi Dei* Guilelmo Palaeologo, Marchioni Montis ferrati dedicauit [q], ſicque penuriam, vt poterat, lenire contendit, implorata amicorum commendatione et opera. Qui cum maximam de eo opinionem fouerent, Hannibali cardinali eum ita tradiderunt, vt eum in familiam, cum ducentorum ducatorum, quos vocant ſtipendio reciperet, quam conditionem quoque eum accepiſſe, ex *Epiſtola quinquageſima ſexta libri primi* colligitur. Sed mutaſſe celeriter animum oportet Agrippam, Vertumni inſtar in horas mutabilem; quamuis enim amicus de habitatione commoda et conuenienti illi proſpexiſſet; nam initio anni M D XVII adhuc Caſalis haeſit, et eo tempore amicorum diligentia in eo fuit, vt ipſi in Gallia locum aliquem deligerent; ſcribit etiam amicus Lugduno ad eum,

n) L. I. ep. 38. p. 631.
o) pag. 1091.
p) L. I. ep. 49. p. 638.
q) p. 452 ſeqq. conf. L. I. ep. 50. 51. 52. p. 639 ſqq.

eum [r], inuitari eum ad seruitium legati Auenionensis cum stipendiis bonis. Sed et Metensis syndici munus ei oblatum est, quod licet amici illi postponendum esse iudicarent, ipse tamen hanc prouinciam suscepit, et eam ingressus, ipse se more solito [s] *ob progeniem non ignobilem, familiam non pudendam, domum non sordidam, mores inculpatos, vitam sine crimine, famam apud probatissimos viros sine maculis, fidem inuentam apud imperatorem et ecclesiasticos viros ipsumque pontificem, et praeclara gratiae et amicitiae specimina*, laudauit. Ne vero in tanto aularum fauore ipsi obiiceretur, suspectum esse, quod vrbanum munus aliquod suscipiat, *se*, ait, *postquam vxorem duxisset* [t], *a publicis negotiis principumque vltra sortem suam familiaritate, vt quae longe plus ambitionis habeat atque periculi, quam tranquillitatis, abstinere proposuisse, et propria deinceps industria vixisse, suisque se angustiis continuisse sorte sua contentum, variasque fortunae ambages infracto animo pertulisse, nemini onerosum, expetitum tamen ad oratoris Metensis munus, preces has noluisse reiicere, sed spretis omnibus aliis commoditatibus ac magnificis titulis, quorum plures tunc apud Allobroges sibi proponerentur, se illis firma deliberatione dedicauisse.* Vixisset sine dubio et maiori tranquillitate et laetiori animo ea in vrbe Agrippa, quam in aulis, si fortuna sua vti et prudenter scenae inseruire sciuisset. Ast cum cleri praeiudiciis esset infensissimus, libertate autem vteretur oris atque calami maiori quam ferre poterat genus irritabile vatum, crabrones in se ita concitauit, vt male eum punirent, et grauissima odia atque persecutiones in eum molirentur. Cum enim haereticorum inquisitor, conuentus praedicatorum sodalis mulierem quandam contra ius et fas, contra Christianam conscientiam et fraternam charitatem, contra formam legum et canonum, in suam carnificinam traxisset dolo malo cruciandam, et enormibus tormentis exposuisset [u]: ipse mulierculae innocenti patrocinio adfuit, eamque faucibus leonis eripuit, quam historiam totam ipse *Epistola XL libri secundi* narrat: id quod acrem ei apud sanguinolentos homines hos concitauit inuidiam. Maioris autem indignationis materiam subministrauit, cum Iacobi Fabri Stapulensis, tres D. Annae maritos fuisse negantis caussam tueretur, et monachos ex suggestu vehementer eum calumniantes mire depexos daret [x]. Ita enim eorum furor contra Agrippam exarsit, vt eum haereseos accusarent, et quibuscunque possent machinis fortunam eius euertere conarentur. Quod valde afflixit Agrippam, cuius animum taedium quoque ob neglectas contemtasque apud Metenses literas ab hac vrbe ita alienauit, vt ad amicum scriberet [y]: *Nunquam alicubi locorum se fuisse, vnde abiret*

r) L. II. ep. 9. p. 651.
s) pag. 111.
t) De coniugio Agrippae vid. BAYLE l. c. not. H. et L. II. ep. 19. Tres vero vxores duxit.
u) L. II. ep. 39. 40. p. 687.
x) Lib. II. ep. 25. p. 673. ep. 35. 36. p. 682. f. ep. 38. p. 685.
y) L. II. epist. 33. ep. 681.

iret libentius, quam ab hac omnium bonarum literarum virtutumque nouerca ciuitate Metensi. Licet autem se nescio quo clauo defixum haerere, dicat, vt neque quomodo maneat, quomodoue abeat, cogitare valeat; relinquendam tamen inuisam vrbem anno MDXX statuit, et Coloniam rediit, execratus inuidiam et persecutiones fratrum cucullatorum. Quorum tamen furorem in patria quoque euitare non potuit, sine dubio, quod horum hominum anilem superstitionem et hypocrisin acerbe rodere pergeret, sic vt, quam initio felicem Coloniam [z] appellasset, amaram postea et ingratam expertus sit [a]. „Inde nouae calumniae et contumeliae, „quas tamen Ioannis Campani, insigni doctrina et virtute viri, ex scholis „seclusi, Petri item Rauennatis, celeberrimi iuris doctoris vrbe eiecti, „Hermanni comitis Nuenarii, eruditissimi viri, nequissimis calumniis in „tergo proscissi, Erasmi Roterodami, viri et vita et doctrina omnium ex„ceptione maioris; Iacobi Fabri Stapulensis, vnici Peripateticae philoso„phiae reparatoris, insuper mathematicarum humanarumque quarumcun„que et diuinarum literarum eruditissimi, istis sordibus aspersi: et Ioannis „Capnionis, iuris consulti clarissimi, et arcanarum literarum variarum„que linguarum peritissimi, pertinaciter a Coloniensibus oppugnati, ex„emplis leuauit, cogitans, omnem eorum doctrinam, fidem, famam, „auctoritatem simul perpetuum naufragium fecisse, cum vulgatissima per „vniuersum orbem eorum inscitiae, ignominiae, perfidiae, falsitatisque „infamia facta esset, et honori reputans sibi a Coloniensibus magistris no„stris persecutionem pati". Anno itaque sequenti, ad Geneuenses discessit *sedemque inter Allobroges, post multos mari terraque emensos labores fessus elegit, et aerumnis superioris studii habitum tranquillioris vitae meditatione mutare decreuit, ratus, ibi se vitam ab externis negotiis procul transactae eruditionis vsu omnium securissimam ducere posse, si arti salutari vacaret* [b]. Sperabat etiam a Sabaudiae principe stipendium, sed frustra; conqueritur enim [c], *ad biennium promissis confisum hanc rem se non sine magno suo incommodo magnoque dispendio, ac aeris alieni onere pecuniarumque iactura expectare, hactenus praeter mollia verba nihil assecutum.* Anno MDXXIII itaque Geneuam reliquit, et Friburgum Heluetiorum (quam cum Brisgouiae Friburgo confundit ADAMVS [d]) abiit, medicinam facturus. Mature tamen loci ruditate offensus est, sic, vt circa auspicia anni MDXXIV eum *omnium scientiarum cultu desertum ac destitutum* vocaret [e]. Sedem ergo iterum mutauit, et amicorum, quos Lugduni apud Gallos habebat, opera, domicilium sibi parauit, regis liberalitate intercedente. Ipse vero in epistola ad Mariam principem ait, *se victum aliquot principum virorum multis admodum literis et precibus, in Lugdunensem Galliam concessisse, vbi*

inter

z) Ep. 45. p. 695. Commoratus autem est apud parentes. ep. 53. p. 709.
a) Lib II. ep. 60. p. 717.
b) L. III. ep. 12. p. 728. coll. ep. 7. p. 724.
c) L. III. ep. 24. p. 736.
d) loc. cit.
e) L. III. ep. 37. p. 761.

inter cetera munera regiae matris physicus [f] *aliquot annis extiterit.* Non diu tamen, vt ipsa fortuna Agrippae moribus eius mutationibus crebris obnoxiis respondebat, durare potuit haec felicitas. Nam et stipendium a rege decretum ipsi solutum haud est, et regiae matris gratia prorsus excidit. Quod *Epistola sexagesima secunda libri quarti* [g] ipse prolixe narrat, conquestus *mite et tractabile principis ingenium subita indignatione ita correptum fuisse, vt subita indignatione, tanquam furore percita, nullo animo suo deliberandi dato spatio, se, qui ad calamitatem vsque eius secutus sit fidem, tam repente abdicaret stipendio; culpam vero hanc partim esse, quod admonuerit, vt diuinae prouidentiae patiens astrologicas perniciosas nugas relinqueret, nec suum ingenium honestarum artium disciplinis praeditum hac superstitiosa professione pateretur corrumpi; partim, quod retulerit, comperisse se in Borbonii natalitiis reuolutionibus illum frustratis regiis exercitibus etiam in istum annum victorem fore.* Coniicimus autem ex ea epistola astrologum eum conductum fuisse, *dolet* enim, *sibi, quod ars illa dictat, monendi dicendique ius relictum haud esse.* Ab eo tempore plane desperatae conclamataeque res Agrippae fuerunt, cuius desperabundi animi signa plurima in epistolis ad amicos passim ab eo tempore dedit [h]. Nam et cum inopia colluctari cogebatur, et literas publicae fidei testes accipere non poterat: vt posset discedere, quam rem aegerrime tulit indignatus principi suae [i], *quod abusa quondam opera sua in astrologicis nugis, supra ingens damnum bis ipsum titulis decorauerit.* Tandem accepta publicae securitatis tessera, in Belgium euasit, et anno MDXXVIII Antuerpiae pedem fixit, relicta vxore grauida Lutetiae, quam Antuerpiam anno sequente delatam, enixamque filium acerbo sibi fato ereptam amaris questibus deplorauit [k]. Iterum tamen melior fortuna Agrippae affulsit inter medios luctus, quos ei familiae calamitas, epidemicae luis infectione excitauerat. Eo enim anno a rege Angliae magnis conditionibus vocatus et in aula imperatoris magnum ei fastigium promissum est. Marchio quidam in Italia, summis eum pollicitationibus ad se cum tota familia reuocauit; et in aula Margaritae principis honesta ei conditio oblata est. Quamuis autem mallet in libertate viuere, quam se seruituti ingerere, quia tamen filiorum vtilitati prospiciendum esse videbat, vltimam conditionem, cum titulo historiographi Caesarei accepit. Verum in ea quoque aula aduersantem sibi fortunam et iratam Iunonem inuenit. Cum enim more suo Cynicam libertatem contra monachos exercuisset, adeo inuisus aulae factus est, vt stipendium illi non numeraretur, *cogereturque*, vt ipse acerbe conqueritur [l], *egregie esurire; apud principem enim muliebriter religiosam cucculliones praeualuerant, eumque monachalis maiestatis sacraeque cucullae reum,*

f) Rectius Astrologus, vt ex dicendis constabit.
g) pag. 843.
h) Conf. Bayle not. K. L.
i) L. V. ep. 30. p. 894.
k) L. V. epist. 51. p. 909 seq.
l) L. VI. ep. 15. p. 955.

tanquam in religionem Christianam impium traduxerant. Quas persecutiones cum aegerrime ferret, totus vindicta ardens, famosam illam declamationem, siue satyram Cynicam *de Vanitate scientiarum* edidit, non tam artibus et scientiis ignominiam inusturus, quam bilem et indignationem in aduersarios effusurus. Factum id anno MDXXX, quo prima libelli doctissimi editio prodiit [m]. Quod autem in praefatione praedixit: *Videre se probe, quam cruenta pugna hic ipsi cominus ineunda sit, atque plenum periculo bellum, cum sit tam potentissimorum hostium vallatus exercitu*, quodque sibi satyrico dicendi genere vaticinatus est certamen, supra expectationem celerius expertus est, suoque sibi malum iumento accersiuit. Quamuis enim ipse moneret [n], *scripsisse se Cynicam illam dissertationem, vt segniora ingenia ad defendenda bonarum literarum studia excitaret, et monachis concionatoribus arguendorum in omni exercitii genere vitiorum non frigida argumenta conferret*, vidit tamen, *omnes communem*, vt queritur, *hostilitatem ipsi indixisse, iamque* audiebat, *passim a suggestis, a pulpitis in publicis concionibus apud promiscuam plebem magnis vociferationibus, aduersus illum clamari, omne impietatis, haereseos, contumeliae probrum in ipsum transferri.* In patria quoque Agrippae, haereticae prauitatis inquisitor edicto caueri curauerat, ne liber venderetur, et atro quoque lapillo liber publice iugulatus, et postea ab indice librorum prohibitorum obelo confossus est. Adeo vero infandae impietatis suspicionem hoc libro Agrippa fouit auxitque, vt ipsum imperatoris Caroli V. animum a se auerteret. „Ipse enim „alio loco conqueritur [o], sibi aduentantem Caesarem integrum annum „maximo suo incommodo et alieni aeris dispendio secuto, quum virtute „venerationem, et praestito obsequio laborum mercedem meruisset, il„lum improborum impulsu pro veneratione persecutionem, pro praemio „poenam prope irrogauisse: iamque tanquam in Cyclopis antro illud pul„cherrimum literaturae donum in praemium benignitatis exitio proprio „sibi fuisse compensandum, nisi apostolicae sedis legatus Laurentius Cam„pegius, et Leodiensium antistes Erhardus a Marea, maiestatem illius „ad meliorem sensum reuocassent". Immo tantae illi calamitates enatae sunt, vt scribat", „si inflictas sibi apud Caesarem calumnias numeret, si „laceratae famae atrocitatem referat, et quomodo Caesareus indiciarius ad „insolentis stipatoris plenum ignominiae ludibrium redactus fuerit, si „captiuitatis iniustae ignominiam, et permixtam ludibrio aulicorum inso„lentiam, atque inter tot acerbissimos casus etiam metuendi Caesaris odium „et negatam sibi a Caesareis iustitiariis iustitiam recensere velit, vix ingenti „volumine complecti posse". Ita miseria vbique pressus, cum graue aes alienum contraxisset, summum a creditoribus suis passus est periculum, et non obstante imperatoris epistola, qua ab eorum persecutione securus esse iubeba-

m) L. VI. epist. 8. p. 916.
n) L. VII. epist. 35. p. 1060.
o) L. VII. epist. 21. p. 1023.

iubebatur, Bruxellis in carcerem anno MDXXXI coniectus [p], magnaque inopia preſſus eſt. Paulo tamen meliorem illi vultum aduertit fortuna, cum ex his laqueis pedem ſubducere licuiſſet. Scripſerat enim librum *de Occulta Philoſophia* ante captiuitatem [q], et Hermanno archiepiſcopo Colonienſi dedicauerat: qui cum eum in Colonienſi patria oriundum tantopere literis eruditum intellexiſſet, fauorem et gratiam ei obtulit [r], et eum ad aulam ſuam inuitauit. Quam commodam elabendi rimam eſſe conſpiciens Agrippa, perſecutorum irae ſe ſubduxit, et eius anni menſe Martio [s] iam Coloniae adfuit [t]. Inuitis enim, qui eum detinebant, creditoribus cum familia et bibliotheca ſe ſurripuiſſe, Agrippa ipſe profeſſus eſt [u]. Ibi beneuole ab electore exceptus ſatis commode vixiſſet, niſi monachorum et theologorum acerbitatem noua editione librorum *de Occulta Philoſophia* in ſe armauiſſet. Nempe ipſum illud opus praemiſſo examine a nonnullis eximiae dignitatis et eruditionis viris eccleſiaſticis iuſſu imperatoris ſuſcepto priuilegio Caeſaris munitum Antuerpiae prodierat [x], et vt ipſe Agrippa ſcribit; *apud Pariſios quoque ſine contradictione impreſſum et publice venditum ac diſtractum erat.* Huic vero editioni libri aliquot deerant, quos ſe ſuppleturum eſſe, ſi annuerit archiepiſcopus, ad eum perſcripſit [y]. Illo vero non renuente, quo minus ederetur, librum integrum Ioanni Soteri typographo excudendum tradidit. Quod cum comperiſſet prauitatis haereticae inquiſitor, ad ſenatum detulit, libros hos de occulta philoſophia vehementer eſſe de haereſi ſuſpectos, proinde haud quaquam ferendum vt in hac ciuitate typis excudantur. Quo ita ſenatum exacerbauit, vt vocatus Soter iuſſus ſit afferre, quod excuſum erat, idque traditum inquiſitori, vt cenſuram ſuam adhibeat, num editio libri permitti debeat? ipſi quoque archiepiſcopi officiales et fiſcalis maxima cenſura prohibuerunt, ne quid ederet typographus, niſi examinato prius ab illis exemplari. Quod cum ex literis typographi comperiſſet Agrippa, apologiam ſcripſit ad Colonienſem ſenatum indignationis irarumque pleniſſimam [z], quod libri Caeſarea cenſura et priuilegio probati munitique, alii eruditionis ſuae penitus ignaris, velut Mineruae ſues ſuſtineant, et accuſatores eſſe et iudices. Qua quoque epiſtola grauem dicam ſcripſit monacho illi ſycophantae, et in ipſum monachorum ordinem grauem ſatyram effudit, quae omnino ab iis legi meretur, qui hiſtoriam literariam ſeculi XVI intelligere, et arcanas circumſtantias noſſe cupiunt, nobis enim in his eſſe prolixis ob inſtituti rationem non licet. Id modo, ſcopi noſtri memores, monemus, Agrippam in hac apologia non modo infenſiſſimum in Peripateticos demonſtrare animum, et Ariſtotelem peſtilentem vocare, ſed et graui querela deplorare, quod ſacroſanctam Caba-

p) L. VI. ep. 23. 24. 25. p. 970. 971. Auctor captiuitatis erat Alexius Falco ib. ep. 26. p. 973.
q) L. VII. epiſt. 27. p. 1052.
r) L. VII. epiſt. 1. p. 996.
s) L. VII. epiſt. 5. p. 999.
t) L. VII. epiſt. 15. p. 1014.
u) Ibid.
x) L. VII. epiſt. 26. p. 1037.
y) ib. epiſt. 4. p. 998. conf. NAVDAEVS l. c. c. 15. p. 296.
z) p. 1037 ſeqq.

balam pro Iudaiſmo traducant, aſtrologiam et ceteras mathematicas diſciplinas ſortilegiorum probris allatrent, ac abrogatis et mutatis legibus damnent. Tuetur ſe quoque exemplo ſummorum virorum, et quos auctores in hac philoſophia ſecutus ſit exponit, ſcribens: „Cum me accuſare et damnare praetendunt, Ioannem Picum Mirandulanum, Marſilium „Ficinum Florentinum, Ioannem Capnionem Phorcenſem, Petrum Ga„latinum Romanum, Paulum Ricium Papienſem, Franciſcum de Geor„giis Venetum et Minoritarum noſtra aetate commendatiſſimae doctrinae „virum, tum ſuum Thomam et Albertum, et Baconem, et Guilelmum „Pariſienſem, et Petrum de Alliaco, et Arnoldum de Villanoua, et ex „remotiore antiquitate Pſellum, Chalcidium, Prudentium, et alios innu„meros Chriſtianos doctores, qui in ethnica philoſophia deſudantes Ariſto„telem, Platonem, Lucretium, Plinium, Iamblichum, Porphyrium, „Proclum, Syneſium, Ammonium, Hermetem, Hipparchum, Alchin„dum et alios plures commentati ſunt, damnant", &c. Sed ad ipſum quoque archiepiſcopum literas dedit ſupplices [a], et vt imperii princeps et elector Caeſareum priuilegium tueatur, enixe rogauit. Qui cum literas iſtas ad officiales miſiſſet [b], illique non reſponderent, rem vehementer vrſit, cauſſatus, iſta tergiuerſatione et mora ſe nundinis Francofurtanis fraudari et in irreparabile damnum adduci; ex quo ſuſpicamur, ipſum Agrippam editionis ſumtus ſuppeditaſſe. Tandem cum cenſuram archiepiſcopo cenſores ſubmiſiſſent, ad eam iterum Agrippa reſpondit [c], multisque laboribus et non ſine magna indignatione eo rem tandem perduxit, vt liber Coloniae anno MDXXXIII prodiret [d]. Cum autem vehementer Agrippae animum ſauciaſſent monachi „apertas cum illis inimicitias ge„rendas eſſe ratus, cum vniuerſa hac improborum ſophiſtarum et cucul„lionum colluuie aeternum bellum ſuſcipere, et quicquid hactenus cum illis „nebulonibus ſibi negotium fuiſſet, poſtliminio reſuſcitare, illosque ſuis „coloribus depictos ſub diuo palam omnium oculis exponere" decreuit [e], eumque in finem Apologiam pro D. Annae monogamia amaro ſale reſperſam recudi fecit. Ita vero dum hos homines pungit, eorum aculeos expertus, multas ſibi et iras et miſerias concitat, quas diutius Coloniae perferre detrectans, locum iterum mutare, et Lugdunum magno ſuo malo iterum abire ſtatuit. Cum enim indigniſſima illi verba contra regis Galliarum matrem excidiſſent, aula iniuriarum memor eum captiuum detineri iuſſit, rationem redditurum de acerbitate verborum. Amicorum tamen interceſſione aegre liberatus Gratianopolin ad amicum abiit [f], vxore enim Mechlinienſi, quam tertiis votis duxerat, eo, quo Coloniae diſceſſit anno MDXXXV repudiata [g], familiam non alebat. Ibi poſt paucos menſes placide, teſte IOANNE WIERO [h], qui frequens cum eo fuit, et

a) L. VII. ep. 27. p. 1052.
b) pag. 1054.
c) Ep. 34. p. 1059.
d) Praemiſſum eſt priuilegium Caeſareum.
e) L. VII. epiſt. 35. p. 1061.
f) WIERVS de Praeſtig. Daemon. L. II. c. 5. p. 111. NAVDAEVS l. c. BAYLE l. c.
g) WIERVS l. c. et ex eo ADAM l. c. p. 18.
h) loc. c.

et ſtudiorum communium familiaritatem aluit, obdormiuit, quem tamen vitae finem eius PAVLVS IOVIVS [i] more ſuo inſulſa fabula commaculauit, ita de obitu Agrippae ſcribens: „Exceſſit e vita nondum ſenex „apud Lugdunum, ignobili et tenebroſo in diuerſorio, multis eum tan„quam necromantiae ſuſpicione infamem execrantibus, quod cacodaemo„nem nigri canis ſpecie circumduceret, ita vt cum propinqua morte ad poe„nitentiam vrgeretur, cani collare loreum magicis per clauorum emble„mata inſcriptum notis exſoluerit, in haec ſuprema verba irate erum„pens: abi perdita beſtia, quae me totum perdidiſti. Nec vnquam fa„miliaris ille canis ac aſſiduus itinerum omnium comes, et tum morientis „domini deſertor, poſtea conſpectus eſt, cum praecipiti fugae ſaltu in „Ararim ſe immerſiſſe, nec enataſſe ab his, qui vidiſſe aſſerebant, exiſti„metur". Cuius fabellae inſulſitatem poſtea, vbi de ſuſpicione magiae, in quam Agrippa incurrit, dicemus, Wierii explodemus teſtimonio. Obiit Agrippa anno MDXXXV, quo Bonna diſceſſerat, ut ex WIERO [k] conſtat, vnde falſus eſt ADAMVS [l], qui licet ipſe Wieri verba adduxiſſet, tamen anno MDXXXIV fatis conceſſiſſe tradit. Manſit autem in eccleſiae Romanae communione, nec publice ex eius gremio diſceſſit, quamuis multa in ea minus probaret, et reuera eclecticam religionem ſequeretur. Et verum quidem eſt, valde illi placuiſſe Lutherum, qui iſto tempore monachorum auctoritatem indulgentiarum nundinatione proſtitutam magno animo conculcabat. Paſſim quoque magnis eum elogiis extollit *, et in epiſtola ad Melanchthonem anno MDXXXII ſcripta [m], *ſalutari* iubet *inuictum illum haereticum Martinum Lutherum*, *qui*, *vt in Actibus ait Paulus*, *ſeruit Deo ſecundum ſectam*, *quam haereſin vocant*. Verum, licet iucundiſſimae eſſent Agrippae Lutheri digladiationes contra monachos, aduerſus quos irreconciliabile bellum gerebat, ita tamen ex aularum obſequio ſuam ſibi fortunam fingere poſſe ſperabat, vt Romanam eccleſiam relinquere, ſicque commoda ſua deſerere non auderet [n]: ratus ſufficere, ſi more Iacobi Fabri, Deſiderii Eraſmi Roterodami aliorumque ſuperſtitionem rideret, inſulſa reiiceret, meliora ſeligeret, et crederet, quae ſacris literis probari poſſe noſſet, diuortio tamen publice ab eccleſia, in qua natus erat, et viuebat, non facto. Hos enim duumuiros Agrippam prae ceteris amplecti et ſequi conſtituiſſe, ex epiſtola quadam [o] clarum eſt. Nec magnopere hoc in Agrippa mirandum eſt, cuius ingenio valde iſte mos conuenit. Vidit vir acer et praeiudiciorum contemtor innumera in iſtius coetus doctrina [p], quae tum omnium oculis demonſtrata erectioribus animis plane ſordebant; et a cucullatis fratribus fortuna eius multoties euerſa in rabiem fere con-

i) Elog. c. 101. p. 237.
k) loc. cit. l) loc. cit.
*) Apolog. c. 19.
m) L. VII. ep. 13. p. 1012.
n) Scripſit ad Eraſmum anno 1535. „Sed et „illud te admonitum volo, me de his quae ad „religionem attinent, nequaquam ſecus ſentire, „quam ſentit eccleſia catholica L. VI. ep. 36. p. 991.
o) L. II. epiſt. 24. p. 672.
p) L. IV. epiſt. 44. p. 821.

contrá illos actus est, et quamcunque posset vindictae occasionem est meditatus. At obstabat, quo minus eos sequeretur, qui puriorem doctrinam restituere coeperant, et eclectica credendi statuendique consuetudo, et timor, ne quos iam acerrimos expertus erat theologos, in suum caput irritaret, et silentii melius tutiusque praemium esse statuit. Id quod haud obscure prodidit, ad amicum scribens: „Reliquum vero, quod admones, transferendum aliqui de Christianismo „ad Christianissimum regem, res haec non modicam considerationem re„quirit, maturaque deliberatione pensitanda est: vtrum conueniat magis, „vel aliena traducere, vel propria meditata proferre, adhuc haesito: ho„nestum est propriis armis decertare, at tutius forte sub alieno clypeo de„litescere: tutissimum autem, tacere. Nam hodie, vt vides, Christiana „veritas nullo securiori modo colitur, quam stupore et silentio, ne forte „corripiamur a Praedicatorum haereticorum inquisitoribus, ac Sorboni„cis illis in lege, non quidem Mosaica, nec itidem Christiana, sed Ari„stotelica, doctissimis scribis et pharisaeis, qui nos fasciculorum metu „cogant ad palinodias". Obstabant praeterea Agrippae amici quos summos in istius ecclesiae communione habebat, inter quos Campegius, et episcopus Leodiensis, cardinales, itemque elector Coloniensis erant, quorum beneuolentia et auxilio res suas saepenumero ad desperationem inclinantes erigi posse sperabat. Sententia vero inter Romam et Vitebergam medius, nihil decernebat, et irarum tantum et indignationis frena animo in monachos laxabat. Vt autem mutabile Agrippae obtigit ingenium, quod in extrema haud raro, desperatione duce, currebat, ita tantum non conclamatis rebus suis, cum Coloniensis archiepiscopi tutela desinere videretur, et furor hostium vndique eum cingeret, ab aula vero Caroli V nec stipendia illi debita soluerentur, nec vllo ex loco auxilium subnasceretur, transitum eum ad Lutheri partes molitum fuisse, modo respirandi resque suas emendandi spes vel commodi muneris conditio adfuisset, nobis ex epistola Agrippae ad Melanchthonem scripta verisimile est [q], in qua hoc eius consilium his verbis haud obscure prodidit: „Te scire conuenit, „aeternum bellum mihi susceptum esse, cum Louaniensibus theologistis, „in quod certamen me protraxit audens veritas. Sed eo sub iudice dimi„care hactenus compellor, qui est hostis omnis veritatis, peritque mihi et „virtus, et gloria, et res, et fides irato tyranno, cuius pertinacem indi„gnationem et ingratitudinem erga magnitudinem seruitiorum meorum „inauditam in biennium pertuli, et magna patientiae constantia propemo„dum vici, nisi noua veritas continuo nouum mihi adderet odium. Vtinam „hic Nabuchodonosor aliquando ex bestia rediret in hominem, aut ego „relinquere possem istud Vr Chaldaeorum". Quibus verbis asperrimis, Carolum V, eius declamationi Cynicae *de Vanitate scientiarum* vehementer indignantem eum pungere, nemo non videt. Quae acerbitas cum Melan-

q) loco supra cit.

Melanchthonis ingenio, mitiſſimo et conſilia vehementia improbanti diſpliceret, non reſpondiſſe, nec conſilium elabendi ſuppeditaſſe videtur, et ita quidem manſit in priſtinâ eccleſiae Romanae communione intercedente Colonienſis archiepiſcopi gratia Agrippa. Perperam itaque agunt, qui inuidiae cauſſa Agrippam Lutheri aſſeclis adiiciunt, vel ſuſpenſi haerent, cui profeſſioni fidei publicae addictus fuerit.

Iudicium de Agrippa.

§. VIII. Ex hac vitae, quam magnam partem ipſis Agrippae et amicorum eius verbis deſcripſimus, hiſtoria de celeberrimo hoc philoſopho iudicandum, et quo vſus fuerit ingenio, qua eruditione, quibus virtutibus vitiisque memorabilis ſit, quale philoſophiae genus ſectatus fuerit, definiendum eſt. Ipſum ſi audimus, nihil ei defuit, quod in viro πολυϊϛορίας laude celebri mirari ſolemus; non ingenium praecox, acutum, non ingenium elegans, non lectionis copia ſupra modum vaſta, non linguarum plurimarum notitia, non philoſophiae arcanae et doctrinae pauciſſimis cognitae theſauri. Paſſim haec iactat non ad amicos modo, ſed ad conſilium quoque Caeſareum [r], et ad Mariam Hungariae et Bohemiae reginam [s], in qua epiſtola ſe vocat *octo linguarum mediocriter doctum, ſed illarum ſex adeo peritum, vt in ſingulis non loqui modo et intelligere, ſed et eleganter orare, dictare et tranſferre nouerit;* gloriatur quoque *praeter multimodam abſtruſarum rerum cognitionem, peritiam et cyclicam eruditionem, vtriusque iuris et medicinarum doctorem euaſiſſe.* Similia cum iam ſupra adduxerimus, et quae ingenii virtutisque facinora edidiſſet, buccinantem audiuerimus hoc loco, vbi domeſtica teſtimonia ſuſpecta ſunt, et propriis oculis iudicandum eſt, alia non coaceruamus. Et viro quidem quem et vita et fortuna et philoſophia ſingularem plane atque celeberrimum fecere, ingenii ſupra modum felicis gloriam omnino concedimus; quam cum praecoci eruditione ornaſſet, et in tanta fortunae mutabilitate et iactatione inſolitam ſibi lectionis copiam acquiſiuiſſet, mirum non eſt, eum inter tot itinera, militiae incommoda, munerum viciſſitudines, rei familiaris incrementa et decrementa; et quod magis inſolens videri poteſt, in tanto affectuum tumultu, inter tot inimicos et lites, depreſſum etiam, captiuum, fame tantum non enecatum, et deſperatione plenum, tot ſcripta potuiſſe elucubrare, lucernam olentia, et difficillimum argumentum explicantia, tamque frequenti literarum commercio cum literatiſſimis viris ſuffeciſſe. His intellectus virtutibus acceſſit inexhauſta diligentia [t], improbique laboris patientia, et animus magnus, excelſus, praeiudiciorum contemtor, audax et ad relinquendam tritam viam valde pronus, peroſus quoque ſuperſtitio-

r) L. IV. ep. 44. p. 966. s) p. 1061.
t) „Inter chartas eum continuo delituiſſe, nec „toto octiduo vix ſemel prodiiſſe, atque in muſeo „inter ſupellectilem chartaceam, certe inſignem „perpetuum fuiſſe", WIERVS αὐτόπτης teſtatur L. II. c. 5. p. 111.

ſtitionem, hypocriſin, paedantiſmum et barbariem. Quem vbique deprehendent, qui ſcripta eius vno faſce Lugduni a Beringis fratribus edita u), maxime vero epiſtolas eius legerit. Quae quoque cauſſa eſt, cur ſummis laudibus eius eruditionem viri docti paſſim extulerint, hoc loco ne nimii ſimus, non adducendis x). Aſt has ſummas ingenii animique virtutes diſpar prorſus voluntatis male affectae conditio corrupit, eumque ita in transuerſum egit, vt vitiis, quam virtutibus illuſtriorem recte dixeris. Cum enim ſatis acute iudicaret, et magno quoque animo praeiudicia contemneret, inepto tamen ſingularis et arcanae diſciplinae amore, ex gloriae, quam inde ſperabat, cupiditate enato ad fanaticum doctrinae genus delapſus eſt, eamque philoſophiam elegit, quam nemo recti viriliſque iudicii probauerit. Et quamuis huius quoque diſciplinae ineptias perſentiſceret, et eam quoque animo vera ſitienti non ſatisfacere intelligeret, vt in declamatione *de Vanitate ſcientiarum* y) ipſe monuit, infelicitate tamen animi in horas mutabilis ad certam metam curſum ſcientiae dirigere, euitareque ſyrtes, quas praeuidit, non potuit, ſic vt Vertumni inſtar eum non mutaſſe quidem mentem, fluctuaſſe tamen, et nihil accurate et certo fundamento tenuiſſe ſit manifeſtiſſimum. His acceſſit animi conditio atque indoles a verae philoſophiae praeceptis prorſus deflectens. Totus enim affectuum imperio occupatus, et tumultu atque rabie paſſionis plerumque ita exagitatus eſt, vt ad feliciſſima eum fata traxerit cupiditatum, quas inſanas alebat, ferocia. Inter eas ſummam animi inconſtantiam, partim ex immoderato gloriae ſtudio, nulla re contento et menſuram implenti, partim ex impatienti deſiderio vota ſua explendi exortam primo loco recte ponimus. Hanc enim ab ineunte aetate ad mortem vsque prodidit; haec optimis quoque et feliciſſimis fatis eum vti prohibuit; haec ab ampliſſima eum fortuna deiecit, haec in carcerem detruſit, et in exilium eiecit, totamque vitae eius ſcenam miſerabilem inſtruxit. Qua forte labe caruiſſet, niſi ambitio animum eius occupaſſet immodica, quam tantam expertus eſt, vt poſitis pudoris et modeſtiae repagulis vbique, maiorum nobilitatem, generis claritatem, ingenii excellentiam, facinorum gloriam, principum fauores, et ſimilia iactaret, et buccinator propriae laudis ad viros ſummos ad inuidiam et nauſeam vsque ſe omnibus praeferret, ipſi quoque imperatori infelicia quaeque vaticinatus, quod tantae doctrinae et tot modis vtiliſſimum virum neglexiſſet. Ex hoc porro fonte irarum vehementia et vindictae profluxit cupiditas. Laeſus enim vel vulneratus fama fortunaue, dici non poteſt, quam acerbum ſe aduerſariis praeſtiterit, quam vehe-

u) Duas praeſentes habemus Lugdunenſes editiones, vnam priorem, luculentis typis formaque editam, alteram, vt in titulo eſt recuſam, et arctius expreſſam. Illam recenſet Io. FABRICIVS Hiſt. Bibl. ſuae T. VI. p. 270. Dolemus autem, in his Lugdunenſibus nonnulla malo conſilio eſſe reſciſſa. De ἀνεκδότοις Agrippae autem conſulendus doctiſſimus SCHELHORNIVS l. c. Neutri editioni Lugdunenſi annus editionis praefixus eſt.

x) Collegerunt eas THOM. POPE-BLOVNT. Cenſ. cel. auctor p. 550. TEISSIER l. c. p. 437. WOLF. ad Caſauboniana p. 201. Io. FABR. l. c. quibus multa aliorum loca addi poſſent, ſi id ageremus. Multos notauimus in Germanico H. P. Opere T. VI. p. 620. nota (zz) qui conſulendi.

y) cap. 48.

vehementem conuitiorum torrentem in eos effuderit, et in desperatis quoque rerum suarum circumstantiis, vbi deprecationibus, et mollibus verbis opus erat, virus omne non in priuatae tantum conditionis homines, sed in summos quoque imperantes, ipsumque Carolum V imperatorem et Franciscum I, eiusque matrem eructauerit. Cuius specimina qui cupit, eum vel solas eius literas supplices legere oportet, indignationis et contumeliarum plenas, et viro, cui philosophia pectus muniuit, prorsus indignas. His vero insignibus vitiis malitiosam quoque leuitatem animi iunxit, qua viri boni characterem prorsus perdidit. Cuius luculentum prorsus et memorabile exemplum est, quod in iuuentute societatis nugiuendulorum impostorum qui χρυσοποιήσεως laudem et aucupia quaerebant, caput esse, et licet ipse parum illi arti tribueret, reges tamen principesque viros decipere magno suo malo ausus; adulta vero aetate se reginae astrologum conduci passus sit, vt supra iam narratum. Ex hac vero scaturigine magicae, Cabbalisticaeque philosophiae amor nulli dubitamus, quin profluxerit. Cum enim vidisset vir callidus et ad mores hominum valde attentus, Pici, Georgii Veneti, Rici, Reuchlinique scripta summam illis admirationem peperisse, cum ignota et latentia plerumque humanis maiora et praestantiora credantur esse, non eidem modo doctrinae generi adhaesit, et omnis aetatis libros arcanos curiose rimatus est, sed magnos quoque fumos vendidit, et abstrusos rerum supra vires humanas se extollentium thesauros promisit, arcana naturae, et ignota mysteria coruis hiantibus promittens. Id quod libros de occulta philosophia per transennam inspicienti erit longe manifestissimum. Vnde nostro quidem iudicio inter impostores philosophicos locum omnino meretur; in quem numerum referendos esse, quotquot vel arcanas artes promittunt, vel ignotas et latentes disciplinas prae se ferunt, intelligunt omnes, qui quid eruditio sit, quid sapientia, norunt. Neque hoc nostrum modo de Agrippa iudicium est, sed vidit quoque varium et diuersum a semet ipso hunc animi characterem, qui hanc in eum ludit epigraphen, editioni operum Lugdunensi iam praefixam:

Inter diuos nullos non carpit Momus,
Inter heroas monstra quaeque insectatur Hercules,
Inter daemonas rex Herebi Pluton irascitur omnibus vmbris
Inter philosophos ridet omnia Democritus,
Contra deflet cuncta Heraclitus.
Nescit quaeque Pyrrhias, (Pyrrho)
Et scire se putat omnia Aristoteles,
Contemnit cuncta Diogenes.
Nullis hic parcit Agrippa
Contemnit, scit, nescit, flet, ridet,
Irascitur, insectatur, carpit omnia,
Ipse philosophus, daemon, heros, Deus et omnia.

Haec cum ita ſe habeant, mirandum non eſt, propriae calamitatis architectum ſibi Agrippam fuiſſe meliori fortuna dignum, ſi ingenii praeclari opibus vti, et ad modeſtiam et philoſophiae praecepta animum componere nouiſſet. Cum enim ſuperſtitionem, hypocriſin, fraudesque cleri et intelligeret, et Vatiniano proſequeretur odio, artesque multorum nefarias perſpexiſſet, ſatyra vſus amariſſimo eos ſale perfricuit, et acerbitate mira ineptias, barbariem, ſtultitiam et malitiam horum hominum traduxit. Eius exemplum vel ſola *Supplicatio ad ſenatum Colonienſem* exhibet valde memorabile, cuius lectione mirum non eſt, totam eum in ſe ſophiſtarum et cucullionum cohortem irritaſſe, vt in eius perniciem coniurarent. Et tamen acerbiora meditatus eſt, pollicitus eo in loco, *enumeraturum ſe in libro de fratrum Praedicatorum ſceleribus et haereſibus infecta ſaepius veneno ſacramenta, ementita ſaepiſſime miracula, interemtos veneno reges et principes, proditas vrbes et reſpublicas, ſeductos populos, aſſertasque haereſes.* Et haec quidem non ad ſolos iſtos ardeliones, non ad Hogſtratum vel Conradum quendam inquiſitores, ſed praecipitato quoque conſilio in declamatione *de Vanitate ſcientiarum* ad ipſas artes et diſciplinas retulit [z], et omnis generis homines viroſque doctos canina dicacitate momordit, vnde Cynicae declamationis ſatyraeue nomine libellum inſigniuit. Ia vero telum, quo peti euertique poſſet, hoſtibus tanta acerbitate totque contumeliis in rabiem actis, ipſe porrexit. Hi enim in aulis regum principumque Senatu Agrippam, velut omnis pietatis, honeſtatis et eruditionis hoſtem atque euerſorem depingebant, et quantum poſſent calumniabantur: cumque non ſufficeret libellus de vanitate ſcientiarum, librum quoque de philoſophia occulta ſuſpecto magiae nomine famoſum in ſubſidium vocatum, malarum artium et vetiti cum cacodaemone commercii reum egerunt. Quam calumniam licet acerbiſſimis conteſtationibus Agrippa refelleret, et ſibi vim fieri clamaret, valde tamen ea locum apud principes inuenit. Qui cum Agrippae infenſiores ita facti eſſent, tantum abeſt, vt eorum indignationem lenire verbis mollioribus tentauerit, vt potius acerbis apologiis eam mirum in modum exaſperauerit. Vbi enim ſemel laeſus eſſet, iniuriam concoquere non poterat, et cum factis non poſſet, verbis amaris vlciſcebatur. Inde tam inuiſus factus eſt, in aula Gallica, cui aſtrologicis praedictionibus fumos vendiderat, vt cum literas fidei publicae teſtes peteret, diu negatas et tandem obtinendas diſruperit totas princeps Vandemienſis, inquiens, ſe nequaquam ſignaturum in fauorem diuinatoris [a]. Qua re meruit bonus ille princeps inter ſtultos, praepoſtere religioſos, et ingenio inertes, qui nihil ſapiunt, niſi in patinis et calicibus, et qui ſtultitiae venia digni ſunt, ab Agrippa numerari. Similem rationem in aula Caroli V tenuit, neque dubitandum, quin in aula Colonienſis electoris pari cyniſmo praeſulis ſupra modum ei fauentis gratiam, exaſperatus cenſura Colonienſi, conculcauerit; alias

z) Exemplum eſſe poteſt prologus galeatus illius declamationis. a) L. V. epiſt. 30. p. 894.

alias Bonna non abiisset, et Lugdunum cum praesenti libertatis vitaeque periculo confugisset. Cum autem per totam fere vitam stipendiis principum nutriretur, vel ex munerum collatorum reditibus viueret, praxeos medicae vero emolumenta, vti verisimile, exigua essent, priuatus istis commodis et vita honeste transigendae subsidiis eo quod patronos mire dicacitate suae offendisset, ad aes alienum confugere necesse habuit, quod cum exsoluere non posset, Lerna malorum inde illi exorta est, qua periisset, nisi amicorum beneuolentia sustentatus senectutem ne attingeret, diuina prouidentia definiuisset. Diligenter matureque eum monuere ea de re amici, parcendum esse viris principibus, et non irritandos apud clerum crabrones: et candide amicus Heluetius perscripsit [b]: *Quod tum tibi suasi, rursus suadeo, vt si commode possis, extrices te ab ista contentione; sit tibi exemplo Ludouicus Barguinus, quem nihil aliud perdidit, quam in monachos et theologos simplex libertas. &c.* Ast surdo haec canebatur fabula, animo Agrippae istis vulneribus ita saucio, vt totus vindicta arderet, et ad sua ipse fata rueret.

Agrippa an magus fuerit?

§. IX. Inter grauissima, quae Agrippae obiecta fuere crimina, magia est, et impurum cum spiritibus malignis commercium. Quam cum viuo obiecissent aduersarii, post mortem ita vulgata est, vt haud pauci de veritate rei persuasi inter impiarum artium cultores eum referrent, cuius testimonia qui cupit, illi Pavlvs Iovivs [c], Thevetivs [d], Delrio [e], Natalis Comes [f], et post hos alii adeundi sunt, qui fabulam recoxerunt. Quam ex instituto quidem excutere loci angustia non patitur, non indicta tamen caussa in Agrippae historia nobis dimittenda, sed ab opprobrio hoc philosophia liberanda est. Occasionem autem istius criminationis cudendae ipse subministrauit Agrippa. Is enim cum in adolescentia in libros Cabbalisticos, magicos, et huius furfuris alios incidisset, et arcanum hoc philosophiae, quam illi promittebant, genus miram apud imperitos opinionem excitare posse intelligeret, reipsa quidem illud doctrinae aedificium sibi struxit, quod in sequentibus delineabimus, quodque, Picus, Ricius, Reuchlinus, Galatinus aliique mire commendauerant, cum autem Cabbalae nomine, literalis quoque illa doctrinae Iudaicae pars, quam suo loco exegeticam vocabimus, designaretur, videretque callidus homo, eiusmodi aenigmata in admirationem lectorem ignorantem rapere, tales characteres suo quod sibi condere coepit rerum naturalium systemati adplicuit; et ita ad similitudinem Cabbalisticae doctrinae valde iuuenis librum *de occulta Philosophia, siue de Magia*, composuit; coniicimusque non sine verisimilitudine, eum, vt erat thrasonicae iactantiae mirus cultor, insolita et supernaturalia apud imperitos haud raro crepuisse [g]. Cum enim metalla se mutare, et ex siderum positu diuinatio-

b) L. VII. epist. 40. p. 1066.
c) loc. cit.
d) Elog. des hommes illustres T. VII. p. 221.
e) Disquisit. magic. L. II. q. 12. n. 10.
f) Mytholog. L. III. c. 17. p. 257.
g) Exempla luculenta habet L. II. de O. P.

nationes construere posse, dicere auderet, dubium non est, quin in reliquis artibus arcanis similes fumos vendiderit. Maxime vero suspicionem hanc auxit, quod passim amicos monuerit [h], se clauem istius libri totiusque negotii sibi et amicis reseruasse. Quo abusus nebulo quidam lucifuga, post Agrippae fata, eam clauem, edidit, *librumque quartum de O. P. cum Elementis magicis* PETRI DE ABANO vulgauit [i] *anno MDLXV*, qui cum magiam practicam exponat, et spirituum adiurationes doceat, veterem accusationem confirmauit. Sed et apologia pro muliere venefici accusata, istam calumniam meruit, quam cum ex inquisitorum faucibus liberasset, eiusdem criminis suspicio illi obiecta est. Tandem et accessit fabula illa de cane nigro assiduo eius comite, quam supra ex Iouio narrauimus. Quibus fulcris cum satis firmiter niti videretur magiae crimen Agrippae obiectum, fabulis fabulae postea auctae sunt, vt in magicis fieri solet. Verum enimuero quam ficulnea haec omnia sint, et inepta paulo altius rem rimantibus ignotum esse non potest. Quod cum satis luculenter demonstrauerit GABRIEL NAVDAEVS [k], qui doctam pro Agrippa apologiam scripsit, moram in his longam non nectimus, sed paucis ea tangimus, quae ad absoluendum ab hac suspicione Agrippam sufficere putamus. Et fatemur quidem, Agrippam nobis non satis a suspicione purgari, quod arcanas et supernaturales vel diuiniores artes apud nonnullos imperitiores iactauerit. Sane in philosophiae occultae opere talia occurrunt, quorum ipse excusationem petit [l], venia a iuuentutis curiositate petita. Scribit enim in praefatione: *Qua propter iterum nunc quaeso te, candide lector, ne de praesenti tempore editionis ista libres; sed veniam des curiosae iuuentuti, si quid forte secus, quam placeat, in istis deprehendes.* Ast haec solius curiosi ludibria ingenii fuisse, et magnas tantum Agrippam ad decipiendos nasoque ducendos incautos bullas proiecisse, ac in sinu eorum infantiam risisse, in epistolis passim prodidit. Ipsi vero de philosophia occulta libri, non sunt institutiones magicae, sed historia potius philosophica de arte magiae, in quam non sine multa lectionis copia et varia eruditione Agrippa congessit, quicquid de magia apud barbaros, Graecos, Iudaeosque philosophos legerat: non itaque artem experientia edoctam professus est, sed aliorum de ea opiniones enarrauit. Id quod ipse prouidus in praefatione monuit, lectores ita allocutus: *Quod si quae repereritis, quae vobis non placeant, mittite illa, nec vtemini. Nam et ego vobis illa non probo, sed narro. Fateor praeterea, magiam ipsam multa superuacanea, et ad ostentationem curiosa docere prodigia, simul haec vt vana, relinquite.* Itaque iniquum est, ob hunc librum Agrippam magiae insimulare. Libellum autem quarti libri nomen gerentem Agrippae impostorem supposuisse, WIERVS discipulus, et arcanorum

h) L. III. epist. 56. p. 759.
i) Locum editionis lucifuga non adscripsit.
k) Apolog. magiae accusator. l. c. p. 285. add. BAYLE l. c. WEBSTER de Magia c. 4. §. 31. THOMASII Acta magica T. I. p. 565. 571.
l) In Praef. editionis Colon. 1533. fol.

norum Agrippae conſcius, teſtis eſt [m], et ipſe partus ſuppoſititius et inſulſus prodit. Dictio enim ab Agrippae ſcribendi genere mire diſtat, et tota barbara eſt, atque adeo inuenuſta, vt impoſſibile ſit, ab Agrippa eum librum prodiiſſe. Sunt quoque nonnullae in eo hypotheſes, quae ſyſtemati magico, quod Agrippa propoſuit, e diametro repugnant, et falſitatem inſulſae ſcriptiunculae luculenter produnt. Cuius generis eſt, quod ſuprema intelligentia anima mundi dicitur [n], cum Agrippa eam animam mediam ponat inter intelligentias et res ſublunares. Nec clauis illa occulta valde ad tuendam hanc ſuſpicionem vrgeri poteſt: quamuis enim incertum ſit, quid per eam intellexerit, ipſeque ad Aurelium ab Aquapendente ſcribens, haud obſcure prodat, internam quandam illuminationem et lucis ſupernae illapſum in animam ad ea intelligenda requiri, *nec*, vt ipſe ait [o], *haec committi literis nec ſcribi calamo, ſed ſpiritu ſpiritui paucis ſacrisque verbis infundi;* certum tamen eſt, non aliam quam Platonicam eum illuminationem clauemque, a Goëtia valde diuerſam requiſiuiſſe. Quod ſatis clarum ex his verbis eius [p] ad eundem Auguſtinianum monachum eſt: *Quod ad poſtulatam philoſophiam, te ſcire volo, quod omnium rerum cognoſcere opificem ipſum Deum, et in illum tota ſimilitudinis imagine ceu eſſentiali quodam contactu ſiue vinculo tranſire, quo ipſe transformeris, efficiareque Deus, ea demum vera ſolidaque philoſophia ſit, quemadmodum de Moyſe ait Dominus: ecce ego conſtitui te Deum Pharaonis. Haec eſt illa vera et ſumma mirabilium operum occultiſſima philoſophia. Clauis eius intellectus eſt, quanto enim altiora intelligimus, tanto ſubliminiores induimus virtutes, tantoque maiora et facilius et efficacius operamur. Verum intellectus noſter carni incluſus corruptibili, niſi viam carnis ſuperauerit, fueritque propriam naturam ſortitus, diuinis illis virtutibus non poterit vniri, ac peruidendis illis occultiſſimis DEI et naturae ſecretis omnino inefficax eſt.* Ex quo loco ſatis patet, longe aliam clauem, quam quae ab illo nugatore exponitur, quaeque tota adiurationibus, literarum elementis, nominum diuinorum et angelicorum combinatione et ſimilibus ex Cabbala Iudaeorum practica deſumtis abſoluitur, Agrippam intellexiſſe, et nihil aliud innuiſſe, quam quod Platonici ſequiores, quorum veſtigia legerat, poſtularunt. Quod cum ſolius imaginationis ſuaue aliquod ſomnium ſit, non a veriſimilitudine diſcedit NAVDAEI coniectura, Agrippam mera oſtentatione hanc clauem iactaſſe, vt admirationem et deſiderium eius amicis iniiceret, eosque naſo duceret, nec aliam eum habuiſſe, quae haec adyta reſerauerit. Reliqua, quae pro magiae ſuſpicione contra Agrippam vrgentur, leuia ſunt, et facile refutari poſſunt. Nam cur mulieris veneficii accuſatae patrocinium ſuſceperit, ipſe luculenter prodidit, nempe quod aduocatus ciuitatis Metenſis conſtitutus pati non potuerit, quod contra ius fasque inquiſitor in-

m) De Praeſtig. daemon. L. V. c. 4
n) pag. 5.
o) L. V. epiſt. 14. p. 873 ſeq.
p) pag. 879.

tor innocentem mulierculam ſola inſtigatione nebulonum ruſticorum cum violatione iuris ciuitatis ad tribunal ſuum traxerit: ipſa quoque acta in ſublimiori tribunali recognita et mulierculam et Agrippam liberos pronunciarunt, mulctaque irrogata perſecutoribus eſt. Licet autem vbique locorum magiae inſimulatus ſit Agrippa, a monachis, viriſque eccleſiaſticis, in tanta tamen irarum et indignationum, quae inter eos et Agrippam interceſſere, magnitudine nemo non videt, rem omnem ad calumniam redire. Quod vlcus tam fortiter in epiſtola ad ſenatum Colonienſem tetigit, vt mirum non ſint, dolores illos tantos eis clamores excitauiſſe. Ridicula autem eſt fabula de cane nigro, quem canem naturalem fuiſſe, pueriliter ab Agrippo amatum, adeo vt et in menſa et in lectulo ei adeſſet, WIERVS [q] teſtatur, qui vbi Agrippam ſectaretur, non raro loro eum duxit. Et opportune is quoque monet, cum Agrippa, licet inter chartas libroſque ſuos totus deliteſceret, nec toto octiduo vix ſemel prodiret, quicquid tamen in diuerſis regionibus ageretur, fere noſſet, ex epiſtolis amicorum quamplurimorum, quos vbique habebat, imprudentiores huic cani, vt daemoni acceptum tuliſſe. Tacemus, ſi iſtas artes magicas ſciuiſſet, et effeciſſet Agrippa, eum in tantam inopiam ſe redigi non paſſurum fuiſſe, vt carceri manciparetur, et fame tantum non enecaretur. Quibus omnibus inter ſe comparatis, ne vmbra quidem veriſimilitudinis in hac accuſatione magiae comparet, recteque haec fabula eliminatur ex hiſtoria philoſophica.

Philoſophia occulta Agrippae.

§. X. Ex dictis intelligitur, cuius generis philoſophiam Agrippa excoluerit, nempe Pythagorico-Platonico Cabbaliſticam. Cum enim ob cauſſas ſupra adductas philoſophiam magicam, id eſt occultam ſibi excolendam ſumſit, qua prae aliis philoſophiae generibus admirationem mereri ſe poſſe autumabat, hoc potiſſimum doctrinae genus eligere debuit, quod omnium optime ad illam diſciplinam quadrat: quamuis Peripatetica quoque philoſophiae magicae elementa ſuppeditare, Petri Pomponatii et Ioannis Baptiſtae Portae Philoſophi Neapolitani [r] exemplis conſtat. Eam vero Platonicam philoſophiam intelligimus, quae reformata, mutata et in peregrinos habitus transformata atque ex Ammonii Plotinique ſchola totum Orientem late peruagata in Italia tandem conſedit, et praecipue Pici ſtudio Cabbaliſticae philoſophiae ſociata eſt. Non negat id Agrippa, candide in *Praefatione librorum de Occulta philoſophia* faſſus, *multa ſe Platonicorum ceterorumque philoſophorum gentilium placita ſecutum eſſe.* Et ſu-

q) De Praeſtig. Daem. L. V. c. 5.

r) Natus is eſt anno 1545. et Cardanum praeceptorem habuit; rerum naturalium ſtudiis deditiſſimus, quod ei occaſionem dedit academiam ſecretorum domi ſuae excitandi, quae in occulta naturae opera inquireret. Plurimum etiam ad academiam otioſorum contulit, magnaque eruditionis, praeſertim phyſicae, aſtrologicae, phyſiognomicae laude illuſtris, anno 1615. Obiit, relictis libris IV. Magiae naturalis, ſiue de rerum naturalium miraculis. Quos Ariſtotelis principiis de formis ſubſtantialibus inaedificauit, ita tamen, vt Platonica haud raro in concordiam vocaret. Prodiit libellus eruditus Antuerpiae apud Plantinum 1585. 12. et tum ſaepius videndi de Porta GHILINI, CRASSO IMPERIALIS, FREHERVS libris notiſſimis.

Et ſupra quoque verba eius iam adduximus, quibus ait, Platonem, Iamblichum, Porphyrium, Proclum, Syneſium, Ammonium, Hermetem, Hipparchum, Plinium ſibi in philoſophia auctores fuiſſe: prouocat etiam ad Picum, Reuchlinum, Ficinum, Galatinum, Ricium, Georgium Venetum [s], quos philoſophiae Platonico-Cabbaliſticae anteſignanos fuiſſe, ex ſupra dictis conſtat. Cui philoſophiae generi cum TRITHEMIVS quoque faueret, ab eo in hac diſciplina valde confirmatus eſt, vt ex eius epiſtolis ad Agrippam conſtat, vnde a nonnemine, qui Trithemii iam defuncti manes contra accuſationem artis magicae defendi ab Agrippa cupiebat, eius auditor et diſcipulus vocatur [t], qui eo vſus ſit familiariter, et illius philoſophandi modum attigerit. Fuiſſe autem theologiam Platonicorum Alexandrinorum magicam, certe hoc caput prae reliquis excoluiſſe, huic reliqua diligenter attexuiſſe, et ad id pleraque retuliſſe, ex iis, quae de ſecta et doctrina Alexandrina *Tomo ſecundo* diximus, notum eſt. Mire ſe haec diſciplina ingenio Agrippae, paradoxa et peregrina affectanti, atque ad oſtentationem curioſis prodigiis, vt ipſe in praefatione ſcribit, propenſo commendauit, vel quod theſauros exhibere crederet, vel quod acquirendae mirabilis eruditionis famae inſeruire poſſe ſperaret. Quo pacto non potuere non plurima luxuriantis ingenii et ineptientis antiquitatis ſomnia ab Agrippa adhiberi, nugae interdum venales obtrudi, principia fanatica commendari, et chaos opinionum ex diuerſis ſectis collectarum conſtrui, ex quo difficulter ſanum aliquod et cohaerens ſyſtema eruas. Hanc vero doctrinae partem ad amicos velut diuinam iactabat, huius ſe diuinam clauem, contactu diuino adeptum eſſe mentiebatur, hanc reliquis non ſine inſigni aliorum contemtu praeferebat, et tamen, vbi eſſent, qui paulo acutius eum probare cuperent, faſſus eſt [u], *diuina ſe paſſum haud eſſe, ſed humanis et carnalibus vinculis alligatum, totumque a carne, a mundo, a domeſticis curis tranſuerſum actum, tam ſublimia Deorum dona, non eſſe aſſecutum, ſed ſe accipi velle velut indicem, qui ipſe ſemper prae foribus manens, aliis, quod iter ingrediendum ſit, oſtendat.* Paulo vero vehementius iactatus cum ſentiret, quantum ipſi inſolitum philoſophiae genus odium conflauerit, publicam huius philoſophiae profeſſionem depoſuit, cumque libros de occulta philoſophia recognitos, emendatos et inſigniter auctos Coloniae edidiſſet, multus in *Praefatione* in eo fuit, vt moneret, *ſe non omnia probare, multa velut ſuperuacanea reiicere, et vt vana relinquenda, dixiſſe, cumque in libro de vanitate ac incertitudine artium hunc librum magna ex parte retractauerit, curioſae iuuentuti veniam dandam eſſe, ſi quid deprehendatur, minus forte placiturum.* Quae conue-

s) p. 1043. L. VII. epiſt. 23. p. 1030.
t) L. III. epiſt. 33. p. 743.
u) L. V. epiſt. 19. p. 881.

conuenienter illis dicta funt, quae *de Vanitate fcientiarum* tractans profeffus eft [x]: *de Magicis fcripfiffe fe iuuenem adhuc libros tres, amplo fatis volumine, quos de occulta philofophia nuncupauerit, in quibus quicquid tunc per curiofam adolefcentiam erratum fit, nunc fe cautiorem hac palinodia recantatum velle, permultum enim temporis et rerum his vanitatibus olim fe contriuiffe: tandem hoc profeciffe, quod fciat, quem iis rationibus oporteat alios ab hac pernicie dehortari.* Inde factum, vt cum pleniorem eum librum ederet, eum tantum inftar hiftoriae doctrinae magicae confiderari iuberet. Quod vtrum feria eius mens et vera opinio fuerit, an dicis tantum cauffa, et ad declinandam inuidiam cauffatus fit, dicere non habemus, cum epiftolarum feries, poft annum vltimae editionis librorum de P. O. deficiat, eo captiuitate et morte rebus literariis erepto; ex quo tamen fonte vno de vera eius fententia iudicium fieri poffe arbitramur. Illud ex Wieri difcipuli et amici relatione conftat, a plerisque eum circa vitae finem, pro mago fuiffe habitum: ex quo tamen vulgi iudicio inferri non poteft, eum hanc philofophiam vsque ad cineres excoluiffe: vnde nihil de ea re definimus. Qualis autem illa philofophia magica, fiue theologia naturalis et diuina arcanior fuerit, operae pretium effet, ex libro rarius occurrente paulo plenius exponere, et curiofum ματαιολογίας humanae caput illuftrare, nifi argumenti prolixitas, et limitum noftrorum anguftia obftaret. Sufficient igitur: paucae quaedam affertiones, vt ex vngue leo cognofci et fententia haud incerta de Agrippae philofophia fieri poffit. His vero dogmatibus totum fere artis iftius aedificium nititur.

I. Triplex eft mundus, elementaris, coeleftis et intellectualis [y].

II. Quisque mundus inferior a fuperiori regitur, ac fuarum virium fufcipit influxum, ita vt ipfe archetypus et fummus opifex per angelos, coelos, ftellas, elementa, animalia, plantas, metalla, lapides fuae omnipotentiae virtutes exinde in nos transfundat, in quorum minifterium haec omnia condidit, atque creauit.

III. Non irrationabile itaque eft, per magiam nos per eofdem gradus, per fingulos mundos ad eundem ipfum archetypum mundum, omnium opificem, et primam cauffam, a qua funt omnia, et per quam funt omnia, poffe confcendere, et non folum his viribus, quae in rebus nobilioribus praeexiftunt, frui poffe, fed alias praeterea nouas defuper poffe attrahere.

IV. Magia profundiffimam rerum fecretiffimarum contemplationem naturam, potentiam, qualitatem, fubftantiam et virtutem, totiusque naturae cognitionem complectitur, et quomodo res inter fe differunt, et quomodo conueniunt, nos inftruit: hinc mirabiles effectus fuos producens, vniendo virtutes rerum per applicationem earum ad inuicem, et ad fua paffa congruentia inferiora, fuperiorum dotibus ac virtutibus paffim copu-

x) cap. 48. y) L. I. cap. 1.

copulans atque maritans. Hanc artem excoluerunt Zoroafter, Zamolxis, Abaris, Charmondas, Damigeron, Eudoxus, Hermippus, Trismegiftus Mercurius, Porphyrius, Iamblichus, Plotinus, Proclus, Dardanus, Orpheus, Apollonius Tyaneus, Ofthanes, Democritus, Pythagoras, Empedocles, Plato et plures nobiliffimorum philofophorum [z].

V. Quatuor funt elementa, et primaria fundamenta rerum omnium corporalium, ignis, aër, aqua, terra: ex quibus omnia elementata componuntur, non per modum coaceruationis, fed fecundum transmutationem et vnionem [a].

VI. Singula, funt triplicia, vt fic quaternarius compleat duodenarium, et per feptenarium in denarium progrediens, ad fupremam vnitatem, vnde omnis virtus et mirabilis operatio dependet, fiat progreffus [b].

VII. Ad omnium mirabilium operationem fufficiunt ignis et terra, haec eft patiens, ille agens.

VIII. Ignis, quando per fe ipfum eft, non accedente materia, in qua propriam manifeftet actionem, immenfus eft, et inuifibilis, per fe ipfum potens ad actionem propriam, mobilis, tradens fe ipfum omnibus quodammodo proximantibus, renouatiuus, naturae cuftodia illuminatiuus &c. Ideo mali daemones fugiunt lucem, boni, fiue angeli lucis incrementa ab eo fufcipiunt, non folum a diuina, folari et coelefti, fed etiam eius, qui apud nos eft ignis. Hinc vfus ignis et lucis in facris ceremoniis [c].

IX. Omnium elementorum bafis et fundamentum terra eft, ipfa enim eft obiectum, fubiectum et receptaculum omnium radiorum influxuumque coeleftium, ipfa in fe continet omnium rerum femina feminalesque virtutes; et coeleftibus ideo viribus foecundatur.

X. In aqua feminaria omnium rerum virtus animalium eft. Hinc tot ex aquis miracula.

XI. Aër fpiritus eft vitalis, cuncta permeans entia, omnibus vitam et confiftentiam praebens, ligans, mouens et implens omnia. Ipfe proxime coeleftium omnium influxus in fe recipit, et aliis cum elementis communicat.

XII. Idola quaedam non modo fpiritualia, fed etiam naturalia a rebus effluunt, vt puta per influxum quendam corporum a corporibus, atque fi in aëre conualefcant, tum per lumen, tum per motum, tum ad vifum, tum ad alios quoque fenfus fefe nobis offerunt, et oftendunt, et in nos mirabilia quandoque agunt.

XIII. Hoc pacto fi pictis certo artificio imaginibus fcriptisque literis quis nocte ferena plenae lunae radiis opponat, earum fimulacris in aëre multiplicatis furfumque raptis, et vna cum lunae radiis reflexis, alius quispiam rei confcius, per longam diftantiam videt, legit, et agnofcit in ipfo difco lunae.

z) cap. 2. a) c. 3. b) c. 4. c) c. 5.

XIV. Vt in archetypo mundo omnia ſunt in omnibus, ita etiam in hoc corporeo mundo, modis tamen diuerſis; pro natura videlicet recipientium [d].

XV. In inferioribus elementa ſunt craſſae quaedam formae, immenſaeque materiae, in coelo autem ſunt per eorum naturas et vires modo coeleſti, et excellentiori quam infra lunam. Ita quoque in intelligentiis ſunt virtutes diſtributae, et in archetypo ideae producendorum.

XVI. Sunt rebus vltra elementales qualitates, quas cognoſcimus, innatae quaedam aliae virtutes, et ita a natura concreatae, quas admiramur, ac ſaepe ſtupeſcimus, nobis ignotas, vel nusquam vel raro conſpectas. Hae virtutes rerum occultae [e].

XVII. Virtutes occultae infunduntur rerum ſpeciebus ab ideis, quae Deo inſunt vna forma, in anima mundi vero, vt multae, et ponuntur in ſequentibus mentibus ſiue corpori coniunctis, ſiue a corpore ſeparatis, participatione quadam et gradatim iam magis magisque diſtincta [f].

XVIII. Ideae ſunt non modo cauſſae eſſendi alicuius ſpeciei, ſed etiam ſunt cauſſae cuiuscunque virtutis, quae tamen infunditur, ſecundum merita materiae.

XIX. Deus omnium virtutum finis et origo ſigillum idearum miniſtris ſuis praeſtat intelligentiis: qui tanquam fideles executores, res quasque ſibi creditas ideali virtute conſignant, coelis atque ſtellis, tanquam inſtrumenta, materiam interim diſponentibus ad ſuſcipiendum formas iſtas, quae in maieſtate diuina per aſtra deducenda reſident, easque dator formarum diſtribuit per miniſterium intelligentiarum, quas ſuper opera ſua conſtituit rectrices et cuſtodes, quibus ea facultas in rebus ſibi commiſſis credita eſt [g].

XX. Prouenit itaque forma et virtus primo ab ideis, deinde ab intelligentiis praeſidentibus et regentibus: poſtea a coelorum aſpectibus diſponentibus, porro ab elementorum diſpoſitis complexionibus correſpondentibus coelorum influxibus, a quibus ipſa elementa diſponuntur.

XXI. Nulla res eſt tam praeſtantibus viribus, quae viduata diuino auxilio ſui natura contenta ſit [h].

XXII. Vt virtutes ſuperiores extendantur ad inferiora, opus eſt anima, ſcilicet ſpiritu mundi, quae eſt eſſentia quinta.

XXIII. Nihil reperitur in toto mundo, quod eius ſpiritus virtutis ſcintilla careat, magis tamen ac maxime infunditur his, qui huiusmodi ſpiritus plurimum hauſerint.

XXIV. Omnes res habent inter ſe amicitiam et inimicitiam. Hinc innumerae inclinationes et auerſiones occultae.

XXV. Res in quibus minus mergitur idea materiae, in his adhuc, poſtquam mortuae ſunt, et defunctae fuerint, id quod immortale eſt, mirabilia operari non ceſſat [i].

XXVI.

d) c. 8. e) c. 10. f) c. 11. g) c. 13. h) c. 14. i) c. 21.

XXVI. Res inferiores ſubſunt corporibus coeleſtibus et humanum corpus ipſaque hominum exercitia et mores ſtellis atque ſignis diſtribuuntur [k].

XXVII. Totus ſublunaris mundus, et quae in eo ſunt, planetis diſtribuitur; ſimilis ratio eſt ſignorum et ſtellarum fixarum [l].

XXVIII. Omnes ſtellae ſuas proprias habent naturas, proprietates, conditiones, quorum ſignacula et characteres per ſuos radios etiam inferioribus producunt [m].

XXIX. Dantur virtutum et influxuum commixtiones, quarum quaedam partibus ſuis inſitae ſunt, quaedam per artificioſam multarum rerum inter ſe ſecundum certas proportiones confuſionem efficiuntur, quando ſequentes virtutes antecedentibus gradatim correſpondent [n].

XXX. Ea eſt colligantia et continuitas materiae ad animam mundi, quae quotidie influit ſuper naturalia et ſuper omnia, quae natura praeparauit, vt impoſſibile ſit praeparata materia non influi vitam aut nobiliorem quandam formam [o].

XXXI. Ab inferioribus ad ſidera, ab illis ad eorum intelligentias, et inde archetypum vnaquaeque res apte reduci poteſt, e quarum ſerie tota magia et omnis occultior philoſophia emanat: omnis enim virtus ſuperior per ſingula inferiora longa et continua ſerie radios ſuos diſpertiendo vsque ad vltima fluit, et inferiora per ſingula ſua ſuperiora ad ſuprema perueniunt: vt chorda tenſa extremo vno tacta tota ſubito tremit, et tactus ad alterum vsque extremum reſonat [p].

XXXII. Daemones mali malis artibus, angeli boni pura mente, myſticis orationibus, deuotis ſuppliciis et ſimilibus nobis conciliantur; adeoque certis quibusdam mundi materiis mundana quoque numina allici poſſunt [q].

XXXIII. Suffumigationes quaedam ad ſtellas accommodatae plurimum poſſunt, quatenus aërem ſpiritumque vehementer afficiunt ad dotes coeleſtes opportune ſub ſtellarum radiis capeſſendas. Spiritus enim noſter ab huiusmodi vaporibus plurimum transmutatur, ſiquidem vterque ſit vapor quidam alterius ſimilis [r]. Similis ratio eſt collyriorum, vnctionum, philtrorum, alligationum, ſuſpenſionum, annulorum et ſimilium [s].

XXXIV. Lumen qualitas multum formalis et ſimplex actus intelligentiae eſt, et imago primo a diuina mente in omnia diffuſa; ſed in ipſo Deo patre prima lux eſt, deinde in filio illius illuſtrans ſplendor, in ſpiritu ſancto ardens fulgor, in angelis diffuſa ſplendens intelligentia; deinde deſcendit in coeleſtia, vbi fit copia vitae et efficax propagatio, etiam viſibilis ſplendor: in igne vero naturalis quidam vigor a coeleſtibus inſitus: in hominibus denique lucidus rationis diſcurſus, et rerum diuinarum cognitio, totaque rationalis. Tranſit inde ad phantaſiam, et ad

 ſenſum

k) c. 22. l) c. 30. 31. m) c. 33. n) c. 35. o) c. 37.
p) c. 37. q) c. 38. r) c. 43. s) c. 44. 45.

ſenſum maxime oculorum, in eo ſit viſibilis claritas, porrigiturque alternis perſpicuis corporibus, in quibus ſit color et pulchritudo renitens, in opacis autem virtus quaedam benefica, et generans, penetratque vsque ad centrum, vbi radiis eius in anguſtum collectis ſit caliginoſus calor crucians et exaeſtuans [t].

XXXV. Paſſiones animae, quae phantaſiam ſequuntur, quando vehementiſſimae ſunt, non ſolum poſſunt immutare corpus proprium, verum etiam poſſunt transſcendere ad operandum in corpus alienum, ita vt admirabiles quaedam impreſſiones inde producantur in elementis, et rebus extrinſecis, atque morbos etiam quosdam animi ſiue corporis ſic poſſint auferre vel inferre. Potentiſſimae autem ſiunt, ſi cum coelo conſentiunt vel naturali pacto vel libero arbitrio [u].

XXXVI. Animus humanus, quando per ſuas paſſiones et effectus ad opus aliquod attentiſſimus fuerit; coniungitur ipſe cum ſtellarum animis, etiam cum intelligentiis, et ita quoque coniuncta cauſſa eſt, vt mirabilis quaedam virtus operibus ac rebus noſtris infundatur [x].

XXXVII. Ineſt hominum animis virtus quaedam immutandi, attrahendi, impediendi et ligandi res et homines ad id quod deſiderat, et omnes res obediunt illi, quando fertur in magnum exceſſum, alicuius paſſionis vel virtutis, in tantum, vt ſuperet eos quos ligat [y].

XXXVIII. Non minor ineſt verbis rerumque nominibus virtus maxima praeterea in ſermonibus [z]. Propria autem nomina magicis operationibus plurimum neceſſaria ſunt; ſunt enim quidam rerum radii vbique praeſentes ſemper rerumque vim ſeruantes, quatenus eſſentia rei ſignatae in ipſis dominatur et diſcernitur. Eadem ratio eſt inuocationum, adiurationum &c. [a]

XXXIX. Omnia, quaecunque a primaeua rerum natura conſtructa ſunt, numerorum videntur ratione formata. Loquimur autem de numero formali, non materiali [b].

XL. In numeris miranda latet efficacia et virtus tam ad bonum, quam ad malum.

XLI. Vnum omnium rerum principium eſt et finis, neque ipſum principium aut finem habens.

XLII. Binarius numerus malus eſt, dualitas daemon, malus in quo materialis eſt multitudo.

XLIII. Ternarius idealibus formis deputatus magis eſt Oromaſis, Mitris, Araminis, id eſt, Deus, mens, et ſpiritus.

XLIV. Quaternio fundamentum et radix eſt omnium aliorum numerorum.

XLV. Quinarius vim magnam habet in expiationibus ſacris, pellit malos daemones, et venena. Eſt nexus omnia ligans.

XLVI.

t) c. 49. Eleganter hoc loco emanatio lucis Cabbaliſtica exponitur.
u) c. 65. 66.
x) c. 67.
y) c. 68.
z) c. 69.
a) c. 70.
b) L. II. c. 1.

XLVI. Septenarius et in bono et in malo omnium eſt potentiſſimus [c].

XLVII. Deus ipſa prima monas priusquam ſeſe inferioribus communicet, primo ſe in primum numerorum, ternarium videlicet diffundit: dehinc in denarium, tanquam in decem ideas et menſuras omnium numerorum, et rerum omnium faciendarum [d].

XLVIII. Ipſa literarum elementa certos quosdam diuinosque poſſident numeros, per quos ex propriis rerum nominibus in ſummam collectos de rebus occultis futurisque elicimus ſententiam [e].

XLIX. Muſicalis harmonia cum corpora coeleſtia opportune inſequitur, coeleſtem influxum mire prouocat [f].

L. Homo omnes numeros, menſuras, pondera, motus et elementa ceteraque omnia illum componentia in ſe continet et ſuſtinet.

LI. Sortis cauſſa quaedam ſublimis et latens et occulta eſt, non per accidens, eſtque in ſubſtantiis immaterialibus et incorporeis, quae reuera ſortem adminiſtrant, et ad veritatis indicium diſpenſant [g].

LII. Habet mundus, habent coeli, habent ſtellae, habent elementa animam, cum qua cauſſant animam in iſtis inferioribus atque miſtis. Habent etiam ſpiritum, qui mediante anima ſua adeſt corpori. Viuit itaque mundus, habetque animam et ſenſum [h].

LIII. Anima mundi ac coeleſtes animae ſunt rationales ac mentem participantes diuinam [i].

LIV. Humanae imprecationes naturaliter imprimunt ſuas vires in res exteriores [k].

LV. Quia partes mundi naturaliter ſe trahunt, inuicem, et in ſe mutuo agunt, idcirco magus inuocans per verba operatur per vires naturae aptas.

LVI. Sacra haec dogmata intra ſecreta religioſi pectoris condenda ſunt [l].

LVII. Facultas magica requirit intellectum, qui cum fuerit nimio carnis demerſus commercio, et circa ſenſibilem corporis animam occupatus, nullum meretur diuinarum ſubſtantiarum imperium. Deferendi itaque affectus carnales et ſenſuum paſſiones materiales: confici hoc poteſt religioſis ceremoniis, expiationibus, conſecrationibus et ſimilibus [m].

LVIII. Sunt tamen tres religionis primi duces, amor, ſpes, fides, quibus animus veritatem attrahit, omnesque rerum tam naturalium quam immortalium ſtatus, cauſſas, rationes, et ſcientias in ipſa veritate diuina, tanquam in quodam aeternitatis ſpeculo intuetur, ſubitoque comprehendit [n].

LIX. Deus ipſe licet in trinitate perſonarum vnitiſſimae eſſentiae ſit, ſunt tamen in eo multa quaedam numina, veluti radii ex eo emanantes, quos gentium philoſophi Deos, Hebraeorum magiſtri numerationes (Sephiroth) nos attributa vocamus [o].

LX.

c) c. 3. ad 10. d) c. 13. e) c. 20. f) c. 24. g) c. 54. h) c. 56. i) c. 57.
k) c. 60. l) L. III. c. 2. m) c. 3. n) c. 5. 6. o) c. 10.

LX. Nomina Dei diuerſa non diuerſas eius eſſentias exponunt, ſed quasdam proprietates ab eo emanantes, per quae nomina in nos, et ea quae creata ſunt, multa beneficia et diuerſa munera velut per canales quosdam diſtillant [p].

LXI. Summus creator et prima cauſſa etſi omnia regit et diſponit, curam tamen exequendi variis miniſtris diſtribuit, beneficis et maleficis. Idem etiam facit per coelos et ſtellas, tanquam per inſtrumenta [q].

LXII. Veſtimenta et ornatus Dei ſunt tanquam viae quaedam ſeu relationes ſiue emanationes vel canales, per quas ſe diffundit [r].

LXIII. Intelligentia eſt ſubſtantia intelligibilis libera ab omni craſſi putreſcibilisque corporis mole immortalis, inſenſibilis, cunctis aſſiſtens, cunctis influens [ſ].

LXIV. Daemonum tria genera ſunt, ſupercoeleſtes atque mentes a corpore penitus ſeiunctae et quaſi intellectuales ſphaerae Deum ipſum tanquam ipſorum firmiſſimam ſtabiliſſimamque vnitatem, ſiue centrum colentes; qui propter participationem dii vocantur. Hi nec mundi corporibus praeſunt, nec inferiorum adminiſtrationi adaptantur, ſed ſuſceptum a Deo lumen inferioribus ordinibus influunt, ſingulisque ſingula officia diſtribuunt.

LXV. His ſecundo ordine proximi ſunt coeleſtes intelligentiae, quos vocant daemonas mundanos, ſcilicet vltra diuinum cultum mundi ſphaeris accommodatos, vnicuique coelorum et ſtellarum praeſidentes.

LXVI. Tertio ſunt quaſi miniſtri, ad ea quae ſunt inferioribus diſponenda, qui quoque negotia noſtra dirigunt. Hi vel aquei, vel ignei, vel aërii, vel terrei ſunt: habent enim corpus, ſubiectum paſſioni, et ſenſibile, licet ſpiritale [t].

LXVII. Natura genii tutelaris cuiusque ex ſideribus et influxu eorum, eorundemque aſpectibus, qui in geneſi cuiusque verſantur, cognoſci debet [u].

LXVIII. Triplex vnicuique homini daemon bonus eſt proprius cuſtos, vnus quidem ſacer, alter geniturae, tertius profeſſionis. Primus a Deo deſcendenti animae rationali aſſignatur, ſecundus a mundi diſpoſitione ſiderumque circuitibus, qui in generatione verſantur deſcendit; tertius datur a ſideribus, quibus ea profeſſio vel ſecta ſubiicitur [x].

LXIX. Characteres ac ſigilla ſpirituum ſunt ignorabiles quaedam literae aut ſcripturae ſacrae deorum et ſpirituum nomina a prophanorum vſu lectioneque cuſtodientes [y].

LXX. Vincula quibus alligantur ſpiritus obteſtanturque vel exterminantur, ſumuntur vel ex mundo elementali, vel ex coeleſti, vel ex intellectuali et diuino [z].

LXXI. Sequitur beatorum ſpirituum choros ordo animaſticus, ſiue heroum et ſemideorum, tum deorum mortalium, et terrenorum [a].

LXXII.

p) c. 11. q) c. 12. r) c. 13. Satis commode in his aſſertis Cabbaliſtarum mentem aſſecutus eſt Agrippa. s) c. 16. t) c. 19. u) c. 21. x) c. 22. y) c. 29. z) c. 33. a) c. 34. 35.

LXXII. Spiritus rationalis hominis quodammodo corporeus eſt, ſed corpore ſubtiliſſimo et facile vnibili cum mente, nempe illo diuino, quod eſt in nobis [b].

LXXIII. Mala omnia, et quicquid in inferioribus diſcors et diſſonum reperitur, non ex influentiae malitia, ſed ex mala diſpoſitione recipientis prouenit [c].

LXXIV. Anima hominis immunda, quae in hac vita nimium habitum contraxerit ad corpora, intimo quodam elementalis corporis affectu aliud ſibi poſt fata corpus ex elementorum vaporibus contexit, ex materia facili, cui tanquam carceri mancipata in illo dolores patitur [d].

LXXV. Nonnunquam animae illae non haec figuralia tantum corpora inhabitant, ſed nimio corporis ſanguinisque affectu etiam in animalia ſe praecipitant, et reptilium brutorumque corpora, cuiuscunque ſpeciei ingreſſa, daemonum inſtar illa obſidentes corripiunt.

LXXVI. Oberrant hae animae circa cadauera relictorum corporum, tanquam circa cognatum, poſſuntque cognatis iis, quibus olim corporibus iungebantur, mediis per conſimiles vapores, liquores, nidores, facile euocari et allici. Hinc necromantia [e].

LXXVII. Anima humana conſtat mente, ratione et idolo; mens illuminat rationem, ratio fluit in idolum, omnia vna eſt anima. Ratio niſi a mente illuminetur, ab errore non eſt immunis [f].

LXXVIII. Mens quia a Deo eſt, ſiue a mundo intelligibili, idcirco immortalis eſt et aeterna, ratio autem coeleſtis a coelo ſuae originis beneficio longaeua eſt, idolum vero, quia ex materiae gremio ac ſublunari natura dependet, interitui atque corruptioni ſubiicitur [g].

LXXIX. Oracula petiturum oportet vacare munditiae, abſtinentiae, ieiuniis, caſtitati, ſolitudini, animi tranquillitati atque aſcenſui. Potior autem purgationis pars eſt poenitentia et eleemoſyna [h].

Haec ex innumeris fere, quae ex immenſa veterum ſcriptorum lectione congeſſit Agrippa elegimus, vt quibus fundamentis conſtet, quibus dogmatibus primariis ſe efferat philoſophia magica, pateat. Non denegamus Agrippae multiiugam eruditionem, et praeſertim Platonico-Alexandrinae et Cabbaliſticae diſciplinae notitiam haud vulgarem, fatemurque, paſſim oſtendiſſe Agrippam, ſe magis hiſtoriae cauſſa, quam inſtitutionis gratia haec ſcripſiſſe. Licet veriſimile quoque ſit, quod in praefatione fatetur, iuuenilem curioſitatem multa ei perſuaſiſſe, quae aetate et iudicio paulo maturior ipſe improbabat. Suſpicamur autem, emanationis ſyſtema, quod haec philoſophia ſupponit, Agrippam ad mortem vsque non dimiſiſſe. De ipſo vero hoc nugatoriae philoſophiae genere nihil iudicamus, cum facile Lectori ſit arbitrium interponere. Nobis datae delineationis

b) c. 36. c) c. 39. d) c. 41. e) c. 42. f) c. 43. g) c. 44. h) c. 45.

tionis vſus haud contemnendus viſus eſt, ſi, quod ipſe Agrippa dixit, hoc inde proficiamus, vt ſciamus, quibus rationibus oporteat alios ab hac pernicie dehortari.

Agrippa Lulliſta.

§. XI. Ne vero vllam mirabilem artem omiſiſſe videatur Agrippa vanitati ſcientiarum, quam poſtea diſertiſſima ſatyra tam fortiter iugulauit, in iuuentute deditiſſimus, rationalem quoque philoſophiam attigit, et partem eam, quae de inuentione agit, illuſtrare ſategit. Quod cum ad miraculum vsque feliciter fieri poſſe artis Lullianae beneficio crederet, in eam commentarium ſcripſit [i], ſi non alio, certe hoc nomine laudandum, quod obſcuriſſimam artem magna perſpicuitate docuerit. Didicit eam ab Andrea Canterio Triſone, quem cum fratribus Petro et Iacobo huius artis beneficio, licet pueros decennes in omni diſciplinarum genere egregie diſſeruiſſe, et non modo Germaniae et Galliae, ſed totius pene Italiae ipſiusque Romae admirationem meruiſſe in *Praefatione* ait. Quae tota laudibus artis iſtius ſcatet, eique tantam dignitatem ac praecellentiam tribuit, eam generalitatem ac certitudinem ineſſe ait, „vt ſe ſola ſufficiente, „nulla alia ſcientia praeſuppoſita, non vllo indigens forinſeco iuuamine, „infallibiliter cum omni ſecuritate ac certitudine, errore omni ſemoto, „de omni re ſcibili veritatem ac ſcientiam ſine difficultate et labore inue- „nire nos faciat“. In quibus verbis multum oſtentationis, parum autem vel nihil veritatis eſſe, ex iis, quae *libro Primo* huius tomi diximus, liquet: et ingenium Agrippae fumis vendendis aptiſſimum luculenter prodit. Retractauit tamen haec omnia AGRIPPA et ſolide atque accurate de arte Lulliana iudicauit in declamatione *de Vanitate ſcientiarum* [k], quod eius iudicium eo minus piget hic adducere, quo minus dubitandum, quin omnium optime de ea arte iudicare potuerit. Ita vero vir acerrimi ſenſus et liberrimi oris: „Inuenit Raymundus Lullus recentioribus tempori- „bus dialecticae haud abſimilem prodigioſam artem, per quam, tanquam „olim Gorgias Leontinus (qui primus in conuentu literatorum hominum „poſcere auſus eſt, qua de re quiſque audire vellet) de quouis ſubiecto „ſermone abunde quis valeat differere, atque inuenire quadam artificioſa „nominum ac verborum perturbatione, atque in vtramque partem de „omni ſermone curioſo hoc plusquam eleganti artificio garrula loquacita- „tis oſtentatione diſputare, neque vllum vincendi locum aliis relinquere, „et res minutiſſimas et puſillas in immenſum dilatare. Sed haec altius re- „petere non eſt neceſſe, nos ampla ſatis commentaria in hanc artem dedi- „mus alibi: verum nolo haec alicui fucum faciant, in artificio admodum „leui: quod etſi eisdem extollere viſi ſumus, tamen res ipſa palam ſe fa- „cit, vt opus non ſit, circa hanc magnopere depugnare. Hoc autem ad- „monere vos oportet, hanc artem ad pompam ingenii et doctrinae oſten- „tationem potius, quam ad comparandam eruditionem valere, ac longe „plus

i) Extat T. II. Opp. p. 315 ſeqq.

k) cap. 9. pag. 39.

„plus habere audaciae quam efficaciae. Esse praeterea totam ineruditam „et barbaram, nisi elegantiore quadam literatura adornetur". Quo nihil dici potuit verius, nihil accuratius pulchriusque.

Agrippa an scepticus?

§. XII. Huiusmodi autem censuris, quas vt in omnem eruditionem exercuit, ita in proprias quoque disciplinas seuerissime fecit, cum et iudicio esset maturior, et innumeris aduersitatibus animus magis esset subactus, atque pseudo-doctorum persecutionibus in omne doctrinae genus armaretur, meruit, vt ob librum *de Vanitate scientiarum* inter scepticismi fautores referretur, crederetur que artis nihil sciendi institutiones in ea declamatione dedisse. Haec ratio permouit celeberrimum REIMMANNVM [l], de patriae nostrae historia literata meritissimum, vt Agrippam inter Scepticismi cultores Germanos referret. Neque vero hodie demum illa opinio enata est, sed vbi vix liber prodiisset, Agrippae haec inuidiae conflandae caussa obiecta sunt, vt supra ipsis eius verbis relatum, cum historiam nascentis libelli exponeremus. Viderunt tamen passim viri docti, qui de eius pretio iudicarunt, et eruditionis elegantiam ingenii copiam, vimque quandam doctrinae iure quodam in eo extulerunt laudibus [m], seriam mentem non fuisse Agrippae, vt quod pagina prae se fert omnes scientias contemneret. Nobis illi omnium tutissime iudicare videntur, qui ad historiam nascentis declamationis, caussasque attendunt, quae Agrippam impulerunt, vt mordacissimam satyram ederet. Nempe, vt supra ex Agrippae supplicationibus et epistolis clarissime demonstratum, calamitatibus vndique tum oppressus et tantum non enecatus est. Spe enim sua frustratus, cum in aula imperatoris munere indiciarii id est historiographi et archiuarii esset auctus, stipendium autem promissum non numeraretur, priuilegioque Caesareo auctoritas et effectus esset nullus, ipsi autem Caesaris ministri naso eum ducerent, speque inani lactarent, vehementibus angustiis, aerisque alieni, inopiae, famisque aerumnis pressus est. Quas cum ex contemtu literarum literatorumque exortas crederet, vt suam libertatem, et, quae insigniter extollebat, merita, neglecta et contemta vlcisceretur, hanc commentationem vulgandam statuit. Eam iam in Gallia similem ob caussam conceperat, totus eius tractationis admiratione captus, vt ex epistola ad amicum [n] constat. Ast suppressam, ne crabrones irritaret, extorsit illi indignatio et miseria, ratus, ita et hostes posse in ruborem dari, et cum omnem eruditionis amplissimae apparatum in eam transtulisset, posse ex ea Caesarem intelligere, in quot et quantis illi vsui esse posset [o]. Hunc scopum fuisse Agrippae in eo libro edendo, ipse ad amicum quem habebat optimum Cantiunculam scripsit [p]: „Tandem cum nuper edidissem declamationem illam de Vanitate scientia- „rum atque excellentia verbi Dei, quam in hoc ipsum scripsi, partim vt

„segnio-

l) Hist. liter. Germ. P. III. p. 168 seqq.
m) Vid. praeter supra laudatos SORELLIVS de Perfect. hominis p. m. 342 seq.
n) L. IV. epist. 44. p. 821.
o) L. VII. epist. 21 p. 1024.
p) L. VII. epist. 35. p. 1060.

„segniora ingenia ad defendenda bonarum literarum studia excitarem, „partim vt monachis concionatoribus arguendorum in omni exercitii ge„nere vitiorum non frigida argumenta conferrem, illi beneficium hoc „meum ingrato pensantes animo, pariter omnes hostilitatem mihi indixe„runt". Palpauerunt quoque mox amici, quibus editum libellum transmiserat, scriptum eum esse, non ad contemnendas disciplinas ipsas, sed ad exagitandam castigandamque barbariem, quae tum late in Flandria regnabat, vt ex quadam amici epistola ad Agrippam [q], hac occasione scripta discimus. Ideo autem, cum acerbissimam esse medicinam viderent, monuerunt eum, vt caute ageret, ne eam, quam in praefatione aculeata, quam prologi galeati instar praemisit, sibi praedixerat inuidiam incurreret. Vnde nonnemo ad eum scripsit [r]: „Placuit in libro de V. S. δείνωσις et co„pia, nec video cur tantopere indignentur monachi. Vituperas malos, „ita laudas bonos, sed illi tantum amant laudari. Quod tum tibi suasi, „rursus suadeo, vtsi commode possis, extrices te ab ista contentione". Rectum itaque iudicium est, quod de hoc libello tulere doctissimi viri PETRVS DE VILLEMANDY [s], et Io. FR. BVDDEVS [t], esse eum satyram, qua superbiam pseudo-eruditorum tumoremque sophistarum dogmaticorum deprimere voluerit. Ipsique ERASMO [u], quamuis maiori copia, quam delectu ac dictione tumultuosa verius quam composita elaboratus liber visus sit, iudicatum tamen, in omni genere rerum eum vituperare mala, laudare bona. Ex his vero nullo negotio intelligi potest, satyram hanc Cynicam, (ita enim ipse appellauit) non ita iniuriam in philosophiam esse, vt Agrippa inter eius hostes referendus sit, licet non magnopere repugnare velimus CLAVDIO MINOI [x], iudicanti: *Agrippam cum in literas declamauerit, videre voluisse egregie literatum, quanquam tamen non minus apud sanos videatur aucupio vanitatis delectatus, quam otiose solers in vanitate artium insectanda.* Hoc enim non praeter rem Agrippae vitio verti, ex ipso eius de libello iudicio [y] constare potest. Ast quaecunque eius animi conditio eo, cum haec scriberet, tempore fuerit, certum tamen est, eum non philosophiam ipsam sed modo sectariam seruitutem; abususque ex philosophantium prauitate obortos iugulasse, et praecipue aduersariorum suorum inanes artes, strepitusque vacuos, ipsamque barbariem depexa dedisse, licet eum in finem argumentis Scepticorum vsus sit, et religionis obtentu atque verbi diuini extollendi praetextu in ipsas artes et scientias inuectus sit. Quam dicendi licentiam apud Erasmum ita excusauit, vt eum moneret, esse declamationem [z]. Quod iudicium ipsius libelli lectio abunde Lectori confirmabit, et innumeris eum docebit exemplis. Nam, vt vnum alterumque adiiciamus, ita

q) L. VI. epist. 9. p. 946.
r) L. VII. epist. 40 p. 1066.
s) Scepticism. debell. c. 4. p. 28.
t) Obseru. ad Hist. phil. c. 1. §. 10. p. 27.
u) Apud POPE-BLOVNT l. c. p. 530.
x) In Obseru. ad ALCIATI Emblemata p. 63.
y) L. IV. epist. 44. p. 821.
z) L. VI. epist. 36. p. 994.

ita dialecticam culpat [a], vt improbet, Peripateticos, *opinantes nihil stare aut sciri posse, nisi quod syllogizando probetur per demonstrationem, eam videlicet, quam depingit Aristoteles, qui tamen nunquam eam in dogmatibus suis obseruauit, cum omnes suas argumentationes ex praesuppositis ab eo deducantur, quem secuti omnes isti scientiarum pollicitatores, hactenus nullas aut paucissimas veras demonstrationes dederint, nedum in naturalibus, sed omnes deduxerint eas ex praeacceptis aut ab suo Aristotele, aut abs alio, qui illa prior dixerit, quorum auctoritatem seruent sibi pro principio demonstrationis.* Capite vero sequente sophisticam reprehensurus, totum Scholasticarum nugarum vultum viuis depingit coloribus, sic vt manibus palpes, eum aculeum in monachorum ventris et capitibus infixisse. Sanam quoque de Cabbala [b] tractationem instituit, satisque manifestum facit, accuratius se illius rationes pernouisse quam Picum, Reuchlinum, Georgium, Ricium similesque. Distinctione enim facta inter Cabbalam philosophicam siue cosmologicam et inter practicam, illam concedit, et a magia naturali nihil differre monet: hanc symbolicam theologiam esse notans, totam reiicit, fassus, se hanc artem multo labore aliquando scrutatum esse, at non nisi meram superstitionis rhapsodiam ac theurgicam quandam magiam agnouisse. Et simili ratione in aliis quoque philosophiae generibus et partibus versatur, et vbique sectas aggreditur. Vti autem eum argumentis Scepticorum ex comparatione *Capitis quinquagesimi de Principiis rerum naturalium* cum SEXTI EMPIRICI *libro tertio*, *Pyrrh. hyp.* [c] et *libro nono aduersus Mathematicos* [d] constare potest. Maxime vero nullibi Aristoteli parcit, quoniam non modo eius philosophiam minime probabat, sed et norat, ita altissimum vulnus in aduersariorum pectora posse adigi. Cuius si quis luculentum exemplum cupiat, illi *caput quinquagesimum quartum*, quod *de philosophia morali* agit, legendum est: vbi postquam vitia Aristoteli obiici solita recensuisset, addit: *Dignissimus profecto hodie Latinorum gymnasiorum doctor, et quem Colonienses mei theologi etiam diuis adnumerarent, librumque sub praelo euulgatum ederent, cui titulum facerent de salute Aristotelis, sed et alium versu et metro de vita et morte Aristotelis, quem theologica insuper glossa illustrarent, in cuius calce concedunt, Aristotelem sic fuisse Christi praecursorem in naturalibus, quemadmodum Ioannes Baptista in gratuitis* [e]. Plura in re clara cumulanda non sunt, ex his enim dicta amplissimam lucem capiunt, et, quae mens fuerit Agrippae in eo libro scribendo dispalescit. Vnde optamus, vt qui nouam libelli editionem meditantur [f], non modo integram exhibeant (malo enim consilio editores [ff] Lugdunenses nonnulla acerbiora expunxerunt, quos secutae sunt editiones aliae) sed et obseruationibus adiectis lucem nouam affundant, sicque librum reddant vtilissimum. Verum de Agrippa satis superque. Iam ad alios properandum est.

 §. XIII.

a) cap. 7. b) c. 47. c) S. 30. p. 135. d) S. 359. p. 619. e) Vid. quae diximus Tom. I. f) Prodiit, nisi fallimur, vltima Stettini 1714. ff) Vid. SCHELHORN. l. c.

Franciscus Patricius.

§. XIII. Adeo ſuſpectum et inuiſum ab eo tempore fuit Cabbalae nomen, quod Platoniſmo reſtituto aſſutum fuerat, vt vix cultorem ea philoſophia inueniret. Aliter itaque rem aggreſſus FRANCISCVS PATRICIVS, ineptas nugas Iudaeis reliquit, et Platonicam philoſophiam ex Graecis ſcriptoribus renouare conſtituit, cuius viri tanta fuit eruditionis claritas, vt eius memoria in hac noſtra tractatione merito renouanda ſit. Natus eſt Cliſſae, Illyrici vrbe, teſte THVANO [g], vnde Venetus audit IANO NICIO ERYTHRAEO [h], qui cum elogio decorauit. Editum eſſe in lucem anno MDXXIX, ex ſubſcriptione imagini eius adiecta colligimus, in qua anno ſalutis MDLXXX. aetatis quinquageſimum primum attigiſſe dicitur [i]. Puer adhuc ita optimarum artium diſciplinarumque elementis imbutus eſt, vt iudicio paulo maturior in Graecae Latinaeque literaturae ſtudio inque philoſophicis diſciplinis ſupra modum proficeret. Sufflaminaſſet autem eius curſum aduerſi fati iniquitas, niſi impedimenta omnia ingenii excellentiſſimi felicitas ſuperauiſſet. Ipſo enim auctore [k] conſtat, *fati vim quandam eum nouem annorum puerum ad virilem vsque aetatem peregrinationibus continuis terra marique exercuiſſe, atque per Dalmatiam*, quae ipſi patria fuit, *per Graeciam, per Aſiam, ac demum per Hiſpaniam atque Galliam iactaſſe.* Nec cum integram aetatem attigiſſet, tranquillius Muſis vacare illi licuit: qua de re acerbe conqueritur, „ſe Cypri optimam aetatis „ſuae partem philoſophiaeque ſtudiis aptiſſimam alienis commodis inſudando, ſuis abutendo plusquam ſeptennio miſere contriuiſſe: aſſidue „enim fatigatum fuiſſe, vt opibus alienis fabrefaciendis incumberet, res „ſuas omnes praetermitteret, philoſophiae ſtudia, delicias ſuas penitus „omitteret, non ſemel vitae periculum ſubiret". Quam fortunarum ſuarum euerſionem et fati iniquitatem alibi quoque [l] deplorat, teſtatus „ſe peſſum Cyprico bello datum, peſſimorumque hominum ingratitu„dine, fraudibus, inſidiisque agitatum, perque multos annos fortunae „aduerſiſſimae fluctibus actum, pauperie quoque preſſum, et dum aliena „commoda curaret, ſua non curaret, continuis itineribus terra marique „exercitum Cypricа clade oppreſſum, atque ingratiſſimorum peſſimo„rumque hominum fraudibus inſidiisque circumuentum fuiſſe". Et ſuccubuiſſet forte fortunae aduerſae perſecutionibus, niſi errantem et luctantem reuocaſſet, et Venetias velut in portum reduxiſſet Philippus Mocenigus, Cypriorum archiepiſcopus, vir omni doctrinarum virtutumque genere ornatiſſimus [m]. Ex eo enim tempore paulo tranquillius Muſis vacare, et ingenii diuitias explicare potuit. Cum eodem vero Mocenigo Patauium profectus eſt, exoptatiſſimo conſilio et laetiſſimo euentu. Narrat enim ipſe, „Ibi ſe ad vetera ſua ſtudia ſe reuocauiſſe, illis totum „ſe reddidiſſe, veteres cogitationes reſumſiſſe: cum Zacharia Mocenigo „ſtudia

g) Hiſtor. L. CXIX. p. 817.
h) Pinacothec. I. p. 203.
i) Conf. BAYLE Dict. T. III. art. Patrice p. 621.
k) Dedic. Tom. I et IV. Diſcuſſ. Peripatet.
l) Dedic. T. II. D. P.
m) loc. cit. Tom. I.

„ſtudia philoſophiae in gymnaſio Patauino proſequenti de iis multoties „contuliſſe, eaque adiuuiſſe, quaeque is a Federico Pendaſio et Octauio „Amaltheo audiuiſſet, ex ſuo penu auxiſſe, et Ariſtotelicae philoſophiae „culturam exarata in Ariſtotelicae philoſophiae hiſtoriam introductione „promouiſſe; abreptum autem in Hiſpanias, conſumto ſemeſtri. Venetias reuerſum coeptam operam continuiſſe, telamque, quam exorſus „erat, reſumſiſſe". Ex quibus eius verbis manifeſtum eſt, errare Erythraeum [n] et Crassum [o], qui in Patauino gymnaſio publica auctoritate Patricium docuiſſe contendunt, negante id P. Bayle [p], priuata enim docendi licentia tantum fuiſſe gauiſum ex dictis conſtat. Neque vero ſic quoque fati aduerſitatem effugere, et fortunae iram emollire potuit, vbique enim ſe calamitatibus vexatum fuiſſe conqueritur. Tandem ad amicos veteres Mutinenſes confugit, et in eorum aedibus aſylum aliquod inuenit [q]. Laudat inter eos Alexandrum Baranzonum, ac Tarquiniam Molziam, ſingularem totius ſeculi foeminam, apud quos primum reſederat, poſtquam ex marinis et fortunae fluctibus in hunc portum eſſet deuectus. Eo in loco ſtudiis ſuis ſe reddidit, et ſcripta a ſe iam olim quaedam in manus reſumſit, quantumque potuit poliuit. Maxime vero in exornando philoſophia animo laudatae foeminae tempus terendo, iucundiſſimam otia fallendi recteque collocandi occaſionem nactus eſt. Valde hanc mulierem extollit Patricius [r], eo quod non modo Hetruſcam linguam, ſed Latinam et Graecam optime calleat, et tum hiſtoricos atque oratores, tum philoſophos, Platonemque ipſum, quin et Pindarum et poëtas quoslibet, ſine haeſitatione vlla et legat, et intelligat, idque ipſo praelegente tribus menſibus didicerit. Teſtatur quoque eam logicas ſpinas omnes demetiſſe, moralem philoſophiam Plutarchicam, Ariſtotelicam, Platonicam ebibiſſe, magnos profectus in phyſiologia feciſſe, theologiam catholicam toto pectore hauſiſſe; muſicam omnis generis ad ſtuporem artificum quoque tenere &c. Eo itaque loco fortuna, quae tergum hactenus verterat, vultum oſtendere fauentiorem coepit: ob eruditionem enim, quam elegantiſſimam demonſtrabat, ab Antonio Montecatino, celeberrimi nominis philoſopho duci Ateſtino Alphonſo II. commendatus eſt, eo euentu, vt in gymnaſio Ferrarienſi Platonicam philoſophiam publice profiteri iuberetur [s]. Quod Peripateticum philoſophum ſua commendatione promouiſſe effeciſſeque, magnopere mirandum non eſt. Eo enim tempore ſyncretiſmum, interque Platonem et Ariſtotelem concordiam meditabantur multi philoſophi in Italia viuentes, quam cum ſe promouere poſſe prae ſe ferret Patricius, vt ex *Dedicatione tomi ſecundi Diſcuſſionum Peripateticarum* diſcimus, non potuit non Montecatino gratiſſima eſſe Patricii eruditio. Ab eo tempore vbique inclaruit eius doctrina, ipſeque viris ſummis maximopere com-

n) loc. cit. p. 205.
o) Elog. viror. doct. T. I. p. 62. p) loc. cit.
q) Vid. Dedic. T. III. et IV. Diſc. Perip.
r) loc. cit.
s) Docuit autem Patricius philoſophiam in gymnaſio Ferrarienſi annos ſeptendecim.

commendatus eſt. Inter quos cum Clemens VIII, P. M. eius opera, antequam ſedi Romanae eſſet admotus, vſus eſſet, tiara pontificali redimitus eum ob ſingularem eruditionem Romam vocauit, et inſigni ſtipendio auctum publice philoſophiam docere iuſſit [ſ]. Neque defuit opinioni atque expectationi ſummi pontificis Patricii diligentia atque ſtudiorum excellentia; vix enim Romae pedem fixerat, cum editis *Parallelis militaribus* oſtenderet, quantis doctrinae opibus polleret, quaeque ab eo expectanda eſſent. Quae poſtea quoque editis immortalis famae operibus luculenter confirmauit. In qua ſtatione laborantem et commoda orbis literarii promouentem mors oppreſſit anno MDXCVII, VIII id. Febr. aetatis LXVII. Statura corporis breuis neque ita venuſta cum ei a natura contigiſſet [ſſ], animi magis et virtutis doctrinaeque mole, quam corporis illuſtris et honoratus extitit. Maxima enim illi inerat vis ingenii, et inſolita iudicandi acies, incredibilis lectionis copia ſuffulta, dicendique ornatu commendata, ita vt meruerit inter ſummos Italiae viros, doctrina illuſtres numerari; vt ex locis eruditiſſimorum virorum conſtat, quae collegerunt THOM. POPE-BLOVNT [t], ANTONIVS TEISSIERIVS [u], et IO. FABRICIVS [v], quibus L. CRASSVS [w], HYAC. GIMMA [x], et RICH. SIMONIVS [y], addi poſſunt, quorum verba breuitatis cauſſa praetermittimus. Vnus ERYTHRAEVS ſufficiet, qui, licet haud patienter ferre potuerit, quod Ariſtotelem Patricius dictis lacerauerit, eiusque philoſophiam contemſerit, quanta tamen eius eruditio et ingenii acumen fuerint, magnificis verbis depraedicauit. Teſtis tamen omnium optimus et fide digniſſimus erit, ſcriptorum Patricii lectio, in quibus dubium eſt, vtrum magis extollenda ſit iudicandi acies, in detegendis innumeris aliorum, veterum pariter et recentiorum, erroribus demonſtrata, an ingenii foecunditas, quae tot nouis cogitationibus fouendis, poliendis, apteque et eleganter vniendis, vt in veterum locum ſurrogari poſſent, ſuffecit, an lectio infinita per omnis aetatis ſcriptores, maxime Graecos diffuſa; an laboris patientia, in difficillimo argumento nullis difficultatibus exhauſta, an animus fortis erectus, magnusque praeiudicii auctoritatis contemtor? quae omnia in eius ſcriptis, non ex turbidis lacunis, ſed ex ipſis veterum fontibus deriuata, diligens lector deprehendet. At haec omnia noſtro quidem iudicio ſuperat, et admirationem merito meretur, quod in tam vario et depreſſo vitae genere, quo diu iactatus eſt, inter tot itinera, et negotia a ſtudiis aliena, inter tot calamitates, aerumnas, paupertatem, et perſecutiones totus quotidie diſtractus, disiectus, et quaſſatus, ad eum tamen doctrinae apicem pertingere, et tot veritatibus detegendis, tot nouis excogitandis, poli-

ſ) THVANVS l. c. male Clemens II. vocatur in IO. FABRICII Hiſt. Bibl. ſuae T. V. p. 497.

ſſ) ERYTHRAEVS l. c.

t) Cenſur. celebr. auctor. p. 797.

u) Elog. T. IV. p. 218.

v) loc. cit.

w) loc. cit.

x) Idea della Storia letterata d'Italia T. II. c. 39. art. 4. §. 7.

y) Bibliotheque choiſie p. 166.

poliendis, ornandis, tot veteribus magna eruditionis copia configendis suffecerit. Dolendum autem ingenio excellentissimo doctrinaeque elegantia illustri parem animi rectitudinem, voluntatisque bonitatem non respondisse. Cum enim sua bona nosset, et intelligeret, multos se doctrina superare atque ingenio, exorta inde ambitio, quae acerbum contradicendi et ab omnium opinionibus, interdum praeter rem discedendi studium peperit. Quae cum in eius animo altas radices egissent, inuidia et aemulatio virum doctissimum in aduersum egere, patique is aliorum, quam ex eruditionis meritis capiebant, gloriam non potuit; vnde tot contradicentis lites, tot cum viris doctis reciprocatae controuersiae exortae, tot illi inimici atque aduersarii excitati sunt. Perpetuas enim teste ERYTHRAEO [z] habuit cum Theodoro Angelutio, philosopho ac medico Patauino, de naturali philosophia, et cum Iacobo Mazzano, de ea, quae est de moribus, controuersias, vt ex libris apparet, quibus tanquam armis inter se decertarunt. Tantum autem propriarum hypothesium assertione odium incurrit, vt coactus fuerit paulo ante mortem nonnullas retractare. Quibus tamen non obstantibus fatendum est, habitasse in breuis staturae corpore ingentem spiritum, et ingenii alacritatem summam cum eruditione insolita coniunctam, inter praestantissimos suae aetatis scriptores locum illi fuisse. Licet autem a philosophis Peripateticis fortunae fluctibus ereptus et in tuto collocatus esset, et initio quoque syncretismum Platonico-Aristotelicum finxisset, totus tamen postea alius et diuersus Vatiniano prosecutus est Aristotelem odio, quaeque ad simulandam inter Platonem et Aristotelem concordiam congesserat, et scripserat, ad eum euertendum conuertit. Nihil nos Patricio tribuere, et falsitatem hanc animi non ex mera suspicione reprehendere, *Discussionum Peripateticarum* opus egregium, doctum, varium, luculentum, sed inuidia odioque in Aristotelem plenum satis superque probat. Eius initia susceperat ad iuuandum philosophiae Aristotelicae studium, in gratiam Zachariae Mocenigi, et in hunc finem *Tomo primo* ea omnia congesserat, quae ad historiam Aristotelicae philosophiae pertinebant, et Stagiritae vitam, mores, libros, auditores, sectatores, expositores, interpretes, sectas, philosophandi rationem illustrare poterant. *Tomo* autem *secundo*, tum edito, cum Antonii Montecatini commendatione gymnasio Ferrariensi doctor esset datus, et se ab eo Aristotelica dogmata viua voce docente veluti ab oraculo profecta et suscipere et suspicere profiteretur, Aristotelis et veterum philosophorum concordiam demonstrare magno molimine satagebat. Id studium serium sibi esse in *Dedicatione ad Montecatinum* asseuerauit, iactans, *post Concordiam inter Platonem et Aristotelem a Porphyrio, Simplicio, Boëthio, et nuper a Pico et Francisco Vi-*

z) l. c. Displicuit quoque multis censura acrior in Tarquinii Tassonis Hierosolymas, vid. TEISSIER. l. c. p. 320. MENAGE Obseru. sur l'Amintas p. 189.

Vicomercato frustra vel promissam vel tentatam susceptamque, se ad hanc rem incubuisse, et Aristotelem non solum cum Platone, sed etiam cum vetustiorum multis, quantum fieri potuerit, concordem esse ostendisse. Ast fefellisse Patricium hac larua Peripateticos, et reapse nihil aliud simulata ista concordiae demonstratione agere voluisse, quam vt Aristotelem plagiarium et insanum veterum exscriptorem atque consarcinatorem sisteret, et ipsa huius *Tomi secundi* lectio, et *tertii* argumentum clarissime prodit. In eo enim totus est, vt demonstret, quaecunque bene recteque, immo nonnunquam perperam ab Aristotele dicta sint, ea illum a veteribus accepisse, e. g. praedicamentorum denarium debere Archytae &c. In hoc autem, cum fortuna eius altiores radices egisset, totus eius vultus mutatus est, prolixa tractatione enim Aristotelis et veterum philosophorum discordiam demonstrare connisus, ostendit, Stagiritam a quatuor theologis Xenophane, Parmenide, Zenone et Melisso recessisse, idem diuortium fecisse ab Empedocle, Anaxagora, Democrito, et imprimis Pythagoreis Platonique se opposuisse, magnamque esse inter Platonicam et Aristotelicam dialecticam discordiam, quod ex dogmate illo decantatissimo in schola Platonis, de ideis erudita commentatione demonstrat. Quae omnia ita excutit, vt non modo dissensum luculenter ostendat, sed et partes philosophorum contra Aristotelem magna doctrina et callido consilio tueatur. Et ne vllo pacto Aristoteli pepercisse, vel simulato isto syncretismo eius partes adiuuisse videretur, *Tomo quarto* acerrimam censuram adhibuit, in philosophiam naturalem Aristotelis, eamque miris modis depexam dedit. In qua tractatione, quae, cum seorsim singuli tomi prodiissent, a Basileensibus laudabili consilio iunctim edita est †, fatemur egregiam enitere Patricii doctrinam, ingenii elegantiam prorsus admirabilem, et, quod primo loco ponendum est, insolitam veteris philosophiae cognitionem, cuius ope nos Peripateticae disciplinae historiae multoties lucem attulisse, grati suis locis professi sumus. Ast displicuisse eam non modo Aristotelis cultoribus et sectatoribus, et grauem inuidiam suo auctori concitasse, id quod indignatio ERYTHRAEI*, IONSII[a] aliorumque ex hoc genere scriptorum testatur, sed scriptoris quoque boni et accurati et a partium studio alieni officium, eum non impleuisse, fides assertionum et testimonia veterum saepe numero aut deprauata aut falso adducta, et scopum non ferientia demonstrant, id quod tot exemplis in historia Aristotelis planum fecimus, vt nouis hoc loco opus haud sit. Incaute itaque egerunt et praecipitanter, qui, vt quoduis contumeliae genus in Aristotelem coaceruarent, Patricium sine examine exscripserunt. Et haec quoque caussa est, cur HERM. CONRINGIUS[b], Patricio multae quidem lectionis et doctrinae variae laudem concesserit, at exquisitam tamen iudicii acrimoniam dene-

†) 1581. fol. *) loc. cit.

a) De Script. Hist. phil. L. III. c. 20. p. 311. add. MORHOF. Polyhist. T. II. L. II. P. I. c. 14. §. 1. p. 239 seq. L. I. c. 8. §. 3. p. 45. cuius verba Ionsio substituit nouus eius editor DORNIVS.

b) De Hermetica medicina c. 14. p. m. 155.

denegauerit: quod tamen minus videtur in culpa fuiſſe, quam contradicendi ſtudium, quod eum coëgit, Ariſtotelicam philoſophiam tam indignis modis proſcribere. Iudicio enim valuiſſe, ſcripta eius ſatis produnt, at praeiudiciis occupatus, rectum vbique verumque videre non potuit. Vnde attentione in eius lectione vtendum, qua ſi quis acceſſerit, vtiliſſimi eſſe poſſunt Patricii labores in philoſophiae hiſtoria. Neque tamen impedire ſe paſſus eſt odium, quod in Peripateticam philoſophiam fouebat, quo minus *Commentarium Graecum* Philoponi *in Metaphyſicam Ariſtotelis* e tenebris erueret, et *in Latinum a ſe conuerſum* emitteret [c]; forte, quod Philoponum, vt tota eclectica ſchola Ariſtotelicam theologiam habitu Platonico comſiſſe crederet. Ipſam enim, quae in Lyceo perſonuit, diſciplinam adeo peroſus deteſtabatur, vt, cum nouam ſuam de vniuerſis philoſophiam Gregorio XIV, P. M. nuncuparet, ſummum eccleſiae Romanae praeſulem cohortaretur, vt proſcripta ex omnibus ditionis ſuae et Romae praeſertim ac reliquis Chriſtiani orbis gymnaſiis coenobiisque Ariſtotelica philoſophia velut impia et profana, Platonicam praelegi iuberet. Cuius rei ſpecimen ipſum, valde memorabile exhibet Io. LAVNOIVS [d], qui videndus. Quantum autem Ariſtotelicam philoſophiam depreſſit, tantum Platonicam extulit, cuius vtriusque rationem dedit in libello, cui titulum fecit: *Ariſtoteles exotericus*, in quo latiſſime demonſtrare ſategit, quam aduerſa ſit Chriſtianae pietati et doctrinae Ariſtotelis philoſophia exoterica, amica vero et conueniens myſtica, quam ex ore Platonis hauſit, quoniam haud multum a fide Catholica diſcrepet. Quod vt probet, XLIII capita adducit, in quibus Platonem amice cum ſacris reuelationis doctrinis conſpirare, Ariſtotelem diſſonare, et impie diſſentire contendit. Merentur ea integra legi, quoniam ex iis ſatis luculenter diſcitur, qualem ſibi philoſophiam Platonicam praepoſuerit excolendam: at hic adduci ob inſtituti rationem non poſſunt. Integra adduxit Io. LAVNOIVS [e], qui legendus. Elegiſſe autem ſibi non philoſophiam Platonicam veterem Patricium, ſed eam, quae Alexandriae recocta, mutata et adulterata eſt, ex *Decimo capite* patet, quo Platoni tribuit: Deum mundum feciſſe ex nihilo, quia ex nulla materia praecedente, quam et ipſe creauerit; Etſi enim ad Timaeum prouocat, notum tamen ex iis, quae ſuo loco diximus, nihil tale, ſed contrarium in Timaeo Platonis aſſeri, hancque demum mentem Alexandrinos Platonicos magiſtro affinxiſſe, vt propius ad religionis Chriſtianae placita accederet. Immo eo vsque progreditur vir doctus, et qui ea, qua pollebat, eruditione et iudicio inſtructus, rectiora videre potuiſſet, niſi Platonicorum auctoritas eum in transuerſum rapuiſſet, vt credat, a Platone Chriſtum praedictum, et reſurrectionem mortuorum aſſertam eſſe &c. Quae luculenter teſtantur, quantum Patricius Platonicam Alexandrinae ſcholae philoſophiam deperierit. Valde vero inepta, quae virum eruditiſſimum faſcinauit, opinio Platonem cum ſacris

 valde

c) ERYTHRAEVS l. c. d) De Fortuna Ariſtotelis c. XIV. p. 281. e) loc. cit. pag. 283.

valde concordare, in perquirenda vera Platonis mente illi obfuit. Ea enim occupatus perſuaderi ſibi paſſus eſt, foetus adulterinos, quos Hermeti Triſmegiſto, Orpheo, Zoroaſtri, ipſique Ariſtoteli ſuppoſuit audax impoſtorum Alexandrinae Scholae cohors, eſſe genuina vetuſtatis monumenta; vnde magno labore λείψανα oraculorum Zoroaſtris ex ſcriptis Platonicorum recentiorum collegit, vnoque faſce edidit, et, quae Hermeti Triſmegiſto tribuuntur, *Poemandrum*, *ſermonem ſacrum*, *clauem*, *ſermonem ad filium*, *ſermonem ad Aſclepium*, *Mineruam mundi* et alia huius generis vulgauit [f], de quibus cum *Tomo primo*, quantum ſatis eſt, dixerimus, ad eum locum Lectorem breuitatis cauſſa remittimus [g]. Sed et Ariſtotelis *Philoſophiam myſticam* ſiue *Aegyptiacam*, eiusdem furfuris ſcriptum ideo publicauit, vt oſtenderet, arcanam Ariſtotelis philoſophiam cum iſta philoſophia Platonica ipſaque Chriſtiana concordare. Neque tamen iſtas veterum lacinias ex tenebris protraxiſſe contentus, nouam ipſe philoſophiam Platonicis inſtructam principiis meditatus eſt, eamque auctam iſtis, quos recenſuimus libellis Platonicis edidit Ferrariae [h]. Dabimus integrum libri ſatis magni titulum, cum adeo rarus ſit et carus, vt SÖRELLVS [i] ſcribat, eius pretio bibliothecam quandam paruam poſſe coëmi. Eſt vero hic: „Noua de vniuerſis philoſophia, libris L. compre„henſa, in qua Ariſtotelica methodo non per motum ſed per lucem et lu„mina ad primam cauſſam aſcenditur; deinde noua quadam ac peculiari „methodo Platonica rerum vniuerſitas a Deo deducitur. Auctore Fran„ciſco Patricio, philoſopho eminentiſſimo, et in celeberrimo Romano „gymnaſio ſumma cum laude eandem philoſophiam publice interpretante. „Quibus poſtremo ſunt adiecta Zoroaſtris oracula CCCXX, ex Platonicis „collecta, Hermetis Triſmegiſti libelli et fragmenta, quotcunque repe„riuntur, ordine ſcientifico diſpoſita; Aſclepii diſcipuli tres libelli, my„ſtica Aegyptiorum a Platone dictata, ab Ariſtotele excepta et perſcripta „philoſophia. Platonicorum dialogorum nouus penitus a Franciſco Patri„cio inuentus ordo ſcientificus: capita demum multa, in quibus Plato „concors, Ariſtoteles vero catholicae fidei aduerſarius oſtenditur“. Noua in hoc opere nonnulla attulit Patricius, ſed mutuum ſumta a Bernardino Teleſio. Is enim cum eodem tempore Parmenidea principia reuocaſſet, nouumque illis de rebus naturalibus doctrinae ſyſtema inaedificaſſet, adeo eius philoſophia Patricio placuit, vt nullus cunctaretur, eam veterum doctrinae praeferre. Multa tamen cum monenda haberet, ea parario amico quodam communi cum Teleſio communicauit, qui ea occaſione ſuam philoſophiam emendauit, illuſtrauit et auxit [k]. Patricius autem luminibus Teleſianis vſus nouum ſyſtema ſuum ita inſtruxit, vt

poſitis

f) Subiuncta ſunt haec ſcripta Philoſophiae de vniuerſis, quae cum 1591. prodierat, falſum eſt, quod in editione Hamburgi 1593. 12. a Ranzouio edita dicitur, primo ea tunc comparuiſſe.

g) Conf. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. I. p. 48. Vol. II. p. 168.

h) 1591. repetita editio Venet. 1593.

i) De Perfect. hominis p. m. 517.

k) Vid. B. Io. G. LOTTERI vita Teleſii p. 56. 57. 61.

poſitis cum illo calore et frigore rerum omnium materialium principiis, tria illis alia adderet, lucem, ſpatium et fluorem, velut principia oberrantia, Platonica vero Parmenideis miſcendo, nouaque veteribus aſſuendo multa confunderet, et verius obſcuraret, quam illuſtraret. Multa ibi oppoſita Ariſtoteli, negata coeli rotunditas et orbes, eorumque denſitas et tenuitas, exploſus ignis ſublunaris et quatuor corporum qualitates. Dum autem audacius in vetera inuehitur, et tamen ad eorum conſenſum prouocat, ſua magis, recte iudicante MORHOFIO [l], intricauit dogmata, quam ipſe Teleſius, et nebulas aliquas Platonicas potius captauit, quam rei veritatem ſectatus eſt. Prolixe itaque eius philoſophiae ſummam deſcribere, haud opus eſt, cum ex dictis ſatis conſtet, parum, quod eruditione ſua dignum nouumque ſit, praeter Teleſiana, quae in ſequenti capite delineabimus, et Platonica eum attuliſſe. Elegantem vero naturalis diſciplinae ſecundum Patricium delineationem deſideranti faciet ſatis SORELLI diligentia [m]. Pauciſſima nos, ne plane ἀσύμβολοι abeamus, hic exhibemus, eo redeuntia; nihil eſſe ante vnum, et ex vno omnia progredi habereque ortum: illud eſſe vnicum et perfecte bonum, nempe Deum, rerum omnium principium ipſumque bonum. Porro a primis monadibus reliquas oriri, a monadibus eſſentias, ab eſſentiis vitas, a vitis intellectus, ab intellectibus ſpiritus, a ſpiritibus diuerſas naturas, a naturis proprietates, a proprietatibus ſpecies, a ſpeciebus corpora. Quam rerum oriundarum ſeriem a Pythagoreis et Platonicis deſumſit, et ita principiis Parmenideo-Teleſianis attemperauit, vt diceret, res omnes eſſe in ſpatio, calore et luce. Sed et reliqua quoque, quae paſſim occurrunt, a Platonicis et Teleſio transſumta ſunt: eſſe aſcenſum et reditum ad Deum finem philoſophiae, initia cognitionis ſumenda eſſe a ſenſibus, imprimis a luce, mediante luce coeleſti, quae DEI imago ſit, aſcendere nos ad lucem primigeniam; lucem omnibus miſceri, omnia viuificare et formare; hincque lucidis corporibus ſuam eſſe claritatem, qua obſcura careant, quia lux ad fundum penetrare nequeat. Eſſe praeter et ante ſolem aliam lucem incorpoream, ſolique et aſtris ineſſe calorem, non vero coelis, quae corpora ſint ſimplicia, omnem ignem natura ſua lucere, nec ignem ſine luce eſſe, eſſe coelum aethereum fluorem, a quo reliqua dependeant. Recte de his omnibus pronunciauit SORELLVS, res vel vulgares, vel a Platonicis deſumtas et Teleſianis luminibus illuſtratas, nouis vero vocabulis veſtitas pro nouis veritatibus Patricium vendere, et obſcuris verbis myſteria ſine cauſſa crepare, miſcere ea quae rebus tantum accidunt, non vero principia ſunt; et obſcuris nominibus, v.g. panarchia, pancoſmia, panaugia, panpſychia, tractationi praefixis fumos vendere: Dignum tamen eſſe, qui legatur, eo quod multos errores veterum haud infeliciter refutauerit. Ex his vero, quae ſtrictim paucisque de naturali philoſophia Patricii diximus, iudicari poteſt, vtrum verum ſit, quod nonnullis viſum [n], praecurſorem Gaſſendi et Carteſii

l) l. c. T. II. L. I. c. 14. p. 239. m) loc. cit. p. m. 421. n) CRASSVS l. c. TEISSIER. l. c.

teſti Patricium fuiſſe? ab vtriusque enim ſyſtemate Patricii phyſica longe abeſt, nec praeſtare volumus, quod V. C. Nic. Comnenvs Papadopoli [o] contendit, Gaſſendum tela in Ariſtotelicos ex pharetra Patricii vibraſſe; licet hoc plerique fuerint, qui poſt Patricium in Ariſtotelem, etiam noſtro tempore, inſurrexerunt. In reliquis, quas diligenter excoluit vir eruditiſſimus diſciplinis nouatorem egit [p], nouam enim geometriam, rhetoricam et poëticam condidit, viris doctis paſſim valde probatas [q]. Quemadmodum *Parallela militaria* eius ob eximiam veteris literaturae copiam tantopere placuerunt, vt a multis exſcriberentur [r], id quod dudum obſeruatum Scaligero, *alios, qui hoc ſtudium tractarunt, ad verbum eum ſequi, tamen eius nomen ne ſemel quidem memorare.* Quibus verbis pungere videtur Iuſtum Lipſium, in eodem ſtadio currentem [s]. Tacemus libellum eius *de ſcribenda Hiſtoria*, et *Commentarium in Polybium*, teſtes eruditionis eius. Non confundendus noſter cum Franciſco Patricio, epiſcopo Caietano, Senenſi, libris *de Regno et regis inſtitutione*, et *de optima Reipublicae gubernatione* claro [ſ]. Is enim integro ſeculo vetuſtior anno MCCCCXLVII Senis capite plexus eſt [ſſ]. Veriſimile tamen noſtrum ex eadem familia progenitum fuiſſe, nam ad Senenſes origines ſuas retulit.

Platonici ſeculo XVII.

§. XIV. Non tam laeta Platonicae philoſophiae fortuna ſeculo XVII fuit: in eo enim coeperunt paſſim viri docti imaginaria principia, quibus naturalis philoſophia a plerisque ſectariis philoſophis hactenus repleta erat abiicere, et metaphyſicis ſpeculationibus phyſica experimenta deductasque ex naturali fonte regulas ſubſtituere. Celebritas Platonis tamen nonnullis perſuaſit, vt in eius caſtris militarent, ita tamen, vt eius ſyſtema integrum non reciperent, ſed vel cum Ariſtotele ſuisque placitis coniungerent, vel ad doctrinam eccleſiae effingerent. Vnus Henricus Morus Platonico-Pythagoream philoſophiam cum Cabbaliſtica copulauit et tradidit, cum huius facies paulo melius, quam ante id tempus, innotuiſſet. Verum dicemus de eo in ſequentibus ex inſtituto. Inter Germanos dogma de ideis, quod eſſe caput atque cardinem Platonicae philoſophiae *Tomo primo* demonſtrauimus, a Platone mutuatus eſt, illique comto, ornato et cum Ariſtotelicis formis in concordiam ire iuſſo nouum doctrinae naturalis ſyſtema inaedificauit IOANNES MARCVS MARCI a KRONLAND philoſophiae ac medicinae doctor, eiusdemque facultatis medicae in vniuerſitate Pragenſi profeſſor ſenior, ac phyſicus regni Bohemiae, vir doctus et ſubtilis, et praeter philoſophiae notitiam, linguas quoque Hebraicam, Syriacam, Graecam doctus, qui humanae natu-

Ioannes Marcus Marci.

o) Hiſt. gymnaſ. Patauini T. II. L. II. c. 35. n. 212. p. 258.
p) Vid. Obſ. Hal. T. VI. Obſ. 15.
q) Teissier l. c. Morhof. l. c. T. I. L. VI. c. 1. §. 12. p. 947.
r) Erythraevs l. c. Teissier p. 323.
s) Conf. Lex. Hiſt. vniu. T. III. art. Patricius p. 817. edit. Baſil.
ſ) Vid. Bayle l. c. not. A.
ſſ) Confuderunt vtrumque Koenig. in Bibl. Dornivs ad Ionſium L. III c. 25. §. 1. p. 138. Io. Fabric. Hiſt. Bibl. ſuae l. c.

naturae debitum persoluit anno salutis MDCLXVII, aetatis LXXII. Is cum naturalem philosophiam qualitatum occultarum principiis nec claris nec certis fluctuare magis et incertissimam reddi, quam ad legitimam metam deduci cerneret, clariora et paulo verisimiliora illis substituere, et quid per istas qualitates occultas intelligendum sit, quid de specificis et totius substantiae qualitatibus statuendum, declarare constituit. Totam tamen earum cateruam explicare cum prolixius opus esset, quam ipse sibi definiuerat, eam tantum partem sibi illustrandam sumsit, quae in virtutem plasticam, seu seminalem, inquirit. Quam vt luce illustriori donaret, ad idearum hypothesin confugit, earumque ad formandas res naturales ad materiam concursum peculiari libro explicuit, hoc inscripto titulo: *Idearum operatricium idea, siue detectio et hypothesis illius occultae virtutis, quae semina foecunda et ex iisdem corpora organica producit* [t]. Hoc philosophiae nouae specimen, cum multos ideae nomine inusitato in scholis physicorum offenderet, et idearum Platonicarum hypothesis cum iis commisceretur, suas Iunones suosque angues sensit. Ipse sane auctor conqueritur [u], *multos cum legerent, obtrectationem pro fine habuisse, aut per saltum ea, quae carpere possent, more canum ex Nilo lambisse; alios quamuis bene affecti legerent, assequi non valuisse. Placuisse tamen viris summis illam hypothesin* ipse testimoniis nonnullis roborat. Nouo itaque commentario eam illustrare aggressus, dum de eo cogitat, prodiit Helmontius, miro euentu Aristotelica et Galenica physicorum dogmata proculcans. Cuius philosophiam cum nouam, crudam, et insolentem esse cerneret Marcus, eam, a principe quodam viro examinare iussus, vbi ideas quoque seminales et operatrices introductas vidit, necessarium tandem aliquando esse putauit, suam de his ideis, quam Hippocraticis et Aristotelicis placitis viciniorem iudicabat, opinionem latius explicare, et qua ratione mediantibus istis ideis seminalibus mundus ex chao euolui coeperit, quemque partes singulares in ea euolutione ordinem, nexum mutuumque consensum habeant, exponere. Edidit itaque *philosophiam veterem restitutam, in qua de mutationibus, quae in vniuerso sunt, de partium vniuersi constitutione, de statu hominis secundum naturam, et praeternaturam, et de curatione morborum libris quinque* agit [v]; qui liber post auctoris fata ob exemplaria distracta, denuo recusus est [w]. Non patiuntur limites tractationis nostrae, vt totum philosophiae huius naturalis typum hic sistamus, paucis tamen summam eius indicabimus, vt constet, quid a Platone acceperit, quid Aristoteli formas siue ideas materiae immersas statuenti concesserit, in quibus cum Helmontio senserit. Multa enim in eo libro sunt, quibus Aristotelicorum et Scholasticorum placita oppugnauit, et imprimis Arriagae systema refutauit. Nempe explosa materia prima Peripateticorum et Scholasticorum, vnum tantum principium cum Parmenide et Melisso assumit, nempe quoad essentiam, et en-

t) Pragae 1635. 4. u) In Praef. libri laudandi. v) Pragae 1662. 4. w) Francof. 1671. 4.

et entitatem, quod et caussa sit accidentium, et subiectum quod recipiat, idque materiae primae surrogat. Quamuis autem hoc meram hypothesin sapiat, non reiiciendum tamen putat, eo quod doctrina ex hypothesi non mereatur reprehensionem, si ea quae huic nituntur, sibi cohaereant. Formam vero substantialem esse fassus, actum eam esse definit compositi physici seu corporis naturalis, prout per animam idem constituitur in esse corporis magis perfecti, hoc est, organici potestate vitam habentis: has formas substantiales esse, ait, vnam entitatem simplicem, differre tamen a se per eam species; nihil vero anima destitui, neque aliquid de nouo fieri, sed omnia ab illa entitate, quae nihil est actu eorum, quae sunt, potestate vero omnia, prouenire. His principiis generalissimis, quae, quo pacto in homine locum habeant acute contra Arriagam ostendit atque tuetur, partium vniuersi constitutionem inaedificat; et postquam monuerat, esse differentiam inter ideas seminales et species imaginatiuas, ita de rerum omnium ortu statuit: Chaos prima euolutione idearum distingui coepisse in mundum coelestem et sublunarem, potuisse tamen ex hoc ideas coelestes, ex illo terrenas euolui, eo quod cognatio inter vtrumque mundum sit: euolutionem idearum per lucem coepisse, terram, animalia et reliqua ex idea propria suam figuram et constitutionem obtinere, omnes vero mundi partes ex chao ortum cepisse, neque alia vi, quam seminali suam perfectionem adeptas esse: posse autem ideas seminales ex vna serie excitare ideas in alia serie euolutas. Porro, coelum, contendit, influere in haec inferiora, fierique actiones stellarum per lucem aut non absque luce, et pro diuerso situ et aspectu vires earum et influxum variare. Non tamen coelestes influxus ad solum, lumen tanquam sui vehiculum, neque ad magnetismum planetarum limitari, sed esse mutationes ideales, stellasque per sui generis ideas in se continere effectus sublunares, euocari vero ideas in planetis latentes per lumen varie illapsum. Per has ideas subiecto materiali impressas, non posse fieri communionem inter stellas et res sublunares. Quibus postea astrologorum praecepta hypothetice assumta applicat, vt ostendat, quinam effectus proueniant a stellis. Tum ad res sublunares progressus, principia actionum in brutis fieri per ideas seminalibus ideis connexas, statuit, et ideas, ait imaginatiuas ideis seminalibus connexas ad haeredes quandoque transire, et alias impressiones caussare. Archeum autem esse systema idearum, et non solum ad fabricam corporis, sed etiam illius vsum et actiones secundas determinare. Ita constitutione partium vniuersi generali explicata, haec ad specialem applicat, et quid coelum, quid aër, quid lumen faciat, exponit, quae vero huc apponere locus non patitur. Maxime vero parte tertia operosus est, in illustrando statu hominis secundum naturam, in qua tractatione ideae vtramque paginam faciunt. Fatendum, in his φιλοσοφεμένοις magnam eum ostendisse ingenii subtilitatem; eam autem magna quoque obscuritate laborare, et precariis niti suppositis fatebuntur, quicunque librum cum attentione legerint.

gerint. Quod ſi enim ideas has, ex Platonicis ideis, Ariſtotelicisque formis fabrefactas ab archeo Helmontiano ſimpliciter neges, tota corruit phyſiologia Marci; eaque omnia recte illi obiiciuntur, quae ideis Platonicis opponuntur, eſſe eas τερετίσματα, et imaginationis luſus, nec eas vllibi exiſtere, niſi in cerebro Marci, cui tamen mirifice placuerunt: vnde exiguo, ſi quid iudicamus, philoſophiae naturalis damno, parte libri ſpeciali, de ideis operatricibus actura, caret orbis eruditus, auctore morte praeuento. Quamuis autem auctor ideas ſuas a Platonicis valde diſtinguat, fatendum tamen, ex eadem eas officina prodiiſſe: has enim formas ſubſtantiales non minus ac Plato a Deo deriuat, ita creatas, vt etiam extra materiam et ſubiectum ſuum exiſtere poſſint, immo adeo tenaciter adhaereant ſubiecto, vt quanquam corpus organicum turbatum omnino ſit, ipſo tamen puluiſculo vniantur, et iunctae impreſſaeque chao eſſentiam formamque largiantur. Pone vero, has ideas aeternas eſſe in Deo, quod vnum negauit Marcus, ſed creatas dixit, et habebis ideas Platonicas, ſed miro connubio cum rationibus ſeminalibus Stoicorum confuſas. Quae an principia explicent, ſenſus implentia et pectus ſaturantia, merito cum MORHOFIO [x], ambigimus.

Platoniſmus in Britannia florens.

§. XV. Poſſet quidem in hunc quoque cenſum referri illud philoſophorum genus, quod contemta humanae ſapientiae dignitate diuiniorem doctrinam iactauit, et theoſophicam eruditionem crepare auſum eſt; illud enim nec Platonica iſta, nec Cabbaliſtica contemſit, ſed cum ſomniis ſuis mira audacia copulauit. Verum adeo ſingularis indolis eſt iſta philoſophia, et proprium characterem ſeruat, vt ſeorſim conſiderari mereatur, dicemus ergo de ea infra peculiari capite. Nulla tamen in gente Plato fauentiores ſibi viros doctos expertus eſt, quam in Britannia. In ea quidem, vt ingeniorum acutiſſimorum ferax eſt, non defuere, qui Platonicam philoſophiam valde deprimerent, et de naeuis quoque in ea conſpicuis doctos viros monerent. Id quod praecipue in Oxonienſi academia factum eſſe, ex viri perſpicaciſſimi SAMVELIS PARCKERI *Cenſura philoſophiae Platonicae* [y], libro pererudito et ingenioſo, et ad intelligendum Angliae Platoniſmum, qui tum caput efferre coeperat, vtiliſſimo, diſcitur. Aſt magnos tamen viros, et eruditione illuſtres, praecipue theologos Cantabrigienſes in diuerſum abiiſſe, et pleroſque veterem philoſophiam excoluiſſe, nulli autem ſectae, excepta Platonicorum diſciplina adhaeſiſſe, teſtis eſt vir clariſſimus GVIL. WOTTONVS [z], GILB. BVRNETVS * autem haud obſcure prodidit, Hobbeſii philoſophiam, quae

x) Polyhiſt. T. II. L. II. P. II. c. 1. §. 8. p. 276. conf. L. 1. c. 7. §. 18. p. 41.

y) Prodiit lingua Anglica Oxon. 1666. 4.

z) In elogio Thomae Burnetii, quod Actis philoſoph. Vol. III. p. 435. inſeruit praeſtantiſſimus HEVMANNVS.

*) Hiſt. temp. ſui 1661. T. II. p. 187 ſeqq.

quae eo tempore magnum inter Britannos ſtrepitum excitauit, et ob impietatem, quam nutrire credebatur, imprimis theologis vehementer inuiſa fuit, viris doctis perſuaſiſſe, vt Platonicam philoſophiam ſectarentur: quae cum Hobbeſianis placitis in plerisque e diametro aduerſa ſit, exculta, emendata et ad primos Hebraeorum, ex quibus fluxiſſe credebant, fontes reuocata, plurimum reſiſtere poſſe impietati hominis ad aulae plauſum gentisque ſuae propenſionem philoſophiam attemperantis videbatur. Certe in Cantabrigienſium theologorum ſcriptis tela, quae innumera in Hobbeſium vibrabant, pleraque ex Platonica pharetra deſumta eſſe, rerum intelligens Lector ſine labore deprehendet. Inter hos maxime Platoni fauerunt Witchotus, Wilkinſius, Whortingthonus, Widdringthonus, Morus, quique ex horum diſciplina prodierat, Thomas Burnetius. Quamuis enim viri iſti doctiſſimi et iudicii acumine non deſtituti faterentur †, in naturali philoſophia parum claruiſſe Platonis ingenium; quem notionibus metaphyſicis circulos phyſicos turbauiſſe probe videbant: non tamen prorſus contemnenda eius ſcripta phyſiologica eſſe iudicabant, et inſignem ex illis vſum in refellendis impietatis patronis ſibi promittebant, eo quod Plato, vt non nemo eorum ſcribit *, *cum diu verſatus eſſet in Aegypto, retulerit archaeologias haud paucas, et hinc priſcae ſapientiae priſcique mundi veſtigia in Timaeo, Politico, Phaedone, aliisque diſſertationibus impreſſerit, deſumta ex ipſis Hermetis columnis.* Aſt in theologia et diſciplina morali merito diuinum nuncupandum eſſe ſtatuebant, vnde Witchotum philoſophiae ſtudioſis Platonem Plotinumque nocturna diurnaque verſandum manu commendauiſſe, teſtis eſt, Gilb. Burnetus. Nemo tamen eorum tantum Platonem Platonicosque extulit, et ad omnem ſapientiam diuinam pariter et humanam explicandam aduocauit, quam Theophilus Galeus, Radulphus Cudworthus, et Henricus Morus, de quibus iam porro paulo curatius agendum, et qua ratione Platonem ſecuti ſint diſpiciendum eſt.

Theophilus Galeus.

§. XVI. THEOPHILVS GALEVS Deuonienſis fuit, eccleſiae, quae partes presbyterianorum ſequitur, miniſter, denatus anno MDCLXXVII. Vir doctus, et in ſcriptis veterum verſatiſſimus, quod copia lectionis in eius lucubrationibus obuia ſatis oſtendit. Vnde clarum inter ſuos nomen adeptus eſt, quod tamen melius adhuc illuſtrauit, qui parentem eruditione, praecipue Platonica, vicit, filius Thomas Galeus, cui elegantiſſimam Iamblichi *de Myſteriis Aegyptiorum* editionem et alia nonnulla [a], ad veteris literaturae et philoſophiae hiſtoriam apprime facientia debemus. Valde hunc virum eruditum, ſed meliorem theologum quam philoſophum offenderat [b] noua philoſophia, quae, duce Carteſio, caput efferre coeperat, et inter Britannos nonnullis ſe commendauerat,

†) Burnet. Archaeol. c. 13. p. 438.

*) loc. cit.

a) Syllogen Scriptorum mythologicorum et ethicorum ſuo loco inter ſcripta de Pythagora recenſuimus. Edidit etiam Rhetores ſelectos, Hiſtoriae poëticae ſcriptores antiquos, Collectionem Hiſtoriae Britannicae.

b) Narrat haec ipſe in Praef. philoſ. generalis.

rat, magna autem oſtentatione a transmarinis extollebatur, theologis reformatis inter Batauos e contrario omnia ſuſpicionibus et querelis contra eam mouentibus. Diſplicebat viro docto, totam philoſophiam moralem miſſam facere recentiores philoſophos, mordebatque eius animum, quod ſibi perſuaſiſſet, quosdam inter eos bellum toti indicere Euangelio; iudicabat enim, ex criterio: quicquid clare et diſtincte percipio, illud verum eſt, et ex primo principio: de omnibus dubitandum, innumera nouarum opinionum monſtra eos comminiſci, exindeque plurimis peregrinis monſtroſisque erroribus in theologia animos eorum inoleſcere, eosque tandem omni diuinitatis ſenſu denudatos irridere myſteria fidei, et philoſophico faſtu temere inſolentes, Dei ſpoliis ſuam ornare rationem, ac ne ſine ratione deſipere videantur, eam fidei regulam ac menſuram conſtituere. Quam peſtem religionis cum ferri non poſſe iudicaret, indignareturque, obrui orbem turba philoſophorum, qui nimis fidunt ratiociniis ſuis, ad reformandam philoſophiam animum adiecit, hoc ſibi, vt habent eius verba, proponens: *Philoſophiam ad ſuum originarium exemplar, primaeuamque ideam reducere, vt genuina philoſophia a ſimulata ementitaque ac verus philoſophiae vſus ab abuſu diſcriminetur.* Statuebat autem, primaeuam iſtam ideam philoſophicam eſſe verbum Dei, variis modis variisque eccleſiae curriculis reuelatum. Ab hac prima philoſophia, barbaricam et Graecanicam ſuam originem vitalemque ſpiritum traduxiſſe: hanc eſſe illam perantiquam philoſophiam a Timaeo Locro et Platone commendatam. Quod cum ſemel certum atque fixum ſibi poſuiſſet, ita in gentilium philoſophorum ſcriptis, caute verſandum eſſe iudicabat, vt theologia non ad philoſophiam exigatur, ſed philoſophia aequa theologiae ſiue primaeuae veritatis lance trutinetur, ſicque ex ethnicorum philoſophematis reportetur, quod nobis proprium eſt, et veritati affine, reliquis abiectis. Commendabat autem ſelectum, ex optimis quibuscunque factum, eademque ex cauſſa valde extollebat ſectam eclecticam, a viris praeſtantiſſimis, nimirum a Potamone Plutarcho, Ammonio magno, Platino, et ceteris aureae ſucceſſionis viris vſurpatam, et a Clemente Alexandrino ſummis laudibus elatam. Quem ſcopum ſibi conſtitutum vt exſequeretur, ducemque ſe praeberet iuuenibus ad meliorem philoſophiam, magno vt ipſe ait, molimini manus admouit, et perdifficile opus atque ſpinoſam rem aggreſſus eſt. Nempe congeſtis ex omni veteri literatura teſtimoniis *Philoſophiam generalem* edidit [c], in duas partes diſterminatam, vnam de ortu et progreſſu philoſophiae, eiusque traductione e ſacris fontibus, quam cum ad Platonem recta ſerie perueniſſe crederet, fuſiſſime tractauit de philoſophia Platonica; alteram, in qua hiſtoria eſt de minorum gentium philoſophis praemiſſa diſputauit de nouem habitibus intellectualibus, de philoſophiae obiecto, ſubiecto, finibus, adiunctis, diſcrimine a theologia, praeſtantia, effectis, corruptione, recto vſu, partibus, nec

c) Londini 1676. 8.

non philoſophorum characteribus et officiis. In hoc magnae molis libro eclecticum quidem philoſophiae vultum fingit, et prae ſe fert, reuera autem id agit, vt demonſtrata ſucceſſione philoſophiae Hebraeae ad Platonem vsque pertingente, hanc ante reliquas omnes velut optimam commendaret. Licet enim proteſtatione interpoſita, fateatur, „ſe Platonis „errorum, qui varii et magni ſunt, nequaquam patronum eſſe velle, ſed „in hominis ethnici tenebris quasdam veritatis primaeque philoſophiae „ſcintillas inueſtigare ſibi propoſuiſſe, non errorem, ſed veritatem com„mendare, et verum a falſo ſecernere moliri, omnes Platonis opiniones, „quae ab orthodoxa fidei et ſacrae philoſophiae amuſſi deflectunt, toto „pectore deteſtari": fatendum tamen, falſum praeiudicium, cui ſatis confidenter fidem habet, Platonem de rebus moralibus atque diuinis praeter ceteros omnes accuratius et ſublimius philoſophatum diuini nomen recte meruiſſe, virum doctum in transuerſum egiſſe, vt et pro Platonicis haberet, quae ab ipſo Platone profecta haud ſunt, et ad ſacros ſenſus Platonicorum ſequiorum dicta, ipſiusque Platonis effata inepte obtorto collo raperet, et frigidis ratiunculis ſine vlla veri ſpecie, vbique Hebraeorum ſapientiam creparet. Non recenſebimus librum, maioris molis, quam vt locum in hac pagina eius ſumma inueniat; faciet deſiderantibus eam ſatis praeſtantiſſimi HEVMANNI diligentia [d]: illud modo inſtituti noſtri memores monemus, quod attento rerumque gnaro Lectori ſponte in mentem venire credimus, Galeum virum pium et doctum, et vt mos erat theologorum eo tempore in Anglia viuentium, inſanum immodicumque pretium antiquitati eccleſiaſticae ſtatuentem, ſeductum vetuſto iſto PP. eccleſiae praeiudicio, ab Hebraeis ad gentiles et imprimis ad Platonem priſcae et primaeuae veritatis traditionem perueniſſe, habereque hunc philoſophum, multo plus, quam alios philoſophos, quae diuinae veritati vindicanda et Chriſtianis aſſerenda ſint, quadrata miſcuiſſe rotundis, ſacra cum profanis confudiſſe, et nec fidei hiſtoricae regulis, conſarcinatis, quaecunque poterat, ſine examine teſtium ſatis, quod eſt, feciſſe, nec veram Platonis mentem fuiſſe aſſecutum, et imprimis recentioris Platoniſmi Alexandriae formati larua, quam ab ἐκλέξει philoſophica petiit, deceptum, ea ſana putauiſſe, quae morbidum philoſophiae corruptae corpus offerunt. Maxime vero origines hiſtoriae philoſophicae inepta iſta PP. hypotheſi vehementer corrupit; quo factum eſt, vt librum iſtum, alias ob infinitam veteris literaturae copiam, quam vbique ſparſit, ſaltem in philoſophiae hiſtoria non contemnendum, in vſum adhibere nemo ſecure poſſit, qui non contra inepta praeiudicia iſta rite armatus eſt, et iudicium vbique interponere nouit. Reliqua autem, quae de aliis philoſophis habet, ex Laërtio deſumta ſunt omnia, et ſine criſi accurata deſcripta, neque tamen ab hoc naeuo immunia. Cuius exemplum eſſe poteſt, quod Ariſtotelicam philoſophiam, in puram et impuram diuidendo, iſtam

d) Act. philoſ. Vol. III. p. 793.

iſtam mediante Platonis canali Stagiritam a Moſe accepiſſe, neſcio inepti-us, an falſius aſſerit. Eadem vero lyra cum in altero quoque opere [e], oberrauerit Galeus, cuius ſummam exhibet Iac. Basnagivs [f], quid de eo ſtatuendum ſit, nobis non monentibus quilibet intelligit.

§. XVII. Accuratiori meditatione, maiorique iudicii vſu Platonicam philoſophiam examinauit, et ad refutandos impietatis patronos in partes vocauit RADVLPHVS CVDWORTHVS. Cuius viri longe do-ctiſſimi immortale *Syſtematis intellectualis* opus toties in partes vocaui-mus, excuſſimus, emendauimus, vt vel ſolo hoc nomine non indictus nobis omittendus ſit. Is quamuis, vt temporis illius, quo viuebat, cir-cumſtantiae poſtulabant, caute prudenterque in Platoniſmo in partes vo-cando verſatus ſit, quod, teſte Bvrneto [ff], aduerſariis eius occaſionem ſubminiſtrauit, verſutiae et diſſimulationis eum accuſandi, non tamen ita occultare eum, quo in Platonicam diſciplinam ferebatur, amorem potuit, vt non ſatis luculentis veſtigiis ſe proderet. Vitam viri praeſtantiſſimi enarrauit, et praeclariſſime non de Cudwortho tantum, eiusque excel-lenti opere, ſed et de ipſa diſciplina ſacra et philoſophica meruit, cele-berrimus operis interpres magnus Moshemivs, ex cuius narratione [g], ſtrictim Cudworthi biographiam ſiſtimus. Lucem aſpexit Cudworthus Allerae in comitatu Somerſettenſi anno MDCXVII, patre genitus theo-logo elegantis doctrinae et celebris nominis. Quo mature orbatus a vi-trico, tanta fide educatus eſt, vt ſcientiarum elementis artiumque initiis prudenter matureque initiaretur. Cumque puero ineſſet indoles excel-lentiſſima, ingeniique acumen magnum, et inſolitus diſcendi ardor, in-ter praecocis eruditionis pueros referri meruit. Tredecim enim annos natus, in collegium S. Immanuelis apud Cantabrigienſes receptus et bien-nio poſt ciuibus academiae adſcriptus eſt. In quo ſtadio tanta alacritate et ingenii felicitate cucurrit, vt ob magnos, quos in philoſophia fecerat, profectus magiſtri artium titulo iureque donaretur, et inter ſocios colle-gii S. Immanuelis anno MDCXXXIX reciperetur. Quo in loco poſi-tus tantum eruditionis rarae et inſolitae fulgorem vbique ſparſit, vt ante alios praeſtantiſſimi adoleſcentes eius curae et inſtitutioni committerentur. Acceſſit paſtoris primarii, ſiue rectoris munus, in vico vicino ſtipendio lautiſſimo pingue. Poſt haec praefectus aulae Clarenſis apud Cantabrigi-enſes conſtitutus eſt, creatus anno MDCXLV regius linguae Hebraeae profeſſor, cum in ea lingua et antiquitatibus Hebraeorum plurimum vale-ret, qua propter munere ſacro ſe abdicauit, totumque ſe academicae vi-tae et inſtitutioni ſumma cum laude tradidit, eruditionemque probauit omnibus. Sumtis vero honoribus theologiae ſummis, tandem anno

Radulphus Cudworthus.

 MDCLIV

e) Court of the gentiles 1672.

f) Hiſt. des Iuifs T. III. c. 4. p. 421.

ff) Hiſt. ſui temporis T. II. 1661. p. 187.

g) Eam ex actis academiae Cantabrigienſis et chartis Cudworthianis aliisque fide digniſſimis memoriis ex Britannia miſſis magna accuratio-ne conſcripſit illuſtris editor.

MDCLIV collegio Chriſti praefectus datus et ſacras literas docere iuſſus eſt. Cui muneri tanta fide et dexteritate, tanta doctrinae copia praefuit, vsque ad vitae finem, quem anno MDCLXXXVIII, aetatis LXXI, habuit, vt maxima omnium de eo eſſet opinio, isque inter ſumma ſcholae illius totiusque Angliae ornamenta, calculum adiicientibus bonis quibuscunque numeraretur. Quantus autem vir fuerit, quanta vſus ſit iudicii acrimonia, qua ingenii felicitate, qua eruditionis vbertate, ſcripta eius teſtes ſunt omni exceptione maiores. Cum enim profundis meditationibus metaphyſicis iudicandi acies affatim ſufficeret, lectio autem vaſtiſſima, ex abundantiſſimo veteris et recentioris literaturae penu innumera ſuppeditaret, et memoria ille gauderet plane inſolita, mirum non eſt, φιλοσοφέμενα ſua ſubtilitate difficillima et profundiſſima perſpicue tamen et eleganter ornata literisque humanioribus commendata eum protuliſſe. His acceſſit animus pius, magnoque pro cauſſa Dei feruore accenſus, cui immortale *intellectualis Syſtematis* opus debemus, atheiſmi fautoribus oppoſitum, de quo cum iam ſaepius mentionem fecerimus, plura non cumulamus, praecipue cum incomparabilis MOSHEMII verſione Latina, emendationibus et illuſtrationibus auctum iam in omnium manibus ſit, qui veteris philoſophiae cognitionem ſolidam amant et ſectantur. In eo autem opere ſatis prodidit, quas ſibi in philoſophia partes ſequendas propoſuerit. Nempe in doctrina naturali atomiſticum ſyſtema ſequitur, ita tamen, vt deſerto Democrito et Epicuro, quos primarios impietatis patronos eſſe iudicabat, naturas iis medias, quas plaſticas vocabat, adiungeret; quas cum hypotheſis gratia P. Baylio, Manichaeorum ſyſtema κατ' ἄνθρωπον defendenti opponeret Ioannes Clericus, longa inde diſputandi ſeries et magna vtrique viro celeberrimo fabula enata eſt [h]. In metaphyſicis autem et theologia naturali, ſui temporis morem apud Cantabrigienſes inualeſcentem ſecutus, Platonicam philoſophiam Alexandrino habitu indutam magnopere adamauit, cumque Platonicorum recentiorum ex Ammonii ſchola libros magna diligentia legiſſet, multoties in eorum caſtra tranſiit, et imprimis Plotinum ſtudioſe ſecutus eſt. Quo factum, vt non modo horum hominum rationem philoſophandi imitaretur, ſed et nimis illi philoſophiae tribueret, ratus vetuſtiſſimae Hebraeorum ſapientiae veſtigia in illa ſatis luculenta deprehendi: quae occaſio illi fuit in quibusdam offendendi, eorumque errores, maxime de diuinis principiis excuſandi palliandique [i]. Quos tamen viri cetera ſummi lapſus, ex nimio Platoniſmi amore enatos cum poſt eruditiſſimum interpretem nos in hiſtoria Platonicae doctrinae, et ſcholae eclecticae diligenter notauerimus, ea hoc loco, quae ibi dicta ſunt, non repetimus.

§. XVIII.

h) Hiſtoriam controuerſiae narrat MOSHEM. in Praef. libri laudati.

i) Patuit id in doctrina de Trinitate, putabat enim vir celeberrimus, veram de tribus in Deo naturis doctrinam ab Hebraeis ad Platonem, et ab hoc ad iuniores eius diſcipulos perueniſſe, ideoque Platonicorum tres archicas hypoſtaſes a Chriſtianorum trinitate non niſi vocabulo differre.

Henricus Morus.

§. XVIII. Nemo vero ſeculo XVII philoſophi Platonico-Cabbaliſtici nomen vel meliori iure meruit, vel maiori eruditione tueri ſategit, quam HENRICVS MORVS, amicus et collega Cudworthi, in academia Cantabrigienſi. Is vitae hiſtoriam, quatenus ad hanc noſtram tractationem pertinet, ipſe deſcripſit [k]. Editus in lucem eſt anno MDCXIV, literisque ab ineunte pueritia a parentibus deſtinatus, cum ingenium illi acre contigiſſet, haud poenitendos profectus nactus eſt. Cui agro natura foecundo cum inſpergerentur diſciplinarum ſemina, iis artibus quibus ad praeclara quaeuis adoleſcentes erudiri ſolent, ita innutritus eſt, vt in Cantabrigienſem ſcholam transferri potuerit, ad abſoluendam, quam texere feliciter coeperat, ſtudiorum telam. Quam in palaeſtram delatus non modo optimorum, praecipue veterum ſcriptorum lectione animum ſatiandi, ſed et rerum veritatem philoſophia duce altius, quam vulgo fieri ſolet, inſpiciendi deſiderio totus flagrans in philoſophicarum ſcientiarum cognitionem omnem ſuam diligentiam conuertit, idque in ſtudium, vt ipſe ait, totum ſe ingurgitauit. Vſus autem eſt Ariſtotele, Cardano, Iulio Caeſare Scaligero, aliisque celeberrimi nominis philoſophis, quorum ſcripta diligenter euoluebat. Multorum enim, qui ſola Ariſtotelis lectione ſe exſatiari non patiebantur, eo tempore opinio fuit, ſatisfeciſſe ſe deſiderio ſuo, eclecticam quandam philoſophiam excolendi, ſi ea legiſſent, de quibus aduerſis inter ſe ſignis concurrerunt Cardanus et Scaliger. Nec negat Morus, in quaedam ſe ſubinde incidiſſe ſatis argute, et aliquando ſolide dicta, fatetur autem, pleraque aut tum falſa ſibi viſa eſſe, aut incerta, aut triuialia denique et obuia, vt plane operam ſe luſiſſe in iſtiusmodi ſcriptoribus legendis apud ſe reputaret. Nec a Scholaſticis meliora haurire poterat, quorum ſpeculationibus nimis ſubtilibus in periculoſos aliquando errores incidit. Cum enim ſpinoſam, quae inter Thomiſtas et Scotiſtas agitatur, quaeſtionem de principio indiuiduationis [l] abſtruſiore aliquando meditatione eſſet rimatus, in eam opinionem incidit, ſe non vnum aliquod eſſe indiuiduum diſtinctum et completum, ſed membrum ingentis cuiusdam vel immenſi potius indiuidui intelligentis, vt pollex membrum eſt hominis, cui ſoli datum ſit, quis ipſe ſit plane intelligere. Nec tacet, ambiguis Scholaſticorum diſputationibus factum eſſe, vt ex horum philoſophorum lectione incertior ſemper diſceſſerit, etiam in illis rebus, de quibus cognitionem certam apud eos quaerebat, ſic vt in merum tandem ſcepticiſ-

k) In Praef. Opp. philoſoph. Londini 1676. fol. 2. Voll. editorum. Conf. BVDDEVS Introd. in Hiſt. phil. Hebraeor. §. 35.

l) Doctam ſubtilisque meditationis plenam diſſertationem de Principio Indiuiduationis dedit ſub IACOBI THOMASII Praeſidio illuſtris G. G. LEIBNITIVS, anno 1663. Qua occaſione hiſtoriam famoſae controuerſiae enarrauit THOMASIVS, inter Praefationes eius XLIII. p. 246. occurrentem. Non potuit non autem iſta dubitatio Mori ex hac Scholaſticorum controuerſia oriri, cum plerique materiam pro principio indiuiduationis, ab Ariſtotele ſeducti haberent. Ex eo enim neceſſario ſequitur, res omnes ipſis hominibus non exceptis, ſpecie quidem non diſtinctas, ſed numero, eandem habere eſſentiam, eſſeque particulas eius licet numero differentes. Et tamen Thomas Aquinas is fuit, qui materiam ſignatam indiuiduationis principium diceret, cui haecceitatem ſuam oppoſuit Scotus, entitatem Occam.

ſcepticiſmum philoſophia abierit. Relicto itaque Lyceo, totaque diſciplina Peripatetica ad Platonicos conuerſus, Ficini commentationes, eoque duce ipſum Plotinum, Mercurium Trismegiſtum huiusque generis alios legere coepit, quibus theologiam Germanicam adiecit. In quibus licet nonnulla triſtioris temperamenti veſtigia et lapſus quosdam animaduerteret, vehementer tamen illi arriſit commendata κάϑαρσις et lumen a Deo ſolo quaeſitum, eo quod ſatis clare videret, illam, quam hucusque ſectatus erat ſcientiam veri ſitientem animum non explere, nec ad eius felicitatem quicquam conferre poſſe; ſentiretque, nihil rationi ſuae intimaeque conſcientiae connatum magis et conſentaneum eſſe, quam vt voluntatem propriam penitus exuat, nec ſibi viuat, ſed Deo ſoli, eiusque inſtinctu peragat omnia. Quem conſcientiae ſtimulum ad arripiendam veram philoſophandi rationem cum ſequi conſtituiſſet, magnum inde, ait, conflictum luctamque exortam eſſe inter diuinum hoc principium, naturamque animalem, cum nulla iam tergiuerſandi relicta eſſet opportunitas, repugnaret autem voluntatis propriae pertinacia ſubinde recurrens. Frequentiori vero certamine victoria potitum id ſe conſecutum eſſe aſſerit, vt reliqua ſtudia prae numinis amore vileſcerent ſibi atque ſorderent, et temperata illa rerum ſciendarum cupiditas atque ſitis extingueretur. Quam philoſophandi viam ingreſſus, totusque deſiderio plenioris vnionis cum diuino coeleſtique hoc principio ardens, vbi inordinatum illud multa ſciendi deſiderium refrixiſſet, et ad ſolam ille hanc animi ſimplicitatem puritatemque anhelaret, maiorem, narrat, ſibi indies, quam expectare potuerit, etiam earum rerum, quarum ſciendi maxima eum olim cupiditas inceſſerat, certitudinem illuxiſſe, ita vt intra paucos annos in laetiſſimum lucidiſſimumque animi ſtatum emerſerit, et plane ineffabilem. Haec de ſtudio ſuo philoſophico ipſe Morus. Quam narrationem ſine fuco eſſe facile viro acutiſſimo pietatisque ſtudioſo largimur, vtrum autem eo philoſophiae genere, quod poſtea ſectatus eſt; quodque Pythagorico-Platonico-Cabbaliſtica dogmata ſuppeditat, illum diuinae lucis illapſum acceperit, et annon inter optime cogitata nonnunquam imaginationis, quam foecundiſſimam alebat, luſu deceptus ſit, Lectori ad philoſophiam eius, praecipue metaphyſicam attendenti, cogitandum relinquimus. Illud certum, virum longe eruditiſſimum ab eo tempore a philoſophia ad ſacras literas transgreſſum, eam ſanctioris diſciplinae notitiam ſibi acquiſiuiſſe, vt inter praeſtantiſſimos Angliae theologos numeraretur [m]. Summis itaque ſacrae theologiae honoribus auctus per varios gradus ad publici diuiniorum literarum profeſſoris munus in academia Cantabrigienſi aſcendit, in collegium Chriſti cooptatus. Quo loco poſitus cum ad amplificandos veritatis diuinae limites operam laboremque conferret omnem, mors eum oppreſſit anno MDCLXXXVII, relicta laude magni celeberrimique theologi. Maxime autem in laudabili conſilio cum collegis, praecipue Cudwortho conſpirauit, impietati inter

ciues

m) Burnet. Hiſt. ſui temp. loc. c.

ciues suos obtentu philosophiae grassanti fortes lacertos obuertendi, eneruandi rationum speciosarum insultus, licentiae nec modum nec colorem impudentiae ponenti metam figendi et obicem, hypocrisin fanaticorum denudandi, schismati doctorum virorum discordiisque in ecclesia natis occurrendi, et hoc pacto infelicitate sui temporis, sacrarum disciplinarum praesidio inculcata diuini numinis reuerentia et pietate ex parte medendi. Cui fini obtinendo nihil melius inseruire posse sperabat, quam si certas et demonstratas de Dei existentia naturaque rerum spiritualium notiones literarum studiosis ingeneraret. Vt autem ad hanc metam pertingeret, philosophiam Pythagoreo-Platonico-Cabbalisticam adhibuit. Nam et hunc occupauerat opinio late tunc in schola Cantabrigiensi regnans, vetustissimam Hebraeorum sapientiam ad Pythagoram et ab eo ad Platonem et sequaces peruenisse, et ex eorum scriptis, reiectis alienigenis primaeuae et arcanae veritatis rudera erui posse. Cum autem Cabbalistarum philosophiam ex eodem fonte promanasse crederet, sibique persuaderet, summa illa mysteria ab his magistris recludi, quibus ad verae diuinaeque sapientiae radios contuendos grassari licet, totum se isti philosophiae generi excolendo dedit, ita tamen, vt rationem liberam quoque in subsidium vocaret, vnde tria philosophiae suae fundamenta constituit, scripturam, Platonismum, et rationem liberam [n]. Quibus totum philosophiae suae aedificium superstruxit, eamque libris profundam meditationem prae se ferentibus explicuit, et contra aliorum obiectiones defendit. Id quod ita fecit, vt Cabbalisticam philosophiam esse veram illam et antiquam sapientiam ostendere, et quae inter Pythagorae et Cabbalistarum dogmata intercedat concordia, exponere, ac in quibus Cabbalistae recentiores a veteri sapientia defecissent, explicare conaretur. Inde scripta eius philosophica enata sunt, quae hunc characterem prae se ferunt, nempe, *Coniectura Cabbalistica in tria prima capita Geneseos, s. Tentamen coniecturale interpretandi mentem Mosis in tribus illis Geneseos capitibus, secundum, triplicem Cabbalam, literalem, philosophicam et mysticam, siue diuino-moralem. Defensio Cabbalae triplicis*, quam quoque scripta *apologia contra* SAM. ANDREAE *Examen generale Cabbalae philosophicae* defendit. Tum *trium tabularum Cabbalisticarum decem Sephiroth siue numerationes exhibentium descriptio*, in qua consensum Pythagoricae et Cabbalisticae philosophiae demonstrare voluit. Porro, *Quaestiones et considerationes in tractatum primum libri Druschim, expositio Mercauae Ezechielis ex principiis philosophiae Pythagoricae praecipuisque theosophiae Iudaicae reliquiis concinnata. Catechismus Cabbalisticus siue Mercauaeus, fundamenta philosophiae siue Cabbalae Aetopaedomelisseae* [o], quibus inepta recentiorum Cabbalistarum philosophemata euertere fategit.

n) Conf. Cabbal. denudat. T. I. P. II. p. 14 seqq.

o) Pleraque haec scripta Mori Cabbalistica Tomo I. Cabbalae denudatae inseruit KNORRIVS.

git. Qualem autem Cabbalisticae philosophiae faciem Morus depinxerit, quibus eam fundamentis niti, in quibus capitibus cum Pythagorea disciplina conspirare crediderit, operae pretium esset, hoc loco paulo plenius exponere, nisi *Tomo secundo* eodem labore iam essemus defuncti, vbi Mori et Helmontii, principia Cabbalistica explicuimus. Quare Lectorem ad eum locum amandamus, nec ibi dicta otiose repetimus. Cum autem praeiudicio isto, Pythagoreo-Platonica cum sacris Hebraeorum placitis conspirare, totus esset occupatus, haud pauca ex ea disciplina recepit, ita tamen, vt miro connubio cum Cartesianis nonnullis coniungeret: quo factum, vt a receptis opinionibus non sine inuidia et obtrectatione multoties abiret, et παραδοξοφιλίαν proderet. Cuius specimen esse potest eius *Enchiridion metaphysicum, in quo agitur de existentia et natura rerum incorporearum, et quamplurima mundi phaenomena ad leges Cartesii mechanice obiter expenduntur, illiusque philosophiae et aliorum omnino omnium, qui mundana phaenomena in caussas pure mechanicas solui posse supponunt, veritas falsitasque detegitur* [p]. In hoc enim libro, vt in tractatione *de Immortalitate animae*, inter alia his paradoxis subscripsit: naturam spiritus habere extensionem, quamuis corpore careat, Deum et spatium siue extensionem coincidere, esse enim attributum eius, dari spiritum quendam naturae, siue principium hylarchicum, a Pythagora, Platone, Aristotele naturae nomine insignitum, praeexistere animas et similia, ex Platonismo desumta; quibus acrem nonnullorum censuram meruit, vehementer improbantium, quod a simplicitate et puritate diuinae veritatis interdum recessisset [q]. Mirandum autem, cum Morus Platonica et Cabbalistica tanto studio secutus sit, potuisse ei Cartesiana quaedam adeo placere, vt cosmogoniam Mosaicam secundum principia Pythagorica, Cabbalistica et Cartesiana explicare susciperet. Id enim in *Cabbala triplici eiusque defensione* fecit, ratus physiologiam Cartesianam clauem exhibere ad Cosmologiam Pythagorico-Cabbalisticam et hanc ad Mosaicam, id quod recte, nisi fallimur, viris doctis improbatum est [r], et a tanti iudicii viro fieri potuisse, vt gryphes equis iungeret, mirandum esset, nisi innumeris exemplis constaret, ad quae absurda perducat syncretismi studium. Quamuis autem in natura rerum explicanda Cartesium prae aliis sapuisse censeret, tantum tamen abest, vt omnem eius philosophiam probauerit, vt potius candide moneret, quae in ea sibi displicuissent. Id quod factum in *Epistola, quae apologiam complectitur pro Cartesio, quaeque introductionis loco esse poterit ad vniuersam philosophiam Cartesianam* [s], in qua Cartesium quidem laudat et aduersus ineptos censores defendit, reprehendi tamen iure quodam posse

p) Prodiit Londini 1674. 4. et T. I. Opp. philosoph. p. 133 seqq.

q) Conf. BVDDEVS Isagog. Hist. theol. L. I. p 136. 269. 283. MORHOF. Polyhist. T. II. p. 186. MOSHEIM ad Cudworth. p. 1007.

r) I. ODHELIVS in Synag. bifronte p. 93. BVDDEVS Introd. in phil. Hebr. l. c.

s) Opp. phil. T. I. p. 107. conf. MORHOF. l. c. pag. 260.

dam posse contendit, et inaduertentiam quandam, et nimium prudentiae siue honestae astutiae studium, et enormem quandam mathematicae certitudinis ac necessitatis in singulis suis conclusionibus affectationem. Quae ita deducit, et speciosis argumentis instruit, vt quid magnopere cum veri specie reponendum sit, Cartesii asseclae vix habuerint, certe, quod nonnemini [t] opportune obseruatum, nihil illi ad has dubitationes Mori regesserint. Ex his vero, nobis non monentibus, intelligit Lector, singularem prorsus esse philosophiae Mori faciem, nec eam totam cum cultu Pythagoreo-Platonico, nec cum Cabbalistico concordare. Illustrauit vir doctissimus praeter naturalem, et pneumaticam philosophiae partem, moralem quoque, edito *Enchirido ethico praecipua philosophiae moralis rudimenta complectente, illustrato vt plurimum veterum monumentis, et ad probitatem vitae, perpetuo accommodato*, quod in Germania [u] recusum est, multaque continet bonae frugis plena [v]. Ceterum teste GILB. BVRNETO [w] mentis sinceritas cum pietate in eo certauit, et laudabile illum occupauit studium, philosophiam ad eum finem adhibendi, vt animos contra atheismi pestem praemuniret. Vnde acerbius, quam merebatur, de eo iudicauit IACOBVS THOMASIVS [x], qui, cum ferre non posset, asseri a Moro animarum praeexistentiam, gentilismum ei obiecit, et naturalismum quendam ac latitudinariam religionem, atheismo frigidam suffundentem exprobrauit. Non negamus tamen, Morum inter eos esse, quos Latitudinarios rigidiores inter Anglos vocant, quique narrante BVRNETO [y], id ante omnia agebant, vt accuratius, quam fieri solet, in rerum naturam inquirerent, et ex vtraque parte superstitioni pariter atque enthusiasmo resisterent. Probata autem forma regiminis ecclesiastici legibus introducta, moderationem inter partes dissidentes maiorem desiderabant, et amicitiam eorum non detrectabant, qui ceteroquin de variis rebus diuersas partes sequebantur; suis autem libertatem satis magnam, cum in theologia, tum in philosophia concedebant, eo autem meditationes suas dirigebant, vt rerum caussas accuratius explorarent. Has enim partes Morum esse secutum, idem testatur et scripta eius loquuntur. Ast immerito inter Libertinos eum retulit Antonius Collinus, recte vero laudauit ven. REIMMANNVS [z].

§. XIX. Satis luculenter, nisi nos omnia fallunt, characterem philosophiae Pythagorico-Platonico-Cabbalisticae descripsimus, caussasque delineauimus, quae viros doctos impulerunt, vt has potissimum partes sequerentur. Relinqui itaque cetera Lectoris meditationi poterant, nisi tractationis methodo aliquid esset dandum, eaque vno fasce comprehendenda essent, *Obseruationes criticae de hac secta.*

Kkk 2

t) BAYLE Nouvelles de la rep. de lettr. 1684. p. 301. STOLLIVS Introd. in Hist. liter. P. II. c. I. §. 97. p. 412.

u) Norimb. 1668. 8.

v) Conf. BVDDEVS Isagog. L. I. p. 301.

w) loc. cit.

x) In Epistola cuius fragmenta extant in STRVVII Actis literar. fasc. VII. p. 9.

y) loc. cit. p. 188.

z) In Catalog. crit. T. I. p. 980.

ſent, et ſimul exponenda, quae de hoc philoſophiae genere nobis ſtatuenda eſſe videntur. Ea, ſi quae in antecedentibus diximus, comparata cum hiſtoria Pythagoreiſmi, Platoniſmi et Cabbaliſmi ſuis locis tradita, attente explorentur, huc potiſſimum redeunt:

I. Decepiſſe ſe ipſos viros, quos in ſcenam produximus, doctiſſimos, dum Pythagoream philoſophiam aſſecuti eſſe ſibi videbantur, Lectori ignotum eſſe nequit ea recolenti, quae *Tomo primo* de Pythagora diximus. Eo enim loco indubitatis teſtimoniis euicimus, nihil, quod genuinum ſit, ex ſcriptis Pythagorae, aut extitiſſe vnquam, aut ad poſteros dimanaſſe, ſcripto nihil eum diſcipulos docuiſſe, cuncta arcana methodo celaſſe, et adeo ſacri ſilentii ſacramento ſuppreſſiſſe doctrinae ſuae notitiam, vt in vulgus emanari, praeter exoterica nonnulla et vulgaria, non potuerit. Mature quoque interliſſe ſectam Pythagoricam, innumeraque, ex vago rumore illi eſſe, maxime a Platonicis, ſuppoſita. Pauca porro, quae ad nos peruenerunt, et a Platone, Ariſtotele, Xenocrate aliisque, quibus Pythagoreorum meletemata innotuerunt, ad poſteros transmiſſa ſunt, partim dubia, manca et imperfecta eſſe, partim adulterata et ad proprias ſententias reficta. Quibus circumſtantiis philoſophiae Pythagoreae probe conſideratis, certiſſimum apparebit, ſpe ſua deluſos philoſophos hos pro Iunone nebulam fuiſſe amplexos, proque Pythagorica philoſophia philoſophemata peregrina et adulterata habuiſſe, certe ad vera Pythagorae placita adſpirare nequiuiſſe. Quod vt omni dubitatione caret, ita demonſtrat quoque, defuiſſe illis clauem tantopere depraedicatam ad referanda veteris philoſophiae Hebraeorum adyta, etiamſi concedamus, Pythagoram ſua ab Hebraeis accepiſſe.

II. Verum id falſiſſimum eſſe, et tum veterum teſtimoniis fide dignis repugnare, tum cum dogmatibus Hebraeorum conuenire non poſſe, eodem loco luculenter demonſtrauimus, confecimusque incertiſſimum et inſuperabilibus difficultatibus expoſitum eſſe iactatum Pythagorae iter ad Orientales et imprimis Babylonios, certiſſimum autem eſſe, quod nunquam ad Iudaeos Pythagoras acceſſerit, multo magis, quod cum eorum doctoribus et prophetis conuerſatus ſit. Aſt hoc praecipue fundamento nititur ſecta, Pythagorico-Cabbaliſtica, quae recentiori aetate reſuſcitata eſt a Pico, Reuchlino, Riccio, Georgio, Agrippa, aliisque. Hoc canali ad Pythagoram, et ab eo ad Platonem, ab eius aſſeclis vero ad noſtra tempora dimanauiſſe ſapientiam veterem, omnes huius ſectae fautores, ne recentioribus quidem exceptis, ſibi perſuadebant, et de vetuſtiſſima ſibi veritate gratulabantur, licet purpurae huic humanarum nugarum panniculos aſſutos crederent, viderentque. Quos cum a veris et genuinis veteris ſapientiae Hebraeae placitis diſtinguere nec noſſent nec poſſent, neſcio quae myſteria ſibi inueniſſe viſi ſunt, vbi nihil praeter ſomnia imaginaria acceperunt, quae nec Hebraica nec Pythagorea dici poterant et debebant. Ita vero duplici ratione peccatum eſt. Nam non ſolum falſas ſibi de originibus

ginibus veteris veraeque philosophiae opiniones fingebant, sed et doctrinas malesanas et hoc nomine plane indignas, quales multas continet ista Pythagorica disciplina, pro sanctissimis habuerunt veritatibus. Quas cum hostibus Christianae religionis, velut σοφὸν φάρμακον contra impietatem opposuissent, mirum non est, nocuisse eos plus veritatis diuinae amplificationi, quam profuisse. Cuius exempla esse possunt satis luculenta quae Picus, Reuchlinus, Ricius, Georgius de sacris Christianae religionis placitis aduersus atheos et ἐμπαίκτας scripsere, ab his sannis magis et contemtu excepta, quam cum admiratione lecta et admissa.

III. Neque ex Cabbalistica philosophia medicina allata, sed electum philosophiae genus multo magis confusum est. Id quod historiam eius *Tomo secundo* accurate expositam intuenti et ad hanc sectam applicanti erit longe manifestissimum. Ex ea enim certissimis indiciis patet, omnem illam Cabbalisticam philosophiam nec ab Hebraeis, quod quidem prae se ferebat, ortam esse, nec puram Pythagorae disciplinam pro parente agnoscere, sed esse chaos quoddam ex placitis orientalibus, Platonicis et Aegyptiacis enatum, ad demonstrandas rerum omnium ex vno fonte emanationes, per varios gradus ad hunc vsque mundum sublunarem ipsosque infelices spiritus pertingentes, quod a veteris disciplinae Hebraicae praeceptis praeter nomen et ineptas quasdam dictorum sacrae scripturae accommodationes, prorsus nihil habet veritatis diuinae Hebraeis patefactae, et errores fouet longe periculosissimos sanctissimaeque reuelationi e diametro contrarios. Ast hanc tamen ex illa defendere, sicque arcana diuina recludere satagebant. Quod quam infeliciter fieri potuerit, rerum intelligens nobis non monentibus comprehendit. Exemplo esse possunt ea, quae Henricus Morus, ceteris multo doctior et acutior, hunc in modum est commentatus. Tacemus innumera huic Cabbalisticae doctrinae successiua immutatione fuisse assuta, ita vt ne quidem de primis eius dogmatibus certi esse possimus, vt in eius historia demonstratum. Quo fieri debuit, vt velut in alto sine cynosura, sine clauo, sine rectore fluctuarent viri boni et docti, sed originum philosophicarum aut ignari, aut ad eas non satis attendentes easque ex P. P. ecclesiae somniis repetentes.

IV. Ipsa vero incertitudo Cabbalisticorum scriptorum hos philosophos multoties decepit. Cum enim longe rarissima essent, et innumeris modis aut supposita aut adulterata, arripuerunt tamen, quodcunque in manum venerat, velut thesaurum latentem, et peregrinorum atque obscurorum admiratione capti illis, furtiuis et corruptis monumentis fidem habuerunt, immo pecunia quoque pro iis erogata, nimia credulitate se emungi passi sunt, quod Pico imprimis obtigisse suo loco narrauimus; et accidisse quoque Georgio Veneto, Agrippae et similibus, qui hos libros insano studio venabantur, valde est verisimile.

V. Quamuis autem nonnulla Cabbalistarum scripta nacti essent genuina, qualia vidisse eos, Reuchlini et Agrippae exempla docent, qui libros

quosdam Soharicos, librum Iezirah ſimilesque inſpexerunt, valde tamen iis obfuit, quod accuratum inter Cabbalam exegeticam ſiue literalem, philoſophicam ſiue doctrinalem et metaphyſicam, et inter practicam atque magicam diſcrimen vel ignorauerint, vel neglexerint. Inde enim euenit, vt exegeticos Iudaeorum luſus, quibus velut corticibus arcanus ſenſus ſubeſt, cum ipſis dogmatibus confuderint, et hoc argumentandi genere otioſo et ludicro nimium quantum tribuentes, quodcunque vellent, inuitis etiam Cabbaliſtis exſculperent, ita vero ſe velitariis his armis religionem Chriſtianam ſummopere defendiſſe ſomniarent. Id quod Pici et Reuchlini libros, vel Riccii quoque et Angeli Burgonouenſis commentationes conſulenti eſt clariſſimum. Hac ratione vero Iudaica, Chriſtiana, Platonica et propria cogitata facile erat in vnum confundere et pulchre miſcere, quae ita attemperata ſonos dabant mirificos, ſenſum fere nullum, ſane minime genuinum, exhibebant. Paulo diſtinctius id diſcrimen obſeruauit Agrippa, vir acer et attentus, aſt cum magiam eſſe vetuſtiſſimam philoſophiam miro ſibi ſomnio perſuaſiſſet, ex Cabbala practica ea ad philoſophiam retulit, quae naturam eius totam confundunt. Vnde nec Cabbaliſticam philoſophiam nec Pythagoricam ex eo diſcere licet. Morus autem φιλοσοφικώτερος dum ſua tradit, non aliena, nobis multoties peregrino impoſuit nomine.

VI. Vt vero error errorem gignit, ita quoque in hac ſecta accidit. Semel enim occupatis praeiudicio auctoritatis animis, quodcunque antiquitatis veneratione enitebat, ad hanc philoſophiam obtorto tractum eſt collo. Cum enim eius ſectatores firmiſſime ſibi perſuaſiſſent, ad barbaras gentes ab Hebraeis ſapientiam quandam arcanam atque myſticam deſcendiſſe, Zoroaſtrem, Hermetem, Orpheum aliosque veteris orbis philoſophos principes in hunc cenſum retulerunt, eosque Pythagorae praeceptores ſi non voce, ſcriptis tamen fuiſſe crediderunt. Qua opinione ſemel radices agente, dici non poteſt, quam faciles fuerint in fide danda ſcriptionibus iſtis, quae venerandorum horum nominum titulis ſuperbiebant, et quam diligentiam adhibuerint, vt has commentationes in apricum producerent, ſuisque lucubrationibus illuſtrarent, exque iis vetus illud ſapientiae genus, quod ſperabant, reſtituerent. Quem morem in Italiam ex Graecia tranſtulerunt Graeci exules, maxime Pletho et Beſſario, fouerunt Ficinus et Picus, ad Cabbaliſtica adplicuerunt Georgius Venetus et Reuchlinus, magicis adhibuit Agrippa, editis autem collectisque vno faſce huius furfuris ſcriptiunculis, in iuſtum quoddam compendium coegit Patricius, cuius eruditio quam plurimos minorum gentium philoſophos ſeduxit, vt in eadem deuia delaberentur. Quam erronea enim haec opinio fuerit, et quam noxia ad corrumpendam tum philoſophiam omnem, tum origines eius vitiandas, ex iis, quae *Tomo primo* de his ſcriptis ὑποβολιμαίοις late diſſeruimus, adeo notum eſt, vt ea repetere hoc loco non ſit opus.

VII.

VII. Dimiſerunt, quod fatemur, nonnulli Cabbaliſticam philoſophiam, et Platonicam pure ſequendam eſſe ſtatuerunt, eo quod legi hodie Platonis opera poſſint, et haud exiguus doctiſſimorum eius interpretum ſuperſit numerus. Verum ſi dicendum, quod res eſt, parum feliciter. Platonem enim valde obſcurauerat ſyncretiſtica philoſophia, quam in Italiam delatam Ficinus, Picus, et ſequaces reſuſcitauerant, quae quam inepte academica dogmata corruperit, et aliena immiſcuerit, prolixa demonſtratione exemplisque luculentis clariſſimum *Tomo ſecundo* fecimus. Inde vero omnis naeuus originem habuit, et quam inutile fuerit reſuſcitatae philoſophiae Pythagoreo Platonicae ſtudium, haud obſcure proditum eſt. Ex his enim propaginibus omnes illi ſurculi prorepſerunt, qui fructibus malae indolis hanc philoſophiam repleuerunt. Nam ab his philoſophis, ſyncretiſtica illa placita et vana dogmatum paradoxorum ſomnia orta ſunt, quibus commentationes ſuas recentiores repleuerunt. Ab his magiſtris didicerunt ſequioris aetatis commenta Moſi, Hermeti, Zoroaſtri, Orpheo tribuere; his auctoribus Cabbaliſtica ipſa in his officinis cuſa reiici non poterant: verbo omnis philoſophia Ammonio, Plotino, Porphyrio, Iamblicho, Hierocle, Proclo, Simplicio, et ex Chriſtianis Origene, Pſeudo-Dionyſio, Syneſio, Pſello, innixa eſt: hos claſſicos auctores iactauere Picus, Ficinus, Reuchlinus, Georgius, Agrippa, et qui magis ſobrie philoſophari videri voluit Patricius. Ad hunc lapidem offenderunt Galeus, Morus, Cudworthus, in quorum ſcriptis adeo regnat philoſophiae Platonico-Alexandrinae auctoritas, vt cum damno veritatis diuinae eius placita, quinimmo haud raro verba phraſesque receperint. Exempla qui volet, illa quae de Georgio Veneto, Agrippa et Patricio ex ſec. XVI, de Cudwortho et Moro ex ſeculo XVII diximus, ea affatim ſuppeditabunt.

VIII. Cum autem in merum Syncretiſmum haec philoſophia abierit, maleque conſarcinata exhibuerit, quaecunque ſpeciem antiquitatis mentiebantur, facile inde colligere eſt, quam ineptam atque falſam philoſophandi rationem illa obtulerit. Et ferri tamen potuiſſet, concedique vt ſuo abundarent ſenſu iſti philoſophi, niſi deteſtabile praeiudicium eos in transuerſum egiſſet, ex hac pſeudo-philoſophia poſſe diuinam veritatem erui, et antiquiſſimam ſapientiam reſtitui, eo quod hanc eſſe illius parentem crederent. Ita enim nobis totum emanationis ſyſtema obtruſum, dogmata autem aliena et falſa veritatis diuinae obtentu commendata ſunt, et corrupta ſanctioris diſciplinae ſimplicitas. In qua fruſtra animam mundi, influxus angelorum, arcanas operationes hominum in coeleſtia, ſubordinationem naturarum in diuinis, praeexiſtentiam animarum, ſpiritum naturae et ſimilia quaeras, niſi eo ipſo inepto praeiudicio magiſtro et interprete vtaris.

IX. Quod ſi in ſe ſectam iſtam, poſthabito hoc reſpectu ad alias intueamur, ne tamen hoc quoque nomine ſe commendare, nomenque Platonicae tueri poteſt. Miris enim modis a Platone diſcedit, et eius opi-

nionem peruertit. Ad quod, praeter dicta duplex quoque caussa concurrit. Nempe vel Aristoteles more scholae Alexandrinae in partes pertractus est, quo pacto genuinus Platonismus periit: vel eius odio nimis ornatus, excusatusque Plato est, vt inuidia Stagirita cumularetur et Platoni postponeretur. Quae maxime ratio coëgit Patricium, Platonis doctrinam miris modis pingere et Parmenideis vel potius Telesianis meditationibus reddere φιλοσοφικωτέραν, magisque disciplinae naturali attemperatam. Tacemus adeo ineptiisse nonnullos, vt desumto externo quodam veteris Pythagoricae et Platonicae doctrinae habitu, suisque naeniis et lasciuientis ingenii somniis adaptato, crederent, Pythagoream Platonicamque se sapientiam tradidisse. Quod memorabili Georgii Veneti exemplo illustrari potest, qui doctrina philosophica de musica Pythagorea hoc modo miro legentium fastidio vsus est. Ex quibus omnibus inductione in vnum collectis recte concludimus, veram philosophiam ab hac secta parum fuisse adiutam, licet nonnulli passim acute, et in nonnullis verisimiliter philosopharentur.

* *

CAPVT V.

DE RESTAVRATIONE PHILOSOPHIAE PARMENIDEAE.

§. I.

Occasio resuscitatae philosophiae Parmenideae.

Parmenideae philosophiae ex puluere et obliuione, in qua tot seculis abscondita et depressa iacuit, resuscitandae occasionem dedit philosophia naturalis Aristotelis. Haec cum magna quidem et multa promitteret, pauca autem reapse exhiberet, quibus de rebus naturalibus certa et clara superstrui explicatio posset, principia autem in cerebro magis Stagiritae enata, quam rebus naturalibus insita notionesque vagae, incertae et metaphysicis quibusdam praecisionibus abyssum naturalium mysteriorum non exhaurientes magno verum sitientes fastidio onerarent; excitati tandem sunt viri nonnulli docti, ingenio acres et animo satis fortes ad contemnendum abiiciendumque auctoritatis Peripateticae praeiudicium, vt physiologiam Aristotelicam examinarent, examinatamque et improbatam expellendam esse ex physicis philosophorum circulis statuerent, et meliora surrogare auderent. Cuius egregii facinoris gloria primo, nisi fallimur, in argumento naturali debetur BERNARDINO TELESIO. Is enim excitatus fortean Platonicorum nonnullorum disputationibus, cum Platonica quoque de rebus naturalibus disputatio minime satisfaceret animo, explosa illa atque Peripatetica philosophia, nouam dare phy-

physicae partis explicationem constituit. Quam cum Parmenideis tuto inaedificari posse principiis crederet, sepulta reuocauit in vitam, iisque nouum atque elegans superstruxit doctrinae naturalis aedificium, quo meruit, vt a nonnullis [a] inter eclecticos nouaeque philosophiae conditores referretur. Quam ei laudem non prorsus quidem denegamus, cum ipsius systematis nexum atque rationem suo debuerit ingenio. Quia vero id proprie fategit, vt Parmenidem nobis de rebus naturalibus accurate philosophantem sisteret [b], hoc capite eius philosophiam enarrandam constituimus, ostensuri, qua ratione Parmenidea placita ordinauerit, eiusque principiis ad physiologiam explicandam vsus sit. Miramur autem, virum suo iure in hoc eruditionis genere summum a plerisque, qui philosophiae historiam scripserunt, aut intactum mansisse, aut leuiter tactum esse, eosque qui historiam eruditam seculi XVI exposuerunt, huius viri mentionem satis accuratam plenamque non fecisse. Id quod ex inspectione eorum disci potest, quae NICOLAVS TOPPIVS [c], et LEONARDVS NICODEMVS, IMPERIALIS, TEISSIERIVS [d], NIC. COMNENVS PAPADOPOLVS [e] et ex his alii de eo retulerunt. Egregie itaque de hac historiae philosophicae particula meruit, eruditissimus IO. GEORGIVS LOTTERVS noster, professor Petropolitanus, nimis acerbo praematuroque fato elegantioribus literis nostraeque amicitiae ereptus, qui *de Vita et philosophia Bernardini Telesii* luculentum atque doctissimum nobis dedit commentarium [f], inque eo non res modo et philosophiam Telesii, sed vniuersam quoque seculi XVI historiam literariam luculenter illustrauit. Quem ducem eo magis sequimur, quo accuratior eius est tractatio, isque fere nullum in hoc argumento post ipsum scripturis reliquit spicilegium. Consultis itaque fontibus hunc commentarium inspicere Lectorem iubemus, prolixius copiosiusque ea expliciturum, quae strictim exponere instituti ratio limitesque poscunt.

§. II. Tulit elegantissimum BERNARDINI TELESII ingenium Italia, edidit Consentia, Neapolitani regni vrbs satis celebris et virorum clarorum ferax [g]. Natus est anno MDVIII, ex familia et generis nobilitate, atque sanguinis gloria et literarum virtutisque laude inclyta, teste IO. IMPERIALE [h], et, qui Telesianae gentis decora pluribus enarrauit, ELIA DE AMATO [i]. Cum natura feruidum illi atque acre ingenium contigisset, et sui animi inclinatione et parentum amicorumque consiliis atque exemplis fere puer literarum studiis se tradidit. Maxime vero patrui Antonii *Vita Telesii.*

a) VERVLAMIVS Hist. ventor. praef. T. II. Opp. et passim. TOPPIVS Bibl. Neap. p. 344. IACOB ECHARD. Bibl. Domin. T. II. p. 506.

b) VERVLAMIVS de Cupidinis fabula, Vol. III. p. 238.

c) loc. cit.

d) Elog. T. III. p. 449.

e) Hist. gymn. Patau. P. II. c. 32. n. 146. p. 278.

f) Lips. 1733. 4.

g) Sexaginta duos Consentinos, eruditione claros laudat TOPPIVS libro cit.

h) In Museo Hist. p. 78.

i) In Pantapologia Calabra, Neapoli 1715. edita p. 126. vid. Act. Erud. Suppl. T. X. s. 7. p. 289 sq.

tonii Telesii exemplum et institutio illi adolescenti plurimum profuit. Magna inerat viro huic literarum tum humaniorum tum seueriorum cognitio, qua meruit a Carolo V, Caesare, vocari, vt Philippum II, filium literis instrueret, testibus libris eius doctissimis, quibus virorum doctorum elogia meruit [k]. Sane celebris philosophi laude dignum censuit THVANVS [l]. Hic eum, priuato quidem studio [m] rectae mentis atque eruditionis cupidae iuuentuti apud Mediolanenses bonarum artium scholas aperuisset, noster ad eum vix ex ephebis egressus missus est, vt et contubernio eius et institutione frueretur. Qui cum parentis curam atque diligentiam in educando formandoque adolescentis ingenio adhiberet, et eius animum sponte currentem addito calcari ad honesta eruditionis praemia consequenda magnopere accenderet, dici non potest, quantum Bernardinus in illis disciplinis profecerit, quibus ad maiora capessenda iuuentus erudiri solet. Inde facultas, Latine eleganter scribendi in scriptis Telesii postea prodita, viresque eloquentiae, quae accedente iudicio paulo maturiore se vehementer commendarunt. Accessit, more istius aetatis, praeter facultatem poëticam, quam ei tribuit TOPPIVS [n], Graecae linguae studium, quo velut claue vsus est ad referanda Graecae philosophiae, in scriptis veterum latentis adyta. Dein patruo Antonio ad Romanum gymnasium vocato anno MDXXV, vt in illustri hoc theatro literas mansuetiores doceret, Bernardinus cum eo illuc abiit, et quicquid alimentorum studiis suis vrbs vel doctissimorum virorum praeceptis, vel hominum eruditissimorum exemplis magna copia suppeditabat, ad doctrinam suam amplificandam retulit: biennio vero post a latere auunculi Consentiam ad beneficium sacerdotale adeundum redeuntis auulsus dum Romae manet, cum reliquis incolis fatalem annum MDXXVII expertus est, quo Borbonio principe duce vrbs capta et direpta est. Tristissimo et infelicissimo id nostri fato euenit. Ipse enim licet silentes et tranquillas Musas nemini grauis sequeretur, facultatibus omnibus tamen a milite spoliatus et in carcerem insons detrusus est. Et liberatus forte ex eius squalore non fuisset, nisi Bernardini Martiriani, ciuis sui, qui laudato duci tum ab epistolis secretioribus fuit, et idem postea munus apud Carolum V imperatorem subiit [o], intercessione in libertatem fuisset vindicatus. Romam ita tantae cladis memoria perhorrescens ad Patauinas Musas concessit, seueriori se disciplinae traditurus, et philosophiae atque mathematicarum scientiarum mysteriis initiandus. Illam tum Hieronymus Amalthaeus [p] docebat, has Fridericus Delphinus [q] magno applausu tradebat. Illum itaque

k) Vid. IOVIVS in Elog. c. 122. p. 264. TEISS. Elog. T. III. p. 449. IMPERIALIS l. c. LOTTERVS l. c. p. 7. not. d. et quos laudat.

l) Apud TEISSIER l. c.

m) Vid. COSTER. l. c. not. e. p. 8.

n) pag. 344. Nihil tamen poëmatum Telesii hodie extat.

o) TOPPIVS l. c. p. 46. DE AMATO l. c. p. 108. LOTTER p. 9. not. l.

p) Vid. TEISSIER T. III. p. 22. PAPADOPOL. T. I. p. 228.

q) Vid. PAPADOPOL. l. c. T. I. L. III. c. 10. n. 51. p. 305. Qui refert, tanta felicitate Venetiis medicinam fecisse, vt suspectus cucullatis fratribus tantum non in carcerem raperetur.

itaque moralem philoſophiam explicantem audiuit, huic totum ſe tradidit, tantaque felicitate in artium mathematicarum ſecreta penetrauit, vt teſte IMPERIALE [r] proprio ingenio noua, inexcogitata, imperſcrutabilia prope quam plurima detegeret in doctrina optica. Quibus praeſidiis munitus cum ad naturalem philoſophiam accederet, mirum non eſt, vulgarem eius explicationem, quae tum obtinebat, illi non placuiſſe, nec arriſiſſe iuueni mathematicam ἀκρίβειαν et perſpicuitatem ſectanti vel Ariſtotelis libros phyſicos, quos Graece legerat et examinauerat; vel metaphraſtarum Latinorum et Graecorum explicationes quas conſuluerat, *exiſtimans* vt ipſe ſcribit [s], *fieri non poſſe, vt tot praeſtantiſſimi viri tot nationes, vtque adeo humanum genus vniuerſum tot iam ſecula Ariſtotelem coluerit, in tot errantem tantisque.* Vt itaque certiorem planioremque ſibi viam pararet, ipſe ſibi ſufficiens de fundamentis proprii aedificii in naturali diſciplina iaciendis cogitauit, eorumque primas ſibi lineas formauit, damnatis Peripateticorum dogmatibus, quae minime ſufficere in rerum naturalium φαινομένοις cauſſisque explicandis pulchre videbat. Ita quod gnauiter ingreſſus erat philoſophiae curriculum Patauii feliciter abſoluit, et ſummis in eo dignitatibus acquiſitis coronauit, cumque deleta fere eſſet priſtinae calamitatis, quam apud Romanos paſſus erat, memoria, in vrbem rediit, ingenii diuitias aucturus et expliciturus. Cuius occaſionem egregiam nactus eſt, cum felicitas illi obtigiſſet, vt virorum doctiſſimorum conſuetudine frueretur, colloquiis eorum paſceretur, luminibusque praeclaris illuſtraretur. Inter quos cum magno eum fauore atque beneuolentia proſequerentur Vbaldinus Bandinellus et Ioannes della Caſa, quorum ille Graecarum literarum erat intelligentiſſimus [t], hic vero carminis gloria excellebat [u], vterque autem iudicii acumine praeſtabat, libere cum tantis viris pro familiaritate amicitiae, quam cum illis contraxerat, cogitata ſua de philoſophia naturali communicauit; qui, cum egregie cuncta ipſis placerent, ad pertexendam, quam inceperat telam Teleſium vehementer excitarunt. Ita philoſophica eruditione praeclare ornatus ſummis paſſim viris innotuit, qui in aula Romana verſabantur, cumque ſanctiorem illi diſciplinam iungeret, et maxima eſſet animi candoris morumque probitatis eius in curia Romani pontificis exiſtimatio, ita carus omnibus fiebat, vt, quod auctore THVANO [x] ſcimus, Paulus IV, qui tum rerum ſacrarum ſummae praeerat, illi vltro archiepiſcopi Conſentini dignitatem offerret, quam tamen, ſtudiis aliis delectatus modeſte recuſauit, et epiſcopali tiara fratrem Thomam ornari paſſus eſt. In qua tamen Thuani narratione temporum rationes non nihil impeditae ſunt [y]. Illud certum,

r) loc. cit. pag. 78.

s) In Praef. Lib. de Rerum natura edit. Rom. 1565. Inde magna inerat Teleſio Peripateticae philoſophiae notitia, qua meruit vir Peripateticis rationibus potens et inſtructus vocari VERVLAMIO de Fab. Cupidinis Vol. III. Opp. p. 238.

t) Vid. LOTTER. l. c. p. 14. not. u,

u) Notiſſimum Caſae in Hiſt. lit. recentiori nomen et merita opera eius recudi fecit NIC. HIER. GVNDLING. Halae 1709. 8.

x) loc. cit.

y) Thomam Teleſium ſummi apud Conſentinos antiſtitis dignitate fuiſſe ornatum anno MDLXV, ex VGHELLI Italia ſacra T. IX. p. 350.

Telesium, post moram Romanam patria Consentia repetita vxorem duxisse, Dianam Sersali nobili inter Consentinos genere editam, quae cum trium eum liberorum patrem fecisset, praematura eum morte summa affecit tristitia, nec exiguo familiae damno decessit, studiorum philosophicorum non item. Quod enim non nemo poëtarum recentiorum cecinit [z]:

- - rara libris cura, vbi foeminae
Quieta turbant tecta philosophi,
Diesque ac noctes cor mariti
Per stimulos agitant acerbos.

id Telesio quoque vxoriis compedibus vincto euenisse narrant, qui res eius descripserunt [a]. Non enim ipse modo fatetur [b], *post studia iuuenilia scribendi munus se longo tempore intermisisse*, sed et alii referunt, cohortationes Bandinelli atque Casae a matrimonii curis, et administratione domestica Telesii fuisse impeditas. Ab his autem vinculis et vxoris morte, et filii, quem vnicum superstitem habebat, diligentia, cum is res domesticas regendas suscepisset, liberatus, ad otia philosophica rediit, et vt sereniori mente diuini ingenii foetus eniteretur, secessum literarium meditatus, in praedium aliquod suum, sacris nemoris silentiis et ruris amoenitate ad philosophiam inuitans abiit, totumque se in literas ingurgitauit. In quo tamen otio ita negotiosus fuit, vt cum ab vrbano strepitu et familiae interpellatione liber esset, veterum philosophorum scripta diligenti manu euolueret, et imprimis repetito studio Aristotelis libros relegeret et examinaret, plurimum autem temporis perficiendo, quod Parmenideis principiis inaedificare coeperat aedificio doctrinae naturalis tribueret, et congestis digestisque omnibus *duos de natura libros iuxta propria principia* componeret, inque illis Peripateticam super rebus naturalibus disciplinam euerteret. Suo tamen iudicio diffisus, meletemata sua cum amicis communicauit, quibus mentem inesse rectam sobriosque de philosophia sensus nouerat, et imprimis cum Ioanne Mario Madio Brixiano, rerum philosophicarum peritissimo viro [c]. Cuius calculum cum meruisset, excudendos eos de natura libros Romam misit, vbi anno MDLXV typis exierunt. Cum autem totus a natura ad detegenda explicandaque secreta sua opera factus esset, in isto labore perrexit, et de singularibus quoque ex disciplina naturali argumentis commentarios composuit, typisque ex parte vulgauit, nonnullos posteris edendos reliquit. Vix vero typographi carceribus liberata prodiit Telesiana

constat. Ast eo tempore iam in matrimonio viuebat Bernardinus, Paulus IV, P. R. quinquennio prius morte decesserat. Si itaque Thuanus scriptor coaeuus deserendus non est, intelligenda haec sunt de consilio Papae, post ista demum tempora euentum sortito. conf. LOTTER. l. c. p. 16.

z) CONR. CELTES Lib. III. Odar. XXIII.

a) PAPADOP. l. c. b) loc. cit.

c) PAPADOP. l. c. T. I. L. II. c. 36. n. 167. p. 261. Fauebat Madiorum, vel Magiorum, familia Aristoteli, vnde ex ea Vincentius quoque Magius de ea philosophia, editis Simplicii et Alexandri Commentariorum versionibus meruit. Placide tamen Madium legisse, nec improbauisse suas meditationes in Praefatione testatur Telesius.

ſiana phyſica, cum inſperato quidem, aſt laeto magnoque plauſu exciperetur tum a viris doctis, tum a gymnaſii Neapolitani ciuibus, qui licet totam aetatem ſuam in Ariſtotele conſumſiſſent, laetabantur tamen, eſſe ipſis ducem, quo ad inſitam natura libertatem philoſophandi ſpem ſuam erigere poſſent. Ita nempe quae apud alios inuidiam parere ſolet, Teleſio gloriam laudemque peperit dogmatum nouitas. Inſtigare itaque Teleſium, rogare, inſtare, vt receſſum relinqueret, ſolitudini vrbis frequentiam praeferret, et Neapolin ad docendam nouam philoſophiam concederet. Vincique ſe paſſus eſt Teleſius, atque in eam vrbem conceſſit, in qua tantum abeſt, vt de rebus naturalibus dicentis praeſentia famam minueret, vt indies maior eſſet eruditionis eius et eloquentiae admiratio. Neque ea adoleſcentium tantum fuit, ſed viri quoque maturo iudicio praediti, magnopere doctrinam Teleſianam ſuſpexere, et ab eo accendi ſe paſſi ſunt ad ſcrutanda diligentius, quam a Peripateticis fieri ſolebat, naturae arcana, et colendam phyſicam. Quod ſtudium auctore Teleſio occaſionem dedit ſocietatis eruditae ineundae, quae iunctis inter ſe viribus diuiſisque laboribus ad iuuandam rerum naturalium cognitionem et conculcandam Stagiritae auctoritatem in phyſicis conſpirabat. Quam academiam, (ita laudabile inſtitutum vocare more a Platonicis deſumto placuit,) vel omnium primam, vel inter primas fuiſſe et exemplum dediſſe, quod maximo philoſophiae emolumento poſteri ſequerentur, annales literarii teſtantur [d]. Huic academiae Teleſianae nomen a conditore haeſit, quamuis et ab eius patria Conſentina dici ſoleat [e]. In hoc igitur vitae ſuae otio ſatis negotioſo cum diligentiſſime naturae ſcientiam excoleret, ita carus factus eſt omnibus, vt principibus quoque viris maximopere probaretur, eumque vt liberalius philoſophiae operam dare poſſet, Ferdinandus Carafa, Nuceriae dux in familiam ſuam adſciſceret, et, quod ipſe Teleſius praedicat [f], non in minore honore haberet, quam Alexander Ariſtotelem. Quae vero tot virorum cordatorum illi amicitiam parauerat libertas philoſophandi, tandem vitae interitum attulit. Valde enim vrebat fratres cucullatos, contemni Ariſtotelis auctoritatem, cuius philoſophiae gloria tumebant: more itaque ſcholarum, hac ſuperſtitione captarum in Teleſianam philoſophiam inſurgere, eamque atque academiam Teleſianam iurgiis laceſſere coeperunt: quae cum nimis impatienter ferret Teleſius, contracto ex atra bile morbo, ſenex viribus vehementer proſtratus eſt [g]. Patriae vero dulcedine tractus, deſiderioque iſtis furoribus et vexationibus ſeſe ſubducendi Conſentiam a filio transuectus eſt. Ibi per octodecim fere menſes exſtatico ſimilis non tam vixit, quam ſpiritum aegre duxit; depoſuitque tandem grauem mortalitatis ſarcinam octogenario proximus anno MDLXXXVIII, ſepultus in tumulo fratris

 Thomae

d) Conf. GIMMA Idea Hiſt. lit. Ital. T. II. c. 38. §. 2. p. 476. IMPERIALIS l. c. LOTTER. l. c. p. 25. not. (r)

e) Philoſophia aliis praeſtabant ex ſociis Sertorius Quatrimani, Io. Paulus de Aquino, Iulius Caualcanti, et Fabius Cicala.

f) In Dedic. editionis Neapolitanae.

g) PAPADOPOL. l. c.

Thomae archiepiſcopi. Quam beneuole autem viri literati, quique rerum naturalium cognitione luculentiori, quam in ſcholis pandi ſolebat, delectabantur, Teleſii conatus exceperint, ex repetitis librorum *de Natura rerum iuxta propria principia* editionibus intelligi poteſt. Primus enim et ſecundus liber poſt Romanam editionem *Neapoli* quinquennio poſt anno MDLXX prodiit, integrum autem *librorum nouem* opus, *ad illuſtriſſimum et excellentiſſimum D. Ferdinandum Carafam Nuceriae ducem* lucem, eo viuo, vidit *Neapoli anno MDLXXXVI.* Repetierunt biennio poſt Geneuenſes eam editionem, adiectis PHILIPPI MOCENICI, *Veneti vniuerſalium Inſtitutionum ad hominum perfectionem, quatenus induſtria parari poteſt, contemplationibus V.* et ANDREAE CAESALPINI *Quaeſtionum Peripateticarum libris V.* Libellos autem, *de his, quae in aëre fiunt*, et *de mari*, quos viuus ediderat Teleſius, adiunctis aliis, quos *de Cometis et lacteo circulo*, *de iride*, *quod animal vniuerſum ab vnica animae ſubſtantia gubernetur* [h], *de Vſu reſpirationis*, *de Coloribus*, *de Somno* ſcriptos Teleſius reliquerat, vulgauit ANTONIVS PERSIVS, Teleſio in vita amicitia coniunctiſſimus, Venetiis MDXC. Quamuis autem et Romae et Neapoli viuo Teleſio patienter audiretur eius noua de naturalibus philoſophia, poſt fata tamen indici expurgatorio libri iſti adſcripti, et donec expurgarentur, prohibiti ſunt, quod fatum editiones apud Italos cuſas rariores fecit. Neque tamen, non obſtante hoc fulmine amici ei ſectatoresque defuerunt, et morte quoque erepti laudes non reticuit academia Conſentina, inter quos, quem modo nominauimus, Antonius Perſius libros eius edendo SERTORIVS QVATRIMANI autem, *Compendium philoſophiae Teleſianae* lingua vernacula exarando praeclare de Teleſio meruerunt. Patricium autem Teleſiana nonnulla in ſuum, quod molitus eſt ſyſtema naturalis philoſophiae transtuliſſe, ſupra iam memorauimus. Praecipue autem Teleſii partes ſecutus eſt Thomas Campanella [i], de cuius tamen philoſophia, cum omnes eius partes innouauerit, parte ſequente dicetur. Aduerſarios autem non cuculliones modo expertus eſt, vt ſupra dictum, ſed viros quoque doctos. IAC. ANTONIVS MARTA enim Neapolitanus, iuris ciuilis et canonici publicus in gymnaſio Patauino interpres, in vndecim annorum opere, quod *Pugnaculum Ariſtotelis* inſcripſit, Peripateticam doctrinam contra Teleſium defendere ſuſcepit: ſequutus hunc eſt, ANDREAS CHIOCCVS medicus atque philoſophus Veronenſis, qui Teleſii ſententiam de venis, neruis atque arteriis impugnauit. Vtrumque refellit, et pro Teleſio reſpondit CAMPANELLA [k]. IANVM CAECILIVM FREY

h) Perperam illud adſcripſimus ANDR. CHIOCCO in German. Hiſt. phil. opere T. VI. p. 696. quod delendum.

i) Defenſionem Teleſii CAMPANELLA ſuſcepit in Philoſophia ſenſibus demonſtrata, vbi quoque Iacobo Antonio Martae reſpondit. Vid. de Libris propriis Lib. I. cap. 1.

k) Diligenter de his Teleſii aduerſariis, eorumque eruditione, meritis, ſcriptis et refutatione egit B. LOTTER. l. c. §. 11. p. 84 ſeqq. ad quem lectorem, ne nimis prolixi ſimus, remittimus.

FREY quoque in *Cribro philoſophorum* Teleſium examinaſſe, teſtis eſt CLAVD. SORELLVS [l].

Philoſophia Parmenidea Teleſii.

§. III. Qua vero via in explicandis rerum naturalium principiis inceſſerit Teleſius, ex laudatis eius libris *de Principiis rerum naturalium* diſcendum eſt. Non ſine vtilitate tamen comparare cum ſcripto Teleſiano licet BACONIS DE VERVLAMIO libellum *de Principiis atque originibus ſecundum fabulas Cupidinis et Coeli, ſiue de Parmenidis et Teleſii et praecipue Democriti philoſophia tractata in fabula de Cupidine* [m]. In qua ſcriptione, vt erat Verulamius acumine inſolito praeditus et profunde meditabatur, ſubtiliſſimam et ingenioſam eius fabulae explicationem phyſicam dedit, et ad Parmenidis, Democriti et Teleſii phyſiologiam applicuit, nec contentus, eorum ex hac fabula principia exponere, oſtendit quoque, quo pacto, poſitis iſtis principiis porro philoſophandum ſit, etiam in illis capitibus, quae illi non attigerunt, declarauit quoque quae inter Parmenidem, Democritum et Teleſium ſententiarum atque placitorum intercedat affinitas, ſuumque de hoc philoſophiae naturalis genere iudicium interpoſuit. Ex hac Verulamii tractatione breuem Teleſianae phyſiologiae delineationem, addita ἐπικρίσει, adumbrauit MORHOFIVS [n], et niſi fallimur, ideam Teleſianae philoſophiae generalem inde quoque hauſit SORELLVS [o]. Cl. LOTTERVS [p], autem ex ipſo Teleſiano opere elegans doctrinae phyſicae dedit compendium, laudabili conſilio, cum non tantum dulcius ex ipſo fonte bibantur aquae, ſed comparationes dogmatum quoque haud raro alieno ſenſu ea corrumpant, certe obſcurent et incertiora reddant. Ipſe itaque Teleſius audiendus eſt, qui, cur ad nouam de naturalibus doctrinam deſcenderit, ex ſupra dictis ſatis conſtat. Scilicet probe videbat vir Peripateticorum φιλοσοφεμένων accurate gnarus, non Scholaſticos modo pueriliter in rebus naturalibus explicandis ineptire, ſed Ariſtotelem quoque coruos, quod aiunt, deludere hiantes, et principiis incertis, vagis, ac clari definitique nihil ſignificantibus inanes dimittere lectores. Quod vt demonſtraret, et quot modis vel laberetur prorſus, vel nutaret tamen et ambiguo pede fluctuaret Stagirita, magnam operis ſui partem impendit, quod non modo διδακτικὸν eſt, ſed ἐλεγχτικὸν quoque, et in euertendis Lycei principiis phyſicis plurimum occupatum. Maxime autem offendit Teleſium, virum ſani iudicii et pſeudo-philoſophiae ſpectris valde inimicum, quod principiorum loco, quae ſenſus implere et naturae reſpondere poſſint, metaphyſicas ſpeculationes, notioneſque ſolis mentis praeciſionibus nixas, et ex Ariſtotelis cerebro tantum enatas, veri ſitienti philoſopho vendiderit [q]. Itaque fabuloſas et imaginarias Stagiritae ſemitas, quas tot argumentis euertebat,

l) loc. cit. Hic ſobrie quoque de Teleſio iudicauit, cui addendus VERVLAMIVS l. c.
m) T. III. Opp. ed. Elzeu. p. 208 ſeqq.
n) Polyhiſt. T. II. L. II. P. I. c. 13. p. 231 ſeqq.
o) De Perfect. hominis, P. III. p. 413 ſeq. verſ. Germanicae.
p) loc. cit. c. 2. p. 35.
q) Legendum TELESII Prooemium, editioni poſtremae praemiſſum, quod exhibet quoque Ven. E. SAL. CYPRIANVS in Vita Campanellae, p. 11 ſeqq. et LOTTER. l. c. p. 40 ſeq.

tebat, relinquens, de principiis, quae ſenſuum fide niterentur, adeoque a nemine reiici poſſent, diſpexit. Ea apud Parmenidem ſe deprehendiſſe ratus, qui ex calore et frigore rerum omnium naturam, ortum, qualitates et mutationes naturales deriuabat, in his duobus principiis perſtitit, quodque Parmenides κατά τι, ita poſcente ſyſtemate Eleatico, affirmauerat, ſimpliciter recipiens rerum naturalium phaenomena illis conuenienter explicuit, et quae paucis Parmenides dixerat, latius expoſuit, vnde recte eum Parmenidis interpolatorem vocauit B. I. CHR. WOLFIVS [r]. Nec a veriſimilitudine diſcedit coniectura VERVLAMII [s], occaſionem ſyſtematis ſui exſtruendi captaſſe Teleſium ex PLVTARCHI libello *de primo Frigido* [t], quem ex aliquo tractatu antiquo, qui tunc temporis extabat, interiit autem, poſtea deſcriptum et deſumtum eſſe ex eo ſuſpicatur, quia haud pauca habet et auctiora et firmiora, quam ſolent eſſe auctoris ipſius, qui ea vulgauit. Ex quibus patet, errare non neminem [u], qui Teleſium philoſophiam Pythagorae recoxiſſe aſſeruit.

§. IV. Ita vero, vt ſummam phyſicae Teleſianae exhibeamus, de naturalibus praecepit Conſentinus philoſophus:

I. Tria omnium, quae exſtant, rerum principia ſunt, agentes naturae duae incorporeae, et quae illas ſuſcipit, corporea. Illae calor et frigus ſunt, haec materia. Deſumſiſſe haec naturalium rerum principia Teleſium a Parmenide, laudatum Plutarchi libellum legenti erit manifeſtiſſimum. In eo enim ſumma Teleſiani ſyſtematis capita iam deprehenduntur. Huc enim pleraque redeunt 1. frigus non eſſe priuationem, ſed principium actiuum et efficiens: 2. Inter frigida non minus, quam calida gradus eſſe, vt aliud alio magis minusque, hoc admodum, illud non adeo, vnum remiſſius, aliud intentius dicatur frigidum calidumue: 3 Manere tamen haud raro calida admixta frigidis, eamque commixtionem plurimum ad rerum naturam conferre: 4. Aduerſarum harum facultatum oppoſitionem cum tempeſtiue a creatore inſtituta ſit, non perimere, ſed res potius conſtituere, eo quod conſonantiam creator fecerit, eaque ita gubernet, vt et coëant et diſceſſum faciant moderate, et nimia vtrique vehementia ademta in rectum modum componat. 5. Calorem corporis tepore et laxitate, frigus eiusdem concretione atque denſatione ſentiri: 6. Vtriusque autem ſuum eſſe peculiare principium. 7. Frigus calori vt ſubſtantiam ſubſtantiae repugnare. 8. Exinde quatuor rerum naturalium principia reſultare, calorem, frigus, ſiccitatem, humiditatem, iisque omnium elementorum motiones abſolui. 9. Ignem calidum et ſplendidum eſſe, naturam oppoſitam frigidam et tenebroſam &c. Ex his, quae in ſequentibus ſatis luculenter ad rerum naturalium cauſſas Plutarchus applicat, euidenter conſtat, occaſionem ſumſiſſe ab iis Teleſium, nouum

r) Ad ORIGEN. Philoſophum. p. 87.
s) loc. cit.
t) T. V. Opp. p. m. 496. ſeqq.
u) Io. CONR. ARNOLD. diſſ. de Nouitate philoſophandi §. 11. p. 17. §. 26. p. 39.

nouum ſyſtema phyſicum incruſtandi. Addidit tamen duobus Parmenidis principiis tertium, materiam, quod ex Peripatetica illi philoſophia haeſiſſe Verulamius coniicit, Morhofivs neceſſitate adactum iudicat, vt ſubiectum poneret, in quod operetur frigus et calor. Nobis, ſi coniecturae locus eſt, a Parmenide non tantopere diſceſſiſſe Teleſius videtur. Notum enim ex iis, quae de phyſica Parmenidea *Tomo primo p.1163.* diſputauimus, frigidum calidumue Parmenidem poſuiſſe in rebus ſenſibilibus, et ita vnius Eleatici modificationes et affectiones ſenſibiles explicando, illud velut ſubiectum aliquod ſuppoſuiſſe, et ipſam quoque materiam hoc pacto agnouiſſe, quam tamen diſtincte in principiis numerauit Teleſius, in hoc vno clarius ac Parmenides locutus. Certe, qui eum ſequebantur, in rerum naturalium mutationibus exponendis materiam ſopponendo, frigoris et caloris qualitates illi induxiſſe, ex his Plutarchi verbis eſt manifeſtiſſimum: materia enim alias vehementius, aliasque languidius affecta, a contrariis facultatibus, alia aliis magis calida frigidaue exhibet. Ex hoc vero principio Parmenideo ita porro diſputat Teleſius:

II. Calor ſua natura mobilis, immo ipſi motui tempore, natura ac dignitate praeit, eiusque cauſſa eſt.

III. Frigus immobile eſt.

IV. A frigore terra, et quaecunque illi inſunt, facultates; a calore ſol conſtitutus eſt et ſtellae coelumque.

V. Agentia duo principia incorporea, corporea opus habent mole, qua ſuſtineantur, ea eſt materia.

VI. Materia neque augetur, neque minuitur vnquam in vniuerſo.

VII. Omnis porro actionis expers eſt, et ſua natura inuiſibilis ac nigra, de cetero autem vtriusque principii operationibus ſuſcipiendis apta.

VIII. Duae iſtae naturae agentes facultate pollent non tantum ſe aſſidue multiplicandi et quaqua verſum effundendi; ſed et perpetuo ſeſe inuicem oppugnandi, propriisque ex ſedibus expellendi; actiones itidem atque paſſiones et alterius principii oppoſiti et proprias percipiendi ſentiendique.

IX. Ex his principiis mutuo ſibi oppoſitis duo mundi corpora primaria coelum atque terra ortum ducunt, reliqua ſecunda, ex terra omnia a ſole diuerſis modis immutata ſunt effícta.

X. Ex terra mare eductum, et continuo adhuc quotidie educitur.

XI. Diuerſae, quibus res gaudere, et abs ſe inuicem ſecerni, videmus, naturae atque diſpoſitiones diuerſis, quibus calor operatur, viribus locorumque interuallis tribuendae ſunt, cuius quippe actionem frigus ſubinde ſolet intercipere.

XII. Satis diſtincte tamen iſtae caloris differentiae vt et materiae percipi accurateque determinari nequeunt.

XIII. Ca-

XIII. Calor adeo in coelo propriam atque fixam fibi conftituit fedem, vt in fecuro heic collocatus, ab omni frigoris, contrarii principii, infultu liber exfiftat atque immunis.

XIV. Similiter frigus, quae natura oppofita eft, locum in terra, puriffima illa, et infra maris abyffos depreffa, fuum occupat, quo coeleftis ille calor penetrare prorfus non poteft.

XV. Terra quatuor affectionibus primariis frigiditate, opacitate, denfitate ac quiete inftructa eft.

XVI. Duo haec principia in intimis fuae regionis partibus tranquilla, in extimis continua bella gerunt.

XVII. Oriuntur ex illo conflictu, nullis vnquam induciis finiendo, qui in intercapedine coeli et terrae peragitur, corpora, quae tellus habet ac alit vniuerfa.

XVIII. Corpora haec magis minusue fiue calida fiue frigida gignuntur atque difpofitionem adipifcuntur, prouti iam de imbelliori principio triumphos egerit validius.

XIX. Coelum corporaque coeleftia ex fummo calore materiaque fubtiliffima fabricata funt.

XX. Motum coelum ftellaeque habent proprium, qui tamen fubinde variat, neque ad eum opus eft intelligentiis motricibus.

XXI. Coelum natura fua lucidum eft, veluti et ftellae, licet hae variis modis a fe difcrepent.

XXII. Plantarum corpori anima quaedam ineft, fpiritu illo, qui animalibus ineft paulo craffior.

XXIII. Animalia vel perfectiora funt, vel imperfectiora.

XXIV. Anima a deo in fingulos homines, dum generantur immiffa, et corporis vniuerfi forma, incorporea item atque immortalis eft.

XXV. Senfus omnes tactus funt, vno auditu excepto.

XXVI. Animalia quoque reliqua praeter hominem ratiocinationis expertia haud funt.

Summa haec funt phyficae Telefianae capita, quae partim ipfe latius, licet, haud raro confufa et inordinata tractatione deducit, partim prolixius explicuit Verulamius, ipfe ne nimii fimus legendus. Cuius vt exemplum afferamus, ex pofito principio vtriusque nifu vincendi alterum fibique fimile reddendi, et conatu terrae, folem conuertendi, et folis terram, impedito tamen ne fiat, ficque principium tollatur, cauffas operationum variarum caloris deriuat Telefius. Fieri enim ftatuit iftam operationem vel per vim caloris, vel per difpofitionem materiae, vel per modum fubactionis, velut concauffas inter fe concurrentes. Prout itaque calores variant, ita etiam ex mente Telefii operantur. Differt enim calor vi, copia, mora, medio, fucceffione; fucceffio variatur accedentia, recedentia, intentione, remiffione, faltu, gradu, reditu, vel repetitione, per maiora aut minora interualla. Ipfi quoque calores inter fe pro-

ut

ut gradu differunt, maiores minores abſorbent, qui aliquid cum frigore commune habere videntur, aut cum ipſo conſpirare. Caloris vero ſucceſſio per motum ſolis, tot generationum cauſſa eſt. Per eam enim corpus ſolis ſe omnibus terrae partibus accommodat, et viciſſitudine ſua efficit, vt nulla eius pars calore careat. Ita de calore diſputat, frigus tamen ſimili modo delineare, gradusque et mutationum atque operationum cauſſas definire omiſit, quare hunc defectum ſuppleuit Verulamius, cuius cogitationes ὡς ἐν συνόψει repetiit Morhofius, qui cum in omnium manibus ſint, et ſua placita Teleſianis philoſophematis tantum accommodauerit, ea huc non transſcribimus. Simili ratione materiam a principiis actiuis ſubactam conſiderans, prout ad conſtitutionem vniuerſi concurrit, ei vim tribuit actionem caloris promouendi, impediendi, mutandi, et differentias conſtituit quadruplices, nempe calore vel praeinexiſtente, vel non praeinexiſtente; ita vt calor, qui corporibus ineſt, ab adventitio calore excitetur ad agendum. Ex copia materiae vel eius paucitate; ex ſubactione materiae, ſecundum gradus ſuos, nempe lentoris, mollitiei, viſcoſitatis vel tenacitatis, fluoris, vaporis, halitus, aëris. Porro ex clauſura vel apertura corporis ſubacti &c. Quibus principiis ſubordinatis reliqua omnia attemperat, modumque ſeparationis, qualitatum primarum connaturalium, coloris, lucis, tenuitatis et mobilitatis, et quae his opponuntur, velut accidentium explicat. Et de ſubactione quoque pari modo diſputat, quae omnia fere ad victoriam principii actiui praeualentis, licet non aequali potentia, redeunt. Quae tamen heic loci curatius perſequi inſtituti ratio fineſque non patiuntur, et vel apud ipſum Teleſium, vel apud Verulamium, cuncta eleganter enarrantem quaerenda ſunt. Ineſſe ſyſtemati huic Teleſiano multa non ſine ingenio dicta, omnino fatendum eſt, nec enim ſine hoc fulcro aedificium ſimile conſtrui poteſt. Aſt ineſſe ei multa male cohaerentia et inexplicabilia, ipſe Teleſius faſſus eſt, libere pronuncians: *Qui calor vel quantus, hoc eſt, quod caloris robur, et quae eius copia, quam terram, et quae entia in qualia inuertat, minime inquirendum eſſe, vt quod homini nulla innoteſcere queat ratione.* Praeterea recte obſeruatum magno VERVLAMIO *p. 269.* Teleſium non minus ac Platonem et Ariſtotelem ex non entibus entia conſtituere, principia abſtracta ponere, agentium principiorum bellum mirum et iniquum introducere, cum terra puncti inſtar ſit, coeli ſpatia et regiones immenſae: abſurdum eſſe, terrae vires vsque ad ſolem peruenire, et frigidum eius eo adſpirare poſſe. Addit his alia, v. g. dari actiones in rebus et effectus, quae ad colorem et frigus referri nequeant, eſſe res, in quibus calor et frigus in primo eſſe eorum indantur et generentur, ita vt principii ratio in iis ex vtraque parte deficiat, et quae his ſimilia ſunt, quibus immorari diutius ſcopus tractationis non patitur. Quibus tamen non obſtantibus viro ſummo lubentes ſubſcribimus, bene de

de Telesio sentienti, atque eum vt amantem veritatis et scientiis vtilem, et nonnullorum placitorum emendatorem et nouorum hominum primum agnoscentem. Maxime vero laudandum existimamus Telesium, quod Aristotelis principia conuellere ausus sit, quae res ei melius successit, quam noui doctrinae naturalis aedificii exstructio: quamuis dum attributa materiae in principia incorporalia mutat, suis telis, quibus contra Aristotelem pugnauit, confodi potest. Hoc vero licet in caussa fuisse videatur, cur paucis arriserit Telesiana philosophia, eaque paulo post parentis sui fata exspirauerit; ille tamen exemplum fuit nobile, et ad excitandos viros magni ingenii maxime vtile, vt maiori fiducia desertis aridis Peripateticae physicae desertis amoeniores campos quaererent, et proscriptis expulsisque spectris lemuribusque, veriora et sensus implentia principia quaererent. Quibus se ducem praebuisse, et animum addidisse, satis gloriae est Telesio.

* *

CAPVT SEXTVM.

DE RESVSCITATIONE PHILOSOPHIAE IONICAE.

§. I.

Ionica secta cur depressa manserit?

Inter omnes, quas Graecia tulit, sectas philosophicas nullam esse, quae iniquiori fortuna vsa est, quam Ionicam, nemo historiae philosophicae ignarus est, vt id nesciat. Quamuis enim summos et ingenio admirabiles viros Thaletem, Anaximenem, Anaximandrum, Anaxagoram, Diogenem, Archelaum protulerit, quorum memoria vel hoc vno nomine venerabilis esse debet, quod sepultum superstitionis tenebris orbem philosophicum a praeiudiciis liberauerint, et rebus naturalibus primi omnium lucem aliquam accenderint; mature tamen desiit, et inter Graecos neminem inuenit, qui laudabile institutum continuaret, lumina tantorum virorum augeret, et quod in aliis sectis factum, perfectiorem eam redderet et illustriorem. Quanquam enim in Clementis Alexandrini vitae historia traditur, habuisse eum Ionicum quendam praeceptorem; in *antecedenti* tamen *Tomo* obseruatum est, frustra hoc nomen ad sectam Ionicam referri. Et PLVTARCHVM quidem cum in libello *de Placitis philosophorum*, tum alibi, et post eum PSEVDO-ORIGENEM, quorum vestigiis ex recentioribus institere SCIPIO AQVILIANVS et THOMAS STANLEIVS, philosophumἐνων Ioni-

Ionicorum διατύπωσιν nobis dedisse, ex iis, quae *Tomo primo p. 464.* de hac secta diximus, notum est. Verum hi Ionicam physiologiam narrando tantum exposuerunt, nec ad philosophiam ipsam, sed eius historiam modo referendi sunt. Et mirari quis forte possit, qui euenerit, vt philosophica haec secta, nec adeo mala in se, nec curiositate philosophorum indigna, inter Graecos pariter et recentiores neminem inuenerit, qui isti philosophandi viae insistere, et Ionicorum philosophorum placita incrustare, vel emendare quoque, et ex parte excolere conatus sit, cum aliae tamen Graecorum sectae hac fortuna vsae sint, quae in rerum naturalium inuestigatione longe infra dignitatem et acumen Ionicae sunt; e. g. Pythagorica, quae pneumaticam et metaphysicam partem physicae miscendo multo deterius philosophata est de rerum naturalium caussis, quam Ionica. Verum historiam philosophiae huius et temporum istorum, quibus intercidit, consulenti res omnis erit apertissima. Nempe, vt taceamus, ipsam regionem peregrinam, et Athenis nimis distantem, in caussa fuisse, vt citius negligeretur, praesertim vbi Anaxagoras vrbe eiectus est, duae potissimum caussae concurrisse videntur, cur omissum et suppressum fuerit philosophiae Ionicae studium. Vna in suspicione atheismi quaerenda est, qua valde pressa est secta Ionica. Cum enim caussam efficientem vel omitteret, vel plane obliuisceretur, et materialem tantum considerare naturae studiosos iuberet; impietas illi obiecta est. Quam licet tollere videretur Anaxagoras mentem rerum omnium fabricae adiungendo, non potuit tamen suspicionem eam omnem ex animis eiicere, praecipue cum ob impietatem obiectam Athenis esset pulsus. Adeo vero periculosum erat Athenis sine numine philosophari, et res ipsa capitis periculo non carebat, vt merito inuisa et neglecta manserit philosophia Ionica. Quod praeiudicium recentiora tempora non exuisse, ex circumspectione constabit, qua vsum esse Berigardum in ea philosophia in partes vocanda infra dicemus. Altera caussa in scholae Socraticae studio et incrementis quaerenda est. Socrates enim, vt suo loco probatum, tametsi ex Archelai Ionici schola prodierat, philosophiam a coelo in terram deduxerat, neglectaque rerum naturalium consideratione ad moralem disciplinam et emendandum animum cuncta reuocauerat, quae res cum ob tanti viri existimationem valde probaretur, finem fecit scholae Ionicae. Quae vero ex Socratica schola emerserunt sectae academica, Peripatetica, Cynica, Stoica, (reliqui enim Socratici de naturalibus philosophati haud sunt,) ita suis philosophematis, nouitatis gratiam aucupantibus Graeciam occupauerunt, vt Ionicae nullus posset esse locus nulla memoria. Accessit conditorum istarum sectarum inuidia, qua veteres cumulabant, vt sua commendarent. Quamuis enim Ionicorum scrinia haud raro compilarent, vt laterent tamen plagia, Ionica philosophumena falso relata et corrupta refutare, quam quo

decebat modo explicare emendareque maluerunt, vt noui ſyſtematis ipſos ſolos maneret gloria. Id quod imprimis Ariſtotelem feciſſe, eleganter recteque obſeruatum eſt FRANCISCO PATRICIO [a]. Acceſſit his ex altero Graecanicae philoſophiae fonte, qui ex magna Graecia auctore Pythagora ſcaturiuit, noua cauſſa, ſupreſſae phyſiologiae Ionicae. Ex eo enim promanans philoſophia Eleatica, cum auctore Leucippo et Democrito nouum et naturae magis conueniens de rebus naturalibus philoſophandi genus introduxiſſet, illatum ab Epicuro Graeciae, ipſisque Athenis, et populariter magis diſſerere de φαινομένοις naturae viſum effecit, vt neglecta maneret phyſica Ionica. Exoriente vero monarchia Romana cum non aliae de cauſſis phyſicis ſectae philoſopharentur, quam Platonica, Peripatetica, Epicurea et Stoica, Ionica fortuna noua vti non potuit, ipſorumque Romanorum imperatorum legibus non aliud philoſophandi genus permiſſum eſt, qui vero priuata induſtria philoſophabantur, Academicam potius incertitudinem eligebant, vel de rebus naturalibus plane non erant ſolliciti, vt a Cynicis factum: quae vero poſtea caput extulit Ammonii ſchola, cum omnes ſectas ſupprimeret, et ſola imperio poriretur, Ionicam quoque in puluere iacentem retinuit, ne ſurgeret. Quod fieri quoque non potuit, cum in vniuerſum philoſophorum orbem tyrannidem exerceret Ariſtoteles. Recentiori vero aetate cum refloreſcere inciperent literae, et philoſophia Graecanica reſuſcitaretur, vigentes et in memoria conſeruatae ſectae, quales Platonica et Ariſtotelica fuere, tantum applauſum nactae ſunt, vt ex his ſcaturiginibus plerique ſua arua irrigarent. Nec dubitandum, quin Ionicorum ſcriptorum inopia in cauſſa fuerit, cur recentiores eam neglexerint, et atheiſmi ſuſpicio eam exoſam reddiderit. Quae adeo inualuit et tam altas radices egit, vt cum Ionicae phyſiologiae renouatione Ariſtotelem debellare conſtituiſſet Claudius Berigardus, id adeo circumſpecte, cauteque ſuſceperit, vt nemo hactenus conſilium hoc eius inſpexerit, ſed omnes eum inter Peripateticos numerauerint, adeo Ariſtoteli deuotos, vt impiis quoque eius dogmatibus frigidam ſuffunderet. Aſt iniuriam illi fieri, et reuera reſuſcitaſſe illum Ionicorum phyſicorum placita, et, ſi non alio ſcopo, certe κατ' ἄνθρωπον velut meliora et tolerabiliora Ariſtoteli oppoſuiſſe, ſequens tractatio faciet manifeſtiſſimum. Quanquam cum tam occulte et ambiguo dialogicae methodi ſenſu id fecerit, inde euenerit, vt neminem haberet, qui veſtigia eius premeret, immo ipſe eius liber in quo hoc inſtitutum perſecutus eſt, fieret rariſſimus, paucisque innoteſceret, et a plerisque qui hiſtoriam philoſophicam recentiorem tetigerunt, vel negligeretur, vel inter interpretes Ariſtotelis relatus, ſolo impietatis Peripateticae nomine recenſeretur, et oppido pauca eſſent, quae de eo dicerentur. Diligenter itaque, quantum nobis licebit, viri doctiſſimi magnoque acumine in hac philoſophiae parte verſati hiſtoriam enarrabimus.

§. II. Vitae

a) Diſc. Peripatet. T. III. BERIGARDVS Praef. Circul. Piſ. I.

§. II. Vitae CLAVDII BERIGARDI historia valde hactenus manca fuit, vt vel ex paucis illis videre est, quae de eo congerere potuit P. BAYLE [b]. Quaedam nobis de eo, licet nec certa satis, nec digesta narrauit *Naudaeanorum* collector [c], ex quibus comparatis cum ipsis Berigardi scriptis alio loco [d], qualem licuit, Berigardi biographiam conscripsimus. Interea temporis autem cum elegantis eruditionis viri, PETRI NICERONII *Memoriae virorum literis illustrium* comparuissent [e], et is a nonnemine ex posteris Berigardi [f] paulo pluscula de eo accepisset, vberiorem dare Berigardi notitiam conatus est. Et tamen optandum, vt et plura essent, et certiora. Depingemus itaque eius scenam, vt possumus. Verum nomen philosophi praestantissimi fuit, Claudii Guillermet domini de Berigardo; patre is natus fuit Petro, philosophiae et medicinae doctore Molinensi. Natum fuisse anno MDXCII, olim tum ex indicio aetatis adscripto imagini Berigardi editioni Circulorum eius Pisanorum, quae anno MDCXLIII prodiit, praefixo collegimus, vbi LI annorum vir dicitur, tum ex *Supplementis Naudaeanis adiectis* [g] colligi posse monuimus, vbi anno MDCLIII annum aetatis LXII attigisse Berigardus dicitur: nihil autem pro certo definiuimus. Niceronio autem auctore constat, natum eum esse anno MDLXXVIII, XVIII Cal. Sept. Quod vbi verum est, nonagesimum aetatis annum attigisse Berigardum oportet. Ex epistola enim G. HIER. WELSCHII nostri ad Io. Andream Bosium XI Id. Nou. anno MDCLXVII scripta [h] certissimum est, non vixisse modo eo tempore Berigardum, sed iis quoque viribus floruisse, vt potuerit conferre codices Graecos, et amicis isto labore lubenter inseruire: quod vtrum de viro nonagenario verisimile sit, et an sine contrarii metu fidendum natali, quem designat Niceronius, Lectori expendendum relinquimus. Eo vero auctore quoque discimus, post studiorum diligenter magnaque cum laude absolutum cursum, cum et philosophiae et artis salutaris praecepta, et humanitatis literas, Graecamque linguam et μαθήματα accurate didicisset, in academia, quae Aquis Sextiis floret, philosophiae et medicinae laurea fuisse redimitum, anno MDCI. Haesisse tamen eum quoque diu oportet Parisiis aut discendi aut docendi caussa, ex ipsius indicio liquet, ait, enim [i], se ex Parisiensi academia in Pisanam accitum esse. Quacunque autem in schola studiorum fundamenta iecerit, illud ex ipsis Berigardi scriptis manifestissimum est, philosophiae, cum veteris, tum recentioris, quae experientia obseruationum rerum naturalium caussas inuestigare eo tempore coeperat, itemque historiae veteris literaturae, et quod WELSCHIVS in eo magnopere laudat, Graecae linguae atque eruditionis itemque matheseos fuisse peritissimum. Quae doctrinae copia illum

Claudii Berigardi vita.

b) Dict. T. I. art. Berigardus.
c) p. 110 seqq. Additions p. 227 seqq.
d) In Germanico Hist. phil. opere T. VI. p. 714.
e) Tom. XXXI. p. 123 seqq.
f) Comite Nicolao Berigardo, a quo accepit Naudaeanorum collector, et ab eo Niceronius.
g) pag. 227.
h) In Epistolis Reinesianis et Bosianis, p. 470.
i) Praef. Circ. Pis. II.

illum Catharinae, Lotharingiae principi, quae magno Hetruriae duci nupserat, ita commendauit, vt sibi a secretioribus epistolis Berigardum esse iuberet [k], suspicamur quoque, cum artem salutarem profiteretur, valetudini principis curandae simul praefectum fuisse. Ei vero magnam de Berigardi doctrina opinionem fouenti, occasio inde enata est, Berigardum Mediceae domui commendandi. Id quod eo fecit successu, vt, cum in Pisana Academia cathedra philosophica vacaret, inter plures viros doctos, qui Parisiensem academiam eo tempore ornabant, vnus Berigardus ad subeundam hanc spartam anno MDCXXVIII euocaretur, demandata simul professionis mathematicae, et botanicae prouincia. In hac palaestra duodecim annis exercitatum se esse, ipse in *Dedicatione Circ. Pis.* ad Ferdinandum II, magnum Hetruriae ducem [l] scribit: idque factum esse magna nominis celebritate, et insigni Hetruriae principum gratia et fauore, ipse in omnibus, quas ad huius gentis viros summos, Ioannem Carolum, cardinalem, Matthiam, Leopoldum, Laurentium, et Carolum cardinalem scripsit, dedicationibus fassus est. Cum vero doctrinae eius fama vndique esset celebratissima, a senatu Veneto ad amplissimum doctoris publici munus in academia Patauina anno MDCXL vocatus est, insigni octingentorum aureorum stipendio. Quam spartam tanta eruditionis copia ornauit, tantumque sui desiderium amoremque apud reipublicae Venetae proceres excitauit, vt cum in patriam redeundi spes affulgeret, illi an. MDCXLVI stipendium ad M. aur. summam augeretur, idque, cum an. MDCLIII primarii professoris locum Fortunio Liceto fatis functo occuparet, ducentis adhuc aureis redderetur pinguius. Et in hac quidem studiorum palaestra vsque ad mortem perdurauit, a paschate tamen, cum cathedrae vacare incipiunt, Florentiam se cum familia conferre, atque ibidem aestiuare solitus est [m], vt in frequentissima vrbe apud veteres patronos, eo lautiora haberet et commodiora studiorum priuatorum rite excolendorum otia. Id quod senio ingrauescenti eo iucundius accidit, cum filium haberet, paternae eruditionis haeredem, quem ob morum humanitatem et inseruiendi promtitudinem valde extollit WELSCHIVS. Obiisse tamen oportet filium ante parentem, nec hunc alios habuisse liberos, si verum est, quod relatum NICERONIO, fratrem Ioannem Berigardum eius haeredem fuisse: at habuisse Berigardum nepotem Petrum, qui *Hippocratis Aphorismos* versibus leoninis comprehendit, testis est Naudaeanorum auctor [n]. Obiit Patauii, si eidem viro docto fides est anno MDCLXIII, ex hernia vmbilicali, aetatis LXXXV anno. Ast quadriennio post, anno MDCLXVII, adhuc eum in viuis fuisse, ex WELSCHII, qui tum Pataujii studiorum caussa vixit, epistola constat, falsum fuisse Niceronium oportet ab eo, qui has illi memorias suppeditauit: id quod saepius viro cetera diligentissimo et accurato incerta narrantium fide accidisse, eius commentarios examinanti erit manifestum, sciuntque, qui humanissimum

k) NICERON. l. c. l) Circ. I. m) WELSCHIVS l. c. n) loc. c. p. 227.

nissimum virum inter viuos norant. Vnde suspicamur, si viuendo annum MDLXVIII attigit, paulo serius eum natum fuisse, quam supra dictum. Quanta autem eruditionis Berigardianae existimatio fuerit, societas eruditorum academiae disunitorum nomine nota, suo probauit iudicio, quae eum, vt ex GAVDENTII relatione scimus, albo suo adscripsit, et virorum, quorum summa est in republica literaria auctoritas, elogia satis ostendunt. Et inter Italos quidem summa eum in opinione fuisse, ipse nobis Berigardus, quamuis esset modestissimus, prodidit [o], laudato enim Laelii Mancini professoris iuris primarii, Paganini Gaudentii, professoris philosophiae, et Ioannis Baptistae Soncini atque Io. Baptistae Ruschii medicorum Pisanorum consilio, hos se, ait, praecipue viros cordatos permouisse, ne opus hoc exile suum in libros de coelo diutius in tenebris, quibus illud damnauerat, latere sineret, monuisseque, videri satis ingenuo scriptori, si placuerit tribus aut quatuor viris egregiis. Nec omittendae hic sunt censurae libris Berigardi praefixae, quamuis enim forsean a viris obscuris possint videri profectae, testantur tamen, quid de eo illi iudicauerint, quorum perspicaciae et fidei purioris doctrinae custodia fuit commissa. Inter quos Franciscus Bettotus, theologus primae sedis in academia Patauina logicus, circulum eius primum, *delineatum*, iudicauit, *peruenusta sapientiae arcana complectentem, ac tanquam solem radios orbi porrigentem, in quo nil impuri sit, immo qui ignorantiam pellat, Peripateticas veritates ab errorum caligine vindicet, noui veris delicias orbi praegeminet.* Similia habent censurae reliquae, plenae laudum doctrinae Berigardi, quibus eius in doctrina puritas et elegantia magnis encomiis extollitur. Quae si non id euincunt, quod Niceronius putat, perfecta illis Berigardum apologia purgari ab obiecto impietatis crimine, quod aliis et melioribus rationibus conficiendum est, ostendunt tamen, inter summos Italiae philosophos Berigardum fuisse numeratum. Nec minori admiratione apud exteros fuit Berigardi eruditio, quam hoc disticho eius imagini apposito laudauit Ioannes Iacobus Scharundaeus Solodoriensis:

Ellipsi minima physici sollertis imago
Clauditur, aethereo mens nequit orbe capi.

Maius pondus habet iudicium quod P. BAYLE [p] tulit, cui acutissimus philosophus, subtilitatis laude nulli secundus audit. Addimus his ex Germanis MORHOFIVM [q], qui profundissimum in eo ingenium et iudicium agnoscit, et Circulos eius valde extollit. Neque his eius laudibus illorum magnopere obstant censurae, qui atheismo Peripatetico frigidam suffudisse Berigardum conquesti sunt: Vt taceamus enim, non denegare illos laudem ingenii et acuminis Berigardo, illud res ipsa, et locorum, quibus ista

o) Circ. III. Prooem. p) l. c. et Tom. III. art. Rufin. n. C. p. 101. q) Polyhist. Tom. II. p. 154.

ista agunt accusatores Berigardi, inspectio docet, paucos vidisse, legisseque Circulos eius, pauciores ad scopum scriptionis eius attendisse, paucissimos veram eius mentem fuisse assecutos. Edidit anno MDCXXXII ficto GALILAEI LYNCEI nomine *Dubitationes in dialogos Galilaei pro terrae immobilitate*, P. BAYLE et P. NICERONIO laudatas, quas tamen non vidimus. Maxime tamen nomen eius apud aetatis suae homines nobilitarunt, apud posteros autem impietatis suspicione obfuscarunt *Circuli* eius *Pisani*, liber inter rarissimos numeratus [r], in quo disputationes eius circulares Pisis in libros physicos Aristotelis habitae exhibentur, et commentarius in eo suppeditatur longe doctissimus. Eum Pisis adhuc docens consignauerat, diuque tenebris amandatum suppresserat, sine dubio timens, ne trisulcum in caput suum fulmen prouocaret. Amicorum tamen, maxime collegarum Pisanorum exhortationibus permoueri se passus est, vt has meditationes suas Vtini superiorum permissu censurisque munitas anno MDCXLIII ederet. Inscripsit ab instituto et occasione scribendi: *Circulos Pisanos de veteri et Peripatetica philosophia, in quibus parte prima libros Physicorum priores, Vtini MDCXLIII parte secunda*, anno locoque eodem edita, *octo reliquos* libros *Physicorum, parte tertia, MDCXLVII* vulgata, libros *de Coelo, parte quarta MDCXLIII* librum *de Ortu et interitu, parte quinta MDCXLVII* libos *Meteorologicos, parte sexta* libros *de Anima* MDCXLIII mira subtilitate et elegantia illustrauit. Vidimus, praeter hanc primam editionem, quam inter reculas nostras seruamus, alteram quoque *Patauii* anno MDCLXI editam [s], et chartae typorumque nitore atque elegantia priori editioni Vtinensi multum cedentem. Quas cum comparare inter se non licuerit, dicere non possumus, vtrum recentiori editioni vel additum aliquid sit, vel detractum: non dissimulamus tamen, suspectum nobis fuisse, quod in titulo auctor, qui tum in viuis adhuc supererat, hanc editionem *auctiorem et retractatiorem* vocauerit. Quis enim non videt, mutationem fuisse hunc librum in editione altera passum, et retractasse eius conditorem nonnulla, quae inuidiam illi creauerant. Primam ergo editionem in consilium partesque vocantes, quid de Aristotelica philosophia, quid de Ioni a Berigardo fuerit visum, iam porro explicabimus.

Berigardi consilium philosophiam naturalem excolendi quale fuerit?

§. III. Recte vero de mente Berigardi circa vtrumque philosophiae genus disputaturis praefationes et introductiones auctoris ipsae, quas in *Circulos Pisanos* scripsit legendae sunt, quod qui vel facere nequeunt libro isto destituti, vel id laboris refugiunt, eos inepte et praeter rem de hac re disserere, minime mirandum, et vera caussa dicenda est, cur aliam, quam fouit, opinionem viri docti Berigardo affinxerint, eumque inter detestandos atheismi Peripatetici incrustatores praeter rem meritumque eius retulerint, parcius ista obiecturi viro philosophiae laude clarissimo, si eas

r) Vid. Cat. Bibl. Vffenbach. T. I. p. 763. Cat. libr. rar. Io. LVD. BVNEMANNI p. 107. Ven. VOGTIVS Catal. libr. rar. pag. 78.
s) Vid. Cat. Bibl. Vffenbach. l. c.

ſi eas introductiones, et totum librum, cum attentione et repetita, quam poſcit, diligentia perlegiſſent, et ad circumſtantias eius paulo curioſius reſpexiſſent. Ne itaque et nos offendamus, rem ex fontibus hauriemus ſuis. Et ante omnia quidem ex antecedentibus in memoriam reuocandum eſt, vixiſſe, et quod ex ipſius verbis collegimus, docuiſſe Berigardum exoriente ſeculo XVII Pariſiis, quo tempore euileſcere coepit phyſicae Ariſtotelicae pretium, virique docti paſſim audebant Ariſtoteli per pulpita publica adhuc ſtrepenti liberius obloqui. Quod vt luculenter explicemus, et vna fidelia duos dealbando parietes philoſophicam hiſtoriam academiae Pariſienſis ab initio ſeculi XVII ad id tempus, quo ad Piſanam cathedram Berigardus vocatus eſt, pauliſper illuſtremus, memorandum hoc loco ducimus, ſub auſpiciis huius ſeculi, cum ſcholae reformatio eſſet ſuſcepta, regia auctoritate mandatum quidem fuiſſe, vt libri logici et ethici Ariſtotelis praelegerentur iuuentuti, metaphyſici autem et phyſici emendarentur. Inter regulas enim quas ſingulis facultatibus praeſcriptas fuiſſe ex tabulario academiae refert Io. LAVNOIVS ſ), hae quoque ſunt, vt „primo anno interpretentur libros Ariſtotelis Logicos; ſecundo eius Phy-„ſicam mane, poſt meridiem Metaphyſicam; vt vero Ariſtotelis Diſpu-„tationes aduerſus veteres phyſicos, in quibus ingenii ſumma ſubtilitas „elucet, accurate examinentur, reiectis inanibus quaeſtiunculis, quas „olim barbari inuexerant, et ab humaniore politioreque ſeculo exploſas „aſperi durique homines non ita pridem redintegrare ſint conati". Haec eo tempore ſancita ſunt, quo certum ex ſupra dictis eſt, Berigardum iam doctorem philoſophiae et medicinae renunciatum Pariſiis haeſiſſe aut docendi aut diſcendi cauſſa. Quodcunque eligamus, licet prius magis cum verbis eius conueniat, neceſſario inde fluit, illum, cum ſe ob profeſſionis medicae rationem naturae ſcrutandae dediſſet, ad hoc examen librorum phyſicorum delatum occaſionem habuiſſe veterum phyſicorum placita cum Peripateticis comparandi, et vtriusque partis ſyſtemata explorandi. Subminiſtrauit hoc viris multis eruditis anſam adiecitque animum, vt, in cuius verba hactenus iurauerant, Ariſtotelem de rebus naturalibus examinare, rationes ad trutinam exigere, de principiorum et concluſionum veritate disquirere, ſicque paulo accuratius ad fundamenta phyſicae Peripateticae attendere auderent. Teſtem damus, qui eo tempore vixit SEBASTIANVM BASSONEM, qui in *Praefatione Philoſophiae naturalis* ſſ) lectu digniſſima *, teſtatur, *laborauiſſe plurimos, vt veritatem quaſi ſepul-*

ſ) De Fortuna Ariſtot. in Acad. Pariſ. c. 15. p. 296.

ſſ) Prodiit liber elegantis doctrinae hoc titulo: Philoſophiae naturalis aduerſus Ariſtotelem libri XII, in quibus abſtruſa veterum phyſiologia reſtauratur, et Ariſtotelis errores ſolidis rationibus refelluntur, a SEBASTIANO BASSONE doctore medico, cum indice locupletiſſimo. Amicus Plato, amicus Socrates, ſed magis amica veritas. Eſſe librum ex rarioribus obſeruarunt viri literatiſſimi, C. A. HEVMANNVS in Conſp. Hiſt. liter. optimae frugis libro p. 315. et Act. phil. Vol. III. p. 939 ſeqq. vbi eius recenſionem ſiſtit, et Cl. Io. VOGTIVS in Cat. libr. rar. p. 75. id tamen praecipue de Geneuenſi editione intelligendum, Elzeuiriana frequentius occurrit.

*) Totam fere exhibet LAVNOIVS l. c.

ſepultam eruerent, ingentia ſaxa, quae viam praepediebant, vel ſubmouiſſe, vel certe crebris diſputationum ictibus valde concuſſiſſe, vt non difficile eſſet, ea remouere, atque via facili ad veritatem peruenire. Immo fuiſſe plures eorum, quibus complures Ariſtotelicae doctrinae falſitates paterent, easque non diſſimulaſſe. Quia tamen Peripatetica philoſophia publico ſenatus decreto iniuncta, regis auctoritate firmata, academiae Pariſienſis conſenſu recepta fuit, nemo fere fuit, qui, quae inter amicos differebat, aut apud iuuenes diſceptabat, publice proloqui auderet, donec anno MDCXXI, laudatus Sebaſtianus Baſſo, vir, vt iudicat Lavnoivs *acerrimi iudicii et ſcientiae maximae*, in libro modo adducto ſignum quaſi tolleret, claſſicumque ad debellandam Ariſtotelis philoſophiam naturalem caneret. Et tamen veriſimile eſt, eum Pariſiis id auſum non eſſe, liber enim iſte non in Gallia, ſed apud *Geneuenſes* anno MDCXXI. 8. [t] prodiit, poſtea in *Belgio* [u] ob inſignem eruditionem recuſus. Quo libro prodeunte oculos hactenus coecutientes aperuit, quicquid de veritate rerum naturalium cogitare aptum erat, et imprimis artis ſalutaris quam ipſe quoque Baſſo profitebatur alumni, aut curioſi ſpectatores erant pugnae ab acuto eruditoque viro inter Hippocratem, Democritum, Platonem, Anaxagoram, Empedoclem et inter Ariſtotelem inſtitutae, aut acres iudices. Inter quos Berigardum fuiſſe, et profeſſionis ratio, et ſtudiorum ſimilitudo, et ſcriptionis, quod poſtea expreſſit genus dubitare nos non ſinunt, et patefaciunt, qua in parte Berigardus, qui vsque ad annum MDCXXVIII magna eruditionis fama Pariſiis vixit, fuiſſe cenſendus ſit. Neque dubium, honeſtam virum doctum aemulationem ad ſimilia audenda accendiſſe, cum videret Baſſonis exemplum excitaſſe nonnullos apud Pariſienſes, vt Ariſtotelicae philoſophiae bellum indicerent. Id quod paulo poſt, nempe anno MDCXXIV factum eſt, quo Ioannes Bitaudus, Antonius de Villon et Stephanus de Claues publicas theſes Paracelſicis, Cabbaliſticis, et Peripateticis dogmatibus phyſicis oppoſitas [v], ediderunt, quorum quidem impetum et facultatis theologicae cenſura, retardauit, et ſenatusconſultum Pariſienſe compeſcuit, vt allatis documentis publicis fuſe narrat Lavnoivs [w], impedire tamen non potuit, quo minus quibus aes circa pectus triplex erat, intrepida pugna Ariſtotelis philoſophiam aggredi auderent. Quod tamen qui aperto Marte fecerunt, impune vix ferre poterant, ſaltem a certamine ab inuidia quae inde exoriebatur, deterrebantur: id quod memorabili Petri Gaſſendi exemplo nouimus, qui cum eodem anno *Exercitationes paradoxicas aduerſus Ariſtoteleos* edidiſſet, vulgata diſputatione ſecunda telam, quam exorſus fuerat, abrumpere, remque alia et cautiore via vrgere coactus eſt. Qui itaque apertum cum Peripateticis philoſophis bellum

t) Hac editione inter reculas noſtras literarias nos vtimur.

u) Amſtelod. 1649. conf. de hoc libro Sorel. de Perfect. hom. P. III. p. 484. ed. Germ.

v) Quales illae fuerint, ex Sorelli indicio l. c. p. 501. conſtare poteſt, qui eas accurate recenſet. Quem exſcribere inſtitutum noſtrum haud patitur.

w) loc. cit. pag. 520.

ſum detrectabant, et tamen meliora videbant, prouidentia vti ſtatuentes non in fronte bello aggrediebantur Ariſtotelem, ſed inſidiis quaſi diſpoſitis lateri tela intentabant, ſimulantesque cum eo concordiam doloſa ſimulatione ei plagas inferebant: nonnulli paulo mitius agentes, ab Ariſtotele laudato et commendato in naturali doctrina diſcedebant, quoties experientia, tot iam tum virorum doctorum obſeruationibus ſtabilita id iuberet. Qua via ex philoſophis Gallis Honoratum Fabri circa illud tempus incepiſſe, alibi narrauimus. Et illis quidem partibus ſe adiunxiſſe Berigardum eo minus dubitandum eſt, quo certioribus indiciis ex Circulis eius conſtat, vidiſſe eum naeuos phyſiologiae Peripateticae, eosque candide detexiſſe, et illis non directa quidem acie, obliqua tamen pugna ſe oppoſuiſſe, vt ex dicendis conſtabit. Et veriſimile admodum eſt, Berigardum inter nouatores, phyſicosque eclecticos haud obſcurum nomen conſecuturum fuiſſe, ſi apud Gallos manſiſſet. Quamuis enim valde refragabantur innouationi huiusmodi profeſſores veteres, parum tamen eos effeciſſe, et eo tempore, quo Berigardus fatis conceſſit, iam in pulcherrima luce viguiſſe philoſophiam naturalem apud Gallos, hiſtoria innumeris exemplis teſtatur, et vel vnius Gaſſendi et ſequacium conatus et ſcripta euincunt [x]. Neque a vero valde abit coniectura, Berigardum, qui licet ſenex de reditu in patriam cogitauit [y], eo potiſſimum argumento excitatum fuiſſe, ad deſerendum, ſi fieri poſſit, pingue munus, vt liberius, quam in Italia fieri licet, philoſophari liceret, nec iſtis amplius laruis, quibus ad decipiendos Italorum oculos vſus erat, opus eſſet. His vero philoſophiae naturalis fatis inualeſcentibus, cum adhuc apud Pariſienſes viueret Berigardus, et excellentiſſimae eruditionis copia, atque lectionis vaſtitate, praeſertim in ſcriptis philoſophorum Graecorum, vetera et recentiora omnia componere et conferre inter ſe noſſet, otio inſuper ſatis liberali in eo, quo apud principem Lotharingiae fungebatur, munere frueretur, mirum non eſt, eam illum philoſophiae veteris notitiam ſibi comparauiſſe, quae in eius ſcriptis regnat. Non enim coeco aſſenſu legebat, ſed attentus iudicabat, et praeiudicia exuebat, cuius exemplum luculentum et laudabile mox in limine Circuli primi [z] ſuppeditauit. Haec molitus, et hoc pacto in conſideratione philoſophiae naturali verſatus Berigardus lauta conditione ab magno Hetruriae duce ad docendam philoſophiam Peripateticam, medicinam et artes mathematicas in Piſanam academiam vocatus, ea vero vocatione tota eruditionis eius ſcena mutata eſt.

x) Conf. Menagiana T. II. p. 9 ſeqq.

y) Praef. Circ. II.

z) Ibi reiecta origine philoſophiae Pythagoricae ex Iudaica, recte obſeruat, fabulam eam Ioſepho deberi, vt acommodet ad aures vulgi ſacras paginas, non verenti compluribus locis ſenſum peruertere. Recte quoque et contra praeiudicium ſui temporis monet, Graecorum inuentione philoſophiam nos habere, barbaros habuiſſe aliquam philoſophiam, ſed valde rudem et inconditam, moralem praecipue, naturalem enim fuiſſe obſcuriorem, vt ex iis pateat, quae ab Hebraeis accepimus. Miſſos faciendos eſſe illos, qui philoſophiam ab Adamo traditam putent, et Ioſephi ſuperſtitionem Sethianas columnas memorantis &c. Quae ſatis oſtendunt, quo iudicio ſobrio in legendis veterum ſcriptis Berigardus vſus ſit.

eſt. Viuebat enim in Italia, in qua licet magna nonnulla ingenia caput erigere, et phyſicae Peripateticae exploſae meliora, ſaltem noua et inaudita ſurrogare auſa erant, male tamen illis res ceſſerat, nec pati potuit ob rationes ſupra dictas curia eccleſiaſtica, vt Ariſtotelis auctoritas euileſceret; ex quo ſtudio Peripateticae diſciplinae mordicus tuendae euenit, vt Teleſio, Patricio, Galilaeo, ſimilibusque, qui a tramite Peripatetico declinauerant, grauis ignominiae nota inureretur, et retractationes, non omiſſa carceris vi, iniungerentur, libri autem nigro ſtigmate in indice expurgatorio notarentur. Quibus exemplis diſcere poterat Berigardus, quanto pretio conſtaret, Ariſtotelis imperium laceſſere, et hac quoque via cleri praeiudicia conuellere *. Neque vero hoc ſolum timendum erat philoſopho Gallo, ex libera gente ad magna libertatis vincula translato, ſed cum magno ſtipendio ad profeſſionem philoſophiae Peripateticae vocatus eſſet, et ſumma ſpe gratiae principum Hetruriae aleretur, ſpeciali quoque ratione Peripateticae philoſophiae profeſſorem effingere cogebatur, niſi hac vellet gratia excidere, et nouatoris ſuſpicione a pingui munere et fauore Moecenatum depelli. Neque id difficile fuit Berigardo, viro et iudicii acumine et lectionis diligentiſſimae in veterum ſcriptis vſu Graecae philoſophiae omnis, et imprimis Ariſtotelicae peritiſſimo: qui cum ineptum conciliationis Peripateticarum doctrinarum cum ſanioribus reuelationis placitis praeiudicium exuiſſet, melius et accuratius, quam alii iſta opinione praeconcepta impediti, in veros ſenſus Stagiritae penetrare poterat. Cum autem otioſum et ſterile commentandi genus, Ariſtotelicis ſolenne perhorreſceret, nolletque inanibus vacuisque vero ſenſu ſonis philoſophiam naturalem replere, ita praeceptis Peripateticis, quae muneris ratio et conditiones vocationis iniungebant, vſus eſt, vt et veteris philoſophiae Graecanicae lumina in partes vocaret, et recentiorum obſeruationes et experientiam toties admitteret, quoties id caute inſtituta patiebatur tractatio. Quam ſuae philoſophiae methodum ipſe prodidit, ſcribens: *Conabor ex veterum et neotericorum obſeruationibus ea proferre, quae ſunt ingenioſius excogitata, velut hypotheſes quaedam, ad diuinum opus ſupremi artificis adumbrandum, quemadmodum feci in aliis partibus philoſophiae.* Nec hac eum laude deſtitui recte obſeruatum MORHOFIO †, lectione libri eius abunde rem confirmante. Igitur ſi quis Berigardum ob publicae profeſſionis notam Peripateticis velit aggregare, minime repugnamus, qui alio eum ſenſu ex hoc numero eximimus, et ad delectum ab eo philoſophiae genus reſpicimus, quo tecta cautaque via Peripateticam arcem euertere ſtuduit. Aſt non ita ſtupidum fuiſſe Berigardum, vt quae publica docentium vox tradebat, et imprimis hominum eccleſiaſticorum auctoritas, quae in Italia maxima eſſe ſolet, profiteri iubebat, ea omnia crederet, ſed multa in ſinu riſiſſe, et frigidis excuſationibus prodidiſſe, aliam ſibi de rebus naturalibus mentem ineſſe, facile cauto et

*) Prooem. Circ. III. †) loc. c. pag. 165.

et attento Lectori ex dictis subolebit, et monuit quoque auctor Naudaeanorum, Berigardum totam Italiae religionem contemsisse. Quod licet maxima prouidentia in scholis Italicis fieri debebat, non tamen omisit prodere, vbi simplicioribus fumum vendere osque oblinere posset. Quod ne partis studio vel inuidiae caussa attulisse videamur, vno alteroque exemplo ob libri raritatem faciemus manifestissimum. Tractaturus de vi argumenti, quod ad stabiliendam scripturae sacrae auctoritatem a miraculis petitur, Aristaeum (quo nomine ipsum Berigardum intelligi postea ostendemus) ita loquentem inducit *: *Necessarius est Dei contactus ad vera miracula discernenda, vt ad supremi vnius creatoris cognitionem assurgamus, nec simul colatur sanctus Mandalius, sancta Xynoris sanctus Vermius, sicut olim a Pictonibus occasione veteris epitaphii, quod vix legebatur: Vermibus hic ponor &c. vnde iam factum erat, vt mulierculis lapidem hunc ad vermes enecandos deradentibus, locus ille fictis miraculis celebraretur. Si tollis afflatum diuinum, et res, vt sunt, consideras tantum naturaliter, laborat intellectus, vt veros auctores distinguat ab iis, qui fidem quaerunt falsis prodigiis.* Quae postea ita deducit, vt miraculorum recentiori aetate longa serie in ecclesia, cui adscriptus erat, enarrari solitorum incredendas circumstantias, concussam veterum fidem, et ipsa λείψανα e. g. crucem Domini clauosque multoties repetitos ostendi, ita palpandas exhibeat, vt vel mediocriter attento suspicio subnascatur, risisse eum suorum hominum, ne Iesuitarum quidem miraculis apud Sinas et Iaponenses editis exceptis, superstitionem: certe hoc omnia canone comprehendit, *haec prodigia, quantumuis illustria, nihil aut parum nos mouerent, sine fide quam habemus sanctae ecclesiae.* Quod quo fine dixerit acerrimi iudicii philosophus, Lectoris iudicio definiendum relinquimus, nostri enim hoc loco non est, disceptare de religione Berigardi, quibus sufficit demonstrare virum doctissimum, ea non probasse omnia, quae publica professio probare iubebat. Maxime vero id fecit, vbi naturalis philosophiae caussa agenda erat; in qua hoc sibi statuebat [a]: *Non teneri nos assentiri sanctis patribus in rebus physicis, vt illi dicunt, parum esse curandum, quid sentiant philosophi in rebus diuinis.* Alia loca, licet non minus luculenta, ob paginae angustiam praetermittimus: haec enim ad ea probanda sufficiunt, quae ad detegendam veram Berigardianam philosophandi methodum attulimus; et lectori facilem laborem reddunt in lectione *Circulorum Pisanorum* ad veram Berigardi sententiam respiciendi, modo teneat in dialogi ambiguitate Aristaei responsiones esse Berigardianas. Talis cum esset Berigardus, qui prouida simulatione philosophiam apud gentem Italam melius iuuari, quam aperta professione, nouerat, Peripateticam quidem philosophiam, vt erat iussus, accurate docuit, ita vero, vt parum cautum esse oporteat eum, qui non palpauerit, ad obliniendum simplicioribus et incautis os et ad fallendam inquisitorum vigilan-

*) Circ. III. pag. 25. a) p. 53.

lantiam et perſpicaciam virum callidiſſimum id feciſſe, et ita inſtituiſſe, vt attento dubium non ſit, quin Peripateticae philoſophiae euertendae cauſſa ad veteres phyſicos maxime Ionicos perfugerit, eorumque arma dudum ſepulta contra Ariſtotelem reſuſcitauerit. Non hic fidem nobis aſſerentibus poſcimus, ſed ipſum Berigardum luculentiſſimum teſtem damus, et omni exceptione maiorem. Vidit accurate ſi quis vnquam, vir acerrimi ingenii enormes naeuos philoſophiae Peripateticae, vidit, deteſtatus eos et publice profeſſus eſt, plena impietatis horrea a phyſiologia Ariſtotelica aperiri, ineſſe illi ſyſtemati et ipſis quidem principiis phyſiologicis multa abſurda, et periculoſa, et id tam aperte protulit, vt ſatis mirari non poſſemus, tot viros doctos Peripateticae impietatis Berigardum in tanta verborum eius claritate accuſaſſe, niſi ſciremus, pauciſſimis viſos et cum cura atque attentione lectos eſſe Berigardi *Circulos Piſanos.* Dabimus autem eius verba, vt ipſe interponere ſuum Lector queat iudicium. Ita enim ſcribit [b]: „Atque vt apertius euadat, quid in Ariſto„tele et antiquis ſit reiiciendum, quid vero relinquendum eorum diſpu„tationi, quibus Deus mundum dicitur tradidiſſe, illud imprimis occurrit „reprehendendum, quod Ariſtoteles poſuit, mundum eiusque materiam „primam aeternam, primum motorem ſupremae modo ſphaerae medio „circulo inſiſtentem, libertatis expertem, nihil aliud aptum intelligere, „niſi ſe ipſum, nec aliud efficere, quam motum aeternum, proinde nec „mundum nec aliud quicquam, ex nihilo creare poſſe; itemque de reli„quis intelligentiis, quarum infimam videtur facere intellectum agentem, „et animam vnam communem toti ſpeciei humanae, vnde conſurgit in„numerabilium errorum ſeges". Quae cum damnanda eſſe aſſerat, quis quaeſo ſanae mentis affirmauerit, Berigardum inter Peripateticos numerandum eſſe, qui ſumma phyſiologiae Peripateticae capita atheiſmi accuſat. Non diffitemur, aſſerere Berigardum in ſequentibus: „His reiectis „retinere nos poſſe Ariſtotelis principia ad normam ſacrae theologiae „caſtigata". Aſt voluiſſe Berigardum oculis inquiſitorum et cenſorum tantopere pro Ariſtotelis auctoritate vigilantium puluerem obiicere, nemo non intelligit, qui conſiderauerit, exploſis his principiis et fundamentis totum euerti phyſicae Peripateticae aedificium. Id quod tantum abeſt vt in ſequentibus neget, vt potius ad THOMAE CAMPANELLAE [c] effatum prouocet, ita de Ariſtotele ſtatuentis: „Is mundum aeternum docet, „Deum non eſſe factorem mundi, neque hominum, neque doctorem, „qui communicet nobiſcum vel in ſomnio vel in vigilia, nec beatorum „ante et poſt mortem, quippe nobiſcum nec habere poteſt commercium, „nec curat, nec intelligit inferiora. Item animas humanas eſſe corpo„rum formas corruptibiles, vnam vero vniuerſalem ſemper viuere, quia „non eſt actus corporis. Praeterea idem Ariſtoteles negat poenas et prae„mia poſt mortem, vnde Auerroës ſcripſit contra tres legislatores, Chri„ſtum,

b) Praef. Circ. I.

c) De Reduct. Relig. c. 1. n. 19.

„ſtum, Moſem, et Mahometum, deditque materiam ſcriptori impio de „tribus impoſtoribus. Praeterea Ariſtoteles tradit, religionem eſſe inuen„tionem politicam, non autem natura conſtare: amplius negat, extare „daemones et angelos, niſi eos, qui affixi coelo mouent orbes". Quae cum ex Campanella recenſuiſſet Berigardus, his addit: „Ac ne quis pu„tet, hoc illi tribui non a Campanella, ſed ab impiis, reſpondet in his „omnibus Ariſtotelis philoſophiam eſſe ſophiſticam, paruique faciendam „eius auctoritatem, cum habeamus ſanctos patres et D. Thomam inge„nioſiores, et doctiores, nec philoſophiam contradicere theologiae ſed „Ariſtotelem et Auerroëm, adeoque errare illos, qui dicunt, theologiam „in Ariſtotele fundari, quae in diuinarum reuelationum notis inhaeret". His cum ſubſcribat Berigardus, et horum ſe auctoritate tueatur, hocque a S. Officio Romae approbatum in Campanellae libro contendat, quis quaeſo Berigardum inter Peripateticae philoſophiae patronos retulerit? Aſt non offendit modo Berigardum Ariſtoteles in diuinis et metaphyſicis, ſed et reliqua, quae ad phyſicam pertinebant magnopere illi diſplicuere, inde innumerus obiectionum aceruus ab Ariſtaeo contra ficulneas Charilai excuſationes allatus, et fortiſſimis arietibus intentatus atque egregiis recentiorum obſeruationibus munitus eſt. Dolebat porro viro eruditiſſimo euertiſſe Ariſtotelem veterum mentem haud ſemel, et melioribus tacite ſuppreſſis infirmas rationes tantum attuliſſe. Adeo vero eclecticae philoſophiae fauebat, vt in tanto eam profitendi periculo, ſcribere tamen auſus ſit: „Vtrum ex Ariſtotelis vel antiquorum principiis philoſophemur, iis „exemtis, quae vt dixi, fidei repugnant, nihil refert, quare LIBERVM „OMNIBVS RELINQVI POTEST, vt de vtraque parte iudicium ferant". Id quod ad abiiciendum conculcandumque Ariſtotelis iugum eum retuliſſe, ex his eius verbis, niſi nos omnia fallunt, eſt apertiſſimum: „Acclama„tiones et plauſus illis relinquo, qui ſyllabatim Ariſtotelis expendunt ver„ba et artificium, nec ei contrarium quicquam inueniunt, niſi vt illud ſta„tim amoliantur, et velut ἀνδράποδα καλὰ κ'ἀγαθὰ vnius placitis domi„nentur". Haec vtrum is ſcribere poſſit, cuius vna fides et religio eſt in Ariſtotele, quod Berigardo affingit auctor *Naudaeanorum*, prudentis Lectoris eſto iudicium.

Modus quo Berigardus contra Ariſtotelem pugnauit.

§. IV. Satis, niſi egregie nos oculi ſenſusque decipiunt, haec omnia probant, Berigardum Ariſtoteli ex animo non fauiſſe, ſed eum inter impietatis patronos relatum oppugnare, et ab eius tyrannide animos philoſophantium liberare voluiſſe. Aſt hoc opus, hic labor fuit, inuidia plenus, id quod probe praeuidit Berigardus, vnde in *Praefatione totius operis* fatetur, cum *apud ſe tacitus meditaretur, viſum ſibi eſſe in limine operis audire ſophiam ipſam, huius rei difficultates ſummas, quibus ad cumulum accederet odium, atque inuidia, exaggerantem.* Caute itaque

itaque incedendum erat, ne vel monachos exasperaret, vel patronos offenderet, vel innumeras sibi persecutiones, quae tot viris doctis exitiales fuerunt, concitaret. Verum vt erat prouidentissimus, et simulationem in Italia didicerat, ita rem sic aggressus est, vt ab incautis inter summos Peripateticismi defensores posset referri. Nempe methodo vtebatur dialogistica, quam posse ita adhiberi, vt vera mens auctoris tutius lateret, et non nisi acerrimi lectores, veram eius sententiam possent deprehendere, a Platone didicerat. Id pulchre prodit scribens: „Methodum „hanc elegi, velut tutiorem, quia more Platonico dum in vtramque par„tem disputatur, non caditur in offensionem eorum, quibus integrum „relinquitur, vt ipsi statuant, quod consentaneum est veritati". Duos autem collocutores introducit, Charilaum et Aristaeum, quorum ille placita Peripatetica, hic veterum opinionem tuetur. In quibus nominibus effingendis ita delectum auctor habuit, vt Peripateticorum caussam tuendam traderet Charilao, *gratiam* apud *vulgus* philosophorum captanti, Aristaeo veteres tuendos commendaret, quod *optimas partes* elegisset. Ex qua nominum impositione cautus Lector sine negotio intelliget, quam meliorem esse philosophiam Berigardus putauerit, Peripateticam an veterum physicorum? Opposuit autem Aristoteli non suas obiectiones, vt Basso fecit in liberiori aura viuens, sed Ionicum systema, quod Aristoteles subdole peruertendo refutare aggressus erat. „Non vero quenquam", vt scribit ipse, „antiquorum opposuit Aristoteli, non Empedoclem, non „Anaxagoram, non Democritum, quoniam singuli quid habent, quod „argumentis suis Aristoteles facile auertit, maxime si sententias eorum „accipiamus, vt ipse refert; quin potius ex omnibus, quae ab antiquis „praeclare dicta videri possunt, maluit seligere placita inter se magis co„haerentia, vnde doctrina conficeretur, quam Aristoteles non facile suis „machinis labefactaret, et quae vicissim arcem Peripateticam aggrede„tur: ex Anaximandro tamen et Anaxagora plura depromsit". Ita non inepte scopum se attingere posse credebat vir callidus, ita vt periculum effugeret. Nam ita dici non poterat, eum partem quandam contra Aristotelem fuisse secutum, cum lectori liberum reliquerit, partes eas eligere, quas velit, vel consentaneas veritati putet: suam enim se opinionem mentemque non declarare, ipse aliquoties monet. At sub hac larua liberum erat pestilentissima physiologiae Peripateticae dogmata suis depingere coloribus, et denudata pigmento, quod inepti conciliatores illeuerant, nudam ostendere eius turpitudinem. Id quod tanta eruditione, et demonstrata Peripateticae physiologiae cognitione fecit, vt rectissime iudicauerint, qui pronunciarunt, omne Aristotelicae physicae venenum apertissime in iis dialogis fuisse appositum, licet in eo errauerint, quod credant, hanc impietatem Berigardum probare. Contrarium ipse monet, scribens: „Quando in his Circulis quispiam defendi videbit, errores Aristotelis, id „fieri non alia mente sibi persuadeat, quam eam esse eius doctrinam licet

„emen-

„ementientem atque mendoſam, quae veterum placitis inanioribus oppo-„nitur“. Ita commiſſos inter ſe, Ionicos veteres et Ariſtotelem dum pugnantes introducit, occaſionem nactus eſt egregiam, multoties Ionica ſyſtemata, licet manca, quod non negat, et imperfecta, Peripatetico praeferendi, huiusque nuditatem falſitatemque detegendi. Ita vero rem aggreſſus eſt, vt dum ordinem librorum phyſicorum Ariſtotelis ſequeretur, eiusque mentem a Charilao expoſitam et, quantum liceret, demonſtratam daret, Ariſtaeo, Ionicorum ſyſtema Peripatetico opponenti id muneris daret, vt oſtenderet, planius certiusque de rebus naturalibus philoſophari quem poſſe, ſi vagis, ineptis impiisque principiis Ariſtotelicis hypothetice „ſurrogentur corpora aeterna, prima et infinita, mutua conſenſione ac „repugnantia temperata, illis autem adiungeretur et praefigeretur mens „velut cauſſa efficiens, hac enim ratione appariturum, quantum Ariſtote-„lis motor primus infra hanc naturalem doctrinam ſit“. Dabimus ipſa Berigardi verba, tum ob libri raritatem, tum vt clare appareat, quo ſenſu Ionicum ſyſtema Berigardus reuocauerit. Ita vero ille: „Ariſtoteli „materiam aeternam et res abſtractas a materia longe aliter quam ſint, fal-„ſo aſſerenti, opponere decuit antiquos, qui omnia corporea eſſe ſtatue-„rent, et primum motorem ab vniuerſo non diſtinguerent, vt palam fie-„ret, quinam propius abeſſent a veritate, et quorum principia, DEM-„PTIS ERRORIBVS, retineri poſſent, ad rerum naturalium declaratio-„nem. Nec dubium, quin Ariſtoteles in iis, quae ad animam et Deum „attinent, partes obtineat potiores, ſi ſpectetur tantum eorum ſententia, „qui nihil eſſe putarunt, quod non eſſet corpus. Sed quoniam Ariſtaeus „hoc intuens dixit corporibus infinitis et aeternis poſſe adiici mentem „Athenagorae, quae melius refert Dei naturam, quam primus motor „Ariſtotelis, hypotheſi ſic reconcinnata, difficile eſt“ (forte dicendum ex mente Berigardi, facile,) „ſtatuere, grauioresne ſint errores Ariſto-„telis an antiquiorum. Hi tamen perinde atque ille ſunt reprehendendi, „quod ſubſtantias ſimplices corporeas aeternas eſſe docuerunt, quamtum-„uis mentem vnam aut plures poſuerint vniuerſi gubernatricem. Quare „ſupereſt, vt eorum erroribus amputatis videant philoſophi, an princi-„pia rerum naturalium poſſint eſſe CORPVSCVLA TENVIA A DEO „CREATA, QVORVM SOLA CONGREGATIONE ET SECRETIONE „omnium ortus et obitus, vt plerique ex SS. Patribus cenſuerunt perficia-„tur, et an ille corporum conſenſus atque diſſenſus, NIHIL REPV-„GNANS DOCTRINAE SACRAE PRAESTABILIOR SIT QVAM „MATERIA PRIMA ARISTOTELIS“. Aut coecutimus nos prorſus et nihil videmus, aut ita perſpicua haec verba ſunt, vt ſatis clare appareat, Berigardum reiecta inepta et impia phyſiologia Ariſtotelis Ionicum particularum ſyſtema Democriticis rationibus incruſtatum ad atomiſticum ſenſum ita reuocaſſe, vt loco principiorum nuda mentis praeciſione effictorum ad minima corporum deſcenderet, et ita rerum naturam non ex ima-

ginariis, ſed veris principiis explicaret; abiectis tamen iis, quae cum reuelata veritate conſiſtere nequeunt, qualia ſunt cauſſa efficiens vel omiſſa plane, vel corpuſculis aeternis tantum ſociata. Hoc ſyſtema Berigardum habuiſſe pio veriſimili, proque eo, quod doctrinae ſacrae non repugnaret, et conſenſu antiquitatis eccleſiaſticae ſe tueri poſſet, adeoque multis nominibus Ariſtotelico praeferendum ſit velut longe verius et praeſtabilius, adeo manifeſtum ex hoc loco eſt, vt mirari ſatis non poſſimus, qui fieri potuerit, vt viri docti et alias accurati Berigardo contrariam mentem affinxerint, et ita attentionem, quam poſcit ambigua Berigardi oratio, deſiderari paſſi ſint. Neque id vno loco monuit Patauinus philoſophus, ſed paſſim lectoris aurem vellicauit, innuens, *erroribus* quos in Ionico quoque ſyſtemate ſatis graues et deteſtandos nouerat, et ingenue fatebatur [d], *reiectis, eo nitendum eſſe, vt palam fiat, expurgatae doctrinae praeſidio mundi conſtitutionem non aliam eſſe, quam Chriſtiana veritas doceat.* Quam vt corroboraret, et ne videretur cum Ionicis ex ſolo particularum mediante lite et amicitia concurſu earumque coalitione et ſecretione mundum effinxiſſe, multus non ſine ingenio et doctrina fuit, in demonſtranda veritate coſmogoniae Moſaicae, cui praecipue locum fecit in commentatione *Circuli tertii in librum de coelo.* Cum enim de mundi origine tractationem ſuſcepiſſet, duabus digreſſionibus reuelatae doctrinae veritatem probare connifus eſt, quarum prior literarum ſacrarum auctoritatem circa mundi originem aſſerit, poſterior de origine mundi ex ſacris literis diſſerit. Nec contemnenda omnia ſunt, quae in his digreſſionibus affert, euertendae impietati ſatis accommodata. Et initio quidem recte monet, *etſi dogma fidei noſtrae de origine et fine mundi indigeat rationis vllius adminiculo, permittere tamen ea conſiderari, quae theologi vocant motiua credendi, vt ex iis naturaliter videri poſſit, quam longo interuallo doctrinas omnes profanas poſt ſe relinquat.* Potiſſimam autem demonſtrationis partem in Moſis auctoritate euincenda ponit κατ' ἄνθρωπον contra philoſophos diſputaturus, qui cum ſibi credendum eſſe poſtulent, maiori id iure ſacram poſcere hiſtoriam, cum ob antiquitatem, tum ob ſcriptoris ſanctimoniam. Vtramque argumentis, quae vocant non intrinſecis, ſed extrinſecis quoque probat, et ad teſtimonia veterum philoſophorum prouocat, quibus conſtare putat, Moſen et antiquiſſimum et ſanctiſſimum ſcriptorem ipſis gentilibus viſum eſſe. Reſpondet etiam ad crimen goëtiae Moſis miraculis obiectum, ita tamen, vt valde laboret in ſaluandis miraculis in eccleſia cui addictus erat iactari ſolitis, quae quo loco habeat, ex ſupra dictis intelligere licet. Recte autem monet, impoſturae vel ſceleris nulla veriſimilitudine reum agi Moſen poſſe, et δυσνόητα in oraculis ſacris non a ſcribentis ſed legentis vitio ortum ſuum ducere. Quae omnia non ſine eruditione late diducit, ita tamen, vt ſtudeat ſui coetus hominibus placere, vnde aſſertum profluxit [e], quod ab homine

d) Circ. III. Prooem. e) pag. 39.

homine Gallo non nisi in Italia viuente expectaueris: „Fieri, vt si singuli fideles seorsim accepti aliquo errore teneantur, non possit tamen a „pontifice et concilio legitime congregato decerni quicquam alienum a „veritate". Et haec προσωποληψία candore philosophi indigna ad nonnullas eum hypotheses digredi coëgit, minime probandas f) v. g. „nihil officere veritati, si quis scriptores sanctos dicat saepe memoria lapsos, eo quod lapsus memoriae non sit mendacium, et dum „ad sensum duntaxat attendunt, non ita exacte res referant. Tempore „calamitatis Iudaicae sub Ptolemaeis et Antiochis multa in sacra scriptura „esse deprauata". Haec et similia praui commatis eo se fine scripsisse ait, vt demonstraret, „in summa rerum perturbatione, nisi recurramus ad „ecclesiae auctoritatem, facile esset suspicari, multa in iis corrumpi potuisse". Quae et alia nonnulla laudem eam minuunt, quam huic tractationi tribuit MORHOFIVS ff). Sed vt in viam ad ipsum Berigardi institutum redeamus, cum in vtroque tamen systemate physiologico graues occurrere difficultates agnosceret et fateretur, ad sobrium quendam scepticismum confugit, eo gratiorem suae regionis hominibus futurum, quo aptiorem credebat ad firmandam necessitatem auctoritatis ecclesiae in doctrina fidei. Ipsa et hoc loco eius verba audienda sunt, quibus ita praecipit g): „Vt demus, haud aliud haberi ex naturalium rerum indagatio- „ne, quam dubitationem: est tamen viri sapientis, prudenter de iis du- „bitare, ad quorum intuitum natura erexit hominem, atque, vt ait Ari- „stoteles, satis est, ad hypothesin possibilem [illegible] reducere, et rationis ali- „quod simulacrum adornare. Sic Diogenes ipsi, quaerenti, cur nihil „sciens ipse philosopharetur, si philosophiam, inquit simulo, hoc ipsum „est philosophari". Et alibi apertius scribit h): „Cum ex nostris disputationibus quas sperabam frugiferas, non aliam hactenus, quam multa- „rum disputationum messem confecerimus, vix aliam ex hac vltima par- „te sperare possum, quam vt videamus, non modo nos nihil scire, sed „etiam nihil scire posse, quamdiu erimus inclusi compagibus huius caducae mortalitatis". Quae vt clara sunt, et locum Berigardo inter Scepticos recentiores faciunt, ita in viro sectariam philosophiam sequenti miranda non sunt, praesertim cum in Italia viueret, cuius regionis circumstantiae eo tempore tales erant, vt non posset non Berigardus in Scepticismum incidere. Neque tamen ita scopo suo Berigardus excidit, sed cum argumenta argumentis opponeret, multo valentiores esse partes Ionicorum, quam Peripateticorum, demonstrauit haud infeliciter: et vbi illae deficiebant a Platone, Democrito aliisque veterum suppetias acciuit. Cumque vtramque partem sibi non satisfacere concederet, et imprimis fateretur, se ab Aristotele quod sedaret famem vel sitim non accepisse; iucunda similitudine perorans, quem scriptionis scopum habuerit prodit. Ait enim i): „Nobis accedisse videtur, vt duobus parasitis qui cum ien-

 „tacu-

f) p. 35. ff) l. c. p. 165. g) Circ. V. in Prooem. h) Circ. VI. Dial. II. p. 2. i) Circ. VII. p. 141.

„taculo condixissent ea lege, vt alter potulenta, alter esculenta secum „afferret, spe fretus vterque, se socii copiosis genio facturum satis, postquam hic pulmentum alterius occupasset, et vicissim ille lagenam, haec „quidem inanis reperta est, illud vero pictura simulatum, vnde necesse „fuit, vt aliunde sibi cupedias prouiderent. Ita nos defraudato vicissim „genio ad locupletiorem cellam penuariam non fictis, sed veris cibis in„structam, nempe moralem philosophiam, exemplo Socratis diuertamus.

Berigardus contra impietatis suspicionem se munit.

§. V. Hac ratione cum Peripateticae philosophiae clandestinum inferre bellum tentans alienis armis vteretur Berigardus, facili coniectura intellexit, multis hanc rem expositam esse periculis, nec caute satis ita muniri posse, vt non maleuoli ansam arripiant perspecto scopo suo, tam callide dissimulato ad impietatis et haereseos accusationem abutendi. Vt itaque heterodoxiae philosophicae suspicionem praeuerteret, cautelas adhibuit, quas poterat inuenire, tutissimas. Non contentus censorum, qui lyncei plerumque solent esse, approbatione, qua scriptiones eius velut orthodoxas et ad amplificanda Peripateticae philosophiae mysteria plurimum luminis afferentes extollebant, protestatione quoque se muniendum Lectoremque de mente sua monendum esse censuit. „*Inde clare se*, ait *, et *ingenue profiteri, se nulli doctrinae, nisi Christianae veritati esse addictum, proinde quae citra praeuaricationem tam pro Aristotele, quam pro antiquis in medium proferat, non proponere se, vt vera, sed quid in i*[illegible]*sit veritatis, sacris theologis ac philosophis doctioribus examinanda ac iudicanda.* Et ne frigidam hanc quis excusationem esse contendat, et accipiatur sinistra, quod ipse dextra porrigebat, clarissime quid de pestiferis veterum erroribus, et praecipue de maxima labe physiologiae Aristotelicae sentiat, iis verbis quae supra attulimus, exposuit. Promittit etiam „si obscurius loquutus fuerit, se etiam „illis consulturum, qui vel minus philosophice sciunt, vel minus Latine, „et pro virili parte se explanaturum, et si minus ad sacrae doctrinae line„am aequari potuerint, emendaturum. Malle enim se cum Augusto, vt „suus Aiax in spongiam incumbat, quam vt inconsiderate porcos Epi„cureos persequendo misera prolapsione in profundam erroris alicuius fo„ueam incidat". Et ne sic quidem sibi prospexisse contentus, pro veritate religionis naturalis, quam a Peripateticis valde labefactari demonstrauerat, pugnare, eamque iis rationibus confirmare aggressus est, quibus constare posse putabat, veritatem religionis Christianam, etiam semoto peculiari contactu diuino, et auctoritate ecclesiae esse verisimillimam. Qua ratione longe se cautius philosophari credebat, et lectores quoque monebat, quam Zabarellam, impietatis culpa tamen nunquam exosum, qui ex motu aeterno motorem primum demonstrari non posse asseruisset. Ita enim praefatur: „Denique vt constet, ea quae dicuntur in nostris

„Cir-

*) Circ. I. Prooem.

„Circulis permiſſa iam fuiſſe a ſacro officio, libet pauca ſubiicere, maxime „ne cui durum videatur, quod introduco Ariſtaeum defendentem ſenten„tiam Iacobi Zabarellae, viri in hoc lyceo celeberrimi. Haec ſententia „libro de inuentione aeterni motoris approbato ſaepius a S. officio docet, „vnicum medium philoſopho naturali ad demonſtrandum: dari primum „motorem a materia abiunctum eſſe motus aeternitatem, quae quia non „datur, vt fide diuina certi ſumus, ſequitur, primum motorem demon„ſtrari non poſſe naturaliter, ſed ad hoc opus eſſe Dei contactu peculiari. „Neque propterea Zabarella putat, eam, quam vocat, demonſtrationem „primi motoris ex motu aeterno eſſe veram demonſtrationem, vtpote cu„ius medium falſum eſt; ſed loquitur ex falſis principiis Ariſtotelis, nem„pe ſi verus eſſet motus aeternus, inde ſolum oſtendi poſſe primum mo„torem. Hanc Zabarellae opinionem iam permiſſam, ſi tuerer, id for„taſſe tuto facere poſſem, verum contrariam exiſtimo magis eſſe conſen„taneam pietati, propterea illi oppono Charilaum [k], qui contendit, Deum „verum cognoſci poſſe naturaliter, et licet rationes illae ſeorſum acceptae „non videantur ſufficere ad conuincendos pertinaces Epicureos, vt con„cludit vltimis verbis, omnibus tamen ſimul inſtructis ait intellectum recte „diſpoſitum poſſe eleuari ad hanc cognitionem naturaliter, ſed absque „merito gratiae et gloriae, vt ſic inexcuſabiles vere dicantur, a diuo Pau„lo, qui contemtis his rationibus ad falſas et irreligioſas opiniones dela„pſi ſunt“. Monet porro: „non diſputari a Charilao et Ariſtaeo, an „detur Deus, quam quaeſtionem impiam vocant, neque an expers ſit li„bertatis; et an mundus ſit aeternus, an ex nihilo creatus, ſed hoc ab iis „quaeri, an melius de hoc ſenſerit Ariſtoteles, an philoſophi vetuſtio„res, et quae ſit eorum ſententia licet impia. Verum ad eorum opiniones „declarandas interdum, vt fit in dialogis, afferre ſe, non pro philoſopho „naturali, ſed pro theologo rationes antiquis ignotas exercitationis tan„tum et vberioris doctrinae cauſſa, idque ſibi perinde ac aliis condonari „poſſe“. Ex quibus eius verbis, qui praeiudicio occupatus non eſt, facili attentione aſſequi lector poteſt, quae mens Berigardi de demonſtratione Dei ex lumine naturae fuerit, et quaecunque ille diſſerit, hypothetice tantum, et prout ex ſyſtemate vel Peripatetico vel Ionico fluunt, attuliſſe: reipſa tamen quibus potuerit rationibus contra impietatis ſuſpicionem ſe muniuiſſe.

Berigardus atheiſmi ſuſpectus.

§. VI. Obtinuit hac ſua prouidentia Berigardus, quod quaerebat, dum in viuis erat. Quippe prodierunt eius Circuli inquiſitoribus non ſuſpecti, et multa orthodoxiae laude ornati, praecipue cum crederentur Peripateticae veritates in illis ab errorum caligine vindicari. Aſt quod viuo non accidit, fato functus euitare non potuit, ſed ob hunc ipſum librum, in quo haud perfunctorie ſe pro cauſſa Dei patefacta impietate Peripatetica pugnaſſe ſibi viſus eſt, inter clandeſtinos Numinis hoſtes numeratus

k) Fallitur itaque P. Bayle, qui l. c. Art. Ruſin. not. C. p. 101. Zabarellae opinionem ei tribuit.

meratus eſt. Cuius opinionis de Berigardo primus, quantum recordamur, auctor fuit SAMVEL PARCKERVS [1], vir et iudicii acumine et eloquentiae laude et eruditionis copia celeberrimus, et praecipue ob inſignem DEI cauſſam aduerſus atheiſmum tuendi feruorem omni encomio digniſſimus; at in inurenda impietatis macula nonnunquam magis quam decebat praeceps, et paulo quam par eſt, interdum ſuſpicacior. Huic enim doctiſſimo praeſuli ficta iſta pugna Berigardi viſa eſt, ſuſpectusque is, quod ideo impia ſyſtemata denudauerit, vt hoc venenum eo fortius lectorum animis inſinuaret. Sane graue ἔγκλημα eſt, quod in Berigardum coniicit, his verbis: „Caeſalpinum eadem impietatis via et ratione non modo ſe„cutus eſt, ſed ſuperauit Claudius Berigardus Molinenſis, qui vna cum „impia Ariſtotelis diſciplina obſoletam iſtam quoque veterum Ionicorum „(quemadmodum de iis ipſe cenſuit ac plerique alii cenſuerunt) reuoca„uit. Cum enim diſputationes ſuas dialogorum conſuetudine ſcripſit, ſer„monem in duas perſonas Charilaum et Ariſtaeum diſtribuit, quorum „alter Ariſtotelem, qui praeter materiam, quendam primum motorem, „prouidentiae tamen expertem poſuit, alter antiquos illos defendit, quos „omnia corporea eſſe velle, nullumque primum motorem ab vniuerſo „corporeo diſtinxiſſe putauit. Atque adeo vno eodemque opere diuerſas „cum Epicureae tum Peripateticae impietatis rationes, adornauit, quan„quam Ariſtotelis diſciplinam fuſius et ardentius excoluit, atque eam po„tiſſimum, quam libro phyſicorum octauo libriſque de coelo et rerum „generatione tradidit, quibus vniuerſam mundi fabricam ſine prouidentia „architectrice extruxiſſe ſe putat philoſophus. Neque nefaria ſua dogmata „vno aut altero capite, vt Caeſalpinus, inſinuauit, ſed aperte omnem „Peripateticae impietatis rationem ſecutus eſt, neque numinis prouiden„tiam, vt ille, e rerum natura tollere, ſatis habuit, niſi et ſalſe dictis „(qualia vir non admodum facetus potuit) increparet. Tantum tamen „abeſt, vt in quam reprehenſionem incurrat, vt laudem et auctoritatem „a S. inquiſitorum officio obtinuerit. Quod ſcilicet, quae in Ariſtotele „reprehendenda ſint, omnia callide praefatus fuiſſet". His cum verba Berigardi ſupra adducta de erroribus phyſiologiae Peripateticae ſubieciſſet, addit: „Quanquam prima et praecipua iſta ſint Ariſtotelicae philoſophiae „effata, et quaecunque praeterea dogmata habeat, iſtorum gratia, aut „quod confirmarent, aut quod admodum cum iis conuenirent, docuit; „vt tota quidem ipſius diſciplina iis ſolis innitatur, eorumque praeſidio „inſeruiat, neque hic quoſuis Ariſtotelis libros excoluit, niſi qui eiusmodi „decreta praecipue continerent. Atqui tamen tantum praeiudicata opinio „poterat, vt quicquid cum Ariſtotelis diſciplina conueniret, ſola illius „auctoritate pium ſanctumque exiſtimarent, quanquam cum ea nihil con„uenire poterat, niſi quod omnes impietatis radices ipſasque radicum „fibras euellat". Haec Parckerus, qui ipſe audiendus fuit, eo quod plerique

1) Diſput. I. de Deo ſ. 24. p. 67.

rique tantae exiſtimationis viro crediderint, et eius fide Berigardum inter numinis hoſtes retulerint. Sane illius maxime auctoritate inductus locum Berigardo inter atheos fecit B. Io. Franc. Bvddevs [m]. Paulo aliter accuſationis colorem induxit illuſtris Leibnitivs [n], illi enim ob Auerroiſmum incruſtatum vapulat, valdeque impietatis ſuſpectus eſt. Quorum veſtigiis ita inſiſtunt viri ſummae eruditionis, Mat. Veis. la Croze [o], et Iac. Frid. Reimmannvs [p], vt non contenti morologiae Peripateticae errores Berigardo tribuiſſe, illum ſyſtemati Spinoziſtico, quod ab Ariſtotelico valde differt, praeluſiſſe contendant. Aliter hanc dicam Berigardo ſcribit Petrvs de Villemandy [q], illi enim ideo ſuſpecta eſt admodum religio et fides Berigardi, quod, „dum res „omnes phyſicas, immo et diuinas plerasque ex principiis Ariſtotelis ita „declarat adſtruitque, vt easdem illas ex oppoſitis Anaximandri hypotheſibus, purum atheiſmum redolentibus, continue impugnet ac euertat, „nihil in rebus phyſicis ſtabile et immotum reliquerit, et contra perpetua „ſua illa libratione cunctas ſuſpenderit, nec alio tendere illam aſſumtam „Anaximandri hypotheſin credas, quam Berigardus Ariſtotelicae longe „praefert, niſi eo vt in ſupremi Numinis eiusque prouidentiae locum in„finitam quandam materiam infinitis corporibus diſſimilaribus, ex ſe ipſis „mobilibus conflatam, hoc eſt, in veri Dei locum caecam naturam ſubſti„tuat". Quas accuſationes et virorum a quibus profectae ſunt magnitudine, et capitum, quibus conſtant, grauitate, acerbiſſimas eſſe, ſummumque momentum habere, quilibet fatebitur. Non indignum itaque noſtro labore erit, rem paulo curatius inſpicere, et audita vtraque parte lectorem, quid de Berigardi religione ſtatuendum ſit, quoue loco eius φιλοσοφέμενα habenda, accurate edocere. Id quod eo facilius fieri poterit, quia in antecedentibus loca illa omnia adducta ſunt, quorum effatis ſtatque caditque Berigardiana pietas. Ex his enim iudicandum, illa intuenda, et ſcopus auctoris diligenter expendendus eſt. Quod qui negligunt, et vel librum ob raritatem legere non poſſunt, vel oſcitanter tantum legunt, cum magnam attentionem poſtulet anfractuoſa dialogorum methodus, eos decipi in definienda cauſſae iuſtitia vel iniuſtitia, oportet: id quod in inurenda atheiſmi macula fieri non debet.

Iudicium de atheiſmo Berigardo obiecto.

§. VII. Parum quidem noſtra refert, referendusne Berigardus ſit inter numinis hoſtes nec ne? magna quoque eſt virorum ſummorum, quos adduximus, auctoritas. Veritatis tamen hiſtoricae intereſt, rem hanc ſine examine non dimittere, quodque immerenti hanc affricuerint ignominiam,

m) Theſ. de Atheiſmo c. 1. §. 24. p. 130.
n) Diſſert. praelim. ad Theodiceam §. 11. p. m. 11.
o) Entretiens p. 348. add. Naudaeana p. 110.
p) Hiſt. Atheiſmi ſ. III. c. 5. §. 19. p. 409.
q) In Scepticiſmo debellato p. 11. Nihil definit Bayle l. c. ex quo ſuſpicamur, eum librum Berigardi non vidiſſe.

miniam, ostendere. Neque enim ab hoc officio tractationis nostrae scopus alienus est. Quod si ea considerentur, quae supra de Berigardi intentione, modo fineque scribendi fuse ex ipsius libro cum cura et attentione perlecto disseruimus, facile putamus esse, apologiam pro Berigardo scribere, et ab hac contumelia inuictis eum argumentationibus absoluere. Qua quidem opera ita leui brachio persungi liceret, vt ostendatur, ipsos sibi accusatores contradicere, nec vna stare posse accusationes omnes. Quod si enim verum est, quod inuidiosius, quam par erat, illi obiecit Parckerus, in Peripatetico atheismo eum haesisse, qui potuit Epicuream impietatem commendare, quae a Peripatetica physiologia toto coelo differt, et ab illa tota euertitur? Si Auerroismus illi obiiciendus est, cur Numinis alicuius prouidentiam negasse dicitur, cum intellectum agentem vniuersalem Auerrois hypothesis innuat? Si primum motorem sphaerae supremae affixit, et e rerum natura sustulit, qui potuit mundum habere cum Spinoza pro Deo modificato? Si Scepticam impietatem introduxit, qui potuit caecam naturam affirmando falsa numina vero substituere? Et annon hoc sufficit, vt intelligatur, male totam accusationem cohaerere, nec satis attente et cum cura viros doctos Berigardi librum legisse? Verum vt tota caussa manifesta Lectori sistatur, curatius paulo ad obiectiones respondendum est. Quod vt rite faciamus et Lectorem conuincamus, ex supra allatis verbis Berigardi ipsissimis supponimus: 1. Verum quidem esse, impietatem Peripateticam neminem clarius demonstrauisse, quam Berigardum, et totam eius turpitudinem demonstrasse, ac contra Peripateticos, colorem et excusationem praetendentes ad oculum quasi euicisse: ast longum hunc et difficilem laborem ideo Berigardum subiisse, vt Peripateticos, quos aperte aggredi non audebat, clandestinis tectisque vulneribus confoderet, et impietatem atque absurditatem Aristotelicae philosophiae in luce clarissima ponendo, verisimiliora ei opponeret. Adeo luculenter hoc a nobis supra probatum esse confidimus, vt prorsus satisfacere posse Lectori veri cupido simus persuasissimi. 2. Ex supra dictis repetimus quoque, Berigardum Ionico systemati non nisi ὑποθετικῶς subscripsisse, idque non eo fine elegisse, quod crederet indubitatas rerum naturalium circumstantias in eo recludi, sed quod vetera opponendo veteribus putaret, ita longe felicius a simpliciori philosophandi genere Aristotelica dogmata euerti posse. Immo 3. hoc quoque ex antecedentibus constat, eum non nudum brutumque Anaximandri systema elegisse, sed materiae aeternitate demta, ex particulis minimis, mediante mente secundum placita Anaxagorae formationem mundi tradidisse. 4. Obseruatum autem simul est, candide agnouisse, et fassum esse Berigardum, non tantum Peripateticum systema cum veritate diuina et naturali stare non posse, sed inesse quoque Ionico nonnulla erronea, et magnopere emendanda. Ast praetulisse tamen illud Aristotelico, eo quod demtis erroribus corrigi melius inque concordiam aliquam redigi possit cum fide Christiana aliunde

unde certiſſima, et id voluiſſe Patauinum philoſophum, ita hac philoſophia praeparandum animum, vt a ſupranaturali lumine pleniſſime conuinci queat, hocque pacto illud Ariſtotelico longe praeſtare cenſuiſſe, quod emendari nequeat, niſi ſumma eius capita decidantur, et fundamenta euertantur primaria. Haec verba Berigardi ſupra adducta clariſſime docent, eo tota eius tractatio collineat, hanc diſputationibus ſuis metam praeſcripſit. Quae cum ita ſe habeant, non videmus, quo vel leui praetextu coloreque atheiſmi vel Peripatetici, vel Ionici, vel Epicurei queat Berigardus accuſari. Vt enim taceamus, diſputari poſſe, vtrum inter atheos directos Peripatetici, Ionici, Epicurei referri queant, quod ex illis iudicandum eſt, quae *Tomo primo* prolixe de his ſectis docuimus; vbi etiam id concedimus, valde impietati eſſe affinia iſta ſyſtemata, non tamen inde exſculpi poſſe putamus, quod contendunt Parckerus, Buddeus, Leibnizius, Croſaeus, Reimmannus, Villemandaeus. Nam quod ad accuſationem atheiſmi Peripatetici attinet, quam potiſſimum Parckerus vrget, ipſe praeſul eruditiſſimus faſſus eſt, candide monere Berigardum ſumma et prima Ariſtotelicae phyſicae capita peccare in veritatem et religionem, et amputanda eſſe nec tolerari poſſe. Quibus nihil habet, quod obiiciat, niſi omnem Ariſtotelicae morologiae inſaniam eum tamen latiſſime in ſuis diſputationibus explicuiſſe, et hoc eo fine, vt illam hominibus commendaret. Id quod vellemus viro magno non excidiſſe. Quamuis enim verum ſit, denudatam eum exhibuiſſe phyſiologiam Ariſtotelicam, manifeſtum tamen ex dictis eſt, id feciſſe ideo, vt eius falſitatem oſtenderet, et derelinquendam eſſe in rerum naturalium explicatione inſuſurraret quaſi in aurem et cauto modo inſtillaret. Contra aperta verba vero nuda ſuſpicione aliquem nefandi criminis reum agere, durum nimis eſt, et ab humanitate alienum, et eo minus Berigardo faciendum, quo minus facile reperire eſt, qui Ariſtotelis phyſicam doctius in ruborem dederit. Aſt obiiciet nonnemo: cur non directa oratione Ariſtotelis impietatem deteſtatus eſt? cur non veneno appoſuit antidotum? cur tam tecte muſſitauit, vt conſentire videatur? Reſpondebit ad haec ipſe Berigardus [r]: „Sententiam meam proferre non debeo, ne cum Ariſtotelis interpretandi „munere tamdiu perfunctus ſim, IN MAGISTRVM DESPVERE, ET „APOLACTIZARE, vt ait Plautus, aut antiquorum cineribus inſultare „velle videar“. Quibus verbis vel caecutientes deprehendunt, innui, ſi ſententiam ſuam Berigardus protuliſſet, futurum fuiſſe, vt pro eo haberetur, qui in magiſtrum deſpueret, id eſt, eius philoſophiam contemneret et reiiceret. Quae ſi paulo attentius conſideraſſet Parckerus, ab odio et inimicitia, qua in Ariſtotelem, laudabili quidem pro cauſſa Dei feruore, ſed interdum paulo ardentius, quam inquirenda veritas patiebatur, accenſus eſt, abripi ſe paſſus non eſſet, ad minuendam Berigardi famam notamque atheiſmi inurendam. Quod vero ad Auerroiſmi accuſationem

 attinet,

r) Praef. Circ. I.

attinet, aut non vidit vir summus, a quo ea profecta est, Berigardi librum, et ab aliorum relatione deceptus est, aut non totum, vt innumeris laboribus distringebatur, cum cura euoluere potuit. Tantum enim abest, vt Auerroismum Berigardus incrustet, vt disertissimis eum verbis reiiciat. Scribit enim [s]: „Intellectus agens est mens seu intelligentia quaedam im-„mortalis, tamen non omnium prima, vt putauit Alexander, AVERRO-„ES, Zabarella. Nam cum illa sit Deus, non diceretur recte mens hu-„mana". Et paulo post: „Nos vero credimus, esse spiritum immorta-„lem singulis hominibus in ipso exortu eodem puncto temporis a Deo „creatum et infusum, et si Aristoteles ita sensisset, fidentius poterat asse-„uerare, patientem intellectum nihil aliud esse, quam phantasiam, siqui-„dem in homine satis est reperiri animam vnam immortalem, quae intel-„ligat et velit efficienter, licet actus illi non recipiantur in ipsa, sed in „phantasia". Quae verba ab omni Auerroismi suspicione Berigardum amplissime liberant. Nec firmiori talo stat Villemandaei accusatio, cui frigidam quoque suffundit Parckerus, temerarium corpusculorum aeternorum systema sine mente et Deo Berigardum in Numinis locum substituisse. Parckero enim Parckerum opponimus late disputantem Ionicis Physicis ob neglectum in systemate Deum atheismum obiici non posse, eo quod illum non negauerint, vel a rerum conditarum fabrica excluserint, sed supposuerint, contenti, vt physicis par erat, de rerum naturalium principiis materialibus disseruisse. Hoc systema emendatum et abiecta aeternitate corpusculorum correctum qui sequitur, is iudice Parckero atheus non est. Quod pro Berigardo non minus militat, quam pro Anaxagora vel Anaximandro. Villemandaei criminationi autem verba obstant Berigardi, monentis, „corporibus infinitis et aeternis posse adiici mentem Anaxago-„rae, quae melius refert Dei naturam, quam primus motor Aristotelis: „et tamen Ionicos reprehendendos esse, quod substantias simplices aeter-„nas esse docuerint, quantumuis mentem posuerint vniuersi gubernatri-„cem. Superesse ergo, vt amputatis erroribus ponantur principia rerum „naturalia CORPVSCVLA TENVIA A DEO CREATA, quorum sola „congregatione et secretione omnis ortus et obitus perficiatur, et hunc „consensum atque dissensum corporum nihil repugnare scripturae sacrae „et praestabiliorem esse quam materiam primam Aristotelis". In qua explicatione, dum atomisticum systema sequendum esse monet, tam diserte Deum illi conditorem et gubernatorem praeficit, vt tota accusatio vno ictu corruat. Quod si vero haec concidunt, non videmus, qui Spinozismus queat Berigardo obiici: quem nec Peripateticum nec Ionicum systema, etiam mendosum et capitalibus erroribus suis refertum admittit. Berigardus autem inter materiam et Deum accurate distinguit, nec materiam patitur cum Deo confundi. Meliori veritatis colore scepticismus physicus Berigardo obiicitur, quem negari non posse, ex propria eius con-

s) Circ. VI, Dial. 20. pag. 137.

confeſſione ſupra adducta conſtat. Ad declinandam tamen, qua Berigardum Villemandaeus cumulat inuidiam obſeruamus, ſcopum ſcepticiſmi huius a Patauino doctore admiſſi conſiderandum eſſe. Id enim vult, vt clariſſima eius verba euincunt: omnem ſectariam philoſophiam Graecorum veri ſitienti animo in naturali doctrina non facere ſatis, adeoque eam relinquendam eſſe ob innumera dubia. Ita euertit quidem haud illaudabili conſilio ſectariam philoſophiam, non autem naturalem cognitionem omnem. Deinde ſcepticiſmo hoc vtendum eſſe, putauit ad auctoritatem fidei et eccleſiae extollendam eiusque neceſſitatem demonſtrandam. Quo animo id fecerit Berigardus, nos, qui corda non ſcrutamur, non definimus, et dubium relinquimus, vtrum pia mente an ad obtrudendum ſacerdotibus palpum id ſcripſerit: ſufficit, impietatis notam ex ſcepticiſmo hunc in finem adhibito exſculpi non poſſe, et fuiſſe alios quoque v. g. Heruetum, Huetium, &c. in eadem haereſi, quos in numinis reuerentiam iniurios fuiſſe nemo dixerit. Ex his vero plenis cyathis iam allatis luculenter, niſi nos omnia fallunt, et ſenſus oculique deſtituunt, conſtat, iniquos eſſe in Berigardum, qui librum eius theatrum Spinoziſticum et atheiſticum eſſe clamitant, et agnoſcendam eſſe eius in hoc quidem argumento innocentiam. Quod ad reliqua autem attinet, non negamus, Berigardum ſingulares nonnunquam opiniones fouiſſe, ſine obelo non praetermittendas, at difficulter ob methodi dialogiſticae ambiguitatem et quaeſitas ſtudioſe latebras detegendas: ipſa vero Circulorum Piſanorum, licet docte pariter atque ſubtiliter ſcriptorum editione non admodum praeclare de orbe philoſophico multoque minus de republica Chriſtiana meruiſſe. Quamuis enim vlcera Peripatetica fortiſſime tetigerit, et deteſtabiles errores Ariſtotelis manifeſtos fecerit, adeo tecte tamen ne ſuis commodis et auctoritati ex Ariſtotelica philoſophia acquiſitae obſtaret, id fecit, vt qui innumeras diſputationis anfractuoſae et multis diuerticulis impeditae difficultate magna patientia ſuperare non contendit, facile in eam opinionem concedat, commendare eum Peripatetica, ex quo caecus ſequi poteſt eorum aſſenſus, qui has ſubtilitates aſſequi examinareque haud valent. Et licet, quae in Ionico ſyſtemate laudanda, quae reprehendenda ſint, oſtenderit, peccauit tamen in eo, quod ineptis, vt ipſe fatetur hypotheſibus meliores non ſurrogauerit, et contentus oſtendiſſe tolerabiliorem eſſe Ionicam phyſiologiam, quam Peripateticam, veram de natura rerum philoſophandi viam non oſtenderit. Quod facere potuiſſet, explicato, quod probabat, ſyſtemate corpuſculari, ſi metum exuere, et receptis opinionibus ſe opponere fuiſſet auſus. Ita vero dum falſa falſioribus opponit, et vtrumque ancipiti argumentationis genere infirmat, magna incertitudine fluctuantem relinquit Lectoris animum, neſcium ad quas partes ſe vertere debeat. Cui malo vtrum auctoritas eccleſiae, vt ille vult, medeatur, et vtrum talis medicina a philoſopho commendari poſſit, prudenti Lectori expendendum, et quam inde impietas occaſionem ſumat

ſacris et naturalibus veritatibus illudendi cogitandum relinquimus. Noſtrum enim non eſt, de auctoritate eccleſiae in rebus naturalibus et veritatibus religionis naturalis definiendis diſputare. Non inuiti itaque fatemur, quamuis liber cetera elegans multaque et varia eruditione refertus atheiſmi crimine careat, inſtitutum tamen eius, ipſamque tractationis indolem et rationem eam eſſe, vt incautis variis nominibus nocere queat.

Vnde ab iis tantum legendus eſt, qui animum habent ſobria philoſophiae, eiusque hiſtoriae cognitione probe ſubactum.

* *

CAPVT VII.

DE RESTAVRATIONE PHILOSOPHIAE STOICAE.

§. I.

Occaſio reſtaurandae philoſ. Stoicae.

Vt Parmenideae et Ionicae ſectae ex puluere reſuſcitandae occaſionem dedit phyſicae Peripateticae exilitas, ita Stoicae ſectae renouandae conſilium inſpirauit, moralis philoſophiae, qualis in Ariſtotelis ſchola perſonuit ſterilitas atque leuitas. Ea enim cum ciuilium virtutum quarundam vmbram modo exhiberet, et nec ſatisfaceret animo, nec ad eum emendandum quicquam conferret, apud Stoicos, moralis diſciplinae laude apud veteres inclytos meliores, quibus ſatiari mens poſſit dapes ſe deprehenſurum ratus eſt IVSTVS LIPSIVS, magnum olim inter criticos ſeculi XVI nomen. Is enim ingenti ſtudio et eleganti, qua pollebat, eruditione Stoicam ethicam reſuſcitare conatus eſt. Quae cum intelligi ſine phyſiologiae Stoicae explicatione non poſſit, laudabili diligentia et praeſtantiſſima eruditione eam quoque explicuit. Is cum eleganter tradiderit, quo ſcopo ad renouandam philoſophiam Stoicam acceſſerit, omnino ipſe audiendus eſt [a]. Vbi enim ſibi a puero deamatam fuiſſe philoſophiam dixiſſet, ita pergit: „Nec id ea via, qua hic philoſo„phantium vulgus feci, qui in ſpinis argutiarum aut laqueis quaeſtionum „male dediti non aliud quam ſubtili quodam diſceptationum filo texunt „eas et retexunt. Haerent in verbis aut captiunculis: et aetatem totam „in aditu philoſophiae verſantur, adyta enim nunquam vident. Habent „eam vt oblectamentum, non vt remedium et inſtrumentum vitae maxi„me ſerium vertunt in ludum quendam nugarum. Quis eorum mihi de „moribus quaerit? quis affectus temperat? quis timori, quis ſpei metam „ponit aut modum? quin adeo ad ſapientiam ſpectare haec non arbitran„tur, vt aliud aut nihil agere eos cenſeant, qui id agunt. Itaque vitam „eorum, ſiue iudicia vides, nihil vel in ipſo vulgo reperias, quod ad „illam

a) Praef. ad librum de Conſtantia.

„illam attinet, ſpurcius, ſtultius, quod ad iſta. Scilicet vt vinum quo nil „ſalubrius, quibusdam in venenum eſt, ſic iſtis philoſophia, qua abutuntur. „At mihi alia mens: qui nauim ſemper auertens ab illis argutiarum ſale„bris, velificationem omnem direxi ad vnum tranquillae mentis portum". Quo loco memorabili quos potiſſimum Lipſius pungat, ſequens, quam trademus, diſciplinae eius puerilis et vitae hiſtoria ſatis prodet; ita vero manifeſtum quoque facit ineptam inutilemque, quae in ſcholis regnabat cauillandi artem a ſophiſtis iuuentuti magno damno traditam mentique ad tranquillitatem, et felicitatem conſequendam nulla in re vtilem, virum erudiſſimum coëgiſſe, vt ad Stoicos confugeret. Quod qua ratione fecerit, iam latius enarrandum eſt.

Iuſti Lipſii vita.

§. II. Adeo variis eruditionis elegantiſſimae meritis celebrata eſt in republica literaria IVSTI LIPSII fama, vt pauci ſint, qui res literarias ſeculi XVI intelligunt, quibus ignota eſt praeſtantiſſimi critici hiſtoria. Eam poſt illa, quae ipſe conſignata reliquit [b], accurate perſcripſit AVBERTVS MIRAEVS [c], qui eius inter viuos agentis amicitia diu vſus fuerat. Inde ſua hauſerunt biographi, HENR. ROLLIVS [d], MELCH. ADAMVS [e], PAVLVS FREHERVS [f], FR. SWEERTIVS [g], IANVS NICIVS ERYTHRAEVS [h], ANT. TEISSIERIVS [i], P. BAYLE [k], aliique, qui in hac palaeſtra deſudarunt. Et ex hoc quoque fonte, cum actis literariis illius temporis comparato hauriemus, quantum ad noſcenda Lipſii fata, eruditionem, et conſilium emendandae philoſophiae opus eſt. Natus eſt Anno cIↃIↃXLVII, XV Cal. Nouembr. Iſci, oppido tertio milliari a Bruxellis et Louanio diſtante. Inter cuius maiores non ignobile eſt Martini Lipſii nomen, quod cum Iuſto confudit LVD. ELL. DVPINIVS. Is enim Eraſmi amicitia inclaruit, eique ſocias iunxit manus in edendis nonnullis ſcriptoribus eccleſiaſticis, denatus, anno cIↃIↃLV [l]. A cuius fratre Nicolao genitus, Aegidius, Iuſti parens. Qui cum parentum haereditate villam, agros, domum in Iſcano municipio haberet, quamuis Bruxellenſis eſſet, noſtrum eo loco genuit, et aliquot annis in iſto praedio educauit. Vbi bis vitae certiſſimum expertus eſt periculum, ſemel niuis copia fere ſuffocatus, et dein ex alto delapſus; vtroque tamen tempore diuinae prouidentiae tutela ſaluus euaſit. Annos ſex natus Bruxellas cum parentibus migrans, literarum ſtudiis initiatus eſt. In ludo autem iſtius vrbis mature patuit, quam promtum et alacre ei contigiſſet ingenium, cuius inſtinctu tam impigre in ſtudiorum ſtadio currere coepit, vt praeceptor paruulum geni-

b) Cent. III. ad Belg. Ep. 87.
c) Antuerp. 1608. 8. praemiſſa quoque eſt eius Operibus.
d) Memor. Philoſoph. Dec. II. p. 111. 112. ſeq.
e) Vit. Philoſ. p. m. 465. ſeqq.
f) Theatr. p. 1501.
g) App. ad Flores ex I. Lipſii Operibus excerptos p. 359.
h) Pinacoth. III. c. 1. Addi his alii biographi poſſunt Craſſo, Ghilini, Hoffmannus, Buddaeus &c.
i) Elogior. T. IV. p. 524.
k) Dict. T. III. Art. Lipſe p. 125. ſqq.
l) Videndus de eo MIRAEVS de Script. ſec. XVI. c. 67. p. 158.

genibus impositum, ad accendendam condiscipulorum aemulationem, illis exemplum futurum commendaret. Ibi felicissimo labore Grammaticam didicit, in aquis autem vitae periculum adiit; et submersus periisset, nisi pronoeae auxilio mirabili fuisset ereptus. Anno aetatis decimo Athum Hannoniae ablegatus est, denuo grammaticalibus praeceptionibus instituendus. In qua pistrina se biennium detentum esse postea deplorauit[m]: ibi poëticam quoque facultatem attigit; anno tertio ad Iesuitarum collegium Coloniam Vbiorum missus et ab iis more recepto Graecis, rhetoricis, et philosophia imbutus est Scholastica, quod qua ratione factum sit, ex loco supra adducto discimus. Ibi tanto se studio in philosophiam incubuisse scribit[n], *vt peccare iuuenili quodam ardore videretur, et freno atque inhibitione fuerit coërcendus ita, vt velut per vim libri illi omnes e manibus et scripti etiam commentarii eriperentur, quos laboriose confecerat. ex omni interpretum fece.* Id quod haud infeliciter factum est, cum nugis sophisticis animus eius sitiens veri pasceretur. In eloquentiae studium autem tanto ardore et ingenii praestantia incubuit, vt haud malo successu, Ciceronis eloquentiam imitaretur: eiusque specimen in orationibus iuuenilibus daret. Quam tamen et animo mutatus, et Taciti atque Senecae lectione, quam vehementer vrgebat, instigatus postea deseruit, et breuem illam, concisam, acutamque dicendi rationem sibi formauit, quae licet ingenii amoenissimi et feliciter audacis foetus videri queat, attamen a veterum scribendi modo, sobrio et iusto multis modis abiit. Qua re in Scioppii et Henrici Stephani reprehensionem incurrit, valde indignantium masculam eloquentiam eum corrupisse[o]. Id quod longe iustiori κακοζηλίας culpa illis obiectum est, qui stilum Lipsianum imitati, a vera dicendi ratione mire deflexerunt[p]. De qua re tamen hic plura dicere nihil attinet, sufficit hic adduxisse sanam illustris Hvetii[q] censuram, iudicantis: „Intercisum illum sermonem, et vibrantes sententias indoctorum adole„scentium, vel imperitae forte multitudinis approbationem commouere „posse, sanis vero auribus et verae ac Tullianae eloquentiae vsu subactis „placere non posse.“ Non substitit tamen in verbis insatiabili discendi desiderio flagrans Lipsii animus, sed cum pectus satiare philosophia cuperet, et Scholasticae tricae illud non explerent, ad moralem et ciuilem eius partem conuersus a veteribus discere sategit, quod a recentioribus haurire non posset. Legit itaque diligenti attentione Epictetum et Senecam propter doctrinam moralem, et Tacitum propter ciuilem prudentiam. Quem amorem quoque in hos scriptores, quoad viuebat non deposuit. Hac vero re excitatus est ad cognoscendas antiquitates et accuratius exquirendum studium

dium

m) Cent. I. Misc. ep. 94. conf. qui vtilia nonnulla admiscet monita Baillet. de Pueris praecocibus p. 184.

n) Praef. de Const.

o) Vid. ipse Lipsivs Cent. II. ad Belgas ep. 87. Cent. III. ep. 82. Aliorum iudicia vide apud Thom. Pope-Blovnt. Cens. cel. Auct. p. 840. Teissier. l. c. Bayle l. c. not. M. Morhof Polyhist. T. I. L. I. c. 24. §. 63. p. 298.

p) Conf. praeter laudatos Clericvs Bibl. sel. T. I. p. 316. Iac. Thomasivs Praef. ad Manutii Epistolas.

q) De clar. Interpret. p. 282.

dium criticum, colendasque humanitatis diſciplinas, ſine quibus praeſidiis veteres libri intelligi haud poſſunt. Totus autem deuotione flagrans patribus Societatis Ieſu aggregari voluit; quod cum parentibus diſplicuiſſet, eum ſedecim annos natum Louanium transtulerunt. Ibi et veteris literaturae et iurisprudentiae ſtudiis ſe totum mancipauit, duce in illis Cornelio Valerio, viro humaniorum literarum peritiſſimo [r], ſub quo praeceptore in his ſtudiis cum Lipſio militiam literariam ingreſſi ſunt Martinus Delrius, Victor Giſelinus, Ianus Lernutius, Andreas Schottus haud vulgaria poſtea in republica literaria nomina, quibus ex aſſe amicis Lipſius tum vſus eſt. Eo tempore patrem et breui poſt matrem quoque amiſit relicto exiguo, quod pater valde attriuerat, patrimonio. Quod coëgit Lipſium ad animi diuitias, quas largas a natura acceperat, reſpicere, eisque augendis et amplificandis omnem ſuam induſtriam tribuere. Quam viam ingreſſus ita impiger cucurrit, vt anno cIↄDLXVII *Variarum lectionum* libros, nouendecim annorum iuuenis edere poſſet, quo libro fundamentum eum gloriae illius ieciſſe, ad quam poſtea conſcendit recte obſeruatum HADR. BAILLETO [s]. Hunc cum inſcripſiſſet Antonio Perenotto cardinali Granuellano, occaſio illi inde enata eſt tanto viro innoteſcendi. Qui Lipſium in Italico itinere Romam delatum omnibus humanitatis officiis proſecutus eſt, adituque in ſuam domum parato, auctor illi et hortator ad proſequenda alacriter ſtudia extitit; tandem eum ſibi a Latinis epiſtolis eſſe iuſſit. Quo munere cum non magnopere labore diſtineretur, otium nactus eſt, inſatiabile deſiderium, quo antiquitatem noſcere ardebat, explendi, et animi theſauros pulchre amplificandi. Nam et lapides veteres et exeſa vetuſtate monumenta curioſo perluſtrabat oculo, et rudera collapſa diligenter perreptabat, et aditu parato ad bibliothecam Vaticanam ope patroni ex hoc animorum ἰατρείῳ magnas eruditionis acceſſiones faciebat. Quin ex virorum quoque eruditione ſummorum, Pauli Manutii, Fuluii Vrſini, Latini Latinii, Hieronymi Mercurialis, M. Antonii Mureti conſuetudine plurimum alimentorum doctrinae ſibi comparabat. Quae vero ad excolendos ingenii fundos ampliſſime illi profuerat Italia, plurimum eius moribus obfuit, animumque corrupit. Redux enim cum eruditionis elegantia vitae licentiam Louanium attulit, et quas diligere iam tunc coeperat Epicteti praecepta vita non expreſſit, ſed ſine parente, ſine tutore, qui monitorem illi ſe praeberet, totum ſe voluptatibus tradidit, ſodalitiis, ludis, aliisque ineptientis iuuentutis erroribus tempus feſellit. Neque tamen diu ita oberrare eum paſſa eſt diuina prouidentia. Delatus enim ad Carolum Cangium, canonicum Leodienſem, eius colloquiis languens ad virtutum cultum vehementer accenſus eſt animo, eiusque amicitia Lipſio plurimum ad declinandas voluptatis ſemitas profuit. Erat is, teſte AVB. MIRAE-

r) Vid. AVB. MIRAEI Elogia Belgarum p. 153. s) l. c.

MIRAEO [t], non modo summus aeui sui Criticus, et veterem literaturam omnem animo complectebatur suo, sed et virtutis erat cultor, qui posthabito tumultu hominum, inter libros latebat, aut hortorum se sepibus claudebat, cum florum et hortorum cultura impense delectaretur. Praeterea vir fuit omnino prudens et humanus, et quo radii solis meliorem nullum illuxere alterum. Huic cum in Eburonum vrbe [u] innotuisset, is vt ipse narrat Lipsius [z], eum hospitio excepit, et vtili quoque sermonum maxime salutarium genere emendauit, oculosque aperuit detersa vulgarium opinionum nube, viam ostendens, qua sine ambage ad sapientiae templa peruenire possit, nempe emendato et ad tranquillum constantemque statum perducto animo. Quae omnia latius exsequitur, et qua ratione de constantia philosophandi sibi inde ansa data sit, in tractationis *de Constantia prooemio*, explicat. Qua medicina animi restitutus, tumultusque bellicos, et deflectendi a recta via occasiones euitaturus peregrinationem in aulam Caesaris Viennam suscepit, prius Dola Sequanorum lustrata, in qua parum absfuit, quin febri perderetur. Reconciliatus tamen cum valetudine Viennam perrexit, ibique Augerium Busbequium, Ioannem Sambucum, Ioannem Cratonem, Stephanum Pighium viros celeberrimos et eruditissimos amicos nactus est. Noluit tamen, quod illi praeoptabant munere aliquo detineri illisque terris alligari, sed patriam meditatus iter, Bohemiae, Saxoniae et Thuringiae regiones iniit. Ibi cum audiret acerbissimis bellorum fluctibus Belgium concuti, patrimonium valde militari furore afflictum esse, nec tutum esse in patriam reditum, Ienae Thuringiae oppido, Musarum domicilio celeberrimo haerere aliquantisper statuit. Vbi cum praeclara eruditione valde commendaretur, professoris munus suscepit, fidei professione ea facta, quae inter A. C. inuariatae addictos ibi viget. Quod licet studiose celauerit Lipsius, ipse tamen hanc spartam negare non potuit [a], nec MIRAEVS eius biographus inficiatus, ERYTHRAEVS autem, candide fassus est, *integumentis dissimulationis eum re necessaria cogente tectum fuisse.* Id quod notante CRENIO [b], Lipsio aliquando „coram exprobrauit Conradus Schlusselburgius, qui, vbi narrasset „Lipsium „olim collegam suum et professorem oratoriae facultatis in vniuersitate „Ienensi, magnum amatorem Lutheranae religionis egisse, et iureiurando „confirmauisse, se doctrinam Lutheri vt vnam, aeternam & diuinam veri-„tatem agnoscere, Romanique antichristi idololatriam & blasphemiam da-„mnare, *his subiungit*, se Antuerpia reducem cum Leidae illum inuisisset, „et ex illo quaereret, qui rationem reddere posset defectionis suae a vera „religione, respondisse, se Christum non abnegauisse, nec deseruisse, nul-„lam enim et omnem religionem sibi pari passu ambulare.“ Quae si vera sunt, vt ad conscientiae et testis fidem prouocat Schlusselburgius, satis docent, vbi etiam concesserimus, haec non de Christiana religione vniuersa,

t) l. c. p. 162.
u) Leodii.
z) Initio libri de Constantia.
a) Vid. Instit. Epist. c. ult.
b) Animaduers. philol. P. VII. p. 54 55.

uerſa, ſed de ſectis coetibusue intellexisſe Lipſium, quibus Chriſtiani inter ſe diſſident, philoſophiae praeceptis eum ad eleuandam religionis auctoritatem abuſum, ſimulationis et diſſimulationis egregium fuisſe artificem, indignumque ſtoica ſeueritate et ſanctitate facinus admiſisſe. Verum de his plura dare nec loci huius eſt, nec paginae. Suppeditabunt ea viri docti, qui paſſim de religione Lipſii diſputarunt [c]. Sane neceſſitate coactum religionis profeſſionem, cui Lutheri ſequaces adhaerent, feciſſe, mutatio poſt annum & quod excurrit, ſecuta ſatis prodidit. Relicto enim munere, quod orationibus & diſputatione memorabile fecerat [d], Coloniam abiit, vxoremque duxit Annam Calſtriam, patricia Louanii familia genitam, quam et ſuperſtitione et morum moroſitate marito fuiſſe grauem, annalium literariorum ſcriptores referunt [e]. Ipſe concorditer ſe vixiſſe ait, licet prodiderit, habere ſe coniugium ſuum pro naſſa, qua fatali Deorum decreto cuſtodiatur. Liberos autem cum ea non genuit. Coloniae nouem menſes cum ſubſiſteret, *Antiquas Lectiones* conſcripſit, quibus veterum auctorum, & potiſſimum Plauti locis multis deſperatis medicinam attulit [f]. In ea quoque mora Tacitum primo correxit, et annotationibus ſuis inſtruxit. Inde in Iſcanum ſuum commigrauit, ruris ſilentia vrbium tumultibus praeferens, ratus, eo in loco tranquille ſe viuere, ſolisque libris legendis ſcribendisque immorari, et cum Muſis congredi poſſe. Verum haec ſpes eum fefellit. Cum enim infeſtum rus feciſſet armorum ſtrepitus, Louanium ſecedere, et ſecuritatem quieti praeferre coactus eſt. Quo loco ut in ciuitate conſpicuus eſſet, vtilisque reipublicae appareret, amicorum conſiliis monitus, legum notitiae paulo accuratius diligentiusque ſe tradidit, accepta quoque anno cIↃIↃLXXVI iuris doctoris dignitate tituloque. Neque tamen vel foro ſeruire, vel rempublicam procurare ſtudiorum, quae ſupra modum diligebat, conditio paſſa eſt: contentusque et voce et calamo quibuscunque poſſet, prodeſſe, nullius ſeruitutem ſubire voluit: ratus melius ſe toti reipublicae eruditae, quam vni ciuitati inſeruire poſſe. Diſcipulis itaque leges regias et decemuirales interpretatus eſt, vt et Liuii quaedam, et *Epiſtolicas Quaeſtiones* edidit. Quae cum in portu tranquillo ageret, ex improuiſo coorta tempeſtas, quae Belgium miſere conquaſſauit, et cuncta caede, ſanguine, rapinis, incendiis miſcuit, Lipſium velut fractam ventis carinam adeo iactauit, vt ſine certis ſedibus diſcurreret. Tandem anno cIↃIↃLXXIX a Belgii confoederati ſtatibus receptus et Lugdunenſi apud Batauos academiae publicus doctor datus eſt, quod munus cum inter Proteſtantes ſuſceperit, nouam dedit occaſionem, eum inconſtantiae in religione accuſandi, ſtrenue hanc culpam depellentibus ab eo amicis. In quam hoc loco inquirere, quia res a noſtrae tractationis inſtituto aliena eſt,

 non

c) BAYLE l. c. not. A. et quos laudat SAGITTARIVS in Lipſio Proteo.

d) Cal. Mart. 1574. clam ſe ſubduxiſſe refert HADR. BAYERVS in Syllabo Rectorum et Profeſſorum Ienenſium, p. 987. conf. ZEVMERI Vitae Profeſſ. Ienenſ. p. 24.

e) Vid. PATIN Lettres T. II. Lettr. 294. p. 565. BAYLE l. c. not. F. et quos laudat.

f) Cent. ad Germ. ep. 72. p. 705.

non licet: lector quoque eius academiae mores et consuetudinem edoctus facile intelliget, quibus partibus se addictum esse simulauerit. Hunc in locum velut in tutum portum euasisse tum sibi videbatur Lipsius: cum enim magna eius esset in literis gloria, et praeclare de rebus ad antiquitatem spectantibus ad iuuenes dissereret, libris autem eruditissimis facem omni literaturae veteri praeferret amplissimam, carus factus est non modo iuuentuti literarum studia in isto Athenaeo sectanti, sed et ipsis academiae patribus, et summis viris, in quorum tutela tum erat celeberrimum gymnasium. Verum ne hoc quoque loco, vbi tredecim annos humanitatis disciplinas publico stipendio conductus docuit, halcyonia diu durauerunt, ipso Lipsio materiam fortunae subministrante, vt in illum saeuiret. Nempe cum politicam disciplinam et voce et scripto tradidisset, eius generis principia iuuentuti commendauit, quae in Belgio foederato nuper demum in libertatem vindicato placere non poterant. Inter praecepta politica enim, quae libro quoque consignauerat, de religione in imperio fouenda disputans, in hanc sententiam concessit. *Vnam religionem in vno regno seruandam esse*, cumque porro quaereret, vtrum ferendi dissentientes, an puniendi sint? distinctione facta inter eos, qui et ipsi male de Deo receptisque sacris sentiunt, atque alios ad sentiendum impellunt, et inter illos, qui pariter male sentiunt sed sibi; respondit, *illos puniendos esse; melius enim esse, vt pereat vnus, quam vt pereat vnitas, nec clementiae locum hic esse, sed vrendum, secandum, ut membrorum potius aliquod quam totum corpus intereat* [g]. Dici non potest, quantam verba haec inuidiam Lipsio concitauerint, adeo vt in notis postea additis ad ista verba: vre, seca adscriberet: *O verba nata in turbas! periissent illa et calamus, cum haec scripsi.* Nempe aperte fauere Hispanorum crudelitati videbatur Lipsius, obtentu religionis incredibili saeuitia in dissentientes grassanti. Intolerabilia haec videbantur in professore in ea academia viuente, cuius proceres pro conscientiae animorumque libertate cuncta mouissent tolerauissentque. Signum itaque contra Lipsium sustulit Theodorus Volcardus Coornhaert, Harlemensi reipublicae a secretis epistolis, vir acer et acerbus et suis potissimum opinionibus, quodam fanaticismo incrustatis vehementer indulgens, eo quod nulla ex receptis religionum formulis illi placebat: Vnde multae illi lites exortae sunt, in annalibus ecclesiasticis enarrandae [h]. Huic cum infanda Lipsii sententia perhorrescenda videretur, edito *Processu contra haereticidium*, itemque *Quaestione conscientiaria* dicam illi scripsit grauissimam. Defendit sua et commode magis explicuit Lipsius peculiari tractatione *de Vna Religione*, vbi se illa de vera religione intelligere declarabat. Verum ne sic quoque mitigari poterant exacerbati in

g) Politic. L. IV. c. 3.

h) Memoria viri huius in recentiori ecclesiae historia notatu digna est, ob singulares, quas fouit, et contra ministros ecclesiarum Batauarum defendit hypotheses, quas enarratas habes apud G. ARNOLDVM Hist. eccl. T. II. p. 59. quocum conferendi P. BAYLE Dict. T. III. art. Kornhaert. p. 13. seqq. HORNBECK Summa controuers. L. VI. p. m. 420. COLOMIES Melange de Lit. Opp. p. 831.

in Lipſium animi, ſuſpectum de vera circa Proteſtantium dogmata ſententia, eo quod ſtatuiſſet, *domi quieſcentem et ſilentem quemuis eſſe poſſe, licet aliud prae ſe ferret in publica religione.* Tanta enim acie aggreſſus eſt Lipſium Koornhaertius edita *Defenſione Proceſſus de non occidendis haereticis contra tria capita libri quarti Politicorum Lipſii*, vt fugam meditari coactus, quo ſe verteret, neſciret. Sedata tamen procerum prouidentia iſta tempeſtas eſt, cum ob eruditionis gloriam parcendum Lipſio eſſet: qui tamen ab eo tempore Batauis diffidere coepit, adeoque, cum emendatis nonnullis duriuſculis ſuſpicionem tamen non tolli videret, de mutando loco cogitare coepit. Sunt quoque, qui tradant [i], mulierem Lipſii ſuperſtitioſam et imperioſam tamdiu moleſtam viro fuiſſe, donec de loco et religione mutanda conſilium coepiſſet. Maxime vero pollicitationes Ieſuitarum ambitioſum Lipſii animum permouiſſe videntur, vt cum nullam ſectam et omnem ſectam aequali loco haberet, tandem ad priſtinam fidei teſſeram reuerteretur, quam ſe clam ſeruauiſſe poſtea videri voluit. Nec a veri ſimilitudine diſcedit, quod Grotius [k] obſeruat, metum quoque publicum praeter priuatam iniuriam ad mutandas partes eum impuliſſe. Timidus enim erat, et foederatorum viribus diffidebat, metuens ne inferiores illorum partes eſſent, ſibique hac ratione Hiſpanorum victoria male eueniret. Dolo itaque, bono et pio, ſi Sweertio [l] credendum, clam inde ac furtim, teſte Erythraeo [m] ſe ſubduxit. Simulato enim hepatario morbo ad Spadae aquas ſalutares iter ſuſcipiens, Leodii Spadaeque per biennium fere haeſit, et ad Colonienſes digreſſus a Ieſuitis in gremium Romanae eccleſiae receptus eſt, eam tamen mutationem clam aliquandiu habuit. Ita ad ſocietatis obſequium totus praeparatus ab eorum nutibus totus pependit, et imprimis Leonardum Leſſium et Delrium auctores rerum ſuarum habuit. Facileque Scaligero [n] credimus, aſſeueranti, libellos eum de Virgine deipara Sichemenſi et Hallenſi, Societatis iuſſu ſcripſiſſe, vt illis ſe probaret, et hac ratione commendationem eorum mereretur. Qui cum valde potentes in aulis eſſe ſoleant, paſſim Lipſius eorum laudibus viris principibus traditus, in academiam Ingolſtadienſem, Salisburgenſem, Herbipolenſem, Piſanam, Patauinam, Romam quoque et in Galliam expetitus eſt. Quamuis vix credibile putet Scaliger [o], eum MCC aureorum ſtipendio Patauium vocatum, pingue munus recuſaſſe, quemadmodum vero ſimile vix eſt, eum ad curandam Henrici IV bibliothecam fuiſſe deſignatum, praelatum autem eſſe illi Scaligerum. Sed Lipſius, cum patriam omnibus praeferret, reliquis vocationibus neglectis a Brabantiae ſtatibus anno MDXCII ad obeundum profeſſoris munus in ſcholam Louanienſem vocari ſe paſſus eſt [p]. Quam ſpartam et viua

 voce

i) Scaliger L. II. epiſt. 120. apud Teiſſier l. c. p. 528.
k) Hiſtor. Belg. L. V. p. 378.
l) loc. cit.
m) loc. cit. pag. 5.
n) Lib. II. ep. 106.
o) Scaligerana ſecunda p. m. 142.
p) Vid. Teiſſier p. 535.

voce et libris eruditiſſimis, quibus hiſtoriam et literaturam veterem illuſtrauit, ab eo tempore egregie ornauit, tantaque inde opinio de eo ſecuta eſt, vt cum anno MDXCIX Albertus archidux Auſtriae et Iſabella Clara Eugenia Louanii inaugurarentur, et Athenaeum Louanienſe inuiſentes Lipſium aliquid ſubitaneum dicere iuberent, ille autem ex SENECA *de Clementia* pulcherrime differeret [q], multa eum principes gratia complecterentur, et ita in aula regis commendarent, vt ſtipendio DCCC aureorum, quod ei ſtatus Brabantiae ſoluebant, M aureorum ſumma ei ſingulis annis a rege Hiſpaniarum adiiceretur. Qua in aula cum plurimum valeret eius eruditio tandem regi a conſiliis et hiſtoria ſcribenda eſſe iuſſus, et a profeſſorio munere liberatus eſt. Nunquam tamen aut conſilia dare politica aut rebus ciuilibus immiſcere ſe auſus eſt, homo priuatus et cum libris atque veterum imprimis ſcriptis magis conuerſatus, quam res ciuiles et publicas rationes recentioris aetatis edoctus. Vt vero hanc, quam in aula Hiſpanica commendatione Societatis ſibi parauerat, beneuolentiam tueretur, religionem quoque et pietatem ſingularem publice demonſtrare ſategit, et ſe ex animo eccleſiae Romanae addictum eſſe probare voluit, conſcriptis *Laudibus diuae Virginis Halenſis* et *diuae Sichemienſis* ſiue *Aſpricollenſis*, qui vltimi Lipſii foetus fuere. Valde extollunt hanc eius pietatem in diuam virginem Miraeus, Sweertius et huius generis alii, culpauerunt autem animum leuem, et ex religionis publicae neglectu ad hanc ſuperſtitionem tranſilientem, plerique viri docti, acriter autem ſcripta iſta, Lipſiano ingenio et eruditione indigna reprehenderunt DENAISIVS [r] et THOMSONVS [s]. Dabimus ex Italia teſtem ERYTHRAEVM [t], ita de his eius ſcriptiunculis et anathematis, quae miraculoſis iſtis imaginibus dedicauerat, ſcribentem: „Sed totius ſcribendi curſus quaſi me„ta fuit Lipſio, Deiparae virginis Sichemenſis et Hallenſis res nouae at„que admirabiles; cui virgini Hallenſi, moriens lacernam ſuam pelliceam „teſtamento legauit: in quo non potuit, quin facetorum hominum vrba„nitatem incurreret; qui quidem ridicule, ſed non admodum religioſe, „ideo lacernam pelliceam Virgini illi relictam aiebant, quod eius miracu„la, quae tantopere in coelum laudibus efferebat, frigerent ad populum". Idem de penna argentea, quam diuae Virgini ſuſpendit iudicauit auctor epigrammatis, quem Scaligerum fuiſſe notum eſt:

Poſt opus explicitum; quod tot miracula narrat,
Pennam Lipſiades hanc tibi, Virgo, dicat.
Non potuit leuius penna tibi Virgo, dicare,
Ni forte eſt leuius, quod tibi ſcripſit opus.

Qui

q) Prodiit haec lectio poſtea, eo, quo habita eſt, tenore adiuncto PLINII Panegyrico in Traianum.

r) In libro de idolo Halenſi.

s) De idolo Aſpricollenſi.

t) loc. cit. pag. 6.

Qui lusus adeo nostra aetate viris emunctae naris non displicuit, vt in amoenissimis *Collectaneis dictorum acutorum* AEGIDII MENAGII [w] quoque compareret, hosque versus Graecos quoque redderet Cel. MONETA [x]. Certe iudicii laudem et acuminis gloriam in eo scripto desiderarunt etiam Lipsianae doctrinae admiratores [y]. Tandem corpus longa valetudine domestica fere exhaustum, destillantis cerebri fluxionibus ineunte vere anni MDCVI consumtum est, et disparente colore, calore, viribusque, exspirauit Lipsius X Cal. April. natus annos LVIII, menses V. Bibliothecam non tam numero quam praestantia delectuque librorum optimorum spectabilem scripta item sua Guilelmo Greuio Bruxellensi, e sorore nepoti legauit, et cum XIII annorum adolescens esset, apud Ioannem Wowerium contubernalem, donec adultior ipse ea frui posset, deponi curauit. Humanitatis exuuiae depositae in Franciscanorum aede sacra, ad D. Virginis aram, vt quam viuus coluerat, mortuus quoque honorare videretur. Ingenium obtigit Lipsio magnum, viuidum, et ad elegantiam literarum factum, omniumque artium capax, praeter musicam quam, vt ipse fatetur [z], aspernabatur. Iudicium satis acutum, limatum, penetrans, vbi praeiudicia non obstarent. Quibus et imprimis rationibus eius domesticis adscribendum est, quod iudicii laudem negligere, quam ineptis frigidisque scriptionibus mancipium se monachorum nonnullorum paulo ante finem vitae non demonstrare maluerit. Reliqua enim iudicandi acrimonia, quicquid etiam videatur SCALIGERO [a], non destituuntur. In dicendo autem quamuis stricta illa et arguta breuitas, plerisque displiceret, laudandum tamen est, quod tenebras vitauerit, satisque perspicue scripserit. Suntque illi dictioni Lipsianae suae Veneres, quae lectorem trahunt, et inuitant; et vel aculeum relinquunt, vel mel in legentis animo [b]. Quae laudari suo modo vel excusari tamen in Lipsio possunt, imitanda autem proponi non debent, multosque in deuia deduxerunt. Singulare autem est, quod de vi memoriae, qua fruebatur Lipsius, narrat ERYTHRAEVS [c], cum esset apud quendam principem virum, ac die quodam iniiceretur mentio de Tacito, gloriantem Lipsium dixisse, se illud aureum volumen adeo memoria comprehensum habere, vt nihil ex ea vnquam exciderit, statuendumque esse aliquem cum pugione, qui iugulum petat, si vnum verbum peccauerit. Hac memoriae fidelitate adiutus, cum lectione gauderet vasta et exercitata in scriptis veterum, mirum haud est, magnam eum sibi comparauisse artis criticae, antiquitatum, totiusque literaturae veteris cognitionem, et inter primaria ingenia seculi XVI esse numeratum [d]. Laudant etiam, qui eo viuo vsi sunt, morum modestiam, in sermone, cultu, gestu

w) T. II. p. 382. x) T. IV. p. 136.

y) Conf. PATIN Lettres T. I. Let. 26.

z) Cent. III. Epist. misc 87. Similia de Malherbio et Menagio narrantur, vid. Menagiana T. III. p. 187.

a) Scaligerana sec. p. 143.

b) Fassus id est Heinsius. Vid. MORHOF. Polyhist. T. I. L. I. c. 24. §. 65. p. 299.

c) loc. cit.

d) Videnda elogia doctorum apud TH. POPE-BLOVNT. Cens. Cel. auct. p. 840. MIRAEVM Elog. Belgar. p. 134. MAGIR. Eponymol. Crit. p. 518. BAILLET. Iugemens T. II. P. II. p. 306. TEISSIER l. c. FABRICIVM l. c.

geſtu adeo modicam, vt qui eum audituri aduenissent, Lipſium fama magnum ſe videre vix crederent. Praeterea facilis erat et humanus, et binas fere horas a prandio adoleſcentibus ſtudioſis concedebat, qui eum conuenirent, exteris autem ſemper patentes erant eius ianuae. Tacemus, quae de pietate eius cultuque D. Mariae ſupra modum ingenti iactant eius biographi Miraeus et Sweertius. Inde factum, vt per omnem fere Europam ſummorum in republica literaria virorum laudes conſequeretur. Sunt tamen, quae in eo non praeter rem culpauere viri docti. Et imprimis merito plerisque diſplicuit, quod publicam religionis profesſionem ſecundum vtilitatem magis quam conſcientiam ſibi effinxerit, et a leuitate animi, quam Vertumni inſtar in iuuentute demonſtrauit in virili, aetate ad anilem ſuperſtitionem tranſierit; vnde factum, vt peſſime audiret; religio et pietas Lipſiana. Ideo viſus [e] in re theologica aut quocunque modo ad religionem pertinente lubricus, anceps, vagus, in omnes formas mutabilis, qui modo aliquid largiri, modo adimere rurſum cupiat, id quod neceſſe eſt accidere homini vera religione ſerio nunquam imbuto, ſacrarumque literarum penitus experti. Quod iudicium non illubens ſubſcribet, quisquis *caput quartum et quintum libri quarti Politicorum* attente legerit [f]. Recte quoque in eo reprehenditur immenſa ambitio, quae vitae variis mutationibus et calamitatibus iactatae regula fuit et principium, ac eum haud raro in praeceps egit. Hinc iactantia illa, quam paſſim in ſcriptis, praeſertim in praefationibus prodit, quamque in epigrammate, quo pennam D. Virgini dedicauit, tam inepte oſtentauit, vt nil ſupra. Quis enim in philoſophiae Stoicae ſectatore hanc ferat inſcriptionem?

Hanc Diua, pennam, interpretem mentis meae
Per alta ſpatia quae voluit aetheris
Per ima quae volauit et terrae et maris:
Scientiae, prudentiae, ſapientiae
Operăta ſemper, auſa quae conſtantiam
Deſcribere et vulgare quae ciuilia,
Quae militaria atque poliorcetica
Quae, Roma, magnitudinem adſtruxit, tuam:
Variaque luce ſcripta priſci ſeculi
Affecit et perfudit, hanc pennam tibi
Nunc diua merito conſacraui Lipſius &c.

Quae iactantia eo magis eſt ingloria, quo magis alienis plumis ſe ornaſſe deprehenſus eſt Lipſius, et plagii crimen ei non praeter rem haud ſemel obiectum eſt [g]. Quamuis autem vbique Graecas voces et ſententias cre-

e) HENR. BOECLER. diſſ. de Politic. Lipſ. p. 55. et T. III. Diſſ. acad. p. 352 ſeqq.

f) Conf. BAYLE l.c. Scaligerana l.c. ARNOLD. l. c. P. II. L. 17. c. 1. §. 4. p. 450.

g) Scaligerana l. c. THOMASIVS de Plagio lit. n. 487 ſeqq. p. 217 ſeqq. CRENIVS de Furibus librar. Animad. phil. P. IV. COLOMESIVS Gall. Orient. p. 131.

creparet, obferuatum tamen viris doctis [h], fatis ieiunam eius linguae fuiffe in Lipfio notitiam, et magnum quem fibi in antiquitatibus Latii acquifiuerat apparatum eruditionis non condigna ratione fequentem. Reprehenfus etiam a nonnullis eft [i], nimius catellorum florumque amor, in quem fumtus quoque fecit haud exiguos. Plurima fcripfit vir doctiffimus et fupra modum diligens, quae tamen pleraque cum vel veteres auctores emendent, vel rituum antiquorum morumque vetuftorum hiftoriam exponant, vel hiftoriam veteris aeui explanent, alio loco enarranda funt [k]. Aliquot voluminibus comprehenfa prodiere Antuerpiae an. MDCXXXVI. Nobis illi modo ingenii Lipfiani foetus enarrandi funt, quibus veteris Stoae philofophiam refufcitare, et feuerius atque fucculentius fapientiae genus, quam quod exhibet philofophia Scholaftica reftituere voluit. Nempe vt fupra iam ex parte narratum, cum communibus patriae procellis iactaretur Lipfius, nec fatiaret placaretque animum fophiftica illa ars, quam philofophiae nomine in fcholis didicerat, videret autem fruftra in tanta fortunae tempeftate, quae plerosque eo tempore mifere concutiebat, portum tranquillitatis quaeri, nifi animus ab affectuum tumultu liberatus, ad veram fortitudinem iis bonis nixam duceretur, quae eripi a fortuna non poffunt: ad alios fontes diuertere, et meliores praeceptores quaerere coepit. Legerat autem ante omnes veteres diligentiffime Tacitum et Senecam, quorum ille virtutis Stoicae exempla nonnulla depingit valde illuftria, et a nulla fortunae faeuitia expugnata; hic praeceptis ex Porticu petitis formare animum et inftruere contendit. His ducibus in Stoicae philofophiae amplexus ruit, et Virtutis Stoicae atque fanctiffimae fectae admiratione captus, hanc fibi in philofophia viam elegit, et de conftantia in aduerfis feruanda philofophari, Stoica tamen praecepta Chriftianis attemperare ftuduit. Quod facili quoque fauenteque Minerua executus eft, vnde G. NAVDAEI [l] iudicium: *Lipfium in libello de Conftantia tanquam in Darii fcrinio, res ipfas quas habebat pretiofiffimas, elegantiam videlicet, et omnes ingenii fui ac iudicii gemmas artificiofe conclufiffe.* Difplicuit tamen plerisque doctrina de fato, quam *libri primi capite decimo feptimo et fequentibus* fufe explicuit. Quamuis enim haud indiligenter fatum hoc fuum a Stoico diftingueret, et qua ratione nec in libertatem voluntatis, nec in Dei fanctitatem atque bonitatem peccet et iniurium fit, multis oftenderet, impedire tamen non potuit, quin a multis eam ob rem notaretur. Quod praeuidit, ideoque veniam Lectoris exorauit, ficubi forte lapfus effet, cum locos illos altiores fcanderet de proui-

h) CASAVBON. ep. 21. apud BLOVNT. l. c. HVETIVS de Clar. interpr. P. II. p. 287. TEISSIER. l. c. p. 538.

i) MIRAEVS l. c. TEISSIER p. 530. LIPS. Cent. I. ad Belg. ep. 44.

k) Catalogum exhibent MIRAEVS, SWEERTIVS, ADAMVS, TEISSIER. VALER. ANDREAS in notiffimis libris.

l) In Bibliographia politica p. m. 24. Conf. quae affert TEISSIER l. c. p. 530. 543. et Cel. STOLLIVS Hift. lit. P. II. c. 1. p. 689. vbi duae quoque verfiones Germanicae memorantur.

prouidentia, iuſtitia, fato. Nec negari poteſt, Lipſium Stoicis notionibus impeditum claram et diſtinctam ſibi fati definitionem non finxiſſe, eo quod Stoica emendare, et ad ſenſum Chriſtianum traducere vellet, quod tamen fieri non poteſt, niſi ipſum tollas fatum Stoicum. Quod non recte agnouit Lipſius, et decipi ſe paſſus eſt a magniloquentia Stoica et ſimulatione ſaniorum verborum, vt crederet, Germanos verosque Stoicos aperta fronte nunquam talia, qualia Chryſippus, fuiſſe profeſſos, et ſi improuidi quid in huiusmodi dictis inſit, nihil tamen ineſſe impii. Quam cantilenam in diſſertationibus de phyſiologia Stoica, vbi cuncta accuratius exponere conatus eſt, repetiit. Quae omnia tamen quam falſa ſint, et a vera Stoicorum mente abeant, *Tomo primo* adeo luculenter, niſi fallimur, oſtendimus, vt ea hoc loco repetere non ſit neceſſarium. Louanium delatus, quam texere coeperat telam abſoluit, et philoſophiam Stoicam omnem tum in *Manuductione ad philoſophiam Stoicam* tum in *Diſſertationibus de phyſiologia Stoica*, quibus tertiam *de Morali doctrina* addere volebat, morte tamen praeuentus, non edidit, complexus eſt. De quibus eius libris, quos introductionis loco in Senecae ſcripta vulgauerat, cum *Tomo primo* noſtram iam expoſuerimus ſententiam, eo lectorem ablegamus [m]. Ita via praeparata ipſam Senecae operum editionem breuibus at vtiliſſimis annotationibus curauit, quam *Tomo* quoque *ſecundo* iam enarrauimus. Quo ex labore haud exiguam eruditionis famam merito retulit, omnium enim optime de hoc philoſopho eiusque ſcriptis meruit. Nec deneganda Lipſio laus iſta eſt, omnium eum praeclariſſime in explicandis philoſophiae Stoicae praeceptis ſua aetate fuiſſe verſatum, eamque Porticus placitis lucem accendiſſe, qualem nemo forte poſt eam extinctam attulit: ſic vt carere Lipſianis his foetibus nemo poſſit, qui triſtes hos philoſophos accurate noſcere cupiuerit. Quin hoc quoque fatendum, vidiſſe eum et depoſuiſſe nonnulla praeiudicia, quae hiſtoriam huius ſectae totiusque philoſophiae veteris valde commaculauerant. Aſt cum hanc ex omni antiquitate ſectam omnium tutiſſime ſequendam eſſe ad veram ſapientiam adipiſcendam ſtatueret, et nimia prudentiae opinione de ea occupatus ad eam accederet, fieri aliter non potuit, quin multa ſana putaret, quae in ipſis fundamentis morbida ſunt, et admitti non poſſunt. Et hinc plurima pro ſacris religionis Chriſtianae dogmatibus conſentaneis habuit, quae immane quantum diſtant. Quod cum viris doctis [n] paſſim obſeruatum, a nobis autem in hiſtoria philoſophiae Stoicae multoties annotatum ſit, heic prolixe probari non debet. Vna dedicatio diſſertationum de phyſiologia Stoica legenda eſt, vt intelligamus, quam grauiter aberret Lipſii de philoſophia Stoica iudicium. Rectiſſime quoque reprehenſum in eo ab H. Boeclero [o], quod Stoicorum cauillationes vocabulorum, arrogantiam et affectationem perfectionis maioris,

m) Conf. Act. phil. Vol. I. p. 747.

n) Ex multis vide Thomas. de Exuſt. mundi Stoica diſſ. XIII. p. 166. Orig. hiſt. phil. p. 6. Bvddevm Anal. hiſt. phil. c. 4. p. 256. c. 6. p. 300. Morhof. Polyhiſt. T. I. L. I. c. 4. §. 2.

o) loc. cit.

maioris, quam materia capit, non obſeruauerit, immo, quod merito addimus, imitatus ſit. Quare non ſine delectu et examine libelli vtiliſſimi adhiberi poſſunt. Eclecticum vero agere conſtituit Lipſius in *Politicorum* ſiue *ciuilis doctrinae libris ſex*, qui ad principatum maxime ſpectant, poſt primam Lugdunenſem editionem ſaepius, omnium tamen optime a Io. FREINSHEMIO [p] vulgatis. In quibus licet ad ſolum imperium et ſtatum reipublicae monarchicum reſpexerit, multa tamen monuit, quae omnino placere poſſunt et debent, vnde enatum iudicium BOECLERI, qui peculiari diſſertatione *de Politicis* I. LIPSII tractauit, *neminem accuratius naturae, rationis, diſciplinae fontes, quatenus huc pertingunt recluſiſſe Ariſtotele; nec Lipſio alium eſſe potiorem, qui in veram actionis humanae palaeſtram agendorumque penetralia hiſtoriarum ambitu concluſa rite perduceret* [q]. Sane et ordo concinnus, et delectus ſententiarum veterum, et communita ciuilis prudentiae fundamenta, et meta ſemper in oculis habita, omnino laudem merentur. Verum nec ſuis corpus elegans naeuis caret. Vt taceamus enim, frigidam eſſe religionis in eo opere curam, quod in homine, per omnem vitam in ſcriptis gentilium volutato et inſigni religionis ſimulatione vtente minime miramur, cum totum ſe in eo argumento ambiguum oſtenderit; κακοπραγμοσύνη quaedam et conſilia ſuſpecta, maxime vero arcana dominationis iniuſta recte in eo reprehenduntur, et in cauſſa fuerunt, cur liber cetera elegans et doctiſſimis atque prudentibus viris vehementer diſpliceret. In nonnullis quoque, vt ipſe ciuilem prudentiam ex libris veterum magis collegerat, quam ex vſu didicerat, ea quae actione et experientia tantum diſcuntur, ad ſubtilitatem contemplationum exigi poſſe opinatus eſt, quo pacto imaginaria cum Platone ciuitas extrui ſolet. Quae etiam de *Obſeruationibus* eius *in Tacitum* ſuo modo valent, in quibus, quod ad cetera attinet, praeſtantiſſimam doctrinam demonſtrauit. Vnde optimum hunc inter Lipſiani ingenii foetus eſſe, iudicauit Scaliger [r]. Pertinent huc quoque eius *Monita et exempla politica:* in quibus omnibus facile Lector agnoſcet Lipſium, qualem hactenus deſcripſimus.

Reſtauratores philoſophiae Stoicae alii. Gaſpar Scioppius.

§. III. Lipſii veſtigia qui legerent, et Stoicam philoſophiam recoquerent, pauci fuere, et vix vnus GASPAR SCIOPPIVS nominari poteſt, qui coeptam a Lipſio telam pertexere conſtituit, et tamen non abſoluit. Vitam famigeratiſſimi viri, et ταῖς εὐφημίαις καὶ δυσφημίαις in annalibus literariis notiſſimi, hoc loco enarrare, ab inſtituto noſtro alienum eſt, et praeterea, ob aduerſariorum obiectiones, quibus famam eius admodum conſpurcarunt, et ſtrenuam, quam illis oppoſuit, negationem, incertum, et maius atque prolixius examen poſtulat, quam hoc loco dari poteſt: praeſertim cum, critici, quam philoſophi perſonam ſuſcipere maluerit. Lectoris itaque harum rerum curioſi diligentiae relinqui-

p) Arg. 1641. 12. Addita in fine BOECLERI Diſſertatio laudata de Politicis Lipſianis.

q) Conf. quae collegere REIMM. Hiſt. lit. Germ. P. V. p. 94. STOLLIVS l. c. p. 722. ARNDIVS Bibl. herald. polit. p. 86. BVDDEVS Iſagoge p. 322.

r) Scaligerana l. c.

quimus, ex libello, qui *Vitam* et *parentes Gaſparis Scioppii* ſatyrico ſale adſperſo enarrat [s], et Scioppii reſponſione, quam titulo: OPORINI GRVBINII *Amphotides Scioppianae*, emiſit in lucem, eiusque *Paedia humanarum et diuinarum literarum*, inter ſe comparatis adhibita attentione et iudicio ea ſeligere, quae ad res eius noſcendas et a falſis diſtinguendas pertinent, facem praeferente P. BAYLE [t], qui conſulendus, donec accurata et critica viri tot diuerſis doctorum virorum ſententiis famoſi hiſtoria, quam non nemo promiſit [u], prodeat. Nobis hoc loco ideo in conſpectum lectoris producendus eſt, quia ſaxum, quod Lipſius voluere coeperat, et ipſe aggredi et maiori cura ac felicitate abſoluere conſtituit. Teſte enim, auctore *Vitae Pauli Sarpii* [x], cuius quoque verba exhibet P. BAYLE, cum celeberrimo hoc libertatis Venetae aſſertore Venetiis tranſiens, collocutus multa more ſuo magnifice iactauit, de doctrina veterum Stoicorum, eorumque placita ex tenebris, quibus ſepulta iacere dicebat, ſe protracturum in lucem eſſe promittebat. Parum tamen tanto hiatu dignum praeſtitit promiſſor, infinitis animi varii, mordacis et acerbi motibus ad alios labores et arrodendos viros doctos diſtractus. Nihil enim lucem vidit [y] praeter *Elementa philoſophiae Stoicae moralis, quae in Senecam, Ciceronem, Plutarchum aliosque ſcriptores commentarii loco eſſe poſſunt* [z]. Neque in hoc libello, rarius hodie occurrente, inuenies, quod magnam in hoc argumento gloriam auctori ſuo pariat. Exigua enim et perbreuis eſt tractatio, et, quod Cel. STOLLIVS [a] appoſite monuit, pars tantum maioris operis, cuius capita aliquot a LXX ad CLIII exhibet. Nec in hac ſcheda nouum quid audax attulit criticus, ſed Lipſium exſcripſit, vel, ſi honeſtiori vocabulo vtendum, in compendium miſit [b]. Parum ergo fundi philoſophia Stoica hoc labore ſibi acquiſiuit.

Daniel Heinſius.

Eleganter porro in hoc campo verſatus eſt, et Stoicam ethicam omnibus praetulit, eamque philoſophantibus viam commendauit, DANIEL HEINSIVS, cuius, pulchra extat oratio *de Philoſophia Stoica*. Verum nec a tanto, qualis ille fuit, viro quicquam lucis amplioris ad colendam hanc philoſophiam allatum eſt, et pleraque expreſſa verbis tantum elegantibus ex Lipſio, breuia quoque cuncta, et ad dicendi magis apparatum, quam ad doctrinae paediam relata, vnde parum inde promouit ſapientia Stoica.

Thomas Gatakerus.

Plus ad eam illuſtrandam commendandamque attulit THOMAE GATAKERI diligentia [c], quo incertum, an quisquam recentiorum maiorem eruditionis copiam ad hoc argumentum adhibuerit. Cum enim vir doctiſſimus, omnem fere veterem literaturam animo eſſet

s) Prodiit cum Confutatione fabulae Burdonum, Leidae 1609. 8.

t) Dict. T. IV. Art. Scioppius p. 172. add. REIMM. Hiſt. lit. Germ. P. V. p. 188.

u) V. C. Carolus Henricus Langius.

x) pag. 191.

y) In cauſſam eius rei inquirit REIMM. l. c. P. IV. p. 676.

z) Mogunt. 1608. 8.

a) Hiſt. lit. P. III. c. 4. §. 14. p. 672.

b) MORHOF. Polyhiſt. T. II. c. 4. p. 23. BVDDEVS Annor. ad Hiſt phil. c. 6. p. 380 Iſag. p. 298.

c) Vitam celeberrimi viri praefixit editor Eius Aduerſariis miſcellaneis poſthumis inter Opera eius critica Trai. ad Rhen. 1698. fol. editis. Natus eſt Londini 1574. denatus 1654. Cantabrigiae, vbi praefectura Collegii SS. Trinitatis functus eſt.

eſſet complexus, et lectis plerisque ſcriptis veterum philoſophorum, oratorum et poëtarum, imprimis Graecorum, ampliſſimum doctrinae antiquae theſaurum ſibi comparauiſſet, quo in artis criticae et antiquitatis ſtudio incomparabilis euaſit, Graecam autem linguam egregie eſſet doctus, et iudicio vteretur acri, lectionem autem ſtupendam diligentia inſolita acquiſiuiſſet, quo pacto laudes ſummorum virorum meruit [d]: Stoicam philoſophiam noua luce donare, et imprimis eius moralem partem commendare annifus eſt. Quem in finem ANTONINI imperatoris librum περὶ ἑαυτοῦ commentario illuſtrandum, et praemiſſa diſſertatione Stoicam philoſophiam commendandam ſibi ſumſit, vt iam *Tomo ſecundo* annotatum. Et in commentario quidem, omnino fatendum eſt, magnam Gatakerum eruditionem demonſtrauiſſe, et ex incredibili, quam poſſidebat, lectionis copia attuliſſe, quicquid apud veteres, cum philoſophos tum ſcriptores alios lucem foenerari poteſt philoſophiae Stoicae, et praecipue morali eius parti, vnde factum, vt obſcuris Antonini aphoriſmis clariſſimum multoties lumen accenderet. Subſcribimusque MORHOFIO* pronuntianti, *Promtuarium veteris doctrinae moralis* eum non immerito vocari poſſe, *eo quod diligentiſſime ſententias Antonini e Stoicorum ſcriniis deſumtas cum ceteris philoſophis contulerit, non quidem vt longas de iis diſputationes inſtitueret, ſed breuiter tantum teſtimonia adduceret.* Verum quoque, quod addit: *Commentarium hunc mirifice prodeſſe poſſe hunc fundum occupaturo.* Eum enim cum MENAGII *Commentario in Laërtium,* et STANLEII *Hiſtoria philoſophica* inſtar pandectarum veteris philoſophiae Graecanicae haberi poſſe, experti nouimus. Dolendum autem virum cetera eruditiſſimum et recti pectoris, ſine praeiudicio ad hoc opus aggrediendum non acceſſiſſe. Cum enim falſa Stoicae philoſophiae admiratione eſſet occupatus, qua omnia ſibi ſana fingebat, non potuit non in perſpiciendis veris ſenſibus philoſophiae Stoicae coecutire, et germanam porticus mentem in multis ignorare, atque perperam interpretari. Inde euenit, vt abominabiles non nunquam Stoicae philoſophiae errores pro ſanis dogmatibus haberet, et ad eos illuſtrandos illa veterum teſtimonia cumularet, quae ſi verus eorum ſenſus conſideretur, longe aliud dicunt, et a Stoicis immenſum diſtant. Id quod imprimis in comparandis oraculorum ſacrorum effatis cum Stoicorum praeceptis viro doctiſſimo non accidiſſe vellemus, qui ſplendidis Stoicorum verbis deceptus ipſum D. Paulum in Stoa multoties reperit. Idem opus in praemiſſa diſſertatione ſiue praeloquio de diſciplina Stoica ſimili ratione modoque vrget. Comparatis enim veteris Graeciae ſectis cum Stoica, hanc aliis praeferre nullus dubitat, eiusque ſanctiſſima, vt putat, decreta, multis verbis commendat. Maxime vero, cum graues inter Epicuri hortum et Zenonis porticum lites iam olim interceſſiſſent, huius partes contra illum ſuſcipiens non modo grauis atque vehemens in Epi-

d) Vid. MAGIR. Eponymol. crit. p. 378. COLOMES. Opuſc. p. 297. 652. Io. FABRICIVS Hiſt. bibl. ſuae P. II. p. 452. et quos laudat. BVDDEVS Hiſt. phil. c. IV. p. 248. *) l. c.

Epicurum eſt, et veteres obtrectationes magno animo recoquit; ſed et ethicam Stoicam iis pigmentis ornat, quibus elegantiſſimum vultum, et pietatem ſingularem oſtendit. Quod accurate ſe executum eſſe credidit, cum omnia αὐτολεξεὶ ex Stoicorum monumentis afferret. Verum deceptum fuiſſe virum eruditiſſimum partis ſtudio, nec ad germanas Stoicorum hypotheſes accurate ſatis et ſine praeiudicio attendiſſe, plurimum autem dediſſe affectui odioque, quo Epicuri philoſophiam perſequebatur, ipſumque Gaſſendum, pro Epicuro doctiſſime pugnantem tacite petebat, ex iis quae ſupra locis ſuis iam diximus, adeo clarum eſſe putamus, vt iis prolixiora adiicere non ſit opus. Ipſum potius Lectorem rogamus, vt hanc Gatakeri diſſertationem cum ſyſtemate Stoico, quale ſuo loco deſcripſimus, conferat, et ea quoque in partes vocet, quae doctiſſimi viri IACOBVS THOMASIVS [e] et IO. FRANCISCVS BVDDEVS [f] falſo iſto praeiudicio non impediti de philoſophiae moralis et naturalis apud Stoicos ſenſu vero et germano diſſeruerunt, vel ſi tanti videbuntur, ea cum Gatakerianis comparet, quae alibi [g] de *Stoicis ſubdolis Chriſtianorum imitatoribus* ſcripſimus. Ex iis enim, niſi nos omnia fallunt, πρῶτον ψεῦδος illud clariſſime conſpicietur, quod Gatakerum in transuerſum egit, illique perſuaſit, vt ſana eſſe putaret, et velut optima commendaret, in quibus virus latet merito pertimeſcendum. Hoc vero cum tantae doctrinae tamque accurati iudicii viro acciderit, mirandum haud eſt, alios, qui tantum doctrinae et acuminis ad commendandam philoſophiam Stoicam non attulerunt, ad eundem lapidem offendiſſe, et deceptos ſplendidis Stoicorum mendaciis inter tenebras et lucem, ita paciſci conatos fuiſſe, vt ipſam Chriſtianae veritatis ſanctitatem ad Stoicam impietatem inepta comparatione traducerent. Id quod imprimis ANDREAE DACIERIO accidit, qui et ipſe Antonini librum annotationibus illuſtrauit, et ſanam eſſe philoſophiam Stoicam ſomniauit. Qui ſi ab inepto conciliandae gentilis philoſophiae cum ſcripturae ſacrae et religionis Chriſtianae decretis ſtudio abſtinuiſſet, ſi maiorem ad perſpiciendum verum ſyſtematis Stoici nexum attentionem attuliſſet, ſi parcius eloquentiam ad comendos fucandosque Stoicorum errores adhibuiſſet, non meruiſſet acerbam reprehenſionem FRANCISCI BALTI [h], viri hiſtoriae veteris philoſophiae non ſatis quidem periti, at qui naeuos tamen Stoicos acutius vidit et damnauit candidiore pectore, quam Dacierius. Alios quos huc adducamus non habemus. Quamuis enim multi recentiorum fuerint, qui Stoicam diſciplinam illuſtrauerunt, quos ſuo loco potiores nominauimus, illi tamen inter reſtauratores huius ſectae numerandi non ſunt, cum hanc nobis doctrinam imitandam non commendauerint, adeoque falſis nominibus pagina noſtra replenda non eſt. Ad quem lapidem offendiſſe nonnullos, qui hiſtoriam philoſophicam attigerunt, heic ὡς ἐν παρόδῳ monere non abs re erit, concinente, qui ſimilia attulit, B. IO. FR. BVDDEO [i]. CA-

e) De Exuſt. mundi Stoica. f) De erroribus Stoicorum inter Analecta Hiſt. philoſ.
g) Tempe Helu. T. III. p. 260.
h) Iugement de SS. Peres ſur la morale des payens, paſſim.
i) Annot. ad Hiſt. phil. c. VI. §. 3. p. 380.

CAPVT VIII.

DE RESTAVRATIONE PHILOSOPHIAE DEMOCRITO-EPICVREAE.

§. I.

Occaſio reſuſcitatae philoſophiae Democrito-Epicureae.

Philoſophiae Democriti atque Epicuri, et imprimis quo ea tota nititur ſyſtematis atomiſtici reuocandi ex puluere, in quo abiectum et neglectum iacuerat, ea ipſa occaſio extitit, quae Ionicam et Parmenideam philoſophiam reſuſcitauit, nempe phyſicae Peripateticae contemtus. Cum enim ſecundum Ariſtotelem de rebus naturalibus parum feliciter ſe diſſerere poſſe viri acuti doctique cernerent, eo quod principia incerta, vaga, obſcura, et praeciſione mentis tantum precario excogitata naturalium rerum adyta reſerare non poſſe crederent, de huiusmodi principiis cogitantes, quae in ipſa rerum natura exiſterent, et quibus velut primis rerum omnium initiis ad conditarum rerum indolem pernoſcendam aditus pararetur, tandem ad atomos Democriti peruenerunt. Quas cum phyſiologiae fundamenti loco ſubſternerent, reliquas quoque philoſophiae partes, quae cum naturali cohaerent, quasque Epicurus excoluerat, eo filo aggreſſi ſunt. Et hoc quidem pelagus, mature ſeculo XVII tentauit DANIEL SENNERTVS, qui inter Germanos in naturali philoſophia primus deſipere coepit. Is enim ſingulari capite in *Hypomnematis phyſicis* [a] de atomis et miſtione diſſerens ſyſtema atomiſticum in ſcholam ſuam recepit, eo quod illud antiquiſſimam doctrinam ſiſtere credebat, et Mocho [b] Phoenicio tribuendum eſſe putabat, qui ante Troiae excidium floruerit, communem autem fuiſſe omnium philoſophorum ante Ariſtotelem ſententiam, ex ipſo ARISTOTELE [c] patere contendebat, quem primum ab hac ſententia receſſiſſe dicebat, ſtatuentem, corpora illa minima non ſolum in miſtione vniri, ſed et per mutuam actionem et paſſionem inter ſe ita alterari et affici, vt deſinant eſſe id, quod ante miſtionem erant. Hinc licet non ignoraret, doctrinam de atomis et corporibus indiuiſibilibus ſatis odioſe vulgo proponi, tamen ſi recte explicetur, abſurdam non eſſe pronunciauit, rationesque, quae pro hac ſententia afferuntur, tales eſſe, quae cogant et vrgeant, et quae haud facile ſolui poſſint, agnouit. Fatendum tamen, confudiſſe Sennertum atomos Democriti cum corpuſculis minimis, quas phyſici veteres adhibuerunt, cum ſufficere putaret, ſi ſtatuantur σώματα ἀδιαίρετα, eo quod in natura in reſolutione vltra ea ad minora progreſſus non fiat, et contra, quia ab iis corpora naturalia ſuum exordium habent, licet longe a Democriti mente in iis definiendis

a) Hypomnem. III. c. 1. p. 86. ſeqq.

b) Male in editione anni 1636. legitur, *Monacho cuidam Phoenicio.*

c) De Gener. et corrupt. L. VIII.

endis abeat, singulis elementis propria minima physica huius generis vindicans. Vnde atomi vox apud eum non sensu speciali, sed generali, quo corpuscula in natura minima denotat, sumenda est, secundum quem simplicia quaedam corpora sui generis sunt, ex quibus composita generantur, quae valde ab atomis Democriti et Epicuri differunt.

Io Chrysostomus Magnenus.

§. II. Occasionem hoc dedit IOANNI CHRYSOSTOMO MAGNENO philosophiam Democriti, a nemine hactenus explicatam in scenam reuocandi, et nouam de naturalibus rebus philosophiam explicandi. De quo philosopho, quid dicamus, non habemus, nisi quod ipse innuit, fuisse Burgundo Luxouiensem Patricium, philosophum, medicum, et in vniuersitate Ticinensi regium medicinae professorem, in emeritorum vero subsellia euectum, honorario fuisse auctum. Cuius quoque viri docti memoria in historia medicinae literaria haud obscura est. Commendantur enim a medicorum filiis eius exercitationes, *de Manna Calabrina*, et *de Tabaco*, in quibus praeter eius historiam virtutes et vitia vsus et abusus ostenditur [d], quae iunctim apud Batauos [e] prodierunt. Tribuit ei quoque librum *de Atomis et particulis* MORHOFIVS [f], qui tamen a libro citando diuersus haud est. Is itaque, quem diximus, cum derelictam crederet doctrinam atomisticam, (quae enim circa id tempus de restituenda philosophia Epicuri scripserat Petrus Gassendus, ignorauisse videtur) *primogenitam inter omnes sapientum sectas atomorum philosophiam restituere designauit, eiusque opinionis famam mille calumniis obsoletam vindicare constituit.* Quod tamen *non eo fine se facere ait, vt alius secum e philosophis cathedram ascendat regiam, praeterquam Aristoteles, eo quod in publicis praelectionibus iuuentutis institutioni non autem genio nouitatique sit indulgendum: sed se id suscepisse*, dicit *veritatis desiderio ingeniique exercendi caussa, praesertim cum in philosophicis nulla possit esse praescriptio, et ob hanc rationem non abs re fore duxisse, in integrum restituere sententias, quae primo viguerunt.* Et hunc vt scopum obtineret edidit: *Democritum reuiuiscentem, siue de vita et philosophia Democriti Ticini anno* cIↃIↃcXLVI, quem postea librum Bataui iterata editione recusum dederunt [g], quem tamen rariorem fecit vel neglectus libri, cum Gassendiana longe praestantiora et luculentiora suppeterent, vel paucitas eorum, qui his literis librisque delectantur. Illi prolegomena praemisit, in quibus quae de Democriti vita, scriptis, laudibus, doctrina, et inuentionibus apud veteres dispersa passim extant diligenter, iudicio suo interdum interposito collegit, de quo eius labore cum *Tomo primo* [h] iam diximus, ea repetere hoc loco otiose nolumus. In ipsa vero tractatione de atomis secundum Democriti mentem, id imprimis sibi inuestigandum statuit, ex quo omnium in rebus naturalibus explicandis difficultatum fontem repetendum

d) Vid. MERCKLIN. Linden. renou. p. 554. MORHOF. Polyhist. T. II. L. II. P. II. c. 27. p. 395.

e) Post Papiensem editionem lucem viderunt Hagae Comit. 1658. Amstelod. 1669. 12.

f) L. c. c. 3. p. 284.

g) Lugd. Bat. 1648. Hag. Com. 1658. 12.

h) p. 1175.

tendum esse credebat, vt in materiae primae originem inquireret. Naturam enim materiae sequi et formam et accidentia obseruabat, idque imprimis in Peripateticis desiderabat, quod ineptam materiae considerationem instituissent. Telam itaque exorsus, eamque methodo mathematica pertexturus, ad tria potissimum capita disputationem reuocauit, ostensurus primo iuxta Democritum, nullam dari materiam primam, diuersam ab elementis; secundo atomos eam constituere, et haec, tertio frustra obiectionibus eneruari. Quae vt necessaria demonstrationis catena firmet, praemissis definitionibus verbalibus et realibus, his principiis totum demonstrationis suae aedificium instruit [i]:

I. Ex nihilo nihil fit, hoc est, agentia naturalia exigunt subiectum vt agant, et materiam circa quam versentur.

II. Mundus destrui non potest, per caussas naturales, vi propria et naturaliter applicatas, secus, si virtute diuina applicentur passo.

III. Agentium naturalium actio iuuatur ab extensione, dummodo sit ea absque dispersione virtutis: pariter et resistentia passi iuuatur ab extensione, virtuti suae actiuae proportionata.

IV. Sublata parte essentiali, perit totum, siue pars illa se habeat ex parte materiae, efficientis, formae finisue; nihil enim absque hisce caussis esse potest in natura.

V. Quinque sunt mundi partes principes et essentiales, terra, aqua, aër, ignis, se habentes ex parte materiae, et coelum formae.

VI. Vbi contrarietas datur inter agens et passum, ibi necessario est alteratio successiua, praecedens passi destructionem substantialem.

VII. Natura semper intendit, quod perfectissimum est.

VIII. Non potest introduci forma sine praeuiis dispositionibus, et vbi sunt dispositiones omnes, ibi est forma.

IX. Caussa principalis debet continere effectum suum vel formaliter vel eminenter.

X. Idem est finis actionum et essentiae, nam esse est propter operari.

XI. In iis, quae sub sensum cadunt, posita experientia, oportet philosophari, sensibilia enim per sensus iudicanda sunt.

XII. Existentia rei dignosci potest a tribus: primo ex caussae necessariae, aut effectus necessarii existentia, secundo ex proportione et reciprocatione actionum, et connexione cum alio externo, existente: rerum enim non existentium nulla est actio. Tertio cum est ad totius vniuersi bonum.

XIII. Magis et minus non faciunt differre essentialiter.

His principiis, vel potius, axiomatibus totam quam in sequentibus exhibet demonstrationis seriem innectit, probaturus [k], elementa esse prima

i) pag. 54 seqq. k) pag. 60.

mum vniuscuiusque corporibus ſubiectum ſiue materiam, eo quod attributa habeant, ſubiecto primo conuenientia: eſſe autem elementa, ait [l], ſeminarium primum atomorum ſimpliciter figuratarum et vnigenarum, ſecundum quarum variationem et vnitionem diuerſam mixta quaeuis generantur, et in quae omnia vltimo reſoluuntur. Hoc elementum, contendit [m] non componi ex materia et forma, eo quod ingenerabile ſit et incorruptibile. Eſſe autem, monet [n], in quouis elemento tria primario conſideranda, primo molem ſubſtantialem corpoream, ſecundo, qualitatem primam, tertio appetentiam mixtionis. Secundario autem elementa contemplanda eſſe, vt partes vniuerſi et vt mobilia localiter. Vnde patet quoque, Magnenum qualitates atomis tribuiſſe, quam veram quoque mentem Democriti fuiſſe putat, repudiata Lucretii explicatione, quem in Empedoclis caſtra tranſiiſſe contendit. Numerum autem quatuor elementorum oppugnat [o], et tria tantum ponit [p], excluſo aëre, quem magno niſu ex elementorum numero eiicit, eo quod careat qualitatibus primis, iisque rationibus eſſentialibus, quae elementis neceſſario inſunt, ſed aërem organum vel machinam omnium, per quam omnia fiunt eſſe affirmat [q], et ſic terram, aquam, ignem tantum inter elementa relinquit. Primas autem qualitates caloris, frigoris, humiditatis, ſiccitatis, alias, quam Ariſtoteles exhibet, et tactiles eas eſſe definit [r], quibus corpora vel vniuntur, vel disiunguntur et vincula modificantur, vt facilius difficiliusue coëant. Et hac ratione materiali principio corporum explicato et ab obiectionibus vindicato compoſitionem rerum ex atomis explicat, oſtendendo [s] continuum non conſtare ex punctis mathematicis, nec ex partibus et punctis ſimul; ſed componi omnia conſtareque ex atomis ſiue corpuſculis finitis numero adaequate inter ſe diſtinctis, certae et determinatae areae. Atomum autem dicit [ſ] eſſe materialis phyſicaeque extenſionis radicem et initium, eas autem ponit vel ſubſtantiales, vel igneas, vel aqueas, vel terreas, vel aëreas, vel viuentium. His proprietates tribuit [ſſ] communes mobilitatem, ſympathiam, quantitatem; ſingulis autem ſuam ineſſe dicit qualitatem, figuram, ordinem, qui ſpectat ad intentionem, quae ſecundum ſingula atomorum genera fuſe explicat, et qualis figura, ſit atomorum ignearum, terrearum, aquearum, aërearum, deſcribit. Mixtionem et diſſolutionem atomorum autem ita delineat, vt ſuppoſito, quod toti negotio praeſideret, principio ſempiterno, primam dicat concretionem factam eſſe, exterioris mundi partis, ſiue inuolucri omnium, quae in inanis immenſitate coaluere ex atomis, id eſt coeli extimi, et tum atomos in aëre concluſas affirmat [t] variis cieri motibus tum localibus, tum etiam ad figuram, cumque includerentur vaſtiſſimo illo carcere, ſeque mutuo quaeritarent ad generationes, in centro mundi euitata circumferentiae vaſtitate, ſibi inuicem conſenſiſſe, et primum ſolem coaluiſſe: hocque adminiculo influente vertiginem ipſam coeli ſoli-

l) p 87. m) p. 88. n) p. 91. o) p. 96. p) p. 110. q) p. 111.
r) p. 122. s) p. 174. ſ) p. 189. ſſ) p. 93. t) p. 272.

ſolidiorem factam ceterosque planetas efformatos eſſe, et tum ſtellas fixas, illos a centro mundi ad ſphaeras ſuas delatos, has in orbis centro circinatas. Factis, porro ait, ſideribus, veluti vniuerſo mundi ſeminario, ceteram atomorum multitudinem craſſa Minerua inuicem permixtam in centro orbis remanſiſſe, vt generationibus animalium ſubſeruiret, hinc terrae globum aqua et terra coaluiſſe. Incertus tamen et parum fidens huic rerum γενέσει, alium quoque modum explicat [u], quo ex atomis primigeniis compactae ſunt atomi ſecundae, ſeu minima naturalia, quae amicitiae et inimicitiae ſtimulis ſeſe quaeritantia in medio aëre velut commiſſo praelio ſolaria corpuſcula ſolaribus, lunaria lunaribus conuenerint, cunctisque in ſuum locum delatis ſuperiorum cum inferioribus conſenſio extiterit. Quam tamen eſſe Anaxagorae ὁμοιομερίαν ipſe agnouit, a Democriti atomis diuerſiſſimam. Vnde incertus quid de mundi fabrica exactius ſtatuendum ſit, ampliorem quaeſtionis tractationem praetermittit, et modum agendi atomorum triplicem commemorat [v], primum, per intruſionem ſui in poros, ſecundum per propagationem qualitatis in ſpatio libero, tertium per inhibitionem qualitatis contrariae. Quo pacto vt mixtio atomorum efficiatur, tria requiri ſtatuit [w], materiam, atomos ſc. aqueas, terreas, igneas, inſtrumenta, quae ſunt qualitates primae atomorum, et ſiderum influxus, et tandem formam nondum exiſtentem, afflatum intentionalem, idealem directiuumque operis. Opus enim naturae, opus eſſe intelligentiae, ſupponit magis, quam ex mente Democriti probat, licet ad Aristotelem alibi [x] prouocet, Democrito principium aliquod ſempiternum et indemonſtrabile tribuentem [y]. Iſtis vero mixtionum generibus ſuppoſitis gradus quoque earum explicat, prout ad perfectiora ſeriatim poſitae atomi ordinantur, hoc potiſſimum axiomate vſus [z], quo perfectior eſt forma, eo elaboratiores eam admittere diſpoſitiones, quas ad temperiem, ſyntheſin, ſpiritum calidum et humidum radicale reuocat. Et ſimili modo diſſolutionem mixti ex principiis Democriti ſibi explicandam ſumſit [*] aduocatis formis admiſſionalibus et ſubductoribus, ſuppoſita regula, omnia reuocare ſe ad natiuum ſtatum, quantum quidem poſſunt, quare ſi illum deperdant, vi extrinſecus adhibitae tribuendum eſſe. Inde enim concludit: ſtatim ac extrinſecum quidpiam in mixti penetralibus refunditur, et ad formae partiumque ſibi vnitarum exigentiam figuratas atomos proritat, eas auxiliaribus illis copiis motas, contempto formae imperio natiuae primaeuaeque libertatis cupidas figuram recuperare primam, quae cum ſit ſphaerica et vnionis cum cubo incapax, ſtatim eas exilire, et cum ſint valde mobiles, erumpere ex vinculis, hincque diſſolutionem continuatis huiuſcemodi defectionibus conſequi. Et ex his quidem demonſtrationibus non naturalium tantum operationum, ſed et praeternaturalium cauſſas explicare aggreditur, quae tamen enarrare huius loci non eſt.

 His

u) p. 277. v) p. 278. w) p. 284. x) p. 272. y) De Gener. L. II. c. 4. z) p. 292. *) p. 298.

His reſponſiones ad obiectiones ſubiungit, et imprimis mathematicorum illationes reiicit, monens †, actiones phyſicas non eſſe expendendas regulis geometricis, quas dum explicat, praecipua tangit, quae ad rerum menſurabilium theoriam pertinent. Diſputatione tertia autem motum localem, rarefactionem et alterationem, itemque colores iuxta Democritum explicare nititur. Quibus quasdam definitiones et principia, ſiue axiomata praemittit *, v. g. Motum localem eſſe actum entis in potentia, prout in potentia, in ordine ad locum vel ſpatium. Omne agens debere continere effectum ſuum vel formaliter vel eminenter: non dari vacuum in rerum natura, totum hoc vniuerſum a Deo creatum eſſe plenum, eaque inſtructum quantitate, quae toti ſingulisque partibus ſufficit: dari colores reales non autem apparentes tantum. Negat [a] autem ſucceſſionem perfectam, quia alioqui motus eſſet diuiſibilis in infinitum. Et ex his concludit [b]: non dari grauitatem neque leuitatem ſtricte ſic dictam; motum localem eſſe entitatem permanentem, totam ſimul in natura, et ſucceſſiuam in connotatione, cuius cauſſa productrix ſit ſolus impetus. Omnem porro [c] rarefactionem improprie dictam eſſe, fierique per intruſionem atomorum, condenſationem per extruſionem, quoniam non detur vacuum. Potiſſimam corporum alterationem [d] fieri per meatus ſenſibiles, intenſionem per ordinem et poſitionem multiplicem atomorum, remiſſionem per ſolutionem ordinis. Vbi tamen obſtare ſibi vidit νόμον καὶ ἐτεῇ Democriti, quibus omnia fieri cenſuit. Ex his enim clarum eſſe, quod qualitates reiecerit Democritus, *Tomo primo* [e] demonſtrauimus, et GALENVM [f] id iam obſeruauiſſe, *atomos omni qualitate carere, ſed ex illarum ſynodo omnes oriri et agitari atomos per omnem aeternitatem*, ipſe Magnenus monet. Quae cum explicationi ſuae obſtare videat, valde ſe torquet, ratus [ff] illam differentiam ſenſationum, quas atomi excitant, inde prouenire, non quod ſola opinione conſtent, ſed quod reuera inter agens et paſſum debeat intercedere proportio, ſi illa deſit, non ſequatur effectus; at primas elementorum qualitates non voluiſſe proportione probari, neque dixiſſe νόμῳ ignem eſſe calidum. Tandem capite vltimo theoriam colorum ex mente Democriti pandit [g], demonſtrareque conatur, colorem eſſe lumen internum corporum ab atomis igneis diffuſum, et per alias atomos refractum, ſuppoſitis axiomatibus, elementa carere omni colore, cum ſint defaecata, et ab omni mixtione immunia, et ex miſtione perſpicui et opaci varios enaſci colores, nempe transeuntes. Quae omnia ita roborat, vt diuerſitatem qualitatum in atomis elementorum ſupponat, indeque ex atomis ignis, terrae aquaeque particulas ſubeuntibus, easque perſpicuas reddentibus rem omnem explicet.

§. III. Val-

†) p. 317. *) p. 376. a) p. 378. b) p. 385 ſeqq. c) p. 415.
d) p. 419. e) p. 1195. f) De Element. L. 1. c. 2. ff) p. 437.
g) p. 433. 440.

Iudicium de Magneni philos. Democritica.

§. III. Valde sibi ista explicatione physicae Democriteae Magnenus placuit; nec deneganda ei est ingenii subtilitas, et imprimis geometriae peritia, quam haud infeliciter interdum in partes vocauit. Ast quod ad cardinem rei pertinet, inuito eum Democrito, inuita veritate ita philosophatum fuisse, raro veros Democriti sensus assecutum, fatebitur, quisquis historiam systematis Democritici, a nobis *Tomo primo* ex veterum narratione delineatam, cum hac physiologia Magneniana comparauerit. Non vrgebimus lapsus nonnullos historicos, passim a viris doctis notatos [h], sed ipsa principia a Magneno in partes vocata et admissa testamur, quae adeo a Democriti mente distant, vt plane illius systema alterent. Nempe Peripateticis notionibus, quas publice tradere iuuentuti solebat Magnenus impeditus, mira confusione Aristotelem cum Democrito miscuit. Inde enim et formae, quibus tantum tribuit, et omnes formarum actiones in materiam siue atomos desumtae sunt, nec qualitates elementares inter se diuersas alia, quam Peripatetica philosophia Magneno subministrauit. Quas si tollis, cunctae eius explicationes corruunt, si admittis, totum Democriticae physiologiae aedificium subuertitur. Teste enim LAERTIO [i], Δημόκριτος τὰς ποιότητας ἐκβαλών, ἵνα. φησὶ νόμῳ ψυχρὸν, νόμῳ θερμὸν, αἰτιῇ δὲ ἄτομα καὶ κενόν. *Democritus qualitates eiecit, dicit enim, dispositione calidum et frigidum, vere et realiter autem atomi et vacuum.* Quae verba adeo manifeste Magneni explicationem systematis physici Democriti euertunt, vt vel mediocriter attendenti pateat, parum feliciter in hac eum arena desudasse. Nam et qualitates prorsus omnes, etiam elementares negantur, et vacuum ponitur, quod sui oblitus negat Magnenus, Peripateticae physicae hac quoque in parte velificans. Adeo difficile est, veterum doctrinas perspicere, si oculus accedat alieno colore iam tinctus. Ceterum nec axiomata, quae ponit, omnia principiorum naturam habent, et talia supponuntur, quae non nisi Peripateticus sine contradictione admiserit: propositionum autem demonstratio hiulca haud raro est et ἀνακόλουθος. Tacemus obscuritatem ex nimiae subtilitatis affectatione enatam, et notiones incertas, nihilque clari et perspicui significantes, atque praecisione mentis magis, quam rerum natura nitentes. Quae vitia auctori ex Scholasticae et Peripateticae philosophiae contaminatione haesisse videntur. Quam tantum abest, vt odio habuerit, vt scribere potius cunctatus non sit [k]: „Grauissimo omnium „pene populorum consensu sanctam et inuiolabilem esse in academiis Pe„ripateticorum principis maiestatem, vt maiori diligentia illi studeat iu„uentus, quem a veteranis quibusque vident scrupulosissime coli". Vnde promittit, haec priuata tantum fore placita, neque alium secum e philosophis cathedram ascensurum regiam praeterquam Aristotelem. Quae condonari forte possunt, in ea regione philosophanti, vbi sacrosancta tum erat Aristotelis philosophia, at abiici tamen et seponi debebant

 in

h) Vid. MENAG. ad LAERT. L. IX. §. 37. i) L. IX. §. 72. k) p. 84.

in explicatione ſyſtematis Democritei, quod ab Ariſtotelico eſt diuerſiſſimum.

§. IV. Meliori ſucceſſu et feliciori ſidere, Democritico Epicuream philoſophiam reſuſcitauit, et propitio genio comtiorem atque commendatiorem exhibuit, magnum ſuperioris ſeculi in republica philoſophica et literaria lumen PETRVS GASSENDVS. Cuius tanta ſunt cum de literis in genere, tum de philoſophia, praeſertim naturali merita, ea autem eruditionis elegantia, et melioris philoſophiae ſenſus, vt inter praecipua recentiſſimae aetatis ornamenta, quae philoſophando nominis immortalitatem conſecuta ſunt, ſuo iure mereatur referri. Cuius vitae hiſtoriam, eo, quo tantum decet virum, cui tot nominibus reſpublica literata honorem debet, ornatu et accuratione, qua ipſe Peireſcii, Ioannis Regiomontani, Tychonis Brahei aliorumque vitas delineauit, conſcriptam nondum eſſe, merito dolemus. Et multa quidem, quae ad celeberrimi philoſophi hiſtoriam pertinent, in eius epiſtolis occurrunt, quae *Tomum ſextum operum* eius complent: dedit nonnulla, NICOLAVS TAXIL in *Oratione parentali* in anteceſſorem hunc ſuum in praepoſitura habita: potiora autem tetigit, qui intimo amicitiae nexu cum Gaſſendo vixit SAMVEL SORBIERIVS [l], cuius diſſertatio *de vita et moribus Petri Gaſſendi, ad virum illuſtrem Henricum Ludouicum Habertum Monmorium, libellorum ſupplicum magiſtrum,* quae et *Operibus* philoſophi, et *Syntagmati de philoſophia Epicuri* praefixa eſt, et a WITTENIO * repetita vice edita, velut certiſſimus fons hiſtoriae Gaſſendianae conſuli debet [m]. Tacemus alia paſſim a viris doctis de Gaſſendo data, qualia ſunt, quae de eo ſcripſit vitae Carteſii architectus HADRIANVS BAILLETVS [n], quaeque in *Praefatione Compendii philoſophiae Gaſſendianae* attulit FRANC. BERNIERIVS. Et nuper quidem, qui celebriorum, qui in Prouincia Galliae nati ſunt, virorum hiſtoriam meditatus eſt BVGERELVS Oratorii presbyter *Vitam Petri Gaſſendi* noua enarratione deſcripſit [o], et quae paſſim diſperſa iacebant, collegit, characterem animi expreſſit, ſcriptorum catalogum et phyſicae Gaſſendianae Analyſin breuem ſubiecit. Qui licet non ſine ingenii amoenitate in hoc argumento fuerit verſatus, multa tamen perperam attulit, in haud paucis verum non vidit,

Petrus Gaſſendus.

l) SAMVEL SORBIERIVS dignus Gaſſendo diſcipulus de philoſophia literisque praecipue collectione operum Gaſſendi meruit. Vitam eius deſcripſit GRAVEROLVS, quae praemittitur Sorberianis. Natus eſt in dioeceſi Vticenſi XIII. Cal. Martii anno 1615. educatus a Samuele Petito, cuius ductu in coetu Proteſtantium vixit. Artis ſalutaris praeceptis apud Pariſienſes hauſtis, Londinum abiit, ibique artem medicam exercuit, in Galliam autem redux apud Arauſianenſes collegio medico praefectus eſt. Tum tranſitu ad Romanae eccleſiae caſtra facto a clero Gallicano ſtipendium meruit. Nannetum autem in exilium miſſus, quod aulam Danicam in itinerario a ſe edito laeſiſſet, Romam poſtea abiit, cumque nec in vrbe fauſtum illi ſidus illuxiſſet, Lutetiam reuerſus ex hydrope anno 1670. obiit. Vir eruditus et tum rerum medicarum tum phyſicarum haud imperitus, teſtibus ſcriptis, quae edidit, quorum nonnulla ſunt pſeudonyma. De Sorberianis autem vid. WOLFIVS ad Caſauboniana, praef. §. 15. p. 22.

*) Mem. philoſ. T. II. Dec. 4. p. 201.

m) Ipſe ſe teſtem vocat „oculatum, amicum, „fidum, diſcipulum veterem “. l. c.

n) Tangemus infra illa, quae de Gaſſendo habet BAILLETVS in Vita Carteſii L. VI. c. 5.

o) Paris 1737. 12. vid. Iourn. des Savans, 1737. Iuil. art. 3.

vidit, non praeter rem ideo ab ANONYMO in peculiari *Epistola critica et historica* [p] reprehensus. Alios, qui acta literaria aeui recentioris exposuerunt, et Gassendi res tetigerunt omittimus, satis enim noti sunt, et in omnium manibus, facileque consuli possunt [q]. Nobis Sorberii fides reliquis potior est, qui cum Gassendo familiariter vixit, et res eius nosse potuit: quem ita sequemur, vt cum eius narratione, reliqua, quae nobis apud alios occurrebant memoratu digna, comparemus, et ea afferamus, quae instituti nostri ratio postulat.

§. V. Patriam habuit PETRVS GASSENDVS Campotercerium agri Diniensis oppidulum, vbi parente Antonio satus, in lucem editus est anno MDXCII, IX Cal. Ianuarii. Parentibus, pietate et morum suauitate commendatis cum gauderet, puer adhuc ad similes mores formatus est. Laudandumque in eo, quod a teneris vnguiculis, cum vix voces edere posset, sublatis in coelum oculis iunctisque manibus in precibus fundendis diligens, pietatem probauerit, eumque morem ita seruauerit, vt diuino cultui supra modum deditus, firmato vix gressu in publicum prodiens inter coaetaneos concionatorem imitaretur, vel solus in multam noctem sereno coelo sideribus contemplandis immoraretur, non sine metu parentum puerum astrologum in tenebris interdum anxie quaerentium. Paulo adultior autem cum corporis et ingenii vires incrementa coepissent, a parentibus Diniam missus est, traditusque disciplinae Godefridi Wendelini, qui, teste VALERIO ANDREA DISSELIO [r], cum Romam adiisset, peragrataque Italiae parte per Massiliensem Galliae prouinciam iter domum versus instituisset. Diniae aliquantisper substiterat, et iuuentutem formando tempus terebat. Qui cum praeter linguas eruditas in eloquentiae studio et arte mathematica valeret, Gassendum, qui ingenium elegantissimum attulerat, et praematuram spem foecundissimae messis in literarum studio prae se ferebat, ita literis Latinis, Graecis, rhetorica item instituit, vt quis esset futurus rerum intelligentibus statim pateret. Id quod affinem Gassendi commouit, vt eum cum filiis suis Aquas Sextias mitteret, ad discendam philosophiam, quam ibi Fesaius Minorita magna nomi-

Vita Gassendi.

p) Lettre critique et historique a l'auteur de la vie de P. Gassendi. Paris 1737. 12.

q) Enumerant eos IO. FABRIC. Hist. Bibl. suae T. V. p. 264. DORNIVS ad IONSIVM de S. H. P. p. 179. conf. Act. erud. 1718. p. 519.

r) In Bibl. Belg. quo cum conferendus MIRAEVS de Script. seculi XVI. c. 237. Bibl. Eccl. Fabr. p. 325. Natus est in dioecesi Leodiensi anno 1580. pr. non. Iun. praeceptorem nactus Henricum Alenium, magna praecocis ingenii prodidit specimina, tredecim enim annorum iuuenis carminis Latini facilitate et elegantia et linguarum Hebraicae, Graecae et Latinae peritia alios vincebat. Tum Pragam aditurus Norimbergae a dysenteria correptus substitit, patriamque restituta sanitate repetens in Louaniensi schola literis humanioribus et philosophiae operam dedit. Dein Lugduni aliquantisper corrigendis typographorum libris inuigilauit. Ineunte seculo XVII Romam ad celebritates seculares accurrit, indeque per Galliam itinere facto apud Massilienses et Dinienses iuuentutem literas docuit, et hoc loco Gassendum discipulum habuit. Patriam deinde reuisens cum nouum iter meditaretur, Lutetiam abiit, et in domo Andreae Arnaldi octennium haesit. Anno 1612. ad Belgas reuersus, ecclesiae ministerio se addixit, et nonnulla munera ecclesiastica nactus est. Adeo vero in scientiis mathematicis excelluit, vt summis laudibus eueheretur, inter quas minima haud est, quod sui aeui Ptolemaeus dici meruerit. vid. Voss. de Scient. math. c. 66. §. 18. p. 392. Notandus nobis quoque ob diss. de Tetracty Pythagorica.

nominis celebritate docebat. Quod licet pater aegre ferret, qui agro magis quam ingenio colendo, filium destinauerat, consensit tamen ea conditione, vt patriae filius post biennium redderetur, scilicet, vt de futurae vitae conditione illi prospicere posset, ratus, praestare inter Cereris operas satiari, quam in Musarum choris esurire. Exacto itaque biennio cum egregie in philosophiae studio profecisset, ad patrem rediit, ast a vili opera abhorrens, cum animum quam terram colere mallet, ducente diuina prouidentia Diniam sedecim annorum adolescens vocatus est, vt rhetoricam doceret. Cumque triennio post ad plures abiisset Fesaius, imberbis iuuenis celebri viro in philosophia docenda successor datus est. Quam spartam ita ornauit, vt iudicii acumine et ingenii elegantia praeceptoris lumina obfuscaret isque videretur, qui in senatu philosophico, etiam iuuenis locum tueri posset. Quamuis autem tum temporis vnus in Gallicanis scholis Aristoteles regnaret, vt supra iam probatum, impossibile tamen fuit, iudicii acrimoniam, qua pollebat Gassendus a spinis scholae suffocari, et incerta vagaque Stagiritae philosophia satiari eius animum. Id quod illum excitauit, vt et alteram partem audiendam esse statueret, et quid contra Aristotelem monerent viri docti, quibusque rationibus Lycei philosophiam reprehendissent, accurato examine excuteret. Oppugnauerant autem Peripateticam disciplinam ante Gassendi tempora Ludouicus Viues, et Petrus Ramus, secessum quoque fecerant Picus Mirandulanus et Petrus Charondas [s], cuius celeberrima tunc fama inter eruditos percrebuerat, ob librum *de Sapientia.* Hos dum legit, dumque argumentorum

s) Monet nos celeberrimi viri nomen, vt indictum eum in historia recentioris philosophiae non patiamur, in qua non ignobilem famam meruit. Vitam eius libro de Sapientia praefixit editor Parisiensis editionis 1607. prolixe quoque enarrauit et obseruationibus more suo illustrauit P. BAYLE, Dict. T. II. art. Charron p. 142. Natus est Petrus Charondas, (Charron) Lutetiae anno 1541. animumque literarum studiis adiiciens, humanitatis scientias, philosophiam et iurisprudentiam in schola Aurelianensi didicit. Summos autem iuris honores nactus in curia Parisiensi caussas publice egit. Pertaesus tamen caussidicorum technas, ad theologiae studium conuersus est, tanto successu, vt inter oratores sacros omnium maxime eniteret. Id quod commouit episcopos multos, vt oblatis muneribus ecclesiasticis satis pinguibus eum sibi vindicare cuperent, vnde passim ecclesiastae munus obiit. Anno 1588. Lutetiam Parisiorum reuersus Carthusianorum Sodalitio, et his recusantibus Coelestinorum familiae nomen dare constituit, sed ob annorum numerum, quo disciplinae rigidiori sustinendae impar credebatur, admissus haud est. Ergo inter clericos seculares subsistens, ad oppugnandam scriptis infidelium et haereticorum aciem se conuertit, quo studio meruit a Cadurcorum episcopo generalis vicarius, quem vocant, constitui, promotus postea in ecclesia cathedrali Cadomensi ad cantoris munus. Parisienses anno 1601. adiit, vt iteratam editionem libri de Sapientia curaret, vix autem initio editionis facto, in publica via XVII Cal. Dec. 1603 exanimis corruit. Famam autem, licet satis ambiguam et difficilem sibi comparauit, editis libris duobus, quorum vnus hoc gaudet titulo: Trois veritez contre tous athées idololatres, Iuifs, Mahometans, heretiques et schismatiques, Paris 1595. 1611. 4. 1625. 8. In quo haec tria sibi demonstranda sumsit: esse Deum, esse vnam modo veram religionem, et hanc vnam esse illam, quam profitetur Romana ecclesia. Quem librum recudi fecit, et examini subiecit FRANC. IVNIVS Lugd. Bat. 1599. 4. conf. IO. ALB. FABRICIVS in Syllabo Script. de V. R. C. c. 21. p. 470. Bibl. Graec. Vol. VI. p. 116. BAYLE Dict. l. c. not. C. Alter famosum illud de Sapientia scriptum est, quod Gallica lingua prima vice Paris 1601. prodiit saepe postea recusum, ast in nonnullis editionibus mutilatum, vid. Cat. Bibl. Reimmann. p. 1119. 1120. STOLLIVS Hist. liter. P. III. c. 1. §. 55. p. 619. In ea tractatione nonnunquam Charondam amici sui, Michaëlis Montani vitulo arauisse, obseruatum SORELIO Bibl. Franc. c. 5. p. 52. et P. BAYLE l. c. not. O. In ea atheis et Latitudinariis aliisque impietatis patronis

torum pondera excutit, adeo capitur taedio philoſophiae Peripateticae, vt totus arderet deſiderio, eius nuditatis detegendae [ſ]. Quod cum eodem fere tempore praeeunte Sebaſtiano Baſſono [ſſ] ſimili modo tentaſſent Antonius Villonius, Io. Bitaudus et Stephanus Clauius, vt ſupra in vita Claudii Berigardi dictum, mirum non eſt Gaſſendum, in hoc conſilio vehementer fuiſſe confirmatum. Lectis eum quoque FRANCISCI PATRICII *Diſcuſſionibus Peripateticis*, ex huius pharetra tela aduerſus Peripateticos depromſiſſe auctor eſt RICHARDVS SIMONIVS [t], ſed exigua veriſimilitudine, cum Gaſſendus, licet iam in arenam contra Ariſtotelem deſcendiſſet, totam tamen pugnam deſeruerit, quod eo labore ſatis eſſe defunctum Patricium comperiſſet. Quoscunque autem vel auctores vel exempla in ea re Gaſſendus ſecutus fuerit, illud certum plus vidiſſe vnum iuuenem, viginti quatuor annorum, quam multa ſecula, pleraque, quae alii ſparſim monuerant, collegiſſe, et inuictam Peripateticis paralogismis argumentorum aciem oppoſuiſſe. Quod tamen vt caute faceret, profesſionis, quam tuebatur, publicae ratio monebat, qua iniunctum illi erat, vt philoſophiam doceret Ariſtotelicam. Vt itaque inuidiam declinaret, ita per ſexennium, quo philoſophiam Aquis Sextiis docuit, lectionum ſuarum curſum diſtribuit, vt in duas eas partes diuideret, vnaque Scholaſticorum Ariſtotelem ſequentium opiniones et placita explicaret, et quibus modis illa poſſent defendi exponeret: altera autem illud obiectionum agmen illis opponeret, quo non poſſet non tota Scholaſticae et Peripateticae philoſophiae acies euerti. Quod licet moleſtum eſſe Ariſtotelis adoratoribus probe videret, odium tamen ita euitare ſategit, vt haec paradoxa ſe non pro veritatibus certiſſimis, ſed pro problematibus habere affirma-

nis aliis dum rimam obſtruere ſatagit, ipſe inter atheiſmi fautores haud leui ſuſpicione numeratur, eo quod nefandi hominum generis obiectiones, qua, poſſet, vi et robore inſtructas enarrauerit. Cuius accuſationis primarius auctor fuit, ex Soc. Ieſu theologus Garaſſius, quem alii ſecuti ſunt multi. Diſplicuit tamen temeraria accuſatio viris aliis cordatis indigne ferentibus, alienam Charondae mentem ſaepe affingi. Vnde qui GARASSII Doctrinam curioſam adhibita Cenſura examinauit OGIERIVS vindicias in eo iudicio pro Charonda ſcripſit, quod et ipſum eius biographus, et poſt eum P. BAYLE l. c. et Ven. REIMMANNVS Hiſt. atheiſmi S. III. c. 5. § 16. p. 405 ſeq. et Cat. crit. l. c. fecerunt. Sunt tamen nonnulla in eo libro, magno cetera acumine et humanae mentis notitia, referta, quae viris doctis non immerito diſplicuerunt. Inter quos multa contra eum monuit PETR. MOLINAEVS in libro de Pace animae. Conf. CLER. Bibl. anc. et mod. T. XVII. p. 301. 322. Iournal des Savans 1704. p. 303. alii.

ſ) Haec ipſe narrat in praef. Exerc. paradoxi c. adu. Ariſtoteles.

ſſ) De Baſſono ſupra, quantum ſatis dictum. Hoc loco iis adiicimus, referre THOM. CAMPANELLAM de Libris propriis c. 2. art. 5. p. m. 392. Baſſonem inter eos, qui nuperrime philoſophiam Epicuri explicare, aut potius inſtaurare conati ſunt. Id quod falſum eſſe, ipſa libri Baſſoni lectio demonſtrat, et admiſſa ab eo principia euincunt. Baſſo enim minima naturalia ſiue atomos pro materia quidem rerum naturalium habuit, ideoque veteres hoc nomine laudauit, vid. Phil. nat. L. I. art. 3. p. m. 8 ſeqq. aſt ita, vt ex Anaxagorae, Democriti, Platonis aliorumque hypotheſibus propriam fingeret, et iſtos inter ſe conciliatos ad certas atomorum elementarium claſſes reuocaret: Democritum tamen ſe ſequi profesſus. Loco vacui autem dum ſpiritum aliquem mundi creatum ponit p. 333. manifeſte totum ſyſtema Democriteum euertit. Non tamen omni veriſimilitudine caret, Baſſonis librum Gaſſendo cogitandi de Epicuro occaſionem ſubminiſtraſſe.

t) Biblioth. crit. P. IV. p. 100. conf. Cl. STOLLIVS Hiſt. lit. P. II. c. 2. § 48. p. 462.

firmaret, et ſeſe totum eccleſiae cenſurae atque iudicio ſubmitteret. Ita et philoſophiae et iuuentuti et famae ſuae atque tranquillitati conſultum fore credebat. Vt vero non ſoli iuuentuti literis vacanti operam commodaret ſuam, ſed orbi quoque erudito ſtudium probaret ſuum, animaduerſiones in philoſophiam Peripatetico-Scholaſticam *Gratianopoli* typis vulgauit, hoc titulo praefixo: *Exercitationum paradoxicarum aduerſus Ariſtoteleos libri ſeptem, in quibus praecipua totius Peripateticae doctrinae fundamenta excutiuntur, opiniones vero aut nouae aut ex vetuſtioribus obſoletae ſtabiliuntur.* Antequam autem infidum vulgi pelagus iſta editione tentaret, virorum ſummorum quorum iudicio et eruditioni plurimum tribuebat, ſententiam explorandam ſibi eſſe ſtatuit. Oſtendit itaque librum, curiae, quae Aquis Sextiis eſt, praeſidi et magno literarum literatorumque Mecoenati Nicolao Fabricio Peireſcio, itemque Ioſepho Gatterio priori Valettae. Qui cum animum Gaſſendi excelſum, iudicium acre et limatum, et eruditionem profundam eſſent mirati, extrahendum eum ſcholae altercationibus ſtatuerunt, et vitae eccleſiaſticae tradendum, vt et otio frueretur ſecuriori, et tranquillitate ad philoſophandum vberiori, et auctoritate aduerſus eos, quos mordebant eius exercitationes, ampliore. Sacris itaque ordinibus admotus, et canonicatu Dinienſi donatus eſt, poſtquam doctoris inſignia accepiſſet: et ſecuta quoque eſt praepoſitura eiusdem eccleſiae, de cuius tamen poſſeſſione Gaſſendo cum canonicis acriter poſtea fuit dimicandum. Huius ita axiomatis clypeo quaſi tectus, librum, vti dictum, anno MDCXXIV edidit, quem Batavi ſequenti tempore ob eximiam eruditionis praeſtantiam bis * recuſum dederunt. Neque inuidia Ariſtotelicorum et Scholaſticorum deterreri ſe a continuatione laboris huius paſſus eſt, ſed edidit *alterum* quoque *Exercitationum paradoxicarum aduerſus Ariſtoteleos* volumen [u], euertendae logicae Peripateticae deſtinatum. Et ſimili quoque conſilio quinque partes alias meditabatur, quibus omnis Ariſtotelis et Scholaſticorum philoſophia confutaretur, eas autem aut non abſoluit aut non edidit, vel quod Patricium pleraque occupaſſe cerneret, vel vt tela aduerſariorum declinaret, graui bello in eum exſurgentium. Praeuidit enim ipſe Gaſſendus et praedixit [v] crabrones ſe irritaturum, et haud leuem conciliaturum ſibi eſſe horum hominum inimicitiam. Qui cum eo adhuc tempore in aula et curia Pariſienſi ſatis auctoritatis haberent, vt Ariſtotelomaſtigas vi repellere et coërcere poſſent, vt ex iis clarum eſt, quae de machinationibus Peripateticorum contra Villonium, Bitaudum et Clauium narrat Io. LAVNOIVS [w], dubium non eſt, quin Gaſſendum metus quidam et pro-

*) Amſtelod. 1649. 8. Hag. Comit. 1656. 8. Recenſionem primae editionis exhibet HEVMANN. Act. phil. l. c. ſecundam auctores Memoriarum de bibliotheca Thomaſiana, tertiam STOLLIVS l. c. p. 461.

u) Dubitat, vtrum editum ſit ELSWICHIVS ad LAVNOIVM de Fort. Ariſt. p. 325. ſed prodiiſſe teſtes ſunt STOLL. l. c. MORH. l. c. HEVMANN. l. c. rarius autem occurrit.

v) Exercit. V. §. 12.

w) De Fort. Ariſt. c. 17. p. 310 ſeqq.

et prouidentia, conſilia quoque amicorum [x] impulerint, vt argumentum inuidia plenum deſereret, quaeque dicenda reſtabant, alio loco, tempore, habitu produceret: id quod ab eo in aliis eius tractationibus factum eſſe, recte Cel. HEVMANNO [y] obſeruatum eſt. Certe maiori ſe hoc commendat veri ſpecie, quam quod Honoratus Fabri coniicit, et calculo ſuo probat MORHOFIVS [z], Gaſſendum iuuenili inductum audacia et cauſſa quoque quadam priuata permotum, iſtam viam inſtituiſſe, qua ad famam perueniret, at ſenem poenitentia eius rei ductum fuiſſe. Quamuis enim annis grauior placatiorem vultum in ſcriptionibus ſuis Gaſſendus exprimeret, ſemper tamen ab Ariſtotelica philoſophia abhorruit, et Epicurum Stagiritae praetulit, id non facturus, ſi belli contra Lyceum ſuſcepti eum poenituiſſet. Illud autem verum, vix intolerabilius Peripateticis vulnus viſum eſſe illo, quod tela Gaſſendiana inflixerunt: vnde varii contra eum ſublati clamores, et retundi tentata arma, quibus tam fortiter ἀκρόπολιν Peripateticam oppugnauit. Id quod ex vno Io. IONSII [*] viri doctiſſimi exemplo diſci poteſt, qui cum aeque ferret, Epicurum a Gaſſendo laudari, eiusque philoſophiam illuſtrari, concoquere non potuit, quod in iſtis exercitationibus Ariſtotelem aggreſſus ſit, iudicauitque exigua veriſimilitudine, „Gaſſendum in illis Ramiſtam [a] agere, et acerrimum ſe Ariſtotelis „calumniatorem prodere, quanquam nihil minus ſe facturum in praefatio-„ne polliceatur. Sed puduiſſe eum coepti inſolentis, vt libros reliquos „tenebris aeternis damnauerit, et cum Ariſtotelem vituperare ſine dede-„core non poſſet, ad alterum extremum delaberetur, Epicurum laudatu-„rus meliori iure et ſucceſſu". Tacemus alios Ariſtotelicorum conatus, quibus reſpondere Gaſſendo et calumniam depellere ab Ariſtotele conniſi ſunt. Qua ratione de Stagirita bene mereri ſtuduerunt MICHAEL WATSONIVS [b], Kilonienſis, HENRICVS VFFELMANNVS [c], Helmſtadienſis, HENRICVS ASCANIVS ENGELKE [d], Roſtochienſis profeſſor. Nos non diffitemur quidem, iuuenilem ardorem et quandam ferociam in his exercitationibus ſe prodere, et potuiſſe Gaſſendum nonnulla parcius et modeſtius obiicere: quam in viro maximi ingenii virtutem merito miramur, vbi iuuenilis ille impetus deferbuit: absque partis autem ſtudio pronuntiandum quoque eſſe exiſtimamus, plurima acute docteque monuiſſe Gaſſendum, et vlcera Peripatetica fortiſſime tetigiſſe, hacque ratione de philoſophia praeclare meruiſſe: ſane, hodegi inſtar eſſe poſſe in lectione Ariſtotelis, vt diſcatur, quid examinandum ſit. Probamusque iudicium Io. HENR. BOECLERI, monentis [e], „Gaſſendi parado-

x) Idem obſeruatum HONOR. FABRI Epiſt. L. II. p. 74. et ELSWICHIO l. c. p. 325.

y) loc. cit.

z) loc. cit. p. 67.

*) De Script. hiſt. phil. L. V. c. 2. p. 313. edit. vet. p. 177. ed. Dorn.

a) Quamuis Rami exemplo ſe excitatum eſſe ad examinandam Peripateticam philoſophiam Gaſſendus in Praefatione fateatur, non tamen ideo Ramiſta eſt, quia Rami dialecticam nunquam probauit.

b) In Apolog. pro Ariſtotele, teſte MORH. l. c. ἀνεκδότῳ.

c) In Oratione aduerſus Gaſſendum.

d) Aliquot differtt. Roſtochii 1698. editis.

e) Bibliograph. crit. p. 591.

„xicas exercitationes aduerſus Ariſtoteleos licet non per omnia ſerio „agant, legi tamen ad iudicium informandum, ne plus vltra aut citra „eatur, mereri.

Labores philoſophici Gaſſendi reliqui.

§. VI. Strata hunc in modum via, remotisque, quae in philoſophiae ſtudio obſtabant dumetis Peripatetico-Scholaſticis alacriori pede ad ſapientiae magis ſobriae et prudentis adyta progredi Gaſſendus conſtituit. Quod eo promtius facere licebat, quo liberiori fruebatur otio, et Lutetiam Pariſiorum delatus, vt praepoſiturae, quam nactus erat, poſſeſſionem confirmaret, occaſionem habebat fauentiſſimam, praeter μαθήματα, quae ſupra modum diligebat, omnem philoſophiae campum perluſtrandi, et iis auxiliis vtendi, ſine quibus in hoc oceano natare poteſt nemo. Et tum ad Epicuri ſyſtema delatus eſt, de quo infra dicemus. Non vero contentus, mortuos conſuluiſſe, poſtquam veterum et recentiorum lectione ſe ita ingurgitauerat, vt vaſtiſſima inde enaſceretur omnis literaturae, maxime veteris, copia, viuos quoque in partes vocauit, cum eruditiſſimo quocunque amicitiam iniit, anno quoque huius ſeculi vigeſimo octauo cum Franciſco Tuillerio rationum apud Pariſinos magiſtro in Belgium peregrinationem ſuſcepit: in qua cum viris doctiſſimis vbique innotuiſſet, magna fuit Gaſſendi apud eos doctrinae exiſtimatio, cum et eruditione polleret, et moribus ornaretur humaniſſimis. In Italiam autem appuliſſe, et Romae cum Athanaſio Kirchero aliisque viris doctis de rebus ad philoſophiam ſpectantibus contuliſſe, quod nonnulli perhibent, negat Sorbierius. In eo itinere otioſus non fuit Gaſſendus, ſed ad euertenda Roberti Fluddi ſomnia, quibus theoſophicam quandam philoſophicam comminiſcendo magnos fumos vendidit, vt in ſequentibus docebimus, operam ſuam conuertit. Cuius illi occaſionem ſubminiſtrauit Marinus Merſennus, vir doctiſſimus, et Gaſſendo amiciſſimus, qui, cum in *Quaeſtionibus in Geneſin* Fluddi παρερμηνείας in *philoſophia Moſaica* admiſſas, detexiſſet, ad reſponſiones Fluddi plura excipere, et contentionis ſerram, a qua abhorrebat, reciprocare noluit, ſed amico ſuo, vt id laboris ſuſciperet, perſuaſit. Et fatendum omnino eſt, meliori ſucceſſu Gaſſendum, quam Merſennum, cum Fluddo diſputauiſſe. Diffuſa enim lectionis et ſcriptionis copia f) ſe ipſo interdum Merſennus eſt inferior, id quod candide fatebuntur, qui *Q. q. in Geneſin* longe rariſſimas paucisque viſas, cum cura euoluendi examinandique occaſionem habuerunt, nosque multoties in viro cetera eruditiſſimo experti ſumus. Aſt Gaſſendus vt aſſuetus erat notionibus claris, diſtinctis, perſpicuis, et argumentum, quod tractabat, omne animo accurate et ordine erat complexus, ita magno lumine diſputationes ſuas replebat, κυρίας δόξας mira ἀγχοινίᾳ detegebat, erroresque ſuis haud raro telis confodiebat. Cuius ſpecimen in *Examine philoſophiae Fluddanae* dedit prorſus egregium, in quo Fluddi ſyſtema ex propriis prin-

f) Recte id in Merſenno reprehendit SORBIERIVS l. c.

principiis euertit, et methodo vſus Socratica, quam feliciter adhibere nouerat, omnem Fluddanae ratiocinationis neruum ſuccidit. Narratque Sorbierius, in ea arte prorſus mirum fuiſſe Gaſſendum, „ſeque, ait, ſaepius audiuiſſe, laceſſitum a ſophiſtis nullam aliam reſponſionem adhibere, „praeter eam, quam ipſi ſibi aduerſarii feciſſent: quippe nudare ſolitum „fuiſſe perplexa et inuoluta verborum cortice ſophiſmata, probaturum, „an auctorum mentem aſſequeretur. Quod vbi conceſſiſſent, rogaſſe, „vt iam efferrent ratiocinia ſua verbis iſtis eius captui magis accomodatis: „et ſic iucundum fuiſſe videre bonos iſtos viros, quos ratiocinii ſui ſuppuderet, eo quod durum eſſet reliqua retexere, quae tunc apparerent „ineptiſſima“. Quae luculento teſtimonio ſunt, Gaſſendum in arte ratiocinandi admodum valuiſſe, et perſpicuitatis beneficio ratiocinationum vim omnem accurate perſpexiſſe. Quibus accedebat, quod, teſte iterum Sorbierio, ad ironiam eſſet natura ſua propenſior, ſine qua friget methodus Socratica. In hoc autem, de quo diximus itinere Batauico ſupra modum viris eruditiſſimis placuit ingenii Gaſſendiani elegantia, et iudicii acumen, quo factum, vt magnos in republica literaria heroës, et quoscunque viros conuenerat eruditione illuſtres, ſibi amicos et doctrinae ſuae admiratores conciliaret, adeo, vt non deeſſent, qui Gaſſendianam philoſophiam Carteſianae, valde tunc inter Batauos caput efferrenti, praeferrent, et imprimis in diſceptatione illa, quam cum Carteſio Gaſſendus iniit, quamque infra tangemus, eius partibus velut melioribus et fortioribus accederent [g]. Talis cum eſſet Gaſſendus, non potuit non eruditio tanti viri atque virtus ſummis quoque viris eſſe commendatiſſima. Vnde factum, vt, licet lucri et honorum minime eſſet appetens, et ob eam cauſſam omnem munerum dignitatem et emolumenta refugeret, attamen archiepiſcopi Lugdunenſis, cardinalis Alphonſi Pleſſei, Armandi Richelii fratris conſilio immo iuſſu inuitus cogeretur regiam apud Pariſienſes matheſeos profeſſionem anno MDCXLV ſuſcipere: quamuis, quod mirandum, ipſi Richelio cardinali nulla Gaſſendi cura fuiſſet [h]. In vrbe autem cum iam ante iſtud munus collatum magna eſſet de Gaſſendo opinio, dici non poteſt, quanta expectatione ad eius lectiones accurrerint iuuenes, matheſeos myſteria diſcere cupientes, quam egregie illi non reſponderit tantum doctrina et diligentia Gaſſendiana, ſed eam quoque multis modis ſuperauerit, et quam frequens fuerit ob iſtam cauſſam eius auditorium, quod non ſtudioſa modo iuuentus tyroneſque replebant, ſed et viri ornabant grandaeui et rude donati, ab hoc Varrone, quo nomine recte eum cohoneſtat Sorbierius, ea audituri percepturique, quae ſine eo ignorauiſſent. Quanquam autem magna ex hoc labore Gaſſendi emolumenta in literas redundabant, ſumma tamen, qua ad explendas muneris partes vtebatur contentio valde damnoſa Gaſſendo extitit. Cum enim

g) Inter eos Adrianum Heerebordum et Henricum Bornium nominat Sorbierius.

h) Frigide id, niſi fallimur, excuſat Sorbierius.

pulmo debilis vim istam vocis satis ferre non posset, tussis inde et pulmonis secuta est inflammatio. Vt itaque natalis aëris spiritu reficeretur patriam repetiit, et in Prouinciam abiit, Diniae aliquantisper commoratus. Ibi Valesio proregi carissimus semper adesse, et tum morum iucunditate eum pascere, tum consiliis iuuare suis iussus est. Diniae commoratus vsque ad annum MDCLIII, Lutetiam repetiit, cum Francisco Bernierio Andegauensi medico, quem ex lectissimis Gassendi discipulis fuisse infra dicemus. In hac vrbis regiae frequentia nec amicis Gassendus defuit, nec philosophiae et literis. Publicata enim vitae summorum astronomorum Tychonis Brahei et Copernici historia, in adornando philosophiae suae systemate totus fuit. Quod qui cum attentione expendunt, fatebuntur, virile iudicii robur, et quandam maturitatem cum ingenii late se in eo explicantis sobrietate eo tempore in Gassendo quam maxime floruisse. Verum nimia laborum assiduitate exhaustum corpusculum par amplius tantae animi contentioni esse non potuit, et in morbum satis iam grauem anno MDCLIV incidit. Quo leuatus quidem studiorum intermissione facta et educta ex senili corpore sat magna sanguinis copia, vires tamen recuperare non potuit, adeo vt nec ambulationes in horto, quibus delectabatur, nec amicorum confabulationes, quibus mire recreabatur, diu sustinere posset. Id quod praeter pectoris debilitatem, nimiae sanguinis missioni adscribendum esse videtur, quam ideo recte improbat PETRVS BORELLVS [i]. Certe ab eo tempore miserabilem vitae conditionem fuisse expertum, et subinde febriculis et ventris profluuio, pulmonis labi valde inimico fatigatum et exhaustum fuisse, testis est GVIDO PATINVS [k]. Confluebat tamen ad tantae celebritatis virum, quicquid literis pretium statuere nouerat, nec medicorum frequentia deerat, quae tamen optimum virum perdidit. Anni enim sequentis auctumno in morbum lethalem incidit, quem cum nouem sanguinis missionibus leuare conarentur medici, vidit ipse Gassendus, immoderatae phlebotomiae tolerandae se imparem futurum esse. Noluit tamen medicis in eius perniciem dissentientibus deesse, forte quod spem nullam superesse videret recuperandae valetudinis firmae, pellendique morbi ipsa morte grauioris, et quo spiritum vix trahere licebat. Exhaustis itaque viribus omnibus, cum extremam imminere horam sentiret, animo magno vereque philosophico ad subeunda vltima fata se praeparauit: sacrisque animae remediis adhibitis, menteque ad vnum Deum conuersa, sacris tantum meditationibus imperatoris vocem statione decedere iubentem expectauit, tanta animi praesentia, vt manum subinde pectori admoueret, ad notandum titubantem gressum et deficientem vigorem vitalis laticis. Tandem omnem philosophiam suam digna tanto philosopho, voce, quae vltima fuit, ad Poterium suum emissa: *Vides, quid sit hominis vita?* absoluendo IX Cal. Nou. anni MDCLV placide obdormiuit, anno aetatis ἀνδροκλαστῇ, nempe LXIII, quem a nouem

i) Obseruat. medico-physic. Cent. III. obs. 11. k) Epist. select. L. p. m. 167.

uem iam menſibus exegerat. Quantum autem virum amiſerit ciuitas literaria vniuerſalis luctus, quo eum amiſſum totus fere doctus orbis deplorabat, ſatis comprobauit. Maxime Ludouicus Habertus Mommorius, libellum ſupplicum magiſter, qui vt omnes viros doctos fouebat, ita Gaſſendum in aedibus ſuis nutriebat, eiusque ſermonibus animum philoſophiae vehementer addictum [l] nutriebat, funus ipſe duxit, cadauer ſplendide extulit, et ſepulchro maiorum ſuorum iuxta Guilelmum Budaeum depoſuit, vt qui viuus eruditorum ſocietatem ornauerat, in morte quoque celeberrimo viro cuidam iungeretur. Ornatus quoque in Mommorianorum ſacello ſtatua marmorea, et epitaphio magnifico [m]. Demortuum laudauit, vt ſupra dictum Nicolaus Taxilius [n] in praepoſitura ſucceſſor, quae eius laudatio non ſine amaris largisque ciuium fletibus et maximo omnis aetatis hominum concurſu audita eſt.

§. VII. Meruiſſe honores hos omnes Gaſſendum, vniuerſae reipublicae literariae conſenſus probat et iudicium, quo inter maximos ſuae aetatis viros refertur. Inerat enim illi iudicandi vis ſumma et acerrima, qua errores eorumque fontes accurate perſpiciebat, et qua ratione ex principiis primis et ſimpliciſſimis veritas omnis eſſet deducenda, pulchre videbat. Ingenii autem elegantiam et perſpicuitatem poſſidebat prorſus mirabilem, qua et apte atque ordinate cuncta nectebat, et miro artificio ita delineabat, vt inuitum quaſi lectorem in partes raperet, totumque ſui admiratione occuparet. Quantae autem memoriae vires fuerint, vaſta illa lectionis copia, qua omnem veterem literaturam animo comprehendit, ſatis comprobat. Et ſacras quidem diſciplinas exacte tenebat, in philoſophia autem principatum ſuo tempore fere obtinebat, certe non erat, qui eum perſpicacia et meditationis ſoliditate vinceret. Ita vero in errorum fontes, nexus, et praeiudicia penetrabat, vt quid reponi poſſet, vix inueniretur. Cum autem nouum ſyſtema condidiſſet, illud ita ornauit, et veriſimilitudine tanta atque elegantia commendauit, vt etiam aduerſariorum admirationem mereretur. Incomparabilis etiam in arte mathematica, et quam ſingulari ſtudio excoluerat, in aſtronomia extitit. Quamuis enim, fatente Sorbierio, deſiderarent nonnulli in eo matheſin profundiorem, quae in geometriae et arithmeticae myſteriis ſublimioribus verſatur, in qua eo tempore excellebant Car- *Character animi et eruditionis Gaſſendi.*

l) Epitaphium Gaſſendo ſcriptum a Mommorio et aliud ab amicis erectum affert THOMAS POPE-BLOVNT Cenſ. celebr. auctor. p. 965 ſeq.

m) Dignus eſt, qui de Mommorii ſtudio in philoſophiam et philoſophos legatur locus HVETII de rebus ad eum pertinentibus L. III. p. 68. quo narrat, „apud virum hunc omnis doctrinae et ſublimioris et humanioris amantiſſimum, certo per ſingulas hebdomadas die certaque hora conueniſſe magnum doctorum hominum coetum, habitasque inter eos fuiſſe vtiles et eruditas de Rebus phyſicis diſſertationes. Huic collegio magno fuiſſe decori Petrum Gaſſendum, inter primos aetatis huius philoſophos merito ſuo reponendum. Cui quamuis eſſet cum Mommorio hoſpitium et domeſticus vſus, hic vero videretur ſectam eius perſequi et Epicuri doctrinam probare, occulte tamen fauiſſe Carteſio, cui palam aduerſaretur Gaſſendus, nec aliam ob cauſſam creditum fuiſſe conuentum hunc philoſophorum apud ſe inſtituiſſe Mommorium, quam vt eorum animos Carteſianis dogmatis aſſuefaceret, et in hanc ſectam ſenſim pertraheret".

n) Prodiit 1656. 4.

Cartesius, Roberuallius et nonnulli alii; obseruatum tamen laudato viro „docto: „discere Gassendum ea neglexisse, quae nullius vsus esse nouerat, „impensae vero, hoc est temporis in acquirendo sat longi. Nimirum satis „esse duxit vitae humanae breuitatem aduertentem et angustiam mentis „nostrae dimetientem necessaria tantum comparare, et ea, sine quibus ad „philosophiam se accingere non posset; non inuidentem aliis, qui toti geo„metriae vel algebrae incumberent, subtilissimarum inuentionum gloriam. „Prae oculis semper habuisse vltimum philosophandi scopum, felicitatem, „et ex vniuerso scientiarum ambitu ea tantum collegisse, quae praecipue „ad institutum suum facere viderentur; haud imitatum imprudentem via„torem, qui ad loca quaeque amoena deflectit immemor patriae vel ter„mini peregrinationibus suis praefixi". Sed et reliqua legenda sunt, quae pleraque sobrie monet Sorbierius. Quantus autem in astronomiae studio viris summis illa aetate visus sit, vnius Ger. Io. Vossii [o] testimonio confici potest, qui *se*, ait, *eius singularem et multiiugam eruditionem non potuisse non mirari*, *cum Belgicam terram lustrans*, *se non semel salutatione et alloquio suauissimo esset dignatus.* Et meruit ideo Gassendus, vt ab Isaaco Barrovio [p], inter summos aeui nostri mathematicos, acumine similes antiquis et prope pares referretur, et iungeretur Galilaeo, Gilberto, Cartesio. Maxime vero vastissimam lectionis copiam in Gassendo miramur, qua omnes fere antiquae doctrinae fontes exhausit, nihil non vidit, nihil non in horrea sua reposuit. Quae tamen non, vt fieri plerumque solet, confusum aliquod chaos, et vastam inconditamque aliquam molem constituunt, qua semper fere suffocari solet iudicandi vis atque acrimonia, sed nihil congessit, quod non ordinate digessit, miroque acumine ad veros vsus adhibuit. Testem damus *Commentarium* eius *in Librum X.* Diogenis Laertii, in quo coaceruauit mira diligentia et felicitate, quicquid apud veteres ad illustrandam Epicuri philosophiam inuenire poterat. Sic vt praeter exilia quaedam, et nonnullas emendationes criticas neque Menagio neque Meibomio, viris eruditissimis spicilegium reliquerit. Superauit tamen haec omnia cogitandi ars, quae illi inerat, summa, qua et perspicue et ordinate de rebus omnibus iudicabat, et ratiocinandi leges accurate obseruabat, et errores luculenter detegebat. Quibus cum accederet vbertas ingenii affluentissima, qua mira elegantia et perspicuitate, quaecunque dicere vellet, ob oculos poterat ponere, et viuis quasi imaginibus commendare lectoribus, mirum non est, inter maxima seculi sui ornamenta vnanimi eruditorum sententia Gassendum fuisse numeratum. Cuius quamplurima adducere possemus testimonia, si id ageremus, et hanc ante nos prouinciam non suscepissent viri nonnulli docti [q], qui laudes eius colligerunt: quibus tamen

o) De Scient. mathemat. c. 66. §. 10. p. 389.
p) In Opusc. p. 87.
q) Pope-Blount. Cens. cel. auct. p. 964 seq. Magirus Eponymol. crit. p. 377. Baillet Jugemens des savans T. I. p. 339. Io. Fabric. Hist. Bibl. suae T. V. p. 264.

men multa addere in procliui eſſet [r]. Nos ex multis duo tantum damus, ne aduerſariis quidem Gaſſendiani nominis contemnenda. P. BAYLII [s], cui maximo elogio Gaſſendus audit, *philoſophorum literatiſſimus, literatorum maxime philoſophus*, et PETRI SYLVANI REGII [t], ita de Gaſſendo ſcribentis: „Multa praeclara eruditiſſimaque opera de rebus ad „philoſophiam pertinentibus compoſuit, in quibus admiranda perſpicui„tate omnes priſcorum philoſophorum opiniones ab ipſo vel refellendas vel „admittendas exponit, ita vt pro certo dici poſſit, nullum philoſophum, „praeter ipſum, tam vehementer veritatis ſtudio vnquam operam dediſſe". Non ignoramus quidem, diſplicuiſſe nonnullis Gaſſendum, quod Epicurea nimium amauerit: inde inſanum in abſurdiſſimam totius gentiliſmi haereſin amorem ei exprobrat IAC. THOMASIVS [u], et HERM. CONRINGIVS, qui pleraque eius ſe mirifice affeciſſe fatetur, obiicit [x], videri eum Epicuri potius, quam Chriſti ſectatorem: vnde alibi [y] eum minime Chriſtianum eſſe dicit, ſed de grege Epicuri, eaque quae in Ariſtotelem ſcripſit, nullius viſa ſibi eſſe pretii, ait [z]. Quae excidiſſe quidem nollemus viris eruditiſſimis, ſed ob Epicuri partes a Gaſſendo defenſas contra eum odio et ſiniſtra opinione occupatis, qui vero aliter pronuntiaſſent, ſi animo reputauiſſent, Gaſſendum illos errores, qui infenſam illis merito fecerunt phyſiologiam Epicuream reprobauiſſe, adeoque nihil contra pietatem doctrinae Chriſtianae machinatum fuiſſe. Verum haec ἐγκλήματα meruit Gaſſendus, ob proſcriptum et notatum Ariſtotelem, cui valde fauebant Conringius et Thomaſius. Quod patrocinium Epicuri ipſum quoque SAMVELEM PARCKERVM [a] permouit, vt cum eum, non eruditione, quam aut iudicio aut candore nobiliorem iudicaret, ſuſpicaretur tamen, eum ex affectu animi Epicureae cauſſae defenſionem ſcripſiſſe, quae apertum bellum omni religioni indicat. Similes enim cenſurae partium ſtudio, quo aegre toto liberantur viri docti, condonandae ſunt, et haud leuis gloria Gaſſendi eſt, fateri eos vberrimam illius doctrinam et iudicium haud contemnendum. Animi autem virtutes eum aluiſſe optimas et ab omni impietate remotas vno ore teſtantur, qui candidiſſimae mentis virum nouerunt. Magnificis enim verbis et inuidendis elogiis extollunt non fucatam, qua aduerſus Deum vſus eſt, pietatem, multis ſpeciminibus demonſtratam. Quae tanta fuit, vt deſerere Epicurum, licet ſibi deamatum, quam cauſſae Dei deeſſe, et capitales Epicuri errores non refutare mallet. Temperantiae autem illud ſtatuiſſe pretium amici affirmant, vt ſupra modum ſobrietatem coleret, et anachoretae ſimilis, abſtemius ſua

r) Conf. ALLATIVS in Apibus vrban. p. 92. IO. WILLISIVS de Anima brut. P. I. c. I. p. 6. FACCIOLAT. de. Enthymem. p. 17. DANIEL Itin. Carteſii per mundum, p. m. 101. MOSHEIM. ad Cudw. p. 970. alii.

s) Dict. T. II. art. Catius p. 102. not. E.

t) Diſcurſ. Hiſt. philoſ. p. 176.

u) De Exuſt. mundi Stoica p. 6.

x) Conringiana p. 49.

y) p. 60. z) p. 277.

a) De Deo diſp. I. Sect. 12. p. 30.

ſua ſponte viueret, ptiſana tepida pulmoni refrigerium quaerens [b]. Nihil autem magis Gaſſendum ornaſſe cenſendum eſt, quam modeſtiam in tantae eruditionis famaeque faſtigio prorſus ſingularem. Cuius ſpecimina digna ſunt, quae apud Sorbierium legenda Lectori ſemel iterumque commendemus. Solebat enim pauca de ſe ſuisque ſtudiis diſſerere, iactare nihil, et affectum magis amoremque eruditionis prae ſe ferre, quam doctrinae ſpeciem, humani autem animi anguſtiam limitesque in quaeſtionibus enodandis praefari, et tarditatem ingenii ſui excuſare, quae autem doctiſſime diſſerebat, velut ſomnia quaedam contemnere, et paucis multa dicere, ita vt, vbi minimum ſibi placere videbatur, omnibus maxime placeret. Quae omnia, vt characterem veri philoſophi exprimunt, ita apud laudatum virum ipſa legenda et repetenda ſunt. Et philoſophandi quoque rationem intra modeſtiae limites coërcuit. Saepe numero enim difficultatem quaeſtionum confeſſus, nihil adinueniſſe ſe dixit, quod ſibi, nedum ſagacioribus ſatisfacere poſſet. Vnde ſaepe audiebatur conqueſtus de humanae mentis caligine, per quam non licet longum iter in inueſtiganda natura rerum inſtituere [c]. Id quod virum vere philoſophum ita ad moderandam animi ſententiam adigebat, vt nemini ſua obtruderet, et contradicentes facile ferret, et ſilentii praemium haud contemnendum reputaret. Et eandem quoque rationem, eosdem mores in controuerſiis ſcriptis agitatis tenuit, cuius exemplum luculentum eſſe poſſunt *inſtantiae aduerſus meditationes Carteſii.* Fallitur tamen P. BAYLE, qui ob hanc, quam in Gaſſendo laudauimus, modeſtiam Pyrrhoniis eum accenſet, quod tota illius ſyſtematis indoles refugit, quod ſibi Gaſſendus delegit. Coronauit hunc virtutum ſingularium chorum ſtudium indefeſſum et pertinax, de ſcientiis bene merendi, et veritatis cognitionem, qua felicitas humana promoueri poteſt, omnibus viribus iuuandi. Cui cum par accederet eruditionis vis et praeſtantia, vtiliſſimus ſane reipublicae eruditae euaſit. Et debemus huic contentioni maturos Gaſſendianae doctrinae fructus *Opera* eius a SORBIERIO ſex voluminibus poſt eius fata iunctim edita [d], et apud Florentinos nuper recuſa. Quae omnibus fere paginis loquuntur, quantus vir in republica literaria Gaſſendus fuerit. Nobis vero hoc loco potiſſimum memorandus eſt, ob reſuſcitatam philoſophiam Epicuream. Quod vtrum aliis ſectis pari felicitate recentiori aeuo vnquam contigerit, merito ambigimus. Iis enim praeſidiis inſtructus ad hoc opus acceſſit, et praeter veteris literaturae notitiam animum praeiudiciis liberum, iudicium acre, imaginationis vim magnam viuamque, et calamum ſcribendo exercitatiſſimum attulit, vt non potuerit non labor ſuſceptus euentum ſortiri exoptatiſſimum. Maxime vero ea mente ad hoc opus acceſſit, qua, dum carebant alii, in hoc negotio a recta via non aberrare non potuerunt. Nempe euitato peſtilenti ſyncretiſmi et ineptae conciliationis amore, ita in hoc argumento verſatus eſt, vt nec aliarum ſectarum plauſum precariis hypo-

Scripta Gaſſendi.

b) Conf. PATIN. Lettr. XV. p. 51. c) Lettr. T. I. p. m. 5. d) Lugd. 1658. fol.

hypothesibus emendicaret, nec errores reticeret, quos tolerari in Epicuro non patitur diuina veritas. Quo consilio capto Epicuri φιλοσοφέμενα abiecta et neglecta hactenus restituere constituit, cum multo elegantius ea atque luculentius differere videret, quam Peripatetica et Stoica: systema atomisticum autem recte explicatum ingens lumen repandere in tota philosophia naturali crederet. Quod tamen antequam aggressus est, vindicandam esse Epicuri famam ab ignominia, qua tot seculis pressa fuit, pulchre vidit, sine quibus vindiciis probe intelligebat, philosophiam Epicuri odio et inuidia detestabilem factam non admissum iri. Ea itaque, qua gaudebat, amplissima philosophicae historiae cognitione et lectionis copia adiutus, cum ad illustrandum DIOGENIS LAERTII *Librum decimum*, cui praecipuam de Epicuro notitiam debemus, congessisset, quicquid de Gargettio philosopho apud veteres occurrebat, vitam Epicuri liberiori et veraciori penicillo depingendam constituit. Occasionem operis edendi ipse in *Dedicatione* ad Franciscum Luillerium, Parisinum, rationum magistrum enarrauit. Nempe cum amicitia intimiori is Gassendo iunctus esset, inque priuatis secessibus, multa de philosophis veteribus ex Gassendo audiuisset, vidisset autem commentarios de Epicuro, valde iis affectus est, quae praeter suam exspectationem de huius viri continentia disciplinaque edisseruerat. Visus enim illi erat merito non suo diffamatus, et delectauit eum, eximi illum posse ab istis, quibus oppressus est, calumniis, posseque eius non modo vitam ab omni labe repurgari, sed philosophiam quoque, expunctis, vt circa Aristoteleam, erroribus quibusdam paucis tum de natura solertissime, tum de moribus sapientissime dogmata tradentem ostendi. Instabat itaque vt saltem ea, quae spectant ad vitam moresque, conscriberet, cetera enim, quae ad doctrinam placitaque attinent, longioris operae cum sint, patientius deinceps expectatum iri. Ipse quoque pro rara illa, quam possidebat, Graecae linguae cognitione et eruditione in multis locis lucem illi faciebat. Quo amico ἐργοδιώκτῃ permotus ad edendum opus se persuaderi passus est. Quanquam autem non contendebat Epicurum aut nihil peccasse, aut vnum inuenisse verum, conuictus tamen de veritate, demonstrare conatus est, iniuria fabulam vulgi fieri, quod sectatores aliarum partium vt olim inuidia et auctoritate ita iam despectu et multitudine illum obruant: cum tamen, si non ex ipsa fronte iudicetur, sed monente Seneca, interius penetretur, caussa plenius cognita ea fuisse probari possit vitae innocentia, puritate, austeritate, qua philosophorum alius nemo fuerit, ea ingenii perspicacia iudiciique maturitate, qua non facile ceteris concedat. Monet quoque, se eum esse, quem humanitatis officia delectent, cum non indigne ferre non possit opprimi a turba, quem virum reputet esse innocentem, et suaue se habere, si quas illi, tenues licet, suppetias ferat. Nam si persuasus foret, fuisse Epicurum luxui deditum ac sese proluisse obscoenis voluptatibus, tum sane diris eum deuoturum, ac faces et saxa cum tota factione non postremum con-

coniecturum. In id autem se incumbere semper, ait, vt innuat, quid verisimilius ex Epicuri mente appareat; si forte vero id non ferendum vel minus probandum videatur, ipse primum exauctoraturum, et censura omnium seuerissima nigrum quasi theta praefixurum esse. Quod ad dogmata vero religionis attinet, non it inficias, quin placita Epicuri quaedam e diametro cum illis stent, vt quae sunt praesertim circa prouidentiam animorumque immortalitatem. Sed cum ferendos et expungendos quidem errores, non vero totum reiiciendum Epicurum esse exemplo Aristotelis docuisset, promittit, quoties ad grauiora illa capita peruenerit, vel quoties quidpiam occurrerit, quod videri possit vel quam minimum fidei sacrae dissentaneum, in Epicurum neruos contendere, ac eius sententiam conuellere velle. Nam licet, confecta vitae Epicuri apologia doctrinae quoque explicationem aggressurus subinde sit, non propterea tamen se illi nomen dare, ait, neque placitorum vadem se aut sponsorem praestare. Quin etiam vt in aliis rebus rationem solam audiat, neque nisi illam admittat magis ipsum moueat Epicurus, quam quiuis alius philosophorum sic in religione se ecclesiam catholicam sequi &c. Quae, etsi longiuscula, heic enarranda fuerunt, vt Lectori pateat, iniuriam fecisse viros doctos optimo philosopho, imputantes, aut ad ostentandum tantummodo ingenium ea scripsisse, aut Epicurum Christo praetulisse: id quod vtrumque falsum esse, ex dictis intelligitur, et lectio ipsa libri probat. Prodiit ille *de Vita et moribus* (de doctrina [e] enim nihil habet) *Epicuri commentarius libris VIII* constans *Lugduni*, non Batauorum [f], sed Galliae, typis admodum luculentis et forma augusta *anno MDXLVII*, recusus in Belgio MDCLVI [g], et diuersa eruditorum iudicia expertus est; quae tamen heic enarrare, cum alibi tetigerimus, non vacat. Nemo tamen fuit, etiamsi moleste illam infamis philosophi apologiam tulerit, qui non admiratus sit doctrinae vbertatem in eo argumenti ambigui tractatione diffusam. Non enarrabimus eius compendium, nec iudicium interponemus nostrum, cum, quantum satis est, in *primo Tomo* [h] iam dixerimus, quo, nisi graue est, Lectorem remittimus. Illud modo affirmamus, ita explicuisse in eo libro Gassendum Epicuri historiam, vt quid veritas possit, quid calumnia, sit apertissimum, nosque, examinatis cum cura omnibus non poenituisse, hunc nos ducem in Epicuri historia fuisse secutum [i]. Cum autem ingentem veteris literaturae farraginem ad Epicuri historiam congessisset, eam inuidere harum lautitiarum cupidis noluit, sed instigante AEGIDIO MENAGIO, cuncta in ordinem coegit, et ad illustrandum *Librum X.* DIOGENIS LAERTII conuersus, quicquid lectio veterum scriptorum, quicquid Graecae linguae notitia, quicquid ars critica, quicquid philosophia suppeditabat, in com-

e) Ita tamen titulus libri adducitur Act. phil. Vol. II. p. 644.

f) Id quod apud STOLL. Hist. lit. P. II. c. I. §. 47. p. 364. emendandum.

g) Hagae Comit.

h) p. 1228 seqq.

i) Conf. STRVVII Bibl. philos. c. 2. §. 7. p. 37. s. CHR. THOMASIVS Cautel. c. XIII. §. 10. Acta philos. l. c. p. 325.

commentarium contulit, et totam Epicuream hiſtoriam inſigni luce colluſtrauit [k]. Qui quo loco haberi debeat, ex MENAGII iudicio diſcendum eſt, ita de eo differentis [l]: „Decimum hunc Laërtii librum hoc eſt „vitam Epicuri, mei cauſſa Latine vertit, et notis accuratis et commen-„tariis luculentis illuſtrauit Petrus Gaſſendus, vir omnium ſectarum, Epi-„cureae imprimis, peritiſſimus. Eo breuior ero in huius libri expoſitione. „Quid enim de Epicuri decretis quisquam proferre poſſit, quod Gaſſen-„dus non viderit? poſt quem tacere modeſtiſſimum foret, niſi quaedam in „textus Laërtiani enarratione vir mihi amiciſſimus non tam omiſiſſet, „quam mihi reliquiſſet". Cui iudicio ſubſcribent, quotquot artis criticae et philoſophicae hiſtoriae gnari commentarios Gaſſendianos in vſus adhibebunt ſuos. Neque hoc humanitatis et diligentiae officium digno rependere proemio Menagius oblitus eſt. Eius enim cura ſatis magna pecuniae ſumma Gaſſendo ſoluta eſt [m]. Vt autem philoſophica doctrina Epicuri ſuo quoque lumine luceret, cuncta in accuratum ſyſtema contulit, idque titulo *Syntagmatis philoſ. Epicuri* edidit [n]. In quo tanta perſpicuitate, tanta ordinis concinnitate, tanta tractationis elegantia et dicendi copia Epicuri placita expoſuit, confuſa digeſſit, obſcura illuſtrauit, quaeque deficiebant, eius principiis conuenienter enarrauit, vt ipſius Epicuri calculum, ſi videre illi licuiſſet, meruiſſet. Quem filum cum nos non ſine iuſta grauique cauſſa in delineanda philoſophia Epicuri ſecuti fuerimus, Lectorem plura ſciendi auidum ad eum locum ablegamus. Quamuis autem Gaſſendus atomos qualitate deſtitutas atque vacuum cum Epicuro pro rerum naturalium principiis admitteret, voluptatem autem ſtantem, ſiue indolentiam in morali doctrina finem ſibi omnis, quae de moribus animique felicitate agit, ſcientiae poſuiſſet, tantum tamen abeſt, vt vel ſine numine mundi natales depingeret, vel ad foedae voluptatis ſenſum lectorem ſeduceret, vt potius virtutis ſtudium illius voluptatis, animo humano natura ſua deſiderabilis, matrem eſſe luculenter oſtenderet, errores phyſicos Epicuri vero eleganter et accurate refutaret. Ideo ſyntagmati laudato inſertae ſunt animaduerſiones luculentae: I. Annon mundus hic vnicus pro vniuerſo ſit habendus? II. Eſſe Deum auctorem ſeu cauſſam productricem mundi. III. Eſſe rectorem ſeu cauſſam gubernatricem mundi. IV. Cuiusmodi ſint, quas in Deo intelligimus, perfectiones? V. Dari inter cauſſas vnam omnium primam, id eſt Deum. VI. Eſſe vſum partium in animalibus intentum a cauſſa efficiente. VII. Regere Deum ſpeciali cura humanum genus, VIII. quid ſit, et qua neceſſitate materiale principium materiaue prima exigatur. IX. Quid ſentiendum de diuinatione ſeu praeſenſione rerum futurarum mere fortuitarum. Non haec ſterili commentatione Gaſſendus perſequitur, ſed cum rationibus fortiſſimis peſtilentes phyſiologiae

 Epicu-

k) Lugdun. 1649. fol. et Opp. T. V.
l) Comm. ad Laërt. L. X. ſ. 1.
m) Vid. Menagiana T. I. p. 1.
n) Hagae Com. 1659. Amſtelod. 1684. 4. Londinenſem 1668. 12. memorat STOLLIVS loc. cit. P. II. c. 1. §. 47. p. 364. quae cum duodecim tantum plagulis conſtet, non niſi epitome eſſe poteſt.

Epicureae errores profligaret, ex abundantissimae eruditionis penu et lectionis copia obseruationes attulit elegantissimas, et historiae luce cuncta perfudit. Ita vero explicato toto philosophiae Epicureae ambitu cum principia Epicurea emendata, purgata, aucta et ornata selegisset, iis fundamentis proprii systematis philosophici satis prolixi aedificium superstruxit, historiam philosophicam, in qua paucos pares habebat, in partes vocauit, et praecipue in naturali doctrina cuncta ad recentissimam philosophorum experientiam et obseruationes reuocauit, hacque ratione inter nostrae aetatis physicos magnum sibi nomen locumque haud contemnendum comparauit. Subscribimusque lubentes Io. Henrico Boeclero [o] incomparabile opus [p] vocanti. In eo, praecipue, quod ad physicam pertinet, a Cartesio, cuius philosophia eo tempore Parisiis, ipso Mommorio fauente et obstetricante, emergebat, multoties dissentit, vnde non ineptam operam ad intelligendam philosophiae naturalis seculi XVII historiam suscipient, qui vtramque philosophandi rationem inter se comparabunt [q]. Praeter ista non sine philosophantium commodo leguntur quoque descriptae a Gassendo *vitae Tychonis de Brahe*, *Nicolai Copernici*, *Georgii Purbachii*, *Ioannis Regiomontani et Nicolai Fabricii Peirescii*, quae exemplo esse possunt, qua ratione biographiae conscribendae sint, vt vsum legentibus verum praestent. Non contentus enim tantorum virorum, quibus nihil nobilius suo tempore habuit ciuitas literata et imprimis artes mathematicae sideralisque scientia, res exposuisse, ipsarum artium et scientiarum historiam in partes aduocauit, et in digressionibus iucundissimis quam plurima attulit, quae suo iure virorum doctissimorum calculum laudesque meruerunt [r]. Ceterum non in Epicureae tantum philosophiae historia magnum nomen Gassendus consecutus est, sed Cartesiana quoque historia eum sibi vindicat, cum in controuersiis, quae cum Cartesio agitatae sunt, haud postrema Gassendus pars fuerit. Rem omnem fuse quidem exponit, qui enarranda Cartesii historia ingens volumen repleuit Hadrianvs Bailletvs [s] ita, vero in eo argumento versatus est, vt nonnihil partium studio dederit, Gassendum sic describendo, vt constaret, inuidia et indignatione commotum eum aduersus Cartesium calamum arripuisse, eo quod mentionem sui nullam in scriptis suis Cartesius fecisset. Qui tamen cum humanitatem Gassendi laudat, satis prodit, extorsisse philosophum moribus longe aliis ornatum sibi inuito veritatem. Vt itaque sine praeiudicio et partis studio haec, quae inter maximi nominis philosophos intercessit controuersia intelligatur, consulenda quoque Gerardi de Vries *Dissertatiuncula historico-philosophica de Renati Cartesii Meditationibus a Gassendo impugnatis* [t]. Ita enim audita altera parte, nisi fallimur, haud

o) Bibliograph. Crit. p. 615.

p) Opp. T. I. et II. conf. Stollivs l. c. c. 4. §. 38 p. 553.

q) Conf. Thomasivs Cautel. c. 13. §. 10. p. 301.

r) Vid. Boecler. l. c. p. 449. Io. Fabr. Hist. Bibl. suae T. V. p. 263. et quos laudat, Morhof. Polyhist. T. I. L. I. c. 19 §. 17. 18. p. 220.

s) L. V. c. 5.

t) Trai. ad Rhen. 1691. 8.

haud obſcure patebit, Carteſium contradictionis a Gaſſendo factae impatientiorem fuiſſe, quam prae ſe ferebat. Non enarrabimus prolixe rei hiſtoriam, quam pagina noſtra non capit, ſed paucis rei ſummam comprehendemus. Vtebantur eo tempore amico communi Gaſſendus et Carteſius Marino Merſenno ordinis Minimorum S. Franciſci de Paula presbyteri, qui et rerum mathematicarum erat peritiſſimus, et de philoſophia ſobrie iudicabat, nec recentiorum obſeruationes contemnebat, modo cauſſam Dei et eccleſiae non perderent. Qui cum, teſte Sorbierio, dum vixit Lutetiae Pariſiorum terſius philoſophantium commune centrum eſſet, et imprimis magna amicitiae familiaritate Gaſſendo eſſet coniunctiſſimus, meditationum philoſophicarum exemplum mſc. quod Merſenno Carteſius ſubmiſerat, vt virorum doctorum iudicia de iis exploraret, cum amico hoc ſuo communicauit, eumque, vt ſententiam ferret, rogauit. Quamuis autem a dictatoria ambitione procul abeſſet Gaſſendi animus, nihil tamen vel Merſenno, vel Carteſio, quem et ipſum amicum habebat, denegandum eſſe ratus, ratiocinia Carteſiana examinauit, et obiectiones ſuas cum Merſenno communicauit. Quae quales ſint omnium quidem optime ex lectione earum intelligitur, et quanta vis animi et perſpicacia in Gaſſendo fuerit, deprehenditur, non omittendum tamen hoc loco, quod Sorbierius tradit, Thomam Hobbeſium, cui cum Gaſſendo amicitiae quoque vinculum interceſſerat, *opuſculum hoc tereti filo et eximia ſagacitate intra paucos dies ad vmbilicum perductum, non ſatis mirari potuiſſe, et Gaſſendum nuſquam maiorem apparere pronuntiaſſe, quam in retundendis laruis, tenues in auras tam facile diffugientibus, gladio imperuiis nec ictum clauae excipientibus.* Has *obiectiones* ſiue *diſquiſitiones metaphyſicas*, quae inter *Obiectiones ad meditationes Carteſii* quintum ordine locum occupare debent, ad Carteſium Merſennus miſit. Qui vt impatiens erat contradictionis, cum reſponſione ſua Gaſſendianam diſquiſitionem typis vulgauit. Indigne id tulit Gaſſendus, qui non ea fini ſcripſit, vt contentionis ſerram cum amico reciprocaret: vt tamen oſtenderet, quibus momentis nondum ſatisfeciſſet Carteſius, *Inſtantias* delineauit *ad Reſponſiones Carteſii.* Is aegre id ſe ferre non diſſimulauit communi amico Sorbierio, quo rogante tandem ad ipſum Carteſium inſtantias ſuas Gaſſendus ſubmiſit, quo pacto hae quoque typis comparuerunt. Quibus vt reſponderet, et tela Gaſſendiana retunderet, vehementer quidem Carteſium amici impulerunt, officium tamen illo refugiente, cum et haud facile retundi poſſent, et interea temporis Carteſio ad Pariſinos delato intercedenteque Caeſare Eſtraeo, poſtea epiſcopo Laudunenſi inter vtrumque pax eſſet inita et renouatum in praeſentia Launoii, Roberualii, Merſenni aliorumque magni nominis virorum amicitiae vinculum. Satis acerbe in hac controuerſia in Gaſſendum inuectus erat Carteſius, adeo, vt carneum diceret, et verbis aliis duris haud parceret: ſumma animi lenitate et moderatione reſponderat Gaſſendus, et praeteritorum obliuionem

pacti

pacti erant amici. Attamen Cartesius, cui res acta manebat alta mente reposta, indignationem postea omnem dimittere non potuit. Cum enim noua editione meditationes suas recudi faceret, omisit obiectiones et instantias Gassendi, eumque in locum suffecit epistolam [u], in qua ad eius monita nonnihil respondit, ita tamen, vt viri docti [x] non inepte iudicauerint, nihil solidi regerere potuisse Cartesium, nec noui aliquid protulisse. Ex his vero, quae carptim ex multis, quae de summo viro dici poterant, selegimus, constat, summo eum loco habuisse viros non modo in republica literaria primarios, sed et in aula atque ciuitate principes, et amicitia eius gauisum esse, quicquid inter nationes literis cultas magno viro innotuerat. Quos amicos fautoresque Gassendi longa serie enarrat Sorbierius, ipse, si quis eos nosse cupit, videndus. Non tacendum tamen, astronomorum totius fere Europae amicitia commercioque literario frui Gassendo licuisse, vt ex epistolis constat inter opera eius a Sorbierio editis. Sed et praeter matheseos studium philosophiae amor illi viros summos iunxerat: inter quos praecipue memorari merentur Thomas Hobbesius, Ismaël Bulialdus, Franciscus Mottaeus Vayerius, Michaël Neuraeus, Gassendi contra Io. Baptistam Morinum ὑπερασπιστής, Kenelmus Digbaeus, Marinus Curaeus Cambraeus, quem Sorbierius ait primum Aristoteleam philosophiam et Platonica ratiocinia cultiori habitu in aulam deduxisse. Tum Ioannes Riolanus, Ioannes Pecquetus, cui demonstrationem circulationis sanguinis et exsuctionis chyli per venas lacteas Asellianas debuit Gassendus, prius de ea re incertus et prorsus dubius. Hugo Grotius quoque, Honoratus Fabri, Iacobus Gaffarellus, Petrus Permatius, et magna cohors aliorum, quorum doctrinae praestantia in reliquis scientiarum partibus excelluit, hoc loco non enumerandorum. Neque tamen vt nihil est ab omni parte beatum, et virtus non est sine allatrante inuidia, aduersariis quoque Gassendus caruit. Inter quos reliquos acerbitate facile vicit Ioannes Baptista Morinus, professor regius mathematum, de cuius vitae circumstantiis P. BAYLE [y] legendus est. Is cum magnam τῆς μαντικῆς peritiam iactaret, et ex siderum positu de futuris multa praedicere confidenter auderet, pro astrologiae dignitate autem manibus calcibusque pugnaret, ferre non potuit Gassendum vanissimae artis incertitudinem rationibus euertentem euidentissimis, et occasionem quaesiuit, indignationem iramque in Gassendum demonstrandi. Quam nactus esse sibi videbatur, cum Gassendus duabus epistolis ad Petrum Puteanum, *de Motu impresso a motore translato* obiectionibus, quibus Copernici systema motusque terrae assertus impeti solet, respondisset. Publice enim tum Gassendum, editis *Alis telluris confractis* adortus est. Non tacuit quidem in tanta caussae bonitate Gassendus, sed nonnulla reposuit [z], edere tamen

u) T. I. Opp. p. m. 122.

x) Conf. STOLLIVS l. c. c. 2. §. 23. p. 411. BVDDEVS Isagog. L. I. p. 245.

y) Dict. T. III. Art. Io. Bapt. Morin. pag. 424 seqq.

z) Inserta est haec responsio T. III. Opp.

tamen iſtam reſponſionem noluit, cum litem amici diremiſſent. Cum autem inſcio et inuito Gaſſendo eam anno MDCXLIX edidiſſet Neuraeus, culpam licet a ſe non admiſſam deprecante Gaſſendo, in furias actus Morinus ad epiſtolam eam acerbiſſimam reſponſionem edidit, et peculiari diſſertatione quoque *de Atomis et vacuo* MDCL ſyſtema Gaſſendi euertere conatus eſt. Noluit tamen litigare cum impotentis animi viro Gaſſendus, cuius virtus a contentioſis moribus valde abhorrebat. Succeſſerunt in locum amici Gaſſendi Bernierius et Neuraeus, quorum ille vulgata *Anatomia ridiculi muris*, et *Fauilla ridiculi muris*, ſale nigro Morinum adſperſit, tanta illius ira et indignatione, vt cum alia non haberet, conuicia reponeret, edita *Vincentii Banurgi* nomine epiſtola *de Tribus impoſtoribus*, nempe, Gaſſendo, Bernierio, Neuraeo *. Quam controuerſiam, indignis modis agitatam moleſte tulit Gaſſendus, quem doluiſſe, quidquam repoſitum fuiſſe ab amicis teſtatur Sorbierius. Neque tamen ita imminuta eſt Gaſſendi fama et auctoritas, quae viros acutos permouit, vt ſyſtema principiis Democriti et Epicuri inaedificatum a Gaſſendo reciperent, et ſecundum illud vel totum vel ex parte maxime de natura rerum philoſopharentur. Et hinc Gaſſendiſtarum nomen in orbe philoſophico auditum, licet nihil minus vir ſummus cupiuerit, quam ſectam aliquam condere [a]. Quanquam, quod hic obiter monemus, eo quoque nomine, haud raro illi appellantur, qui ſyſtema atomiſticum admiſſo vacuo ſecuti de rebus naturalibus philoſophati ſunt, et Carteſianae imprimis philoſophiae ſe ex parte oppoſuerunt [b], quamuis non eam quam Gaſſendus tenuit, viam inſtituerent. Quo pacto Radulphum Cudworthum, magnum Verulamium, imitatum Franciſcum Bayle, Franc. Lami [c], Robertum Boylium, Kenelmum Digbaeum aliosque philoſophari coepiſſe, in hiſtoria philoſophiae naturalis ſpeciali exponi ſolet, et peculiari tractatione enarrauit HENRICVS MAIVS [d]. Hos hoc loco non curamus, ſed eos tantum adducemus, qui preſſo pede Gaſſendum ſecuti ſunt.

§. VIII. Inter eos primum merito locum occupant FRANCISCVS BERNIERIVS et MICHAEL NEVRAEVS, quem vtrumque, cum in viuis eſſet, Gaſſendum praeceptorem habuiſſe, eique conſtanter adhaeſiſſe in antecedentibus diximus. Et ille quidem, quem itinera in Aſiae partes nonnullas, et comparata in iis exquiſita rerum naturalium et medicarum experientia celeberrimum fecere, cum artem ſalutarem Mon- *Sectatores Gaſſendi.*

tis-

*) Vid. SORBIER. et BAYL. ll. cc.

a) Conferri merentur quae de Gaſſendi aſſeclis et imitatoribus attulit cel. MOSHEMIVS Hiſt. Chriſt. recent. ſec. XVII. c. 4. §. 20. p. 402 ſq.

b) Nonnullos confundere Carteſianos cum Gaſſendianis, obſeruatum DANIELI Itin. Cart. per mundum P. III. p. 184.

c) Vid. STOLL. l. c. p. 593. BVDD. Annot. hiſt. phil. p. 379. Iſag. p. 668. STRVVIVS Bibl. phil. c. 5. §. 5. p. 150 ſeqq.

d) In phyſicae veteris nouiter adornatae ad principia Democriti a Gaſſendo, Verulamio, Boylio, Derodone, Digbaeo aliisque redintegratae Syn. Franc. 1689. conf. Bibl. Vniuerſ. T. XIII. p. 226.

tispeſſulani docuiſſet, adeo humanitate, doctrina et philoſophia Gaſſendi captus eſt, vt ab eo non diſcederet, ſed Tolonam, Diniam et Lutetiam, Pariſiorum eum ſequeretur, et moribundo quoque oculos clauderet [e]. Offendit tamen Bernierius atomiſticae doctrinae adoptatione Ieſuitam Valeſium, eo quod iſta hypotheſi transſubſtantiationis dogma euerti crederet. Quam ſuſpicionem vt a ſe, et a philoſophia Gaſſendiana depelleret, *Apologiam* de ea re ſcripſit, quam P. Bayle [f] *Collectione ſcriptorum ad Carteſianam philoſophiam ſpectantium* inſeruit, quo cum conferendus *Biographiae Baelianae* ſcriptor Cl. des Maizeaux [g]. Debemus Bernierio *Compendium philoſophiae Gaſſendianae*, lingua Gallica, bis [h], niſi fallimur, editum, in *quo virum ſe magno iudicio animique perſpicuitate praeditum demonſtrauiſſe*, iudicauit Petrvs Silvanvs Regivs [i], qui addit, *in ea epitoma multa perrara contineri inuenta a tempore Gaſſendi, tam ad phyſicam, quam ad aſtronomiam pertinentia excogitata, quaedam autem huic etiam operi inſeruiſſe dubia ſibi facta de Quaeſtionibus huius philoſophiae difficillimis* [k], *quibus moderationem ingeniumque ſuum acerrimum demonſtrauerit.* Non tacendum quoque, quod illuſtri Leibnizio [l] obſeruatum eſt, negaſſe Bernierium concurſum Dei ſpecialem, id quod a Gaſſendi quidem placitis recedit, in homine vero atomiſticum ſyſtema preſſo pede ſequente non eſt magnopere mirandum. Michaëlem Neuraeum, philoſophiae et aſtronomiae notitia ſingularis Gaſſendo commendauit, *quem acerrimum eius defenſorem fuiſſe, quotiescunque dentata opus fuerit charta amico propugnando*, tradit Sorbierius, *quemque vnum* ait *poſſe vitam praeceptoris immortalibus ſuis coloribus repraeſentare.* Narrat de eo Hvetivs [m], cui Cadomi innotuit, principum Longauillanorum adhuc puerorum regendis ſtudiis praefectum nomina Michaëlis et Neuraei non natiua habuiſſe, ſed adſcita et commentitia. Cognoſcere enim licere ex miſcellaneis Cheuraei, qui popularis eius et condiſcipulus fuerit, natum hunc eſſe Iulioduni in Pictonibus, Laurentium Meſmam vero nomine dictum, Carthuſiano ordini ſolemnibus votis adſtrictum totos triginta annos apud Burdigalenſes egiſſe: et vitae tandem huius ac germani nominis pertaeſum aliam induiſſe perſonam, ac Lutetiae demum Michaëlem Neuraeum factum, nouoque cultu ornatum prodiiſſe. Praeter hos Gallos Gaſſendianam philoſophiam in Anglia recepit, amplificauit illuſtrauitque Gvalterus Charletonvs. Illi enim debemus *Phyſiologiam Epicuro-Gaſſendo-Charletonianam, ſiue fabricam ſcientiae naturalis ex hypotheſi atomorum reparatae,*

e) Sorbier. l. c.
f) Recueil de quelques pieces curieuſes concernant la philoſophie de Mr. de Cartes 1684.
g) pag. 29. edit. fol.
h) 1678. 8. conf. Stollivs l. c. P. II. c. I. §. 84. p. 397. Bvddevs Hiſt. phil. p. 376. Morh. Polyhiſt. T. II. p. 273. Strvv. l. c.
i) Diſcurſ. hiſt. phil. p. 177.
k) Doutes ſur quelques uns des principaux chapitres de ſon abregé de la philoſophie de Gaſſendi Paris 1682. 12. conf. Moller. Hypomnem. p. 520.
l) Theodicee §. 27. p. 90. Fecit id in libro, de Libero et voluntario, Gallica lingua Amſtelod. 1684. 8. edito.
m) Comm. de rebus ad eum pertinent. L. III. p. m. 70.

tae, *Londini MDLIV* lingua Anglica editam [n], cuius tamen pars specialis non prodiit, sed generalis solummodo Epicuream physiologiam, qualis a Gassendo restaurata est, ordine systematico delineat. Similes conatus suscepit G. B. DE SANCTO ROMANO medicinae D. Parisiensis, in *Physica a scholasticis tricis liberata* [o]. Is enim ad atomos quoque in enarrandis rerum naturalium arcanis recurrit, et ad atomos emancipatas pleraque reuocat, quas venena esse et solutas a corporibus, noxio in hominem effectu agere contendit, cum sint corpuscula valde acuta, acuminata, et terebellorum serrarumque exiguarum instar figurata, quae partes vitales transfigant, scindant, diuidant, et hac actione spirituum vitam largientium motum interrumpant. Hinc et antidota atomos istas emancipatas motu suo impedire, efficereque, vt oppignoratae et quietae remaneant, non secus ac ante emancipationem suam erant, statuit. Et ex hac hypothesi atomistica omnium fere morborum causas soluere tentat, quas in eiusmodi solutione atomorum, quae in corporum corruptione aut totali aut partiali fit, consistere, putat: et remedium quoque vniuersale commendat, nempe euacuationem quotidie factam motu et vellicatione corpusculorum acutorum. Quae tamen omnia heic latius enarrare, et quo pacto atomisticum dogma ad res omnes tum extra hominem tum in homine explicandas adhibeat, exponere, huius loci haud est. Haurient, qui plura cupiunt, et libellum ipsum non habent, ex Ephimeridibus Lipsiensibus *Acta Eruditorum* [p] describentibus, quantum satis ad cognoscendum, qua ratione Gassendi asseclis visum sit, systema Democrito-Gassendianum ad argumentum transferre medicum. Addimus his WOLFERDVM SENGVERDVM, is enim *Philosophiam naturalem*, *Lugduni Batauorum* [q] editam simili pacto atomistico systemati inaedificauit. Quod adhibuit quoque DE STAIR [r] ita tamen, vt inter Gassendum et Cartesium medium teneret. Sunt quoque nonnulli, qui inter asseclas Gassendi Hobbesium referunt [s], quem principiis corporeis omnia tribuisse infra suo loco docebimus. Et negari quidem nequit, amicitia Hobbesii gauisum fuisse Gassendum, huic autem librum illius *de Corpore*, teste SORBIERIO [t], mire placuisse. Ast ipsum tamen vtriusque doctrinae aedificium ita diuersum est, vt confundi inter se non debeant. Sed et alios huc referri videas, Rondellum, de Cotoures aliosque, qui pro Epicuro scripserunt. Qui tamen cum philosophiam resque Epicuri historico tantum filo deduxerint, huc non pertinent. Sunt qui inter restauratores physiologiae Epicureae Iordanum Brunum Nolanum referant [u], at eum locum magis inter eclecticos mereri, ex illis constabit, quae infra de eo satis copiose dicemus.

 §. IX. Qua

n) Conf. MORHOF. l. c. T. II. p. 183. PASCH. Introd. in phil. mor. vet. p. 688. BVDDEVS l. c. p. 376. STOLLE l. c. p. 553.
o) Lugd. Batau. 1684. 12.
p) 1684. p. 364.
q) 1681. 4.
r) STRVVIVS et STOLLIVS ll. cc.
s) GENTZKE Hist. phil. P. III. m. I. c. 2. p. 154.
t) loc. cit.
u) BVDDEVS l. c. p. 367.

Obseruationes de restauratione philosophiae Democrito-Epicureae.

§. IX. Qua ratione Gassendus eiusque sequaces, supposito systemate atomistico philosophati sint, id hoc loco delineari non potest, eo quod ad specialem philosophiae naturalis historiam pertinet. Pleraque tamen ex illis intelligi possunt, quae de physica Epicurea Gassendum ducem secuti suo loco diximus. Restat solummodo, vt pauca quaedam de resuscitata philosophia Democrito-Epicurea, et praecipue de naturali eius parte dicamus, quae allatis lucem quandam conciliabunt.

Et I. quidem philosophiam corpuscularem, id est, illam de rerum naturalium principiis caussisque ratiocinationem, quae corpuscula minima et indiuidua supponit, non cum Democrito natam, sed antiquiorem esse, ex historia philosophiae *Tomo primo* fuse enarrata est manifestissimum. Quamuis enim non satis tuta certaque fide eos niti demonstrauerimus [x], qui vel Moschum Phoenicium eius auctorem dicunt, vel in Sanchuniathonis physiologia eam vident [y], qua ratione nimis perspicax fuit RADVLPHVS CVDWORTHVS [z], antiquitatis philosophiae corpuscularis defensor acerrimus et eruditissimus; non ignorant tamen, qui systemata veterum philosophorum, maxime Graecorum nobiscum explorarunt, nec Pythagoram, et qui ex eius schola prodiere, maxime Empedoclem, nec Heraclitum, nec Anaxagoram, similem de rebus naturalibus philosophandi modum refugisse. Et hoc quidem sensu non solam Democriti et Epicuri philosophiam, sed canam vetustatis traditionem resuscitasse viros doctos, quos in hoc capite in scenam produximus, dicendum esset. Verum recordari simul Lectorem ea iubemus, quae *Tomo primo* [a] accurate, nisi fallimur, disputauimus, veterum, qui particulas minimas, simplices, indiuiduas pro principiis posuerunt opinionem verum systema atomisticum non recepisse, sed a Democriti et Epicuri statutis longe differre: eo quod particulas istas, siue minima naturalia variis modis qualitatibus induerint, et solis litis et amicitiae modificationibus sine vacuo admisso cuncta fieri tradiderint. Quod licet parum momenti habere videatur, omnino tamen hoc loco animo reputandum est, nec diuersae inter se opiniones confundantur et soccus aptetur cothurno, quadrata misceantur rotundis. Id quod in ipsa quoque recentiorum, qui atomos sibi selegerunt, philosophorum historia tenendum est, qui non omnes in Gassendi via, quae Democrito-Epicurea fuit, haeserunt, sed prout sibi videbantur ad scopum peruenire potuisse, quem praeoptabant, atomorum hypothesi vsi sunt. Id quod ex Cartesii physiologia illustrari luculenter potest, qui licet minima illa corpuscula ad explicanda rerum naturalium φαινόμενα adhibuisset, vacuum tamen proscripsit, quo exulante totum corruit Democriteae et Epicureae physicae aedificium, tria autem istorum corpusculorum siue elementorum ex quibus omnia fiunt, genera comminiscens, aliam longe, quam Gassendus, physiologiae rationem iniit. Nec hic solus fuit, qui ea hypothesi ad constituendum systema singulare adhiberet, sed nostra aetate plurimi fuere, qui vt quis fuit ingenio promtior et alacrior, ita meliorem rerum

x) T. I. p. 231. y) Ibid. p. 241. z) Syst. Intell. c. I. §. 9. p. 14. a) p. 232.

rerum naturalium originem ſe hoc filo adhibito deſcripſiſſe credidit. Cuius rei exempla in hiſtoria philoſophiae naturalis ſpeciali quaerenda ſunt. Specimen vero hoc loco qui poſtulat, cum REGNALTII *Dialogos inter Ariſtaeum et Eudoxum* [b] adire iubemus, vbi mediam inter Gaſſendum et Carteſium hypotheſin reperiet, dogmati atomiſtico inaedificatam.

II. Porro de ipſo philoſophandi modo Gaſſendiano recte ſtatuendum eſt. Quem non primum inter recentiores adhibuiſſe Gaſſendum, nec ſolum, ex iis, quae hoc capite iam tetigimus, conſtare attento lectori poteſt, et recentioris philoſophiae hiſtoria teſtatur. Praeter Gaſſendum enim non Magnenus modo hypotheſi de atomis vſus eſt, ſed et magnus VERVLAMIVS [c] vt erat animo maximo et acuto, eam vehementer commendauit, et praeclare Democritum atomos ſiue ſemina, atque eorum virtutem nullius rei ſimilia quae ſub ſenſum cadere poſſet, aſſeruiſſe iudicauit. Egregie quoque obſeruat, vim et formam atomorum non graue quiddam eſſe aut leue, aut calidum aut frigidum, aut denſum aut rarum, aut durum aut molle, qualia in corporibus grandioribus inueniuntur, cum iſtae virtutes et reliquae id genus compoſitae ſint et conflatae. Similia de motu atomorum motui corporum grandiorum diſſimili notat, recte addens, nihilominus et in corpore atomi elementa omnium corporum et in motu et virtute atomi initia omnium motuum et virtutum ineſſe. Sed et ſupra initio capitis huius diximus, Andream Sennertum atomorum hypotheſin iam in medium adduxiſſe, qui ad Franciſcum Aquilonium prouocat, neceſſitatem huius hypotheſis ad explicanda rerum naturalium myſteria ante ſe agnoſcentem. Tacemus quae ſupra de Sebaſtiano Baſſono attulimus, Democriteam de atomis doctrinam valde commendante. Sic vt vno eodemque fere tempore Sennertus, Verulamius et Baſſo de atomiſtico ſyſtemate reſtituendo philoſophos monerent. At debetur tamen Gaſſendo gloria, quod vnus fuerit, qui illi hypotheſi iuſtum doctrinae naturalis aedificium ſuperſtruxit, et phyſicam corpuſcularem animauit iuſtoque inſtruxit habitu. Qui tamen licet Democritum vel Epicurum potius ſibi ſequendum elegiſſet, non tamen ſectario ad id animo acceſſit, ſed vt a ſeruili iſtius philoſophiae iugo abhorrebat, quod fatentem ſupra audiuimus, ita Epicureis hypotheſibus non aliter vſus eſt, quam vt ea ſeligeret, quae veritati conuenire reputabat, repudiatis illis, quae falſa eſſe et erronea in ſyſtemate Epicureo iudicabat. Inde factum, vt cum praeter atomos et inane nihil pro principio rerum naturalium Epicurus admitteret, Gaſſendus deſerto Gargettio ſene Deum toti materiae moli praefecerit, et contemto fortiterque exploſo praeiudicio Epicureo: refragari beatae naturae diuinae rerum naturalium operationi praeeſſe, ab eo motus atomorum initium deriuauerit, nec prouidentiam diuinam ex mundo proſcripſerit. Nec contentus errores peſtilentes eieciſſe innumera ex ſuo penore addidit, recentiorum phyſicorum obſeruationibus cuncta illuſtrauit, hocque pacto nouum

b) REGNAVT Entretiens d'Ariſte et Eudoxe, vid. Act. Erud. nou. T. I. ſect. III. art. 5. p. 109.

c) De Principiis atque originibus ſecundum fabulas Cupidinis et Caeli T. III. Opp. p. 213 ſeq.

uum philoſophiae ſyſtema condidit. Vnde non magnopere errant, qui Gaſſendum inter eclecticos philoſophos referunt: licet primarium totius diſciplinae naturalis fundamentum quo ſua inaedificauit omnia, ab Epicuro tranſſumſiſſet [d].

III. Ex his vero ſua ſponte fluit, Epicuream philoſophiam puram et nulla ratione mutatam neque apud Gaſſendum, neque apud alios, qui eius veſtigia preſſerunt, quaerendam eſſe. Tantum enim abeſt, vt id ſibi propoſuerit Gaſſendus, licet in eo totus eſſet, vt natiuam Epicuri philoſophiae faciem a tot ſeculis deturpatam et corruptam redderet, vt potius in dedicatione librorum *de vita Epicuri* contrarium diſerte teſtatus ſit. Oſtendimus etiam ſupra, in quibus dogmatibus κυρίας δόξας Epicuri deſeruerit, easque accurate refutauerit. Qua ratione quidem verus, purusque Epicureiſmus a Gaſſendo reſtitutus haud eſt, qui ſuo talo conſtare non poteſt, niſi eiecto ex rerum naturalium circulis et in intermundia relegato Deo, tota materiae formatio et coalitio fortuito atomorum concurſui in vacuo ſiue inani facto permittatur; ita vero exitialis ille atque peſtilens vultus, quo Epicurea philoſophia terruit, quotquot religionem Deumque amarunt, procul eſſe iuſſus ſublatumque venenum eſt, quod tantopere pertimuerunt plerique, qui Epicuream philoſophiam reprehenderunt. Sobrie itaque et modeſte de hac Epicureae philoſophiae reſtauratione iudicandum eſt, nec impietatis contemtaeque religionis nota viro maximo et pietatem ſponte ſectanti inurenda eſt, qua ratione praecipitanter ſatis de Gaſſendo iudicauiſſe Conringium, Thomaſium, Parckerum ſupra iam memorauimus.

IV. Magnam et patentem naturae arcana rimaturis ianuam hac hypotheſi comta, ornata, et recte explicata Gaſſendum et ſequaces aperuiſſe, non diffitebuntur, qui inuidia non ducuntur, et ipſam hypotheſin, quaeque ex ea conſequuntur, rite intelligunt. Fatemurque lubentes, ad eclecticam philoſophiam vix aliquem ſtratam magis viam parauiſſe, quam Gaſſendum. Verum vt omnis philoſophia hypothetica ſuis premitur difficultatibus, et ea quoque eſt humanae mentis anguſtia, vt in omnia naturae adyta penetrare non poſſit, ita negari quoque non poteſt, eſſe in hac ipſa philoſ. atomiſtica, qualem Gaſſendus reſuſcitauit formauitque, quae ſummorum virorum obiectiones haud leues experta ſunt, quaeque facilius oppugnari quam defendi poſſunt. Quod prolixa hoc loco diſſertatione explicare inſtitutum quidem noſtrum haud patitur, vna tamen, quae de vacuo poſt Gaſſendum, qui illud ex exilio quaſi reuocauit exorta eſt diſputatio ſatis demonſtrat, non defuiſſe viris ingenio et eruditione magnis, quae non ſine acumine et veriſimilitudine ſat magna Gaſſendianis φιλοσοφȣμένοις obiicerent. Inter quos imprimis Renatus Carteſius, Gaſſendo aemulus, naturalem philoſophiam ſuam ita inſtruxit, vt pateret, vacuum omnino eiiciendum eſſe. Quod ſyſtemati atomiſtico aduerſari nemo non videt, cum ſine inani Epicureo atomis locus non ſit, in quo moueantur. Vnde Galilaeum, Toricellum alioſque, qui vacuum ad explicanda rerum natu-

d) Comparari hunc in finem LAERTII liber X. cum ſyſtemate Gaſſendiano debet.

naturalium phaenomena adhibuerunt, ſecutus Gaſſendus vacuum more Epicureo corpuſculis illis indiuiduis oppoſuit, et ſpatium ſiue vacuum pro re habuit, quae nec corpus eſſet, nec ſubſtantia, nec accidens ſubſtantiae, ſed res media [e]. Id quod non potuit non offendere Carteſium, qui cum rerum omnium naturam in cogitationem et extenſionem diuiſiſſet, et in illa ſpiritus eſſentiam in hac corporis poſuiſſet, ſpatii vel vacui ideam contradictoriam eſſe obiecit, eo quod, quamcunque ſpatii notionem ſequare dimenſiones corporum tamen, adeoque extenſionem ab ea ſeparare non liceat, quo pacto ſpatium vacuumue corpori opponi non poteſt. Quae res longae et his noſtris temporibus nondum finitae controuerſiae ſerrae reciprocandae occaſionem Gaſſendiſtis et Carteſianis ſuppeditauit. Cum enim Carteſii ſequaces naturam corporis, et extenſionis indolem vehementer vrgerent, Gaſſendi aſſeclae, motus naturam illis oppoſuerunt, quem verum non dari contenderunt, niſi corpora in ſpatio vacuo mouerentur, eo quod vnum corpus aliud penetrare non poteſt. Qua ratione ex vtraque parte ita dimicatum eſt, vt iudicari dum videatur, victoriam ſemper fuiſſe aggredientium, et facilius eſſe inuictas argumentorum phalanges obiicere, quam aduerſarum rationum vim frangere. Ita tamen ſpatii vacuique cauſſam egerunt Gaſſendi aſſeclae, vt viri ſummi et magna rerum naturalium cognitione illuſtres ab eo recipiendo admittendoque non abhorruerint. Quo modo Chriſtianus Hugenius ad demonſtrandam cauſſam grauitatis illud iam adhibuit, noſtra autem aetate magnus in philoſophia naturali et matheſi ſublimiori heros Iſaacus Neutonus, fortiſſimam pro ſpatio infinito aciem inſtruxit, quam ſuis adiuuerunt copiis maximi viri cultores et aſſeclae Fatius, Clarkius, aliique haud pauci, quibus Carteſiana hypotheſis ſpatio inimica neque cum natura motus, neque cum grauitatis cauſſis conſiſtere poſſe iudicata eſt. Vbi tamen, vt nihil eſt humanae rationis perfectum, et Carteſiana factio grauem Neutonianis dogmatibus de ſpatio vacuoue dicam ſcripſit, et illuſtris Leibnizius, quique eius philoſophandi rationem ſequuntur, vt erat ingenio maximo, inſuperabiles difficultates illis oppoſuit [f], qui ſpatium pro ente reali abſolutoque habent, cum ad ſolam corporum relationem eam notionem referret. De quibus tamen omnibus prolixius heic differere, paginae anguſtia et limites nobis poſiti obſtant. Nobis licet iniquus in hoc argumento iudex videatur P. BAYLE [g], qui ad incruſtandum Pyrrhoniſmum ambigua hac controuerſia callide vſus eſt, fatemur tamen, vix alio exemplo luculentius conſtare, quam arcti ſint intellectus humani limites, et quam neceſſarium ſit, non de rebus modo naturalibus, ſed notionibus quoque metaphyſicis modeſte diſputare, modumque ſeruando et humanae mentis conditionem recordando prudenter ſapere.

* * *

LIBER

e) Conf. CVDWORTH. Syſt. intell. p. 970. BAYLE Lettres T. III. p. 829.

f) Vid. Recueil de Diuerſes pieces de Philoſophie T. I. p. 20. ſeq. et quae nuper ea de re diſputata ſunt inter Voltairium et Kahlium VV. CC.

g) Dict. T. III. art. Leucippe not. G.

* *

LIBER TERTIVS.

DE PHILOSOPHIS, NOVAM PHILOSOPHANDI VIAM TENTANTIBVS.

CAPVT I.

DE SCEPTICIS RECENTIORIBVS.

§. I.

Ratio eorum qui a sectaria philosophia discesserunt.

Omnem fere philoſophantium orbem ſectaria philoſophia, et quidem, quod ad pleroſque attinet Peripatetica, occupatum fuiſſe poſt renatas literas, prolixa hactenus commentatione demonſtrauimus. Prodit id quidem vel paupertatem quandam ingeniorum, ſibi nihil, veteribus omnia, tribuentium, vel ignauum animi conſilium, nihil noui audendi, et in veteribus conſeneſcendi, vel praeiudicia omni veritate ſuperiora, quibus creditum, adeo perfectam eſſe Graecorum ſapientiam, vt addi nil poſſit. Quae tamen momenta, cum reuera dedecus aliquod humano generi inferant, facile refelli et ineptae opiniones exui poſſunt cogitantibus, eadem et intellectus luce et animi libertate nos vti, qua veteris Graeciae philoſophi, et praecipue conditores ſectarum vſi ſunt, et eandem viam eo felicius laetiorique ſucceſſu tentare nos poſſe, quam illi tentarunt, quo luculentioribus exemplis deuia nobis, quae euitanda ſunt, innotuerunt. Quae cogitationes adeo rectae ſunt, vt impoſſibile fuerit, omnem philoſophantium nationem in philoſophia ſectaria haerere, ſed ad praeclara magis et pulchra adſpiranda ſe conuerterint excelſa nonnulla ingenia. Aſt cum laudabili inſtituto adiecto ſeruili iugo meliora quaerere viri docti coepiſſent, nonnulli quidem ad eclecticam philoſophiam delati ſunt, quos parte huius tomi altera enarrabimus: multi autem, vt nihil eſt ab omni parte in humana vita beatum, in deuia abripi ſe paſſi ſunt, et vel veterum Academicorum et Pyrrhoniorum inſtituta probantes, omnem humano intellectui veri cognitionem, ſaltem certam et ad ipſa veritatis limina ducentem ſcientiam denegarunt: vel cum rationis a Deo humano intellectui inditae lumini diffiderent, et incertum ex eo ſibi in inquirenda veritate auxilium promitterent, abiecta iſta regula, immo poſthabita quoque ſcripturae S. interpretatione rationali, diuinum aliquod lumen mentibus illabens commenti ſunt, quod vbi ſe hominum animis inſinuaſſet, recluderet rerum diuinarum humanarumque myſteria, et concatenatae elementorum rerumque omnium ſeriei arcana panderet, hacque ratione theoſophiam quandam ſuppeditaret, artis chemicae beneficio

ad

ad miraculoſos effectus transferendam. Fuere nonnulli, qui cum eclecticam philoſophiam laudatam inueniſſent, audiuiſſentque, nullam eſſe ſectam, quae non aliquid viderit ex vero, eam cum ſyncretiſmo, et inepta ſententiarum dogmatumque toto coelo diuerſorum conciliatione confundentes, impurum philoſophiae genus, doctrinis heterogeneis maleque conſarcinatis plenum excogitarunt. Immo inuenti ſunt, qui omnem omnino philoſophiam reiicerent. De quibus iam in ſequentibus paulo plenius tractandum eſt.

§. II. Mirabitur forte quiſpiam, qui factum ſit, vt, cum ſectariae philoſophiae abſurditas ingeniis nonnullis excitatis acutisque ſe prodiderit, non auſa ſint eclectice philoſophari, ſuoque lumine ita vti, vt his demum, quae recta veraque detexiſſent, ea adiicerent, quae veritati affinia apud alios inueniſſent. Verum ad ingeniorum ipſorum conditionem, ad propenſiones animi, ad temperamenti rationem, ad educationis praeiudicia, aliasque cauſſas ſimiles reſpicientes, mirari hanc ἀβλεψίαν humani animi deſinent *. Ita enim plerumque via inſtituitur, vt his ducibus placet. Prima tamen eius mali cauſſa fuit, aut nimia erga vires intellectus homini connatas diffidentia, aut nimia ſui fiducia. His enim extremis comprehendi putamus, quicquid ea in re recentiori aetate in deuia abreptum eſt. Et nimiam quidem ſui fiduciam, ambitionis matrem, quam omnium difficillime homines exuunt, incertitudinis illius, quam recentiores Sceptici excolunt, verum fontem fuiſſe, nemo negauerit, qui cogitauerit, hos homines, qui Pyrrhoniſmum noſtra aetate incruſtant, tanta de ſui ingenii acie, eruditione, et viribus opinione occupatos eſſe, vt credant, nihil ad eas obiectiones, quas foecunda ſuggerit imaginatio, auget inſanum contradicendi ſtudium, poſſe reponi, ſibi vero egregie placeant, quod certiſſimis omnis humanae eruditionis decretis innumeras obiectiones queant reponere. Alii non minus ſuperbia inflati, cum communem humani ingenii ſortem faſtidientes, maiora et excelſiora appellerent, ad extraordinaria, diuina, theoſophica delapſi ſunt, et obſcuras difficilesque nugas veritatibus ſimplicibus praetulerunt. Sed et nimia erga ſe ipſum diffidentia horum deuiorum cauſſa eſſe potuit. Cum enim nonnulli, animi ſui paupertate deterriti veritatem inuenire, leuare difficultates expedire ſe perplexis, et eruere ſapientiam ſe poſſe deſperarent, rationem, cuius parcum vſum habebant, accuſantes, ſupernaturale, diuinum, extraordinarium principium excogitarunt, et ignotam viris ſanctis, diuino Numine afflatis theoſophiam commenti ſunt. Alii, ignauiae ſeducti perſuaſione cum imaginationis viuae et foecundae, at iudicii vi non in ordinem redactae beneficio ad excogitandas obiectiones quam plurimas eſſent apti et procliues, nulli autem argumento diu inhaererent, nexumque veritatum operoſa

Cauſſae, cur abiecto ſectario ſtudio eclectica philoſophia non triumphauerit.

*) Conf. quae acute monet Cel. MOSHEMIVS Ethic. Chriſt. T. I. c. 1. §. 23. p. 407 ſeq.

operosa meditatione perspicere refugerent, commodum sibi esse rati sunt, si Scepticismi patrocinio ingratum laborem euitarent. Immo et atra bile referti cum feruerent imaginationis extra orbitam decurrentis, ardore, et nescio quae profunda mysteria sibi fingerent, diuinam huiusmodi sapientiam, paucis nosse datam somniarunt. Tacemus similes caussas alias, facile ab illis detegendas, qui ad interiores humanae mentis recessus accurate attendere solent. Haec vero tangere, ad haec respicere hoc loco eo magis opus est, qua magis ad emendandum animum, euitandos errores, et interponendum sanum de his conatibus iudicium sine his nemo facile peruenerit.

Scepticismi varia conditio.

§. III. Infelicem fuisse fructum huius mali ex intemperie animorum vel nimis sibi tribuentium, vel minus quam poterant et decebat, exorti, Scepticismum, norunt, qui res literarias recentioris temporis cum cura contemplati sunt, et annales eruditos attente euoluerunt. Qualis vero ille Pyrrhonismus fuerit, quas caussas habuerit, quibus mediis ad maturitatem quandam peruenerit, quo artificio se animis supra vulgi conditionem sapere sibi visis insinuauerit, et quo pacto mox omnem humanae cognitionem euerterit, mox reuelationi insidias struere tentauerit, interdum etiam vel rationis vel naturae, vel morum disciplinam in incertitudinem adduxerit; quibus vel pietatis et modestiae, vel subtilitatis metaphysicae coloribus se pinxerit, quem finem scopumque saepe diuersum mireque artibus humani ingenii callidis et dolosis attemperatum respicere iussus sit, hoc loco exponere, esset extra oleas vagari, et a recto, quem hactenus tenuimus, cursu deflectere. Dabunt his plura, qui haec plena nosse cupiunt, vt omnino a veritate cupidis rite explorari cognoscique debent illi, qui de Scepticismo philosophico, theologico, logico, physico, morali dissertationes conscripserunt, labemque humanae mentis istam accurate delinearunt, quorum syllabum exhibet B. Io. ALB. FABRICII [a], diligentia: inter quos post PETRVM DE VILLEMANDY [b] et MARINVM MERSENNVM [c], enituit celeberrimorum virorum Io. FRANC. BVDDEI [d] et Io. PETRI DE CROVSAZ [e] diligentia. Id tamen hoc loco monendum est, varii generis et conditionis fuisse Scepticos recentiores, nec omnes in vna classe esse collocandos. Nonnulli enim ipsam humani intellectus arcem, ratiocinandique principia modumque inuadentes, cum academia media et Pyrrhonis schola facere visi sunt, ideoque vtramque sectam suis commentariis valde commendarunt [f]. Id quod Vayerium, Foucherium, Huetium fecisse, ex dicendis constabit. Adiiciunt his

a) Syllab. Script. de V. R. C. c. 23. p. 486.

b) In Scepticismo debellato Lugd. Bat. 1697. 4. vid. Hist. des ouvrages des savans 1697. p. 240.

c) De Scepticismo.

d) Diss. de Scepticismo morali, Anal. Hist. phil. p. 205.

e) Logic. T. III. P. II. c. 4. p. m. 999. Examen du traité de la liberté de penser, et imprimis examen du Pyrrhonisme ancienne et moderne, vid. Bibl. Germanique T. XXVII. p. 14 seqq.

f) Idem institutum tenuit anonymus, qui SEXTI EMPIRICI Hypotyposes Gallice vertit, et Scepticismum in praefatione commendauit. Vid. Hist. lit. d'Europe 1726. Iuil. art. 5. Act. erud. 1726. Dec. art. 6.

his nonnulli [g] ex Scholasticis recentioribus Rodericum Arriagam et Ioannem Lalemandetum; nec diffitendum est, totam Scholasticorum scholam recentiorem ambiguis disputationibus Pyrrhonismo frigidam suffudisse. Alii in naturali disciplina de cohibendo assensu et retinenda definitione philosophandum esse statuerunt, cum viderent, multa in ea esse adyta, nobis hactenus non reclusa, multa disputare viros doctos ex incertis et precariis hypothesibus assumtis, pleraque ad fallaces φαινομένων, quae passim obseruarunt viri docti, explicationes, redire, et tot inter se opinionibus digladiari mysteriorum naturalium interpretes, vt manifestum sit, incerta eos sede in hac disciplina vagari. Quae licet nonnulli viri eruditi et modesti moderatis tantum sobriisque limitibus includerent, conclusione ex his deducta, de ignotis non temere statuendum, hypothetica non pro certis et indubitatis veritatibus amplectenda, et ex cognitis ad ignotorum detectionem progrediendum esse, quo scopo *scepsin scientificam aduersus dogmaticorum vanitates* [h] adhibuit IOSEPHVS GLANVIL; alii tamen, cum in systematibus physiologicis philosophorum nihil certi cernerent, ad contemnendam omnem doctrinam naturalem, ea σκέψει abusi sunt, cuius generis exemplum qui desiderat, illi Berigardi historia supra enarrata consulenda est: quem hunc in modum ad Scepticismum physicum inclinasse, eo loco demonstrauimus. Addit his Petrum Gassendum et sectatores P. DE VILLEMANDY [i] et P. BAYLE [k], vt supra dictum exigua verisimilitudine, et Sebastianum Bassonem IO. FR. BVDDEVS [l], quem tamen facile ab hac culpa liberamus, licet innumeras veteribus, et imprimis Aristoteli difficultates obiecerit, eo quod lubens concesserit, et non sine doctrinae demonstratione manifestum fecerit [m], „priscorum sententias, quae in „scholis exsibilantur non modo nulla ferre incommoda, sed sane intelle„ctas ducem habere experientiam rationibus stipatam inuictis, quaeque „vel ab inuitis consensum extorqueant, ex quo omnia clara, facilia, na„turae consentanea peti queant, vt veritati liceat suffragari". Haec enim in Scepticismi naturalis fautorem non cadunt. Sed Cartesio quoque atque sequacibus et imprimis Mallebranchio Scepticismum hunc obiectum esse, suo loco dicemus, et quo iure quaue iniuria id factum sit, explorabimus. Neque morum doctrina ab hac labe immunis mansit, repertique sunt, qui actionum humanarum normam vel fluxam ponerent, et variabilem assererent, vel soli reuelationi scientiam et sapientiam in argumento morali vindicarent. Quo nomine Michaëli Montano in hunc modum passim in *Tentaminibus moralibus* [n] disputanti Scepticismum obiecerunt magni viri, AVCTOR *Artis cogitandi* [o], AEG. MENAGIVS [p] et PETR. BAYLE [q], et discipulus eius Charondas eiusdem culpae accusatus est, vt,

 supra

g) VILLEMANDY l. c. c. 4. p. 32. BVDDEVS loc. cit. §. 4. p. 212. BAYLE Dict. T. I. art. Arriaga p. 322.

h) Londin. 1665. 4. conf. MORHOF. Polyhist. T. II. p. 31.

i) l. c. c. 4. p. 29.

k) T. I ep. p. m. 5.

l) loc. cit.

m) Praefat. phil. nat. adu. Aristotelem.

n) Vid. L. II. c. 12.

o) P. III. c. 20. p. 412.

p) Ad Laërt. L. IX. f. 68.

q) loc. cit.

ſupra monuimus. Neque tamen formidoloſior Scepticorum claſſis eſt, et philoſophorum nomine indignior illa, quae incertitudine ad debellandam veritatem reuelatam et incruſtandas profanas opiniones immo viam quoque impietati parandam vtitur. Quibus humani generis carcinomatibus vtinam hodienum non abundaret ciuitas Chriſtiana et literata! vtinam non tot diſſoluti ingenii et vagantis licentiae homines inuenirentur, qui vbi omnia corraſerunt, quibus fundamenta Chriſtianae rei euertere ſe poſſe ſibi perſuadent, innumeras obiectiones diuinis veritatibus ſtruunt, impudentique ore oggannniunt, ſupra vulgus ſe ſapere, ratione vti fortiori, iudicioque pollere ſe acutiori ſomniant, licet nec ſibi nec rationis ipſius regulis conſtent. Qua ratione, Scepticiſmo vſum fuiſſe praeter Ioannem Tolandum, et Antonium Collinum, inficeti et audacis animi et mediocris doctrinae viros [r], Antonium Ashley Cooper comitem Shaftsburium, praeclara ingenii elegantia et dicendi iucunditate gratum at periculoſum ſcriptorem [s], vel vna, quam *de Enthuſiaſmo* ſcripſit epiſtola ſatis superque prodit, et quod his ſe potiſſimum armis contra religionem muniuerit, comprobat, egregie hoc nomine reprehenſus a magno LEIBNIZIO [t]. Tacemus alios multos, noſtro, quae infelicitas huius aeui eſt, tempore, prodeuntes [u], quibus nihil carius Scepticiſmo eſt, ad euertendas veritates illas, quae diuino numine dictante repagula ponunt licentiae opinionum et morum, quos enumerare omnes, loci huius non eſt, conſulendus autem IO. ALB. FABRICIVS [x], qui eos quoque nominat, qui huic veneno parauerunt antidotum. Praeterimus nonnullos alios, meliori intentione, quam conſilio inſtructos, qui vt reuelationis vocem audiendam eſſe demonſtrarent, in rationis imbecillitatem ſupra modum declamarunt, vel, vt eccleſiae teſtimonium ſine examine admittatur, omnem rationis certitudinem eripiendam nobis eſſe cenſuerunt. De quibus tamen diuerſis Scepticiſmi viis, et varia, quae inde oritur, facie cum in fine capitis huius adhuc agendum ſit, plura hoc loco non cumulamus. Ex his vero, niſi nos omnia fallunt, clariſſimum eſſe putamus, prolixum admodum campum Scepticiſmum recentiori aetate inualeſcentem occupare, et tantopere connecti cum reliquarum diſciplinarum hiſtoria, vt ſine ea enarrari nequeat. Quod cum limitum nobis poſitorum anguſtia refugiat, illis relinquendum eſt, qui ex inſtituto Pyrrhoniſmi recentioris hiſtoriam condere in animo habent. Nobis, qui vniuerſalem philoſophiae hiſtoriam et generales annales ſcribimus ſufficit, eos viros doctos enarrauiſſe, qui pro Scepticiſmo publice verba fecerunt, eumque velut tutiſſimam viam commendauerunt. Quo nomine celeberrimi in orbe philoſophico ſunt

r) Conf. CROVSAZ Examen du traité de la liberté de penſer p. 426. conf. quos laudat FABRICIVS in Syllabo ſcript. de V. R. C. c. 23. p. 488.

s) Conf. MOSHEIMIVS Hiſt. Chriſt. recent. p. 377.

t) Vid. Pieces diuerſes ſur la philoſophie par MAIZEAVX T. II. p. 245. Conf. FABRICIVS l. c. c. 6. p. 284.

u) Tales ſunt Auctor Cogitationum liberiorum de religione et eccleſia, Auctor tr. de eo quod eſſentiale eſt in religione, Auctor Principum Malabaricarum ſimileſque nugatores.

x) loc. cit.

ſunt Franciſci Sanchez, Hieronymi Hirnhaym, Franciſci Mottaei Vayerii, Petri Danielis Huetii et Petri Baylii nomina. Reliquos enim, qui in diuino et humano argumento Pyrrhoniſmo fauerunt, eiusque telis vſi ſunt, vt dignoſcamus, obſeruationes nonnullae generales in fine capitis adiiciendae ſatis materiae ſuppeditabunt.

§. IV. FRANCISCVM SANCHEZ, cuius vitam eius diſcipulus RAYMVNDVS DELASSVS concinnauit [y], a quo ſua hauſerunt NIC. ANTONIVS [z] et PETRVS BAYLE [a], Bracara, haud ignobilis prouinciae Interamnenſis apud Luſitanos vrbs edidit. Natus eſt, parentibus, vt ferunt [b] Iudaicis, patre medico haud obſcurae famae anno MDLXII. Puer ad Burdegalenſes translatus eſt, vt literarum et diſciplinarum ſemina a praeceptoribus doctis fidisque conciperet. Inde in Italiam miſſus, celebriores eius regionis ſcholas adiit, et imprimis in Vrbe commoratus, quicquid augendis animi diuitiis aptum cognouerat, in mentis horrea congeſſit, et philoſophiam atque artem ſalutarem indefeſſo ſtudio ex viuentium ore et mortuorum praeceptis feliciter hauſit. In Galliam reuerſus Montispeſſulani diligentiae ſtudiorumque praemium, collatis ſummis in medica arte honoribus anno MDLXXXVI accepit. Bellorum tumultibus autem, quae tum omnia replebant, impeditus, vt ſtudiorum impedimenta euitaret, ad Toloſanos abiit. Quo in loco tantopere eius eruditio valuit, vt publico docendi muneri praeficeretur. Quod cum iudicio et lectionis copia inſtructus valde ornaret, philoſophiam annos viginti quinque, artem ſalutarem octodecim annos magna cum laude docuit, denatus anno MDCXXXII, aetatis ſeptuageſimo. Admodum commendauit Sanchezium medica eruditio, quam compluribus demonſtrauit libris lucernam olentibus, quorum indicem habet ABR. MERCKLINVS [c]. Eos vno faſce comprehenſos poſt auctoris vltima fata ediderunt Toloſani anno MDCXXXVI, additis nonnullis eius lucubrationibus philoſophicis [d], ex quibus patet, Peripateticam eum ſemitam in lectionibus philoſophicis more aetatis ſuae, quae hanc publicis philoſophiae profeſſoribus legem imperabat, calcaſſe. Quantus autem vir fuerit in mathematicis ſcientiis, in controuerſia, quam cum Chriſtophoro Clauio, inter primos artium iſtarum profeſſores eo tempore excellenti aluit, demonſtrauit. Ita enim obiectionibus virum acutiſſimum preſſit, vt, quod apte regereret, non haberet [e]. Quamuis autem ad docendam philoſophiam Ariſtotelicam eſſet conductus, eamque in Italia a praeſtantiſſimis philoſophis didiciſſet, non potuit tamen viro acuto et ſupra vulgi praeiudicia ſapienti placere philoſophiae genus ineptis notionibus et incerta doctrina animum replens, et in veritate indaganda moleſtum

Franciſcus Sanchez.

y) Praefixa eſt eius operibus.
z) Bibl. Hiſp. nou. T. I. p. 262 ſeqq.
a) Dict. T. IV. art. Sanchez p. 133.
b) Patiniana p. 72. 73.
c) In Lindenio renouato p. 297.
d) De Longitudine et breuitate vitae, Comm. in Ariſtotelis libr. phyſiognomon. et de Diuinatione per ſomnum: adiectus in fine liber, Quod nihil ſcitur.
e) BAYLE l. c.

lestum magis, quam proficuum. Ast cum prima vice in philosophia vires tentaret, et ad scribendum se accingeret, quod anno MDLXXXI factum esse auctor est cel. Stollius [f], valde potentes in Gallia erant Aristotelici, et recenti victoria qua de Petro Ramo potiti erant supra modum feroces, regiis quoque edictis cautum erat, ne quis contra Stagiritam publice insurgere auderet. Tristi itaque fato Rami, quem misere interemtum tum dolebant amici, monitus, cautius agere constituit, et ne hanc pupillam suo malo tetigisse videretur, crabronesque Peripateticos, valde tum furentes irritaret, ipsi dogmaticae philosophiae tela intentare sua, omnemque, quae asserendo scientias tradit, disciplinam oppugnare constituit, improbans ea a dogmaticis in philosophia supponi et pro certis indubitatisque principiis haberi, quorum incerta fides esset, et quam maxime dubia veritas. Et hanc quidem disceptationis arenam ingressus est, edito libro: *De multum nobili et prima vniuersali scientia, quod nihil scitur*, qui post primam Lugdunensem editionem aliquoties [g] recusus est, addita quoque anno MDCLXV Danielis Hartnaccii refutatione, hoc titulo: *Sanchez aliquid sciens, additae sunt textui notae refutatoriae et praemissa est historia breuiuscula Scepticismi veteris et recentis*, quae tamen tractatio ieiuna est, et longe infra Sanchezii eruditionem et acumen iudicii. Quamquam autem ex circumstantiis allatis satis manifestum esse putamus, petiisse illis telis Sanchezium iugulum philosophiae Aristotelico-Scholasticae, quae nulla fere ratione fortius euerti potest, quam negando vel in dubium vocando ea principia, quae repugnante rerum natura sola mentis excogitauit subtilitas, et sine claritate, sine certitudine in scientias intrusit philosophantium audacia, fatendum tamen, ipsam sciendi certitudinem, et quae illa nititur scientiarum constitutionem vulnus ex hoc conflictu accepisse, licet alte illud non penetrauerit. Caussam ideo scientiarum agere contra Sanchezii insultus nonnullis visum [h], ipse inter primae notae Pyrrhonios a P. Baylio [i] relatus est. Ceterum non confundendus est cum Francisco Sanchezio, vel quo nomine Latino innotuit, Sanctio, Brocensi, in Salmanticensi academia primario rhetorices et Graecae linguae doctore, quem artis criticae peritia et imprimis praeclarum de grammatica arte opus quod *Mineruam* inscripsit, fecit celeberrimum. Quem ὡς ἐν παρέδῳ hoc loco nominamus, eo quod inter scriptores quoque philosophicos haud ignobilis ei locus debetur. Scripsit enim *Organum dialecticum*, librumque *de Porphyrii aliorumque erroribus in dialectica*, et Epicteti quoque *Enchiridium* Hispanico sermone legendum dedit. De quibus eius laboribus videsis Nic. Antonium [k].

§. V. Alio

f) Hist. lit. P. II. c. I. §. 85. p. 398. hoc vero anno liber ille Lugduni apud Gryphium primum prodiit.

g) Francof. 1618. adiecto Matth. Simonii tr. de Literis pereuntibus, Roterod. 1649. 12.

h) Praeter Hartnaccium contra Sanchezium disputauit Io. Vlricus Wildius Diss. quod aliquid sciatur Lips. 1664.

i) loc. cit.

k) loc. cit.

§. V. Alio fine Scepticismum commendauit HIERONYMVS HIRNHAYM, canonicus ordinis Praemonstratensis ecclesiae B. V. Pragae in monte Sihon, vulgo Strahow, abbas, per Bohemiam, Austriam, Morauiam et Silesiam visitator, ac vicarius generalis, SS. theologiae doctor, qui vixit superioris seculi anno septuagesimo quarto et sequentibus. Vir doctus et disertus, et ab iis disciplinis non imparatus, quibus elegantia ingenii acquiri solet. Edidit is librum non vbiuis occurrentem, ob quem meruit inter recentiores Scepticismi patronos referri. Eius en titulum: *De Typho generis humani, siue scientiarum humanarum inani ac ventoso tumore, difficultate, labilitate, falsitate, iactantia, praesumtione, incommodis et periculis tractatus breuis, in quo etiam vera sapientia a falsa discernitur, et simplicitas mundo contemta extollitur: Idiotis in solatium, doctis in cautelam conscriptus*[1], in quo libro nihil quidem minus sibi cordi esse auctor profitetur, quam scientias deprimere, sed id potissimum sibi agendum constituit, vt a vano earum tumore animos praemuniat, easque scientias persequatur, *de quibus inanis stultusque mundus insolentissime gloriatur, tumidam illam pseudo-philosophiam, qua inflati hodie multi fastuose super alios extolluntur, magnum se arbitrantes praestare obsequium ecclesiae, magnum Deo, deridentes simplicitatem iusti, tanquam illi soli essent homines, et cum ipsis moritura sapientia.* Ex quibus auctoris verbis satis apparet, quod etiam in sequentibus non celat, ad commendandam vitam asceticam, et sapientiam eam, quam Norbertus suis iniunxit, eum potissimum respexisse, eumque in finem humiliare quasi, et ostensa vanitate et incertitudine scientiarum profanarum, deprimere eruditionem humanam diuinae sapientiae inimicam voluisse. Nec negandum, multa auctorem acute monuisse, et humani animi inania haud raro studia prudenter sugillasse, attulisse quoque non pauca, quibus pietas et diuinioris sapientiae cupido accendi potest. Verum vt in delicato eiusmodi argumento difficile est, medium recte tenere, ita factum quoque, vt dum vanitatem animi per scientias humanas ad ambitionem inanem grassantis, et ex doctrinae pulchritudine spiritus sibi sumentis vult corrigere, quae hominum vitia sunt, ipsis scientiis imputaret, et quo ad euertendam humanae mentis arrogantiam ex disciplinarum gloria acquisitam, validis vteretur machinis, eas rationes adhiberet, quibus Scepticismus commendatur, viresque solet acquirere. Quod vt paulo plenius cognoscatur, et pius hic Scepticismus, (quo singulari charactere Hirnhaymianus philosophandi modus ab aliis Pyrrhonismi sectatoribus distinguitur) in aperta ponatur luce, intelligatque Lector, etiam pietatis studio interdum decipi homines, si rationem eiurent, vt ad peruersa et falsa delabantur, paulo distinctius auctoris non omnibus noti cogitationes explanabimus. Valde vero mox in limine timet auctor, ne ob argumenti vicinitatem in Agrippae vanitatem scientiarum exagitantis consortio videatur

Hieronymus Hirnhaym.

1) Pragae 1676 4.

atur haesisse, quare coniectis in eum, quotquot vetus magiae fabula suppeditabat et Iouius commodabat, conuitiis, operose hanc a se amoliri suspicionem satagit. Qua in re licet facile concedamus monacho, alio longe fine, quam Agrippam, eum scripsisse, prodit tamen libri lectio, non inutilem illi praestitisse Agrippam operam, nec ab iis telis abstinuisse Praemonstratensem abbatem, quae in pharetra sua Agrippa reposuit. Ipsum argumentum excussurus postquam nimium sciendi desiderium mortalium delineauit, temporalia scientiarum nocumenta et fluxam earundem conditionem demonstranda sibi sumit, docens, nimiam scientiarum affectationem studiumque corpus affligere, creare molestias, excitare morbos, conciliare atram bilem et corporis affectum subtristem, impedire coniugii foecunditatem, conflare inuidiam, adeoque suspectam esse debere mortalibus. Verum autem demonstrationis suae fundamentum positurus m), scientiam non dari, cum academicis negat, Pythagora, Anaxagora, Socrate, Democrito in partes vocatis. In quo campo tam aperte Pyrrhoniis velificatur, vt non erubescat scribere: „Si de rigorosa illa scientia sit „sermo, ad quam metaphysica certitudo et euidentia a philosophis requiri„tur, seu talis, quae neque diuinitus falli possit, facile induisse, vt talem „cum Socrate et Academicis omnino neget". Rationem inde desumit, quod certitudo intellectus a fallibilibus et incertis sensuum experimentis dependeat, cum nihil sit in intellectu, quod non fuerit in sensu prius. Quae tam certa visa est incertitudinis demonstratio monacho, vt scientiae assertores somniantibus esse similes iudicet, qui dum dormientes se certa videre credunt, expergefacti se ludificatos esse sentiunt. Fatetur quoque „induci se non posse, vt credat, vllum etiam ex certissimis philosopho„rum axiomatibus, ea certitudine qua ipsi, credat esse infallibile": quod inde probat, „quia in creatione falsificatum est illud axioma: Ex nihilo „nihil fit, et in mysterio eucharistiae illud: Accidens non potest vllo mo„do esse sine subiecto, vel illud in mysterio trinitatis: Non posse „eadem tria esse vni tertio, nec tamen eadem inter se". Immo, quod mireris, et inde viri scopum et ingenium noscas, non diffitetur, „se illud principium principiorum: implicat idem simul esse et non esse, „et, omne est, aut non est, omne totum est maius sua parte, et alia hu„iusmodi, etsi non credat falsificari posse, eam tamen se illis fidem nun„quam tribuere suo iudicio fretum, vt etiam diuinitus infallibiles esse „pro certo contendat, et infinitam Dei potentiam velit humano captu cir„cumscribere". Vnde et in sequentibus sensuum testimonium in percipienda reuelationis diuinae veritate eiusque criteriis occasionale tantum esse dicit, cunctaque ad gratiae habitum supernaturalem et auxilium diuinum reuocat. Quae an dici possint a Sceptico magis πυῤῥωνικῶς et an aliquid magis faciat ad euertendum omnem rationis vsum, Lectori expendendum relinquimus; quamuis eandem fabulam, licet prudentius, luserint alii quoque

m) cap. 3. pag. 20.

quoque ex Romana ecclesia viri docti. Quos tamen, imprudentia dicam an impudentia vincit auctor, dum, quod ne Pyrrhoni quidem vel Arcesilao in mentem venit, sensuum criteria eludit, contendens, „Apostolos, qui Christum viderunt, et cum eo comederunt, „vocemque eius audiuerunt, fuisse de his certos non certitudine physi„ca sensus, quae absolute falli possit, quam certitudine fidei". Quod ex ipsis Scepticorum decretis inficetum est et insipidum, omnemque humanae naturae sensum eiicere aptum. Vidit auctor, vt palpari enormes errores possunt, ita omnem cognitionem eiusque criteria perire. Vt itaque hoc se labyrintho extricet, ad diuinum criterium confugit, idque esse lumen, statuit, humanae menti insitum, immo congenitum, siue concreatum, ad veritates cognoscendas et diiudicandas; quod lumen, vt a ratione diuersum esse statuit, ita a Deo nobis infusum magis vel minus hominem illuminare, ait, prout magis vel minus se ad illud intuendum conuertit, quantoque magis vel minus purum adhibet mentis oculum: qua ratione dum ad gratiae operationem et illuminationem omne veri cognoscendi principium restringit, omnem veri regulam, quatenus intellectui naturaliter inest, eludit. Et tamen adeo incertitudini intellectus humani etiam per gratiam infusam illuminati fauet, vt afferat, etiam hoc pacto scire nos non posse euidenter, quando in iudiciis nostris huic infuso lumini, et quando naturali potentiae innitamur, sic vt non habeat homo, cur ex hoc etiam capite suam hic et nunc iactare vnquam possit scientiam. Quae annon omni Scepticismo impudentiora et imprudentiora sint, ipse cautus rerumque intelligens lector dispiciet. Neque obiectionem vulgatissimam, id tamen sciri, quod scientia non detur, aliter reprimit, quam vt Scepticos secutus dicat, videri id modo probabilissimum, et ita affirmari posse, vt falsum tamen subesse timeatur, quamdiu rationi humanae iudicium insistit. Criterium veritatis autem, quod recte illi opponi videbat, ita eludit, vt ad Pythagoreum αὐτὸς ἔφα confugiendo, illud sibi firmiter certoque credendum esse statuat, quod ecclesia proponit, certius longe sibi futurum, quam si ex quibuscunque Dialecticorum praemissis deduceretur. Ex quibus quasi praeclare labore defunctus concludit [n], scientiam nullam in eo sensu, quo a philosophis quaeritur, dabilem aut humano studio comparabilem esse. Verum recte ingeminamus heic illud Horatii:

Quid dignum praestet tanto promissor hiatu?
Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Qui enim scientiarum difficultatem et falsitatem magnis bullis proiectis se demonstraturum pollicetur, gaudens sibi hostem non deesse, quem telorum suorum acie configat, is declamatorio dicendi genere, corrasis sententiolis obtorto collo in partes raptis, perpetuoque circulo, quem vocant,

n) cap. 4. p. 50.

cant, et elenchi ignoratione, miſcet quadrata rotundis, et cum ſpectris ac lemuribus pugnat, rationesque affert nullas, ſollicite ſibi cauens, ne accurate ratiocinando aliquam intellectus recte adhibendi ſcientiam dari ſuo exemplo comprobet. Quae vero ſpeciem philoſophiae ex auctoris mente habere debent, cuncta ex Scholaſtica philoſophia deſumta ſunt, qua ratione ſteriles metaphyſicae Scholaſticae nugas et regulas veritatum maxime formalibus, vti vocant, principiis, neſcio ineptius an inſulſius opponit, et ex problematibus phyſicorum Scholaſticorum quibus magnis rixis de magnetiſmo, de ſympathia et antipathia aliisque occultis naturae operationibus diuerſa et fluctuante opinione diſputant, ipſam ſciendi certitudinem euertere ingenti niſu ſatagit. Qua occaſione, vt ſorduerunt monacho pietatem cum ſcientiarum interitu promouere cupienti diſciplinae naturales, ideas et archaeum Helmontii atque Marci, quae principia eo tempore in ſchola Pragenſi magnam exiſtimationem nacta erant, hancque concitaſſe bilem auctori videntur, iugulat, ſyſtema atomiſticum explodit, et quam grauia inde animae damna oriantur, more declamatorum ſuggerit, ratus *millies ſalubrius eſſe homini in ſola deuotione et oratione commorari, et, ne a quo ſtudio impediatur, literas velut peſtes fugere* [o]. Et heic ampliſſimum campum inuenit Praemonſtratenſis praeſul vitia eruditorum inſectandi, et prolixum eorum naeuorum indicem contexendi, quibus contaminatae ſunt a multis literae et ſcientiae. Probat enim, excuſare plerumque doctos peccata, licet in ipſis grauiora et ceteris deteſtabiliora; exoriri ſteriles euangelii praedicationes, ſaluberrima ſuggerentium, nihil eorum praeſtantium, et mortuam quandam, id eſt, ſine fructu et effectu ſe efferentem eruditionem iactantium, quae dum alia ſcire putat omnia, ſe ſuamque ignorat miſeriam et infelicitatem. Vanum quoque libros conſcribendi ſtudium ſugillat, doctorum indocilitatem ac pertinaciam liberatorum exagitat, contentioſas et cauillatorias diſputationes depingit, vanam in ſcrutandis rebus altis curioſitatem deplorat, et quo pacto, humilitas iſtis naeuis proſcribatur, foueatur exitialis multorum et funeſta infelicitas, fides autem Deo diſplicitura ſine merito euadat, graphice delineat. Quae omnia, haud ingrata lectionis copia et dicendi genere non inficeto allata ſi ad emendandos animos, ad pellendos pſeudo-eruditorum morbos, ad reſtituendum ſcientiis honorem verum, et ad limites ponendos inani mentis humanae iactationi attuliſſet, non haberemus magnopere, quod in auctore reprehenderemus. Verum dum docentium et diſcentium vitia, et pſeudo-eruditionis infauſtos et bonis quibuscunque deteſtabiles fructus ipſi eruditioni imputat, dum, quae voluntatis male affectae fructus ſunt, ipſis artibus et diſciplinis adſcribit, aperte prodit, aut ſtupenda ignoratione ea, de quibus ſibi diſputandum eſſe cenſuerit, ipſum latuiſſe, aut maligna mente et iniuſta ratiocinatione inſontes literas maleuolis calumniis oneraſſe. Praeuidit Auctor, fore plurimos, qui ſtupidae ſimplicitatis aduocatum eum agere velle, ſuſpicentur. Quam maculam viro docto, qui

o) p. 197.

qui omnia passim ad argumentum suum ornandum corraserat, quae literae suppeditabant, indignam vt a se depelleret, scientiae laudem et necessitatem per partes eundo operose demonstrare, sugillare et acute configere ineptam ignorantiam, constituit [p], tacite indignatus ordini suo, quod primordiorum suorum consuetudinem diuersas scientiarum facultates profitendi non retinuisset [q]. Verum caue secularem intelligas scientiam, hanc enim seruo Dei noxiam esse et prohibitam denuo repetit, sed hanc vnum esse scripturae studium, collectis veterum ascetarum effatis contendit, his seruatis et studiose consultis paginis, facile carere nos posse omnibus libris et a gentilibus et a secularibus viris scriptis putat. Quod vt demonstret indolem sapientiae verae, qualis Christi discipulis Spiritus Sancti collustratione confertur, quaeque animum vere emendat, et ad diuinos vultus reuocat, multis depingit, et omnem in commendanda pietate et virtute Christiana laborem consumit. Qua ratione vtilissima multa et ad excitandum pietatis sensum apprime facientia auctorem attulisse, minime negamus, quae vero et scopae dissolutae sunt, et ad exterminandas scientias nihil valent, et id modo probant, sanandum esse diuini spiritus operatione animum ab ambitione et vanitate, quibus vel per falsam eruditionis speciem iactatur, vel veris et commendandis scientiis abutitur. Quae vt recta sunt et a bono quolibet vtroque pollice probanda, ita ad Scepticismum incrustandum, et ad inferendum non literis modo honestioribus, sed et ipsi ratiocinandi facultati homini a patre luminum concessae inepte prorsus tranferuntur, apta quoque sunt, ad subministranda profanis animis tela, quibus confoditur pietas et in contemtum atque sordidae ignorantiae suspicionem adducitur. Ex quibus parca manu datis, satis, nisi fallimur, constat, auctorem, cui plus pietatis, quam iudicii, plus lectionis quam accuratae meditationis inesse, adducta monstrant, Scepticismi patrocinio, sacris literis, pietati et imprimis ecclesiae auctoritati consulere voluisse. Quod quam peruerso et noxio modo fecerit, et veritates suo loco et genere optimas ad malum finem, ipsi forte non praeuisum, adhibuerit, ex dictis est manifestissimum.

Franciscus Mottaeus Vayerius.

§. VI. Elegantius Scepticismi caussam ornauit, eamque philosophantium ingeniis commendauit FRANCISCVS MOTTAEVS VAYERIVS, inter literatissimos suae aetatis viros apud Gallos numeratus, cuius res post P. PELLISSONIVM [r] tetigit P. BAYLE [s]. Is ad Cenomanenses origines retulit [t], a patre autem Felice Mottaeo Vayerio Lutetiae anno MDLXXXVI genitus est [u]. Qui cum praeclaras animi dotes in filio obseruauisset, nihil omisit eorum, quibus felici institutione ad elegantiam morum et eruditionis animi adolescentium formari solent.

 Mature

p) c. 30. p. 315.

q) p. 325. Hac confessione probatur querela CAS. OVDINI in Praef. comm. de S. E. supinam ignorantiam huic ordini obiicienti.

r) Histoire de l'academie Francoise p. m. 234.

s) Dict. T. IV. art. le Vayer, p. 408 seqq.

t) MARVILLE Melanges de literature T. II. p. 328. edit. recentissimae.

u) CROIX DV MAINE Bibl. de France p. 84.

Mature itaque humanitatis literis et veterum ſcriptorum deliciis innutritus, incrementa cepit ſpe omni laetiora. Quibus animi dotibus et eruditionis praeſidiis inſtructus cum firmato iudicio maſcula vis animi et acies quaedam inſolita accederet, bonis omnibus doctisque viris euaſit commendatiſſimus. Ita vero aulae quoque gratus factus eſt, vt non modo inter ſtatus conſiliarios legeretur, ſed et Andegauenſi duci, a rege fratre praeceptor praeficeretur, cuius inſtitutione ad egregia quaeuis regii ſanguinis adoleſcens effingi poſſet. Sed et ipſum regni haeredem inſtitutione ſua formauiſſe PELLISSONIVS teſtis eſt [x], quod munus grauiſſimum anno MDCLII ſuſcepit. Quo teſte ſi ſtandum eſt, falſus eſt NAVDAEVS [y], qui cum obſeruaſſet, magnam in aulae regis fuiſſe Vayerii exiſtimationem ob librum, quem *de Inſtitutione regia Delphini* conſcripſerat, et ea commendatione fuiſſe ad id munus delectum, addit, impediuiſſe conſilium reginam a viro coniugii nexibus implicato abhorrentem. Sed et hoc falſum eſſe inde intelligitur, quod nonnulli tradunt, reiectum eſſe Vayerium metu, ne prauae doctrinae veneno, quod in dialogis ſuis ſparſerat, tenerum regii principis animum corrumperet. Tanta autem literarum in eo viro fuit cognitio, et fama ex iis ingens, vt, qui ſupremum rerum Gallicarum clauum moderabantur, cardinalibus Richelio et Mazarino eſſet commendatiſſimus, et in oculis eum haberent inter eruditos, quotquot literis pretium ſtatuere nouerant. Coniugio tamen, non admodum laeto fuiſſe gauiſum Vayerium ex inuectiuis in foeminas, quas paſſim ſcriptis ſuis inſperſit, coniicit Baylius [z], incerto tamen niſi fallimur, argumento vſus. Certe filio, quem vnicum habebat, anno MDCLXIV orbatus [a], ita animo afflictum ſe ſenſit, vt doloris mitigandi cauſſa, ſenex licet ad ſecunda vota transiret [b]. Hunc filium, vitae eccleſiaſticae addictum, parentem ad Pyrrhonica placita effinxiſſe, facile nobis ex eleganti, quae illi inſcripta eſt ſatyra [c], BOILAVII perſuademus. Totus enim in eo eſt poëta ingenioſiſſimus, vt ſcientiam humano generi deneget, et inter ſtolidos connumeret omnes, ſtultitiae licet gradu et ridenda abſurditate diuerſos. Certe ita placere voluiſſe Vayerio poëtam, et a deamata illi ſecta occaſionem ſumſiſſe ſuae aetatis homines magno ſtrepitu eruditionem affectantes, nigro ſale defricandi eſt veriſimillimum. Ereptus eſt rebus mortalium Vayerius valde ſenex, cum LXXXVI aetatis annum attigiſſet, anno redemti humani generis MDCLXXII. Qualis autem quantusque inter eruditos illius aetatis fuerit, cum cenſurae atque iudicia eorum probant [d], tum ſcripta illius loquuntur. Sane valde commendat Vayerium ſententia, quam P. BAYLE [e] dixit, dignus in hac re iudicanda arbiter, cuius ſatis notum

x) Hiſt. de l'Acad. Franc. loc. c.
y) Maſcurat. p. 375.
z) loc. cit. not. H. quam obſeruationem ſine lectoris damno laudabilius omiſiſſet Baylius.
a) Ibid. not. G.
b) PATIN. T. II. Lettr. 326. p. 656. MARVILLE loc. cit.
c) Satyr. IV. p. m. 25.
d) Vid. BAILLET. Jugemens des Savans T. I. P. II. c. 9. et citati.
e) loc. cit. not. K.

notum eſt accuratum limatumque de meritis virorum doctorum in rem literariam iudicium. Is enim comparando Vayerium cum Plutarcho, cuius lectionis copiam et ingenii amoenitatem prope attigit, multum emolumenti, ait, redundare ex lectione ſcriptoris optimi. Multa enim cogitaſſe eum eleganter, multa accurate et ſolide definiuiſſe, aequisque inter ſe paſſibus in eius ſcriptis ambulare iudicandi aciem et eruditionis praeſtantiam, ita tamen, vt a lectione vaſta, ingenti laudatorum locorum veterum cumulo ſe prodente illa nonnihil deprimatur. Maxime vero felicem fuiſſe Vayerium pronuntiat, in aliorum meditationibus ad nouas cogitationes eleganter adhibendis. Cui Bayliano iudicio ſubſcribent, quotquot Vayerii labores literarios cum cura legerunt. Non ignoramus quidem Balzacii [f] et perſonati MARVILLII [g] cenſuras, quibus tot congeſta veterum loca, et coaceruata antiquitatis teſtimonia valde diſplicuerunt, et corraſor magis ſententiarum veterum, quam ſcriptor iuſtus et accuratus Vayerius viſus eſt: nec negamus, diſſonum eſſe id a moribus huius gentis hodiernis, ex qua ortus erat, et in qua viuebat; interdum etiam nimium genio hac in re ſuo illum indulſiſſe. Verum vt in eo veterum magis conſuetudinem, qua mire delectabatur, expreſſit, quam tantum abeſt vt reiiciant reprehendantque qui de rebus eruditionis antiquae ſobrie iudicant, vt potius in laude πολυμαθείαν iſtam veterum ponant, qua ratione Plutarchus omnium calculum meruit: ita iudicium ſimul adhibuit, nec ſola veterum loca repetiit, ſed et ſententiam dixit ſuam; illis gratus futurus, qui antiquorum ſcriptorum lectione gaudent, licet delicati et ignaui ſeculi mores iſta fugiant. Id nos meliori iure in viro vaſtae lectionis dolemus, ſuffocaſſe nonnunquam ingentem illum veteris doctrinae apparatum iudicandi vim et obſtitiſſe, quo minus foecundiſſimo, quod alebat, ingenio ſatis vti poſſet [h]. Ipſam autem ſcribendi rationem diſplicuiſſe elegantiarum Gallici ſermonis iudicibus, qui academiam laudatiſſimam conſtituunt [i], et quorum pars ipſe fuit Vayerius, in eam ſocietatem anno MDCXXXIX receptus [k] non mirabuntur, qui cogitant, antiquorum magis morem quam recentiorum eum ſibi imitandum propoſuiſſe. Ceterum adoleſcentiam eius a diſciplinae ſeueritate paulisper receſſiſſe, ex eius *Hexamero ruſtico* [l] colligas; viri autem atque ſenis ea fuit viuendi ſobrietas, ea morum probitas et conſtantia inter aulae luxum et voluptates, vt ſimilem non haberet. Toto enim animi habitu Stoicum philoſophum expreſſit, honores et diuitias contemnentem, et voluptatibus omnibus longe ſuperiorem, adeo vt non tantum eam ſolicite vitaret viuendi licentiam, qua ad luxum et proteruiam plerique, qui in aula viuunt, abutuntur, ſed et ab iis oblectamentis abhorreret, quibus honeſta recreatione refici ſolet animus. Totus muſeo addictus, et inter libros tantum non ſepultus, eam modo voluptatem ſectatus eſt, quam ex lectione optimorum ſcriptorum, et ex lucu-

f) Vid. Menagiana T. I. p. 328.
g) loc. cit.
h) Vid. Leibniziana p. 165.
i) Menagiana Tom. II. p. 250. MARVILLE, BAYLE ll. cc.
k) PELLISSON. l. c. p. 153.
l) p. 97. 98.

lucubrationibus cum cura et eruditione conficiendis viri docti capiunt. Fecit tamen ille veteris eruditionis amor et affectatio, vt mores eius a seculi istius, satis accurati et elegantiae iam tum supra modum studiosi consuetudine abhorrerent, et nonnihil ambitionis et austeritatis, quae paedagogis tribui solet, in eo notaretur; quo factum, vt imaginem eius PATINVS [m] et MARVILLIVS [n] depinxerint, illi, quam in orbe literario meruit famae non respondentem. Patinus enim vt eum noscamus Stoicum, nos animo fingere iubet hominem, laudis alienae admodum cupidum, et suae opinionis atque consuetudinis supra modum tenacem, impietatis autem Diagorae Melio et Protagorae obiectae plerisque reum visum. Nec abludit Maruillii narratio, qui licet non neget, inter optimos academiae quae patrii sermonis curam habet scriptores Vayerium ea aetate fuisse relatum, ait tamen, plerisque displicuisse mores viri phantasticos et Scepticum philosophum externo quoque habitu referentes. Ipso enim vultu et vestitu insolens quid et seculi consuetudini dissimile prae se tulisse, oculisque ad coelum elatis et in aedificiorum cacumina intentis ambulantem sibi magis visum esse astrologum vel chemicum, lapidi philosophorum quaerendo intentum, quam philosophum. Quae vbi legimus, succurrebat nobis imago Pyrrhonis simili fere modo per vicos ambulantis, qualem descripsit Antigonus Carystius: vnde suspicio nobis enata est, Vayerium, suae aetatis mores prae veteribus valde contemnentem studiose eiusmodi personam effinxisse, vt veteres Pyrrhonios imitaretur. Certe nec aulae plausum curabat Vayerius, nec probari cupiebat aetati suae, molliores mores sectanti, quam ferre poterat vir, qui omnem fere aetatem in legendis scriptoribus antiquis consumserat, omnemque diligentiam, quae illi maxima inerat, adhibebat, vt thesauros veteris aeui colligeret, et in vsus suos referret. Cuius specimina edidit luculenta vulgatis libris multis iisque fauente Minerua eleganter docteque conscriptis [o], quos quanta cupiditate et plausu legerit orbis literatus, iteratae editiones comprobant. Eo vero adhuc viuo, curante filio magnae spei iuuene, vno fasce comprehensi comparuere [p], quae editio aliquoties repetita et aucta est [q]. Inter hos ingenii Vayeriani foetus eruditorum iudicio eminent, quos *de Institutione ad regium principem*, et de *Philosophia gentilium* [r] scripsit. Nobis autem hoc potissimum loco enarrandus fuit ob Pyrrhonismum, quem fouere, incrustare, et quibus posset viribus commendare conatus est. Vnde occasionem haud facile dimisit, scientiarum certitudinem labefactandi, et dubitationibus, vt erat ingenio foecundus omnia complendi. Praecipuum tamen Pyrrhonismi patrocinium suscepit *in quinque dialogis*, quos veteres, maxime Ciceronem imitatus ascito *Oratii Tuberonis* nomine vulgauit, inque iis philo-

m) T. I. Lettr. 22. p. 97. 98.
n) loc. cit.
o) Catalogum eorum habes apud PELISS. l.c.
p) 1653
q) Tomis tribus, fol. 1662. Sex tomis 1669. in qua editione sunt libri a Vayerio annis 1667. 1668. 1669. scripti.
r) Vid. Sorberiana p. 223. PERRAVT Eloges T. II. p. 129 Patiniana p. 100. Memoires de Literature T. I. p. 187. BAYLE l.c. not. K. p. 413.

philoſophiam Scepticam, conuiuium Pyrrhonicum vitam priuatam et ſimilia more Sceptico laudare conſtituit [s]. Quibus poſtea addidit quatuor alios, doctam ignorantiam, opinionis pertinaciam, artem ciuilem et matrimonium conſiderantes. In his vero adeo aperte Scepticiſmo fauet, et omnem tum ſciendi tum viuendi certitudinem omnibus neruis ſpoliat, vt periculoſus multis veritatis hoſtis viſus ſit: quare arma contra eum praeter alios arripuit ARNOLDVS WESENFELDIVS, V. C. et laudati ab eo Scepticiſmi abſurditatem luculenter demonſtrauit [t]. Multo vero magis viris doctis piisque diſplicuit, quod ad religionum, quae in orbe vigent, diſparitatem σκέψιν ſuam extenderit, et indigna tanto viro leuitate animi in eo argumento fuerit verſatus. Quae cauſſa fuit, cur in Atheiſmi ſuſpicionem inciderit, profanaeque mentis accuſationem iſta ſcepticiſmi laudatione meruerit [u]. Ipſe vero ad extollendam reuelationis neceſſitatem et firmandam eccleſiae auctoritatem velut προπαίδευμα aliquod ad Chriſtianam fidem Scepticiſmo vtendum eſſe contendit [x]. Ad has vero ſyrtes naufragium fecit fama viri cetera ſummi et inter maxima Galliae lumina ſua aetate numerati, qui et *Hexamero ruſtico*, lubrico et indecoro ſcribendi et laſciuiendi genere confecto canos ſuos contaminaſſe viſus eſt [y]; certe a viro Stoicam grauitatem prae ſe ferente edi non debuit. Inter diſcipulos eius Sorbierium [z] quoque referri videas, certe is, quamuis ex diſciplina Gaſſendi prodiiſſet, partem tamen quandam *Inſtitutionum Scepticarum* SEXTI EMPIRICI Gallice vertit, et haud obſcure prodidit, a Scepticiſmo ſe non admodum abhorrere; ſupra quoque obſeruatum, fuiſſe nonnullos, quibus viſum, ſyſtema atomiſticum quale Gaſſendus conſtruxit, viam ad Pyrrhoniſmum ſtruere: quod vtrum verum ſit, et quo ſenſu dici poſſit, alio loco diſpiciendum eſt. Sed et FOVCHERIVM [a] canonicum Diuioneſem, edita hiſtoria philoſophiae Academicae celebrem, Vayerii veſtigiis inſtitiſſe, ex iis notum eſt, quae

Tomo

s) Nouam editionem 1716. recenſent auctores Belgae Reipubl. literar. 1717. Sept. conf. STOLL. Hiſt. lit. P. II. c. 1. §. 85. p. 398.

t) Exercitat. Francof. T. I. Sect. II. vbi agitur de Abſurditate Scepticiſmi denudata, atque Vayerii laudes ſcepſios excutiuntur, additur quoque Hiſtoria Scepticae dubitationis.

u) Vid. REIMMANNVS Hiſt. atheiſmi p. 408. et quos laudat.

x) Vid. Dialog. l. c. p. 275.

y) MARVILLE l. c. Leibniziana l. c. BAYLE l. c. not. D.

z) Lettres de Sorbiere p. 148. STOLL. l. c. p. 400.

a) Sobrie Foucherius in commendanda et in luce ampliori ponenda philoſophia Academica verſatus eſt, et iudicium pariter atque doctrinam in eo argumento probauit, edita Hiſtoria Academicorum, quae incomparabile opus, auctori ſuo magnae gloriae futurum audit Menagio Menagianor. T. II. p. 387. Non enim ad inuidiam humani generis Scepticiſmi commendationem adhibuit, ſed tolerabiliorem faciem illi eſſe, et meliores vultus demonſtrare voluit, eam Pyrrhonis ſcholae operam praeſtiturus, quam Lipſius Stoicae, Gaſſendus Epicureae praeſtiterat, recte id obſeruante illuſtri LEIBNIZIO Theodiceae §. 353. p. 355. De quo non dubitabunt, qui Librum II. diſſertationum de Inquirenda veritate legerint, vel ſolum caput 13. cum cura euoluerint. Non enim is viro eruditiſſimo animus erat, vt in Scepticiſmo velut fine ſuo acquieſcat intellectus, ſed, quod monitore Leibnizio didicerat, vt eo parante viam, ad perſpicuitatem et euidentiam perducatur cogitatio: id quod in laudatis diſſertationibus de I. V. magnopere vrget. Intelligi hoc etiam poteſt ex occaſione excultae hiſtoriae et philoſophiae Scepticae, quam libris MALLEBRANCHII de Inquirenda veritate, et Carteſianiſmo oppoſuit, vt in ipſo Diſſertt. de I. V. limine fatetur.

Tomo primo [b] de eius lucubrationibus diximus. Is enim inter laudatissimos philosophandi modos academicam disceptandi rationem retulit.

Petrus Daniel Huetius.

§. VII. Nemo autem vel diligentior in Scepticismo defendendo commendandoque fuit, vel in stuporem magis et admirationem rempublicam eruditam ea re conuertit, vel concinnior fuit in argumentis enumerandis, quae pro Scepticismo adduci solent PETRO DANIELE HVETIO. Qui vt inter summos Galliae literatae viros per dimidium, er quod excurrit, seculum, iure suo eminuit, ita in historia philosophiae quoque eum locum occupat, vt eius memoriam omittere nefas sit. De eius vero vita fatisque *rebusque ad eum pertinentibus*, ipse illustris scriptor commentarium conscripsit, et quo pollebat sermonis Latini nitore et castigatae dictionis copia non res modo suas, sed et amicorum, et orbis literati, quoad suam aetatem, iucunda narratione exposuit, qui liber eo adhuc viuo. Hagae Comitum [c] lucem vidit, et a Lipsiensibus recusus est. Hac narratione ceterisque Huetii chartis vsus est, amicus eius OLIVETVS, qui biographiam eius libello *de Imbecillitate intellectus humani* praefixit. Tacemus ephimerides literatas [d], passim vitae eius historiam strictim enarrantes. Nos institutum nostrum sequentes, ad ea potissimum respiciemus, quibus, vt in orbe literato immortale nomen Huetius consecutus est, ita de philosophia eiusque historia praeclare meruit, Scepticam autem philosophandi viam si non feliciter planeque, erudite tamen strauit. Natus est Petrus Daniel Huetius, Cadomi parentibus nobilibus et illustri genere satis, anno salutis recuperatae MDCXXX, VI. Id. Febr [e]. Patrem habuit Danielem Huetium, qui inclinatis reformatae ecclesiae partibus ad Romanae ecclesiae castra transfugerat. Cum in ipsa pueritia ingenii subtilitatem, et iudicandi vires supra aetatem magnas, elegantiam autem imaginandi facultatis, et indolem ad humanitatem compositam ostenderet, studiis idoneus iudicatus est, a patre tamen ad ea colenda duci non potuit, quem in prima pueritia amisit. Matre vero educationis curam subeunte, quinquenni maior primae literaturae rudimentis a praeceptore domestico initiatus est. Vix autem triennium elapsum erat, in quo spem dederat puer Huetius haud vulgarem, profectuum laetissimorum, cum ipsam segetem laete efflorescentem in prima herba suffocaret mors matris immatura, qua domum suam valde, ait, afflictam esse, adeo vt non multum abesse augurarentur homines, quin bonis omnibus ac fortunis euersa esset. Et successerat quidem tutoris nomine in partem curae de illo educando Aegidius Macaeus, exquisita mathematicarum disciplinarum et sideralis imprimis scientiae cognitione percelebris [f], cuius postea supellex mathema-

b) pag. 1334.

c) 1718. et ad calcem Qq. Alnetan. Lips. 1719. 4. qua editione vtimur, vid. Bibl. ancienne et moderne T. X. art. 7. Act. erud. 1719. Febr. Europe sauante 1719. Ian. art. 5.

d) Memoires de Trevoux 1721. Avr. NICE[illegible] Memoires T. I. Noua liter. Germ. 1720. p. 105. 1722. p. 148.

e) Diem natalem, nescio quo fato omisit ipse, indicat OLIVETVS l. c. Imaginem eleganti Wolfgangi manu aere depictam habes ante vltimam editionem Lipsiensem Demonstrationis Euangelicae.

f) loc. cit. p. 5.

thematica haereditatis iure ad Huetium peruenit. Verum cum is tempus fere omne artis ſideralis ſtudio tribueret, exiguam officii curam habuit, eique ſe ſubtraxit. Puer autem Huetius interim monacho cuidam crucigero puerilibus literis inſtituendus traditus eſt, qui tametſi homo mitis erat, ita tamen ſupercilio atque voce ſua puerulum inter matris amplexus tenerrime educatum terruit, vt aetate quoque grandior ad aeris Campani ſonum ad ſcholam vocantem cohorreſceret. Quibus acceſſit contubernium adoleſcentium ſanguine iunctorum, qui toti abhorrebant a literarum ſtudiis. Quae tamen impedimenta ſuperauit et indolis ad egregia quaeuis adſpirantis bonitas, et Ieſuitarum Cadomenſium, quorum diſciplinae poſtea traditus eſt, cura et cohortatio, praemiis quoque et munuſculis ſuffulta, qua factum, vt, qui tantum non extinctus erat, amor literarum rediret. Qui cum in adoleſcente fauentiſſimae naturae muneribus ampliſſime inſtructo accenderetur, mature in flammam erupit, eo inſatiabili ſcientiarum addiſcendarum deſiderio, quod per omnem poſtea vitam non depoſuit, flagrante. Id quod vehementer quidem praeceptoribus eius placuit calcar currenti addentibus, et noua indies ardori, quo in diſciplinarum ſtudia ferebatur, alimenta ſubiicientibus: commilitonum autem, quos poſt ſe relinquebat, inuidiam, et inſidias illi contraxit. Abhorrebat tamen, quod mireris, a lingua Graeca, diuina vero ingenii vi quadam raram pangendi carminis facilitatem et felicitatem expreſſit, eamque ſimplicitatem et maieſtatem fuci adſcititii neſciam aſſecutus eſt, vt inter primos aetatis illius poëtas numerari potuiſſet fere puer, ſi exempla veterum magis, quam recentiorum illi magiſtri imitanda propoſuiſſent. Emenſo politioris humanitatis curriculo, cum iam hauriendis philoſophiae myſteriis videretur maturus, in Antonii Hallaei profeſſoris regii conuictum et diſciplinam tranſiit, quem virum impenſe doctum magnam ſibi eo tempore praeter geographiam facultatis poëticae famam acquiſiuiſſe, praeter HVETIVM [g] teſtis eſt PETRVS BAYLE [h]. Huius autem et praelectionibus publicis et priuata Inſtitutione harum quoque rerum notitia imbutus, et domeſtica eius conſuetudine egregiis doctrinae incrementis auctus, ad philoſophiae artiumque mathematicarum ſtudia totum ſe conuertit, inque illis ducem nactus eſt Petrum Mambrunum e Societate Ieſu, qui poſtquam Lutetiae rhetoricam magna cum laude tradiderat, Cadomum venit, ibi philoſophiam explanaturus, poſt iſta vero tempora in Flexienſi collegio philoſophiam et theologiam ad vitae finem [i] profeſſus eſt. Is cum a Platone aliisque antiquitatis magiſtris didiciſſet, parum feliciter in philoſophia verſatum iri, qui anſas eius, artes mathematicas non prius didiciſſet, Huetium ea de re monuit, auctorque illi extitit, vt Geometriae principia prius delibaret. Quod conſilium dum adoleſcens inſolito diſcendi ardore diſciplinas quaſcunque complexus, exſequi-

g) p. 12. 134. h) Dict. T. II. art. Hallé p. 687. i) Obiit 1661.

quitur, adeo cupiditate illius ſcientiae accurate diſcendae occupatus eſt, vt noctes atque dies in ea excolenda conſumeret, et iam pene aſpernaretur ea ſtudia, quorum amore hactenus erat accenſus. Id tamen magiſter egit, vt cum extinguere hunc Geometriae amorem non poſſet, in ordinem eum redigeret, et ad percipienda philoſophiae praecepta ardentem diſciplinarum ſtudio adoleſcentem perduceret. Ipſe cum paulisper aetate matureſceret, non ſine literarum ſuarum damno intellexit, iſtud ſibi nimium geometriae ſtudium noxium accidiſſe, neglecta philoſophia, quod optimum hominibus bonum datum eſſe intelligebat. Et ſuo itaque inſtinctu et Mambruno auctore philoſophiae ſtudia renouauit arctiusque complexus eſt, ſepoſitoque geometrico et aſtronomico choragio, philoſophiam coepit haud ſegniter capeſſere, ita tamen, vt leges geometrarum ad meditationes philoſophicas apte feliciterque transferret. Emiſerat per illud tempus Carteſius principia nouae philoſophiae ſuae; quem cognoſcendorum cum iam triennium in philoſophiae curriculo abſoluiſſet, magna eum cupido inceſſerat. Fateturque ipſe [k], *Dicere non facile ſe poſſe, quantam admirabilitatem fecerit noua philoſophandi ratio in animo iuuenili, et veterum ſectarum rudi, cum ex ſimpliciſſimis et facillimis principiis depromta videret ſpecioſa miracula, et velut ſponte exortam mundi huius compagem, totamque rerum naturam.* Addit his, *per multos certe annos arctiſſime deuinctum ſe tenuiſſe Carteſianae factionis ſtudium, tum praecipue, cum per Hollandiam et Germaniam viros graues atque doctos velut faſcinatione quadam tenaciter Carteſio videret addictos, diuque inſanientis huius ſapientiae conſultum errauiſſe, donec matureſcente aetate, totoque hoc doctrinae apparatu a fundamentis perſpecto vela dare retrorſum et curſum iterare coactus eſſet, cum inanibus ſtructuris niti eam totamque ab imo ſolo vacillare certiſſima ratione deprehendiſſet.* Quod quo pacto fecerit, et in aduerſariorum Carteſii partes tranſiuerit, in ſequentibus enarrabimus. Sane Ieſuitas, quibus ob notiſſimas cauſſas vehementer inuiſa fuit Carteſiana philoſophia, vt ſuo loco infra tradetur, quique plurimum apud Huetium poterant, ad mutationem hanc plurimum contuliſſe, eſt veriſimillimum. Eo vero iam tempore quamuis ſedecim demum annorum adoleſcens eſſet, praeclariſſimi ingeni Huetiani eminuit praecocitas, cuius ex omni artium mathematicarum circulo ſpecimen publica diſputatione in vrbe Cadomenſi, ſtupentibus rei nouitatem cunctis, edidit, cum Eduardum Billium ex S. I. ſodalitio virum doctum in iis artibus ſtudiorum moderatorem habuiſſet. Abſoluto philoſophiae et τῶν μαθημάτων curſu ad ſcientiam iuris accedere mos eum iubebat vulgo receptus: quamuis vero legum veterum notitia haud parum illi cordi eſſet, amoenitas tamen literarum philologicarum et antiquitatis eum retraxit, cum eas ex SAMVELIS BOCHARTI *Geographia ſacra* diligere coepiſſet. Indignatus autem ſibi eſt, cum ſe Hebraicarum Graecarumque literarum prorſus rudem et ab his praeſidiis iner-

k) p. 15.

inermem videret, ſine quibus antiquiſſimarum rerum cognitio acquiri non poteſt. Quod effecit, vt cum viui praeceptores in eo doctrinae genere ipſi deeſſent, nullo alio magiſtro, niſi ſe ipſo, vſus, breui tempore vtriusque linguae indolem, regulasque perdiſceret, et feliciſſima ingenii excitati et promti indole nixus ſacra oracula multoties [l] legere, ſcriptores autem Graecos et poëtas non ſine fructu euoluere poſſet. Quod minime in eo mirandum, licet ſingulare prorſus eſſet, cum praeter florentem iuuentutis vigorem, ac inuſitatam mentis alacritatem, ingenio praeſtantiſſimo ſuffultam et viuidum corporis robur accepiſſet, et nulla vnquam aſſiduitate laborum, vel lectionis pertinacia et vitae ſedentariae deſidia expugnaretur, ſed vegetus ſemper et alacris non minus a libris et ſtudiorum contentione diſcederet, quam acceſſiſſet. Plurimum autem illi profuit Bocharti amicitia, cuius *Geographiam ſacram* cum inexhauſtam eruditionis ſacrae et profanae congeriem eſſe videret, cupido ipſum inceſſit, ipſum auctorem adeundi, vt eius conſiliis et amicitia frueretur. Quae ſpes eum non fefellit, ab eo enim tempore arctiſſima inter vtrumque conſuetudo coaluit, quae plurimos annos durauit, et ad augendam firmandamque doctrinam Huetio plurimum profuit. Valde tamen in his profanae eruditionis ſtudiis refrixiſſe pietatis ardorem ipſe candide fatetur [m], quo factum, vt aequalium ſuorum exempla ſecutus, commodaque et oblectamenta vitae quaerens circulis hominum, et multo magis etiam mulierum, frequens adeſſet, et tum cultum corporis et veſtimentorum elegantiam, tum reliqua quibus placere ſequiori ſexu iuuenes ſolent, cum cura coleret, exercitationibus autem corpus ſtudioſe perficeret. Ita exacto vitae iuuenilis tempore, ineunte anno viceſimo primo ſui iuris factus e poteſtate tutorum exiit, qui ſatis duriter et illiberaliter eum habuerant. Suis vero facultatibus potitus in re iam lautiori ad alia conſilia animum conuertit, et Lutetiae adeundae deſiderio flagrans, ſtudiorum nutrimenta in vrbis frequentia quaeſiuit. Ibi vero cum ingentem artium et ſcientiarum augendarum apparatum inueniret, totum ſe illis immerſit, et cum praeſtantiſſimis cuiuscunque generis libris conquirendis facultates ſuas impendit, et tantum non exhauſit, tum virorum eruditionis claritate excellentiſſimorum amicitiam ſibi comparauit, inter quos imprimis fuere ex Societate Ieſu celeberrimi viri Dionyſius Petauius, Philippus Labbeus, Gabriel Coſſartius, Franciſcus Vauaſſor, et Renatus Rapinus, quorum amicitia factum eſt, vt ad vitae finem ſingulari ſtudio ſocietatem proſequeretur. Nec tamen omittendum hoc loco eſt, quod de Petauio, cuius *Dogmata Theologica*, ipſi ob inſignem auctoris doctrinam commendatiſſima fuere, ipſe narrat Huetius [n]: „Se cum et auctorem noſſet, et amaret, „et faceret plurimi, ea et materiae dignitate et nitore dictionis, et paſſim „diffuſa eruditione totas noctes attentum tenuiſſe et affixum. Verum ad„hibita ab eo in dogmatibus comprobandis argumenta ponderibus ſuis

l) pag. 17. m) pag. 23. n) pag. 29.

„examinanti ſibi, ſi quod viſum eſſet infirmius, vacillaſſe tum quoque „apud ſe dogmatis, quod eo nitebatur, fidem, cum nihil ad eius defen-„ſionem certius afferri poſſe putaret, quam quae a tanto viro perpenſa re „fuiſſent prolata. Hanc vero temerariam opinionem, iuuenili leuitate „ſuſceptam, priſtinam ſuam de ſacroſanctae noſtrae religionis capitibus „ſententiam, praeſtitamque iis hactenus a ſe reuerentiam contagione ſua „labefeciſſe. Nec ante conualuiſſe ex hoc morbo, quam clarioribus de „coelo radiis colluſtrata mente ſua offuſae diſcuterentur tenebrae, firmio-„ribusque ac profundioribus radicibus ſua fides inſiſteret". Haec enim ſincera Huetii confeſſio apertum facit, qua occaſione ad Scepticiſmum ea ratione fouendum, vt infra trademus, primo peruenerit. Nempe iudicii vi minus, quam ingenio, valebat, et praeter ea naturalem iudicandi aciem nimia lectionis copia, et imprimis diſciplinarum philologicarum cultura exquiſitiori ſuffocauerat. Cum itaque quadam intellectus ſui imbecillitate in argumento difficili et ancipiti haereret, et exitum non inueniret, in eam incidit cogitationem, non ſuo, ſed naturae humanae vitio incertitudinem iſtam enaſci. Quod vbi ſemel conceperat, facile fuit illis, quorum auctoritas apud eum ſumma erat, perſuadere Huetio, aliunde, nempe ex eccleſiae teſtimonio diuinitus colluſtrato, de rebus maximi momenti certum eſſe illum poſſe, qui obſequio pronas aures commodet. Verum de hac eius circa Scepticiſmum mente infra plura dicemus. Iam vt vitae eius et ſtudiorum hiſtoriam porro perſequamur, non viuos tantum audiuit et conſuluit, ſed mortuorum quoque chartis dies noctesque impalluit: eamque ſibi librorum ſupellectilem collegit, quae hominis priuati conditionem paene ſuperaret, et inter ſplendidiſſimos theſauros literarios Galliae referretur. Quam non ſplendori et oſtentationi ſeruire iuſſit, ſed vſui, ita vt elegantiam librorum parum curans, margini allineret, quaecunque vel meditatio vel lectio vaſta et memoria fidiſſima ſuggeſſiſſet. Innumeris quoque exemplis per ſcripta eius ſparſis demonſtrauit, nihil fere eum vel diuinae vel humanae doctrinae, maxime veteris, latuiſſe, innumera in horrea ſua congeſſiſſe, omnes veterum theſauros eruditionis expilaſſe: quae vt admirationi merito ſunt inter doctos, ita dolendum, parem iudicandi vim iſti lectioni non reſpondiſſe. Et hac quidem ratione tum Pariſiis, tum Cadomi, quo Lutetia ſe iterum conuerterat, plaudentibus cunctis totum ſe eruditioni et literis tradidit.

Peregrinationes Huetii.

§. VIII. Haec in Gallia molitus eſt Huetius. Quem cum exteras quoque regiones inuiſendi cupido inceſſiſſet, eo tempore, quo iter Italicum meditabatur, fauentiſſima peregrinationis literariae occaſio ei ſe obtulit. Magno ea aetate ſtudio et ingentibus ſumtibus regiaque munificentia viros doctiſſimos et eruditionis excellentia celeberrimos in Sueciam inuitabat Chriſtina, magni Guſtaui Adolphi filia, imperio clariſſima et literis. Huic Bochartum vehementer commendauerat Iſaacus Voſſius, quod is vnus,

in

in antiquitatis Orientalis omnisque diſciplinae veteris notitia et philologia regnaret. Qui cum pollicitationibus reginae eſſet victus, abitumque Holmiam pararet, vt erat Huetio amicitia coniunctiſſimus, illi perſuaſit, vt itineris ſibi comes adeſſet, nec occaſionem negligeret in longo per tot regiones et vrbes itinere, viros celeberrimae famae et praeſtantiſſimae eruditionis conueniendi. Paruit monenti Bocharto Huetius, et cum diſcedentem morbo quodam impeditus comitari non poſſet, abeuntem ſecutus eſt, vbi cum ſanitate in gratiam rediiſſet. In Belgium delatus Lugdunenſem ſcholam inuiſit, viros doctos adiit, et imprimis Salmaſium facilem et beneuolum expertus eſt. Amſtelodami vero Bocharto iunctus, amicitiam Voſſii ſibi conciliauit, Traiectique priſtino malo depreſſus,Henrici Regii, quem et medica ars commendauerat, et Carteſiana philoſophia eo tempore nobiliſſimum fecerat, conſilio et opera ſanitati reſtitutus eſt. Ex Hollandia vero in Daniam traiiciens, vidit Hafniae Olai Wormii theſauros ex omni vel naturae vel artis opere raro et ſingulari collectos, et Huenam inſulam ruderibus domicilii Tychonis Brahei, maximi inter ſideralis ſcientiae cultores, viri illuſtrem. Holmiam autem delatus multis quidem clementiae fauoriſque ſignis cum Bocharto a regina exceptus eſt: Non reſpondit tamen ſpei atque expectationi euentus, cum reginae animum paullum a virorum doctorum conſectatione et literis Burdelotius, quo medico vtebatur, alienaſſet. Vt tamen ex difficili et longinquo itinere literarios, quos quaerebat, fructus Huetius referret, optimis bibliothecae regiae libris, etiam nondum typis vulgatis ita vſus eſt, vt non contemnendam opum literariarum acceſſionem faceret. Tum commentaria nonnulla Origenis ex codicibus mſc. deſcripſit, quae poſtea edidit, et praeſtantiſſima diſſertatione, qua res et dogmata Origenis luculenter expoſuit, egregie illuſtrauit. Grata tamen reginae fuit hominis ad aulicorum morum elegantiam compoſiti conuerſatio, quae cauſſa fuit, cur abitum meditantem inuita dimitteret. Borealibus itaque niuibus relictis in patriam tendens, Gottorpii Adamum Olearium, Hamburgi Petrum Lambecium, viros doctiſſimos conuenit, et apud Batauos cum ſummis viris, quorum ſpectatiſſima virtus et celeberrima eruditio erat,amicitiam iniit, inter quos valde commendat Alexandri Mori et Dauidis Blondelli beneuolentiam. Cadomum redux, nouam interea temporis virorum doctorum ſocietatem inuenit, colendis naturalis diſciplinae ſtudiis deſtinatam, cui nomen quoque dedit. Plurimum autem temporis in digerendis perficiendiſque Origenis commentariis, conſumſit, hocque ſaxum graue et moleſtum diu non ſine cura voluit. Vt tamen aliarum quoque diſciplinarum oblectamenta tangeret, Dialogum *de Interpretatione et claris interpretibus* ſcripſit, hocque libro primo tentauit, qua forte et orbis eruditi plauſu inter ſcriptores bonos referri poſſet. Nec defuit expectationi euentus: cum enim ſcribendi genere vſus eſſet plano et perſpicuo, multumque luminis ſcriptioni ineſſet, lectio autem probata, et ſobria de viris

doctis iudicia vbique elucerent, magna eruditorum conſenſione exceptus, ſaepiusque recuſus eſt [o], valdeque D. G. Morhofio [p] laudatur, „quod in argumento, de quo nihil hactenus erat praeceptum, ſe tamen „per omnes diſciplinas diffuderit, et quidem in ſingulis, qua cura quid con„uerſum ſit disquiſiuerit, addito vbique limatiſſimo iudicio". Iniquior tamen illi videtur in Germanos, quod quidem hominis Galli moribus condonari poſſet, reipſa vero falſum eſt. Aequitatem enim in iudicandis Germanorum circa interpretationem ſcriptorum veterum meritis omnino ſeruauit, Germanos vocans [q], „homines ad artium omnium tractationem „a natura ſatis quidem factos, ſed iis etiam quae a natura habent non val„de magna, diuturno vſu et conſtanti meditatione excolendis et augendis „gnauos prae ceteris atque induſtrios, qui, poſtquam ſtudium interpretandi „arripuit Germania, tam pertinaciter in eo ſe exercuerint, vix vt vlla gens „meliorem, nulla certe vberiorem interpretum foetum tulerit". Ceterum praeter iſtos, quos diximus labores in antiquitatibus eruendis diligentiam poſuit ſuam, et ipſos, quod neceſſarium eſſe videbat, fontes ſectatus eſt. Cumque ob editionem *Origenianorum* frequenter adiret Lutetiam, doctiſſimis porro viris innoteſcere ſategit. Inter quos Capellanus fuit, cuius poëma epicum, inuitis viris doctis probauit [r]. Capellano vero intercedente, ad conuentus quoque eruditorum in aedibus Mommorianis pertractus eſt, inque illa ſummorum virorum, de literis praeclare diſſerentium ſodalitate eruditionis ſpecimina dedit luculenta, eius autem fructus retulit vberrimos. Sed cum vitae eccleſiaſticae deſiderio diu iam flagraſſet, in Flexienſi Societatis Ieſu collegio ſacrae militiae nomen dare conſtituit, diſſuadente tamen id conſilium Mambruno, cui obtemperauit, et ad Cadomenſes ſuos reuerſus eſt, eruditorum, quos illa vrbs, et ſchola, quae ibi alebatur, haud incelebris ſuppeditabat, conſuetudine, commercioque literario cum principibus inter eruditos Europae, viris inito ſtudiis ſuis alimenta praebens. Nec inuitationem reginae Sueciae, quae circa iſta tempora nuntiabatur, ſequi voluit, cuius inconſtantiam in ipſa Suecia ſatis perſpexerat [s]. Ipſe cum Cadomum, patriam ſuam, ſedem ſtudiorum tranquilliſſimam ſibi delegiſſet, eaque aetate inter Gallos, Batauos atque Anglos naturalis doctrinae, obſeruationibus et experientia virorum doctiſſimorum aucta et ſuffulta laeta incrementa illuſtribus ſocietatibus conſtitutis cepiſſet, ſimilem cum amicis nonnullis rerum phyſicarum peritiſſimis laborem ſingulis hebdomadibus ſuſcepit, et academiam in aedibus ſuis inſtituit, in qua praeter rerum naturalium ſcientiam anatomiae et aſtronomiae ratio haberetur. In quo laudabili conſilio conſenſerunt et ad amplificanda philoſophiae latifundia operam ſuam contulerunt viri quidam doctrinae laude celeberrimi et philoſophiae peritiſſimi: Inter quos etiam Petrus

o) Primum prodiit Lutetiae 1661. 4. dein Stadae 1680. Hagae Comitum., et Lipſiae 1683. 8.

p) Polyhiſt. liter. T. III. L. V. c. 1. §. 14. p. 536.

q) pag. 273.

r) p. 67. Mem. de Trevoux 1722. Aug. art. 1.

s) pag. 86.

Petrus Callisus fuit, in Academia Cadomensi philosophiae professor, qui erudito commentario BOETHII libros *de Consolatione philosophiae* illustrauit, et deserto, cui prius adhaeserat Lyceo, ad Cartesianam factionem, cui tunc adhuc nomen dabat Huetius, desciuit, eiusque praecepta, indignantibus Romanae ecclesiae theologis ad explicandam transsubstantiationis, quam vocant, doctrinam adhibuit. Adeo vero placuit recens institutum augendis philosophiae incrementis, duce et auctore Huetio destinatum Colberto, qui tunc disciplinas omnes regia auctoritate magno studio iuuabat, vt regis nomine pecunias numerari iuberet ad faciendos liberaliter sumtus, et toleranda experimentorum impendia. His autem exercitationibus dum totus inuigilat Huetius, noua ei suppeditata occasio est [t], Pyrrhonium philosophandi genus diligentius perquirendi et amorem inde eius concipiendi, quem non nisi cum vita deposuit. Nempe regis indignatione et fortunae reflantis inuidia pulsus ab aula, et in Cadomensem vrbem relegatus erat Cormisius, senatus Aquensis praeses, in quo viro literarum peritiam et imprimis veteris philosophiae cognitionem haud vulgarem laudat Huetius. Cui cum ille admodum esset commendatus, vt afflicti res consilio, vt posset, et solatio iuuaret, eius virtute et eruditione commotus, frequens illi adsuit, et singulis fere diebus eruditis cum eo colloquiis tempus terendo, multum de rebus antiquorum et praecipue de veterum philosophorum sectis sermonem habuit. Eum autem ait, cum omnium egregie sciens esset, illa potissimum accurate tenuisse, quae animum iubent ab omni assensu sustinere. Is autem sumopere comprobabat Sexti Empirici doctrinam, effecitque commendatione sua, vt cum vix nomine prius auctor ille notus fuisset Huetio, eum diligenter magnaque cum cura euolueret, et familiarem sibi deligeret, summaque, vt ipse fatetur, illius apud eum esset commendatio. Et tum quidem Huetium fundamenta Pyrrhoniae philosophiae posuisse, cum vt supra obseruatum iam prius animo fluctuasset, nec sibi in philosophematis suis vbique satisfaceret, ex *praefatione* libri *de Imbecillitate intellectus humani*, patet, in qua suppresso quidem Cormisii nomine, hunc quem iisdem paene verbis ob insignem veteris philosophiae peritiam, et Pyrrhonismi amorem commendat, ad sequendas has partes sibi auctorem hortatoremque fuisse longa narratione exponit, sic vt fictum illud exordium, licet Pataui habitam illam disputationem diceret, videri non debeat. Sane ab eo tempore plurimum Scepticismo fauisse, sequens vitae eius testabitur historia.

§. IX. Valde cum eruditione multiplici, quam istis mediis atque laboribus comparauerat, creuit fama Huetii atque existimatio, adeo vt regia liberalitate recrearetur. Colberto enim auctore cum Ludouicus XIV ad excitanda honestissimarum disciplinarum studia viris per Europam doctissimis annua stipendia regia munificentia decerneret, Huetius quoque inter eos iudicatus est, qui gratificatione ista regis exornandi essent, eaque beneficentia *Labores eruditi Huetii.*

t) pag. 94.

ficentia per multos annos frui potuit. Praeterea senatui Aquensi adscribendus erat, nisi splendido muneri tranquilla Musarum otia praetulisset. Narrat „ipse quoque [u], et post eum, OLIVETVS [x], „legatum Tottium a re„ge Sueciae missum Capellanum adiisse, Huetio veteri necessitudine ad„dictum, dixisseque, habere se in mandatis a Suecici regni proceribus, „denutiaret ipsi, vniuersis illorum suffragiis delectum eum esse, cui regis „sui in literis instituendi cura traderetur, qua propter maturandam esse „profectionem in Sueciam; at se Suecici coeli inclementiam expertum „gentisque asperitatem, et mores a Gallica vrbanitate adeo alienos, obla„tum munus modeste repudiauisse". Quod tamen falsum esse, Auctores *Actorum literariorum Sueciae* [y] inuictis rationibus demonstrauerunt, et ex ipsis regni actis atque tabularii fide euicerunt, Carolum Gustauum regem anno MDCLX ineunte instituendi filii principis in literis curam Figrelio Griepenhielmio tradidisse, consentientibus, qui ei has partes assignauere, regni proceribus et tutoribus regii iuuenis; qui alienissimo a religione Romanensi fuerint animo, ita vt ne quidem Christinae, reginae suae, Stockholmiam ad exequias Caroli Gustaui celebrandas reduci publicum concesserint religionis exercitium; ipsum vero regium paedagogum iurisiurandi fide obstringi petierint, vt regiam sobolem secundum doctrinam Augustanae Confessionis inuariatae cultu Dei imbueret. Omnium applausu quoque studia regia moderatum esse Griepenhielmum, nec in instructione legati comitis Tottii, anno MDCLXI, neque in literis ad eum vllis vel senatus regii vel cancellariae, quam vocant, teste archiuario regni quicquam de Huetio legi. Quae vt omnino fide publica stant et certissima sunt, ita probant, vel Huetium paulo iactantius ea ex rumusculo incerto falsoque protulisse, vel, quod nobis verisimilius videtur, Capellanum, vt Huetio, strenue eius partes contra obtrectatores tuenti, palpum obtruderet, ex solo legati Suecici testimonio, spectatam apud Suecos esse Huetii eruditionem, talia confinxisse, et ad Huetium, fidem amico dantem perscripsisse. Valde eo tempore vrgebat Huetius *opus Origenianum*, quod tandem commendatissima editione anno MDCLXXXVII prodiit [z], et in quo praeter antiquitatis ecclesiasticae notitiam plane singularem, ostendit quoque elegantissimis, quas historiae Origenianae inspersit, obseruationibus, quam egregie in veteris philosophiae historia fuerit versatus. De quo tamen eius labore hoc loco plura dicere nihil attinet, dabit alia B. IO. ALB. FABRICII [a] diligentia. Amisit eo tempore, quo hoc saxum maxime voluebat amicum veteranum Bochartum, cui plurimum eruditio Huetii debuit, qui tamen, cum de loco quodam Origenis circa sanctum corporis Christi sacramentum cultumque angelorum cum eo disputaret ardentius, nonnihil amicitiam refrige-

u) p. 96. factum id esse, ait, anno 1661.
x) pag. 19.
y) 1723. Trimestri IV. Art. 2. p. 466.
z) Apud Rothomagenses.
a) Bibl. Graec. Vol. V. p. 216. et quae nos supra tomo tertio diximus.

frigeſcere paſſus eſt [b]. Circa id quoque tempus elegantem vtiliſſimamque tractationem *de Fabulis Romanenſibus* plaudente republica erudita edidit [c], quae aliquoties poſtea recuſa eſt [d], quaeque non noſtri modo temporis res literarias illuſtrat, ſed et veteri literaturae maxime philoſophicae lucem amplam foeneratur, et ad cognoſcendas origines philoſophicas plurimum conferre poteſt. Occaſione enim iſtarum fabularum de philoſophia veterum mythologica, et orientalium methodo allegorica obſeruationes iucundas et praeſtantiſſimas attulit, et hanc antiquae doctrinae partem multa luce perfudit. Biennio poſt ſummos in vtroque iure honores in academia patria obtinuit, et in illuſtre quoque honorariorum iuris doctorum collegium Pariſienſis academia eum adſciuit. Tanta autem eius exiſtimatio et doctrinae celebritas extitit, vt cum Delphini adoleſcentiae regendae praepoſitus fuiſſet Montauſerius, Huetius potiſſimum ab eo regi commendaretur, qui ad formandos congreſſus literarios apud regium principem circa illum eſſet, eiusque animum literis iſtis, quibus principes iuuenes formari ſolent, imbueret. Qua ratione Cadomo Lutetiam cum Huetio ſedes eius literaria et ſupellex libraria ampliſſima translata eſt. Quod grauiſſimum munus vna cum Boſſueto dum exſequitur, et Galliae futurum regem optimis artibus inſtruit, priuata induſtria opus illud celebre, quod *Demonſtrationem Euangelicam* inſcripſit, et in quod, velut in horreum, praeſtantiſſimae et abundantiſſimae eruditionis ſuae copias contulit, confecit, in quo veritatem religionis Chriſtianae ſecundum geometrarum leges demonſtrare ſuſcepit. Non patiuntur quidem tractationis noſtrae inſtitutum et limites, vt huius operis extra Galliam magis, quam inter Huetii συμπατριώτας celebris hiſtoriam exponamus, ſed conſulendi ſunt viri docti, qui eius res tetigerunt [e]. Non tamen indictum hoc loco praetereundum eſt, hiſtoriam veteris philoſophiae, praecipue barbaricae et mythicae, ad probandam veritatem reuelationis diuinae in ſacris literis patefactae Huetium multoties in partes vocauiſſe. Feciſſe id virum ſummum infinitae lectionis copia, et vi ingenii tanta, vt admirationem iure mereatur, non negamus, optamus autem, vt in huius generis ſcriptione, quam ad ſeueras geometrarum leges ſe exacturum promiſerat, ad certiora animum intendiſſet, inepta, quae haud raro ſequitur praeiudicia, omiſiſſet, et imprimis omnis antiquitatis barbaricae Graecaeque origines ad Hebraeos referendo, cauſſam quam tuebatur, optimam impietati non prodidiſſet, et a temerariis coniecturis, quibus omnes veteres philoſophos ad patriarchas Hebraeorum, praeſertim ad Moſen, obtorto collo trahit, abſtinuiſſet. Ita enim nec origines ſacras, nec philoſophicas corrupiſſet, et certiori talo conſi-

b) pag. 99.
c) Paris 1670. 8.
d) Amſtelod. 1679. 1716. Belgice, 1672. Anglice, ex Gallico Latina saepius prodiit.
e) Act. Erud. 1692. p. 282. Io. FABRICIVS Hiſt. Bibl. ſuae P. IV. p. 30. Io. ALB. FABRICIVS Syllog. Script. de V. R. C. c. 27. p. 516. BVDDEVS Iſagog. Hiſt. theol. L. II. c. 1. p. 431. ſeqq.

consisteret eius demonstratio, vt suo loco f multis a nobis exemplis est euictum. Iudicio itaque sobrio et accurata veterum religionum et philosophiae notitia opus est, si quis istum librum ad vsus egregios adhiberi velit. Ceterum cum iam circa ista tempora Huetium Scepticismo vehementer fauisse, ex supra adductis sit certissimum, merito mirati sunt multi, virum summum ausum tamen esse Demonstrationem Euangelicam scribere, quam suppositis iis, quae in tractatu *de Imbecillitate intellectus humani* fulcit, axiomatibus conuellere est facillimum. Abstinemus tamen a iudicio de scopo Huetii ferendo, illudque Lectori sagaci et ad Huetii circumstantias attendenti relinquimus, id modo monentes, cautis aliquam istius, quod auctorem ad scribendum commouit, consilii rationem, subolere posse ex praefatione nouae editioni praemissa, in qua se hanc Demonstrationem traditioni inaedificasse fatetur. Eam vero Pyrrhonismo non aduersari, sed hunc ad eam viam munire tum temporis iam credebat Huetius, vt ex *Qq. Alnetanis* est manifestissimum. Immo in ipso illo demonstrationis Euangelicae limine hunc scopum suum, illamque de hoc argumento mentem non prorsus abscondere potuit. Prolixe enim in *Operis Prologo* g demonstrare nititur, „ad faciendam fidem inanem esse „sine gratia Dei omnem argumentationem, viam cognitionis, quae per „sensum ac rationem fit, obscuram esse, ancipitem et fallacem, ad veri „notitiam malefidam et intutam infinitis obseptam philosophorum tricis „et quaestionibus; fidem vero claram esse et apertam, constantem, prae„lucentemque animo, ancipites motus et fluctuationes admisso coelesti „lumine componentem, quam si cui Deus largitus sit, eum probationes „non requirere; quae si desit, nullam illi sufficere demonstrationem". Immo eo vsque progreditur, vt asserat: „Idcirco non perspicacis et „certae, sed coecae et hebetis rationis vsum nobis Deum concessisse, ne „manifestam sacrorum mysteriorum notitiam ratione adepti, fidem aspernaremur". Fatetur quoque, „ita Christianismo longe minus aduersari „videri, quam existimetur vulgo, eas philosophorum disciplinas, quae „incertum habent ac dubium, quicquid sensuum et rationis ope cognosci„mus, quaeque sustinent se ab omni assensu. Sic enim praeiudiciis expur„gatos animos ac opinionibus liberos Deo regendos, et fidei diuinae mo„derandos facile se permittere". Quae vbi Augustini (in Academicorum castris olim militantis) testimoniis illustrasset, addit: „Extitisse subinde „viros ingenio ac eruditione praestantes, qui vt viam munirent doctrinae „Christianae prius ex hominum animis eradicandam censuerint philoso„phiam, et Scepticis ad id argumentis commode ac feliciter vsi sint; atque „eo tutius, quod scirent, et aperte praedicarent, irrita fore eadem vim„que omnem amissura, si aduersus Christianam disciplinam torquerentur, „quippe cuius principia non ab hominibus rebusue humanis, sed a Deo „ipso ducerentur". Non tam obesae naris fuit Huetius, vt non intelligeret,

f) Tomo primo, passim.

g) pag. m. 5. edit. recentiss.

ret, obiici posse: *Quorsum igitur ista demonstratio?* Sed respondet: „Nempe ad parandam et confirmandam fidem, quam per scientiam gigni „in nobis, nutriri, defendi, ac roborari sciscit Augustinus; non quasi per „propriam et praecipuam caussam, sed vt per extraneum et ascititium ad- „miniculum, quo in obsequium Christi debitaeque Christo fidei mens no- „stra sensim flectitur". Non exigemus hoc demonstrationis genus eius- que vsum ad leges ratiocinandi, quas dubias esse et incertas iam tum sta- tuebat Huetius, nec quo pacto hunc se finem sibi propositum rite obtinu- erit perquiremus; faciet id sine nobis Lectoris industria; id modo mone- mus, animo Scepticismo plene imbuto ad hoc opus scribendum se accinxis- se Huetium, et alia prorsus respexisse, quam incautus ad haec eius monita credebat orbis literarius, adeoque frustra egisse, qui ob illum librum, dis- sertationem *de Imbecillitate intellectus humani* illi abiudicarunt. Cete- rum eo tempore consilium auctorum Latinorum, quos classicos vocant, in vsum Delphini illustrandorum, inter primos concepit [h], ipse Manilium hac ratione notis suis illustrauit. De qua re praeter historiae criticae La- tinae linguae scriptores videsis IO. ALB. FABRICIVM [i].

Vita ecclesiastica Huetii, et scripta tum edita.

§. X. Hactenus inter aulae obsequia vixerat Huetius, vitae tamen ecclesiasticae semper appetentior. Anno autem aetatis quadragesimo sex- to, postquam huic se consilio paulatim attemperauisset, ordines ecclesia- sticos suscepit: cumque paulo post splendidae societati, quae Academiae Francicae nomen gerit esset adscriptus, vacanti apud Alnetanos abbatiae a rege praefectus est, eam tamen non nisi anno MDCLXXX, quo de nuptiis Delphini cogitatum est, et studiorum eius curriculum desiit, adire licuit. Transacto igitur in aula toto decennio Cadomum primum, ac deinde Alnetum venit, qui locus cum amoenitate sua Tempe quaedam videretur Huetio, Musas eius ita prouocauit, vt non modo loci iucundissi- mum aspectum suis celebraret carminibus, sed et eum sibi secessum exopta- tissimum eligeret, in quem singulis annis redeunte vere exspatiaretur, totas- que aestates in tranquillissimo degens otio, noctes diesque in rerum huma- narum diuinarumque meditatione transigeret. In hac ergo quieta studio- rum sede, quam diu meditatus erat, Scepticae philosophiae commenda- tionem suscepit [k], conscriptis editisque *Quaestionibus Alnetanis* [l], in qui- bus de rationibus et fidei concordia tractationem exorsus demonstrare vo- luit, quae essent partes rationis in suscipienda fide, vsque quo pertinere debeat in rationem fidei imperium; docere etiam, nihil tam alienum a sensu communi proponi nobis a religione, quorum dogmatum et praece- ptorum non consimilia vel etiam a fide moribusque hominum magis alie- na, gentes optimis institutis temperatae vel non crediderint, vel in vsum consuetudinemque non receperint, propterea que nullam superesse caussam, cur ea ab impiis hominibus repudientur. Quanquam autem totam eam

 dispu-

h) pag. 119 seq.
i) Bibl. Lat. Tom. I. pag. 294.
k) pag. 143.
l) Cadomi 1690. 4. Lipsiae 1693. 1719. 4.

diſputationem ſatis longam et prolixam, variaque doctrina mirifice excultam eo fine auctor adhibuit, vt religionis Chriſtianae veritatem impiis perſuaderet: fatendum tamen, reuelationis eum aſſertionem rationis euerſione inaedificaſſe. Facit id quidem occultius, nec vt ipſa rationis principia videatur eiuraſſe; attamen id hoc pacto agit, vt pateat, fruſtra eſſe rationis laborem omnem, niſi cum ſe ſentiat inanes in veritate detegenda conatus ſuſcipere, eo ducat, vt certiorem ex reuelatione veritatem quaeramus. Fundamentum toti hypotheſi ſternit, fluctuans animi iudicium, quod dum incertum haeret, quanam ratione mentis ideae cum rebus externis congruant, exque hac conſenſione veritas oriatur, cum videat, ſpecies internas et ideas rebus externis applicare ſe non poſſe, neque ad eas conferre, ac proin veritatem firme attingere; inde intelligit, per rationem cerni clare viam non poſſe, qua eatur ad veritatem. Quo pacto dum viae incerta ratio ſuſpenſa haereat, in ea incertitudine non acquieſcendum, ſed alium ducem eligendum eſſe ſtatuit, qui certius tutiusque iter ingrediendum oſtendat, nempe fidem: huncque in modum egregie ſe putat Scepticiſmi, in incertitudine non haerentis modo ſed acquieſcentis inſaniam ſanauiſſe, et qua ratione adhaerendum ſit philoſophis, qui dubitationis artem profitentur, docuiſſe. Et hac ratione quidem ita occulte rem ſuam agit Huetius, vt licet ſatis manifeſte pro Pyrrhoniſmo cauſſam in eo libro perorauerit, fere nemini tamen Scepticiſmi ſuſpectus factus ſit, donec poſt eius fata decantata illa incertitudinis Pyrrhonicae apologia prodiiſſet. Neque tamen magnopere mirandum, ad hanc potiſſimum Scepticiſmi viam Huetium confugiſſe. Cum enim et intellectus, rerum copia impediti praegrauatique, imbecillitate quadam laboraret, quem eius morbum in pulcherrimis ingenii, quod elegantiſſimum et viuum habebat, foetibus paſſim deprehendere licet, et iſta infirmitate debilitatus rationibus e contraria parte inter ſe concurrentibus ſatisfacere non poſſet, innumeram autem opinionum late diſſeminatarum turbam animo comprehenderet, non potuit non ad philoſ. illam incertam, et dubitationis artem deficere, in qua eum a doctis nonnullis viris contentionum philoſophicarum pertaeſis confirmatum fuiſſe, ipſe candide fatetur. His vero acceſſerunt momenta duo, ex his quaeſtionibus Alnetanis paulo attentius eas legentibus facile colligenda: Quorum vnum ad philoſophiam pertinet, alterum ad religionem. Et philoſophiam quidem initio amplexus erat Huetius Peripatetico-Scholaſticam, cuius vanitatem cum intellexiſſet, ad Carteſianam deſciuit, eamque miro amore diu complexus eſt. Aſt cum vel Ieſuitarum inſtinctu, qui plurimum apud eum auctoritatis habebant, vel ipſorum ratiociniorum infirmitate dubitare admodum et aliis eam factionem armis aggredi coepiſſet, vt ex eius *Cenſura philoſophiae Carteſianae* conſtat, quam paulo poſt ex Alnetano receſſu prodiiſſe dicemus, non potuit non ad Pyrrhonias partes deflectere, cum meliora haud noſſet. Quod vero ad religionem attinet, notum ex actis eccleſiaſticis ſuperioris ſeculi, exoriente Carteſiana philo-

ſophia

ſophia illos viros doctos, qui extra Romanam eccleſiam viuebant, telis ex Carteſianis pharetris deſumtis vehementer Romanam aciem preſſiſſe, et imprimis transſubſtantiationis dogmati immedicabile vulnus inflixiſſe. Qui itaque philoſophiae et rationis ope ſuccurrere laboranti aciei non poterant, ad alia auxilia properarunt, contemtaque rationis auctoritate ad fidei, et quod illius fundamentum ſtatuebant, traditionis ſiue eccleſiae vocem confugerunt. Cuius rei teſtes nouarum artium, ſiue methodorum architectos aduocamus, et ad eas diſputationes prouocamus, quae inter Gallos de via examinis et auctoritatis magna animorum contentione agitatae ſunt. Et poſtremis his partibus acceſſiſſe Huetium, ob cauſſas ſupra adductas nemo mirari debet, rerum in eccleſia eo tempore geſtarum memor. Has enim *Quaeſtiones Alnetanas* eo illum fine ſcripſiſſe, vt auctoritatem traditionis contra rationis imperium ſtabiliret, ipſe candide fatetur. Verum eum in modum id praeſtitit Huetius, vt parum praeſidii in eius dimicatione magnis licet doctrinae copiis ſuffulta ponere illis liceat, qui viam examinis reiiciunt. Imbecillia enim pleraque ſunt, quae affert, confuſa et ad accuratae ratiocinationis leges haud exacta, quae vero ex omnium religionum ſylua congeſſit, et ad demonſtrandam veritatem R. C. attulit, ita deprauata a domeſtica ſignificatione et proprio ac genuino ſenſu ſunt, vt plane indigna Huetiana fama ea tractatio videri queat. Maxime vero vehementer veterum philoſophorum ſyſtemata corrupit, et perditiſſimos errores inducto fuco ita pinxit, vt concordare cum ſacris dogmatibus videri queant. Quae ratio eſt, cur valde hic labor viris doctis diſplicuerit, et innumeros in eo naeuos illi detexerint [m]. Sane nec a veritate nec a iudicio deſtituitur acutiſſimi HEVMANNI cenſura [n], qui vbi periculoſum eum librum atque inſidiarum plenum eſſe obſeruaſſet, id maximopere notandum eſſe monet, ad eiurandam contemnendamque philoſophiam omnem eum vbique collineare, nec aliud quaeſiuiſſe Huetium, quam vt omiſſis diſputationibus deſperatoque rationis auxilio, qui in Gallia a Romana eccleſia defecerunt, coecum Romanae auctoritati obſequium praeſtarent. Quod tamen tantum abeſt, vt obtinuiſſe credendum ſit, vt potius aduerſae, quam tacite aggrediendam ratus eſt parti tela improuidus ſubminiſtrauerit. Id quod tamen operoſe demonſtrare huius loci haud eſt [o]. Non multo feliciori quoque pugnae genere decertaſſe viſus eſt Huetius, cum *Cenſuram philoſophiae Carteſianae* in ea mora Alnetana conſcriberet, quae apud Pariſienſes edita [p] et aliquoties recuſa eſt [q]. Quamuis enim nonnulla Carteſianae philoſophiae vulnera inflixiſ-

 ſet,

m) Vid. MOSHEIM. ad Cudworth. p. 960. 973. 996. 1050. 716. 1004. BVDDEVS Iſagog. L. I. c. 4. §. 23. pag. 235.

n) Act. philoſ. Vol. I. p. 313.

o) Exemplum eſſe poteſt, dum L. II. c. 4. p. m. 101. Cultum Angelorum ex philoſophia Alexandrina deriuat, veriſſimo quidem argumento, cuius veritatem nuper quoque perſpexit eruditiſſimus Anonymus, qui Adiſidaemonis Philoromaei nomine elegantiſſimas vindicias aduerſus ſycophantas Iuuauienſes Venetiis edidit. c. 2. p. 43. Sed exitiali illis, qui hunc angelorum cultum ex turbidis his lacunis exortum, pro orthodoxo commendant.

p) 1689.

q) Curante M. MEIBOMIO Helmſtadii et Franequerae 1609. 4. Pariſ. 1694. 12.

ſet, telum tamen in intima viſcera non adegit, facileque inuenerunt Carteſii aſſeclae, quid reponerent. Proceſſerunt enim contra eum in hanc arenam Ioannes Eberhardus Schwelingius, Ioannes Schottanus, Petrus Syluanus Regis, et Andreas Petermannus, de quorum ſcriptis contra Huetii cenſuram conſulendus Cl. STOLLIVS [r]. Valde hos quidem aduerſarios velut leuis armaturae milites contemnit Huetius [s], maxime vero ſe huius ſectae vanitatem tam certis documentis patefeciſſe gloriatur, vt cum nuperus ille factionis huius propugnator Petrus Syluanus Regiſius refellere eum inſtituiſſet, non aliter expedire ſe potuerit, quam poſtquam verba Huetii falſa interpretatione adulteraſſet; adeo vt argumentationi eius reſponſionem opponere ſimulans, ſibi ipſi dolo malo ſed inani calliditate reſponderit. Aliter tamen viſum P. Baylio, acutiori quam Huetius fuit, in hoc argumento iudici, qui Regiſii hanc animaduerſionem exemplo aliis commendare non cunctatus eſt [t], vt diſcant, qua ratione in hac re verſandum ſit. Certe inaequalia heic arma Huetii et

impar congreſſus Achillei.

Ex his vero intelligi quoque poteſt, quid de conſilio Huetii conſcribendae hiſtoriae philoſophicae [u] iudicandum ſit. Nempe cum ab adoleſcentia primisque literarum ſtudiis exiſtimatio veteris philoſophiae eius animo inſediſſet, ad cognoſcendas ſectas veteris philoſophiae antiſtitum a Laërtio explicatas plurimum laboris atque diligentiae contulit, et ex veterum lectione promtuarium aliquod ad Diogenem Laërtium collegit, ex quo ea depromſit, quae in *Demonſtratione Euangelica* et in *Quaeſtionibus Alnetanis* de hoc argumento dixerat. Cumque MENAGII *Commentarium in Laërtium* recognoſcendum ab auctore accepiſſet, ex quo magna illi ſuccreuit veteris ſapientiae notitia, adeo huius ſtudii amore captus eſt, vt nullum iter ſuſciperet, nullo ſubciſiuo frueretur tempore, quo non Laërtium ſecum habuerit, et veteri philoſophiae illuſtrandae partem temporis conſecrauerit. Quo pacto in magnam molem excreuit opus, quod in partes ſecandum edendumque decreuit, nihil tamen ex eo profectum prodiit, praeter *Quaeſtiones Alnetanas* et *Cenſuram philoſophiae Carteſianae:* ex quibus, ſi a partium ſtudio ſeponendus eſt animus, iudicandum, plus ad congerendum quam digerendum illuſtrem auctorem habuiſſe virium, nec illi ea auxilia adfuiſſe, quae ad condendam philoſophiae veteris hiſtoriam requiruntur, licet materiam habuerit ita amplam et abundantem, vt nemo fere eo tempore illius diuitias literarias aequauerit. Quam ſententiam vere dictam eſſe, vel hoc vno argumento conſtat, quod ex copioſiſſima vaſtaque illa veteris ſapientiae collectione haud alium, quam Scepticiſmum, fructum retulerit. Id quod tantum abeſt, vt neget, vt potius „hunc ſibi egregium vſum enatum glorietur, „quod, cum philoſophia „nul-

r) Hiſt. liter. P. II. c. 1. §. 97. p. 412.
s) loc. cit. p. 142. 162.
t) FONTENELLE Hiſt. de Renouvell. de l'Academie Franc. p. 184. LE CLERC Bibl. vniuerſ. Tom. XV. p. 330.
u) pag. 142.

„nullis contineatur finibus, et vltra mundi ipſius atque aeui metas euage-
„tur in immenſum, mens autem humana in anguſtum coacta, et humi
„depreſſa denſisque obducta tenebris in claram lucem crepere, arduosque
„veritatis apices ratione ſua ſubnixa conetur apprehendere, quaerendum
„ſibi propoſuerit, quousque viribus illa ſuis ſeſe poſſit attollere, quae-
„nam illi petendae eſſent a fide ſuppetiae". Cuius meditationis fructum cum *Quaeſtiones Alnetanas* fuiſſe dicat, apparet inde, immenſam illam farraginem veteris philoſophiae, cui iudicio interpoſito ſubigendae impar fuit Huetianum ingenium fluctuans atque ambiguum, Scepticiſmum apud eum genuiſſe. Ceterum ex hoc abbatiae Alnetanae ſeceſſu alia quoque eius ſcripta prodierunt, quibus admodum nominis ſui celebritatem auxit; inter quae libellus *de Nauigationibus Salomonis* magno eruditorum plauſu exceptus eſt. Eo quoque tempore cum Nicolao Boelaeo (Boileau) Pratellio, de ſublimi in verbis Moſis coſmogoniam deſcribentis diſputauit; quam diſputationem cum poſt multos annos Ioannes Clericus edidiſſet, valde ea re irritata eſt poëtae ſatyrici, et pungentis non modo, ſed interdum quoque latrantis rabies. Creuit iſtis laboribus Huetianae eruditionis celebritas, et meritorum cumulus tantus viſus eſt, vt anno MDCLXXXV. a rege Epiſcopus Sueſſionenſis deſignaretur; ob notiſſimas autem lites, quae aulae Gallicae cum curia Romana intercedebant, non niſi elapſo ſeptennio confirmationem pontificis maximi, et poſſeſſionem muneris iſtius nanciſci potuit. Interim infula Sueſſionenſi cum Abrincenſi commutata anno MDCXCII diploma Romanum ſatis magno, vt conqueritur, pretio redemtum accepit. Neque in eius eccleſiae adminiſtratione illas delicias inuenit, quibus in Alnetana abbatia frui poterat. Adeo enim collapſa erat diſciplina eccleſiaſtica, corrupti cleri mores, perditae incolarum conſuetudines, vt non ſine graui moleſtia habita ſynodo et ſtatutis conditis *) ſeueris in ordinem deuiantes cogere poſſet. Quod cum aegre ferret Huetius, otio literario totus fere innutritus, et aquae inſalubritas eo loco inimica eſſet eius ſanitati, ingraueſceret autem aetas prouectior, et augerentur ſenectutis incommoda, conſentiente rege epiſcopatu ſe abdicauit, a rege autem Fontanetenſi abbatiae praefectus eſt, ne rei familiaris anguſtiis obſcurata eius dignitas ſordeſceret. Fontanetum autem cum Cadomo vicinum eſſet, valde hoc ſenii ſui portu gauiſus eſt Huetius, aedesque abbatis exornari et ſupellectile eleganter inſtrui curauit. Aſt quam tranquillitatis ſedem ſibi fore ſperauerat, moleſtiarum et indignationis campum expertus eſt. Nam et vicinorum neglectum aegre tulit et litibus excitatis Franciſci Caſaei (de la Chaiſe) Ieſuitae inclementia maxima rebus eius illata eſt calamitas: et a fraudulentis hominibus, qui reditus ex praediis eius prouenientes conduxerant circumuentus eſt. Quae taedia tamen conſuetis literarum ſtudiis et imprimis veteris philoſophiae diſciplina leuauit, vt potuit, animi vero moleſtiam auxerunt Ioannes Schottanus et Petrus

*) Prodiere Statuta Synodalia Cadomi 1693.

Petrus Callius, pro Cartesio vehementer in Huetium insurgentes. Quam Cartesianorum maledicentiam vt vindicaret, cum a litibus istis se indignis valde abhorreret, seuera autem studia impedirent oculorum debilitas et epiphorae, ad ludicrum scribendi genus conuersus, fabula Milesia Cartesianos exagitandos esse statuit. Edidit itaque *nouas memorias ad iuuandam* [y] *Cartesianismi historiam* aliquoties ἀνονύμως editas, nomine suo ita clam habito, vt diu Huetium auctorem esse viri docti ignorarent. In ea scriptiuncula Regisio dicata multo sale satyrico Cartesianos aspergit, fictione vsus, Cartesium falsa mortis imagine delusis Suecis ad Lappones clam discessisse, et inter eos nouam scholam excitauisse. Neque Batauorum ingeniis parcit, quae ob frigus aliquod aptiora iudicat [z] ad Cartesianae philosophiae mysteria percipienda, quam feruidos Gallorum spiritus; non recordatus, inter suos Mommorium, Rohaltium, Bossuetum aliosque inter Cartesianos, ipso narrante, militauisse. Tandem secessus Fontanetani, et molestiarum pertaesus Lutetiam reuersus est, vt inter literarum dulcedines, et conuersationis eruditae delicias vitam clauderet. Cumque in aedibus Iesuitarum sibi domicilium delegisset, ibi corpusculum senectutis morbis fractum et grauatum reficere, animum autem virorum doctissimorum colloquiis et veterum studiorum reminiscentia pascere constituit: bibliothecam quoque suam ne post mortem dispergeretur, illuc transtulit, et Iesuitarum societati testamento legauit, ita tamen, vt in publicos eruditorum vsus certis legibus ab eo scriptis [a] prostaret. Et hoc quidem pacto senectutis incommoda leuauit, et post grauissimum morbum, restituta sanitate *Commentarium de rebus ad eum pertinentibus* conscripsit. Cumque memoriae vires valde decrescerent, et grandaeuus senex maioris molis operibus scribendis amplius non sufficeret, morbis autem et corporis infirmitate animi quoque vigor sensim exhauriretur [b], *breuibus Dissertationibus* [c] conscribendis animum adplicuit. In quibus licet multa saluberrima congesserit, fatendum tamen exhaustos senectutis valde prouectae incommodis spiritus, eas subinde prodere, nec amplius eas scriptiunculas Huetiano respondere ingenio. Pietati vero vltimos dies litaturus dum Vulgatam annotationibus illustrare contendit, tandem nonagenario maior anno MDCCXXI, VII. Cal. Febr. rebus mortalium eripitur.

§. XI. Clan-

y) Nouveaux memoires pour servir a l'Histoire du Cartesianisme par Mr. G. de l'A. Paris 1692. 12. Traiecti ad Rhen. 1693. 12. z) p. 50.

a) Extant Amoenit. literar. T. V. art. 7. p. 164. collapsas vero aedes illi Bibliothecae destinatas refecerunt Iesuitae.

b) Talem inuenit Cl. MAICHELIVS, vid. diss. de Bibliothec. Parisiensibus P. I. c. 5. §. 7. p. 56. ob hanc infirmitatem excusat Oliuetus confusionem quandam in Comm. de sua vita occurrentem.

c) Dissertatiunculas istas abbas TILLADETVS Collectione dissertationum ad religionem et philosophiam spectantium Paris 1712. 12. inseruit, eo enim amico vtebatur Huetius. Cogitationes autem miscellaneas Huetianorum nomine vulgauit OLIVETVS Paris 1722. 4. in quibus frigus senile subinde deprehendes. Conf. Act. Erud. 1722. Sept. art. 12. Journ. des Savans 1721. Aug. art. 6. Bibl. ancienne et moderne. T. XXVIII. art. 3. Memoires Hist. et crit. 1721. Iun. art. 1.

Institutiones Scepticae ab Huetio scriptae.

§. XI. Clanculum hactenus, quoad viuebat, Scepticismi semina sparserat Huetius, probe gnarus, quanta nomen huius factionis inuidia sequi soleat: quare aliud quasi agendo, vti dictum, Pyrrhonismum commendauit, nunquam tamen videri voluit, ac si totam philosophiam dogmaticam euertere in animo habuisset: contentus ostendisse, necessarium esse, vt ob rationis imbecillitatem et innumeras, quae in inquirenda veritate occurrunt, difficultates fidei potiores credantur partes esse, quam rationis. Verum quod cautus, dum viuebat, facere omiserat, illo fatis erepto comparuit, edito ab amico Huetii, OLIVETO, dissertatione eius *de Imbecillitate intellectus humani*, quam vernacula quidem, in qua edita est [d], conscripsit, in Latinam vero conuersam simul reliquit. Eam diu ante fata illustrem virum consarcinauisse, ex libri prooemio, si cum reliqua vitae eius historia comparatur, qualem ipse enarrauit, cautus lector facile deprehendet. Fatetur enim eo in loco, amicum quendam ingenii excellentissimi magnorumque meritorum, cum inimicorum inuidia et potentia esset patria pulsus Academicam philosophandi methodum autem omnibus praeferret, ipsi illius amorem inspirauisse. Quem fuisse Cormisium, senatus Aquensis praesidem, ex iis, quae supra diximus, constat. Cum autem has institutiones Pyrrhonias viuus suppressisset, licet illis inaedificauerit *Quaestiones Alnetanas*, post mortem a laudato abbate in lucem protractae sunt. Quae editio quantam rei insolentis admirationem in republica erudita concitauerit, dici vix potest. Fidem sane multi suis vix oculis habuere, legentes talia scripsisse virum in demonstranda veritate Euangelica geometrarum legibus obsecundantem, quae omni religioni et vsui humani intellectus euertendis essent accommodata, et latens aliquod periculum tegerent. Nemo enim hactenus satis luculenta illa loca in *Demonstratione Euangelica* et *Quaestionibus Alnetanis* notauerat, quibus Pyrrhonismo velificari conatus erat. Sui itaque officii, et imprimis gratae, quam Huetio ob innumera beneficia in societatem collata debebant mentis esse iudicarunt Iesuitae, vt hanc ignominiam a manibus Huetianis depellerent, et tantam impietatem, quantam libellus ille fouere videbatur, ab illo non prouenisse, negarent. Vehementer igitur succensuere in *Ephimeridibus Triuoltiensibus* [e] Oliueto, quod illustri viro, pietate et singularibus in ecclesiam meritis conspicuo supponere hunc librum fuisset ausus. Quod cum satis acerbe illi Iesuitae obiecissent, qui insignia impietatis specimina in eo libro detexisse sibi videbantur, atroque carbone illum notauerant, calumniam a se ita abbas depulit, vt ostenderet, personatum illud, quod tractationi in msc. praefixum est, nomen, satis luculenter Huetium prodere, *Dominum de la Roche* enim, Petrum innuere, *Theocritum* Danielem, et *Pluuignac* idem dicere, quod Graeca vult significatio Huetii: prouo-

d) Amstelod. 1723. 12.   e) 1725. Iuin.

prouocaret autem ad auctoris αὐτόγραφον, ipsosque Iesuitas Ruaeum et Martinum testes, excitaret, et imprimis academiam Francicam in partes vocaret, quae Boiuinium et Monetam, viros clarissimos deputauerat, vt veritatem rei explorarent, qui manus Huetianae gnari editum libellum cum αὐτογράφῳ Huetii conspirare testatum fecere. Quae omnia prolixe enarrat, totiusque rei caussam perorat OLIVETVS in *Apologia Ephimeridibus Triuoltiensibus opposita* [f], quae plura desiderantibus consulenda est. Recte vero editor monuit, non abhorrere has institutiones Scepticas a scopo Huetii dudum in *Quaestionibus Alnetanis* prodito, qui fuerit, imbecillitate intellectus humani demonstrata frenum iniicere luxurianti seculo, quo athei et profani quilibet audeant, metaphysici acuminis obtentu sacra omnia euertere, ipsisque religionis Christianae mysteriis apertum bellum indicere. Id quod agnouit FRANC. BALTVS, ipse quoque ex Societate Iesu theologus, in *Epistola ad Oliuetum* [g], qui hoc Pyrrhoniae philosophiae compendium non contemnendum, nec inutile ecclesiae esse iudicat. Recte enim illi obseruatum, eum Eusebium imitatum post scriptam Demonstrationem Euangelicam, edita quoque Praeparatione Euangelica animos ita instruere voluisse, vt deuicta humana intellectus ambitione, eiectisque praeiudiciis, desinant nimium sibi suoque iudicio fidere, et faciliori obsequio fidei pareant. Quam veram mentem Huetii fuisse verba eius supra adducta ex *Demonstratione Euangelica* et *Quaestionibus Alnetanis* satis comprobant. Verum an hanc rerum Christianarum vtilitatem reuera isto libello promouerit Huetius, vel mediocri attentione vsus Lector satis palpabit. Libellum enim totum legenti, vel eius modo summam passim a viris doctis enarratam [h], animo comprehendenti palam erit, nihil aliud egisse Huetium, quam vt SEXTI EMPIRICI *Hypotyposes Scepticas* ordine concinno exhiberet, eaque ex philosophica historia congereret, quae Pyrrhonium philosophandi genus commendare, et pro optimo cogitandi et sapiendi modo venditare apta sunt, ita vero humano intellectui vim rationis omnem eripiunt, vt his saluis non habeat, quibus in veritate inquirenda discernendaue amplius nitatur. Huc enim omnia tendunt, quae lectionis vastissimae et eloquentiae satis nitidae viribus vsus auctor illustris attulit: Non habere humanum intellectum cognitionis certitudinem, quam et reuelatio ei deneget, et ipsa intellectus humani conditio. Incertum enim esse, valdeque dubium, vtrum vel obiectorum imagines cum ideis nostris conueniant, vel recte se habeat medium, per quod transeunt ad intellectum hominis; praesertim cum et sensus fallaces sint, et infideles nerui spiritusque animales; ipsum quoque cerebrum sua indole et constitutione incertitudinis rationes praebeat, animus autem suspectus vel ideo iudex sit, quod suam ipsam naturam ignoret. Vrget porro, vt hanc rerum omnium incertitudinem quoad cognitionem humanam euin-

f) Paris 1726. 8. conf. Histoire literaire de l'Europe 1726. Aout art. 3.

g) Continuat. des Memoires de Literature et d'Histoire Tom. II. P. I.

h) Vid. Bibl. ancienne et moderne T. XXVIII. p. 455. Act. Erud. Germ. P. LXXXVI. p. 77.

euincat, latere eam rerum omnium eſſentias, obſtareque in momenta mutabilem rerum indolem, vt, quid de iis certo ſtatuendum ſit, cognoſcatur. Adeo vero inter ſe iudiciis, temperamentis, opinionibus differre homines, vt contrariae haud raro de vna eademque re ſequantur ſententiae; multo minus in cauſſas rerum penetrare poſſe rationem hominis infirmam, cum et infinitae ſint, et certa regula haud proſtet, ſecundum quam latens iudicari eruique veritas poſſit. Adeo vero has partes proſequitur Huetius, vt non dormientium tantummodo et inſanientium imagines falſas et confictas euidentiae ſani hominis irridendae obiiciat, et Carteſium in partes vocet, ſtatuentem, ignorare nos, annon Deus eiusmodi naturam nobis dederit, quae falli quotidie poſſit, ſed et vrgeat vitioſum probationis genus eſſe, ſi rationis certitudo probetur argumentis a ratione petitis, praeſertim cum incertiſſimis inter ſe ratiociniis homines diſſentiant, ipſorumque dogmaticorum diſcordia, qua ſuas inter ſe opiniones iugulant, id clariſſime euincat. Longum autem ſapientium omnis aetatis catalogum nectit, qui reiecta omni rationis certitudine aſſenſum cohibendum eſſe monuerunt, et non Academiam modo ſecundam et tertiam eiusque aſſeclas huc aduocat, ſed et Anacharſin, Pherecydem, Pythagoram, Empedoclem, Gorgiam Leontinum, Xenophanem, Epicharmum, Parmenidem, Xeniadem, Zenonem Eleatem, Heraclitum, Anaxagoram, Democritum, Protagoram, Socratem, Platonem, Ariſtotelem, Metrodorum. Anaxarchum in his partibus collocat, et academicos cum Pyrrhonis ſequacibus ſatis amice conuenire, licet inuiſum fuerit Pyrrhoniorum nomen, demonſtrare ſatagit. Nec poſt nati Saluatoris tempora deſiiſſe hanc, quam putat ſapientiam Celſi, Fauorini, Sexti Empirici, methodicorumque et empiricorum ſectae, Luciani, Vraniique exemplis comprobat. Immo inter ipſos dogmaticos Porphyrium, Ariſtippum, Herillum Carthaginenſem, Menedemum Eretrienſem, totamque ſcholam Megaricam, Monimum porro Cynicum in hanc partem inclinaſſe contendit: et inter exoticas nationes Magos, Brachmanas, Turcas, Eſſenos, Seboraeos, Maimonidem, ſectamque apud Arabes Loquentium Pyrrhoniam philoſophiam ſuo modo fuiſſe profeſſos. Ex quibus omnibus colligit, dubitationem et ἐποχὴν ſolum eſſe verum et ſufficiens remedium euitandorum errorum, ſolos eſſe Scepticos philoſophorum nomine dignos, indignos autem dogmaticos, quorum temeritas infinitorum errorum mater fuerit. Vidit probe illuſtris auctor, Scepticae philoſophiae inuidiam moleſtam ſuae ſcriptioni futuram eſſe, obiicique illi poſſe, quod oculos homini eruat, omnemque viuendi et felicitate fruendi vſum mediumque eripiat. Quod vt declinet, ad eas potiſſimum, latebras confugit, quibus dogmaticorum tela euitare ſatagebant Pyrrhonii. Nempe fidem ait, rationis incertitudini ſuccurrere, et certa illa facere, quae ambigua ſint, et fluxa, ſi rationem ſolam audias. Sequendam autem in vitae vſu veriſimilitudinem rerum, diſcendumque ex hac arte dubitandi eſſe, qua ratio-

ne error, pertinacia, et arrogantia rationis et praeiudicia eiicienda, animus autem ad humilitatem obsequii fidei praestandi adducendus sit. Praestantissimum autem eius fructum in illo situm esse, vt auctoritatem nullius hominis reuereamur, ex sectis omnibus verisimiliora seligamus, nihil vero fidei contrarium admittamus, sed eclecticos imitemur, viros magnos et celeberrimos, adeoque nec Academicam, nec Scepticam, nec eclecticam sectam teneamus, sed propriam nobis seligamus, fiamusque ἰδιογνώμονες. Non tam ignarus rerum in ciuitate philosophica gestarum censendus est Huetius, vt non praeuiderit, obiecturum esse lectorem, ita omnem vitae statum, naturaeque ordinem, omne agendi principium euerti. Hanc itaque inuidiam vt declinet, obiectionibus quoque dogmaticorum satisfacere satagit. Neque tamen alia affert, quam quae dudum Sextus Empiricus et Sceptici alii attulere: nempe, quamuis scientia nulla detur, viuere tamen Scepticos non vt philosophos, sed vt homines reliquos, adeoque more astronomorum ex hypothesi agere, contentos ita finem vitae actionumque humanarum assequi. Non eruere hanc philosophiam oculos, sed eorum tantum lippitudinem manifestam facere et arrogantiam hominis detegere, quae scire omnia, de omnibus iudicare, arbitriumque inter litigantium partes interponere audeat. Falsum autem esse, quod ex admissa probabilitate concludi possit, dari veritatis κριτήριον, cum ea non sit certitudo sed apparentia externa, quae falsa interdum esse possit, inepteque misceri certitudinem cum verosimili, et quod errori obnoxium haud est, cum eo, quod fallere potest. Quamuis autem nihil comprehendi posse dicant Sceptici, hoc tamen eos comprehendere, quod incerta et incomprehensibilia sint omnia, neque tamen id affirmando, sed dubitando. Deum autem, licet intellectus fallax sit, sufficiens dedisse remedium, ne decipiamur, nempe fidem, adeoque accusari non posse, quod ad errores hominem condiderit. Huic fidei si ratio submittatur salua esse omnia, diuino enim lumine collustrari animum, vt, quid faciendum sit, quid omittendum intelligatur, et eo quoque duce summam primamque illam veritatem certo cognosci: esse Deum. Et haec quidem noua illa Sceptica philosophia est, quam dudum sepultam resuscitare ausus est Huetius vir summus. Qui si id partis studium, quod iugulat Pyrrhonis philosophia, deposuisset, si inter principia, quae vocant, formalia et materialia discrimen accuratius posuisset, si contentus fuisset, immoderatae humani animi ambitioni et iactantiae modum posuisse, si Sextum examinare sine praeconcepta opinione quam describere maluisset, si a petitionibus principii abstinuisset, si ineptum studium auctoritatem ecclesiae in tribunali rationis veritatem diiudicantis collocandi abiecisset, si ad verum quaestionis statum accuratius attendisset, si philosophorum veterum, quos inter Scepticismi patronos numerat, opiniones melius distinxisset, dignior sane illustri auctoris sui fama liber in vulgus exiisset, nec nocuisset caussae illi, propter quam tantos labores suscepit, quam nihil magis

optare,

optare, nisi vt rationis iudicium effugiat, ista scriptione satis prodidit. Verum haec aliis expendenda relinquimus: adireque eos iubemus, qui libri censuram instituerunt.

Character animi Huetii.

§. XII. Ex hac, quam ὡς ἐν συνόψει dedimus Huetii historia, imago eius facili negotio potest depingi. Magnum enim inter suae aetatis eruditos virum fuisse, et haud exiguum orbis literati ornamentum, ignauus sit vel inuidus, qui temere negauerit. Inerant illi eae animi dotes, eoque fruebatur naturae fauore, sine quibus mediis ad gloriae culmina in ciuitate erudita grassari haud licet. Maxime vero illi, quam a natura praestantissimam acceperat, indoli summam iunxit diligentiam, laborisque improbi patientiam prorsus inexpugnabilem, eamque studiorum contentionem, vt nec inter edendum, nec inter quiescendum a studiis sibi temperaret. Cumque facultatibus afflueret, et natiuitatis praerogatiua facile summis vbique viris commendaretur, non potuit industriae eius amplissima deesse materies, suppeditatis iis auxiliis, quibus immensa lectionis copia parari solet. Ita enim et splendido bibliothecae apparatu fruebatur, et ad virorum eruditione summorum colloquia facile admittebatur, qua pacto eruditio illi vasta et insolita enata est. Maxime vero ingenium nactus erat supra modum elegans, foecundum, viuum, et vi quadam imaginationis concinna suffultum: Ex qua penu et eloquentiam illam, et felicem facilemque poëticae facultatis vsum, et artem quandam insolita et parum verisimilia comendi ornandique depromsit. Nec memoriae defuit fidelitas, ea largissime suggerens, quae ex multorum annorum lectione infinita in commentarios retulerat. Quibus cum accederet longus vitae ad summam senectutem vigentis vsus, et exercitatio, mirum non est, illum inter summos viros et praeclara aetatis suae lumina excelluisse. Verum quas affluentissimas possidebat, eruditionis diuitiis parem iudicandi aciem non adfuisse merito dolendum est. Cum enim natura ingenio, quam iudicio polleret, vastissima illa, in qua se ingurgitauit lectio naturalem animi acrimoniam suffocauit: quibus cum accederent praeiudicia nonnulla, ex vitae circumstantiis oriunda, quae obstiterunt, quo minus perspicacibus oculis vteretur, vis illa mentis, qua verum a falso distinguitur, eminere in eo non potuit. Cuius si non aliud extaret testimonium, sola ista, quam exposuimus Scepticismi commendatio exemplo esse potest luculentissimo. Sed in aliis quoque eius scriptionibus, praecipue in *Quaestionibus Alnetanis*, quin in ipso praeclaro ceteroquin *Demonstrationis Euangelicae* opere iudicandi aciem desiderari dudum viris doctis obseruatum est, et vel sola inepta hypothesis, quoscunque cana antiquitas in coelum extulit viros summos ad Hebraeorum sapientes reuocandi satis superque comprobat. Aut vehementer autem fallimur, aut ratiocinandi artem, quam in Iesuitarum scholis Aristotelico-Scholasticam didicerat, exacte non tenuit Huetius, quam si recte consuluisset, facile vidisset, fidei, vel quam eo

nomine callide tegit, auctoritati ecclesiae locum esse non posse, eiurato veritatis criterio, nisi coeci duci magis velut bruta animalia, quam videntes incedere, velut homines velimus.* Ceteras vero animi virtutes virum magnum egregie ornauisse omnino fatendum est. In aulae enim luxu et vitae commoditatibus admodum affluentibus sobrie vixit, theae potu mirifice, vt ipse scribit [i] viribus recreatus, vnde licet variis morbis tentaretur, nonagesimum tamen annum viuendo superauit. Solas autem vitae delicias ex literarum studiis et conuersatione virorum eruditorum captauit, quibus, licet religionis professione dissentirent, humanum se, comem et inseruiendi cupidum praebuit. Pietatem autem eius generis coluit, quam in philosopho raro offendas. Maxime eam ob caussam Societati Iesu addictissimum semper seruauit animum, quod studium in nonnullas vitae eius circumstantias, maxime in odium, quo Cartesianos persecutus est, influxum habuit. Nec defuerunt, qui inde colligerent, plus in ea re voluntatem quam iudicium valuisse, de quo tamen, cum arcana mentis sensa hominibus non pateant, non iudicamus. Illud autem sine temeritatis nota pronuntiamus, omnem eum, quem pro Christianae religionis auctoritate atque veritate suscepit laborem, maiorem iudicii aciem, et minorem lectionis atque eruditionis abundantiam requisiuisse, quam adhibuit. Quae, saluis cetera viri summi meritis, quae ex aequo depraedicamus, euincunt, inter primae notae philosophos Huetium non esse reponendum; licet boni quilibet facile concesserint, inter viros doctos seculi XVII locum satis amplum eius praestantissimam eruditionem meruisse, dignumque esse, cuius memoria cum laude conseruetur in republica literaria.

P. Bayle. §. XIII. Non minori eruditionis, veteris pariter atque recentioris apparatu, maiori autem iudicii vi et acrimonia ad caussam Scepticismi iuuandam animum applicuit PETRVS BAYLE, inter maxima nostri temporis ornamenta ex merito numeratus. Cuius toties iam a nobis facta mentio, toties in partes ille vocatus, in philosophiae recentioris annalibus autem tam illustre eius nomen et celebris fama est, vt ideo indictus a nobis non praetermittendus sit. Ita vero pro retinendo assensu cuncta difficultatibus dubiisque repleuit, vt inter fortissimos, qui pro Pyrrhonismo steterunt, bellatores nostra aetate relatus sit, vnde omnino locum in hac theatri philosophici scena postulat. Cuius vitae historiam, et laborum literariorum fata omnium optime ex *Epistolis* eius discimus, quamuis in eristicis quoque, quos aduersariis opposuit, libellis, nonnulla occurrant, quae lucem rebus eius noscendis afferre possunt, praesertim in illa scriptiuncula, quam *Cabbalae chimericae* titulo Iuriei aggressionibus opposuit. Defunctum autem nonnulli viri docti laudarunt, et moderate quidem id fecit SAMVEL HENRICVS BASNAGIVS, in cuius *Historia Actorum eruditorum* [k] elogium Baylii legitur, quod iterata editione

Colle-

i) p. 126. vbi extat elegans elegia in hoc potionis genus.

k) Hist. des Ouvrages des Savans 1706. pag. 545 seqq.

Collectioni Epistolarum Baylianarum praemisit PROSPER MARCHANDIVS. Tacemus biographiam eius *Memoriis Triuoltiensibus* [l] a Iesuitis insertam, aliamque praefixam Anglicae versioni Cogitationum eius de cometis. Vitae quoque Baylianae enarrationem *Dictionario* eius *apud Geneuenses edito* praemisit anno MDCCXV, abbas REVESTIVS, *emendatam et Obseruationibus auctam* [m] cel. MONETA, vnde ad hunc potissimum auctorem a nonnullis perperam relata est. Quam cum nec plenam satis nec accuratam esse iudicarent viri docti, eam castigandam sumsit anonymus quidam, quem IO. MASSONVM esse nonnulli volunt, a quo edita, *Historia P. Baylii et scriptorum eius, accurate recognita et additionibus atque correctionibus aucta, qua nonnulla singularia et ἀνέκδοτα ex scriptis eius et vita Anglice vulgata afferuntur* [n], qui tamen labor ob acerbum scribendi genus et contumelias in viros doctos iactas merito plerisque displicuit, qui reprehenderunt, a nonnullis diiudicandis eum abstinuisse, quae tamen iudicium postulabant, nonnulla falso et perperam attulisse, in quibusdam ad molestas digressiones diuertisse. Et tamen cum meliora non suppeterent, hae quoque animaduersiones *Supplemento Dictionarii Bayliani* a Geneuensibus anno MDCCXXII adiectae sunt [o]. Inseruit quoque *Ephimeridibus eruditis* [p] quae apud Parisienses prodeunt, auctiores autem apud Batauos recusae eduntur, cl. H. P. LIMIERIVS *Specimen bibliothecae miscellaneae, Latino sermone edendae* [q], quod vitam Baylii exhibet. Et ex his quoque fontibus sua hausit, qui inter *Memorias ad illustrationem historiae literariae scriptorum celeberrimorum in republica literaria facientes* Baylianam quoque vitam enarrauit NICERONIVS [r]. Nihil tamen perfectum et accuratum cum in his omnibus de vita viri summi reperiretur, meliora et pleniora dare constituit Cl. DES MAIZEAVX. Is viuum Baylium nouerat, et amicitiae vinculo illi iunctus multa sciebat, quae alios fugiebant. Vt igitur de amico satis sibi erepto pulchre mereret, nec tanti viri memoriam intercidere pateretur, ad plenam Baylianae vitae historiam enarrandam animum adiecit. In quo consilio confirmauit eum illustrissimus Shaftsburyus, qui similem ab eo laborem poposcerat. Quem tamen priusquam aggrederetur, a Basnagio multa accepit singularia Baylii historiam concernentia; sicque materiam scribendi satis amplam nactus est, qua tamen non contentus, amicos Baylii adiit, et imprimis, quem is haeredem scripserat, Bruguierium, qui ex chartis Baylii sibi relictis ea congessit, quae ad noscenda viri celeberrimi fata facere aliquid poterant: Ea suis annotationibus auxere atque illustrauere Maraesius, aliique viri docti,

l) Memoires pour l'Histoire des sciences 1707. Avr. art. 47. p. 693.

m) Londini 1708. Ex ea potiora repetunt Acta Erudit. 1711. p. 103.

n) Exacte revuë de l'Histoire de Mr. Bayle et de ses ouvrages, contenant des additions et des corrections, avec diverses particularitez ou anecdotes ou tirées de ses ecrits et de sa vie publiée en Anglois.

o) Journal des Savans 171[illegible] Mai art. 10.

p) 1718. Juil. art. 16.

q) Essais d'une Biblioth[illegible]e melée en Latin, que l'on se propose de donner au public sous ce titre: Specimen Bibliothecae miscellaneae.

r) T. VI.

docti, quibus cum Baylio viuo familiaritas interceſſerat, vel qui commercium literarium cum eo aluerant. Quae omnia cum ſcriptis et epiſtolis Baylianis collata et cum rerum ſuarum indice, quem ipſe Baylius conſtruxerat, et a patria *Calendarium Carlanum* [s] inſcripſerat, comparata in ordinem redegit, et ex hac ampliſſima rerum ad hiſtoriam magni viri pertinentium ſylua egregios commentarios conſcripſit, in quibus vitam, fata, mores, ſcripta, controuerſias Baylii accurate expoſuit, nihilque eorum omiſit, quae ad noſcendum virum celeberrimum facere poterant [t]. In quo viri doctiſſimi labore cum nec accuratio deſideranda ſit, nec eruditio, cuncta autem eleganter pleneque enarrauerit, hunc nos quoque ducem ſequemur, eaque ex ampliſſima et prolixa Baylianae vitae hiſtoria excerpemus, quae ad ſcopum noſtrum faciunt: ita tamen, vt ad epiſtolas [u] et ſcripta magni viri ſubinde reſpiciamus, quibus ſcilicet omnium tutiſſime fides adhiberi poteſt, et ea quoque adiiciamus, quae paſſim viri docti obſeruauerunt; idque agamus potiſſimum, vt ad iudicium ferendum inſtruatur Lector, et vtilitate ſua huius quoque philoſophi vitae ſe commendet enarratio.

Vita Baylii. §. XIV. Natus eſt PETRVS BAYLE Carlae, quod caſtellum eſt comitatus Fuxienſis, Apamienſibus et Riuienſibus vicinum, IV Id. Nou. anno ſalutis reſtitutae MDCXLVII, parente Ioanne Bayle, reformatae, quae ibi colligebatur, eccleſiae miniſtro, honeſtiſſima familia oriundo [x]: Puer indolem praecocem eamque egregiam prodidit, cui nec ingenii ſubtilitas, nec imaginationis foecundae vigor, nec memoria fida deeſſet, quibus cum acceſſiſſet a pueritia inſatiabilis diſcendi ardor ſciendique cupiditas, in agro natura fertili facile erat ſparſis ſcientiarum ſeminibus largiſſimam meſſem polliceri. Parens ergo, quem filium hunc ſuum iſtis naturae muneribus ornatum videret, nihil eorum omiſit, quae ad formandum literisque optimis imbuendum pueri animum facere poſſe nouerat. Ipſe vero elementa Graecae et Latinae linguae, et humanitatis diſciplinarum illi vsque ad annum MDCLXVI tradidit; cumque paulo firmiores in hoc ſtadio greſſus facere poſſet, ad academica ſtudia ablegauit. Ibi non peſſimo ſeculi noſtri more ignauiae, luxui voluptatibus ſe tradidit adoleſcens optimus, ſed cum inſatiabili ſcientiarum addiſcendarum deſiderio flagraret, vt hunc ardorem reſtingueret, diſciplinas exhaurire omnes conſtituit, et quo plus didicit, eo vehementius ſcire plura et perſpicere penitius cupiit. Qua nimia ſtudiorum contentione factum eſt, cum dies noctesque libris impalleſceret, vt graui morbo corriperetur, cogereturque vacantibus cathedris ſcholaſticis ad patrios lares reuerti, et per ſeſquiannum corpus exhauſtum nimioque labore debilitatum reficere.

Quam-

s) Perperam inter ſcripta de Charletaneria retulit Cel. MENC[illegible]NIVS in lepida Oratione de iſto eruditorum [illegible]tio. Nomen enim habet a Carla, patria Baylii.

t) Amſtelod. 1730. 12. et in limine Dictionarii editionis Amſtelod. 1730. qua nos vtimur.

u) Adhibemus autem editionem MARCHANDII Rotterodami 1714. vulgatam, quam praeſentem habemus.

x) Lettr. XXXI. p. 146.

Quamuis autem cum ſanitate in gratiam rediiſſet, et ad ſalubriorem locum miſſus aëris mutandi cauſſa a ſtudiorum intemperie auocaretur, ignea tamen vis animi cohiberi non potuit, vt non priſtinum laborem reſumeret, et maiori contentione, quam ferre poterat imbecille et attenuatum corpuſculum ad literarum gloriam curreret, quo pacto malum recruduit et atrox febris ſecuta eſt. Neque tamen extingui iſta infirmitate inexplebile diſcendi ſtudium potuit: quamprimum enim vires reſtitutas eſſe ſenſit iuuenis Baylius, ad conſuetas literas reuerſus lectione librorum omnis generis, ne eriſticis quidem exceptis, ſe ingurgitauit. Maxime autem inter veteres Plutarchus, inter recentiores Michaël Montanus noſtrum mirifice delectarunt, cum et iucunda lectionis varietas eius ingenium paſceret, et vterque ſobrie et moderate philoſophari videretur. Nec magnopere aberrabimus a vero, ſi affirmauerimus, lectione vtriusque ſcriptoris primos Scepticiſmi igniculos et ſemina quaedam hauſiſſe Baylium, cum et Plutarchus haud raro academicis faueat, vt ſuo locum probatum, et Montano Pyrrhonia libertas et modeſtia vbique ſit commendatiſſima. Videruntque dudum viri docti, diſciplinam Montani ad hunc Scepticiſmi amorem, quem fouit Baylius, aliquid contuliſſe. Sane Renaudotius abbas, cum de Dictionario Bayliano ſententiam diceret, Montani licentiam Pyrrhoniam, et temeritatem quandam etiam certiſſima in dubium vocandi in eo libro vtramque paginam facere, cenſuit. Quod tantum abeſt, vt inficias iuerit Baylius, cum iſti cenſurae ſuas cogitationes opponeret, vt potius ab Montano exemplum impunitatis peteret, ea ſtatuendi, quae in conſpectu et cum approbatione aulae et Sorbonae iſte auſus eſſet. Quae molimina Montani Scepticiſmo frigidam ſuffudiſſe, non ignorabat Baylius, qui alio loco y) inter apertos Pyrrhoniſmi patronos Montanum numerat. Iudicii vero viribus paulo maturior, cum aetatis annum vigeſimum primum attigiſſet, arti ratiocinandi diſcendae ſe tradidit, quod tam ſero ſe feciſſe poſtea deplorauit. Cum autem nimis anguſta illa ſchola eſſet, in qua literarum tyrocinia hactenus poſuerat, quam vt vaſtum, quod alebat, ingenium capere nutrireque poſſet, ad Toloſanos abiit, inque iſta academia apud Ieſuitas philoſophiae praecepta diſcere coepit, animum autem attulit, cum innumeris, quae ex lectione ſcriptorum eriſticorum collegerat, dubiis, obiectionibus, et reſponſionibus plenum, tum ad incertitudinem et fluctuationem inter ambiguam rationum fidem ſponte inclinantem. Qui cum annorum iuuenilium, nondum ad maturitatem iudicii pertingentium, leuitate in diuerſas partes agitaretur, callide hac incertitudine vſus eſt ſacerdos quidam Romano coetui addictus, qui in vno cum eo contubernio viuebat, ad demonſtrandum, in tantis rationum ambiguarum fluctibus cum, vbi pedem figat, non habeat intellectus, audiendam eſſe eccleſiae vocem,

y) Lettr. I. pag. 5. Neque tamen in Dictionario de Montano articulum habet, licet ad eum prouocet in illuſtrationibus pag. m. 616.

vocem, et iudicem quendam quaerendum, cuius ſententia inniti queat animus. Quae retia cum vitare non noſſet iuuenis animus, inſidiarum iſtiusmodi inſciens nec ſatis prouidus, in caſſes eas incidit, et ad Romanae eccleſiae fidem publica profeſſione recipiendam magno ſuorum dolore et conſternatione adductus eſt [z]. Qua in re praecipitanter egiſſe Baylium, omnino iudicandum eſt, etiam vbi a ſectae partisque ſtudio abſtinemus, ſi vera ſunt, quae narrat eius biographus: Iuuenem infinita animo complexum plurimorum diuerſorumque librorum lectione ſe inebriaſſe antequam artis rationalis praecepta didiciſſet. Ita enim neceſſarium erat obrui intellectum nondum exercitatum, et ad expendenda rationum momenta non ſatis idoneum, vt cum exitum labyrinthi, et ſolutionem difficultatum non videret, iſtis perſuaſionibus vinciſſe, et extricari quaſi ex iſta incertitudine at nouis illaqueari retibus pateretur. Ita vero ad ſacra Romanenſium traductus Baylius cum ab epiſcopo Riuienſi ad faciendos ſtudiorum ſumtus neceſſaria accepiſſet, magna gloria publica diſputatione ingenii alacritatem demonſtrauit, magnamque ſpem excitauit, fore, vt hoc duce alii quoque ad gremium matris reuerterentur. Certe et fratrem et neceſſarios alios ad easdem partes amplectendas perducere ſtudioſe eo tempore conatus eſt. Alium tamen euentum res habuit. Fratris enim viri docti et acuti, qui miniſterio eccleſiaſtico quoque inter reformatos fungebatur, colloquiis ad reſipiſcendum adductus et amici cuiusdam demonſtrationibus luculentis conuictus eſt, vt fateretur, praecipitanter ſe egiſſe, nec rationibus ſatis munitum hoc conſilium ſuſcepiſſe. Maxime vero inter dogmata Romanae eccleſiae propria, tot tantosque nodos deprehendebat [a], vel Gordio enſe inſecabiles, vt veritatem in hoc coetu vnicam eſſe credere amplius haud poſſet. Redire itaque ad Proteſtantium coetus relictis caſtris Pontificiis ſtatuit [b]. Quod tamen cum capitale eſſet in Gallia, clanculum factum, relictaque Toloſa anno MDCLXX ad Geneuenſes amicos translatus eſt. Ibi cum Carteſiana eo tempore philoſophia caput extollere coepiſſet, Baylius, qui in ſcholis Ieſuitarum Ariſtotelico-Scholaſticam ſapientiam didicerat, excitatus eſt, vt quo erat animi ſublimis et acutiſſimi robore, ad comparandum inter ſe vtrumque philoſophiae genus iudiciumque interponendum ſuum animum transferret. Id quod tanta accuratione et iudicii, quo pollebat, acumine fecit, vt Scholaſticae philoſophiae ſpinas tricasque pertaeſus eam totam abiiceret et Carteſium ſequi conſtitueret. Id vero magna ingenii vi et felicitate ab eo tempore praeſtitit, et Carteſianae philoſophiae myſteria accurate didicit: Ita vero indolem egregiam et animum literis pulcherrime cultum demonſtrauit, vt dignum

z) Prolixe haec narrat DES MAIZEAUX p. 17. 18.

a) Transſubſtantiationis dogma et cultum imaginum ſe concoquere non potuiſſe ipſe narrat, Cabbal. Chimaericae Demonſtratae p. 139. quanto autem acumine dictum dogma oppugnauerit, ex Dict. art. Pyrrhon, patet.

b) Falſum itaque eſt, quod a nonnemine relatum Ven. REIMMANN. Hiſt. atheiſmi Sect. III. cap. 5. pag. 426. triennium integrum apud Ieſuitas Toloſanos Baylium Pontificiis ſacris addictum vixiſſe.

dignum iudicaret Normandius, ciuitatis Geneuenſis Syndicus, quem liberorum inſtitutioni praeficeret. Cui labori ita inuigilauit Baylius, vt fidem quidem et dexteritatem egregie probaret, nihil vero eorum omitteret, quae ad perficiendum ingenium, doctrinaeque copiam augendam quouis modo facere poſſent. Quo ſcopo a virorum celeberrimorum Picteti, Turretini, Minutoli aliorumque, qui in academia Geneuenſi magna cum laude docebant ore pependit. Atque ſic factum eſt, vt ſpectatiſſima vbique eſſet et commendatiſſima Bayliana eruditio. Quae cum comiti Dohnenſi innotuiſſet, cuius praedia nonnulla Geneuae vicina erant, commotus ille eſt, vt filiorum literis imbuendorum curam illi traderet. Quanquam autem Geneuenſem Muſarum ſedem relinquere cogebatur, amicorum tamen deſiderium, commercio literario cum iis inſtituto leniebat, et frequentes imprimis ad Minutolum et Conſtantium literas mittebat. Ex quibus ſatis luculenter patet, Baylium, licet Carteſianam factionem ſequi videretur, multo tamen magis iam tum ad Pyrrhoniorum partes inclinaſſe. In epiſtola enim Copeto anno MDCLXXIII ad Minutolum Geneuam ſcripta [c] valde Scepticorum cauſſam extollit, Dogmaticorum deprimit, et multa ex illorum parte electa commoda oriri ſtatuit, qua vero ratione facile vinci iſto diſputandi genere Dogmatici poſſint, explicet; ſibi autem potiſſimum Horatium commendatiſſimum eſſe dicit, qui cum omnium ſectarum exploratorem egiſſet, in nulla ſecta certus haeſit. Biennium hoc pacto transegit, ſolitudinis autem pertaeſus et conuerſationis literariae appetens anno MDCLXXIV iſtam prouinciam deſeruit, et ad Rothomagenſes abiit, vbi amici de neceſſariis illi apud mercatorem quendam proſpexerant, cuius filium informandum literis accepit, nec tamen ob ruſticationes frequentes, ſtudiis inimicas diu eo in loco manſit, Lutetiae vero viſendae magna cupiditate flagrauit. Illuc amicorum interceſſione, qua fratrum Beringorum [d] ſtudiis moderandis praefectus eſt, anno MDCLXXV delatus, fauentiſſimam occaſionem nactus eſt, ea animo literis inſatiabili deſiderio inhianti alimenta praebendi, quibus ad virilem quandam maturitatem aſſurgere, et excellentiſſimam doctrinam conſequi poſſet. Nam et virorum eruditionis praeſtantia celeberrimorum colloquiis ac conſuetudine, et bibliothecarum publicarum priuatarumque apparatu et commercio literario cum maximae eruditionis viris inſtituto innumeras literarum diuitias corraſit; amicis autem illis vſus eſt, quas et fides commendaret, et ſpectata cariſſimos redderet rerum diuinarum humanarumque cognitio. Inter quos amicitiae pignore cum Baylio prae aliis certauit Samuel Henricus Baſnagius, a quo Iurieo, Sedanenſi theologo commendatus eſt, viro docto multaeque lectionis, ſed ambitione paulo elatiori, eosque pati neſcio, quos impetus retardare ſuos vel officere conſiliis et auctoritati ſuae nouerat *. Per hunc enim ſperabat Baſnagius

c) Lettr. I. d) Fratrem illi habebant ſenatorem curiae regiae Pariſienſis.
*) Vid. DES MAIZEAVX p. 92.

nagius Baylium ad cathedram philosophicam, quae anno MDCLXXVI in ista academia vacabat, promotum iri, cum illi potissimum Spartae ornandae abunde sufficeret. Non abnuit Iurieus, cui candidati reliqui displicebant. Paruit amici consiliis Baylius, licet timidus, eo quod edictum regis contra eos, qui ad Romanam ecclesiam digressi eam iterum reliquissent, quosque relapsos vocant [e], curam iniiceret, metuenti ne dignosceretur. Venit itaque Sedanum, et ita vtrique, quae tunc in diuersum sententiam discesserat parti se commendauit, publica disputatione autem tam luculentum excellentissimae doctrinae specimen edidit, vt disiectis eorum qui in contrarium nitebantur, technis professoris philosophiae munus ei plaudente academia Sedanensi conferretur, et ipse Iurieus valde eum amaret, viri autem docti, quos illae Athenae nutriebant, certatim eius amicitiam ambirent. Inter quos singularibus amoris et beneuolentiae testimoniis nostrum sibi coniunctissimum habuit Iacobus Rondellus, eloquentiae professor Sedanensis, qui post disiectam regis auctoritate academiam ad Batauos abiit, et elegantiores literas Traiecti ad Mosam publico stipendio docuit, vir veteris doctrinae peritissimus, et rerum quoque nostra aetate in orbe literato gestarum callentissimus [f], quem suo loco ob vitam Epicuri descriptam, et elegantem de choenice Pythagorae dissertationem aliaque, quae edidit scripta commendauimus. Qui cum Graece esset doctissimus et vetera folia accurate euoluisset, multoties Baylio instar oraculi fuit, quod in locis veterum difficilibus et obscuris consuleret, suisque cogitationibus exoptatissimam haud raro lucem inferret. Vbi vero cathedram, munus nouum auspicatus, occupauisset, philosophiae systema intra biennium suorum auditorum vsibus destinatum conscripsit, et rogante quoque Ancillonio, qui Metensis ecclesiae tum ministerio fungebatur, PETRI POIRETI *Cogitationes rationales de Deo, anima et malo* examinauit, et obiectiones atque dubia sua illo mediante ad Poiretum misit, qui ad ea respondit, et nouae editioni libri sui ipsam hanc controuersiam inseruit. Qua occasione longa inde lis Baylio cum Poireto enata est, quae ad finem properante pugnantium vita valde acerba euasit. Et initio quidem, cum anno MDCLXXIX nouam *Cogitationum rationalium* editionem curaret Poiretus, tum Cartesianus adhuc, intra modestiae et humanitatis limites controuersia substitit. Quamuis enim editioni huic Poiretus obiectiones Baylianas cum censura et responsionibus suis adiecisset, laudauit [ff] tamen in aduersario *legentis iudicium, obseruantis ἀκρίβειαν, impugnantis viuacitatem, beneuolentissimique animi blandam erga se propensionem; ingenii quoque penetrationem, quam vocat, et soliditatem agnoscit.* Cum autem iterata editione anno MDCCXV Cogitationes istas Poiretus vulgaret, tum dimisso Cartesianismo totus factus mysticus et theosophicus, tam acerbe famam Baylianam

e) Vid. Histor. edicti Nannetensis Tom. III. p. 428. 520. 582. et passim.

f) Conf. Lettr. CLVIII. p. 611.

ff) In Epist. ad Ancilonium p. 734. edit. vlt.

nam profcidit, vt *Differtationem* praemitteret *nouam*, in qua *de fimulato Petri Baylii contra Spinozae atheifmum certamine* egit, et in album impiorum Baylium referre nullus dubitauit. Licet autem deteftabili impietate ad arrodendam ifta ignominiae nota famam Baylii, fe commotum effe dicat, prodidit tamen aliam longe cauffam animum fuum, qui antea Baylianas contradictiones aeque patienterque ferebat, contra illum exafperaffe, indigne in ifta differtatione ferens, quod Baylius, ceteros, praeter fe, omnes, qui Spinozam oppugnauerant, (inter quos haud poftremum locum fibi Poiretus vindicabat) debiles aduerfarios appellaffet. Cauffa autem arcana in eo latebat: defcripferat Baylius in *Dictionario* fuo vitam fanaticae virginis Burignoniae, eamque allatis nonnullis rumufculis ita depinxerat, vt parum conuenire ifta imago characteri, quem effingere cupierat, iudicaretur, et in contemtum eam adducere videretur. Aft ad Burignoniae partes deferto munere ecclefiaftico et caftris Cartefianorum transierat Poiretus, et theofophiam foeminae cum ratione infanientis velut diuinae fapientiae myfteria vbique commendauerat, vt infra in eius vita dicemus. Suas itaque partes a Baylio arrodi credens Poiretus, et hoc fibi per aliud latus intentari telum fufpicans, cum aegerrime ferret, inter infanientes mulieres, Burignoniam a Baylio numerari, odio vehementer in eum accenfus eft. Quod haud parum auxit, cum fufpicacius forte, quam re vera fuit, coniiceret, ad excitandam magiftratuum feueritatem in Burignoniae factionem, ifta Baylium fcripfiffe. Accedebat autem his, quod in alio *Dictionarii* [g] loco refponfiones et apologiam Poireti amaro fale Baylius confperfiffet. Ita vero in rabiem actus theofophus, et iftis locis Baylii non fine dicacitate refpondit, et propudiofa atheifmi macula infamem Baylium declarauit, fatisque prodidit, quae eum cauffa ita armauerit, vt in ea fatyra *falfa*, *calumniofa*, *infideliter truncata*, *maligne*, *fcurriliter*, *ludicre expreffa* eo dictionis genere obiiceret [h], quod in myftico philofopho et theologo theofophico nemo aequus facile tolerauerit. Verum ea poft illa tempora, Baylio inter Batauos verfante, acta funt, et in tantam animorum disiunctionem enata res eft: tum autem, cum Sedani philofophiam doceret Baylius, ab ifta quidem parte tranquilla fuere omnia, et controuerfia ifta amica extitit. Difputauit quoque paulo poft anno MDCLXXX, contra Valefium, focietatis Iefu theologum [i], vfusque Cartefiano axiomate: extenfionem naturam effentiamque corporis abfoluere, transfubftantiationis dogma acutiffimis ratiociniis oppugnauit; de qua eius controuerfia infra plura dicendi aptior nobis erit occafio. Cum autem anno MDCLXXXI infolitae magnitudinis cometa inter fidera apparuiffet, et diuerfis ille hominum iudiciis agitaretur, fuam quoque fententiam dixit, et *Cogitationes de Cometis* multa eruditione refertas anonymus confcripfit, eo quod fperaret, priuilegio regio munitas Lutetiae

g) Art. Roi not. C.

h) Conf. Vol. II. libri de Eruditione triplici, p. 574. Edit. rec. Bibl. myft. pag. 247. 312.

i) Viuebat ille tum in collegio Cadomenfi,

tetiae prodituras esse, si a Romanae ecclesiae ciue conscriptae viderentur. Et hac quidem ratione muneris dignitatem tueri, et philosophiae suis prodesse laboribus, inter Gallos Baylius gnauiter perrexit.

Vita Baylii inter Belgas.

§. XV. Hunc vero in modum de philosophia optime merentem grauis illa procella obruit, quae res reformatae ecclesiae in Gallia prorsus prostrauit. Rex enim omni illius professionis fidei exercitium in regno suo sublaturus, scholas primo omnes reformatorum soluere decreuerat. Ita professorio, quo hactenus gauisus erat Baylius munere euerso, res quoque eius attritae sunt [k]. Factum tamen, cum in contubernio suo Sedani iuuenem aluisset Batauum, quem philosophiae praeceptis imbuerat, vt is praeceptorem de se optime merentem sibique carissimum, Roterodamensis reipublicae consiliario, quem pensionarium vocant, Paetsio, quibus posset, verbis traderet, et cum in literis, tum domum reuersus, coram ita eum commendaret, vt maxima inde Baylianae doctrinae enasceretur existimatio, isque esse iudicaretur, cuius eruditione gymnasium Roterodamense egregie ornari iuuarique posset. Illo itaque viro consultissimo reipublicae proceribus suadente noua historiarum atque philosophiae professio cum stipendio honesto [l] excitata est, cui Baylius praefici posset. Inuitatusque ad eam Spartam obeundam eo laetior Baylius obtemperauit, quo exoptatior illi locus videbatur, libertate philosophandi, quam mire deperibat, gaudendi. Igitur omisso itinere Anglico, quod meditabatur, in Belgium foederatum abiit, eumque paulo post Iurieus secutus est, quem theologiae professorem eruditio haud vulgaris acceptum fecerat. His igitur exulibus Gallis scholam istam nouam et illustrem sua doctrina ornandam et amplificandam Roterodamensis reipublicae curatores tradiderunt. Ibi primum rarae vastaeque eruditionis specimen edidit, vulgatis *Cogitationibus de Cometis*, quibus priuilegium regium Lutetiae obtinere non potuerat. Lectionis multiplicis variaque literarum cognitione refertae copiam in eo argumento tractando demonstrauit Baylius. Qui tametsi dissertatione epistolari tantum, ephimeridibus publicis [m] inserenda ostendere suscepisset, si malo omine cometae appareant, quae vulgata est opinio, sequi inde fecisse Deum miracula, vt superstitionem confirmaret; tanta tamen rerum copia scribenti se obtulit, vt iustae molis librum tractatio referret. Quam licet laruato nomine conscriptam simulasset, offendit tamen argumentum et cogitationum libertas censores Parisienses, vt editio impediretur, remittereturque liber auctori, qui ad Belgas delatus, ob eam ipsam caussam librum edidit ἀνόνυμον. Ex msco tamen, quod Baylii manum referebat, breui apparuit, eum harum cogitationum auctorem esse [n], qui fons illi postea multarum molestiarum fuit. Quamuis enim praestantissimam illa scriptio eruditionem spiraret, accensus tamen illius gloria Iuriei animus odio

k) Lettr. XXXI. pag. 142.

l) Lettr. XXXII. p. 148. LXXIV. p. 260. Gaudebat autem Stipendio 500. florenorum.

m) Mercure galant.

n) Vid. Lettr. XXXII. pag. 149. XXXVII. pag. 158.

odio et inuidia eſt, vnde amara contentionum et calamitatum ſcaturigo Baylio poſtea enata eſt. Auxit quoque iſto tempore hanc de ingenio eius et natura excellentiſſimo, et literis ſupra modum culto atque eleganti opinionem, edita *Diſquiſitione critica in Hiſtoriam Caluiniſmi* [o], quam magno conatu parturierat Maimburgius Ex-Ieſuita. Qui cum doloſis artibus ſatis callide res Reformatae eccleſiae euertere, et calumniis onerare eas partes velle videretur, ad vindicandam eius famam duarum hebdomadum ſpatio hanc diſquiſitionem generalem Baylius conſcripſit, vtque erat literis apprime verſatus, et acumine iudicii atque ingenii feſtiuitate ornatus, tanto lepore, et tractationis iucunditate, eaque ſubtilitate ratiociniis generalibus tantum Maimburgii copias euertit, vt in fugam primo ex congreſſu hoſtis daretur, magna laus vero Baylium ſequeretur, immo ipſe Condaeus princeps eius libelli lectione delectaretur [p]: narratetque MENAGIVS [q], adeo egregium iſtum librum viſum eſſe Maimburgio, vt laudare eum coactus ſit; ipſe doctiſſimus vir autem elegantiam ingenii et viuum iudicandi ſcribendique genus commendaret. Nec maior forte inuictis Baylii ratiociniis laus enaſci potuit, quam quod tantum irarum inde enatum eſſet aduerſario, vt cum rationibus refutare non poſſet, non quieſceret, donec regis edicto et flammis vltricibus prohiberetur [r]. Nec hic furor libri plauſum, apud aequos lectores ipſamque ciuitatem literariam impediuit, quae tanta auiditate et legit et coëmit, vt eodem anno auctam emendatamque editionem iterum vulgare auctor cogeretur. Cuius tamen, quod mireris diu verum nomen latuit, vnde factum, vt diuerſis viris doctis liber ille tribueretur. Elegantia tamen, et perſpicuitas tractationis, multis luminibus refertae, et doctrinae varietate abundantis tandem Baylium, cui in hoc quidem ſcribendi genere haud par alter fuit, prodidit. Reſponderat ad eandem hiſtoriam Caluiniſmi Iurieus quoque, inſtituta *Caluiniſmi et Papiſmi hiſtorica comparatione*, inque ea *Apologiam pro reformatione et reformatis* dederat [s]. At cum obruere multitudine rerum, quam accurate veſtigia aduerſarii reprimere maluiſſet, longe inferior Baylio in ea arena pugnauiſſe iudicatus eſt [ſ], id quod nouos inuidiae morſus excitauit, cum praeferri ſibi Baylium Iurieus pati haud poſſet. Tanta autem literarum delectatione capiebatur Baylius, tanta contentione augendis et amplificandis orbis literarii limitibus inuigilabat, vt cum ſatis opima et fauentiſſima illi nubendi conditio eo tempore offerretur, caelebs tamen viuere mallet, omnemque aetatem in literis conſumere reipublicae eruditae autem et amicis ſe totum deuouere ſtatueret. Qua ſententia in animo eius firmata, nouam editionem *Cogitationum de Cometis* an. MDCLXXXIII cura-

o) Critique generale de l'Hiſtoire du Caluiniſme.

p) DES MAIZEAVX l. c. p. 27.

q) Menagian. T. II. p. 22. 23.

r) Adiecit Biographiae Baylianae regium mandatum ea de re DES MAIZEAVX, qui loc. c. prolixe rem omnem exponit.

s) L'Hiſtoire du Caluiniſme et celle du Papiſme, miſe en parallele, ou Apologie pour les reformateurs, pour la reformation et les reformez.

ſ) Vid. Menagiana l. c.

curauit, et nonnullis, quae amici quidam contra Brueysium μεταθέμενοι, eiusque librum apologeticum conscripserant, fauentem Lucinam conciliauit: ipse *Collectionem tractationum aliquot ad Cartesianam philosophiam pertinentium* instituit, illique ea adiecit, quae contra Valesium Iesuitam disputauerat; quae collectio Amstelodami MDCLXXXV prodiit *. Vt vero liberiorem paten-

*) Titulum praefixit Baylius hunc: „Recueil „de quelques pieces curieuses, concernant la philosophie de Mr. de Cartes. Non enarrabimus contenta libri, id modo obseruantes, Scholasticorum theologiae euertendae Baylium in ea collectione animum intendisse. Maxime vero transsubstantiationis dogma Cartesianae cui tum fauebat philosophiae praesidio subruere in ea dissertatione fategit, quam contra Valesium scriptam huic collectioni inseruit. Pomum eridos autem istud dogma, quod semper philosophantium ingenio et acumini inuisum fuit, nascente porissimum Cartesianismo visum esse, nemo rerum nostra aetate in ecclesia et ciuitate literaria, gestarum adeo ignarus est, vt id nesciat. Cum enim nouo philosophandi genere Cartesius substantias omnes in cogitantes et extensas diuisisset, illas spiritus naturam absoluere, has corporum statuebat, et vtriusque attributa haec essentialia esse dicebat, vt ex Principiorum philos. P. I. §. 53. 54. p. m. 12. constat. Id quod repugnare doctrinae Romanae ecclesiae de sacrosanctis altaris mysteriis editis mox Meditationibus Cartesii vidit et obiecit ANT. ARNALDVS, monens, secundum hoc dogma, si soluas, non manere hanc doctrinam posse, cum fide credat ecclesia ablata a pane eucharistico panis substantia, sola illic accidentia remanere, ea autem esse extensionem, figuram colorem, odorem, saporem, aliasque qualitates sensiles. Quibus valde pressus Cartesius in Respons. quart. p. 118. in omnes formas se torquet, vt argumenti vim eludat, fassusque est, vt se istis Romanae ecclesiae decretis addictum demonstraret, in pane eucharistico nihil plane aliud esse, quo sensus nostri afficiantur, praeter solam istam superficiem, quae sit terminus dimensionum eius corporis quod sentitur; et in qua sola superficie fiat contactus; notandum autem esse monuit, istam superficiem non ex sola corporum externa figura esse aestimandam, sed considerandos etiam esse omnes illos exiguos meatus, quae inter puluisculos farinae, ex quibus panis conflatus est, et inter particulas, ex quibus vinum constat, reperiuntur. Ea spatiola alia materia subtili repleri, nec tamen ad eius substantiam pertinere, adeoque eius superficiem non externam tantum esse, sed eam, quae interne singulis particulis immediate sit circumposita. Supponit porro hanc superficiem etiam moueri ex parte, cum aliquae panis particulae ab aëre aliisue corporibus eius poros ingredientibus agitentur: sic vt ex horum motu perpetuo, intelligatur superficies perpetuo in motu quodam esse: immo et hoc sibi concedendum postulat, per superficiem panis non hic intelligi partem vllam substantiae, nec quantitatis eiusdem corporis, sed tantum terminum illum, qui medius esse concipitur inter singulas eius particulas, et corpora ipsas ambientia, quique nullam habet entitatem, nisi modalem. Quibus suppositis concludit: cum in hoc solo termino contactus fiat, et nihil nisi per contactum sentiatur, manifestum esse, quod, corpus dicatur in aliud ita mutari, vt haec noua substantia in eodem praecise loco existat, in quo prius corpus v. g. panis existebat, necessarium sit, nouam illam substantiam eodem plane modo sensus omnes nostros afficere debere, quo panis et vinum illos afficerent, si nulla transsubstantiatio facta esset. Speciem enim illam externam remanentem esse illam superficiem mediam inter singulas particulas et corpora illa ambientia. Valde placuit hic pullus tum Cartesio, iactanti melius se mysterium hoc explicuisse, quam Scholasticos accidentia realia ἀσυστάτως comminiscentes; tum asseclis eius, inter quos biographus eius HADR. BAILLETVS, L. VIII. c. 9. ita mentem Cartesii explicuit, manere quidem eandem corporis extensionem, sed mutari panis extensionem, in extensionem corporis Christi, vt cibus in homine in succum et sanguinem conuertitur. Immo haec tam plana esse et euidentia putat, vt hac explicatione iactet quamplurimos reformatorum ad amplectanda dogmata Romanae ecclesiae commotos esse. Valde vero grauis fuit Cartesii scholae aduersa Scholasticorum factio, cui facile fuit ostendere, hac explicatione Cartesiana mentem Concilii Tridentini de hoc dogmate plane euerti, ipsumque sibi Cartesium contradicere, cum quae sola extensione cognoscantur accidentia, reipsa essentiam corporis ex eius mente ingrediantur. Vt itaque huic se labyrintho extricent, in varios anfractus dilapsi sunt et hypotheses excogitarunt suas magis opiniones, quam mentem concilii exhibentes. Quidam enim, et inter eos imprimis FRANCISCVS DES GABEZ in Philosophia Eucharistica Gallice edita, FRANC. LAMY in Epistolis philosophicis, et quem supra nominauimus, PETRVS CALLYVS in Durando illustrato cum modos siue attributa ista a substantia corporis Cartesiana saluis eius hypothesibus, separari hac non euersa minime posse, cernerent, assumtionem quandam hypostaticam et informationem commenti sunt, affirmantes diuinam Christi naturam animamque ita per transsubstantiationem corpus et sanguinem assumere, atque informare, vt eadem ratione sit corpus et sanguis Christi, quam illa quae in coelis sunt. Vehementer autem ista explicatio illis displicuit, qui succensebant Cartesianis, quod puritatem doctrinae

patentioremque campum nancisceretur, in eruditionis latifundia exspatiandi, vtque multis modis orbem sibi eruditum deuinciret, cum varietate doctrinae

doctrinae ecclesiae labefactarent: vnde supra narrauimus, Callyum ob eam hypothesin valde Huetio vapulasse, eo quod nihil minus ista explicatio referat, quam transsubstantiationem. Cautius itaque mercaturus Emanuel Maignanus, ex Minimorum ordine celeberrimus philosophus et mathematicus, (cuius vitam post P. SAGVENVM enarrauit P. BAYLE Dict. T. III. art. Maignan p. 20.) simpliciorem rei adumbrationem commentus est. Quamuis enim medius inter Gassendum et Cartesium incederet, formas tamen substantiales et accidentia realia improbabat. Huic visum, desinere quidem panem et vinum adesse in sacramento et existere, verum eandem tamen in sensus incursionem impressionemue, conseruare Deum, quae ante transsubstantiationem fuerat. Quae licet simplicius quidem difficultatem leuare videantur, compertum tamen mox est, ita duplex poni miraculum, cum hoc pacto Deus ordinem sensuum et impressionis atque sensationum mutare tollereque necesse habeat. Vnde Maignani quoque hypothesin oppugnarunt reiecerunt que Nicolaus Maria Gennarus. et Augustinus de Guiditiis, ipse quoque Maignanus ob hanc assertionem in capitulo generali ordinis sui reprehensus est, teste DANIELE in Itinere Cartesii p. 197. Indignam philosopho hanc hypothesin esse, quae miraculum miraculo explicat, Deumque ex machina prouocat, recte vidit, ROHALTIVS, celeberrimum inter Cartesianos nomen, qui vt propius ad mentem magistri accederet, alium modum excogitauit, statuendo, corpus I. C. in sacramento post consecrationem ita locum panis occupare, vt eadem spatia et interualla, quae panis occupauerat, illud iam occupet, et eandem extensionem seruet, quam habuit panis, vid. Entretiens sur la philosophie p. 48. Verum prorsus ita euerti mentem Tridentini concilii recte ab aduersariis Cartesianae factionis responsum est: eo quod isto modo sequatur, quod corpus Christi in panem, non vero panis in corpus Christi mutetur, cum essentiam panis, quae in dispositione et modificatione extensionis a Cartesio ponitur, suam faciat, et essentiales eius modos recipiat; qua de re acute nonnulla monuit P. BAYLE Dict. l. c not. A. Longum esset lites hoc de argumento omnes enumerare, quas cum Scholasticae philosophiae asseclis Cartesiani fouerunt, afferreque mira ista somnia, quae ad explicandum hoc mysterium Platonicis numeris incomprehensibilius et obscurius ex hac turba attulerunt Clercelierius, Mallebranchius, eiusque ὑπερασπιστὴς Mironius, quaeque Franciscus Bernierius, Io. Baptista du Hamel aliique, qui media inter vtramque partem via incesserunt, excogitarunt. Alium ista locum, aliam tractationem postulant. Nobis ad praesentem Baylianae vitae historiam illustrandam attentis, monuisse sufficit, difficultates insuperabiles, quas contra hoc dogma struit Cartesiana philosophia, aduersariis Romanae ecclesiae haud leue triumphi argumentum, Cartesianorum inimicis autem fauentissimam occasionem exhibuisse, illi factioni obtrectandi. Maxime Societas Iesu cum haud exigua sibi impedimenta obiecisse Cartesianismum cerneret, magnis animis in eam factionem insurrexit, et heterodoxiae accusatione aduersarios confundere sategit. Non prouocabimus ad celebre illud concordatum, vti vocant, inter Iesuitas et patres Oratorii de non tradenda iuuentuti Scholasticae Cartesiana philosophia, nec ea adducemus, quae contra Mallebranchium eiusque asseclam Mironium vehementer vrgere coepit eius ἀνταγωνιστὴς P. Du Tertre, de cuius obiectionibus vid. Europe sauante, T. III. P. II. art. 5. p. 296. T. IV. P. I. art. 7. p. 129. sed ad Cadomensem Iesuitam, Valesium prouocamus, qui data opera in hoc argumento Cartesianas phalanges adortus est, edito libro, personato nomine, LOVIS DE LA VILLE, lingua Gallica: Opposition de principes de Mr. des Cartes avec la foi del' eglise Romaine, touchant la transsubstantiation, et leur conformité avec le Caluinisme. In quo tam luculenter ostendir, Cartesii principia philosophica cum hoc dogmate consistere non posse, sed illud totum euertere, vt non modo inuincibile esse agmen Valesii iudicauerit BAYLIVS, vid. Lettr. XXIX. p. 336. sed et Cartesiani inter Gallos, pontifici Romano addicti haud parum animo deiicerentur, et Regisius, qui Cartesianos conuentus Parisiis instituerat, metu coactus eos solueret. Non vero solos Cartesianos sed et Gassendistas inter eos numerauerat Valesius, qui irreconciliabilem philosophia sua inimicitiam contra hoc dogma concepissent, eoque nomine dicam scripserat Bernierio. Qui cum deuiasse ab ecclesiae doctrina videri nollet, in Illustrationibus ad librum personati VILLEI suspicionem a se istam amoliri conatus est. Idem fecit quem simili accusatione aggressus erat Mallebranchius, proque Cartesii vel sua potius hypothesi verba fecit, quibus tamen apologiis docta ista natio philosophica prohibere non potuit, vt non iterata vice prodiret nonnemo, et dissertatione Gallice scripta ostenderet, Philosophiam Cartesianam, fidei ecclesiae catholicae repugnare, Bernierium autem denuo refelleret. Tacemus Mallebranchii aduersarium du Tertre, Antonium Arnaldum, aliosque, qui Mallebranchium a recta via declinauisse contenderunt. Intelligi autem nobis non monentibus potest, eos, qui ex Protestantium coetibus telis suis illius dogmatis iugulum petiuerunt, otiosos in illa domestica Romanensium pugna non consedisse, sed proprium ensem in eius viscera adegisse. Id quod praeter I. LA PLA-

doctrinae et elegantia ingenii lectores mirifice delectare posset, ad edendas ephimerides literarias, quod scriptionis genus recens tum exortum mirifice plerosque ceperat, hortatu Iuriei animum adiecit, et Calendis Martiis anni MDCLXXXIV Gallico sermone *noua ex republica literaria* [t] edidit, libros optimae notae accurate recensuit, literariam historiam mira luce perfudit, nec sterilem enarrationem exhibuisse contentus, iudicium suum interposuit, obseruationibusque selectis argumenta librorum haud raro illustrauit. Qui labor adeo feliciter cessit Baylio, vt inter ephimerides literarias, quae ob doctrinae varietatem et iucunditatem maximi fiunt, summo fere loco habitus sit, certe nulli huius generis lucubrationi cesserit. Cum autem ob materiae diuersitatem varia et multiplex in eo opere eniteret Bayliana eruditio, eaque raro exemplo in omni fere argumento regnaret, dici non potest, quam commendatae istae ephimerides viris doctis fuerint, qui certatim eas summopere laudarunt [u]. Auctor autem, cum indies magis literarum praestantia inclaresceret, dignus visus est, quem Frisiae occidentalis Status ad adeundam cathedram publicam in academia Franequerana C. M. florenorum stipendio inuitarent. Sua tamen sorte contentus Baylius, cum paucis viueret, opimam Spartam recusauit, foecundissimum autem calamum porro ad amplificandas literas adhibuit. Nouae enim editioni *criticae Disquisitionis in Historiam Caluinismi continuationem* [v] addidit, quae tamen, licet ingenii eius amoenitatem tota saperet, cauillandi ansam nonnullis suppeditauit, cum quaedam ridendo et iocando dixisset [w]. Valde eo tempore contentionis serram reciprocauere magna Galliae lumina Arnaldus et Mallebranchius, quorum controuersiam miris animorum motibus agitatam cum attigisset in nouis literariis [x] Baylius, istis quoque litibus implicitus est. Nempe praeter alia

Placette, qui auctoritatem sensuum contra transsubstantiationem peculiari schediasmate vindicauit, fecit quoque Petrus Baylius, qui cum Cartesianae se sectae addixisset, apud Sedanenses, vt supra narratum dissertationem Valesio opposuit, in qua vindicantur a Peripateticorum obiectionibus rationes, quibus aliqui Cartesiani probarunt, essentiam corporis sitam esse in extensione. In hac dissertatione, non negat Baylius, extensionis rationem et imprimis impenetrabilitatem materiae cum transsubstantiatione constare non posse: vera autem esse et naturae conformia ista principia acriter defendit, et offendere ideo doctrinam Romanam principia rationis prima, clarissima et certissima, statuit. Et haec quidem summa est istius collectionis, curiositate Lectoris non indignae, quam edidit Baylius, comprehenduntur enim in ea praeter Concordatum Iesuitarum cum patribus Oratorii, obseruationibus illustratum, Bernierii annotationes, Mallebranchii responsio, refutatio noua Bernierii, et dissertatio laudata Baylii, vna cum meditationibus ad metaphysicam abbatis de Lanion, editaque ista collectio est Amstelodami 1684. 4. Plura de re ipsa dare huius loci non est. Nobis haec enarranda fuere, vt qualis hoc de argumento Baylio controuersia intercesserit, Lector intelligat: quo pacto tamen simul quandam historiae Cartesianae, suo loco latius enarrandae particulam tangere licuit. Plura qui sitiet, ei affatim dabunt scriptores laudati praestantissimae doctrinae theologo D. Chr. Matth. Pfaffio Cancellario Tubingensi, in Diss. Anti-Roger. p. 26. 48. et diss. Anti-Baeliana II. p. 28.

t) Nouvelles de la Republique des Lettres.

u) Vid. Act. Erud. 1685. p. 511. Hist. des Ouvrages des savans 1706. Dec. p. 545. Struvius Introd. in Hist. lit. c. VI. §. 43. p. 296. et qui supplementa dedere, Ackerus, Colerus, Lotterus, Iunckerus de Ephimerid. erudit. p. 170. Fabric. Praef. ad Morhofii Polyhist. alii.

v) Nouvelles Lettres de l'Auteur de Critique generale de l'Histoire du Caluinisme de Maimburg.

w) de Maizeaux l. c. p. 32.

x) 1685. Août art. 3. p. 876.

alia ad logicam et metaphyſicam pertinentia, quae infra ſuo loco enarrabimus, etiam de morali quaeſtione inter viros iſtos doctiſſimos diſputatum eſt. Cum enim nouum ſibi ſyſtema philoſophicum et theologicum Mallebranchius effinxiſſet, idque ad doctrinam de gratia, valde tunc theologorum diſſenſionibus agitatam tranſtuliſſet, inter alia axiomatis loco poſuit: omnem voluptatem eſſe bonam, et illum felicem reddere, qui ea fruatur. Quam aſſertionem, metaphyſica ſubtilitate praeciſioneque mentis formatam acriter quoque defendit; non minori autem contentionis alacritate oppugnauit Arnaldus, ratus, ita omnem honeſtatis virtutisque faciem conſpurcari, et foedae quoque voluptatis cauſſam agi poſſe. Quam Arnaldi obiectionem cum enarrauiſſet Baylius, vt accurate diſtinguere, partibusque idearum de quibus diſceptatur, omnibus enumeratis, verborum pugnas miro artificio ſoluere nouerat, Mallebranchii aſſertum eſſe veriſſimum, pronuntiauit: eo ipſo momento, quo quis voluptate fruitur, hominem felicem eſſe, neque tamen ita foediſſimarum voluptatum cauſſam defendi, quas omnino fugiendas eſſe, ſanus rerumque intelligens lubens conceſſerit. Nempe diſtinguendum eſſe inter cauſſam voluptatis formalem et efficientem; illam vero heic ſolam a Mallebranchio intelligi, non vero hanc, quae niſi bona et iuſta ſit, voluptatis rationem reiiciendam eſſe poſtulet. Quamuis autem et veriſſima diceret Baylius, et ab aliis quoque, maxime a Gaſſendo, dudum pronuntiata, valde tamen vrebat Arnaldum, quod ſcripſiſſet, mirari ſe, nolle aduerſarios Mallebranchii ad veram eius mentem aduertere animum, vel non poſſe eam intelligere. Vnde grauem ei dicam ſcripſit [y], et cum ille non ſileret, nec cauſſae ſuae deeſſet [z], vt erat acer diſputator et vehemens, iſtam diſceptationem nouis obiectionibus continuauit *, quam totam de verbis pugnam fuiſſe, Lector prudens facile comprehendet nobis quoque non monentibus. Tetigit quoque argumentum de tolerantia, edita de ea epiſtola Hadriani Paetſii, quo is Moecenate vtebatur: quo tamen nomine illis diſplicebat, qui rigidas partes ſequebantur †. Anno MDCLXXXVI breui ſed eleganti commentariolo, inquiſiturus in cauſſas, quo modo ad eccleſiae Romae gremium tota Gallia perducta ſit, artes ſeueras, adhibitas iniurias, quas Reformati pertulerunt, delineauit *. Maxime vero ipſam ſacram violentiae, quae in conuertendis hominibus adhibetur, anchoram conuellere, et quam neceſſaria et cum naturalibus legibus tum praeceptis Chriſti et regulis Chriſtianae ciuitatis conueniens tolerantia ſit, oſtendere conſtituit, edito *Commentario philoſophico, in verba Ieſu Chriſti, compelle eos intrare: in quo rationibus quam plurimis iisque euidentiſſimis probatur, nihil*

y) Avis a l'Auteur des Nouvelles de la Republique des Lettres.

z) Roterdam 1686.

*) Diſſertation ſur le pretendu bonheur des ſans.

†) Nempe improbabat Auctor motus Britanniae ſub Iacobo II. et damnabat, non aliam in Britannia religionem tolerari quam Proteſtantium. Quod cum partibus Guilelmo regi addictis placere non poſſet, etiam interpretem inuiſum Britannis fecit.

*) Ce que ce que toute la France Catholique.

nihil esse abominabilius, conuersionibus, quae vi et coactione efficiuntur, refutantur quoque sophismata eorum, qui hac ratione agunt, et ad ea quoque respondetur, quae S. Augustinus pro excusandis persecutionibus protulit [a]. Praeuidit Baylius, qui in hoc libro ad tolerantiam stabiliendam commendandamque vim eloquentiae et eruditionis omnem adhibuerat, displiciturum esse hunc commentarium etiam inter Protestantium theologos illis, qui rigidiori zelo pro caussa ecclesiae orthodoxae vigilare se et pugnare sibi viderentur. Quod genus hominum cum irritabile esse nosset, ne crabrones excitaret, Anglum auctorem Ioannem Foxium de Bruggs commentus est, et prodiisse hanc ex Anglico versionem apud Londinenses simulauit, quae ab ipso Gallico idiomate ἀρχέτυπος Amstelodami vulgata erat [b], latere tamen diu non potuit, quamuis constanter hunc foetum abnegasset. Inde vero haud parum in suspicionem adducta est Baylii religio, quod tamen latius heic enarrare non licet, cuncta eleganter exponit eius biographus DES MAIZEAUX, qui consulendus. Grauiori afflictione, eo ipso tempore turbabatur Baylii animus, cum in nouis eius literariis nonnulla Christinam Sueciae reginam offendissent, cuius tamen indignationem mitigauit iramque placuit Baylii prudentia [c]. Ast quam illi sollicitudinem ea res excitauerat, haud parum leuauit academiarum regiarum, Francicae et Londinensis beneuolentia, quae datis ad Baylium, literis testatae sunt, quo loco praestantissimam eius eruditionem haberent. Valde vero paulo post turbauere circulos eius insultus quidam febriles, ita, vt corpore animoque languens cogeretur ephimeridum edendarum curam Basnagio Bellouallensi, amico suo tradere, quo auctore mutata inscriptio, et noua haec literaria titulo *Historiae actorum eruditorum* [d] vulgata sunt. Admodum ab hoc tempore non vires tantum corporis Baylii, continuata febris pertinacia attenuatae sunt, sed et animi tranquillitas, et ingenii quoque alacritas vehementer turbata est. Sub cinere enim gliscentem inuidiae ignem hactenus contra Baylium aluerat Iurieus, in quo et gloriae aemulatio inuidiam excitauerat, et zelus pro doctrinae puritate suspicionem accenderat, dolosum eius hostem Baylium esse. Qui cum commentarium, *Compelle eos intrare* edidisset, et tolerantiae fines late extendisset, ira et indignatione aestuans Iurieus, pro commodis ecclesiae et doctrinae purioris conseruatione contra latitudinaria Baylii principia apertum bellum suscipere constituit. Erat in eo Baylius, vt tertiam illius commentarii partem ederet, cum in arenam contra eum Iurieus descenderet, irreconciliabilem ab eo tempore inimicitiam innumeris offensionibus testatus. Quae lites indecorae inter collegas funestae quoque fuere reipublicae literariae, cum vis illa ignea et elegantia, qua supra modum excellebat ingenium Baylianum,

a) Commentaires philosophique sur les paroles de I. C. contrain les entrer &c.

b) 1686. prolixe libri huius Historiam enarrat DES MAIZEAUX l. c. p. 35. quocum conferendae Epistolae Baylianae.

c) Ibid. p. 37. Quaestio versabatur circa quasdam Christinae Reginae epistolas a Baylio vulgatas addito iudicio suo paulo liberiori.

d) Histoire des Ouvrages des Savans, vid. citati not. (u)

Baylianum, valde iſtis moleſtiis et aegritudine debilitarentur, ſanitatique eius valde afflictae obſtarent, quo minus ex voto reſtitui in integrum poſſet: qua ratione non potuit non viuax ille, qui in Baylio regnauerat animus deprimi eneruarique. Id quod ſenſerunt non ſine animi dolore amici, qui ab iſto tempore Baylium veterem imaginem non amplius retuliſſe, ſibique ſimilem vix fuiſſe obſeruauerunt [e]. Ipſe Aquisgranum profectus hauſtis aquis ſalutaribus nonnihil leuaminis ſenſit, emergere tamen ex animi luctu et moerore non potuit, praecipue cum mors illi Moecenatem, Paetſium eripuiſſet, et in rabiem et furorem actus Iurieus vehementi eum perſecutione premere pergeret. Deſerendum itaque Roterodamum ratus, Berolinum ſibi animo delegit, vbi exulibus Gallis exoptatiſſimum aſylum electoris gratia parauerat. A quo ſtatore vindiceque literarum, cuius immortalis eo quoque nomine fuit gloria, cum viris ex hac natione doctis ſtadium aperiretur, ad eruditionis gloriam propoſitis praemiis impigre currendi, amicorum, maxime Ancillonii, Abbadii et Lenfantii, virorum celeberrimorum precibus Schombergio, qui copiis Brandeburgicis ſummus dux praeerat, et ab eo electori commendatus eſt. Neque effectu deſtituta eſſet iſta commendatio, cum et magna eſſet doctrinae Baylianae fama, et plurimum amici in aula poſſent, niſi mors electoris interceſſiſſet, quo pacto res euentu caruit. Reprimendas autem Iuriei iniurias et calumnias ratus *Supplementum ad Commentarium de Tolerantia* [f] edidit, et aduerſario reſpondit, ſeparataque ſcriptione eius impudentiam laruatus retudit.

§. XVI. Hactenus primae tantum velitationes belli iſtius literarii inter Iurieum et Baylium interceſſerant, iam grauius bellum exarduit, et cruenta facta pugna eſt, quam et gloriae aemulatio ſuccendere, et ſi fides nonnemini, domeſtica quoque cauſſa quaedam [ff] augere coeperat. Nempe prodiit anno MDCXC famoſus libellus, qui *maximi momenti informationem exulibus Galliae reformatis de inſtanti eorum in patriam reditu* [g] (quem vaticiniis quibusdam apocalypticis nixus ſuis vicinum praedixerat Iurieus) titulo promittebat. In quo libello res attritae eccleſiae reformatae Gallicanae, quae in exilio viuebat acriter exagitantur, et ad excuſandam palliandamque aulae perſecutionem, omnis cauſſa in ſeditioſa axiomata et conſilia exulum coniicitur, aculeato vero dicendi genere contumeliis innumeris miſeri cumulantur. Qui libellus cum pſeudonymus prodiiſſet, dici non poteſt, quantam indignationem Proteſtantium, maxime inter Britannos Batauosque meruerit, non ſine graui cauſſa querentium, bonam ita cauſſam inauditis calumniis opprimi, et ex ipſo Proteſtantium ſinu, id quod ſcribendi genus abunde declarabat, progredi auſum eſſe, qui

Controuerſiae Baylianae.

e) BASNAGIVS in Elogio Bayliano, Hiſt. des Ouvr. des Savans 1706. p. 547. depuis ce tems la ce n'eſt plus Mr. Bayle.

f) Supplement du commentaire philoſophique ſur les paroles: contrain les entrer, 1688.

ff) Vid. Journal des Savans Mai 1716. p. 596 ſeqq. recte vero narratiunculam in dubium vocarunt auctores Biblioth. Germ P. XLVI. p. 90.

g) Auis important aux refugiez ſur leur retour prochain en France 1690.

qui telum in fratrum viſcera adigeret, et atrocem perſecutionem iis coloribus pingeret, quibus deteſtabiles eccleſiae reformatae vultus viderentur. Cum autem non ſine acumine et ſale ſcriptus eſſet, cauſſamque non exulum modo, ſed omnis Proteſtantium eccleſiae iugulare velle cenſeretur, maxima de libelli ϛηλιτευτικȣ̃ auctore detegendo cura fuit. Et Iurieus quidem Baylio illum tribuere nullus cunctabatur: nec id a vero valde alienum videbatur aliis viris doctis, qui luculentos characteres ingenii Bayliani, ab aliis imitatione haud facile exprimendos ſibi detexiſſe videbantur. Vnde in grauiſſimam ſuſpicionem Baylius adductus eſt, voluiſſe eum non ſine exitio eccleſiae Reformatae aulae Gallicae blandiri, eiusque gratiam captare. Iurieus autem, vt inuidia aduerſarium cumularet, publico ſcripto eum aggreſſus, ad expellendum hominem tam infando crimine rebus Reformatae eccleſiae noxium ex Belgio foederato magiſtratus cohortatus eſt. Quae procella cum omnem Baylii fortunam euertere videretur, pugnis calcibusque is pugnauit, vt oſtenderet, iniuriam ſibi fieri, nec a ſe vnquam libellum iſtum fuiſſe profectum. Quod et ſemper amicis affirmauit, et ad vitae finem conſtanter defendit, ſe illius foetus parentem non fuiſſe. Sic vt ad haec noſtra vsque tempora de auctore libri incerta ſententia viri docti diſputauerint [h]. Inde vero atrociſſimum contra Baylium ex parte Iuriei bellum exortum eſt. Is enim illum velut proditorem eccleſiae, et clandeſtinum hoſtem accuſare, et vt ex foederato Belgio eiiceretur, ſollicitare magiſtratus non dubitabat. Vim igitur vi repellere coactus telis tela oppoſuit et libellis ſale acri refertis, quibus titulum *Cabbalae Chimaericae*, *Chimaerae demonſtratae*, et *Ianuae Coelorum*

h) De auctore famoſi libri valde Baylio et viuo et viuis erepto diſputatum eſt, quam tamen diſputationem prolixe heic referre inſtituti ratio prohibet, Pauca tantum delibamus. Et viuente quidem Baylio maxima veriſimilitudinis nota ad eum libellum referri poſſe iudicatum a viris doctis eſt, cum et ingenium Baylianum mire referret, et qui librum imprimi curauerat, bibliopola ſe a Baylio eum accepiſſe teſtaretur, manum autem Baylii mſc. retuliſſe diceret, qui emendandis operarum erroribus praefuerat. Conſtanter vero id negabat Baylius, vt ex Cabbala chimaerica demonſtrata patet, et ad mortem vsque velut alienum foetum reiiciebat. Quod tamen non obſtitit, quo minus ipſi Baylii amici, et inter eos Baſnagius et Des Maizeaux dubii haererent, an non ad Baylium auctorem liber referendus eſſet. Poſt fata Baylii vltima eandem ſortem iſta diſceptatio habuit. Nonnulli Paulum Pelliſſonium hunc foetum genuiſſe ſuſpicabantur, at is publice ſe parentem eſſe negabat: alii Larroquanum filium a Reformatis ad Romanas partes transgreſſum hunc partum excluſiſſe, et Baylio amico transmiſiſſe contendebant, vt editionem procuraret: Baylium autem inuiſi libelli editioni fauiſſe cauſſabantur, quod viſionum et vaticiniorum Iurieu exagitandorum facilem occaſionem inueniſſet. Id amici nonnulli, et inter eos Cel. Croſaeus ipſius Baylii fide referebant: nuper autem OLIVETVS abbas, in Epiſtola ad Buhierium ſenatus praeſidem, quae extat Journal des Savans l. c. et Bibl. German. T. XLVI. Art. 5. p. 84 ſeqq. ex ipſius Larroquani ore ſe centies audiuiſſe narrauit, eum verum eius foetus parentem eſſe. Quamuis ephimeridum auctor hoc tamen non obſtante rationem oſtenderet, quae perſuaderet, Baylium opitulatrices Larroquano manus in excludendo hoc foetu porrexiſſe. Tandem nonnemo in Bibl. Germ. P. XLVII. art 9 p. 130 ſeq qui perſonata Prioris de Neſuille appellatione nomen verum abſcondidit, inuictis, ſi verae ſunt, ad quas prouocat, memoriae, rationibus demonſtrauit, Baylium hunc librum tum conſcripſiſſe, cum inter Batauos omnia in eius perniciem coniuraſſent. De reditu enim in patriam et recuperanda aulae gratia, cum ſtipendium 4000. librarum ei promiſiſſet, qui regi a confeſſionibus fuit, Franciſcus Caſaeus (la Chaize) ea conditione vt Romanam fidem amplecteretur, cogitantem, fidei ſuae et ſinceritatis hunc eſſe prodromum voluiſſe. Et euentum hunc in aula habuiſſe, vt Larroquano apud Ieſuitam, et hoc apud regem intercedente ſtipen-

Coelorum reſeratae indidit [i], Iurieum vehementer repreſſit et ita depexum dedit, vt in contemtum apud omnes adduceretur, et longa inde lis enaſceretur; cuius tamen fata reliqua et euentum heic loci enarrare non licet, ſed in actis eccleſiaſticis huius temporis exponenda ſunt. Parum vtilitatis ex atroci hoc bello literario ciuitas erudita habuit. Vt itaque alia ratione literis prodeſſet, ad ſcribendum *Dictionarium Hiſtorico-Criticum* animum adiecit, eiusque ſpecimen ad Iacobum Rondellum edidit, ex quo conſtabat, ſimiles eum labores literatos ſub examen vocaturum, erroresque literarios emendaturum eſſe; vnde vno tantum volumine obſeruationes ſuas comprehendi poſſe iudicabat [k]. Verum et hoc inſtitutum valde nouis Baylii calamitatibus retardatum eſt; quibus factum, vt tandem munere profeſſorio exueretur. Cum enim nonnulla de pace vniuerſali reſtituenda conſilia ab amico ſecum communicata typis vulgaſſet, Iurieus autem magnos de iis clamores ſuſtuliſſet, quod latentem in angue herbam prodere ipſi viderentur; ſuſpectus factus eſt Baylius, quod rebus Britannorum, quales ſub Guilelmo rege magnam mutationem paſſae erant, infenſior eſſe animo, aduerſamque aulae partem Galloſque conſiliis ſuis iuuiſſet; qua re magna inuidia inter Britannos cumulatus eſt. Qui licet his ſe artibus nihil tribuere, inſontemque eſſe edita ea, quam diximus apologia demonſtraret, fidem tamen non inuenit. Vnde Britannorum monitis ſollicitati reipublicae proceres eum loco mouendum ſtipendioque priuandum eſſe cenſuerunt, cauſſati, in meditationibus *de Cometis* talia eum affirmauiſſe, quae in viro publici doctoris axiomate ornato ferri haud poſſent [l]. Equidem non ſibi defuit Baylius, et iniuriam ſibi fieri demonſtrata aſſertionum ſuarum innocentia, conqueſtus eſt, cum autem arcanam veramque huius calamitatis cauſſam ignoraret, fruſtra verba fecit. Quoniam autem hunc fulminis ictum vitare haud poterat, patienter quod mutare nequibat, pertulit, contentus, Iuriei calumnias edita apologia luculenter confutaſſe. Cumque nec diuitiis inhiaret, nec honoribus, paucis autem contentus viueret, in ipſa afflictione iſta inuenit ſolatium, laetus ita ſibi otia ſuppetere, cum Muſis et amicis pro lubitu congrediendi tempusque omne tribuendi literis, libris vero ſcribendis largius indulgendi. Ita ab omni muneris vinculo liber, cogitationes omnes ad *Dictionarium Hiſtorico-Criticum* conuertit, cuius aliam iam ſibi faciem finxerat, et campum delegerat paulo ampliorem. Quod ſaxum poſtquam dies nocteſque impiger voluiſſet, tandem volumen primum et ſecundum anno MDCXCVII, praefixo contra morem ſuum nomine edidit. In id autem velut in horreum Baylius contulit, quicquid iudicii acies vel naeuorum apud ſcriptores, vel cauſſarum arcanarum

ſtipendium numeratum iri promitteretur, quamprimum in locum Romanae eccleſiae addictum ſe recepiſſet. Cum autem tota res ad exitum non perduceretur, magnique inde motus in Belgio eſſent contra Baylium exorti, Larroquanum rem ſecreto tenuiſſe, et poſt Baylii mortem demum prodidiſſe.

i) Conſulendus hic, qui fuſe omnia enarrat DES MAIZEAVX l. c. et conferendae epiſtolae Baylianae, p. 313. 318. 320. 326. 348. 365. 458 ſeqq.

k) Extat illa diſſertatio T. IV. Dictionarii p. 606. ed. rec.

l) Rem omnem exponit DES MAIZEAVZ pag. 68. ſeqq.

narum in hiſtoria omnis aeui detexerat, quicquid ſplendidum atque elegans viuisque coloribus depictum ſiſtere poterat ingenium, quicquid memoria ſuggerebat vaſta lectionis copia ſuffulta. Vnde factum, vt certatim opus nouum et inſolitum extolleretur, laudarentque viri docti Baylianae eruditionis praeſtantiam tot ingenii praeclaris luminibus refertam. Quae cum in vulgus nota ſint, et aliquoties iteratis auctisque et emendatis editionibus opus amplum ſplendidumque prodierit, et in omnium manibus ſit, ſententias eruditorum de eo colligere nolumus. Nobis hoc loco eo potiſſimum nomine in partes vocandum eſt Dictionarium Baylianum, quia innumeris locis veteris et recentioris philoſophiae hiſtoria in eo tangitur, veterum philoſophorum dogmata critico examine, quod pauci hactenus fecerant, ſubiiciuntur, et de rebus grauiſſimi argumenti et quaeſtionibus philoſophicis ſatis arduis diſceptatio inſtituitur. Verum vt haud parum eruditionis Baylianae gloria iſto opere aucta eſt, ita famae quoque auctoris apud plurimos lectores cautos haud leuem maculam affricuit. Cum enim oculi acceſſiſſent lyncei, et ad latentia dogmata, quae paſſim inſperſit, attenti, multis in locis viſus eſt talia attuliſſe, quae vel naturali religioni vel Chriſtianae eſſent inimica, et corrumpendis quoque moribus apta, ſcriptorisque animum proderent, nulla religionis ſeueritate tinctum, ſed ad impietatis patrocinium valde inclinantem, certe cauſſam Dei ſubdolo argumentandi genere euerterent, et quod omnium maxime diſplicebat, Pyrrhoniſmum ſatis periculoſa methodo ipſis veritatis diuinae myſteriis inferrent [m]. Quam accuſationem exemplis confirmarunt luculentis, quibus perditiſſimo ſcepticiſmi generi frigidam ſuffuderit, narratiunculis leuibus, ludicris et lubricis caſtas aures laeſerit, atheorum ſyſtemata, quibus poſſet coloribus ornauerit et rationibus firmauerit, et quaecunque ſacra et profana ipſi diſplicuiſſent ſatyrico ſale perfricuerit, caninoque dente arroſerit. Quae examinare omnia et quo merito Baylio obiiciantur, diſpicere eo minus opus eſt, quo ſaepius loca *Dictionarii* quamplurima in partes vocandi, et ſententiam de iis noſtram dicendi occaſio hactenus in hac noſtra tractatione ſuppeditata eſt. Maxime vero Renaudotius virgulam cenſoriam in hunc librum exercuit, prohibuitque ne in Gallia recuderetur, vel regio priuilegio munitus prodiret, peculiari ſchediaſmate conqueſtus, nec veteris literaturae, nec religionis, nec accuratae tractationis quicquam in eo deprehendi, ſed regnare vbique apertam Pelagianiſmi et Pyrrhoniſmi impietatem. Quod auide arripuit Iurieus, quem toties in Dictionario traduxit Baylius, recudique iſtud Renaudotii ſchediaſma curauit, vt hoc pacto contumeliam vlciſceretur. Verum nec Baylius ſiluit, ſed editis conſiderationibus in illud vtrumque vehementer depexum dedit [n]. Partes quoque Baylii tuendas ſuſcepit SantEuermontius, inter cuius opuſcula [o] haec quoque ſcheda extat. Intercesſerunt tamen amici, ne inter vtrumque virum

m) Conf. Cel. PFAFF. Diſſ. Anti-Baeliana I. p. 5. Ven. WEISMANN. Hiſt. eccl. T. II. p. 973. STOLLIVS Hiſt. liter. P. I. c. 6. §. 9. p. 253.

n) Etiam hae ſchedae adiectae ſunt editioni Batauae Dictionarii, anni 1729. T. IV. p. 655 ſeqq.

o) A Cl. DES MAIZEAVX edita.

virum celeberrimum indecora inde et indigna vtriusque eruditione et fama lis exoriretur. Eandem cum Renaudotio ſententiam de iſto libro dixit Renatus Maſſuetus [p], nec aliis veteris literaturae peritis valde placuit, cum in ea minus Baylius valeret, quam in recentiori, et multa attulerit ex veterum fontibus nec fideliter ſatis et accurate, nec plene hauſta et accurate digeſta. Mirum itaque haud eſt, Iurieum ad omnes occaſiones, quibus grauis eſſe aduerſario poſſet, attentum, inueniſſe in iſto opere, de quibus in ſenatu Gallorum eccleſiaſtico acerbe conquereretur. Nec defuerunt cenſurae ἱεροδικαστῶν [q], qui praecipue haec deſiderabant, obeloque cenſorio configebant; eſſe quamplurima loca caſtis auribus offendiculo, et honeſtatem laedere; leuitatem animi prodere et contemtum ſcripturae ſacrae, quae de Dauide rege ſcripta eſſent; ſyſtema Manichaeorum dualiſticum ita ornari, confirmarique, vt ipſo auctore fatente et pronuntiante inuincibile videatur: Pyrrhoniſmum autem, praecipue in Pyrrhonis vita ad euertenda religionis fundamenta adhiberi, vbique autem atheorum hoſtiumque reuelatae veritatis doctrinaeque Chriſtianae cauſſam agi. Reſpondit ad has cenſuras Baylius, et nec male doloſeque ſe egiſſe cum religione, nec virtuti inimicum ſe demonſtrauiſſe, non ſine ingenio et eloquentia oſtendere editis illuſtrationibus conatus eſt. Quamuis enim vitam atheorum non ſine virtutis ſpecie actam laudaſſet, non tamen ſe ait, ipſa venenata eorum placita probauiſſe, ſed haud vno loco fuiſſe deteſtatum; et ſi recte obſeruationes allatae adhibeantur, ad accendendum verae pietatis ſtudium plurimum poſſe conferre: Manichaeorum obiectiones autem eo ſe fine vrſiſſe contendit, vt appareat, ſyſtema aperta abſurditate ridiculum tantas tamen rationi difficultates obiicere, vt ex iis quilibet paulo attentior colligere poſſit, eam in religionis negotio prorſus non eſſe audiendam, ſed recipiendam reuelationis diuinae fidem humili ſanctoque obſequio. Idem de Pyrrhoniſmo faſſus eſt, nempe omnia eo tendere, vt conſtet, Chriſtianam doctrinam ſupra rationis ordinem eſſe poſitam, et ad auctoritatem diuinam cuncta in ea referenda; non enim ideo Deum nobis illius myſteria reuelaſſe, vt ea comprehendamus, ſed vt illa fide humili et obſequio credamus, quibus infiniti entis decreta ſine contradictione et murmure recipi debent. Licet autem hiſtoricae narrationis veritate coactus nonnulla ſcriptorum loca teſtimonii loco adduxerit, quae laſciuos mores nutrire poſſe videantur: functum ſe tamen hiſtorici munere, non tantum ab iis probandis commendandisque abſtinuiſſe, ſed et horrorem abominabilis ſceleris Lectorum animis occaſione ferente multoties ingeneraſſe. Quae omnia non rationibus tantum, vt erat ingenio foecundus, quamplurimis ornauit, ſed exemplis quoque ex

p) In pentade epiſtolarum ad Cl. Pezium, quam inſeri curauimus Amoenit. liter. Cel. Schelhornii T. XIII. p. 278 ſeqq.

q) Acta ſubiuncta ſunt Dictionarii T. IV. p. 665.

ex omni historiae eruditae ambitu diligenter collectis illustrauit. Neque tamen hac quoque declaratione et apologia satisfecit senatus ecclesiastici iudicibus, quorum sententia Baylius iussus est, loca illa, quae offendiculo esse possunt, tollere, et prudentiori in posterum atque cautiori calamo vti. Obtemperauit Baylius senatui sacro, et in secunda editione, quae anno MDCXCVIII parabatur, multa mutauit, ad plura respondit, et de reliquis ita ad senatum ecclesiae retulit, vt ille tandem acquiesceret. Ast qui publico iudicio ita satis fecerat, iam priuatorum obiectionibus impetiebatur. Anno sequente enim IOANNES CLERICVS, vir doctissimus qui *Parrhasianorum* nomine *Cogitationes miscellaneas* edere coeperat, ea aggressus est [r], quae pro roborando Manichaeorum systemate Baylius attulerat, et nodos insolubiles structos esse iactauerat. Demonstrandum autem sibi sumsit, facile istas difficultates solui posse, modo admittatur systema Origenis emanatiuum, quod faciles responsiones exhibeat ad ea, quae Manichaeorum patroni contra iustitiam Dei, naturam et necessitatem mali et similia obiiciant. Quo signo dato nouum Baylio bellum enatum et longa controuersiae series structa est, de argumento grauissimo, quod ab incunabilis philosophiae maximorum philosophorum ingenia torsit, nempe de systemate dualistico, et quod illi oppositum est, emanatiuo, in quas duas partes omnes veteres philosophos barbaros atque Graecos discessisse, ex iis, quae *Tomo primo* multis locis diximus, est manifestissimum. Reciprocarunt autem duumuiri celeberrimi hanc contentionis serram non sine animorum commotione vsque ad mortem Baylii, qua demum silentium partibus impositum est. Interim, quam per quadriennium magno studio molitus erat, secunda *Dictionarii Historico-Critici* editio anno MDCCII prodiit, multo castigatior et emendatior, et altera quoque parte auctior, cui illustrationes quoque et apologiam eorum adiecit, quae in isto opere reprehendebantur, et auctori inuidiam conflauerant. In ea editione quoque, Origenis historiam enarrans ad Clerici obiectiones respondit. Magno ea applausu excepta est, adeo, vt Britannorum nonnulli consilium caperent, in Anglicum sermonem versum vulgandi [s]. Quod tamen diu euentum non habuit, cum imparibus ad hoc saxum satis grande voluendum lacertis auctores accessissent. Cura tamen laboris ad celeberrimum *Memoriarum literariarum* [ſ], quae Anglica lingua editae sunt, auctorem, P. DE LA ROCHE delata, Anglicano tandem habitu ornatum opus anno MDCCIX prodiit [ſſ], quod tamen non, ex asse satisfecit Cl. BERNARDO, qui videndus [t]. Cum autem prolixo et difficili Dictionarii opere ingenii vires lassari sensisset, ad alia non minus vtilia quidem, at minus molesta et difficilia animum conuertit, et *Obser-*

r) Conf. Lettr. CLXIII. p. 623 seqq. vbi ipse rem accurate enarrat.

s) Vid. Lettr. CXCV. p. 743. CCVII. p. 791. CCVIII. p. 800.

ſ) Memoires of Literature.

ſſ) Londini 1700. fol. IV. Vol. Insigne vero augmentum nuper accessisse, adiectis articulis quamplurimis, ex Actis literariis nostri temporis lectorem non latet.

t) Nouvelles de la rep. des Lettres 1709. Nov. p. 596.

Obſeruationum Hiſtorico-Criticarum et literariarum itemque philoſophicarum ſyllogen edere hocque labore non doctis tantum lectoribus, ſed et illis prodeſſe voluit, qui diſciplinarum cognitione non ſatis eſſent tincti. Celare tamen more ſuo nomen conſtituit, et ficto titulo anno MDCCIV *Reſponſiones ad prouincialem quendam* [u] edidit, emendationes quoque ad TEISSIERII elogia virorum doctorum vulgauit, quibus auctor in noua editione [v] non ſine lectoris commodo vſus eſt. Sed et *Meditationes* ſuas *de Cometis* continuando [w] non obiectionibus modo virorum doctorum ſatisfacere, ſed et alia inſpergere ſtuduit, quae in controuerſiam venerant, et praecipue quam magna diligentia aſſertum iuerat, theſin iſtam; minus malum eſſe atheiſmum, quam ſuperſtitionem. Ex hoc autem nouo opere, noua quoque litium et contentionum philoſophicarum ſeges Baylio effloruit, quae eum cum Clerico aliisque viris doctis vsque ad vitae finem commiſit. Rem a Baylianae vitae enarratore fuſe expoſitam [x] et celeberrimo MOSHEMIO [y] quoque tactam paucis ſic habe: Reprehenderat Baylius ὡς ἐν παρόδῳ, cum de rationibus demonſtrandi Dei exiſtentiam ageret, hypotheſin celeberrimorum virorum Radulphi Cudworthi et Nehemiae Grew, dari naturas plaſticas ſiue genetrices, id eſt naturas immateriales, at brutas actionumque ſuarum inſcias, quae rebus formandis generandisque praefectae ſint; et hanc aſſertionem rationem omnium optimam et euidentiſſimam demonſtrandi Dei, auctoribus licet nec opinantibus nec ad id attendentibus euertere, monuerat, cum quod ab admirabili vniuerſi ſtructura ad concludendam inde ſapientiae diuinae neceſſitatem deducitur argumentum ita eneruetur, et atheis hylozoicis, qualem Stratonem Lampſacenum eſſe Cudworthus magno conatu euincere voluit, tela ſubminiſtrentur, quibus in bonam Dei cauſſam ſaeuiant. Sequi enim inde, formationem rerum omnium, licet optimam et elegantiſſimam, poſſe tamen a cauſſa irrationali proficiſci, mundumque ipſum coecam aliquam cauſſam parentem agnoſcere. Placere ſibi hypotheſin naturarum plaſticarum ſignificauerat Clericus, cum in *Bibliotheca ſelecta* compendium ſyſtematis intellectualis Cudworthiani dediſſet. Suam ergo rem in ea controuerſia verti, et ſe a Baylio impeti ratus, atque maligne ſuſpectam reddi virorum ſummorum Cudworthi et Grewi religionem indignatus, ad obiectiones Baylii reſpondit, et corrumpi eorum hypotheſin ac falſo referri conqueſtus eſt, monens, nihil ab his naturis plaſticis cauſſae atheorum accedere, cum eae a Deo conditae iſtisque viribus inſtructae ſupponantur, quae maxime rationalem et ſapientiſſimam cauſſam, rerumque omnium architectum euincant; cum autem illis velut inſtrumentis tantum vti innuant, adeoque rem omnem tamen pro cauſſa Dei in vado eſſe. Non tacuit Baylius, ſed confeſſus, nihil ſe virorum laudatiſſimo-

u) Reponſe aux queſtions d'un Prouincial. Vid. Lettr. CCX. p. 808 CCXXI. p. 851.

v) 1715. Multas tamen reprehenſiones carere fundamento Teiſſierius contendit, ad quod reſpondit Baylius Hiſt. des Ouvrages des Savans 1704. Mai. p. 200 ſeqq.

w) 1705.

x) p. 86 ſeqq.

y) Ad Syſt. intellect. Cudworth. p. 150. et in praefatione.

rum orthodoxiae detrahere, cum haec ipſis hypotheſis non propria ſit, ſed omnibus fere philoſophis, exceptis Carteſianis, communis; vrgere vero ſe hoc potiſſimum, ait, quod nexus ratiocinii, quod a ſtructura rerum rationaliter et ſapienter ordinata ad euincendam cauſſae ſumme rationalis et ſapientis neceſſitatem ducitur, deſideretur, ſequi enim contrarium ex iſta hypotheſi, nempe non eſſe inter effectum iſtum et cauſſam nexum neceſſarium, ſed dari poſſe naturas quamuis brutas et irrationales, licet ab ente maxime rationali productas, quarum naturae conueniens ſit, effectus rationales producere. Non detinebimus Lectorem enarratione controuerſiae totius, quae mutuis exceptionibus et reſponſionibus diu agitata eſt, cum longius ea a noſtro inſtituto recedat, monemus tantum, Clericum conqueſtum eſſe, non recte comprehendiſſe Baylium mentem Cudworthi, qui has naturas a cauſſae rationalis et diuinae fonte, influxu et regimine non ſeparauerit; Baylium autem Clerico obieciſſe, mutari ſaepiuſcule ſtatum controuerſiae, nec ad id ſatis attendi, de quo inter eos lis iſta intercedebat. Tandem edita *Tertia parte Reſponſionum ad Quaeſtiones prouincialis cuiusdam* [z], obiectiones omnes vno faſce comprehendit, et Clerici phalangi oppoſuit Baylius. Nec ab hac pugna intacti manſere alii viri docti, nam difficultatibus a Baylio excitatis reſpondere quoque ſategit illuſtriſſimus Dublinenſium archiepiſcopus KINGIVS, cui acutiſſimam tractationem *de Origine mali* debemus. Alios quoque eo tempore antagoniſtas Baylius expertus eſt. Vir enim clariſſimus I. BERNARDVS, cui *Noua literaria* [a] debemus, diſplicere ſibi ea prodidit, quae de argumento pro exiſtentia DEI demonſtranda a conſenſu gentium petito ſcripſerat Baylius. Doctiſſimus IAQVELOTIVS quoque, cuius diſſertationem de *Exiſtentia Dei* reprehenderat Baylius, obiectionibus eius ſatisfacere conatus eſt, edita tractatione Gallice ſcripta *de Concordia fidei et rationis* [b]. His vero, qui in aciem proceſſerant omnibus in iſta *Continuatione reſponſionum ad quaeſtiones prouincialis cuiusdam*, ſuas copias oppoſuit, et reprimere eorum impetum ſtuduit. Pugnae tamen genere mutato, hypotheſin Origenianam dimiſit Clericus, et recta fronte Baylium adortus eſt [c], qui cum ne ſic quidem cederet, et ad academiae cuiusdam arbitrium prouocaret, alienum ab ea voluntate animum Clerici deprehendit, poſtulantem, vt orthodoxiae teſtimonium ab academiae alicuius doctoribus proferret. Non laſſatus eſt iſta pertinaci pugna Baylius, ſed confictis *inter Maximum et Themiſtium dialogis* [d], Clerico nouas rationes obiecit, quarta vero *Reſponſionum ad Quaeſtiones Prouincialis cuiusdam* parte Bernardo ſatisfecit. In dialogis iſtis autem Iurieo quoque et Iaquelotio ita reſpondit, vt quam alias ſeruare nouerat animi moderationem fere amitteret, et videretur aculeis paulo armatior [e]. Et hac quidem

z) 1705.
a) Nouvelles de la republique des Lettres.
b) Conformité de la foi avec la raiſon.
c) DES MAIZEAVX p. 90. WOLF. de Manichaeiſmo ſect. III. p. 348. FABR. Syll. ſcript. de V. R. C. c. 15. p. 383. STOLL. Intr. in Hiſt. liter. P. II. c. 3 §. 31. p 490 ſqq.
d) Entretiens de Maxime et Them[illegible].
e) BASNAGE l. c.

quidem ratione vltimis vitae temporibus Baylio cum aduerſariis doctis et grauibus concertandum fuit, ſenſitque eorum, iudice Baſnagio, fortiſſimos Iaquelotium et Clericum. Cum autem omnium maxime ferueret bellum illud philoſophicum, et incerta adhuc victoria eſſet, quod neutra pars pedem referret, inopinata mors dimicantem et ſtrenue aduerſarios repellentem Baylium oppreſſit. Et ſemeſtri quidem ante vltima fata pectus ſenſit praegrauatum, et tuſſi impetitum, quam ſequebatur febris lenta, vires corpuſculi laboribus et dimicationibus quoque attenuati ſenſim comminuens atterensque, nihil tamen inexpugnabilis diligentiae vir vereque χαλκέντερος illud ſanitatis diſpendium ſibi officere paſſus eſt, nec remedia malo ſerpenti oppoſuit, cum haereditarium et inſanabile eſſe crederet. Ita ſcribens et laborans IV Cal. Ian. anni MDCCVI aetatis LIX, ſubitanea morte rebus mortalium litibusque omnibus ſubtractus eſt. Nec defuerunt, qui Clerico crederent, cauſſanti [f], eum refutationi ſui et Iaquelotii intentum adeo ira commotum exarduiſſe, vt nimia corpuſculi teneris et febris inſultibus fracti commotione rupto vaſe pectoris quodam perierit, aliter vero mortis eius circumſtantias philoſopho digniores narrant Baſnagius et Des Maizeaux, qui videndi. Quemadmodum autem viuus εὐφημίαις et δυσφημίαις Baylius inclaruerat, ita diuerſis quoque et valde contrariis ſententiis de obitu eius iudicatum eſt. Nonnulli enim viri docti piique [ff] valde doluerunt, ſubito auocatum fuiſſe ad tribunal aeternitatis Baylium, cum mente et calamo occupatus fuiſſet in defendenda cauſſa peſſima, atque proſequenda rixa amarulentiſſima, neglecto memorabili paroxiſmo antecedente, quo de inſtantibus fatis vltimis monitus ſit. Illuſtris autem Leibnizivs [g] allatis Lutheri verbis de reſeruato academiae coeleſti praedeſtinationis myſterio, ob voluntatis bonitatem Baylium lumine iſto aeterno colluſtrari iam atque circumdari, more ſuo, vt erat aequiſſimus et bene ſperabat, profeſſus eſt, ſaltem humaniter et moderate cum Baylii manibus agendum eſſe cenſuit [h]. Inter quos limites vtinam conſtitiſſet, leuitatis pudendae laudator, qui *viros magnos* nobis enarrauit, *qui iocando ludendoque vltima fata ſubierunt* [i], et hoc pacto maximam animi leuitatem contra mortis horrorem commendare voluit: is enim inter illos heroës, quibus futurae vitae cura nulla fuit, Baylium quoque referre non erubuit, ratus, iungi illum Pyrrhoni poſſe, qui ſimile inſtitutum per totam vitam gnauiter vrſerat. Quo pacto ſuſpicionem obitus parum Chriſtiani, contra Baylium haud leuiter auxit. Nobis a definienda ſententia eo magis abſtinendum eſſe videtur, quo magis contra caritatis et modeſtiae Chriſtianae regulas eſt, de exitu vitae hominis iudicare, cuius circumſtantias non ipſi attente examinauimus. Monendus autem lector eſt, vt ab iis ſibi ſyrtibus caueat, quibus plerumque naufragium patiuntur, qui

f) Biblioth. Choiſie T. XII. p. 200.
ff) Vid. Weismannvs Hiſt. eccl. T. II. p. 975.
g) Theodiceae diſſert. praelim. §. vlt.
h) Hunc ſcopum Leibnizii fuiſſe coniicit Stollivs l. c. p. 493.
i) Reflexions ſur les grands hommes, qui ſont morts en plaiſantant p. 38 ſeqq.

ad deuia ſe humanae eruditionis, quamuis magnae et acuminis laude celebratiſſimae, abuſu ſeduci patiuntur. Ereptum ſibi autem Baylium acerbe luxit orbis literarius, non ſine deſiderio ſcriptorum eius. Id quod occaſionem dedit et λείψανα tanti viri colligendi, et opera eius omnia recuſa vulgandi [k]. Imprimis de amico ſuo bene ſe merere poſſe et eruditis gratam ſimul praeſtare operam cenſuerunt amici, ſi epiſtolas eius magna rerum ad literas ſpectantium copia refertas edidiſſent. Duplex huiusmodi epiſtolarum Baylianarum collectio extat. Primam debemus PROSPERO MARCHANDIO, qui annotationes adiecit, et indice vtili auxit, Roterodami MDCCXII [l]. Acceperat has epiſtolas Baylianas Marchandius a Petro des Maizeaux, qui mutatas, truncatas et leuis generis notis oneratas magis quam ornatas eſſe, multa quoque iniurioſe dicta infarta conquerebatur [m], ideoque nouam editionem vulgabat editam Amſtelodami MDCCXXIX. Reſpondit tamen ad obiecta Marchandius, et nihil ſe ſine illius voluntate omiſiſſe, pleraque illius autem ſuis obſeruationibus ex ſua penu ſubminiſtratis deberi teſtatus, priuatam tantum indignationem, ob non totum aere redemtum exemplar mſc. eum in ſuam editionem armauiſſe, profeſſus eſt [n].

Character Baylii. §. XVII. Breuis haec Baylianae vitae hiſtoria, ex prolixis virorum doctorum commentariis ipſisque eius ſcriptis collecta, imaginem Bayliani ingenii animique depingere et characteres virtutum vitiorumque eius deſcribere, qualemque philoſophum egerit, docere ſine negotio poteſt, praeſertim ſi illi quoque conſulantur, qui animum illi infenſum non fouerunt. Iurieum enim, Clericum, Poiretum, Iaquelotium aliosque eius aduerſarios iniquo eum penicillo adumbrantes non audiendos eſſe, aequitas poſtulat, quae ea in re praeferendos eſſe praeter biographum, Baſnagium, Leibnizium ſimilesque recte dictitat. Habuiſſe autem Baylium, ſi naturae munera animo abundantiſſime conceſſa conſideres, paucos ſibi ſimiles, ſuperiorem fere neminem, aequus rerum arbiter lubens pronuntiauerit. Vtebatur enim iudicio acerrimo, tanta acrimonia in nexus rerum et ratiociniorum fundamenta penetrante, tanta perſpicacia principiorum et concluſionum inter ſe cohaerentium vincula contemplante, vt quo vel robore vel infirmitate cuncta ſtent cadantque, promte accurateque intelligeret. Eandem vero vim iudicandi demonſtrauit, vbi vel ipſe ratiocinando aliquid confirmare, vel obiectionibus conuellere conſtituiſſet, in quo miram viri docti acrimoniam merito miramur. His vero imaginationis ea virtus acceſſit, quae vt miris omnia coloribus pingere, et inſolita felicitate apte connectere nouerat, adeo vt viuas imagines lectori plerumque offerret, ita imprimis in inueniendis rationibus, praeſertim ſi difficultatibus obiiciendis ſe accinxiſſet, miram foecunditatem referebat. Inde factum,

k) IV. Vol. fol. Hagae Com. 1725-1731. Vid. Act. Erud. Germ. P. CVI. art. 2.

l) Vid. Act. Erud. 1714. p. 441. Memoires de Trevoux 1715. Fevr. art. 3.

m) Vita Baylii p. 100.

n) Journal literaire T. XII. P. II. art. 11.

ctum, vt cum mille dubia ex dubiis necteret, cuncta tamen non ordine tantum enumeraret, sed eo quoque loco poneret, istisque circumstantiis vestiret, quibus lector facile irretiri, et non nisi cautissimus quisque istis retibus se extricare posset. Innumeras vero elegantias cogitationum mire cohaerentium et sermonis delicatam quandam verborum seriem seruantis suppeditabat ingenii Bayliani amoenitas, sic vt miris illecebris et vi quadam in lectoris animum mox irruente mox illabente et cum suauitate quadam se insinuante scripta celeberrimi viri vniuerso orbi literario, et illiteratis quoque se commendauerint. Cuius luculentum testimonium est, quod *Dictionarium Historico-Criticum* rara operum ingentium et carissimorum felicitate aliquoties editum sit [o], et lectores repererit innumeros. Praeter istas vero naturae dotes magna quoque Baylio inerat doctrinae copia, per omnes fere disciplinarum partes diffusa, et imprimis philosophiae, tum Aristotelico-Scholasticae, tum recentioris peritissima, porro lectionis vastissimae copia, qua ex omni scriptorum genere, maxime recentiorum (veteres enim parcius attigerat [p],) magno iudicio et felicissima memoriae fidelitate collegit, digessit, et in vsus suos adhibuit, quicquid elegantiarum, quicquid obseruationum memoratu dignarum, quicquid circumstantiarum singularium paucisque notarum deprehenderat. Quibus omnibus cum inexpugnabilis improbi laboris patientia, et constantia accessisset, mirum non est, Baylium inter summa seculi nostri ornamenta fuisse relatum. Quod ad animi virtutes attinet, valde extollunt, qui eum intus nouerunt honestatem animi, inseruiendi promtitudinem, temperantiam, ambitionis et iactantiae fugam, eamque recti amantissimam indolem, quae ab auaritiae, calumniarum, morumque paedagogicorum sordibus plane immunis fuerit, et amicitiae dulcedine et sinceritate, amicis, quibuscunque autem posset, ne aduersariis quidem exceptis, aequitate se probaret. Quae vt omni laude digna sunt, ita maximopere optandum, vt in tanto viro ea reprehendi non possent, quae memoriam eius tot meritis coruscantem non immerito obscurasse censentur. Totam enim eius vitae historiam accurate perpendenti, et scripta eius quoque attente et cum cura legenti patebit, virum summum, cum timorem et reuerentiam Numinis, qui cardo actionum omnium viri sapientis et philosophi esse debet, neglexisset; et animi sui tot dotibus instructi magnitudini nimium tribuisset, sibi suisque viribus relictum in periculosos labyrinthos multoties deuiasse. Non disquiremus prolixe, vtrum verum sit, quod ἐγκωμιασταὶ Baylii perhibent, in tota eum vita sua honestatem et virtutem expressisse, et nulla in

o) Editiones viuo Baylio excusas iam memorauimus. Et Roterodamensem et Amstelodamensem commendant elegantia et nitor. De his vero editionibus inter Massonium et Marchandium, quorum ille huic interpolationem obiecit, litigatum est. Vid. Journ. lit. T. VIII. P. I. art. 9. Innocentem autem esse Marchandium agnouerunt CLERICVS Bibl. anc. et mod. T. VI. P. I. art. 2. et BERNARD. Nouv. de la R. L. 1716. Sept. art. 4.

p) Eius specimina complura in nostra tractatione attigimus. Sed in Historia Literaria recentiori quoque eum saepe lapsum esse Cel. REIMMANN. in Disq. Critica Halae 1711. vernacula edita, demonstrauit.

in re a rationis et prudentiae vel temperantiae regulis receſſiſſe, ita vero vixiſſe, vt ne locus quidem ſuſpicioni datus ſit, principiorum et axiomatum deteſtabilium virus eum clanculum aluiſſe. Concedemus haec viris doctis et amicorum eius fidei tantum tribuemus, vt hos eum characteres externos retuliſſe ſatis certe dici queat. Nos autem, qui ex ſcriptis eum tantum nouimus, eo tutius iudicari poſſe ex hoc indice perſuaſiſſimi ſumus, quo luculentius ſcriptorum indoles inclinationes animi latentes prodere ſolet. Haec autem intuentibus, niſi nos omnis fallit attentio, manifeſtum eſt, in id omnes contuliſſe virum acutiſſimum ingenii atque eruditionis vires, vt omnia incertitudine repleret, et certiſſima humani intellectus fundamenta, non corraſis, vt Sceptici alii ſolent, miſeris ratiunculis et leuis notae ſophiſmatibus, ſed ratiociniis vim ingenii ſummam prodentibus conuelleret, et ſic Pyrrhoniſmum ſummo, quod illi conciliari poteſt, robore ſuffultum in aciem produceret, vt cuncta, quae ipſi diſplicebant, euerteret. Quae ferri minore dolore poſſent, ſi intra humanarum rerum limites ſubſtitiſſent; aſt tantum virum in id omnia Scepticiſmi tela conuertiſſe, et in eo ingenioſiſſimum fuiſſe, vt inſuperabiles nodos contra diuinas veritates necteret, eaque dubiorum retia tenderet, quae non niſi cautiſſimi et exercitatiſſimi euadunt, animis vero ad peruerſas inclinationes firmandas, excuſandas augendas pronis arma ſubminiſtraſſe, quibus aggredi pietatis moenia impietas ſolet, id non ſatis deplorari poſſe exiſtimamus. Et fatemur quidem, vt aequo iudicio in hiſtoria Baylii verſemur, nimios eſſe, qui inter atheos Baylium referunt [q], id quod praeter Iurieum, Clericum, Iaquelotium aliosque, qui inimicis ſignis in Baylium inſurrexerunt, peculiari diſſertatione ſibi demonſtrandum ſumſit PETRVS POIRETVS [r], cauſſatus, dicis gratia tantum Baylium Spinozae impietatem refutaſſe, et magis confirmauiſſe, quam deſtruxiſſe; myſteria religionis Chriſtianae autem pernicioſo Scepticiſmo prorſus eneruaſſe. Quamquam enim hoc negari non poteſt, falſo tamen illud Baylio imputatur, qui et faſſus eſt amicis, et haud vno loco Dictionarii [s] prodidit, ſe nullatenus de hoc primo omnium axiomate dubitare: eſſe Deum. Neque ea, quae contra Spinozam diſputauit, ita comparata ſunt, vt ſimulatam pugnam referant, ſed ſatis fortiter tela Spinoziſtica retundunt, licet cum principiis Poiretianis toto coelo diuerſis non conſpirent. Verum valde dubitamus, an certam dogmatum Chriſtianorum fidem Baylius habuerit, qui in pueritia lectis innumeris eriſticorum ſcriptorum diſceptationibus illud fluctuationis mare ingreſſus eſt, in quo pedem figere non poſſet. Sane ſine hac animi incertitudine vix nobis perſuademus fieri potuiſſe, vt ad Romanenſium caſtra iterata vice tranſitum meditaretur, et maligno illo libello rebus afflictis eccleſiae, cuius publicam fidei profeſſionem ſequebatur,

q) Conf. BVDDEVS Theſ. de Atheiſmo c. I. §. 24 p. 156. REIMM. Hiſt. atheiſm. Sect. III. c. 5. §. 28. p. 426. WEISMANN. Hiſt. eccl. T. II. p. 1352.

r) Loco ſupra citato.

s) Vid. Art. Maldonat. not. vlt. art. Zabarella not. F. conf. Memoires literaires de la grande Bretagne T. II. art. 5. p. 485. Bibl. Angloiſe T. VII. p. 477.

tur, acerbe illuderet. Nec diffitemur, quamuis atheiſmum ipſe non profeſſus ſit, frigidam tamen impiae genti ſuffudiſſe. Cuius, niſi fallimur, luculentum exemplum dedit, contendendo obiectiones Manichaeorum, licet a priori abſurdas eſſe conſtet, a poſteriori tamen, vt loqui amant, refutari haud poſſe. Maxime vero atro lapillo philoſophus Roterodamenſis notandus eſt, quod machinis Scepticis ipſa veritatis Chriſtianae propugnacula et adoranda myſteria, quibus nihil ſanctius et inuiolabilius homini Chriſtiano eſſe debet, adortus ſit, eaque dubia obiecerit, quae non ſatis confirmatis veritatem ſanctiſſimae religionis noſtrae in dubium vocare aptiſſima ſunt. Non id exemplis demonſtrabimus, cum in *Dictionario* multis ea locis occurrant [ſ], et ad hanc noſtram tractationem non pertineant, viri autem docti nefandam Baylii audaciam in apricum protulerint, et qui eleganter in hoc argumento verſatus eſt, celeberrimus PFAFFIVS [ſſ] cuncta mira eruditione illuſtrauerit, ſuisque denudata praeſidiis euerterit. Id vero tangendum eſt, hanc potiſſimum excuſationem attuliſſe Baylium [t], non ſe myſteria reuelata euerſa cupere, quorum certa fides ex reuelantis auctoritate conſtet, ſed oſtendere tantum velle, incomprehenſibilia ea rationi eſſe, eiusque principiis et axiomatibus prorſus contraria, adeoque captiuandam rationem nimis anguſtam, incertam, ambiguam ſub obſequium fidei. Quod etſi definire nolumus, vtrum ſerio ſtatuerit Baylius, quod ſoli καρδιογνώςῃ notum eſt: certum tamen eſt, Baylium hac incertitudine, ea ipſa principia confellere aggreſſum fuiſſe, quibus omnis reuelationis et diuinae fidei certitudo nititur, vel ſaltem quibus aduerſus impiorum cohortes ea poteſt defendi. Deinde dolendum quoque haud parum eſt, tot obſcoenis narratiunculis, nefandos in lectorum, maxime iuuenum incautorum, animis igniculos et impuras flammas accendere aptis, dicteriis ſalſis et iucundis at modeſtiae Chriſtianae ſeueritatem ex mente eiicientibus et philoſophum Chriſti diſciplinam profitentem minime decentibus ſcripta ſua, et praecipue, quod in omnium manibus eſt, *Dictionarium* ſuum contaminaſſe. Legimus diligenter et ſine partis ſtudio, quae pro hac licentia ſcribendi excuſanda pingendaque magna eloquentiae contentione attulit Baylius, at fatemur, Baylium nos acutum videntem deſideraviſſe, et vix fidem habuiſſe oculis noſtris, virum tanti acuminis tam friuolas ratiunculas, et inanes aranearum telas ad hanc nuditatem ſuam tegendam adhibuiſſe, quae vel a mediocriter moralis ſapientiae perito detegi poſſunt. Quis enim in tam accuratae eruditionis viro ferat, deteſtabilem diligentiam veterum et recentiorum laſciuiam et petulantiam colligendi, et verbis mellitis ac iucundiſſimis incautis lectoribus propinandi, exemplis veterum nouorumque ſciptorum incaute in ea parte verſatorum excuſari? quaſi neſciuiſſet Baylius, qua erat perſpicacia, verborum

ſ) Vnum art. Pyrrh. legenti res erit manifeſta.
ſſ) Tribus diſſertationibus Anti-Baelianis.
t) In Illuſtrationibus, vbi pec. capite de obiecto ſibi Pyrrhoniſmo agit.

borum obſcoenitatem nihil ad veritatem conferre, eamque nudam quoque eſſe caſtiſſimam. Quae omnia ſatis probant, caruiſſe virum eruditisſimum vera Numinis reuerentia, ſine qua friget animus incontinens, et ad erraticos ignes diuertitur. Ceterum facile credimus amicis eius fidem nobis facientibus caſte et continenter eum, licet coelibem, vixiſſe, nec illubenter in eam ſententiam concedimus, fabulam ſapere ſatis popularem, quod nonnemo tradidit [u], inimicitiae inter Baylium et Iurieum tot annis flagrantis flammas ignes Baylianos thoro theologi moleſtos accendiſſe. Aſt ſi continenter vixit, quo quaeſo ſcopo a modeſtia ſcriptoris Chriſtiani homo ſi non Chriſtianus, certe philoſophus, isque magnae exiſtimationis diſcedere maluit?

Scepticiſmus Baylii. §. XVIII. Ex dictis ſole meridiano clarius patere exiſtimamus, iure ſuo Petrum Baylium inter Scepticos recentiores relatum, et ſummum in hac philoſophorum cohorte locum illi tributum eſſe. Id enim in ipſa iam adoleſcentia egiſſe, huius ſemina ex horreis Michaëlis Montani accepiſſe, iis fluctibus iactatum ad alienos coetus defeciſſe, has partes iuuenem velut optimas commendaſſe, ad hanc metam viri omni iudicii robore inſtructi ſtudium collineaſſe, et hanc Venerem illi innumera dubia ſuggeſſiſſe larga manu vbique diſperſa, in antecedentibus dignis fide teſtimoniis docuimus. Et id tota diſputandi et in innumeros anfractus lectores ſeducendi conſuetudo et ratio, quae vbique in ſcriptis eius elucet, comprobat. Non alio teſtimonio opus eſt, quam ipſius Baylii, qui haud vno loco omnem philoſophiam et rationis vſum condemnat. Scribit enim [v]: „Nemo eſt, „qui dum ratione vtitur, peculiari Dei auxilio et contactu non opus ha„beat: ſine eo enim illa ſeductrix magis, quam dux eſt, compararique „philoſophia poteſt cum medicaminibus corroſiuis, quae vbi vulneris pu„tredinem conſumſerunt, ſanam quoque carnem arrodunt, et ad oſſa vs„que depaſcunt. Nam refutat philoſophia quidem errores, verum niſi „hic pedem figamus, ipſas veritates aggreditur, et ſi illi obtemperatur, „vt genio indulgere poſſit ſuo, ita in praeceps abripitur, vt, quo loco ſit „ipſa neſciat, et quibus fidem habere poſſit, non inueniat. Id quod im„becillitati intellectus humani tribuendum eſt, et viribus iactatis vaniſſi„me at male adhibitis. Bonum autem, vel potius prouidentiae diuinae „decretis ſapientiſſimis tribuendum, quod pauci homines in has ſyrtes „incidere, (nempe ob defectum iudicii et ignorantiam) valeant". Quibus an atrocior in philoſophiam iniuria excogitari et impudentior pro Scepticiſmo apologia ſcribi poſſit, dubii haeremus. Et ſimilia quidem paſſim ſuggerit, ac ne leui ſuſpicione ea dixiſſe videatur, ipſe exemplum praeëundo, rationem vbi poteſt rationi opponit, et in eos lectorem labyrinthos deducit, ex quibus ne filo quidem Ariadneo eluctare plerisque licet. Nempe Penelopes telis ſimilem rationem putat tela ea noctu ſoluentis,

u) Vid. not. (ff). v) Dict. art. Acoſta, not. F.

uentis, quae texere interdiu coeperat, et erroneos ignes ſuggerere ſtatuit, quibus ſeducitur incautum genus mortalium. Probe vidit Baylius, deteſtabilem hunc eſſe Pyrrhoniſmi vultum et deformitatem ſuam nimis prodere. Vt itaque eum pingeret, alio duce opus eſſe ſtatuit, nempe reuelationis lumine, et hac ratione magnifice iactat, quam vtilitatem ex Scepticiſmo religio capiat. Nec is ſolus eſt, qui ita praecipit, ſimilia enim Vayerium et Huetium monuiſſe ſupra dictum eſt. Aſt quod hi eccleſiae ſuae auctoritati velificantes dixere, eodem ſcopo ſcripſiſſe Baylium nemo facile crediderit, qui hominum fidem et auctoritatem toties in religionis negotio deriſit. Vtrum vero oraculorum ſacrorum definitionibus ſine contradictione, et non obſtantibus rationis et philoſophiae obiectionibus acquieſcendum, et coeco obſequio parendum eſſe ex animo ſtatuerit, prudenti lectori, quibus machinis in incertos ſenſus ſacrarum paginarum effata haud raro detorqueat, conſideranti expendendum relinquimus. Certe valde ſuſpectum facit Baylium, ſi verum eſt, quod Cel. Pfaffio w) narrauit Baſnagius, inter defuncti ſchedas repertas eſſe obiectiones conſignatas contra diuinam prouidentiam. Sed ponamus, hunc rationis humiliandae ſcopum intendiſſe Baylium, an ferendum in viro philoſophiae praeceptis accurate imbuto, ipſa formalia rationis principia, ſine quibus nihil vel diuini vel humani cognoſci poteſt, lubricis dubiis euerti? et annon periculi plena alea eſt, a tanti ingenii et acuminis viro, qui in arte dubitandi parem non habuit, ipſi rationi apertum bellum indici? Quae omnia vno faſce collectae vbi comprehendimus et accurate meditatione expendimus, lubentes fidem damus, S. Reu. PFAFFII narrationi, Baylium de Scepticiſmo ſuo ipſum incertum fuiſſe, ratum, nimis multa ſe ſcire, quam vt illi nomen dare totus poſſit, et nimis pauca ſcire, vt ex his fluctibus poſſit emergere. Itaque recte feciſſe cenſendi ſunt viri docti, qui Pyrrhoniſmi eum accuſarunt, laudandaque diligentia celeberrimi CROVSAZII, qui ad hunc Baylii Scepticiſmum euertendum eruditionis et iudicii, quo pollet, vires adhibuit x). Nec illi fruſtra egiſſe, ſed cauſſae optimae egregie inſeruiuiſſe cenſendi ſunt, qui ſubdola tela viri cetera eruditiſſimi accurata reſponſione etiam poſt mortem retuderunt: Inter quos eminet illuſtris LEIBNIZIVS, qui in celebratiſſimo *Theodiceae* opere obiectionibus Baylii ex Manichaeorum ſchola petitis noua hypotheſi vſus reſpondit. Quod pari ratione fecerunt Perogierius, Gaudinus, Iacobus Saurinus, Durandus, Blackmorius, Naudaeus, Clarkius, Hauteuillaeus, Buddeus, Pfaffius, Bulfingerus, alii. Et haec quidem Baylianae philoſophiae facies eſt, hic foetus viri inter maxima aetatis noſtrae ornamenta et portenta ingeniorum numerati. Cuius imagini, parum feliciter effictae hoc ſubiecit elogium Cl. Moneta:

Baylius hic ille eſt, cuius dum ſcripta vigebunt,
Lis erit, oblectent erudiantue magis?

Gggg 2 §. XIX.

w) Diſſ. Antibaeliana I. p. 5. x) In Examine Pyrrhoniſmi, Gallica lingua edito.

Obſeruationes criticae de Scepticiſmo recentiorum.

§. XIX. Quid de hac Scepticorum ſchola ſentiendum ſit, qua indole gaudeat, quibus ſe characteribus prodat, quibus ex cauſſis exorta ſit, vnde incrementa deſumſerit, quem euentum ſortita ſit, quibus incommodis philoſophiam preſſerit, et quae alia quamplurima ſunt, quae de Scepticiſmo tractantibus occurrere ſolent, ſi accurate perſequi vellemus, magna nobis ampliſſimae diſſertationis ſuccreſceret materia, nec inutilis nec iniucunda, et quae obſeruationibus haud contemnendis poſſet illuſtrari. Verum haec quamuis vtiliſſima a ſcopo et inſtituto noſtro remota ſunt, et ad artis rationalis praecepta, quae hoſtibus rationis opponuntur, pertinent, a viris doctis autem, ad quos ſupra ex parte prouocauimus, accurate ita tradita ſunt, vt hic intellectus humani morbus ſatis dignoſci poſſit. Nobis intra limites hiſtoriae ſubſiſtentibus ſufficiat, paucas quasdam more noſtro obſeruationes ad formandum rectum de hoc philoſophandi genere, iudicium adducere, quae ex ipſa horum philoſophorum hiſtoria nobis enatae ſunt, ea vero conſulere ſimul iubemus, quae initio huius capitis, de Scepticiſmo eiusque variis generibus diximus. Et quidem

I. Varias Scepticorum claſſes eſſe, ſupra iam obſeruauimus, et ex enarratione Scepticiſmi recentioris eſt manifeſtiſſimum. Vt taceamus enim, non exiguum eſſe diſcrimen ratione diſciplinarum philoſophicarum, quibus dubitandi artem inducit humani ingenii peruerſitas, vt ſupra ſatis luculenter demonſtratum: ipſe potiſſimum ſcopus Scepticorum, cauſſaque, quae commouit viros doctos, vt ad hoc dubitationis et incertitudinis aſylum confugerent, diuerſiſſimos nobis Pyrrhoniſmi vultus confinxit: quae res, operae pretium eſt, vt paulo accuratius explicetur. Nempe fuere inter viros eruditos nonnulli, nec mente adeo mala corrupti, nec prauis animi praeiudiciis in praeceps ita acti, vt in perniciem rationis, et ſimul omnis honeſtatis, pietatis et religionis coniurarent: at qui vel tantas intellectus vires non poſſidebant, quibus hoſtium religionis arma retundere poſſent, vel experti nouerant, illud eccleſiae, cuius decretis affixi detinebantur, patrocinium, artis ratiocinandi vel philoſophiae auxilio acquiri non poſſe, quod extra teli iactum illas partes poneret, et victoriam promitteret indubitatam. Viam itaque certiſſimam et breuiſſimam eſſe rati ſunt, ſi confirmata et aſſumta rationis humanae infirmitate, et innumeris eius dubiis, atque fluctuantis opinionis ambagibus productis in medium et, quantum poſſent, exaggeratis, totam aduerſariorum pharetram confringerent, et ſpicula formidoloſorum iſtorum telorum deiicerent. Nempe ſibi perſuadebant, fore, vt qui rationibus ante fortiſſimis pugnauiſſent, et opiniones ſuas erroneas roborauiſſent, ita non haberent, ex quo arma contra dogmata eccleſiae deſumerent. Coactum enim iri, ab oppugnatione terrae alienae ad defendenda propria latifundia recurrere, et eccleſiae propugnatores liberos dimittere. Nec hoc vnum emolumentum eſſe putabant, ſed credebant quoque, demonſtrata humanae rationis incertitudine et intellectus imbecillitate, conuictum iri diſſentientes aduerſarios, alium iudicem, aliud-

aliudque certitudinis fundamentum necessarium esse, nempe reuelationis fidem; et, cum ea nullo intellectus humani criterio possit dignosci, audiendam esse ecclesiae vocem, et obsequium illi sine examine praemisso esse praestandum, adeoque ad amplectenda eius decreta animum aduertendum, illum autem iudicem agnoscendum, qui ecclesiae nomine definiendi sibi ius arrogauerit. Diu est, ex quo iam hanc Scepticismi viam ingressi sunt, theologi nonnulli Romanae ecclesiae addictissimi. Certe hanc potissimum rationem ad vertendum SEXTI EMPIRICI opus *aduersus mathematicos* se commouisse iactat GENTIANVS HERVETVS, in *Dedicatione ad Carolum cardinalem Lotharingum* scribens: „Mihi „persuasum, hunc vel maxime ex eo fructum esse capiendum, quod cum „aperte ostendat, nullam esse apud homines adeo recte constitutam „disciplinam, quae non labefactari, nullam adeo certam scientiam, „quae constare possit, si rationum et argumentorum oppugnetur ma„chinis, futurum sit, vt humanas leuiter praeteruecti scientias, „quae inflant, non aedificant, nos ad Christianorum propriam con„feramus disciplinam ac scientiam, nempe vt fidem habentes a Chri„sto nobis factae reuelationi, et promissorum bonorum spe innitentes, „Deique praeceptis parentes charitatem semper teneamus et amplexemur". Et vt recte id intelligatur, et non ad gentiles modo philosophos, quorum „errores diu desierunt vigere vtile esse credatur, addit: „Hoc cum ad „gentiles et externos philosophos confutandos nobis sit adiumenti pluri„mum adlaturum, non paruam quoque suppeditabit copiam argumento„rum aduersus nostri temporis haereticos, qui, quae sunt supra naturam „naturalibus metientes rationibus, quae sola fide percipi et apprehendi „possunt, non intelligunt, quia non credunt. Nam cum quae sunt mere „naturalia, adeo sint ad percipiendum difficilia, vt quaecunque de iis di„xeris aut cogitaris, facile euertantur: quid mirum, si quae sunt superna„turalia ingenii humani captum superant? Hoc certe, si nihil aliud Calui„nistis nostris deberet persuadere, vt simplici verbo Dei credentes, quo„modo quod ab eo dicitur, fieri possit, Capharnaitarum instar minime „inuestigarent. Quod si facerent, non se praecipites darent, in tantum „impietatis barathrum, vt cum ipso Christo temere pugnarent, dum eius „verbis suam derogant dignitatem et efficaciam". Ex quibus Herueti, ardenti zelo aliis quoque scriptis contra haereticos insurgentis, verbis clarissimum est, haud leuem auxilii spem harum partium προμάχυς contra haereticos posuisse in Scepticismo diligenter adhibito et confirmato. Idem recentiori aetate factum, sed maiori artificio, ne inuisum Scepticismi nomen offenderet. Nempe cum de nouis artibus reuocandi haereticos superiori seculo maxime inter Gallos et Germanos esset actum, inter alias quoque methodos, (qua voce nouum pugnae genus insignire placuit) ea quoque nonnullis viris doctis ex coetu Romanensium valde commendata est, quae ostendere conatur, impossibilem esse viam examinis, et vnam

auctoritatis semitam in eligenda inter Christianos dissentientes sententia sequendam esse. Qua de re quae a Nicolio et Pellissonio, quibus nemo acutius contra Protestantes in aciem processit, disputata sint Claudio et Iurieo illis acriter se opponentibus, in annalibus ecclesiasticis enarrari solet [y]. Cum autem non modo verisimilitudine careat, sed ipsam rationem hominis offendat ista assertio, quae oculorum vsum mortalibus eripit, omnino pingenda, ornanda, confirmanda erat: nec aliud auxilium supererat, nisi Scepticismus; quo in philosophiae adyta admisso, prona consequentia fluere videbant astuti thrasones, ereptis armis nuda pectora obuertere debere hostes, vt vno auctoritatis ecclesiae telo iugularentur. Id quod tantum abest, vt celauerit Pellissonius, vt potius postquam ipse abiecta ratione eiusque sententia ad ecclesiae auctoritatem transfugisset, contenderet, aduersarios Romanae ecclesiae aut Scepticismum vniuersalem admittere debere, aut traditioni atque, quae ea nititur, auctoritati ecclesiae collum submittere. Et hunc quoque scopum fuisse Vayerii et imprimis Huetii, supra adeo luculentis rationibus demonstratum est, vt dicta repetere et nouis rationibus confirmare non sit opus. Has autem voces imitatus est nuperus *Historiae Criticae Philosophiae* auctor, declamatorio dicendi genere more suo, superficiariam de Pyrrhonismo veteri tractationem hoc quasi epiphonemate obsignans [z]: „Ars haec dubitandi maxime ingenua et sin„cera confessio est, imbecillitatis intellectus nostri, et profundae, cui toti im„mersi sumus ignorantiae. Et quid quaeso vtilius efficaciusque ad ingene„randam nobis erga nostrae mentis lumina diffidentiam? Quid aptius no„bis ad religionis partes amplectendas commouendis? Illa enim sola non „decipit, et fallere quoque potest neminem". Quae quo scopo ab auctore dicta sint, nemo non intelligit.

II. Vt autem nihil est inter homines, quod non ad diuersos et saepe ad contrarios vsus adhibere potest humani ingenii audacia: ita cum Scepticismo quoque factum; aliud enim hominum genus extitit, quod cum pati non posset, luxurianti et ad pessima quaeuis degeneranti animo frena a Christianae legis seueritate iniici, et a reuelata religione in ordinem cogi; occasione mysteriorum rationis angustias superantium ad Scepticismum confugit, vt his machinis religionis reuelatae moenia deiiceret. Ita enim satis commode et tuto impietati velificare licebat. Quae cum aperto Marte sacris religionis reuelatae mysteriis bellum indicere non auderet, eo quod legum metus obstaret: per latus confodiendam esse religionem statuebat, et aptissimum ei pugnae generi telum in Scepticismo inueniebat. Eo enim adhibito non opus erat, veneranda doctrinae capita punienda audacia arrodere, sed sufficiebat ea contra illa dubia afferre, hancque incertitudinis

y) Recte vero obseruatum P. BAYLIO Dict. T. III. art. Nicolée not. C. p. 502. viam auctoritatis non esse remedium contra Scepticismum, sed eius parentem, cum longe maioribus dubiis sit exposita quam via examinis. conf. Bibl. vniuers. T. IX. p. 105. LA PLACETTE de Scepticismo ecclesiae Romanae.

z) T. II. p. 368. conf. p. 400 seq.

dinis arenam ingredi, qua euinci poſſet, nihil eſſe in ratione, eiusque principiis, quod non reuelationis aſſertiones euerteret omnemque myſteriorum rationem eneruaret. Aſt vt non obſtante maximo, quod ex hac aggreſſione religioni metuendum eſt, periculo ſine metu in inſidiis laterent, induendus erat Scepticiſmus colore pio; ideo profeſſi ſunt vaferrimi homines, prorſus ineptam eſſe rationem, quaeque ex recto eius vſu enaſcitur philoſophiam ad agnoſcendas iſtas veritates, vbique eam coecutire, nec habere, vnde certa eſſe de diuinis iſtis veritatibus poſſit. Obſequium itaque fidei ſine rationis vſu praeſtandum eſſe, et eam triumphos agere debere captiua ducta ſubiugataque intellectus humani iudicandi acie. Nihil ita cauſſae ſuae nocuit gens impia, licet incautis perſuaderet, maxime ipſos pro cauſſa et gloria Dei et religionis pugnare. Probe enim videbant, plurimum victoriae iam ſe adeptos eſſe, ſi euiciſſent, eſſe in dogmatibus Chriſtianae religionis ἀσύςατα, nulla rationis ope ſananda, et deſtitui hominem criteriis illis, quibus veritas reuelationis dignoſci debet. Nam hac ratione facile erat, de his ſemel perſuaſos eo adducere, vt credant, omnem plane reuelationem eſſe velut falſam et apertis abſurditatibus refertam reiiciendam. Non legiſſe oportet eum Collini, Tolandi, et ſimilium nugas, qui ignorat, has inſidias Scepticiſmum religioni ſtruxiſſe *. Et huic quoque, ſi pleroſque audis, claſſi Scepticorum adnumerandus eſt Petrus Baylius.

III. Caue vero credas, Lector, vel pietatem Scepticiſmum dictitaſſe, et reuerentiam reuelationi debitam, vel animi modeſtiam eum praecepiſſe. Ab hac enim meta tota iſta hominum improborum natio aberrat longiſſime, quae ita iudicandi aciem, rationis excellentiſſimum vſum, praeiudiciorum agnitionem et inſpectionem, et vt verbo abſoluamus, maximam intellectus vim et perfectionem ſe poſſidere ſolam autumat, vt ſibi vni fortitudinis gloriam in debellandis vulgi opinionibus vindicet, alios reuelationi pretium, quod par eſt, tribuentes, inter vulgaria et exilia ingenia referat. Sed loquendum ita erat, ne in leges publicas, quae a contemtu ſanctiſſimam religionem vindicant, peccaſſe viderentur, haberent autem, quibus a ſeuera iſta, quae immoderatis praui animi affectibus exſtirpandis tota deſtinata eſt, doctrina liberarentur. Nam abiecto hunc in modum religionis iugo, quod in ſinu deridebant, velut ineptum, contradictionibus et vulgi praeiudiciis refertum, et a magnis huiusmodi viris non ferendum; rationis quoque et conſcientiae ſtimulis velut incertis et nullo vero fundamento nixis, eiectis et eiuratis facile erat, ſine labore, angore metuue corrupti animi per innumera deuia ad cupiditates ineptas malasque graſſantis inclinationem ſequi, et ita contra religionem, contra conſcientiam, et ipſam honeſtatem ambitioſum et ignauum munire animum. Quo fructu Scepticiſmi nihil poteſt eſſe peſtilentius.

IV. Non

*) Conf. DE CROVSAZ de la liberté de penſer p. 68.

IV. Non tamen omnes, qui Scepticiſmo noſtra aetate adhaeſerunt, tam venenatos huius mali fontes fouiſſe, vt credamus, aequitas poſtulat. Nempe inuenti ſunt quidam, qui cum voluntate ſatis recta inſtigarentur, intellectus tamen vires illi pares et ſufficientes nacti haud ſunt. Cum enim vel natura hebetiores in ſoluendis difficultatibus, quae in inquirenda veritate occurrunt, eſſent, vel neglecta animi cultura matura ſobriam ratiocinandi artem non recte didiciſſent, nec noſſent vera a falſis, certa ab incertis et veroſimilia iuxta gradus fidei diſcernere, ſicque cognitioni humani intellectus modum ponere, non potuere non fieri tandem incertiſſimi, quo pacto omnino in huiusmodi conflictibus cum Pyrrhoniſmo ipſis erat ſuccumbendum dandaeque manus victae. Et hac quidem ratione Scepticiſmum de Huetio primo triumphaſſe, ſupra obſeruauimus.

V. Alii rationis quidem acerrime iudicantis viribus deſtituti haud fuere, aſt ambitio animi ſuis dotibus ſe efferentis effecit, vt, cum plurimum illi ingenii excellentiae tribuerent, vbicunque poſſent, excogitatis innumeris dubiis et ratiociniis veritatibus euidentiſſimis obiectis demonſtrare cuperent, quanta ingenii vi pollerent, et ſupra alios eminerent. Quod vbi ſemel iterumque factum erat, et plauſum imperitorum laudesque acuminis inſoliti comparauerat, ita honoris cupidos inflammauit, vt in hac potiſſimum arte ſe exercerent: quam, cum ingenium ſupra modo felix nacti mire didiciſſent, vſu et exercitatione quotidiana euenit, vt conſuetudo haec in naturam tranſiret, et ſemper occurreret intellectui ad nectendas et excogitandas difficultates aſſueto, de quo dubitaret. Quam Scepticiſmi Bayliani praecipuam cauſſam fuiſſe, etiam illi forte fatebuntur, qui omnium mitiſſime de celeberrimo viro iudicant.

VI. Fuit quoque vnus et alter, qui, cum ſatis vti iudicio recto non noſſet, audiſſetque a ſummis viris veteribus pariter atque recentioribus ἐποχὴν commendatam, humanae mentis imbecillitatem deploratam, modeſtiam ſentiendi ſummis laudibus elatam eſſe, videretque porro, quantis difficultatibus in inquirenda veritate ſaepiſſime humanus ſepiatur animus: ſtuperet autem tot virorum ſummorum lapſus et ἀβλεψίαν, ipſe denique viam in multis tentatam fruſtra eſſet expertus, ad Scepticiſmum declinauit, ratus eum a viris iſtis ſummis non ſine ratione fuiſſe commendatam. In quo boni iſti viri vehementer decepti ſunt. Qui ſi iſta monita, et quae obſeruauerunt humanae imbecillitatis exempla ſe excitare paſſi fuiſſent, vt ſeruata mentis modeſtia intra certos limites intellectus conſiſteret, nec quae certo tantum gradu cognoſci poſſunt, ad ſummam euidentiam exigerentur: ſi ad prouidum cautumque examen rationum iſta tranſtuliſſent, ſi certa ab incertis et veriſimilibus diſtinguere didiciſſent, ſi ad abiicienda praeiudicia iſta imbecillitatis humanae agnitione fuiſſent vſi, ſi diſſentientes tolerare

inde

inde voluissent, et si tandem calcar animo addidissent, ad ea inquirenda et exploranda, quae dubia, et incerta videntur, maximum ex hoc morbo intellectus vsum et emolumentum habuissent, nec in Scepticismo perstitissent, sed eum scientiae et veritatis parentem habuissent. Dubitationem enim et ἐποχὴν σοφὸν φάρμακον philosophantibus esse nemo prudens negauerit.

VII. Ex his vero strictim enarratis, iudicium haud difficulter Lector ferre potest, vtrum Scepticismo recentiores philosophi, philosophiam vlla ratione adiuuerint? Id quod magnificis quidem verbis iactant Pyrrhoniae istius sapientiae sectatores, immo vnam hanc philosophiam veram esse, mira ostentatione exclamant: re ipsa autem examinata, contrarium pronuntiandum esse, certo certius videbitur. Omnis enim Scepticismus, quaecunque eum caussa genuerit, hunc sibi finem proponit, vt rationis vsum destruat, cognitionis omnis principia inter se committat, criteria veritatis, sine quibus nulla datur vel diuinarum vel humanarum rerum notitia, tollantur, et ita iuris diuini et humani regulae atque fundamenta vel omnia, vel quaedam tamen, et quidem praestantiora, concutiantur, euertanturque. Quibus si adiicias, et intellectum suis viribus atque robore destitutum insignem in Scepticismo morbum prodere, et voluntatem male affectam plerumque ancipitis mali caussam esse, nobis non monentibus Lector intelliget, non modo nihil ad iuuandam philosophiam Scepticismum recentiori aetate contulisse, sed ne nomine quidem philosophiae, quae contrariam potius scientiam veri et boni innuit, esse dignum. Quod non partis studio nos, sed dictante veritate dicere, mali Scepticorum mores, dictatoria ambitio, tantum non omnes inter vulgi feces referens, risus amarus et cauillatio eorum, quae aliis sacro sancta sunt et fide dignissima, exemplum auctoritatis ineptissimum, et quae alia se voluntatis vitia prodere solent, luculenter euincunt. Cui hominum generi sua quidem felicitas non inuidenda est, ex orbe autem philosophico in intermundia Epicuri ablegandi sunt, vt suo genio sine philosophantium detrimento, sine cura et labore ibi queant indulgere.

* *

CAPVT II.

DE PHILOSOPHIS MOSAICIS ET CHRISTIANIS.

§. I.

Philoſophia Moſaica et Chriſtiana quomodo enata?

Non Scyllam modo eſſe philoſophantibus, quae incautos perdat, ſed Charybdin quoque, in quam deuiantes incidere queant, niſi accurate medium teneant, viamque tutam ſequantur, ſecta haec comprobat. Recte illa vidit, erroribus illaqueari illos, qui ſectariam Graecorum philoſophiam ſequuntur, cum nulla ſecta ab errore immunis ſit, et regiam ad veritatem viam ſine labyrintho pandat, nec ignorauit ſtultitiam magis, quam ſapientiam promittere Scepticiſmum, oculosque humanae menti eruere. Haec vitanda eſſe, nec ad hoc ſaxum offendendum philoſophantibus, aequiſſima ſententia ſtatuit. Quae ſi abiecto iugo ſectario, proprias intellectus vires adhibuiſſet, veritatis ſtudium ſuo Marte coluiſſet et ſelectis ex omni philoſophantium circulo illis, quae probari et admitti poſſunt, iter nouum ad cognoſcendas rerum omnium cauſſas et euentus ſuſcepiſſet, certa vero ab incertis, et veriſimilia iuxta euidentiae gradus diſtinxiſſet, modumque intellectui humano poſuiſſet, recta ſane via ad philoſophiae verae portum perueniſſet. Verum in alterum extremum prolapſa, cum nec ſectarios nec Scepticos rectum tenere curſum obſeruauiſſet, iudicaret autem vitium in rationis humanae impotentia haerere, et non ſatis eam ſufficere ad eruendam veritatem, ad reuelationem recurrit, et ex ſacris, quae ad ſalutem animi conſequendam Deus humano generi patefecit, oraculis deſumenda eſſe illa principia credidit, quibus certius ſcientiae naturalis et moralis aedificium inaedificari poſſit. Qua ratione dum intellectum ſuo lumine gaudere non ſinit, duo cognitionis principia, ab vno quidem auctore profecta, at ſuis tamen limitibus diſtincta, et diuerſis finibus deſtinata confundit. Duplici vero modo hunc curſum tenuere hi philoſophi. Quidam literam ſcripturae ſequentes, quae de coſmogonia rebusque naturalibus ſacri ſcriptores tetigerunt magis, quam enarrarunt, ad conſtruendam nouam phyſicam ſacram adhibuerunt, et decalogi praecepta moralis doctrinae compendium eſſe diſſerunt: qui cum vel Moſen auctorem ſibi delegiſſent, quem omnem ſapientiam, etiam humanam ſummo gradu aſſecutum eſſe contendebant, vel vniuerſum Chriſtianae doctrinae complexum conſiderandum eſſe ſtatuerent, Moſaici et Chriſtiani philoſophi inde dicti ſunt. Alii depreſſa intellectus luce connata, lumen aliud et diuinum longe maius et perfectius ex coeleſti reuelatione fundamentum eſſe debere philoſophiae clamarunt, adeoque neglecta

ſcriptu-

ſcripturae litera, mediante allegoriae machina, internum aliquod lumen a Deo inſpiratum et humanis mentibus infuſum, dictis oraculorum diuinorum adaptantes, in hoc fundo excitandum eſſe philoſophiae aedificium cenſuerunt: quae autem humana conferre poſſit ratio ex reſeratis ignis beneficio naturae adytis inſpectaque chemicae artis ope rerum indole et arcanis, deſumenda eſſe dixerunt. Quod genus philoſophorum cum reliquos omnes deſpiceret, theoſophicum ſe et dici paſſum eſt, et ipſum appellauit. Priorem hominum philoſophantium claſſem hoc capite conſiderabimus, poſteriorem in ſequenti contemplabimur.

Moſaicae ſectae antiquitas.

§. II. Eſſe hoc philoſophiae genus non hodie natum, vel reſuſcitata demum literarum gloria excogitatum, ſed iam olim in has ſyrtes incidiſſe luxuriantium ingeniorum audaciam, ea quae de philoſophia Iudaeorum *Tomo ſecundo* diximus, quaeque de Chriſtianorum veterum philoſophia *Tomo tertio* attulimus, euidentiſſimis exemplis comprobant. Tota enim Cabbaliſtica Iudaeorum philoſophia Moſaicae titulum nomenque ſibi vindicauit, et ad illuſtrem gentis ſuae doctorem atque ducem ſuas nugas retulit, ea Moſi affingens, quae ex impuris gentilium ſomniorum lacunis apud Aegyptios hauſerat. Qua ratione praeter alios Philonem fuiſſe nugatum Moſenque nobis atque Moſaicam philoſophiam ex Platonica, vel potius ex Aegyptiaca philoſophia exſculpſiſſe, ſuo loco ita demonſtratum eſt, vt dubium ſupereſſe nullum poſſit. Nec alia ratio fuit philoſophiae Alexandrinae in eccleſiam admiſſae, et ſacris ciuitatis Chriſtianae dogmatibus attemperatae: ea enim Moſen ſibi aliosque ſummos Hebraeorum viros velut principes et auctores doctrinae ſuae vindicauit, et ad noſtra vsque tempora iſtam ambitionem continuauit, vnde, ſi, quis paulo latius huius capitis titulum extendere velit, non repugnabimus, ſi philoſophi Pythagoreo-Platonico-Cabbaliſtici, quos in *ſuperiori Libro* in ſcenam produximus huc referantur. Nobis tamen, vt diſtincte in recentiori philoſophiae hiſtoria verſemur, illi modo hoc loco conſiderandi veniunt, qui neglectis humanarum ſectarum praeceptis, vel ex reuelatione mediata, vel ex immediata et interna nouum ſibi philoſophiae genus exſculpſerunt atque fabricati ſunt.

Varia genera ſecundum ſcripturam & philoſophantium.

§. III. Diſtincte autem in hoc argumento verſandum eſt, ne in hunc cenſum referantur, qui ad eum non pertinent. Fuere enim quamplurimi, qui cum ſcriptura S. philoſophiam coniunxerunt, ſed alio longe fine, alio modo, et hac moderatione, vt diſtinctos tamen vtriusque luminis, rationis et reuelationis, limites ſeruarent. Quem in numerum omnes illi referendi ſunt, qui philoſophiam, qualem habere poterant, quaeque apud pleroſque ſectaria fuit, ſuis cancellis retentam, ſuiſque finibus circumſcriptam ita ad doctrinam ſacram, quae in diuinis paginis traditur tranſtulerunt, vt oſtenderent, quem vſum philoſophia, vel in interpretanda ſcriptorum ſacrorum mente et explicandis verbis, vel in illuſtrandis, quae

ab iis propoſita ſunt, dogmatibus habere poſſit. Quod genus virorum doctorum interdum leuem quidem, at haud raro egregiam quoque operam diſciplinis ſacris praeſtitit. Huc itaque referendi ſunt, qui logicas ſacras, et theologicas ſcripſerunt, enumerati a praeſtantiſſimo FEVERLINO [a], inter quos poſt ALSTEDIVM [b], B. SAL. GLASSII [c] et PHILIPPI ZEISOLDI [d] diligentia eminet. Tum, qui ad explicandas res naturales, quae in vtriusque foederis voluminibus occurrunt, haud contemnendam eruditionem attulerunt. Quorum cum ſatis magnus numerus ſit, illi a nobis hoc loco enarrari omnes non poſſunt, contentis monuiſſe, plerisque in hoc argumento ſe probaſſe FRANCISCI VALESII diligentiam, cui *ſacram philoſophiam, ſiue de iis quae ſcripta ſunt phyſice in libris ſacris* debemus, de quo tamen celeberrimi huius philoſophi opere ſupra iam inter Peripateticos recentiores nonnulla diximus. Tacemus magni BOCHARTI [e], IO. HENRICI MAII [f], IO. HENRICI VRSINI [g] et ſimilium ea in re diligentiam: quos tamen non aequis modo paſſibus ſecutus eſt, ſed ſuo quoque modo ſuperauit celeberrimi viri IO. IACOBI SCHEVCHZERI eruditio, qui illuſtre ſplendidumque opus *Phyſicae ſacrae* condidit, et quicquid naturalis ſcientia recentiſſimorum philoſophorum obſeruationibus aucta, quicquid diſciplinae mathematicae arsque ſalutaris, quicquid experientia virorum ſummorum continet egregii ad illuſtrandos oraculorum ſacrorum ſenſus mira doctrina et felicitate transtulit. Qui cum indicem ſcriptorum, qui in hac arena deſudarunt ampliſſimo operi praefixerit, illis, qui plures ex hac claſſe ſcriptores noſſe cupiunt, omnino adeundus eſt [h]. Eandem virorum doctorum induſtriam metaphyſica Ariſtotelico-Scholaſtica experta eſt, maxime ex quo ſeculo XVII ea inter Proteſtantes in ſcholas theologorum iterum inuecta eſt et ſacra dogmata iſto habitu veſtita in ſcenam producta ſunt, quae tamen hoc loco enumerare nihil attinet [i], recenſita autem dabit, IO. FR. BVDDEVS [k], qui conſulendus. Simili inſtituto qui moralem doctrinam a philoſophis traditam ad ſacrarum literarum praecepta tranſtulerunt, haud pauci ſunt, infra ex parte nominandi. Quorum ſcopus et ſcribendi tractandique modus ex GEORGII GRABOVII *Ethica Chriſtiana*, IO. PIKERI *Aretologia Chriſtiana* ſimilibusque laboribus facile intelligi poteſt. Nec ciuilis doctrina hac in parte ad ſacras diſciplinas ſua conferre diſtulit. Huc enim eorum opera reſpexit, qui politicas biblicas ſcripſerunt, enumerati a celeberrimorum virorum BVRC. GOTTH. STRVVII et LVDOVICI MARTINI KAHLII diligentia [l], quibus merito ob illuſtre ſcriptoris nomen IACOBVM

a) In Progr. de Logicis paradigmaticis, theologicis, medicis.

b) Eius extat Logica theologica.

c) Adiecta eſt Logica S. ſed non abſoluta ab auctore et perfecta incomparabili philologiae ſacrae operi.

d) In Logica N. T.

e) In Hierozoico.

f) In Hiſtoria animalium in ſacro codice memoratorum.

g) In Arboreto Biblico.

h) Alios dabit BVDDEVS Iſagog. P. I. c. 4. p. 276. LE LONG. Bibl. S. T. II. art. 9. p. 1045.

i) Commendari ſolet ABR. CALOVII Metaphyſica diuina, inter eius opera philoſophica occurrens et FR. ALB. AEPINI Compendium metaphyſicae ad theologiam applicatae.

k) l. c. p. 256.

l) Biblioth. philoſ. c. 7. §. 7.

COBVM BENIGNVM BOSSVETVM [m] adiicimus [n]. Maxime vero illi in hunc cenſum referendi ſunt, qui theologiam naturalem cum reuelata coniungendo, eo reſpicere diligentiam ſuam iuſſerunt, vt quae in ſacris voluminibus inſtillatur Dei notitia ex naturae operibus illuſtretur, et quae in maximi momenti argumento harmonia inter rationis et reuelationis lumen ſit, acutis demonſtrationibus pateat. Cuius generis ſcriptores praeter BVDDEVM [o] fuſe enumerauit IO. ALB. FABRICIVS [p], qui videndus. Nec alius ſcopus fuit virorum doctiſſimorum, qui vel phyſicas diuinas ſcripſerunt, quales nobis dedere Clariſſimi viri RVDIGERVS et WVCHERERVS, vel rerum naturalium effectus et fines ad hunc ſcopum collineare demonſtrarunt, in quo argumento eminuit illuſtris CHRISTIANI WOLFII eruditio [q]. Hi, quos ſtrictim recenſuimus, omnes ad hanc noſtram tractationem non pertinent, eo quod philoſophiam ſuis circulis circumſcriptam relinquentes, eius modo vſum in illuſtrandis diuinioris doctrinae capitibus oſtendere ſunt aggreſſi. Fuit et aliud philoſophorum genus, quod ſi capitis huius inſcriptionem reſpicias, huc referri poſſe videtur: illi ſcilicet, qui vbi ſemel ſectae cuidam adhaeſiſſent, eiusque decreta pro vera philoſophia habuiſſent, oſtendere conati ſunt, conſentire ea cum ſcripturae diuinae placitis, inque illis manifeſta ſuae ſectae veſtigia deprehendi, nihilque eſſe in religione, quod non amice cum ſuis opinionibus conſpiret. Qua ratione nec Ariſtoteli, nec Carteſio, nec aliis apologia defuit [r]. Cum autem horum philoſophorum mens non fuerit, ex ſacris voluminibus nouam philoſophiam exſculpere, ſed id modo ſategerint, vt concordiam inter ſacros ſcriptores et ſuae ſectae conditores oſtenderent; eos magis commode, ordini conſulturi in ſequentibus explicabimus, vbi de Syncretiſmo philoſophico trademus. Et haec ordinis atque perſpicuitatis ratio quoque eſt, cur de theoſophis capite peculiari dicere conſtituerimus, quamuis hi quoque allegoricae explicationis auxilio ſacras literas ad comenda commendandaque ingenii ſui ſomnia, reuelationi internae adſcripta, et male inter ſe cohaerentia adhibuerint; et venerandum Moſis nomen haud raro ſuis nugis praefixerint, qua ratione ROBERTVM FLVDDVM ſiue a FLVCTIBVS *Philoſophiam Maſaicam* vulgaſſe in ſequenti capite ex inſtituto exponemus. Itaque illi modo reſtant, qui cum ex rationis humano intellectui connatae luce, veram de rebus naturalibus et moralibus ſententiam aſſequi poſſe deſperarent, ad ſacrorum oraculorum, et praecipue ad Moſis narrationem confugerunt, et praeeunte ſacrae reuelationis dictamine nouum philoſophiae ſyſtema condere ag-

m) Politique tirée de l'ecriture ſainte Bruxel. 1710. 8. et Germanice Argent. 1712 8.

n) Similem Ariſtopolitiam Biblicam ex libris regum conſtructam et nondum editam reliquit GEORGIVS REMVS ICtus Norimbergenſis, de quo eius inſtituto, ſi placet, videnda diſſertatio epiſtolica a nobis ad B. Sig. Iac. Apinum ſcripta.

o) loc. cit. pag. 289.

p) In Syllabo ſcriptorum de V. R. C. c. 7. p. 287.

q) Vid. Catalogus ſcriptorum illuſtris viri, quem in Pinacotheca ſcriptorum noſtrae aetatis illuſtrium decade prima exhibuimus.

r) Exemplum dabit ZEISOLDI tr. de conſenſu Ariſtotelis cum Scr. S. et AMERPOELII Carteſius Moſaizans.

re aggressi sunt. Horum autem, qui in hac palaestra se exercuerunt, et in hunc censum referri possunt, haud exiguus numerus est, quorum omnium recensere nomina eo minus opus est, quo magis plerorumque in hac re obscura sunt et incerta merita, potiores autem viri docti enumeraverint, qui hanc eruditae historiae partem absoluerunt, BVDDEVS [s], GENZKIVS [t], STRVVIVS [u], STOLLIVS [x], alii [y]. Nobis celeberrimos et non sine eruditionis praesidiis hoc pelagus tentantes in lucem produxisse pro instituti ratione sufficit, inter quos omnes anteuertunt Io. Amos Comenius et Ioannes Bayerus.

Philosophi qui hoc philosophiae genus tentarunt. Guil. Bigotius.

§. IV. Primus Christianam huius generis philosophiam dedit GVILELMVS BIGOTIVS, cuius supra iam facta est mentio, si fides P. BAYLIO [z], hunc eius librum laudanti: „Christianae philosophiae praeludium opus cum aliorum, tum hominis substantiam luculentis expromens rationibus Tolosae MDXCIV. 4. Adeo vero rari sunt libri Bigotii, vt hunc librum saepius quaesitum inuenire non potuerimus. Vtrum igitur, et quo nomine in hunc censum referendus sit philosophus ille, partes Aristotelicas strenue secutus, non inspecto libro, dicere non possumus. Cl. REIMMANNVS [a] autem inter primos, qui philosophiam Mosaicam et Christianam commenti sunt LIBERTVM FROMONDVM refert, Haccurianum Eburonem, qui Antwerpiae ad S. Michaëlem, teste AVB. MIRAEO [b], triennio philosophiam docuit, totis vero XIV annis Louanii, dein regius sacrarum literarum interpres Cornelio Iansenio ad cathedram Iprensem promoto, suffectus est, cuius ingenii amoenitatem doctrinamque politissimam, omnifariae lectionis copia ornatam libri cum critici et ad explanandas res veterum pertinentes, partim mathematici, et imprimis *Anti-Aristarchus siue de Orbe terrae immobili contra Phil. Landsbergium* [c], partim philosophici, inter quos tractatus *de Anima* et *Quaestiones meteorologicae* eminent, comprobant [d]. Valde autem veremur, ne philosophia Mosaica et Christiana, quam ille meditatus esse dicitur, cum syncretistico studio sectariam, et imprimis Aristotelicam, philosophiam cum sacris dogmatibus conciliandi confundatur. Sed Casparem Manzium quoque huc refert CHR. THOMASIVS [e], cuius tamen nihil, quod huc pertineat, vidimus. Maxime autem OTTO CASMANNVS huic classi aggregandus est, qui cum Lyceo Stadensi diu praefuisset, anno MDCVII fatis functus est. Is enim magno studio, et quamplurimis libris huius generis philosophiam confirmare et orbi philosophico obtrudere conatus est. Testamur libros eius, eum in

Libertus Fromondus.

Otto Casmannus.

s) Hist. phil. c. 6. §. 6. p. 376 seq.
t) Hist. phil. p. 239 seqq.
u) Bibl. philosoph. c. 5. §. 9.
x) Hist. Liter. P. II. c. 4. §. 29. p. 541.
y) STEPH. KAZAVERI Dissertationes duas de philosophia Christiana, et de Scriptoribus philosophiae Christianae promissas vtrum viderit orbis eruditus ignoramus.
z) Dict. T. I. art. Bigot. not. D. p. 363.
a) Hist. Liter. Germ. P. III. p. 201.
b) De Script. Sec. XVI. c. 220. p. 311.
c) Conf. VOSSIVS de Script. mathem. c. 66. §. 7. p. 388.
d) Conf. VALER. ANDREAE Bibliotheca Belgica.
e) Introd. in phil. aulic. c. 2. §. 58. p. 66.

in finem editos: *Biographiam triplicem, naturalem, moralem et oeconomicam, indeque deductam ethicam et oeconomicam theosophicam: psychologiam: anthropologiam: systema doctrinae et vitae politicae: nucleum mysteriorum naturae: angelographiam, vranographiam et similes.* Immo, cum a nonnullis hoc eius consilium reprehenderetur, apologia dicta defendere agressus est, edita *modesta assertione philosophiae et Christianae et verae aduersus insanos hostium eius et nonnullorum hierophantarum morsus et calumnias* [f]. Quamuis autem Casmannus ab inspectis philosophiae Aristotelicae naeuis et sophismatibus esset instigatus, ad condendum nouum philosophiae genus, *quod in physicorum theorematum*, vt ipse scribit, *consideratione potius sacrarum literarum decretis, sicubi haberi possunt, quam paganorum philosophorum antiquis etiam placitis staret;* negaret etiam, de rebus physicis scripturae testimonia ad receptas Aristotelicae philosophiae regulas esse interpretanda, multa quoque praeclare cordateque contra Aristotelicae tyrannidis iugum moneret, et in quibusdam a decretis Lycei recederet, recte tamen obseruatum B. BVDDEO [g], cum ad rem ipsam atque caput caussae veniat, eum a recepta scholae sententia se dimoueri non pati. Cuius exemplum ex *Cosmopoeïa* eius vir laudatus affert, quo loco Peripateticos animam mundi contra Platonicos negantes acriter defendit. Quam autem sibi philosophiam Mosaicam et Christianam conceperit, inde colligi potest, quod Christianam grammaticam, rhetoricam, logicam, arithmeticam, geometriam, opticam, musicam &c. promiserit [h]. Quo pacto misceri et confundi omnia, et iungi gryphes equis, rerum huiusmodi non ignarus, nobis non monentibus, manibus palpabit. Casmanno iungimus HENRICVM ALSTEDIVM, virum singulari diligentia commendatum [i], quem inter artis Lullianae commentatores *initio huius Tomi* laudauimus. Is eum praeter sacras literas, quas diu Herbornae Nassouiorum, tandemque Albae Iuliae docuit, in id quoque curam suam conuerteret, vt iuuentuti humanitatis literas et seueriores disciplinas traderet, quem in finem praeter *Commentationem in artem Lullianam* suo loco enarratam, *Encyclopaediam* quoque conscripsit, et praeter industriae laudem eruditionis quoque et haud contemnendae lectionis testimonium retulit [k], ad sacrorum quoque librorum normam philosophiam conformandam esse censuit. Edidit eum in finem: *Triumphum Biblicum, siue Encyclopaediam Biblicam, exhibentem triumphum philosophiae, iurisprudentiae et medicinae sacrae itemque sacrae theologiae, quantum illarum fundamenta ex scriptoribus sacris veteris et noui testamenti colliguntur* [l]: in cuius libri praefatione eos quoque tangit, qui simile institutum secuti sunt. Quamuis autem hoc scripto et voluntatem et industriam probasset suam, recte tamen censuerunt

f) Francofurti 1601. 8.
g) Intr. ad Hist. phil. Hebraeor. §. 36.
h) In Assertione phil. Christ. c. 16.
i) Inde Anagramma, *Alstedius, Sedulitas.*
k) Vid. GATAKER. Praef. Cinni, BAILLET Jugemens des Sauans T. II. n. 269. p. 328. REIMM. Hist. lit. Germ. P. III. p. 183.
l) Francofurti 1625. 8.

runt viri docti [m], cum deesset auctori iudicandi virtus, vt recte obseruatum MORHOFIO [n], infeliciter eum in hoc campo fuisse versatum, et iudicium rectum atque prudentiam in eo argumento non probauisse. Vnde cladem magis quam triumphum biblicum librum istum vocandum esse Ven. REIMMANNVS [o] pronuntiauit. Hoc enim tramite si incedere licet, triumphabit quoque de omnibus scientiis vel Hippocrates, vel Tribonianus, vel Scriptor quilibet, qui admotis machinis in omnes figuras mutatur. Sane idem Alstedio de sacris paginis cogitanti accidit, quod veteri Graeciae, in Homero omnium omnino disciplinarum, et sectarum quoque praecepta quaerenti, nempe dum omnia inuestigantur, nihil prorsus inuenitur. Et eandem quoque censuram meruit PFEIFERI *Pansophia Mosaica* [p].

Philosophia Mosaica specialis.

§. V. Quod per omnes philosophiae partes tentauit laudatorum virorum diligentia, id in singulis nonnulli perficere conati sunt. Et artis quidem rationalis praecepta ex sacris haurire fontibus instituit IO. BAYERVS, cuius in sequentibus mentio facienda est, edito *Filo labyrinthi, vel cynosura seu luce mentium vniuersali, cognoscendis, expendendis et communicandis vniuersis rebus accensa* [q]. Excitatus auctor Verulamii monitis ad contemnendam, quae in scholis vigebat logicam illuc traducendam esse statuit, vt non speculationum inutilium parens esset, sed rebus praeclaris inueniendis inseruiret: id quod omnium optime istius philosophiae ductu obtineri posse credebat. Maxime vero hac cynosura duce profundum doctrinae naturalis pelagus tentarunt viri nonnulli doctissimi. Cum enim sectaria Graecanicae philosophiae principia parum satisfacerent eorum ingeniis, physicam quandam Mosaicam et Christianam commenti sunt, et ἑξαήμερον Mosaicum fundamentum iacientes nouum rerum naturalium Systema illi inaedificarunt. Inter quos praeter Comenium et Bayerum infra pluribus commemorandos et Casmannum, de quo dictum, id magno studio egit CONRADVS ASLACHVS Bergensis Noruegus [r], vir non indoctus, qui cum Hafniae beneficentia capituli, quod vocant, studiorum cursum iniisset, per triennium, quo in familia Tychonis Brahei fuit, occasionem habuit fauentissimam naturae artisque miracula, et praecipue sideralem scientiam praeclare discendi: regio autem stipendio auctus, cum Germaniae, Italiae, Galliae, Britanniae vrbes inuisisset, virosque summos et doctrina illustres adiisset, innumeras autem doctrinae accessiones in isto itinere literario fecisset, in academia Hafniensi ab initio seculi XVII philosophiam et linguas docuit, et cathedrae tandem theologicae admotus inter theologos Danos eminuit, denatus anno MDCXXIV, vt ex ERASMI VINDINGI *Academia Hafniensi* discimus [s]. Is enim non moralem tantummodo disciplinam Christianis placitis conformem tradere

Conradus Aslachus.

m) Vid. BAYLE Dict. T. I. art. Alsted. p. 166.
n) Polyhist. T. II. L. II. c. 7. §. 74. p. 400. add. GVNDLING. Hist. phil. moral. c. 7. p. 65.
o) loc. cit. p. 494. a.
p) Lipsiae 1685. 8.
q) Cassouiae 1663.
r) Natus est 1564.
s) Conf. FREHERI Theatrum p. 419 seqq.

dere, ſed et phyſica praecepta Chriſtiano habitu refingere, edita *Phyſica et Ethica Chriſtiana* [t] conatus eſt. Eadem chorda oberrauit LAMBERTVS DANAEVS, Aurelianenſis, vir inter reformatae eccleſiae theologos celeberrimus; qui cum iuris diſciplinae ſe in iuuentute tradidiſſet, praeceptoris pro religionis fide martyrium ſuſcipientis conſtantia ad theologiae capeſſendum ſtudium permotus eſt; et ab anno MDLX, quo hoc ſtadium apud Geneuenſes iniit, tanta alacritate in eo cucurrit, vt non miniſterio tantum Geneuenſi adiiceretur, ſed et cathedrae publicae praeficeretur. Quam tanta cum laude tenuit, vt praeclara doctrinae eius fama paſſim diſſeminaretur, qua factum, vt ad Lugdunenſem apud Batauos cathedram, et deinde Gandauum, tandemque Caſtrum Languedociae vocaretur, quo loco anno MDLXVI, aetatis LXVI, obiit, relicta praeclarae eruditionis laude, et libris inſignia eius ſpecimina edentibus [u]. Inter eos autem praeter *Ethicam et Politicam Chriſtianam*, de quibus in ſequentibus dicendum, *Phyſica Chriſtiana*, quoque eſt [x], in qua rationis principiis reuelationis myſteria admiſcuit.

Lambertus Danaeus.

§. VI. Diuerſum ab his philoſophorum genus eſt, verum in hanc quoque Moſaicorum philoſophorum claſſem referendum, quod coſmogoniam, ſiue mundi origines iuxta ductum Moſaicae narrationis explicare aggreſſum eſt. Inter quos familiam ducunt ex Anglorum gente viri doctiſſimi EDMVNDVS DICKINSONVS, medicinae doctor, et THOMAS BVRNETIVS. Et prior quidem ingens hoc ſaxum voluit edita *Phyſica veteri et vera, ſiue tractatu de naturali veritate hexaëmeri Moſaici, per quem probatur in hiſtoria creationis, tum generationis vniuerſae methodum atque modum, tum verae philoſophiae principia ſtrictim atque breuiter a Moſe tradi* [y]. Supponit in hoc libro lucernam olente auctor, Moſaicam geneſin non eſſe vniuerſi, ſed materialis huius mundi tantum, quem intuemur creationem. Duos enim mundos factos eſſe ſtatuit, ſuperiorem immaterialem, quem Moſes appellat coelum coelorum, beatum ſpatium, quod Deus aſſignauit angelis atque ſpiritibus miniſtrantibus, et inferiorem hunc mundum, in quo degimus, cuius fabrica materialis eſt, quem Moſes vocat coelum et terram, nempe totam molem iſtius materiae, quam veteres Graeci chaos dixere. Huius mundi inferioris origines Moſaicas explanaturus, philoſophiam corpuſcularem aſſumit, eiusque antiquitatem exponendo hoc potiſſimum rerum γενέσεως fundamentum ponit, ita tamen, vt atomorum concurſioni ſummam rerum omnium cauſſam efficientem et dirigentem praeficiat. Aſt hanc philoſophiam antiquiſſimam eſſe, et has Moſaicas archaeologias rerumque omnium

Coſmogoniae Moſaicae commentatores.

Edm. Dickinſonus.

t) Hanouiae 1613. 8.

u) Plura de eius vita dabunt MELCH. ADAM. in vitis theol. exter. p. 177. FREHERVS p. 298. et vitarum ſcriptores, Craſſus, Verdierius aliique libris notiſſimis.

x) Geneuae 1588. 8.

y) Londini 1702. 4. Roterod. 1703. 4. Hamburgi 1705. 8.

um principia totamque philoſophiam ab Adamo ad poſteros Heberi et Abrahamum, et ab eo ad Moſen propagatam fuiſſe, adeoque vetuſtiſſimam philoſophiam eſſe contendit. Quae omnia in ſequentibus vrget, et huc omnes veterum theogoniarum, (quas coſmogonias adumbraſſe, ſuo loco docuimus) traditiones refert, oſtenſurus, vniuerſitatem materiae creatae per chaos veterum deſignatam in coſmologia Moſaica ſupponi, adeoque eſſe ampliſſimam, nec vnius tantum materiae particulae opus eſſe creationem. Quam materiam curioſe perueſtigando, miram, ait, quandam particularum omnigenarum congeriem indiſpoſitam, immotam, laxam tamen atque vacuolis vndequaque ſparſis interpunctam fuiſſe. Cuius formationem ita factam eſſe coniicit, vt materiam hanc particulis quidem, ſed non vere atomis, conſtantem duplici motionis genere agitatam eſſe dicat, vno leni et tranſuerſo, quod particulas inter ſe committebat, vnde factae ſint moleculae igneae, aëreae, aqueae, terreae, et ex illis poſthaec elementa: altero circulari, quo tota moles abyſſi gyrabatur. Et hinc extitiſſe coelum empyreum ſtatuit, et igneam regionem, ex particulis rotundis ſubtiliſſimis conſtantem, a quibus ſeparata corpuſcula etiam rotunda, ſed maiora, aquas empyreas, ſiue ſuperiores (quas magna diligentia vindicare conatur) conſtituerint. Et ſic reliqua quoque creationis Moſaicae opera et dies proſequitur, et curioſe explicat, qua ratione ex aliis particulis longulis per gyrationem totius ſeparatis circa centra ſua ſemper rotatis coelum inferius ſiue expanſum Moſis factum ſit, licet ita dies nondum ſerena facta ſit. Has vero particulas longulas ſufficere poſſe putat, ad demonſtranda cuncta, quae in aëre fiunt. Qua occaſione expanſi naturam, per quam terram et maria, ſolem ac lunam ac omnia ſidera continet, explicare nititur. Ex inferioris porro coeli motu expanſiuo aquas congregatas et terram fundatam cum maribus, planitie et montibus deriuat, et fluminum fontiumque mechanicam rationem a fluuio quodam maximo a polo arctico ad antarcticum tranſeunte per terrae viſcera deriuat, ex quo rami exeant: vt vero in viſceribus terrae generata explicet, ignem centralem quendam in partes vocat: et plantarum ex ſeminibus germinantium incrementa aduocat. Vt autem calorem ſufficientem Deus mundo ſe condito largiretur, particulas igneas per expanſum diſperſas in vnam maſſam nempe ſolem, collegiſſe ſtatuit, cuius corpus conſtet particulis irrequietis, facies vero ſit mutabilis; quod ne diſſipetur, craſſam, qua cingitur, materiam et adſpirationes corporum coeleſtium atque terreſtrium impedire affirmat; eumque ideo per coelos rotari Deum iuſſiſſe contendit, vt lumen, calorem et vires omnibus impertiret. Et hac quoque ratione reliquorum ſiderum generationes explicat; et eorum conſtellationibus ab initio et nomen et vires Deum dediſſe aſſerit. Tum ad animalium origines progreſſus, eorum ſeminibus a Deo impreſſum eſſe typum rei generandae ſupponit, et brutorum animas ex terra factas et corporeas eſſe aſſirmat, adeoque per generationem quoque ſpeciem multiplicari poſſe,

ait.

ait. Brutorum autem animas esse intelligentis naturae largitur, ita tamen, vt ab intellectu et ratione hominis immane quantum differant. Non repugnare enim, credit, res corporeas per Dei potentiam fieri sensitiuas, intelligentes atque dociles; ast impossibilia esse animantia spontanea. Longius autem in explicando ortu et natura hominis Mosaica occupatur auctor. Quem in finem post originem corporis ex argilla selecta et eleganti, naturam mechanicam, et animae vim plasticam in scenam producit, et animatum semen omnia peragere absque matris ope, animam humanam autem de coelo venire contendit. Qua occasione seminis vim plasticam, et necessitatem in vtroque sexu, generationis humanae rationem ab anima rationali ad vegetatiuam et sensitiuam progredientem, membrorum configurationes et connexiones explicat, et speciei propagandae opus coniecturis definit, et hac occasione generationem ex ouo explodit, Deum autem putat species ideales foetui imprimere, et membra prima delineare, calore vero aethereo vti animam in generationis opere, in quo semen per inflammationem fiat idoneum receptaculum animae. Ex quo patet, auctorem, vt hominis imaginem Mosaicam exprimeret, ad generationem requirere, et semen ex duabus mixtum personis, et spiritum a Deo immissum, qui generationis opus vi coelestis et aetherei caloris obeat sapientissime, quamuis interim nesciat ipse, quid agat. Animae porro duplicem vitam esse dicit, inesseque homini vegetabilem atque metallicam naturam; itemque lucidam et igneam essentiam, quae et phosphori et pyropi naturam auream referat. Et haec longa illa fabula est, quam Mosi supponere, et pro vetustissima sapientia et archaeologiis Hebraeorum venditare Dickinsonus non erubuit. Quem meris postulatis, coniecturis, hypothesibus incertis, petitionibus principii suam cosmogoniae Mosaicae explicationem superstruxisse, ex vero pronuntiauit Ven. REIMMANNVS [z]. Tacemus ita adhibuisse systema corpusculare auctorem, vt qualem illi vultum fingere debeat, nesciuisse ipse putandus sit, nam ab atomis ea corpuscula secernit, et tamen ex iis coaluisse omnia dicit, vnde nec Anaxagorae, neque Empedocli, nec Democrito; et inter recentiores nec Gassendo, nec Cartesio iungi potest. Quae luculento exemplo esse possunt, quam mire deliret ingenium humanum, vbi antiquissimi temporis sapientibus sua somnia ausum est supponere. Quae si omnia, prout sibi illa finxit Dickinsonus comprehendantur, ipsis febricitantium deliriis absurdiora videbuntur. Recte itaque acerrimi iudicii philosophus NIC. HIER. GVNDLINGIVS [a] de Dickinsoni conatibus pronuntiauit, eum, qui haec omnia capere et intelligere clare possit, imaginationis vim plusquam humanam adsecutum videri: ita ineptire hominum corruptum genium; his nugis delectari animum noua parturientem et inaudita: ea incommoda, recte monet, necessario propullulare,

 dum

z) Cat. Bibl. theol. P. I. p. 1108.
a) Hist. phil. moral. c. 7. p. 67. HEVMANNVS Act. phil. Vol. II. p. 26. 30. 31.

dum primos homines, patriarchas, Israëlitas eadem decempeda, qua se, metiantur, et potentiam Dei secundum motus leges a se inuentas et excogitatas aestiment. Idem aliorum quoque virorum sobria mente praeditorum de huius scriptoris philosophia Mosaica est iudicium [b], quod non exscribimus.

Thomas Burnetius. §. VII. Elegantius multo comtiusque hoc argumentum ornauit, suaeque hypothesi adaptauit THOMAS BVRNETIVS, vir veteris pariter atque recentioris philosophiae consultissimus. Qui quanta perspicacia veterum systemata expenderit in *Archaeologiis* luculenter demonstratum dedit. Quo nomine toties eum in partes vocauimus, vt hoc loco, quo inter Mosaicos philosophos iure suo primum fere gradum meruit, eius res strictim enarrare omnino fas sit. Quamuis autem vir doctus vmbratilem et priuatam vitam plerumque egisset, et a negotiis publicis abstinendo cum mortuis magis, quam viuis, consuescere soleret, quo factum est, vt pauca de eius vita innotuerint; curiositati tamen Cel. HEVMANNI pleniorem eius notitiam debemus, V. C. GVILELMVM WOTTONVM exorantis, vt biographiam Burnetii fide dignam consignaret. Quam cum ab humanissimo viro accepisset, rem fecit, recentioris historiae philosophicae studiosis gratissimam, quod eam *Actis philosophorum*, elegantissimo et iucundo operi, inseruerit [c]. Hoc auctore scimus, ortum habuisse Burnetium ex generosa stirpe, natum autem esse A. S. R. MDCXXXII, in pago Richmondiensi. Iactis domi literarum rudimentis ad Cantabrigiensem Musarum sedem conuolauit, vbi more in Anglia recepto in collegio Christi inter sodales cooptatus, cum egregiis naturae dotibus esset ornatus, tanta diligentia et felicitate in optimarum literarum studia incubuit, vt cum diu in eo stadio curreret, praestantissimam eruditionem sibi acquireret. Praeerant tum scholae Cantabrigiensi viri omnis doctrinae laude inclyti, Radulphus Cudworthus, Henricus Widdringhtonus, Ioannes Sharpus aliique, de quibus supra inter Platonicos recentiores actum, et quanta diligentia veterum, imprimis Platonicorum lectionem iuuentuti studiosae commendauerint, dictum est. Hos cum duces studiorum suorum haberet Burnetius, mature ad fontes veteris philosophiae, maxime Platonicae, traductus est: quos praeceptores suos strenue secutus Burnetius, nihil veteris philosophiae intactum reliquit: sed iudicium tamen vbique interposuit, nec se magistrorum auctoritate fascinari passus est, vt non naeuos veterum philosophorum candide agnosceret, et maturum sobriumque de iis iudicium interponeret. Inde factum est, vt cum miris modis Platonismo adhaererent Cudworthus, Morus, Widdringhtonus, reliquique Cantabrigiensis scholae doctores, Burnetius Platonem, quem in morali et theologico argumento plurimum valere fatebatur, in physiologicis et cosmologicis con-

b) Vid. BVDD. Hist. eccles. V.T. Tom. I. p. 174.

c) Act. philos. Vol. III. p. 434 seqq.

contemneret [d]. Ipſe cum ſe totum philoſophiae ſtudio dediſſet, in nullam magnopere ſectam iurabat, veteribus tamen, quam recentioribus, addictior, et eclectica libertate mire gaudens: quam ne quidem in ſacra Chriſtianorum doctrina declaranda depoſuit. Corraſis hunc in modum per annos complures, quibus in iſto collegio libris antiquorum et recentiorum impalluit, eruditionis diuitiis, iter literarium ingreſſus eſt, et magnam Italiae, Galliae, Belgii et Germaniae partem in comitatu ducum Ormondiae et Boltonae, quorum vterque dignis eruditionem eius praemiis remunerabantur peragrauit. Et in eo itinere ad id potiſſimum reſpexit, vt quam meditabatur, veteris terrae imaginem ex ruderibus in praeſenti relictis colligeret. Certe in ea peregrinatione literaria illum foetum animo concepit, quem domum redux anno MDCLXXX excluſit, edita *Theoriae ſacrae telluris parte prima*, Latino ſermone perſpicue eleganterque conſcripta, in qua ſyſtematis mundani, qualem ſecundum Moſis narrationem conceperat faciem luculenter delineauit. In quo libro cum noua quamplurima et inaudita protuliſſet, eo autem omnia dictionis nitore, et ſententiarum luminibus expoſuiſſet, quae non poterant non librum eiusque auctorem commendare, tantus iſtam tractationem plauſus ſecutus eſt, vt inter praeſtantiſſimae eruditionis cultores referretur, ipſe Rex Carolus II autem, quem elegantiarum ſummum iudicem appellat Wottonus, tanti eum ob illum librum faceret, vt eius hortatu atque voluntate Burnetius hoſpitio Carthuſienſi anno MDCLXXXIV praeficeretur. In quo ſplendido et opimo munere conſtitutus Burnetius, otium nactus eſt largiſſimum totum ſe literis inebriandi, et elegantiſſimum ingenium praeſtantiſſimis ſingularis doctrinae ſpeciminibus demonſtrandi. Inter quae tum eminuit *Theoriae pars altera*, quam cum Guilelmo III, Britannorum regi, dicaſſet, adeo elegans foetus principi placuit, vt auctore et parario viro illuſtri Ioanne Tillotſono archiepiſcopo Cantuarienſi inter ſacellanos regis, ſiue interioris admiſſionis clericos regios cooptaretur. Neque tamen aulae ſtrepitum tolerare diu potuit vir Muſarum ſilentiis addictus, ſed poſt Tillotſoni mortem aula valere iuſſa intra hoſpitii ſui clauſtra et libros ſe abdidit, et prodeſſe orbi literario lucubrationibus ſuis perrexit. Inter quas tum prodierunt *Archaeologiae philoſophicae*, magno iudicio et veteris philoſophiae notitia inſtructae, quas theoriae telluris ideo iunxit, vt conſtaret, eam, quam ſibi de Moſaica coſmogonia conceperat, ſententiam ad gentes peruagatam vbique veſtigia reliquiſſe. Et fatendum omnino eſt, multa in veterum theogoniarum ſcriptoribus, et in phyſiologia philoſophorum vetuſtiſſimorum vidiſſe Burnetium, quae alios latuerunt: multa eum praeclare atque erudite monuiſſe. Aſt cum ſingulares de ortu et interitu mundi, de hiſtoria creationis et lapſus protoplaſtorum, de ſerpente ſeductore, de diluuio et ſimilibus

d) Vid. Archaeolog. philoſ. Lib. I. cap. 13. pag. 440.

libus hypotheses [e], quibus posset coloribus pingeret commendaretque, et libere satis parumque caute opiniones suas spargeret, suspectus factus est theologis, et graues sibi passim inimicitias contraxit; quibus longae et molestae controuersiae implicitus est, ex qua ad vitae finem extricare se non potuit. Summi enim viri, qui reuelationi librisque sacris inimicum eum fouere animum suspicabantur, contra eum in arenam descenderunt, inter quos eminuere Herbertus Croftius et Erasmus Warren, quemadmodum de eodem quoque argumento cum Io. Wisthono et Io. Keilio contentionis serram satis aspere reciprocauit: vt alios taceamus, qui extra insulam nouam eius theoriam confutarunt, alibi [f] enumerandos. Et non defuit quidem caussae suae Burnetius, sed scripta apologia contra aduersariorum insultus se defendit; ast noua tela a Warrio aliisque ...pertus est: quo factum, vt iniqua foetus huius ingenii sui fortuna territus a vulgandis in posterum libris abstineret, sibique et hospitio suo viueret, denatus valde senex annum agens octogesimum sextum, Carthusiae an. MDCCXV. Tantus vero fatorum iniquitate et litium theologicarum atque philosophicarum, quibus impetitus erat, molestia metus Burnetium inuaserat, vt quae alia scripta in scriniis affecta habebat, flammis ante mortem deleret, exceptis libellis *de Statu mortuorum et resurgentium*, et *de Fide et officiis Christianorum*, quorum pauca quaedam exemplaria amicis tantum distribuenda typis imprimi curauerat, eo quod a recepta Anglicanae totiusque Protestantium ecclesiae in multis libere satis in iis recessisset.

Hypothesis Burnetiana. §. VIII. Singularis prorsus hypothesis est, quam de Cosmogonia Mosaica sibi finxit Burnetius, et quam a philosopho quodam Habessiniae, FRANCISCO PATRICIO [g] memorato, eum accepisse, non sine plagii insimulatione nonnulli contenderunt [h]. Huc autem potiora redeunt: inter initium finemque mundi plures esse posse periodos intermedias, siue naturae mutationes generales, quibus mutata terrae totius facie nouus rerum ordo emergat: et non nisi decursis his stadiis secuturam rerum consummationem, ideoque has potissimum catastrophas explorandas esse. Eas autem ad hunc mundum sublunarem tantum restringit Burnetius, et huius tantum vnius planetae, quae tellus dicitur, theoriam se quaerere affirmat, mutationes eas detecturus, quas vel iam subiit, vel olim subitura sit, quarum illa paradisus est et diluuium, haec conflagratio futura. Harum mutationum theoriam ex scripturis diuinis monumentisque sacris definien-

e) Eas strictim enarrat Ven. REIMMANNVS Catal. Bibl. T. I. p. 691.

f) Scriptores hos enumerandi labore nos liberauit Cel. FABRICII diligentia Syll. Script. de V. R. C. c. 13. p. 363. qui omnes huc pertinentes affert, et loca ephimeridum nominat, in quibus foetus hic Burnetianus in compendio exponitur.

g) Dial. I. de Rhetor.

h) A I. B. Helmontio Burnetium prima semina accepisse, et multa debere Ios. ANT. GONSALEZ DE SALAS Dissertationi paradoxicae, de duplici viuentium terra, Lugd. 1650. editae contendit REIMMANNVS loc. cit. SLOANE Voyage to the Islands, of Madera, &c. vid. Bibl. Angloise T. XIII. P. II. art 3. ROBERT SAINT CLAIR The Abyssinian philosophy confuted London 1697. vid. Act. Erud. 1698. p. 219.

finiendam esse monet, quia par sit, credere, post sacratiora fidei mysteria in iis conseruari memoriam rerum et temporum longinquorum; cum his demum comparanda esse, quae apud profanos auctores passim occurrunt. Quae vbi praemonuisset, et diluuii Noachitici vniuersalitatem demonstrauisset, haec sibi potissimum exponenda esse statuit: tellurem primaeuam, siue quae primo emersit ex chao, alterius compagis et formae fuisse ab hodierna; eamque fuisse talem, et quae dissolutioni obnoxia esset, et ex cuius dissolutione necessario oriretur vniuersale diluuium; hodiernae autem telluris faciem et formam, montibus, oceano locisque subterraneis conspicuam euincere, regionem exteriorem terrae esse reipsa disruptam et dissolutam. Quae omnia late et luculenter prosequitur, et quibus poterat, rationum demonstrationibus confirmare aggreditur. Nempe supposito D. Petri testimonio id ex apostoli verbis clare constare putat, discrimen intercedere inter formam naturalem veteris et noui mundi; quorum ille ita constitutus fuerit, vt diluuio posset esse obnoxius; hic, vt conflagrationi locus esse possit. Et haec ratione quoque constare contendit, quae dictitet, scriptura et traditione vetustissima concinente, omnia ex quodam chao originem traxisse, id est, ex massa materiae exsoluta, indiscreta, et fluida, multifariis partibus maioribus, minoribus, omne genus referta et composita. Ex hac vero massa fluida non potuisse exoriri orbem habitabilem, qualis iam est tellus nostra, id est globus terraqueus et montosus; eo quod fluidorum ea sit natura, vt partes eorum superficiales se teneant aequaliter remotae a centro, vnde superficies emergat laeuis et aequabilis, non congesta in cumulos aut depressa in lacunas et voragines. Quae prolixe roborat ex modo consistentiae, quam terrae globus ab aqua coopertus in prima origine accepit, qua necessario compages terrae plana, continua, solida, aequaliter strata, superficiei vniformis et sibi similis euadere debuerit. Ingenium autem, quod supra modum foecundum habebat Burnetius, in eo exercet, vt varias facies successiuas chaos, et sub qua tandem forma in orbem habitabilem cesserit, exponat. Supponit ergo, in chao partes maxime crassas et solidas, subito deorsum delatas compressasque et indurescentes terrae interiora constituisse: ceteram massam leuiorem et supernatantem, et liquidum et volatile, id est, aquam et aërem constituisse; hanc ex partibus tenuissimis et leuissimis, illam ex minus tenuibus, languidioribus motu et leuitate mediocribus. Sed et alteram separationem concipit, qua liquores macri siue tenues a pinguibus discreti sint; et his irretiti puluisculi ex aëre subsidentes, pinguem quendam limum siue terram limosam constituerint, faciem abyssi obuoluentem. Et hoc quidem pacto terram consolidatam primigeniam atque primum orbem habitabilem constitutum esse sibi persuadet Burnetius, et talem formam eius prodiisse atque temperiem, quam recens mundus postulare videretur. Omnia vero eo redeunt: primam concretionem externam atque formam stabilem et permanentem prouenisse in superficie aquarum seu massae liquidae, ex limo quodam siue

vda

vda et molli materia ibidem collectam, leuioris terrae particulis et liquoris intermisti composita, cuius partes progressu temporis magis magisque coaluerint, atque ita tandem calore solis et spirantibus auris totam massam induruisse et plane cessisse in regionem terrae firmae et habitabilis, schema autem nouae telluris fuisse ouo simile. Et ex his iam magnis moliminibus suppositis et diluuii rationem et caussam, et paradisi felicitatem, et nostrae telluris conditionem deriuat. Nempe statuit: terram exteriorem solis ardoribus continue expositam progressu temporis exsuccam aridamque factam esse, et deglutinantibus inde partibus hiasse, nec potuisse redimpleri ab hyeme, quae tunc nulla esset, sed currentibus annis telluris compagem magis labefactatam, vaporibusque auctis infra terram et maiori vi se dilatantibus tellurem tandem ruptam dissiluisse, molibus illis in abyssum subiectam vario situ delabentibus. Qua ratione non potuerint non aquae abyssi in terras irrumpere, et diluuio tellus euerti. Non enarrabimus, quibus haec omnia rationibus Burnetius muniat: nec qua ratione hodiernae telluris formam et phaenomena isti hypothesi conuenire putet, prolixiora enim sunt, quam vt hic locum capiant. Id notasse sufficit, ostendere philosophum, et montium iuga, et cauitates subterraneas, et voraginis marinae et insularum origines inde repetendas esse, verbo omnem ex eo telluris inaequalitatem esse deriuandam, quae in facie globi nostri reperitur. Ita vero diluuii caussis et telluris hodiernae origine delineatis, felicem illam terrae primigeniae faciem et paradisum coniecturis assequi *Libro secundo* contendit; cuius temperie et salubritate ex scriptoribus sacris et profanis descripta, eam nostrae quam hodie incolimus, telluri conuenire non posse, ob situm hodiernum coeli et terrae putat, sed obtinere debuisse contendit maximam coeli clementiam, aequalemque et temperatam actionem aëris in tellurem. Eam autem aequabilem et felicem primigeniae telluris conditionem prouenisse putat, ab eius situ recto in ecliptica; cum ex eo situ felicissima illa temperies exoriatur, illaque vniformis constitutio, qua omnia incrementa sumere potuerint laetissima, et tempora nascenti mundo fuerint placida ac vniuersae naturae silentium. Quae omnia in sequentibus cum veterum cosmogoniarum traditionibus comparat, et vbique hanc suam theoriam nouam se deprehendere sibi videtur. Et hoc pacto quidem nouam se Mosaicae cosmogoniae lucem accendisse Burnetius eo magis sibi persuasit, quo magis, vt erat ingenio mire foecundo, aptissime omnia composuit et verisimilitudinis rationem vbique habuit. Similia de mundi conflagratione comminiscitur, eamque ex caussis naturalibus necessario non tamen sine Dei prouidentia, euenire statuit. Quae tamen cum huius loci non sint, illis non immoramur: nec quae de nouo mundo post conflagrationem exoriente differit, huc adducimus. Lepidam et ingeniosam Burnetium fabulam nascentis et pereuntis mundi nobis enarrauisse, quis est, qui non fateatur? Ast fabulam tamen esse, tot hypo-

hypotheses precario assumtae tot machinae historiae Mosaicae admotae, vt illis respondeat, tot frustra in partes vocata paginarum diuinarum loca comprobant. Vt taceamus aliam nobis terrae primigeniae faciem illas depingere, quam delineauit Burnetius. Qua de re tamen, cum ad nostros limites iudicium illud non pertineat, plura non adducimus, videndi autem quae viri docti passim in hoc systemate Mosaico desiderarunt [i]. Quod tamen maiorem verisimilitudinem habere, quam Cartesianum, iudicauit B. BVDDEVS [k], quo iure? alii dispiciant. Maxime vero cum ea mundani systematis explicatione comparanda est Theoria telluris, quam illi opposuit GVIL. WHISTONVS, edita noua *Theoria originis et consummationis rerum omnium* [l]. Is enim non Burnetiana tantummodo refellere, sed Mosaicam quoque cosmogoniam secundum literam philosophiae principiis conuenientissimam esse demonstrandum sibi sumsit. Quae tamen generationis et natalium mundi explicatio IOANNI KEILI Odisplicuit [m], et theologi inuenerunt, quod in ea reprehenderent [n]; quam arenam praecipue ingressi sunt IO. EDVARDVS [o] et DANIEL WHITBY [p], vt alios taceamus. Whistonianis autem placitis *Geologiam siue Philosophemata de Genesi ac structura Globi terreni*, lingua Germanica edita [q], superstruxit DETHLEVVS CLVVERIVS: qui tamen Bentleii quoque, Nicolii, Newtoni aliorumque naturae interpretum obseruationibus vsus est. Qui cum etiam a narrationis Mosaicae litera recesserit, sine censura quoque dimissus haud est [r]. Plures adducere, qui cosmologiam Mosaicam philosophice explicuerunt [s], institutum vetat [t].

§. IX. Si-

i) Vid. laudati FABRICIO l. c. p. 363. REIMMANN. l. c. SPANH. H. E. V. T. T. I. Opp. p. 283.

k) Elem. phil. theor. T. I. p. 74. 105. 170 190.

l) A new theory of earth from its Original to the consummation of al things, Lond. 1698. 8. vid. Act. Erud. 1697. p. 535. Germanice vertit, sed parum feliciter MICH. SVENIVS, Francof. 1713. 4.

m) Edidit is lingua Anglica examen theoriae sacrae telluris Burnetii et animaduersiones in theoriam Whistoni. Ox. 1698. 8. ad quas in Apologia respondit Whistonus 1700. 8. conf. Hist. des Ouvrages des Savans 1698. pag. 326. 1699 p. 131.

n) Whistonum theoriam Burnetianam emendaturum eam reddidisse deteriorem, illique sexcentas maculas addidisse, Burnetio paradoxorum monstrositate superiorem, dicendi facultate et doctrina inferiorem, iudicat REIMMANNVS Cat. crit. T. I. p. 693.

o) In Demonstr. exist. et prou. diu. T. I. p. 147.

p) In tentamine defensionis historiae Mosis de Creatione mundi Lond. 1705. 8. idiomate Anglico.

q) Hamb. 1700. 4.

r) Atheismi eum postulauit ZACH. GRAPIVS pec. Diss. illi opposita, conf. REIMMANN. l. c.

s) Pertinet huc THEODORI BARINI mundus nascens, siue creatio mundi ex principiis simplicissimis et historiae Mosaicae consentaneis demonstrata, Trai. 1686. lingua Gall. vid. Act. Erud. 1686. p. 199. vbi Mallebranchium sequi auctorem, obseruatur. Sed referri huc etiam debent tentamina physica probata ex experientia et Scriptura S. Paris 1684. 8. vid. Act. Erud. 1685. p. 496. itemque Moyses illustratus, itidem lingua Gallica, Amst. 1707. 12. vid. Act. Erud. Germ. T. VII. p. 361. Quin et Io. ESPAGNETI Physicae restitutae compendium huc referri potest, nam et is Mosaica principia Aristotelicis opposuit, reiectaque materia prima aquam et terram principia prima fuisse asseruit, haecque elementa commutari non posse statuit. Ignem autem mundanum in sole ponit, huncque creatoris oculum vocat. Quae omnia Mosaica esse prolixius probare voluit, in arcano opere Hermeticae philosophiae conf. SORIL. de Perf. hominis P. III. p. 481. MORHOF. Polyhist. T. II. p. 168. STOLL. Hist. liter. P. II. c. 4. p. 541. BAYLE Dict. T. II. art. Espagnet.

t) Pertinent huc suo modo omnes, quos nominat FABRICIVS Syll. Scriptor. de V. R. C. c. 13. p. 361 seqq.

Ethicae Christianae conditores.

§. IX. Simile philoſophiae moralis, ex ſcripturae ſacrae praeceptis emendandae perficiendaeque conſilium, inſtitutumque ethicam quandam Chriſtianam exhibendi multis viris doctis arriſit, ratis, ita exaltato rationis lumine et perfecto, accuratiores corrigendi animi felicitatisque acquirendae inſtitutiones dari poſſe. Qua ratione illuſtris VITVS LVDOVICVS SECKENDORFIVS emendanda eſſe academicae iuuentutis ſtudia cenſuit [u], idem iam ante eum monente IO. HENR. BOECLERO [x], aliisque viris piis et vitae emendationem vrgentibus, quorum monita exhibet IO. GEORGIVS PASCHIVS [y], qui conſulendus. Quibus ſe paruiſſe videri vult ARNOLDVS GEVLINGSIVS, qui *Ethicam* ſuam, poſt fata auctoris a Philareto editam *Tubo Batauico*, id eſt, *verbo Dei acceptam retulit, quia eius ope viderit, et non niſi ope eius vidiſſet, quae ſe iam eo ſepoſito aliquantiſper videre, immo quaedam talia tam perfecte cernere, ac ſi illo inſtructus* eſſet, aſſerit. Eandem viam praeter BECKMANNVM [z], V. C. ARNOLDVS WESENFELDIVS in *Conſilio emendandae inter Chriſtianos ethicae*, vernacula edito [a], commendauit; putat enim vir doctiſſimus, ſupponenda nonnulla dogmata Chriſtianorum ad fundamentum religionis pertinentia, et ita rationis aciem augendam, firmandam et ad ſanctos vſus transferendam eſſe, vt quod inter naturam et gratiam diſcriminis intercedat, conſtet, et ita ad veram mentis emendationem, felicitatis omnis parentem, via paretur. Quod qua ratione praeſtari poſſit, tum in eo libello, tum in diſſertatione *de neceſſitate Philoſophiam ex Scriptura S. inter Chriſtianos emendandi* pluribus docuit, quod huc transſcribi non poteſt. Et laudandum omnino eſſe virorum optimorum conſilium, ille modo negauerit, cui pietatis ſenſus nullus ineſt; at limites tamen inter reuelationis et rationis praecepta ponendos eſſe, nec confundenda, quae ſua natura diſtinguuntur, ipſi, qua ſunt perſpicacia, facile concedent, viri eruditiſſimi, qui theologiam quandam moralem loco ethicae philoſophiae nobis commendare videntur. Sane, vbi non omnia rite inter ſe diſcernuntur, non poteſt non obſcurum et incertum tractationis moralis chaos exſurgere. Id quod hanc arenam ingreſſis multoties accidit, quorum aliqui reuelationis et rationis principia inter ſe miſcuerunt, nonnulli honeſti, iuſti et decori rationem et diſcrimen perturbarunt, quidam Ariſtotelem ipſum ſacris Chriſtianorum praeceptis immiſcuerunt, et peſſimum pſeudo-virtutum genus ſanctimoniae Chriſtianae attexentes, purpurae diuinae veritatis turpiſſimos morologiae Peripateticae panniculos infelici conatu aſſuerunt: nonnulli inſidias ſacris dogmatibus ita ſtruentes gratiae diuinae telum intentare doloſe impieque conati ſunt. Cuius exemplum qui volet, luculentum ex SAMVELIS CRELLII *Ethica Chriſtiana* capiet. Vnde caute legendi ſunt, qui in hac

u) In Statu Chriſtianiſmi Lib. III. cap. 8. §. 6. pag. 55.

x) In Praef. ad AMBROSIVM de Officiis.

y) De Variis modis tradendi moralia c. 6. pag. 481.

z) In praecognitis moralium.

a) Francof. ad Oder, 1721. 8.

hac palaeſtra ſe exercuerunt. Quos hoc loco nominandi otium nobis fecit, celeberrimorum virorum Io. FR. BVDDEI [b], et B. G. STRVVII [c] diligentia. Illi vero praecipue hoc loco notandi ſunt, qui philoſophiam moralem ſecundum regulas decalogi expoſuerunt: illi enim manifeſto indicio ſunt, quam turpiter inter ſe commiſceantur non ſine animi periculo ratio et reuelatio. Specimen eius rei dabunt LAMBERTI DANAEI „Ethicae Chriſtianae libri tres, in quibus de veris actionum „humanarum principiis agitur, atque etiam legis diuinae, ſiue decalogi, „explicatio, illiusque cum ſcriptis Scholaſticorum, iure naturali ſiue phi„loſophico, ciuili Romanorum et canonico collatio continetur, praeterea „virtutum et vitiorum, quae paſſim vel in Scriptura S. vel alibi occur„runt, quaeque ad ſingula legis diuinae praecepta reuocantur, variae de„finitiones" [d]. Tanta enim in hoc libro regnat principiorum tum cognoſcendi, tum agendi confuſio, vt quid Chriſtiano fas ſit, quid philoſopho, nemo facile Danaeanis iſtis inſtitutionibus vſus dixerit.

Politicae Chriſtianae auctores.

§. X. In ciuili doctrina, et viuendi imperandique prudentia, quamuis ea connatum homini lumen manifeſte teſtetur, ex Chriſtianae tamen ſapientiae praeceptis haud parum proficiendum eſſe, immo ipſa illa conſilia regulasque prudentiae et architectonicae et politicae ex Chriſtianae ciuitatis conſtitutione deriuandas eſſe multis placuit, quorum nomina atque libros deſignat Cel. STRVVIVS [e]. Inter eos haud poſtremum nomen conſecutus eſt, CAROLVS SCRIBANIVS edito *Politico Chriſtiano* [f]. Aſt diuerſiſſimam ciuitatis ſacrae et profanae indolem eſſe, nec tuto ſatis eas miſceri confundique poſſe, ad naturam vtriusque paulo attentius reſpicienti erit manifeſtiſſimum.. Fuerunt etiam, qui architectonicam ciuilis doctrinae partem ex conſideratione theocratiae Iſraëliticae deriuandam eſſe cenſuerunt, et reipublicae recte conſtitutae indolem ex illa ciuitate prorſus peculiari forma vigente noſci poſſe dicerent; quos quia triumuirorum celeberrimorum, BVDDEI [f], FABRICII [h], PFAFFII [i], diligentia pene omnes enumerauit, malumus Lectorem ad hos fontes ablegare, quam aridis eius ſitim eludere riuulis. Qua vero felicitate id fieri poſſit, factumque ſit a viris doctis, qui in hoc ſtadio cucurrerunt, Lectori, ſingularem prorſus reipublicae Iſraëliticae indolem conſideranti expendendum relinquimus. Iuris autem naturalis praecepta haud felicius cognoſci poſſe, quam ſi ſtatu integritatis ex reuelatione ſuppoſito ad eum officiorum regulae, et quae in ſtatu corruptionis mutationem paſſa ſunt, exigantur, non ſine ingenio demonſtrare aggreſſus eſt, VALENTINVS ALBERTI, ſacrarum literarum et philoſophiae rationalis atque tranſcen-

 den-

b) Introd. in Philoſ. Hebraeor. §. 53. et Hiſt. phil. c. 6. p. 388.

c) Bibl. philoſ. c. 6. §. 23. cum add. VV.CC. Akeri, Lotteri, Kahlii.

d) Geneuae 1582. 8.

e) loc. cit. cap. 7. §. 7. f) Oſnabrug. 1625. 8.

g) loc. cit. §. 54.

h) Bibliograph. Antiquar. p 477 ſeqq.

i) Praef. ad SPENCERVM de LL. Hebraeorum ritualibus.

dentalis publicus apud Lipſienſes doctor, de ſacris literis praeclare meritus. Is enim *Compendium iuris naturae orthodoxae theologiae conformatum Lipſiae MDCLXXVI* edidit, et fundamentum omnis iuris naturalis, ex natura hominis integra, atque labe nondum infecta deriuauit, et conuenientiam actionum cum ſtatu integritatis et diſconuenientiam ab eodem moralitati actionum antecedenter ad legem, quam barbara Scholaſticorum natio aſſerebat, ſupponendam eſſe cenſuit, hancque philoſophiam Chriſtianam praeſtantiorem eſſe vulgari praedicauit. Quam tractationem cum iuri naturali, quod vrgente et docente Samuele Pufendorfio prodierat, quodque tum quidem temporis valde commendabat Chriſtianus Thomaſius, oppoſuiſſet, idque variis modis iugulare contendiſſet, grauis inde lis illi enata [k], hocque ius naturale Chriſtianum a Thomaſio valde exagitatum eſt, cuius tamen litis hiſtoriam hic omittimus, cum commodo magis loco in hiſtoria illuſtris aduerſarii ea queat enarrari.

Io. Amos Comenius.

§. XI. Hactenus per lancem quaſi ſaturam Moſaicos et Chriſtianos philoſophos adduximus. Enarrandi iam paulo plenius Comenii et Bayeri conatus ſunt, eo quod prae aliis in hoc philoſophiae genere exornando commendandoque induſtriam poſuerunt ſuam. Et memorabilem quidem, vt in eccleſia, ita in orbe literario perſonam effinxit IOANNES AMOS COMENIVS. De cuius vitae circumſtantiis certiſſima notitia hauriri poteſt ex *Praefatione operibus eius didacticis* praefixa. Et egit quoque de Comenii fatis SAMVEL MARESIVS, *Capite primo antirhetici* ſiue *defenſionis aduerſus Comenium*, qui vero cum atra loligine calamum tinxerit, nemo non intelligit, caute ſatis eius narrationi fidem eſſe dandam. Ex his vero fontibus ſua hauſit, qui res eius quoque enarrauit PETRVS BAYLE [l], qui tamen, cum fanaticum eius ingenium et vaticinia inani ſpe deludentia amaro riſu proſequatur, prodidit, non ſine affectu parum aequo ad conſcribendam ſe Comenii hiſtoriam accinxiſſe, cum iniuriarum Iuriei, iſtiusmodi vaticiniis languentes ſuorum animos erigere cupientis, memor infenſum in huius generis homines animum ſeruaret. Quemadmodum ex altera quoque parte, pietatis ſpecie, quam magnopere prae ſe tulit Comenius; ſeducti viri nonnulli docti, magis praeclara et laudanda in eo viro viderunt [m], quam re vera deprehendet Lector a partis ſtudio vacuus. Nos ſine ira, ſine amore res celeberrimi viri enarrabimus, et vbi licet, ſententiam noſtram adiiciemus. Natus eſt Comenius Prenouiae in Morauia V Cal. April. anno MDXCII, ingenio ditatus a natura feliciſſimo, in ſcholis, et praecipue in gymnaſio quod Herbornae Naſſouiorum floret, humanitatis et philoſophiae diſciplinas magna felicitate didicit. In patriam anno MDCXIV reuerſus ſcholae prae-

k) Conſulendi, qui iuris naturalis hiſtoriam enarrarunt, LVDOVICI §. 65. p. [illegible] THOMAS. c. 6. §. 23. 31. 34. add. REIMM. Hiſt. lit. Germanor. P. III. p. 53 ſeqq.

l) Dict. T. II. art. Comenius p. 202.

m) B. BVDDEVS l. c. §. 36. et qui praefationem et vitam Comenii eius vni neceſſario praefixit Editor Halenſis.

praefectus, et biennio post Fulneccensi ecclesiae doctor datus est, ita tamen, vt scholae quoque, quae ibi excitabatur, curam gerere iuberetur. Scholasticis itaque laboribus occupatus, dum de promouendis iuuentutis Scholasticae commodis cogitat, et methodi vsitatae vitia perpendit, ad nouam et faciliorem felicioremque delabitur, cuius specimen eo anno edidit. Disiecerunt tamen cogitationes eius tumultus bellici, qui eo tempore Bohemiam, et paulo post Germaniam omnem repleuere, et sanguine, rapinis, igne miscuerunt et euerterunt omnia. Furori bellico enim Comenius quoque non sine magno malo suo cedere, et in direptione istius oppidi, quod solo aequauit militum Hispanicorum furor, supellectilem librariam cum fortunis suis amittere coactus est, qua calamitate simul, quas in chartam coniecerat, meditationum suarum exemplum perdidit. Auctum est malum malo, cum edicto Caesareo anno MDCXXIV ministri ecclesiarum Protestantium omnes terris istis excedere iuberentur. Asylum tamen aliquantisper apud Georgium Sadowsky de Slaupna inuenit, apud quem in montanis Bohemiae delitescens, vt filiis Maecenatis gratificaretur, consilia sua scholastica et methodica recoxit, diu tamen ista securitas durare non potuit, anno MDCXXVIII enim cum aliis, qui in Bohemia delituerunt, regno excedere coactus est. Ita patria exul ad Polonos confugit, et Lesnae consedit, vbi Latinam linguam docuit. Cuius faciliorem et commodiorem methodum explanaturus, anno MDCXXXI *Ianuam linguarum reseratam* edidit. Dici non potest, quanto plausu et approbatione liber exceptus sit, famaque Comenii ex eo incrementa ceperit. Adeo enim consilium eius vbique locorum probatum fuit, vt, quod ipse tradit, libellus in Latina, Graeca, Bohemica, Polonica, Suedica, Belgica, Anglica, Gallica, Hispanica, Italica, Hungarica, quin et in Arabica, Turcica, Persica lingua prodiret, isque ab eo tempore iudicaretur esse Comenius, cuius in emendanda re scholastica iudicium et consilium plurimum esset sequendum. Quem plausum vtrum reuera foetus hic Comenianus meruerit, hoc loco dispicere non licet, consulendus autem est D. G. MORHOFIUS [n]. Non contentus autem humaniores literas suis consiliis adiuuasse, ipsam quoque philosophiam noua luce collustrare statuit. Edidit itaque anno MDCXXXII apud Amstelodamenses *Synopsin physicae ad lumen diuinum reformatae*, plenius an. MDCLXIII recusam [o], et initio decurrentis seculi a Cel. Io. IOACHIMO LANGIO thesibus [p] comprehensam, in qua naturalem philosophiam ad reuelationis traditionem exigere et emendare, reiecta physica Peripatetica, conatus est, quo scopo etiam *Prodromum Philosophiae* edidit, emendandae philosophiae initium isto libro facturus. Cum autem maxima esset peritiae eius in doctrina scholastica existimatio, ad exteros quoque vocatus, et in Sueciam atque Angliam ad emendandam rem scholasticam anno

 MDCXXXVIII

n) Polyhist. liter. T. II. L. I. c. 15. §. 18. p. 120.

o) Habet haec editio appendicem et addenda.

p) Theses physicae Comenianae ad lumen diuinum reformatae. Berolini 1702. 8.

MDCXXXVIII inuitatus est. Reiecto itinere Suecico, licet illuc consilia sua misisset, in Angliam abiit; vbi cum sua non probari intellexisset, quod regni motus obstarent, reuersus ad Suecos, vbi magna de eo erat expectatio, proceribus regni, inter quos summa tunc auctoritate potiebatur Cancellarius regni Alexius Oxenstierna, ita methodum, quam parturiuerat Scholasticam commendauit, vt stipendio auctus veniam nancisceretur, quae animo conceperat, accuratiori studio elaborata in lucem tandem proferendi. Eum in finem Elbingam se contulit, et post quadriennium exactum, quae conscripserat in Sueciam allatis probatisque, redux vltimam manum imponere constituit. Intercessere tamen huic quoque consilio fata aduersa, quae ad Polonos eum reuerti coëgerunt. Tum anno MDCXLVIII ad Transsyluaniae principem Sigismundum Ragozium profectus est, qui eius opem ad emendandam in terris suis rem scholasticam implorauerat. Cui cum et diligentiam et doctrinam probauisset, re confecta anno MDCLVI Lesnam, non sine malo omine, rediit. Polonorum enim militibus vrbem incendio delentibus, (quam in Comenium culpam transfert MARESIVS [q]) facultatum pene omnium, et imprimis supellectilis librariae, atque eorum, quae de meditationibus suis in chartam coniecerat, iacturam fecit: erepta sunt flammis pauca pansophica et apocalyptica, humi defossa. Ita sede sua orbatus et exul, incertam vitam agere coactus est, et primo apud Silesios, tum in Brandenburgicis ditionibus, imprimis Francofurti ad Oderam, et ob pestis metum eo loco relicto Hamburgi cum familia vixit, tandemque Amstelodamum translatus est. Ibi inter viros primariae dignitatis, et facultatibus affluentes inuenit haud paucos, qui ei bene cuperent. Praecipue autem in Ludouico de Geer, diuitiis opibusque florentissimo Moecenatem expertus est exoptatissimum. Is enim, cum in miseros exulesque quorum spectata esset pietas et eruditio, maxima beneuolentia ferretur, Comenium autem sciret parenti suo fuisse commendatissimum, quippe qui eum in Sueciam inuitauerat, non hospitium modo illi liberaliter praebuit, sed sumtus quoque ingentes ad excudendos conatus Comenii philosophicos et pansophicos fecit. Quo patrono obstetricante pars eorum, *Operum didacticorum* titulo anno MDCLVII *Amstelodami* prodiit, nec tamen omnes lucem viderunt. Et his quidem circulis occupatus Comenius, maxima existimatione eo tempore gauisus est. Cum autem maiora affectaret, et apocalypticarum visionum interpretatione securus, nescio quas maximas regnorum conuersiones, et afflictae ecclesiae mutationem gloriosam persentiscere crederet, sibi ipsi malum accersiuit. Nempe splendida eo tempore vaticinia iactabant Christophorus Kotterus, Silesius, Christina Poniatouia, Bohema, et Nicolaus Brabitius, Morauus. Quorum somnia cum probaret, et maximam inde orbi rerum commutationem promitteret, ea vulganda esse censuit, *Lucisque in tenebris* titulo anno MDCLI edidit, quibus postea anno MDCLIX *Historia reuelationis*

q) loc. cit.

nis horum hominum acceſſit [r]: qui libellus vterque inter rariſſimos hodie numeratur [s]. His vero conatibus innumeras ſibi moleſtias et aduerſitates concitauit imprudens et πολυπράγμων Comenius. Cum enim Auſtriacae genti infelicia quaeuis minarentur iſta vaticinia, et ſeditionum ſemina ſpargere crederentur, eius auctoritate pleraque exemplaria ſuppreſſa ſunt. In arenam autem contra has viſiones deſcenderunt Samuel Mareſius, et Nicolaus Arnoldus, qui famam Comenii miris conuiciis proſciderunt, et ſuperbiam, αἰσχροκερδίαν, artes ſordidas, inconſtantiam, et Quackerorum atque Fanaticorum ac Enthuſiaſtarum inſaniam quamlibet atroci accuſatione illi obiecerunt: quo fundamento, qua veritate? hoc loco diſpicere non licet. Comenius autem, quem ſpes inſtantis regni millenarii lactabat, quod anno MDCLXXII, vel ſequenti aduenturum ex computatione apocalyptica definiuerat, iſto ſe tuebatur ſolatio; et opportune anno MDCLXXI, XVII Cal. Iul. mors eum rebus humanis, dolorique et pudori de fruſtrata ſpe ſua atque vaticiniis Amſtelodami anno aetatis LXXXI, eripuit. Maior futurus, ſi his ſe nugis decipi paſſus haud eſſet, et intra didacticorum ſuorum limites ſubſtitiſſet, quae licet noſtris ſe temporibus non probent, ea tamen aetate maximam prudentiae ſcholaſticae opinionem meruerunt. Verum de his eius conatibus in praeſentia dicendi locus haud eſt. Commemorandus autem nobis eſt, quia inter philoſophos Moſaicos primam fere ſedem occupat. Nempe cum erudiendae iuuentuti ſcholaſticae operam tribuiſſet ſuam, et philoſophiam quoque illi tradere ſuſcepiſſet, minime ſatiatus ſpinis ſcholaſticis in LVDOVICI VIVIS libros *de Tradendis diſciplinis* incidit. In quibus cum maxima luce perditiſſimae philoſophiae errores naeuosque perfuſos videret, illam quidem vehementer perhorruit, at, quod melius ſequendum ſit a Viue demonſtratum non inuenit. Incidit autem, dum haec animo meditabatur, in eius manus *Prodromus Philoſophiae inſtaurandae* a THOMA CAMPANELLA conſcriptus, qui cum mire illi placeret, *realem* quoque *philoſophiam epilogiſticam* eius atque libros *de Senſu Rerum* euoluere cum cura conſtituit. Et placuit quidem Comenio libertas philoſophandi, diſplicebat autem, ea principia poni, quae Moſaicae narrationi, triada principiorum innuenti, contradicerent, et ſibi non ſatis apte cohaererent. Magni Verulamii libros autem et conſilia licet magnopere probaret, clauem tamen monſtrari, non vero adyta naturae recludi, vidit. Proprio itaque Marte pelagus hoc tentandum ratus, vt ad certiorem rerum naturalium cognitionem perueniret, Peripateticam philoſophiam velut multis in partibus deficientem, intricatam, ambagibus diffluentem, et erroneam adeoque Chriſtianis inutilem et noxiam deſerendam eſſe ſtatuit, aſſumtisque philoſophandi fontibus, ſenſu, ratione et Scriptura, philoſophiam ita reformare ac perficere conſtituit, vt omnia, quae ſunt et fiunt, ad ſenſum, rationem et Scripturam harmonice reuo-

r) Fuſe Hiſtoriam horum vaticiniorum enarrauit G. ARNOLDVS P. III. et IV. Hiſt. eccl.
s) Vid. VOGT. Cat. libr. rar. p. 361.

reuocentur, et ea euidentia feruetur, vt fparfam vbique veritatem palpare cuiuis mortalium liceat. Non enim veritatem detegi poffe credebat, nifi tria ifta cognitionis principia coniungantur, cum et foli fenfus ineptas opiniones gignant, et ratio fola in mera phantafmata abripiatur, et, Scriptura fine ratione peruertatur. Hanc tamen velut certiffimum philofophiae fontem commendat, laudatque philofophos Chriftianos, Vallefium, Danaeum, Lemnium, Lydyatum, Aslacum, Cafmannum, quod nouae philofophiae femina in SS. Bibliorum codice quaefiuerint. Et his quidem principiis innixus *Phyficam illam ad lumen diuinum reformatam* conftruxit, cuius principia ex dicendis conftabunt. Valde placuere conatus Comenii viris nonnullis doctis, quos ftudium pietatis, quod prae fe ferebat, ceperat, vnde bene de eo iudicarunt THEOPHILVS SPIZELIVS [t], GODOFREDVS ARNOLDVS [u] et IO. FRANCISCVS BVDDEVS [x], tum quidem, cum, Mofaicae et Hebraicae philofophiae magnum adhuc pretium ftatueret. Aliter tamen aliis vifum, qui ferre non potuerunt humana diuinis mifceri et confundi omnia, coruosque deludi hiantes. Vnde acerrimus harum rerum et peritus arbiter NIC. HIERONYMVS GVNDLINGIVS [y], phyficam hanc oleam et operam non commeruiffe, iudicat, quemadmodum Comenium operibus didacticis patronos pecunia emunxiffe, fibique tempus melius collocandum eripuiffe cenfet, et vaticinia infana affectuumque vehementiam in eo improbat. Quae an vel excufari vel negari poffint, Lectori Comenii fcripta euoluenti diiudicandum relinquimus. Illi autem fubfcribimus, quod addit Gundlingius: *Iuraturum fe, Mofen non agniturum effe, quae ipfi dogmata ab iftis hominibus attribuantur.* Nam inferre fua fomnia et intrudere in hiftoriam Mofis viros bonos fed iudicio philofophico deftitutos vel lippus poteft cernere.

Ioannes Bayerus.

§. XII. Eandem viam calcauit IOANNES BAYERVS, obfcurum cetera nomen. Natus is eft, tefte DAVIDE CZWITTINGERO [z], apud Eperienfes, et fenatus ftipendio auctus in academia Leucorea philofophiam, facrasque literas et artes mathematicas tanta induftria et eruditionis laude didicit, vt facultatis philofophicae doctoribus adiungeretur, iuuentutemque academicam cum laude docere poffet. Tum in patriam vocatus eft ad fcholam regendam et dein Neofelium ad obeundum munus ecclefiafticum, quo Varallii quoque functus eft. Edidit is praeter filum labyrinthi, fiue lucem mentium fupra memoratam, *oftium* vel *atrium naturae ichnographice delineatum, id eft, fundamenta interpretationis et adminiftrationis generalia, ex mundo, mente et fcripturis iacta, Caffouiae anno MDCLXII.* Multa in hoc fyftemate phyfico innouauit Bayerus,

t) In Literato felice p. 1051.
u) Hift. ecclef. T. II. p. 197.
x) loc. cit. Add. biographus eius Halenfis.
y) Hift. phil. moral. c. 7. p. 65.
z) In fpecimine Hungariae literatae pag. 44 feqq.

Bayerus, Ariſtotelicae philoſophiae valde infenſus, *quo ſi ſtandum ſit, nunquam ad certam metam philoſophos peruenire poſſe, ſed de ſingulis diſputaturos eſſe in infinitum cenſuit.* Secutus autem eſt in principiis rerum naturalium explicandis Comenium, ita tamen, vt multa innouaret, et proprium ſibi doctrinae naturalis aedificium conſtrueret. Tria ſcilicet principia Moſaica cum Comenio aſſumit, materiam, ſpiritum et lucem. Et materiam quidem, vt Peripateticum vocabulum vitaret, maſſam Moſaicam vocauit, eamque in duplici ſtatu poſuit, nempe creationis primae, vnde vniuerſalis eſt, et creationis ſecundae, quo particularis illi dicitur. Illum ſtatum diem modo primum durauiſſe, hodieque nullum eſſe aſſerit. Alterum in conſtitutione maſſae ſub peculiaribus formarum diſtinctarum characteribus, poſterioribus creationis diebus introductis ponit, eumque hodie durare, et pro certis rerum generibus diſtingui affirmat. Hinc diſtinctio illi orta, inter maſſam corporum primordialem vel ſeminalem, natiuam vel aduentitiam, permanentem vel fluxam. Vt vero rerum omnium geneſin explicaret, hoc praecipue axioma aſſumit: maſſam in vnione ſpiritus et lucis conſtituere corpus. Maſſam autem licet informem fingat, et inſtar fumi vel vaporis diſcontinuam; poroſam tamen et partibus ſuis cohaerentem ſtatuit, quae conſiſtere ſimul non poſſe recte monuit MORHOFIVS [a]. Poſt maſſam mundi naturam fabricantem inter principia retulit, et hac voce ambigue, non Deum modo, ſed et ſpiritum vitalem, Moſaicum plaſmatorem, et extrinſecos patratores comprehendit, horumque mira imaginationis foecunditate indiuiduis quibusuis in ſpecie certa tributorum alium comminiſcitur ſolitarium, alium totalem, qui ſine concurſu alterius concauſſae ſufficiens ſit ad ſemet ipſum ſeminaliter per nouorum indiuiduorum generationem propagandum et multiplicandum; alium ſocium ſiue partialem, qui cum aliis ſocias manus iungit. Spiritus vitalis origines ex Spiritu S. maſſae Moſaicae incubante deriuat, eumque agens et finitum creatum ab illo dicit, vt naturas corporeas ſecundum aſſignatas ideas efformet. Eam autem naturam fabricantem id eſt ſpiritum vitalem, vel internam et immediatam, vel externam et mediatam eſſe vult; eamque dicit eſſe auram illam vitalem, ſeu ſpiritum vitae, intelligentem et ſapientem, actuoſum et penetrantem, qui omnia exequatur in formandis corporibus, omnia penetret, ordinet, formet. Hunc licet a rerum formatione plaſticum eſſe dicat, illi tamen patratores externos addit. Non enumerabimus diuiſiones illius ſpiritus, quem vel vniuerſalem vel particularem, vel natiuum vel aduentitium, vel ſupracoeleſtem, vel ſidereum, vel elementarem, ſubſtantificum et modificatiuum, &c. facit, prout illi vel originem adſcripſit, vel ſubiectum, in quod operetur tribuit: his enim difficilibus nugis Lectoris patientia abuti nolumus,

a) Polyhiſt. T. II. L. II. P. I. c. 3. §. 5. p. 161. vbi de toto ſyſtemate Bayeriano iudicat.

mus, ſed monebimus tantum, huic naturae plaſticae, ſiue ſpiritui vitali in tot particulas diſſecto, fermentationem Bayerum potiſſimum tribuere, qua potior pars operationum eius abſoluatur. Binis his principiis paſſiuo et actiuo, inſtrumentale quoque addit et miniſtrans, nempe lucem, quam mediae, dicit, eſſe naturae inter maſſam et ſpiritum, et neceſſariam eſſe ait ad operationes huius in illam perficiendas. Quam vbi in primogeniam ſiue vniuerſalem, et ortam ſiue characteriſatam diſtinxiſſet, eius miniſterium ponit in motu, agitatione et vibratione, hancque vel ad peripheriam vel ad centrum fieri contendit, hincque caloris et frigoris notiones deriuat. Ratione ſubiecti autem multis iterum modis hanc lucem diſtinguit, et nominibus compellat ſuis, hoc loco non enumerandis. Similis eſt in reliquis enucleandis, vbi ſingulis fere capitibus noua entia producit, v. g. naturam dirigentem, ſiue ideam, dotes naturarum fabricantem, naturam ſigillatam, ſeu characterem corporum diſcretiuum ac determinatiuum, quo corpora naturalia configurentur. Quam formam ſiue oriri ſiue deriuari tamen putat ex configuratione maſſae, concentratione ſpirituum, et temperamento lucis, in vnione ac penetratione mutua. Et tamen huius iterum proprietates diſtinguit, et formam partiales, ſubordinatas, graduales, aſcendentales, ſecundarias et ſimiles comminiſcitur. Pleraſque enim proprietates et affectiones in principia commutat; vnde conſtitutiones facultateſque tum receptiuas tum impreſſiuas naturas dicit eſſe ornantes ac inſtruentes. Hae affectiones vel proprietates ſunt extenſio, terminus, figura, continuitas, contiguitas, ſitus, quibus ſingulis ſuas facultates receptiuas tribuit, cum omnis actio ſit vel a ſpiritu vel a luce, vel ab vtriſque. Sed et proprietates a Spiritu, principio altero, prouenientes, adducit, vitam, cognitionem, cupiditatem, vim, niſum ſiue conatum, operationem, de quibus multa minuta diſſerit. Has vero proprietates a ſpiritu corporibus induci putat, vnde ſequitur, corpora vita, cognitione, conatu, cupiditate, operatione gaudere, id eſt habere intellectum et voluntatem: in quo Campanella corporibus ſenſum tribuente multo eſt intolerabilior. Porro principiis quoque inter ſe iunctis nouas affectiones tribuit, entitatem, ſubſiſtentiam, numerum, locum, ſimileſque: et naturis quoque ſtimulantibus ſiue mouentibus, nempe amori, auerſationi, cupiditatibus et fugae, itemque naturis conſociatis ſiue conſpirationibus et hoſtilitatibus natura ſimilia attribuit, et innumeras λεπτολογίας ſequitur. Ex quo breui phyſicae huius Moſaicae Bayerianae conſpectu Lector vel mediocriter iudicio inſtructus comprehendit, non magis eam Moſaicam doctrinam referre, quam refert phyſica Peripatetica, in multis ſibi auctorem non conſtare et contradicere: et imprimis tum entia innumera nullibi, quam in imaginatione cerebri ſui extantia comminiſci, quam ideis obſcuris, vagis, incertis, et nihil ſignificantibus in principiorum naturalium locum ſuffectis loco theatri naturae, nobis campum aperire ſpectrorum atque lemurum, et quod rectiſſime obſeruatum MORHOFIO [b], nihil praeter

b) loc. c. T. II. p. 180.

praeter terminos, et nomina, ſed plane noua, quibus nihil ſubeſt demonſtrationis, exhibere: reliqua enim, ſi verum dicendum, a Scholaſticis, eiusmodi entibus phyſicam doctrinam replentibus, mutua accepit, et noua veſte donata in ſcenam produxit. Tacemus innumera male cohaerentia et ἀσύςατα, quae acute notauit MORHOFIVS [c], qui videndus. Certe Moſen hic in Moſe, etiam Democriti lucerna accenſa fruſtra quaeras. Mirum itaque haud eſt, exigua fortuna hanc naturalem philoſophiam vſam eſſe. Quamuis enim ineunte ſeculo, quo viuimus, viri quidam docti in Halenſi academia hanc phyſicam Moſaicam reſtituere conarentur, quod imprimis feciſſe Chriſtianum Thomaſium, ad illuſtris viri hiſtoriam delati fuſe docebimus: euentu tamen res iſta caruit, ipſique viri iſti doctiſſimi hunc conatum haecque conſilia abiecerunt, cum intelligerent, coruos ita deludi hiantes, nec noſtris temporibus, principia quaerentibus, quae pectus ſaturant, et ſenſus implent, ipſamque naturam ducem exhibent, iſtis commentitiis principiis ſatis, quod eſt, praeſtari poſſe.

Obſeruationes generales de ſecta et philoſophia Moſaicorum.

§. XIII. Parum promouiſſe naturalem philoſophiam ex hoc virorum piorum quidem et laudabili conſilio inflammatorum, at naturae rerum non ſatis intentorum conatu Moſaicam philoſophiam reſtituendi, ex dictis eſt manifeſtiſſimum. Sole meridiano enim clarius eſt, eos, cum ſectariam philoſophiam euitare voluiſſent, in alterum extremum prolapſos omnem philoſophiam cum reuelatione confudiſſe, et huic quoque ſui ingenii ſomnia, perobſcura et difficilia ſubornaſſe, hac vero ratione dum Charybdin euitare voluerunt, in Scyllam incidiſſe. Paucis id, more noſtro obſeruationibus, ad monendum Lectorem comparatis, oſtendemus.

I. Poſuiſſe viros eos doctos, quorum φιλοσοφέμενα in hoc capite adduximus, pro indubitato axiomate: ſacras paginas, quaeque in illis reuelata eſt homini, ſapientiam non modo ea recludere, quae ad obtinendam animae ſalutem ſunt neceſſaria, ſed humanarum quoque rerum naturam ita exponere, vt certiſſima inde ſcientia gignatur, ſi rationis miniſterio in ſcientiae formam redigantur, ex ipſorum effatis in antecedentibus adductis eſt certiſſimum, et tota philoſophiae huius Moſaicae et Chriſtianae conſtitutio atque indoles comprobat. Qua in re haud vno modo peccatum ab illis eſt. Quamuis enim extra dubitationis aleam conſtitutum ſit, non repugnare ſibi inuicem, quae ab vno patre luminum profecta ſunt, principia iſta duo, quae intellectum noſtrum illuminant, rationem puta, et reuelationem, nec veram oſtendi poſſe contradictionem, ita vt quod vnum ponit, euertat alterum; manifeſtum tamen, tum ex cognoſcendi principio, quod vocant, quodque vtrumque diuerſum ponit, tum ex fine, quem vtrumque reſpicit, valde ea differre, nec inter ſe eſſe committenda. Ea vero quae ad naturam hominis rerumque naturalium cognoſcendam pertinent, cum illis, quibus ſalus hominum innititur aeterna, quaeque altioris

c) loc. cit. pag. 162 ſeqq.

tioris ſunt indaginis, et alium nobis orbem recludunt, non eſſe confundenda, ſed ſuis limitibus diſtincta ad certam normam certosque fines eſſe exigenda. Quo tamen aſſerto non negamus, ex reuelatione in ſacris oraculis comprehenſa poſſe perfectionis atque augmenti aliquid ad rationis diſciplinam, quae philoſophia dicitur, accedere, vt ex morali eius parte ſatis luculenter demonſtrari poſſet, ſi id ageremus. Aſt miſceri cognoſcendi principia, et ex reuelatione ea axiomata deſumi, quibus philoſophicum ſyſtema inaedificari poſſit, id non ἀταξίαν modo, ſed et ipſam rerum confuſionem innuit: longe vero alius rei vſus eſt, quae in comparatione vtriusque luminis in argumento philoſophico verſatur. Quamuis enim poſitis ſemel rationis (aſt non praeiudiciis ſectae et auctoritatis vel aliis praeconceptis opinionibus in praeceps actae) regulis et definitionibus, ſi cum ſacris paginis comparentur, poſſit intelligi, in quo naturalis cognitio deficiat, in quo ſupplementum quoddam ſuppeditare poſſit reuelatio, quid cognoſci non poſſit, et intra anguſtos humani intellectus limites ſepeliendum quaſi et lubenter ignorandum ſit: niſi tamen caute in eo negotio verſeris, in deuia mox abripi animum a recta via aberrantem neceſſe eſt. Nempe id potiſſimum cauendum eſt, ne, quod ſuppeditat velut ſupplementum quoddam atque auctarium reuelationis doctrina, habeatur pro philoſophico, et rationi innoteſcente, licet vel calculum ratio adiiciat, vel negare tamen illud non auſit, ſed id ſacrae inſpirationi a Deo factae acceptum referatur, quo pacto quae ad doctrinam moralem augendam et perficiendam commodant ſacrae paginae, non ad ethicam philoſophicam, ſed ad theologiam moralem referenda ſunt: et ſcopus porro ſcripturae ſacrae nunquam ex oculis dimittendus eſt, ſed cogitandum, fontes reuelationis diuinos ad eripiendos hominum animos ex connata miſeria, ad emendationem mentis et reconciliationem mortalium cum Deo, et ad obtinendam aeternam felicitatem ex diuinae ſapientiae oceano ſcaturiuiſſe. Quae vbi accurate obſeruantur, ducet quidem moralis doctrina ad morum emendationem, quam diuiniores paginae docent, at diuerſis tamen circumſcribitur limitibus: naturalis autem doctrinae ſtudioſus cum longe alia tradat reuelatio, hos ſibi cognitionis fontes non fuiſſe datos clare intelliget, nec recurrendum eſſe ad ſacras paginas in rerum γενέσει adumbranda ſtatuet, eo quod hunc ſibi finem Deus in aperiendis humano generi myſteriis ſuis non propoſuit, vt de natura rerum edocerentur. Verum vtramque hanc cautelam ſatis negligenter obliti ſunt, philoſophi hi, quos deſcripſimus Moſaici et Chriſtiani. Non enim reiecta quod recte factum erat, philoſophia ſectaria, id ſibi propoſuere, vt ſine auctoritatis, antiquitatis &c. praeiudicio, naturam rerum vel moralem vel phyſicam accurate attenteque intuerentur, et detectis principiis teſte connato rationis lumine, veris, et euidentibus, ea quae ſua ſponte conſequuntur, inde deducerent, et notionibus vſi perſpicuis certisque et propriis, quid ratio definiat, ſtabilirent: et haec demum cum reuelatione compararent,

cum

cum quibus conueniant, in quibus discrepent, intelligerent. Hoc sane si fecissent, non magnopere haberemus, quod reprehenderemus. Sed ad longe alia hisque contraria dilapsa sunt, et vtrumque cognitionis lumen misere turbauerunt, et temere omnia miscuerunt, sic vt obscurum inde chaos non potuerit non emergere, ex quo quid naturae lux definiat, qui lumen coelitus collatum manifestatumque tradat, nemo facile potest intelligere. Et haec quidem vera caussa est, cur ita philosophia Mosaica tot principia, terminos, assertiones habeat, quae non tantum claram nobis et distinctam rerum, de quibus praecipiunt, notitiam non suppeditant, sed et sibi ipsis haud raro contradicunt, nec cohaerent, et inuicem consequuntur, multoties autem se ipsa euertunt. Quod, nisi fallimur, satis manifestum indicium esse potest, caruisse hos philosophos arte ratiocinandi, qua qui destituuntur, in philosophiae campo parum promouent. Maxime vero in eo porro aberratum ab his viris bonis est, quod ita ad Scripturam in condenda noua philosophia, praesertim ea, quae de rerum natura agit, recurrerint, vt ipsum reuelationis diuinae oraculorumque sacrorum finem euerterint. Id quod manibus palpabit, qui paginarum diuinarum caussas, cur nobis traditae sint, paulo penitius explorauerit. Non enim ineffabilem Numinis benignitatem commouit ea ratio, vt de rebus ad hunc mundum pertinentibus curiosius instruerentur homines, sed vt agnita deplorataque, qua tota mortalium natio depressa iacet miseria, verum, quod cum irato iudice supremo homines reconciliat, momentum mediumque diuina luce collustrati intelligerent, hocque beneficio emendatae mentis et vitiorum tyrannidi ereptae ita liberarentur, vt reuocatae diuinae, ad quam condita est natura humana, imaginis elegantia, et innumeris coelestis fauoris muneribus illis collatis incipiant vera in hac vita felicitate frui, aeternis et infinitis post eam bonis cumulandae, si parario Dei filio ad hanc felicitatem progressae, rectam semitam non deseruerint. Quem scopum cum diuina sibi constituisset beneuolentia, et felicitati huic omnes, quorum miseriam leuare et infelicitati succurrere decreuerat, destinasset, reuelanda haec fuere omnibus, eo quidem modo, vt nemo esset, vel iudicio hebetior, vel aetate viribusque infirmior, qui non ex his oraculis istud consilium Dei discere idque sequi posset. Quae vt ipsis sacris paginis conformia sunt, a nemine negari possunt, qui diuinae traditionis summam in istis voluminibus comprehensam pro diuina recipit; ita clarissime euincunt, mysteria quidem maxima, incomprehensibilia, et nostrae intellectionis sphaeram longe transcendentia, in iis reuelari, ipsam tamen eorum enarrationem simplici et aperto modo factam esse, et hac ratione ostendere, nihil quod artificiosum systema, quodque reclusa naturae adyta prae se ferat, in sacris literis esse quaerendum. Ad hunc vero scopum viri isti boni non attenderunt, sed cum sacras paginas a sapientiae fonte profectas esse scirent, omnis quoque cognitionis humanae fundamenta in iis recludi iudicarunt. Qua in re optan-

dum esset, vt voluntati in se bonae et laudandae, iudicii accuratio respondisset, nec ex institutionibus diuinis de salute hominum systemata pansophica, Christianamque et Mosaicam philosophiam effinxissent. Quod quam noxium sit, et ad deridenda sacra mysteria apud profanas mentes aptum, non ignorant, qui seculi nostri proteruiam attento considerauerint oculo. Viderunt id viri docti, hosque naeuos philosophiae Mosaicae cordate reprehendere non neglexerunt, quorum verba et obseruationes, ne nimii simus, legi velimus apud MORHOFIVM [d], GASSENDVM [e] et nuperum AVCTOREM Gallum *Historiae Criticae Philosophorum* [f]: pulchra enim nonnulla hac de re monent, et Lectoris attentione dignissima. Non celandum tamen, ad hanc nostram censuram, quam praeuiderat, respondisse COMENIVM [g]. Scribit enim „fateor, scripturam diuinitus inspiratam ad docendum, arguendum, corri„gendum, et erudiendum in iustitia datam esse: fateor, hunc esse scripturae „vltimum finem. Quis tamen nescit, vnius rei plerumque plures esse fi„nes etiam in humanis, nedum in diuinis, vbi totam se vix peruestigabili „nobis artificio complicauit adorandi Dei nostri sapientia? profecto si per „totam naturam id artificii deprehendimus (ita autem est) vt quaelibet crea„tura creaturaeque pars, et partis particula pluribus seruiat vsibus, cur hunc „summae sapientiae characterem detrahamus codici, non video". Prouocat etiam ad dicta scripturae, quibus omnem sapientiam ex lege haurire iubemur. Ast mire ignoratione elenchi, quam vocant, fallitur atque fallit Comenius. Non enim de fine Scripturae S. aut vno aut multis quaestio est, sed vtrum ad addiscendam philosophiam praecipue naturalem ea reuelata sit? Et longe alia fuit, et a pansophia Comeniana toto coelo diuersa sapientia, quam discere iubebantur Israelitae, nempe legis diuinae et mysteriorum diuinorum. His vero arenosis fundamentis euersis, tota corruit philosophia ista Mosaica.

II. Valde hanc censuram philosophiae Mosaicae et Christianae confirmat ipsa eius natura et indoles, tota, quanta quanta est, philosophiae nomine indigna. Cum enim ob diuersam ab hoc consilio sacrorum oraculorum conditionem, ne principia quidem certa, vniuersalia, adaequata ex iis de humanis sapientiae disciplinis illius sectatores haberent, vellent tamen noua dicere, et ornatius philosophari, necessario ad fingendi imaginandique facultatem, in his hominibus supra modum foecundam recurrere, necessum habuerunt. Ita vero audaciores facti, dum diuinioris sapientiae titulo mire sibi placent, exorbitantis ingenii somnia sacris scriptoribus tribuere, et genuinis adulterina supponere ausi sunt: Cum vero vel ex pristino sectae studio quaedam retinuissent, vel nouum doctrinae aedificium exstruere tentassent, suas cogitationes, lepido praeiudicio seducti, ita sacris scriptoribus tribuere non erubuerunt, vt admotis machinis, renitentibus rectae interpretationis legibus, obnitente sensu verborum, reclamante textus

d) loc. cit. pag. 158 seqq. e) Exam. Phil. Fludd. P. II. c. 4. f) T. I. p. 169. g) In Praef.

textus connexione, contradicente omni euidentia eorum verba in partes ſuas obtorto collo raperent, quadrata rotundis miſcerent, et inutiles, obſcuras, parumque vel nihil ſignificantes gerras ſacris dogmatibus affricarent. Quae audacia, licet pietatis nomine cohoneſtata, dici non poteſt, quantum apud homines profanos detrimenti ſacrorum librorum auctoritati attulerit.

III. Mirandum ob dictas cauſſas non eſt, euidentiam tantopere ex his ſyſtematibus exulare, vt Cimmeriis cuncta tenebris obſepta atraque nocte cincta compareant. Qui enim ideis vagis, notionibus nihil ſignificantibus, entibus imaginariis vſi, inanibusque diſtinctionibus capti ſunt, vt magnos exercitus laruarum, velut nouae philoſophiae principia, axiomata, regulas viderent; eos nec ſe intellexiſſe ipſos, nec alios eorum mentem capere, magna admiratione dignum haud eſt. Ita enim euenire neceſſe eſt, vbi quid dicendum ſit, intellectus non capit diſtincteque comprehendit; voluntatis autem ſeſe efferentis ambitio et κακοφιλία tamen melius quid dare, et elegantiora afferre affectat. Non enim certis et diſtinctis, quas vel ratio ſuppeditabat, vel reuelatio exhibebat, notionibus, principiisque ſua luce radiantibus hi homines vſi ſunt, ſed ex ſacrorum voluminum narratione ea excerpentes, quibus commenta ſua inaedificari poſſe iudicarent, obſcuros atque peregrinos ſenſus illis aſſuerunt. Quod non potuit non denſas illas nebulas in hac philoſophia gignere, per quas clare videre, quid hi homines velint, multo vero magis, quid verum ſit, minime liquet. Qua ratione vero et omne philoſophiae incrementum ſuffocatur, et difficilibus iſtis nugis Siculisque gerris deterrentur homines, vt magno intellectus humani detrimento philoſophari deſinant. Vnius Bayeri *Atrium* his ſpectris et laruis plenum rem ſatis illuſtrat; plura qui deſiderauerit, ei ſequens caput Robertum Fluddum ſiſtet: ſimili inſania circa Moſaicam philoſophiam delirantem.

IV. Sed et aliud malum hoc philoſophandi genus ſecutum eſt. Nempe plerique eorum, qui hanc veritatis inquirendae viam ingreſſi ſunt, in ea retia inciderunt, quae nimis caute euitare cupiebant. Cum enim a pueritia ſectariae, et praecipue Ariſtotelico-Scholaſticae philoſophiae eſſent innutriti, illa vero minime ſatiati et animo expleti, tandem odio eius ducerentur, ad noua quidem et meliora in ſacris tabulis quaerenda ſe accinxerunt; cum autem iſtius, quam iam eiurare coeperant, philoſophiae notionibus, terminis, axiomatibus, methodoque philoſophandi memoriam repleuiſſent, nec in ſcripturae diuinioris foliis talia inuenirent, quae his ſurrogari poſſent, eo quod diuerſiſſima traderent; illa quibus dudum aſſueti erant, et quae dimiſiſſe credebant, ignari in ſacram hiſtoriam intulerunt, et inaudita ex ea myſteria exſculpentes, dum verba innouant, terminosque alios parturiunt, veteribus ſordibus philoſophiam non liberant, ſed cumulant, ſacram doctrinam autem inquinant. Cuius ſumma et diuina maieſtas, ſimpliciſſimo verborum ſenſu demonſtrata ita iſtis luxuri-

xuriantis ingenii nugis eneruata eſt, vt occaſio inde impietati enaſceretur, ipſam ſimul reuelationem cum iſta philoſophia ſanctiore deridendi.

V. Neque illi multum praeſtitiſſe iudicandi ſunt, qui coſmogoniam Moſaicam hypotheſibus ſuis inter ſe diuerſiſſimis explicare ſunt aggreſſi, eo quod ad Moſaicae narrationis ſcopum indolemque praeiudiciis ſuis occupati non attenderunt. Tametſi enim indubitatum eſt atque certiſſimum, veram vnicamque coſmogoniae narrationem Moſen ſcriptam reliquiſſe, nihilque in ea eſt, quod, ſi recte reputes, illam non reliquis theogoniis et coſmogoniis omnibus mille modis praeferendam eſſe euincat. Non tamen iſta ſcriptoris ſacri mens fuit, vt nobis origines mundi philoſophica explicatione panderentur, ſed is eam maximi argumenti narrationem eo fine ſuſcepit, vt cum in omnium hominum gratiam ſcriberet, ab omnibus poſſet intelligi, noſſetque humanum genus, cui erudiendo ſacram hiſtoriam deſtinauit, non ſe et mundum aeternum fuiſſe, ſed habuiſſe initia, et originem accepiſſe, a maximo coelorum terraeque rege, huncque ſuam tantopere in creationis opere ſapientiam, potentiam et maieſtatis gloriam ideo demonſtrauiſſe, vt neceſſario ad hunc fontem ſuum colendum celebrandumque homo adduceretur. Qui Moſis ſcopus, vt toti ſyſtemati diuino eſt conuenientiſſimus, et diſertis ſacrorum librorum teſtimoniis confirmatur, ita luculenter docet, eum non tam ad cauſſam creationis formalem, quam vocant, atque ad modum eius explicandum, quam ad creatoris potentiam, ſapientiam, beneuolentiam demonſtrandam reſpexiſſe, nec internas leges, ordinemque, ſecundum quem omnia creator condidit, curioſe explicare voluiſſe. Vt taceamus, cum vna iubentis oris voce omnia potentiſſimum Numen creauerit, nondum euictum eſſe, vel determinari quoque poſſe, vtrum eodem modo iisdemque legibus in condendo mundo verſatum ſit, quibus hodie in conſeruanda rerum vniuerſitate vtitur, et a quibus occaſionem coſmogoniarum Moſaicarum ſcriptores ſumunt ſua philoſophemata incruſtandi. Quae cum ita ſe habeant, manifeſtum inde eſt, temeritatis culpam illos non effugere, qui ex iis, quas in rerum mundanarum conſeruatione obtinere vident, putantue legibus ordineque concludunt, ita quoque rem a principio obtigiſſe, quique inde noua ſibi principia vel ipſi configunt, vel ab aliis allata adſumunt, vt philoſophiam et coſmogoniam quandam Moſaicam exſculperent. Cuius haud obſcurum indicium praebent hypotheſes precario excogitatae et inter ſe adeo diuerſae, vt vna alteram iugulet; recte enim, niſi nos omnia fallunt, concludimus, maleſanam philoſophorum curioſitatem veram ea de re ſententiam modumque, quo in condendo mundo Deus verſatus ſit, non inueniſſe, et has hominum magis coniecturas eſſe otioſas et vanas, quam philoſophiam Moſaicam. Quam tamen vbi reiicimus, non culpamus laudabilem virorum doctorum diligentiam conſiliumque, ex operibus naturae ſtupendis, et creationis modo, ſcopo atque fine contra impietatis patronos veritatem, ſapientiam, pulchritudinem, bonitatem ſupremi creatoris demonſtrandi.

Haec

Haec enim vt fierent, ipſe nobis D. PAVLVS [h] auctor extitit. Aſt humani ingenii modiolo immenſa diuinae potentiae opera non metiri modo, ſed denudata humani intellectus circulis comprehendere velle, illud nimis audax et ineptum merito illis cenſetur, qui modeſtiam in philoſophando amant. Placet nobis celeberrimi SCHEVCHZERI [i] moderatio, qui cum Carteſii coſmogoniam, ſuo loco infra explicandam, vana potius imaginatione nixam, quam ſolida demonſtratione, iudicaſſet, ſibi haec myſteria introſpicere non datum eſſe candide fatetur.

VII. Ex his autem omnibus ſtrictim enarratis iudicium, quod de hac ſecta dedimus, abunde probatur. Quis enim verae philoſophiae characteres ibi inueniri dixerit, vbi cognoſcendi principia inter ſe confunduntur, vagis, incertisque notionibus et terminis ac ſine mente ſonis omnia replentur, ipſa axiomata male cohaerent, et natura adeo non recluditur, vt potius mera aenigmata enarrentur; multa vero ſibi contradicunt: nec ſatiare poteſt aliquid animum in receſſus naturae inſpicere geſtientem? Quae, niſi plane coecutimus, ſatis euincunt, inter peruerſos philoſophandi modos hunc quoque eſſe numerandum.

Διατυπώσις phyſicae Moſaicae.

§. XIV. Poſſunt haec ad noſcendam naturam, indolem modumque huius generis philoſophiae ſufficere. Poſcit tamen methodus, quam hactenus ſeruauimus, vt ipſius ſyſtematis Moſaici delineationem exhibeamus. Aſt hic labor, hoc opus eſt. Non enim, qui huic ſe ſectae addixerunt, eodem omnes modo philoſophati iisdemque principiis vſi ſunt, ſed in diuerſa abeuntes, contrarias haud raro fouerunt ſententias; ita vt impoſſibile ſit, vna imagine totam huius philoſophiae faciem exprimere. Satis autem facere nos poſſe putamus inſtituto noſtro, ſi potiſſimum Comenium audiamus, phyſicam diuinam his potiſſimum, quas ex multis ſelegimus, aſſertionibus comprehendentem, quas cum Bayerianis comparauimus, exemplum praeeunte B. IO. FRANC. BVDDEO [k]. Ita vero haec phyſica Moſaica ſecundum iſtos philoſophos ſtatuit:

I. Tria ſunt rerum omnium principia, materia, ſpiritus et lux.

II. Materia ſubſtantia corpulenta eſt, per ſe bruta et tenebricoſa, quae corpora conſtituit.

III. Huius materiae tantam Deus maſſam produxit, quanta ad explendam creatam abyſſum ſufficeret.

IV. Licet eadem ſit inuiſibilis atque tenebricoſa et plane informis, extendi tamen, contrahi, diuidi, vniri et omnem ſuſcipere formam atque figuram, apta fuit.

V. Mate-

h) Rom. I, 19. 20. i) Phyſic. S. Tom. I. p. 2. ed. Lat.
k) Introd. in Phil. Hebraeor. §. 48. ſeqq.

V. Materia haec duratione aeterna et per omnes formas, ne quicquam eius perire possit, indissolubiliter quoque cohaeret, vt nulla parte discontinuari et vacuum relinqui spatium, patiatur.

VI. Spiritus substantia subtilis est, per se viua, inuisibilis et insensibilis, corpora inhabitans et vegetans.

VII. Spiritus hic massae rudi ac mortuae primitus incubatione spiritus diuini per omnes sui partes infusus est ad eam inhabitandum, permeandum, vegetandum, et iuxta ideas inditas et assignatas particularia corpora lucis ministerio efformandum, facultatibus instruendum, propagandum, et sapienter operandum.

VIII. Spiritus hic vitalis plasticus est vel vniuersalis vel particularis, prout nempe in subiecta diffunditur, itemque ratione corporis cui inditur, vel natiuus vel aduentitius, vel perennis vel fluxus:

IX. Est porro ratione ortus sui vel primordialis, isque tum supracoelestis, tum sidereus, tum elementaris, et hic partim substantificus, partim modificatiuus: vel est seminalis, et hic porro ratione concentrationis suae generalis, vel mineralis vel animalis, ratione concentrationis specialis auri, marmoris &c.

X. Item distinguitur ille spiritus vitalis ratione muneris et potestatis in totalem seu principalem et regnantem, et partialem, subordinatum et parentem.

XI. Est quoque ratione conditionis suae vel solutus ac liber, vel constrictus, et quidem vel consopitus, vel in fermentum redactus, vel emissus, vel detentus, &c.

XII. Spiritus huius officia sunt inhabitare materiam, mouere se per eam et agitare, custodire ideas rerum particulares et formare sibi ad futuras operationes subeundas corpora.

XIII. Lux substantia est media, per se visibilis et mobilis, lucida, materiam penetrans, eamque recipiendis spiritibus praeparans, atque ita corpora efformans.

XIV. Lux haec in creatione a Deo materiae indita est eo fine, vt esset instrumentum vniuersale, ad omnes spiritus operationes massae inducendas, et charactere vario insigniendas pro vsu naturae vario.

XV. Lux haec vel vniuersalis et primigenia est, vel orta et characterizata.

XVI. Huius pars maxima stellis cessit dispositis in coelo ad vsus omnigenos naturae.

XVII. Reliqua corpora tantum eius perceperunt, quantum ad futuros vsus requiritur.

XVIII. Lux sua munia absoluit per motum seu agitationem et vibrationem.

XIX. Ea vibratio vel a centro ad extrema fertur, vel a peripheria ad centrum.

XX. Lucis

XX. Lucis euibratio caussa est caloris et ignis in sublunaribus, eiusque fons in sole positus est.

XXI. Lucis retrouibratio effectum frigus habet, sedem vero in luna.

XXII. Vtraque lux mox dispersa est, mox vnita, iam in dominio, iam in freno; prout autem corpori inest, est vel natiua et originalis, vel aduentitia et occasionalis, et hinc pariter vel permanens vel fluxa.

XXIII. Tria haec principia, quae ita inter se differunt, vt materia sit primum ens, spiritus primum viuens, lux primum mouens, determinari debent per formam superuenientem.

XXIV. Forma est dispositio vel characterisatio certae portionis trium principiorum, qua massa configuratur, spiritus concentratur, lux temperatur in vnione et penetratione mutua, prout fini corporis cuiusuis a Deo praescripto est conueniens.

XXV. Qui vt obtineri finis queat, impressit Deus indiuiduis sapientiae suae vestigia, caussis extrinsecus agentibus modos generandi ostendendo, et delineando in spiritibus ideas, formas et exemplaria, rationes et simulacra corporis efformandi, cum cognitione viae, processuum ac mediorum, pro figuratione et temperatione cuiusuis, prout Deus iuxta ideas sapientiae suae aeternas figurauit et temperauit.

XXVI. Dedit etiam vim indiuiduis primis vel in eo statu formae suo permanendi, vel sibi similem generandi, ipsique ideas et ceteras dotes imprimendi et propagandi.

XXVII. Elementa nihil aliud sunt, quam materiae mundanae certae species, raritatis ac densitatis gradu potissimum differentes.

XXVIII. Ignis inter elementa locum non habet, est enim effectus lucis.

XXIX. Ex principiis istis tribus oriuntur principia Chemicorum, nempe ex materia spiritui iuncta Mercurius, hoc est, aquositas corporum, ex spiritus cum luce connubio, sal siue corporum consistentia, ex materiae coniunctione cum igne seu luce, sulphur. Nempe in primo maxima portio materiae, in secundo spiritus, in tertio lucis deprehenditur.

XXX. Homo ex tribus partibus componitur, corpore, spiritu et anima. Corpus est ex elementis, spiritus ex spiritu mundi, mens siue anima ex Deo.

XXXI. Corpus mortale est, spiritus dissipabilis, anima immortalis.

XXXII. Spiritus est organum et habitaculum animae, corpus spiritus.

XXXIII. Anima formata est ex praeexistente spiritu mundi, et hic mentalis spiritus a vitali gradu puritatis et perfectionis differt.

Et haec istius physicae Mosaicae summa capita sunt: Ethicae Mosaicae delineationem nemo desiderauerit, qui ex supra dictis recordatur, decalogi praeceptis officia omnia eos philosophos inclusisse.

* *

CAPVT III.

DE THEOSOPHICIS.

§. I.

Theoſophici quales philoſophi?

Moſaicos excipiunt theoſophici, mirum philoſophorum genus, et a reliquis longe diuerſum, ipſisque Moſaicis inſanientis philoſophiae ſtudio longe deterius. Non his hominibus ratio a Deo intellectui humano indita luxque diuinitus conceſſa placuit, ſed hanc deceptricem eſſe et tenebris obſeptam clamantes lumen aliquod diuinum, ſupernaturale, internum principium ſibi omnis veritatis, et cognoſcendae philoſophiae diuinioris medium delegerunt; contemtaque, ſi verum dicendum, certe neglecta et ad peregrinos ſenſus diſtorta ſcripturae reuelatione, ea quae ab internis diuinitusque immiſſis et in anima latentibus igniculis prodire et quaſi ſcaturire iactabant, myſteria in imaginationis mire foecundae, iudicii vero moderatione non caſtigatae enata, formata et mire aucta pro theoſophia quadam commendauerunt. Arcanam hi crepuerunt, hodieque crepant ſapientiam, paucis et dilectis quibusdam Numinis amicis notam et manifeſtatam, qua et diuina et humana omnia, intimique et diuinae naturae, et rerum omnium aditus patefiant, nec tam ſacroſanctum quicquam, tamque ſublime eſt, vt non ipſa eius adyta et receſſus reſerentur. Neque tamen ita huic hominum generi euiluit philoſophiae nomen, vt non crederent, naturae penetralia ipſis longe melius patere, quam aliis: quo fine artis chemicae opera eius myſteria ita perſpicere tentarunt, vt ad ipſas rerum naturalium eſſentias pernoſcendas peruenirent, quo factum eſt, vt haut leuem in ea arte excolenda diligentiam adhiberent, et ſtupenda naturae miracula illius beneficio non noſſe tantum, ſed praeſtare quoque poſſe oſtentarent. Quae cauſſa fuit, vt ſe philoſophos per ignem dicerent, et haec ex ſingulari diuinae beneuolentiae manifeſtatione ſibi obtigiſſe orbi perſuaderent. Cum autem ignis examini non omnia poſſint ſubiici, et ingentia praeter terram coelorum pateant ſpatia, coeleſtes incolas naturasque illas medias, earumque cum humanis concentum et concordiam ita ſe detexiſſe gloriati ſunt, vt magiae, aſtrologiae et ſimilium artium miniſterio, ſpiritualia quaecunque ſibi patere et obſequi dicerent: et hanc vetuſtiſſimam Hebraeorum ſapientiam eſſe, hanc ob orbe condito doctrinam arcanam traditionis vſu ad ipſos perueniſſe, vindicato ſuae philoſophiae Cabbalae nomine affirmarent. Et in his quidem characteribus tota illa conſentit theoſophicorum natio: in ipſo doctrinae ſyſtemate, quo quis eſt ingenio promtior, imaginatione vero foecundior, et audacior in recedendo a trita via, eo ſingularius ſibi conſtruit doctrinae aedificium, quod cum incerto commentorum cerebri humani fun-

fundamento nitatur, mirum non eſt, ipſam hanc gentem inter ſe non concordare. Id tamen ad vnum omnes acriter tuiti ſunt, deſerendam eſſe philoſophiam humanam, ideo omnes vehementer ſui temporis philoſophiam, quae Peripatetica fuit, aggreſſi inque eam acerbe inuecti ſint: id omnes iactarunt, diuinam ſibi ſapientiam omni humana ſuperiorem obtigiſſe. Ideo commune theoſophicorum nomen ab illis aſſertum, et vt ab aliis diſtinguerentur, in philoſophiae et ciuitatis Chriſtianae hiſtoria tributum quoque eſt. Quos hoc nomine tuto quidem nec ſine ratione liceret ex hac hiſtoria proſcribere, cum non philoſophiam, ſed theoſophiam iactauerint, et humanum intellectum non niſi diuino eoque extraordinario lumine colluſtratum commendauerint, omnem vero rationis vſum in cognoſcenda rerum natura damnauerint. Quia vero ſui tamen generis doctrinam philoſophicam commenti ſunt, eorum res, quanta licet breuitate, tangemus, et quae ad philoſophiam ſpectant conſiderabimus, reliqua diuinioris ſapientiae doctoribus examinanda relicturi. Aequum enim eſt, vt hos audiamus hoc loco, qui licet rationem proſcribant, ſummum tamen rationis apicem ſe conſecutos eſſe ſomniant. Hinc multoties ratio ab iis laudata et commendata, quam, caue, philoſophiae vſum putes, ex naturalibus cognoſcendi principiis, rectisque ratiocinandi legibus conuenienter deductum. Ratio enim iſtis theoſophis principium illud diuinitus immiſſum eſt, lux illa interna et diuina, quae cum ex infinitae lucis oceano in intimum animae fundum effluxiſſet, ſcintillam diuinitatis quandam in anima depoſuit. Cui principio interno et latenti igniculo omnia tribuunt, quotquot in hac palaeſtra ſe exercuerunt. Quod ne ſine teſte dixiſſe cenſeamur, audi, Lector, profitentem, qui coryphaeus in hoc agmine habetur, IACOBVM BOEHMIVM[a]: „Quemadmodum a patre et filio procedit Spiritus Sanctus, et tamen eſt „perſona per ſe ſubſiſtens in diuinitate, et in patre ſcaturit emanatque: ita „ex facultatibus cordis, cerebri, venarum tuarum ſcaturit emanatque vis „illa, quae totum corpus ſcaturiendo occupat, nempe ex tuo lumine „procedit illa facultas, ratio, intellectus, ars et ſapientia, qua totum „corpus regitur, et diſcernuntur omnia, quae extra corpus ſunt. Et haec „duo quidem in animi tui imperio vnum ſunt, nempe ſpiritus tuus, qui „indicat Spiritum Sanctum, nam Spiritus Sanctus, qui ex Deo eſt, in eo „Spiritu in te imperat, modo ſis filius luminis, non vero tenebrarum“. Quae ne ab homine idiota, literisque minime tincto imprudentius dicta putes,

a) In Aurora c. 3. pag. 38 39. Dabimus verba Germanica, cum eam ſcribendi rationem auctor tenuerit, vt difficile ſit, alia lingua accurate ſatis eius verba referre: „Gleichwie vom Vater und Sohne ausgehet der Heil. Geiſt, und „iſt eine ſelbſtändige Perſon in der Gottheit, „und wallet in dem ganzen Vater: alſo gehet „auch aus den Kräften deines Herzens, Adern „und Hirns aus die Kraft, die in deinem ganzen Leibe wallet und aus deinem Licht gehet „aus in dieſelbe Kraft, Vernunft, Verſtand, „Kunſt und Weisheit den ganzen Leib zu regieren, und auch alles, was auſser dem Leib iſt, „zu unterſcheiden. Und dieſes beydes iſt in „deinem Regiment des Gemüths ein Ding, nemlich dein Geiſt, und das bedeut Gott den Heil. „Geiſt, und der Heil. Geiſt aus Gott herrſchet „auch in dieſem Geiſte aus dir. Bis aber ein „Kind des Lichts, und nicht der Finſterniſs.

putes, (quamuis ille quoque philosophi Germani nomen κατ' ἐξοχὴν in hac natione meruerit) legendus est PETRVS POIRETVS, quo nemo φιλοσοφικώτερως hoc doctrinae genus proposuit, et in noua editione *Cogitationum rationalium de Deo, animo et malo* [b], et in *Oeconomia diuina* [c], atque in libro *de Eruditione triplici* [d], cohaerentem aliquam huius theosophiae ideam exhibere conatus est. Is licet ideas rerum vmbratiles, et eruditionem superficiariam homini relinquat, et rationem humanam totam eiurasse videri nolit, omne tamen verae rationis et eruditionis fundamentum ponit „in mentis substantialissima atque essentialissima portio„ne vel dote, siue naturae reconditissima radice et substantia, quae sit fun„dus vel recessus quidam immensus, siue intima nonnulla capacitas, apti„tudoue quaedam immensa et infinita, quae ipsam aeternitatem siue Deum „aeternum, vnito quodam modo atque simultaneo, et indistincto viuide „et plane mirabiliter sine vlla successionis et pluralitatis distinctione, et „successiua duratione admittere, percipere et possidere valeat". Huic fundo inesse ait „intellectum immensum, siue capacitatem immensam ac „passiuam recipiendi intellectionem siue lucem, siue summum verbum, „imaginemque Dei luminosam". Quae satis manifestum faciunt, alia prorsus significatione vocem rationis adhibere hos homines, quorum maximus labor in eo vertitur, vt rationem humanam abiiciant. Qua de re videsis, quae acute disseruit CHRISTIANVS THOMASIVS [e]. Valde vero foecunda haec gens fuit, et vario quidem agmine, at iunctis tamen viribus se philosophis opposuit, recensere vero omnes nec possibile nec opere pretium est. Satis erit instituto nostro, eos enarrare, qui principes in ea habiti sunt. Eminent autem Philippus Aureolus Theophrastus Paracelsus cum discipulis, Valentinus Weigelius, Robertus Fluddus, Iacobus Boehmius, Helmontius vterque et Petrus Poiretus.

Notitia Theophrasti Paracelsi vnde haurienda?

§. II. Maximam inter philosophos qui hoc philosophiae genus excoluerunt, et imprimis ignis ope ad intimos naturae recessus inspiciendos peruenisse creduntur, famam nactus est PHILIPPVS AVREOLVS THEOPHRASTVS PARACELSVS, vir portentosi ingenii, cui non parum debet ars chemica, at qui nouo philosophandi genere, quantum abfuerit a vera philosophia, satis prodidit. Cuius vitam a nemine hactenus accurate perscriptam fuisse, merito miramur. Quae enim MELCHIOR ADAMVS [f] collegit, manca sunt et imperfecta, et quae ab HERMANNO CONRINGIO [ff] tacta sunt, nec omnia enarrant, nec ab eo profecta sunt, qui ab omni odio immunem erga Theophrastum seruauit animum. Quemadmodum ex altera parte, qui nulli se seruire promisit, GODOFREDVS ARNOLDVS [g], promissi immemor, suspectam fidem suam in enarrandis Theophrasti Paracelsi rebus fecit. Alios, qui historiam eius

b) L. III. c. 16.
c) L. I. c. 8. §. 25.
d) L. I. P. I. §. 4. p. 257.
e) Praef. ad nouam edit. libri de Erud. triplici.
f) In Vitis Medicorum p. m. 28.
ff) De Medicina Hermetica L. II. p. m. 338 seqq.
g) Hist. eccles. et haeret. P. II. p. 308 seqq.

eius exposuerunt, quales sunt FREHERVS [h], TEISSIERIVS [i], ANONYMVS [k], similesque, cum satis noti sint, non moramur, quamuis enim haud pauca attulerint de rebus eius, multa tamen intacta, reliquerunt, et quod praecipuum debebat esse, accuratum et a partis studio alienum iudicium non interposuerunt. Tacemus eos, qui historiam medicinae, fanaticorum et enthusiastarum, et huius generis alia enarrarunt, qui raro Paracelsum sicco pede praeterierunt. Nec diffitemur, difficile opus esse, accuratam Paracelsi historiam scribere: quae enim in eius scriptis occurrunt, pauca sunt, et iudicio insuper opus habent: reliqua vel amicorum vel inimicorum eius narrationibus constant, et adeo sibi contradicunt, vt apertissimum sit, multum eos amori odioque dedisse, nec tuto fidem eorum nos sequi posse. Licet autem ea ratione in hoc argumento versari, vt plena Paracelsi historia sistatur, nobis non liceat, instituti legibus cohibitis, dabimus tamen operam, ne quid eorum omittamus, ex quibus, qualis ille vir fuerit, et quam personam in philosophiae theatro effinxerit, cognoscere possimus, ita vero fidei historicae legibus obtemperabimus, vt ab omni partis studio semoti in expendenda verisimilitudine et fide narrationum iudicium adhibeamus et attentionem, sine quibus et friget et errat historia.

Natales et nomen Paracelsi.

§. III. PHILIPPVS AVREOLVS THEOPHRASTVS PARACELSVS, qui et Bombastus ab Hohenheim dicitur, in Eremo Heluetiorum anno MCCCCXCIII natus est. Sunt qui annum illi natalem alium assignant. Quidam enim apud TEISSIERIVM [l], annum MCCCCXLIII, vel MCCCCXLIX ponunt, alii apud ADAMVM [m] MCCCCLXXXIII. Fidem tamen non merentur; cum ex subscriptione imaginis eius, quae operibus eius omnibus praefigitur, constet, annos eum tantum XLVII viuendo attigisse, obierit autem, Epitaphio eius teste anno MDXLI, ex quo sequitur, anno demum MCCCCXCIII lucem illum primum aspexisse. De nomine, genere, ortuque eius incerta lis est, nec inter se narrationes scriptorum satis conciliari possunt. Et ipse quidem in fine *Dedicationum* librorum suorum nomen subscripsit, Aureolus Theophrastus ab Hohenheim, vtriusque medicinae doctor [n]; nec dubium est, nomen Paracelsi et ab Hohenheim synonymum esse, et more illius aetatis ex Germanico patronymico factam fuisse Paracelsi appellationem partim Graecam, partim Latinam. Scriptorum enim titulus id nos docet, in quo eius nomen ita exprimitur: Philippus Theophrastus Bombastus ab Hohenheim, dictus Paracelsus [o]. Theophrasti nomen accepisse se in sacro lauamine, ipse testatur; Aureoli nomen autem vnde acceperit, incertum est. Sunt qui hoc sibi adsciuisse nomen volunt [p], quod apud HIERONYMVM [q] legisset: *Extat Aureolus Theophrasti liber.* Verum nec haec quidem

h) In Theatro p. 1132.
i) Elogior. Tom. III. p. 133 seqq.
k) Gelehrter Criticus P. III. c. 68. p. 997 seqq. add. REIMMANNI Hist. lit. Germ. P.VI. p. 550 sq.
l) T. II. p. 140.
m) loc. cit.
n) Opp. T. II. p. 149. edit. primae.
o) Fragm. Med. T.V. Opp. p. 134.
p) REIMM. l. c. p. 154. Acta philos. Vol. I. p. 7.
q) L. I. contra Iouianum.

quidem coniectura verisimilitudine se satis commendat. Nam et veteres vehementer contemsit Theophrastus, et tam exiguam eorum notitiam lectionemque habuit, vt credibile non sit, Hieronymum, a studiis suis alienum eum legisse, qui artis suae auctores veteres fere ignorauerat. Nisi dicamus, ab alio laudatum Hieronymi locum illi obiter innotuisse. Illi autem, qui vel Aurelium [r] vel Antonium [s] vocant, a memoria decepti videntur. Semper enim in scriptis suis vocatur Philippus Aureolus Theophrastus. Bombasti ab Hohenheim nomen autem gentilitium est, et nobilem familiam denotat, ad quam Paracelsus, originem suam retulit. Qualem familiam equestri dignitate conspicuam ab Hohenheim et Bombast ex Sueuis oriundam in Alsatia consedisse testis est CONRINGIVS [ſ]. Quae caussa est, cur in inscriptione singulis scriptorum tomis praefixa vocetur: *Philippus Theophrastus Bombast Hohenheimensis Sueuorum, ex panaegyris nobilium Arpinas, ex confoederatorum Eremi Eremita*, in qua appellatione prius ad gentem, ex qua ortum deriuabat, posterius ad patriam, in qua genitus editusque in lucem referendum est. Et hinc lucem illi scriptores capiunt, qui Sueuum fuisse Paracelsum dicunt [ſſ]. Hoc enim non ratione patriae, sed originis intelligendum est. Negauit autem THOMAS ERASTVS [t], qui inter praecipuos eius aduersarios fuit, Heluetium eum esse, *certe non reperiri vnum aliquem in tota Heluetia, qui vel affinitate vel necessitudine alia illi coniunctus fuerit. Vocare se Eremitam, et nobilem velle videri; at in Eremo Heluetiorum nullos esse Paracelsos, nullos Hohenheimios, nullos Bombastos, nullos denique vel nobiles vel ignobiles, qui eum vt sanguine iunctum agnoscant.* Quod testimonium pondus habere censetur CONRINGIO [u] eo quod domesticum sit, Erastus enim patria fuit Aquensis Heluetius; nobis autem parum fidei vel roboris habere videtur, si pro vero assumatur, quod biographi Paracelsi fere omnes testantur, et HELMONTIVS [x] pater quoque pro vero tradit, patrem nostri Guilelmum, a magistro quodam equitum Teutonicorum, huius nominis ex illegitimo concubitu fuisse genitum. Quod vbi admittitur, vt sua constat verisimilitudine, facile fieri potuit, vt pater Paracelsi per aliquod tempus in Eremo medicinam faceret, huncque filium aduena generaret. Hunc vero patrem suum, ipse THEOPHRASTVS scribit [y], duos supra viginti annos in Carinthia vixisse, et Status eius regionis beneuolentiam vsque ad mortem quamplurimam illi fuisse testatos. Mors vero Guilelmi ante MDXXV accidere non potuit, si verum est, filium eum Theophrastum apud Eremitas suscepisse.

§. IV.

r) ADAM l. c.
s) Io. FABRIC. Hist. Bibl. suae P. V. p. 32.
ſ) loc. cit.
ſſ) COLBERG. in Christianismo Platonico-Hermet. P. I. c. 5. p. 180. 192.
t) Contra Paracelf. P. I. p. 237.
u) loc. cit. p. 340.
x) In Histor. Tartari Opp. T. I. p. 143. Conf. Acta Testamento Paracelsi adiecta a MICH. TOXITE, ex quibus constat, affines Paracelsum apud Eremitas habuisse, et ex Hohenheimensi familia oriundum esse. Conf. CLERIC. Hist. medic. p. 797.
y) In Dedic. ad Status Carinthiae Tom. III. Opp. p. 143.

§. IV. Puero exsectos fuisse a milite testes, cum anseres in Carinthia pasceret, fide ERASTI[z] constat, qui hoc sibi narratum esse scribit, HELMONTIVS *, triuium sus castrauisse, ait: vtrumque valde suspectum, et prudenter a CONRINGIO in medio relictum est, cum traditionis istius testis ex aduersariorum numero sit, qui, quot poterant opprobriis et contumeliis Theophrasti vitam commaculauerunt. Nec a verisimilitudine abit, fabulam ideo excogitatam fuisse, quia Paracelsus fuit μισόγυνος, nec in vita licet dissoluta Veneri litasse compertum est, vt ex scriptis eius, et amanuensis, Oporini, testimonio liquet [a]: in coelibatu etiam vsque ad mortem vixit, cuius tamen in vita vaga et transultoria alia quoque caussa esse potuit. A patre ipso humanitatis literis imbutus, et imprimis medicae artis mysteriis initiatus est, qui cum bibliothecam insignem haberet, filius autem ingenio praestantissimo, memoriaque stupenda floreret, mature doctrina ab eo haud vulgaris comparata est. Certe memoria adeo felici fuisse testatur ADAMVS [b], vt integra Galeni loca memoriter et expedite recitaret. Quod si verum est, mentitus esse videtur Paracelsus, qui neminem veterum scriptorum se legisse affirmauit. Quamuis autem Galenum, et qui eum sequuntur, inspexisse ob dictas caussas sit verisimile, tantum tamen abest, vt Galenicam medendi methodum probaret, vt potius contemta arte vulgari totus ad referanda naturae arcana inclinaret, hocque fine arti chemicae, aliisque quae ad hos circulos pertinent, scientiis totum se traderet. Cumque immensum discendi desiderium et curiositatem animi in abditos naturae recessus penetrandi patriae eruditionis fundi non satis pascerent, itinere longo, multiplici et vario, multisque periculis cincto, quicquid naturae artisque a cuiuscunque generis hominibus noscere posset, discendum sibi esse statuit. Certe Europae, Asiae, Africaeque folia se volutasse, ipse THEOPHRASTVS scribit [c], qui alio loco calamitates sibi obiectas esse ait [d], carcerem ter experto, militiae labores, rixas et verbera toleranti &c. Curiosus autem peruestigator Germaniam, Italiam, Hispaniam, Daniam, Hungariam, Moscouiam peragrauit, et, fato licet aduerso, inde in Asiam translatus est. Narrante enim Io. BAPT. HELMONTIO [e], „sub annum vigesimum varias minerarum Germaniae fodinas in„quirens in Moscouiam tandem venit, in cuius finitimis a Tartaris captus „ad Chamum deductus est, inde cum principe Chami filio Constantinopo„lin ablegatus". Dubitat tamen de itinere Aegyptiaco et Arabico, in quo toto decennio eum haesisse nonnulli volunt, CONRINGIVS [f], cum eius ipse Paracelsus, licet rerum suarum gloriosissimus, non meminerit, constetque nec in Arabia nec in Aegypto medicinam aliqua eximia in laude fuisse: quae tamen rationes nondum euincunt, fictitia ista Asiae itinera fuisse, cum

Educatio et itinera Theophrasti.

z) loc. cit. CONRING. l. c.
*) loc. cit.
a) Conf. Opp. T. IV. p. 110. T. V. p. 319.
b) l. c. Sua vero is hausit ex Pantaleone et Erasmo, quibus Theophrastus Basileae innotuit.
c) De morbis Tartar. c. 2. Opp. T. II. p. 253.
d) Praef. libri de Morbis Podagricis Tom. IV. Opp. p. 289.
e) l. c. p. 144.
f) l. c. p. 341.

cum diserte THEOPHRASTVS ff) testetur, se Asiae et Africae angulos perreptauisse; nulla autem tam vilis regio, tam contemtus illi locus fuerit, in quo non arcana naturae discendi occasionem captauerit. Facile tamen concedimus Conringio, contendenti, plura iactauisse Paracelsum de itineribus suis, quam reuera fuit; ostentatorem enim satis impudentem fuisse, nonnunquam tamen ita sui oblitum, vt mendacium proderet, negari non potest. Nemo autem fuit adeo contemtae sortis et abiectae conditionis, quem medicinam vel experientia facientem vel artis tentamine, non consuleret; locus nullus, vbi minerarum curam esse nouerat, quem non adiret, bibliotheca monasteriorum nulla, in qua non libros chemicorum arcanos exquireret. Maxime vero celeberrimos artis et naturae interpretes adiit, libellos Lullii, Villanouani aliorumque χρυσοποιήσεως laude celebrium perquisiuit, immo nec balneatores, Iudaeos, agyrtas, cerdones, anus et quoscunque mysterium aliquod iactare nouerat, vitauit, curiosus explorator eorum, quorum arcana se possidere gloriabantur. Praecipue inter eos, ex quibus se profecisse fatetur, praeter parentem Wilhelmum ab Hohenheim, laudat g) Scheytium, episcopum Seccouiensem, Erhartum episcopum Lauantinum, Nicolaum episcopum Hipponensem, Matthaeum Schachtium suffraganeum Frisingensem, Trithemium abbatem Sponhemensem, et abbates doctoresque alios; item artis metallurgicae peritissimos viros, inter quos extollit Sigismundum Fuggerum, qui eo tempore fodinas Schwarzenses in Tyrolensi comitatu possidebat, quo loco Theophrastum aliquantisper consedisse, est verisimile. Non tacebimus tamen, in hac Paracelsi narratione dubium occurrere et narrantis fidem subleftam videri. Seccouiensis enim episcopus, quem nominat, anno MDIII, Lauantinus MDX viuere desiit, quo tempore Paracelsus vix nuces reliquerat. Aut itaque iactantius, quam verius, istis nominibus gloriatus est, aut, quod suspicamur, de praeceptoribus mortuis quoque intelligendus est, ex quorum scriptis arcanis et tentaminibus profecit; id quod eo magis nobis persuaderi patimur, quia isto loco etiam episcopi Lauantini antecessores inter eos refert, ex quibus profecit. Vnde coniicimus, patrem nostri, quem in arte chemica plurimum valuisse ex filii testimonio constat, cum in Carinthia viueret, cum laudatis illius regionis episcopis familiariter vixisse, et in naturae operibus mirandis eorum opibus et auxilio suffultum multa detexisse, quae cum filio postea communicauerit. Quod autem cum vulgi fece conuersari et agyrtam atque circumforaneum quemcunque curiose explorare constituerit, ne vagantibus quidem Scholasticis, Cingaris et huius furfuris hominibus aliis exceptis, non magnopere in eo culpandum est. Non enim alio id fine suscepit, quam vt eorum experientiam examinaret, et quae ab illis annotata erant, selecta a quisquiliis nugisque in vsus suos vocaret: opposuitque hos potissimum praeceptores suos professoribus medicis, quibus atrox cum Paracelso bellum intercedebat, ostensurus

ff) Vid. not. (c)

g) Praef. Chirurgiae magnae Tom. II. conf. CONRING. l. c.

ſurus arcaniora ſe interdum a contemtis homunculis didiciſſe, quam tunc quidem ſciebat tota ſchola Galenica. Neque tamen a veterum lectione eum totum abſtinuiſſe, ex antecedentibus conſtat, et ipſe quoque fatetur, monet autem, ſe mature eos abieciſſe, ob magnos errores, et exiguam, quam ex illis ceperit, vtilitatem. Id quod facile quidem credimus, at nec diuturnam, nec accuratam eam lectionem fuiſſe, ex eo concludimus, quod valde iuuenis itineribus obeundis ſe accinxerit, Graece et Latine vero parum doctus fuerit [h]. Vnde facile illi, ſi de veteribus rei medicae ſcriptoribus intelligatur, credimus, aſſeueranti [i], intra decennium, ne paginam quidem vnam ſe legiſſe, et totam bibliothecam ſuam ne ſex quidem folia comprehendere, ſed omnia ingenium ſuppeditare. Et hinc magnus ille veterum medicorum contemtus ortus eſt, quos vbique fere ſugillat, ridet, exagitat, et omnibus pene paginis exſibilat: quamuis ita quoque illius temporis profeſſores et medicos in iram et rabiem aduerſus ſe actos mordere, et aegre illis facere voluerit. Nec alia forte cauſſa fuit, cur Auicennae opera Baſileae publice cremauerit [k]. In quo thraſoniſmum quendam inepte ſe efferentem rei peritus manibus palpabit. Et hinc iudicari poteſt, quo ſenſu verum ſit, quod multoties iactabat, ſe αὐτοδίδακτον nulloque academico ductore inſtructum ad intima naturae penetralia perueniſſe. Quod vero de iuuentutis eius diſciplina ERASTVS [l] habet: „Adultiorem factum in „Hiſpaniam abiiſſe, ibique magicis prius initiatum chemica didiciſſe, a qua „cum operam et oleum ſe perdere in ea exercenda animaduertiſſet, ad me„dicinam transierit", id velut ab aduerſario profectum, et nullo teſte nixum merito explodimus.

Theophraſti in medendo felicitas et collata ideo profeſſio medica.

§. V. Miram hoc pacto tum in inſpiciendis naturae myſteriis, tum in arte ſalutari addiſcenda felicitatem Theophraſtus expertus eſt: qui cum ea, quae tot vigiliis, laboribus, moleſtiis didicerat, in vſum transferret, et ad artem medicam exercendam animum adiiceret, dici non poteſt, quanta hominem nullis, quae eum magnopere ornare poterant, eruditionis academicae decoribus conſpicuum fama ſecuta ſit. Nempe reiectis longi taedii methodo et medicaminibus, quae Galenica ſchola adhibebat, ad artis chemicae arcana recurrebat, quaeque eius ductu parauerat medicamenta noua tum et inaudita, ſaltem pauciſſimis cognita, aegris ſuppeditabat: cumque experientia haud vulgari niteretur, deploratae ſalutis reſtitutione et quidem breuiori plerumque tempore aegros haud raro recreabat. Quae res ei immortalem gloriam peperit, et velut miraculum multos in ſtuporem dedit, tandemque ad cathedram medicam apud Baſileenſes promouit, licet ab iis artibus eſſet minime inſtructus, quae in publico doctore requiruntur. Nempe grauiſſimo dolore circa talum dextri pedis cruciabatur Ioannes Frobenius, cui artis typographicae praeſtantia immortalem famam peperit; quem cum mirum in modum augerent medicorum remedia, et

 eo

h) T. IV. Opp. p. 372. T. V. p. 309.
i) loc. cit. p. 133.
k) T. IV. Opp. pag. 374.
l) loc. cit.

eo vsque nonnulli procederent, vt resecandum pedem esse statuerent, Paracelsus aduocatus, non dolorem modo sedauit, vt et tolerabilis esset, et somni cibique sumendi permitteret facultatem: sed et ita aegrum confirmauit, vt bis equo proficisceretur Francofurtum, malo in dextri pedis digitos relegato, quos solos flectere non poterat, teste, qui haec in *Frobenii Vita* narrat MELCH. ADAMO [m]. Quae tamen curatio valde postea reprehensa est, cum exacto anno Frobenius apoplexia correptus interiret, cuius funus ipse Paracelsus iuuentuti studiosae indicauit [n]. Sane Erastus [o], „Erasmum euentum docuisse, *scribit*, quam periculoso curationis genere „vsus fuerit, pharmacis adhibitis illis viribus praeditis, quae magna violentia „cogunt naturam vitiosos humores exturbare: sed ita interim vires debili„tant ac prosternunt, tamque maligna post se venenatae suae conditionis „vestigia relinquunt, vt nec illa sese recolligere, nec impressas veneni reli„quias abstergere possit". Quod vtrum ita se habeat, medicorum filiis expendendum relinquimus, id obseruantes, hanc vt alias quoque, curationem praestitisse Paracelsum Laudano suo; cuius virtutem sedatiuam, at euentus quoque haud raro tristes, nisi cautissime adhibeatur, exempla quam plurima docuerunt, dudumque monitum est a praestantissimis medicis. Nec tacendum, quod ADAMVS refert, Frobenium medico monenti vt a frigore sibi caueret, non obsecutum se ipsum nouo periculo obiecisse. Quodcunque autem curationis Paracelsicae pretium fuerit, eo certe tempore tanta eius fama fuit, vt innumeri ad eum aegri conuolarent [p], quos vel dolorum cruciatus in desperationem egerant, vel medicorum inscitia sine solatio reliquerat. Quorum plurimis magna felicitate sanitatem restituit, ita „vt audeat HELMONTIVS [q] scribere, „eum grauiorum morborum „myriades passim velut falce demetendo, Herculis claua trucidauisse", et „quamuis eius apologum agere recuset, fateatur tamen, „illum potuisse „per remedia ad vnitatis symbolum adscendentia sanare lepram, asthma, „tabem, paralysin, epilepsiam, calculum, hydropem, podagram, can„crum atque eiusmodi vulgo incurabiles morbos, licet eius medicamina „arcana non respexisse vitam longam, qui ipse in aetatis flore obiit, sed „sanam, moneat". Sed vt ex diuerticulo in viam redeamus, isto artis specimine meruit, vt ad obeundum physicae professionis atque poliatri munus a proceribus Basileensibus vocaretur, quam vocationem quoque suscepit. Eo enim anno MDXXVI, quo obitum Frobenii, vulgato programmate indicauit, hoc nomen subscripsit: *Theophrastus ex Hohenheim vtriusque medicinae doctor et physicus Basileensis.* Insertum quoque programma illud Paracelsi operibus est [r], quo nouum munus est auspicatus, quod tamen cum Latine scriptum sit, emendationem ab alio passum videtur. Munere suscepto, et amicos sibi nonnullos comparauit, atque inter

m) Vit. Philosoph. pag. 69.
n) T. VII. Opp. in limine.
o) P. III. p. 211.
p) Conf. T. V. Opp. p. 134. Non tamen omnes morbos se sanare posse fatetur, p. 177. 181. 182.
q) loc. cit.
r) Tom. VII. pag. 5.

Inter eos Nicolaum Clauserum, praeſtantis famae medicum [s]; et iuuentutem arti ſalutari inuigilantem magno ſtudio ab ore ſuo vidit pendentem. Narratque ADAMVS, *magna primum cum admiratione et numeroſa ſectatorum, etiam eorum, qui ſapientiae et eruditionis medica in arte eximiae laude celebres fuiſſent, eſſe profeſſum.* Docebat autem inuſitato, iſto quidem tempore, modo, lingua vernacula, ita tamen, vt Latina nonnulla immiſceret, vt ex eius ſcriptis quoque paſſim diſci poteſt. Parum enim Latine doctus erat, fuitque eius oratio more illius aetatis, qua pauci adhuc viuebant Eraſmi et Rhenani, barbara et ſqualore infecta. Et licet ex libro *de Morbis ex Tartaro*, quem Latino ſermone dictauit [ſ], conſtet, non prorſus ignarum eius linguae fuiſſe, et interdum in ea quoque docuiſſe, veriſimile tamen eſt, ea quae Latine conceperat, a famulo, Oporino, fuiſſe emendata. Nec magnopere mirandum, Paracelſum ab his humanitatis ornamentis valde imparatum fuiſſe, eos enim vitae annos, quibus iſta lingua diſci ſolet, itineribus conſumſerat; multa quoque tradebat noua, et partim veteribus ignota, partim ſtudioſe barbaris nominibus ab eo celata, quae Latii nitorem omnia reſpuebant [ſſ]. Ipſe magis ad chemicae artis peritiam, et curationum felicitatem, quam ad theoriam medicam reſpiciebat, licet poſtea eam quoque attigerit. Hinc factum, vt arcana nonnulla medicamina artis chemicae opera detecta in vſus adhiberet, quibus ſtupenda ſanandi ſpecimina praeſtitiſſe, eius cultores volunt. Inter ea Laudanum eſt, quo non celebrius in ſchola Paracelſi φάρμακον eſt, quo eum deſperatiſſimos morbos paucarum horarum interuallo expuliſſe adductis exemplis, quorum nonnulla collegit ADAMVS, eius ſectatores comprobant [t]. Sed et aliud vniuerſale medicamentum aegris exhibuit, Azoth ab eo dictum, quem eſſe lapidem philoſophorum medicinalem iactare ſolebat. Vnde inter ſcripta eius quoque vnum occurrit, cui nomen *Azoth ſeu de ligno et linea vitae* inſcripſit [u]: Paracelſi diſcipuli autem magnifice de hoc myſterio ſentiunt, eumque lapidem philoſophicum medicinalem in

 veram

s) Vid. Dedic. tr. de Gradibus et compoſitionibus receptorum et naturalium, T. VII. Opp.

ſ) T. III. Opp. p. 207.

ſſ) Vid. ADAMI l. c. REIMM. l. c. p. 583. not. 3. conf. T. II. Opp. p. 108.

t) Laudanum Paracelſi quid ſit, valde olim diſputatum eſt, coniecerunt tamen nonnulli, eſſe opium, quam tamen opinionem falſam eſſe ait ADAMVS l. c. p. 33. Verum compertum poſtea eſt, recte illos conieciſſe. Ex OSWALDI CROLLII, (quo vix doctiorem aſſeclam Paracelſus habuit,) Baſilica Chymica enim p. 173 ſeq. patet, parari hoc famoſiſſimum φάρμακον ex Opio Thebaico, ſucco hyoſciami, ſpeciebus diambrae et diamoſchi, mumia traſmarina, ſale perlarum et coralliorum, liquore ſuccini albi, oſſe de corde cerui, lapide Bezoardico, vnicornu animali et genuino auro potabili, vel in eius defectu, oleis nonnullis aromaticis. Ex qua laudatiſſimi medicaminis deſcriptione conſtat, praeter confortantia et bezoardica, opium et hyoſcyami ſuccum propter virtutem ſedatiuam primarium vſum praeſtare. Cum autem ob ſulphur narcoticum et naturae inimiciſſimum valde periculoſum ſit, defoecandum et purificandum eſſe vtrumque ſuccum ſerio monent. Quod vtrum ſufficiat, vt hos miraculoſos effectus, quos Paracelſo praeſtitiſſe dicitur efficiat, noſtrum non eſt diſpicere. Sed conferendi ſunt viri ſummi, qui de Opio commentati ſunt. Vnde vero Laudani nomen Paracelſus deſumſerit, vtrum a laudando, quod ſatis laudari nequeat, an a Ladano, vnguento Arabum veterum, de quo vid. ESCHENBACH. de Vnguent. gent. c. 1. Diſp. Acad. p. 376. THEVENOT. Itinerar. P. I. p. 142. dici non poteſt. Mire enim in eiuſmodi excogitandis nominibus ingenio indulſit Paracelſus.

u) Tom. X. Opp.

veram tincturam corporis humani gratia diuina in his vltimis temporibus nobis donatum esse contendunt: id quod peculiari tractatu demonstrare conatus est ELIAS IOANNES HESSLINGIVS [x]. Quae autem miracula illius medicaminis ope effecerit, hoc loco enarrare nimis longum est [y], quae an vera sint, Lectori ad singulas circumstantias attento iudicandum relinquimus.

Paracelsi vita vaga et obitus.

§. VI. Exoptatissimum Basileae nidum inuenerat Paracelsus, locumque opportunum artis singularis specimina non sine magna laude et lucro edendi. Verum cum ferre medicos ceteros non posset, et acerbe in eos inueheretur, atque inscitiam, desidiam, et quaecunque probra occurrebant, illis obiiceret, nec vlli homini, etiam magno et meritis illustri parceret [z], omnes fere reipublicae illius literariae ciues in se armauit, qui vt par pari referrent, magna contentione Theophrastum aggressi sunt [a]. Id quod vehementer viri acris et iniuriae impatientis animum vulnerauit, qui, quo magis alios velut stupidos et ignauos prae se despiciebat, eo minus se ab illis contemni ferre potuit. Maxime tamen mordebat eum, quod lucrum tantum, quantum curationum suarum felicitas promittere videbatur, ex arte sua non caperet, essentque ingrati multi, qui cum paucorum medicaminum vsu, intra dies haud ita multos se sanitati restitutos cernerent, magnam ei ob breuem operam praestitam mercedem se non debere censerent. Quod cum virum ambitione elatum et magnifice de se sentientem mire exacerbasset, tandem occasionem suppeditauit, amplissimum quo apud Basileenses fungebatur, munus deserendi. Rem ita „enarrat ADAMVS: „Erat Basileae, quidam canonicus nobilis Corneli-„us a Lichtenfels deploratae valetudinis. Eum Theophrastus, pactus „pretium centum florenorum, quos vltro offerens numeraturum se cano-„nicus pollicebatur, tribus pilulis Laudani sui, medicamenti genere, quo „in extrema tantum necessitate vtebatur, saliua subacti, feliciter restituit. „Canonicus tam breui spatio, et quidem re, vt videbatur, exili sanatus, „pactis stare noluit. In ius igitur Theophrastus ambulat, vbi cum solita „et a magistratu ordinata solutio decerneretur, Theophrastus tam vile „pretium suae arti statui aegre ferens, importunius in praetorem est inue-„ctus, ita vt laesi magistratus poena metueretur. A quibusdam igitur „magnae auctoritatis viris, qui honori ipsius studebant, monitus The-„ophrastus, vt se subduceret, in Alsatiam descendit, relictis Ioanni Opo-„rino, quo quasi promo-condo vtebatur, vasis chymicis". In Alsatiam cum se subduxisset, Oporinum illuc aduocauit [b], quo ministro in parandis medi-

x) Edidit hic pastor ecclesiae Vracensis in agro Wirtembergico Theophrastum rediuiuum, i. e. vsum practicum Azothi, Francof. 1660. 4. vbi miracula huius medicaminis ope praestita mirifice extollit.

y) Vide quae narrantur in dem gelehrten Critico P. III. p. 1002 seq.

z) Exempla passim in eius libris inueniuntur, vid. T. V. Opp. p. 133 seq.

a) Valde de his iniuriis conqueritur l. c.

b) Conferenda cum his vita Oporini breuiter ab ADAMO in Vitis Philos. p. 243. conscripta, prolixius ab ANDR. IOCISCO enarrata, quam Vitis Selectis inseruit CHRIST. GRYPHIVS, p. 615 seqq. Hoc ammanuensi vtebatur, et discipulo fidissimo, conf. WVRSTEISEN Chron. Basileens. L. VII. c. 19. p. 1527.

medicamentis arcanis carere non poterat. Ibi medicinam faciendo cum haud paucos ſatis feliciter ſanaſſet, magnam apud nobiles et alios homines opibus conſpicuos opinionem famamque conſecutus eſt, et haud parum nummorum corraſit. Verum vt fieri ſolet, vita diſſoluta mores, quod infra probabimus, corrupit. Ex Alſatia, in qua biennium fere, inter nobiles aliosque opibus et facultatibus conſpicuos commoratus eſt [c], in Heluetiam abiiſſe, et per illius regionis tractus vagabundum diſcurriſſe, inde conſtat, quod eo tempore nonnullos Heluetiorum theologos, maxime Henricum Bullingerum, conuenerit. Quibus autem terrarum locis ab anno MDXXX ad annum MDXLI commoratus ſit, dicere non poſſumus, et dubitandum non eſt, quin animi mutabilis et morae vno in loco impatientis impulſu paſſim diſcurrerit. Ex quibusdam ſubſcriptionibus librorum intelligitur, diu eum in Morauia atque Carinthia conſediſſe; quemadmodum ex variis ſcriptorum eius locis conſtat, eum in Auſtria, Bauaria, et Sueuia fuiſſe, et medicinae faciendae cauſſa ad Angelopolitanos, Landsbergenſes, aliosque inuitatum fuiſſe. Quam vitam vagam non negat ipſe, ſed excuſat, cauſſando [d], indolem animi ſui et officium medici eam requirere, quem deceat in omni terra naturae librum euoluere. Tametſi autem exercendae arti ſalutari praecipue induſtriam ſuam iſto tempore tribuit, ita, vbi poterat, peculiarem, quam ſibi confinxerat, doctrinam diſſeminare connisus eſt [e], conquerentibus multis, clanculum eum et in angulo doctoris munus affectare, et nouam quam commentus erat, theologiam tradere. Tandem anno MDXLI Iuuauii conſedit [f], cum archi-epiſcopus ei praeclare faueret. Quo loco et itinerum et vitae metam poſuit, in Xenodochio S. Sebaſtiani, quod Salisburgi eſt, viuis ereptus, et in eo coemeterio ſepultus. Quo loco epitaphium hoc ei poſitum hodie legitur [ff]: *Conditur hic Philippus Theophraſtus, inſignis medicinae doctor, qui dira illa vulnera lepram, podagram, hydropiſin, aliaque inſanabilia corporis contagia mirifica arte ſuſtulit: ac bona ſua in pauperes diſtribuenda collocandaque erogauit. Anno MDXLI, die XXIV Septembris vitam cum morte commutauit. Laus Deo, pax viuis, requies aeterna ſepultis.*

§. VII. Diuerſiſſimis virorum doctiſſimorum iudiciis iactata eſt Theophraſti fama. Qui enim ab his in coelum extollitur, et inter naturae miracula numeratur; ab illis adeo deprimitur, vt nec vita nec doctrina mereatur inter doctos probosque viros referri. Et fatendum omnino eſt, ſuperba eſſe elogia laudesque prorſus inuidendas, quas in Paracelſum illi cumulant, qui vel partibus eius adhaeſerunt, vel doctrinam eius probarunt. Quas hoc loco coaceruare ideo minus opus eſt, quoniam vbique fere *Laudes Theophraſti.*

c) Oporinus Ep. ad Wierum de Moribus praeceptoris.
d) Opp. T. V. p. 320. Clericus l. c. p. 795.
e) Conf. Colberg. l. c. p. 180.
f) Opp. T. V. p. 107. 109.
ff) Additum eſt eius Operibus, vnde plerique repetunt, qui de Theophraſto agunt. Scriptum eſſe a monacho vel ſacrificulo quodam parumque ponderis habere iudicat Clericus Hiſt. medic. 802. Ex hoc Epitaphio liquet, errare eos, qui 48. annos natum obiiſſe dicunt, Reusnerus, Baillerus, Mollerus conf. Reimm. l. c. p. 551.

ſere apud ſcriptores ſeculi XVI occurrunt, et haud indiligentem in eo operam poſuerunt THOMAS POPE BLOVNTIVS[g], EHREGOTT DANIEL COLBERGIVS, GOD.[h] ARNOLDVS[i], IOAN. FABR.[k], aliique qui res literarias, medicas, eccleſiaſticas ſeculi XVI attigerunt, quos adire illos oportet, qui plenis cyathis haurire cupiunt. Nos ad fidem dictis faciendam vno alteroque contenti, patientia Lectoris non abutemur. Primo vero loco inter elogia Theophraſti Paracelſi illud ponimus, quod imagini eius plerisque operum tomis praefixae adiectum legitur, in quo dicitur *Philoſophus paradoxus, myſteriarcha, artium magiſter, medicinarum profeſſor, Muſarum mechanicarum Trismegiſtus Germanus.* Adduntur ſingulis tomis more illius temporis carmina varia laudum Theophraſti plena, quae tam eo loco euolui, quam heic legi, malumus. Singulare autem elogii genus eſt, quod a ſectatoribus nonnullis Lutheri partes ſequentibus alter Lutherus appellatus eſt, eo quod arti ſalutari illud praeſtitiſſet, quod Lutherus doctrinae eccleſiae praeſtiterat. Ipſe vero Paracelſus parum aequo hanc comparationem tulit animo. Licet enim de Luthero pronunciauerit, neminem eum inuidia odioque proſequi, niſi cui culinam perdiderit, quique fanaticus ſit[l]: abhorruit tamen a communione Lutheri[m], eo quod non obſtante peculiari, quod ſibi finxerat theologiae ſyſtemate, ab eccleſia Romana seceſſum non feciſſet, maxime vero quod crederet, inſipidos eſſe reformatores eccleſiae, ſeque eos prudentia et rerum cognitione longe ſuperare, et ſi idem ſaxum voluere voluiſſet, longe felicius in eo ſtadio curſurum fuiſſe. Indignabatur etiam, quod, qui ferre eum non poterant, et tranſuerſis oculis intuebantur, iſta appellatione apud hoſtes Lutheri inuidiam illi conflare videbantur. Sane impotenter „ſatis ob hanc comparationem ita ſtomachatur [n]: „Putatisne, me ſolum „eſſe Lutherum? qui praeter Chriſtiani hominis officia, munera gero ſu„pra Apoſtolum exſurgentia, nempe medicinae, philoſophiae, aſtrono„miae, alchymiae? et ita me in Lutheri conditionem detruditis? Ego „ſane et illi et vobis ea proponam, ad quae fruſtra reſponderitis. Probe „noſtis, mihi non eſſe rem cum Luthero? ille ſibi cauſſam ſuam agat, „mihi ne corrigias quidem calceorum ſoluet. Cur itaque iſtis me onera„tis? Nempe, quia ſperatis cum Luthero Theophraſtum quoque rogo „eſſe addicendum". Verum quod inuidiae declinandae cauſſa in vita ferre Theophraſtus noluit, poſt mortem aſſeclae nonnulli inter maximas eius laudes retulerunt, quo iure, quaue iniuria? hoc loco diſpicere non licet. Nihil vero famam Paracelſi magis ad aſtra extulit, quam conſtans, ſectatorum eius traditio, fuiſſe eum lapide χρυσοποιῷ potitum, cum vigeſimum octauum aetatis annum egiſſet, eiusque beneficio pro lubitu metalla mutauiſſe[o].

Cuius

g) Cenſ. Cel. Auct. p. 598. h) l. c. p. 179.
i) Hiſt. eccleſ. et Haer. P. II. p. 309.
k) Hiſt. Biblioth. ſuae T. V. p. 33.
l) Opp. T. V. p. 184.
m) Paracelſum Heluetiorum doctrinam ſecutum fuiſſe, cum inter eos viueret, tum ex munere Baſileenſi, tum ex teſtimonio Bullingeri, conquerentis, nunquam ſe eum ſacris publicis intentum vidiſſe, colligit CLERICVS l. c. verum eum nullam prorſus externae profeſſionis noram curamque prae ſe tuliſſe, rectius inde concludimus. n) T. V. Opp. p. 165. o) l. c.

Cuius rei exempla aliquot adducunt, qui rebus eius fauent, et ad teſtimonia fide digna prouocant. Inter quae Oporini eminet, qui narrat: *Pecuniae adeo prodigum profuſorem fuiſſe, vt ea ſaepe deſtitutus ne obolus quidem ſupereſſet, craſtino ſtatim mane rurſum crumenam bene inſtructam ſe habere oſtendiſſe, ita vt non raro admiratus fuerit, vnde ei fuiſſet ſuppeditata.* Haec enim aliter fieri non potuiſſe, niſi iſtius artis beneficio, eius ſectatores colligunt. Clarius pro Theophraſto militat epiſtola Franciſci cuiusdam, quam Germanice ſuae *Geographiae* MICHAEL NEANDER adiecit, Latinam *Defenſioni alchemiae transmutatoriae* inſeruit ANDREAS LIBAVIVS [p]. Ille Franciſcus enim teſtimonio ſuo affirmauit, vidiſſe ſe Paracelſum Baſileae prope libram integram argenti viui in aurum commutaſſe. Similem narrationem exhibet auctor *Vitae Io. Bapt. Morini*, a TEISSIERIO [q] adductam, Neoſelii apud Hungaros Theophraſtum cuprum in aurum transmutauiſſe, et notiſſima ibi fama conſtare, cum ad Tranſyluanos abitum pararet, hoſpiti aurifabro debitum iſto auro ſoluiſſe, hucque rei memoriam picta in pariete domus ſuae imagine Theophraſti conſeruauiſſe. Et ſimilia quoque alia afferuntur, ex quibus, qui iſta probant, concludunt, reuera iſtam artem χρυσοποιητικὴν Paracelſum exercuiſſe, quale eſt, quod ſingulis menſibus nouam veſtem ſibi confici curauerit, veteri proximo cuiuis donata, etc. Quae omnia ita quidem eludit CONRINGIVS [r], vt deceptum eſſe iſtum Franciſcum, dicat, contendat autem, potuiſſe ab alio eiusmodi puluerem χρυσοποιὸν habuiſſe Theophraſtum, forſan genio aliquo nonnunquam eum ſuppeditante. Quod vtrum vim teſtimoniorum frangere ſatis valeat, aliis expendendum relinquimus. Non diffitemur tamen, veritatem rei nondum iſtis exemplis et teſtimoniis probari, cum ſola traditione vnius hominis, qui et falli potuit et fallere, nitantur, nec iis requiſitis gaudeant, quae ad fidem certam, vel veriſimilitudinem, neceſſaria ſunt, praecipue cum haud vna ratione ſuſpicandum ſit, Theophraſtum, in vendendis fumis et proiiciendis iactantiae bullis mire foecundum, hiſce artibus gloriatum fuiſſe, vt de ſe opinionem hominis admirandi augeret: quid enim de transmutatione metallorum ſenſerit, in libris ſuis, maxime *de Tinctura phyſicorum* [s] prodidit, ex quo patet, quam glorioſe de his theſauris ſuis dicere conſueuerit. Meliori forte iure inter chemicae artis principes refertur, quam ei laudem ne aduerſarii quidem denegant, ſectatores autem, ſtupenda curationum exempla medicamentorum chemicorum opera oſtendiſſe, vno ore clamitant, et deſperatos atque incurabiles morbos ſuſtuliſſe affirmant: maxime tincturam quandam vniuerſalem ei tribuunt. Imo illi potiſſimum acceptum referendum eſſe contendunt, quod medentium multitu-

p) L. II. p. 153.

q) Elog. T. III. p. 139.

r) l. c. p. 357. conf. BVDDEVS Diff. an alchymiſtae in republica ſint tolerandi? §. 17.

s) T. VI. Opp. p. 364.

multitudo infinito aegrorum damno hactenus insaniens nugari desierit. Id quod ipse Theophrastus ambitiose multoties iactauit ſ, et cum munus professoris apud Basileenses auspicaretur, similia ostentando inuidiam multorum meruit: neque male ideo mulctatus ab ea iactantia destitit, indignatus aduersariis suis, quod eos sapere docuerit. Singularem quoque laudem spirat, quod sectatores eius valde extollunt ſſ, signaturas rerum naturalium, de quibus peculiarem libellum conscripsit t, eum ita inspexisse, siue humanae sint, siue archeum respiciant, siue astrales dicantur, vt ex iis primo intuitu de viribus rerum naturalium earumque essentiis accurate certeque iudicare potuerit. Quae omnia ita artis salutaris et mysteriorum naturalium peritum nobis Theophrastum sistunt, vt par alter in mundo inuentus haud sit. His castitatem morum ab omni impuritate illibatam, liberalitatem, facilitatem et inseruiendi promtitudinem nonnulli addunt, vt animo quoque commendetur, qui ingenio existeret maximus.

Reprehensiones Paracelsi. §. VIII. Summas esse has laudes et encomia immortalitate digna omnino fatendum est. Verum non reticendum quoque, haud pauciora habere eius aduersarios, quae in eo vituperent. Parum eos mouent adducta exempla curationum mirificarum, quarum fidem valde eleuant, contendentes, testes eos produci, qui vel ab eo decepti sint, vel ob commoda sua atque emolumentum, ex iactata arte Paracelsica hauriendum Graeca fide talia confinxerint. Cuius rei fidem vt faciant, ad tristes euentus earum curationum prouocant, quibus Paracelsus admirationem sui temporis meruit u. Talia enim pharmaca aegris propinasse, aiunt, quibus tandem subitanea et inopinata mors illis accelerata fuerit. Multus in eo argumento demonstrando est THOMAS ERASTVS x, qui licet per biennium in Theophrasti disciplina fuisset, integro tamen libro has eius imposturas detegere, orbemque medicum ab hac contumelia vindicare aggressus est. Testatus quoque est Ioannes Crato in *Epistola ad Zwingerum*, Paracelsum in Bohemiam vocatum leuiter aegrotantes suis medicaminibus ita corrupisse, vt epilepsia, coecitate, paralysi postea enecarentur: in aula Caesarea autem, vbi cum Iudaeis ex vilissimis hominibus ei semper negotium fuerit, ita fidem decoxisse, vt eum imperator mendacissimum et impudentissimum impostorem, qui cum doctis hominibus nunquam conuersari voluerit, nominauerit. Alia ab Erasto ex epistolis celeberrimorum medicorum adducta praeterimus. Ex his vero non sine verisimilitudine colligunt, Theophrastum inter agyrtas magis et circumforaneos

ſ) Vid. Opp. T. V. p. 134. add. ADAMVS l. c. p. 34.

ſſ) Vid. ADAM. l. c.

t) Est is inter Libros nouem de rerum natura nonus, T. VI. opp. p. 329. Tres signaturas has eo loco ponit, vnam hominis, secundam archei, tertiam spiritus astralis, hancque in chiromantia et physiognomia quaerit. Felicius in signaturis rerum mineralium versatur, eas enim accurate nouerat. Hinc tincturam rubram et albam p. 353. laudat, in quam astra solis et lunae se conclusisse gloriatur. De arcano eius steganographico ex sanguine humano confecto, vide MORHOFIVM Polyhist. T. I. L. I. c. 11. §. 15. p. 100.

u) Vid. TEISSIER l. c. p. 138. et quos laudat.

x) l. c. eum sequitur CONRINGIVS l. c.

neos artibus illicitis, mendaciis, et audacissimo medendi genere, aucupium quaerentes, quam inter medicos et philosophos esse referendum, hancque viri mali notam in tota vita sua probasse. Id quod ipsi Theophrasto obiectum esse ex *Apologia*, quam *de vita sua erratica* [y] scripsit, constat; in qua *recte se agere contendit*, *quod vagabundus per varias terras oberret*, *cum et naturam suam ista vita deceat*, *et hoc pacto ea didicerit, quibus virum se praestare possit: non enim quemquam euadere posse cosmographum, astronomum, philosophum, nisi multas regiones peragrando coeli distributionem, firmamenti inclinationem, terrae thesauros et affectiones et similia didicerit.* Quod quam ficulneum sit et ineptum, Lector nobis non monentibus intelligit. Augent haec opprobria, quibus Paracelsi famam onerant aduersarii, eum ex eruditorum albo delendo, et doctrinam omnem illi denegando, adeo vt ne Graece quidem vel Latine quicquam nosset, nec auderet in praesentia virorum doctorum verbum vllum Latinum edere. Id quod non negat HELMONTIVS [z], doletque *eum iusto nimis compotationibus indulgentem coepisse spernere cathedram, immo Latinitatem, vnde poene exciderit ratus, veritatem duntaxat Germanice loqui debere: indeque licet ingenio raro natum tamen dono Azoth, quam indagatione theoriae feliciorem fuisse.* Auget hanc obiectam ignorantiam Germanicae linguae, quae tamen illi vernacula fuit, inscitia, quam in scriptis suis ita prodidit, vt manu aliena emendari opus haberent. Nec hos valde mouent illa, quae de inuentionibus Theophrasti magnifice iactantur ab eius asseclis. Pauca enim illa, quae bonae frugis sint, aliis surripuisse contendunt, et turpissimi eum plagii accusant. Quam dicam viuo Paracelso scriptam esse, ipse fassus est [a], acerbe de hac contumelia conquestus, et aduersarios prouocans, vt vel vnam inuentionum suarum demonstrent medico vel philosopho alicui surreptam. Qui tamen facili negotio eorum catalogum contexuerunt, quorum vitulo ingratus arauerit, in quo Ioannis Isaaci Hollandi, Arnoldi de Villa noua, Raymundi Lullii, Ioannis de Rupescissa, Ioannis Trithemii, Basilii Valentini aliorumque, etiam anonymorum [b], comparent nomina. Quamuis autem a plagii crimine ita se liberaret, vt se nihil legere, omnia vero ex ingenio depromta dictare affirmaret, obiecerunt tamen eius obtrectatores, pleraque obscurum chaos esse, barbara nomina, et abyssi tenebras, non lectoribus modo lucem nullam accendentes, sed et satis prodentes, ex confuso et ordine atque claritate vacuo cerebro omnia promanasse. Neque leuioris ponderis sunt vitia animi, quae in Paracelso reprehenduntur. Inter quae primo loco eminet intolerabilis et stulta arrogantia, omnes etiam eruditissimos et meritissimos viros infra se despiciens, et inaudito fastu, atque rustica

 plane

y) T. II. Opp. p. 173.

z) l. c. CONRING. l. c. p. 353.

a) T. V. Opp. p. 133.

b) Conf. quae ipse scripsit in Praef. Chirurgiae magnae. Add. SENNERTVS de Chymicorum cum Aristotelicis et Galenicis consensu atque dissensu p. 93. THOMASIVS de Plagio §. 514. p. 229. 230. CRENIVS de Furibus librorum p. 118. aliique. Ipse tamen ad libros nonnunquam prouocauit. conf. REIMMANN. l. c. p. 555. not. f.

plane iactantia et dicacitate ſe aliis praeferens. Cuius ſi quis luculentum exemplum legere cupiat, licet omnes fere paginae hanc ferocientis animi intemperiem prodant, illi *Praefatio* libri legenda eſt, quem *Paragranum* [c] inſcripſit, qua nihil potuit ſcribi vel arrogantius, vel ſordidius. Mirum itaque non eſt, implacabile odium erga veteres Theophraſtum fuiſſe teſtatum, quos ideo contemſiſſe aiunt, qui eum culpant, quod eos legere et intelligere ſatis haud poſſet. Grauiora ſunt ἐγκλήματα, quae a vita eius deſumunt, quam omni pietate et reuerentia Dei vacuam fuiſſe haud contemnendis rationibus probant, et quam negligens fuerit cultus publici, quamque procul a religione abfuerit, multis exemplis docent [d]. Quo pertinet, quod a MELCH. ADAMO [e] narratur, cum Baſileae doceret, de incantationibus quoque et exorciſmis morborum magicis agere coepiſſe: eam rem aegre ferentibus viris doctis atque piis in verba prorupiſſe: Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta mouebo [f]. Neque mirum parcum pietatis cultorem viſum eſſe, qui totos dies noctesque ita crapulae deditus erat, vt raro ſobrius videretur, ſi vera ſunt, quae de eo Oporinus narrat, aſſiduus eius eo tempore, quo in Alſatia apud nobiles et ruſticos oberrauit, comes et miniſter. Ille enim in *Epiſtola ad Ioannem Wierum et Reinerum Solenandrum de vita et moribus magiſtri ſui* haec ſcribit: „Adeo erat to- „tis diebus et noctibus, dum ego ipſi familiariter per biennium fere con- „uixi, ebrietati et crapulae deditus, vt vix vnam atque alteram horam ſo- „brium eum reperire licuerit: maxime poſtquam Baſilea diſcedens, in „Alſatia inter nobiles ruſticos, et ruſticos nobiles, velut alter Aeſculapius „omnibus admirationi fuit. Atque interea tum, cum maxime eſſet ebrius, „domum reuerſus dictare mihi aliquid ſuae philoſophiae ſolebat.“ Et paulo poſt: „Noctu toto quo ipſi conuixi tempore, nunquam ſe exuit, ple- „rumque enim non niſi ebrius ad extremam noctem ibat cubitum, atque „ita vt erat indutus adiuncto ſibi gladio, quem carnificis cuiusdam fuiſſe „iactitabat, in ſtratum ſe coniiciebat, ac ſaepe media nocte ſurgens per cu- „biculum nudo gladio ita inſaniebat, ita crebris ictibus et pauimentum et „parietes impetebat, vt ego non ſemel caput amputatum iri metuerem.“ Hoc autem ſpiritu ebrio dictante cum philoſophia eius genita ſit, quid de illa dicendum iudicandumque ſit, omnibus conſtare aduerſarii eius clamant. Huic alios teſtes iungit CONRINGIVS [ff], qui hanc vitae diſſolutae turpitudinem αὐτόπται teſtati ſunt, qui tamen de eo tempore tantum intelligi debent, quo Baſilea ſe ſubduxit, nam ad vigeſimum nonum aetatis annum vixit abſtemius. His, quae in Theophraſtum cumulantur opprobriis commoti viri docti eum inter Numinis hoſtes referunt, eumque vel plane Deum negaſſe, vel cultum tamen ei et religionem denegaſſe cenſent, eaque exemplis

c) Opp. T. II. p. 10.

d) ERASTVS, CONRINGIVS ll. cc. Ille ad Bullingerum prouocat, teſtantem, ſordidum fuiſſe per omnia et ſpurcum, raro aut nunquam ingreſſum coetus ſacros, viſum eſſe Deum et res diuinas leuiter curare.

e) loc cit

f) *Hilft Gott nicht, ſo helf's der Teufel.*

ff) l. c. p. 346.

exemplis probant, quae ſi vera ſunt, impudentiſſimi oris et impii prorſus animi hominem Paracelſum fuiſſe euincunt [g]. Neque hoc de moribus tantum impiis, quos expreſſit, iudicatum eſt, ſed viſus quoque eſt HENRICO MORO [h] ſyſtematis, quod ſibi conſtruxit, ſcopo ad deiſmum et enthuſiaſmum lectores ducere. Ex altera vero parte graue illi crimen magiae obiiciunt, qui eum carpunt, eo quod tum perditiſſimam diſciplinam in ſcriptis ſuis defenderit, et media magica commendauerit [i], tum cum infernali genio commercium deteſtabile aluerit, et quoties ebrius eſſet, eo vrgente et inſtigante peſſima dogmata in chartam coniicienda dictauerit, et poſt multos conflictus tandem mercedem infeliciſſimam ab eo reportauerit. Theologi vero quot et quanta in eo deſiderauerint, vt hic prolixe dicamus, nec pagina ſufficit, nec inſtituti noſtri leges patiuntur, in annalibus eccleſiaſticis autem pluribus enarrandum eſt [k]. Paucis eo cuncta redeunt, quae graui querela in illo reprehenderunt viri docti et pii, fanaticum eius ingenium ad ſubuertenda illum ſacrae doctrinae capita totumque theologiae aedificium corrumpendum compuliſſe, ita vt rationem et reuelationem confunderet, dogmata fundamentalia conuelleret, et innumera damna ciuitati Chriſtianae inferret: nihil eſſe ſanum, nihil, quod non ipſam doctrinae diuinae indolem laedat, et quae his ſunt ſimilia.

§. IX. Grauiſſima haec licet ſint, et non ſine veriſimilitudine, et ſine teſtibus obiecta, habent tamen, qui Theophraſto patrocinantur, quod ad has obtrectationes reſpondeant: qui vt audiantur, aequitas poſtulat [l]. Hi ad teſtes omni exceptione maiores et fide digniſſimos prouocant, ad regum principumque teſtimonia, ad honores et praemia aularum, et quae alia fuerint publica, licet inuiſa aduerſariis ſuis teſtimonia, quibus certiſſime conſtet, inaudita eum curationum exempla edidiſſe. Ipſe [m] omnium terrarum medicos, libroſque teſtes prouocat, qui ea praeſtare nequiuerint, quae eum ſe praeſtitiſſe, principum teſtimonia et laudes illos conuicerint, adeo in rabiem actos, vt ea diaboli auxilio effeciſſe calumniari auderent. Inſcitiam vero illi obiici ob linguae Graecae et Latinae ignorantiam non poſſe monent, cum arti chemicae, et medicaminibus generoſioribus intentus, et naturae arcanis diſcendis occupatus, veteres Graecos et Latinos, inutilem ad hoc opus ſarcinam; contemnere debuerit, ſicque has linguas tandem dedidicerit: et glorioſum eſſe Theophraſto, quod ſuo ingenio illa debeat, quae in omnibus veterum libris fruſtra quaeruntur. Vernaculae autem inconditam rationem ex patriae et temporis illius indole facile excuſari poſſe putant. Obſcurum porro et vix intelligibilem docendi ſcribendique modum eo minus culpandum eſſe contendunt, quo minus *Excuſatio Paracelſi.*

 obſcu-

g) Vid. quos nominant ARNOLDVS l. c. p. 311. COLBERG. l. c. p. 183. REIMMANN. Hiſtor. atheiſmi Sect. III. c. 10. §. 5 p. 499. ſeqq.

h) De Enthuſiaſmo §. 45. ſeq. Opp. philoſ. T. II. p. 209.

i) Loca collegit CLERICVS Hiſt. medic. p. 794. qui videndus.

k) Conf. quos laudat COLBERG l. c. OLEARIVS Synopſ. Controu. P. V.

l) Ipſius Paracelſi Apologia extat T. II. Opp. ad Status Carinthiae.

m) T. V. Opp. p. 134.

obſcuritatis cauſſam in Theophraſto haerere putant, ſed in lectore myſteriorum chemicorum imperito; nec paſſam eſſe rerum nouitatem ante inauditam, vt veteribus cuncta deſignaret vocabulis, nec decuiſſe artis praeſtantiſſimae nobilitatem, vt nuda vulgaretur, et a quouis proſtitui poſſet. Plagii autem conuinci non poſſe pertinaciter pugnant, et vt eius ſpecimina oſtendantur poſtulant. Quae autem ambitioſe dicta videntur, ita excuſant, vt in medicorum acerbiſſime in artis chemicae culturam ſatis imperito ore debacchantium iniurias culpam referant, cauſſantes, duro nodo durum quaerendum eſſe cuneum. Quam excuſationem ipſe attulit [n], et acerbas inuectiuas ita culpa liberauit, vt diceret, *ſe patria Heluetum, non delicatule educatum, ſed agreſti more formatum eſſe, adeoque ea ſe humana ſatis, et ciuilia habere, quae aliis in gynaeceis formatis videantur ruſtica. Nec ſibi verborum curam eſſe, ſed rerum, blanditiis autem ineptum ſe eſſe, nec didiciſſe, ſe ardelionem quemlibet in ſinu geſtare. Male vero ſibi ſeruos fugitiuos de ſua acerbitate conquerentes obiici, quos perfidia domo ſua et familia eiecerit* etc. Porro pietati inimicum ſeruauiſſe animum iis potiſſimum locis negant Theophraſti cultores, quibus ſatis pie et reuerenter de Deo diuiniſque rebus locutus eſt [o], et quae impietatis ſpecimina narrari ſolent, inter fabulas referunt, quas genuit inuidia aduerſariorum, nutriuit credulitas, amplexa eſt ſimplicitas, verum a falſo diſtinguere neſcia. Nec ebrietatem ei obiici poſſe credunt, cum hoc vitium toties magno zelo culpauerit, ita vero pietatem commendauerit, vt hanc primarium fundamentum et columen artis ſalutaris eſſe profiteretur [p]. Magiae autem ſuſpicionem rident, eamque ſuperſtitionem et ignorantiam genuiſſe affirmant [q]. Paracelſum vero cum magiae imaginem in nonnullis ſcriptis ſuis referat, id ideo feciſſe dicunt, vt ars ab ignorantium contemtu ſecura lateret. Et hanc ob cauſſam, eſſentias, tincturas, pulueres ſuos chemicos ſpirituum nomine inſigniuiſſe volunt, vt ſtupidos naſo duceret, et ab his adytis arceret.

Iudicium de Theophraſto Paracelſo.

§. X. In tanto ſcientiarum et opinionum de Theophraſto Paracelſo diuortio admodum difficile eſt, arbitri partes ſibi ſumere, et iudicium interponere rectum. Nec diffitemur, circumſtantias hiſtoriae Paracelſi non ita omnes patere, vt quod ſatis faciat legibus fidei hiſtoricae ſtatui queat. Dicemus tamen, ita poſtulante operis noſtri indole et conditione, quid nobis, attente et diligenter inter ſe comparata narratione illa, quam ſupra dedimus, videatur veriſimiliter de Paracelſo tenendum eſſe, ſi abiecto partium ſtudio et adhibitis ratiocinandi regulis iudicandum ſit. Et hanc quidem Theophraſto Paracelſo laudem concedendam eſſe, quod artis

n) T. II. p 183. vbi patriae ruſticitatem accuſat, quam tamen noſtrorum temporum elegantiae, etiam apud Heluetios caue imputes.

o) Huc pertinet L. IV. Paragrani, qui agit de requiſitis medici.

p) ARNOLD. l. c. et Vol. II. p. 421.

q) Vid. NAVDAEVS Apolog. magiae accuſat. c. 15. p. m. 280. BORRICHIVS de Chemia c. 6. ARNOLD. l. c. Vol. I. p. 311. Vol. II. p. 429. MORHOF. Pol. T. II. p. 118. BVDDEVS Iſag. P. I. p. 265. REIMMANN. l. c. p. 567.

tis chemicae peritiſſimus fuerit, eamque ſi non penitus ignotam, certe neglectam, et in forulis bibliothecarum, vbi ſcripti nonnulli de ea arte libelli nec lecti nec intellecti, conſeruati ſunt, cum tineis blattisque colluctantem, aut ab empiricorum, vulgique manibus verſatam ruditer, protaxerit in lucem, in artis formam redegerit, et nouum therapeuticae genus illi inaedificauerit, ne aduerſarii quidem eius pertinaciter negabunt, certe tanta veritatis luce radiat, vt contra ſolem loqui cenſendus ſit, qui id inficias iuerit. Et profecto elogio debito priuandum non eſt, quod artem hanc incertis antea coniecturis fluctuantem ad certa principia reuocauerit, et experientia velut claue vſus in naturae arcana ita penetrauerit, vt quos venae terrae, quos fodinae, quos montium abyſſi theſauros contineant, apertum fieret, et qua ratione ad hominis conſeruationem adhiberi poſſent conſtaret. Neque magnopere haeremus, affirmaturi, ſingularia prorſus et eo tempore inſolita curationum feliciſſimarum et incredibilium exempla edidiſſe Paracelſum, vbi illi licuit eiusmodi aegrorum ſubiecta attingere, quibus medicamina ſua chemica applicari tuto potuerunt. Haec enim omnia negare velle, idem eſſet, ac fidem teſtimoniorum omnem reiicere, et Pyrrhoniſmo hiſtorico vniuerſali frigidam ſuffundere. Quamuis enim Eraſtus, Conringius aliique, qui in Paracelſum inſurrexerunt, negationem illis narrationibus ſimplicem oppoſuerint, et omnem fidem eas ſuperare, confictasque videri clamauerint, intelligit tamen Lector artis ratiocinandi peritus, id non ſufficere, cum viri teſtes ſint Theophraſto, qui et arti huic partibusque illius dediti haud fuerunt, et extra aſſentationis ſuſpicionem poſiti ſunt, qualis eſt Eraſmus Roterodamus. Ipſe Theophraſtus cum publica voce aduerſarios prouocaret, viros quoque principes nominauit, quibus a medicis relictis mirabili felicitate ſanitatem reſtituit, quos impune mendaciis excitare et in ſcenam quaſi producere auſus haud eſſet. Ipſa quoque pharmaca ab eo inuenta et in vſus hodiernos traducta, rem hanc extra dubitationem ponunt, et euidenti teſtimonio comprobant, plurimum Theophraſtum in iſto medendi genere modoque valuiſſe. Id quod viderunt tandem Eraſtus et Conringius, faſſi in ſanandis vlceribus malignis eius peritiam medicam comparuiſſe. Verum vt omnes ſe morbos deſperatos ſanare poſſe ipſe negauit [r], ita facile nobis perſuaderi patimur, haut raro artem Theophraſtum deſeruiſſe, et aggreſſum quidem multa in haut paucis fuiſſe deſtitutum. Quod etſi humanae imbecillitati tribui poteſt, nec tantae artis medicus eſt, qui non multoties expertus ſit, interdum plus docta valere arte malum, veriſimile tamen eſt, cauſſam quoque in nimiam, quam arti ſuae et medicaminibus tribuebat, fiduciam eſſe referendam: qua cum noua φάρμακα, et quidem chemica, niſi dextere et magno iudicio applicentur, magnum damnum aegris conciliantia, audacius adhiberet, multoties euentus parum laetos habuit. Hanc enim eiusmodi medicamentorum, qualia Theophraſto in vſu fuerunt, indolem eſſe, vt

r) Opp. T. V. p. 177. 181. 182.

vt aut cito auxilium afferant, aut cito iugulent, ſatis notum eſt. In qua coniectura eo magis confirmamur, quia Paracelſus, teſte Oporino, qui ſtupenda ſanationum miracula eum edidiſſe ait, aegrotis diaetam non praeſcripſit, ſed vt erat vinoſus; laute cum iis vixit, et totas noctes et illos et ſe vino ingurgitauit. Quod etſi ſibi laudi duxit, gloriatus pleno ventre eos cum ſanitate in gratiam rediiſſe, rerum intelligentes tamen conuincere poteſt, multos iſta licentia morbo ſuccubuiſſe. Nec forte a veritate multum aberrat noſtra coniectura, Theophraſtum ad tollenda magis morborum atrocium ſymptomata, quam ad exſtirpandam internam mali radicem reſpexiſſe, hincque factum eſſe, vt recidiuos haut raro morbos aegri paterentur, vel ſubitanea quoque morte corruerent. Quam ſuſpicionem confirmare videtur Oporini narratio: internorum affectuum curationem ita adminiſtrauiſſe Theophraſtum, vt nullo in loco vltra anni ſpatium haerere potuerit; quod ipſe dicere ſolitus ſit: anno amplius non poſſe ſuas artes in vno loco durare. His accedit, quod ex lectione ſcriptorum eius conſtat, fuiſſe eum audaciſſimum oſtentatorem, non alios modo omnes prae ſe contemnentem, ſed et multa iactantius affirmantem, quorum fidem non probauit. Quod qui negant, eos legere iubemus *Praefationem* libri, cui barbaram *Paragrani* appellationem indidit, quo an ineptius, an thraſone impudenti dignius ſcribi quicquam poſſit, merito dubitamus. Et hunc thraſoniſmum, quo ad conſequendam opinionem et auctoritatem apud aegrotos opus eſſe medico cenſuit Patinus [s], Paracelſo plurimum exiſtimationis peperiſſe, vt inſanabiles morbos quoſcunque tollere poſſe crederetur, nobis eſt veriſimillimum. Excuſanda tamen quodammodo Paracelſi iactantia videtur, ſi cogitauerimus, medicos eius temporis Galenica methodo innutritos et chemicae infenſiſſimos ſuis in Theophraſtum inuectiuis viro natura arroganti et iniuriae impatienti, quique probe nouerat, altius ſe naturae myſteria inſpexiſſe, occaſionem dediſſe, ita ſe efferendi, et ad hanc inſaniam eum prouocauiſſe. Porro ſcribendi genus et dictionem Theophraſti totam inſulſam, inficetam, et plane viro docto indignam eſſe, obſcuritate autem ineluctabili laborare, omnes librorum eius paginae loquuntur, et plebem, quacum auctor conuerſari ſolebat, vbique ſpirant. Ita enim verborum ordinem et loquendi modum inuertit ſaepe, abrumpit, confundit, vt hariolandum ſit, quid ſibi velit. Cuius cauſſas partim in educationem et diſciplinam Paracelſi, partim in viuendi morem licet coniicere [ſ]. Cum enim eo tempore eſſet natus et in Heluetia educatus, quo nulla prorſus cura ſermonis vigebat, patria magis lacticinio quam Muſis vacante, mirum non eſt, ruditatem hanc cum ipſo adoleuiſſe. Nec eam itinera mitigabant, ſed augebant. Cum enim inter tot nationes linguis, moribus, conſuetudinibus diuerſas adoleſcens et iuuenis verſaretur, et cum fece vulgi conuerſari haud dedignaretur, ratus vetulam, balneatorem, agyrtam, Iudaeum ſimileſque furfuris homines interdum ea expe-

s) Vid. MENKEN. de Charletan. erud. ſ) Conf. HVSERVS Praef. Tomi I. Opp. init.

experientia didicisse, quae academiarum doctores ignorant, mores horum hominum atque linguam eum induisse, mirum haud est. Cum autem relicta professione medica inter rusticos vixerit, et vita sequentis temporis circulatoria et vaga fuerit, impossibile fuit, istos naeuos emendari, qui hoc pacto mirum in modum aucti sunt. Accedit, quod Oporino teste supra retulimus, eum plerosque libros suos ebrium dictitasse, quod adeo verum esse lectio eorum comprobat, vt nonnulli ebrii capitis confusionem spirent: quamuis verisimile sit, amicos eius nonnulla emendauisse. Obscuritatem vero et artis chemicae conditio, quae a vulgi captu semota verbis communem vsum seruantibus exprimi describique non potest, et studium Paracelsi occultandi sua, ne ab indignis in abusum vertatur, excusat. Ita enim ipse in *Dedicatione ad Status Carinthiae* ss): *Stilum esse difficilem, itemque nomina, vocabula et ordinem formularum. Non hoc se ob decipiendum lectorem vel affectandam artem fecisse; sed methodum medissam id poscere, addidisse tamen obscurorum illustrationem, sed eam sibi ceruare non inuidiae caussa, sed ne agyrtarum malitiae et abusui patesceret.* Et simili quoque ratione noua vocabula defendit; patebitque legentibus, voces barbaras paragranum, iliadum, iliaster, domor, cagastrum, idechtrum, pagoycum, relolleus, cherionius, euester, ylech, trarames, turban, leffas, stannar, perenda, zenda, dualech, azoth, laudanum, et complura alia eum in finem illum confinxisse. Quae adiecto quidem dictionario in fine operum non nemo explicuit, verum ita, vt nouo Oedipo opus habeat. Par ratio est eorum, quorum nomina quidem satis nota sunt, at noua ex Theophrasti ingenio accessit significatio. Neque tamen iniuriam facere videntur Paracelso illi, qui eam quoque ob caussam obscuritatem inuincibilem illum affectasse dicunt, vt ignotorum et peregrinorum maior esset admiratio:

Omnia enim stolidi magis admirantur amantque
Inuersis quae sub verbis latitantia cernant.

Multa inuenisse Paracelsum, nemo forte negauerit, qui a partis studio alienum habet animum, noua enim haud pauca eius scripta ostendunt, et vsus probauit, cum antea non innotuissent: verum, vni ingenio suo eum debere omnia, illis demum persuadebitur, qui, quae ante eum scripta et arcana custodita sequens tempus in apricum protulit, ignorant. Haec enim cum Theophrasti ἐνεργήμασι comparantibus patere, multa eum a scriptoribus se prioribus accepisse, experientia edoctus testatur SENNERTVS t): vnde a plagii nota eum totum liberare non audemus. Quo concesso, fatendum quoque est, ambitiosam ostentationem eius bonum virum dedecentem non posse excusari, cum suis se circulis continere, et suo pede metiri debuisset. Nihil vero philosophi moribus magis dissimile est in Paracelso, quam conuiciorum acerbissimorum in quoscunque, qui displicuissent iactorum insolentia. Quam tantum abest vt negare vel excusare contendat, vt potius in

ss) Opp. T. II. p. 148.

t) loc. cit.

in *Dedicatione ad Status Carinthiae* [u] affirmet, aequum esse vt pseudo-medicis par pari referatur, asseratque sibi legem Christi de tolerandis proximi iniuriis latam haud esse, quae ad alium scopum referenda sit, sibi vero concessum esse, dona, quae a Deo acceperit, tueri. Quae si cum amarulentis, quas in aduersarios effutiit inuectiuis comparentur, patebit, frustra esse Godofredum Arnoldum, alias in detegendis naeuis et vitiis aliorum lynceum, qui haec negat, et noluisse detestabilem Paracelsi consuetudinem agnoscere, cum ex omni fere parte eum absoluere constituisset. Quae quoque ratio eum commouit, vt inuitis testimoniis minime suspectis ab ebrietatis crimine eum liberaret, caussatus, ab isto eum vitio fuisse dehortatum. Alia enim nobis Oporinus minime suspectus testis refert, alia viri docti, qui cum eo congressi sunt, quod adeo certum visum HELMONTIO [x], vt cum laudare Theophrastum constituisset, doleret, quod iusto nimis compotationibus fuerit deditus. Feliciori conatu ab atheismi macula liberari potest, si vox ista de aperto Numinis hoste intelligitur. Nam credidisse Paracelsum, esse Deum, eumque colendum statuisse, ex *Paragrano* eius est manifestissimum. Requirit enim in medico sinceram veramque fidem in Deum, quae totum animum et cogitationes atque sensus omnes ita occupat, vt amore et fiducia in eum homo plenus sit. Et hanc fidem atque amorem effecturum, ait, vt veritatis manifestationem Deus illi non inuideat, sed totum opus diuinum tandem pateat, intelligantque omnes, quomodo illa se erga Deum fides habeat. Quae vt ab impietatis crimine Theophrastum liberant, ita produnt eos, qui atheismum ei obiecerunt, aut de practica quadam vitae impietate loqui, aut more illius temporis ob nouam doctrinam eum in hunc censum retulisse. Interim non negamus, periculosa fouisse Paracelsum dogmata, et ad impietatem viam paratura, si ingenium accedat ἑτεράκλιτον, nec magnopere aduersabimur Moro, enthusiasmum ei ob assertiones nonnullas obiicienti. Ea vero nondum sufficiunt, vt in atheorum, hostiumque Diuinitatis album queat referri. Paulo plus attentionis postulat insimulatum magiae crimen: cuius accusationis fundamenta vel in doctrina eius vel in vita sita sunt. Et quod ad primum quidem attinet, fatendum est, scripsisse Theophrastum librum de magia, quam *Philosophiam sagacem* vocat, qui *Tomum X Operum* constituit. In eo de vnione hominis cum sideribus agit, et ex illa multas oriri scientias statuit, hucque refert magiam, cabbalisticam, necromantiam, astrologiam, chiromantiam, physiognomiam, substantinam, geomantiam, pyromantiam, hydromantiam, medicinam adeptam, philosophiam adeptam, et mathematicam adeptam, quae omnia tanta confusione et obscuritate explicat, vt Lectori sponte subnascatur suspicio, Paracelsum hunc librum ebrium dictitasse, nec intellexisse, quae in chartam referri iusserit. Multa vero inepta, superstitione plena, et vetulis, quam philosophis digniora in eo tractatu offenduntur [y]. Tacemus loca alia, in quibus magiam pro arte occulta et suprema omnium scientiarum venditare non erubuit.

Extat

u) T. II. p. 145. x) loc. cit. y) Conf. cum his CLERICVS Hist. medic. p. 795.

Extat etiam in *Appendice decimi Tomi Operum* tractatio, quam more ſuo obſcuro titulo: *Arthidoxis magica* inſigniuiſſe dicitur, quae tota curationes magicas per amuleta, ſigilla et ſimilia explicat. Verum vt de hoc libro ipſe editor dubitauit, vtrum genuinus Theophraſti foetus ſit; ita quae de magia tradidit, recte intelligenda ſunt, et ex propriis eius hypotheſibus explicanda. Quae ſi rite conſiderentur, facile eſt, Paracelſum a magiae crimine abſoluere. Nempe mundi ſuperioris et coeleſtis concentum, influxum et operationem in inferiorem ſtatuit, et inuiſibilium magnam vim eſſe in viſibilia, et coeleſtium in ſublunaria aſſerit: quod dogma cum plurimis aliis commune habuit. Quodſi admittatur, facillimum fuit, de operationibus ſpirituum in res inferiores, vel de mutuo influxu virtutum coeleſtium in corpora elementaria multa ad excitandam apud rei ignaros admirationem garrire, licet a magia, commercioque cum ſpiritibus malis auctor immunis fuerit. Eodem enim principio nixi, Pomponatius, Petrus Aponenſis, Agrippa aliique eiusmodi magiam naturalem commenti ſunt. Accedit Theophraſti ingenium paradoxum et peregrinis ſomniis excogitandis aptiſſimum, quod philoſophiae nomen ſua dignitate non conſtare credidit, niſi talia traderentur, quae ab hominum fide et vulgi opinione eſſent remotiſſima, et admirationem apud rerum ignorantes excitare apta. Hinc de ſylphis et gnomis, de ſalamandris, nymphis aliisque elementorum incolis multa ineptit et mira tradit, quae inaudita ſunt, et fidem omnem ſuperant. Et haec quidem ingenium prodere paradoxum, viſionibus indulgens, et ſomniis atque chimaeris Lectorem paſcens, minime diſſitemur, et vel ex hoc vno dogmate conſtare putamus, quam longe a vera philoſophia Paracelſus abfuerit: at magiam tamen non magis demonſtrant, quam aſtrologorum prognoſtica futurorum praeſcientiam, ſed fructus ſunt animi ſtolidi et vani, iudicii autem corrupti, et imaginationis inſanientis furore correpti. Neque inuiti eorum ſubſcribimus ſententiae, qui coniiciunt Paracelſum παραδοξοφιλίᾳ inductum talia ſibi ſelegiſſe, vel ideo ignota, et inſolita crepuiſſe, vt more ſuo fumos venderet, et aliis perſuadendo, plura et maiora humanis ſe viribus praeſtare poſſe, venerationem atque auctoritatem conſequeretur. Quae coniectura valde inde augetur, quod Paracelſus hos libros magicam artem prae ſe ferentes apud amicos, qui his nugis delectabantur, non ſcripſerit ipſe, ſed illis dictauerit; hoc enim argumento eſt, voluiſſe eum iſtorum curioſitatem talibus gerris otioſe paſcere, ſeculum enim XVI philoſophiae huius occultae, vel vt noſter vocat, ſagacis amantiſſimum fuiſſe, ex iis, quae ſupra de Pythagoreo-Platonico-Cabbaliſticis diximus, eſt manifeſtiſſimum. Vtrum autem per magicas formulas, figuras et ſigna, tincturas, eſſentias, ſpiritus aliaque praeparata chemica deſignauerit, quod NAVDAEVS z) contendit, in medio relinquimus. Taliſmanes enim, amuleta et ſimilia principiis Paracelſicis omnino conformia ſunt, magiam autem practicam, eo ſenſu, quo Theophraſto tribui ſolet, non euincunt, ſed thraſonem et

 impo-

z) Apol. Magiae accuſat. loc. cit.

impoſtorem demonſtrant. Quae vero ex vitae eius circumſtantiis afferuntur, v. g. quod diſcipulis, famulisque malos, qui ipſi ſeruiuerint, ſpiritus oſtendere promiſerit, quod noctu cum illis digladiatus ſit, et quae huius generis alia ſunt, prius probanda ſunt, vtrum vera ſint, et ab aduerſariis non conficta, aut ad decipiendos diſcipulos vaniſſimis verbis a Paracelſo iactata? vel inter ruſticos ebrios ad ludendam imperitam plebeculam ab agyrta oſtentata? Similes enim nugas circulatores excogitare ſolere, nemo eſt, qui ignoret. Ceterum valde adulteraſſe Theophraſtum doctrinae diuinioris caſtimoniam, adeo non inficias imus, vt potius cenſeamus, valde ſuae famae conſulturum fuiſſe Paracelſum, ſi theologorum pulpita non tetigiſſet. At cum reformatorem agere conſtituiſſet, et ſe plura vidiſſe crederet, quam viros illos doctos, qui in emendanda eccleſiae doctrina eo tempore deſudabant, cum famae ſuae diſpendio noua quoque in doctrina Chriſtiana dare auſus eſt. Quae res adeo infeliciter ei ceſſit, cum iis omnibus deſtitueretur, quae ad verum rectumque interpretem diuinorum dogmatum requiruntur, vt inde grauiſſimum conſequeretur odium, et inuiſus illis quoque redderetur, qui alias chemicae artis peritiam in eo admirabantur. Quae omnia ſatis prolixe deducta iam deſignant, quo loco inter philoſophos Theophraſtus ſit habendus.

Scripta Theophraſti.

§. XI. Multa ſcripſit, vel potiorem partem noctu amanuenſi dictauit Paracelſus, et quidem, ſi fides Oporino, haud raro ebrius, ex quo conſtat, ornatum et elaborationem eius ſcriptis deeſſe, nec vbique inter ſe conſpirare. Ea vero non edidit ipſe Paracelſus, maiorem forte diligentiam in id collaturus, vt emaculate prodirent. Diligentiam autem in tam vago vitae genere merito miramur: Si enim VALENTINO ANTRAPASSO SILORANO credendum [a], libros philoſophicos CCXXXV, medicos LIII conſcripſit, vt theologicos ſileamus. Plerique autem adhuc in forulis curioſorum latent; quamquam enim viuus adhuc edere nonnullos conſtituerat, aduerſariorum artibus tamen impeditus eſt, vt ipſe conqueritur [b]. Id quod eum commouit, vt carceribus mſc. includeret, ex quibus tamen eo inſcio famulorum proditione nonnulli rapti ſunt [c], qui vbi inuenti ſint, editor in fronte indicauit. Et ex his foetuum Paracelſicorum reliquiis IOANNES HVSERVS, electori Colonienſi a conſiliis et tuenda valetudine, quotquot reperire potuit, vno faſce comprehenſa XI. Voluminibus anno cIɔ Iɔ LXXXV, Baſileae edidit [d]. Ex cuius collectionis dedicatione ab editore ad Erneſtum electorem patet, multos habuiſſe diſciplinam Paracelſicam admiratores et ſectatores, et complures viros doctos, immo principes quoque ſcriptis Theophraſti fauiſſe,

a) In Prologo ad Tract. de Morbis ex tartaro T IV. Opp. p. 10.

b) T. II. p. 147.

c) VAL. ANTIPRASSVS SILORANVS l. c. p. 11.

d) Titulus editionis rariſſimae eſt: *Bücker und Schriften des edlen, hochgelehrten und bewehrten* Philoſophi *und* Medici Philippi Theophraſti Bombaſt von Hohenheim, *iezt aufs neue mit den Originalien und Theophraſti eigener Handſchrift, ſo viel deren zu bekommen geweſen, aufs trewlichſt vnd fleiſſigſt an Tag gegeben durch* Ioannem Huſerum Briſgoium, *Churfürſtl. Cölniſchen Rath und Medicum, Baſel, gedruckt durch Conrad Waldkirch, 1589. 4.*

fauiſſe, illisque plurimum tribuiſſe. Praeter electorem enim, comitem Palatinum Rheni Philippum Ludouicum, Status Carinthiae, et inter medicos D. Ioannem Scultetum Montanum phyſicum Hirſchbergenſem, D. Io. Homelium Secundum phyſicum ducatus Stiriae, D. Eliam Roeslinum phyſicum Hagenoënſem, D. Lucam Bathodium archiatrum Palatinum, D. Ioannem Hillerum archiatrum Brandenburgicum Onolsbacenſem, D. Melchiorem Wielum, phyſicum Soloduranum, M. Barth. Scultetum, mathematicum et ſenatorem Gorlicenſem, Franciſcum Kretſchmayerum medicum Saganenſem, Laurentium Dehnium ciuem Auguſtanum, et Hartmannum Ammanum patricium Bernenſem ſecum, auctor ait, communicaſſe ſcripta Theophraſti, et ita aptum reddidiſſe, vt reiectis corruptis et adulteratis atque ſuppoſitis editionibus, veros eius labores inter ſe collatos edere poſſet. Ex qua editoris narratione recte colligitur, incertum eſſe, vtrum omnes illi libri, qui in hac sylloge inueniuntur, ipſi Theophraſto tribuendi ſint, eumque parentem agnoſcant, nec ne? Errant etiam ARNOLDVS [e] et REIMMANNVS [f], qui editionem Argentoratenſem anni CIƆ IƆ CXVI [g] primam fuiſſe dicunt. Eam enim, quam indicauimus, nos manibus noſtris terimus, aliam Francofurti CIƆ IƆ CIII editam recenſet, et libros in ea comprehenſos enumerat ABRAHAMVS MERCKLINVS [h]. Geneuenſes autem totam ſyllogen anno CIƆ IƆ CLVIII [i] recuſam dederunt. Cum autem fama Paracelſi per omnem Europam longe lateque diſſeminaretur, et ſcripta eius myſteria inaudita prae ſe ferrent, ad explendam exterorum ſitim nonnullos eius tractatus Latinos fecit Adamus Bodenſteinius, medicus Baſileenſis, in ſequentibus commemorandus, totam collectionem autem Latinam edidit FRIDERICVS BITISCVS [k]. Tradit etiam, quem ſupra allegauimus Valentinus Antrapaſſus Siloranus, Cyperinum Haenum ſcripta Theophraſti Italis Galliſque vernacula, Bebeum Ramdum Graece legenda dediſſe. Verum nec hos interpretes, nec has verſiones vllibi commemorari, recte monuit Ven. REIMMANNVS [l]. Neque commentator obſcuris Theophraſti commentationibus defuit, qui lucem his tenebris accenderet. Edidit enim PETRVS SEVERINVS archiater regis Daniae et canonicus Roskildienſis: *Ideam medicinae philoſophicae, fundamenta continentem totius doctrinae Paracelſicae, Hippocraticae et Galenicae* [m], cui in editionibus Belgarum [n] adiectus eſt commentarius GVILEMI DAVIDSONI [o]. Idem SEVERINVS *Epiſtolam* ſcripſit, *in qua ratio ordinis et nominum, adeoque totius philoſophiae adeptae methodus compendioſe et erudite oſtenditur;* et his ſcriptionibus tantum plauſum meruit, atque philoſophiae Paracelſicae eam exiſtimationem comparauit, vt noua pene ſecta Seueriniana, teſte SENNERTO [p] ex ea exſurgeret. Diuerſi autem generis et argumen-

e) loc. cit.
f) l. c. p. 571.
g) II. Vol. fol.
h) In Lindenio renouato p. 101.
i) 1658. III. Vol. fol.
k) Eam exhibet editio Geneuenſis.
l) l. c p. 574.
m) Baſil. 1571. 4. Erford. 1616. 8.
n) Hagae comit. 1660 8 Roterod. 1668. 4.
o) Conf. MERCKLIN. l. c. p. 906.
p) De Conſenſu et diſſenſu chemicorum et Galenic. c. 3. p. 58.

gumenti sunt scripta Theophrasti, ad nostrum vero forum, *Tomus operum octauus, nonus et decimus* pertinent. Hi enim, vt ab editore monitum, philosophici argumenti sunt, agitque primus *de generationibus et fructibus quatuor elementorum*, secundus *de arcanis naturae eorumque origine, caussis, indole et affectionibus*, tertius *de philosophia sagace siue astronomia magna.* Caue tamen putes, distinctam atque claram systematis Paracelsici notitiam ex iis hauriri posse, cuncta enim inextricabili obscuritate laborant, et ita male cohaerent, vt Aethiopem lauare censendus sit, qui systema aliquod philosophicum apte connexum ex illis libris eruere conatus fuerit. Maxime vero contaminant eos contradictiones, quibus, quae alibi dicta sunt, euertuntur. Nullo vero in argumento Cimmeriis sua philosophemata tenebris magis texit, quam vbi de spiritibus agit. Tot enim ignota nomina, classes, naturas, ordines fingit, vt clare pateat, aut ebrio istas nugas in mentem venisse, aut data opera lectorem istis laruis et lemuribus ludere voluisse. Igitur non expectabit a nobis Lector, vt more nostro ex ipso Theophrasto ideam systematis Paracelsici afferamus; hoc enim nobis quidem, ob dictas caussas impossibile videtur: adeo quoque confuso et inordinato dicendi genere, licet Germanice scriberet, vsus est, vt qua ratione accurate eius verba Latinis vocabulis explicanda sint, nec ipsi sciamus, nec ab interpretibus discere potuerimus. Germanica tamen potiora alibi [q] dedimus, quae, si tanti videbuntur, consuli possunt. Relicta vero discipulis et sectatoribus eius gloria est, vt systema eius emendarent, et vt viri docti erant, apte connecterent. Vnde eorum potius filum sequentes, qualis philosophiae Paracelsicae facies sit, infra exponemus.

Discipuli et sectatores Paracelsi.

§. XII. Plurimorum discipulorum cateruam post se reliquit Paracelsus; ex quo enim ille ignis opera rerum naturalium adyta reclusisse visus est, plerique, qui steriles Aristotelicorum, vbique tum dominantium, campos reliquerunt, ad hoc philosophiae genus discesserunt. Quae caussa fuit cel. MOSHEMIO [r], vt omnem philosophorum nationem recentiorem in Peripateticos et Chemicos distingueret. Qui licet Robertum Fluddum his potissimum ducem se praebuisse statuit, patet tamen ex fortuna scholae Paracelsicae, seculo iam XVI plurimos philosophos fuisse, qui hanc viam ingrederentur. Multa ad hanc factionem augendam confirmandamque, non obstante graui; qua premebatur, inuidia concurrisse, fatendum est. Nempe noua, insolita, stupenda ostenderat Paracelsus, et vix oculis suis fidem habebant viri docti, cum viderent ignis beneficio ea recludi, quae tot secula ignorauissent. Praeterea magna, quam Theophrastus consecutus erat, nominis gloria multos in admirationem rapuerat, et illustria, quae medendo edidisse dicebatur, miracula ita animos fascinauerant, vt vehementer cuperent arcanas eorum caussas cognoscere. Ipsa quoque aemulantium aduersariorum inuidia et calumnia apud multos effecit, vt illud philosophiae genus explorarent, quod tantos in animis fluctus

q) In Germanico hist. phil. opere T. VI. p. 1118. seqq. excerpta ex Philosophia ad Athenienses T. VIII. Opp. p. 1.

r) Hist. Christian. recent. Sec. XVII. c. I. §. 27. p. 396. Hoc tamen certo tantum sensu valet. Patet enim ex hactenus dictis, ad alia quoque philosophandi genera aliquos deflexisse.

fluctus commouisset. Inde factum, vt viuo adhuc Paracelso multi discipuli adhaererent, quae tamen schola non semper magistro suo laeta fuit eiusque partes commendauit. Cum enim obscura satis et difficilis Paracelsi disciplina esset, haut pauci, qui ab eius ore pendebant, eius mentem nec assequi satis, nec iusta notione exprimere poterant, id quod Pseudo-Paracelsistas genuit, quos sibi ignominiae et dedecori esse ipse Theophrastus conquestus est [s]. Nonnulli per tempus aliquod satis studiose eum sectati sunt, blanditiisque eius sibi beneuolentiam conciliarunt: cum autem multa essent expiscati, eum deseruerunt, et arcanorum Paracelsicorum notitiam iactantes in aegrorum non crumenas modo, sed et corpora inuolarunt: qui cum magnam stragem ederent, eo quod medicaminum chemicorum vim, et vsum cautum non satis intellexissent, ipsam Paracelsi famam calumniis onerarunt. Quae res dici non potest, quantam molestiam et aegritudinem Paracelso concitauerit, qui ideo multis verbis, vt ab iis homines sibi cauerent, monuit. Scribit inter alia [t]: *Cauendos esse discipulos suos Basileenses, qui licet omni blanditiarum genere ipsi placere studuerint, impostores sint, a quorum venenatis consiliis sibi sit cauendum. Non enim expectauisse, donec rite praeparati instructique dimitterentur, sed furis instar dilapsos ante tempus esse.* Alio quoque loco contestatur [u]: „Omnis generis homines, empiricos, chirurgos, balneatores, „alchemistas ad ipsum concurrisse, ea promittentes, quae non potuerint „non sibi esse gratissima, et doctrinam maximam promiserint: at ne vnum „quidem, licet probissimum, vltra trimestre perstitisse, sed exploratis arcanis „suis, abiisse, et aegros ab eo auocando sibi conciliasse: multo vero minus „rem cum doctoribus in disciplinam admissis successisse: ne vnum quidem „fidum se collegam habuisse, qui non et ipsum et aegros decepisset, eo quod „totam disciplinam non hauserint, sed immaturam deseruerint. Cauendos „ergo esse eos, *inculcabat*, qui se esse discipulos suos dicerent." Mirandum itaque haud est, quod alibi narrat, ex Hungaria duos tantum ex Polonia tres, ex Saxonia duos, ex Sclauonia vnum, ex Belgio vnum tantum in magno ceterorum, qui aduolauerint numero veros et genuinos disciplinae suae alumnos censendos esse; eo quod omnes placita et methodum eius suis coniecturis infeliciter attemperauerint.

§. XIII. Inter eos vero, qui sinceram Paracelsi doctrinam assecuti esse visi sunt, certe magistro se probauerunt, vel disciplinam eius auxerunt, emendauerunt, et horridam atque squalentem elegantiori mundo induxerunt, haud obscura sunt virorum doctorum nomina. Et Ioannem quidem Oporinum, amanuensem eius fuisse, supra iam diximus, eumque inter fidissimos discipulos retulit, atque per biennium vitae fatorumque socium habuit. Et hunc tamen magistri vitam moresque ita depinxisse, vt probari illa nemini posset, ex antecedentibus notum est. Cuius tamen eum poenituisse, dicit, qui Latinam scripto- *Io. Oporinus.*

s) Valde in hos spurios et adulterinos Theophrasticos insurgit quoque OTTO CROLLIVS Praef. Basilicae chymicae p. 7.

t) T. II. Opp. p. 165.

u) p. 511.

ſcriptorum Theophraſti verſionem edidit BITISCVS [x], quod eius fidei relinquimus. Primus autem, qui Paracelſicam philoſophiam et medicinam in cathedra academica tradidit ADAMVS A BODENSTEIN fuit, quem et parens Andreas Bodenſtein Caroloſtadius in annalibus ſeculi XVII eccleſiaſticis famoſiſſimus, et vita magiſtri Paracelſi exemplo haud indigna notiſſimum fecit. Natus anno cIↄ Iↄ XXVII [y], admodum adoleſcens patrem amiſit, affinium tamen et cognatorum cura ad literas traductus haud infeliciter arti ſalutari operam dedit, eo euentu, vt cathedrae Baſileenſi poſſet praefici. In qua primus, poſt praeceptorem Paracelſum eius diſciplinam et ore et calamo profeſſus eſt. Cuius exemplo excitatus vitam vagam, et, quod nonnulli addunt, intemperantem amplexus, tandem apud Baſileenſes anno cIↄ Iↄ LXXVII aetatis XLIX viuere deſiit, magiſtro parum annoſior, cum peſtis eum extinxiſſet, licet praemunire ſe theriaca chemice parata poſſe hominem iactaret. Qui quam ſcite magiſtrum retulerit, quosque in eius diſciplina mores tenuerit, omnium optime ex epitaphio intelligi poteſt, quod amici illi poſuerunt. Quod hoc loco legere, non iniucundum erit Lectori.

Adamus a Bodenſtein.

HYGIAE AET.
ADAMVS A BODENSTEIN
THEOPHRASTI PARACELSI
VT PRIMVS
SIC FIDVS SCITVSQVE ET
OPERE ET ORE
INTERPRES
PALMAM VICTORIAE SVAE
REGI TRIVMPHANTI
OBLATVRVS
MORTALITATIS EXVVIAS
NEC METVENS, NEC
OPTANS
SOLO HOC COELOQVE LIBERO
HOMO LIBER
FIDE DEPOSVIT BONA
QVAS
SPE BONA OLIM
REPETAT.
AN. SAS. CIↄ Iↄ LXXVII.
AETAT. HEBDOMADE
SEPTIMA.

Nec omnia, nec omnes mihi
Placuere: quinam ego omnibus?
Non omnibus Cous ſenex
Non eremita Spagirus [z].
Num tu viator omnibus.
Deo placere cura. Abi.

Ceterum

x) Conf. TEISSIER Elog. T. III. p. 140.

y) Debemus haec MELCH. ADAMO in Vitis medic. p. 321. Conf. THVANVS et TEISSIER. l. c. p. 135. FREHER Theatr. p. 1273. MERCKLIN. Lind. renou. p. 7.

z) Id eſt Theophraſtus, ſpagirica arte famigeratiſſimus.

Ceterum de Paracelso hoc quoque nomine meruit, quod libros eius Germanice, & Latine versos in publicum edidit, et praefationibus commendauit. Ipse pro alchymia in *Epistola ad Fuggeros* acriter dimicauit, eamque artem verissimam esse, lapidem quem vere inuentum, demonstrare conatus est. Eruit quoque ex tenebris ARNOLDI DE VILLA NOVA *Rosarium chymicum*, idque *Isagoge paraphrastica* illustrauit, vt taceamus alia ab eo edita, enumerata ab ABR. MERCKLINO [x]. In Gallia Paracelsicam disciplinam primus, teste NAVDAEO, disseminauit IACOBVS GOHORY, professor mathematum regius, in academia Parisiensi, dictus Solitarius, et, quo nomine interdum latuit, Leo Suauius. Cuius Paracelsicae eruditionis specimina hodie legimus, librum *de Vsu et mysteriis notarum* et *Commentarium in librum IV.* PARACELSI *de vita longa*. Obiit cIɔ Iɔ LXXVI. Is inprimis eo nomine notandus est [y], quod totam magiam ad chemiam retulit ratus spirituum nomina et commercia parabolice esse intelligenda. Post hos principes magna subito caterua Paracelsicorum exorta est, quorum historiam hoc loco enarrare, institutum vetat, et in speciali chemicae historia faciendum est. Plerosque quos aut nominis fama, aut artis chemicae peritia, aut medendi felicitas extulit, VLRICVS BOLLINGERVS *in Elegia de vera antiqua philosophica medicina ad Oswaldum Crollium* [z] enumerauit, quae elegia ad illustrandam historiam scholae Paracelsicae, digna esset, quae hic tota legeretur (rarius enim liber occurrit [a], cui adiecta est) nisi paginarum id nostrarum angustia vetaret. Nam & summam Paracelsicae philosophiae eleganter enarrat, et quos in arte chemica excelluisse nouerat, enumerat. Inter quos

Iacobus Gohory.

Primus diuinus Paracelsus in arte monarcha est,
Secula cui similem nulla tulere virum.

huic socios et sectatores iungit Korndoferum, Phaedronem, Laideccerum, Montanum, Winzium, Mollerum, Bergerum, Vigelium, Muffetum, Ioannem Dee, Tornerum, Ioannem Portam, Scerbetium, Cragium, Gramanum, Arragosium, Platerum, Zwingerum, Gesnerum, Siderocratem, Perietum, Petrum Seuerinum Huserum, Linccium, Dornaeum, Balduinum, Hartmannum, Mosanum, Bodensteinium, Andernacum, Dariotum, Hornerum, Hillerum, Cretschmerum, Hessum, Maium, Rulandum, Toxiten, Suchtenium, Crollium. De quibus tamen omnibus historiae literariae medicinae scriptores, et de scriptis eorum MERCKLINVS, consulendi sunt. Nos ex illis celeberrimos modo nonnullos seligimus, vt quales isti sectatores Paracelsi fuerint, intelligatur.

XIV. Inter celeberrimos Paracelsicae doctrinae interpretes GERARDVS DORNEVS numerandus est: longus enim scriptorum index est, quem

Gerardus Dornaeus.

x) Lindenio renou. loc. cit.
y) NAVDAEVS Apologia magiae accusat. p. m. 259.
z) Suffixa est Tract. de Signaturis rerum.
a) Vid. Obs. Hal. Lat. T. VI. p. 188.

quem dedit ABR. MERCKLINVS [b], quibus Paracelſicam medendi methodum, & imprimis proceſſus chemicos explicuit. Neque tamen medicina & chemia Paracelſica contentus, ad philoſophiam quoque Theophraſti commentariis ſuis illuſtrandam ſe conuertit. Edidit enim *Compendium aſtronomiae magnae Theophraſti Paracelſi, de naturalium et ſupernaturalium arcanorum, myſteriorum, Dei quoque magnalium ad artes et ſcientias adeptas conſequendum optima conſideratione*, itemque *de luce naturae phyſica ex Geneſi deſumta, iuxta ſententiam Theophraſti Paracelſi*, porro commentarios tres *de ſummis naturae myſteriis, nempe de ſpiritibus planetarum, de occulta philoſophia, et de medicina coeleſti, ſiue de ſignis zodiaci et myſteriis illorum. Dictionario* quoque *Theophraſti* edito, *quo obſcuriorum vocabulorum, quibus in ſuis ſcriptis paſſim vtitur definitiones traduntur* [c], praeclare de magiſtro ſuo meruit. Sed et inter polemicos Paracelſi ſectatores pertinet. Thomam Eraſtum enim, quem Theophraſtum mire conuiciis proſcidiſſe, ſupra diximus, reprehendit, edita *Admonitione modeſta ad Thomam Eraſtum, Germanum etiam philoſophum ac medicum, de retractandis calumniis et conuitiis in Paracelſum ac ſuos perperam ac immerito datis in lucem per quatuor tomos de noua medicina.* Quin et contra Gohoryum in arenam deſcendit, qui Paracelſiſtas Germanos redarguere et emendare conatus erat, edita *apologetica retorſione veneni, quod Leo, neſcio quis, Suauius in Theophraſticos euomere conatur, in proprium pectus eius, quae Gohorii Compendio medicinae vtriusque Theophraſti Paracelſi* adiecta eſt. Ex quo intelligimus, ſcholam Paracelſi in partes mature ſciſſam inter ſe fuiſſe ſatis acerbe digladiatam. Dornaeo MICHAELEM TOXITEN iungimus, praeclarum in coelo Paracelſico ſidus [d]. Qui ex Rhaetis Storzingae oriundus Dillingae in familia Ioannis a Stadion, praefecti vrbis, haeſit, a quo et Chriſtophoro Stadione, antiſtite Auguſtano, et poſt hunc a cardinale Ottone, qui infulam quoque Auguſtanam geſtauit, liberaliter adiutus eſt, vt metam ſtudiorum arti ſalutari dicatorum feliciter attingere poſſet. In Italiam profectus, poſtquam optimarum literarum, maxime medicarum, fundamenta ieciſſet, redux in patriam a Hagenoënſi ciuitate poliater conſtitutus eſt, creatus poſt iſta a Carolo V comes palatinus caeſareus. Tanta vero felicitate in facienda medicina vſus eſt, vt a deſperatis morbis quales ſunt epilepſia atque calculus, haud paucos liberaret. Adhaeſit et is Paracelſo, ea tamen moderatione, vt neque in Galenum, neque in eius ſectatores inueheretur, ſed conſilia aperiret ſua, qua ratione citra veritatis praeiudicium inter vtramque ſectam concordia iniri poſſet et tolli diſſidium. Meruit is de Paracelſica diſciplina praeter alia, *Onomaſtico Theophraſti Paracelſi*, hoc eſt, *earum vocum, quarum in ſcriptis eius ſolet eſſe vſus, explicatione. Stibium* quoque eiusque praeparationes chemicas

Michaël Toxites.

b) loc. cit. p. 356. conf. Cat. Bibl. Bodlei. p. 213.

c) Francof. 1588.

d) M. ADAM. Vit. medic. p. 195.

micas *contra adſpergines Lucae Stenglini* e vindicauit. His ſuo merito ſubiungimus OSWALDVM CROLLIVM virum doctiſſimum, et cui plurimum debet ſchola Paracelſica, quippe qui confuſam ante et fluctuantem diſciplinam in certum ſyſtema coëgit, et imprimis inuentiones chemicas mira luce perfudit. Is auctore VLRICO BOLLINGERO [f], qui *Encomium Wetterae Athenarum Haſſiae* ſcripſit, viroſque eruditos Veteranos eleganti carmine laudauit, poſt abſolutum ſtudiorum academicorum curſum, per Italiam, et Galliam, Germaniam, Hungariam, Poloniam, Bohemiam [g] integro ſeptennio iter literarium fecit, viroſque medicae artis excellentiſſimos adiit, naturam rerum vbique explorauit. Redux Papenhemio comiti vitae morumque magiſter datus, hincque a Chriſtiano Anhaltinorum principe in aulam ad tuendam valetudinem vocatus eſt. Meruit is praeclare de philoſophia et medicina Paracelſica, *edita Baſilica chymica continente philoſohicam propria laborum experientia confirmatam deſcriptionem et vſum remediorum chymicorum ſelectiſſimorum, e lumine gratiae et naturae deſumtorum;* cui in fine additus eſt *tractatus nouus de ſignaturis rerum internis.* Quem librum poſt iteratas aliquot editiones [h] *pluribus ſelectis et ſecretiſſimis propria manuali experientia approbatis deſcriptionibus et vſu remediorum auxit* IOANNES HARTMANNVS [i]. Bonae frugis plenus liber recte viris doctis viſus eſt, non modo ob artis chemicae, quae in ea ſatis luculenter explicatur, peritiam, ſed et ob *praefationem admonitoriam ad lectorem candidum, in qua iuxta medicinae chymicae comprobatam praeſtantiam, et hominis microcoſmi excellentem dignitatem a pauciſſimis obſeruatam de vtriusque philoſophiae gratiae ſcilicet et naturae myſteriis profundiſſimis ac reconditiſſimis agitur.* Quamquam enim vix ſanioris philoſophiae perito illa ſe philoſophia probabit, quam in hac tractatione Crollius ſtatuminat; laudandus tamen magnopere eſt, quod confuſa Paracelſi et ſequacium φιλοσοφούμενα in ordinem redegit, obſcura illuſtrauit, et concinna luculentaque explicatione propoſuit. Quare, qui methodo philoſophica Paracelſicam philoſophiam deſcriptam cupiunt, ex his fontibus omnino ſitim ſuam reſtinguere poſſunt. Crollio ex academia Lipſienſi iungimus HENRICVM KVNRATH, in ea profeſſorem medicinae publicum, qui ineunte ſeculo XVII floruit, et a G. ARNOLDO [k] inter celeberrimos Theoſophicos numeratus eſt. Edidit is librum vernacula conſcriptum: *Vom hylealiſchen, das iſt primaterialiſchen catholiſchen oder allgemeinen chaos der naturgemaeſſen Alchimiae und Alchimiſten wiederholte, vermehrte und verneuerte naturgemaeſſe alchimiſch und rechtlehrende philoſophiſche Confeſſion* [l]: itemque *Amphitheatrum ſapientiae aeternae*

Oſwaldus Crollius.

Henricus Kunrath.

Qqqq 2 *ſolius*

e) Vid. Hiſtoria noſtra ad Occonum, diſſ. praelim. §. 12. p. 22.

f) loc. cit.

g) Vid. Praef. Baſ. chymicae.

h) Prima ſatis luculento charactere prodiit Francof. 1606. 4. qua nos vtimur.

i) Vid. MERCKLIN. l. c. p. 859.

k) Hiſt. eccl. et haer. Vol. II. p. 11. ſeqq.

l) Magdeb. 1598.

ſolius verae Chriſtiano-Cabbaliſticum, *nec non phyſico-chymicum*, *tres-triunum catholicum* [m], ex cuius vtriusque libri titulo ſatis ſuperque lector intelliget, cur in hac claſſe Auctor reponendus ſit. Addi his poſſet, ſi Alchemiſtarum hiſtoriam ſcriberemus, IOSEPHVS FRANCISCVS BVRRHVS, non in annalibus modo medicae artis literariis, ſed in eccleſiaſticis quoque notiſſimus, de cuius vitae hiſtoria poſt *relationem fidei actionum*, *et vitae Burrianae* [n], aliaque, quae res eius ex inſtituto delinearunt ſcripta [o], videndus P. BAYLE [p], quocum conferendus, qui paulo mitius de eo iudicauit G. ARNOLDVS [q]: vt alios taceamus, qui res eius tetigerunt, quos nominat, et multa ad eius hiſtoriam facientia doctiſſime cumulat Cl. SCHELHORNIVS [r]. Verum cum haec nimis prolixa ſint, et ab inſtituto noſtro longius abeant, iis non immoramur. Id modo monemus, in doctrina de ſpiritibus deque metallorum transmutatione, vt in vita vaga et circulatoria aliisque circumſtantiis Burrhum Paracelſianum haud raro ingenium retuliſſe. Qua de re videſis, qui placita eius nonnulla tetigit DAN. GEORG. MORHOFIVM [s].

I. Fr. Burrhus.

Delineatio philoſophiae Paracelſicae.

§. XV. Poſtulant ordo et leges tractationis, vt his ſyſtematis Paracelſici delineationem adiiciamus. Verum candide fatemur, nobis hunc laborem videri impoſſibilem. Quemadmodum enim ipſe Theophraſtus ſibi ipſi non ſemper conſtitit, et haud raro vno in loco aſſeruit, quod in alio iterum euertit, ita tantopere obſcuriſſimarum vocum, cerebrinorum principiorum, et nugarum ſimilium cumulis ſua repleuit, vt ſatis appareat, ipſum neſciuiſſe, quid de omnibus ſtatuendum ſit, et claras diſtinctasque notiones ſuae philoſophiae non habuiſſe. Quod quibus durius pronuntiatum eſſe de tanto viro videbitur, eos rogamus, vt vel vnum dogma de myſterio magno, omnibus myſteriis μυςικωτέρω conſiderent, quod in *Philoſophia ad Athenienſes* proponit, et claris nobis verbis atque notionibus enuntient, quid ſit illud myſterium, quod nec comprehendi poteſt, nec figuram, formam, colorem habuit, quod increatum eſt, et a ſummo artifice praeparatum, cui nec ſimile quicquam eſt, vel erit, quod mater quidem eſt, creaturarum omnium ſenſitiuarum & inſenſitiuarum, quod tamen vegetabilia et animalia in ſe omnia formata non habuit, ita vt ſingulis eſſentiis ſua myſteria ſint ad formam ſuam inclinantia: et tamen res omnes materiales ex hoc myſterio increato ortae ſint, quia a conditore in hoc increato res omnes creatae ſint, non formaliter, eſſentialiter, vel ſecundum qualitates, ſed velut imago quaedam ligno impreſſa: ex cuius myſterii magni ſeparatione deinde formae ortae ſint innumerae, quibus res quaelibet in peculiarem ſuam ſubſtantiam receſſerit, et ita ſubſtantialis materia apparuerit; vt compacta ſint omnia, quae compingi potuerunt, reliqua autem vacua manſerint. Nempe accedente magy, id eſt, ſeparationis

m) Hanou. 1609. 1654. Cedro dignum opus audit CROLLIO l. c. p. 33.

n) 1670.

o) La ciave del cabinetto, de cavagliere Gioſeppe Franceſco Borri, Milaneſe Col. 1681. 12. Act. erudit. 1682. p. 40. Item, Vita de cav. Borri, aliaque.

p) Dict. T. I. art. Burri p. 615.

q) l. c. p. 185. ſeq.

r) Amoenit. lit. T. V. p. 141.

s) Polyhiſt. lit. T. II. p. 39.

rationis principio, cuius beneficio rebus omnibus acceſſit particula aeternitatis, vt deſtrui non poſſit, vsque ad conſummationem ſeculi: quibus verbis rerum omnium materialium principia et origines deſcribit Theophraſtus. Quanquam enim non ſine veri ſimilitudine coniici poſſit, Paracelſum aliquid de materia prima Peripateticorum audiuiſſe, indeque hoc principium magnum, ex quo ſunt omnia, ſibi confinxiſſe, patet tamen ex proprietatibus et attributis, quae illi ineſſe dicit, ita materiam primam ab eo aſſeri, vt conſtare ſibi minime poſſit: quo pertinet, quod formas cum materia commiſcendo materiae vniuerſali, materias ſeparatas ſingularum ſubſtantiarum opponit, quod formas et rationes ſeminales inter ſe confundit, et ſoli ſeparationi formarum inductionem tribuit. Ipſe autem cum fateatur, ignorare ſe, quid ſit magy, id eſt principium ſeparatiuum, nec poſſe ſe dicere, qua ratione rerum formae coaluerint, factis prodidit, confuſiſſimas horum omnium notiones ſe in cerebro confinxiſſe. Sed ponamus, habuiſſe Theophraſtum in animo diſtinctum accuratumque doctrinae ſuae ſyſtema, et cuncta iuſto ordine comprehendiſſe, fatebuntur tamen ipſi eius diſcipuli, tam obſcura aenigmata eum expoſuiſſe, vt Oedipo in iis ſoluendis opus ſit. Inde factum vt in diuerſa abiret ſchola Paracelſica, et quilibet, vt erat ingenio promtior, et imaginatione foecundior, propria ſibi principia, et quod illis inaedificauit, aedificium conſtrueret. Quae omnia in concordiam redigere, eſſet laterem lauare, et dealbare Aethiopem. Non negamus quidem eſſe nonnulla dogmata, huic ſcholae propria et quaſi characteriſtica, in quibus plerique conſenſerunt, qui Paracelſicam philoſophiam profeſſi ſunt, qualia ſunt t): eſſe mundorum trium, coeleſtis, ſublunaris, et humani miram inter ſe concordiam, eamque conſenſionem certis ſignaturis poſſe detegi; ad tria principia chemica, ignis virtute reſoluenda, ſal, ſulphur et Mercurium omnia reduci: ineſſe ex regno ſiue mundo aſtrali quendam rebus omnibus ſpiritum mundanum vniuerſalem, regendae naturae deſtinatum, quem nonnulli archaeum vocant: omnibus elementis, et imprimis aëri ſua ineſſe principia viua, ſpiritualia; ſed bruta, quae ad recludenda naturae myſteria poſſint ſuo modo adhiberi, et quae ſunt ſimilia. Aſt haec inteſtino ſenſu luminisque diuini illapſu et imaginationis diuinitus excitatae et illuminatae miniſterio dum ſe cognoſcere putarunt, in diuerſiſſimas opiniones deſcenderunt, quas qui in concordiam redigere conatur, gryphes iungit equis. Attamen fuerunt ex hac ſchola nonnulli viri docti, qui cum clare et ordinate cogitationes ſuas delineare didiciſſent, luculentiorem aliquam Paracelſicae doctrinae faciem adumbrare conati ſunt. Inter quos cum OSWALDO CROLLIO merito primus locus debeatur, vt ſupra dictum, ex eius introductione, ſiue praefatione admonitoria,

t) Conferendus hoc loco MORHOFIVS, Polyhiſt. T. II, L. II, P. I. c. 16. p. 250. vbi peculiari capite de Paracelſo eiusque ſectae principiis multa ſcitu digna pulchre obſeruat. Quem tutius legendum commendari poſſe putamus, quam CONRINGIVM in libro de Paracelſica & Hermetica medicina, ſatis impotenter in eam inuehentem.

toria, *Basilicae chymicae* praemissa, notatu dignissima huc afferemus, vt habeat Lector, vnde sibi huius philosophiae imaginem quandam philosophicam animo concipiat. Cuncta vero, nisi fallimur, huc redeunt:

I. Vera philosophia et medicina, non ab ethnicis, non a creaturis discitur, sed ex Deo, solo arcanorum conditore discenda est, qui proprietates creato cuique indidit.

II. Nasci ergo debet medicus, e lumine naturae et gratiae ab interno et inuisibili homine, interno angelo, luce naturae, quae instar veri doctoris homines instruit, et exercendo confirmatur et in lucem producitur Dei et naturae institutione.

III. Philosophia haec et medicina fundata est non super figmenta humana, sed supra naturam, quam Deus sanctus suo digito sublunaribus, praecipue metallis perfectis impressit, ideo verum eius fundamentum Deus est.

IV. Haec vero medicina seu mumia naturalis et naturae nucleus in sulphure continetur, totius naturae thesauro, et fundatur in balsamo vegetabilium, cui omnium actionum in natura principium acceptum referendum est; cuius quoque potestate vnica omnes omnium morborum curationes possunt absolui.

V. Fundamentum huius scientiae est, quantum minor mundus, id est homo, cum maiore et externo conueniat mundo.

VI. Ad hanc itaque medicinam opus est astronomia et philosophia; haec enim docet vires et proprietates aquae et terrae, illa firmamenti et aëris.

VII. Philosophia et astronomia faciunt internum et perfectum philosophum non solum in macrocosmo, verum etiam in microcosmo.

VIII. Necesse igitur macrocosmi tanquam parentis dispositionem microcosmo filio, scilicet homini, accommodare.

IX. Exterior mundus est speculum in quo minor mundus, id est, homo videtur. Conueniunt autem non forma externa, aut corporali substantia, sed in omnibus viribus et virtutibus. Sunt enim vnum et idem in essentia et interna forma, forma saltem externa differunt.

X. Naturae lumen nihil aliud est, quam illius mundi visibilis cum corpore microcosmico diuina quaedam analogia.

XI. Externus mundus est figura hominis, et homo est mundus absconditus, quia visibilia in eo sunt inuisibilia, et vbi fiunt visibilia, tunc morbi sunt, non sanitates.

XII. Quia hominis materia est extractum quatuor elementorum, oportet, vt in se habeat familiaritatem cum omnibus elementis et suis fructibus: imo absque illis viuere non potest.

XIII. Deus creauit in omnibus quatuor elementis ad euitandum vacuum creaturas viuas, inanimatas, (videlicet sine anima intellectuali) quadrupli-

druplices ſcilicet elementorum incolas, ab hominibus ad imaginem Dei creatis, intellectu, ſapientia, artibus, operationibus et manſionibus diſcrepantes.

XIV. Aquae ſunt nymphae, vndenae, meloſynae, et harum monſtra, ſeu ſpuriae, ſirenes aquae innatantes.

XV. Terrae ſunt gnomi, lemures, ſylphes, montani, zonnetti, quorum monſtra ſunt pygmaei.

XVI. Aëris, ſeu noſtri mundi aërei ſunt vmbratiles, ſylueſtres, ſatyri, horum monſtra ſunt gigantes.

XVII. Ignis ſeu firmamenti ſunt vulcanales, pennates, ſalamandrae, ſuperi, quorum monſtra ſunt Zundel.

XVIII. Similiter cor macrocoſmicum quadruplex eſt, igneum, aëreum, aqueum, terreum.

XIX. Coeleſtis aſtronomia inferioris eſt quaſi parens et magiſtra, quandoquidem vtrisque eſt ſuum coelum, ſuus ſol, ſua luna, ſui alii planetae et ſuae ſtellae, ita tamen, vt aſtrologia rerum ſuperiorum, chymiologia rerum inferiorum curam habeat.

XX. Prouidentia et bonitate creatoris factum eſt, vt inuiſibilia reliquorum elementorum aſtra in ſupremo elemento viſibili ſpecie repraeſentarentur, motuumque leges et temporum praedeſtinationes clare explicarent.

XXI. Coelum duplex eſt, externum, vt omnia corpora in coelo firmamenti, et internum, quod eſt aſtrum, ſeu corpus inuiſibile ac inſenſibile in omnibus coeli ſtellis. Iſtud corpus eſt ſpiritus mundi ſeu naturae, Paracelſo dictus Hylech, diffuſus in omnia aſtra, ſeu potius eſt ipſe omnia aſtra.

XXII. Quemadmodum omnia ab intra ſcaturiunt, et procedunt ab inuiſibilibus et occultis, ſic etiam viſibiles corporales ſubſtantiae veniunt ex incorporalibus, ſpiritualibus, ex aſtris, et ſunt corpora aſtrorum, et manent in aſtris, vnum in alio.

XXIII. Hinc ſequitur, quod non ſolum omnia viuentia ſed etiam omnia creſcentia, et quaecunque in vniuerſa rerum natura exiſtunt, ſpiritu ſidereo ſunt praedita, qui vocatur, coelum ſeu aſtrum, faber occultus, a quo omnis rerum procedit formatio, figura et color. Is ens ſeminis et virtutis Paracelſo dicitur.

XXIV. Id autem non eſt intelligendum de corpore viſibili vel inuiſibili aſtrorum in firmamento, ſed de cuiuslibet rei proprio aſtro. Hoc ſolum in eam influit, non vero illa.

XXV. Aſtra itaque externa nec inclinant, nec neceſſitant hominem, ſed homo potius aſtra inclinat, et ſua magica imaginatione inficit. Vtriusque coeli curſus liber eſt, nec ab altero regitur.

XXVI. Nihilominus fructus aſtrorum, ſeu ſeminum coeleſtium, aëreorum, terreſtrium, aquae, in vnam rempublicam conſpirant, eiusdem anatomiae

tomiae ciues: quare ſocietate et actionum grata viciſſitudine ſe inuicem mutuo fouent: hic eſt annulus Platonis et catena homerica, nempe ſeries rerum diuinae deſeruiens prouidentiae, rerum gradaria et concatena ſympathia.

XXVII. Tria ſunt rerum omnium principia, quae in omni compoſito inueniuntur, nempe, Mercurius ſeu liquor, ſulphur, ſeu oleum, et ſal.

XXVIII. Sancta triunitas, per ſuum triunum prolatum verbum, fiat, omnia creauit triuna, analyſi ſpagyrica teſte.

XXIX. Deus per verbum fiat produxit materiam primam, quae ratione trium principiorum contentorum primo triplex eſt, et poſt hae tres ſpecies ſeparatae ſunt in quatuor diuerſa corpora, ſeu elementa.

XXX. Vera elementa ſpiritualia cuſtodes ſunt, nutrices, loca, minerae, matrices, et receptacula totius creaturae, immo eſſentia, exiſtentia, vita et actio entium vniuerſorum.

XXXI. Diſtributa ſunt in globos duos ſuperiorem, ignem ſeu firmamentum et aërem, albumini et teſtae oui comparandum: inferiorem, aquam et terram vitello oui ſimilem.

XXXII. In his quatuor naturis incorporeis, inanibus, vacuis, lucem et ſeminales rerum omnium rationes benedictione diuina ſemel impletas nec in aeternum defecturas, impoſuit creator virtute verbi explicantis vnitam multitudinem, et ſpiritus ille, qui ſuper aquas ferebatur, principia corporum adiungens, quibus ceu veſtimentis et domiciliis induerentur, in mundanam hanc ſcenam progreſſura.

XXXIII. In elementorum theſauris, tanquam in abyſſo deliteſcunt ſemina et aſtra rerum vincula, ab initio creationis collocata viſibilia inuiſibilibus, ſumma infimis coniungentia, et deſtinatis temporibus progredientia, quorum beneficio elementa conſpirant, ac totius naturae ſympathia cuſtoditur, illorumque miniſterio mundana prouincia adminiſtratur, et noua ſuffectione aeternitatem aemulantur.

XXXIV. Semina et principia rerum generationis et multiplicationis vim acceperunt a verbo.

XXXV. Nec ſemina ab elementis, nec corporum principia ab illis naturae legibus ſeparari poſſunt.

XXXVI. Minima quaeque ſemina mundanam oeconomiam aemulantur, et adumbratam elementorum ac principiorum analogiam oſtendunt, atque hoc pacto rebus omnibus elementa inſunt, eaque miſcentur atque conſeruantur beneficio balſami et radicalis tincturae.

XXXVII. Ex elementis formatae ſunt omnes creaturae; aëri attribuuntur animantia, terrae vegetabilia, aquae mineralia: ignis vnicuique dat vitam.

XXXVIII. Corpus elementorum eſt res mortua et tenebricoſa; ſpiritus eſt vita, et diuiſus eſt in aſtra, quae ſuas creſcentias et fructus de ſe dant: et vt anima ſuum corpus a ſe ſeparat, et in illo habitat, ita etiam

haec

haec elementa ſpiritualia in ſeparatione rerum omnium excreuerunt a ſe corpora viſibilia per ſeparationem.

XXXIX. Ita ex corpore igneo emicuerunt aſtra viſibilia, ex corpore aquae creſcunt metalla, ſalia mineralia; ex corpore terrae creſcunt arbores et herbae.

XL. Terra eſt duplex, externa viſibilis, quae eſt corpus elementi, et eſt ſulphur, mercurius ſalis; interna inuiſibilis, quae eſt elementum, eſtque vita et ſpiritus, in quo aſtra terrae iacent, quae per corpus terrae producunt omnia creſcentia: ideo terra in ſe continet omnium rerum ſemina ſeminalesque virtutes.

XLI. Similiter de reliquis elementis pronunciandum eſt, quae vel corpus ſunt, tribus iſtis principiis conſtans, vel elementum, vita et ſpiritus in qua aſtra continentur, quae inſtar matris e ſua abyſſo proferunt fructus elementorum.

XLII. Ignis noſter non eſt elementum, cum inſtar mortis omnia conſumat; ſed quartum et primum elementum reliqua omnia in ſe continens, quemadmodum teſta ouum, eſt coelum.

XLIII. Nullum elementum altero carere poteſt, ſed ſemper commixtio elementorum in generatione omnium rerum reperitur.

XLIV. Quatuor dictorum elementorum aſtra ſunt ſemina in quatuor matricibus, ſemperque duo ſunt ſimul et vna, vtpote corpus et aſtrum, viſibile et inuiſibile, corporale creſcit e ſpirituali, manetque in eo, ac ita propagantur virtutes inuiſibiles, ſemina, aſtra per corporale viſibile in multa millena millia.

XLV. Quamprimum vbi ſemen vel aſtrum moritur, et putreſcit in ſua matrice, tunc aſtrum progreditur in nouum corpus et multiplicat ſe. Corruptio enim eſt cauſa nouae generationis.

XLVI. Hinc ratio patet, cur chymici opus habeant putrefactione et regeneratione, in qua tria prima ſe cum ſuis arcanis viribus manifeſtant.

XLVII. In quocunque corpore tria prima per vnionem conueniunt, illud ſanum iudicari poteſt, ſanitas enim in temperatura conſiſtit: in quo vero non, morbum et mortis primam radicem intraſſe ſtatuendum eſt.

XLVIII. Morbi alii ſunt elementares, e ſemine vel aſtris producti, alii ſunt aſtrales ſeu firmamentales, quia oriuntur e firmamento hominis.

XLIX. Homo habet duplicem magnetem ratione corporis, partim enim aſtra ad ſe trahit, et ex illis cibum exſugit, ſapientiam videlicet mundanam, ſenſus, cogitationes; partim vero ſua vi attractiua ab elementis allicit quotidianum nutrimentum carnis et ſanguinis ſui.

L. Nempe firmamentum eſt lumen naturae, quod homini naturaliter influit.

LI. Aſtra ſeu elementa, quae ſpiritus ſunt, ſunt ſine qualitate, ſed producta ex ipſis ſunt qualitate praedita.

LII. Morbi non curantur per contraria, ac ſi elementa ex homine eſſent

 expel-

expellenda, verum per arcana vel aſtra, quae medicus beneficio chymiae ex materia vltima in primam reducere poteſt: eaque nec calida nec frigida ſunt actu.

LIII. In medio noſtrorum cordium Dei ſpiritus habitat.

LIV. Nulla cognitio manebit in anima perpetuo, niſi ſola illa, quae in abdito intellectu eſſentiali cognitione intrinſecus recepta eſt: ea vero non eſt, ex carne et ſanguine, libris, lectione, ratione, ſed in ipſa paſſione diuinorum, non in diſcendo, ſed in patiendo diuina hominis mens perficitur.

LV. Omnia bona naturalia et ſupernaturalia antea ſunt in homine, verum vt per peccatum obtenebratur in nobis diuinus ille character, ſic expurgato et expiato peccato rurſus ille magis magisque illuceſcit.

LVI. Concreata eſt nobis rerum omnium notio, et in meditullio ſpiritus latent cuncta, ſaltem opus eſt excitatione a ſtertore peccati.

LVII. Humanus intellectus priusquam corpori iungatur, omnium ſcientiarum plenus eſt, qui corpore oppreſſus latet, ſed excitatus ſplendet.

LVIII. Nobis ipſis probe cognitis ſecundum ſpiritum et naturam, tunc oſtium cordis pulſanti Deo aperuimus.

LIX. Ex hac ſui cognitione oritur immediate Dei cognitio.

LX. Nemo recte cognoſcere poterit mundi machinam, niſi doctus a Deo. Hinc ethnicorum ſcripta de Deo plerumque falſa ſunt, quibus philoſophia deprauata eſt.

LXI. Omnis ergo vera philoſophia e ſacris literis fundari debet, et redire in Deum: et ad perfectionem omnium artium requiritur renaſcentia, et ſoli Chriſtiani ſemen ex Deo ad philoſophiam beneficio regenerationis habent.

LXII. Qui cognoſcit ſe ipſum, fundamentaliter in ſe cognoſcit omnia, ſupra ſe Deum, iuxta ſe angelos aeuiternos, infra ſe mundum viſibilem et omnes creaturas.

LXIII. Homo mundi copula e limo terrae, ſeu totius mundi machina viſibili e coelo ſeu coeleſtibus ſphaeris et terra compacta, videlicet e ſubtiliſſima eſſentia totius machinae mundi in vnum corpus concentrata extractus et formatus eſt a ſummo ſpagyro in formam corporalem.

LXIV. Gerit autem homo ex parte corporis imaginem macrocoſmi ſenſibilis et temporalis; ex parte animae imaginem archetypi: ideo in illum ingrediebantur omnes animalium, vegetabilium et mineralium proprietates, et inſpirata inſuper anima eſt.

LXV. Sicut Deus eſt circulus et centrum omnium a ſe productorum, a quo omnia manant, quod omnia penetrat, quod complectitur omnia: ita et homo ad creatoris imitationem eſt centrum et circulus creaturarum omnium, ad quem omnes reſpiciunt et vires ſuas in eum effundunt.

LXVI. Igitur homo omnes creaturas continet, et omnia ex ſummo bono manan-

manantia ſecum reducit ad fontem aeternitatis, ex quo originaliter ſingula fluxerunt et emanarunt.

LXVII. Sunt in homine duo ſpiritus, vnus e firmamento, ſidereus, alius venit e ſpiraculo vitae, et ore altiſſimi eſt anima intellectualis a Deo inſpirata.

LXVIII. Habet itaque homo tres partes, corpus mortale cum ſidereo ſpiritu, et animam aeuiaeternam quae eſt domicilium imaginis Dei vel ſpiritus ſancti in homine.

LXIX. Homo habet duplicem patrem, aeternum, et mortalem, ille ſpiritus Dei eſt, hic mundus totus cum creaturis omnibus.

LXX. In homine non eſt membrum, quod non reſpondeat alicui elemento, alicui planetae, alicui intelligentiae, et alicui menſurae ac numerationi in archetypo.

LXXI. Corpus viſibile animae indumentum ac domicilium homo ab elementis habet, corpus inuiſibile ſeu animae currum et vehiculum, quo anima intellectualis cum corpore velut vinculo connectitur, ſidereum, aethereum et aſtrale a coelo ſeu firmamento poſſidet.

LXXII. Per hoc aethereum corpuſculum anima intellectualis iuſſu Dei executione intelligentiarum in punctum cordis medium primum infunditur, exinde per vniuerſas ſui corporis partes membraque diffunditur.

LXXIII. Quia hoc corpus aethereum a coelo participat, eundem etiam curſum tenet cum curſu firmamenti, cuius vires vi quadam magnetica attrahit. Hinc ſidera cum ſuis proprietatibus hominem penetrant, et ex ſiderali ſpiritu poſſumus omnia naturalia diſcere.

LXXIV. Vt itaque Deus triunus eſt, ita et homo vnus in perſona, trinus in eſſentia diſtincta, anima a Deo inſpirata, ſpiritu aethereo et corpore.

LXXV. Tres quoque in homine mundi ſeu coeli reperiuntur, et a tribus mundis geritur, vel potius omnis mundi exploratiſſimum exemplar eſt.

LXXVI. Porro cum triplici mundo homo ob eam cauſam communicat, cum archetypo ſeu diuali, intelligibili ſeu angelico, ſenſibili ſeu elementali.

LXXVII. Per communicationem cum Deo ſeu mente diuina anima intellectualis diuinae animae quaedam particula eſt, qua Deus mentis ſuae ſemina in nobis expreſſit; hinc nihil eſt in homine, in quo non fulgeat aliquid diuinitatis.

LXXVIII. Cum angelis homo ſymbolum habet ratione corporis inuiſibilis et animae rationalis, cuius beneficio operatur et conuerſatur cum ipſis.

LXXIX. Cum elementis communicat homo, quia accepit corpus phyſicum terreſtre, mortale, ideoque etiam imaginatio ſpirituum elementarium ſunt in homine, ſed a ratione hominis velut catena ligantur, vt cum

ſua imaginatione quieſcant. Et ob eam quoque cauſſam, naturam animalium vegetabilium, mineralium omnium in ſe continet.

LXXX. Sidereum corpus eſt hominis genius, lar domeſticus, daemon bonus, internus Paracelſi Adech, Eueſtrum praeſagiens et propheticum.

LXXXI. Vt omne aſtrum, ſiue corpus inſenſibile, vel ſpiritus viuus licet ratione carens imaginando et formando operatur, ita et in homine.

LXXXII. Hinc imaginatio licet incorporea ac inuiſibilis exaltata tamen et firmiſſimae fidei naturali ſeu ingenitae coniuncta fons eſt et initium omnium magicarum operationum, et absque aſtralis ſpiritus detrimento poteſtatem habet gignendi et producendi corpora viſibilia, et operationes quascunque mirabiles praeſens, abſens, ſupra humanae rationis captum proferre poteſt. Et hinc tota magia naturalis oritur, quae tamen artis adiumentum habet, et omnia inuiſibiliter facere poteſt, quae natura facit viſibiliter.

LXXXIII. Cum homo ſit maioris mundi quintum eſſe, ſequitur etiam, hominem non ſolum imitari poſſe coelum, ſed illud quoque regere ſuo nutu atque eidem domnari, ſi vult. Omnes enim res habent de neceſſitate motum et efficaciam ad id, quod deſiderat anima, magno exceſſu, attracta virtute ab ipſo archetypo noſtrorum operum, ad quem cum aſcendimus, neceſſe eſt, creaturam nobis obedire totumque nos ſequi coeleſtium chorum.

LXXXIV. Per fidem naturalem ingenitam, qua ipſis ſpiritibus parificamur, omnes magicae operationes atque omnia mirabilia efficiuntur, imaginatione accedente; quae in homine operatur inſtar ſolis, et omnia attrahit.

LXXXV. Efficax autem non eſt imaginatio, niſi prius rem conceptam attrahat per vim imaginationis attractiuam, vt ex ſe quaſi ſpiritum natiuum imaginationis architectum procreet, poſtea imaginatio quaſi ingrauidata imprimit. Haec eſt ars Gabaliſtica.

LXXXVI. Quicquid oculis videmus in maiori mundo, hoc idem imaginatio poteſt producere per veram Gabaliam.

LXXXVII. Haec magiae pars, quae Gabaliſtica dicitur, tribus columnis nititur, primo, veris precibus, quibus Deus et ſpiritus creatus vniuntur; ſecundo fide naturali ſeu ſapientia in creatione omnibus hominibus aequaliter ingenita, et imaginatione fortiter exaltata, quae corpus quoque alienum transmutare poteſt u).

LXXXVIII. Qui vero imaginatione triſti et diffidentia occupantur cauſam praebent, vt a ſpiritu immundo tententur vel prorſus regantur.

LXXXIX. Mens purificata precibus et fide fulminis inſtar penetralia rerum attingit, ſuperatis vmbris.

XC. Vera

u) Lepidam in has nugas Paracelſicas ſatyram ſcripſit VIELARSIVS abbas im Comite Gabalis, de cuius libri hiſtoria vid. MARVILLE Melange de literat. T. I. p. 336. ed. recentiſſ. ex quo emendari poteſt MORHOFIVS l. c. ne titulum quidem libri recte aſſerens.

XC. Vera et ſpecifica medicina morborum materialium eſt virtus in ipſis ſeminibus deliteſcens, cuique rei creſcenti in creatione inſita, vi verbi; adeoque nec a ſtellis eſt, nec ab atomorum congreſſu, nec a mixtione corporum et forma.

XCI. Tota natura inferior in tres diuiditur partes principales, vegetabilem, mineralem et animalem, in quouis regno inexhauſta remediorum ſupellex eſt.

Haec ex multis, quae mira breuitate cumulat Crollius, σύνοψις placitorum Paracelſicorum, pro noſtro inſtituto ſufficiet, noſcere cupientibus, quid in obſcuriſſimis Paracelſi aenigmatibus lateat. Adplicuit haec omnia ad artem ſalutarem Paracelſicam, et qua ratione inſtituenda ſit, et imprimis ignis beneficio paranda docet Crollius. Quae tamen cum ſphaeram noſtram non attingant, non adducimus, Lectoris patientiae taedium ineptis ſpeculationibus non excitaturi. Cuncta enim iſtis principiis Theophraſtaeis inaedificantur, et ad harmoniam macrocoſmi et microcoſmi reuocantur. Quae omnia tanta magiſtri admiratione Crollius proſequitur, vt non erubeſcat aſſerere, *ſic ſcripſiſſe, vt nobis ſpem omnem imitationis abſtulerit, in theologicis eius ſcriptis veritatis pietatisque perfectae e libro gratiae et naturae deſumtum inuictiſſimum fundamentum ingrato et indigno mundo fruſtra manifeſtare conatum eſſe, nempe vt mens noſtra ad Deum eleuetur, et oculi noſtri ad veritatem erigantur acquirendam, ac per regenerationem ad beatitudinis futurae deſiderium. Sine philoſophia enim ſumme pium eſſe ἀδύνατον, nec philoſophari quem ſumme poſſe, niſi pium.* Quod vtrum verum ſit, Lectori inquirendum explorandumque relinquimus.

§. XVI. Eſt aliud Paracelſicorum philoſophorum genus, hoc loco non praetermittendum, quod ſuppoſita phyſica philoſophiae parte moralem potiſſimum et theologicam ſecundum Theophraſti principia excoluit, et theoſophiam ſenſu ſtrictiſſimo reſtituiſſe ſibi viſum eſt. Poteſt id quidem in noſtra tractatione plane omitti, eo quod eius hiſtoria in annalibus eccleſiaſticis ſolet enarrari. Aſt cum multa tamen tetigerit, quae mere philoſophica ſunt, vnus itemque alter in ſcenam producendus eſt, qui in hoc ſtadio cucurrit, vt ex iis de reliquis iudicium fieri queat. Omnes vero in hac ſecta nominis celebritate et παραδοξοφιλίᾳ ſuperauere AEGIDIVS GVTHMANNVS et IVLIVS SPERBERVS. Et illum quidem Sueuia noſtra genuit [x], ex obſcuris autem latebris protraxit liber famoſiſſimus, in quo rerum omnium origines ſecundum principia Paracelſica explicare conſtituit. Prodiit liber rariſſimus, et vt ſolet fieri, cariſſimus [y] hoc titulo: *Reuelatio diuinae maieſtatis, qua explicatur, quo pacto in principio omnibus ſe Deus creaturis ſuis et verbo*

Alii Paracelſici theologiae theoſophicae cultores.

Aegidius Guthmannus.

x) Vid. COLBERG. Platon. Chriſt. P. I. c. 6. p. 288.

y) Vid. quos laudat Cl. VOGT. Cat. libr. rar. p. 433. ſeq.

bo et facto manifestauerit, et qua ratione opera sua omnia eorumque virtutem attributa et operationes scripto breui eleganter comprehenderit, atque primo homini, ad suam imaginem ab ipso condito, tradiderit, [z] anno cIↄ Iↄ LXXV exaratus *Hanouiae* cIↄ Iↄ CXIX, et abditae arcanaeque sapientiae, praesertim, quae ad transmutationem metallorum pertinet, tantos thesauros comprehendere visus est, vt referat EHREGOTT. DAN. COLBERGIVS [a], ducem quendam Würtenbergicum, aliquot millium numorum impendio sibi hunc librum manu descriptum acquisiuisse, et velut pretiosissimam gazam arcanum custodiuisse. Certe tantae raritatis fuit, vt vel quinquaginta immo centum Ioachimicorum pretio venderetur, testibus viris rerum literariarum peritissimis STRVVIO [b] et REIMMANNO [c]. Et tollere quidem hanc raritatis caussam librumque ob eximiae sapientiae opinionem vulgatiorem facere studuit, Henricus Ammersbachius, pastor Halberstadiensis, anno cIↄ Iↄ CLXXV, qui eodem quo prior editio prodiit, habitu eum recudi fecit. Cum autem omnia exemplaria paucissimis exceptis, quae carcerem euaserant, publica auctoritate supprimerentur, raritas libri non imminuta, isque triginta thalerorum pretio venditus est. Nouimus autem ex cel. CHR. THOMASII [d] relatione, ministerium Tripolitanum, edito contra illud opus scripto, impetrasse, vt fisco addiceretur; fato tamen incerto tandem factum esse, vt exemplaria hactenus vinculis detenta libere distraherentur. Valde conspirant Guthmannus et Paracelsus, vt recte obseruatum viris doctis, qui de hoc libro egerunt: nam totus auctoris scopus est, historiam creationis Mosaicam ad Paracelsica mysteria ita applicare, vt theosophiae principia et effectus mirabiles inde cognoscantur. Ait enim in dedicatione: *Docere se in eo libro velle veram philosophiam, qua discimus, omnia in vno illo centro, ex quo emanarunt, quaerenda et inuenienda esse; itemque tradere se ea media cupere, quibus non solum specifica medicina, astronomia, signaturae rerum, et his similia, sed et tinctura vniuersalis et dona praeclara Spiritus Sancti, ad pernoscendas creaturas omnes et imprimis maiestatem Dei, percipi possint.*

Iulius Sperberus.

§. XVII. Alter IVLIVS SPERBERVS est, medicinae Doctor et principi Anhaltino a consiliis, vir portentosi ingenii, et praecipue Cabbalae Paracelsicae mirus cultor. Multa is scripsit ad hanc theosophiae partem pertinentia, quae post eius mortem pleraque edita sunt, recensita a GODOF. ARNOLDO [e]: quocum tamen comparandus COLBERGIVS

BERGIVS

z) *Offenbahrung göttlicher Maiestaet, darinnen angezeiget wird, wie Gott der Herr sich anfaenglich allen seinen Geschoepfen mit Worten und Wercken geoffenbahret. und wie er alle seine Wercke, derselbigen Art, Kraft, Eigenschaft und Würckung in kurze Schrift artlich verfasset, und solches alles dem ersten Menschen, den er selbst nach seinem Bilde geschaffen, überreichet.* Conf. ARNOLD. Hist. haer. et eccl. P. III. c. 1. Vol. II. p. 1. seqq.

a) loc. cit.

b) Introd. in hist. lit. p. 455.

c) Cat. Bibl. theol. p. 682. vbi obseruatur, p. 79. non obscura circulationis sanguinis vestigia comparere, conf. Hist. Lit. Germ. P. III. p. 415.

d) Cautel. circa Praecognita Iuris Eccles. p. 41 seqq.

e) loc. cit. Voll. II. p. 13.

BERGIVS *f*, qui assertiones eius theologicas recensuit. Vixit is oriente seculo XVII, et enatae paulo post fabulae Rosecrucianorum pars quoque aliqua fuit. Qualis autem mens auctoris de hac diuina philosophia fuerit, ex libris eius, oppido raris et paucis obuiis intelligendum est. Aperuit eam in *Isagoge in veram triunius Dei et naturae cognitionem g*, in „qua totius Cabbalisticae sapientiae fundamentum posuit in filio Dei, sa„pientia Dei Patris, in quam pater ex se progenerando transtulit non so„lum omnem suam diuinam naturam, nulla circumscriptione determina„tam, sed etiam totius mundi veram et viuam ideam, siue viuens exem„plar cum omnibus viribus, virtutibus, proprietatibus et pulchritudini„bus, non mundano ac corporali; sed diuino, spirituali ac intellectuali „modo ideas vniuersorum ac singulorum angelorum, ideam expansionis, „seu firmamenti, ideas vniuersarum stellarum, elementorum, etc. et „rerum omnium per circumferentias ac meditullium ad centrum vsque in „mundo postea producendarum et fiendarum (Sperberi haec verba sunt) „ideas omnium hominum. Quem cum archetypum omnium entium sta„tueret, in quo omnium rerum ideae substantiales laterent, ad ideas il„las cognoscendas sapientiam humanam traducere constituit. Has ideas „esse dicit mentales seu intellectuales ac voluntariae seu liberrimae spon„tis substantias, naturam, vitam, motum, ignem, lucem, virtutem, faculta„tem, potestatem, proprietatem & perfectionem omnium ac singularum „rerum in mundo creatarum; inuisibilesque formas essentiales, quae „omnibus ac singulis rebus suum dant esse, sine quibus e creaturarum „numero eximuntur, vt nihil sint. Praeter hunc autem Filium, Patrem, „ait produxisse mediante Spiritu Sancto mundum, secundum ideam in Fi„lio praeexistentem, et in hunc finem materiam primordialem, siue chaos „tenebrosum condidisse, rudem et indigestam molem. Cum autem es„sentiales Dei proprietates sint ἀμέριστοι, ideo contendit Spiritum S. ar„chitectum, Filio loquente, i. e. mysteria idearum reuelare volente, for„mauisse viuas imagines, viua simulacra, et exemplaria archetypi similitu„dinem referentia, eaque postmodum materiae primordiali impressisse, „inque varia genera et species dispertiuisse: atque ita chaos mortuum ani„masse vacuum repleuisse, tenebrosum illuminasse, confusum distinxisse „et ordinasse, crudum calore maturauisse. Et hanc idearum processio„nem et impressionem, vocat processionem Spiritus Sancti a Patre & Fi„lio in mundum. Factam autem porro contendit hanc impressionem „idearum per lucem, quam igneum flumen ac spiritualem typum omnium „et singularum idearum in archetypo retrusarum a Spiritu S. formaliter „effigiatum et in vnum glomeramen coagmentatum nominat, quod am„bitu suo per omnem conuexitatem circumfundit. Et ex hac luce ignea, „vitam, intellectum, voluntatem, motum, actionem, vegetationem deriuat, „eamque animam mundi catholicam, vel naturam vniuersalem appellat, „et

f) loc. cit. P. I. c. 6. p. 286. c. 2. p. 122.

g) Prodiit diu post fata auctoris Hamb. 1675. 8.

„et cum fluuio Eden comparat, ex quo quadruplex anima, rationalis, sen„sitiua, vegetatiua et mineralis emanauerint. Hanc tetractyn Pythago„ream esse, inque ea ita temperamenta elementorum apparare putat, vt „prima ignem, altera, ignem et aërem, tertia, ignem, aërem et aquam, „quarta, ignem, aërem, aquam et terram, et hae simul sumtae, denarium „constituant. Has animas, in multas scintillas Spiritum S. iuxta ideas „Filii et in radios multiplices diuisisse ait, easque per totum chaos disper„sisse, et hinc pro diuersitate radiorum et scintillarum, diuersa rerum ge„nera species et indiuidua extitisse." Et hoc pacto animae notiones Pythagoricas et Peripateticas, numeri siue motus, naturae, perpetui, et ἐντελεχείας attemperat. Longum esset totam, quam hoc modo exorsus est auctor fabulam pertexere, ostendereque, qua ratione animarum haec quatuor genera pro sex dierum creatione discriminet, et singula suis partibus enumeret. Omnia enim ita cohaerent, vt nihil harum nugarum liceat omittere, si reliqua intelligi debeant, quod patientia Lectoris esset abuti. Sufficit annotasse, facere auctorem angelos et homines ex vno fonte ortos, deriuare, ex influxu astrorum animam sensitiuam, quae sit fluuius firmamentalis, et origo animalis seu carnalis sapientiae ac scientiae, quam in brutis particulariter, in homine vniuersaliter congregatam statuit, et bruta ideo particulariter scire dicit, idque post lapsum hominibus quoque accidisse affirmat. Quartum autem fluuium, siue animam mineralem, dicit esse centrum quatuor animarum, in quo virtutes illarum omnes concurrant, et conglomerentur. Indeque concludit, quicunque centri naturam probe cognitam habet, eum nihil eorum, quae in terra coeloque sunt latere, eo quod circumferentia nihil aliud sit, quam centrum euolutum et in omnes partes expansum. In hoc centro, si hunc audias, latet materia lapidis philosophorum. Eius tres partes essentiales statuit, spiritum siue mercurium, animam siue sulphur, corpus siue sal, illique animam catholicam indit, et huic mysterio alchemiam, magiam et cabbalam inaedificat, eamque aurum philosophorum esse dicit, fixatum, mediante spiritu in terra candida. Ex quo largissima seges enascitur auctori foecundissimae imaginationis, vsum lapidis philosophorum multiplicem in reseranda natura explicandi, et cabbalam hanc ita illustrandi, vt audacissimis allegoriis verba Mosis obtorto ad scopum suum collo rapiat: et vbique thesauros, tincturas, naturarum centra et similia vocabula spargit, in quibus omnibus longi esse nolumus. Quia autem scientiam huius mysterii, veram illam Cabbalam esse putat, qua naturae arcana referantur, credit autem, per essentialia Dei nomina, attributa et, quae his innituntur deprecationes et inuocationes flecti certissime Deum posse, ideo *Cabbalisticas precationes* [h] edidit, solis Scripturae S. formulis constantes, quorum vsum mirificum se in *Introductorio ad magiam coelestem seu diuinam sapientiam* explicaturum esse indicat, adiectis magicarum benedictionum et

h) Prodiit Magdeburgi 1600. 8.

et maledictionum exemplis miris et efficacissimis. Hac enim arte futura praeuidere, secreta inuestigare, veris diuitiis ditari, aegrotos curare, miracula edere, visiones accipere, immo ad ipsum Deum ascendere, eo vniri, et adesse, eius gaudio frui hominem posse contendit. Similia in *Mysterio magno* [i] differit, quae cuncta eo tendunt: Deum esse lucem, inque hoc lucis oceano trinitatem esse, et in luce habitare; ex hac luce progressum esse in mundum Filium Dei velut lucem, et ex huius luce animam protoplasti, quae et ipsa lux sit, et lucis instar propagetur, in morte vero carbonis instar extinguatur etc. Quibus multa theologica prorsus παράδοξα καὶ ἑτερόδοξα addit, quae heic congerere non licet. Quae omnia rerum intelligentem facile conuincunt, ex Alexandrinae et Cabbalisticae philosophiae riuulis nonnulla auctorem hausisse, et cum Paracelsicis, ad effingendum theologiae corpus nouum et theosophicum coniunxisse: eo, nisi nos ratio destituit, effectu, vt febricitantium somnia videatur enarrasse.

§. XVIII. Post Paracelsum magnos motus seculo XVII Theosophiae cuiusdam assertione excitauerunt scripta VALENTINI WEIGELII. *Valentinus Weigelius.* Is ad theologiam quidem emendandam animum applicuit, et supposito latente igniculo siue scintilla diuinae sapientiae in centro hominis, diuina reuelatione excitata et inflammata, doctrinam genuinam restituere conatus est, ita vero ad philosophiam quandam theosophicam respexit, vt licet memoria eius in annalibus ecclesiasticis soleat plerumque haud parce recoli eiusque historia enarrari [k], nobis tamen ob nomen, quod factioni cuidam theosophicae dedit, indictus hoc loco non dimittendus sit. Natus est Valentinus Weigelius apud Haynenses, vt ex epitaphio eius constat [l], anno cIↃ IↃ x x x, errantque, qui Arterensem faciunt, et hoc fundamento nixi multis fabulis Weigelii historiam corrumpunt. Illi enim Valentinum Vigelium, Mansfeldiensem, cuius memoria non apud omnes ob vitae singularis circumstantias, bene audit, cum Valentino Weigelio confundunt. Quod quamuis negent, et Arterae in comitatu Mansfeldiensi, editum esse contra epitaphii Weigeliani fidem nonnulli [m] contendant, indubitatis tamen testimoniis [n] constat, reuera Haynensem fuisse, adeoque a Vigelio esse distinguendum. Is tredecim annos litterarum studiis, more et methodo eo tempore in academiis recepta inuigilauit, et philoso-

i) Amstelod. 1675. 8.

k) Multos huc pertinentes laudant MART. LIPENIVS Bibl. Theolog. P. II. p. 937. PFAFFIVS Hist. Theol. Liter. P. II. p. 363. BVDDEVS Isagog. Hist. Theol. T. II. c. 7. p. 1366. seqq. maxime huc pertinet Chronicon Weigelianum, quod eius res secundum annorum seriem exponit, in Relat. Innoc. 1714. p. 22.

l) Integrum exhibet ARNOLDVS Hist. Eccl. P. II. L. XVII. c. 17. Vol. I. p 589.

m) His exemplum praeiuit Io. SCHELHAMMERVS ministerii Hamburgici senior, qui secum eo anno 1590. Neostadii scholam frequentasse scripsit, in Refut. Postillae mysticae. Pro hac traditione pugnant Auctores Relat. Innoc. l. c.

n) Vid. Summe Reu. ERN. SAL. CYPRIANI Catal. Codd. MSC. Bibl. Goth. p. 112. ZELTNER. Proleg. ad Hist. Enthusiasmi §. 19. p. 19. Quorum testimonio conuicti auctores Rel. Innoc. p. 1075. tandem priorem sententiam dimiserunt.

philoſophiae quoque honores accepit. Tandem anno cIↃ IↃ LXVII Tſchopauienſi gregi paſcendo praefectus, et Chemnicenſi ſimul ephoriae adiunctus eſt. Nec quoad vixit, aut in doctrina ſuſpectus aut vitae minus Chriſtianae actae vnquam accuſatus eſt, immo ſubſcripſit Formulae Concordiae, ſiue tum cum ea conſenſerit, ſiue peculiares opiniones ſuas conſtare, illa ſalua, poſſe, ſicque pacem et tranquillitatem ſeruari crediderit [o]. Vnde factum, vt ſimulatorem eum fuiſſe quidam illi obiecerint [p]. Illud certum, ad vitae finem, qui Id. Iun. anno cIↃ IↃ LXXXVIII contigit, in munere eccleſiaſtico manſiſſe, errareque eos, qui eo exutum ante mortem contendunt. Qui vero viuus tranquille vixerat, ſane nemini ſuſpectus erat, poſt mortem ſcriptis ſuis tandem in lucem protractis magnos motus concitauit. Deſcripſerat ea Chriſtophorus Weickartus, cantor Tſchopauienſis, et poſt paſtoris ſui obitum ediderat. In quibus cum a typo doctrinae, in eccleſiis Proteſtantium ſonantis mire deflecteret, dici non poteſt, quantae inde lites inter theologos enatae ſint [q]. Quas tamen hoc loco enarrare, et opiniones eius ſingulares et paradoxas adducere non licet [r], ſed in recentiori ciuitatis Chriſtianae hiſtoria exponendum eſt. Id tamen narrationis gratia non tacendum, iuſtum ſuſpicionis locum eſſe [s], multa fuiſſe poſt Weigelii mortem eius nomini ſuppoſita, nec tam mala illum doctrinae eccleſiaſticae vulnera inflixiſſe, qualia ſcripta eius nomen gerentia faciunt. Hoc vero capite ideo nobis tangendus eſt, quia multa a Paracelſo hauſit, vt ipſe non negat [ſſ], licet a Lautenſackio quoque et Schwenckfeldio, famoſiſſimis iſta aetate hominibus, nonnulla acceperit. His praeceptoribus praeeuntibus nouam theoſophiam reiecta naturali rationis cognitione et philoſophia commentus eſt, quae ex interna luminis diuini reuelatione diſcenda ſit, quam diuinam quandam magiam eſſe contendit. Multum axiomata παραδοξώτατα et falſa eleuat et excuſat more ſuo G. ARNOLDVS [t], ita tamen, vt extra culpam erroris Weigelium ponere totum vix audeat. Nobis opiniones eius ad theologiam ſpectantes, et toties examini ſubiectae curae hoc loco non ſunt, ſed ea tantum aſſerta notamus, quae ad praeſentem tractationem pertinent. Inter ea vero haec eminent: non extrinſecus in hominem deſcendere ſcientias arteſque, ſed earum ſemina et formas ita in eo latere, vt ab externo principio eas peti neceſſe haud ſit, exque ſuo illas fundo homo excitare prouocareque poſſit. Tres eſſe partes hominis, corpus conſtans ex aqua et terra, anima ex igne et aëre, ſpiritum ex aſtrali

o) Conf. ARNOLD. l. c. p. 610.

p) Rel. Innoc. l. c.

q) Teſtes ſunt ſcripta Gerhardi, Himmelii, Hunnii, Calouii, aliorumque laudat a Io. OLEARIO in Synopſi Controu. P. V. p. 443. ſeqq. add. COLBERG. Chriſtianiſm. Plat. P. I. p. 257. Ven. WALCH. Introd. in Controuerſ. relig. P. I. p. 653.

r) Dabunt, quod ſatis ARNOLDVS et COLBERGIVS ll. cc. inter ſe comparati.

s) DIECMANN. Praef. ad ARNDIVM de vero Chriſtianiſmo.

ſſ) Poſtill. P. I. p. 195. P. II p. 257. 266. *Guldner Griff* p. 48. 49. ARNOLD l. c. p. 592 ideo impenſe laudatur CROLLIO Praef. Baſ. Chym. p. 65.

t) loc. cit.

astrali principio compositum, ideoque hominem microcosmum elementa macrocosmi, huncque totum in se comprehendere. Subesse cuiuslibet hominis natiuitatem certo planetae, et ab eius influxu atque constellatione, vitae eius, temperamenti ac actionum rationes pendere. Cognoscens cum cognito, intelligens cum intelligibili essentialiter vniri: duo contradictoria combinari posse in lumine reuelationis, licet id ratio respuat [u]. Maxime vero inuisum eius nomen fuit, quod disciplinas artesque humanas omnes, quae ab interna luminis reuelatione non essent profectae, multis rationibus reiecerit; quod κύριον δόγμα, in *Philosophia mystica*, in *Arcano aureo res omnes sine errore cognoscendi* [x], in *Studio vniuersali*, in *Theologia astrologizata*, aliisque multis, (modo eius foetus genuini sint) disseminauit. Neque id magnopere mirandum est, cum Paracelsica hypothesi infectus, ex interno sapientiae diuinae fonte in hominem ex Deo emanante, omnem veram scientiam oriri, et ipsas essentias cognosci statueret. Id enim systema emanatiuum, quod veras nobis theosophicae sectae origines pandit, postulat. Quae caussa fuit, cur illustris LEIBNITIVS [y], Weigelio, cui magnum ingenium tribuit, aliquid ex Spinozisticis hypothesibus adhaesisse iudicauerit. Quod tamen, si accurate dicendum, falsum est, effluxus enim siue emanatio essentiarum ex Deo a Spinozismo valde differt. Habuit plurimos asseclas haec disciplina Weigelii, inter quos Ezechiel Meth, Esaias Stifelius, similesque famosi sunt. Horum vero historia alibi quaerenda est.

§. XIX. Quod Paracelsus in hoc agmine seculo XVI fuit, id fuit seculo XVII ROBERTVS FLVDDVS siue a FLVCTIBVS, armiger et medicinae Doctor apud Britannos, de cuius vitae historia videndus ANTONIVS WOODIVS [z]. Natus est in prouincia Cantii anno cIↃIↃLXXIV, patre Thoma Fluddo, rationum magistro, imperante Elisabetha. Anno cIↃIↃXCI in academiam Oxoniensem missus est [a], ad perficiendas seueriores literas, qua in palaestra literaria et sacram doctrinam didicit, et philosophiae operam impendit: Maxime vero salutarem artem impiger excoluit, et quodcunque arcanum et abstrusum vetus pariter atque recens aetas recondidit, perquirere studiose coepit. Academicorum studiorum curriculo finito iter literarium ingressus est, et Galliam, Germaniam, Italiam totum sexennium peragrando, quicquid natura singulare seruabat, quicquid mysteriorum ars ostentabat, quicquid sapientiae apud viros eruditissimos latebat, expiscaturus nullo labori pepercit nullisque sumtibus. Ita viris summis innotuit, commendatusque est, quorum nonnulli eius institutione vsi sunt. Redux anno cIↃIↃCV, summos in medi-

Robertus Fluddus.

u) Conf. Cl. GENTZKE Histor. philos. pag. 250.

x) *Guldner Griff alle Dinge ohne Irrthum zu erkennen.*

y) Diss. praelim. Theodiceae §. 9. p. m. 9.

z) Athen. Oxon. Vol. p. 610. Hist. Antiqq. Acad. Oxon. L. II. p. 390. seqq.

a) In iuuentute armigeri dignitatem in bello meruisse scribit MERCKLINVS Linden. renou. p. 941.

medicinae honores apud Oxonienſes ſuſcepit, cumque artis chemicae peritia maxime excelleret, facile obtinuit, vt collegio medico apud Londinenſes aggregaretur. Quo loco poſitus multorum admirationem et plauſum meruit, cum et ſingularis, quam affectabat, pietas, eum commendaret, et meditationes obſcurae et Cimmeriis tenebris obductae ſumma myſteria, licet intelligi non poſſent, promitterent, et arcanorum chemicorum notitia multos illi adduceret, qui capitis ſui tutelam ei tradebant; vnde magnus aegrotorum ad eum concurſus factus eſt. Obiit anno aetatis climacterico anno cIↄIↄcxxxvii, VI. Id. Sept. in vrbe Londinenſi. Dici non poteſt, quam mirum Fluddus ingenium habuerit, nihil enim tam peregrinum, vel a ratione alienum fuit, quod non animo complecteretur, nihil, quod vel cana antiquitas myſterii inſtar commendabat, vel recentior aetas velut abditam ſapientiam extollebat, quod non in ſua horrea colligeret. Nactus enim imaginationis vim prorſus extra orbitam vagantem et, ſi verum dicendum, ex arte inſanientem, quodcunque abſonum et incomprehenſibile nouerat, arripuit, et ſomnia Paracelſicae, Cabbaliſticae, Magicaeque factionis confundendo in vnum, nouam theoſophiam explicare aggreſſus eſt. Maxime vero, cum arti ſalutari et praecipue chemicae ſe totum tradidiſſet, nouum phyſicae genus commentus eſt, ſingulare prorſus, et non deſtitutum quidem eruditione et rerum naturalium experientia, at portentoſis hypotheſibus refertum, et nugis Rabbinorum, Cabbaliſtarum, Paracelſiſtarum, & imprimis magicis ſomniis ita deprauatum, vt dignoſci bona vix poſſint. Duo ponit [b] principia vniuerſalia, quibus totam rerum naturalium explicationem inaedificauit; virtutem ſeptentrionalem ſiue condenſantem, et virtutem auſtralem, ſiue rarefacientem. Quibus nihil noui dixiſſe, ſed principia ſectae Methodicorum apud veteres medicos, qui adſtrictum et fluens principium poſuerunt [c], recoxiſſe videri poterat, quemadmodum poſt eum Kenelmvs Digbaevs [d] fecit, niſi totam phyſicam ſuam intelligentiis, ſpiritibus, geniis repleuiſſet, et quae mechanica ſunt, in principia pneumatica commutauiſſet. Cuilibet enim morbo daemonem morbificum aſſignat, et genium auerruncum opponit, immo totas horum ſpectrorum familias a quatuor ventis cardinalibus arceſſit, et iis neſcio quas laruas tribuit, quae argumento ſunt, febricitantium affectionem eius imaginationem fuiſſe paſſam. Vt vero condenſationis et rarefactionis ſigna dignoſcantur, thermometrum adhibendum eſſe ſtatuit, quod vitrum calendarium vocat, et ſpiritum in eo tubo vitreo comprehenſum cum machina mundi accurate conſpirare ſtatuit. Id quod nititur principio Paracelſico, a Fluddo quoque admiſſo, macrocoſmi et microcoſmi ſiue hominis arctiſſimam eſſe conſpirationem et con-

b) Conf. Morhof. Polyhiſt. T. II. L. II. P. I. c. 15. §. 5. p. 246.

c) Vid. Celsvs de Re medica Praef. Sext. Empiric. Pyrrh. hyp. L. II. c. 34. p. 238.

d) Inſtitut. Peripat. L. I.

concordiam, et vniuerſae naturae typum homini eſſe impreſſum. Hinc ſuae inuentioni, quam ex veteri codice D. annorum accepiſſe iactat, tantum tribuit, vt thermometri ſcalas vrinarias deſcribat, et alias boreales, alias auſtrales vrinas in eo dignoſci dicat: quae, quo loco philoſophia naturalis Fluddana habenda ſit, ſatis produnt. Naturae limitibus enim non contentus in alienas terras vbique diuagatur, et ſpirituum atque coelorum prouincias, coelum ſcilicet et terram, miſcet, qua ratione hoc hominum genus plerumque philoſophari ſolet, ratum, rerum naturam non poſſe explicari, niſi vbique magica perſonent principia. At hoc pacto confuſam et obſcuram tractationem exſurgere vel puer intelligit. Non magnopere quidem contradicendum eſſe putamus MORHOFIO [e], ingenium illi profundum et mathematum, praeſertim mechanicae, notitiam ſingularem tribuenti: verum nullo iudicandi acumine, nullis ordinis et ratiocinandi legibus caſtigatam imaginationis delirantis ferociam omnem eius eruditionem corrupiſſe, et ad artes vaniſſimas portentoſum ingenium ſeduxiſſe, omnes eius libri clamant, eorumque ſoli tituli demonſtrant, qui vbique fere Cabbalam, Alchymiam, Magiam, prae ſe ferunt. Quo fieri non potuit, vt non mille ineptiae inter bona quaedam illi enaſcerentur, quae cerebrum parum ſanum ſolent prodere. Mirum itaque non eſt, viros acutos, et accurata philoſophandi methodo inſtructos Fluddum acriter reprehendiſſe, inter quos praeter Ioannem Keplerum, et pſeudonymum Euſebium de S. Iuſto, fuere Marinus Merſennus et Petrus Gaſſendus. Quorum ille cum inſaniae Fluddanae adeo iraſceretur, vt eum *cacomagum foetidae et horrendae magiae doctorem* appellaret, Fluddum ita prouocauit, vt par pari relaturus illi *Certamen ſophiae cum moria* opponeret, *in quo lapis Lydius a falſo ſtructore Marino Merſenno monacho reprobatus, celeberrima voluminis ſui Babylonici in Geneſin figmenta accurate examinat.* Merſennus autem cum contentionis ſerram reciprocare cum homine dilirantis ingenii nollet, Gaſſendum exorauit, vt eum caſtigaret, quem ideo *Examen philoſophiae Fluddanae* edidiſſe in eius vita monuimus. Quod ab iis legendum eſt, qui ſanum de Fluddo et theoſophicis omnibus iudicium cupiunt. Hoc vero nouae phyſicae ſaxum non vno opere voluit, ſed plurima eius generis ſcripta edidit, ex quorum titulis ſatis iam philoſophiae Fluddanae vultus conſpici poteſt. Edidit enim *Vtriusque coſmi hiſtoriam; veritatis proſcenium; anatomiae amphitheatrum; monochordium mundi ſymphoniacum Io. Keplero oppoſitum; medicinam catholicam cum integro morborum myſterio et pulſus noua ratione; clauem philoſophiae et alchymiae; philoſophiam ſacram et vere Chriſtianam, ſeu meteorologiam coſmicam* [f], et alia, quae ob inauditas, et profanas haut raro opiniones inter libros vetitos ſunt relata, et caro pretio vendita [g] id quod

 impri-

e) Polyhiſtor. loc. cit.
f) Vid. Cat. Bibl. Vffenbach. T. I. p. 683. 684.
g) Vid. VOGT. Cat. librorum rariorum p. 255. et quos laudat.

imprimis de illis intelligendum, quae magiae praecepta tangunt [h]. Non vero contentus philoſophiam nouis iſtis laruis induiſſe, ipſam quoque Moſaicam coſmogoniam ſuis ſomniis corrupit, edita *Philoſophia Moyſaica, in qua ſapientia et ſcientia creationis et creaturarum ſacra veraque Chriſtiana, vtpote cuius baſis, ſiue fundamentum eſt vnicus ille lapis angularis Ieſus Chriſtus, ad amuſſim et enucleate explicatur* [i]. In quo libro ad explicandam coſmogoniam Moſaicam machinam ſuam experimentalem ſiue calendarium vitreum, nempe thermometrum in ſubſidium vocat, et diſtinctione inter veram et falſam ſapientiam allata, rerum omnium principia, cum primaria, tenebras ſiue materiam primam, aquam ſeu materiam ſecundam, et lucem diuinam, quae ſit eſſentia illa centraliſſima omnia creans, informans, viuificans, mouens, tum ſecundaria et actiua, frigiditatem et caliditatem, et paſſiua, humiditatem et ſiccitatem explicat, et veram plenitudinis et vacuitatis rationem dare nititur, quaeque condenſationis et rarefactionis cauſa myſtica ſit, exponit: et tum generationis et corruptionis ortum atque etiam regenerationis atque reſurrectionis myſterium detegit: et denique, de ventis, nubibus et pluuiis, niue, fontibus, fulgure et tonitru more ſuo agit. In qua tractatione tota ita ineluctabilis obſcuritas regnat, vt diu lector haereat, quid ſibi Fluddus velit: accedit ſcribendi ratio circumducta, periodi praelongae, et confuſae; notiones incertae, indeterminatae, vagae, nihil ſignificantes [k], diſputatio vbique contra philoſophos ſuſcepta, et ſimilia, quae omnia labyrinthum conſtruunt, ex quo ſine errore nemo facile exierit. Pleraque tamen, quantum nos quidem in his tenebris palpamus, ad emanatiuum ſyſtema redeunt: *Libro* enim *ſecundo*, ſympathiae et antipathiae coſmicae indolem et principia explanaturus, ſupponit, Deum eſſe puram, ſimpliciſſimam et catholicam illam vnitatem, quae multitudinem et numerum omnem in ſe comprehendit, adeoque omnia in Deo complicite et idealiter fuiſſe, priusquam explicite aliquid compareret aut factum eſſet. Ex hoc vero fonte ſtatuit amabilem et ſplendidum amoris catholici et viuifici ſpiritum effulſiſſe, tenebrasque litigioſas atque odioſas ab obſcuri chaos ſiue abyſſi deformis throno remouiſſe, vt exinde mundus ex nihilo actuali crearetur. Et ob eam cauſſam mundi animam a Stoicis, Pythagoreis, Platonicis tranſſumit, et in ea omnes animas eſſe, exque ea procedere, et ſuas in ea multiplicationes habere dicit: hisque demum contrarietatem tenebrarum et lucis inaedificat, et antipathiae huius rationem inter coelum et terram etc. oſtendere fatagit. Quae omnia licet obſeruationibus, praeſertim magnetis roborare nititur, ſatis luculenter tamen prodidit, Cabbaliſtarum et Alexandrinorum ſcrinia ſe expilaſſe; nec ad clara principia, ſed obſcuras nugas omnia reuocaſſe. Magnetiſmi vim enim ab irradiationibus angelorum, quis quaeſo philoſophus lumen et claritatem in philoſophando ſectans, deriua-

h) Monet autem MORHOFIVS l. c. T. II. p. 248. primas editiones eſſe optimas, in poſterioribus autem multa eſſe omiſſa.

i) Goudae 1638. fol.

k) Exemplum eſſe poteſt, quando inter voluntatem et noluntatem patris p. 66. diſtinguit.

deriuauerit? Talis autem cum fuerit Fluddus, mirum non est, fabulae Rosencrucianae, quae eo tempore ex obscuro et incerto angelo laruata in scenam prodiit actorem eum fuisse. Debemus enim ei, *Apologiam compendiariam, fraternitatem de rosea cruce suspicionis et infamiae maculis aspersam veritatis quasi fluctibus abluentem, et abstergentem*: itemque *Tractatum apologeticum, integritatem societatis de Rosea cruce defendentem, in qua probatur contra D. Libauii et aliorum eiusdem farinae calumnias, quod mirabilia nobis a F. R. C. oblata sine improba magiae impostura, aut diaboli illusionibus et praestigiis praestari possint.* Quae vt reliqua auctoris φιλοσοφούμενα omnia an talia sint, vt suo merito a diuinae sapientiae cultoribus extollantur, Lectori pio et acuto iudicandum, et quid de hoc G. ARNOLDI [l] iudicio dicendum sit, expendendum relinquimus. Semper enim labra fuerunt, quae similis lactuca delectauit. Id nemo forte negabit, a philosophiae hortis ea lolia esse arcenda.

§. XX. Nemo autem ex hac secta vel maiorem strepitum edidit, vel celebriorem inter huius sapientiae cultores famam consecutus est, quam IACOBVS BOEHMIVS, famosissimus ille Germanus philosophus, eo minus a nobis praetereundus, quia hoc potissimum auctore schola theosophica in certam formam coaluisse visa est. Vitam eius amico et sectatori Abrahamo de Franckenberg, equiti Silesio debemus, qui, quae ex consuetudine cum Boehmio cognouerat, et ab aliis fide digna acceperat, collegit, et digessit, soletque haec biographia et operibus Boehmii et nonnullis eius tractatibus praefigi [m]. Praeter hunc et anonymum [n] cl. REIMMANNO [o] laudatum, IVSTVS WESSELVS RVMPAEVS [p] et IO. ADAMVS CALO [q] de Boehmii vita rebusque integris dissertationibus egerunt; vt taceamus, qui vel historiam fanaticorum, rerumque ecclesiasticarum seculi XVII tetigerunt [r], laudati CASP. SAGITTARIO [s], vel dogmata a fide ecclesiae orthodoxae aliena proscripserunt, et Boehmii deliramenta examinarunt, qui tum consulendi sunt, quando Boehmii de sacris dogmatibus opiniones, et contentiones describuntur. Nobis hoc loco sufficit, philosophi personam in Boehmio contueri, quod nomen illi non sectatores modo κατ' ἐξοχὴν tribuunt, sed non inuiderunt quoque antagonistae nonnulli, interque eos Henricus Morus. Sequemur autem Franckenbergii narrationem, cuius fidem tamen, ipse Lector vt examinet, monemus. *Iacobus Boehmius.*

§. XXI.

l) Histor. Eccles. l. c.

m) Comparere in limine Viae ad Christum, et Mysterii magni tradit REIMMANNVS Hist. liter. Germ. P. III. p. 419. In prioris tamen tractatus editione Amstelodamensi 1704. qua nos vtimur, non legitur.

n) In Historia Iacobi Boehmii ex propriis eius verbis concinnata, quae vernacula prodiit Hamburgi 1698. 8.

o) l. c.

p) Susati 1714.

q) Wittebergae 1707. 1715.

r) ARNOLDVS Hist. eccl. et haer. P. II. L. XVII. c. 19. p. 618. IAEGER Hist. eccles. et polit. Sec. XVII. T. I. L. I. c. 6. p. 15.

s) Introd. in Hist. eccles. c. 133. §. 19. p. 899.

Vita I. Boehmii.

§. XXI. Edidit portentoſum hoc ingenium Germania, anno cIↃ IↃ LXXV. Natus enim eſt Iacobus Boehmius in Luſatia ſuperiori, Palaeo-Seidenburgi, qui pagus eſt Gorlitio vicinus, parentibus editus ruſticis, iisque adeo egenis, vt filium gregi cuſtodiendo adhiberent. Maiori tamen operi eum deſtinauit prouidentia diuina, ſi eius laudatores, et imprimis Franckenbergium audias. Contemtum rerum humanarum enim, detecto in ſpelunca quadam et neglecto magno numorum aceruo, eum demonſtrauiſſe, et ob ingenii praeſtantiam a parentibus in ſcholam miſſum praematuros oſtendiſſe futurae flammae igniculos, narrant. Cum autem praeter rudimenta pietatis et literarum puerilium maioribus eum non deſtinaſſet parentum cura, Gorlitii ſutori inſtituendus traditus eſt. In cuius diſciplina cum haereret, nonnemo, ipſi ignotus, de futura quidem famae illius magnitudine, at multis aerumnis, miſeriis atque perſecutionibus ſtipata vaticinium edidiſſe dicitur. Quae et alia his ſimilia ab eius ſectatoribus velut oracula tradita credet, qui volet [t]. Nobis enim ea examinare nec opus eſſe videtur, nec magnopere Lectori acuto et attento iucundum. Anno cIↃ IↃ XCV magiſtri iura in iſta tribu apud Gorlicenſes obtinuit, et matrimonium quoque iniit cum lanionis cuiusdam filia, quacum triginta annos concorditer vixit, filiosque genuit quatuor, quos et ipſos opificio exercendo deſtinauit. Licet autem in arte ſellularia totam fere vitam tranſegiſſet, factum tamen, vt eius nomen omni opinione latius ſpargeretur, ſignumque quaſi exiſteret, ad quod contrariae inter ſe factiones concurrerent, et inimicis inter ſe telis digladiarentur. Rem ita accidiſſe eius narrant biographi. Cum valde ſub finem ſeculi XVI controuerſiis Crypto-Caluinianis exagitaretur Saxonia, multique, quid ſtatuendum et recipiendum eſſet, ignorarent, ipſe quoque, animo vehementer fluctuans ad preces confugit, et diuinum lumen ad capiendam rectam ſemitam a Deo ardenter petiit. Cuius, ipſo narrante [u], is effectus fuit, vt extra ſe per ſeptem dies raptus ſacrum ſabbathi ſilentium experiretur, et ad diuinam intuitionem admitteretur. Quod licet multis incredibile videatur, temperamenti tamen Boehmiani indolem viresque imaginationis ardentis et extra ſe raptae conſideranti, non vero videbitur abſimile, ecſtaſin quandam Boehmium fuiſſe paſſum. Talem enim Plotinum quoque, Iamblichum, Porphyriumque habuiſſe, et intuitiuae iſtius felicitatis gaudia iactauiſſe, ex iis, quae *Tomo ſecundo* narrauimus conſtat, et in huius commatis hominibus, quamcunque etiam religionem ſequantur, inſolens haud eſt: vnde autem iſte ſtatus animi oriatur, et qua ratione anima ſuo imperio ſpoliata, commoueatur, et ad inaudita rapiatur, norunt, qui conditionem humani cerebri intelligunt. Confirmantur haec ſecunda eius ecſtaſi, quam ſibi exoriente ſeculo XVII obtigiſſe, ipſe quoque

t) Conf. Io. Chr. Holzhavsen Capiſtratus Böhmicolarum rabula p. 72. Ven Weismannvs Hiſt. eccl. N. T. T. II. p. 1234.

u) In Aurora c. 19. §. 4. ſeqq. T. I. Opp. p. 250. ſeqq.

quoque narrat. Nam ex aſpectu vaſis cuiusdam ſtannei ſubitaneo, ſpiritum ſuum aſtralem, ait, per irradiationes Iouiales ad centrum naturae intimum raptum, et a lumine diuino introductum eſſe, ita, vt ex figuris, lineamentis et coloribus creaturarum externis in ipſos eſſentiae naturaeque illarum receſſus penetrare, et quae vniuscuiusque indoles ſit, intelligere potuerit. Nemini tamen hunc infuſum philoſophiae habitum patefecit, ſed ſuo opificio vacauit. Donec anno cIↃ IↃ c x tertiam diuini luminis colluſtrationem pateretur, qua tanta ſibi myſteria de rerum omnium origine, natura, et conſtitutione, deque ipſis principiis diuinis naturisque intellectualibus manifeſtata eſſe, dicit, vt profundiſſime iis immergeretur. Quae ne anguſtae memoriae diffluerent, tandem anno cIↃ IↃ cxII in chartam coniecit, et ſyſtema hoc θεόπνευςον, quo omnis ſapientia diuina et humana comprehendebatur, concinnauit, quem librum *Aurorae* titulo inſigniuit. Et hic primus quidem ingenii Boehmiani foetus eſt, qui cum a rerum imperito, vti ferunt, conſcriberetur, non potuit non Cimmeriis tenebris fieri obſcurior. Cum enim noua ſibi principia, nouas notiones, nouos terminos et vocabula ſelegiſſet, quorum forte ipſe diſtinctam notitiam clarosque ſenſus ignorabat, non potuit lumen vllum huic ſcriptioni ineſſe. Id quod ipſum librum legere, et meditationes eius in ordinem redigere tentaturus manibus palpabit. Nec audemus nos, ea, quam ſcopus noſter poſtulat, perſpicuitate, eo ordine, qui argumentum philoſophicum decet, principia Boehmiana ex hoc libro enarrare, cum inſuperabili nobis obſcuritate latere videantur. Rogamus tamen Lectorem, vt quae in hoc libro, qui ſymbolicus quaſi eſt theoſophiae Boehmianae, dicuntur, praecipue de concentu et connexione macrocoſmi et microcoſmi, cum Paracelſicis comparet, et ſanum ipſe iudicium adhibeat. Illud tamen ſilentio non praetereundum eſt, rationis lumen Boehmium ad addiſcendam hanc philoſophiam tum plane eiuraſſe, fruſtraque eſſe, qui ad eius regulas et axiomata Boehmiana philoſophemata exigunt. Monet enim [x]: *Philoſopho et phyſiologo futuro, Deique eſſentiam in rerum natura ſcrutaturo exorandum eſſe a Deo Spiritus S. immediatam illuminationem. Eſſe enim haec myſteria carni atque ſanguini incomprehenſibilia, et obſcura atque δυσνόητα manere, etiamſi verba legantur. Eum autem, in quo eſt ſpiritus ſanctus, qui et Deo ineſt, et toti naturae, ex quo facta ſint omnia, ſcrutari et penetrare poſſe, in totum corpus diuinum, quod natura conſtituit, immo in ipſam SS. Trinitatem.* Hac itaque ratione cum hoc ſibi conflaſſet ſyſtema theoſophicum, ſibi quidem ſoli ſapere conſtituit, in vulgus tamen res exiit, ipſumque librum paſtor gregis Gorlicenſis legendum accepit. Qui rei inſolentia commotus ex ſuggeſtu auctorem ideo vehementer obiurgauit, et interpoſita ſenatus vrbani auctoritate, librum tolli, prohiberique ſcriptionem Boehmio curauit. Et latuiſſet forte

x) c. 2. §. 11. 12. p. 7.

forte diutius, nisi anno cIↃ IↃ C X L I consul quidam vrbis istius librum hunc Mareschallo aulae electoralis Saxonicae Georgio Pflugio dono dedisset, cuius concessione prelo tandem Amstelodami exiit. Ipse Boehmius facta scribendi prohibitione septennium quieuit, anno cIↃ IↃ C X I X autem arrepto iterum calamo vsque ad vitae finem, quamplurimas tractationes elaborauit. Sunt, qui narrent, nouas et paradoxas opiniones Boehmii commouisse senatum vrbanum, vt ad supremum, quod Dresdae est synedrium ecclesiasticum rem deferret. Boehmium autem illuc citatum comparuisse, factoque a theologis examine, ita caussae suae adfuisse, vt non solum magna eius inde existeret existimatio, sed et insons tranquillusque dimitteretur. Alii vero hanc narrationem inter commenta Boehmianae factionis referunt, acriterque ea de re circa finem seculi XVII disputatum est, inter B. Io. Iacobum Spenerum et Ministerium Ecclesiasticum Hamburgense, cum ille Boehmii scripta damnare recusaret, quod nec lecta sibi essent, nec intellecta. Quae qua ratione gesta sint, hic narrari non possunt, et in annalibus ecclesiae Protestantium exponi solent [y]. Obiit autem Iacobus Boehmius in communione ecclesiae Lutheranae apud Gorlicenses anno cIↃ IↃ C X X I V, nunquam enim ab eius gremio secessum fecit: ita quoque vltima fata subiisse dicitur, vt fidem et pietatem demonstraret [z].

Conditio et indoles ingenii Boehmii.

§. XXII. Intelligi ex dictis potest, temperamento gauisum esse Boehmium atra bile referto, subtristi et profundo, quod imaginandi facultatem nutrire solet ardentem, foecundam, mirisque imaginum viuidarum sensusque etiam externos et neruos concutientium cumulis turgentem, quae vbi semel acriori quodam paroxysmo commouetur, ita naturalem intelligendi sentiendique facultatem turbat, vt extra orbitam vagans animus, mirisque visionibus immo raptu quoque et agitatione praeternaturali concitatus, mirabilia videat sentiatque, et ad inauditas insolentesque cogitationes deducatur. Quem ingenii Boehmiani characterem tota eius theosophia loquitur, et ecstases, quibus gloriabatur, produnt, ac tota sartago verborum, terminorum, axiomatum in eius scriptis occurrens luce meridiana clarius demonstrat. Ipsa autem symbola et imagines hieroglyphicae, quae eius libris praefiguntur, testes sunt, imaginandi facultatem, pro gubernatore atque praeside nudatam rem fere omnem absoluere. Nec aliunde tota eius theosophia deriuanda est, quam tamen non a doctrina humana se accepisse iactat [a], ideoque a philosophis ceteris distingui voluit, ostentando, *se non secundum externum naturae intuitum, sed secundum spiritus dictamen scribere, et quae de natura rerum tradat, de operibus et creaturis diuinis, Deum spiritui suo aperuisse.* Et hoc quidem duce non rerum modo diuinarum, et spiritualium, sed naturalium quoque scientiam infusam diuinitus iactauit, in qua vero lucem et ordinem,

y) Vid. WEISMANN. Hist. eccl. N. T. sec. XVII. T. II. p. 1231. CALO loc. cit. §. 12. seqq.

z) CALO l. c. §. 14. 15. qui mortis circumstantias enarrat

a) Praef. Aurorae §. 87. 95.

nem, atque iuſtam aſſertionum confecutionem fruſtra requiras. Quae quamuis non ſine veriſimilitudine ſutorem auctorem prodere videri queant, ſuſpicati tamen quidam ſunt, alieno Boehmium arauiſſe vitulo, vel virum quendam doctum ac theoſophiae Paracelſicae ſtudio deditum ea ſcripta genuiſſe, Boehmium nomen tantum ad excitandam admirationem rei inſolitae praefixiſſe. Immo contendit GVIL. SALDENVS in *Epiſtola ad Schurmanniam* [b], eruditam virginem, nomine DESIDERII PACEI data, a Pontificii gregis aſſecla quodam ea Boehmio eſſe ſuppoſita. His tamen alii [c] teſtimonia hominum fide digniſſimorum opponunt, qui αὐτόγραφα Boehmii viderunt, eiusque manum agnouerunt. Qua de re certi quid ſtatui poſſe non videtur. Fatemur autem, aegre nobis perſuaderi, ſine alieno vitulo ſolum propria arua arauiſſe Boehmium, nec acceſſiſſe manum obſtetricem, quae ſomnia hominis delirantis in ordinem aliquem redigeret, mutaretque et reſecaret incommoda, et ad quendam diſciplinae habitum reſingeret. Tot enim notiones terminique ex artium diſciplinarumque ambitu deſumtae, in eius ſcriptis reperiuntur, quales ſunt, philoſophia, aſtrologia, principium, elementum, qualitas, corpus, forma, ſubſtantia, ſpecies et ſimilia, vt clare pateat, acceſſiſſe calamum philoſophiae, quae in ſcholis tum tradebatur, non expertem, niſi ridiculo commento dicas, Spiritum S. iſta Boehmio reuelantem voces ex Peripateticis et Scholaſticis circulis ad tradenda myſteria ſua mutuas accepiſſe. Certe illud nobis dubio carere videtur, multa ex docti cuiusdam viri chartis hauſiſſe Boehmium, quae, cum artium ab humanitate nomen ſortientium, imperitus eſſet, deinde corrupit; ſcribit enim v. c. Marcurius pro Mercurius, Saliter pro Salpetrae, et ſimilia. Nec ſine graui ratione ſuſpicamur, quicquid in contrarium clamet ARNOLDVS, Boehmium a paraſtata quodam libros nonnullos Paracelſicos accepiſſe, et ex iis ſua incruſtaſſe: id enim luculenter euincunt dogmata chemicis proceſſibus adaptata, vocesque ex medio igne Paracelſi deſumtae; obſeruatum quoque viris doctis [d], ipſa Theopraſti verba interdum apud Boehmium deprehendi. Quod tam manifeſtum eſt ex ſcriptorum eius lectione, vt faſſus tandem ſit Arnoldus, medicos quosdam [e] Paracelſicos myſteria nonnulla chemica ei tradidiſſe, legiſſe quoque eum in vltimis vitae ſuae annis libros quosdam philoſophorum, deque iis cum viris doctis contuliſſe. Ceterum profunditatem ſpeculationum abditiſſimarum prae ſe ferre libros Boehmianos, quicunque demum telam vel exorſus ſit, vel abſoluerit, negari non poteſt, mira namque omnibus paginis imaginationis foecunditas proditur. Cui ſi acceſſiſſent iudicandi vis iuſta atque ſolida, quae limites euaganti animo poſuiſſet, et diſciplina iuſtis legibus ſubacta, dubitandum non eſt,

Boehmius an plagii ſuſpectus?

 quin

b) Vid. BENTHEM. in ſtatu eccleſ. Holland. P. II. c. 4. p. 427.

c) ARNOLD. l. c. p. 636. WALCHIVS Introd. in Hiſt. controuerſ. theol. P. I. c. 6. p. 639. MORHOF. Pol. T. I. L. I. c. 10. §. 28. p. 93.

d) Hos infra nominabimus.

e) BVDDEVS Iſagog. L. II. c. 7. p. 1369. Acta phil. Vol. I. p. 600.

quin inter praclariſſima recentioris aetatis ingenia potuiſſet numerari. Verum ab his praeſidiis eum fuiſſe imparatiſſimum, nec iudicio ad diſcriminandam rerum veritatem a ſomniis ferocientis imaginandi facultatis, fuiſſe vſum, omnis autem doctrinae vacuum extitiſſe, nemo negauerit, niſi Boehmio aut animo aut doctrina ſuppar. Certe quaecunque fundamenta philoſophiae nouae et diuinae affert, non certis et indubitatis principiis atque axiomatibus conſtant, non iuſto veritatum nexu, non aequo et accurato ſyſtematis habitu gaudent, ſed ſolas mentis emotae imagines, velut e tripode dicta ſuppeditant. Quorum demonſtrationem ſi petieris, eodem te ſpiritu afflandum, eodem lumine colluſtrandum, id eſt, eadem imaginandi confuſione et ineptiendi ſomniandique ardore corrumpendum eſſe clamat. Mirum itaque non eſt, homines vt iudicio pauperrimos ita ad deliria quaeuis foecundiſſima imaginatione aptos, cum ſimilem viam eſſent ingreſſi, Boehmii myſteria pro traditionibus ex diuinae ſapientiae abyſſo promanantibus habuiſſe, et hoc pacto deceptos nebulam pro Iunone fuiſſe amplexos. Sophiſtarum hoc iudicium eſſe oggerit Boehmius, obiiciunt aſſeclae, et carere hos homines, ita iudicantes ſpiritu diuino afflante et illuſtrante conqueruntur, magno ſupercilio affirmantes, diuinam Sophiam non niſi infantibus et ſimpliciſſimis tradi manifeſtarique. Aſt clamoribus hic nihil efficit, ſed rationum euidentium demonſtratione opus eſſe, quilibet intelligit, qui cogitat, non contradicere et euertere rationis lumen diuinam reuelationem, licet illud multis paraſangis ſupergreſſam, nec praeter vtrumque principium cognitionis humanae, quorum illud philoſophiam gignit, hoc doctrinam diuiniorem, tertium et his vel contradicens vel euertens dari poſſe: Eſſe vero peſtilens emanationis dogma, quod et rationis axiomata et reuelationis traditionem vehementer conuellit violatque, cardinem theoſophiae Boehmianae, adeoque a Deo inſpiratum eſſe non poſſe, nec velle diuinum ſpiritum vocibus caſſis et ſine mente ſonis ſummam ſapientiam edocere. Quae omnia ſi expendantur, conſenſuros nobiſcum eſſe omnes, quotquot partium ſtudio non ducuntur, confidimus, totam Boehmianam diſciplinam eſſe fructum imaginationis emotae, et delirantis: quamuis haud inuiti fateamur, occurrere apud eum non pauca, quae extra ſyſtematis nexum ſenſumque conſiderata veritates continent eximias; concedamusque, eorum, quae non intelligimus, iudicium haud facile fieri poſſe. Non enim hoc loco de ſingulis eius dogmatibus obſcuris ſententiam dicimus, ſed de generali diſciplinae eius habitu, qualis ex manifeſtis indiciis poteſt dignoſci. His euictis atque ſuppoſitis, nulli dubitamus aſſerere, nihil habere doctrinam Boehmianam, quod philoſophiam referat. Extra ſe enim raptus et incerto atque cerebrino cognoſcendi principio innixus, de rebus naturalibus et ſpiritualibus talia tradere auſus eſt, quae nec ſibi conſtant et cohaerent, nec vel regni gratiae conditioni reſpondent. Quid enim ſeries illa emanationum, principiorum, ſephirarum, regnorum etc. velit, ipſi

ipsi Boehmianae disciplinae alumni dicere, et negantibus vel dubitantibus demonstrare nequeunt, sed ad experientiam et internam illuminationem prouocant, qua nullum adeo delirum somnium est, quod non ita probari possit. His accedit obscuritas nocti densissimae similis, quam rerum quidem profunditas genuisse his hominibus videtur, si verum autem dicendum, ipsa horum mysteriorum vanitas peperit. Cum enim chemicorum aenigmatum symbola, quae in se difficillima et incertissimis interpretationibus obnoxia sunt ad res diuinas spirituales, ipsamque diuinam essentiam, et intelligentias coelestes definiendas transtulisset, quorum omnium ideas alias non habuit, quam quae suppeditatae erant ab imaginandi facultate, necessario istae tenebrae ob ipsam rei et argumenti naturam obtingere debuerunt *f*. Quamuis autem hanc obscuritatem suis commentariis velut stellis quibusdam illustrare quidam sectatores contenderint, quales fuere anonymus a G. ARNOLDO operi suo historico insertus *g*, Auctor *Hortuli Seraphici*, Franciscus Clingius *h* aliique, fatendum tamen, post faces ab illis accensas nihil plus nos videre, immo magis coecutire, quam antea, et ignes nonnullos erraticos pro lucidis sideribus deprehendere. Ad quod demonstrandum nihil aliud, praeter lectionem librorum Boehmii et sectatorum, requiritur; cuncta enim tanta nocte premuntur, vt ipse ARNOLDVS *i* fateatur, metaphoras alienissimas et figuratam dictionem aenigmata exhibere, nec potuisse Boehmium, hominem idiotam, clare sua atque perspicue enunciare.

Doctrina theosophica Boehmii.

§. XXIII. Certius haec cognoscere, et iudicium adhibere suum Lector posset, si, quod hactenus facere consueuimus, ipsum Boehmii systema eius oculis liceret subiicere. Ast id nobis impossibile esse, candide fatemur: cum et res ipsae nulla claritate se describi patiantur, et verba Boehmii noua, inusitata et peregrina significatione detorta Latinis vocibus commode satis nequeant enarrari. Lectorem itaque Boehmianae sapientiae noscendae cupidum rogamus, vt ipsum Boehmium adeat, et imprimis *Auroram* eius consulat, libellumque in quo *tria diuinae essentiae principia* explicuit. Illa enim obscurissima est, et sine hoc intelligi plane non potest *k*: ipse quoque Boehmius tractationem *de tribus Principiis* clauem et alphabethum eorum, qui scriptorum suorum intelligentiam affectant, ob eam caussam appellauit *l*. Fatemur autem, in hoc quoque libello ineluctabilem regnare obscuritatem et difficultates insuperabiles. Dabimus tamen nonulla ex eo, tentabimusque vtrum Latine loquentem in scenam adducere Boehmium possimus, quia in hoc tractatu paulo clarius prodidit, quo tota theosophia sua tendat. Ipse libri titulus solito euidentiora loquitur, promittit enim, *actum iri de aeterna generatione SS. Trinitatis diuinae principii*

 cipii

f) Vol. III. p. 1364. seqq.
g) Amst. lod. 1700. 8.
h) Conf. Relat. Innoc. 1703. p. 110. seqq.
i) loc. cit. p. 637.
k) Caussas indicat ARNOLDVS loc. cit. p. 635.
l) Epist. XII. §. 66. p. 87.

cipii experte, et quo pacto per eam et ex ea creata ſint omnia, non modo angeli et coeli cum ſtellis et elementis, ſed et eſſentiae naturales omnes, et quodcunque viuit et creſcit, praecipue tamen homo, ex quo creatus ſit; quo modo exorta in hoc tempore ſint omnia, quae iam fiant, et quae futura tandem ſint omnia. Huic igitur argumento ſequentes inaedificauit aſſertiones.

I. Deus ipſe eſt eſſentia omnium eſſentiarum, omnia enim ortum ſuum habent ex Deo [m].

II. Cum Deus mundum, et quaecunque in eo ſunt, conderet, non habuit materiam aliam, ex qua omnia faceret, niſi eſſentiam ſuam ex ſe ipſo [n].

III. Spiritus actio alia non eſt, niſi vt ſe attollat, ſcaturiat, ſe moueat, ſeque ſemper generet. Et hac quidem ratione Deus eſt Spiritus incomprehenſibilis.

IV. Tres vero generationis eius formae ſunt, amarum, acerbum et feruidum.

V. Fons originalis irae et amoris ex vna ſcaturigine, ex vna matre eſt, adeoque vtrumque idem eſt [o].

VI. Dici non poteſt, Deum eſſe ignem, acerbum, amarum et ſimilia, multo minus, eſſe aquam, aërem, terram, quod vero ex eo haec facta ſint, id cernimus. Nec dici poteſt eſſe in Deo mortem vel infernum, at haec inde orta eſſe dicendum eſt.

VII. Tria ſunt in rerum omnium fonte et origine, ex quo exorta ſunt omnia, ſpiritus, vita, actio, comprehenſio omnis, ſulphur, mercurius, ſal.

VIII. Sal, anima eſt, ſiue ſpiritus oriundus, phur prima materia, ex qua genitus eſt ſpiritus, praeſertim in acerbitate: mercurius quatuor continet ſpecies ſiue formas, acerbum, amarum, ignem et aquam; ſal foetus eſt, quem illa generant, et acerbum eſt, adeoque cauſſa eſt, comprehenſibilitatis [p].

IX. Mercurius acerbus eſt, et amarus, nempe aqua ſulphurea et ignea, res inter omnia terribiliſſima, verum id omne in ſpiritu, natura nempe originali, id eſt, in eſſentiarum eſſentia, Deo, natura principii experte, parente naturae huius mundi.

X. Animae origo ex primo Dei principio extat, et a Deo homini, principio tertio, inſpirata eſt, nempe in foetum ſidereum et elementarem; tradit autem in hoc primum principium DEI, ex quo, et in quo eſt, cum ſit pars propria eſſentiae eius [q].

XI. Ipſi quoque diaboli ex primo principio Dei ſunt, illud enim primo-prima origo naturae diuinae eſt, at ab altero principio excluduntur [r].

XII. Anima, quae a Spiritu S. illuminatur, vere ingreditur diuinam naturam, videt enim in diuino lumine et intuetur alterum ſanctae et diuinae

m) §. 1. n) §. 3. o) §. 5. p) §. 7. q) c. II. §. 2. r) §. 3.

nae generationis principium, nempe essentiam diuinam: Spiritus sidereus autem et elementaris, qui ex sanguinis scaturigine progreditur, non nisi matrem intuentur, ex qua progressi sunt, et in qua viuunt [s].

XIII. In tres species siue formas (*Gestalten*) natura abit, quarum quaelibet aliam gignit, sua qualitate et natura praeditam [t].

XIV. Fons acerbitatis originalis mater est, ex qua scaturigines aliae quinque prosiliunt, generanturque, amarum, ignis, amor, limus, aqua [u].

XV. Anima vero ex prima patris generatione originali per scaturientem spiritum, qui est Spiritus Sanctus ex patris lumine progressus, homini inspirata est. Ex quo sequitur, animam esse ipsam Dei essentiam.

XVI. In materia aeterna separatio fit aeterna, quae oritur in generatione aeterna, a quatuor anxietatibus, dum ex acerbi et amari congressu ignis gignitur, et in ignis fulmine lumen, ita tamen, vt suum cuiuis fonti ius et natura sua conseruetur [x].

Non penetrabimus altius in hanc syluam densissimam, et quo longius mirus generationum et emanationum architectus progreditur, eo obscuriorem. Principia enim et fontes principiis et fontibus cumulat, qualitates acerbas, amaras, acidas, dulces ponit, matrices, generationes, foetus et similia excogitat, malos fructus cerebri somniantis. Quae omnia eo tendunt, vt scaturigines per varias classes, species, et gradus ex Deo emanantes, quibus rerum omnium essentias constare ait, describat. In quo maxime ridiculum est, quod interdum etymologia quaedam inepta, puerilis et absona occasionem foecundissimae imaginationi Boehmii suppeditet noua principia principiataque, nouos fontes, formas et naturas rerum comminiscendi, quo fieri non potuit, vt non entia imaginaria et cerebrina coaceruentur innumera. Similia quoque in *Psychologia*, siue *Quaestionibus de anima* [y] habet, in qua Quaest. I. [z] Globum philosophicum rerum omnium origines depingentem exhibet, Gnosticorum deliriis haud absimilem. Qui libellus, cum a IO. ANGELO WERDENHAGENIO ICto Helmstadiensi Latine versus sit, et frequenter occurrat; Lectorem, harum lautitiarum cupidum ad eum ablegamus. Mirum autem philosophum ipso Heraclito σκοτεινότερον, eas quaestiones tetigisse, quae summos semper philosophos exercuerunt, qualis est, animae propagatio, natura, operatio. Quas ita explicat, vt vel ex hac sola Boehmii psychologia sit manifestissimum, in excludendo hoc foetu accessisse manum auxiliatricem philosophiae in scholis tum agitatae peritissimam; ad cuius terminos et definitiones ita principia Boehmiana applicata sunt, vt noua dogmata constituant. Et tamen in epilogo auctor excusationem praetendit, quod artis ignarus, verbis idiotarum magna haec mysteria inepte enuntiauerit, quamuis ita turgidus, vt haec omnem scholarum sapientiam longe superare

rare

s) §. 4.
u) §. 11.
t) c. III. §. 9.
x) c. IV. §. 19.
y) Vtimur editione Amstelodamensi 1648. 12.
z) p. 28.

rare oſtentet. Ex his vero omnibus vt tandem his nebulis Lectorem liberemus, licet ſatis obſcura et incomprehenſibilia ſint, (vt ſolent eſſe, quae imaginatio laſciuiens et ratione non caſtigata parit) conſtare tamen palparique a Lectore poſſe putamus, ſyſtema emanatiuum, ſecundum quod Deus rerum et eſſentiarum fons omnis eſt, ex quo omnia effluxerunt, caput cardinemque immo totam animam ſyſtematis Boehmiani eſſe, et huc omnia tendere, vt poſitis principiis quibusdam ſecundis, ſiue principiatis, emanationum diuerſitates, modi, diſcrimina pateſcerent. Id adeo apertum, et a B. HINCKELMANNO [a] tot locis ſcriptorum eius demonſtratum eſt, vt prolixe probari haud ſit opus. Nam non ſpiritus ſolummodo, ſed omnem quoque materiam ex ſcaturiente Deo emanauiſſe, vbique tradit; ſic vt non erubeſcat ſcribere in *Aurora* [b]: *Totam diuinam SS. Trinitatem ſcaturiendo emanandoque corpus imaginemque ex ſe configuraſſe, velut Deum quendam paruum;* item [c]: *Naturas et creaturas omnes ex Dei virtute ab aeterno progrediente ortas eſſe.* Immo verbis ſatis claris obſcuriſſimum principium emanationis omnis ita explicat [d]: *SS. Trinitas immutabilis, eſt ſubſtantia triumphans, ſcaturiens, mobilis, in qua omnes virtutes ſunt, vt ſunt in natura. Haec enim aeterna mater naturae eſt, ex qua coelum, terra, ſidera, elementa, angeli, diaboli, homines, animalia, et quaecunque facta ſunt, originem atque eſſentiam acceperunt. Si quis coelum, terram, ſtellas, elementa et quaecunque ſunt vel ſub coelis vel ſuper coelos nominat, hoc ipſo totum Deum nominat, qui virtute ſua ex ſe procedente eſſentiam ſuam ita corpoream fecit.* Quae multis quidem impudentiſſimum atheiſmi genus viſa ſunt, reuera autem ſyſtema emanatiuum aperte produnt, ſecundum quod Deus mundus expanſus eſt. Non ignoramus, fuiſſe, qui caſtiores ſenſus his et ſimilibus Boehmii verbis tribuant; aſt eos audiendos non eſſe, vel haec vna ratio euincit, quia abiecto emanationis ordine et principio totum Boehmianum ſyſtema corruit. Nos Lectorem potius, ſi patientia gaudet hiſce deliriis immorandi, hoc doctrinae aedificium cum Cabbaliſtico comparare iubemus [e], certi, multis, quae obſcuriſſima in Boehmio videntur lucem affulſuram inexpectatam. Non enim principia tantum inter ſe conueniunt, ſed et termini vocesque ex hac ſchola deſumtae videntur. Vnum dogma de Adam Kadmon et Sephiris ſiue ſcaturiginibus lucis diuinae in eo fulgentibus et ex eo diuerſis gradibus emanationibus, reuolutionibus procedentibus ſi cum doctrina Boehmii in *Aurora* allata conferatur, rem mirifice illuſtrabit. Simili prorſus modo enim de Filio Dei ex Deo genito, de origine angelorum ex eo, de profluentibus ex eo ſpiritibus fontanis, ſiue Sephiris (*Quallgeiſter*) de reuolutione, proportione mutatione et aſcenſu qualitatum in diuina natura, de tribus principiatis in diuinis,

a) In detectione fundamenti Boehmiani.
b) § 26. p. 30.
c) §. 30.
d) c. IV. §. 32. 33.
e) Conf. H. MORI Iudicium de Boehmio.

uinis, et feptem fpiritibus naturae, de anima hominis diuina, fiderea et elementari differit. Quae fi non probant, multa eum vel, qui materiam illi fubminiftrarunt, a Cabbaliftis accepiffe, id tamen euincunt, fimile de eius placitis iudicium effe ferendum, eaque eodem modo intelligenda, vt illa. Nifi enim fecundum fignificationem fyftematis emanatiui theofophiam Boehmianam explices, fenfum prorfus nullum, lucem nullam in eius praeceptis inuenies. Plura ex ipfis eius fcriptis haurienda funt, multoties editis, et vno fafce anno cIↃIↃCLXXXII Amftelodami vulgatis, quibus diutius cum taedio Lectoris inhaerere non licet.

§. XXIV. Habuit Boehmius fectatores multos, vt obfcura et intellectu difficilia plerumque admiratores haud paucos inueniunt. Qui tamen cum plerumque ad theologiam, cui myfteria Boehmiana intulerunt, refpexerint, non hoc loco omnes enarrari poffunt, fed in annalibus ecclefiafticis producendi funt: confuli autem debent, quos cumulauit virorum praeftantiffimorum CASP. SAGITTARII [f], MATTH. CHR. PFAFFII [ff], COLBERGII [g], ARNOLDI [h], WALCHII [i] aliorumque diligentia. Quamuis Paracelfi quoque et Fluddi fequaces huc trahi poffint, qui feculo XVII prodierunt. Paracelfo enim haud pauca debere Boehmium fupra obferuauimus, a Fluddo autem non pauciora eum accepiffe quorundam, et nuper demum, cel. MOSHEMII [k] coniectura fuit. Fatemur tamen, pofterius nobis non verifimile videri; eo enim tempore, quo Boehmius Auroram fcripfit, libros fuos vel nondum vulgauerat Fluddus, vel in Germania tamen innotefcere et in manus futoris Gorlicenfis peruenire non potuerunt, Boehmius quoque ante Fluddum fatis functus eft, et ipfa, nifi fallimur, vtriusque principia diffident. Quaecunque autem fchola Boehmio affinis fuerit, illud certum, concurriffe ad factionem Boehmianam, quotquot ingenium exagitauit ἑτερόκλιτον, et delectauere principia vaga, et dogmata tritam viam deferentia: quos noffe omnes et in fcenam adducere, effet otio lectoris atque patientia abuti. Nos paucos et celebriores tantum confiderabimus.

Sectatores Boehmii.

§. XXV. Fauit vehementer Boehmio Silefia [l], et complures Boehmii produxit affeclas. Inter quos praecipue notandus eft Balthafar Waltherus, Glogauienfis, Doctor medicinae, artisque chemicae confultiffimus. Is enim ampliffime Boehmio fauiffe, et, inter amicos eius primum locum obtinuiffe dicitur. Memorabile eft, quod de eo narrat FRANCKENBERGIVS [m], fexennio eum per Syriam, Aegyptum, Arabiam, Per-

Medici Boehmii parastatae.

f) Introduct. in Hift. Eccl. p. 899. SCHMIDIVS Supplem. p. 671.
ff) Hift. lit. theol. P. II. p. 348. 364.
g) Chriftianifm. Platonico-Hermet. P. I. p. 107.
h) loc. cit. p. 651. Defcript. theol. myft. p. 592.
i) Introd. in Hift. Controu. Theol. P. I. p. 646.
k) Hift. Chrift. rec. Sec. XVII. c. f. I. c. 4. §. 28 p. 399.
l) Vid. WERNSDORF. Difp. de Fanaticis Silefiorum.
m) In Vita Boehmii §. 18.

Persiam iter fecisse, iactareque solitum a Chaldaeis et Arabibus astronomiam, chemiam, magiam, cabbalam se didicisse. Qui cum domum rediisset, percepta fama de Boehmii noua sapientia, ad eum Gorlicium venit, et trimestre apud eum commoratus est. Verisimilitudine ergo non destituuntur, qui contendunt, ab hoc viro Boehmium, hominem cetera ἰδιώτην, notiones et principia Paracelsica, chemica, magica, quorum tot vestigia in eius scriptis extant, didicisse, et fortean illum quoque manus emendatrices eius scriptis admouisse. Illud sane tradit ERASMVS FRANCISCI [n], nescio qua fide, Boehmium sua scripta emendanda Walthero Dresdam misisse, quo loco illi officinae chemicae, quam elector instruxerat, praeerat. Et hic ille *Mysteriophilus* est, ad cuius *Quaestiones de animae origine, essentia, natura, facultatibus et statu* respondit BOEHMIVS, vt supra dictum. Praeter hunc medicum alius quoque artis salutaris custos, Tobias Koberus familiaritate Boehmio innotuit. Is enim Gorlicii medicinam fecit, et intima familiaritate sutori Gorlicensi iunctus fuit, vt ex epistolis eius nonnullis, *Epistolis* Boehmii *theosophicis* insertis liquet [o]. Sed et Cornelium Weisnerum et Fridericum Krausium, medicos inter familiares Boehmii fuisse, nonnullis obseruatum est. Id quod ideo notandum, vt constet, quo canali ad Boehmium opiniones, voces, termini Paracelsici, chemici, magici, profluxerint, licet artis medicae chemicaeque esset imperitus. Multum vero inter amicos Boehmius debuit Abrahamo a Franckenberg, Oelsnensi, equiti Silesio, anno cIɔ Iɔ XCIII nato. Qui cum satis ingenio valeret, et eruditionis copiam possideret haud contemnendam, sectarum Christianarum dissidiis offensus totum se Boehmio tradidit, et non eius modo scriptis obstetricatus [p] est, sed et secundum principia Boehmiana librum *de Fundamento sapientiae; viam veterum sapientum; triadem mysticam, et gemmam magicam* edidit, vt alia taceamus, enarrata CASP. SAGITTARIO [q]. Apologiam autem pro Boehmio scripsit Io. Theodorus a Tschesch, Friderico Palatino principi, et post hunc Ioanni Christiano, duci a consiliis, de cuius itineribus, fatis et vitae historia, videndus praeter G. ARNOLDVM [r], GOTTL. WERENSDORFIVS [s]. Obiit post vitam vagam et exulem medio seculo XVII, apud Elbingenses in Borussia, et edita quoque HENRICI PRVNNII *Introductione in notitiam scriptorum viri theosophi Iacobi Boehmii* [t], de hac factione pulchre mereri conatus est.

Quirinus Kuhlmannus. §. XXVI. Nemo tamen Boehmianae factionis, nomen suum magis fecit memorabile, quam QVIRINVS KVHLMANNVS, infelici tragicoque vitae exitu notissimus, cuius res prolixe narrant ARNOL-

n) In confractis telis calumniae Leui p. 223.
o) Vid. ARNOLD. l. c. p. 652.
p) ARNOLD. Hist. Eccl. Vol. III. pag. 92. WERNSDORF. l. c. §. 18. CALO loc. cit. c. 2. §. 3.
q) loc. cit. p. 902.
r) P. III c. 9. p. 93.
s) loc. cit. §. 17.
t) Amstelod. 1684. 8. lingua Germ.

NOLDVS [v], WERNSDORFIVS [x], BENTHEMIVS [y], BAYLE [z], aliique a SAGITTARIO [a] laudati. Natus in celebri Silesiae metropoli Vratislauiae anno cIↃIↃCLII, parentibus honestis, adolescens ingenium prodidit praecox, ac singulare, paradoxum et a via declinare promtum. In Ienensi academia Themidis sacra amplexus, ab aliorum conuersatione vitae singularis affectatione abhorruit. Tum ad Batauos abiit, Lugdunique summos in iure honores affectans de emendando corpore iuris cogitauit: morbo vero grauissimo correptus ad reformandum restituendumque regnum Dei animum adiecit, et vt huic animi instinctui pareret, in Britanniam, Galliam, ipsasque ditiones imperii Turcici excurrit, male tamen mulctatus anno cIↃIↃCLXXXVI Vratislauiam rediit. Vbi cum quiescere eum vel animi impotentia, vel fatorum iniquitas non sineret, nouum iter ad Sarmatas suscepit, et in Moscouiam tandem venit, adeoque si non impie, imprudenter tamen res suas egit, vt blasphemiae accusatus exitiali tandem rogo anno cIↃIↃCLXXXIX, IV. Non. Octobr. deleretur. Hunc ad extremum furorem seduxisse imaginationis ferociam fatendum est, si vera sunt, quae de eo narrantur. Nihil enim tam paradoxum, vagum, absonum, quod non miris coloribus pingere auderet. Mirum itaque non est, artem Lullianam, combinatoriam et similes nugas vehementer illi placuisse, et pro Boehmio quoque eum verba fecisse, acriterque pro eius θεοπνευστίᾳ dimicauisse. De quibus tamen eius somniis conatibusque deliria mentis aperte prodentibus, ne nimii simus, hoc loco plura dici non possunt, adeundus autem est, qui, quantum satis est, dabit D. G. MORHOFIVS [b]. Verum ne inspirationis diuinae Boehmio testis ipse inspiratus deesset, ex Anglia prodiit IOANNES PORDAGE, medicinae Doctor, Leadiae virginis factioni quoque addictissimus. Qui cum diuinas reuelationes visionesque iactaret, systematis Boehmiani diuinitatem a Deo edoctum se esse testatus est. Quod vt noua luce collustraret, vulgauit *Metaphysicam veram et diuinam*, per Lothum Vischerum Germanico habitu postea in lucem productam [c], itemque *Sophiam*, siue *detectionem coelestis sapientiae de mundo interno et externo;* porro *theologiam mysticam*, *siue arcanam mysticamque doctrinam diuinam de inuisibilibus aeternis, nempe mundo et globo archetypo*, *siue mundo mundorum*, *essentiis*, *centris*, *elementis et creationibus*, *non rationali arte sed cognitione intuitiua descriptam.* Concedenda laus Pordagio, et ordinis et claritatis paulo meliorem eum curam, quantum argumenti natura et indoles patiuntur, habuisse, quam Boehmium, et systema theosophicum luculentius exornasse. Ipsa tamen dogmata cum mysteriis Boehmianis concordant, et eiusdem commatis sunt. Statuit enim: spiritum aeternitatis

Io. Pordage.

v) P. III. c. 19.

x) loc. cit.

y) Statu Eccles. et Schol. apud Batauos P. II. p. 344.

z) Dict. T. III. art. Kuhlmann. add. Relat. Innoc. 1711. p. 755.

a) l. c. p. 902.

b) Polyhist. T. I. L. II. c. 5. §. 63. p. 361. seqq.

c) Francofurti 1715 8. vid. Relat. Innoc. 1715. p. 111. PFAFF. Hist. Lit. P. II. p. 382.

tatis esse essentiam essentiarum et caussam caussarum; Patrem esse monadem, Filium dyadem, Spiritum S. triadem; mundum primum et aeternum a Deo creatum haud esse, sed genitum exclusumque ex Deo, adeoque substantiam esse purissimam. In hoc mundo aeterno esse millies millia spirituum simplicissimorum, ab angelis diuersorum, cum hi ex formis naturae aeternae facti sint: illos enim esse purissimos, supernaturales et abstractos spiritus, exeuntes a patre, vnitate summa fonteque spirituum: inter eos autem septem reliquis anteire. Huc autem omnem philosophiam suam reuocat [d], vt septem illi spiritus archetypi in sophiae vnione, et hinc cum spiritu hominis aeterno resuscitato coniuncti, efficiant magum, philosophum durum, astrologum peritum, chemicum expertum, medicum honore dignum, theologum beatum, verumque Christi discipulum. Cuius sapientiae alumnos tota illa societas, quae Philadelphiensis nomen sibi arrogauit [e], comprehendit, de quibus videndi, qui res ecclesiae superioris seculi enarrarunt [f], vel mysticorum historiam literariam exposuerunt, G. ARNOLDVS [g] et PETRVS POIRETVS [h]. Solet etiam inter Boehmii asseclas referri IO. IACOBVS ZIMMERMANNVS, pastor ecclesiae Bietighemensis, in agro Wurtembergico, qui ob dogmata Paracelsica, Boehmiana, et similia munere exutus strenue pro caussa Boehmii pugnauit, tandemque cum familia ad Batauos recessit, apud quos ipse Roterodami obiit, reliqui in Pensyluaniam transfretarunt, de cuius scriptis fatisque inter se comparandi FRIDERICUS BRECKLINGIVS [i], ANDREAS CAROLVS [k], Cl. FISCHLINVS [l], aliique.

Io. Iac. Zimmermann.

Aduersarii Boehmii.

§. XXVII. Quemadmodum amicis et sectatoribus Boehmius non caruit, ita magnus quoque eorum numerus est, qui inimicis in eum signis insurrexerunt, et fanaticismi, enthusiasmi, ipsiusque atheismi eum accusarunt. Quos enumerare eo minus opus est, quo minus plerique in hunc campum possunt adduci, eo quod theologicis armis contra illum in aciem processerint. Multos nominant ARNOLDVS [m] et PFAFFIVS [n], qui consulendi. Inter hos sunt, qui praeter enthusiasmi notam atheismum Boehmio obiiciunt, eo quod Deum esse mundum expansum, exque Deo emanare omnia statuerit, sicque mundum in Deum conuerterit. Id quod tam impium visum B. BVDDEO [o], vt Spinozismi eum reum ageret, in quo praeeuntem habuit ABR. HINCKELMANNVM [p]. Recte tamen et distincte de hac accusatione statuendum est. Et ipsum quidem, quod ei obiicitur, dogma, omnia ex Deo emanare, omnium rerum essentias in Deo consistere, redire omnia in Deum, toties ingeminauit commendauitque Boehmius, vt laterem lauare cen-

d) l. c. p. 506.
e) Vid. IAEGER. pec. Diss. de Societate Philadelphiensi inserta Hist. Eccl. Sec. XVII.
f) ARNOLD. l. c. p. 652. P. IV. p. 377. WEISMANN. Hist. Eccl. T. II. p. 1106.
g) Descript. theol. myst. p. 385.
h) Bibl. myst. select. p. 174. 176.
i) Apud ARNOLDVM l. c. P. III. p. 775.
k) Innocentia Wurtenbergica p. 50.
l) Memor. Theol. Wurtenberg. Suppl. p. 230.
m) l. c p. 650.
n) l. c. P. II. p. 361.
o) Isagog. Bibl. theol. p. 1371.
p) In detect. fundam. Boehm.

cenſendi ſint, qui verbis eius ſenſum magis commodum affingunt. Supra enim obſeruatum, totius ſyſtematis Boehmiani fundamentum id eſſe, et ſine eo conſiſtere non poſſe. Aſt qui Spinoziſmum ex emanatiuo Syſtemate exſculpunt, nimii ſunt. Ille enim vnam tantum ſubſtantiam certis tantummodo modificationibus diſtinctam, nempe rerum vniuerſitatem, Dei loco agnoſcit, hoc poſita diuinitate, res omnes ex ea emanationis lege effluxiſſe ſtatuit. Quo pacto licet res omnes ex eſſentia diuina participent, ſua tamen ſubſtantia peculiari gaudent, et formaliter a fonte ſuo differunt, ſuos quoque eſſentiae et perfectionis gradus, et limites diuerſos habent. Et ita quidem Deus cum creatura, cauſſa cum effectu non confunditur, nec emanatiuo ſyſtemati atheiſmus poteſt obiici: aſt parum leuius id errare fatendum quoque eſt, cum non minus periculoſum deiſmum inuoluat, eſſentiam Dei ſimpliciſſimam in partes diſcindat, et omnia diuinitatis particulis repleat. Quod omni fere aetate maximas veritati diuinae inſidias ſtruxiſſe, exempla tot philoſophorum emanationis hypotheſin admittentium comprobant. Ex quo tandem, nobis non praeeuntibus Lector ipſe ſententiam de ſchola Boehmiana dicere poterit.

§. XXVIII. Longe elegantius ornatiusque hanc ſcenam inſtruxit IOANNES BAPTISTA VAN HELMONT, toparcha in Merode, Royenborch, Oorſchot, Pellines, medicus ſuperiori ſeculo celeberrimus. Cuius vitae hiſtoriam attentione dignam ne ignoraremus, ipſe cauit; duobus enim locis [q] ſcriptorum ſuorum rerum ſuarum circumſtantias deſcripſit, quae diligenter inter ſe comparanda, et quae Filius Franciſcus Mercurius Helmontius de vitae eius exitu in literas retulit [r] adiicienda ſunt, quod neglexiſſe ARNOLDVM, WITTENIVM, REIMMANNVM [s], qui res eius attigerunt, merito miramur. Natus eſt Ioannes Baptiſta Helmontius, ex antiqua generoſaque proſapia [t], Bruxellis anno cIɔ Iɔ LXXVII, fratrum ac ſororum poſtremus. Puer indolem excitatam, ingeniumque praecox, quodque tritam viam deſerere auderet, demonſtrauit, triennis autem calamitoſiſſimo Belgii tempore anno cIɔ Iɔ LXXX parentem amiſit, cumque filiorum poſtremus eſſet, in ſtudiis educatus eſt. Quibus tanta alacritate mentisque contentione inſudauit, vt annos natus ſeptemdecim philoſophiae curſum iam abſolueret, eosque doctrinae profectus demonſtraret, quibus permoti profeſſores medicinae Louanienſes eum elegerunt, qui lectiones chirurgicas in collegio medicorum praelegeret. Quanquam autem fatetur, temerarie ſe et incogitanter egiſſe, ea docere praeſumens, quae non intelligeret, ad eius tamen temporis conſuetudinem ſe attemperauit, qua auctorum opiniones

Io. Baptiſta Helmontius.

q) In Confeſſione T. I. Opp. p. 9. edit. Lugd. vnde repetiere WITTENIVS Meinor. Med. p. 125. ARNOLDVS H. E. P. III. c 8. p. 71. REIMMANN Hiſt. liter. Germ Vol. III. p. 437. et tum in Tumulo peſtis T. II. Opp. p. 146.

r) In Praefatione Opp. parentis praemiſſa.

s) ll. cc. FREHERVS Theatr. p. 1374. qui negligentiſſimus hoc loco eſt.

t) Arma gentilitia exhibet titulus.

nullo fere delectu habito iuuentuti proponebantur. Erat autem librorum heluo et notabilia cuncta in locos communes redegerat, ita vero diligentia eminebat, vt a paucis fuperaretur. Mature vero perfpexit, quam longe a vera eruditione abeffet, cognouitque, quam mire ab arrogantia profefforum iuuenes creduli fimplicesque deciperentur. Contraxit itaque fe in calculum, vt fuo iudicio cognofceret, qualis quantusque philofophus effet, et an ad veritatem adfpirauiffet. Quod examen cum candide fufcepiffet, comperit fe litera inflatum, et plane nudum, nifi quod artificiofe altercari didiciffet. Qua re ita aperti funt Helmontii oculi, vt fe nihil fcire intelligeret. Et aftronomiae quidem haut leuem operam impenderat, quod in argumento phyfico aliquid fcientiae promittere fibi videretur: logifticam quoque et algebram, loco oblectationis, quoties taedium lectio adduxerat, coluerat: hisque Euclidis elementa iunxerat, et *Cyclognomonicam* CORNELII GEMMAE. A quo cum Copernicum vnice commendari videret, non deftiterat, donec eundem fibi familiarem feciffet. At cognitis eccentricitatibus, coelorumque gyris, cognouiffe fe, ait, non impenfo tempore dignum fuiffe, quicquid de coelis acquifiuiffe praefumfiffet. Coepit itaque aftronomiae quoque ftudium apud eum vilefcere, quod parum certitudinis ac veritatis promitteret, inania vero fuppeditaret quam plurima. Indignatus ergo fuae ignorantiae, magiftri artium titulum recufauit, cum ne vnam quidem artem fecundum veritatem, fed fecundum apparentiam tantum, didiciffet. Hincque factum, vt omnis, quae in fcholis tradi folet difciplina Helmontio per omnem vitam valde forderet, isque in illam, quocunque loco poffet, inueheretur. Id quod mire quidem placuit G. ARNOLDO eandem vbique tibiam inflanti, recte autem, nifi fallimur, ex intolerabili faftu, quo praeter fe atque fua omnem eruditionem Helmontius deprimit atque contemnit, et fe folum fapere putat, colligitur, animi typhum eum feduxiffe, vt non vanitatem tantum difciplinarum nonnullarum, fed omnem quoque eruditionis orbem faftidiofo fperneret animo, ratus fe ad excitandas fcientias meliores a Deo effe miffum. Id quod vidit notauitque in Helmontio HIERONYMVS HIRNHAYM [u], qui non ineleganter ita de eo pronuntiat: *Plures Helmontium voluerent, nifi ftilo tam arroganti et fuperciliofo fcripfiffet. Imprimis enim tanquam a Deo ad reformandam philofophiam fimul et medicinam, ad penuriofas vt vocat, fcholarum caecitates et credulam ignauiam corrigendam effet vocatus ac delegatus, dicit fe veritatem docere compulfum, et nouam condere philofophiam, ac omnia pene refcindere a prioribus tradita.* Sed audiendus porro de vitae fuae ratione et ftudiorum modo Helmontius. Is ad Iefum Dei filium conuerfus orauit, ipfum vocaret, quo videretur. Docebant eo tempore Louanii philofophiam Iefuitae, rege licet, proceribus et academiae doctoribus ipfoque pontifice Clemente VIII inuitis. Apud quos cum Martinus

u) De Typho humani generis c. XV. p. 165. probante I. F. BVDDEO Ifagog. P. I. p. 22.

nus Delrio disquisitiones magicas exponeret, huic praeceptori adhaesit: at pro messe se solas, ait, stipulas inanes rapsodiaque pauperrima collegisse, iudicio priuatum. Ad moralem itaque philosophiae partem conuersus, cuius illi sensum quendam Seneca et Epictetus iniecerant, hanc esse iudicauit, quam graui silentii iugo redimendam Pythagoras censuisset. Placuit quoque austeritas persuaso, paucis mutatis Capucinum esse Stoicum Christianum, aeternitatis quoque arrisit studium, sed rigidiorem sectam renuit valetudo tenerior. Scriptis Thomae Kempisii et Tauleri autem excitatus Dominum rogauit, vt vires daret ad amandam sectandamque veritatem nudam. Mire autem cum se per Stoicam philosophiam in perfectione Christiana profecisse crederet, ecce somnio ab ea reuocatur. Enarrabimus illud ipsis eius verbis, cum memorabile et accuratum de Stoica ethica iudicium suppeditet. *Videbar*, scribit, *factus bulla inanis, cuius diameter a terra in coelum vsque vergeret: superne enim eminebat sarcophagus, inferne vero loco terrae abyssus erat obscuritatis: horrui immensum, simulque excidi extra omnem rerum, meique notitiam. Ad me vero rediens, intellexi vnico conceptu, quod in Christo Iesu viuimus; mouemur et sumus, quodque nemo vel nomen Iesu ad salutem dicere, sine peculiari gratia Dei posse, quod continue orandum sit, et ne nos inducas in tentationem. Datus est mihi nimirum intellectus, quod sine peculiari gratia, ad quaslibet actiones, non nisi peccatum nos expectet. Quo conspecto, et saporabiliter cognito, admiratus sum priores meas ignorantias, et cognoui, quod Stoicismus me, inanem et tumidam belluam; inter abyssum inferni et mortis imminentis necessitatem detineret. Cognoui, inquam, hoc studio, specie mediocritatis fieri me arrogantissimum, quasi libertatis arbitrio fretus, gratiae diuinae renunciarem, ac quasi, quae vellemus, per nosmet ipsos efficeremus. Absit tale nefas, dixi: quapropter istam blasphemiam paganismo quidem indulgendam, at Christianum dedecere censui, adeoque philosophiam Stoicam hoc titulo odibilem censui.* Qui locus eo magis memorabilis esse videtur, quo clarius docet, quid nocumenti afferant μετέωρα moralia, et praecepta superba humanae sapientiae, et quo elegantius eos sobrie in argumento morali versari iubet, quibus austeritas philosophiae et virtutis Stoicae etiam in doctrina Christianorum morali est commendatissima, et qui supra humanae naturae conditionem sapiunt. Quales sibi visos esse Taulerum et Kempisium Helmontius haud obscure innuit, quo iure, quaue iniuria? Christianis doctoribus definiendum relinquimus Horum itaque Helmontius pertaesus, ad leuandum lectionis taedium, animum ad herbarum cognitionem aduertit, et Matthioli atque Dioscoridis libros euoluit, qui cum nec vsum certum, nec effectuum stabilem caussam exponerent, ipsi quoque nauseanti Helmontii animo euiluerunt. Idem sibi in Galeno et Auicenna accidisse fatetur, cum ex eorum lectione didicisset, veram medicinam non ex hominum libris, sed a Deo esse percipiendam. Medicae

artis

artis incertitudine delusus, ad populorum mores, principum placita, iusque atque leges animum traducere cupiens, miris omnia fluctibus iactari vidit, et tam difficilem aliorum gubernationem, vt ſuae vix ſufficeret. Animi tamen inclinatione propendens in rerum naturalium placidiſſimam cognitionem, medendi inſtitutiones apud veteres Graecos et Arabes, et apud recentiores obuios legit, examinauit, et notabiliora per locos communes annotauit. Aſt relegens omnem theſauri collecti copiam, ſuae ſe egeſtatis puduiſſe, inſumtique laboris piguiſſe ait. Idem illi accidit, cum medicum artis ſalutaris praxin facientem comitaretur; nec enim certi quicquam ſe de morbis ſtatuere nouiſſe, ait, et regulas medicorum falaciſſimas deprehendiſſe. Conuerſus itaque ad preces, doluit, primum ſe, renitentibus ſuis ad incertiſſimam vanamque medendi artem animum adieciſſe, rogauitque Deum, ad eam vocationem ſe duceret, quae ipſi placeret, obſecuturum ſe pro poſſibili, quocunque vocaret. Haereditate vero inter viuos diſtributa, et ex parte ſorori inſcripta, cum ſe vbique fruſtra et inutiliter egiſſe deprehenderet, medicinam deſerere et peregre proficiſci ſtatuit, excitatus ſomnio quodam, quo totum vniuerſum, tanquam informe aliquod chaos et merum nihil vidit, addita voce, monente, vt, cum omnia nihil ſint, apud Deum veram ſapientiam quaereret. Iter ingreſſus, quo magis medicinam deteſtabatur, ac velut impoſturam a ſe abiiciebat, eo maior illi ſe ſuppeditabat medendi occaſio. Nempe ab homine idiota quodam, qui ſe illi ſociauerat, pyrotechniae, id eſt, chemiae quaedam manualia diſcebat, et vt erat acumine praeditus, mox penetrale quorundam corporum per ignem inſpexit, comprehenditque multorum ſeparationes in libris nondum traditas, quo pacto valde creuit diſcendi auiditas. Comparata vero ſupellectile chemica, abdicauit libros omnes, ſenſitque, vt ſcribit ipſe, ſe per ignem plus proficere, in conceptis orando acquiſitis, quam libris quibuslibet, cantum ſemper cuculi eundem canentibus. Ita factus philoſophus per ignem, quo nomine ſe ipſe appellare ſolebat, totus in hanc artem incubuit, nec obſtaculis, quae innumera apparebant, abſterreri ſe paſſus eſt, nec laborem, aetatem, vigilias, nummorum diſpendia pertimuit. Neque ſympoſia, neque Venus vllam ei horam ſubtraxerunt, quo minus totus dies noctesque huic operae inuigilaret. Vt vero diuinae beneuolentiae ſucceſſus fauentiores experiretur, pauperes et mediocris fortunae homines lubens ſine mercede ſanauit, tanta pertinacia, vt eum confeſſionarius, quem vocant, cogeret cuiusuis offerentis pecuniam admittere, ne ſecus faciendo fores illis praecluderet, qui pudore praepediti non auderent auxilium eius vlterius inuocare, iuberetque ea, quae medendo acquiſiuiſſet, inter pauperes diſtribuere. Auaritiae tamen ſurculum in diuitum ſanationibus non ſine pugna euellere ſe potuiſſe fatetur, eamque ob cauſſam Deum implorauiſſe, eum autem media ipſi praeſcidiſſe, ita, vt licet in aula Rudolphi imperatoris amplae fortunae illi promitterentur, ea res in vanum abiret. Aliter

autem

autem ipſi proſpexit diuina prouidentia, vxorem enim piam atque nobilem ei dedit, cum qua Viluordiam ſe ſubduxit et totum ſe arti chemicae, (pyrotechniam vocat) immolauit, pauperumque calamitatibus ſubuenit. Quod facile ab eo fieri potuit, cum ex vxoris haereditate ampliſſimae ad eum facultates acceſſiſſent, licet non niſi litibus intercedentibus earum poſſeſſionem recuperauiſſet. Conqueritur autem praepotentes ad infamiam et occultam necem ſub pietatis inuolucro eum fuiſſe perſecutos [x]. Nec a vero abſimile, cum ſine mercede curationes inſtitueret, multos ad eum concurriſſe, morborum remedia implorantes, at, annon arrogantius ſcripſerit: *Se quotannis aliquot myriades infirmorum ſanare ſuis remediis non deſiſtere, nec proinde minui ſua pharmaca*, Lectori expendendum relinquimus. Ita vero et arti et proximo ſeruiens mortem ſibi accivit [y]. Ab aegrotis enim aliquando in nebula gelida domum reuerſus, pleuritidem ſibi contraxit, ſuis tamen medicaminibus incolumem ſe reſtituit. Senſit tamen imbecillitatem vitae viriumque ex febris recrudeſcentis inſultu, adeo vt pridie exitus ſui erectus adhuc amico Pariſios ſcriberet, coniicere ſe, non vltra viginti quatuor horarum ſpatium, vitam ſuppetiturum. Id quod factum; ereptus enim eſt rebus mortalium III. Cal. Ian. anno cIↃ IↃCXLIV. Ex qua narratione filii liquet, falſum eſſe PATINVM [z] aſſerentem, Helmontium, qui venaeſectionem improbabat, cum pleuritide infeſtaretur, ea neglecta phreneticum obiiſſe. Magnas fuiſſe Helmontio patri ingenii dotes, acumen inſolitum, experientiam multam, nemo negauerit, qui res eius nouit, nec aduerſarii hanc ei gloriam denegare audent: communis autem medentium plauſus multifariam eius eruditionem extulit [a]. Qui ſi parcius veteres caſtigaſſet, ſi a ſatyra ſcribenda et inuectiuis in alios, partes ſuas non ſequentes abſtinuiſſet, ſi modeſtius ſua laudaſſet, longe maiorem famam ab omnibus retuliſſet. Inerat enim ei vis ingenii acerrima, et artis chemicae peritia ſingularis, nec a literarum ornatu deſtituebatur, ea vero felicitate medendi fruebatur, vt miraculoſas curationes inſtituiſſe dicatur illis, qui hominem nouerant. Id quod agnouerunt viri docti, etiam ex medicorum filiis, qui licet haud pauca in eo reprehenderint, eum tamen ob doctrinam atque experientiam mirifice extulerunt, et Verulamio, Boyleo, Galilaeo, Carteſio aliisque ſeculi XVII heroibus iunxerunt [b], quorum loca, ne nimii ſimus, hic non adducimus, legi autem apud THOM. POPE-PLOVNTIVM [c] et G. ARNOLDVM [d] poſſunt. Maxime vero inter laudes eius extollitur, quod arcani *χρυσοποιοῦ* particeps fuerit, id quod tot viri docti aſſerue-

x) Multa de ſua conſtantia in contemnendis perſecutionum imbribus ab academiis excitatis gloriatur, de Lithiaſi c. 8. §. 2. T. II. Opp. p. 45.
y) Filius in Praef.
z) Lettr. III. p. 12.
a) THOM. BARTHOLIN. Epiſt. med. cent. IV. Ep. 73. p. 429.
b) RAPIN Reflexions ſur la philoſophie p. 54.
c) Cenſ. cel. auct. p. 955.
d) loc. cit.

asseruerunt, vt crederet BVDDEVS [e], Helmontium, licet lapidis parandi mysterium non intellexerit, puluerem tamen hunc effectum producentem, habuisse. Hanc vero artis suae felicitatem liquori Alcahest adscripsit Helmontius. Quem primaeuum illud principium esse putat, ex quo omnia orta sint, et sal summum esse praedicat, ignem et aquam, cunctaque ait corpora penetrare, et subtilia reddere atque transmutare, separare lumen a vegetabili, hocque in distillabilem succum mutare, carbones in liquores diaphanos vertere, et sophiae processu parari posse. Quae quamuis satis certe visa sint Helmontianis sectatoribus, valde tamen suspecta sunt D. G. MORHOFIO [f], eo quod liquor ille nemini mortalium, qui cognitus quidem sit, fuerit ostensus, immo ne ipsi quidem filio Francisco Mercurio, vnquam visus sit: ignotus autem fuerit veterum scholae chemicae, primusque memoratus Paracelso, ita tamen, vt si rem ipsam consideres, repugnare omnino rerum naturae videatur. Vnde illorum sententiae accedit, qui hoc sophisma putant medicum, quo nouae doctrinae suae gratiam aliquam conciliare voluerint, tam Paracelsus quam Helmontius, longe isto speciosior in adstruendis liquoris sui Alcahestici dotibus. Qua de re medicorum filiis iudicium relinquimus. Quanquam autem minime proletaria eruditionis copia et lectione haud contemnenda abundabat, adeo tamen omnem, quae in scholis addiscitur doctrinam contemnebat, vt ne conuiciis quidem parceret, magnoque supercilio omnia despiceret, quae non diuina quaedam illi philosophia suggessisset. Inde factum, vt nouum sibi systema tum philosophico-medicum tum theologicum effingeret, quod nouis paradoxis, et insolitis dogmatibus scatet. In eo multa quidem a Paracelso accepit, eum tamen in haud paucis deseruit, ratus, vidisse eum multa, at in ipsa naturae adyta non fuisse admissum. Singularia autem et inaudita cum sequeretur, mirum haud est, innumeras eum contradictiones fuisse passum, et imprimis medicos plerosque eius hypothesibus fuisse offensos [ff]. Ita v. g. ferre non potuerunt, damnari ab eo venaesectiones [g], tribuique inter viscera duumuiratum [h] ventriculo et lieni. Vt alia taceamus medicis ignota et suspecta, Helmontio vero laudatissima, de quibus videsis REIMMANNVM [i]. Eundem se in theologia praestitit, licet enim totus pietatem spiraret, vetera tamen illi omnia sorduerunt, et ne doctrinam quidem Christianam ita probauit, vt non nouum illi vultum effingeret: de quibus tamen eius placitis hoc loco plura dicere nihil attinet; enumerat autem ea E. D. COLBERGIVS [k], qui adeundus, et comparandus cum G. ARNOLDO [l]. Quo tamen facile conce-

e) Diss. an Alchymistae in Rep. sint tolerandi §. 14.

f) Polyhist. T. II. L. II. P. I. c. 10. §. 2. p. 201.

ff) Vid. BARTHOLIN. de Pulmon. sect. III. p. 20 filius Cent I. Epp. med. 79. p. 311. P. AMMANN. Medicina crit. Praef. p. 8.

g) IO. MAVRIT. HOFMANN. de Venaesect. necessit. th. 30 37.

h) CONRING. Introd. in art. med. c. II. §. 23. SCHELHAMMER ad h. l.

i) loc. cit.

k) Christ. Plat. Herm. P. I. p. 197. 201. add. FECHT. Noct. Christ. p. 926.

l) loc. cit.

concedimus, verum esse, quod de Helmontio narrat Io. Caramvel Lobkowitz [m] his verbis: *Noui hominem, fuit pius, doctus et celeber: Galeni et Aristotelis iuratus hostis, sub quo aegri non laborabant diu, nam secunda aut tertia die carebant vita aut morbo. Vocabatur praecipue ad illos, qui ab aliis medicis deserebantur, e quibus non paucos restituit, vel frendentibus illis, a quibus fuerant condemnati.* Nam nec nostra aetate desunt, qui Helmontianis medicaminibus mirificas virtutes tribuunt [n]. Collegit scripta Helmontii filius Franciscus Mercurius, quae diuersis locis prodiere [o], Germanico quoque habitu, curata ab amico filii et Helmontianae disciplinae admiratore Christiano Knorrio a Rosenroth [p].

§. XXIX. Helmontiana physiologia tota, vt omnis eius disciplina, paradoxa est, paucis autem thesibus vix comprehendi potest, et lectorem poscit valde attentum, ob rerum difficultatem, et dictionis obscuritatem. Vidit id ipse Helmontius, et excusauit, timens *ne taedium lectori suboriatur, si forte noua atque paradoxa infestent magis, quam vera oblectent.* Ne tamen abeamus ἀσύμβολοι praecipua Helmontianae physicae dogmata paucis, qua licet breuitate enarrabimus. Statuit autem ita: *Physiologia Helmontii patris.*

I. Omnis caussa efficiens physica, non est externa, sed interna, essentialis, in natura [q].

II. Constitutiuum, efficienter instituens, caussans intrinsece, perfectiue atque per se est archeus.

III. Omne corpus naturale non alia requirit, quam corporea initia, plerumque mutationi ac vicissitudini dierum obnoxia, non autem natura constat hyle indefinita, ac impossibili, nec priuatione.

IV. Sunt itaque caussae rerum tantum duae, vna efficiens, altera materialis.

V. Res singulae in natura succum aliquem genericum desiderant pro materia, ac denique seminale, efficiens, dispositiuum, dirigens principium internum generationis, ex harum duarum caussarum connexione desumenda est definitio.

VI. Materia ex qua, aqua est, initium autem per quod, fermentum seminale dispositiuum, vnde mox producitur semen in materia.

VII. Materia acquisito semine, fit eo ipso vita siue materia illius entis media, discurrens in rei vtriusque periodum, siue materiam vltimam.

VIII. Est autem fermentum, ens creatum, formale quod neque substantia, neque accidens, sed neutrum, per modum lucis, ignis, magnalis, forma-

m) In Catalogo operum apud de Visch Bibl. Ordin. Cisterciens. p. 187.

n) Pertinet huc Io. Henr. Cohavsen Archeus febrium faber, Amst. 1731. itemque Helmontius ecstaticus, siue visa medicaminum potestas ab Helmontio somniante. Vid. Iournal literaire T. XVII. P. I.

o) Amstelod. 1648. 1652. 4. Venet. 1651. f. Lugd. 1667. f. qua nos vtimur.

p) Vid. Mercklini Lind. renou. p. 558.

q) Opp. T. I. p. 11. seqq.

formarum etc. conditum a mundi principio in locis ſuae monarchiae, vt ſemina praeparet, excitet et praecedat.

IX. Haec fermenta dona et radices ſunt a creatore domino ſtabilitae in ſeculorum conſummationem continua propagatione ſufficientes, atque durabiles, quae ex aqua ſemina ſibi propria excitent atque faciant.

X. Ineſt locis ordo quidam diuinitus inditus ratio quaedam et radix immutabilis producendi ſtatutos quosdam effectus ſiue fructus [r].

XI. Aqua eſt vnica rerum cauſſa materialis, quatenus initii naturam in ſe habet, in modo, puritate, ſimplicitate ac progreſſu initiandi, prout et in termino diſſolutionis, ad quem cuncta corpora per materiae vltimae reductionem redeunt [s].

XII. Ignis non ad generationem, ſed ad deſtructionem datus eſt, nec eius origo ſeminalis eſt, ſed peculiaris, eſtque res inter creata ſingularis vna et impar.

XIII. Cauſſarum efficientium in natura aliae ſunt efficienter efficientes, aliae effectiue: prioris claſſis ſunt ipſa ſemina, horumque diſpenſatores ſpiritus; poſterioris ſunt ipſa hoſpitia atque organa ſeminum proxima, qualia ſunt fermenta externa materiae diſpoſitiua, in alteritatem transmigrationes.

XIV. Omne agentis naturalis conſilium non alio fine agit, quam vt disponat materiam ſibi ſubſtratam ad ſcopos ſibi cognitos ſaltem determinatos pro generatione.

XV. Singula vtut dura et opaca tamen ante ſui iſtam ſoliditatem claudunt in ſe auram, quae ante generationem ſemini hactenus foecundo internam futuram generationem adumbrat, et generatum ad finem vsque ſcenae comitatur. Et haec cauſſa efficiens interna archeus vocatur [t].

XVI. Conſtat archeus ex connexione vitalis aurae velut materiae, cum imagine ſeminali, quae eſt interior nucleus ſpiritualis, foecunditatem ſeminis continens: ſemen viſibile autem huius tantum eſt ſiliqua.

XVII. Archeus generationis faber ac rector ſe ipſum veſtit ſtatim corporali amictu: in animatis enim perambulat ſui ſeminis latebras omnes ac receſſus, incipitque materiam transformare iuxta imaginis ſui entelechiam; praeſes demum manet curator rectorque internus finium in obitum vsque [u].

XVIII. Omnis concluſio opinionem duntaxat inducit, non demonſtrationem.

XIX. Neceſſario in nobis praeexiſtit cognitio conformitatis terminorum in ſyllogiſmo ante concluſionem, adeo vt in generali praeſciuerim id, quod in concluſione demonſtratur, et tantum in apricum producitur.

XX. Co-

r) p. 23. ſeq.

s) Notum, Thaletem hanc ſententiam primum affirmauiſſe, conf. MORHOF. Polyhiſt. T. II. p. 362. 401.

t) p. 25.

u) p. 26.

XX. Cognitio quam per demonſtrationem haurimus, iam prius in nobis erat, et tantum per ſyllogiſmum fit paulo diſtinctior, ſed tamen remanet, vt ante, dubio annexa, quia concluſio ſequitur debiliorem partem praemiſſarum.

XXI. Cum ſcientia lateat ſub cinere in intellectu, hic poteſt eum diſcutere, nec opus ad hoc habet modis et formis ſyllogiſticis.

XXII. In praemiſſis non clauditur neceſſario concluſionis cognitio.

XXIII. Syllogiſmus non poteſt inuenire ſcientias, ſed eas tantum clariores facit.

XXIV. Verae ſcientiae ſunt indemonſtrabiles, id eſt, non poſſunt proficiſci a demonſtratione.

XXV. Logicalis inuentio mera eſt reſumtio eius, quod prius erat ſcitum.

XXVI. Logicae ergo vſus eſt tantum, vt docens queat ſuam opinionem imprimere diſtincte in audiente, et vt audiens per connexionem reminiſcentiam excitet.

XXVII. Phyſica Ariſtotelis et Galeni ignara eſt, ſed quaerenda ſunt praecepta ſolidiora.

XXVIII. Initio rerum coelum, terra et aqua omnium corporum deinceps naſcendorum materia creata eſt: aqua autem in coelo continebatur, quod auram ſimul complectitur [x].

XXIX. Ignis ex elementorum numero relegandus eſt,. nusquam enim creatus legitur.

XXX. Terra non eſt pars mixti, nec mater corporum ſed matrix.

XXXI. Aqua et aër nihil quicquam aliud in ſe conuertunt.

XXXII. Terra initio fuit continua et indiuiſa et vnico fonte irrigabatur: in diluuio demum in varias ſectiones hiſcebat [y].

XXXIII. Aër et aqua inter ſe nunquam permutantur.

XXXIV. Globus ex terra et aqua compoſitus, rotundus quidem eſt, ab ortu per occaſum in ortum, ſed teres ſiue oualis figurae.

XXXV. Inter initia phyſica gas et blas, veteribus incognita, neceſſario obtinent. Gas exhalatio aquae eſt, a frigore Mercurii eleuata, magis magisque ſubtilis reddita exſiccante ſulphure [z]. Blas autem eſt motus localis et alteratiuus ſtellarum [a]. Et haec duo initia meteororum ſunt.

XXXVI. Datur vacuum in aëre, ex demonſtratione mechanica per ignem.

XXXVII. Aëris poroſitates, vtcunque ſint actualiter omni materia expertes, habent nihilominus in ſe ens creatum, reale, non locum nudum, ſed quod eſt inter materiam et ſpiritum incorporeum plane medium, adeoque nec ſubſtantia nec accidens, ſed neutrum: idque magnale vocatur.

XXXVIII. Magnale non quidem lux eſt, ſed forma quaedam aſſiſtens aëri, eiusque velut ſocia et connubio certo coniugalis.

XXXIX. Corpora, quae miſta dicuntur, ſolius aquae fructus materialiter

x) pag. 32. y) p. 35. z) p. 46. a) p. 50.

liter ſunt, nec alio elemento opus habent. In ſolam enim aquam inſipidam, ſublato ſemine mercurius ille reſoluitur.

XL. Concretorum corporum ſemina partes ſimilares in ſal, ſulphur, et mercurium remigrant, et in iis pro illorum exigentia latent, non tamen ſenſu Paracelſico.

XLI. Nulla rerum ſeminalis viciſſitudo fit citra fermentum, quod maſſam ſemine impraegnat [b].

XLII. Sunt autem duplicia fermenta in natura, vnum quidem in ſe continet auram fluxibilem, archeum ſeminalem, qui ſuo fluxu in animam viuentem adſpirat; alterum vero ſolum continet initium motus ſiue generationis rei in rem.

XLIII. Ille, qui res omnes ex nihilo fecit, hodie quoque cunctorum viam, originem, vitam, et perfectionem creat, licet cauſſae ſecundae operentur velut partiales [c]: hinc formae ex nihilo a Deo creantur.

XLIV. Deus eſt vera, perfecta et actualiter omnis omnium eſſentia, eſſe autem, quod res habent eſt entis, non autem Deus [d].

XLV. Initio generationis archeus nondum eſt luminoſus, ſed eſt aura, in quam forma, vita vel anima ſenſitiua generantis parumper nituit, donec ſufficienter ſui fulgoris ſigillum aliquod vmbratile impreſſiſſet [e].

XLVI. Aura haec, auida ſplendoris ſenſati in generante ſemel ac vmbratiliter in ſe concepti, intendit via omni ſibi poſſibili, corpus organizare, ad receptionem illius luminis et actionum ab illo lumine dependentium.

XLVII. Huc ergo anhelans deſiderando, ſe ipſum magis magisque accendit, curritque perfectiſſime, vt ſuſcipiat iſtud lumen formam ſiue vitam. Quam tandem non aliunde acquirit, quam ab eo, qui vita eſt, veritas ac lumen vitale: ſicque formas accipit a patre luminum, poſtquam plene eſt fruitus ſuis muniis. Et ſic Chriſtiana philoſophia dictat.

XLVIII. Archeus iam conceptus vbique vitae cuſtos, et transmutationum promotor manet, eiusque mutationem illico vitae ſuae mutatio a prima ad vltimam ſequitur [f].

XLIX. Conſonant quidem archei, quatenus vitales ſplendorem aliquem poſſident: attamen non ſe mutuo recipiunt, ne illorum turbetur regimen et ordo.

L. Viciſſitudo in natura non ex materiae appetitu, ſed ex poteſtate efficientis Vulcani eſt [g].

LI. Corruptio eſt diſpoſitio quaedam materiae, a fatiſcente rectore Vulcano derelictae, adeoque non priuatio eſt, ſed cauſſis conſtat poſitiuis.

LII. Fermenta aliena praeficiuntur corruptionibus cunctis perque fermentorum alteritates omnis inchoat corruptio ad gradum ſenſim ac faſtigium aſcendit, ac tandem adepta periodum terminatur. Alia enim diſflato naturae balſamo pereunt, alia non niſi prius excitata putredine.

LIII.

b) pag. 69. ſeqq. c) p. 81. d) p. 83. e) p. 87. f) p. 93. g) p. 95.

LIII. Natura nefcit, nec admittit fuo voto contraria [h].

LIV. Duplex blas eft in homine, vnum, quod naturali motu, alterum vero voluntarium, quod per internum velle fibi motor exiftit. Hoc primum mouens voluntas eft [i].

LV. Calor efficienter non digerit, fed tantum excitatiue, adeoque non eft proprium digeftionis organum, fed fermentum ftomachicum [k].

LVI. Timor domini initium, finis vltimus fapientiae autem caritas [l].

LVII. Anima nequit fe ipfam apprehendere per rationem, neque per imagines. Veritas effentiae enim, et veritas intellectus fe penetrant in vnitate et identitate, ideoque intellectus res immortalis eft.

LVIII. Cum luminum vitalium fint plura genera, lumen mentis eft fubftantia fpiritualis, vitalis et luminofa creatura [m].

LIX. Qui identitatem noftram cum Deo immenfo fingunt, aut nos partem illius totius dicunt, athei funt.

LX. Intellectus habet fibi coaequaliter atque fubftantialiter colliquatam et vnitam voluntatem intellectiuam, non quidem quae fit poteftas vel accidens, fed ipfum lumen intellectuale, fubftantia fpiritualis effentia fimplex indiuifa, ab intellectu feparata per fuppofitionalitatem fui effe, incomprehenfibili modo et non in effentia [n].

LXI. In mente pariter tertium eft amor, feu defiderium amandi et complacendi, illis aequale, et fimplex in vnitate fubftantiae. Non autem ille amor eft actus quidam voluntatis, fed procedit fimul ab intellectu et voluntate fubftantialibus tanquam diftinctus et gloriofus actus.

LXII. Mens eft actus vnus purus fimplex, formalis homogeneus, indiuifus et immortalis, in quo proxime Dei imago incomprehenfibilis, incomprehenfibiliter effentialiterque confiftit, mentemque format, adeo vt in ifta imagine omnes poteftates nedum deponant naturam attributorum, verum fuas fuppofitionalitates colligant in vnitatem indiftinctam.

LXIII. Intellectus eft ita lux mentis, vt ipfa mens fit intellectus merus, lucidus, adeoque a corpore feparata videt et fine cerebro intelligit.

LXIV. In corpore intellectus corporalibus organis obligatus et per fuam fedem animae fenfitiuae in profundum corruptae naturae demerfus vim qualificatiuam affumit, quae imaginatio dicitur.

LXV. Imaginatio non habet fpecies intellectiuas, quas non haufit ab obiectis fenfibilibus.

LXVI. Ideo vis intellectiua, quae cum animae fenfitiuae functione phantaftica concurrit, fequitur organi indolem, atque vitae fenfitiuae arbitrium [o].

LXVII. Ordinaria fabrica difcurfuum eft circa os ftomachi anima enim cogitat in praecordiis.

LXVIII. In cerebro eft fedes memoriae, ab anima impreffa.

LXIX.

h) p. 100. i) p. 112. k) p. 124. l) p. 164. m) p. 165. n) 167. o) p. 171.

LXIX. Intellectus est de essentia animae, voluntas et memoria sunt facultates caducae et vitae sensitiuae.

LXX. Intellectus radiat luminaliter in caput, medio tamen corporalis connexionis, per spiritum aëreum.

LXXI. Intellectio orta per inuentionem atque iudicium fit in cerebro per affluxum radii e praecordiis p).

LXXII. Nempe sedes animae est in stomacho, praesertim eius orificio, tanquam centrali puncto atque radice q).

LXXIII. Quia mens proxima diuinitatis imago est, idcirco nihil proprie principaliter atque intime cogitat, contemplaturque, nisi primam illam vnitatem, et reliqua cuncta propter eandem: quamdiu autem quippiam cogitatur, quod sensibus vel ratione percipi potest, nondum est pura abstractaque mentis notio r).

LXXIV. Modus autem eo perueniendi est procul remotus, propter omnimodam abstractionem et proscriptionem omnium rerum creatarum, immo et increati considerationem: fit autem per abnegationem ex sequestratione progredientem, vsque ad omnem mentis actiuitatem, quae nempe proin excludit mentis omnem cogitationem et contemplationem, exspectatque superne influum lumen gratuitum, nihil agendo, sed tantum tolerando post exhaustam omnem egoitatem s).

LXXV. Non propinquius agendo scanditur ad supereminentem solius mentis et abstractam lucis idealis denudationem, quam per orationem silentii in spiritu, in quo deliciae Dei sunt adorari.

LXXVI. Vt autem exercitia prodant quidditatem mentis, id potentius non aliunde haberi potest, quam ab exercitiis spiritualibus, quibus ipsa mens sese extricata connexis conceptibus rerum creatarum, cognitarumque sensuum ministerio.

LXXVII. Desiderium optatusque animae, qui est absque omni egoitate in anima amorosa feruenter desiderante, fit per liquationem mentis desiderantis in amore Dei: vnde dependet totalis resignatio sui totius, quod Deo offert, quo excluduntur omnes cogitationes praeter nudum amoris optatum.

Haec ex innumeris, quae coaceruat Helmontius ipsis eius verbis barbariem haud raro prodentibus selegimus, vt de summa philosophiae eius, cum rationalis tum naturalis, tum moralis Lectori constaret. Quae licet theosophicum aliquod systema prae se ferunt, vt ex vltimis assertionibus totaque de mente humana doctrina luculenter patet, scholarum tamen methodum propius seruant, eosdemque vultus exprimunt. Nec errabimus magnopere a vero, affirmaturi, Helmontium licet magno Scholasticae et Galenicae sectae odio duceretur, attamen philosophiam nobis scholasticam nouo habitu indutam in scenam reduxisse. Certe, eadem dicendi barbaries, eadem notionum nihili, vagarum, et sensu carentium figmenta, ea-

p) pag. 182. q) p. 176. r) p. 190. s) p. 194.

ta, eadem diſtinctionum inanium diligentia, eadem diſputandi licentia, et quae alia Scholaſticae philoſophiae vitia ſunt, in Helmontianis philoſophematis vbique reperiuntur. Et licet ad experientiam multoties prouocet, nec negandum ſit, multa eum ignis beneficio detexiſſe latentia, infeliciter tamen plerumque et ἀνακολούθως ex iis dogmata deriuat. Maxime vero in Helmontio reprehendendum eſt, quod ingenio vehementer luxurianti et nonnunquam deliranti totam ſuam philoſophiam inaedificauerit. Cuius manifeſta indicia ſunt, quod ex ſomniis animo, poſt meditationes profundas oblato et ecſtaſibus, quas ſe paſſum eſſe dicit, principia ſua philoſophica deſumſerit; totam autem pſychologiam ſuam ſtatui animi ex guſtato Napello deliranti eiusque experientiae inaedificauerit [t]. Quis enim quaeſo a delirante, et ſuo regimine orbato cerebro ſanum aliquid expectauerit? Reliqua, ſi pauca quaedam experientia magiſtra afferta excipias, ſtudium contradicendi ſcholarum placitis auctori dictauit, quae tamen ſuppoſitionalitatibus, quidditatibus, haecceitatibus, egoiſmis et ſimilibus ſcholaſticorum laruis ipſe quoque incruſtat. Studium autem nouitatis dum ad abſtractas et cerebrinas notiones eum adduxit, huiusmodi principia excogitauit, quae nullibi niſi in febricitantis Helmontii ingenio inueniuntur, qualia ſunt Gas et Blas eius, quibus tamen inuentionibus mire gaudet, licet nec perſpicuitatem gignant, nec ſolidi quid dicant, nec diſtinctam notionem faciant. Cuius generis quoque archeus luminoſus Helmontii eſt, quem tamen tot viri docti adamarunt, nempe quod facilius licet incertis, obſcurisque principiis admiſſis, ignorantiam tegere, et de ignotis multa garrire. Qui autem accuratam ratiocinationis ſeriem poſtulat, ſitiens abibit ab Helmontio, apud quem innumera falſorum ratiociniorum genera ſunt, quae ſatis probant, ipſum accuratis et perſpicuis diſtinctisque rerum, quas afferebat, notionibus non fuiſſe vſum. Quae nobis monentibus, ſufficiunt, vt ſententiam Lector ferre queat, quo loco habenda ſit Helmontiana ſapientia.

§. XXX. Patrem non imitatus modo eſt, ſed coniecturis aſſertisque paradoxis ſuperauit, eruditione non fuit inferior, filius FRANCISCVS MERCVRIVS HELMONTIVS, philoſophus per vnum in quo omnia, eremita peregrinans. Hoc enim epitheto ipſe vſus eſt, vt characterem philoſophi eo certius dignoſcas. Natus eſt anno CIↃIↃCXVIII parentique et philoſophanti et naturae receſſus igne tentanti gnauus adſtitit, eadem autem theoſophicae doctrinae principia theologica, philoſophica et medica aſſeruit, in haud paucis longius progreſſus eſt. Paternarum curationum felicitate vero, et arcanorum chemicorum notitia magnam famae celebritatem nactus eſt [u], ſuntque qui tradant, artis χρυσοποιοῦ non notitiam modo ſed facilem quoque vſum habuiſſe, eiusque ſpecimina in au-

Fr. Mercurius Helmontius.

la

t) p. 170. u) Conf. STOLLIVS Introd. in hiſt. liter. P. I. c. 2. §. 8. p. 79.

la imperatoris ostendisse. Quod vtrum verum sit, hic disquiri non potest, eo quod testium fides examinanda sit, quod huc non pertinet. Et magna quidem ingenii extraordinarii vi et foecunditate gauisum esse Helmontium filium, omnino fatendum est, vnde illa nominis celebritas extitit, quamne summi quidem viri illi denegant [x]. Accessit linguae Hebraicae insolita cognitio per arcanos quoque libros Iudaeorum volutata, vnde factum, vt Cabbalisticae philosophiae maximum pretium statuerit, et Cabbalae denudatae editionem consilio et re cum Knorrio admodum iuuerit. De qua re cum *Tomo tertio* quaedam iam dixerimus, ea repetere hoc loco nolumus. Non mirum autem Cabbalisticam philosophiam Helmontium deperiisse, eam enim cum theosophica mire conuenire, ex supradictis est manifestissimum, facileque illi intelligent, qui ideam metaphysicae Cabbalisticae Helmontianae, a nobis *Tomo tertio* enarratam attento considerauerint animo, et cum theosophicis placitis comparauerint. Ea vero eruditio Cabbalistica valde eum commendauit principi Palatino Solisbacensi, qui his potissimum cupediis delectabatur, et Knorrii atque Helmontii conatus valde adiuuabat. Ex aula Palatina autem Amstelodamum, indeque Berolinum secessit, ibique anno cIↃ IↃ CXCIX obiit. Animi vero temperamento gaudebat atra bile referto subtristi et seuero, quod cum imaginationis foecundissimae feruore accenderetur, ad singularia, paradoxa insolita quaeuis dilabebatur. Non id ignorauit Helmontius, qui in his paradoxis haud exiguam sapientiae partem repositam esse censebat. Id quod prodidit editis *Dissertationibus paradoxicis de Macrocosmo et microcosmo, et vtriusque vnione, in quibus de sole, luna, stellisque earumque influxu et operatione, deque hominibus, brutis, mineralibus, lapidibus* [y] etc. profunda multa afferuntur, vt ex dicendis constabit. Nec luculentius forte huius characteris ingenii Helmontiani testimonium est, quam *Delineatio alphabeti vere naturalis Hebraici Solisbaci anno* cIↃ IↃ CLVII edita [z], in qua alphabeti Hebraici signa, significationem, mysteria, et tandem quid non? in homine mira imaginandi felicitate inuenit. Quibus an in omni philosophiae et literarum historia leuius quid inueniatur, dubii haeremus. Ipsa sane inextricabilis obscuritas viri, tantam meditationum profunditatem sectantis, vt atra ipse nocte se cingeret, satis dicta probat, ac omnino probandum est, iudicium serenissimae cuiusdam principis et summo de rebus philosophicis iudicandi acumine instructae, et Helmontium intus et in cute noscentis [a], quae virum nimia imaginum insolitarum et male cohaerentium subtilitate se ipsum non intellexisse, eleganter et ex vero censuit. Hunc enim totius scholae theosophicae characterem esse, ea quae hactenus dicta sunt, satis comprobant, recteque

x) Vid. Leibniz. Hist. crit. de la Rep. des lettres T. X. p. 317. Pertinet huc quod opificiorum fere omnium peritus fuerit, Leibniziana p. 226.

y) Lingua Anglicana, Germanice prodiit Hamburgi 1691 8.

z) Conf. Stoll. l. c. p. 79. Morhof. Polyh. T I. L. IV. c. 3. § 1. p. 734.

a) Leibniziana p. 230.

ĉteque hanc anomaliam ingenii Helmontiani notauit magnus LEIBNIZIVS [b]. Nec errabimus a verisimilitudine, si ad confirmandam quam de eius ingenio dedimus imaginem ipsam eius religionem aduocemus. Quamuis enim cum parente Romanae ecclesiae professioni esset addictus, ab ea tamen ad Quackeros secessit, eorumque vitae rationem indolem habitu quoque simplici et plebeio expressit. Nihil autem dicta manifestioribus speciminibus probat, quam placita παραδοξώτατα, quae illi in mentem venerunt. Vt enim Cabbalistica eius somnia taceamus, quae tamen verum Cabbalistarum systema peruertere suo loco demonstrauimus, philosophia illa Mosaica, quam in *quibusdam praemeditatis et consideratis cogitationibus super quatuor priora capita libri Geneseos* [c] exposuit, adeo vaganti extra ordinem orbitamque imaginationi habenas laxat, vt

Diruat, aedificet, mutet quadrata rotundis.

Nec aliud iudicium meretur, *Seder olam, siue ordo seculorum, id est, Principia philosophiae antiquissimae et recentissimae;* qui liber quidem a PETERSENIO [d] foeminae cuidam illustri apud Anglos tribuitur, ex Leibnizii autem testimonio, Ven REIMMANNVS [e] affirmat, Helmontium verum et genuinum eius auctorem esse; licet non magnopere repugnauerimus GER. CROESIO [f] asserenti, comitissam quandam Anglicanam easdem cum Helmontio hypotheses amplexam illi in hoc foetu excludendo obstetricatam fuisse. Ita vero παραδοξοφιλίαν in eo libro auctor secutus est, vt recte affirmatum laudato REIMMANNO, *animi se pendere, an a natis literis vnquam scriptum in lucem prodierit, quod plura comprehenderit paradoxa, et tot ac tanta in theologia iuxta ac philosophia sparserit semina contra opinionem omnium.* Non enarrabimus peregrina auctoris placita, quae in isto libro incrustauit, cum ab aliis facili negotio hauriri possint [g], sed verbo tantum monemus, totum in eo esse Helmontium, vt animarum euolutiones, emanationesque ex fonte diuino earumque reuolutiones per varios gradus et statas periodos explicet, vnde nec a μετενσωματώσεως dogmate sibi temperauit, re ipsa vero Cabbalistarum deliria expressit, quorum nihil fere est, quod non adulteratum et suis commentis intermixtum in horrea sua receperit. Scripsit autem hunc librum Helmontius vt a Spinozismo, Cartesianismo et Hobbesianismo, quae eo tempore inuisa inter Batauos Anglosque erant nomina, suam philosophiam distingueret; quod qua ratione fecerit, illi, quibus libellus rarissimus ad manus non est, ex REIMMANNI [h] narratione discent, cuius liber cum in omnium manibus sit, eum hoc loco non exscribimus. Sed ne arrogantius nos sine allatis rationibus de Helmontio iudicasse videamur, ecce

 paucas

b) Conf. FELLERI Monumenta inedita P. VI. n. 4. vbi exhibentur Excerpta ex literis Leibnizii de ingenio F. M. Helmontii.

c) Amstelod. 1697. 12.

d) *Im Geheimnis vom Erstgebohrnen aller Creaturen.* p. 27.

e) In Histor. Atheismi S. III. c. 10 p. 521.

f) In Histor. Quackeror. L. II. p. 282.

g) CROESVS l. c. Relat. Innoc. 1704. pag. 650. 753.

h) loc. cit.

paucas ex quamplurimis, theſes et aſſertiones, ex *diſcurſibus* eius *paradoxicis de macrocoſmo et microcoſmo* hauſtas, quae ingenii Helmontiani indolem mire exprimunt, et quae diximus abunde probant. Ita nempe ſtatuit:

I. Luminaria coeli aut maſculina ſunt et calida, aut foeminina et frigida [i].

II. Calor et frigus non accidens ſunt, ſed ſubſtantia realis, vera et ſpiritualis [k].

III. Calor ſiue lumen ſolis pater eſt rerum comprehenſibilium, qui foetum eſſentialem ex aqua progenerat [l].

IV. Omnis vnio fit modo ſpirituali.

V. Frigus lunae eſt res ſpiritualis pariter atque corporalis, qua mediante ſpirituali vnione cum calore ſolis ſpirituali res omnes comprehenſibiles, producuntur et reducuntur in vnum. Grauida itaque luna eſt ex ſole.

VI. Luminaria nocturna, luna puta et ſtellae magna cupiditate interdiu propter vitam ſuam ſolem attrahunt, eiusque calorem in naturam ſuam conuertunt, noctu vero eum iterum edunt, qui ita transmutatus in lunae centro colligitur, fitque aqua aetherea ſubtiliſſima et ſpiritualis [m].

VII. Principium vniens ſpiritus eſt, ſiue ſubſtantia realis ſpiritualis. Et hic ſpiritus mundi maximus, in quauis parte creaturarum habitat, et perpetuas reuolutiones operatur [n].

VIII. Et macrocoſmus et microcoſmus ſuum in ſe creatorem comprehendit, ideo vterque etiam in eo ad ſuam perfectionem redit [o].

IX. Fit autem ea vnio in filio primogenito et ab vno perfectionis et gloriae gradu ad alterum promouetur [p].

X. Et hac quidem ratione per multas reuolutiones ad Dei gloriam redit homo [q].

XI. Quicquid eſt, principio carere debet, adeoque aeternam naturam eſſentiamque in ſe habet, quae ſine fine continuo operatur, et ſe expandit, vt poſt ſuam originem ad maiorem perfectionis gradum eleuetur, ita tamen, vt quamuis ſemper fiat propinquior et ſimilior Deo, nunquam in Deum ipſum mutetur [r].

XII. Effluere ex homine perpetuo et ſine fine iuſta proportione homo integer idealis, redireque in eum debet. Haec vero ſunt corpora ſpiritualia, et ſpiritus corporei, qui originem ex ſpiritu hominis centrali capiunt [s].

XIII In coitu coniugali emanat ſpiritus idealis, et ſemen vtrumque ſpirituale iungit, ex quo foetus dein corporeus naſcitur [t].

Sufficiunt pauca haec, vt de ſingulis, quibus ſcatet liber, iudicium ferre Lector prudens queat. Quae omnia miram quidem imaginandi vim et foecunditatem produnt, at iudicio eo magis deſtituuntur, quo magis nec funda-

i) p. 2. k) p. 4. l) p. 5. m) p. 12. n) p. 22. 24. o) p. 149. 150. p) ibid. q) p. 152. r) p. 153. s) p. 155. t) p. 166.

fundamento quodam rationali nituntur, nec recte inter se cohaerent. Πρῶτον ψεῦδος autem emanationis doctrina est, ex male intellecto axiomate: ex nihilo nihil fit, enata, quam vbi cum parentis placitis cum Cabbalistarum deliriis et notionibus atque regulis quibusdam chemicis sociasset, mirabile hoc doctrinae aedificium inde emersit. Quod totum theosophiam quandam spirare, ex Helmontii *Praefatione operibus parentis praemissa* est manifestissimum.

§. XXXI. Omnium tamen, qui ex theosophicorum schola prodierunt acumen vicit, et φιλοσοφωτάτως in hac via incessit PETRVS POIRETVS, philosophorum nostrae aetatis haut postremus. Cuius vitae historiam, praeter G. ARNOLDVM [u], L. H. BENTHEMIVM [x], NICERONIVM [y] aliosque auctor commentarioli *de vita et scriptis Petri Poireti* [z] persecutus est, qui tamen elogium magis quam biographiam Poiretianam condidit. Ipse vero Poiretus, de vita sua narrationem cum amicis communicauit, quae cum *Bibliothecae Bremensi* [a] inserta sit, hunc in exponendis rebus eius ducem omnium tutissime sequemur, et reliqua suo loco attexemus. Natus et Poiretus Metis XVII Cal. Mai anno cIↄ Iↄ c XLVI, parentibus pauperibus quidem, at honestis, qui cum acumen iudicii in puero mature vigere et ingenio eum commendari cernerent, scholae vrbanae eum tradiderunt, ipse vero tredecim annorum adolescens, totum se Latino sermoni reliquisque humanitatis disciplinis addiscendis addixit. Cumque anno cIↄ Iↄ c LXI a praetore Hanouiensi, qui comitatui Lichtensteinensi in Alsatia praeerat, ad instituendos lingua Gallica filios aduocaretur, studium istud non deseruit, sed ea alacritate cucurrit, vt anno cIↄ Iↄ c LXIV academiam Basileensem adire posset, quo loco fautorum commendatione in collegium Augustinianum receptus est. Triennium in hac Musarum sede commoratus est Poiretus, cum autem valetudine valde infirma affligeretur, ab ore doctorum pendere, et diuinae atque humanae sapientiae praecepta ab eis haurire impeditus est. Suo Marte itaque in disciplinarum recessus penetrare, et musei parietibus affixus, a mortuis ea discere sategit, quae a viuis accipere non poterat. Quo factum, vt suo genio in eligenda studiorum via indulgeret, cum ab aliorum opinione et iudicio pendere opus haut haberet. Ignota tum quidem in acroateriis philosophorum erat philosophia Cartesii, quam cum valde commendari a viris doctis obseruauisset, summa diligentia in eam addiscendam incubuit, cumque acumine iudicii gauderet, ita in eius mysteria penetrauit, vt intimi recessus paterent, ipse vero totus ad Cartesianismum raperetur. Sacram vero doctrinam, typum Salmuriensium theologorum atque Piscatoris secutus didicisse, illi dicitur, qui biographiam eius *Bibliothecae Bremensi* inseruit, eamque ab ipso Poireto se accepisse testa-

Petrus Poiretus.

u) Hist. eccl. P. III. p. 162.
x) Stat. eccles. et schol. Holl. P. II. p. 420.
y) Memoires de Lit. T. IV.
z) Praefixus est POIRETI Opusculis posthumis.
a) Class. III. Fasc. I. m. 4. p. 75.

testatus est. Ast narratum nobis ab amico fide dignissimo est, qui Poiretum paucis ante obitum diebus anno cIↃ IↃ CC XIX conuenit, et de eius studiorum ratione multa ab eo accepit, fassum sibi esse Poiretum, se nunquam integrum aliquod theologiae systema legisse, exceptis *Institutionibus theologicis* MARESII, neque tamen has absoluisse. Multa tamen se didicisse a Io. Ludouico Fabricio, Palatino theologo, quem Heidelbergae audiuerit, neque ipsi Vitringam patrem displicuisse. Ex qua narratione de fide ARNOLDI iudicandum est, qui ad relationem ipsius Poireti prouocat, testaturque, quamuis inuitus sacrarum literarum studio a parentibus destinatus sit, nunquam tamen receptis dogmatibus animum adiecisse, et hanc caussam fuisse, cur tandem litibus, et contradictionibus implicatus fuerit. Paulo tamen aliter ipse Poiretus, in *Epistola ad auctorem bibliothecae vniuersalis* b), differit, quo loco fatetur, se more hominum literatorum communi φίλαυτον et sibi placentem loco doctrinae sacrae, quae detecta mentis miseria ad veram sapientiam ducit, inutilibus atque stultis speculationibus tempus operamque impendisse, laudatum autem ob eam rem ab illis fuisse, quorum magna tum fuerit auctoritas. Superficiariam enim vulgaremque eruditionem velut vestimentum aliquod splendidum se induisse et a praeceptorum ore, decretis et opinionibus acerrime a se defensis pependisse, et non quidem scientiarum maxime philologicarum omnium insatiabilem fouisse famem, cum eas despiceret, at maioribus et altioribus inhiasse, ideoque ad inutiles metaphysicae chimaeras nugasque inanes diuertisse, quo tamen pacto animae desiderium et insatiabilis sciendi cupiditas extincta non sit. Tandem miserante diuino Numine, ad Tauleri, Kempisii et similium scripta delatum, cum animae suae miseriam sordesque agnouisset, deque purgationis necessitate fuisset conuictus, omnem sibi sectariam doctrinam sorduisse, et concordiam dissentientium toto animo praeoptasse: donec ad Burignoniam delatus haec omnia vicerit, et theosophiae se totum tradiderit. Ex quibus narrationibus tribus, quae omnes ab ipso Poireto profectae sunt, sole meridiano clarius patet, Poiretum in exponenda studiorum suorum philosophicorum et theologicorum historia non in omnibus sibi constitisse, et mox eclecticum se in iuuentute iam fuisse, mox auctoritatis praeiudicio fascinatum doctorum suorum opiniones fuisse secutum, tradidisse. Illud tamen dubio caret, Poiretum, cui ingenii adfuit vigor insolitus et iudicandi vis acris, sibi magis suisque meditationibus, quam praeceptorum institutioni eruditionem suam debuisse. Anno cIↃ IↃ C LXVII paucos dies, antequam pestifera lues inualesceret, Basileam deseruit, et Hanouiam secessit, ineunte vere anni cIↃ IↃ C LXVIII autem Heidelbergensem scholam adiit, vt sacro se muneri, cui se destinauerat, praeparet. Ibi Fabricium virum doctissimum, vti dictum, audiuit, et ordinis quoque ecclesiastici axioma accepit, vt vicariam in exercendo munere ecclesiastico operam praestare possit,

b) p. 449.

poſſet, qua ratione aliquandiu eccleſiae inſeruiit, anno cIↄ Iↄ c l x x i i autem ordinarium eccleſiaſtae munus in ducatu Bipontino accepit. Eo loco poſitus cum morbo vehementi corriperetur, edito voto contra atheos et religionis hoſtes, reſtituta ſanitate ſcribendi, ad id exſoluendum ſe accinxit, et religionem naturalem conſcriptis *cogitationibus rationalibus de Deo, anima et malo*, vſus Carteſianis φιλοσοφουμένοις defendere aggreſſus eſt. De quo tamen eius labore, quo famam ſibi haud contemnendam inter philoſophos comparauit, infra magis commodo loco dicemus. Belli calamitatibus autem et munere et domo pulſus eſt, quae occaſionem ei ſuppeditarunt, totam vitae et fidei ſcenam commutandi. Et ipſe quidem in tumultus bellicos, quibus exilium eligere coactus ſit, cauſſam transfert; Benthemivs [c] autem, qui Poiretum aliquoties conuenit, et vitae circumſtantias ex eius ore didicit, narrat, ideo eum munus deſeruiſſe, quod intellexiſſet, nec ſuam, nec gregis commiſſi vitam cum doctrina ab ipſo tradita conſpirare. Conciliari autem haec poſſunt, ſi G. Arnoldi [d] narrationem ſequamur, qui ipſe quoque a Poireto eam accepit. Is enim refert, cum vidiſſet, ſuſpectum a Mareſio factum eſſe Voëtium, quod Thomam Kempiſium legendum commendauiſſet, cupiditatem ſe inceſſiſſe librum hunc inſpiciendi: eius tandem cum alio a Burignonia conſcripto compotem factum, magno deſiderio accenſum fuiſſe dictam virginem conueniendi: quorum amicitiam epiſtolis nonnullis ambiuerit. Cum autem anno cIↄ Iↄ c l x x v i irruptionibus Gallorum loco et munere moueretur, adeo non deiectum animo fuiſſe, vt potius gratulatus ſibi id exilium ſit, cum difficultates muneris grauiſſimas, et virium imbecillitatem diu intellexiſſet, hancque ideo cauſſam Deo commendauiſſet. Qua narratione admiſſa, omnia cohaerent; conſtat enim ex ea, Poiretum munus quidem non deſeruiſſe, at eiectum furore hoſtium exilium non modo patienter tuliſſe, ſed gratiſſimum quoque habuiſſe, quod occaſionem nactus eſſet commodam ad eas partes tranſeundi, quae mirifice illi placere coeperant. Exutus itaque munere ad Batauos ſeceſſit, indeque Hamburgum, vbi conuenit Antoniettam Burignoniam, (cuius vitam ipſe Poiretvs ſcripſit, eiusque *Operibus* [e] praefixit, quam enarrauit quoque more ſuo P. Bayle [f], vehementi idcirco controuerſiae cum Poireto implicatus, vt ſupra dictum). Quae ita ſuis dogmatibus placitisque cepit Poiretum, vt et aliquandiu eius lateri affixus eam comitaretur, et adoptato ſyſtemate paradoxo ex Carteſiano fieret μυστικώτατος. Quod nomen quidem refugit, quoad vixit Poiretus, et more ſuo valde indignatus eſt B. Iaegero [g], cum is locum illi inter myſticos aſſignauiſſet: licet enim non negaret, *ſe theologiam myſticam cum innumeris viris maximis ita magni facere, vt nihil ſupra, nec ſe illius theologiae vere diuinae*

c) l. c. p. 421. d) l. c. p. 162. e) Edidit eas Poiretus Gallice, et Germanice Amſtelod. 1684. Vol. 19. 8. f) Dict. T. I p. 646. g) Opp. poſthum. p. 252.

nae pudere; pati tamen se non posse, ait, *quod malo fine inter mysticos referatur, quia nunquam de ea theologia ex professo scripserit*, *neque de ea scribendi se capacem crediderit*, *multo minus se inter illuminatos immediate et adeptos adnumerari*, *aut aliis regenitum credi legemque impleuisse voluerit.* Si tamen verum fatendum, et non de nomine, sed de re ipsa sermo est, totum, quod abiecto Cartesianismo, elegit systema ita comparatum est, vt mysticorum placitis vt ouum ouo sit simillimum. Quod enim de Burignonia ipse obseruat: *Quamuis nequidquam arte aut studio consectetur argumenta aut dictiones mysticorum auctorum*, *tamen eius scripta passim eorum substantiam et solida fundamenta comprehendere*, *eorundemque sensum mire detegere;* id de Poireto quoque pronuntiandum est, cuius scripta medullam mystici systematis exhibere, non modo *oeconomia* eius *diuina*, sed tractatio quoque *de Eruditione triplici*, immo noua quoque *Cogitationum rationalium* editio sole meridiano clarius testantur. Nec alio teste opus est, nisi ipso Poireto, qui haud vno loco [h] mysticorum doctrinam velut diuinam commendauit, et suis meditationibus assertum iuit: nec alia caussa est, cur Iaegero atque Christiano Thomasio mysticorum primipilis eum adnumerantibus tam graui indignatione succensuerit, quam, quod nosset, eos rationis contemtum, et somniantis imaginationis imperium illis obiecisse; quam ignominiam ferre noluit, licet rationis operam omnem multo labore ex eruditionis solidae circulis eiecisset. Sane ita vbique vrget illuminationem passiuam in fundo animae sacro silentio admittendam, vt contradicendi studio seipsum nesciuisse Poiretus censendus sit, cum se mysticum exprimere velle negaret. Quemadmodum autem ad Burignoniae partes vehementer erat pertractus, ita deserta factione Cartesiana, quam ante haut parum ornauerat atque roborauerat, non modo eius decreta abiecit, sed acerrime quoque in eam insurrexit, naeuosque eius philosophiae detegere, quibus poterat modis, annisus est. Neque deneganda laus Poireto, eum, qua erat iudicandi acrimonia, si praeiudiciis se exuisset, errores et πρῶτα ψεύδη Cartesiani systematis acute detexisse, et in quibus deficiat, quid in eo culpandum sit, luculenter ostendisse [i]. Ast ferri non potest, virum doctum et acutum, cum se Burignoniae auctoritate fascinari passus esset, et theosophiam quandam miris dogmatibus paradoxis refertam esset amplexus, non sectariam modo philosophiam, sed omnem rationem eiusque scientiam iisdem telis iugulauisse. Quod cum obiecisset Poireto Christianus Thomasius, qui prius vehementer Poireti consilia probauerat [k], at melius re inspecta, consideratoque damno et ἀσοφίᾳ rei ineptum sapientiae genus more suo critico obelo confixerat, valde eo nomine in hunc aduersarium Poiretus coepit insurgere, negando sibi rationem inuisam

h) Vid. Defensio methodi inueniendi rerum Opp. posthum. f. 5. p. 167.

i) Vid. Method. inueniendi rerum P. I. §. 8. Cogit. rat. p. 115. 140. 145. 146. ed. recentiss.

k) In priori praefatione Tr. de eruditione triplici.

visam et contemnendam censeri, sed intra limites se suos illam tantummodo cogere. Nec negari potest, non tam impotenter stolideque in omnem rationis vsum debacchari Poiretum, quemadmodum ab aliis theosophiae sectatoribus factum, sed idealem eum illi cognitionem et eruditionem superficiariam relinquere. At si res ipsa consideretur, et fundamenta Poiretiana excutiantur, patebit, verum esse, quod illi obiecit Thomasius [l], eum, cum obseruauisset, Cartesianos aliosque vsum rationis nimis extollere in inquirenda veritate, in alterum extremum esse prolapsum, vt lumen rationis plane deprimeret; et tanquam inutile et damnosum abiiciendum esse statueret. Re ipsa enim huc omnia conspirant, quae de eruditione rationis superficiaria commentatur [m]: „Esse rationem in „mente facultatem eam veluti pictoriam et vmbratilem, eamque naturam „habere, vt ob idearum proprietatem non nisi superficiaria cognitio inde „exsurgere possit, nec reales obiectorum affectionumque proprietates in„telligantur: esse rationem facultatem corruptam, limitatam, vmbratilem, „mereque accidentariam, et actiuitate sua ideas suas sine Dei amico con„cursu debito modo excitare non posse: ratiocinandi actum ipsa ratione „ideisque imperfectiorem esse, ob attentionem minorem, memoriae an„gustiam, idearum absentiam, latentem propensionem animi, praeiudi„cia, etc. adeoque ex tribus illis putridis atque corruptis fulcris, ideis „scilicet, suisque affectionibus tantopere euanidis ac imperfectis, intelle„ctu actiuo aegro, et ratiocinatione incerta patere, quam parum illi co„gnitioni sit deferendum; immo ne vigiliam quidem huiusque a somno „distinctionis certitudinem a ratione expectari posse, certitudinem meta„physicam nec summam esse, et tenuem esse, et pauci vsus; rerum na„turalium cognitionem solidam nec a ratione, nec in ratione esse posse; „mathesin non nisi externa quaedam palpare velut coecum, nec habere „rationis oculos, immo principia de maximis et minimis omnis quanti „mathematica, omnem vim rationis humanae transcendere, aut si quasdam „de his efformare voles, contradictorias vnius eiusdemque rei efformare „posse, quarum vnaquaeque demonstretur vera esse, non obstante con„tradictione persistente.“ Haec enim et complura alia, quae magno molimine asserit, ita comparata sunt, vt rationem aut plane eiurandam abiiciendamque, aut mysticorum et theosophorum placitis, quae demonstrationem omnem refugiunt, nudo obsequio subiiciendam et captiuandam esse, inde sequatur. Quo pacto nihil tam absurdum delirumque est in cerebri humani theosophiam et coelestem illuminationem affectantis iactantisque cogitationibus, quod non de ratione triumphet, quam ita deprimit Poiretus, vt altiora vulnera a nullo sceptico vnquam acceperit, nec ab Arcesilao vel Carneade proficisci potuerit in hoc lumen a Deo nobis concessum accensumque aliquid contumeliosius.

§. XXXII.

l) In noua Praefat. §. 23. p. 23.

m) Sect. II. c. 5. p. 391. seqq.

Poireti vltima fata et scripta.

§. XXXII. Sed vt in viam reuertamur, paucis reliqua vitae Poiretianae absoluimus. Ad Burignoniam delatus dici non potest, quanta diligentia et insigni feruore eius placita defenderit et disseminauerit. Per Frisiam orientalem autem in Hollandiam delatus, Rhenoburgi consedit, quo loco tolerabantur, quicunque a communi ecclesiae sententia discesserant, modo tranquillitatem publicam non laederent. Ibi quietus ad obitum illuminationi passiuae atque libris scribendis vacans et ab omni munere abhorrens, sibi vixit, et familiam aluit, ex nonnullis, quibus vulgaria sordebant, collectam. Neque tamen sectam vnquam instituit, neque conuentus sacros, immo ne domo quidem ad cultum diuinum publicum aut sacram synaxin egressus est, facile autem passus, vt, quamcunque familiares sibi religionem sequendam putarent sequerentur, aut suo ingenio et placitis obsecundarent [n]. Ita corruptam enim ciuitatem totius mundi credebat, vt illi interesse, eiusque partem esse Christiano conscientiae integritatem seruare cupienti sit impossibile. Et hac quidem ratione vsque ad annum aetatis LXXIII vixit, vltimis vitae temporibus doloribus haemorrhoidalibus vehementer excruciatus, deposuitque mortalem sarcinam XII Cal. Iun. anno cIↄ Iↄ cc xix, febre catarrhali extinctus. Concedenda laus acuminis et ingenii Poireto est, quo alte in rem penetrare, errores detegere, naeuos luculenter demonstrare, cunctaque apte et concinne enarrare poterat. Nec diffitendum, quamplurima bona, pulchra et egregia in eius libris, illis praecipue, quos ante Burignonianae factionis electionem scripsit, deprehendi. Agnouerunt id viri docti passim, non illi tantum, qui mysticis fauent [o], sed et illi, qui multa in Poireto desiderarunt, et in his CHR. THOMASIVS [p], qui, licet insignes, quas Poireto tribuerat laudes, suo modo retractasset, fatetur tamen etiamnum, *in libris eius de eruditione triplici multa egregie bona deprehendi, multos errores eruditionis falsae detegi, non solum antiquioris philosophiae scholasticae, sed et nouioris Cartesianae, adeoque eos valde commendandos esse studiosae iuuentuti, ne illecebris doctrinae illius communis vel antiquioris vel nouioris decipiantur.* Laudanda quoque Poireti perspicuitas, qua concinne et luculenter difficillimum argumentum enodare, et tum subtilissimas quaestiones metaphysicas explicare, tum theosophica quoque principia in se obscurissima mira luce perfundere valebat. Animo autem adeo pacifico regebatur, vt omnium sectarum, religionum hominum concordiam meditaretur, et *Irenico vniuersali* [q]. Iurieo opposito, hanc pacem Christianam, non sine eloquentia commendaret. Extollunt quoque, qui cum Poireto congressi sunt, animi humilitatem, modestiam, moresque ad pietatem compositos, et humanitatem cunctis beneuolam facilemque; quam tamen, quod mireris, moderationem

n) BENTHEM. l. c.

o) Vid. quae collegit ARNOLD. l. c. p. 162. et ipsius Apologeticus IV. p. 432.

p) l. c. p. 22.

q) Prodiit primo Gallice, hoc titulo: La paix des bonnes ames, dans tour les partis du Christianisme 1687. Germanice 1702. –

nem animi in ſcriptis eius polemicis deſideres, in quibus aduerſariis magna vehementia reſpondit, ratus ſcilicet, ſe pro cauſſa Dei pugnare. Eius enim aduerſus impios quoscunque, maxime atheos et religionis irriſores ſtrenue defendendae ſtudio laudabili totus ardebat, cuius exemplum eſſe poſſunt quae contra Clericum et P. Baylium, Spinozam aliosque maxima contentione zeloque diſputauit. Dolendum itaque, virum nec iudicio nec eruditionis cultura deſtitutum adeo in amplectendis Burignoniae deliriis inſaniuiſſe, vt, ſi quis *Nouam oeconomiam diuinam* [r], quam eius principiis ſuperſtruxit, et ſingulare atque paradoxum ſanctioris diſciplinae aedificium inaedificauit, legat, vix oculis ſuis fidem habeat, huiusmodi foetum a Poireto proficiſci potuiſſe, qua de re, ne nimii ſimus, doctorum eccleſiaſticorum [s] cenſurae conſulendae ſunt. Neque in hac ſphaera ſe continuit, ſed nouam ſapientiam diuinitus edocendam philoſophiae non tam intulit, quam illa eiecta perditaque ſurrogauit. Fecit id in tractatione *de Eruditione triplici ſolida, ſuperficiaria et falſa, in qua oſtenſa veritatum ſolidarum via et origine, cognitionum ſcientiarumque humanarum et in ſpecie Carteſianiſmi fundamenta, valor, defectus et errores deteguntur, praemittitur tr. de vera methodo inueniendi verum.* Qui cum prima vice *Amſtelodami* anno cIↃ IↃ C XCII prodiiſſet, adeo placuit Chriſtiano Thomaſio, valde eo tempore theoſophos depereunti, quod corruptam voluntatem, eos ſanare poſſe crederet, vt anno cIↃ IↃ C XCVI eam tractationem *Halae* recudi curaret, praefixa *Praefatione*, in qua laudes innumerae, in philoſophiam myſticam et theoſophicam, maxime Poiretianam cumulantur. Non tamen diu in eo errore haeſit vir acerrimi iudicii, et hypotheſi pertinaciter non addictus, ſed perſpecta confuſione principiorum a myſticis et theoſophis admiſſa, illas partes deſeruit, probe animaduertens, viam illam paſſiuam a Poireto commendatam, ad enthuſiaſmum ducere. Cum autem ob detectos in eo ſectariae philoſophiae naeuos librum manibus iuuenum excutiendum non putaret, noua *Praefatione critica*, de vero eruditionis ſolidae, ſuperficiariae falſaeque diſcrimine accurate egit, et quam periculoſum ſit abiecto neglectoque intellectu actiuo, paſſiuam quandam illuminationem in centro animae ſacro ſilentio admittendam expectare, diſtincte demonſtrare ſtuduit, quam editionem, iuxta illam, quam Poiretus auctam et emendatam anno cIↃ IↃ CCVII vulgauerat, expreſſam luci publicae anno cIↃ IↃ CCVIII [t] commiſit. In qua editione tamen omiſſa appendix a Poireto editioni Batauae adiecta, qua *Defenſio contra Titium*, *Apologia pro tr. de Educatione liberorum contra miniſterium Hamburgenſe; Irenicum vniuerſale, Idea theologiae myſticae eiusque auctorum, et Epiſtolae apologeticae duae aduerſus Io. Clericum* continentur. Valde offendit haec diſſertatio Thomaſiana Poi-

r) Hiſtoriam libri dat BVDDEVS Iſagog. in hiſt. theol. L. II. c. 7. p. 1374.

s) B. IAEGERI et Cel. I. IOACH. LANGII Antipoiretiana ſcripta.

t) Lipſ. et Francof. 8.

retum, contradictionis paulo impatientiorem, qui in *peculiari Defensione methodi inueniendi verum* non ſine aculeis ad eam reſpondit, edere tamen fatis vltimis impeditus eam apologiam non potuit, vnde inter *Opera poſthuma* apparuit, quibus ſimilis generis reſponſionem in *Praefatione generali* editor adiecit. Licet autem fluctus in ſimpulo, quod aiunt, Poiretus plurimos mouiſſet, parum tamen operoſis iſtis apologiis profecit, cum contra rationes Thomaſii a Titio quoque ſtrenue Poireto oppoſitas, nihil vrgere potuerit, niſi ſuam, et ſibi ſimilium hominum experientiam, quam deceptam fuiſſe imaginationis luſu ex oppoſita vtriusque luminis rationis et reuelationis indole ſcopoque inuictis demonſtrationibus probabant: vnde negatis aſſertis Poiretianis eorumque confirmatione deſiderata totum corruit theoſophiae, id eſt eruditionis iſtius verae, diuinae, internae et realis aedificium. Interim, praeter ea, quibus naeuos ſectariae philoſophiae detexit, hoc tamen laudandum eſt, quod perſpicue ordinateque theoſophicum ſyſtema more philoſophico expoſuit. Idem, quod mireris, in emendatione *Cogitationum rationalium de Deo, anima et malo* ſuſcepit. Eas cum prima vice anno cIↃ IↃ C L X X V I I edidiſſet, in pleriſque Carteſium ſecutus eſt, ita tamen, vt ſuas quoque meditationes interdum afferret. Aſt cum alteram editionem anno cIↃ IↃ C L X X X V vulgaret, quo tempore iam theoſophico myſticoque ſyſtemati aperte adhaerebat, relictis notionibus et definitionibus Carteſianis de Deo menteque humana, nouas dare myſticorum dogmatibus conuenientes contendit. Nempe ſuppoſito u), „Deo placere, vt ſe ipſe viuide quaerat, inueniat „et contempletur, ſeque ſentiat, quantum fieri poteſt delicioſiſſime, extra ſta-„tum ſolitudinis diuinae eſſentiae ſuae, atque inde poſito, dari entia extra „eſſentiam Dei, in quibus ſe Deus tanquam principium agens et actuoſum re-„praeſentare velit, concluſit inde, mentis eſſentiam debere eſſe cogita-„tionem cupidam luminis et laetae acquieſcentiae, quibus ſcilicet pro-„prietatibus diuinae eſſentiae imaginem referat. Inde porro aſſerit, nihil „menti eſſentialius et intimius eſſe, quam cupiditatem obiecti, hancque „ferri eſſentialiter in lucem et acquieſcentiam, ſiue in verum et bonum „infinitum, non poſſe autem producere illam lucem et acquieſcentiam, „cuius indiſtinctius cupida eſt: ex quo ſequi putat, ad explendam iſtam „cupiditatem opus eſſe illuminatione fidei, qua deſiderium luminoſae ac-„quieſcentiae infinitae expletur, mensque ſuarum tenebrarum et impoten-„tiae ad acquieſcentiam conſcia, denegatis ideis omnibus et figmentis „propriis ad determinationem a Deo ita transfertur, vt eſuriens Deum „cum ineffabili et intenſiſſimo ardore atque anxia expectans pabulum de-„ſiderii, Dei luce et acquieſcentia tota lucide et tranquille repleatur, ea-„que Deum luminoſum et tranquillantem reuera poſſideat, quamuis ipſa, „quamdiu mortali onere grauatur et tegitur, lumen eius retecta non ad-„ſpiciat facie. Ex quo actu mentis illuminatiuo mentis acquieſcentiam „naſci

u) Prolixe haec et acute perſequitur in Diſſ. praeliminari.

„nasci ait tranquillissimam, et coniunctionem ardentissimam siue amorem „Dei.“ Et hoc quidem fundamentum illud est, quod a mysticis et theosophis acceptum, qua potuit perspicuitate et acumine philosophico ornauit roborauitque, quod deinde in tr. de *Eruditione triplici* prolixe deduxit. Diuersissima haec esse a Cartesiano demonstrationis Dei modo et theologia naturali, quilibet videt. Cum itaque in prima editione contra atheos, de Deo, trinitate, anima, malo acute secundum Cartesii principia disputasset, ea omnia in adiectis annotationibus secundum principium istud mysticum emendauit, et singulis fere paginis illud inculcauit. Quod qua caussae Dei felicitate et victoria factum sit, licet cetera acutissime pro ea pugnauerit, illorum iudicium esto, qui norunt, quam male res Dei hostibus eius prodantur, si principia assumantur precario excogitata, cerebrina, saltem hypothetica et quorum negatione tota caussa diuina cadit. Tacemus intellectum illum passiuum et otiosum silentium, naturae humanae mentis aduersum, et S. Scripturae ignotum, ad quaeuis somnia decipientis imaginationis recipienda esse aptissimum, vnde recte monuit Cel. STOLLIVS [x], libros hos Poireti caute legendos, et otiosi animi hominibus tradendos non esse. Idem institutum in tertia editione, paucis ante obitum annis [y] seruauit Poiretus, cui nouam dissertationem *de duplici discendi methodo deque simulato P. Baylii contra Spinozae atheismum certamine* adiecit, de qua in Baylii vita, quantum satis, dictum. Viderunt deuia in quae seduxit lectorem Poiretus, viri docti beneque monuerunt, recta via ad enthusiasmum duci animum; id quod primus, nisi fallimur, Poireto obiecit IOANNES CLERICVS [z]. Cui *peculiari epistola*, alteri volumini tr. *de Eruditione triplici adiecta* non sine aculeo Poiretus respondit, iniuriam sibi fieri clamans, eo quod diserte affirmauisset, rationem et sensus in vnionem Dei peruenire non posse, in *Oeconomia diuina* autem ab enthusiasmo fanatico Christianam doctrinam luculenter vindicasset. Ast probe obseruatum viris eruditis est, ludere definitionum varietate Poiretum, et id tantum enthusiasmum vocare, quando ratio corrupta illuminationem diuinam iactat, quam intellectui hominis passiuo in fundo centroque animae vindicauit. Vnde cum de habitu disciplinae generalis dissereret vir acerrimi iudicii GOTTL. GERHARDVS TITIVS [a], et totam Poireti ideam eruditionis verae, falsae et superficiariae depingeret, examinaretque, ita de eo pronunciauit: *Enthusiasmum fanaticum, id est, aegrae mentis deliria esse illam eruditionem solidam, notitiam humanam seu naturalem ad enthusiasmum duci aptam, eruditionem superficialem, ab enthusiasmo alienam eruditionem falsam.* Quae censura adeo vulnerauit animum Poireti, vt cum non haberet, quae accurate responderet, ad inuectiuas descenderet, et concionando magis, quam refellendo, aduersarium repellere conaretur, vt recte obseruatum Cl.

x) Hist. lit. P. II. c. 2. §. 7. p. 447.
y) Amstelod. 1715. 4.
z) Bibl. vniuers. T. VI.
a) Art. cogit. c. 19 p. 475.

STOLLIO [b]. Attamen pulchre rem ſuam egiſſe Poiretum, iudicauit ARNOLDVS [c], in eodem luto haerens, qui vtrum rem acu tetigerit, Lectoris arbitrio definiendum relinquimus. Cum autem ex hoc principio admiſſo innumera dogmatum paradoxorum ſeges effloreſceret, et ſtudium placitorum Burignoniae, quaecunque paradoxa et a ſenſu, ratione et ſcriptura aliena illa dixerat, Poireto ita commendauiſſet, vt ornare ea, defendere, et hederam illis ſuſpendere auderet, aduerſarios quamplurimos expertus eſt, quibuscum vsque ad finem vitae illi dimicandum fuit. Nam praeter Clericum et Titium, quorum iam mentionem fecimus, illuſtrem quoque virum V. L. SECKENDORFIVM aduerſus ſe concitauit, cum is ſcripta Burignoniae in *Actis Eruditorum Lipſienſibus* [d] recenſuiſſet; illi enim ſecus, quam Poiretus, de eius placitis ſtatuenti *Monitum neceſſarium* oppoſuit, cui tamen vir celeberrimus *peculiari ſcheda* ἀνονύμως reſpondit. Sed Iurieum quoque, Iaegerum, *Theologiam Anti-Poiretianam* edentem, Thomaſium Bayliumque aduerſarios expertum fuiſſe, ex ſupra dictis repetendum eſt. Idem celeberrimo Halenſium theologo IO. IOACHIMO LANGIO accidit, cuius *Diſſertationes Anti-Poiretianas* ante mortem refutauit, vulgauit *Reſponſionem* eamque *Prologo galeato* muniuit editor. Cumque ob POIRETI libellum *de Educatione liberorum* graues motus in eccleſia Hamburgenſi fuiſſent concitati, Pfeiffero eum reprehendenti more ſuo vehementi *Apologia* [e] reſpondit. In his autem ſcriptis polemicis, quae omnia fere partim nouae editioni tr. de Eruditione triplici adiecta ſunt, partim in *Operibus poſthumis* comprehenduntur, prodidit Poiretus, hominem ſe fuiſſe, iſto tranquilliſſimo quem tantopere commendabat ſtatu nondum potitum. Tanta enim in aduerſarios, et praecipue in Clericum, Baylium, Titium et Pfeifferum acerbitate et dicendi vehementia inuectus eſt, vt niſi certam virorum doctorum fidem ſciremus, qui humanitatem et morum facilitatem eius experti laudant, minime credi poſſet, talem eum in conuerſatione ſe exhibuiſſe, qui pugnando amorem et modeſtiam neglexerat [f]. Adeo verum eſt, contradictionis impatientes animos cancellis contineri non poſſe, et myſtico quoque atque theoſophico philoſopho ſuam bilem eſſe. Feliciori pugna et laetiori victoria contra Spinozae impietatem et Balthaſaris BEKKERI nugas dimicauit. Et illum quidem in *Fundamentis atheiſmi euerſis, ſiue ſpecimine abſurditatis atheiſmi Spinoziani, Cogitationibus rationalibus* [g] adiectis haud infeliciter aggreſſus eſt, quanquam nonnulla in eo ſpecimine deſideret Ven. IAC. STALKOPFIVS [h]: Bekkerum autem ita profligauit, vt quid reponeret: non haberet, et licet ab amicis exſtimularetur, reſpondere

b) loc. cit. p. 447.
c) loc. cit.
d) 1686. p. 9.
e) T. II. Operis de Erud. triplici.
f) Vid. BVDDEVS Iſag. L. II. c. 7. p. 1375. STOLLIVS l. c. p. 485. Act. erud. Germ. P. LXXXI. art. 2.
g) p. 829.
h) In Animaduerſionibus ſuccinctis in definitionem II. Part. II. Ethices Ben. Spinozae, nec non illius confutationem a P. Poireto ſcriptam.

dere tamen Poireto minime auderet. Cum autem Burignoniae partibus se addixisset, non modo iudicium, quo pollebat, amisisse, sed quem toto animo detestabatur spiritum sectarium admisisse visus est; certe ferre non potuit eius visiones et praecepta improbantes [i]. Scripsit praeter laudatas tractationes plura alia, quae tamen huc non pertinent [k], omnia enim, excepta dissertatione *de natura idearum ex origine sua repetita, siue, vera et cognita prima adu. Cl. Abrah. Pungelerum* [l], theologica sunt: ista vero dissertatio ea suis domesticis innixa hypothesibus repetit, quae in noua *Cogitationum rationalium* editione prolixe iam disseruerat. Cum autem mysticis impense faueret, multa scripta theosophica aliorum in lucem produxit, praefationibus, auctariis, animaduersionibus illustrauit [m], hancque scholam sibi, quo posset modo, habuit commendatissimam.

§. XXXIII. Praeter hos, quos ex ingenti theosophorum numero adduximus philosophos, non omittenda est integra Rosaecrucianorum societas, quae ineunte seculo XVII magnum strepitum in ecclesia orbeque literario excitauit, et diuersissima eruditorum iudicia meruit. Tanta autem prolixitate famosae societatis historia diffunditur, et cum ecclesiae tum artis salutaris fata ingreditur, vt integram hoc loco enarrare, et iudicium interponere non liceat, paginae angustia et tractationis limitibus obstantibus. Accedit difficultas rei, quae coniecturis tantum definiri potest, quae prout lectorem offendunt, ita momentum vel leue et graue habere videntur. Ipse autem libri huius societatis symbolici, quales sunt *Fama* et *Confessio*, et qui reliqui sunt, consulendi sunt, in quibus colligendis diligentissimus fuit G. ARNOLDVS [n], licet in eius tractatione ordo et accuratio desideretur. Multos quoque nominant STRVVIVS [o], LIPENIVS [p], COLBERGIVS [q], quibus tantum non omnes addi possunt, qui historiam ecclesiasticam recentiorem attigerunt. Nos summam rei, prout lectis et comparatis inter se libellis hoc nomen gerentibus [r] nobis apparuit, enarrabimus, et nostram sententiam modeste subiiciemus. *Rosaecrucianae fraternitatis historia vnde petenda?*

XXXIV. Percrebuit fama societatis Rosaecrucianae exoriente seculo XVII, de anno autem, quo primo innotuit, incerti scriptores haerent. Quidam ad annum seculi decimi sexti septuagesimum recurrunt, non audiendi, cum vestigium huius societatis nullum eo tempore compareat. *Summa Historiae Rosaecruciani sodalitii.*

PA-

i) Vid. LEIBNIZ. Reflexions sur l' esprit sectaire, in FELLERI Monumentis ineditis T. IX. art. 7.

k) Catalogus scriptorum Poireti omnium adiectus est in calce Cogit rat. et in Bibl. Bremensi l.c. itemque in Opp. posthumis.

l) Amstelod 1715. 8

m) Pertinet huc Theologia Germanica, Gallice edita, cum diss apologetica adu. Iuricum 1700. 12. praefationem quoque praemisit refutationi libri LOCKII Fides et ratio collata, quam secundum principia sua edidit discipulus quidam eius. De aliis vid. BVDDEVS l. c. p. 910.

n) Hist. Eccles. et Haer. P. II c. 18. p. 613. seqq.

o) Introd. in Hist. Lit. c. IX. §. 29. p. 466. collata Biblioth. philos. c. II. §. 13. et quae viri docti ad haec loca annotarunt.

p) In Biblioth. theol. P. II. p. 684. 685.

q) Christianism. Platonico-Hermet. P. I. c. 6. p. 265.

r) Nominauimus nonnullos in Germ. Hist. phil. opere T. VI. p. 1256. seq. plures autem ARNOLDVS l. c. quos plerosque euoluimus.

PASCHIVS inter *Inuenta nou-antiqua* huius quoque ſocietatis mentionem faciens eius origines in annum cIↃIↃCXVII refert, ſed falſum hoc eſſe libelli illi demonſtrant, qui de hac ſocietate ante annum iſtum in vulgus exierunt. Nobis veriſimile eſt, anno cIↃIↃCX primum de ea rumorem ſparſum eſſe. Nam non ſcribit modo perſonatus IVLIANVS DE CAMPIS, in *Epiſtola ad omnes, qui de noua ſocietate ordinis de cruce roſea aliquid vel legerunt, vel diſſerendo de re iſta aliquid audiuerunt*, anno cIↃIↃCXV edita: *Non ignotum eſſe plurimis, quam fortunam ſiniſtram excurſus de reformatione totius mundi in aeſtate elapſi anni* cIↃIↃCXIV *expertus ſit, et quam male excepta ſit adiecta narratio de fama fraternitatis roſeae crucis.* Sed et DANIEL MEDERVS in *Iudicio theologico de Fama et Confeſſione fraternitatis R. C. anno* cIↃIↃCXVI edita, Praef. ait, *ante quinquennium Famam fraternitatis in quinque linguis diuerſis prodiiſſe.* Ex his enim verbis clarum eſt, anno hoc famam de iſta fraternitate primum eſſe ſparſam. Ipſam vero iſtius ſodalitii hiſtoriam veriſimili iudicio eruere eſt difficillimum. Cum enim ſparſa ſemel Fama de hac fraternitate, quicquid erat theoſophorum, Paracelſiſtarum, adeptorum, alchemiſtarum, et huius furfuris aliorum, ſodalitium hoc ſibi vindicaret, eo quod ad arcanas iſtas artes et ſcientias chemicas, magicas, Cabbaliſticas alluderet, factum inde eſt, vt ſua ex hoc grege quilibet ſomnia Roſeae crucis ſodalibus accepta referret, ſicque incertis rumoribus totum fere orbem Chriſtianum repleret; id quod Fluddi, Sperberi ſimiliumque, qui hoc ſibi axioma vindicarunt, ſcripta de hoc ſodalitio ſatis ſuperque comprobant. Quod ita exacerbauit viros doctos, puritatis fidei cuſtodes, vt ipſam hanc ſocietatem, de cuius tamen exiſtentia certi ſciebant plane nihil, multis accuſationibus et ſuſpicionibus onerarent. Quae omnia niſi accurate ab ipſius fabulae originibus diſtinguantur, numquam inuenietur, quid veriſimili ratione de hac re ſtatui poſſit. Ad hanc itaque cautelam attenti, rem primo quidem, prout fama ferebat, enarrabimus, et tum demum modeſte noſtram ſententiam ſubiungemus. Ita vero publico rumore, primo Germaniam, mox per omnem fere Europam ſparſo tradebatur: Prodiiſſe Sodalitium hactenus latens, cuius origines ad Chriſtianum Roſencreuz referendae ſint: Natum illum eſſe in Germania anno cIↃCCCLXXXVIII, ſuſceptoque itinere ſacro ad ſepulchrum Saluatoris ex Palaeſtina Damaſcum perueniſſe, ibique cum ſapientibus Chaldaeorum fuiſſe congreſſum, arcanaſque eorum diſciplinas, magiam puta Cabbalamque didiciſſe. Tum in Aegyptum et Libyae regiones delatum, myſteria iſta multis theſauris auxiſſe. Reuerſum autem in patriam emendationem ſcientiarum omnium animo concepiſſe, et ad obtinendum hunc ſcopum laudabilem arcanam fraternitatem inſtituiſſe, paucis membris conſtantem, huicque amicorum ſacro ſibi fidei et ſilentii ſymbolo iunctorum collegio ſua myſteria aperuiſſe, et diuinam hanc eos ſapientiam docuiſſe, praecipiendo, vt ad poſteritatem ſimili modo methodoque arcana

propa-

propagaretur. Tandem annos natum centum atque viginti ſine morbo vigentem pie obiiſſe. Sublato tribus huius auctore, eam inter fidiſſimos quosque arcanam ſeruatam et ad poſteros pari modo propagatam fuiſſe; donec tandem iſtud ſodalitium detectum ſit. Quod vt ſpecioſo atque veriſimili titulo orbi perſuaderetur, libelli prodierunt duo, in quibus, res omnis enarrata et myſterium hoc ſiue verum ſiue fictum, detectum eſt. Vnus *Famae fraternitatis* rubrum gerit, id eſt, *Detectionis fraternitatis laudabilis ordinis Roſeae crucis;* alteri *Confeſſionis fraternitatis* titulus praefixus eſt, et Germanica atque Latina lingua prodiit. In his libellis, qui primam totius fabulae ſcenam confinxerunt, haec ſodalitio iſti tribuuntur I. Singularem a diuina beneuolentia reuelationem ſodales accepiſſe, eiusque beneficio maximorum et plurimorum myſteriorum notitiam acquiſiuiſſe, ea quoque velut veros théoſophos explicare poſſe, cum mediante lumine gratiae, ad colluſtrandum naturae lumen ſint maxime idonei. Ideo praeter ſacra oracula, ſcripta Tauleri et theologiam Teutonicam commendabant. II. Vniuerſalem eruditionis omnis per quoscunque ſtatus et vitae genera emendationem eos moliri, et ad emendandos naeuos doctorum, maxime medicorum et philoſophorum, ſe accingere. III. Poſſidere eos lapidem philoſophorum, eoque parario tincturam ſiue medicinam vniuerſalem, artemque mutandorum metallorum, arcanamque notitiam vitae prolongandae fuiſſe adeptos. IV. Scire eos et praedicere, inſtare ſeculum aureum omni felicitate exoptatiſſimum. His quatuor ſcenis primus fabulae actus comprehendebatur. Cum autem ea diuulgata, tota Paracelſicorum, Theoſophorum, et Chemicorum turba res ſuas agi crederet, et vtraque manu hanc ſibi ſodalitatem vindicaret, nihil tam abſonum delirumque fuit, nihil adeo noua et inaudita myſteria prae ſe tulit, quod non ad hanc tribum referretur, quae vero omnia, et a quibus auctoribus profecta ſint, et quo fundamento iſti ſocietati tribuantur expendenda, et cum ipſis fabulae originibus et dogmatibus, quae ſimulabat, non commiſcenda ſunt. Enarrari ſatis non poteſt, quantos motus in eccleſia pariter atque orbe literario rumor iſte, vbi ſemel percrebuiſſet, excitauerit. Nempe prout quilibet aut animo erat affectus, aut hypotheſi peculiari addictus, aut ſectae cuiusdam praeiudicio occupatus, ita obſcuriſſimi aenigmatis interpretationem fingebat, et ſe Oedipum eſſe putabat. Et theologorum quidem plerique, quos Paracelſica ſchola, et chemicorum atque theoſophorum factio ſimili clamore dudum offenderat, valde fidei puritati metuebant, ac fanaticam quandam cohortem ſub hac larua latere ſuſpicabantur [s], CHRISTOPHORVS NIGRINVS autem Caluini aſſeclas iſta fabula tegi, prolixa commentatione [t] demonſtrare voluit. Obſtabant tamen vtrique coniecturae loca nonnulla in laudatis libellis occurren-

s) HORNBECK. Summa Controuerſ. p. m. 426. IO. OLEAR. Synopſ. Controu. p. 461.

t) In Sphynce roſacea Francof. 1619. 8.

currentia, quae satis prodebant, societatis huius sodales, ecclesiae Euangelicae esse addictos, nec communionem eos cum Fanaticis affectare. Id ipsum Roseae crucis nomen nonnullis prodere videbatur, quod ab insignibus B. Lutheri desumtum esse suspicabantur. Et hinc prodiit vnus et alter ex Lutheranae ecclesiae gremio, qui pro fraternitatis orthodoxia pugnauit [u]. Alii, et imprimis medicorum natio collegium aliquod chemicum hanc fabulam condidisse, coniiciebant, qua in opinione valde confirmabat eos et nomen societatis, et iactatae artes chemicae et Paracelsicae, quas cum emendandae promouendaeque pietatis studio sodalitium illud prae se ferebat. Et nomen quidem chemicum esse, et compositum ex vocabulo ros et crux coniiciebant, quae vocabula sint chemica, eo quod ros sit omnium corporum potentissimum ad soluenda metalla, crux vero idem significet quod lux, quia signum crucis tres illas literas LVX exhibeat, lux autem sit semen, siue crassum illud et corporeum lumen, quo coacto auri mutatio perficitur; vnde Rosaecrucianum esse philosophum χρυσοποιοῦντα suspicatus est PETRVS GASSENDVS [x], cuius coniecturam latius deduxit EVSEBIVS RENAVDOTIVS [y], probauitque nuper praestantissimus MOSHEMIVS [z]. Paracelsi autem partes ideo iuuari commendarique credebant, quod medicina Galenica valde contemneretur. Plurimum autem auxit hanc suspicionem, quod Paracelsistarum et Theosophorum Chemicorum celeberrimi FLVDDVS [a] atque Sperberus aliique nonnulli fraternitatis huius patrocinium suscepissent, et de eius profectibus admirandis in philosophia adepta, magia, cabbala, chemia nescio quae miracula confinxissent, et splendide essent mentiti. Quae eo magis verisimilitudinem prae se ferebant, quod primi totius comoediae auctores de huiusmodi artibus multa promisissent, vt eo occultius laterent, et laetior emergeret insperata fabulae catastrophe. Adeo vero haec se medicis nonnullis probauit opinio, vt cum Galenicae scholae essent addictissimi, irarum pleni in Rosaecrucianos insurgerent, in quo certamine alios vehementia vicit ANDREAS LIBAVIVS [b]. Tandem inuenti quoque sunt, qui singularem ex diuina misericordia viris quibusdam piis contigisse reuelationem credebant, vt emendarentur scientiae, et pietas atque mysteria hactenus ignota ingenti humani generis emolumento panderentur, et hi quidem reuera existere eiusmodi societatem, et vera esse, si non omnia, attamen, quae de ea narrabantur, pleraque crediderunt. Quas partes statim sub exordium fabulae arripuit DAVID MEDERVS [c], antistes ecclesiarum comitatus Hohenloici MICHAEL MAIERVS [d], et ipse ROBERTVS FLVDDVS [e], aliique. Hi instare nouum felixque seculum,

u) MEDERVS l. c. et Vindiciae rhodostauroticae.

x) In Examine philosophiae Fluddanae §. 15. T. III opp. p. 261.

y) Conferences publiques T. IV. p. 87.

z) Hist. Christ. recent. Sec. XVII. S. I. c. 4. §. 28. p. 398.

a) In Tr. Apologetico, integritatem societatis de Rosea Cruce defendente contra Libauium 1617. et in Apologia compendiaria.

b) Vid. ARNOLD. l. c. p. 625. seqq.

c) loc. cit.

d) In Themide aurea.

e) loc. cit.

culum, et regni naturae et gratiae fines amplissime dilatatum iri sibi persuadebant. Quanquam autem vbique locorum sodalitii Rosaecruciani fama percrebuerat, adeo vt lippis quoque et tonsoribus nota esset, nemo tamen dicere poterat, quo loco illud inueniri posset, et non deprehendebatur, qui conuinci posset, quod illi esset addictus. Certe, Renatum Cartesium, vbicunque in itinere longo esset moratus Rosaecrucianos quaesiuisse, nullum autem inuenisse, testatur HADRIANVS BAILLETVS [f]. Attamen leges et statuta fraternitatis in vulgus comparebant, et vbique satis curiose perquirebantur sodales, vt, quod ecclesiae metuebatur, damnum arceretur, et imposturae poena irrogaretur. Ipsa quoque Paracelsistarum, theosophorum, philosophorumque per ignem turba, fabulae incertitudine decepta, dum hanc sibi sodalitatem asserit, eiusque mysteria mire crepat et defendit, acerbe autem in eos inuehitur, qui in eam insurrexerant, mire rem turbauit, et nouis suspicionibus orbem repleuit. Fuerunt enim ex hoc numero, qui non modo dogmata inaudita et ab omni fide et opinione remota Rosaecruciano collegio tribuebant, sed ipsam quoque magiam huc transferebant, et quid ista societas in euocandis numerorum potentia spiritibus posset, iactabant [g]. Quos dum pro veris tribulibus plerique habent, pessime apud plerosque sodalitas ista audire coepit. Sagacioribus autem nonnullis mature subolebat, fabulam quandam vel aenigma aliquod symbolicum artificiose et non sine ingenio confictum latere, vixque prodierat *Fama* et *Confessio fraternitatis*, cum iudicarent nonnulli viri docti, aenigmaticum et figuratum scriptum esse [h], nec extitisse vnquam huiusmodi collegium secretum vel vixisse eius auctorem. Ast quae sub hac larua facies lateret, coniecturis nonnulli assequi tentabant, et alii quidem chemicorum quorundam lusum esse, suspicabantur [i], alii, vnionem inter Lutheranam et Reformatam ecclesiam magnis moliminibus studiose eo tempore quaesitam exoptatamque sibi deprehendisse in eo aenigmate videbantur [k]. Qui vero omnium cautissime iudicium faciebant, in eam opinionem discedebant, viros quosdam ingenii excelsi, et acuti totam ideo fabulam excogitauisse, vt otiosos homines naso suspenso ducerent, et credulitati simpliciorum illuderent, aut philosophos medicosque exagitando curioso figmento expiscarentur, quid de emendatione artium et scientiarum, de mysteriis Paracelsicis et chemicis et similibus crederent. Immo anno cIↄ Iↄ CXX ausus est scribere MICHAEL BRELERVS [l]: *Laterem lauare, qui in detegenda fraternitate, ista operam ponant suam; famam fraternitatis enim auctores agnoscere trigam virorum clarissimorum, qui ingenioso hoc aenigmate alios, quos philosophorum lapidem adeptos esse fama ferebat, ita prouocare tentauerint, vt suo se indicio proderent: et hanc quidem non coniecturam nudam esse,*

 sed

f) In Vita Cartesii T. I. p. 90. Synopseos.
g) Vid. MORHOF. Polyhist. T. I. p. 131.
h) Vid. MEVRAVS in Praef. l. c.
i) Ibid.
k) NIGRINVS loc. cit.
l) In Mysterio iniquitatis Pseudo-Euang. c. 5. p. 100.

ſed veritatem certiſſimam, reliquos clamores autem omnes inter mendacia eſſe referenda. Nec defuit fabulae cataſtrophe; euanuere enim et ſocietas iſta et omnes illi, quos edidit ſtrepitus, cum auctores eius ſilerent, nec agere eam editis porro ſcriptis, vt hactenus factum, pergerent. Qui ideo ſcribere deſiiſſe videntur, vel quod crederent, ſatis iam eſſe commentorum, et abunde prodidiſſe orbem literatum animi ſenſa et multorum ſtoliditatem, vt pii prudentesque viri inde emendationis cauſam quaerere poſſent; vel quod obſeruarent, abuti ingenia fanatica, et paradoxa iſta ſodalitii ſecreti fama, et metuendum eſſe doctrinae puriori periculum: vel quod ipſi ſibi timerent, ne, qui laruato Roſaecrucianorum nomine abutentes, vehementes ſatyras et acerbas inuectiuas vulgauerant [m], innocentibus tandem fabulae auctoribus moleſtiam crearent. Et haec quidem iſto tempore facta ſunt; vbi vero fama conticuit, valde confirmata eſt opinio, viros nonnullos pios atque doctos, et ingenio atque eruditione non carentes hanc ideo fabulam exorſos fuiſſe, vt et emendandi orbis eruditi deſideria, aenigmatica ſcriptione, proponerent, et ſectarium, quod vehementer illo tempore regnabat, ſtudium exagitarent, et vitia atque naeuos eruditorum ſymbolica ſatyra corrigerent, latere tamen in argumento delicato poſſent, et ſeculi ſui ſupra modum acerbi et contentioſi dicacitatem perſonati eluderent. Quam coniecturam veriſimilitudine ſumma gaudere, ipſa *Famae fraternitatis praefatio* ſatis innuit, et tota fabula loquitur. Quanquam autem impoſſibile eſt, viros illos pios et cordatos detegere, qui hoc ſocietatis Roſaecrucianae ſymbolo orbem eruditum tentare auſi ſunt, fatemur tamen, magna nobis veriſimilitudine ſe commendauiſſe GOTTFREDI ARNOLDI [n] coniecturam, qui Ioannem Valentinum Andreae, virum doctiſſimum et elegantiſſimi ingenii, theologum Wurtenbergicum, ſi non primum comoediae auctorem, actorem tamen cum nonnullis viris doctis fuiſſe ſuſpicatur. Non ignoramus B. IAEGERVM [o], quem ſecuti ſunt alii [p], multum in eo fuiſſe, vt hanc ſuſpicionem ab eo depelleret, narrat enim: rogatum virum doctiſſimum a ſenatu eccleſiaſtico ducatus Wurtenbergici, reſpondiſſe, ſemper ſe, audita fabula Roſaecruciana riſiſſe, et curioſos fratres pati non potuiſſe. Verum tantum abeſt, vt haec coniecturam iſtam infirment, vt potius magnum ei pondus addant, cum ſatis luculenter innuant, habuiſſe eum totum ſodalitium pro fabula ideo excogitata, vt curioſi deluderentur. Sane ex viri praeſtantiſſimi, et praeter iudicii acrimoniam et elegantiam ingenii ſummo candore et pietate laudabilis verbis et circumſtantiis omnibus, maximum haec coniectura veriſimilitudinis gradum obtinet. Erat enim illi ingenium ſatyricum, et naeuorum in eccleſia atque orbe docto perſpicax, quos haud vno ſcriptionum genere iugulauit; ex quibus

m) Tales edidit laruatus Irenaeus Agnoſtus.
n) loc. cit.
o) In Hiſt. Eccleſ. Sec. XVII. p. 58.
p) Auctor Reprehenſionum God. Arnoldi pag. 132. SERPILIVS Epitaph. theol. Sueu. p. 12.

bus intelligitur, emendandis illis animum magno cum ſtudio adieciſſe. Accedit ſcribendi ratio illi propria eiusque characterem mire referens, ipſaque arma eius gentilitia, et quae alia ſunt, quae hanc coniecturam magnopere firmant. Talia autem ſcriptorum Andreae loca ab Arnoldo allata ſunt [q], ex quibus, niſi omnia fallimur, inuictis rationibus conſtat, eum, ſi non ipſe primus fabulae auctor fuit, actorem tamen cum aliis fuiſſe; claris enim verbis indicauit, actam eam eſſe, et depoſitam perſonam, euanuiſſe comoediae laruas, nec expectanda eſſe fraternitatis fata alia, ſed pudore ſuffuſo reſipiſcendum eſſe eruditis, quod naſo ſe ducere et expiſcari auctores eius paſſi ſint. Neque magnopere huic coniecturae opponi poteſt, Paracelſiſtas, chemicos, adeptos, et inter eos, qui magna nominis claritate innotuerunt, Fluddum atque Sperberum huic ſodalitio nomen dediſſe. Ipſe enim VALENTINVS ANDREAE monuit, adeptos, medicaſtros, theoſophos huiusque generis alios, occaſionem iſtius fabulae arripientes de ſuo emolumento cogitauiſſe, et ſpes ſuarum fortunarum amplas inde hauſiſſe. Qui cum eius cataſtrophe tandem prodeunte et ceſſante iſto collegio, attamen durauerint, et ſuas res porro vrgere perrexerint, manifeſtum inde eſſe putamus, ipſas eius ſodalitatis rationes cum Paracelſica et theoſophica factione non cohaeſiſſe. Quia tamen ingenia haec anomala et fanatica, hoc nomine ad commendandum peregrinum philoſophiae habitum valde abuſi ſunt, ratio inde patet, cur in theoſophorum hiſtoria memoria Roſaecrucianae tribus omitti non potuerit.

§. XXXV. Sufficiunt dicta, vt intelligatur, qualis ſecta theoſophorum fuerit, qua indole fuerit gauiſa, quibus characteribus ab aliis diſtinguatur. Colligemus iam ſparſim dicta in vnum, et quid de ea ſtatuendum ſit, poſcentibus tractationis noſtrae legibus ſtrictim exponemus. Cuncta autem, re accurate expenſa, huc redeunt: *Obſeruationes de philoſophia ſcholae theoſophicae.*

I. Non conſpirat haec ſecta placitis, decretis, et fundamentis, ſed vt quisque ingenio magis promtus et imaginationis oeſtro percitus eſt, eo magis ſententiis paradoxis variat. Fruſtra itaque agunt, qui horum hominum philoſophiam vno typo poſſe exprimi ſperant. Cuius ratio ipſa a cognoſcendi principio, quod reiecta rationis luce elegerunt, deriuanda eſt. Cum enim non certas leges, et principia ſibi delegiſſent, ſed intellectu paſſiuo ſacroque ſilentio in centro fundoue animae illuminationem diuinam quaererent, non potuit non tota theoſophicae gentis ſchola ad diuerſiſſima placita deferri. Quicquid enim ſuggerebat iſtud principium internum, imaginarium, et incerto ſenſu fallax, id pro diuino, et vero habitum eſt. Et haec cauſſa eſt, cur tot ſyſtemata (ſi modo nomen hoc mereantur male cohaerentia animi aegri ſomnia) theoſophica ſint, quot ſunt theoſophorum capita.

q) Alethaea exul. p. 329. Turris Babel c. 25. p. 69.

II. Sunt tamen dogmata nonnulla, quae characteristica recte appellaueris, eo quod non communia tantum toti factioni isti sunt, sed eam quoque ab aliis sectis discriminant. Inter ista autem illuminatio passiua primum locum occupat, et fundamentale dogma est. Nempe magno hi homines odio rationis homini connatae lumen prosequuntur, idque fallax esse et incertum, ac superficiariam tantum atque idealem cognitionem scientiae et certitudinis expertem et sapientia vacuam gignere clamant: hac ducente errare hominem et in deuia delabi a felicitatis tramite, magnis profundisque suspiriis conqueruntur. Eam itaque aut plane abiiciendam negligendamque, aut e philosophiae verae, diuinae et ad felicitatem atque tranquillitatem hominis facientis circulis eiiciendam esse contendunt. Licet autem diuinorum oraculorum auctoritatem aperte contemnere non audeant, ne impietatis suspecti sibi ipsis apud alios officiant, minusue tolerentur, contemta tamen literae significatione, non tam oraculorum sacrorum dictamina pro principiis assumunt, quam allegoriarum insulsarum machinis nonnulla in partes suas rapiunt, ipsum doctrinae Christianae systema Scripturae S. innixum magno supercilio velut commenta scholarum et humanarum speculationum spernentes. Dumque omnem intellectus actiuitatem proscribunt, nouum et a mentis humanae natura atque indole plane abhorrens cognitionis genus passiuum, intrinsecum, immediatum atque diuinum comminiscuntur, quo anima diuinae sapientiae luminisque coelitus infundendi auida, sine vllo actu suo, quiescens, silensque lucis diuinitus irradiantis illapsum expectat, et hoc suo desiderio tandem cum maxima acquiescentia et gaudio in statu isto luminoso fruitur. Qua illuminatione passiua coelestem atque diuinam prorsus sapientiam, reliquis hominibus ideales rationis nugas sectantibus ignotam se adeptos esse, magnificis orationibus ostendant. Quae adeo ex dictis et allatis testimoniis atque exemplis clara sunt, et omnibus fere paginis in scriptis eorum inculcantur, vt ea prolixius probare opus haut sit. Ita vero suo se indicio hi homines produnt, et quam inepta et a vera philosophiae indole aliena sit theosophia ista, luculenter manifestant. Cum enim et rationis et reuelationis lumen a patre luminum homini sit traditum, nec quae ab vno auctore profecta sunt, repugnare sibi possint, distincti tamen sint naturae gratiaeque circuli; in vtramque eos vehementer peccare, quilibet videt. Nempe rationem deprimendo, et scripturae auctoritatem eleuando ita diuinum vtriusque auctorem laedunt, vt is homines fallere voluisse, (absit blasphemia dictis!) censendus sit, qui istis eos ducibus muniuit in inquirenda felicitatis via, quibus veram animae tranquillitatem et beatitatem assequi et sapientia ornari nequeant. Quamuis enim diuina collustrari luce hominem ad aeternorum cognitionem ipsa sacra oracula dictitent, non tamen vel rationem ea supprimit, vel immediato animum lumine perfundit, vnde longe alia existit illuminatio, quam ab his hominibus vrgetur. Qui dum omne veri criterium, et id distinguendi a falso regulam

regulam atque inſtrumentum inſuper habent et contemnunt, erroribus, ſomniisque cerebri ab omni veritatis diuinae et humanae ſenſu deuiantibus patulas portas aperiunt, et quodcunque delirantis cerebri nugae ſuggerunt, pro diuino nobis obtrudunt, ea ſuperbia et intolerabili faſtu, vt cum criterium veritatis dignoſcendae non habeant, ſibi ſolis ſuaeque experientiae credendum eſſe poſtulent, rati, decipi ſe non poſſe, licet a febricitantium deliriis rationes eorum parum diſtent. Quod quam ineptum ſit, et humanae naturae indecorum, immo ipſo creatori benigniſſimo indignum, quilibet palpat, qui praeiudiciis turpiſſimis non fallitur. Et hoc πρῶτον ψεῦδος huius ſectae et primarius error eſt, quem recte iugulauit virorum piorum et acutorum diligentia [r].

III. Fallere autem hos homines et falli, adeoque in omnem ſapientiae diuinae humanaeque modum peccare, alterum ſyſtematis theoſophici dogma characteriſticum luculenter prodit. Nempe cuncta ad emanationis ſyſtema redeunt, cuncta ex Deo deriuant, Deumque faciunt fontem eſſentiarum omnium, mundum autem Deum expanſum, animam quoque ex iſta ſcaturigine velut diuinae aurae particulam oriri ſtatuunt, et hunc in finem varios fontes, principiata et emanationes, variosque euolutionum gradus comminiſcuntur, reditumque rerum omnium poſt plurimas reuolutiones in Deum aſſerunt, vt ex ſupra dictis eſt manifeſtiſſimum. Qua ratione, ſi non ipſum Deum cum mundo confundunt, et in Spinozae caſtris militant, attamen rebus omnibus, maxime animae humanae eſſentiae diuinae communicationem ita tribuunt, vt et deiſmo aperta porta pateat, et ad enthuſiaſmum, deificationem (veniam verbo exoramus) quandam affectantem ſeducatur humanus animus. Quam culpam quidem valde deprecantur huius ſapientiae diuinae cultores, et ſe enthuſiaſmo quam maxime refragari, magnopere clamant, vt ſupra Poireti exemplo demonſtrauimus: at ludunt vocis ambiguitate, vt inuidiam exoſi erroris euitent: hunc enim enthuſiaſmum vocant, ſi diuina affectet humana ratio. At hoc pacto ſuo ſe telo iugulant, et enthuſiaſmi reos eſſe fatentur. Tota enim illa interna et paſſiua illuminatio, quam Deo adſcribunt, imaginationis emotae opus eſt, quae cum diuinam colluſtrationem ſomniet, ἐνθουσιάζειν recte dicitur.

IV. Damna haud exigua philoſophiae pariter atque ſanctiori diſciplinae ex hac affectata theoſophia oriri, nemo non videt. Parit enim hic enthuſiaſmus ſuperbum rationis atque reuelationis contemtum, ordinaria luminis diuini colluſtratione, mediisque quibus illa peragitur, non contentum, ſed ſingularia, extraordinaria, immediata deſiderantem: quo affectu occupatus animus omnia faſtidit, quaecunque via trita et ſolita homini ſolent innoteſcere, ſiue humana ſint, ſiue diuina. Id quod negant quidem ſcholae huius patroni, et vt demonſtrent, reuelationi in ſacris oraculis factae ab ea iuſtum ſtatui pretium, ea loca cumulant, quibus praeclare de

r) Conf. THOMAS, Praef. ad POIRETI tr. de Eruditione triplici, ed. nou.

re de ſacris literis loquuntur, eamque miris modis commendant. Aſt tametſi negari non poteſt, pulchra nonnulla, et ſi verba ſpectes, omnino probanda ab his hominibus dici, fatendum tamen, neruum eos ſacrarum paginarum excidere, uique omni eas ſpoliare, aſſerendo mortuam eſſe in illis literam, veram ſapientiam lucemque ſalutarem in mentibus accendere minime efficacem, niſi interna et immediata illuminatione, quae in fundo centroque animi obtingat, viua reddatur et operationi ſuae reſtituatur. Quo pacto omnis diuina notitia non ſacrae, quae in oraculis diuinis continetur, doctrinae tribuitur, ſed interno iſti principio, quod cum diuinas ſibi origines aſſerat, ſcripturae literam ad deliria aegri animi torquet rapitque, adeo vt nihil ſit tam abſonum, tamque inſanum, cui non hoc interprete admiſſo verba diuinorum ſcriptorum accommodentur, idque in diuinis foliis quaeratur, de quo eorum auctores θεόπνευστοι ne ſomniantes quidem cogitauerunt. Cuius ſi quis exempla cupiat, eum explicationes coſmogoniae Moſaicae a Fluddo, Sperbero, Gutmanno, Boehmio aliisque datas, et dictante iſto lumine interno ex fundo animae illuminatae productas, intueri iubemur, quae tanta nobis cerebri confuſi et imaginationis errantis ſomnia narrant, vt ſufficiant ad demonſtrandum, quantum inde damnum ſanctior diſciplina capiat. Quae tamen a diuinioris ſapientiae doctoribus latius enarrari ſolita pluribus heic tangere haud licet. Auget vero hoc malum intolerabilis arrogantia et quae illi iuncta eſt dicacitas horum hominum, qui ſe ſolos ſapere, ſibique diuinos hos theſauros ſolis obtigiſſe, reliquos atra nocte cinctos oberrare, et in tenebris ſine duce, ſine via palpare ſibi perſuadent. Nihil enim aut religione ſanctum, aut muneris grauitate reuerendum, aut meritorum gloria illuſtre eſt, in quod, ſi placitis ſuis refragetur, non atrocibus criminationibus inuehantur; nullus vitae ſtatus, nullus ordo et humanae ſocietatis membrum nullum eſt, cui non errores, naeuos, vitia, ſcelera, et denique quid non? obiiciant, in aliorum maculis perſpiciendis adeo lyncei, vt exaggerationibus defectuum aliorum ſuorum omnino obliuiſcantur, vel eos plane coecutientes non videant. Nec his contenti, haud raro, vt omnia infra ſuam ſapientiam poſita eſſe demonſtrent, monſtra confingunt, et nihil rectum eſſe ſtatuunt, niſi quod ab ipſorum dictamine regulisque praeſcribitur atque proficiſcitur. Immo in omnem eruditionem humanam inuolant, literas, ſcholas, doctores, et quodcunque ab interno lumine ab illis iactato profectum haud eſſe credunt, magnis calumniis onerant, ſic vt palam ſit, nullum eos cognitionis genus pati poſſe, quod ferocientis imaginationis deliriis modum ponit, et paucis modeſte ſapere docet. Quod vt aliqua ſpecie atque colore faciant, hominum, atque temporum vitia, licet non minus illis polluti, quam alii, ipſis diſciplinis tribuere, et vbi ferro recidere morbida membra debebant, id in viſcera adigere, et corpus ipſum interficere minime erubeſcunt. Et haec vera cauſſa eſt, cur tot querelae, inuectiuae, et verba acerbiſſima in homines eccleſiaſticos et acade-

academicos, in ſcientias humanas et diſciplinas ſanctiores, in eorum libris cumulentur, in quibus colligendis miram induſtriam probauit GOD. ARNOLDVS. Quod an ſtare poſſit cum caritate et humilitate, quas virtutes ex illuminatione iſta immediata et interna oriri iactant, et annon animi impotentiam ambitionis atque irarum, omnisque affectus vehementiae pleniſſimam, ſapientiae verae autem e diametro contrariam prodat, Lectoris pii et prudentis arbitrio definiendum relinquimus.

V. Plurimum hanc ingenii humani nec legibus ſubiecti, nec limitibus circumſcripti, nec diſciplina caſtigati proteruiam et ſapientiae humanae, id eſt, philoſophiae, et diuinae ipſique religioni obeſſe, facile cogitari poteſt. Quemadmodum enim illa, pietatis et diuinae originis atque operationis praetextu in contemtum adducitur, vt animis leuibus, vilibus ac ignauis omnino ſordeſcat: ita religionis hoſtibus, cum vident, deliria nullo modo pingenda, et ſano ſenſu excuſanda pro diuina ſapientia vendi, ſanctiſſima myſteria deridendi, omnemque reuelationem pro emotae mentis deliriis habendi fauentiſſima ſuppeditatur occaſio. Ipſa quoque pietas, et quae illam mediante diuina doctrina in animis per Spiritum S. producit veritatis diuinae colluſtratio atque ſapientiae coeleſtis diſciplina, quae nec rationis lumen deprimit, ſed ſuis tantum limitibus circumſcribit, nec alia hominem docet, quam quae claro et aperto ſenſu teſtantur diuiniores literae, in ſuſpicionem enthuſiaſmi atque fanaticiſmi apud eos, qui emendationem animi vitiorumque eradicationem odio perſequuntur, adducit. Qua ratione ipſa diſciplina IESV CHRISTI, doctoris diuiniſſimi contemnitur et in periculum maximum adducitur, cum habeat impietas et vitae licentia, quae ſeueritati praeceptorum Chriſtianorum ipſa philoſophia iudice optimorum et veriſſimorum opponant, et caſtigationis animi leuis et nondum emendati iugum excutiat.

VI. Dabimus autem id caritati, bene de proximo ſperanti, vt credamus, non vidiſſe quosdam huius gregis damna iſta, quae paucis enarrauimus; et optima animi intentione vſos, deluſosque ſectariae philoſophiae ineptiis, meliora, ſanctiora, diuiniora quaeſiuiſſe, quae animum explere, et ſatiare diuina luce pectus valeant, quo nonnullos animo ad theoſophiam querendam fuiſſe impulſos facile nobis perſuademus. Dolemus autem, eos ſpe ſua deluſos, cum lucida ſidera ſe duces elegiſſe crederent, ab ignibus erraticis fuiſſe deceptos. Abiecto enim rationis iudicio, qua norma verum a falſo diſtinguitur, cum non haberent, quo imaginationis laſciuientis et extra orbitam vagantis operationem a diuina colluſtratione rite diſcernerent, ſe ipſos turpiter deceperunt. Temperamento enim gaudentes atra bile referto, auſtero et ſubtriſti, quod imaginandi facultatem nutrire ſolet ſupra modum foecundam, at deliram et ratione carentem, et ſumma animi commotione, etiam ad corpus, maxime ad cerebri partes pertingente, maiora, inſolita et diuina affectantes, extraordinarias, quas imaginationis cerebrique emoti turbatique morbi frequenter ſentiunt, com-

 motio-

motiones ſpirituum animalium neruorumque paſſi ſunt, quae ad ecſtaſin vsque et raptus quosdam apud Boehmium ſimilesque ſunt progreſſae. Quae cum vehementi agitatione cerebro eſſent impreſſae, fixis radicibus altiſſimis et veſtigiis luculentis relictis occaſionem praebuerunt his hominibus ſibi perſuadendi, diuinam ſibi atque extraordinariam illuminationem obtigiſſe, de cuius veritate, licet eam nullo alio colore pingere, nulla alia ratione demonſtrare poſſent, niſi ſenſu ſuo, adeo tamen ſe conuictos putabant, vt nullatenus de ea dubitarent. Nonnulli vero eo vsque progreſſi ſunt, vt noua praedicere et de futuris vaticinari auderent: quae vatum nouorum effata cum temporum euentu refutarentur, et imaginationis fallacia proderetur, loco commiſerationis, qua digni erant, riſus et dicteria plerorumque retulerunt, et, quam turpiter fallatur animus, rectore ratione excuſſo et eiecto, luculento declarauerunt ſpecimine.

VII. Mirari quis iure queat, qui obiter rem aſpicit, qui fieri potuerit, vt ad tam abſona et a mentis humanae indole naturaque abhorrentia delabi viri minime mali potuerint, magis autem, quo pacto euenerit, vt ſectatores illis non defuerint, qui has partes probando pro diuiniore ſapientia iſta deliria habuerint? Aſt mirari deſinet, cogitans, ita plerumque euenire, vt obſcura, ignota, et aegnimata prae ſe ferentia, quae aures quidem inauditis vocabulis et ſtrepitu inſolito implent, vacuum autem dimittunt animum, imperitos et iudicio atque ratiocinatione non ſubactos plerumque capiant, ſic vt omiſſo examine accurato, cuius difficultatem propter obſcuritatem iſtorum aenigmatum Oedipo opus habentium timent, ſibi perſuadeant, magna et admiranda latere, et licet iſta myſteria fateantur eſſe incomprenſibilia, et omni rationi aduerſa, culpam tamen malint in intellectus ſui imbecillitatem, eorum arcanorum incapacem reiicere, quam in ipſam nugarum iſtarum abſurditatem transferre. Ineluctabilis autem obſcuritas, paulo attentiores conuincere debuit, totam iſtam diuinioris ſapientiae oſtentationem vanam eſſe, atque probari non poſſe. Recte enim viro cuidam doctiſſimo [s] obſeruatum eſt, abhorrere a diuinae ſapientiae ratione et indole regulas viuendi et ad felicitatem noſtram perueniendi, quae ita obſcurae ſunt, et intelligi adeo non poſſunt, vt quid ſtatuendum, quid ſequendum ſit, humanus ignoret animus. Praeter hanc obſcuritatis admirationem in cauſſa quoque fuere artes et ſcientiae mirabiles ab hac ſchola iactatae, quales ſunt cabbala, magia, aſtrologia alchemia, medicina vniuerſalis, et ſimiles, quibus ſtupenda praeſtare, totius naturae harmoniam intelligere, gremiumque eius recludere, diuitiis innumeris potiri, morbos deſperatiſſimos curare, et vt verbo dicamus, omni creaturae, ne intelligentiis quidem ſpiritualibus exceptis imperare ſe poſſe ſtrenue mentiti ſunt. Quae artes vaniſſimae omni fundamento et veritate carentes indicio quidem ſponte ſe offerente attentos et paulo caſtius ratiocinantes conuicerunt, thraſoniſmum et circulatoriam ambitio-

s) Moshem. Inſtitut. ethic. Chriſtianae P. I. p. 22.

ambitionem atque praeiudicia hos homines regere, eosque credulis fumos vendere: at qui vel attentione vel iudicio minus valebant, mendaciis ſe circumueniri paſſi ſunt, cum ſpecimina illis narrarentur ſtupenda et inaudita, quae iſtis artibus effecta dicebantur. Quae ſi prouocata et examinata teſtium fide ad regulas criticas artis rationalis exigantur, riſum magis mouent, quam aſſenſum imperant.

VIII. Nihil autem hanc ſcholam magis prodidit, et ἀσοφίαν eius detexit, quam audacia de ſpirituum natura, operationibus, influxuque in ſublunaria, de eorum regionibus, ſedibus, cuſtodia, deque theoſophorum in illos poteſtate inſana et enormia innumera fingendi atque mentiendi. Nulla enim veriſimilitudine nititur iſta pneumatologia theoſophica, adeo vt comprehendi vix queat, potuiſſe Paracelſum ſuas nymphas, gnomos, ſalamandros, ſylphas, ſatyros et reliquam ſpirituum cateruam hominibus perſuadere, quibus ſanum tamen ſynciput fuiſſe, alia, in quibus minus deſipuerunt, nobis perſuadent. Verum quid non poteſt auctoritatis praeiudicium, et cupido inſolita et miraculis ſimilia venandi? Quamuis autem auſi ſint nonnulli inſipido dogmati fundamentum ſubſternere philoſophicum, afferta harmonia ſuperioris et inferioris mundi illiusque in hunc influxu, et aſſumto ſpiritu naturae aſtrali per elementa mundana ſe diffundente, nullo tamen vel mediocris tantum probabilitatis ratiocinio demonſtrarunt, dari eiusmodi ſpiritum aſtralem, archaeum, rebus formandis animandisque praefectum, eumque in tot particulas diuiſum, quot illi ſpirituum perfectorum et imperfectorum genera comminiſcuntur. Digna itaque doctrina ἀφιλόσοφος eſt, quae rideatur magis quam refutetur; ita enim vno halitu difflari poteſt, vt negato vno iſto inepto ſuppoſito, ſi modo placita horum hominum ſuis depingantur coloribus, omnes ſimul pateant manibusque palpentur ineptiae. Id quod luculento atque iucundo ſpecimine, in *Dialogis cabbaliſticis* ita demonſtrauit VILLARSIVS abbas, vt dignas his labris lactucas appoſuiſſe, et iuſto remedio eorum inſaniam emendauiſſe cenſendus ſit.

IX. Nihil hactenus nos dixiſſe, quod non ipſa ſcholae huius indoles atque natura probat, ex ipſo ſyſtematis theoſophici habitu eſt manifeſtiſſimum. Quamuis enim nec inter ſe conſpirent doctores iſti theoſophici, nec ita eorum diſciplina cohaereat, vt ſyſtematis philoſophici nomen tueri eiusque accurationem et nexum referre queat, ſunt tamen dogmata nonnulla, quae ſi ex obſcuritatis latebris et retecto allegoriarum audaciſſimarum velo protrahantur, et ſcriptorum horum praecepta inter ſe attente comparentur, definiri huicque ſcholae tribui poſſunt. Ea paucis huc redeunt: I. Omnia ortum ſuum ex diuina eſſentia habere, at ex hoc infinito fonte emanauiſſe, et hinc res omnes Deum nobis expanſum et in creaturis manifeſtatum per varios euolutionum gradus ſiſtere; II. ideo autem ſimili reuolutionum ordine et ſerie cuncta ad fontem ſuum redire debere. III. Id vero imprimis de anima humana, ſpirituue im-

mortali, qui corpori mortali ineſt, dicendum eſſe, eum enim velut ſcintillam ex hoc lucis infinitae oceano proſilientem homini infuſum, originis ſuae veſtigia et attributa ſeruare, et ad hanc, ex qua profluxit aeternam diuinitatis ſcaturiginem eſſe reuerſurum: eius itaque opus eſſe, vt agnito fonte ſuo centroque, ex quo emanauit, ad id aſſurgere tentet, hocque puro et infinito deſiderio anxie quaeſito tandem cum ſumma delectatione et acquieſcentia potiatur. IV. Ex quo dogmate omnis illa moralis diſciplina fluit, quam non ſine inſignis pietatis ſpecie magnoque ſtrepitu commendant, abiicienda eſſe carnis vincula, nec ſeruiendum corporis cupiditatibus, neque ideali rationis diſcurſu vinciendum et detinendum animum, ſed euacuandum eum eſſe purgandumque poenitentia, et paſſiuo obſequio, eiectis omnibus rationis ſeductricis operationibus, piis precibus et interceſſionibus expectandum eſſe lumen diuinum, eiusque deſiderio totum animi fundum eſſe replendum. Hanc enim veram eſſe ſapientiam eamque non ab Ariſtotele, non a gentilibus philoſophis, ſed a Spiritu S. interna et immediata illuminatione intercedente diſci poſſe, eamque in ſabbathiſmo animae, ab omni externa internaque operatione et actiuitate vacuae, eſſe expectandam. V. Quae vt eo certius affirmare poſſint, porro ſtatuunt, Deum rerum omnium fontem, imaginem ſuam eſſentialem, non in homine modo ita expreſſiſſe, vt eam çum omnibus attributis referat, et contueri quoque in animae centro rite praeparatus poſſit, ſed et rebus atque creaturis omnibus ita indidiſſe, vt cognito ſemel Deo intuitiua imagine, ab eo ad creaturarum typos et ſignaturas deſcendi, intelligique poſſit, quo vinculo mirabili et concentus mutui operatione atque influxu res omnes cohaereant. VI. Et in hac quidem cognitione connexionis et influxus Dei in res inferioris, atque ordinis et poteſtatis emanationum ex Deo conſiſtere magiam naturalem, quam qui didicerit, illum poſſe non elementis modo, ſed ſpiritibus quoque mundanis, eorum praeſidibus, imperare, mirabiles effectus producere, arcana latentia detegere, et in ipſam naturae abyſſum penetrare. VII. Cum autem emanatio iſta diuina et influxus in res inferioris mundi per aſtrorum irradiationes ſecundum illos fiat, hinc pars theoſophiae haud minima poſita eſt, in cognitione verae aſtronomiae, et concordiae atque harmoniae ſiderum cum corporibus humanis, animalibus, terra, mineralibus, plantis. VIII. In quibus cum idem ſpiritus lateat, et ſigna quoque in externa facie expreſſa referat, ſignaturas rerum ad recludendam internam earum naturam plurimum facere, et a theoſopho eſſe conſiderandas, adhibendum autem ignem ad referanda naturae adyta, ſicque chemiae ope in naturam mineralium, lapidum, metallorum penetrari poſſe. IX. Qua ſapientia mirabili adeptis poſſibile eſſe, mutare et ad ſummam perfectionem metalla perducere, medicinam ſaluberrimam et inſanabilibus morbis ſuperiorem parare, cuſtodire vitam in aeuum, et ad ſeram immortalitatem conſerua

re.

re. X. Ex his autem colligunt: conſtare hominem partibus tribus, ſcintilla, ſiue particula diuina, ſpiritu aſtrali et corpore: et quamdiu quidem corpori ſeruiat, brutalem ſtatum experiri; ab aſtrali vero ſpiritu ad humanitatem reuocari, et a ſcintilla diuini, quod in ipſo eſt, luminis, ad fontem luminis Deum aſcendere. Ita vero mali fomitem in corpore latentem, quo etiam ſidereus ille ſpiritus inquinetur, deſerere et ad centrum puriſſimum et felicitatis terminum perfectiſſimum euolare animam. XI. Et hanc quidem felicitatem initia ſua habitura in hoc aeuo, refloreſcentibus ſcientiis diuinis, et manifeſtato coeleſti Sophiae munere, ſibi plerique huius ſcholae promittunt. Haec eſſentialia theoſophicorum philoſophorum dogmata ſunt, quae, quantum ſcimus, a nullo reprobrantur, quamuis in iis explicandis applicandisque mirum in modum diſſentiant. Eſſe vero inter iſta dogmata et placita Alexandrinae, ſiue Platonicae, et quae huic valde affinis eſt, Cabbaliſticae philoſophiae magnam affinitatem, ex comparatione vtriusque factionis eſt manifeſtiſſimum: quae cauſſa fuit. cur multi ſacrorum doctorum philoſophiam Platonicam parentem eſſe theoſophicae ſcholae affirmauerint. In quo tamen aſſerto prouide et diſtincte procedendum eſt. Nondum enim aſſertionum opinionumque ſimilitudo demonſtrat, vnum philoſophandi genus alterius ſibi ſimilis fontem eſſe atque originem. Fatendumque admiſſum commune emanationis principium potuiſſe theoſophis his omnia illa dogmata perſuadere, quae tradiderunt, licet Platoniſmi ignaris: nec dubitandum eſt, quin Paracelſus ad hanc ſcholam minime reſpexerit, cum veteres tantum non omnes neglexerit: idem de Boehmio aliisque pronuntiare non cunctamur. Aſt certum tamen, doctiores in hac ſchola et veteris philoſophiae haud ignaros, concordiam cum Platoniſmo iactare, et haud leue cauſſae ſuae patrocinium in eo conſenſu quaerere, eo quod vbique locorum, ſine reſpectu externae fidei profeſſionis Deum lumen hoc, ſiue Sophiam infudiſſe animis ſui cupidis ſtatuant. Vnde multus in eo eſt POIRETVS [t], vt demonſtret, Pythagoricam atque Platonicam ſectam in eadem via ad veritatem fuiſſe progreſſam. Accedit chemicorum iactantia, qui cum veteris philoſophiae auctores principesque Zoroaſtrem, Hermetem, Orpheum arcanorum naturalium peritiſſimos fuiſſe, et inprimis artem χρυσοποιόν exercuiſſe fama audiuiſſent, vt illi auctoritatem pararent atque fidem, Hermetica ſapientia gloriati ſunt. Id quod imprimis fecit Paracelſica ſchola, cuius iactantiam integra tractatione repreſſit HERMANNVS CONRINGIVS [u]. Idem de Cabbaliſtica philoſophia cenſendum, cuius libros arcanos pauciſſimi, excepto Helmontio filio viderunt, et tamen eam oſtentando Cabbalae notitiam, id eſt arcanam et diuiniorem doctrinam iactarunt, cum fando tantum de ea aliquid audiuiſſent. Id quod imprimis Paracelſus prodidit, qui ridicula

t) De Erud. triplici L. II. p. m. 504.

u) De Hermetica Aegyptiorum veterum et Paracelſicorum noua medicina, ad quem librum ſaepe prouocauimus.

affectatione cum mysteria Cabbalistica cognouisse videri vellet, ne nomen quidem exprimere potuit, et pro Cabbala Gabalia scripsit. Cuius inscitiam cum sectatorum nonnulli imitati sint, praeclaro inde exemplo discimus, quid valeat auctoritatis praeiudicium.

CAPVT IV.

DE SYNCRETISTIS PHILOSOPHICIS.

§. I.

Syncretismus quid sit?

Superest alia philosophorum classis, quae sectariae philosophiae absurditate detecta sapere quidem constituit, at peruerse egit, suique laboris fine frustrata philosophiam magis corrupit, quam promouit adiuuitque. Henoticos intelligimus, siue conciliatores sectarum, qui restituta inter sectas digladiantes dissentientesque pace, conflare ex variis dogmatibus vnum certum doctrinae philosophicae corpus conati sunt: Hi Syncretistae vocari solent, notissima locutione prouerbiali, qua appellabantur olim, qui cum modo viderentur hostes acerrimi, repente in concordiam redirent, vt communi malo resisterent. Quod prouerbium a Cretensibus desumtum esse PLVTARCHVS [a] testatur, qui cum frequenter factionibus et bellis intestinis inter se pugnarent, inuadentibus hostibus coëuntes et conspirantes se opposuerunt. Quamquam autem Syncretismi nomen ad omnem dissentientium conspirationem subitaneam solet transferri [b], maxime tamen in annalibus literariis ea significatione vox obtinet, qua sententiae opiniones, dogmata, inter se diuersissima ita in concordiam ire coguntur, vt amice inter se conspirare, et pugna euanescere videri queat. Et isto quidem sensu in hoc capite de Syncretismo, id est malesana dogmatum et sententiarum philosophicarum, toto coelo inter se dissidentium conciliatione agendum est. Qua appellatione philosophorum, et genuina vocis huius notione definita patet, separandos a syncretistis esse illos, qui omnium sectarum systematibus, decretis, opinionibus ea seligunt, quae vera esse videntur, vel cum certis et indubitatis principiis atque conclusionibus inde deductis ea, quae inter omnes sectas occurrunt veritati affinia, coniungunt: quae eclectica philosophandi methodus, dudum viris prudentibus commendata, et a maximi ingenii philosophis culta cum syncretismo confundi non debet. Quod tamen multoties factum est, indeque haud parum damni philosophiae enatum, cum Syncretismi pestis eclecticae philosophiae nomine cohonestata, turpissime magnis quoque viris imponeret. Id quod sectae eclecticae, et philosophiae PP. veterumque Christianorum historiam suo loco enarratam recolenti ignotum esse nequit,

a) De Frat. amore T. V. p. 298.

b) ERASMVS Adag. cent. II. c. 2. p. m. 27.

quit, et exemplis iſtis memorabilibus illuſtrari poteſt. Porro nec illi hoc capite tanguntur, qui omnium ſectarum tolerantiam fouent, et nullam earum aperte damnant, ſaltem ab omni ſpiritus ſectarii rigore et acerbitate in diſſentientes abſtinent, vel quod putant, adeo profunde demerſam latere ſapientiam, vt iuſtum ſit, eos, qui a noſtris opinionibus diſſident, aequo animo ferre, vel quod in omni ſecta occurrere veritates quasdam haud contemnendas credunt, vel quod diſſenſum inter ſectas leuiorem eſſe iudicant, quam vt atrox ideo pugna excitari, et inimicitia philoſopho indecora geri debeat: quam potiſſimum rationem philoſopho ſequendam eſſe illi inculcant, qui innumeras logomachias et inutiles vanasque de verbis contentiones philoſophantium animos disiunxiſſe olim, et hodie diſſociare obſeruant. Ipſa quoque Chriſtianae legis recordatio, qua amor proximi et infirmitatis eius patientia iniungitur, ſtudiumque modeſtiae, quod non ſibi ſolis ſapere, ſed ſuae imbecillitatis memores de aliis quoque bene ſperare homines iubet, hanc tolerantiam commendauit, licet ea non probentur, quae ſpe bona et patienti animo feruntur. Tandem illi quoque huc referri non debent, qui comparatis inter ſe Sectarum ſyſtematibus et opinionibus, in quo differant, in quo conſentiant, oſtendunt, et quo pacto verbis magis haut raro, quam ſententiis differant, exponunt. Adeo enim id in philoſophiae hiſtoria non contemnendum eſt, vt potius, ſi recte inſtituatur, magna commoda philoſophantibus afferre queat. Syncretiſtae autem, ab his omnibus diuerſi illi ſunt, qui opiniones, dogmata, ſyſtemata, ipſo fundamento ſenſuque genuino toto coelo diſtantia obtorto collo in conſenſum concordiamque rapiunt, et inter lucem et tenebras ita paciſcuntur, vt doloſa pax cum veritatis damno inde exſurgat. Et hanc quidem labem nulla diſciplina vel humana vel diuina eſt, cui non affricet inepte ſedula humani ingenii ſtoliditas; id quod ex Syncretiſmo in eccleſia magno purioris doctrinae detrimento inualeſcente eſt longe clariſſimum. Qua de re tamen, ne nimis ab inſtituto diſcedamus, plura addere non licet. Dabit autem obſeruationes de hoc argumento egregias, qui poſt alios de Syncretiſmo pulchre egit B. Io. Fr. Bvddevs [c].

§. II. Semper morem hunc in orbe philoſophico obtinuiſſe, vt dogmata toto inter ſe coelo diſtantia copularentur in vnum, et hoc pacto nouae inde doctrinae conflarentur, innumeris hactenus exemplis in hiſtoria philoſophiae expoſita demonſtrauimus, in qua diligenter ad hunc philoſophantium naeuum reſpeximus. Nec recentiori, de qua iam agimus aetati defuere, qui ſimile conſilium in animum admitterent. Quos dum paucis enarrare conſtituimus, ordinis cauſſa in certas claſſes diſtribuemus. Fuerunt enim nonnulli, qui vnam vel plures ſectas cum Scripturae Sacrae dogmatibus et doctrina Chriſtiana in concordiam ire iuſſerunt: *Claſſes Syncretiſtarum.*

c) Dedit is T. III. Obſ. Halenſ. quatuor obſeruationes, 12. 13. 14 15. de Syncretiſmo philoſophico admodum luculentas, ad quas ſubinde reſpeximus. Alios de hoc argumento ſcriptores nominauimus in Germ. Hiſtor. Philoſ. opere T. VI. p. 1258.

runt: alii medicae quidem artis vulnera ſanaturi hypotheſes philoſophicas Hippocraticorum et Galenicorum cum ſchola Paracelſi et chemicorum conciliare aggreſſi ſunt. Pacem quoque nonnulli facere conati ſunt, inter Stoicos, Epicureos, Ariſtotelicos: maxime vero inter Platonem et Ariſtotelem multoties concordia tentata eſt. Id quod pleroſque feciſſe, qui Platonicam philoſophiam recentiori tempore excoluerunt, vno Franciſco Patricio excepto, quin et inter Peripateticos haud paucos tentauiſſe, diligenter, cum de his ſectis ageremus, annotauimus. Sed nouarum quoque factionum, maxime Rami et Melanchthonis, ſiue Ariſtotelis, Carteſii et Ariſtotelis partes in foedus ire mutuum coactae ſunt. Et de his quidem ſingulis, ad finem properante noſtra huius partis tractatione, ſtrictim dicemus.

Syncretiſmus inter Scr. S. et ſectas philoſophorum.

§. III. Eorum, qui Syncretiſmum quendam inter Scripturam Sacram, et quae in ea continentur diuina dogmata et inter ſectarum vel veterum vel recentiorum placita inſtituere conati ſunt maior eſt numerus, quam vt noſtra eum pagina capiat. Pertinet enim ſuo modo ad hanc claſſem pars eorum, qui veritatem religionis Chriſtianae ex concordia philoſophorum gentilium cum ea demonſtrare ſunt aggreſſi; quos vero hoc loco enarrare, eſſet extra oleas vagari, praeſertim cum otia nobis in hoc argumento fecerit deſideratiſſimi I. A. FABRICII [d] diligentia, qui, cum nobis hoc loco tam prolixis eſſe non liceat, adeundus eſt. Porro omnes illi quoque ad hanc claſſem referendi ſunt, qui ſyſtemata ſua phyſiologica ad Moſaicam coſmogoniam transtulerunt, eamque ſecundum ſua principia explicarunt, quas cum in antecedentibus fuſe enarrauerimus, hoc loco recte praeterimus. Ipſa quoque theoſophicorum philoſophorum ſchola huic albo inſcribenda eſt, eo quod Scripturae Sacrae teſtimoniis ſuorum placitorum veritatem demonſtrare, eaque oraculis diuinis affingere auſi ſunt, vt in *praecedente Capite* annotatum eſt. Qui licet omnem rationis vſum contemnerent, et omnium ſectarum philoſophiam ſugillarent, vt tamen fines ſuos dilatarent, non cunctati ſunt aſſerere, contigiſſe interni luminis particulam nonnullis philoſophis gentilibus, praecipue Pythagorae, et Platoni, quos de diuinis efficacius ſcripſiſſe credebant, et ad ſimilem, qualem ipſi probabant, enthuſiaſmum ducere nouerant [e]. Immo inuentus eſt, qui totum mundum, omneſque qui in eo diſſident, partes in concordiam hac ratione reuocare conaretur, GVILELMVS POSTELLVS, philoſophus et opinionibus et fatis paradoxus, et in annalibus quoque eccleſiaſticis notiſſimus, cuius hiſtoriam rerum literariarum ſcriptores paſſim ſolent enarrare [f]. Is enim adſcito nomine perſonato ELIAE PANDO-

Guil. Poſtellus.

CHEI

d) In Syllabo Scriptorum de V. R. C. c. XXXII. p. 634.

e) Locum Poireti in antecedente capite allegauimus.

f) Videndi poſt hiſtoriae literariae Gallorum ſcriptores Verdierium, et Crucimanium, COLOMESIVS Gall. Orient. p. 59. ſq. FREHER. Theatr. p. 1474. POPE-BLOVNT. Cenſ. p. 667. TEISSIER Elog. T. III. p. 195. SALLENGRE Memoires de literature T. I art. I. Obſ. Hal. T. I. p. 325. ITTIG. pec. diſſ. in Opuſculis extante, et Annalium Eccleſiaſticorum conditores paſſim.

CHEI edidit, *Pantheonosian, siue compositionem omnium dissidiorum circa aeternam veritatem aut verisimilitudinem versantium, quae non solum inter eos, qui hodie infidelium, Iudaeorum, haereticorum, et catholicorum nomine vocantur, orta sunt et vigent, sed iam vt admissis per peccatum circa nostrum intellectum tenebris fuere inter ecclesiae peculiaris et communis membra* [g]. In quo libro Postellus characterem ingenii sui paradoxi egregie seruauit, sic vt clare appareat, ab amente (quo nomine a senatu Parisiensi declaratus magis, quam condemnatus est.) fuisse scriptum. Vt taceamus enim opiniones, insolitas et nullo vel rationis vel reuelationis fundamento nixas, v.g. animam Messiae fuisse creaturarum primaeuam, esseque spiritum siue animam mundi, vt res omnes animet, ad beatitudinem reuocet, et animum, spiritum, corpus felicitate donet etc. ita circa omnium philosophorum, haereticorum et, quoscunque error a Christi disciplina alienauit, opiniones versatur, vt eas cum Scriptura S. in concordiam redigere ipso systemate dualistico, quo non foedior error a Christiana disciplina abhorret, non excepto audeat. Quod quanta mentis delirantis insania, Postellus ausus sit, et quam misere opiniones philosophorum torserit, vt in partes vocare posset, vel ex vno hoc specimine disci potest, quod duobus independentibus principiis, siue Deis, bono et malo ipsum Numen intelligi contendat, quatenus est caussa rerum spiritualium et materialium [h]. Quod quam ficulneum sit et ineptum, illos non latet, qui primis labris veteris philosophiae decreta degustarunt. Quamuis autem nemo tam effreni statuendi licentia esset, quem non ad hanc pacis et concordiae tesseram admitteret, Aristoteli tamen infensissimum seruauit animum, eumque cum Pomponatio inter apertos Numinis hostes numerat, de quo verba eius adduxit quoque IO. LAVNOIVS [i], qui videndus.

§. IV. Ne tamen sicco hanc classem pede, quod aiunt, praeteriisse videamur, paucos delibabimus, qui consensum inter Scripturas diuinas et veteres sectas vel plerasque, vel vnam tamen demonstrandum susceperunt, et hoc pacto concordiam rationis et fidei instituere sunt conati. Inter quos MVTIVS PANSA eminet, qui in *Osculo siue consensu ethnicae et Christianae philosophiae, Chaldaeorum, Aegyptiorum, Persarum, Arabum, Graecorum, et Hebraeorum mysteria tanquam ab Hebraeis desumta, fidei Christianae consona de Deo deducere* [k] fategit eo euentu, vt ineptissimo Syncretismo, iudice IAC. THOMASIO [l], inter lucem et tenebras pacisci, et coelum terramque miscere non dubitauerit. Idem saxum voluit AVGVSTINVS STEVCHVS

Consensus inter Script. S. et philosophos veteres scriptores.

g) Nec locus, nec annus, nec typographus in fronte libri apparet: vid. PLACCII Theatr. Pseudonym. p. 481. ITTIG. l. c. p. 253.

h) Conf. IAC. THOMASIVS de Exust. mundi Stoica p. 5. Otium Vindelic. Mel. I. p. 117.

i) De Fortuna Aristotelis c. XIV. p. 267.

k) Marpurgi, 1605. 8.

l) l. c. Otium Vindelic. l. c.

CHVS EVGVBINVS, episcopus Kisami in Creta insula, bibliothecarius Vaticanus, qui concilio Tridentio interfuit obiitque anno cIↃIↃL [m], vir maioris lectionis et eruditionis, cuius insignem apparatum possidebat, quam iudicii et accurationis, vt ex variis eius scriptis iunctim apud Parisienses [n] editis constare potest. Is enim prolixum opus edidit, quod *de perenni philosophia* inscripsit, et aliquoties ob insignem doctrinae et lectionis copiam recusum est [o]. In quo multus in eo est, vt ex vasta lectionis copia omnia corradat, quae de mente et trinitate in diuinis, de vnitate Dei et ceteris attributis, de creatione vniuersi, de angelis et daemonibus, de creatione hominis et immortalitate animorum, de vera sapientia, pietate praemiisque piorum et impiorum poenis, deque mundi exitio apud Chaldaeos, Aegyptios, Orphicos, Platonicos, Stoicos, Eclecticos, reliquosque veteris Graeciae philosophos Mosaicis, Hebraicis, Christianis consona se deprehendisse iudicauerat. Quod opus admirabile quidem esse censuit CASP. BARTHIVS [p], si vero fatendum, quod res est, miserabilis cento est eruditionis confuse congestae, male digestae, laborque ab auctore sine iudicio et critica historiae philosophicae notitia, susceptus. Nam contentus veterum loca, similitudinem quandam cum sacris referentia cumulasse, nec ad scriptorum sinceritatem, nec ad sententiarum dogmatumque significationem certam attendit, et foetibus suppositititiis, adulterinis, nugiuendulis velut monumentis fide dignissimis vtitur, mentem vero sectarum, immo interdum sacrorum quoque dogmatum peruertit, et dum mire Platonicis fauet, rem sacram prodit; quam ob caussam a IO. BAPT. CRISPO [q] acriter est castigatus: cuius verba cum alio loco [r] adduxerimus, actum agere nolumus. Viderunt id alii quoque viri docti, quibus inepta haec conciliatio displicuit, quique male et imprudenter in hac palaestra se exercuisse Steuchum iudicarunt [s]. Eandem dicam scribi Petri Danieli Huetio, viro celeberrimo ob *Quaestiones Alnetanas de concordia rationis et fidei*, supra in eius vita memorauimus, et quam imprudenter in hac comparatione versatus sit, luculenter ostendimus, quae hoc loco repetenda non sunt. Idem de TOBIAE PFANNERI *Systemate philosophiae gentilis* [t] pronunciaremus, eo quod bona et mala sine discrimine miscuit, et pro sanis morbida propinauit, nisi in *Praefatione* monuisset: *In gentilium demonstrando consensu aliquando similitudinem fere verborum tantum saepe fallacem se sectatum fuisse.* Quod vtrum sufficiat ad saniorem philosophiam gentilem demonstrandam, Lectoris est, accurate expendere.

§. V.

m) Vid. GADDIVS de Script. non-eccl. T. II. p. 325. DVPIN. Bibl. ecclef. T. XIV. p. 183.
n) 1577. fol.
o) Lugduni 1540. fol. Basil. 1542. 4. et inter opera eius: conf. FABRIC. l. c. p. 654.
p) Aduersar. L. VII. c. 2.
q) De Platone caute legendo distr. I. L. II. p. 36.
r) l. c. p. 116.
s) VOSSIVS Ep. 78. PETAVIVS Dogm. Theol. P. II. de Angelis p. 94. THOMASIVS l. c. p. 29. FABRIC. l. c. BALTVS in Iudicio PP. de Philosophia morali gentilium c. 4. p. 412.
t) Basileae 1679. 4.

§. V. Quod hi ſimilesque inter omnes ſectas philoſophorum et Chriſtianam doctrinam tentarunt, id nonnulli in vna tantum ſecta experiundum eſſe cenſuerunt, vt eam cum diuinioribus placitis in concordiam redigerent, ſicque non repugnare illius profeſſionem Chriſtianae fidei oſtenderent. Id ad commendandam Stoicam ſectam ſuſcepiſſe Iuſtum Lipſium, ex illis, quae in antecedentibus de ſtudio eius reſuſcitandae philoſophiae Stoicae diximus, repetendum eſt. Quamuis enim adeo diſſimilis eſt Stoica philoſophia Chriſtianae doctrinae, vt ipſe vir magnus hunc diſſenſum agnoſcere coactus ſit; in multis tamen eam amice conſpirare ſibi perſuaſit. Ex qua opinione verba fluunt, in *Manuductione ad philoſophiam Stoicam*[u]: *cui religioni Chriſtianae, hanc non vndique concordem aut amicam, in multis tamen, et ipſa manuductio te hoc docebit*. Verum vehementer falli atque fallere Lipſium, ſplendidis Stoicorum praeceptis et ſubdola Chriſtianorum imitatione deceptum, ſuis locis a nobis demonſtratum, et integra quoque diſſertatione [x] euictum eſt, praeter ſurreptas voces et phraſes, et quandam ſpeciem dogmatum Chriſtianorum, ad peſſimum Stoicae philoſophiae ſyſtema fraudulenter et artificioſe traductam, nihil habere Stoicos, quod cum Chriſti diſciplina conſpiret. Quae cum ita ſe habeant, inter iniquos et deceptos Stoicorum cum Chriſtianis conciliatores THOMAS GATAKERVS, quoque referendus eſt, qui eruditam, quam ANTONINI inſtitutionibus ethicis, *de officiis ad eum pertinentibus*, praemiſit *Praefationem* magno labore ideo conſcripſit, vt demonſtraret: *Stoicam diſciplinam prae caeteris philoſophorum priſcorum ſectis ad dogma Chriſtianum proxime acceſſiſſe, et non modo in multis conuenire, ſed in pluribus etiam, quam ſectam aliam, ſi practica praecepta conſideres*, vnde ad Hieronymum prouocat, aſſerentem *Stoicos noſtro dogmati in plerisque concordare*. Quae tanta fiducia adductis ſplendidis Stoicorum de morali argumento praeceptis regulisque aſſerit, vt contendat, non modo probare hanc Stoicorum dogmatum cum Chriſtianis conſpirationem horum veritatem, ſed et ſcintillulas quasdam diuinae imaginis haud contemnendas relictas in hominum mentibus prodere, et adeo manifeſtum eſſe hunc conſenſum, vt nihil in exterorum, quae hodie extant ſcriptis reperiatur, quod ad diſciplinam noſtram propius accedat. In qua opinione virum optimum, et laudabili cetera pietatis amore accenſum, at non ſatis caute in Stoicorum ſcriptis verſatum, plurimum decipi, vera, ex quibus praecepta Stoicorum moralia fluunt, fundamenta peſtilentiſſima et impia ſatis ſuperque produnt: memorabili exemplo, viros etiam doctiſſimos, et cum eruditione tum pietate inſignes falli in hac comparatione et conciliatione turpiter poſſe, niſi cautelas, alio a nobis loco explicatas [y] inculcatasque probe admittant obſeruentque, et verborum ſana men-

Vnius ſectae Graecanicae conciliatores cum Scr. S.

u) In Praef.

x) De Stoicis ſubdolis Chriſtianorum imitatoribus. Tempe Heluet. T. III. ſect. 2. p. 270.

y) In Diſſ. de Comparatione philoſophiae gentilis cum Scr. S. et religionis Chriſtianae dogmatibus caute inſtituenda, quae Otii Vindelici meletem. primo extat.

mentientium ſplendore ſe decipi non patiantur. Idem de Andrea Dacierio pronuntiandum eſſe, ſupra quoque, vbi de Stoiciſmo reſuſcitato actum eſt, monuimus. Is vt eruditione et Stoicae philoſophiae peritia Gatakero longe eſt inferior, ita in hoc conſenſu exſculpendo multo magis deſipuit, prodiditque veras rationes diſciplinae Stoicae ſibi fuiſſe ignotas; quo nomine maleſana eius in hac concordia demonſtranda diligentia ex merito a FRANC. BALTO [z] caſtigata eſt. Similem fortunam experta eſt ſecta Epicurea. Et Gaſſendus quidem vir ſummus, et doctrina non minus quam iudicio illuſtris, licet Epicurum meliora et ſaniora praecepiſſe, quam plerique putant, haud contemnendis rationibus demonſtraſſet, ab hac tamen conciliatione tanta prudentia abſtinuit, vt ipſa fundamenta impietatis Epicureae, quibus omnis moralis doctrinae ſanctitas euertitur, non modo in apricum proferret, ſed egregiis quoque confutationibus perimeret. Aſt elegantius comendum Epicurum eſſe ratus Iacobus Rondellus, eleuare impietatem Epicuri, ſanumque dictis eius ſenſum affingere nullus dubitauit, qua in re fruſtra eum agere ſupra quoque oſtendimus. Pertinent huc quoque ſuo modo, qui ſyſtema atomiſticum a Democrito et Epicuro, rerum omnium generationi explicandae adhibitum ita ad Moſis coſmogoniam applicarunt, vt diuinus vates ἐπικουρίζειν cogeretur, quos cum inter Moſaicos philoſophos iam tetigerimus, et quam praepoſtere egerint, monuerimus, plura dictis non addemus. Nulla tamen ſecta fauentioribus in hac re fatis vſa eſt, quam Platonica et Ariſtotelica. Cum enim hae potiſſimum inter recentiores philoſophos imperium obtinuiſſent, earum maxima contentio fuit, demonſtrare, conditores harum ſectarum ipſamque earum diſciplinam a Chriſtiana parum diſcrepare, habere autem quamplurima, quae pulchre ſatis cum diuiniori doctrina conueniant. Qua in opinione totum fere ſeculum XV et XVI fuit, quatenus in eo philoſophi Platonica dogmata probauerunt, vt ex iis conſtat, quae *Tomi huius Libro primo* de reſuſcitata ſecta Platonica diximus, et luculenta Beſſarionis, Pici, Ficini loca adduximus, quae heic repetenda ſunt. Ex quorum ſchola cum Platonici ſequentes prodierint, eadem illi chorda oberrarunt; immo adeo hoc praeiudicium ſyncretiſticum virorum eruditiſſimorum, qui veritatem religionis Chriſtianae demonſtrare ſunt agreſſi, animos occupauit, vt longum texere eorum indicem liceret, qui huc debent referri, ſi id ageremus. Speciminis loco autem conſulere Lectorem iubemus, LIVIVM GALANTEM [a], FRANC. PATRICIVM [b], FRANCISCVM VIERIVM [c], aliosque ex parte

z) In Iudicio PP. de Philoſ. morali gentilium paſſim.

a) Fuit is ordinis Minorum theologus, edidit libros XX. de Chriſtianae theologiae cum Platonica comparatione Bonon. 1627. fol.

b) In Ariſtotele exoterico, conf. IO. LAVNOIVS de Fortuna Ariſtot. c XIV. p. 283.

c) In Compendio doctrinae Platonicae quatenus cum Chriſtiana fide conſpirat, 1577. 8. et, Concluſioni di Platone conformi alla dottrina Chriſtiana et a quella di Ariſtotele Flor. 1590 8.

parte inter Platonicos recentiores nominatos. Quibus ex ſeculo XVII addendos eſſe theologos Anglos, Galeum, Cudworthum, Morum, ex dictis ſuo loco eſt manifeſtiſſimum. Vt taceamus Souuerainium, Baltum alioſque, qui vel ex Chriſtianis Platonica, vel ex Platonicis Chriſtiana exſculpere ſunt conati. Idem conſilium Ariſtotelis cum reuelatione diuina conciliandi in tota Scholaſticorum recentiorum cohorte deprehenditur. Nec inter noſtros deſunt, qui eandem cantilenam recitarunt, et ſana atque doctrinae diuiniori conformia in Ariſtotele viderunt, quae morbida ſunt, et ab illa toto coelo diſcrepant; ad quem lapidem ipſe Io. IONSIVS [d] offendit. Alios, ne prolixi ſimus, apud cel. FABRICIVM [e] quaerat Lector, rogamus. Qui quam inepte in hac conciliatione egerint, phyſiologia Peripatetica, aeternique motoris atque motus natura et conditio, mundi aeternitas, animorum mortalitas, et exitialia dogmata alia, quae larga meſſe diffunduntur in Lyceo, ſuoque loco a nobis demonſtrata ſunt, abunde conficiunt. Omnem itaque philoſophandi prudentiam modeſtiamque exuiſſe cenſendus eſt Io. ZEISOLDVS, philoſophus Ienenſis, cum peculiari tractatione, *de Ariſtotelis in illis, quae ex lumine naturae innoteſcunt, cum ſcriptura S. conſenſu ab eaque apparente diſſenſu* [f] hoc ſaxum volueret. Vt enim Ariſtotelis mentem ſaepenumero peruertere debuit, quo ſanum illi ſenſum affingeret, ita ad libros ſpurios, et imprimis illum, qui *de mundo* agit, *ad Theologiam myſticam* [g] aliaque, quae huius generis ſint ὑποβολιμαῖα prouocauit. Quo pacto ſyncretiſtas pleroſque peccauiſſe, eorum lucubrationes abunde probant, et illi potiſſimum docent, qui de ſalute Ariſtotelis aeterna bene ſperant, ſuo loco in partes vocati. Hi enim huius furfuris ſcriptis adulterinis maxime nituntur. Eandem fortunam Carteſiana philoſophia experta eſt, cuius φιλοσοφούμενα cum impietatis praetextu ab aduerſariis valde premerentur, id ſibi negotii datum eſſe ſectatores nonnulli crediderunt, vt quam pulchre eius philoſophia cum ſcriptura diuiniore conſpiret, demonſtrarent. Quod ſibi penſum abſoluendum eſſe putauit LVDOVICVS DE BEAVFORT medicus Pariſienſis, qui in *Coſmopoeia diuina ſiue fabrica mundi explicata* [h], Carteſianam phyſiologiam cum coſmogonia Moſaica erudite comparauit. Quo nomine meruit, vt inter Moſaicos a CHRISTIANO THOMASIO [i] numeraretur. Non infeliciter autem in eo campo verſatum eſſe iudicat MORHOFIVS [k], quod iudicium vtrum probandum ſit, ex iis, quae ſupra de conatibus his coſmogoniam Moſis ad hypotheſes philoſophorum refingendi diximus, prudens Lector nobis non monentibus ſtatuet. Recte autem, inter huius claſſis ſyncretiſtas eum referri, cenſuit B. BVDDEVS [l]. Idem tentauit Io. AMERPOEL in

Ccc cc 3 *Car-*

d) De Script. hiſt. phil. L. I. c. 2. p. 7. 8.
e) l. c. c. VIII. p. 307.
f) Ienae 1667. 4.
g) Idem facit PATRICIVS libro citato.
h) Philoſophical tranſact. T. I. p. 1052.
i) Introd. in philoſ. aul. c. II. §. 58. p. 682.
k) Polyhiſt. T. II. L. II. c. 3. p. 167.
l) Hiſt. phil. c. 6. §. 6. p. 388.

Cartesio Mosaizante, siue euidente et facili conciliatione philosophiae Cartesii cum historia creationis primo capite Geneseos per Mosen tradita [m]. Is eodem, quo plerumque vti Syncretistae solent, fato laborem hunc aggressus est, vt scilicet hypotheses confunderet, Mosaicae creationi aliena affingeret, et soccum adaptaret cothurno, sicque infeliciter in ea arena desudaret, id quod luculentis exemplis B. BVDDEVS probauit [n]. Tacemus theologos reformatae ecclesiae, qui obortis litibus Cocceianis et Cartesianis, cum Cartesianae factioni ab aduersariis impietas obiiceretur, pro orthodoxia Cartesiana acriter dimicarunt, et amice conuenire Cartesio cum Christiana doctrina editis integris tractationibus demonstrare sunt conati. Inter quos imprimis eminuit CHRISTOPHORI WITTICHII diligentia, qui magno conatu hoc saxum in *Theologia pacifica* et tr. *de Consensu scripturae S. cum veritate philosophiae Cartesianae* [o] voluit. De qua tamen controuersia cum in Cartesii historia parte huius operis vltima sit dicendum, et quae fata ob imputatam atheismi suspicionem Cartesianismus habuerit, quibus aduocatis quoque patrocinio vsus fuerit, exponendum sit, hoc loco plura non adducimus. Id modo addimus, recentiori tempore inuentum esse, qui systema Cartesii de mundi generatione et ortu, et de animabus brutorum, ex primo Geneseos capite desumtum esse assereret [p].

Concordia inter Peripateticos, Galenicos, et inter chemicos tentata.

§. VI. Quam inimicis inter se signis concurrerint philosophi et medici, ex quo facem praeferente Theophrasto Paracelso illi, in Peripateticos atque theosophos; hi in Galenicos Hippocraticosque et chemicos siue Paracelsicos, qui Spagirici quoque dicti sunt, diuisi sunt, ex iis, quae de theosophorum historia prolixe attulimus, constat. Magna inde et acerba lis in scholis artis salutaris exorta est, adeo vt nec inuectiuis parceretur; nec contumeliis. Cum autem chemiae praestantia et vtilitas tandem vsu et experientia medicorum filiis, quos hactenus nouaturientis Paracelsi barbaries illiterata et obscuritas offenderat, esset comprobata, pacis inter vtramque partem incundae consilium ceperunt viri quidam eruditissimi, rati non ita inter se dissentientes differre, vt non conspirare tamen in multis, in reliquis mutuo tolerare se possent. Quam palaestram in academiis primus forte ingressus, vir eruditissimus, et de arte salutari multis nominibus praeclare meritus DANIEL SENNERTVS. Is enim non modo vsum chemiae, et medicaminum arte chemica paratorum primus in scholas medicorum Hippocraticorum introduxit, et cum Hippocratica et Galenica medendi methodo haud infeliciter coniunxit, sed tollere quoque dissensum, et in haud paucis vtramque sectam conspirare, demonstrare satgit,

m) Leouard. 1667. 12.
n) Obs. Hal. l. c. p. 249.
o) Neomagi 1659. 8.
p) CORDEMOI Lettre pour montrer que tout ce que Des Cartes a ecrit du systeme du monde, et de l'ame des bêtes semble etré tire du prem. chapitre de la Genese, conf. Hist. crit. de la philosophie T. I. p. 170.

egit, edita tractatione, *de Chymicorum cum Aristotelicis et Galenicis consensu et dissensu* [q]. Quo tamen labore, vt solet plerumque τοῖς εἰρηνοποιοῖς euenire, parum gratiae retulit apud veteris medicinae cultores. Prodiit enim in scenam IOANNES FREITAGIVS, medicus Groeningensis, edita *Nouae sectae Sennerto-Paracelsicae recens in philosophiam et medicinam introductae, qua antiquae veritatis oracula, et Aristotelicae ac Galenicae doctrinae fundamenta conuellere ac stirpitus eradicare moliuntur nouatores, detectione et solida refutatione* [r]. Qui aliis quoque scriptis malo serpenti obuiam ire, et pacem subdolam palam facere contendit, quorum titulos exponit ABRAHAM MERCKLINVS [s]. Quo indice [t] nouimus, quoque eandem diligentiam in refutando Syncretismo Galenico-Paracelsico adhibuisse, GREGORIVM MARTINVM, cui debemus *Commentatiunculam in librum, qui inscribitur: de Chymicorum cum Aristotelicis et Galenicis consensu ac dissensu cap. XI. quod est de principiis chymicorum: tractationem quaestionis, an sulphur et mercurius sint prima perfecte mixta, et reliquorum imperfecte mixtorum principia nouam perque vtilem continentem* [u]. Non fuisse autem Sennertum primum, qui eiusmodi concordiam tentauerit, licet primus fuerit, qui cum successu eam rem in academiis egerit, exemplo IO. ALBERTI WIMPINAEI medici Bauarici constat, qui anno cIↃ IↃ LX et sequentibus et praxi medica et libris editis famam sibi inter medicos Bauariae haud contemnendam comparauit. Is forte ipsi Paracelso, in Bauaria satis noto et deamato, innotuit, certe eius medendi rationem et philosophiam probauit, et editis commentationibus illustrare conatus est, de quibus eius lucubrationibus consulendus doctissimus FRANC. IOSEPHVS GRVENWALDTIVS [x]. Cum autem nec veteres contemneret, nec in concordiam vtramque scholam redigi posse desperaret, vbique in id digitum intendit, vt pacem restitueret. Quod adeo male habuit scholam Galenicam, vt et scriptis et dictis eum arroderent. Non tamen ideo animum abiecit Wimpinaeus, sed caussae suae nouo scripto adfuit, editis *de Concordia Hippocraticorum et Paracelsistarum libri magni excursionibus defensiuis, cum appendice, quid medico sit faciendum.* In quo libro conciliatorem agit inter Graecos, Latinos, Arabes, ac inter Theophrastum Paracelsum, et non adeo longe inter se eos distare demonstrat. *Fuisse autem*, ait, laudatus Gruenwaldtius, *virum non vni medicorum sectae addictum, sed familiariter omnes, quotquot tunc erant, agnouisse, omnino certum, in vnaquaque familia esse aliquid insigne, quod non esset ei commune cum ceteris.* Quod eclecticum quidem exprimit, ast syncretisticum studium fuisse, ex ipsis his *Excursionibus defensiuis* est clarissimum,

q) Viteberg. 1619. 1629. Erfurti 1655. et Tomo I. Opp. conf. MERCKLIN, Linden. renou. p. 231.

r) Amstelod. 1636.

s) p. 584.

t) p. 368.

u) Francof. ad Oder. 1621. 8.

x) In albo Bauariae iatricae p. 143. 144.

mum, in quibus aduerſarios et obtrectatores, qui neruos ipſi rodebant, eumque variis clandeſtinisque conuitiis dilaniabant, digno lixiuio perfricuit.

Io. Baptiſtae du Hamel ſyncretiſtici conatus.

§. VII. Idem opus aggreſſus chemicorum phyſicam cum veteribus philoſophis conciliare tentauit, at patentiorem ſimul campum ſibi elegit, et conſenſum veterum et recentiorum philoſophorum ſi non in omnibus, in multis tamen oſtendere conatus eſt IOANNES BAPTISTA DV HAMEL, vir et iudicii laude clariſſimus, et doctrinae copia celeberrimus, cuius haud obſcurum nomen eſt, inter recentioris aetatis philoſophos [y]. Qui cum omnium doctiſſime et moderatiſſime huiusmodi concordiam meditatus ſit, pulchre autem alio quoque nomine de philoſophia meruerit, dignus eſt, cuius hiſtoriam hoc loco paucis tangamus. Normannus is fuit, patre genitus Nicolao du Hamel cauſidico, anno cIↃ IↃ CXXIV. Iactis apud Condomenſes humanitatis et philoſophiae fundamentis ad Pariſienſes abiit, vt in celeberrimo Muſarum domicilio elegans et concinnum doctrinae aedificium ſibi exſtrueret. Ibi et ſacris literis ſe tradidit, et philoſophiae atque matheſi operam dedit ea mentis alacritate et perſpicacia, vt annos vix octodecim natus, ſcriptum trigonometricum edere poſſet. Anno ſequente, celeberrimae Philippi Nerei congregationi nomen dedit, inque ea decennium commoratus concionatoris munus, vt ordinis ſtatutis obediret, ſuſcepit. Cum autem et morum pulchritudine et eloquentiae praeſtantia et doctrinae elegantia eſſet commendatiſſimus, a cardinali Antonio Barbarino anno cIↃ IↃ CLIX domeſticis regis ſacris praeeſſe iuſſus eſt. Quam fauentiſſimam occaſionem, expertus eſt, mirum in modum eruditionem augendi. Nihil enim erat, quod vel antiquitas commendaret, vel ingenio placeret, vel per omnem artium et diſciplinarum circulum culturam prae ſe ferret, nihil ex omni literatura antiquum et nouum, quod non accurate perſpiceret, et ex quo animi diuitias non augeret. Vſus autem bibliothecarum praeſtantiſſimarum auxilio et amicitia cum viris ſummis inita, adeo excelluit, vt inter ſumma Galliae ornamenta referretur: praecipue cum praeter diſciplinarum praeſtantiſſimarum notitiam prorſus ſingularem, morum eum candor, et amicitiae fides redderent iucundiſſimum; quo nomine vehementer eum laudauit PETR. DAN. HVETIVS [z]. Talis cum eſſet, a magno literarum et literatorum praeſidio Colberto, qui ad clauum reipublicae eo tempore ſedebat, et viris doctis impenſe fauebat, academiae ſcientiarum, recens fundatae ab epiſtolis eſſe iuſſus eſt, eo quod eleganter et perſpicue ſcribere Latina noſſet. Quae quoque cauſſa fuit, cur anno ſequenti regis ſui iura in Belgium eo ſermone vulgare, et deinde legationi regiae ad conuentum pacis cauſſa Aquisgrani inſtitutum miſſae adeſſe iuſſus ſit. Quo munere fun-

y) FONTENELLE Hiſtoire du renouuellement de l' academie royale des ſciences Tom. I. pag. 148. Act. erud. 1708. Aug. 348. ſeq. Noua lit. Hamb. 1707. pag. 300.

z) De rebus ad eum pertinentibus L. IV. p. 88.

functus, itinere Anglico et Batauo ſuſcepto in patriam rediit, et prodeſſe orbi erudito doctrina ſua, libris editis maxima diligentia connifus eſt. Ab eo tempore multa eruditionis et induſtriae Hamelianae comparuere ſpecimina, theologica, philoſophica, mathematica. Edidit enim anno cIↃIↃCLX *Aſtronomiam phyſicam*, anno cIↃIↃCLXX tractatum *de Corporum affectionibus*, anno ſequenti librum *de Mente humana;* et vt integrum philoſophiae corpus exhiberet, et veteribus attemperatum et recentioribus, prodiit eius cura anno cIↃIↃCLXXVIII eius *Philoſophia vetus et noua ad vſum ſcholae accommodata* [a]. In qua nec veteres contemnit, nec methodum in ſcholis vſitatam negligit, et recentiorum obſeruationibus ita vtitur, vt, quod ipſe fatetur [b], *nulli ſectae philoſophorum et maxime recentiorum addictus, quae ſibi veri propiora, et obſeruationibus magis conſentanea viderentur, afferre, contentus liberum cuique iudicium relinquat*, cuncta autem maxima perſpicuitate enarret. Qua ingenii moderatione, cum eo tempore inter Carteſianos et ſcholaſticae philoſophiae ſectatores maximae vigerent controuerſiae, adeo omnibus placuit, vt Ieſuitarum ſocietati vehementer probaretur, quae et laudibus eum cumulauit [c], et non dubitauit eius ſyſtema philoſophicum apud Sinenſes philoſophiae ſtudioſis praelegere. *Regiae Scientiarum academiae hiſtoriam* autem ſcribere aggreſſus, quam anno cIↃIↃCXCVIII vulgauit, et auctiorem anno cIↃIↃCCI edidit, dici non poteſt, quam gratam erudito orbi operam praeſtiterit. Nobis autem hoc loco potiſſimum memorandus eſt ob libros quatuor *de Conſenſu veteris et nouae philoſophiae* [d], in quibus phyſicam tantum partem philoſophiae, eamque generalem attigit. In eo libro, multa veteris et recentioris philoſophiae notitia referto, „ſibi propoſuit auctor doctiſſimus, omnium pene philoſophorum diſci„plinas luſtrare, atque ex iis, quod veriſimillimum erit, quaſi ſuum ar„ripere, extremas opiniones ad iuſtum temperamentum adducere, eas „demum, quae non tam inter ſe diſſident, quam primo aſpectu videntur, „vt fieri maxime poterit, conciliare: hunc autem in finem, vt magis „abſoluta eſſet philoſophiae naturalis tractatio, vniuſcuiusque ſectae for„mam non leuiter adumbratam, aut potius contradicendi libidine defor„matam, ſed omnibus ſuis expreſſam lineamentis exhibere, cum cuiuis „non hebeti conſtare poſſit, Platonem, Ariſtotelem, atque alios philo„ſophiae principes, neque omnia, neque nihil vidiſſe, et eodem omnes „tendere, quamuis diuerſas muniant vias, et alii in aliis rebus tractandis „magis excellant.“ Huic igitur ſcopo ſuo inſeruiturus, primo quidem Platonicam philoſophiam enucleat, eamque diligenter explicat, eo quod ad aeternas et primitiuas rationes mentem erigat, eamque a perituris rebus

a) Prodierunt eius opera vno faſce comprehenſa Norimb. 1681. 4. II. Voluminibus.
b) p. 84.
c) Vid. DANIEL Iter Carteſii per mundum P. II. p. 126.
d) Prodiit 1663. et tum ſaepius.

bus auocatam, ad eas, quae sola intelligentia percipiuntur, conuertat. Qua in re infinitum prope momentum esse monet, quia obruimur turba philosophorum, qui nimis fidunt sensibus, et nihil praeter corpora intelligi posse contendunt, qua nullam perniciosiorem pestem in vitam humanam posse inuadere monet, nihil quod rationi magis aduersetur; quibus verbis aut Gassendistas nonnullos, aut Hobbesii asseclas, qui magnum isto tempore strepitum ediderunt, petere videtur. In theologia ergo naturali et metaphysicae parte Platonem, sed ad meliores sensus reuocatum potissimum sequitur: deinde de principiis rerum ex mente Aristotelis differit, et tum philosophiam Epicuream subnectit. Postremo philosophiae Cartesianae principia perspicue pertractat, et quae sibi in hoc genere philosophiae obscuriora videntur, ingenue proponit. In posterioribus duobus libris autem elementa et chemicorum principia, tum vniuersim, tum separatim explicata tradit, et experimenta quoque chemica, vel nuper inuenta vel nondum cognita cumulat. Haut obscure autem prodit, hunc se finem sibi obtinendum posuisse, *vt aliorum lites componeret, et tumentes animos compesceret, philosophosque doceret aliquem controuersiarum modum facere, et tumultuantium certamina deponere.* Valde se commendauit Hamelii labor viris illis doctis, qui cum recentiora non improbarent, vetera tamen omnia reiici indigne ferebant, inter quos MORHOFIVS [e] est, qui, cum de conciliatione veterum et recentiorum ageret, hunc vnum potissimum legendum esse monuit, *quia magna cura sua tractet, et ex optimis selegat plurima, pulchro quoque orationis flore doctrinam suam vestiat.* Nec negamus, eum et eleganter et perspicue scripsisse, pugnas verborum multas sustulisse, obseruationibus recentiorum veterum placita mire illustrauisse, et ita haud inutiliter operam locauisse suam. Ast fatendum quoque est, nimium pacis et concordiae inter veteres et recentiores studium virum optimum haud raro in praeceps egisse, vt mentem veterum philosophorum euerteret, et saniores haud raro sensus illis tribueret, quam systematum patitur connexio, multum lucis ex recentiore philosophia veteri violenter inferret, vbi nil nisi tenebrae fuerunt, et sic oculatiores eos faceret, quam reuera fuerunt: multa quoque supponeret, quibus simplici negatione euersis tota conciliatio subruitur. Quos naeuos non potest non habere Syncretismus philosophicus. Id quod ea relegenti et comparanti, quae auctor de principiis Aristotelicis et chemicis dixit, erunt manifestissimae [f]. Decessit Hamelius valde senex anno cIↄ Iↄ CCVI, aetatis LXXXII.

Syncretismus Platonico-Peripatetico-Stoicus.

§. VIII. Nulla tamen parte diligentiam magis adhibuit in conciliandis dogmatibus philosophorum natio, quam in Syncretismo Platonico-Peripatetico-Stoico, quem egregia doctaque obseruatione illustrauit IACOBVS

e) Polyhist. Tom. II. L. II. P. I. c. 18. p. 261. seqq.

f) Conf. BVDDEVS l. c. Obs. 14. §. 11. p. 277.

ᴅᴠs Tʜᴏᴍᴀsɪᴠs ff. Eſſe hunc Syncretiſmum vetuſtiſſimum, et non his demum ſeculis recentioribus natum, ſed iam veteribus adeo deamatum, vt in eo excolendo inſanirent, tot exemplis a nobis in hiſtoria harum ſectarum ſuis locis explicata demonſtratum eſt, vt actum ageremus, ſi huc ea transferremus, quae iam alibi prolixe diſſeruimus. Quare Lectorem, ſi de his philoſophis, qui huius generis concordiam tentarunt, ampliorem notitiam cupiat, rogamus, vt ea conſulat, quae de Syncretiſmo academiae quintae ab Antiocho inſtitutae, qui pacem inter Stoicos et academiam primam iniit, quemque ſuo modo ſecutus eſt Cicero; et imprimis de male ſana conciliatione Platonicorum inter Platonem et Ariſtotelem, poſt C. N. maxime vero de inſanis in hoc argumento nugis ſcholae Ammonii et Plotini, quam Alexandrinam appellamus, ipſa vero Platonica et eclectica videri voluit, ſcripſimus. Ea enim ad iſtum apicem hunc Syncretiſmum euexit, vt magis non poſſet. Huc igitur ea pertinent, quae de Ammonii, Porphyrii, Themiſtii, Iuliani, Procli, Marini, Ammonii Hermeae, Simplicii aliorumque conciliatione inter vtrumque philoſophum attulimus. Eandem tibiam inflaſſe philoſophos Chriſtianos Alexandriae et Athenarum inſtitutos maxime Origenem, Sineſium, Philoponum, Pſellum vtrumque, Boëthium, ſimilesque, quin ad Arabes quoque hanc peſtem tranſiiſſe ſuis locis luculenter probauimus. Ipſa vero renaſcentis Platoniſmi hiſtoria, quam in *hoc Tomo* prolixe enarrauimus, manifeſtum facit, cum ipſo renaſcentium literarum honore reſurgente, Syncretiſmum hunc quoque fuiſſe ad occidentis philoſophos per exules Graeciae in Italia conſidentes translatum. Quamuis enim nonnulli Platoni principem locum aſſignarent, plerique autem Ariſtotelem aliis, ipſique Platoni anteponerent; nemo tamen fuit, qui negaret, in plerisque vtrumque philoſophum, ſi verba demus, reapſe conuenire. Huic enim ſententiae ſubſcripſerunt Beſſario, Pletho, Ficinus, Picus, et ex Ariſtotelicis Gaza, quorum primus integro libro hanc concordiam defendit, vt ſupra dictum. Hac via illi quoque inceſſerunt, qui ſeculo XVI in Italia ducem Ariſtotelem ſibi elegerunt, hos namque fere omnes Platonem inter Stagiritae amicos numeraſſe, et conſpirationem vtriusque ſe videre ſibi perſuaſiſſe, plurimis exemplis probauimus, et in ſingulorum philoſophorum hiſtoria annotare non obliti ſumus. Vnus inter Platonicos Franciſcus Patricius excipiendus eſt, qui licet Montecatino ad fortunas ſuas amplificandas gratificaturus, concordiam inter Platonem et Ariſtotelem demonſtrare ſuſcepiſſet, mira tamen calliditate, vt Peripateticis imponeret, id potiſſimum demonſtrare aggreſſus eſt, pauca vel nihil habere Ariſtotelem, quod non apud Platonem et veteres phyſicos reperiatur. Quod fauere quidem iſti, quam Peripatetici moliebantur, paci Platonico-Ariſtotelicae viſum eſt, at comparuit poſtea, in perniciem famae et philoſophiae Ariſtoteleae haec Patricium ſcripſiſſe, cum ideo conſenſum inter Platonem et Ariſtotelem aſſertum iret, vt oſtenderet, hunc ab

ff) Orat. XV. p. 323. hunc ſequitur Bᴠᴅᴅᴇᴠs l. c. obſ. 14. §. 3. p. 261.

ab illo ſua eſſe ſuffuratum et detorta miſere atque corrupta ſua feciſſe. Quo pacto Syncretiſmo hoc vſus in propria Syncretiſtarum iſtorum viſcera eorum telum adegit. Neque tamen ex Syncretiſtarum huius generis numero totus eximendus eſt Patricius, quamuis enim diſciplinam Peripateticam maximo odio perſequeretur, et hunc in finem ita Platonis et Ariſtotelis philoſophiam inter ſe compararet, vt hunc admodum impie in plerisque capitibus diſſentire ab illo demonſtraret; aſſeruit tamen: *Ariſtotelem philoſophiam myſticam ſuam ipſum e Platonis ore hauſiſſe, et clanculum ſeruaſſe, aliam autem exotericam, et philoſophiarum omnium inconſtantiſſimam, et ſibi ipſi repugnantem maxime, et omnium falſiſſimam, ex odio in Platonem euulgaſſe* [g]. Quod Patricium aut nimio Platonis amore ſeductum, aut inaduertentia quadam deceptum aſſeruiſſe, inde conſtat, quia illa philoſophia myſtica ſiue Aegyptiaca Ariſtotelis adulterinus foetus eſt, cuius ſuppoſitionis notae ita manifeſtae ſunt, vt miremur, Patricium virum doctum et accuratum, ita falli fallereque potuiſſe, vt libellum nugatorium Ariſtoteli adſcriberet. Reliquos autem ſeculi XVI philoſophos, qui tantum non omnes Peripatetici fuerunt, Platonis odium ita non cepit, vt non de harmonia eius cum duce ſuo cogitarent. Qua de re imprimis relegenda ſunt, quae de Iacobo Mazzono et Franciſco Piccolominaeo ſupra obſeruauimus [h]. Addi his quam plurimi poſſent, ſi ex inſtituto Syncretiſmi Platonico-Peripatetici hiſtoriam ſcriberemus. Aliquos tamen hic nominamus, ne abeamus ἀσύμβολοι. Et famoſum imprimis Pauli Scalichii nomen eſt, qui vt origines illuſtriſſimas ſibi petulanter arrogauit, et miſcere ſacra et profana nefando conſilio auſus eſt, atque nugiuendulum ſe aulis pariter et orbi literario probauit, ita in hoc quoque conciliationis genere fumos vendidit. Non enarrabimus memorabilem vitae fatorumque impoſtoris huius hiſtoriam, licet curioſitate Lectoris non indignam, cum longius ea a noſtro inſtituto recedat; facileque conſuli poſſint viri doctiſſimi, qui ſatis accuratam eius nobis notitiam fecerunt, Ven. MICH. LILIENTHALIVS [i], Cl. VOLBRECHTVS [k], et praeſtantiſſimus SCHELHORNIVS [l] noſter, quibus addi poſſunt, qui Boruſſiae hiſtoriam enarrarunt, HARTKNOCHIVS [m], aliique [n]. Monemus autem, quod ad hunc locum pertinet, magno hiatu hunc promiſſorem, iſtam concordiam, teſte G. HORNIO [o] et I. THOMASIO [p] prae ſe tuliſſe, et demonſtrare pollicitum fuiſſe. Quanquam autem recte ab vtroque, quem laudauimus, viro docto obſeruatum eſt, nihil egiſſe Scalichium, more ſuo verba dantem, patet tamen ex ſcriptis eius philoſophicis, qualia ſunt: *Epiſtemor catholicus, quo vniuerſus orbis tam ſacrarum quam profanarum diſciplinarum omnisque omnium ſectarum et philoſophiae doctrina catholica declaratur;* item,

g) In Ariſtotele exoterico.
h) Conf. THOMASIVS l. c.
i) Act. Boruſſiae P. III. art. I.
k) Ibid. P. VI. art. 3.
l) Bibl. Brem. Claſſe VII. p. 1027. Amoenit. liter. T. IX. p. 691.
m) Chronic. Boruſſ. p. 334.
n) Boruſſia illuſtrata T. II. et III. Summam rei enarrauimus in Germ. H. Phil. opere T. VI. p. 1285.
o) Hiſt. phil. L. VI. c. 13. p. 324.
p) loc. cit.

item, *Reuolutio alphabetaria*, *ſeu perfectiſſima ad omne genus ſcientiarum methodus*; *Eulogus*, *ſiue de anima ſeparata eiusque actione*; *Dialectica contemplatio ad conſequendos ſcientiarum habitus perquam vtilis*; *Theſes myſticae philoſophiae*; *de mundo archetypo, intellectuali, coeleſti, elementari et infernali*, aliaque ab eo profecta, huic eum Syncretiſmo inniti illique frigidam ſuffundere. Quod vero Scalichius promiſit tantum, exſequi tentauit SYMPHORIANVS CAMPERIVS, natione Gallus, eques auratus et archiater apud Lotharingiae principem, Scabinusque Lugdunenſis, cuius inter medicos ſeculi XVI literatos et meritis atque literis conſpicuos haud obſcurum nomen eſt. Is cum plurimum temporis in Platonis, Ariſtotelis, Hippocratis et Galeni libris volutandis, conquirendisque dogmatibus poſuiſſet, conſpirationem eorum detexiſſe ſibi viſus, pluribus eam libris vel expoſuit, vel philoſophiam illi inaedificauit. Leguntur enim in indice ſcriptorum eius ab ABRAHAMO MERCKLINO [q] enarratorum, *Symphonia Platonis cum Ariſtotele, Galeni cum Hippocrate*; *Philoſophia Hippocratica*; *Platonica medicina de duplici mundo*; *Speculum medicinale Platonicum et apologia literarum humaniorum*, quae iuncta prodiere apud Pariſienſes anno cIɔ Iɔ c x v I. Sed et reliqua eius ſcripta philoſophica huc ſuo modo pertinent, nempe, *Periarchon, ſiue de principiis vtriusque philoſophiae, in quo praeclariſſima quaeque et lectu digna, quae Galenus in demonſtratiuis ſermonibus et Ariſtoteles in libris naturalium diſciplinarum, et Timaeus Locrus et Plato in libris de vniuerſo ſcripſerunt, breuiter clareque et placido ſtilo pertractantur atque declarantur, ſententiae* [r]. Itemque *Libri ſeptem, de dialectica, rhetorica, aſtronomia, muſica, philoſophia naturali, medicina et theologia, de LL. et Republica et de moribus ex Ariſtotelis et Platonis ſententia* [s], vt alia taceamus, ad hiſtoriam medicorum philoſophantium pertinentia [t]. His adiicimus catalogum Syncretiſtarum inter Platonem et Ariſtotelem concordiam molientium, a FR. PICCOLOMINAEO [v], eiusdem generis philoſopho exhibitum, repetitumque a IAC. THOMASIO [x]. In quo comparent nomina Friderici Pendaſii, Bononienſis profeſſoris, cui debemus *Cenſuram phyſicae auditionis*, Nicolai Turci, Camilli Baldi, qui et ipſe circa annum cIɔ Iɔ c x x Bononiae Peripateticam philoſophiam et artem medicam docuit, et pluribus commentationibus innotuit, MERCKLINO [y] memoratis: Iugurthae Thomaſii et Fortunii Cinugi philoſophorum Senenſium; Auguſtini Buccii, philoſophiae apud Taurinenſes profeſſoris, Ioannis Bernardini Longi [z], Hieronymi de Ponte, Flaminii

 Nobi-

q) In Lindenio renou. p. 986.
r) Lugd. 1533. 8.
s) Baſileae, 1537. 8.
t) De claris medicinae ſcriptoribus et legum conditoribus, Vita Meſuae, Arnoldi de Villa Nona etc.
v) In Ethica p. 438. ſeq.
x) loc. cit. p. 341.
y) loc. cit. p. 138.
z) IDEM l. c. p. 95. Eius libro de Principatu partium corporis additus eſt ſimilis argumenti tractatio a Ludouico Buccaferrea Bononienſi, qui philoſophiam Peripateticam in patria et Romae docuit. Cuius nomen huic quoque Syncretiſtarum

Nobilii [a], Luccensis, Francisci Verini, Francisci Bonamici [b], medici Florentini, et imprimis veteris philosophiae peritissimi. Scipionis Agnelli [c], Gabrielis Buratelli, monachi Augustiniani, cuius diligentia in *Praecipuarum controuersiarum Aristotelis et Platonis conciliatione, opere desiderato et a veteribus et recentioribus pollicito, non tamen absoluto* [d] eminuit. His suo iure addimus Sebastianum Foxium Morzillum, virum doctissimum, qui fere omnium diligentissime in hac palaestra se exercuit. Toletanus is fuit, generosa stirpe natus, Louaniique artium et philosophiae semina concepit a Petro Nannio, Cornelio Valerio et Gemma Frisio. Cum autem praecoci ingenio eniteret, ad philosophiam transgressus, matura eius doctrinae specimina edidit: annos enim natus XIX, *Commentarium in* CICERONIS *Topica*, et anno aetatis XXIV, in *Platonis Timaeum* euulgauit, quae specimina alia postea scripta philosophica secuta sunt. Qui si longius vixisset, plura non est dubium, quin orbi literato dedisset: at inuiderunt ei longiorem fata vitam. A Philippo II, Hispaniarum rege enim vocatus, vt filium Carolum literis et philosophia imbueret, naui conscensa, in ipso aetatis flore, naufragio periit. De qua eius vita videsis NICOL. ANTONIVM [e], C. A. HEVMANNVM [f] aliosque [g]. Syncretismum autem Peripatetico-Platonicum non modo in *Compendio ethices ex Platone et Aristotele* fouit, sed insigniter quoque promouit edito libro *de naturae philosophia, seu de Platonis et Aristotelis consensione* [h]. In vtroque libro lucernam olentem haud contemnendam Syncretisticae istius philosophiae epitomen physicam ethicamque exhibuit, hancque conciliationem ita adornauit, vt habitu mathematico compareret: vbique enim definitiones, axiomata et hypotheses praemittit, hisque conciliationes suas inaedificat. Quanquam autem tum in his libris, tum in aliis, et imprimis in Comm. in *Platonis Phaedonem et Libros de Republica* a NAVDAEO [i] laudato eruditionis specimina viris doctis valde probata attulerit; dolendum tamen, ipsam Syncretismi naturam eum in praeceps egisse, vt omnia haud raro confunderet, id quod luculentis exemplis probauit B. BVDDEVS [k]. Stoicos vero hi, quos recensuimus, neglexerunt, quorum consensum tamen cum Aristotelicis in controuersia circa gradum necessitatis bonorum externorum ad summam beatitatem ostendere voluit PAVLVS ROETENBECCIVS [l]; in dogmate

rum indici inserendum est, non enim Peripateticam philosophiam solummodo excoluit, sed Platonicam quoque, seniique taedia leuaturus PLATONIS libros de Legibus in epitomen redegit. Fuit discipulus Achillini, et praeceptor Fr. Piccolominaei, Iul. Caes. Scaligeri, obiitque 1545. conf. FREHER. Theatr. p. 1450.

a) Vid. TEISSIER Elog. T. IV. p. 98. et quos laudat.

b) Conf. MERCKLIN. l. c. p. 282.

c) Vid. Histor. de Ideis p. 76.

d) Vid. Acta philos. Vol. II. p. 570. GAVDENTIVS de Philos. Roman. c. 166.

e) Bibl. Hisp. nou. T. II. p. 225.

f) Progr. II. Suppl. Boecl. Hist. Lit. sec. XVI. p. 5.

g) Io. FABRICIVS Hist. Bibl. suae T. II. p. 4. et quos laudat.

h) Vtimur editione Parisiensi 1560. recusus est Vitebergae 1589. conf. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. 7. §. 2. p. 34.

i) In Bibliographia politica, p. m. 27.

k) loc. cit. p. 268.

l) Pecul. Diss. Altdorf. 1709.

dogmate autem de ſummo bono, acriter in Epicureos et Stoicos controuerſo aſſertum iuit BERNARDVS A MALLINCROT [m].

Conciliatio recentiorum inter ſe.

§. IX. Non antiquis tantum ſectis haec felicitas contigit, vt inter ſe conciliarentur, ſed cum recentiori quoque aetate, in partes philoſophi abirent, pax ſimili modo tentata eſt. Maxime id eo tempore factum, cum Petrus Ramus velut Deus quidam ex machina ſubito prodiiſſet, et Ariſtotelis imperium alta pace ſecurum, ſexulo XVII laceſſere coepiſſet, vt ſequenti parte prolixe exponemus. Cum enim acerbis litibus et indecoris controuerſiis philoſophi disiungerentur, et ipſi philoſophiae hae inimicitiae exitiales eſſe iudicarentur, Melanchthonis diſcipuli quidam qui faciliori habitu dialecticam Ariſtotelicam in ſcenam produxerant, praeceptoris lenitatem et facilitatem imitati, ſopire litium incendia, concordiam inſpirare vtriusque partis philoſophis, et ex dialectica Melanchthoniana et Ramaea tertium aliquod diſciplinae rationalis genus excogitare coeperunt, quod abiectis de verbis contentionibus, conſpirare Ariſtotelem Melanchthonianum et Ramum doceret, et non niſi verbis, terminis, methodo inter ſe differre demonſtraret. Et hi quidem eo tempore philoſophi mixti vocati ſunt. Inter eos (plurimi autem fuerunt,) magnam in hoc argumento diligentiam probauerunt, PAVLVS FRISIVS [n], ANDREAS LIBAVIVS [o], HEIZO BVSCHERVS [p], CONRADVS DIETERICVS [q], IO. CONRADVS ALSTEDIVS [r] aliique, de quorum tamen rebus, cum ad ſpecialem rationalis philoſophiae hiſtoriam pertineant, pluribus dicere, inſtitutum vetat, conſuli autem cum fructu poſſunt doctiſſimi viri HERM. AB ELSWICH [s] et IO. GEORG. WALCHIVS [t]. Non omitti tamen hoc loco poteſt, qui in hoc Syncretiſmo confirmando admodum deſudauit, et de philoſophia praeclare meruiſſe viſus eſt BARTHOLOMAEVS KECKERMANNVS. Genitus is ex familia Pomeraniae apud Dantiſcanos anno cIↃ IↃ LXXI natus eſt, et ingenium puer oſtendit praecox, docile artibusque et ſcientiis aptiſſimum, quod diligentia ſingularis valde augebat ornabatque, ſic vt maturam eruditionis praeclarae ſegetem promitteret, formatus ſtudio et induſtria Iacobi Fabricii, Rectoris gymnaſii Dantiſcani. Abſoluto humanitatis curriculo ad Muſas Leucoreas miſſus, philoſophiae operam dedit, et tum Lipſienſem atque Heidelbergenſem academiam adiit, in qua anno cIↃ IↃ XCII ſummos in philoſophia honores reportauit, et tam pulchra eruditionis praeclarae ſpecimina edidit, vt primo in paedagogio electorali, deinde in collegio ſapientiae, tandem in ipſa academia linguas ſanctas docere iuberetur. Nec patria eruditionis eius oblita eſt, in quam ad ſubeundum Conrectoris munus

m) De ſummo hominis bono, conf. THOMASIVS l. c. p. 329 330.

n) In Comparationibus dialecticis, conf. REIMMANN. Hiſt. Liter. German. P. III. p. 202.

o) In Dialectica Philippo-Ramea.

p) In Harmonia Logica Philippo Ramea.

q) In Inſtit. dialecticis Philippo-Rameis.

r) In Critica de Harmonia philoſophiae Ariſtotelicae, Lullianae et Rameae.

s) De Fortuna Ariſtotelis in Scholis Proteſtantium §. 25. p. 72.

t) Hiſt. Logicae §. 7. Parerg. acad. p. 622.

nus anno cIↄ Iↄ XCVII vocatus eſt. Quod licet renueret eo tempore, quadriennio tamen poſt ad profeſſoris ſpartam obeundam iterum inuitatus eſt, quam vocationem quoque, accepta ſummorum in theologia iurium honorumque licentia, ſecutus eſt. Dantiſci vero ad docendam philoſophiam noua, quam ſibi finxerat methodo, Philippo-Ramea, ita ſe accinxit, vt intra triennium philoſophiae curſum abſolueret, et methodum Rameam vehementer eo tempore in Germania commendatam, ad Ariſtotelis philoſophiam transferret. In quo ſtadio et docendo et ſcribendo tanta diligentia et contentione cucurrit, philoſophiam autem et voce et vita exprimere fategit, vt annos natus XXXVIII [v], anno cIↄ Iↄ CIX, a febri hectica conſumtus obiret, de quibus vitae eius circumſtantiis plura dabit MELCH. ADAMVS [x]. Non deneganda eſt Keckermanno laus maximae diligentiae, et patientiae improbi laboris, immo nec doctrinae quoque. Aſt dolendum nimiam feſtinationem eum impediuiſſe, quo minus attente ſatis rem perſpiceret; et vera fundamenta cognoſceret; Syncretiſmi autem illius, quem nominauimus, ſtudio in praeceps ſaepe abreptum eſſe. Hinc factum, vt licet in Syſtemate ſyſtematum [y] plurimum lucis ſe orbi philoſophico accenſurum ſperaret promitteretque, et quantum poſſet perſpicue, atque ordinate, Rameam methodum ſecutus ſcriberet, parum tamen inde luminis ad ſcientias philoſophicas redundaret. Tacemus plagii eum haud vno loco reum viſum, quod tamen in eius quoque fundis commiſiſſe alios, obſeruauerunt IAC. THOMASIVS [z] et P. BAYLE [a]. Laudandum autem, quod philoſophicam hiſtoriam raro tum exemplo et ipſe conſuluerit, et conſulendi iuuentuti auctor fuerit, licet praeiudiciis nonnullis impeditus vero interdum vſu careret. Cuius ſpecimen eſſe poteſt diſſertatio *de logicae diſciplinae inuentoribus et auctoribus ab initio mundi vſque ad hunc annum*, *Praecognitis logicis* praemiſſa. Ἔργον vero, ſaxumque, maxime ſibi voluendum quod delegerat, philoſophia rationalis Ariſtotelis fuit, ex obſeruationibus Petri Rami augenda et emendanda; quod illi Semi-Ramei nomen peperit. Sincerius philoſophatus fuiſſe videri poterat in *Syſtemate ethico*, in quo eclecticam viam ingreſſus eſt, niſi Syncretiſmum cum eclectica philoſophia commiſcuiſſet. Quaedam etiam affecta magis ſunt in ſcriptis eius, quam ob praematura fata perfecta, quae fortaſſis emendauiſſet, ſi prouectiori aetate tarde et praemeditate magis iudicium interponere didiciſſet. Quamuis autem mire ſe hoc pacto ad reuocandum concordiae Palladium hi Syncretiſtae concurriſſe ſibi viderentur, tantum tamen abeſt, vt ita Ariſtotelicos in partes vocarent, vt potius acerbas eorum inuectiuas mererentur, et ipſa quoque cauſſa Ramea euerteretur, de qua eius fortuna, videndi, quos laudauimus, Elswichius et Walchius.

§. X.

v) Annos 42. perperam ponit VOSSIVS de Scient. mathem. c. 43. §. 38. p. 262.

x) Vit. philoſoph. p. 499. conf. REIMMANN. l. c. P. IV. p. 603.

y) Prodiit Hanouiae, 1613. 4.

z) De Plagio §. 349. p. 153.

a) Dict. T. III, art. Keckermann. p. 1.

§. X. Castius hanc Venerem deperiit, vel si verum dicendum, externa tantum speciei rei adhaesit IOANNES CHRISTOPHORVS STVRMIVS, philosophus Altdorfinus celeberrimus. Natus is est Hipoltsteinae, oppido Palatinatus Neoburgici, anno cIↃ IↃ C X X X V, patre principis et comitis Palatini sartore aulico, cubiculique custode. Huius adolescentia in ea tempora incidit, quibus vehementer quassata et miris calamitatibus atque miseriis cumulata est Germania. Mutato eo aetate religionis statu in Palatinatu post geminam bonorum direptionem in aulae Oettingensis famulitium concesserat parens, filiumque Weissenburgi inter alumnos ciuitatis educandum reliquerat; quo loco cum alimenta quotidiana ostiatim illi petenda essent, paupertatem virtutis et eruditionis magistram habuit. Nec defuit diuina adolescenti prouidentia, cuius nutu factum, vt a Daniele Wulfero Laurentiano apud Noricos antistite in aedes eius aduocaretur, et in familiam atque hospitium reciperetur, vt amanuensis officium illi praestaret. Cui cum diligentiam promtamque voluntatem probauisset, eius intercessione stipendiis in amplissima ciuitate procerum fauore adiutus est, vt academiam adire, et octennium integrum in variis Musarum domiciliis summa cum laude disciplinarum studia sectari posset. Et abiit quidem anno cIↃ IↃ C L V I Ienam, philosophiae mysteria hausturus, vbi honores philosophicos diligentiae et eruditionis praemium, retulit, hocque axiomate auctus legendo disputando, aliisque exercitationibus academicis philosophiam artesque mathematicas, quibus se magna industria dicauerat, colere non destitit. Anno cIↃ IↃ C L X ad Batauos excurrens, Lugduni annum fere integrum ita consumsit, vt nihil in celeberrimo literarum artiumque emporio esset, siue eruditione conspicuum, siue disciplinarum augmentis idoneum, ex quo non animi diuitias mire perficeret locupletaretque. In reditu per Saxoniae inferioris et superioris vrbes celebres, viros doctos adiit, bibliothecarum forulos excussit, rerum praestantissimarum obseruationes vbique collegit, et praecipue, quae ad naturae cognitionem pertinebant, vel τὰ μαθήματα, maxima diligentia in horrea sua retulit. Ienam autem reuersus non docendo modo, sed discendo quoque proficere, et sacro se ecclesiae muneri parare non neglexit, Norimbergam finito studiorum academicorum curriculo translatus, dum Wülferi filios literis imbuit, ad obeundum pastoris munus in comitatu Oetingensi vocatus est. Cui cum quinquennio praefuisset, tanta eruditionis eius philosophicae et mathematicae fama apud amplissimum Scholarchatus Norimbergensis collegium valuit, vt vacanti cathedrae physicae et mathematicae Altdorfii anno cIↃ IↃ C L X I X praeficeretur. Cui muneri tanta fide, tanta doctrinae gloria, tantoque philosophiae et matheseos emolumento atque incremento annos triginta et quatuor praefuit, vt inter summa Pindi Norici ornamenta, et praeclara quoque Germanicorum ingeniorum decora merito numeraretur. Neque exteros fama eius latebat, quo factum, vt ad alia

Concordia inter Aristotelem et recentiores philosophos tentata, a Io. Chr. Sturmio.

alia munera satis splendida passim inuitaretur, quibus tamen Norimbergensem academiam praetulit, quam ita docendo, disputando, scribendo illustrauit, vt elegantissimi philosophiae, maxime naturalis, vultus, qui hactenus Peripateticam tantum faciem retulerant, pulchriori forma niterent, et feliciori successu in naturae adyta penetrare posset iuuentus dicata philosophiae studiis. Quae ita promouebat vir supra modum acutus et diligens, vt, quae hactenus neglecta erat, experientiam magistram adhiberet, experimentorumque atque obseruationum fide, (ex quo *Collegium* eius *curiosum* [b] enatum est) vanam, quam Lyceum recentius hactenus tenuerat, consuetudinem ex principiis metaphysicis, vagis, imaginariis et precario assumtis de natura rerum philosophandi profligaret, et ad ea respiceret, quae ipsa natura duce possent addisci. Ita ad annum cIɔ Iɔ c c I I I, iuuentuti pariter atque orbi literario inseruiens se consumsit, eo anno hemiplexia extinctus. Testati autem sunt collegae [c], qui ei superuixerunt, fuisse *virum pium, probum, candidum, integrum, aperti oris iustitiaeque veritatisque studiosissimum, et studiorum mathematicorum felicem instauratorem.* Quamuis autem vix scientia esset, quam non attigisset, omnium tamen maxime valebat in mathematicis, vnde μαθηματικώτατος audit actorum Lipsiensium collectoribus [d] VV. CC. Rerum autem naturalium theoriam, non vanis et inutilibus speculationibus, sed experientiae inaedificabat, quo factum, vt multa detegeret hactenus ignota. Et hinc elegans illa eruditio enata, quam non solum in dissertationibus magno numero conscriptis, et ex parte vno fasce [e] comprehensis demonstrauit, sed cuius gloriam quoque libris fauentibus Musis editis reliquit. Quorum indicem et historiam cum accurate exposuerit B. Sig. Iac. Apinvs [f], Lectorem plura de viro egregio desiderantem ad eum remittimus. Imbutus erat Sturmius a teneris philosophiae Aristotelicae principiis, quam in Athenaeo Ienensi solam ea aetate floruisse suo loco docuimus. Cum autem et iudicium ei contigisset acre, et mathematicae disciplinae ad abiicienda praeiudicia, et referanda naturae adyta plurimum profuissent, innumeros veteris philosophiae naeuos detexit, et de melioribus cogitauit. Ad Batauos vero eo tempore excurrens, quo Cartesianae lites valde feruebant, occasionem quoque arripuit, eam philosophiam examinandi, et cum veterum pariter placitis atque recentiorum obseruationibus comparandi. Quo pacto huius quoque errores haud paucos intellexit, et ad eclecticam philosophiam animum adiecit, ex veterum et recentiorum philosophorum obseruationibus placitisque ea selecturus, quae meditatio atque examen accuratum ipsi probauissent. Cum autem inuisum esset eo tempore et inauditum fere eclecti-

b) Vid. A. E. L. 1685. p. 420. Morhof. Polyh. T. II. p. 405.

c) Io. Fabricivs Hist. Bibl. suae T. III. p. 212.

d) 1699. p. 257.

e) Titulo Philosophiae eclecticae, 1686. 8. partibus duabus.

f) In Vitis philosoph. Altdorf. p. 209. seqq.

eclecticae philoſophiae nomen, quod et Ariſtotelicam ſectam plerique adhuc ſequerentur, et qui ſecundum Carteſium philoſophabantur, ipſi quoque ſectarios mores induiſſent, cautius rem aggrediendum ratus et verborum pugnas, ad minuendam concertationum vehementiam detecturus, *Phyſicae conciliatricis conanima* [g] orbi philoſophico examinanda exhibuit, ſperans; etſi concordiam inter diſſidentes partes non obtinuiſſet, animos tamen vtriusque partis ita ſibi conciliatum iri, vt ſanioribus ſapientiae praeceptis aures commodarent. Vnde in praefatione, quam ſobria mente ad hanc diſſentientium reconciliationem acceſſerit, prolixe exponit, et quam noxium ſit et philoſophiae incrementis inimicum ſectariae philoſophiae ſtudium, et ſententiae pertinacia cum diſſentientis partis contumelia coniunctum oſtendit, graphiceque artes philoſophorum ſuae ſectae decreta mordicus defendentium delineat, rixandi autem et altercandi artem homines per omnem vitam minus ſocietati humanae idoneos facere monet: et vt ab hoc vitio auditores abduceret, hanc ſe operam ſuſcepiſſe ait, vt diſcerent errorem aut tolerare, aut conciliatis ex parte hypotheſibus, eos, qui non omnia quidem, ſed non tamen nihil viderunt, ferre, vel cum vnus errauerit Ariſtoteles, reliquos veteres omnes cum illo non reiicere. „Quo ſcopo, veterum plurima vel probat vel „excuſat, et verum recentius detectum ipſos ſi non perſpexiſſe penitus, „ab eo ſaltem non adeo longe abfuiſſe docet; vna tamen modernorum „ingeniorum inuenta et cogitata iuſto aeſtimat pretio, nihil eorum eo no„mine vſpiam aſpernatus, quod vel antiquitatis decretis, vel aeſtimatio„rum hodie philoſophorum placitis non conſentiret, ſed id omni cona„tu agens, vt in gratiam, ſi fieri poſſit, et quoad fieri poſſit, vniuerſi „reducantur: perſuaſus, id non ſolum ciuilitatis eſſe et humanitatis, „ſed ſcientiarum augmentis immane quantum prodeſſe poſſe.„ In qua via henotica Sturmius vagas et incertas notiones Ariſtotelis phyſicas, ex metaphyſica et dialectica malo omine naturali doctrinae illatas ex recentiorum obſeruationibus definit, reſtringit, explicat, idque propemodum iter inſtituit, quod ante eum Honoratus Fabri et Hamelius tenuerant, ita tamen, vt frequenter Gaſſendi obſeruationes quoque in partes vocaret. Tametſi autem hi conatus Syncretiſtici fuerunt, eorum tamen fine ſcopoque excidit Sturmius, at alium ex iis fructum vidit longe laetiorem. Nempe factum eſt his eius conſiliis vt eclectica philoſophia, in academiis Germaniae ignota hactenus, innoteſceret, et imprimis naturae cognitio melioribus inſtitueretur auſpiciis. Hinc ipſe Sturmius in *Phyſica electiua* ſiue *hypothetica* [h], ſcenae iam paulo apertius inſeruiturus, deſerto Syncretiſmo iſto, ipſum eclecticae philoſophiae ſtadium ingreſſus eſt. Id quod etiam in erudita concertatione de principio in natura agente demonſtrauit, de quo cum Henrico Moro, G. G. Leibnizio, et imprimis cum

 Gun-

g) Norimbergae, 1685. 12.
h) Norimb. 1697. 4. Acceſſit Tomus alter poſthumus, ib. 1722. 4. cura Cl. L. G. DOPPELMAYERI.

Gunthero Christophoro Schelhammero disputauit. Morus enim principium aliquod hylarchicum siue spiritum naturae, immaterialem quidem, sed brutum statuebat [i], Leibnizius vim actricem corporibus inesse, seu nisum, qui tamen secundum leges mechanicas exerceatur, asserebat [k], Schelhammerus naturam Aristotelis agentem vindicabat [l], Sturmius, qui totius controuersiae occasionem dissertatione *de Naturae agentis idolo* dederat, Deum in creaturis corporeis et per ipsas iussu et voluntate sua primaeua in omnia tempora et loca etiamnum efficacissima hodienum omnia operari [m], asserebat, et Mallebranchio aliisque systematis caussarum occasionalium fautoribus accedere videbatur. Quanquam ex concertatione hac erudite modesteque acta patet, Sturmium a mechanismo naturae parum dissensisse, et pugnam eam, si non omnem, magnam tamen partem, ob obscurum naturae vocabulum in verbis fuisse [n].

Leibnizii conatus.

§. XI. In eadem arena alii quoque philosophi nostrae aetatis acutissimi desudarunt, vt veteres cum recentioribus in concordiam redigerent, quod saxum voluisse Io. Casp. Svicervm testis est B. G. Stvrmivs [o]. Ipsum quoque illustrem virum, G. G. LEIBNIZIVM in hunc censum suo modo referendum esse, ex *Epistola eius ad Iacobum Thomasium*, adiecta Nizolii *Commentariis philosophicis* [p], constat. At, vt is erat ingenio maximo, non tam recentiores cum Aristotele in concordiam redigere tentabat, quam Aristotelem cum recentioribus conciliari volebat, ratus, ea quae hi de materia dicebant, in qua praeter magnitudinem, figuram et motum assumitur nihil, facile posse ita explicari, vt maneant Aristotelis principia physica. Nec negamus ingenium, quod acerrimum habebat vir summus in ea dissertatione, egregie illum demonstrauisse; certum quoque adeo vaga, indefinita et varios sensus recipere apta esse principia Aristotelis physica, vt iis ex recentiorum hypothesibus, quamcunque velis, significatio tribui possit. Haec enim notionum abstractarum, generalium, et mentalium conditio in rebus naturalibus est, vt Protei instar varias formas recipiant. Nulli autem dubitamus asserere, Leibnizium, qui accurate naeuos physicae Peripateticae inspexerat, haecque iuuenis scripserat, sine dubio, vt praeceptori Thomasio placeret, senem aliter sensisse, et totum istud Syncretismi studium, quod se post Scaligerum, Kenelmum Digbaeum, Thomam Anglum, Abdiam Treu, Erhardum Weigelium, Ioannem Raci et alios tentasse scribit, reiecisse. Nouum enim ipse sibi systema philosophiae formauit, infra explicandum, nec magnopere hos suos labores in Nizolium sibi iam placere prodidit.

§. XII.

i) Vid. Act. erud. 1685. p. 421.
k) Vid Epist. Leibniz. T. I Ep. 14 15. p. 25.
l) In natura sibi et medicis vindicata, Ienae, 1697. 4
m) Vid. Act. erud. 1699. p. 209.
n) Colligi id potest ex resp. posthuma ad Schelhamerum ab Apinol c. p 228. edita.
o) Bibl. philos. c. 5. § 4.
p) Inseruit quoque eam T. II. Epp. Leibnizii p. 121. Ven. Kortholtvs.

§. XII. Parum promouisse Syncretismum hunc, hactenus enarratum philosophiae incrementa, parum addidisse ingeniis lucis et veritatis, multum autem sincerae philosophiae obfuisse, ex sequentibus constabit obseruationibus. *Iudicium de Syncretismo.*

I. Contrarium esse Syncretismum veritati, nec iuuare eam et in apricum proferre posse, ex indole ac natura veritatis est longe euidentissimum. Non enim personae respectum ea nutrit, non auctoritatem hominis sectaeue tuetur, non factionem sequitur, et in alterius verba iurat, et quodcunque nudam se intueri prohibet, velamentum, abiicit pedibusque conculcat. Quae vt certa sunt, et a nemine negantur, qui veritatem dari vllam statuit, ita euincunt, opus illi non esse, vt cum secta, quocunque nomine, titulo, eruditionis opinione, auctoritate et antiquitate gaudeat, in concordiam cogi se patiatur; cum et sine sectae studio cuiuis sedulo in eam inquirenti via pateat, et sectarium tramitem ingresso innumerae difficultates obiiciantur, quibus in exploranda veritate impeditur, vt verum videre et a falso distinguere nequeat. Semper enim dicentis auctoritas, et systematis semel electi amor obstant, vt quid res ipsa poscat, intelligi nequeat. Ipsi conciliatores autem dum veritatem venari cupiunt, indices et exploratores eius sectas inter se conciliatas eligunt, quod quam praepostere fiat, ex dictis facile est colligere:

II. Nec melius aptiusque ipsi sectariae philosophiae, quam veritati, cum Syncretismo conuenit. Cum enim plerarumque sectarum principia totaque systematis connexio adeoque ipsa fundamenta, quibus cuncta inter se cohaerent, et innituntur, dissentiant, vt inductione facta, si id ageremus, posset demonstrari, non potest pax inter dissentientes fieri, nisi a conciliatoribus ipsa systematum axiomata, regulae, notiones, termini mutentur, alterenturque, et peregrina illis inducatur significatio. Quod vt plerumque admotis fit machinis, ita alienas sectarum conditoribus opiniones affingit, sinceramque eorum doctrinam adulterat, coelum autem terramque miscet, ac tantum confusionis chaos in philosophiae historia excludit, vt quid statuendum sit, quid tribuendum singularum sectarum philosophis, anceps lector haereat; et nec veritatem deprehendat, nec natiuos dogmatum vultus intueri possit, sed miseris sophismatis deludatur, et incautus seducatur in deuia. Cuius mali exempla si quis cupiat, eum vnam Alexandrini Syncretismi historiam intueri, et quae dogmatum monstra ille Aristoteli affinxerit, vt cum Platone conciliaretur, considerare iubemus. Recentiorum philosophorum specimina qui cupit, illi adeundi sunt eruditissimi viri THOMASIVS, BVDDEVS [q], HEVMANNVS [r], qui, quae paucis et stricte tantum heic dicere nobis licet, copiose exponunt.

III. Nullus autem Syncretismus pestilentior est, quam qui inter Scripturae S. atque religionis Christianae dogmata, et inter philosophiam sectariam instituitur. Cum enim toto coelo distet religionis simplicitas et puritas ab

q) Locis citatis.

r) Act. phil. Vol. II. p. 576. seqq.

ab impuris riuulis gentilis philosophiae, aut philosophorum opiniones mire corrumpi necesse est, et assertiones nonnullas extra totius connexionis habitum ordinemque sensu peregrino et adulterato, detorqueri, aut ipsam diuinae doctrinae puritatem labe adspergi: quo fieri solet, vt pessima dogmata latens venenum fouentia pro sanis habeantur, sacrisque reuelationis placitis conformia, indigno sane et non ferendo oraculorum sacrorum contemtu. Nempe, vt recte obseruatum IACOBO THOMASIO [s], inter tenebras et lucem hoc modo paciscuntur homines, et errorem cum veritate vno iugo copulant. Quod licet ad demonstrandam veritatem Christianae religionis conatu non malo quidam susceperint, optime cogitata tamen pessime ceciderunt, et his ficulneis praesidiis defensa religionis veritas reipsa hostibus proditur; certe incredulis, et impiis eius hostibus occasio suppeditatur, de sanctissimis mysteriis amaris risibus triumphandi, illisque omnem impietatem imputandi. Quod qui negat, eum vel veteris ecclesiae vel nostri temporis historiam ignorare oportet; semper enim fuerunt, aut aperti, aut clandestini religionis hostes, qui hac imbecillitate eorum, qui pro veritate religionis Christianae dimicauerunt adiuti, victoriam retulisse sibi visi sunt. Vnus ex veteribus Porphyrius, ex recentioribus Tolandus ex magno impiorum aceruo exempla esse possunt luculentissima.

IV. Vt autem damni plenus est Syncretismi philosophici labor, ita inutilem eum esse omnino pronunciandum est. Difficulter enim ex sectarum comparatione veritas intelligitur, nec tam diuersis philosophorum placitis distractus animus, quo pacto consulere sibi possit, videt. Neque hoc duce in veritatis tramite opus habet. Abiecto enim sectae praeiudicio, si quis naturali iudicandi facultate gaudeat, nec attentione careat, ordine vero et accurato examine ad principia et quae inde consequuntur respiciat, et notionibus atque principiis claris, certis, adaequatis vsus ratiocinari de singulis obiectis coeperit, sine hoc Syncretismo propius certiusque ad veritatis detectionem perueniet. Ita vero animo praemunito facile est, omnium sectarum opiniones, placita, et conclusiones considerare, examinare principiorum veritatem πρῶτα ψεύδη detegere, verum a falso distinguere, quaque in re singulae sectae verum viderint, in qua coecutierint, quid errorem genuerit, vel veri cognitionem impediuerit, detegere, licet inepta conciliatione non confundantur omnia. Quo pacto sectarum opiniones, systemata, hypotheses inter se prudenter comparatae magnum in philosophia vsum praestare possunt.

V. Ipsi porro fontes, ex quibus syncretismus promanat, manifeste produnt, ex philosophiae circulis eum esse abiiciendum. Aut enim gignit eum iudicii paupertas, quae acie destituta veri rationes perspicere, et suo pede se metiri nequit, aut ignauia indecora, laborem refugiens, ipsam veritatem perquirendi, et diuturnum examen sustinendi, aut prodit ex nimia sui diffidentia, aliis omnia sibi nihil tribuenti, nihil in veri inquisitione proprio

[s] De Exust. mundi Stoica p. 5.

proprio Marte audente. Immo nonnunquam ſtudium parti vtrique placendi, vel non offendendi vtramque hoc malum peperit. Qui fontes cum naturae indolique verae philoſophiae e diametro repugnent, manifeſtum eſt, ea ſalua tolerari Syncretiſmum non poſſe.

VI. Quamuis autem Syncretiſmus iure meritoque eiiciatur ex philoſophia, velut peſtis quaedam, qua ingenia corrumpuntur, et errores augentur, non tamen reiicitur prudens et attenta ſectarum comparatio vel cum Scriptura Sacra, vel cum ipſa philoſophia inſtituta, quae ſua vtilitate non caret, et vel errores detegere, vel verum confirmare, interdum nouas cogitationes et εὑρήματα ſuppeditare poteſt. Aſt hic cautione ſumma opus eſt, quam alibi [t] definiuimus, et neceſſariis regulis circumſcripſimus. Quae ſi adhibeantur, tantum abeſt, vt ex hac comparatione Syncretiſmus oriatur, vt potius clariſſime pateat, quantum ſectae et inter ſe diſtent, et a veritate haud raro diſcrepent, et quae deuia euitanda ſint, ne in illos labyrinthos incidamus, in quibus tot perierunt philoſophi. Ita enim quid tenebrae a luce diſtent, quid medius dies a crepuſculo, iucunde vtiliterque intelligitur.

VII. Tandem, dum Syncretiſmum proſcribimus, caue putes, philoſophandi modeſtiam nos in exilium agere, quae humanae imbecillitatis memor, et quam facile coecutiant mentis oculi non ignara, nec ſe erroris expertem eſſe ſtatuit, nec omnia reiicit, quae vel veteres vel recentiores philoſophi aſſeruerunt. Magna enim et intolerabilis ſuperbia eſt, alios omnes vel coecos vel luſcos credere, ſibi ſoli aciem oculorum tribuere. Hac igitur modeſtia munitum philoſophi pectus neminem contemnit, nullius odio ducitur, neminem philoſophorum inauditum damnat, rationes cuiusuis audit, trutinat, examinat, et inter ſe comparat: et ad principiorum veritatem attentum, quae conſequantur, quo ordine fluant, quibus rationibus roborentur, excutit: verum a falſo, veriſimile a diſſimili diſtinguit, et hoc pacto quaecunque per omnes ſectas diſperſa ſunt vera, ſibi vindicat et in veros vſus prudenter adhibet. Sed et eadem modeſtia magiſtra ex hac comparatione diſcit philoſophus, ſapere, et arctos, quibus humanus intellectus circumſcribitur, fines intelligere, ſeruare in quaeſtionibus modum, immo patienter quoque ferre diſſentientes, et tolerantia aequa atque humana erga eos vti, placide diſcordantium obiectiones excipere et expendere, et errorem demonſtratum aut detectum ſine ira, ſine odio emendare: veritatem autem, a quocunque demum homine ea producatur in lucem, aſſeraturque, lubenter admittere, et praeiudicia perimere omnia. Quae vt veros ſanae eclecticaeque philoſophiae characteres nobis depingunt, ita docent, Syncretiſmum ab ea toto coelo diſtare, nec vultus hos elegantes exprimere.

t) In Otio Vindelico meletem. I.

CAPVT

CAPVT V.

DE HOSTIBVS PHILOSOPHIAE.

§. I.

Hoſtes philoſophiae omni aetate inuenti.

Reſtat hoſtium philoſophiae conſideratio, vltimo inter eos loco inſtituenda, qui ſectariae philoſophiae falſitate et abſurditate offenſi in deuia inciderunt. Qui omitti quidem poſſent, cum philoſophari ipſi nollent; aſt vt integra conſtet noſtra tractatio, appendicis loco dictis adiicientur. Semper autem fuiſſe, qui philoſophiae obtrectarent, et inimicum aduerſus eam animum fouerent, philoſophorum plerumque moribus in eam exacerbati hiſtoria philoſophica teſtis eſt. Et ſugillaſſe quidem iam olim Damonem quendam Cyrenaeum, philoſophos, maxime ſeptem Graeciae ſapientes teſtis eſt LAERTIVS [a]. Ea autem, quae ſuis locis narrauimus, recolenti conſtabit, reges quoque principesque inimicum aduerſus philoſophiam pectus oſtendiſſe. Antiochum enim publico edicto philoſophos proſcripſiſſe, teſtis eſt ATHENAEVS [b]. Tiberii, Caligulae, Claudiique conſilia autem, et quae contra philoſophiam machinati ſunt Domitianus, et Baſſianus Caracalla, *Tomo ſecundo* iam expoſuimus. Ipſas quoque Athenas philoſophos poſt Socratis mortem eiecisse, *Tomo primo* narrauimus, nec paſſos fuiſſe Romanos veteres, vt iuuentus Graecos philoſophos audiret, in hiſtoria philoſophiae Romanae demonſtrauimus. Iniqua autem ſorte poſt Iuliani imperatoris mortem philoſophos fuiſſe vſos, ex Maximi hiſtoria *Tomo ſecundo* enarrata conſtat, et acerbe conqueritur LIBANIVS [c]. Tacemus exempla Senecae, Dionis, et eclecticorum, ſub Iuſtiniani imperio profugorum, quae aduerſatos fuiſſe imperantes philoſophiae, euincunt. Muhammedis odium philoſophiae autem ad poſteros per integrum ſeculum propagatum, quam amaros inter Saracenos fructus, Ommiadum familia rerum potita tulerit, haud vno in hiſtoria philoſophiae Saracenicae loco declaratum eſt. Inter priuatos quoque non defuiſſe apud gentiles, qui philoſophis inimicum nutrirent animum, Lucianus exemplum luculentum eſſe poteſt, licet is philoſophos magis riſerit, quam philoſophiam exagitauerit. In Iudaeorum hiſtoria autem planum fecimus, aliquoties eos Graecanicam philoſophiam ex ſcholis ſuis eieciſſe, et ne addiſceretur, prohibuiſſe. Nec alia forte ſententia doctorum eccleſiaſticorum fuit, qui quantis inuectiuis philoſophiam gentilem, immo, omne fere, quod ipſis non arridebat philoſophandi genus onerauerint, in hiſtoria philoſophiae apud Chriſtianos veteres multis locis tradidimus, et teſtimo-

a) L. I. ſ. 40.

b) L. XII. p. 547. coll. L. XIII. p. 610. CASAVBON. ad L. XIII. c. 9. p. 885.

c) In Oratione parentali §. 148. apud FABRICIVM Bibl. Graec. Vol. III. p. 369.

teſtimoniis eorum collectis demonſtrauit Io. Lavnoivs [d]. Eos enim non ſolam Peripateticam philoſophiam culpauiſſe, ſed iſtis clamoribus in ipſam philoſophiam peccauiſſe, accurate ſuis locis obſeruauimus. Tacemus ſecula barbara, quibus omnis eruditio, et imprimis philoſophia hoſtes experta eſt acerrimos, immo cum foeda Scholaſticae philoſophiae facies nonnullos offendiſſet, tota omiſſa neglectaque eſt [e]. Mirum itaque non eſt, recentiorem quoque aetatem huius furfuris hominibus non caruiſſe, qui philoſophiae aperte refragarentur, eamque abiiciendam eſſe ſtatuerent, cum vel nullo modo veritatem ea iuuari crederent, vel incerta, noxia, et ſuſpecta plurima in ea latere iudicarent, vel reuelationem cum ea ſtare non poſſe cenſerent.

Variae claſſes eorum, qui philoſophiae aduerſantur.

§. II. Non tamen omnes, quos infenſus in philoſophiam armauit animus directa fronte eam aggreſſi ſunt; ſed latenter ſubdoleque id a pluribus factum, qui licet philoſophiam ſugillare omnem aperte non auderent, tectum tamen enſem in viſcera adegerunt, talia dogmata aſſerentes, ex quibus reiiciendam eſſe philoſophiam ſponte ſequitur. Nempe huc omnes illi pertinent, qui contradictionem non apparentem modo, ſed veram intercedere inter rationem et reuelationem, interque philoſophiam et religionem incauti affirmarunt. Qui licet a philoſophia calumniis oneranda inuidiae cauſſa abſtinerent, hoc ipſo tamen prodiderunt, falſam et indignam eam ſibi videri, quae coleretur, cum impoſſibile ſit, lumina duo ab vno fonte lucis profecta re ipſa ſibi contradicere, adeoque philoſophiam, quamque illa ſequitur, rationem a Deo profectam, imponere tamen et falſis ac contradictoriis aſſertionibus ſeducere animum. Quo modo Iudaeorum ſtupor in philoſophiam peccauit, quibus ad roborandam doctorum ſuorum auctoritatem ſibi haud raro contradicentium, viſum, idem ſimul eſſe poſſe, et non eſſe [f]. Eadem chorda oberrauiſſe, Achillinum, Pomponatium, Portium, Caeſalpinum, Cremonium aliosque, vt ſtatuerent, philoſophiam cum reuelatione conciliari non poſſe, ſupra in hiſtoria Peripateticorum dictum eſt. Quamuis autem ſolam illi Ariſtotelis philoſophiam irreconciliabilem cum Chriſtiana fide dicerent, eam tamen illos pro vera et vnica philoſophia habuiſſe ex ipſorum verbis eo loco adductis eſt manifeſtiſſimum. Ex quo ſequitur, aut philoſophiam, aut Chriſtianam doctrinam pro falſa eos habuiſſe. Quod poſterius licet impiam gentem crediſiſſe ſit veriſimillimum, legum tamen metus obſtitit, quo minus aperte ſententiam dicerent: vnde in philoſophiam culpam reiecerunt, vt vel ex vna Petri Pomponatii *Peroratione* tractationis *de Incantationibus* patet [g]. Scepticos autem omnes huc referendos eſſe, ex hiſtoria eorum ſupra data eſt manifeſtiſſimum. Tantas enim in philoſophia tenebras, difficulta-

d) De Fortuna Ariſtotelis in academia Pariſienſi c. II. p. 231. ſeqq.

e) Conf. Tribbechov. de DD. Scholaſt. c. VII. p. 351.

f) Peculiari de eo diſſertatione egit Io. Frischmvthvs. Conf. Thomas. l. citando.

g) Conf. Thomasivs de Duplici veritate, Praef. XLII. p. 257. ſeqq. Leibniz, de Concordia fidei et rationis §. 9. ſeqq.

cultates, contradictiones vident, vt feducere magis quam ducere animum apta illis iudicetur. Quod quanta inuidia de philofophia pronunciauerit Petrus Bayle, ex verbis eius in philofophiam maxime iniuriis, quae fupra in eius vita adduximus, conftat. Ipfe quoque Cartefius, licet plurimum ei debeat philofophia, in eo peccauit, quod abfoluta Dei potentia fieri poffe crederet, vt contradictoria fimul fint vera; qua affertione tela fubminiftrauit philofophiae aduerfariis. Tacemus alios in hoc luto haerentes, de quibus, ne nimii fimus, confulendus eft eruditiffimus MOSHEMIVS [h]. Porro aliud quoque hominum eruditorum genus eft, quod, quam vehementiffime potuit, philofophiae aduerfatum eft, qui cum in maiori, quam alii homines poffident, fapientia et illuminatione interna felicitatem quaererent, naturam et gratiam inter fe confundentes, philofophiam velut ignem quendam fatuum condemnauerunt, et alia atque diuiniora lumina fectanda effe, clamauerunt. Quamuis autem fatendum fit, viros nonnullos doctos acerbe in philofophiam inuectos fectariam tantum philofophiam iftis querelis oneraffe, quo fenfu intelligendi videntur, Altingius, Amefius aliique theologi ab ADAMO TRIBBECHOVIO [i] adducti, qui philofophiae dicam fcripferunt; et quae mens quoque videtur fuiffe Fortunati Crellii, Zabarellae difcipuli, qui afferuit, non omnia in philofophia vera, ftatim in theologia effe vera: certum tamen ex iis, quae de theofophis prolixe adduximus, non modo fectariam philofophiam, fed omnem prorfus, quae rationem magiftram habet fcientiam eos reiicere, et foli fapientiae illuminationiue internae, veritatis cognitionem tribuere. Quam cantilenam repetiit, quisquis noftro tempore ad paradoxa, infolita, inaudita, et rationi pariter atque Scripturae S. contraria atque diffona placita mentem aduertit, quorum hominum loca cum theologi, qui contra fanaticos pugnant, foleant colligere, ea breuitati confulturi negligimus [k]. Adeundus autem eft praeter EHREG. DAN. COLBERGIVM [l], GOD. ARNOLDVS [m], qui in iis coaceruandis diligentiam fuam admodum probauit, et Weigelii [n], Rofaecrucianorum [o], Barclaii [p], Guthmanni [q], Kunrathi [r], Helmontii [s], Campanellae [t], Petri Mauritii [u], Hoburgii [x], Poireti [y] aliorumque ea de re teftimonia adduxit. Tacemus Caroloftadium, quem fimili modo defipuiffe conftat [z].

Controuerfia Hofmanniana de pretio philofophiae.

§. III. Fuit tamen tempus, quo in publicas controuerfias argumentum iftud degenerauit, et inimicis de ea re fignis inter fe concurrerunt viri docti. Quam hiftoriam paucis, prout in academia Helmftadienfi accidit, enarrabimus. Quamuis enim inter controuerfias ecclefiae Lutheranae domefticas in

h) Ad CVDWORTHI Syft. intell. p. 768.

i) l. c. c. VI. §. 2. p. 349.

k) Vid. quae ex KECKERMANNO narrat IAC. THOMASIVS l. c. p. 243.

l) In Chrift. Platonico-Hermetic. P. II. c. 15. p. 704.

m) In Hift. eccl. P. II. et III.

n) P. II. p. 607.

o) p. 619.

p) p. 674.

q) P. III. p. 5.

r) p. 12.

s) p. 77.

t) p. 86.

u) p. 109.

x) p. 131.

y) p. 166.

z) Vid. I. G. OLEARII Scrinium antiq. p. 14.

in historia sacra soleat exponi [a], vel in Brunsuicensibus quoque eruditionis annalibus tangi [b], hoc tamen loco negligi non debet. Auctor controuersiae fuit Daniel Hofmannus [c], Halae Saxonum anno cIↃIↃXXXVIII natus, qui cum Musis diu in Ienensi academia litauisset, tandem apud Helmstadienses cathedrae dialecticae et ethicae, anno cIↃIↃLXXIX autem, theologicae admotus, et theologiae doctoris axiomate auctus ecclesiarum istarum ephorus constitutus est. Is et eruditione et ingenio valde eo tempore commendabatur [d], adeo, vt cum formulam concordiae Brunsuicenses duces reiicerent [e], is ad colloquium Quedlinburgense missus, magna ibi auctoritate emineret. Cum autem diu dialecticae cathedrae praefuisset, more illius temporis, quod totum eristicum fuit, acer et vehemens in contentione euasit, quo euenit, vt haud raro in disputationis aestu abreptus verbis offenderet, quae ambitione retentus emendare postea cum erroris agnitione nolebat. Valde eo tempore feruebant lites de vbiquitate humanae naturae Christi, quam cum asseruisse videretur formula concordiae, in alia discesserant theologi Brunsuicenses, contenti affirmauisse, Christum hominem, vbicunque vellet, praesentem esse posse. Quae lites cum secundum illius aetatis consuetudinem ita sererentur [f], vt philosophia Aristotelico-Scholastica, quae caput iterum extollere coeperat, arbitri sibi partes sumeret, occasio inde Hofmanno enata est, philosophiam reiiciendi. Nempe circa finem seculi XVI, more in academia recepto, thesibus ad disputandum, *de Deo et Christo vulgatis*, affirmauit: *Quod, quanto magis excoleretur ratio humana philosophicis istis studiis, tanto armatior hostis prodiret, et quo se ipsam armaret impensius, eo theologiam inuaderet atrocius, et errores pingeret speciosius. Ipsum lumen rationis naturaliter et carnaliter aduersari Deo et summis mandatis eius, immo esse inimicitiam aduersus Deum, praecipue in diuinis et spiritualibus rebus: nec excipiendam philosophiam in mente Platonis et Aristotelis: philosophiam depraedatricem esse haeresin et hostem theologiae, opus carnis, Pelagianismi ream etc.* Magna eo tempore philosophici acuminis fama docebat in academia Iulia Cornelius Martini, vt supra in historia Peripateticorum dictum: qui cum philosophiam Aristotelicam et imprimis metaphysicam partem mire commendaret, plerosque eius academiae doctores, et iuuentutem quoque academicam in partes pertraxit. Quo factum est, vt insigne pretium metaphysicae Aristotelico-Scholasticae statueretur, et qui non huic se disciplinae daret, comte-

a) ARNOLD. l. c. P. II. L. XVII. c. 6. §. 15. seqq. p. 460. CAROLI Memorabilia seculi XVII. p. 23. seq. IVNCKERI Comp. hist. p. 854. WEISMANN. Hist. eccles. T. II. p. 1170. seqq.

b) Vid. THEOD. MEIERI Monum. Iul. c. 3. p. 8. BYTEMEISTERI Comm. de ducum Brunsuic. meritis in rem literar. p. 123.

c) Vid. BAYLE Dict. T. II. art. Hofmann p. 728. REIMMANN. Hist. lit. Germ. P. IV. p. 96.

d) ARNOLD. p. 461. Io. FABRICIVS Hist. bibl. suae P. IV. p. 468. LEIBNIZ. l. c.

e) Conf. MICHAELII Synt. Hist. eccl. L. III. s. 2. p. 84.

f) Acerrime cum Wittebergensibus de hoc dogmate conflixit Hofmannus, vid. HVTTERI Concordia concors c. LII. p. 1344. seqq.

mneretur. His accedebant controuersiae Rameae, cui factioni cum se vehementer opposuisset philosophorum ordo, valde triumphauit philosophia Peripatetica g. Ast eam mirifice ad tuendas partes suas adhibuerant Wittebergenses theologi, qui cum Hofmanno de omnipraesentia carnis Iesu Christi acerrime disputarant. Quibus cum acumine inferior esset Hofmannus, verisimillimum inde est, occasionem inde eum sumsisse, in ipsam philosophiam dictis primo et in lectionibus suis insurgendi. Quae cum valde offenderent philosophos Helmstadienses, qui magna tum auctoritate pollebant, iisque apologiam extorquerent, facile cogitari potest, simultatem ad personas deuolutam, non in solo controuersiae argumento haesisse, sed accessisse odii et inuidiae stimulos, quibus illa tota exacerbata est. Coniecit autem ὁ πάνυ LEIBNIZIVS [h], Ioannem Caselium virum summum, et in aulis atque inter viros doctos magna fama coruscantem inuidiam eius prouocauisse, alii Casparem Pfaffradium, Rameae factionis in iis locis antesignanum eum instigauisse, contra philosophos academiae Iuliae suspicantur. Illud ex tota controuersia patet Hofmannum odio Peripateticae philosophiae exstimulatum, adeo partis studio captum fuisse, vt nonnullorum philosophorum pertaesus tandem in ipsam philosophiam debaccharetur, et reuelationis auctoritatem dicis caussa tantum prae se ferret. Quaecunque autem arcanae huius litis caussae fuerint, quae nonnisi coniecturis definiri possunt, illud certum, valde offendisse senatum philosophorum in academia Iulia Hofmanni declamationes in rationem eiusque vsum, ratum, ita munus suum deprimi, ipsamque philosophiam contemni. Vt itaque grassanti aduersarii impudentiae obicem ponerent, consiliis conspirarunt Ioannes Caselius, Cornelius Martini, Duncanus Lidelelius, et Guntherus Owenus, qui eo tempore philosophiam in ea schola docebant. Ordine autem procedendum esse censentes, primum priuato colloquio tentare Hofmanni animum statuunt, vt intelligerent, quo sensu assertiones istas, crudas et indigestas intelligi vellet, vtque ad saniora et moderatum de philosophia ipsa iudicium eum perducerent. Verum spe sua falsi sunt; Hofmannus enim, qui inuidiam et muneris emolumenta philosophos in ipsum armauisse sibi persuadebat, caussamque se iustam tueri, et pro reuelationis diuinae dignitate stare credebat, vt animo erat impotenti, magna acerbitate et vehementia philosophis respondit, cumque totam controuersiam facile potuisset dirimere, distinguendo inter veram et falsam philosophiam, et inter vsum rationis rectum et abusum, inepte statuit, *non abusum se philosophiae tantum istis assertionibus petere, sed etiam de vero, veriore et verissimo vsu philosophiae intelligere, adeo, vt philosophia, quando in officio sit, in recto vsu contraria sit theologiae* [i]. Ita imprudenter diducto vulnere, quod facile coire potuisset, si moderationem Hofmannus attulisset, et modestiam seruauisset, dici

g) Vid. MEIER. l. c. p. 24. ELSWICH. de Fort. Arist. in Academ. Protest. §. 27. p. 76.

h) loc. cit.

i) ELSWICH. l. c.

dici non poteſt, quanta clade ipſa academia affecta ſit, ſpe conciliationis omni prorſus euaneſcente. Et Hofmannus quidem, quem virum fuiſſe φίλαυτον, et cenſorem omnium, qui reliquos omnes pro ſtipitibus ac fungis reputaret, ait LEON. HVTTERVS [k], certe qui contentionis ſerram non illibenter reciprocauit, quod nec ipſe negat GOD. ARNOLDVS, vehementibus inuectiuis philoſophos aggreſſus eſt, et, vt fieri ſolet, vbi bella eiusmodi literaria feruent, contumelia et opprobriis eos cumulauit, et haereſium poſtulauit. Ait ſilentio quoque has iniurias ferri non poſſe cenſentes philoſophi, haud minori vehementia illius aggreſſionibus ſe opponebant, et apologiam non ſine eius contemtu edebant. Quod ita in iram rabiemque conuertit Hofmannum, praecipue quod etiam in academia Ienenſi partes philoſophorum ordinis amplexus eſſet ALBERTVS GRAVERVS, edito libro *de Vnica Veritate*, vt, illos, qui Caſelii et Martini factionem ſequerentur, aditum ad officia et dignitatem ſacri muneris vel intercluderet, vel tamen redderet difficillimum, teſte G. CALIXTO [l], qui *fuiſſe eo tempore* (nam Hofmannum nomine non compellat) ait, *qui accuratiora literarum et philoſophiae ſtudia odiſſent, et cum theologia coniungi nollent, ne in aliis admirari, quae in ſe deſiderarent, cogerentur.* Tantaque viri huius vehementia fuit, vt Bartholdus Nihuſius, qui famulitio Martini eo tempore ſe addixerat, ſacra theologiae ſtudia ideo animo diffidente et vacillante tractaret, nec in diſputatione ſub Calixti praeſidio habita pateretur in carmine quodam theſibus ſubiuncto heri et praeceptoris ſui Cornelii nomen inſeri, quod vereretur, ne id ſibi apud μισολόγους καὶ μισοσόφους inſcitiae patronos fraudi eſſet [m]. Valde autem partes Hofmanni auxit, et animum ferocienti theologo addidit Ioannes Angelus Werdhagenius, ICtus Helmſtadienſis [n], vir doctus, at infenſiſſimo in Peripateticam omnemque humanam philoſophiam animo exardeſcens [o], ex quo Iacobi Boehmii theoſophiam eſſet amplexus, vt ſupra dictum. Is acerbis ſatyris philoſophos perſtringebat, et cum facultate poëtica gauderet, ſale nigro Caſeliano, (ita enim factio contraria appellabatur) adſpergebat. Cuius ecce ſpecimen: [p]:

k) Epiſt. Marbach. p. 765.

l) In Digreſſione de arte noua p. 8. Is autem teſtis erat αὐτόπτης.

m) Ibid.

n) Adſcriptus is erat iuris interpretum ordini in academia Iulia; cum autem Boehmianam theoſophiam eſſet amplexus, et paradoxa multa diſſeminaret, Helmſtadio abire et ſcholam iſtam deſerere iuſſus eſt. Tum Magdeburgum delatus vrbis ſyndicus conſtitutus eſt, et poſtea quoque archiepiſcopo a conſiliis ſanctioribus fuit. Cum autem hoc quoque loco dogmata in eccleſia inaudita ſpargere non omitteret, anno 1628 dimiſſus eſt, et ad Batauos abiit, ibique vsque ad annum 1632. Lugduni commoratus eſt: ab eo tempore ab archiepiſcopo Bremenſi in ſenatum ſanctiorem aſcitus, et anno 1635. imperatoris conſiliarius declaratus eſt. Quo axiomate veſtitus Lubecae vixit tandemque Razeburgi, cum filiam inuiſeret, fatis conceſſit anno 1652. Dogmata viri παραδοξοτάτου theologica enarrant ARNOLDVS l. c. p. 89. 91. et COLBERGIVS l. c. P. I. c. 5. p. 255. et ex parte intelligi poſſunt ex Pſychologia Boehmiana, vero rerumpublicarum regimini, et iuri maieſtatico accommodata. Serueto quoque fauiſſe, ſunt qui aſſerant. Scripſit etiam Breuiarium in libros Ioannis Bodini de Republica Amſt. 1645. 12. et tr. de Vrbibus Hanſeaticis, aliaque theologis parum iucunda. Conf. Conſil. Wittenb. P. II. p. 187. THOMAS. ad Monzamb. c. II. p. 148. MOLLER. Iſag. in Cherſ. Cimbric. P. IV. c. 6. §. 11. p. 510. CRENIVS de claris Anglis p. 68. aliique.

o) Vid. ARNOLD. p. 90.

p) Poëm. iuuenil. L. V. Ode IV.

Iam nulla nugae lumina coelico
Verba relinquent; vndique latius
Extenta visetur Stageirae
Barbaries, sophiesque cura.

Euincet omnes ingenii sui
Vires, velut mox imperium sibi
Grande arrogabit, tot tumescens
Cultibus assiduis Catonum.

Serpet malum iam longius in sui
Vigore cursus, quando academias
Occoecat omnes, et potentem
Dissimilat tenebris nitorem.

Incauta gens sic, et iuuenum genus
Dulci soporum decipitur sono
Passim, quasi mentis profani
Semideos generent labores.

Talia subinde ingeminabat Hofmanni factio, Caselianae contraria, cui Simpliciſtarum nomen haesit, vt Hofmanni partibus Dupliciſtarum, quia hi vnam, illi duplicem veritatem assererent [q]. Vehementibus autem motibus cum ex iſta lite academia agitaretur, et a caussae reique momento ad personarum conuitia descenderetur, aula Brunsuicensis malum opprimere ſtatuit. Magna in ea auctoritate gaudebat Caselius, cuius maxima tunc erat ob eruditionis elegantiam existimatio; suntque, qui affirment, cancellarium principis D. Ioannem Iagmannum illi supra modum fauisse. Delegati itaque arbitri a duce sunt, qui rem omnem explorarent, et caussam dirimerent, qui audita parte vtraque, reque accurate excussa Hofmannum condemnarunt, et ad principem relata caussa omni impetrarunt, vt secundum praescriptam reuocationis formulam Hofmannus retractaret. Qua sententia XIV Cal. Mart. anno cIↃIↃCI vulgata, Hofmannus errorem suum nimium philosophiam perſtringentem se agnoscere, et praedicta omnia de abusu philosophiae affectantis imperium in theologiam intellexisse declarabat, et vtilitatem ac praeſtantiam philosophiae, iuuentuti publico scripto commendabat. Sed et iniuriam deprecari apud aduersarios atque principis arbitros iussus eſt. Quos partis ſtudio nimium dedisse, et accusantium pariter atque iudicum poteſtatem sibi arrogauisse G. ARNOLDVS [r], qui acta msc. inspexit, conqueritur. Aſt vir summus G. G. LEIBNIZIVS [s], qui hiſtoriam Brunsuicensem ἀνέκδοτον mire inspexerat, tradit, Henricum Iulium, optimum principem ipsum cognoscendae caussae operam suam locauisse, reque probe perspecta arbitrium suum interposuisse, et sententiam contra Hofmannum pronuntiasse. Cum autem noui motus timerentur, Hof-

q) Conf. REIMMANN. Hiſt. Lit. Germ. P. IV. p. 96. not.

r) loc. cit.

s) loc. cit.

Hofmannus in monasterium Amelunxborn prope Einbeciam relegatus est, reuocatus tamen postea Helmstadium, vbi veniam tandem nactus est priuatas scholas habendi, quibus tamen auditorum frequentia, vt fit fama doctorum decrescente, defuit. Cumque quoddam linguae vitium accessisset, vt vix posset intelligi, Guelpherbytum secessit ad filiam, in cuius domo anno cIↃ IↃ C X I obiit.

§. IV. Licet autem auctoritate principis controuersia esset diremta, et consultum videretur honori philosophiae; vel, vt candide dicemus, quod res est, logomachia in apricum esset producta, nondum tamen pugnae et contentionis ita finis factus est, licet vtraque pars inutilem et indecoram litem potuisset deserere. Intercessit autem pro Hofmanno, qui iam prius eius partes defendendas susceperat Werdenhagenius. Is tantopere Peripateticam philosophiam perhorrescebat, vt concoquere non posset, victoriam eius professores reportauisse: cumque nec inuectiuis parceret, nec a commendanda theosophia Boehmiana desisteret, tandem munere exutus est, paulo tamen post syndici axioma apud Magdeburgenses obtinuit. Is nouum comoediae actorem excitabat Wenceslaum Schillingium, Thuringum, iuuenem non indoctum, sed eadem vehementia litem istam ferentem [t]. Is durante caussa Hofmanniana magna vehementia in philosophos insurgere coeperat, et acerbissimis libellis in Caselianos grassatus erat, quibus factum, vt crabrones in se irritaret, et non modo Cornelius Martini, sed in academia Vitebergensi quoque Iacobus Martini eum depexum darent. Ipse autem, vt solet iuuenilis ardor, magna dicacitate et vehementia in dissentientes debacchari perrexit, et scriptiunculis satyricis oleum flammis addidit. Rarius occurrunt libelli isti eristici Schillingii, vt solent schedae huius furfuris cito disparere, titulos autem eorum exhibet G. ARNOLDVS [u], inter quos *Visitatio ecclesiae metaphysicae* edita anno cIↃ IↃ C X V I asperrimus est. Nos inter reculas nostras vnum seruamus, titulo *Libelli fundamentalis et inuincibilis* [x] insignitum, ex quo constat, Schillingium Aristotelicae philosophiae odio commotum et a Werdenhagenio persuasum ad theosophos transiisse. Ait enim in *Praefatione: Artem sapienter loquendi, apteque cogitandi, vel naturam rerum rimandi,* ex

Controuersia post fata Hofmanni continuata.

t) Historiam iuuenis docti at elati et ferocientis exponit ARNOLDVS l. c. P. II. L. XVII. c. 6. p. 463. Rudolstatii literarum elementis haustis, in Gothanum gymnasium traductus est. Ibi cum maximo feruore se studiis tradidisset, in Iuliam academiam abiit, stipendio comitis Schwarzenburgici adiutus. Dein literarium iter ingressus, linguas fere omnes didicit. Post sinistra apud Helmstadienses fata ad Werdenhagenium Parthenopolin secedens; Cramerum pastorem sibi addictum habuit. Inde eiectus a comite laudato ecclesiasticum munus accepit, irruente autem militum armata manu grauibus vulneribus plagisque enecatus tandem periit.

u) loc. cit.

x) En titulum, vt ex vngue leonem colligas: *Vnüberwindliche feste Grundbüchlein, welchermassen man* Philosophos, *so nach irrdischen philosophischen Bildern, Dünckeln und Wahn Iesum Christum mit seiner verborgenen Weisheit schnetzen und ersinnen wollen, vnd daher Licht und Finsternisse, Leben und Tod, Verstand und Vnwissenheit ganz unverschaemt mischen, aufhalten, zurücktreiben, niederstossen, und aus Gottes theurwerthen prophetischen Wort überwaeltigen soll, kann und mag, geschrieben durch Wenceslaum Schillingen, der H Schrift Studiosum, visitationem metaphysicae contra Matthiam Martinium constantissime propugnantem,* Magdeb. 1617. 8. Inscriptus libellus administratori et capitulo archiepiscopatus Magdeburgici.

ex reuelatione spiritus peculiari oriri debere, quae solis mentibus piis obtingat, opponatur autem philosophis, id est, hominibus in carnalibus atque terrenis cogitationibus ambulantibus, et controuersiis atque disputationibus scholasticis homines a Christo ad gentiles nugas fabulasque, iram, et malitiam animi gignentes seducentibus, qui pios pedibus calcent, et semen diaboli conceperint. Ideo sapientiam quae ἄνωθεν datur, a vanis et ineptis logomachiis et inutilibus pugnis atque litibus humani ingenii longe distare et ab hac philosophia puram se conseruare. Iustum ideo esse, vt iuuentus moneatur, ab ea seductrice philosophia sibi caueat, et ne voculam quidem vanitatis philosophicae et stercoris metaphysici deliret, sed ex puro Dei verbo de diuinis rebus fiat θεόσοφος. Quibus atrocem dicam in metaphysicam iungit, et cum Aristotelis ethicam mire perstringit, tum Iacobo Martini, *Speculo rationali* eum reprimenti, eadem acerbitate respondet. Cum autem partes has isto modo tueri pergeret, ex academia Iulia anno cIↃ IↃ CXIX proscriptus est. In exilium itaque actus, ad Werdenhagenium, Magdeburgum se conuertit, ibique praeter syndicum istum vrbis, pastorem ad S. Ioannis, M. Antonium Cramerum sibi fauentem expertus est. Ipse tamen loco motus est, effecitque, vt Werdenhagenius et Cramerus abire iuberentur. Delatus postea ad comitem Schwarzenburgicum, et munere ecclesiastico ornatus iterum a Parthenopolitanis expetitus est, excidio tamen vrbis intercedente eo secedere non potuit; et militum grassantium ferocia vulneratus misere tandem obiit. Werdenhagenius ad Batauos concessit: atque ita primariis fabulae actoribus disparentibus, ea quoque tota acta est. Recrudescere tamen controuersia videbatur, cum PAVLVS SLEVOGTIVS, de cuius eruditione philosophica inter Peripateticos egimus, a Crameri, vt nonnulli tradunt factione seductus edidisset [y] *Peruigilium de dissidio theologi et philosophi in vtriusque principiis fundato*, cuius scribendi occasionem sumsit a quaestione: an Deus sit caussa peccati per accidens? Ea enim, inter se repugnare theologiam et philosophiam, demonstrari posse putabat. Ast suppressit Sleuogtius foetum, qui eo inuito postea prodiit, et totam caussam abiecit, sine dubio, quod obseruauisset, omnem istam controuersiam ad pugnam de verbis redire.

Iudicium de hac controuersia.

§. V. Facile ex breui hac narratione intelliget Lector, andabatarum more viros istos doctos, quorum lites enarrauimus, pugnauisse, et reuera non de philosophiae sobriae pretio in se, sed de metaphysica Aristotelica disputatum fuisse. Hanc enim Venerem deperibat vterque Martinius, Caselius, aliique, qui pro philosophia dimicabant: quae cum disputationum aridarum mater esset, et animos stipulis magis quam tritico pasceret, multa autem suppeditaret, quibus velut pretiosissimis thesauris iuuentuti philosophiae studiis dicatae commendatis, animi iuueniles ab eruditione solida

y) Vid. IAC. THOMAS. Praef. XLII. p. 245. not. o. BAYLE Dict. T. II. art. Hofmann. not. C. p. 782.

ſolida detinebantur et nugis explebantur, mirum non eſt, nonnullos qui magno animo praeiudicia pedibus conculcauerant, iſti philoſophiae Peripatetico-Scholaſticae ſe oppoſuiſſe. Qui ſi ſanum philoſophiae vſum et rectam rationis culturam a philoſophia ſectaria diſtinxiſſent, et in hanc tantummodo fuiſſent inuecti, non eſſet, quod in illis magnopere repre-henderemus. Idem enim innumeros viros cordatos dixiſſe atque mo-nuiſſe, exemplis atque teſtimoniis quam plurimis hactenus a nobis adductis conſtat. Verum, vt hominibus ex imbecillitatis ſuae lege plerumque ac-cidere ſolet, vitium ἀνθολκῆς in praeceps eos egit; vt cum aliam, quam quae tunc in academiis perſonabat philoſophiam non noſſent, ipſam phi-loſophiam contumeliis laceſſerent, et conuitiis onerarent, id non factu-ri, ſi ipſi inter verum et falſum diſtinguere, et ſobria philoſophia vti ſci-uiſſent. Deinde acceſſit duplex cauſſa, quae effecit, vt cum leuis atque exigui momenti quaeſtio eſſet, tantus tamen puluis excitaretur, tantoque ſtrepitu res agitaretur, vt aularum et magiſtratuum ad eum ſopiendum au-ctoritate opus fuerit. Vna in theoſophiae fama reponenda eſt, quam tum non ſine admiratione nouaturientium ingeniorum, ſpargere coeperat Ia-cobus Boehmius. Ea enim cum myſteria diuina, inaudita, ſublimia pro-mitteret, faſtidientes ſcholarum ſapientiam animos, qui alia et meliora non norant, ita occupauit, vt, abiecto rationis criterio ſine examine in eius amplexus ruerent, vt luculento exemplo ſuo probauit Werdenha-genius, cui adhaeſiſſe Schillingium, ſupra monuimus, et eodem ſcopo quoque ſuccenturiatus eſt Ioannes Schraderus. Ita vero diuinitus ſe edo-ctos credentes hi homines, philoſophiam academicam non potuere non infenſiſſimo perſequi animo. Altera vero cauſſa in animorum motibus et affectibus quaerenda eſt, qui totam fabulam mire turbauerunt. Eam enim totam animo a partium ſtudio vacuo recolenti manifeſtum fore putamus, ex parte philoſophorum ſectae ſtudium, emolumentorum ſuorum atque famae conſeruationem, et auctoritatis inſanum aliquod praeiudicium eos contra Hoffmanni partes ita armauiſſe, vt aulam quoque in partes voca-rent: at ex altera quoque parte φιλαυτίαν et ambitionem indecoram, con-temtu, odio, violentia, dicacitate aliisque animi emoti et ab affectuum vehementia perturbati exceſſibus ſe efferentem, et indigna verborum acerbitate ſe iactantem regnaſſe; adeoque ſi verum fatendum, vtramque partem verae philoſophiae characteres abnegaſſe. Quae luculento exem-plo eſſe poſſunt, quam neceſſarium ſit, ſobrie philoſophari, et ra-tione ita vti, vt vera inde emergat ſapientia.

* *

ADDENDA ET EMENDANDA.

AD TOM. III. P. II. L. II.

P. 536. l. 22. 23. pro εἰκονομαλίας l. εἰκονομαχίας, p. 538. l. 14. pro *accuſationes* l. *accuſationis*, p. 544. not. d. add. p. 493. p. 548. l. 8. pro *ſolum* l. *ſolem*, p. 549. l. 24. pro *patereaque* l. *paternaque*, p. 558. l. 24. del. *rei*. p. 567. l. 22. add. not. Chalcidium licet Chriſtianum fuiſſe, licet ſupra ſimile fecerimus vero, hic tamen inter ſcriptores ſeculares, quos medii aeui philoſophi legerunt, reponendus erat, quod ab huius temporis viris doctis inter ſeculares homines, et vt multi credebant, ob rationem commentandi, inter gentiles numerabatur. p. 582. l. 21. del. *ne*, p. 587. l. 38. poſt ſcrutator, add. not. Fuiſſe hunc aſtronomum Ludouici regis domeſtícum, ex titulo annalium patet; quis autem fuerit, valde incertum eſt; vnde variae virorum doctorum de eo coniecturae extant, quas enumerat Cl. G. C. Ioannes, in *praef. ad hos annales in collect. ſcript. rerum German.* Revberiana p. 28.

P. 610. not. v. l. 1. pro Relandvs l. Lelandvs, p. 614. l. 28. pro *monaſteriis* l. *monaſterio*, p. 625. not. g. l. 1. pro *in*, l. *is*, p. 628. l. 9. poſt, *Calui* add. *induſtriam*, l. 39. pro Kvlpiso l. Kvlpisio, p. 629. l. 16. pro *reliqua quae*, l. *reliquos quos*, p. 647. l. penult. pro *Ptolomaeum* l. *Ptolemaeum*.

P. 648. l. 23. poſt *latuiſſe*, add. not. Vitris tamen vſus non eſt, ſed tantum fiſtula illa, quam Dithmarus vocat, ſiue tubo, ad arcendos lucis radios. Fuit autem, vt ex hoc loco colligitur, hoc horologium ſiderale, quale deſcribit Stvrmivs *matheſ. iuu. P. II. p. 841.* Acum magneticam Gerberto notam fuiſſe nonnulli ex hoc loco Dithmari exſculpunt, teſte Kirchero *de Arte magnetica P. I. c. 6. p. 29.*

P. 650. not. p. add. cel. I. D. Koehleri diſſ. *de Gerberto ab iniuriis veterum et recentiorum ſcriptorum liberato. Altdorf. 1720.*

P. 656. l. 2. del. *quoque*, p. 658. not. d. pro Pacherivs l. Dacherivs, p. 672. l. 11. del. *ita*, l. 34. pro *hinc* l. *hic*, p. 673. not. b. col. 2. l. 9. pro *continuiſſe*, l. *conticuiſſe*, p. 674. l. 11. poſt *dubitandum*, add. *non.* p. 678. l. 1. pro *hinc* l. *hic.* p. 681. l. vlt. pro *Syram* l. *Syriacam*, p. 684. not. p. pon. *L. I. ex. III. §. 11. T. III. Opp. p. 119.* quo tamen loco initia academiae Pariſienſis ad tempora Thomae detrudendo rationes temporum confundit. P. 678. l. 9. poſt *tranſibant*, add. *id quod.* p. 698. l. 19. pro *metaphyſis*, l. *metaphyſicis*, p. 740. l. 21. pro *agerrime*, l. *aegerrime* ib. l. vlt. pro *magiſto*, l. *magiſtro*, p. 756 l. 8. pro *Camotenſem* l. *Carnotenſem* p. 765. l. 23 pro *Lambardus* l. *Lombardus*, p. 767. l. 16. pro *expeditione* l. *expeditioni*, p. 785. l. 23. pro *attulerit*, l. *retulerit*, p. 788. l. 20. pro *quos* l. *quod*, p. 798. l. 35. pro *Ptolomaeus* l. *Ptolemaeus*, p. 807. l. 17. pro *viſum* l. *viſus*, p. 821. l. 21. pro *auſus* l. *vſus*, p. 824. l. 24. pro *Brituricenſem*

censem, l. *Bituricensem*, p. 827. not. u. l. 6. post *adscribendus* add. *quique*, p. 826. l. 20. pro *cIↄccIV* l. *cIↄcccIV*. p. 542. l. vlt. pro *pauis* l. *prauis*.

P. 845. not. l. add. Consuli quoque de Alphonso eiusque tabulis potest SCHOTTVS, *Hispan. illustr. L. VII. T. I. p. 360* WEIDLERVS *Hist. astronom. c. XII. §. 18. p. 279.* et quos laudat. Tribuit Alphonso IOANNES MARIANA *Hist. Hisp. L. XIII. c. 20.* sublime ingenium, sed incautum, superbas aures, linguam petulantem, et *L. XIV. c. 5.* ea calamitate quam passus est, dignum pronuntiat, quod diuinae prouidentiae opera, et humani corporis fabricam, insigni linguae procacitate ingeniique confidentia accusare ausus fuerit, vti vulgi hominum opinio est, ab antiquo ducta per manus. Ast fatemur, mitiorem sententiam mereri regem optimum et de literis praeclare meritum. Vt enim taceamus, totam illam accusationem, qua melius se, quam Deum, nonnulla ordinaturum fuisse, si in creatione illi adfuisset, dixisse fertur, solo rumusculo niti, quod ipse Mariana non negat, adeoque incertam eius fidem esse: ipsa, quae illi obiicitur arrogantia, vbi etiam vera esse supponitur, nonnisi consideratis iis hypothesibus iudicanda est, quas mathematici a rege conuocati consultique introduxerant, quasque insignem in coelesti siderum motu confusionem supponere, norunt, qui res siderales attigerunt. Cum enim R. Isaac Aben Sid (qui cantor fuit synagogae Toletanae, teste *Iucbasin* apud WOLF. *Bibl. Hebr. T. I. p. 684.* non vero inspector, vt habet WEIDLERVS *l. c.*) magnifico, quod animo rex conceperat, operi nouarum tabularum esset praefectus, ille Thebiti hypothesi de motu trepidationis supposita, statuit, totam coelorum machinam axi Zodiaci affixam modo ad axem mundi propius accedere, modo ab ea plus recedere, hincque inaequalem stellarum motum communem produci, ex quo inaequalitas quaedam obliquitatis Zodiaci, ad aequatorem modo minor, modo maior exsurgat. Quam hypothesin non ratione modo et obseruationum fide carere, sed et magnam in rebus sideriis confusionem parere, et multa otiose fingere, dudum rerum astronomicarum peritis obseruatum est. Haec itaque intuitus Alphonsus rex, qua animo erat sagacitate non errauit, si dixit, melius ista ordinari posse: in eo solo culpandus, quod hanc confusionem inepte creatori tribuere, quam astronomos suos ignorantiae accusare, et ex his naeuis hypothesis istius falsitatem colligere eamque abiicere maluerit. Verum haec obiter.

P. 846. l. 7. pro *concussu* l. *concursu*.

P. 859. l. 18. pro *qua* l. *quo*.

P. 860. l. 35. pro *cIↄCCCXII.* l. *cIↄCCCCXIV.*

P. 862. l. 3. a fin. pro *sui* l. *suis*.

P. 868. not. z. add. conf. ANTON. WOOD. *Histor. academ. Oxon. l. I. ad ann. 1231. p. 85.* WEIDLER. *Hist. astron. c. XII. §. 16. p. 278.*

P. 873. l. 28. pro *Auentino*, l. *Auentini*.

P. 882. not. x. add. Monendus autem obiter hoc loco lector est, in plerisque Qq. in Genesin exemplaribus folia ista esse reiecta, et alia supposita, vnde prima tantum non omnia euanuerunt. Casu itaque factum esse putamus, vt in nostro, quod inter reculas literarias asseruamus, exemplari, vtriusque folii exemplum reiectum pariter et surrogatum deprehendatur. Cuius quidem caussam veram dicere non habemus, suspicamur autem, vel ipsum Mersennum inepto zelo rogum et gladium pro atheis poscendo, et de insigni Galliae atheismo conquerendo famae maculam sibi contrahentem medicinam afferre voluisse: vel sustulisse censores paginas in Gallici nominis ignominiam scriptas. Conf. NICERON. *Mem. script. erud. Vol. XXXIII*, qui tamen editionem non castratam albis coruis rariorem non vidit. Sublata folia autem ob insignem raritatem non nemo recudi fecit in *Biblioth. Gallica Vol. XXXIV. P. I. art. 7.*

P. 883. l. 13. post *dictionis*, add. *barbaries*. l. 24. pro *insubitae* l. *insubidae*. p. 905. l. 29. pro *loca* l. *loco*.

AD TOMVM IV.

P. 5. l. 2. post delineauerimus, add. not. Consuli hoc loco, vbi de meritis virorum doctorum, maxime Graecorum in renatas literas et praecipue philosophiam strictim agitur velimus, magni olim Musarum Oxoniensium decoris HVMPHREDI HODII, elegantem tractationem, de *Graecis illustribus*, *linguae Graecae literarumque humaniorum instauratoribus*, *eorum vitis*, *scriptis et elogiis*, quam posthumam nuper edidit S. IEBB. *Londini 1742.* inde enim, quae nos carptim et, pro instituti ratione breuiter diximus, cuncta copiose explicuit.

P. 10. l. 20. post continuauit, pro puncto pon. comma.

P. 21. not. o. add. Petrarchae vitam quoque a LVDOV. ANTON. BECCATELLO et LVD. ANT. MVRATORIO conscriptam eleganti carminum Petrarchae editioni praemisit COMINIVS *Patau. 1722. 8.* Eandem more suo delineauit quoque NICERONIVS *Memor. T. XXVIII.*

P. 25. not. o. add. Vitam eius delineauit MATTHAEVS VILLANVS, praefixam nouae editioni *Decaëmeri*, *Londini et Hagae Comitum 1725.* editi a V. C. PAVLO ROLLI, ei quoque praemissa imago Boccacii ad NICERON. Memor. *T. XXXIII. ib. not. q.* add. conferendus etiam BAILLET *Iugemens*, *T. II. P. II. p. 49. seq.*

P. 43. l. 28. post, *effundendi* add. not. De fato disputauit cum Matthaeo Camariota, cuius *orationes duas in Plethonem de fato* edidit Cl. REIMMARVS.

P. 47. l. 24. pro *orthodoxus* l. *orthodoxos*.

P. 51. l. 3. a fin. pro *Medicum* l. *Medicem*.

P. 55. not. u. l. 3. pro *Meranto*, l. *Mercato.*
P. 60. l. 26. pro *fcripfit* l. *ferpfit.*
P. 68. not. g. add. WEIDLERVS *Hift. aftron. c. XIII. §. 13. p. 304.* qui in enarrandis rebus literariis viri huius magni prolixus eft. P. 96. l. 5. a fin. pro *reperiiffe*, l. *reperiffe.*
P. 97. l. 18. del. *et.* p. 106. in lemm. marg. pro *cultiores*, l. *cultiorem*,
P. 109. l. 26. pro *noxis*, l. *noxiis*, p. 110. l. 10. pro *collegere*, l. *colligere*, p. 118. l. 3. pro *quam*, l. *quem*, p. 121. l. 28. pro *poterat*, l. *poterant*, p. 124. l. 31. pro *Segotia*, l. *Segouia.*
P. 129. l. 5. a fin. poft *haud eft*, add. vidimus tandem ex catalogo bibliothecae Ofiandrinae venditione nuper diftractae, in ea librum hunc extitiffe, fed tunc iam diuenditus, quem poffefforem nactus fit, fcire haud potuimus. p. 134. l. 23. pro *nonnullos*, l. *nullos*, p. 146. not. d. pro, *peupe* l. *peuple*, p. 154. l. 3. a fin. poft *partes*, add. *que*, p. 168. l. 10. pro *ignoratiae*, l. *ignorantiae*, p. 169. l. 10. pro *libertatis* l. *voluntatis*, p. 170. l. 6. a fin. pro *fatam* l. *fatum*, p. 194. l. 12. pro *Nicolio* l. *Nizolio.* p. 195. l. 26. pro *Cordulae* l. *Cordubae*, p. 198. l. 23. poft *delectati*, pon. comma. p. 199. not. t) pro *a*, l. *au.*
P. 198. not. m) Exemplum beneuolentiae Mediceae erga Victorium effe poteft, quod Francifcus Medices fumtibus eum in neptibus elocandis adiuuerit, quod praedicat in *Dedic. comm. in Pol. Arift.*
P. 199. poft *meruit*, add. not. Leguntur eius *octo libri Ariftotelis de optimo ftatu ciuitatis cum textu Graeco et Latino, et indicibus pleniffimis*, qui commentarius inter optimos refertur: itemque *commentarius in decem libros de moribus ad Nicomachum, et alios Ariftotelis quoque rhetoricos &c.* Hos libros rariffimos effe obferuauit Cl. BVNEMANNVS in *Cat. libror. rariff. p. 59.* p. *208. l. 1.* pro *chryftallo* l. *cryftallo.* p. 210. l. 28. pro *auctis* l. *auctus.* p. 232. not. i. l. 3. pro *confectae*, l. *confecti.* p. 239. pro *Aabaptifticorum* l. *Anabaptifticorum.*

* Reliqua exhibemus ad calcem partis fecundae huius tomi.

* *

I. INDEX

PERSONARVM ET NOMINVM.

Bouil-

Douſa,

Rha-

* *

II. INDEX RERVM ET MATERIARVM.

A.

Bina-

C.

ſingulis

D.

Fatum

G.

H.

I.

K.

L.

lis

Q.

R.

S.

quid

T.

V.

W.

Z.

FINIS TOM. IV.